

LJUBLJANSKI ZVON

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

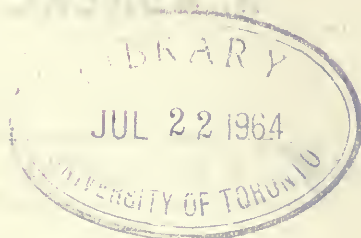
UREDIL
A. AŠKERC

XXI. LETO

1901

V LJUBLJANI

TISK „NARODNE TISKARNE“

LIBRARY
JUL 22 1964
UNIVERSITY OF TORONTO

KAZALO.

I. Pesmi.

II. Leposlovni spisi.

a) Povesti.

b) Drame.

III. Članki.

IV. Književne novosti.

V. Slovensko gledišče.

VI. Glasba.

VII. Upodabljajoča umetnost.

VIII. Med revijami.

IX. Naše obnebje.

X. Splošni pregled.

Popravki.

Na str. 794. čitaj namestu Sewera-Maciejowskega (ki je umrl naravne smrti) pisatelja Biernackega.

Na str. 821. čitaj v 14. vrsti Bjelinskega (ne: Ozjelinskega!) V istem članku čitaj povsod Tucić (ne: Turić!).

Na str. 850. čitaj v 7. vrsti odspodaj tako: noče o oj[u] (rokoj = рукой — [nič slišati . . .)

„LJUBLJANSKI ZVON“

SVOJIM ČITATELJEM IN SOTRUDNIKOM ZA NOVO LETO 1901.

Že izza svoje ustanovitve pred 20 leti je bil in je ostal »Zvon« **leposloven in znanstven** list. Ustanovitelji so pač vedeli, da samo leposlovje ne zadošča, ampak da se je treba ozirati tudi na razna narodna in svetovna kulturna vprašanja. Samo znanstvena revija pa se med nami, kakor kažejo izkušnje, težko vzdrži, zato se je iz praktičnih ozirov združila lahkokrila muza z resnim mislecem.

Želimo od srca, da bi nam vstajali novi in izvirni pesniki in novelisti, ter da bi starejši naši romanopisci ne odložili svojih peres, ampak da bi zopet in zopet stopali pred naše čitateljstvo, ki kar hrepeni po **dobrih** povestih! Bodisi kdo že starostrujar ali novostrujar: samo da piše **umetniško,** da ima samotvorno moč, da pozna **življenje** in da nam ga umeje risati v lepem jeziku — dobro nam došel!

Naša beletristika bodi zrcalo vsega našega socialnega in kulturnega življenja, piši pa se z višine današnjega svetovnega naziranja, potem bode zaužitna. Pisatelj, ki ima, recimo, nekaj svoje filozofije, se bode zanimal za vsa vprašanja, ki visé v naši dobi takorekoč v zraku. In zato bode včasi v svojo slovensko obleko zavijal tudi občečloveške, svetovne, kozmopolitične ideje. Pravemu, rojenemu beletristu je sicer umetniški moment glavna stvar, ali njegov umotvor bode vendar vselej razsvetljevala tudi — lepa ideja.

Slovensko čitateljstvo pričakuje dobrih izvirnih beletristov kakor suha zemlja blagodejne rose! . . .

Ker pa je »Zvon« po **intencijah** svojih **ustanoviteljev tudi znanstven** list, zato bode tudi v prihodnjem letniku gojil znanost v poljudni obliki. Rekli smo že lani, da so nam vzor razne slovanske, pa tudi tuje revije, ki gojé leposlovje in znanost obenem.

S tem, da je pretekli letnik »Ljublj. Zvona« prinašal skoro več člankov nego beletristike, nikakor nismo hoteli potiskati poslednje v kot, ampak hoteli smo samo nekako vplivati na naše pisatelje, da bi pisali **aktualne** članke v poljudni obliki. **Aktualnost** je, kakor smo rekli že lani, važna stvar.

O vsakem vprašanju, o vsakem važnem kulturnem dogodku poročaj taka moderna revija, kakršna bodi naš »Zvon«. Čeprav je sedanji urednik »Ljublj. Zvona« sam beletrist, vendar je v dnu duše prepričan, da samo beletristika v današnji slovenski literaturi nikakor ne zadošča!

Tudi mi Slovenci se moramo poslej, v novem stoletju, intenzivneje pečati z znanostjo in teoretično premišljevati o raznih vprašanjih, zlasti o socialnem vprašanju. Tudi Slovenci moramo priti do prepričanja, da je končno le svobodna **misel** tista mogočna dvigateljica, ki preobražuje svet. Narod pa, ki je prelenoglav, da bi mislil, nima nikakršne prihodnosti in je izgubljen. —

Sedanje uredništvo meni, da je naloga »Ljubljanskega Zvona« tudi ta, da odpira svojim čitateljem perspektive v moderni duševni svet in jih s tem navaja k samostalnemu razmišljevanju. . .

Kakor prosimo beletriste, da bi nam pošiljali za »Zvon« pesmi, novel, črtic in romanov, tako se obračamo do znanstvenikov, da bi zalagali naš list z jedrnatimi članki, essayi in razpravami o različnih kulturnih in kulturno-političnih aktualnih snoveh.

Za l. 1901. so nam razni pisatelji deloma že doposlali, deloma obljubili raznovrstnega gradiva za »Zvon«.

V **pesništvu** bodo čitatelji srečavali med dosedanjimi zastopniki lirike in epike tudi nekaj novih, mlajših.

V **novelistiki** imamo pripravljenih več spisov, ki pridejo na vrsto v novem letniku.

Fr. Serafin nam je poslal socialni roman iz sedajnosti »**Žrtve**«, ki bode izhajal celo leto. — Pesnik *Pribislav* nam je poslal šaljivo igro v 3 dejanjih »**Govorica**«. — *E. Kristan* je vložil povest »**Morje**«, novi pisatelj *Vladimir Borisov* pa noveli »**Planinska idila**« in »**Honny soit, qui mal y pense**« ter komedijo v treh dejanjih: »**Umetniki**«. — *Manfred* je spisal fantazijo »**Sfinga**«. — Izpod peresa *Marice Strnadove* imamo še na razpolaganje dvoje novel. — Pisateljica *Ksenija* nam je poslala dve črtici iz življenja slovenskega ženstva v Egiptu: »**Izkušena**« in »**Osveta**«. — *Jožef Kostanjevec* bo nadaljeval svoje »**Utrinke**« ter priobčil nov roman »**Noč**«. — Neimenovan pisatelj je spisal črtico »**Beneška noč**«, *Alojz Poljak* pa novelo »**Irma**«. —

Pavlina Pajkova nam je izročila roman »**Ločeni srci**«. — *Dr. Franc Zbašnik* je spisal novele: »**Inserat**«, »**Faze**« in »**Ema**«. — *Fr. Govekar* in *Rado Murnik* priobčita več krajših novel, oziroma humoresk. Takisto so nam obljubili povesti: *Fr. Meško, Ivo Šorli* in *E. Gangl.*

Prinašali bomo od časa do časa tudi prevode dobrih beletristov drugih slovanskih in iz tujih literatur. Da se bomo v prvi vrsti ozirali na Ruse, ki imajo cvetočo moderno novelistiko, je naravno. Pripravljenih imamo že nekaj novel *Garšina* in *Čehova*. Dobimo pa tudi dovršenih prevodov *Maksima Gorkega*. Izkušali bomo tudi pridobiti si prevodov iz **italijanske, francoske** in **angleške** beletristike.

Članke, studije in **essaye** imamo pripravljene sledeče: Na minolo pariško razstavo bodo spominjali čitatelje »**Izprehodi po pariški razstavi**«, ki jih je v feljtonistiškem slogu spisal ravnatelj *Ivan Šubic*. — *Dr. Hinko Dolenc* je spisal poljudno studijo o naših **gozdih** in **njih poeziji.** — *Ivan Vavpotič* objavi v prvih številkah konec svojega poročila o **slikah** na pariški razstavi. — *Dr. Ivan Žmavc* nam je poslal aktualni članek »**Staroklasicizem in narodna vzgoja**«; ta pisatelj napiše za naš list še več studij, tičočih se našega časa, zlasti kar se dostaje socialnega vprašanja. — Na razpolaganje imamo tudi več filozofskih essayev vseuč. profesorja *drja. Simona Šubica*. — *Fr. Orožen* nam je poslal folkloristično studijo »**Praznovanje sv. Jurja**« na Štajerskem. — *I. Oblak* je opisal **Bosno in Hercegovino** v kulturnem oziru. — *I. Dermota* je sestavil razpravo »**O zadrugah**«. — *Dr. Ivan Robida* je spisal studijo »**O alkoholizmu**«. — *A. Božič* je poslal članek **o gospodarskem razvoju 19. stoletja.** — *Fr. Kukovec* je vložil narodno-gospodarsko studijo »**Kapital in obresti**«. — Češki pisatelj *Přemysl Hájek* napiše za naš »Zvon« aktualni essay »**o svetovnem naziranju Kitajcev**«. Izpod peresa tega pisatelja izide kar v prvih števikah našega lista prevod zanimivega članka »**Glose k dogodkom na Kitajskem**«. — Nekaj novega za »Zvon« bodo po novem letu **astronomski bulletini**, ki jih bo od meseca do meseca priobčeval znani strokovnjak v zvezdoslovju, *profesor M. Vodušek.* — *Egon Mosché* nam je poslal začetek svojega zanimivega obširnega spisa »**Dvajset mesecev v južni Afriki**«. — *Peter Žmitek* pa nam je opisal **rusko umetniško razstavo** v Peterburgu. — Izpod peresa rajnega pisatelja *dra. Janka Pajka* imamo pripravljeno razpravo: »**Prešeren kot filozof**«. —

Razmerje med **Vodnikom** in **Kopitarjem** nam je opisal *dr. Franc Vidic*, ki bode sodeloval tudi pri raznih poročilih in kritikah. — *Ivan Prijatelj,* temeljiti poznavalec ruske literature, objavi nekaj studij o nekaterih najmlajših ruskih pisateljih. *Prijatelj* pozna kakor

nemara malokdo na Slovenskem velikega Tolstega, pa zato nam je žal, da smo **morali** z ozirom na preskopo odmerjeni prostor njegov članek o Tolstem krajšati — kar ni bilo stvari na korist. Prijatelj je bil uvrstil tudi več poglavij iz romana, s katerimi je pokazal, kako se prevajaj iz ruščine na slovenščino. Seveda smo morali letos tudi te prevode izpustiti. Če bode količkaj mogoče, objavimo jih za vzgled dobrih prevodov v bodočem letniku. — Hrvaški pisatelj *Milan Marjanović* napiše essay **o najmlajših hrvaških pesnikih** — *prof. Andra Gavrilović* pa nam oriše moderno **srbsko književnost.** — Neki *ruski pisatelj* nam je obljubil napisati studijo **o najnovejši ruski literaturi.** — Tudi **o češki književnosti** se nam je obljubil izviren članek iz Prage. — Poljski pisatelj *Anton Mazanowski* nam je poslal studijo **o poljski moderni liriki.** — *Fr. Svetič,* poznavalec romanskih literatur, bode v novem letniku redno poročal **o francoskih, italijanskih in angleških pisateljih** in o vsebinah najuglednejših **revij** dotičnih narodov; za zdaj nam je že doposlal essay **o Zoli.** — *Janko Šlebinger* piše za nas studijo o znamenitem maloruskem pesniku **Tarasu Ševčenku.** — *Dr. M. Murko* priobči svoje »**Misli k Prešernovemu životopisu**«, ki zaradi pomanjkanja prostora niso mogle več iziti v »Prešernovem albumu«. — *Fr. Ilešič* nam je izročil par essayev o **Prešernu,** ki niso mogli vsi priti na vrsto v »Prešernovem albumu«; ta pisatelj bode tudi kritikoval razna slovanska izdanja. — *E. Kristan* nam je poslal essay »**Tendenčnost v Ibsenovih dramah**«. — *Dr. Josip Tominšek* bode kakor doslej, tudi poslej pisal literarne kritike. Od njega imamo že rokopis kritike »**Dr. Oblak**«, spisal *dr. M. Murko.* — Takisto so nam obljubili svojo stalno pomoč naši sotrudniki: *dr. Vladimir Förster, dr. Gojmir Krek, R. Perušek, L. Pintar, S. Rutar, A. Šantel* in *J. Wester.*

V Ljubljani, dne 1. decembra 1900.

Urednik »Ljubljanskega Zvona«:

A. Aškerc.

Ljubljanski Zvon

Ljuban.

(Maloruski motiv.)

I.

Ne vzdiha zimska burja krog koče,
nego mati na pragu žalno joče,
Ljubana sina srčno pregovarja:
»O sin, dni starih mila mi zarja!
ne želi na tuje, na boj krvavi,
sive svoje matere ne ostavi,
nego spravi meč, deni strani lok,
položi s puščicami tul iz rok
in vnovo zaženi živahne ovčice
na jasne gorice brstné zelenice,
kjer sočna travica rase
in čreda se rada pase!
A proč ne misli, na tuje ne hodi,
rezila mi ostrega v srce ne bodi!«

Ljuban sedla si konjiča brzen,
sedla, govori ves boder in drzen:
»Ko se sokol vzgodi, ko mu vzraste perut,
opoji neutešen in buren ga čut,
širi mu prsi, srce mu vžiga,
da nikaka ne bi zadržala ga sila,
ni gnezdece rodno, ni sužna veriga,
nego smelo razpno se nemirna mu krila,
kakor strela vzleti v nedogledne višine,

veselo frči črez goré in doline,
da zre druge kraje in druge stvari,
da izkusi čile svoje moči.

Hlepi mi srce živéj in živéj,
kipí, hrepeni mi naprej in naprej.
Ne bodem več gonil ovac gori v šume,
nego rajši zajaham na vražne trume,
nego rajši vzdrčim v krvolivni boj,
kamor vabi me mečev žvenket in soj.
Doborim se do bajne deve Slave,
da na čarne me prsi pritisne ljubó,
ovije mi lovor-venec krog glave,
poljubi mi zorno lice žarnó.

Ne plakaj, ne ihti, draga mati!
Ne morem, ne morem doma več ostati:
Cel svet mi je premal,
kako bi ta dolček miru mi dal!«

À mati zajoka še huje
in proseče sinu vzdihuje:
»Ne hodi na tuje, v nevarne kraje!
Doma je slaje,
doma je mir in sreča,
a v svetu je vihra in vika vrveča.
Vojna je ljuta in bor neblag,
okruten in neusmiljen je vrag:
kakor ljuta kača skrivaj okrog lazi,
v zasedah lokavo na priliko pazi,
nemilo te zgrabi silen in trd,
zabode te v srce buren mu srd,
da v mrki pustinji sam in nem
omagaš v veselje divjim zverém.
Prifofoče sraka črez ravan,
pa ti vzame biser-oko;
prikroka črni vran,
razkljuje ti lice ljubó,
volkulja sestradana prihrči,
raztrga ti sveže srcé;

tvoje mlado telo strohni
sredi tuje zemljé.
A mene staro ženó
zle tuge v hladni grob zagrebó . . .
Tako si še mal, šibak, mladolet,
ne hodi še v hrumni in šumni svet!«

A sin je ne sluša,
kipi mu duša,
srce se mu vžiga.
Na šarca se dviga,
ozrè se še v mater sivó,
a naglo se v stran obrne,
solzó si z levo utrne,
dajoč ji desno rokó.
Konj živ zaigra,
ves isker hrkne,
kakor mignil bi, vzdrkne,
kakor veter lehan črez ravan peketá.
A tužna mati medlí za mladičem,
dokler za zelenim ne zgine ji gričem.
Zre, zre, otožno vzdahne,
otožno vzdahne, omahne.
Debela solza ji oko je zalila,
grenká, da bi celo morje zagrenila.

II.

Vzdiguje sredi poljane se taber,
okolo tabra železo se bliska,
na borca borec oholo pritiska,
junak na junaka sili hraber.
Vrag vraga zbada strupenih ust,
podira hrusta hrust.

Priskokóče Ljuban na konjiču znoječem,
zapodi se v vrvenje ves v ognju žarečem,
da šarčevo vrage zatira kopito,
kakor toča razbija zoreče nam žito.
Navalí koprneč v smrtonosni vihar,

vihti in maha udar na udar.
Gasi mu žejo orožja tresk,
rezila blesk,
mečev brenket,
sabelj žvenket,
svrčanje strelic,
frčanje puščic,
konjičev topot,
šum in hrum in grohot,
orožja lom,
krute borbe hrest in grom.

Na desno bije, na levo seka.
Krvava reka
valí se v valovih penečih.
Ihtenje trpečih,
mrjočih ječanje,
nesrečnih ranjencev jadikovanje!

Gasí hrepenenje, ne ugasi.
Končan je boj,
a Ljubana želj neutešnih roj
naprej, vse naprej bodri.

Uže se belí tam sijajni grad,
mamivo njegovih misli in nad,
hlepenja in koprnenja mu vir.
Zajaha konjiča v dir,
tri goré prejezdi visoke,
tri vodé preplava široke,
tri prepade preskače globoke.
Vse ovire premore mu znojni napor,
doborí se na ljubljene Slave dvor.

III.

Kakor ljubek vetrec prismeva
junaku naproti se krasna deva,
cvetná kakor sveža pomlad.
Ljubeznivo ga sprejme, vede v grad,

v bleščobo laskavo svetlih dvoran,
da take ni zrl še beli dan:
Preproge dičijo tla dragocene,
umetelne slike oživljajo stene,
zavese prestregajo solnčni zrak,
da širi se hladen polumrak.
Vse krog in krog divno blesti,
skrivnostno žari.
Vse oveva jasno bogastvo,
svetlo veličastvo.

Opravi se Slava v sijajno opravo,
v baržun in svilo, v srebró in zlató,
sladko umesti za mizo vonjavo
na drage blazine selo mehkó
Ljubana strmečega,
v omamen natoči kozarec
ognjenega vinca iskrečega
rujni mu žarec.
Srčno okrog čela ovije
mu lovor-venec krasan,
z razkošnimi biseri osejan,
da kakor vedra mavrica sije.
Prisede Slava.
Nežno ga levo ji rame
golo krog vrata objame,
a roka ji prava
mu vabno s kupo nazdravlja.
Zabrenkajo strune, godba zasvira,
zvení miloglasno, rahlo zamira,
Ljubana pevanje zvonko proslavlja.
Opoji ga medena slast,
zamaknjen oklene ji vitko rast,
na srce jo stisne močnó hrepeneče,
glavo nasloni prepolno sreče
na snežno ji nedrije bujno kipeče.
Primili ga deva nase živeje,
z nasmehom bajnim se mu nasmeje,
poljubi usta mu burno kopneča,
v čaroben sen ga zazibka mameča.

IV.

Bil sèn je sladak in mil,
a kratek je bil.
Ljuban se vzdrami,
okolo se bister ozrè:
Vsa prejšnja krasota ga mami,
kakor prej mu Slava cvetè.
A vsa veličast in bleskotna oprava
le oko mu zabava,
a srca mu žejnega ne zanima.
Zaman se mu Slava dobrika prijazno,
nje ljubkanje, čuvstev prazno,
pusto mu je kakor ledena zima.
Teži kakor kamen-tovor
na čelu ga lovor.

Kakor senca blodi
okolo grada okrog,
preleta cvetoči gaj in log,
iščoč povsodi
čudotvorne tiste moči,
da mu burne željé pogasí.

Zaman!
Zajoka Ljuban,
premučna ga stisne beda.
Vrže lovor raz glavo,
preopravi se naglo, konjiča zaseda,
v vabečo ga več ne pogleda Slavo,
in ne ozre se v zlati sijaj —
razočaran zajaha nazaj.

Otožen jezdi črez ravan,
zamišljen zavije v les teman.
A v lesu mož mrkih četa preží
v zasedi bogatega plena čaka.
Začuvši kopito, živo se vzbodre,
kakor tur sestradan padó na junaka.
Konjič zarezgeče,
orožje bleskeče,

rezilo žvenkeče,
udarec prestrega udarec.
Razvrže Ljubana sunec globok.
Užaljen umni šarec
ubeži razbojnikom v skok.

Kakor jastreb golobu krut
oskube šibko perut,
razkljuje mu nežno telesce ljut,
Ljubana zlodeji vjemó,
ugrabijo mu opravo svetló,
ostavijo ga nemilo
v lesovju mračnem krvavečega,
v nevolji grozni ječečega
deročim zverem v gostilo.

V.

Na pustem vresju leži teman
junak, poln ran;
usoda ga strla je zla.
Le steška diha:
razvita napol usiha
že roža cvetnà.
Stresa ga mraz.
Na čelo seda
smrt mu bleda,
rosi mu z mrzlim potom obraz.
Udar širok in globok
trdo ga peče.
Rudi mu nedro, na tla mu teče
krvi začrnele vroči tok.
Sam sredi zemlje tuje,
nikogar nima bolan kraj sebe,
da mu sožaluje,
da ga zagrebe.
Le šarec, veren mu drug,
priskače nazaj poln tug,
v gospoda se mil ozira.
A Ljuban leži medló,

trepalnica težka mu zapira
pretrudno oko.
Prileta že sraka mu črez plan,
da unese bisera dragocena,
zakrokava črni vran,
veseli se okusnega plena,
a v hosti voljkulja mrka
zamolklo grka.

Prifrči na drevesce
na vzletnih krilih mu kukavica,
na uvela licà
upre mu žalno očesce,
zakuka, zakuka
z otožnim glasom mu,
da vzgane ga trpka muka:
»Kuku, kuku! . . .
Tam v dalji ženica osirotela,
v trdih bolečinah oslabela
vse dni prevzdihuje,
vse noči prejokuje —
solz toliko je prelila,
da celo puščavo bi razmočila,
razmočila, ozelenila.
Ostavil jo je samó
na stara leta mater sivó.
Prvi mesec hlepé je prekoprnela,
drugi mesec žalostno je preihtela,
tretji mesec vrača dušo Bogu . . .
Kuku, kuku!« . . .

Kakor veter šibo pretrese junaka
nemila vest,
kakor dete zaplaka.
Skeleča vdihne bolest
v otrple ude mu sile neznane.
Utrga zel, krvni tok zavrne,
obveže si rane,
z ogrtalom šarčevim se ogrne,
na stremen upre se, na šarca se dvigne,

konjičeve grive trdnó se oklene,
premrle roke okrog vrata mu dene,
tovarišu zvestemu migne —
kakor sokol na krilih lehan
zapeketá črez ravan.
Tri znojne dni preskokoče,
tri trudne noči pretopoče;
ko zarja četrta nebo orudi,
do slamnate tihe koče prihrope,
globoko zasope,
na tla se upehan zvali . . .

Ljuban se burno vzgane,
kakor misel v izbico plane.
Svetiljka brli mračnó,
ženó medlečo,
na trdem ležečo
oseva slabó.
Ljuban se nagne na lice nabrano,
kakor vosek bledó,
poljubi na čelo jo nagubano,
kakor led mrzló,
poljubi jo hrepeneče, goreče:
»O mati, mati!« bolno šepeče.
Lehno zažari ji lico usahlo,
ugaslo oko otvori se ji rahlo,
ozre se vanj sladko-vabljivo,
nasmehne se mu ljubeznivo:
»O dete, dete predrago!«
S presrčnim glasom blago
koprné mu dahne —
omahne . . .

On zgrudi se ji na rame.
Obveza se sname,
zakrvaví mu rana
in v smrti z materjo združi Ljubana.

Pribíslav.

Žrtve.

Povest. Spisal **Fr. Serafin.**

»Le roi est mort, vive le roi!«

Tako je v življenju! — —

Nihče na svetu ni nenadomesten! Danes žalujemo po kom, jutri pozdravljamo z veseljem njegovega naslednika! . .

Vse je minljivo in nestalno! Čuvstvovanje človeškega srca se izpreminja pod vsakim vtiskom zunanjega sveta, a spomin se razprši dostikrat kakor vodena pena, če dahne veter vanjo! . .

V Poljanah, veliki vasi na Dolenjskem, so se pripravljali na sprejem novega župnika.

Preteklo je bilo komaj štirinajst dni, odkar jih je bil zapustil prejšnji. Bil je ta že postaren mož, ki ni pastirjeval v tem kraju nič manj nego dvajset let.

Nerad je šel iz tega kraja, a moral je! . . Pritiskali so toliko časa nanj, da se je umaknil! Kriv temu pa je bil novodobni duh, ki se je širil po deželi. Mož je bil star, a moder, previden, strpljiv! . . Imel je svoje prepričanje, svoje nazore! . . Vedel je, da je ni stagnacije ne v naravi, ne v življenju, in da je biti ne more . . . Vedel je, da se mora človeštvo po vekovečnih zakonih razvijati, da mora napredovati, in da se ta razvoj, ta napredek preprečiti ne da . . . Ni se torej strinjal s tistimi, ki so bili mnenja, da človeško mišljenje ne sme preko gotovih mej . . . Njegovo prepričanje je bilo, da se morata človeškemu napredku prilagoditi država in cerkev, in da je dolžnost obeh, celo pospeševati ga . . . Taki so bili njegovi nazori! Razkladal jih sicer ni, a ravnal se je po njih! Bil je pravicoljuben in sodil je vselej le dejanja, nikdar ne oseb. Naj je bil že kdo liberalec ali klerikalec, to mu je bilo eno! . . . Gledal je samo na to, kakšno življenje kdo živi, dobro vedoč, da je ono označevanje nekaj povsem zunanjega, nebistvenega, in da tiči jedro stvari vse kje drugje . . .

Bil je tudi tega prepričanja, da treba postopati omikanemu človeku nasproti malce drugače nego neomikanemu, da treba razločevati med dušnimi potrebami enega in drugega . . .

To pa je bilo v protislovju z odrevenelimi nazori njegovih višjih, in večkrat so mu poslali od zgoraj resne opomine in svarila. Dohajala so mu poučila o dolžnostih katoliškega duhovnika in pozivi, naj začne odločnejši boj zoper razširjevanje svobodomiselnosti, liberalstva . . .

A on, ki je dobro vedel, kaj zahtevajo pravzaprav od njega; on, ki je videl, kaj se godi po sosednjih župnijah, kjer se je bil ta boj že pričel, je vztrajal na poti, po kateri je hodil dozdaj, in po kateri hoditi mu je velevala njegova vest. Kakor doslej, tako mu je bila še nadalje prva skrb, da bi se njegovi župljani spoštovali in ljubili med seboj! . .

Toda časi, ko je sv. Janez priporočal ljubezen in ničesar drugega nego ljubezen, so davno minili, in dandanes ima tudi katoličanstvo druge potrebe! . . In tako je prišlo, da zgoraj niso hoteli uvideti, da ima on prav. Začeli so navijati hujše strune proti njemu . . . Naposled je dobil polo z vprašanji, na katera mu je bilo odgovoriti. Med temi vprašanji se je tikalo eno tudi njegovega postopanja v izpovednici nasproti onim, ki čitajo liberalne časopise . . .

Odgovor, ki ga je dal na to vprašanje, je zgoraj napravil tako neugoden vtisk, da se jim je videlo potrebno, odtegniti mu pravico do izpovedovanja. To pa je imelo za posledico njegovo umirovljenje.

In tako so bili izgubili Poljanci svojega starega, dobrega župnika . . .

Ko je stal zadnjikrat pred njimi na prižnici in se poslavljal od njih s tresočim, zamolklim glasom, takrat ni ostalo ni eno oko suho! Spočetka se je čulo samo pritajeno in zadušeno ihtenje; hkratu pa se nekdo ni mogel več zdržati, zajokal je na glas, in zdaj se je razlegal pretresljiv, splošen jok po vsej cerkvi. Jokali so otroci, mladeniči in dekleta, žene in možje, jokalo in ihtelo je vse vprek, in ta jok je bil neprisiljen, odkritosrčen; ta jok je bil istinit izraz globokih srčnih čuvstev . . .

Še potem, ko so bili ljudje že zunaj cerkve, so si brisali oči.

»Takega gospoda ne dobimo več!« se je čulo kakor iz enih ust. Vsem se je brala žalost na obrazu, vse je bilo nekam potrto, obupano. Bilo je videti, kakor bi bil vsakdo prepričan, da ga je zadela velika, nenadomestna izguba . . .

Tako je bilo pred štirinajstimi dnevi!

Danes pa ni mislil nihče več na starega dobrega župnika, danes so si belili Poljanci samo s tem glavo, kako bi kar najdostojneje sprejeli novega župnika.

Na različnih krajih vasi so bila postavljena bolj ali manj okusno nakičena drevesca z raznimi primernimi napisi.

Eden se je glasil:

»Oj přidi skoro, dušni naš pastir,
prinesi srcem našim sladki mir!«

Drugi spet:

»Pozdravljen srčno naših duš pastir,
Ti nam odpri tolažbe vir!«

In podobnih napisov je bilo čitati še več. Slični pa si tisti niso bili samo po svojih mislih, temveč zlasti tudi po tem, da se je prva vrstica pri vseh končavala vedno z besedo »pastir«.

Nekemu hudomušnežu iz sosednje župnije, ki so ga bili opravki privedli baš ta dan semkaj, so dali ti napisi povod, da je pripomnil: »Ljudje božji, le gledite, da ne boste črez nekaj časa pa malo drugače peli!«

»Kako neki naj bi peli?« vpraša že nekoliko prileten Poljanec. Oni pa se namuzne in reče:

»Naprimer tako-le:

»O da bi nesel te od nas hudir,
namesto mira si prinesel nam prepir! . .««

Toda Poljanci se niso dali motiti po tujem dovtipnežu. Napenjali so temveč še bolj svoje moči, da bi vse kar najsijajneje priredili za sprejem novega župnika, ki je imel priti drugi dan! Vsak se je trudil po svoje, vsak si je štel v dolžnost, pripomoči k lepemu sprejemu. Deklice so med zvonkim smehom in glasnim žebranjem pripenjale na drevesca cvetje in pisane zastavice. Fantje pa so postavljali mlaje.

Odlikovali pa so se pri delu najbolj požarniki s svojim načelnikom, Ivanom Radičem, po domače Bastonom, ki je oblastno stopal semtertja ter kriče dajal povelja. Kričal je zaradi tega še bolj, ker je hotel pred dekleti pokazati svojo veljavo. Baš radi njih se je bil oblekel tudi v svojo uniformo ter si opasal častniški meč, po katerem se je razločeval on od vseh drugih načelnikov gasilnih društev cele dežele . . .

Pozno v noč so bile priprave končane, in Poljanci so se začeli z mirnim srcem razhajati. Bili so uverjeni, da bo novi župnik zadovoljen. Eni so šli naravnost domov, drugi so se šli prej še malo pokrepčat v gostilno . . .

II.

Drugi dan je ležala gosta megla po polju in po travnikih. Bilo je zaspano, dolgočasno jutro. Rosa je kapala od drevja, in zastave na mlajih so žalostno visele nizdolu. Nobene sapice ni bilo, da bi jih bila oživila, a zastavo gledati je prijetno le tedaj, ako plapola, ako se giblje po zraku. Še ptiči so se držali danes nekam čemerno, in namesto veselega petja se je čulo le pusto čivkanje . . .

Župnikov prihod je bil napovedan šele na deseto uro, a župljani so bili že na vse zgodaj na nogah.

»Ali bo vreme?« . . . to vprašanje se je neštetokrat ponovilo, a najbolj je skrbela ta stvar učitelja. Ko je postavljal prejšnji večer Baston pred vasjo mlaje, je delal on pa pred šolo, pred cerkvijo in župniščem na vse pretege. Bil je še mlad mož elastičnih nazorov; smatral je za najbolje, da se župniku precej spočetka prikupi, in to navzlic temu, da se je baš tisti čas pojavljalo v deželi ostro nasprotstvo med učiteljstvom in duhovništvom.

Kadar je bil s svojimi stanovskimi tovariši skupaj, se je sicer rotil, da on ne bo nikdar mežnaril; če pa je govoril s kakim duhovnikom o novi šoli, je spet kaj rad delal koncesije ter z nekako naivno prostodušnostjo pritrjeval, da novodobno šolsko zakonodajstvo ni dosti prida.

Poleg tega pa je bil malce tudi častihlepen. Župnikov sprejem se je imel zvršiti po njegovem načrtu, in bilo mu je mnogo do tega, da bi vreme ne kazilo sprejema.

Nervozen in razburjen je letal po vasi gori in doli in vpraševal zdaj tega, zdaj onega, če se bo zvedrilo, ne da bi mu bil mogel dati kdo popolnoma zadovoljiv odgovor.

Učitelj je zrl ravno obupno proti nebu, kakor bi hotel prisiliti solnce, da prodere in prepodi meglo, ko prižene kravji pastir čredo črez vas. V tega se zapodi zdaj. Pastirji so navadno dobri vremenski proroki. Kakor znajo določiti uro po tem, kako visoko stoji solnce, tako znajo na podlagi svojih izkušenj pogoditi tudi vreme dobro. Vse to je bilo znano učitelju, zato ustavi pastirja in ga nagovori:

»Glavač, vi boste vedeli povedati, kaj bo iz te megle! . . .«

Glavač se ozre kvišku, pomisli malo, potem pa reče:

»Kaj da bo iz te megle? Kaj če biti drugega nego voda in mokrota? . .«

»Torej mislite, da bo dež?« vpraša učitelj prestrašen.

»Tega ravno ne trdim,« odgovori Glavač, »a da drugega iz megle biti ne more nego voda, to ve vsak človek. Lahko bi se tudi sneg naredil iz nje ali toča, toda tega se nam aprila meseca ni treba bati.«

»Tedaj pa mora priti na vsak način dež!« meni učitelj še bolj potrt. Pozabil je bil v svoji nervoznosti popolnoma, da je včasi baš megla napovedovalka lepega dne.

»I nak, ni potreba, da bi moral biti dež!« odvrne zdaj Glavač. »Vse visi na tem, se li megla uleže ali se dvigne proti nebu. Če se uleže, bo zemlja sicer mokra, a sijalo bo solnce; če pa se megla dvigne, potem bo najbrž dež!«

Tudi Glavačeve besede niso učitelja pomirile, ker so bile premalo določene, in nejevoljen se je obrnil od njega v stran. A Glavač je imel nekaj na srcu! Sam od sebe bi ne bil nagovoril učitelja, ker pa mu je bil privoščil le-ta besedo, je hotel porabiti ugodno priliko ter povedati še v nekem drugem oziru svoje mnenje.

Učitelj je bil prišel namreč na duhovito misel, da pojdejo fantje župniku na konjih naproti. V to svrho so bili prepletli konjem grive in repe s trobojnimi trakovi, kar je imelo značiti baje narodno zavednost Poljancev.

Posledica tega pa je bila, da je konjski pastir ostal lahko doma ter se udeležil slovesnosti, dočim je moral ubogi Glavač tudi danes gnati živino na pašo. A on bi bil za ves svet rad enkrat v svojem življenju tudi kaj videl! Saj ni mogel pri svojem poslu nikoli nikamor, in potekal mu je že leta in leta en dan kakor drugi. Malo izpremembe v moreči enakomernosti bi se mu bilo torej jako prileglo. Zato potegne učitelja zaupno za suknjo ter mu reče:

»Gospod učitelj, kako to, da konji, voli in krave pa ne? . . Ali bi se ne dalo mar z govejo živino vse še lepše napraviti? Pomislite! Na vsak rog po eno pisano zastavico! . . Bi li ne bilo to lepo? . . . Dosti lepše nego tisti trakovi po grivah in repih! . . No, in repe imajo krave naposled tudi!« . . .

Učitelj je menil, da se Glavač norčuje iz njega, in jezen se obrne v stran, ne da bi mu dal odgovor. Temu pa ni preostajalo drugega, nego gnati zopet dalje svojo čredo . . .

Naposled se je začelo učitelju vendar buditi upanje, da ostane brez dežja. Proti vzhodu se je nebo svetlikalo, in semtertja je prodrl tudi že kak solnčni žarek. In čim bolj se je pomikal čas, tem bolj je zmagovalo solnce, dokler se ni končno megla razpršila, ter se je v vsej svoji krasoti zasmejalo pomladnje nebo.

Zdaj je bil učitelj srečen, kajti bil je prepričan, da se bo zvršilo vse po njegovih navodilih, in da bo torej tudi njegov namen dosežen. Pokazati je hotel ljudem, kaj zna, obenem pa imponovati novemu župniku! Da bode ta presenečen in sicer prijetno presenečen, o tem ni nič dvojil. No seveda! . . Kje pa je mogel pričakovati gospod župnik kaj takega, kakor ga je v istini čakalo! Razen fantov na konjih, nakičenih s trobojnimi trakovi, se je imela udeležiti sprejema tudi dolga vrsta deklet v narodnih nošah t. j. s pečami na glavi. Tudi ta ideja se je porodila zgolj v učiteljevi domoljubni glavi! . . Da so morali biti tudi šolski otroci pri sprejemu, tega ni treba še poudarjati, ker se s šolsko mladino itak pri vsaki primerni in neprimerni priliki paradira. A nekaj posebnega je bilo to, da je dobil vsak otrok, bodisi deček, bodisi deklica, v roko venec, spleten iz zelenih smrekovih vejic. Ta misel gotovo ni bila napačna, zlasti če se pomisli, da drugih vencev v tistem času ni bilo možno lahko dobiti. No, otrokom samim so bili taki venci celo ljubši, nego bi jim bili venci iz rož. Na le-te bi bili morali kolikor toliko paziti, smrekove pa so lahko brezbrižno natikali drug drugemu na vrat, pulili se zanje ter se pretepali ž njimi . . .

Ura je kazala šele osem, bilo je torej še dovolj časa, a učitelj je silil na to, da bi se postavili že zdaj vsi v tisti red, kakor si ga je bil izmislil on za sprejem.

Pri obeh velikih mlajih ob pričetku vasi je imel pričakovati novega župnika polnoštevilen občinski odbor z županom na čelu. In res so bili občinski veljaki že vsi zbrani ondi. Učitelj je še enkrat vsakemu posameznemu povedal, kako se mu je vesti, zlasti pa županu ni mogel nikoli dopovedati, kako naj se postavi, kako naj se priklanja in kako naj govori.

Temu je bil sestavil tudi dolg govor, s katerim naj bi bil pozdravil župnika. V govoru je bilo mnogo lepodonečih besed, katerih pa župan, ki je znal sicer čitati in pisati, a je bil preprost kmečki mož, ni razumel in si jih vsled tega pri najboljši volji tudi zapomniti ni mogel. Trudil se je nekaj časa, da bi se po učitelju sestavljeni pozdrav naučil, a ko je izprevidel, da ne gre, je sklenil govoriti tako, kakor bi mu prišlo v odločilnem trenotku na misel. Na učiteljevo vprašanje, če govor zna, je pokimal, a rekel ni nič. Resnice povedati mu ni hotel iz dveh vzrokov; prvič se mu je bal zameriti, drugič ga pa vznemirjati ni hotel, kajti vedel je, da je razburljiv, in da ga spravi vsaka malenkost iz ravnotežja. Za pozneje ga ni skrbelo. Upal

je, da ga učitelj ne bo čul, ker se mu bo baviti z otroki, in če bi ga čul, izgovori se mu že kako! . .

Precej za občinstvom je bila razvrščena šolska mladež. Na eni strani so stale deklice, na drugi dečki.

Nato so prišla na vrsto dekleta. Bilo jih je jako mnogo, kajti sprejema se ni udeleževala samo domača vas, temveč cela županija, in baš deklet je bilo še največ prihitelo iz sosednjih vasi.

Učitelj je bil nalašč uredil tako, da so dobila dekleta odmerjen prostor baš pred »Poljanskim domom.«

Da, Poljanci imajo svoj »Poljanski dom«, baš tako, kakor Ljubljančani svoj »Narodni dom!« In to zopet le po zaslugi svojega učitelja, čigar izredna podjetnost, rodoljubnost in duhovitost je s tem menda zadostno dokazana. Drezal je toliko časa pri ljudeh, da mu je obljubil eden opeke, drugi kamenja, tretji lesa, naposled pa je še občinski odbor pregovoril, da je dal brezplačno stavbni prostor ter zagotovil tudi primeren denarni prispevek.

In zgradili so prav čedno in okusno poslopje, ki je bilo Poljanam le na čast, samo da pravega pomena in namena ni imelo. Dozdaj je v njem vadil samo učitelj preproste domače ljudi v umetnem petju. Tudi to se sicer ni preveč obnašalo, ker se umetna pesem iz raskavih kmečkih grl vendarle malce nenaravno glasi, a učitelj je imel zato svoj zbor, ki je včasi celo njegove kompozicije prepeval... Kdo ve, kake načrte vse je snoval še v svoji glavi! Toliko pa je gotovo, da je bil že na svojo zgradbo kakor na svoje kmečke pevce sila ponosen! . .

Dekleta pa je postavil radi tega baš pred »Poljanski dom«, ker je bil ondi najlepši kraj, in pa morda tudi, ker je mislil, da je njegova oseba spojena s to zgradbo tako, da se ni moči ozreti nikomur vanjo, ne da bi se zmislil nanj . . .

Bil je namreč še samec in ženil se je že par let na vse pretege.

Dekletom nasproti so čakali fantje na svojih čilih in nečilih konjih, poleg njih pa je stalo gasilno društvo s svojim ponosnim načelnikom . . .

Gasilno društvo je imelo danes posebej še tudi nalogo, vzdržati red med nebrojno množico, ki je bila privrela od blizu in daleč in se je gnetla ob obeh straneh ceste.

A dasi je imel načelnik gasilnega društva baš danes mnogo prilike, z ukazovanjem spraviti svojo osebo do veljave, ker je nastal zdaj tu, zdaj tam med radovedneži kak nered, je bil vendar nenavadno tih in se je držal zmeraj bolj ospredja. Rojila so tudi njemu

dekleta po glavi. Sukal se je vedno okrog njih ter rožljal s svojo sabljo, in sicer tem bolj, ker je bil zapazil, da ima tudi učitelj vedno le v obližju deklet kaj opraviti ... Ženil se je tudi on že dalje časa, in vladalo je zaradi tega neko ljubosumje med njim in učiteljem! .. No, učitelj je bil malo bolj omikan, Baston pa bolj bogat, torej se o absolutnem nadkriljevanju enega nad drugim ni moglo govoriti.

Bilo je za sprejem že vse pripravljeno, in vsi so čakali z veliko nestrpnostjo novega župnika; celo konji so bili videti nemirni, kajti zdajpazdaj je kateri zaprhnil ter bil s kopitom po tleh.

»Oh, kako dolgo jih ni!« ta vzdih se je čul neprenehoma, in željno se je oziralo nešteto oči v zvonik, kjer je čakal in zrl v daljavo cerkovnik s tremi drugimi fanti, da bi začeli zvoniti župniku na čast ter dali na ta način obenem znamenje, da prihaja.

Okoli cerkve so bili razpostavljeni tudi topiči, ki so imeli zagrmeti, kakor hitro bi v zvoniku zazvonilo . . .

Napovedana ura še ni bila odbila, in vendar se je lotevala ljudi že skoro nejevolja, da čakanju ni konec. Zdajpazdaj je začel mahati kdo z rokami proti cerkovniku, češ, ali še ničesar ne vidi. Cerkovnik pa je le odmajaval. Napenjal in napenjal je oči, kajti tudi njemu je bila že pošla potrpežljivost, a uzreti ni mogel ničesar. Pač se je prikazal semtertja kak voz, toda to so bili navadni tovorni vozovi, in s takim vozom se župnik pač ne vozi! . . Hkratu pa zastane cerkovniku kri po žilah . . .

»Ali ni to kočija?« vpraša svoje druge. »I seveda je!« mu pritrdijo le-ti. Zdaj ni bilo nobene dvojbe več! Župnik se je bližal.

Potrkavanje se prične . . . topiči zagrme, množice pa, ki je že toliko časa nestrpno čakala, se loti nervozna razburjenost . . . Vsakdo je silil zdaj v ospredje, vsakdo je iztegoval vrat ter bulil oči, dasi o vozu še ni bilo ne duha ne sluha . . . Župana je oblival pot, kajti zdaj je bil prišel trenotek, ko bo moral govoriti . . . Da ne bo povedal nič pametnega, o tem je bil prepričan, in skrbelo ga je nemalo, kaj poreko gospod župnik. Za druge, ki so stali v neposredni njegovi bližini, se ni brigal mnogo, a na župnika bi bil za ves svet napravil rad ugoden vtisk! . .

Nemir je postajal čimdalje večji, in napol pritajeno govorenje in vzklikanje mnogobrojne množice je bilo čuti kakor zamolklo godrnjanje izza gore bližajočega se groma . . .

»Bog ve, kaki so?« . . to je skrbelo vsakega, zlasti pa ženske, in to vprašanje se je ponavljalo vedno in vedno . . .

Najbolj razburjen pa je bil učitelj. Za županom je imela pozdraviti župnika belo oblečena učenka. Ta mu je morala v naglici ponoviti še enkrat od njega zloženo pozdravico, potem pa je s posebnim poudarkom opozoril otroke, morda že petdesetič, kaj imajo storiti, kako se imajo vesti.

»Že prihajajo, že prihajajo!« se začuje zdajci iz vseh grl. In res se je razlegalo drdranje voza in peketanje konjskih kopit po cesti... Učitelj da znamenje, in čivkajoč »živio«! zaori iz sto otročjih grl, da so človeka ušesa zabolela . . . »Živio, živio«! se je razlegalo, in otroci so razposajeno mahali s svojimi smrekovimi venci semtertja, in kakor bi se bila celo narava zaveselila tega trenotka, potegne hkratu precej močen veter, da so oživele ter zaplapolale zastave na mlajih . . Toda kaj je to? . . Učitelj prebledi ter začne tešiti otroke, da bi molčali. Zaman! . . Otroci so kričali svoj »živio«! ter mahali z venci, dokler ni bil voz že mimo njih. Zdaj so seveda celo otroci zazijali in ostrmeli . . . V kočiji je sedel že postaren, bradat gospod, ki se ni nič manj čudil ljudem nego oni njemu . . . Stvar se je pojasnila kmalu. Bil je trgovec, ki ga je pot privedla tod mimo. Voz, v katerem je sedel, je zapeljal one, ki so pazili v zvoniku, le-ti s svojim zvonjenjem pa te, ki so čakali spodaj župnika. Trgovec se je odpeljal naprej, med čakalci pa je nastala velika zmetenost. Vse se je krohotalo in smejalo ter delalo dovtipne opazke, a na župnika ni mislil v tem hipu prav nihče. Učitelj, ki je slutil nesrečo, je bil do skrajnosti zbegan. Trudil se je na vse kriplje, da bi pomiril ljudi, a brez uspeha. In kakor se je bal, tako je prišlo!

Voz z župnikom je pridrdral, ko je bilo vse v največjem neredu. Zdaj, ko je bilo treba klicati »živio«, so otroci molčali, kakor bi jim bila usta zašita . . . Vsi učiteljevi opomini niso zalegli nič! . . In tudi odrasli so se prepozno zavedeli svoje dolžnosti. Šele, ko je bilo skoro prepozno, se je polegel hrup . . .

Župnik je bil še jako mlad mož in čedne zunanjosti. Z voza je skočil z veliko lahkoto in hodil je tako gibčno, da je bilo videti, kakor bi se mu prožila elastična peresa pod podplati. Bilo je nekaj afektiranega na tej hoji, in ko ga je človek videl stopati, se je spomnil nehote kralja Davida tistikrat, ko je poskakoval pred skrinjo zveze ter »plunko bil« . . .

Ko se je bil približal mlajema, je začel župan govoriti. Toda dalje v svojem govoru ni prišel nego do besed: »Vas pozdravljam... vas pozdravljam . . .« Potem pa so ga oblile solze. Ali od ginjenosti ali od jeze ni šlo naprej, tega ni povedal nikomur . . .

Župnik ni odgovoril precej. Čakal je, kakor bi se nadejal, da pride še kaj. Pri tem je ves čas mižal, a tako, da je skoz trepalnice vendarle videl. Bila je njegova navada gledati tako, dasi ne prirojena, temveč priučena navada. Opazil je bil nekoč, da višji cerkven dostojanstvenik gleda na ta način, in brž ga je začel posnemati. Prirojeno pa mu je bilo menda to, da je neprenehoma iztegoval jezik iz ust in si oblizoval svoje polne rdeče ustnice. Nekaj posebnega je bilo tudi to, da je venomer godrnjal sam zase.

Prepričavši se, da je županov govor končan, se začne zahvaljevati. Glas mu je bil zveneč, a način, kako je izgovarjal besede, je bil nekam čuden, nenaraven. Razsekaval je besede tako, kakor bi imeli tudi v slovenščini podvojene samoglasnike. No, temu se je bil priučil v semenišču . . . Nikjer se ne čuje bolj smešno in bolj afektirano izgovarjanje in razglaševanje besed nego po cerkvah s prižnice! . . Da pa je novoprišli župnik ubral že pri tej slavnostni priliki pridigarski ton, temu se ni čuditi . . .

Župan je bil z župnikovim odzdravom zelo zadovoljen, in lotilo se ga je celo prepričanje, da svoje naloge vendar ni izvršil tako slabo . . .

Pristopila je nato belo oblečena učenka ter opravila na nemalo veselje učiteljevo svojo stvar jako dobro.

Tudi njo je zahvalil na kratko župnik, potem pa se naglo pomaknil proti dekletom gori. Prišedši do njih, se ustavi ter se začne ozirati s svojimi napol zaprtimi očmi po njih.

Nenavadno lepi obrazki so se mu smehljali nasproti. Vsakdo bi ne bil precej na prvi pogled presodil, katera izmed toliko lepih deklic je najkrasnejša. A župnik je moral imeti nenavadno oster pogled, kajti ko je privzdignil trepalnice, so njegove oči počivale na dekletu, ki je bilo priznano najlepše v celi fari:

»In čigava si ti? . .« jo vpraša.

»Mizarjeva iz Lipovca.«

»In kako ti je ime?«

»Manica!«

Vprašal je tudi še nekatere druge, od kod so, čigave so, kako jim je ime, potem pa je smatral za primerno, položiti jim že zdaj nekaj lepih naukov na srce. Opominjal jih je zlasti, da naj vsikdar goreče častijo prečisto Devico Marijo ter njenemu varstvu priporočajo svoje devištvo — besede, ki načelniku gasilnega društva niso nič kaj ugajale . . .

Ko pa je župnik svoj ogovor na dekleta končal, se je obrnil urno proti župnišču, ne meneč se mnogo za fante na konjih, še manj pa za gasilce.

Sprejem je bil torej končan, toda slovesnost še ne. Bilo je še za učitelja in načelnika gasilnega društva dovolj prilike, da se izkažeta. Za zvečer je bila določena namreč še razsvetljava in podoknica gospodu župniku. Imeli so peti tri umetne skladbe kmečki pevci pod učiteljevim vodstvom, gasilno društvo pa naj bi bilo prisostvovalo s pisanimi lampijoni in gorečimi bakljami . . .

In res, komaj se je bilo zmračilo, pa so začeli prižigati sveče in svetiljke razne velikosti po oknih. Neki dovtipnež je bil celo že precej po kosilu postavil na okno pisker z lojeno svečo — svečnika ni imel — jo prižgal ter kričal na mimoidoče:

»Če ste za kaj in če imate kaj, prižgite zdaj sveče! Po noči bi vsakdo svetil, ko je luči treba! . .

A kakor je bila stvar zapeljiva, posnemalcev vendar ni našel, in vsi drugi so prižgali luči šele na večer, kakor sta bila ukazala učitelj in Baston, in kakor je to povsod navada . . .

Kmalu nato pa, ko je bila zažarela vsa vas v čarobni svetlobi, je nastopilo gasilno društvo s svojimi različno oblikovanimi pisanimi lampijoni in bakljami svojo pot skozi vas.

Da bi držali bolje korak, in ker je pri takih prilikah brez godbe prepusto, najel je bil načelnik gasilnega društva nekoga, da je igral harmoniko pred njimi. In tako so stopali požarniki lepo razvrščeni prav po vojaško gori proti župnišču, za njimi pa je drevila v nepopisni radosti cela vas, kajti to ni bil majhen dogodek za Poljane! . .

Pred župniščem je bil že zbran pevski zbor z učiteljem na čelu. Le-ta se ni malo jezil na harmoniko, češ, da kaj takega na celem svetu ni, da bi pred gasilnim društvom kdo harmoniko igral; a Baston je bil prepričan, da govori iz učitelja sama nevoščljivost, in velel je nalašč še eno zaigrati, da bi oni ne mogli še zapeti.

Ko pa je bila naposled harmonika vendarle utihnila, je dal učitelj znamenje, in preprosti kmečki pevci, ki so črez dan delali na polju, ali pa krpali hlače in črevlje, ali pa kovali v kaki kovačnici, so zapeli tri zbore kar za vrstjo, brez oddihljaja, in to same težke umetne skladbe . . .

Petje ni bilo in ni moglo biti lepo, toda učitelj je bil zadovoljen in ponosen. Čakal je samo, kdaj se odpre kako okno pri župnišču in izreče gospod župnik svojo zahvalo ter presenečenje. Zahvale pa je čakal tudi načelnik gasilcev, kajti bil ni na svoje

lampijone nič manj ponosen nego učitelj na svoje pevce. A varala sta se v svojih nadah bridko oba. Župnik je gotovo vedel, zakaj se gasilno društvo in pevci tako dolgo mude pod njegovim oknom, a bil je neusmiljen. Ni se prikazal sam, ampak poslal je svojo kuharico venkaj, ki je navzočnim na kratko povedala, da bi gospod župnik radi počivali . . .

Poparjena sta odšla učitelj in Baston vsak s svojim krdelom proti domu. Prejela sta slabo plačilo za svoj trud . . .

(Dalje prihodnjič.)

Iz svetovne razstave pariške.

Spisal Ivan Vavpotič, slikar v Parizu.

II. Slike.[1]

Razgrnimo baržunasto zaveso — in živobojnih, zlatookvirjenih slik in sličic — najmanj petdesetorico — se nam zasmeje s svečanih sten; — v ruski slikarski sekciji smo!

Da, prav med Rusi! Koliko zdravega ima ta umetnost, tuintam prekonservativna ali, če hočete — prebizantinska — koliko svežega vkljub nekaterim zastarelostim, in dasi je omračil tu in tam zapad čistost in naivnost njenega opazovanja in čuvstvovanja, kolika odkritosrčnost njene individualnosti in njenih tipov!

Gotovo nadkriljujejo pri Rusih kiparji slikarje — o tem ni dvoma — toda tudi pred temi klobuk z glave!

V vsakem umetniku čislam naivnost za eno najkrasnejših vrlin in ruski umetnik je v prvi vrsti naiven.

Ne menim Vereščagina; njegova filozofska umetnost ni naivna, pa tudi ne ruska! Kakor Vereščagin bi slikala tudi Roll in Detaille pa še marsikdo drugi! Hvaležen sem Vereščaginu, da ni razstavil, hvaležni pa so tudi njegovi ruski sobratje po svetem Luki. S kolosalnimi svojimi scenerijami bi bil umoril vse druge, jaz pa bi bil ob ves užitek! Človek je vesel, da se more razgovarjati s slikami — ljubicami, — sedaj pa gigantske plahte z moralo in teorijami!

Vereščagin, ne pogrešam te!

[1]) Glej avgustovo štev. lanskega letnika! *Uredn.*

Zato pa pogrešam tem teže Rjepina — velikega Rjepina! Da, razstavil je sicer, toda samo trojico portretov, ki pa nikakor ne ilustrujejo velikega mojstra. Kje so ostali njegovi »Kozaki«, kje »Rekruti«, kje njegova Volga, kje njegova step! In kako zelo sem se bil veselil, prav otroško sem se veselil — a tu naj gledam samo senco orjaškega tvojega duha, naj čujem le od daleč utripati neskončno čuteče tvoje srce!

Trije portreti s kvalitetami, kakršnih zaman iščete še pri Lenbachih, divni, mojstrski portreti, toda Rjepin, to pot nisi bil več odkritosrčen, to pot nisi sledil svoji muzi, to pot ti je diktirala — konvencija, in zaman sem iskal tebe samega v tej trojici!

Predstavil si Tolstega, podal nam umotvor, kakršen se pač poraja le v ateliejih največjih slikarjev! Tolstega plemenita, izrazovita glava naravnost imponuje, — toda še ljubši mi je Trubeckega »Tolstoj«: niti na misel mu ne pride, da bi hotel komu imponirati; to je Tolstoj, ki misli in žije, neopazovan od drugih.

Poleg Tolstega je razstavil Rjepin generala Pavlova, portret, ki ga stavimo lahko na stran najboljšim Constantom in Boldinijem. Poslednji edini bi ga bil prekosil z rafinovano svojo eleganco, zato pa se odlikuje Rjepinov »Pavlov« s svojo preprostostjo in naravnostjo. Boldinijev »Whistler« nas sugeruje s svojo briljantnostjo, Rjepinov »Pavlov« nam govori in se nam omili, — zdi se, da gledamo starega prijatelja.

Morda je oseba Pavlova v istini simpatičnejša, nego pa oseba Whistlerjeva; mnogo zavisi od modelov; skrajno napačno pa bi bilo, ko bi hotel kdo vzeti za umetniško ocenilo samo simpatičnost predstavljene osebe.

Da se vrnemo k Pavlovu, dovolite, da poleg že navedenih vrlin omenim še nekaj malega o nekaterih nevrlinah. Da, tudi Rjepin je — človek in greši!

Nekoliko trd je ta mnogoimenovani Pavlov. Z nepotrebnim zaostrenjem kontrastov se je približal danes največji ruski slikar — kako naj rečem — nekaki koloristični karikaturi. Predstavite si le polnobojno, v barvi odločno pretirano uniformo, glavo — temnordeče osenčeno pa snežnobelo ozadje! Sicer je vse to zelo, zelo efektno, toda premalo ubrano! Odpuščamo to umetniku, kajti iz slike kar govori, da »so diktovali to pot gospod general gospodu slikarju.«

Govoril bi še o tretjem portretu; mojstrska sličica — toda ne nudi dovoljnih interesantnih momentov, da bi šel v podrobnosti.

Ozrimo se rajši po ostalih mojstrih.

Poznate oba Vasnecova, — ne? Predstaviti vam ju hočem, in spoznali bodete najinteresantnejša tolmača tipične ruske narodne umetnosti.

Ruska narodna umetnost, — kako da jo razumem, me vprašate? Njen tip?

Odgovarjam vam. Tip mi je konkreten izraz duševnega življenja, prostonaivnega mišljenja in čuvstvovanja kakega naroda; narodna umetnost pa je ona, ki gleda z detinskim očesom in čutom, z neoskrunjenim srcem preprostega ljudstva. In da preidem k ruskim tipom, ruski umetnosti, imenovati vam hočem, da me razumete, le edino ime: »Dostojevski«.

To ime vam pove vse! V Dostojevskem odseva in se zrcali neskončno lepa — ker neoskrunjena — duša ruskega ljudstva!

Dostojevski s peresom in Vasnecova s čopičem vsaj meni pomenjajo sintezo ruske prostonarodne umetnosti.

Res, da preveva vse bizantinizem, toda prosim vas, kako si naj predstavljate rusko umetnost brez bizantinizma, nemško brez goticizma, špansko brez solnca, biserov in »franž«; v ruskem slikarstvu smatram »mladi« bizantinizem — kajti tudi Rusi se ponašajo z renesanso — za bistven element, ki se mu ne izogne odkritosrčna duša umetnikova.

Svečanejšega sloga od rusko-orientalnega si ne morem izlepa predstavljati. In ta slog, ki ga je porodil duh narodov, se spaja zopet ž njim in preveva narod in dežele. Čuli ste ruske narodne pesmi, pa se vam ni zazdelo, da gledate veličastni duh, ki plava nad širnim tem ozemljem, ki plače iz mračnih večernih stepi, ki drevi z viharjem skozi črni les, razsiplje zvezdice po bisernem snegu, ki stvarja pesmi in pravljice, ki proseče-vdano toži iz petja popov, govori v kočah iz preprostih src: gospod, zgodi se tvoja volja — — in polni mesta, palače s poezijo Dostojevskega in evangeljem Tolstega . . .

Da vidite tedaj Vasnecova! Seznaniti vas hočem najpopreje z z Apolinarijem Vasnecovim.

»Pravljica o vilah« je nazval veliko sliko, ki, obkrožena s portreti in krajinami, tvori iz daljave vtisk blede maloazijske preproge. Pravljica o vilah — —! Zaman bi jih iskal na sliki krasnih, snežnoličnih, zlatolasih! Kje so? — Toda vendarle!

Les, skrivnosten, še skrivnostnejši v zimskem somraku; tožno se klanjajo veje pod težkim snežnim bremenom in rišejo čudesne

razkosane sence po valovitem snegu, skozi okenca, lepo vrezana v črno smrečino, pa prosvita purpurni žar poslavljajočega se solnca in siplje rožnate lučice po zasneženi suhljadi. — In glejte, dasi nevidna, kraljujejo v tem lesu nadzemska bitja — vile, škrati — kdo ve! — Človek še ni oskrunil tega svetišča. — Gledam in iščem vil, gledam — — in čudesno se giblje v starih orjaških deblih; v razpokah, votlinah in grčah režeči obrazi, hu, kako grozni — in mahovita so jim lica, kako čudesno me gleda iz rdečih okenc sto plašnih žarečih oči, kako dreve v vrtoglavem plesu rožnate lučice z lilastimi sencami po snežni preprogi; izpod ledene odeje pa raste tisoč bledih ročic z demantnimi prstani na kristalnih prstkih, in kakor da slišim žuborenje potočka, mi šepeče sanjajoči gozd prekrasne bajke o začaranih kraljičnah, o dobrih zlatolasih vilah in junaških vitezih — Vasnecov, v meni je zatrepetalo otroško srce, Vasnecov, vzbudil si v meni otroka — Vasnecov, zahvaljujem te!

In mislil sem na krasne pravljice, ki mi jih je pripovedovala stara teta, mislil na Trdino, Grimma, Andersena — in ozrl sem se še enkrat po sliki.

Preminil je ples, izginile ročice, izginile srnje oči, in purpur v okencih je izkrvavel; legel je mraz, umolknila narava, in zimski sen je razprostrl svoja netopirja krila — — —

Zbogom, vile — spavaj les — spavajte spomini!

Idem k drugi sliki »Kremlj«. Kakor vizija stopa pred vas veličastna arhitektura Kremljeva. Srebrna luč se razliva po diskretno, neizrečeno elegično ubranem ensemblu. Barvni akord je mehak, nepopisno blagoglasen: srebrosiva intonacija, bledorumeno nebo in bledorumene luči! Akord, ki prehaja v še milejše zvoke v Vasnecovi »Elegiji«. Tu pa se je povzpel umetnik na višino lirskega stvarjanja; ličiti vam vtisk tako krasno ubrane krajine, kakor je njegova »Elegija«, bilo bi pač brezpomembno; vsaj tudi ne veste, kako tekne morski rak lepo z majonezo prirejen, ki ga niste doslej — no, recimo tako samo za primerljaj — še nikdar okusili, pa naj ga vam jaz še tako podrobno naslikam, še tako podrobno popišem, kako mi je dišal!

Zato pa vam lože predočim njegovo »Sibirijo«. Ono staro večno ponavljajočo se tužno povest o sibirskih mučenikih — poznate jo vsi! Pretresljiva je ta povest, in pretresljiva je slika Vasnecova: Ob temnem, vlažnem zidu preiskovalne ječe sloni vklenjen, vkovan v težke verige nesrečnik. Ravnokar se je završila obravnava; odpeljali so ga, in še se mu šibe kolena, in še ga stresa mraz; sodnik je bil prečital strašno sodbo; obledel je tedaj — a sedaj, ko mu

buči po ušesih strašnejše glas sodnikov, ko vstajajo pošastnejše in vedno pošastnejše grozne slike o izgnanstvu, o večnem izgnanstvu pred njegovimi očmi, sedaj, ko vije pred njim na kolenih v blaznem obupu zapuščajoča ga žena roke, sedaj, ko sta prišla vojaka z nasajenim bajonetom, da ga odvedeta, sedaj šele se je zavedel grozne usode, šele sedaj se je zavedel, da proti usodi ni orožja, ni bojevnika — nemo, brezupno je uprl pogled v tla, in strepetale so mu ustnice v molitvi: gospod, zgodi se tvoja volja! . . .

Krasna slika to, in obžalujem le, da je umetnik za pretresljivi ta motiv rabil tako majhen format, kajti slika se giblje v miniaturnih propozicijah; slikarske kvalitete pa so kakor v vseh Vasnecovih slikah prvovrstne.

Toliko o tem interesantnem umetniku.

Viktor Vasnecov ni nič manj interesanten, samo nedostaje mu onih slikarskih vrlin, katerih zahtevamo od velikih mojstrov.

Najizbornejša slika njegova je pač vitez, ki blodi na svojem vrancu po širni stepi; prihajajo večerni mrakovi, krvavo se je opasal horizont; vranec je zdrsnil ob lobanji — zahreščala je in se zatrkljala navzdol; vzletavajo črni gavrani. »Kam se obrnem?« vpraša se vitez, in tako nazivlje umetnik svojo sliko — kam se obrnem, in ni je poti skozi step, brezkončno, žalostno step. Molče blodi vitez dalje, molče jezdi v daljne kraje, in truden je povesil vranec glavo; pride noč — in nosil bode svojega gospoda, pride dan, in še ga bode nosil —!

Nekak pendant k tej sliki, toda pendant samo po vnanjih propozicijah in okviru so njegovi »Sciti«. Zopet step in tolpa. Sciti se dreve po njej, teptajoč travo in prelivajoč kri. Toda slika se mi zdi, umetniško presojena, zelo fragmentarna; res je v krajini še mnogo poezije, v koncepciji celo nekaj monumentalnega, toda kaj, ko pa je Vasnecov primešal tem vrlinam pošteno dozo surove »mache« in teatralnosti; vrhutega pa je slika, ne da bi jo smel nazivati skico, skrajno površna, jezdeci so deloma tudi brezdvomno zrisani.

Vprav diletantska pa se mi vidi precej visoka slika »Gamajun« — proroški ptič. Prerafinovano je vse to in da bi bilo vsaj le nekoliko naivno, vsaj toliko, kolikor naivnosti potreba vsakemu diletantskemu »umotvoru«, da ne postane zoprn. Res je, da zre oko tega čudesnega, bolj ali manj groznega ptiča proroško v neskončnost, bodočnost, toda čemu treba ptiču, sedečemu na slabotni veji, tako gigantskih proporcij.

Cerkveni tristihon: »Kristus, Madona in sveta Olga« je završen v strogo bizantsko - pravoslavnem slogu; dekorativni moment prevladuje. Sveta Olga in Madona mi posebno ugajata.

V istem slogu se giblje Madona iz kijevske katedrale, vprav aristokratski mišljena · slika; Madona pa je neizrečeno krasna in veličastna.

Zelo simpatični sta tudi zadnji dve sličici »ribnik« in »pravljica o Alenuški«.

Označil sem vam bil Vasnecova; seznaniti pa vas hočem sedaj z Makovskimi.

Bratje so in ime Makovskij Vam je gotovo znano, vsaj iz ilustrovanih časopisov. Ž njimi Vam predstavljam genre - slikarje, nekoliko staromodne, nekake ruske Schmutzlerje, pa vendarle desetkrat pristnejše in tolikokrat zanimivejše. Genre, beseda, ki spada v koš in staro kramo, pa vendarle ne pozebe zarad nekdaj tako priljubljenih žanristov. Za moderno kritiko je izmrl že davno ta rod; občinstvo pa — čudno! — kupuje še vedno in najrajše od genreslikarjev. Ni tu mesta, da bi razreševal to zagonetko, toda pred Makovskega, vsaj najstarejšega Vladimirja Makovskega slikami počnem razumevati to »čudno« občinstvo, in skoro me izzivljeta stara šara in koš: izvleci zaprašeni »genre« pa ga deni lepo zopet na solnčece —!

Govoriti hočem tedaj o Vladimirju Makovskem. Kaj slika? — Vse! — Je lirik, je epik? — Oboje! In sedaj čujte, našteti vam hočem razstavljene slike:

Volgina deca — tast in snaha — azil v Moskvi — učitelj — na Volgi — otroci prejemajoči sveto obhajilo — tolažnik — procesija — tipi igralcev — nakupovanje bale . . .

Sedaj pa vidite, da slika vse; sedaj je sentimentalen, zdaj zopet — in to najrajši — humorist.

»Volgina deca« ponavlja absolutno, kar je že pred Makovskim povedal Rjepin. Zanimiva postane slika šele radi originalnega svetlobnega efekta. Tlačani vlečejo z naporom ladjo po Volgi navzgor, pred njimi tone krvaveče solnce, in čarobna rdeča luč se razliva po sklonjenih postavah in sanjajoči pobrežni krajini.

Tast in snaha, učitelj, tolažnik, tipi igralcev, nakupovanje bale so humoristika — danes zastarela, bolj ali manj banalna — samo le reminiscence na tolikokrat pogrevane dovtipe zapadnih genreslikarjev iz sedemdesetih let. Niti ni mesta, niti časa, da bi se ukvarjal s temi slikami.

S svojim azilom se je postavil umetnik na stališče socialističnega slikarstva, to je onega, ki je — porodivši se v Francozih — z ličenjem proletarijatske bede stopilo v socialistične vrste in si sploh pridobilo velikih zaslug za pospeševanje socialističnih idej. Kakor vsako tendenčno slikarstvo, tako izumira danes tudi ta umetniška kategorija. Bila je to svoje dni mogočna struja; danes jo pogreša lahko stranka, ki je, poslužujoč se v početkih gospodarsko-kulturnega boja umetnosti kot agitacijskega sredstva, preplavila že danes ves omikani svet in si pridobila srca vseh izobražencev in prostakov.

Porajajo se pač še tu in tam taki umotvori, toda le iz čisto individualnih nagibov, in sličen umotvor je Makovskega »azil v Moskvi«.

Ledeno zimsko jutro, ledeno, kakor jih pozna samo Moskva — in ulice visoko zasnežene.

Širna, krasna ulica — na oglu impozantno poslopje, večnadstropno in nad visokim portalom napis: azil. Portal in okna so zaprta; zgodaj je še. Pred azilom pa trepeče od mraza sto ljudi in vsi čakajo na peklenskem mrazu, da se duri težko škripaje odpro. Čakajo že dolge ure, zaviti v cape in cunje, obraz jim je višnjev, oči krvave, in ledeni kristali — nakitje bednih — krijejo lase in brado; grizejo se v ustnice, grizejo oledenele nohte — žgoče, boleče — in vdihajo jim gorko sapo; da jim ne oledeni kri, da jim poteče, vzmahavajo z rokami, križajo jih nad stresajočim se prsmi in jih dvigajo k brezsrčnemu nebu; drgnejo nogo ob nogo — kakor medved, ki ga uče plesati na razbeljenem železu, stopajo z druge na drugo in vičejo bolesti. Dete kriči, a vele prsi, modro-žilave so brez mleka; mati ihti, razgrinja sebe, da ogrinja malčka in dečku, ki plače, se drži krčevito za krilo svoje matere, preminja se solza na rdeče-ozeblem ličecu v led.

Tako čakajo, drhte in trepečejo dolge ure, tako čakajo, da se jim odpro gostoljubna vrata. — Gostoljubna? Kaj pa, če jih odklonijo z znanim izgovorom »prenapolnjeno«, kaj, če je prostora samo za dva, tri, kaj potem, in kateri iz njih bodo »presrečni« izvoljenci? — Že se loteva zavist najnestrpnejših — in kaj šele, ko odpro s hruščem usodna vrata! —

Azil imenujejo to zavetje — in človekoljubje, pravijo, da ga je ustanovilo; pred durmi pa gine bede in mraza sto in še več onih bitij, ki jim pravimo človek!

In nepristopen jim ostane vsem onim, ki so brez priporočnikov; brez protekcije ne povzpne se niti državnik do ministrskega portefelja, niti gladni bednik do trde postelje v azilu. — Človekoljubje —

hoho —! Glejte, vse to je izrazil Makovskij na tej edini sliki in s to sliko glasno priznal svojo veroizpoved, ono veroizpoved, na katero prisega danes ves ruski literarni in umetniški svet!

V sliki »na Volgi« se nam je predstavil Makovskij fino čutečega krajinarja; tedaj tudi na tem polju je doma.

»Otroci pri svetem obhajilu« mi prav zelo ugajajo, dasi so nekoliko presladki v tehniki.

»Procesija«, predmet, ki ga tako radi predstavljajo ruski umetniki — slikovito, živo- in zlatobojno pravoslavno procesijo podal nam je odlični mojster z občudovanja vredno realistiko in nenavadno koloristično silo.

Je li Makovskij Vladimir izboren kolorist, ki, dasi glasnobojen, ume »panati« še v pravem trenotku svojo paleto in ne postane nikdar surov, je pa brat Konstantin »Farbenvirtuose« one vrste, ki — kakor moderni glasbeni titani — prireja kar strašne barvne orgije. Zato pa za Boga ne mislite, da sta njegova »Novoporočenca« brezsramna »valpurginada«. Kako zelo bi se motili! — Tako lepa in srčkana je ta bojarska nevesta in ženin — krasen dečko pa je stekel za ljubico, ki mu je — poredna nagajivka — ušla, pa že jo je dohitel — kako rada se je dala, ubegla srnica, ujeti —, in sedaj jo privije na svoje prsi, pa glasno jo poljubi kar pred vami, kajti naokolo sede svatje — bojarji, in oči se jim bliskajo od veselja, pa široko se smejejo; vino jim je že šinilo v mastne glave, in bogato nakičenim bojarkam se svetlikata čelo in nosek. Po lepo pregrnjenih mizah pa teče iz prevrnjenih kupic rujnina in črnina, po svečano razsvetljeni dvorani pa se razliva ambrozijski vonj svinjske pečenke in medene pogače . . .

Sicer pa se mi zdi, da ste videli gotovo že vsi to sliko čedno reprodukovano v nemških publikacijah; vsaj meni se je zazdelo, ko sem bil stopil pred sliko, da sem se srečal s starim znancem. Slika je ogromna, in vidite, kako bi bilo to vse lepo, da je pa ne bi bil prilomastil umetnik s svojo vnebovpijočo paleto; kakor da gre za stavo, merijo cinober, kadmij in emerod svetlobne svoje sile; zlato pa umori še te, zlato, ki zbada v oči in jemlje vid.

V svojih dveh velikih portretih gospe Makovske in gospe Suvorinove je bil ukrotil pač nekoliko kričavost svojih barv, in skoro mi ugajata zadnji dve sliki bolje nego pa njegova »Novozaročenca«.

O Aleksandru Makovskem pa zadošča, da vam povem, da je lovski slikar, ne ravno največji, pač pa pošten, soliden in dober! Njegovi sliki »Odhod na lov« in »Lovci« sta zelo simpatični, toda

novih tonov iščete zaman na njih; tako se je slikalo »in der guten alten Zeit« tridesetih let.

Predno zapustim to dvorano, dovolite, da vam pokažem še ob vratih visečo sliko Vazilija Surikova, predstavljajočo staro sibirsko ljudsko zabavo — mlade, čile jezdece, ki predrzno naskokujejo visok snežen nasip ob vriskanju mnogobrojnega občinstva. Dasi izborna v risbi in pogibu, ne konvenuje ta slika s prisiljenim hladom svoje barve. Gotovo ste jo videli že vsi, Bog ve kolikokrat že, reprodukovano po raznih nemških in čeških ilustrovanih listih.

(Konec II. dela prihodnjič.)

Vaška idila.

Kako pa je danes podgorska vsa vas
od radosti šumne razvneta!
V nedeljski obleki možje tu stoje,
tam v pisanih robcih dekleta.

Še vaške ženice veselo sede
pod drevjem košatim na travi,
in gibljejo ustne se jim kar samé,
pač mnogo je v njihovi glavi:

»Oj, ženin pač mnogo pod palcem ima,
bogata ni lepa nevesta;
tako pripeti se le redkokedaj,
izginja ljubezen že zvesta.«

»Al veš, kaj pod lipo mi včeraj zvečer
no — Majdica sloka je rekla?
Ne bode preteklo še mesece tri,
pri njih bo že zibelka tekla.«

Tako med ženicami tiho okrog
skrivnostna je šla govorica,
a tam za zelenim grmičevjem so
skrivala dekličja se lica.

Dekleta, dekleta, oj to ni lepo,
zakaj li povešate glave?
Poraja li v srcu se bleda zavist,
ker ona je lepše postave?

A čuj, sem od griča razlegne se strel,
zasliši se godba vesela,
in z glasnim je krikom: »Gredo, že gredo«
kopica otrok prihitela.

Mogočno po klancu navzdol pridrdra
kočija svetlà in gosposka,
samo starešina v njej moško sede,
in malo da ni jim preozka.

Pripeljejo v diru se hitrem nato
cvetoče, vesele družice,
trakovi iz svile jih svetle krasé
in sveže pomladnje cvetlice.

Vrsté se drugovi, vsi lepi, mladí,
in ženin in sestre in bratje;
vrsté se vozovi, ozaljšani vsi,
na njih smehljajoči se svatje.

Po cesti poslednja kočija zdrči,
v njej krasna, prekrasna nevesta,
in iskra konjiča, vsa v šopkih pred njo
kot vetrič večeren ji gresta.

Kot vrtnica žarna obrazek ji rdi,
bel venec v laseh se ji vije,
na licih trepeče ji sreče odsev,
in radosti srčece bije.

Odhitel po beli je cesti sprevod,
zvonovi v zvoniku so peli,
in piskali, godli so godci lepo,
na griču grmeli so streli.

S kresilom si dedek je gobo nažgal,
vihtel jo, da jela je tleti,
prižgal si tobak je in rekel tako:
»Ej, vendar lepo je na sveti!«

Demeter.

Staroklasicizem in politična vzgoja naroda.

Napisal dr. Ivan Žmavc.

Treitschke[1]) pripoveduje nekje, da je od izvrstnih dijakov, svojih slušateljev zgodovine, mnogokrat slišal izpoved, da se v vsako polje povesti radi vglobijo, samo v stari vek ne, ki se jim je preveč pristudil vsled filoloških dlakocepcev, učiteljev starih jezikov na gimnaziji.

Lor. pl. Stein[2]) izjavlja v predgovoru svoje knjige »Lehrbuch der Verwaltungslehre«, da pravniki, na nemških gimnazijah in univerzah vzgojeni, niso kaj prida; priuče se pač dobro vsem distinkcijam rimskega prava, ne umejo pa najnavadnejših problemov državoznanstva ter moderne uprave, kateri so za javno življenje in blagostan narodov tako važni. Zato dandanes pravniki in akademični izobraženci sploh izgubljajo vpliv na vodstvo državnih funkcij; izpodrinili so jih praktični trgovci, tovarnarji, tehniki in kapitalisti.

Take in podobne izjave bi dokazovale nam, da je paradoksno, govoriti o važnosti klasičnih starin in klasičnih študij za politično ali državoznansko izobrazbo modernih narodov. Res so tudi že začeli po raznih deželah gimnazije prestrojevati; na Madjarskem je grščina le še fakultativen predmet, na Pruskem se je agilni cesar Viljem II. sam postavil na čelo gibanju za preosnovo »staromodnih« gimnazij; rekel je, da humanistične gimnazije dandanes očividno niso v stanu, one kroge naroda, ki so k merodajnemu vplivu na življenje ljudstva in države v prvi vrsti pozvani, tako pripravljati za ta visoki poklic, kakor to zahtevajo socialne zadače naših časov. Šolska uprava na Pruskem grščino in latinščino potiska vedno bolj v stran, akoravno do enotne srednje šole kot ideala teh šolskih reformatorjev še niso dospeli; narobe, letos je celo stranka humanizma zmagala proti radikalnim preosnovateljem.[3])

[1]) Heinrich v. Treitschke (1834—1896), znamenit historik in politik, vseučiliščni profesor in ena glavnih duševnih opor Bismarckovih teženj.

[2]) Lorenz v. Stein (1815—1890), odličen nacionalni ekonom in pravnik, 1855—85 profesor politične ekonomije na Dunaju (omenjena knjiga v 3. izdaji izšla l. 1889.).

[3]) V nemški literaturi se je o bistvu gimnazije in srednjih šol v obče zelo mnogo pisalo; celo profesorji starih jezikov so se oglašali za odpravo teh iz srednje šole. Prim. n. pr. Neudecker: »Die eigentliche Hauptfrage im Mittelschulstreite« i. dr.

Slovenci sicer državnih gimnazij ne bomo izpremenili; vendar je za nas prezanimivo, stališče tega humanističnega učilišča vredno ocenjati. Saj večina naše višje, inače nepreštevilne inteligence dobiva na tem učilišču svojo izobrazbo.

Kakršne so slovenske narodnogospodarske razmere dandanes, je pač vobče priznano, da so za sedaj Slovencem najbolj potrebne praktične šole: meščanske, obrtne, trgovske, kmetijske itd.; s tem pa ni rečeno, da je na gimnazijah preveč Slovencev, ker sploh ni na nobenih šolah preveč Slovencev.

Brez ozira zgolj na naše ožje razmere je pa itak menda istina, da so gimnazije za usovršeno izobrazbo narodov za naše in pač tudi še za nekaj bodočih stoletij neobhodno potrebne; pristavimo pa takoj, ne gimnazije kot dandanašnja gramatikalno-formalistično izobraževališča, temveč kot izobraževališča, na katerih se naj mladi duhovi krepijo in osvežujejo — da govorimo s Treitschkejem — »v zdravilni kopeli staroklasične kulture«.

In v toliko bo pač treba gimnazije reformovati, da postanejo izobraževališča poslednje vrste; zakaj okostenele, glavno le lingvistične gimnazije boljše morda res da izginejo s površja zemlje, ker je »corruptio optimi pessima« . . .

Ni tu mesta, da na širje razpredamo napredek ovirajoči, pogubonosni učinek dekadentnih, na filologičnih zunanjostih lepečih latinskih šol, kakor so nam jih dala poslednja stoletja. Hočemo samo na to opozoriti, koliko bi nam humanistične, pravi stari klasicizem razširjajoče gimnazije mogle ponujati, ako bi namreč bile gimnazije v prvotnem zmislu besede, na katerih se enakomerno in svobodno vadi duh in telo tako, da mladeniča ni sram nastopiti, če treba i »γυμνός«, ne pa kakršne so te šole dandanes, ko si večina gimnazijskih gojencev mora prikrivati nagoto svojega duha z zaplatami aoristov in zvenečih vokabulov morda še bolj sramežljivo nego svoje zanemarjene telesne ude z moderno neokusno obleko.

Kako izobražuje humanizem[1]) srce in značaj, tudi tega ne moremo tu razpravljati; najusovršenejši, takorekoč najzdravejši estetični ideali so doslej pač še vedno pri starincih, posebno pri Grkih.

Poudaril bi danes samo to rad, da je staroklasicizem izborna šola za politično izobrazbo modernega državljana in rodoljuba.

[1]) Največjega »modernega pogana« pač ne moreš razumeti, če ne razumeš helenizma, s katerim si je Goethe naslajal svoj duh.

Kaj? Učitelj perfektov in aoristov bodi učitelj državoznanstva? Tako utegne malone vsak čitatelj strahoma vzklikniti.

Da! Klasični filolog bi mogel biti izboren učitelj socialnih ved, ako bi bitnost stare kulture sam dobro razumel; v ta namen bi pa moral dobro poznati sedanjost in važnost socialnih problemov sedanjosti; kajti, kdor ne pozna živega življenja sedanje človeške družbe, kdor ne čuti z ljudmi, kakršni so dandanes, kakor dandanes med njimi in ž njimi živimo, ta ne more niti davne minolosti korenito umeti. Da bi pa filolog to mogel doseči, bi moral pač drugače vzgojen biti, nego se to dandanes godi na naših vseučiliščih. Temeljita zgodovina starega veka bi se morala vse drugače pestovati, nego se pestuje sedaj.

Da se dá staroklasična filologija dobro spojiti s socialnimi in državnimi ali političnimi vedami, dokazuje nam marsikateri izboren učenjak.

August Böckh (1785—1876) je eden tistih mož, ki so zidali mogočno moderno Nemčijo s pomočjo staroklasičnih idealov, katere je tudi Bismarck sam nad vse visoko cenil. Böckh je vedno in vedno naglašal, da filologi ne smejo biti goli lingvisti, ampak da morajo razumevati vse življenske pojave starih, za nas prevažnih narodov. Obče znano in na vse svetovne jezike prevedeno je njegovo mojstrsko delo »Die Staatshaushaltung der Athener« (1817),[1]) iz katerega je razvidno, kako so že stari Atenci finančno politiko usovršili; temu delu se ni mogel dosti načuditi angleški praktik, bogati bankir Georg Grote, ki sluje kot znani avtor »Zgodovine Grecije«. G. Grote (1794—1871) nam jasno priča s svojo lastno osebo, kako lepo se more družiti zmisel za moderno družabno življenje z navdušenjem za klasične starine. On, ki je bil občečislan parlamentarec, ki je zahajal med milijonarje in plemiče, ki je umel voditi radikalno politiko svobodoumnega liberalca, on se je rad in s slastjo pogrezal v starodavne čase ter je kot samouk napisal doslej neprekošeno grško zgodovino. Ta samouk nam kliče v spomin drugega samouka, trgovca Henrika Schliemanna (1822—1890), ki je šele v moški svoji dobi se začenjal pečati s starinami in postal eden prvih starinarjev in poznavalcev grščine, daleč v ozadje porinivši mnogega vseučiliškega učitelja starih jezikov.

Akoravno eksistuje takorekoč zakon, da se napredovanje v znanosti, pa tudi tehniki najbolj po samoukih vrši, a ne po ofici-

[1]) v tretjič izdal in, kakor se to rado godi, z novimi opombami — pokvaril Max Fränkel. Berlin 1886.

alnih zastopnikih dotične discipline — vroče navdušenje in ljubezen do predmeta najbolj pospešuje napredek — vendar nikakor ne smejo učeni profesionisti zanemarjati socialne strani starega veka, ki je posebno v naših dneh za nas tako pereče važnosti. Žalibog je naravno, da obrt in dolgoletni poklic jemljeta človeku kaj često ono životvorno notranjo agilnost, brez katere se nič boljšega ne more ustvariti.

Imenujemo še moža, ki je umel biti velik državnik in temeljit staroklasičen jezikoslovec: Barthold Georg Niebuhr (1776—1831) je bil z 28 leti (l. 1804.) ravnatelj danske državne banke, od l. 1806. do 1810., od pruskega ministra Steina pozvan, visok uradnik v trgovskem in finančnem ministrstvu v Berlinu; l. 1810. in sledeča je predaval na berlinskem vseučilišču rimsko zgodovino, bil l. 1816.—1823. pruski poslanik v Rimu, kjer je mnogo storil za svojo državo; l. 1823. se je vrnil zopet k svojemu priljubljenemu učiteljevanju v domovino, kjer je (v Bonnu) do svoje smrti predaval zgodovino. Ne čudimo se, da se je mož s takovimi bogatimi izkušnjami vglobil v zgodovino onega naroda, ki je še dandanes vsem vzgled politične zrelosti, in da je pod njegovim peresom nastala svetovno znana »Rimska zgodovina«.[1])

Ako nam že mnogi jezikoslovci in starinarji — navedlo bi se jih lahko še več, kakor Barthélemy — St.-Hilaire, Brandis, Göttling itd. — osvedočajo, da je v starem klasicizmu tudi za državljansko in politično naobrazbo več najti, nego se običajno domneva, pričajo nam to še bolj moderni gojitelji državnih in družabnih znanosti sami. Sicer so doslej državoznanci (znanstveni politiki) še premalo izčrepavali stari vek, ker je težko zedinjati delo znanstvenega politika z delom jezikoslovca in povestničarja. Vendar se sedaj to že vedno bolj godi; mnogo resnice je v izreku [2]) že imenovanega državoznanca Steina, češ, da bode za državoznanstvo prihodnjosti Aristotelova »politika« to, kar je bil Kopernikov »organon« za astronomijo.

V zgodovini Grkov, pa tudi Rimljanov imamo čudovito vrsto socialnih pojavov, ki so našim socialnim zadačam zelo podobni; vsi zgodovinarji, menda brez razločka smeri, priznavajo, da se človeški duh in človeško srce nikjer tako ne moreta izobraziti in oplemeniti kakor ob proučevanju starogrškega naroda, čigar težavni malodržavni začetki, slavni dnevi moči, znanosti in umetnosti, potem pa

[1]) Prezanimiv je životopis, ki ga je spisal Niebuhrjev učenec Joh. Classen; tu vidiš, kakega pomena je skrbna vzgoja in gmotni blagostan za usovršenje človeka.

[2]) Verwaltungslehre I.^{2} str. 32.

tužni časi propada ležijo očitno in dokončani pred nami. Razne državne ustave vidimo, da se vrste po gotovih sociologičnih zakonih. Sedaj tiranija samovladca, potem tiranija drhali, včasi ona zlata sredina svobodne samovlade srednjih stanov; cela zgodovina pa je takorekoč razvoj boja med bogatini in siromaki: ali naj vlada kapitalistna ali pleminitaška manjšina, ali večina neposestnikov in maloposestnikov, ali pa srednji stanovi z zmernim imetkom — vse ravno tako kakor v moderni družbi! »Raziskujoč, kaj so bili starinci in kaj so napravili, doživljamo takorekoč same sebe v drugič«.[1])

Dandanes ima med vsemi socialnimi vedami politična ekonomika ali narodno gospodarstvo, to je nauk o bogastvu, prednost. Ta znanost leži v središču kulturnopolitičnih teženj sedanjosti. In kaj pravijo politični ekonomi o vrednosti staroklasicizma za moderne težnje?

Eden največjih nemških politično-ekonomičnih strokovnjakov, Viljem Roscher, pravi, da se je tudi v narodnogospodarskem oziru največ, več nego od modernih, naučil od — Tukidida. Z občudovanjem imenuje dalje Sokrata, Ksenofonta in Aristolela.[2]) Sploh zadostuje na tem mestu poudariti, da je slavljeni učenjak izhajal iz jezikoslovja in zgodovine;[3]) to si naj klasični filologi dobro vrežejo v spomin!

Drug strokovnjak, Karel Knies, naglaša,[4]) da se ima politična ekonomika bistveno staroklasičnim nazorom zahvaljevati, ako se je mogla v teku tega stoletja postaviti po robu angleškemu sistemu gospodarskega liberalizma. In originalni Rodbertus zahteva[5]) naravnost: »Mi bi morali svojo politiko zopet nekoliko bolj napolniti z duhom antike«.

Adolf Wagner, eden prvih živečih ekonomikov, priznava,[6]) da je v Aristotelovih delih mnogo resnic politično-ekonomičnih, katere je morala moderna veda po mnogih zmotnjavah šele težavno najti. Gustav Schmoller, vodja novejše historične narodnogospodarske šole, govori z vsem spoštovanjem o Platonu in Aristotelu v svojem

[1]) Lor. v. Stein: »Die drei Fragen des Grundbesitzes und seine Zukunft.«

[2]) Prim. lepi njegov članek »Ueber das Verhältnis dar Nationalökonomik zum classischen Alterthum« v njegovih »Ansichten der Volkswirtschaft«!

[3]) Prvo večje Roscherjevo delo se zove: »Leben. Werk und Zeitalter des Thukydides. Mit einer Einleitung zur Aesthetik der historischen Kunst überhaupt«. Göttingen 1842.

[4]) »Die politische Oekonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode«. Braunschweig 1853.

[5]) »Zur Erklärung und Abhilfe der heutigen Kreditnoth des Grundbesitzes«. Jena 1869.

[6]) v svoji »Grundlegung« kot I. oddelku dela »Lehr- und Handbuch der politischen Oekonomie«.

najnovejšem in najznamenitejšem delu (Grundriss der allgemeinen Volkswirthschaftslehre. Leipzig 1900).

Da, zgodovina Grkov in tudi Rimljanov je najtemeljitejša šola za razumevanje aktualnih socialnih problemov, seveda samo ona zgodovina, ki se ozira na vse strani življenja starih narodov, ne pa samo na brezpomembne zunanjosti. V tem globočjem zmislu se neguje zgodovina po nekem prestanku šele v najnovejšem času, in veselje je opažati, v kaki novi luči vstajajo vsled poznejših raziskav historikov stari narodi pred naše duševne oči. Sedaj bode šele prav možno, vsestransko se učiti iz stare zgodovine.

Posebno tako važna gospodarska stran narodnega življenja se raziskuje skrbneje tudi glede na Grke in Rimljane. Imamo iz najnovejšega časa mnogo del, ki nam navajajo frapantnih, doslej neznanih nam dejstev iz antike. Kako so bili veleobrt, veletrgovina in velekapital že v starem veku razviti, razodenejo ti učenjaki, kakor Beloch, [1]) Ed. Meyer, [2]) Pöhlmann, [3]) Nitzsch, [4]) i. dr. Na takov način je staroklasicizem objektivna šola najaktualnejših resnic.

*

Nič novega ni baje pod solncem. Isti pojavi se povračajo v zgodovini človeštva sto in stokrat, samo v drugih oblikah. Družba se giblje kakor v špirali, prihajajoč od enega ekstrema črez začasno sredino do drugega. Danes se imamo boriti s krutim gospodarskim liberalizmom, ž njegovim »laisser faire, laisser passer«, za socialno naziranje sveta. Boj je težaven. Blaženi posedujoči so premogočni, imajoč v svoji oblasti zaklade fizičnega in duševnega bogastva. Glavna reč je, poedince, družbo in narode od znotraj na ven okrepiti. Socialno vprašanje se ne bo rešilo v temnih kabinetih in pisarnah, ne po zakulisnih spletkah, ampak po napornem delovanju in bojevanju posameznikov in ljudstev. Ne gre za prazna gesla. Ne odpravita soci-

[1]) Griechische Geschichte.

[2]) Geschichte des Alterthums; dalje Die wirthschaftliche Entwicklung des Alterthums, članki v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« i. t. d.

[3]) Zgodovínar Robert Pöhlmann je izdal nanovo Roscherjev »System der Volkswirthschaft«; primeri dalje njegovo izborno »Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus« (München 1893), po katerem dobiš znanstvene pojme o najmodernejših socialnih vprašanjih (gl. str. 242. sl.). Zelo izpodbudni so Pöhlmannovi essayi, zbrani v knjigi »Aus Alterthum und Gegenwart« (München 1895), katera je bila najbližji povod teh mojih vrstic.

[4]) Dočim vprav omenjeni znanstveniki še živijo, je K. W. Nitzsch (1818 do 1880) med pokojniki; njegovo temeljito delo »Die Gracchen« je velike važnosti za zgodovino agrarnega in kmetiškega vprašanja.

alne bede niti obča volilna pravica sama, niti absolutni cezarizem. V tem nas more najbolje poučiti zgodovina starih narodov, zlasti Grkov, na katere smo se v prvi vrsti tudi mi ozirali v tem razmotrivanju . . .

Humanistične gimnazije imajo prvotno zadačo, tradirati staroklasično kulturo; zašle so pa daleč v stran od tega svojega ideala. Gorje, ako se ne najde več pot od prazne zunanjosti do žive notranjosti, od plevela do pšenice, od lupine k jedru!

Pšenice je v staroklasični kulturi dovolj, jedro je zdravo.

Ne tajimo si pa, da so gimnazije dandanes v osrednji Evropi sterilne. To uvideva nemški[1]) cesar in s svojo impulzivno naturo je hotel presekati gordiški vozel. Pred desetletji je opazoval to tudi Bismarck, ki je pa bil vedno tega naziranja, da sloni močna in zdrava država na klasično izobraženi inteligenci. Sama tehnika, samo gmotno bogastvo brez globoke duševne izobrazbe ne more ohraniti države. Gimnazija bo še na dalje ne le na mestu, ampak neobhodno potrebna, ako se bo na njej predaval živi duh zdravega staroklasicizma, katerega bistvo je socialno naziranje sveta. Ako se gimnazija zopet povrne od otrplosti k svojemu idealu po poti, ki jo ji kažejo navedeni nemški in še drugi misleci, bo ta zavod zopet, kar je bil: kvas v kulturnem življenju narodov. In iz teh zavodov bodo iznova izhajali moderni klasiki kakor Goethe in Schiller, Prešeren in Gregorčič, pa tudi možje dejanja in politični veljaki kakor Bismarck. Ni treba na vse prisegati, kar je enkrat bilo, ne! To bi pomenjalo zatirati našo ustvarjajočo moč, ki je v nas in ki se hoče svobodno razvijati. Toda glupost bi bila, odreči se pridobitvam stare kulture. V teorijah in principialnih duševnih znanostih pa nismo mnogo nad Grki; moderni vek je najbolj in skoro izključno napredoval le v premagovanju naravnih moči po tehničnih iznajdbah.[2])

Da bi se takšna preosnova humanističnega zavoda izvršila čim prej tem boljše v zmislu, kakor ga naznačuje R. Pöhlmann:[3]) »Iz vesoljne grško-rimske lektire mora filolog napraviti pripravljalnico političnega mišljenja«![4])

---

[1]) Vpoštevamo navlašč zlasti prusko šolstvo, ker je dandanes v Evropi zelo vplivno, in naša šolska uprava stopa kakor obče znano, rada za nemškimi vzorci.

[2]) Tega mnenja je tudi vseskozi moderno misleči St. Chamberlain v svojem zanimivem delu »Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts«. 1899.

[3]) Aus Alterthum und Gegenwart, str. 31.

[4]) Pisec teh vrstic si je dovolil v I. (letošnjem) letniku filozofskega časopisa »Česká Mysl« v članku »List o slovinské filosofii« slov. staroklasične jezikoslovce opozoriti, da se priredi slov. prevod Aristotelove »etike« (nikom. in »politike«.

Maksim Gorkij.

Biografska črtica.

Sestavil Ivan Prijatelj.

aksim Gorkij,[1]) s pravim imenom A. M. Pješkov, je napisal predlanskim v reviji »Žiznь« svojo avtobiografijo.

»Rodil sem se,« piše Gorkij, »14. marca leta 1868. ali 1869. v Nižnjem, v hiši pleskarja Vasilija Vasiljeviča Kaširina kot sin njegove hčere Barbare in permskega meščana Maksima Savvatijeva Pješkova, po obrtu tapetarja. Odtod nosim »s častjo in neomadeževano stan slikarskega ceha.«

Pri krstu so mu dali ime Aleksij.

»Oče mi je umrl v Astrahani,« nadaljuje Gorkij, »ko sem imel 5 let, mati v — vasici Kanavini. Po materini smrti me je dal dedek učit črevljarstva; takrat mi je bilo 9 let. Ded me je bil naučil brati in pisati po psalterju in molitveni knjigi. Od črevljarja sem ušel in vstopil med učence pri nekem risarju; ušel sem tudi od tega in se poprijel učenja pri nekem slikarju svetih podob. Potem sem pobegnil na ladjo med kuharje, nato pa med vrtnarske pomočnike.

V teh opravilih sem učakal 15. leto. Ves čas sem se z vnemo bavil s čitanjem klasičnih del neznanih avtorjev, kakor »Guak ali nezmagljiva zvestoba«, »Andrej brezstrašni«, »Japanča«, »Jaška Smrtenski« itd. Ko sem bil na ladji kuharski učenec, je na mojo izobrazbo zelo vplival kuhar Smurij, ki mi je dajal čitati »Življenje svetnikov«, Ekharthausna, Gogolja, Gljeba Uspijenskega, Dumasa - očeta in mnogotere knjige framasonov . . . Ko sem izpolnil petnajst let, se me je polotila silna želja do učenja. S tem namenom sem se napotil v Kazan, misleč, da se znanosti predavajo ljudem, ki se hočejo učiti, zastonj. Pokazalo se je, da ni tako, vsled česar sem stopil pri nekem peku v službo, kjer sem dobival po 3 rublje na mesec. To je — najtežji posel izmed vseh, kar sem jih poskusil. V Kazani sem se sešel in sem dolgo živel z »bivšimi ljudmi«: glej »Konovalov« in »Bivši ljudje« (Dve povesti Gorkega. Op. p.). Delal sem v pristanu, žagal drva, vlačil tovore« . . .

Leta 1888. se je poskušal usmrtiti.

[1]) Izvirno: Горькій. *Uredn.*

In »ko sem pobolehal, kolikor je bilo ravno treba, sem zopet oživel ter pričel trgovino z jabolki.«

Pozneje je prišel Gorkij v Caricin, kjer je opravljal nekaj časa službo železniškega čuvaja. Od tod je moral domov v Nižnji k vojaškemu naboru. Toda »preluknjanih ne jemljo,« in Gorkij je bil po naboru zopet izpuščen na vse štiri strani. Postal je prodajalec bavarskega kvasa. Potem pa je stopil v službo k možu, čigar vpliv mu je določil življenje: vzel ga je k sebi advokat I. J. Lanin. »Njegov vpliv na mojo izobrazbo je bil črez vse velik. To je visoko izobražen in najblagorodnejši človek, ki se mu imam za največ zahvaliti.« Sicer pa se je posluževal Gorkij le malo časa njegove druščine: gnalo ga znova v svet. Zabrodil je po Rusiji in jo prehodil počrez in podolgem. Sredstva si je pridobival z najrazličnejšimi posli. Na pisateljevanje ga je spomnil neki A. M. K—ij, kateremu se ima tudi za marsikaj zahvaliti. Njegova prva povest »Makar Čudra« je bila natisnjena oktobra 1892. l. v listu »Kavkaz«. Po mnogoterih dogodivščinah se je vrnil Gorkij v svoje rodne kraje in začel sodelovati v povolških časopisih.

»V Nižnjem sem se seznanil med l. 1893.—1894. z V. G. Korolenkom, kateremu se imam zahvaliti, da sem prišel v visoko literaturo. Korolenko je mnogo storil zame, marsikaj mi je pokazal in me marsičesa naučil« . . . Napišite o tem in tem, zagotovo napišite: ga je učil pisati Korolenko, in če ima Gorkij malo Korolenkovega v svoji pisavi, kriv je tega sam Gorkij, kakor pravi. — Prva stvar, ki jo je sprejel Korolenko za »Rusko bogastvo«, je bil »Čelkaš«. (Korolenko je urednik imenovane revije). Ta povest mu je odprla pot tudi v druge liste. Kmalu se je zanimala cela Rusija za mladi, nenavadno sveži talent. Kakor kamen v vodo je padel neugnanec v rusko publiko s svojimi drznimi, proletarskimi »bosjaki«. Sedaj je najnadepolnejši pisatelj mlade generacije. Njegove »Povesti« se tiskajo že v drugi izdaji v petih zvezkih. Četrti zvezek obsega roman »Toma Gordjejev«, ki je izšel 1899. l. v novi reviji »Žiznь«, kateri je Gorkij duša. Poleg tega romana — najboljšega in najobširnejšega dela Gorkega — je v 4. zvezku tudi skica »Šestindvajset in ena«, katero prinašamo v denašnji štev. »Zvona«.

Vsa slava ne more privezati mladega pisatelja na kulturno udobno mesto. Nekje piše:

»Človek mora biti rojen v kulturni družbi, da more najti v sebi potrpljenje, celo življenje preživeti sredi nje in niti za trenotek ne zaželeti, da bi šel kam iz sfere vseh teh težkih pogojev, ki jih

je uzakonil običaj malenkostnih, strupenih laži, iz sfere bolestnega samoljubja, idejnega sektantstva, vsakojake neodkritosrčnosti — z eno besedo, iz vse te nečemurnosti vseh nečemurnosti, ki omrzuje čuvstvo in pokvarja um. Jaz sem se rodil in vzgojeval zunaj te družbe, in vsled tega meni prijetnega vzroka ne morem jemati njene kulture v velikih dozah, ne da bi se od časa do časa oglasila v meni vsiljiva potreba stopiti iz okvira kulture in se malce osvežiti od črezmerne kompliciranosti in bolestne finosti tega življenja. V vasi je skoro prav tako neznosno tesno in otožno kakor sredi inteligence. Najboljše je kreniti v mestno beznico, kjer je, čeprav vse umazano, vendar vse tako prosto in odkritosrčno, ali pa iti na izprehod po rodnih poljih in potih, kar je jako zanimivo, zelo sveži človeka in ne zahteva od njega drugega sredstva nego dobre in trdne noge.«

V 3. štev. lanske »Žizni« je pričel Gorkij nov roman: »Mužik«, ki se je nadaljeval tudi v 4. štev. V 5. štev. pa je prenehal. Uredništvo je pisalo, da zavoljo bolezni pisateljeve odklada nadaljevanje na jesenske številke. Sedaj pa objavlja uredništvo, da se »Mužik« prične drugo leto na novo. Govori se, da Gorkij ni bil bolan, ampak da je zopet enkrat zabrodil v svet, ne da bi kdo vedel, kam . . .

Šestindvajset in ena.

Poema. Spisal **Maksim Gorkij.**

Šestindvajset nas je bilo — šestindvajset živih strojev, zaprtih v vlažni kleti, kjer smo od jutra do večera mesili testo in delali kolače in krožke. Okna naše kleti so se vpirala v jamo, izkopano pred njimi in obloženo z opeko, ki je bila zelena od vlage. Zabita so bila okna od zunaj z gosto železno mrežo, in solnčna svetloba se ni mogla preriti k nam skozi steklo, na debelo oprašeno od moke. Naš gospodar je bil dal zato zabiti okna z železno mrežo, da bi mi ne mogli dati koščka njegovega kruha beračem ali onim našim tovarišem, ki so vsled pomanjkanja dela stradali; gospodar nas je imenoval težake in nam za obed dajal namesto mesa puhle vampe . . .

Bilo nam je zaduhlo in tesno živeti v kamenitem zaboju pod nizkim in težkim stropom, prevlečenim s sajami in pajčevino. Bilo

nam je težko in neznosno med masivnimi stenami, pokritimi z madeži od blata in plesni . . . Vstajali smo ob petih zjutraj, ne da bi se bili naspali, in topi in ravnodušni smo sedali ob šestih že za mizo, delat kolače iz testa, ki so nam ga bili pripravili tovariši med tem časom, ko smo mi spali. In celi dan od jutra do desetih v noč smo sedeli za mizo in gnetli z rokami prožno testo, pozibavaje se, da bi ne odreveneli. Drugi pa so med tem mesili moko z vodo. In ves dan je zamišljeno in otožno grgral krop v kotlu, kjer so se kuhali kolači, in pekov lopar je zlobno in urno poškrtaval po pečnem dnu in metal spolzke prekuhane testene hlebce na razbeljeno opeko. Od jutra do večera so ob strani peči gorela drva, in rdeči odsvit plamena je skakal po steni delavnice, kakor da bi nas molče zasmehoval. Ogromna peč je bila podobna spačeni glavi pravljične pošasti — bila je videti, kakor da bi se bila pomolila izpod poda, odprla široko past, polno žarečega ognja, in dihala v nas vroče in gledala na naše brezkončno delo s črnima votlinama za dušek nad čelom. Ti dve globoki votlini sta bili kakor oči — negenljive in brezstrastne oči pošasti; gledali sta nas z vedno enakim temnim pogledom, kakor da bi se bili utrudili gledati na sužnje in bi jih, ne pričakujoč od njih ničesar človeškega, prezirali s hladnim preziranjem modrosti.

Živeč dan na dan v prahu moke, v blatu, nanesenem na naših nogah z dvorišča, v gosti, smrdljivi zaduhlosti, smo mesili testo in delali kolače, namakajoč jih s svojim potom, in sovražili smo svoje delo z ostrim sovraštvom; nikdar nismo pokusili tega, kar je prišlo izpod naših rok, raje nego kolače smo imeli črn kruh. Sedeč pri dolgi mizi drug nasproti drugemu — devet nasproti devetim —, smo cele dolge ure mehanično gibali z rokami in prsti, in tako smo se bili privadili svojega dela, da smo delali in lahko gledali v stran. In tako smo se bili nagledali drug drugega, da je vedel sleherni izmed nas za vsako gubico na obrazu svojega tovariša. Govoriti nismo imeli o čem; molčanja smo se bili navadili in zato smo molčali ves čas, ako se nismo zmerjali. Kajti vselej imaš za kaj ozmerjati človeka, posebno pa tovariša. Ali tudi kregali smo se redko — v čem se more človek pregrešiti, če je napol mrtev, če je kakor — lipov bog, če so vsa njegova čuvstva pokopana pod pezo dela? A molčanje je strašno in mučno samo onim, ki so že vse povedali in ne vedo več kaj govoriti; ljudem pa, ki niso niti pričeli svojih besed — njim je molčanje prosto in lahko . . . Toda včasi smo peli, in naša pesem se je pričenjala tako-le: sredi dela je ma-

homa kdo vzdihnil s težkim vzdihom trudnega konja in zapel potihem eno onih zategnjenih pesmi, katerih žalobnomili motiv vselej olajša težavo duše pevčeve. Poje sam, mi spočetka molče poslušamo njegovo samotno pesem, in pesem gasne in pojema pod težkim stropom kleti kakor ogenjček sredi stepi v vlažni jesenski noči, ko sivo nebo visi nad zemljo liki svinčena streha. Potem pritegne pevcu drugi, in — glej, že plavata dva glasa tiho in žalostno po zaduhli vročini naše tesne jame. Zdajci poprime več glasov hkratu pesem — pesem vzkipi kakor val, postaja močnejša in začne malone razrivati vlažne, težke stene naše kamenite ječe . . .

Pojo vsi šestindvajsetiri; glasovi, ki se že dolgo niso po potrebi izpeli, glasovi glasni napolnijo delavnico; pesmi je tesno v njej, bije se ob kamenje sten, ječi, plaka in uživlja srce s tiho ščemečo bolestjo, orje v njem po starih ranah in vzbuja žalost . . . Pevci vzdihujejo globoko in težko; ta ali oni nepričakovano odpade od pesmi in dolgo posluša, kako pojo tovariši, in potem zopet vlije svoj glas v skupni val. Drugi žalostno vzklikne: eh! — in poje z zaprtimi očmi, in gosti, široki val glasov mu kliče morebiti v spomin cesto kje tam daleč, obsevano od svetlega solnca, široko cesto, in mladenič vidi samega sebe iti po njej . . .

Plamen v peči neprestano plapola, neprestano škrta po opeki pekov lopar, grgra voda v kotlu, in prav tako neprestano trepeče odsev ognja na steni, molče se smejoč . . . A mi izpevamo v tujih besedah svoje topo gorje, težko žalost živih ljudi, ogoljufanih za solnce, žalost sužnjev. Tako torej smo živeli, mi šestindvajseteri, v kleti velike kamenite hiše, in bilo nam je tako zelo težko živeti, kakor da bi bila vsa tri nadstropja te hiše sezidana naravnost na naših plečih . . .

*

A razen pesmi smo imeli še nekaj lepega, nekaj, kar smo vsi ljubili, nekaj, kar nam je morebiti nadomestovalo solnce. V drugem nadstropju naše hiše je bila zlatovezilnica, kjer je poleg mnogih deklet-delavk služila šestnajstletna hišna Tanja. Slednje jutro se je prislonil k šipi okenca, izrezanega v vratih iz veže v našo delavnico, rožnat obrazček z modrimi, veselimi očmi, in zvonki, mili glasek nam je vikal:

»Arestantki! dajte mi kolačkov!«

Vsi smo se obračali na ta znani nam jasni glasek in veselo in dobrodušno zrli v čisti deviški obraz, ki se nam je lepo nasmihal. Potrebno in prijetno nam je bilo videti k šipi pritisnjeni nosek in

male, bele zobe, ki so se svetili izpod rožnatih ustnic, odprtih vsled smeha. Zagnali smo se vsi hkratu odpirat ji vrata, prerivaje drug drugega, in — glej jo: tako vesela in mila prihaja k nam in, nastavljaje svoj predpasnik, stoji pred nami, nagnivši malce na stran svojo glavico. Stoji in se smeje. Dolga in debela kita kostanjevih las se ji spušča preko pleč, ulegajoč se po prsih. Blatni, temni, pohabljeni ljudje gledamo mi na njo izpod čel — prag pri vratih je za štiri stopnje nad podom — gledamo na njo s povzdignjenimi glavami, voščeč ji dobro jutro, in ji govorimo neke posebne besede — imamo jih samo za njo. V razgovoru ž njo so i naši glasovi mečji, i naše šale nedolžnejše. Za njo imamo — vse nalašč, vse posebej. Pek jemlje iz peči lopar kolačev, najbolje podpečenih in rumenih ter jih ročno stresa Tanji v predpasnik.

»Gledi, da te gospodar ne dobi!« jo vselej opozarjamo. Ona pa se poredno smeje in nam veselo kliče:

»Zbogom, arestantki!« ter izgine namah kakor miška.

In ni je . . . A še dolgo po njenem odhodu se prijetno pogovarjamo med seboj o njej — vedno zopet govorimo ono, kar smo govorili včeraj, predvčerajšnjim . . . zato ker je tudi ona in ker smo mi in ker je vse okrog nas prav tako, kakršno je bilo včeraj, predvčerajšnjim . . . To je strašno težko in mučno, če človek živi, a okrog njega se nič ne izpreminja, in če to do smrti ne ubije duše njegove, postaja mu obdajajoča ga nepremakljivost tem mučnejša, čim dalje živi . . . Mi smo vedno govorili o ženskah tako, da nam je bilo včasi samim zoprno poslušati svoje grobo brezsramne pogovore. In to je umljivo, ker ženske, ki smo jih poznali, morebiti res niso bile vredne drugačne besede. A o Tanji nismo nikoli nespodobno govorili; ne samo dotakniti se je z roko ni nikdar nihče se predrznil, ampak tudi nobene neslane šale ni slišala nikdar iz naših ust. Morebiti je bilo to tako zavoljo tega, ker se ni pomudila nikdar dolgo med nami: prikaže se nam pred očmi kakor zvezda, utrinjajoča se na nebu, in izgine; mogoče tudi zavoljo tega, ker je bila majhna in jako lepa, a vse lepo vzbuja do samega sebe spoštovanje celo pri surovih ljudeh.

In vrhutega — dasi je naše jetniško delo ustvarjalo iz nas tope vole, bili smo vendar vedno še ljudje, in kakor vsi ljudje, tudi mi nismo mogli živeti, da bi ne častili nobene stvari na svetu. Nad njo — ni bilo bitja pri nas, in nihče razen nje se ni zmenil za nas, živeče v kleti — nihče, dasi je stanovalo v hiši mnogo ljudi! In naposled — res, to je bilo glavno — smo jo imeli za nekaj našega,

za nekaj takega, ki je na svetu nekako samo radi naših kolačev. Šteli smo si v dolžnost dajati ji gorkih kolačev, in to nam je postalo vsakdanja žrtev idolu, to nam je postalo kakor svet obred, ki nas je s slednjim dnevom trdneje privezoval k njej. Razen kolačev smo dajali Tanji tudi mnogo svetov: — naj se toplo oblači, naj ne leta prehitro po stopnicah ter naj ne nosi pretežkih naročajev drv. Poslušala je naše svete s smehom, odgovarjala nanje s smehom in nas nikdar ubogala. Ali mi ji nismo zamerili: nam je bilo samo treba pokazati, da skrbimo za njo.

Večkrat se je obračala do nas z različnimi prošnjami; prosila je na primer, da bi ji kdo odprl težka vrata v klet, da bi ji naklal drv — in z veseljem in nekakim ponosom smo delali to in ono, kar je želela.

Toda, ko jo je kdo izmed nas poprosil, da bi mu pošila njegovo edino srajco, je prezirljivo namrdnila z ustnicami in rekla:

»Kajpak! Bom, seveda! . . .«

Strašno smo se smejali bedaku in — nikoli več je ni nihče ničesar prosil. Ljubili smo jo — s tem je vse povedano. Človek hoče vsekdar na koga položiti svojo ljubezen, čeprav ga včasi s tem obtežuje, včasi celo omadežuje, v stanu je svojemu bližnjemu zagreniti življenje s svojo ljubeznijo, zato ker ljubi in ne vpošteva čuvstev ljubljenca. Mi smo morali ljubiti Tanjo, ker nismo imeli nikogar več, da bi ga mogli ljubiti.

Včasi je pričel kdo izmed nas nepričakovano tako-le modrovati: »I zakaj vendar razvajamo dekletce? Kaj je neki na njej? a? Preveč si damo opraviti ž njo.«

Precej in grobo smo se vrgli na onega, ki se je drznil izreči take besede — nekaj ljubiti smo morali: to smo si bili našli in smo ljubili. A ono, kar ljubimo mi, šestindvajseteri, mora biti nepremakljivo za vsakega nas, kakor skupna svetinja mora biti, in slednji, ki gre pri tem zoper nas — je naš sovražnik. Morebiti ne ljubimo nekaj, kar je v resnici dobro in lepo, ampak sebe — šestindvajsetere, in zato hočemo, da je ono, kar je vsem enako drago, tudi vsem enako sveto.

Ljubezen naša ni nič manj težka nego sovraštvo . . . in morebiti vprav zato nekateri ponosneži trdijo, da je naše sovraštvo zapeljivejše nego ljubezen . . . Toda zakaj ne beže od nas, če je to tako?

*

Razen naše pekarne je imel gospodar tudi posebno pekarno za žemlje; bila je v isti hiši, in od naše jame jo je ločila samo stena. A peki žemelj — bili so štirje — so se odtegovali od nas, ker so imeli svoje delo za čistejše od našega. Zato so imeli tudi sami sebe za boljše od nas in niso prihajali v našo delavnico, ampak so se nam zaničljivo nasmihali, kadar so nas srečavali na dvorišču. Tudi mi nismo zahajali k njim: prepovedoval nam je to gospodar iz strahu, da bi mu ne kradli maslenih žemelj. Sovražili smo žemeljnike, ker smo jih zavidali: njih delo je bilo lažje od našega, imeli so prostorno, svetlo delavnico, večjo plačo in boljšo hrano in vsi so bili tako čisti, zdravi — zoprni nam. A mi smo bili vsi nekako rumeni in sivi; trije so bili sifilitični, nekateri jetični, enega je bil revmatizem čisto pokvečil. Oni so se oblačili ob nedeljah in praznikih ter prostih časih v moderne suknje in črevlje na škrip, dva sta imela harmoniko, in vsi so hodili v mestni vrt šetat. A mi smo nosili na sebi umazane cunje in copate ali cokle na nogah. Nas policija ni puščala v mestni vrt; — ali smo torej mogli ljubiti žemeljnike?

Kar zvemo nekega dne, da se je njih pek vdal pijači, da ga je gospodar odslovil in najel že drugega, in da je bil ta poprej — vojak, da hodi v atlasnem životniku in nosi zlato verižico pri uri. Radovedni smo bili videti takega gizdalina in nadejaje se, da ga kje zagledamo, smo letali neprestano drug za drugim na dvorišče.

Toda prišel je sam v našo delavnico. Z nogo je udaril ob vrata, jih odprl ter jih pustil na stežaj odprta. Potem je stopil na prag in smehljaje nam je rekel:

»Bog daj! Na zdravje, fantje!

Mrzli zrak se je v gostem dimastem oblaku vrgel skozi vrata, ovijajoč se mu okrog nog, a on je stal na pragu, zrl odzgoraj na nas, in izpod njegovih plavih, spretno zasukanih brkov so se bleščali veliki, rumenkasti zobje. Životnik je imel v resnici neke posebne vrste — sinje barve, z našitimi rožami, ves se je nekako svetil, a gumbi na njem so bili iz nekakih rdečih kamenčkov. Tudi verižico je imel.

Lep je bil ta vojak, tako visok, zdrav, rdečih lic, in velike, svetle oči so mu gledale izpod čela dobro — ljubeznivo in jasno. Na glavi je imel belo, trdo naškrobano čepico, a izpod čistega predpasnika brez najmanjšega madeža so gledali modni, zoženi, svetlo zlikani črevlji.

Naš pek ga je spoštljivo poprosil, naj bi zaprl vrata; počasi jih je zaprl in nas začel izpraševati o gospodarju. Mi smo mu drug pred drugim pravili, da je naš gospodar pretkanec stiskač, zlodej in

mučitelj — vse kar je bilo mogoče in treba povedati o njem, kar pa se ne da napisati tukaj. Vojak nas je poslušal, gibal z brki in nas opazoval z mehkim, svetlim pogledom.

»Ali imate tu mnogo deklet . . .?« je vprašal nepričakovano.

Nekateri izmed nas so se spoštljivo zasmejali, drugi so naredili sladke obraze, nekdo je pojasnil vojaku, da jih je v hiši — devet komadov.

»Ali jih — ljubite?« je vprašal vojak, mežikajoč z očesom.

Zopet smo se spoštljivo zasmejali, ne preveč glasno in z nekakim smehom iz zadrege . . . Nekateri bi se bil hotel pokazati vojaku prav takega smelega dečka, kakor je bil on, a nihče se ni znal in nihče mogel. Nekdo je priznal to in tiho rekel:

»Kako bi mi . . .«

»Seveda vam je to težko!« je govoril vojak prepričan in nas pazljivo motril . . . »Vi nimate tistega . . . takega . . . Tiste manire . . . vnanjega pogleda, se pravi . . . v redu niste! A ženska — ona ljubi na človeku vnanjost nad vse. Za njo je, da se ima pošten korpus . . . da je vse — akurat! In zraven tega ima ženska rada moč . . . da je roka — taka-le.«

Vojak je potegnil iz žepa desnico z zaleknjenimi rokavi, do komolca golo in nam jo je pokazal . . . Roka je bila bela, silna, poraščena s svetlo, zlatorumenkasto volno.

»Noga, prsi — vse da je trdo, močno . . . In potem pa — da je človek oblečen, kakor gre . . . kakor zahteva lepota stvari . . . Mene, postavim — ženske ljubijo. Jaz jih ne kličem, jim ne namigavam — same od sebe se mi obešajo na vrat, po pet hkratu . . .«

Prisedel je na vrečo moke in dolgo pripovedoval, kako ga imajo ženske rade in kako hrabro se peča ž njimi. Nato je odšel, in ko so vrata zaškripala za njim in se zaprla, smo mi dolgo molčali v mislih nanj in na njegove pripovesti. Potem pa smo pričeli vsi naenkrat govoriti, in precej se je izkazalo, da nam je vsem ugajal. Tako preprost je in golant — pride, posedi in se pomeni. K nam ni prihajal nihče in nihče se ni razgovarjal z nami tako, po prijateljsko . . . In vsi smo govorili o njem in njegovih prihodnih uspehih pri zlatoveziljah, ki so, srečujoč nas na dvorišču, zaničljivo vihale nosove in se nas na daleč izogibale, ali pa se nesle naravnost proti nam, kakor da bi nas ne bilo na njih cesti. A mi smo imeli vedno le zabavo ž njimi, naj so hodile po dvorišču ali mimo naših oken — po zimi v nekih posebne vrste čepicah in kožuških, a po leti — v slamnikih s cvetjem in z barvastimi solnčniki v rokah. Zato

smo med seboj tako govorili o teh dekletih, da bi jim bila vzkipela kri od srama in jeze, če bi nas bile slišale . . .

»Vendar, da bi tudi Tanjuške . . . ne izpridil!« je dejal naenkrat pek v skrbeh.

Vsi smo utihnili, pobiti vsled teh besed. Na Tanjo smo bili nekako pozabili: zdelo se nam je, kakor da bi jo vojak pred nami zagradil s svojo močno, lepo postavo. Pozneje je vstal glasen prepir: eni so govorili, da se Tanja ne spusti v kaj takega, drugi so trdili, da vojaku ne odoli, tretji so naposled predlagali, ako se vojak prične vsiljevati Tanji, da se mu v tem slučaju --- polomijo rebra. In slednjič so vsi sklenili opazovati vojaka in Tanjo, opozoriti dekletce, naj se ga varuje . . . To je končalo prepire.

*

Preteklo je mesec dni; vojak je pekel žemlje, šetal z zlatoveziljami, pogosto se oglašal v naši delavnici, a o zmagah nad deklicami ni pravil več, ampak neprestano si je vihal brke in se sladko oblizoval.

Tanja je prihajala vsako jutro k nam po »kolačke« in bila je kakor vedno vesela, mila in prijazna z nami. Poskušali smo začeti ž njo pogovor o vojaku — imenovala ga je »zijalasto tele« in mu dajala še druge smešne priimke; to nas je pomirjalo. Ponašali smo se z našo deklico, videč, kako zlatovezilje nore za vojakom. Tanjino razmerje do njega nas je nekako vse dvigalo, in sami smo pričeli kakor pod vtiskom njenega razmerja občevati z vojakom malomarneje. A njo smo še bolj ljubili in bolj veselo in bolj prijazno smo jo srečavali v jutrih.

Nekoč pa je prišel vojak k nam malo vinjen. Sedel je in se začel smejati, a ko smo ga vprašali, čemu se smeje, nam je rekel:

»Dve sta si skočili v lase zavoljo mene, . . Lidjka in Gruškà . . . Ka-ako sta se razmrcvarili, a? Ha-ha! Ena drugo za lase, pa ob vežna tla pa na njo . . . ha-ha! Obraz sta si razškrabali . . . razdrapali se . . . smešno! Zakaj se neki ne morejo babe pošteno biti? Zakaj se praskajo? a?«

Sedel je na klopi, zdrav, tako čist in vesel, sedel je in se krohotal brez prestanka. Mi smo molčali. Bil nam je takrat nekako neprijeten, ne da bi vedeli zakaj.

»N-nakâ! Kakšno srečo imam jaz pri babah! A? Smešno! Samo namignem in — moja je! Vr-raga!«

Njega bele roke, pokrite z lesketajočimi se kocinicami, so se dvignile in zopet padle po kolenih, provzročujoč glasen plosk. In gledal je nas s tako prijetno čudečim se pogledom, kakor da bi sam prav dobro ne razumel, zakaj ima tako srečo pri ženskah. Njega tolsti, rdeči obraz se je zadovoljno in srečno svetlikal, in fant se je neprenehoma sladko oblizoval.

Naš pek je silno in jezno potegnil z loparjem po ognjišču in rekel pomenljivo:

»Prava reč je podirati smrečice, pa ti smreko poderi . . .«

»To se pravi — koga ti meniš?« je vprašal vojak.

»Ti bi . . .«

»Kaj?«

»Nič . . . mi je že iz misli!«

»Ne, počakaj! Kaj si mislil? Kakšno smreko?«

Pek mu ni odgovarjal, ampak je hitel drgniti z loparjem po peči: nametaval je nanj prekuhane kolače, jemal ž njim pečene iz peči ter jih trdo metal na pod, pred fantiče, ki so jih nabirali na rličje. Delal se je, kakor da bi bil pozabil na vojaka in na razgovo ž njim. Toda vojak je mahoma postal nemiren. Vstal je na noge in pristopil k peči v nevarnosti, da se natakne s prsmi ob loparjev drog, ki je brzo švigal po zraku.

»Ne — povedi — katero misliš? Ti si me razžalil . . . Jaz? meni ne uide nobena, ne-e! Ti pa mi mečeš v obraz tako razžaljive besede . . .«

Kazal se je v resnici globoko užaljenega. Menda se ni imel ponašati s čim drugim kakor s svojo umetnostjo, občevati z ženskami; morebiti ni bilo v njem razen te sposobnosti nič živega, in mu je samo to dopuščalo, čutiti se živega človeka.

Dobe se ljudje, katerih najdražje in najboljše v življenju je kakšna bolezen njih duše ali telesa. K njej se zatekajo ves čas svojega življenja in samo od nje žive, trpe vsled nje in se hranijo ž njo ter tožijo črez njo drugim in vzbujajo s tem zanimanje bližnjega. Za to prejemljejo od ljudi sočutje, razen tega — nimajo ničesar na svetu. Vzemite jim to bolezen, ozdravite jih, in nesrečni bodo, zato ker izgube edino sredstvo življenja. Prazni postanejo potem. Včasi je človeško življenje tako revno, da je človek nehote prisiljen ceniti svojo napako in se živiti od nje; lehko bi se naravnost reklo, da so ljudje pogosto pregrešni iz dolgega časa.

Vojak je bil razžaljen, silil je v peka in vpil:

»Ne, ti moraš povedati — kdo?«

»Povedati?« se je zdajci obrnil pek k njemu.
»No?!«
»Poznaš Tanjo?«
»No?«
»No evo ti! Poskusi . . .«
»Jaz?«
»Ti!«
»Njo? To je meni — pf!«
»Bomo videli!«
»Bomo videli! H-ha!«
»Ona ti že . . .«
»Nič več ko mesec dni!«
»Kakšna hvaljuža si ti, vojak!«
»Dva tedna! Boste videli! Kdo je to? Tanjka! Pf! . . .«
»No, zdaj pa le pojdi stran . . . si nam v napotje!«
»Dva tedna — in skupaj sva! Ah ti . . .«
»Pojdi, pojdi stran, pravim!«

Naš pek se je mahoma razjaril in zamahnil z loparjem. Vojak se je strmeč izognil udarcu, ozrl se na nas, pomolčal in tiho, zlovešče dejal: »Pa dobro!« Nato je odšel.

Med pričkanjem smo vsi molčali radovedno, kako se bo končalo. Ko pa je vojak odšel, smo vzdignili oživljen, glasen razgovor in šum.

Nekdo je zaklical peku:

»Lepo reč si napravil, Pavel!«

»Delaj pa molči!« je odvrnil pek temno.

Čutili smo, da je vojak v živo zadet, in da Tanji preti nevarnost. Čutili smo to, in v istem času nas je prevzela žgoča, prijetna radovednost — kaj bo? Ali se Tanja obdrži pred vojakom? In skoro vsi smo vikali s prepričanjem:

»Tanjka? Ona se bo! Nje ne vzameš kar tako, z golo roko!«

Strašno se nam je hotelo poskusiti krepost našega božka; prizadevali smo si dokazati drug drugemu, da je naš božek — močan božek in da zmagoslavno pride iz tega boja. Naposled se nam je pričelo zdeti, da smo samo malo razdražili vojaka, in da pozabi na spor, treba nam je samo malo poščegetati njegovo samoljubje. Od tega dne smo začeli živeti neko posebno, napeto nervozno življenje — tako dotlej še nismo živeli. Cele dni smo se pričkali med seboj, nekako pametnejši smo postajali in več in boljše smo govorili. Zdelo se nam je, kakor da bi igrali kakšno igro z vragom, in bi bila od naše strani postavljena — Tanja. In ko smo zvedeli

od žemeljnikov, da se je začel vojak »potiti za našo Tanjko,« postalo nam je življenje grenko-dobro in tako zanimivo, da niti opazili nismo, kako se je gospodar okoristil z našim razvnetjem in nam nalagal na dan in noč dela s štirinajstimi pudi testa. Skoro vstajali nismo več od dela. Ime Tanje je bilo celi dan v naših ustih. In vsako jutro smo je čakali z neko posebno nestrpnostjo. Včasi se nam je zdelo, da bo prišla k nam, a ne bo več ona, prejšnja Tanja, ampak neka druga.

Vendar ji nismo ničesar pravili o dogodivšem se sporu. Ničesar je nismo izpraševali in občevali smo ž njo ljubeznivo in dobro ko prej. Toda že se je bilo vkradlo v to razmerje nekaj novega in drugačnega, nego so bila naša prejšnja čuvstva do Tanje — in to novo je bila ostra radovednost, ostra in hladna ko jeklen nož . . .

»Bratci, danes je zadnji dan!« je rekel neko jutro pek, pripravljajoč se k delu.

To smo dobro vedeli brez njegovega opomina, vendar smo vztrepetali.

»Opazujte jo . . . vsak čas ima priti!« je predlagal pek.

Nekdo je s pomilovanjem vzkliknil: »Pa saj z očmi ne zapaziš ničesar!«

In znova je vzbuknil med nami živahen, glasen prepir. Danes naposled spoznamo, kako čista in nedostopna za blato je posoda, ki smo mi vanjo vložili svoje najboljše. To jutro smo kakor nenadno in prvič čutili, da v resnici igramo veliko igro, da nam more ta poskušnja čistosti uničiti našega božka. Slišali smo vse te dni, da vojak trdovratno in neizogibljivo zasleduje Tanjo, a vprašati, kako ona misli o njem, je ni mogel nihče. Kakor doslej je tudi poslej hodila redno vsako k jutro nam po kolačke in bila je vedno ista ko prej.

Tudi ta dan smo kmalu začuli njen glas.

»Arestantki! Jaz sem tu . . .«

Hiteli smo ji odpirat, in ko je vstopila, smo jo zoper svojo navado sprejeli z molčanjem. Zroč jo na vse oči, nismo vedeli, kaj bi govorili ž njo, kaj bi jo vprašali. In stali smo pred njo, mračna, molčeča truma. Vidno se je začudila za njo nenavadnemu sprejemu — in zdajci smó opazili, da je pobledela, postala nemirna, prišla v zadrego in vprašala z zadušenim glasom:

»Kakšni pa ste . . . danes?«

»Kaj pa ti?« — ji je vrgel v obraz pek mračno, ne da bi trenil z očmi od nje.

»Kaj — jaz?«

»N-nič . . .«

»Torej, dajte mi brž kolačev . . .«

Nikdar nas ni poprej priganjala . . :

»Časa dovolj!« je rekel pek; a z mesta se ni genil in z njenega obraza ni genil z očmi.

Takrat se je namah obrnila in izginila skozi vrata.

Pek je prijel za lopar in mirno dejal, obrnivši se k peči:

»To se pravi . . . stvar je pri kraju! . . . Ej vojak! . . . lopov! . . . nesramnež! . . .«

Kakor čreda koštrunov smo se razvrstili, zadevaje se drug ob drugega ob mizi, molče sedli in se klavrno poprijeli dela. Skoro nato je nekdo rekel:

»Morebiti pa še . . .«

»No! Prav treba ti je govoriti!« je zakričal pek.

Vedeli smo vsi, da je pek pameten človek, bolj nego mi. In iz njegove zavrnitve smo spoznali, da je prepričan o vojakovi zmagi . . . Bilo nam je otožno in nestrpno . . .

Ob dvanajstih — ob času obeda — je prišel vojak. Bil je, kakor vedno, čist in gizdalinski in — kakor vedno — nam je gledal naravnost v oči. A nam ga je bilo težko pogledati.

»No, spoštovani gospodje, hočete, da vam pokažem vojaški pogum?« je rekel in se ponosno smejal. »Potem pojdite v vežo in glejte skozi špranje . . . ste razumeli?«

Šli smo in se v gosti gruči, drug nad drugim, prislonili k leseni vežni steni, obrnjeni na dvorišče. Nismo čakali dolgo. Skoro je šla preko dvorišča naglo in z zamišljenim obrazom — Tanja, preskakujoč luže skopnelega snega in blata. Izginila je za vrata v klet. Potem je korakal tja vojak, počasi in požvižgujoč. Roke je držal v žepih, a brki so se mu gibali . . .

Dež je šel; bilo je videti, kako so padale kaplje v luže, ki so se gubančile pod njih udarci. Bil je vlažen dan, siv — jako dolgočasen dan. Na strehah je še ležal sneg, a po tleh so se že kazali temni madeži blata. Tudi sneg po strehah je bil pokrit s črnorjavim, umazanim naletom. Dež je šel počasi, otožno je curljal. Neprijetno in hladno nam je bilo čakati . . .

Prvi je prišel iz kleti vojak; šel je črez dvorišče počasi, gibaje z brki, držeč roke v žepih — tak kakor vedno.

Potem — je prišla tudi Tanja. Njene oči . . . njene oči so sijale radosti in sreče, a ustnice so se nasmihale. In šla je kakor v sanjah, opotekaje se in z nestalnimi koraki . . .

Tega nismo mogli mirno prenesti. Vsi hkratu smo se vrgli k vratom, planili na dvorišče in zasiknili, zarjoveli smo na njo zlobno, glasno, divje. Ona se je stresla, ko nas je zagledala, in obstala je, kakor da bi bila vkopana v blato pod seboj. Obstopili smo jo in jo škodoželjno, brez prenehanja obsipali z nedostojnimi izrazi ter ji govorili brezsramne stvari.

Delali nismo tega na glas, tudi ne hitro v eni sapi, videč, da tako nikamor ne more, da je obkoljena od nas, in da se moremo znesti nad njo, kolikor se hočemo. A tepli je nismo, ne vem, zakaj ne. Stala je sredi nas in, pogledujoč zdaj sem, zdaj tja, poslušala naše psovke. A mi — smo jo vedno bolj in vedno silneje ometavali z blatom in strupom svojih besed.

Barva je izginila z njenega obraza. Njene plave oči, pred trenotkom tako srečne, so se široko raztegnile, prsi so težko dihale, in ustnice so vztrepetavale.

Mi pa, obdajajoč jo od vseh strani, smo se znašali nad njo, kajti bila nas je okradla. Bila je naša, za njo smo izdajali svoje najboljše, in čeprav je obstajalo to najboljše iz — skorjic beračev, bilo je vendar naše, nas dvaindvajseterih, ona pa je bila sama. Zato bi nobeno naše mučenje ne bilo moglo preseči njene krivde! Kako smo jo bridko žalili! . . . Ona pa je molčala, nas gledala z zadivljenimi očmi in po vsem telesu je trepetala.

Smejali smo se, rjoveli, tulili . . . Od nekod so se zgrnili okrog nas ljudje . . . Nekdo izmed nas je potegnil Tanjo za rokav kočemajke . . . Naenkrat so se ji zableščale oči; počasi je vzdignila roke h glavi in, popravljaje si lase, dejala glasno, a mirno, iz oči v oči:

»Ah, vi nesrečni arestantje! . . .«

In šla je naravnost proti nam, tako prosto je šla, kakor da bi nas ne bilo pred njo, kakor da bi ji ne stali na potu. Zato ji v resnici ni stal nihče izmed nas na potu.

Prišedši iz naše srede, pa je še rekla prav tako glasno in z istim nepopisnim preziranjem, ne da bi se ozrla po nas:

»Ah, vi druhal . . . vi gadje . . .«

Nato je odšla.

A mi smo ostali sredi dvorišča, v blatu, pod dežjem in sivim nebom brez solnca . . .

Potem smo tudi mi molče odšli v svojo vlažno, kamenito jamo. Kakor poprej — ni tudi poslej solnce nikdar pogledalo na naša okna, in Tanje ni bilo nikoli več k nam! . . .

(Prevedel *Ivan Prijatelj.*)

Ves Prešeren v ruskem prevodu.

Стихотворенія Франца Прешерна. Со словѣнскаго и нѣмецкаго подлинниковъ перевелъ Ф. Коршъ. Москва. 1901. Типографія Г. Лисснера и А. Гешеля. XCXIX+244. — 8º.[1])

Poroča A. Aškerc.

Knjiga epohalnega pomena! Zato jo naznanjamo že kar med članki, ne pa šele med »Književnimi novostmi«, kamor bi spadala.

Moskovski vseučiliški profesor, član petrograjske akademije znanosti in širokoznani poliglot, gospod Fedor Jevgenijevič Korš, je prevedel vse poezije Prešernove in jih v krasni, moderni opremi izdal ravno za pesnikov jubilej v Moskvi. Ruski prevoditelj je z ruskim narodom vred izkazal našemu pesniku najlepšo čast in je na najpraktičnejši način proslavil jubilej njegov.

G. Korš je uvedel slovenskega pesnika Prešerna iz skromne slovenske sobice v veliko dvorano ruske književnosti, kjer mu bodo pravi tovariši: Puškin, Lermontov, Gogolj, Turgenjev, Tjutčev, Polonskij, oba Tolsta, Čehov, Boborykin, Garšin, Gorkij, Vjeličko, Golicyn in drugi znameniti ruski pisatelji evropskega imena. S tem, da je g. Korš uvedel Prešerna v rusko literaturo, uvedel je obenem našo mlado slovensko književnost samo v rusko književno javnost. Nikakor ne dvomim, da sprejmo, čeprav imajo bratje Rusi sami dovolj pravih genialnih pesnikov, sedaj tudi našega Prešerna za svojega, saj je Koršev »Prešeren« za vsakega ruskega čitatelja pristen Rus, dasi mu bije v prsih slovensko srce.

Led je prebit!

Prešeren je prvi slovenski pisatelj, ki je ob zatonu 19. stoletja stopil v ruski literarni salon, kjer si pridobi simpatij razvajenih gospodov in dam tako, da bode ta gospoda začela nemara povpraševati še po drugih naših pisateljih, tovariših Prešernovih.

Prešeren je prvi odprl vrata ruskega salona; upajmo, da pojde v 20. stoletju še kak drug Slovenec za njim . . .

Ruska literatura spada med svetovne literature. Ruski jezik govori okoli 80 milijonov ust ter vlada absolutno od Baltskega

[1]) Stihotvorenija (poezije) Franca Prešerna. Iz slovenskega in nemškega izvirnika prevedel F. Korš. V Moskvi. 1901. Tiskarna Lissnerja in Gešelja.

morja do Tihega oceana, od Ledenega do Črnega morja ter od Jurjeva do Taškenta — na zapadu, v srednji Evropi pa se ga uči čimdalje več ljudi, zlasti med Germani, ki so že davno spoznali visoko vrednost ruskih beletristov in zato hlastno segajo po njih. Dosledno mora imeti torej vsak drug pisatelj, ki izide v ruskem jeziku na svetlo, jako ugodne šanse, da ga v tem jeziku spoznajo poleg Rusov tudi drugi narodi na vzhodu in zapadu. In zato mislim, da ne pretiravam, če pravim, da je Koršev ruski Prešeren knjiga epohalnega pomena za nas skromne Slovence.

Morebiti nam utegnejo baš bratje Rusi pripomoči, da ne ostanejo naši nepremnogobrojni dobri pisatelji pozabljeni med ozkim slovenskim plotom. Morebiti jih začne spoznavati širši svet šele potem, kadar se prikažejo v — ruskem kaftanu . . .

*

Prešeren ruskemu občinstvu nikakor ni neznanec. Zanimivo je, da so Rusi poprej prevajali slovenske pesnike, nego pa Slovenci ruske.

Prvi prevodi iz Prešerna so se pojavili na Ruskem že l. 1861., torej tri leta poprej, nego je bil dovršil sedaj pokojni Ivan Vesel prevod Homjakovljeve pesmi »Pred spanjem«! M. Petrovski je bil namreč prevedel l. 1861. »Turjaško Rozamundo« in pa »Silo spomina« in jih objavil v časopisu »Отголоски славянской поэзіи« (Поэзія славянъ) Гербела in pa v »Исторіи всемирной литературы« V. Zotova (zv. 3.). Največ je iz Prešerna že pred kakimi 20 leti prevajal g. Korš sam in svoje prevode objavljal večinoma v moskovskem mesečniku »Русская Мысль« navadno brez podpisa.

Seveda taki raztreseni prevodi nimajo tistega vpliva kakor celotni zborniki.

Pred širše rusko občinstvo je stopil naš Prešeren pravzaprav šele sedaj, ko ga je izdal v celoti g. Korš.

Kako je g. Korš rešil svojo nalogo? Kakšen je njegov ruski Prešeren?

Da je ravno g. Korš bil poklican prevajati Prešerna, potrjuje to, da je popolnoma vešč našemu narečju. On izvrstno razumeje naš jezik in ga, kakor je dokazal s svojim slovensko pisanim člankom »Nekaj o tekstu Prešernovih poezij«, objavljenim v »Prešernovem albumu«, celó piše! To je pač le mogoče, ker ima g. Korš fenome-

nalno nadarjenost za jezike. Saj piše in govori skoro vse evropske jezike in vrhu teh zna še par azijatskih.[1])

G. prevoditelj podaje svojim ruskim čitateljem najprej jako obširen, na 99 straneh temeljito sestavljen življenjepis našega pesnika z vpletenim občnim pregledom naše literature. Nato prihaja z vprav znanstveno akribijo pisana estetična ocena in pa jako vesten komentar Prešernovih poezij. Prevoditelj svoje ocene in svojega komentarja ni morda prepisal ali prevedel iz kakega slovenskega časopisa, ampak razlaga svoje misli, čeprav je čital Stritarjevo estetično razpravo. G. Korš omenja, da njegov prevod nikakor ni sužnji prevod, pač pa da je obenem svoboden in točen. In res se prepričamo že na prvih straneh prevoda, da je naš Prešeren ostal tudi v Korševem prevodu Prešeren, samo da govori k našemu srcu v blagoglasnem in polnozvočnem ruskem jeziku. Tako zna prevajati le tisti, ki je obema jezikoma, svojemu in pa jeziku, iz katerega prevaja, popolnoma kos in ki ima še eno važno duševno svojstvo — da je sam pesnik, da ve, kaj se pravi pesniško misliti in pesniško izražati se! In g. Korš ima pesniško dikcijo v svoji popolni oblasti; njegovi prevodi so res pesniški ter se čitajo ko original. Upam si trditi še več, ne da bi s tem Prešerna ponižaval: Kakor v tistih štirih prevodih gospoda Vjačeslava Ščepkina, ki so na-

[1]) O velikem jezičnem talentu gospoda Korša je nam izročil ljubljanski zdravnik, g. dr. Ludovik Jenko, predsednik »Русскаго кружка« in učitelj ruskega jezika, to-le zanimivo anekdoto:

»Leta 1869., ko sem bil prvi asistent v dr. Ederjevi bolnici na Dunaju, se javi neki bolnik, kateri je bil zbolel v Berlinu na svojem potovanju v Rim. Po službi moji, katera me je vezala, da sprejmem vsakega bolnika in poizvem njegove generalije, se je takoj pokazalo, da je moj bolnik ruski filolog, ki potuje v Rim zaradi izučenja tamošnjih znanstvenih zakladov, a bolezen ga je položila v posteljo za cele 3 mesece in mu odložila tako zaželjeni trenotek, spoznavati Rim. Spoznavši me, vpraša takoj, imam li kako slovensko knjigo? Dam mu Prešerna. Čital ga je slastno in strastno in ga študiral. Ko je končal ž njim, je govoril z menoj po slovensko! Poleg tega je imel postrežnico češko, katera mu je tudi morala poskrbeti čeških knjig, ki jih je v enaki meri študiral, a ne dolgo potem, v par tednih je že tudi ž njo češki občeval. Znal je pa do tega časa že 19 jezikov, človek moje starosti. Pri nas Slovencih mislim, da ni bilo tako fenomenalnega talenta, izvzemši morebiti Čopa. Bil je ta redki fenomen sedanji vseučiliški profesor Korš v Moskvi, ki se je o Prešernovi stoletnici tako odlično oglasil s slovensko besedo, kakor bi bil rojen Slovenec. Mene je izgrešil iz spomina, jaz pa njega nisem. Čaka ga še pri meni Путеводитель Н. Майскаго, katerega mi je dal shraniti, rekši, da knjigo, vračajoč se iz Rima, zopet vzame. Ali gospoda Korša nisem videl več; šel je bil baje po drugi poti nazaj v domovino. Ako čita te vrstice, naj sprejme moj srčni pozdrav! Bivanje na Dunaju ga spomni name . . .«

tisnjeni v »Prešernovem albumu«, tako mi tudi v Korševem ruskem prevodu ugaja marsikatera Prešernova pesem veliko bolj nego v izvirniku, ker je ruski jezik popolnejši nego naš, ker stoji na višji stopinji razvoja, ker je bogatejši in ker — last not least — v ruskem prevodu ni tistih sila neprijetnih apostrofov in pa tistih jezičnih nepravilnosti, ki nam tupatam precej grenijo uživanje Prešernove muze.

Gospod Korš piše proti koncu svojega uvoda, da se tudi Prešeren sam ni doslovno držal izvirnika, kadar je prevajal svoje pesmi na nemški jezik, ampak da je prevajal pač duh pesmi, ne pa njenih besed. Tako da je prepesnil tudi on (g. K.) Prešernove poezije.

Potem pravi g. Korš:

»Ruski prevoditelj želi iskreno, da bi bil tudi on mogel po gori omenjeni Prešernovi metodi prevesti njegove poezije verno po originalu. Druga njegova ne manj goreča želja pa je ta, da bi bil s tem svojim trudom potegnil najdarovitejšega slovenskega pesnika iz teme nepoznanosti, v kateri je bil dosedaj za ogromno večino ruskega čitateljstva . . .«

Obe želji sta se izpolnili gospodu prevoditelju, obe zadači je rešil izborno. O tem ne dvomi nihče, ki pregleduje njegov prevod.

Prevoditelj deli svoj zbornik na dva dela: na slovenske in nemške[1]) pesnitve Prešernove.

V izvirnih slovenskih pesmih je pridržal g. K. v bistvu Prešernovo razvrstitev. Prevedel je vse slovenske njegove poezije, izvzemši seveda prevode Prešernove iz Bürgerja, Grüna in iz Byrona. Izpustil je tudi prigodnico »Janezu Hradeckemu«, ker se mu je pač zdela preveč lokalnega pomena in pa nekaj manj značilnih epigramov.

Težko je reči, katera pesem se v ruskem jeziku podaje najlepše. Vobče moramo priznati, kakor sem že omenil, da so se g. Koršu vsi prevodi posrečili, nenavadno posrečili, da se čitajo ko originali.

Kdor je že kdaj prevajal poezije iz kakega tujega jezika, ta ve, da je liriko iz lahko razumljivih razlogov teže prevajati ali prepesnjevati nego epiko. Nemara se je g. Koršu tudi pri Prešernu tako godilo. Njegovim prevodom lirskih pesmi se ne sme nič očitati, vzorni so, ali posebno krasno se čitajo Prešernove balade in romance v ruskem jeziku. Če čitate začetek »Krsta pri Savici«:

[1]) Nemških je prevedenih devetero.

»Людей и тучъ война и мракъ ночной
минули вмѣстѣ; лучъ разсвѣта нѣжный
забрезжилъ надъ вершиною тройной
царя сѣдого крайнской цѣпи снѣжной.
По озеру Бохиньскому покой
разлитъ и ночи нѣтъ слѣда мятежной,
но подъ водой сомовъ идетъ война
и хищниковъ другихъ, питомцевъ дна. . .«

ali se vam ne zdi, kakor bi govoril — Puškin?

Moral bi prepisati celo knjigo, da bi dokazal, kako lep je ruski Prešeren. Zato upam, da ga bodo radi čitali Rusi sami, katerim je v prvi vrsti namenjen, potem pa tudi vsi drugi Slovani z nami Slovenci vred, ki znajo ruski.

Ne morem pa odoleti izkušnjavi, da ne bi tukaj objavil vsaj enega celotnega vzgleda Korševih prevodov. Poslušajte, kako se glasi ena najlepših Prešernovih balad v ruskem jeziku —

Zdravilo ljubezni!

Лѣкарство отъ любви.

У юноши дѣва, красавицъ всѣхъ цвѣтъ,
угасла всего восемнадцати лѣтъ.

Онъ клялся остаться ея женихомъ
и полгода плакалъ и ночью и днемъ.

И тяжко скорбѣлъ онъ и тяжко вздыхалъ,
день каждый могилу ея посѣщалъ.

А мать говоритъ: »Будь покоренъ судьбѣ!
Богъ далъ мнѣ трехъ братьевъ, трехъ дядей тебѣ.

»Братъ первый — купецъ; онъ лопатой гребетъ
рубли и червонцы, забывъ имъ и счетъ.

»Онъ весело ѣздитъ туда и сюда . . .
на свѣтъ наглядишься ты съ нимъ безъ труда.

»Ступай-ка къ нему, посмотри-ка на свѣтъ:
нигдѣ недостатка въ красавицахъ нѣтъ!

»Увидишь красивѣй, богаче, умнѣй
дѣвицъ ты другихъ и — забудешь о ней.

»А если тоска твоя тамъ не пройдетъ,
назадъ возвращайся сюда черезъ годъ!

»Второй у меня есть въ обители братъ,
твой дядя другой; онъ — ученый аббатъ.

»Аббатъ и монахи — то мудрый народъ;
авось твое сердце при нихъ заживетъ.

»Молитвенникъ, постъ, одиночество, трудъ
покой въ твою душу больную вернутъ.

»А если тоска твоя тамъ не пройдетъ,
назадъ возвращайся сюда черезъ годъ!

»Мой третій братъ — воинъ; въ рукахъ его рать.
домой приходи, не спѣши унывать.

»Въ сраженіяхъ прелесть великая есть:
то — ратныхъ подруга, военная честь.

»И раньше еще, чѣмъ исполнится годъ,
тоска твоя въ войскѣ безслѣдно пройдетъ«.

То тотъ, то другой приводилъ онъ предлогъ,
но матери долго перечить не могъ.

Купецъ ободрилъ его лаской своей,
червонцевъ ему не жалѣлъ и рублей.

изъ города въ городъ съ собою возилъ,
просилъ лишь о томъ, чтобы веселъ онъ былъ.

И, свѣтъ съ нимъ далеко кругомъ оглядѣвъ,
повсюду не мало увидѣлъ онъ дѣвъ;

на умныхъ, богатыхъ, красивыхъ смотрѣлъ,
но мертвой подруги забыть не умѣлъ.

И къ матери въ день, какъ исполнился годъ,
съ тоской еще большей назадъ онъ идетъ.

Какъ прежде, онъ сталъ на могилу ходить,
вздыхать безнадежно и слезы точить.

Пошелъ онъ въ обитель, гдѣ материнъ братъ
и дядя его былъ, ученый аббатъ.

Аббатъ и монахи, хоть мудрый народъ,
не могутъ найти его горю исходъ.

Наукой, постомъ и молитвой святой
не въ силахъ себѣ воротить онъ покой.

И къ матери въ день, какъ исполнился годъ,
съ тоской еще большей назадъ онъ идетъ.

Какъ прежде онъ сталъ на могилу ходить,
вздыхать безнадежно и слезы точить.

»Ты къ третьему дядѣ, мой сынъ, поспѣши,
чтобъ выгнать печаль изъ болящей души«.

Онъ въ войско вступилъ, не страшилъ его бой;
была его цѣль въ немъ не честь, а покой.

И прежде еще, чѣмъ исполнился годъ,
письмо уже къ матери братъ ея шлетъ.

За черной печатью листокъ роковой:
»Твой сынъ воротилъ свой душевный покой«.

*

Gospod profesor Korš sme biti prepričan, da slovenski književniki znajo po vrednosti oceniti njegovo plemenito kulturno nalogo, ki jo je izvršil, prevedši Prešerna na svoj materni jezik. Slovenski narod mu je za to lepo delo iz srca hvaležen.

Mogočnejši in močnejši ruski brat se je ob Prešernovem jubileju približal šibkemu svojemu slovenskemu bratu. Želimo, da bi to kulturno približevanje in medsebojno spoznavanje ostalo v novem stoletju na dnevnem redu in da bi porodilo še mnogo zlatih duševnih plodov!

† Ivan Vesel.

Spisal A. Aškerc.

Dne 13. decembra je sprejela mati zemlja naša zopet odličnega delavca na literarnem polju domačem. Umrl je pisatelj, dekan Ivan Vesel, v Trnovem poleg Ilirske Bistrice. Vesel je bil pesniško nadarjen in jako izobražen mož, ki se je zgodaj pečal deloma z izvirnim pesništvom, največ pa je prevajal iz ruske poezije. Vesel je prvi med Slovenci prevajal ruske pesnike na naše narečje in si je že s tem samim književnim činom zaslužil odlično mesto v naši kulturni in književni zgodovini. Jezik slovenski je imel v svoji popolni oblasti, in zato se čitajo njegovi prevodi gladko in naravno. Prevajal pa ni samo verzov, ampak tudi prozo rusko. Tako je objavil n. pr. »Tarasa Bulbo« v letopisu »Slovenske Matice«.

Zadnje mesece se je trudil z urejevanjem prevodov iz ruskih pesnikov. Zbral je vse svoje že objavljene in še nenatisnjene prevode, potem pa tudi prevode drugih slovenskih pisateljev, ki so prevajali z ruščine, ter je bil rokopis že izročil tiskarju in založniku Gabrščeku v Gorici, da vse to gradivo izda pod naslovom »Ruska antologija v slovenskih prevodih«. Natisnjene so že tri pole tega zbornika. Sredi urejevanja ga je odvedla smrt.

Šele par tednov pred svojo smrtjo je bil v Ljubljani. Večerjal je z nami v gostilnici ter bil dobre volje. Pravil nam je o svoji ruski antologiji in o svojih drugih literarnih načrtih. Nihče izmed nas, ki smo mu stiskali roke v slovo, ni slutil, da ga ne bomo videli več.

Vesel je bil svoj čas spisal za »Matico« tudi slovenskega »Kniggeja« — »Olikanega Slovenca«, ki se je marljivo študiral in ki ga ni več dobiti po knjigotržnicah.

Važen je tudi njegov prevod »Psalmov«, ki je izišel l. 1892. Vesel je delal na tem prevodu okoli dvajset let. Vsak svetopisemski psalm je prevedel v drugi metriški obliki. Kdor čita te poetične prevode, prepriča se kmalu, kako dovršeno je podal Vesel cvet judovske poezije v slovenskem jeziku. To niso suhoparni, doslovni prevodi, nego to so prepesnitve starotestamentne muze, ki bi bile v vsaki drugi književnosti vzbudile pozornost, samo pri nas so bili ti »Psalmi« kaj hladno sprejeti. Vesela je ta »hlad«,

kakor sem posnel parkrat iz njegovih ust, bolel. Dobro pa mu je delo, ko sem mu ob neki priliki odkrito priznal, da imajo njegovi »Psalmi« veliko pesniško vrednost.

Kolikor sem izvedel izza kulis, utegne biti njegova literarna zapuščina zanimiva. Med raznimi razmetanimi papirji se nahajajo tudi njegove izvirne pesmi, ki jih še ni nikoli oskrunilo tiskarsko črnilo.

Med njegovimi rokopisi leži tudi neka izvirna drama, ki jo je spisal že pred kakimi 30 leti o priliki, ko se je bila razpisala nagrada za tako književno delo. Dejanje te drame se vrši za časa pokrščenja naših starih Slovencev. Stritar in, kakor se govori, tudi Levstik sta svoj čas razsodila, da je prvi del te drame jako dober. Gospod dr. Kržišnik, ki je prišel pred kratkim v Trnovo za kaplana, je Vesela nagovarjal, da bi svojo dramo opilil in jo izdal. Vesel je obljubil, lotiti se tega dela — a, žal, tudi to je preprečila smrt.

Rajni Ivan Vesel je znal poleg svojega materinega jezika tudi ruski, hrvaški in italijanski jezik. V svojem življenju je veliko potoval, najrajši po Italiji, katere umetnine je znal uživati z umetniško izobraženim duhom in s svojo mehko pesniško dušo.

Letos meseca septembra me je nagovarjal, da bi šla v Pariz, no jaz sem se bil šele povrnil s svojega potovanja po Švici. Vesel je bil moder mož, poštenjak od temena do nog. Kdor je prišel ž njim v dotiko, moral ga je spoštovati. Rezljal ni fraz, niti se je brigal za puhlo etiketo; bil je marveč original. Njegova vljudnost pa je bila povsem naravna in odkritosrčna.

V posebni prijateljski zvezi je bil s Simonom Gregorčičem.

Govoril je najrajši o domači in o slovanski literaturi. Čeprav je imel dovolj posla s svojo stanovsko službo, vendar je zasledoval s paznim očesom najnovejše pojave v domači literaturi; da mu ni vse ugajalo, je naravno. Za socialno vprašanje se sicer ni brigal in ga ni ocenjal pravilno. Bil pa je Slovan z dušo in telesom in zato se tudi ni mogel nikdar sprijazniti z najnovejšim katoličanstvom, ki razjeda naš šibki narodni organizem in ga pripravlja za goden plen našim nasprotnikom. —

Vse svoje plemenito srce je razkril v svoji oporoki, s katero je postavil za univerzalnega dediča našo šolsko družbo »sv. Cirila in Metoda« . . .

*

Ivan Vesel je bil rojen l. 1840. v Mengešu in vzrejal se je v Ljubljani.

Zbolel je začetkom novembra. Zahripel je bil in ni šel več iz hiše. Začel se mu je sušiti tudi sapnik. Zadnje dni je močno kašljal. 8. decembra, o poldevetih, ko je bil vstal, zadel ga je mrtvoud (apoplexia capillaris). Bil je previden in naredil je svojo lepo oporoko. Govoril je že težko, a vendar je bil pri zavesti do zadnjega hipa. Umrl je ob štirih zjutraj dne 10. decembra. Par ur pred smrtjo je še govoril, da bi šel spet rad kam na »potovanje«, no, in bela žena ga je spremila v neznano mu doslej deželo. —

V narodu svojem pa je ostavil za zmerom časten spomin.

Ivanu Veselu v spomin.

Najboljših eden, stara korenina!
Noben mu debla vpognil ni nikdar
in če je bil najsilnejši vihár . . .
Podreti ga je mogla smrt edina
Slovencem bornim nam na kvar!
Imel ni hčere in imel ni sina —
pač, pač! saj tu njegova je rodbina,
tu polno krasnih ruskih mu otrok!
Obzor mu bil globok je in širok
ko ruskih pesnikov očina:
krasoto nje duševno vso je zrl
i v to divoto nam pogled odprl.

S. Gregorčič.

Književne novosti.

Prešeren in Slovanstvo. O stoletnici pesnikovega rojstva napisal prof. Fr. Ilešič. Ljubljana. L. Schwentner. 8°. 44 str. Cena 70 h — 35 kr.

Poleg »Prešernovega albuma« in raznih krajših spisov v slovenskih in slovanskih ter tujih časopisih izšla je tudi brošura pod gori navedenim naslovom, ki zaslužuje največje pozornosti. Mnogokoga bode presenetila, ker iznaša na javnost nazore o slovanstvu Prešernovem, ki je diametralno različno od dosedanjega obče sprejetega prepričanja o Prešernu Slovanu.

Poglejmo si vsebino knjižice! »Vsled njegovega (t. j. Prešernovega) pasivnega odpora zoper ilirizem se je zamudila srečna prilika zedinjenja s Hrvati in se je pozneje planinsko slovanstvo moralo postaviti kot jednota (narod) poleg drugih slovanskih narodov. To — nič več in nič manj — pomeni Prešeren v zgodovinskem razvoju slovenstva.« To tezo dokazuje pisatelj — in jaz takoj pristavljam, da jo je tudi dokazal — nasproti onim slavospevom, ki imenujejo Prešerna proroka, rešitelja, mučenika narodovega, moža, ki je narod rešil in probudil, ki je široko razumeval slovanstvo. Spise take panegirske vsebine smo čitali tudi o poslednji priliki pesnikove stoletnice, in v nekem spisu slavi pisec Prešerna kot moža, ki je učil Slovence samopomoči, ekonomskega selfgovernementa, asociacije, zadružništva in bogve še česa.[1]) »Politične in narodopisne razmere«, pravi dotični člankar, »so bile in so še dandanes za male narode v srednji in južnovzhodni Evropi tako zamotane, da Prešeren ni mogel prezreti, da bi nas kaki eksperimenti z jezikovnim združenjem mogli speljati z dežja pod kap.« Zategadelj je mrzel Prešeren na »bahače«, ki branijo malim plemenom izobraževati svoj jezik, »on je zedinenje z ilirizmom smatral za nasilstvo in zatiranje«. Kdor tira važnost in korist individualnosti do take skrajnosti, temu je seveda Prešeren vzor narodnjaka, rešitelj naroda, ki ga je otel krempljem ilirizma, ki mu je priboril samostojnost in vzbudil njegovo samozavest. Tako stanovišče zavzemajo še dandanes premnogi vplivni Slovenci, ki tesnosrčno odbijajo od sebe vse, karkoli spominja na kako popuščanje v jezikovnih vprašanjih nasproti sosednim bratom. Na svoje noge se postavljati je lepa stvar, samo je drugo vprašanje, ali je dotičnik sposoben vzdržati se na svojih nogah in živeti samostojno. Ako vidimo slabiča, ki se orjaku v bran postavlja, se čudimo njegovi smelosti, še večkrat pa se muzamo onemogli samozavesti in kar nič ne dvomimo, da mu vsa smelost v boju z orjakom ne bode pomagala niti ga čuvala propasti, ker nas izkušnja uči, da v sto slučajih 99krat slabič propade, in da je zmaga Davida nad Golijatom lepa pravljica, a malo verjetna.

[1]) Dotični pisatelj pač ni mislil ad verbum, da bi bil Prešeren vse to »učil« v svojih pesmih, nego on le trdi, da se nahajajo ideje o navedenih vprašanjih v teh pesmih. Saj namen lirske poezije tudi ni »razlagati«, ali »učiti« kake teoreme . . . Dotični pisatelj je po našem mnenju porabil Prešernove poezije le za folijo, da je mogel povedati nekaj aktualnih in važnih misli . . .
Uredništvo.

Pametneje bi ravnal slabič, da si poišče zaslombe pri drugovih, posebno, ako mu se sami ponujajo, in da v njih družbi z večjo verjetnostjo odbija napade. Boj pa je vse življenje. Kdor ni kladivo, je pa nakovalo; slabiči pa so navadno nakovalo, in ta uloga jim pristuje tem bolj, čim bolj so sami krivi svoje osamljenosti. Mogočnim narodom, Špancem in Italijanom ni potreba iskati zaslombe pri sorodnih Francozih; oni so sami za sebe dosti močni, da si osigurajo samostojno narodno življenje. Drugo vprašanje pa je, ali so Slovaki pametno ravnali, da so se osamosvestili in na lastne noge postavili s tem, da so odvrgli spone skupnega češkega književnega jezika. Jaz bi dejal, da so nespametno ravnali in da bi v zajednici književne češčine politično in kulturno napredovali, dočim se sedaj potapljajo v madjarščini.

Toda vrnimo se k Ilešičevi razpravi! V prvem oddelku »Kranjec — Slovenec« dokazuje pisatelj neovržno, da je Prešernu rabilo ime »Kranjec« v dvojnem pomenu. 1.) v geografskem, t. j. on imenuje Kranjce stanovnike kranjske vojvodine brez razlike njih narodnosti, torej Slovence in Nemce. 2.) imenuje »Kranjce« prebivalce slovenske narodnosti, ali tako, da jih loči od štajerskih in koroških Slovencev in da mu je literarno kranjstvo istovetno s političnim kranjstvom. Vprvič je upotrebil Prešeren besedo »Slovenec« v današnjem pomenu l. 1832. v »Črkarski pravdi«, preje so mu bili »Slovenci« to, kar imenujemo dandanes »Slovane«. Z letom 1833. je pri Prešernu »Kranjcev« vedno manj, »Slovencev« vedno več. Pa tudi odslej so Prešernu, kakor trdi Ilešič, »Slovenci« in »Sloveni« to, kar imenujemo mi »Slovane«, dokler ne dospe Prešeren v »Krstu pri Savici« do tega, da nastopajo tamkaj samo »Slovenci« in ne več »Kranjci«. Prešeren je začel kot kranjski pesnik in nehal kot slovenski. Do slovenstva pa se ni popel iz svoje iniciative, nego v to ga je prisililo občevanje z izvenkranjskimi Slovenci: Jarnikom, Slomšekom, Vrazom, Kočevarjem in občevanje z drugimi Slovani, na pr. s Čelakovskim. Le težko mu je bilo ločiti se od prvotne kranjščine in Kranjcev.

V drugem oddelku dokazuje pisatelj, da Prešeren razen svoje materinščine ni poznal nobenega drugega slovanskega jezika. Poznal ni ne hrvaščine, ne češčine, ni ruščine. Še največ se je zanimal za poljščino. Pa tudi za to prikazen imamo čisto vnanji povod, namreč njegovo občevanje s Čopom, ki se mu je priljubila poljščina ob njegovem bivanju v Lvovu, in občevanje s Poljakom Korytkom.

Tretje poglavje razpravlja o Prešernu in ilirizmu. Prešeren je, kakor se to še dandanes z veliko srditostjo godi, odbijal vsake »ptujobesedarje« od »svojih Gorenjcev«. Tudi še l. 1837. se je izrazil v pismu Stanku Vrazu, da jim pač ne pojde za roko, postaviti štajersko-hrvaško narečje na filološki prestol. Prešeren ni hotel od svoje kranjščine nič odjenjati in je v tej stvari bíl srdit boj z Zupanom, Vrazom, Čelakovskim.

Zakaj je bil Prešeren zoper ilirizem, čitamo v četrtem poglavju razprave. Prešeren je bil o neizvršljivosti ilirske ideje subjektivno prepričan. Prešeren je bil edino le pesnik in zato vsej filologiji hud nasprotnik. Vsi preporoditelji slovanstva pa so morali biti filologi. Prešeren je bil evropski zapadnjak in svobodnjak, pa tudi kozmopolit, zato se ni hotel učiti slovanskih, tedaj preziranih jezikov in se je tudi sam prezirno izrazil o bogmejih na meji Otomanov. Dalje je imel Prešeren nekako kulturno središče v Ljubljani, dočim Zagreb tedaj ni mogel kazati na kako količkaj znamenito kajkavsko, še

manj pa štokavsko literaturo. Končno Prešeren ni umel politike Gajeve, in razen tega so vplivale še druge osebne in javne prilike, da se gorenjska trma Prešernova ni dala omajati. Človek bi dejal, da se vse to dandanes godi, ker imamo na las slične prilike tudi še dandanes. Povsem odobrujem besede Ilešičeve, ki o tej priliki trdi, da je Prešeren s svojim pasivnim in negativnim odporom dokazal, da ni imel nobene politične ideje ali svrhe. Ako je Prešeren zmagal, s tem še ni dokazano, da je zmagala boljša stvar. »Če bi se bili vsi kranjski pisatelji za izobražene kroge že v tridesetih letih poprijeli srbohrvaščine, bi bilo Slovanov po Koroškem in Štajerskem sicer nekaj manj, a južnih Slovanov z enim književnim jezikom bi bilo več«. »Do l. 1848. bi se bil jezik štokavski toliko udomačil, da bi ga bila vlada kot knjižni jezik vpeljala v šole, kakor je vpeljala ilirski pravopis.«

Da bi se bili Slovenci brez težave zedinili s Hrvati, o tem ni dvoma. Narečji sta si toliko podobni, da bi štokavščina v slovenskih šolah ne delala ni desetine te preglavice, katero dela književna nemščina Kočevcem ali severnim Nemcem, ki se morajo v šolah učiti povsem različnega jezika. Jalov je tudi navod, da bi bil zaostal naš narod v obrazovanosti zaradi neumevnega mu književnega jezika. Da bi učenje visoke nemščine oviralo severne Nemce v kulturnem napredku, menda tudi najzagrizenejši Gorenjec ne bode trdil. Tem manj bi se imeli bati take posledice pri inteligentnosti našega naroda. Kaj pa je z rešitvijo narodovo od germanizacije, ki bi bila pogoltnila naš narod, ako bi bili začeli štokavski pisati! Slep mora biti in skrajno zagrizen, kdor ne vidi, da tudi gorenjska slovenščina ne bode ubranila Koroščev in drugih obmejnih Slovencev narodne smrti. Saj vidimo jasno, kako napreduje germanizacija, in vsak čas prihajajo žalostne vesti z meje. Morebiti bi se bili ti obmejni Slovenci preje ponemčili, zato pa bi se bil nemški val ustavil ob mejah onih Slovencev, ki bi bili sprejeli ilirščino za književni jezik in katerim bi bila zaslomba in ščit zajednica z mnogoštevilnim južnim slovanstvom. Sedaj pa imamo le pričakovati, da po smrti obmejnih Slovencev pogoltnejo valovi tujstva tudi ostale Slovence zapuščene in osamljene. O tekmovanju z moderno kulturo v našem narečju, ki rabi tako skromnemu številu ljudi, nočem nič spomniti. »Takrat še nismo bili narod«, pravi Ilešič, in res brez težave bi se bili književno zedinili s Hrvati, kakor so se kajkavci brez svoje škode, pač pa v svojo korist. Ta cilj bi bili toliko lože dosegli, ker so bili takrat vsi pisatelji in rodoljubi navdušeni za narodno edinstvo, ako se ne bi bila baš najimenitnejša Kranjca, Prešeren in Kopitar, temu cilju — žal — po robu postavila. Tudi dandanes bi se lahko približevali na drug način Vrazovemu cilju, ali Ilešič pravi pač resnično: »To se ne zgodi, dokler bodo pedantovski šolniki in filologi iskali le rovtarskih besed ter naglašali edino le narečja.«

Peto poglavje govori o »Prešernu in slovenskem narodu«. Ilešič je dokazoval, da Prešeren po četrtem zvezku Čbelice ni imel nobene iniciative več. Začel je zlagati nemške pesmi, spisal je »Krst pri Savici«, da bi si pridobil naklonjenost duhovščine, kar je sam pripoznal, in tako prodal svoje prepričanje; sploh je jako reservirano ravnal o raznih prilikah. Kak skeptik in pesimist je bil glede na slovansko prebujenje, je jasno razvidno iz pisma Stanku Vrazu, katero navaja Ilešič na strani 38. — »Tak skeptik ni za mesijo«, trdi Ilešič po pravici.

V poslednjem poglavju dokazuje Ilešič, da Prešeren ni mogel postati buditelj in stvaritelj slovenskega naroda; on niti toliko energije ni imel, da bi bil pisal slovenska pisma; še leta 1847. je hotel izdati slovenske in nemške

pesmi skupno in se tako izkazati za Kranjca. Njegovo življenje je bilo pasivno. Ostal je le pri željah, da »zbudil bi slovenščino celo«, a do junaškega hotenja se ni popel. Prešeren ni bil propovednik in duhovnik svojega naroda, ni mu bil niti učitelj niti odgojitelj, on ni bil mučenik narodni in se ni žrtvoval za narod. Pomen Prešernov za Slovence je le-ta: »Bil je rojen velik pesnik, izredno nadarjen sin Apolonov, ki je v slovenskem jeziku izražal evropsko kulturo«.

To je vsebina te interesantne razprave. Gospod urednik »Ljubljanskega Zvona« je v svojem pozivu za prispevke k »Prešernovemu albumu« dejal, da mu ni pomagano s slavospevi in samo s panegiričnimi spisi, ampak da si želi temeljitih študij in resnih spisov. Želja se mu je izpolnila. Ilešičeva razprava ni panegirik in slavospev, nego resna kritika, ne Prešerna pesnika, nego njegovih obožavateljev, ki so mu izmislili svojstva in zasluge, katerih pesnik nikdar ni imel. Ne dvomim, da se bode marsikdo zgražal nad smelostjo, s katero je Ilešič raztrgal legendo o mučeništvu Prešernovem za narod. Pohvalno je, da se je našel mož, ki si upa ugovarjati splošno verovani bajki in se protiviti slepi veri avtoritete, ki je v Slovencih značajna.

S tem, da je Ilešič dokazal neutemeljenost onih legendarnih pripovedek, ni Prešernu odrekel rodoljubja. Saj je vendar jasno dokazal, kako se je Prešeren polagoma prerodil iz K r a n j c a v S l o v e n c a. Tudi to priznava, da je Prešeren toplo čutil za svoj narod in da iz subjektivnega poštenega prepričanja ni usvojil idej ilirizma. Ali človek je lahko rodoljub, pri tem pa vendar brez iniciative v narodnem delu in pri dosezanju narodnih vzorov. Koliko nedvojbenih rodoljubnih Slovencev je še dandanes krutih nasprotnikov južnoslovanske zajednice, dočim vidijo drugi ne manj rodoljubni spas narodov v čim večjem približavanju južnoslovenskih narečij do bodočega književnega edinstva.

Končno Prešeren s tem, da se je dokazala njegova pasivnost v dosezanju narodnih in narodovih vzorov, ni nič izgubil na zasluženi slavi pesnika, ki ostane nedotaknjena. N e m c i o b o ž a v a j o i n s l a v i j o G o e t h e j a, a n i h č e n e t r d i, d a j e b i l v d o b i n a r o d n i h b o j e v p r o t i F r a n c o z o m k a k p o s e b e n n a r o d n i b u d i t e l j, m u č e n i k i n r e š i t e l j. Prešernu ne bodemo več podtikali svojstev, ki jih ni imel, in dejanj, ki jih ni izvršil, pač pa ga hočemo slaviti kot pesnika, ki zaslužuje, da ga ljubimo, častimo ter mu postavljamo spomenike.

Ilešič je dokazal, da je Prešeren že v oni dobi, ko še ni bilo modernih literarnih vzorov, smatral poezijo za umetnost zaradi nje same brez narodnih, verskih, socialnih in političnih teženj. Njemu je bila poezija sama na sebi cilj, in baš zato je Prešeren svetovni pesnik in se njegova poezija dojemlje vsakega izobraženca, najsi bode katerekoli narodnosti.

Gospodu profesorju Ilešiču pa gre zasluga, da je očistil podobo pesnikovo vse različne šare, katero so njegovi obožavatelji nanjo nanesli. Čestitam!

Rajko Perušek.

Dostavek uredništva. Nikakega dvoma ni, da je imel Stanko Vraz širše narodno-politično obzorje in da je videl kot Slovenec d a l j e nego Prešeren. Mislimo pa tudi, da Prešeren, izšolan v čisto nemških šolah in živeč v tistem milieuju, v katerem je pač moral živeti, n i m o g e l imeti širšega narodno-političnega obzorja. Vrhutega je bil Prešeren bolj nego Vraz n o t r a n j i, v s a m e g a s e b e p o g l o b l j e n l i r i k, ki v svoji bližini ni nahajal izpodbude. Resnica pa je, ki jo tudi profesor Ilešič, večkrat poudarja, da je tudi

Prešeren napredoval v slovanski zavednosti od leta do leta, in da se je njegovo narodno-politično obzorje razširjalo. To dokazujejo jasno in glasno premnoge strani njegovih poezij. Eklatantno vidimo to v »Krstu pri Savici«, najsijajnejše pa dokazuje Prešernovo pravo slovansko mišljenje njegova »Zdravica«, za katero so se dosihdob naši literati in glasbeniki vse premalo brigali. V tej kratki pesmi je ves narodno-politični program Prešernov; v tej pesmi se zrcalijo pesnikovi nazori o nalogi slovanstva in človeštva sploh. Ta »Zdravica« bi bila mnogo lepša in naravnejša slovenska marseljeza, nego pa za nas neprimerni »Naprej«, ako bi se našel skladatelj, ki bi ji zložil pravi napev, ki bi vžigal in dvigal . . . Toda k Prešernovemu obzorju!

Nikar se preveč ne čudimo, če se Prešeren v tistih klavrnih predmarčnih časih ni mogel dosti visoko povzdigniti nad kranjski provincializem. Ali imajo dandanes, 50 let po Prešernovi smrti, nekateri slovenski politiki širše obzorje, nego ga je imel Prešeren? Ali ni pred nekaterimi meseci neki slovenski politik objavil v »Vaterlandu« izdajskega članka, v katerem proglaša Celje za — »fremdes Gebiet«?! In takih omejenih politikov in literatov, ki često ne vidijo preko mej svoje kronovine, včasi niti črez pomerij svojega rojstnega mesta ali črez plot svoje vasi, je žal še dandanes nemalo po vseh slovenskih pokrajinah. Ta ozkosrčni provincialni seperatizem je tista cokla, ki zavira ves naš napredek. Mi se sami delamo še manjše, nego smo v resnici . . .

Pod oknom. Samospev za bariton s spremljevanjem klavirja. Zložil dr. Gojmir Krek. Založil Schwentner v Ljubljani, Cena 1 K 60 vin.

Kot lirski umotvor visoko čislamo Prešernovo pesem, ki jo je Fleišmanova ljubezniva, nežno občutena popevka »Luna sije« v srcih vsega slovenskega naroda udomačila in ponarodnila. Sedaj je to pesem na novo uglasbil slovenski skladatelj, ki je na tem polju umetnosti novinec, ki pa stopa pred občinstvo samosvestno že s prvim delom kot v sebi zaokrožen muzikalen talent. Resnost in vnema sta temeljna znaka, ki odlikujeta Krekovo muzikalno delo. Prešernove besede so vseskozi prekomponovane, posamezne kitice spojene s simfoniškimi klavirskimi prehodi. Vglasbena je poezija liriških misli, podano je v glasbi vse hrepenenje, vse upanje, ves dvom in boj, ki oživljajo pesnikove besede. Skladatelj je mislil in čutil s pesnikom in podal s tem v detailu dobro premišljeno skladbo, ki vestno odgovarja pesnikovim intencijam. Pač pojmi skladatelj bol in hrepenenje dramatičneje bolj, nego ga podaje pesnik, viharneje divja v glasbi strast, globlje upada v njej obup. Posledice so to energičnega mišljenja, intenzivnega preudarjanja, ki je našlo v harmoniški umerjenosti ljubezni, da, idealne ljubezni polnega Prešernovega besedila najkrepkejše akcente.

To novo skladbo priporočamo najtopleje vsem muzikalnim rojakom.

Dr. Vladimir Foerster.

I. koncert »Glasbene Matice«. Stoletnico Prešernovo je proslavila »Glasbena Matica« v I. svojem tosezonskem koncertu dne 9. decembra z grli svojega naraščaja, z grli mladih in čilih pevcev in pevk. Stoletje je zakončila

»Glasb. Matica« s koncertom, na katerem so proizvajali šolski zbori Mozartov »Requiem«. Danes, ko je slavno in nesmrtno to delo svetovne muzikalne literature v Slovencih dobro znano, ko se je proizvajalo zadnjič v teku treh let že v tretje, ni treba se baviti s podrobnostmi dela samega; opozarjati nam je le na pomen, ki ga druži značilno slavje. Narod se je v tem stoletju ojačil ter more z grli najmlajših pevcev podati delo težavno, kontrapunktiškega krasa. Rečeni koncert kliče nam bolj nego široke razprave v zavest, da se je narod ozdravil, in da mu je danes odprt zmisel za umetnost; kajti tudi naraščaj se že giblje, da sodeluje na kulturnem polju, in tudi on je zmožen, stopiti v tekmovalni boj na torišču umetnosti. Zasluga je to »Glasb. Matice«, zasluga njenega vodje, g. prof. Hubada, ki vodi svoj šolski zbor k uspešnemu napredku. Prešernov koncert »Glasb. Matice« je bil zbog svoje odločnosti in svojega pomena v vrsti slavnostnih prireditev gotovo eden najlepših pojavov.

Dr. Vladimir Foerster.

Ondřičkov koncert. Posetil je zopet pretekli mesec mojster Fran Ondřiček belo Ljubljano in priredil je glasbenim krogom v radost pod pokroviteljstvom »Glasb. Matice« koncert v »Narodnem domu«. Nam vsem je že ljub, star znanec, kajti od početka umetniške svoje karijere poseča Ljubljano, in kmalu bo 20 let, kar je prišel prvič med nas. Ocenjen po svetovni kritiki kot kralj gosli, ozarjen s slavo, ki si jo je pridobil v širnem svetu, stopa med nas kot vzor vijolinista, kot umetnik, ki mu je svet poklic, da osrečuje poslušalce in jim podaje neskaljen užitek s prednašanjem biserov vijolinske literature. Nenadkriljen virtuoz v vijolinski tehniki, podaje svojo umetnost s polno dušo vroče čutečega muzika, duša in srce mu pojeta na goslih. To pa ga odlikuje mimo drugih, to ga vzdržuje na višini, ki jo je dosegel pri svojem idealnem, z uspehi ovenčanem stremljenju. Koncertni spored sta obogatila Ondřičkov virtuozni spremljevalec, pianist g. Viljem Klasen, in pa operni pevec, tenorist g. Stan. Orzelski, dva mlada umetnika, z vrsto živahno odobravanih proizvedeb.

Dr. Vladimir Foerster.

Zimska idila. Balada na Aškerčeve besede za srednji glas s spremljevanjem klavirja. Uglasbil Risto Savin, op. 7. Komisionalna založba L. Schwentnerja v Ljubljani. Cena 1 K.

Vsako novo skladbo, katere ustvaritelj se vsaj potrudi, da bi obogatil našo muzikalno literaturo z resnim delom, pozdravljamo z veseljem kot oazo v puščavi ustvarjajoče glasbene umetnosti slovenske, zlasti, če se spominjamo žalostne resnice, da Slovenci sedaj še veliko manj produciramo na tem polju nego prej, in da glasba med vsemi umetnostmi pri nas najmanj napreduje. Tej skromni glasbeni literaturi nasproti se mora postaviti poročevalec na stališče relativne kritike ter se torej ne sme ozirati na umotvore narodov-prvakov in vsled tega zaničevati pošteno, dasi ne povsem dovršeno domače delo. —

Skladatelj Risto Savin nam je že v prvi svoji publikaciji (»Tri Aškerčeve balade« op. 3 v komisionalni založbi L. Schwentnerja v Ljubljani) dokazal, da je muzikalen talent in da se je tudi že precej veliko naučil, tako da smemo še lepih in lepših proizvodov iz njegovega peresa pričakovati. Omenjene balade so se odlikovale po ljubki melodioznosti in primerni deklamaciji, iznenadile so nas celo s par dobro načrtanimi muzikalnimi slikami.

Tudi najnovejše Savinovo delo nam je prav dobro ugajalo. Prištevati ga moramo celo najboljšim slovenskim skladbam, seveda tudi ono ni povsem dovršeno.

Preprosta, dražestna, enotna melodija se giblje v običajni tridelni obliki. Deklamacija je pravilna. Isto velja tudi vobče glede harmonizacije, dasi se mi zdi na par mestih malo prisiljena in ne docela logično premišljena in utemeljena. Želeli bi tudi, da bi bila harmonizacija bogatejša, izpremenovitejša in sicer na onih mestih, kjer se cela melodija ali posamezne fraze neposredno ponavljajo; in to se v tej skladbi zgodi večkrat. Zlasti na 3. strani ima skoraj vsak takt svojega dvojčka pri sebi, ki je ravno tak kakor on sam. Tako ponavljanje istih harmonij utrudi uho in provzročuje vtisk, kakor bi skladatelj ne bil dovolj premislil cele stvari. Iz istega vzroka bi svetovali Savinu, naj se omeji v porabi sekvenc, posebno pa tistih v sekundi, ki so zastarele. Dandanes je samo še v velikih dramatično-strastnih crescendih mogoče pisati take sekvence; v omejeni obliki majhne, četudi epske pesmi ne morejo več zanimati. Omeniti mi je še eno mesto, s katerim se ne morem strinjati: na 3. strani, zadnji sistem, ff. risoluto, in sicer radi tega, ker je ta po mojem okusu ponesrečeni kanon komponista prisilil k temu, da je pisal na prvi, najbolj naglašeni četrtinki harmonijo brez terce, k čemur še pride slabo glaseče se pomikanje glasov v kvintah. Akord brez terce je suha, mrtva stvar; ta interval je, rekel bi, duša vsake harmonije. Naj bi je torej skladatelj posebno pri naglašenih taktnih deležih ne pozabil, kakor se je to tudi zgodilo na pr. na 5. strani, v 3. sistemu pri višji dominanti (𝄢 $\frac{3}{7}$ akord) iz a-molla. Zakaj nam je predpisal avtor, igrati z allegro vivace nadpisani del senza pedale? Meni se zdi ta ukaz z ozirom na figuracijo neumesten.

Posebno veselje mi je poudarjati, da se skladatelj trudi, pisati moderni stavek za klavir. Kajti izvzemši par kompozicij, posebno Hoffmeisterjevih, komponirali niso naši skladatelji do zdaj sploh ničesar za klavir; med klavirnim stavkom in stavkom za zbor ni bilo pravzaprav nobenega razločka. Klavirna tehnika nam je bila povsem neznana. Vsaka Savinova skladba označuje torej že v tem oziru napredek v naši glasbeni literaturi. Govoril sem vendar o par teoretičnih nedostatkih, in to s quasi-strokovnjaškega stališča radi tega, da bi morda skladatelj o tej ali oni opombi malo premišljeval. Torej pro domo. Morebiti pride do istega mnenja kakor jaz, da mu bo torej to za bodoče koristilo.

Občinstvu pa kličem: Nabavite si Savinovo skladbo; tu imate lepo, lahko in hvaležno slovensko pesem! *Dr. Gojmir Krek.*

Upodabljajoča umetnost

Slovenska umetniška razstava v Zagrebu. Društvo hrvatskih umetnikov se je bilo obrnilo na »Slovensko umetniško društvo«, da bi se bivša naša umetniška razstava prenesla v Zagreb. Tej častni in laskavi ponudbi je ustreglo »Slovensko umetniško društvo«, in najboljši umotvori bivše ljubljanske razstave so se razstavili v zagrebškem »umjetničkem domu«. Razstava se je odprla 22. decembra na slovesen način. To je prvikrat, da so skupno razstavljena dela slovenskih umetnikov v Zagrebu. To dejstvo se nam dozdeva jako važno za ves naš jugoslovanski kulturni napredek, saj je obenem viden znak dejanske hrvaško-slovenske vzajemnosti. V novem stoletju

se mora ta kulturna vzajemnost z vsemi močmi ojačevati in pospeševati. Če nekateri naši predniki s Prešernom vred niso uvideli, da se mi sami zase ne moremo ubraniti potujčevanja, pa smo mi moderni Slovenci na pragu XX. stoletja živo prepričani, da je naš spas le v najožji dotiki z drugim slovanstvom, najprej seveda v dotiki s hrvatstvom in srbstvom. Zato smatramo tudi slovensko razstavo v Zagrebu za lep napredek v tem zmislu in za veselo znamenje boljših časov. —

Poleg slovenske razstave je izložil v »Umjetničkem domu« svoje morske slike tudi velenadarjeni hrvatski slikar Klement Crnčić, svoje plakatne slike pa slavnoznani v Parizu živeči češki slikar Alfonz Mucha.

Želimo, da bi prihodnje leto tudi hrvatski umetniki priredili v Ljubljani svojo razstavo. Naše občinstvo naj vidi, na kako visoko stopinjo popolnosti je že dospela hrvatska upodabljajoča umetnost. *Aškerc.*

Češka upodabljajoča umetnost stoji, kakor je znano dandanes že vsej Evropi, na visoki stopinji popolnosti. Češki slikarji in kiparji imajo nekateri svetovno ime. Ne samo, da je »Umělecká beseda« priredila v Pragi božično umetniško razstavo, na kateri je razloženih blizu 200 umotvorov, češko umetniško društvo »Manes« je šlo letos na Dunaj, na tuja in kaj kritična tla, ki Slovanom niso bila nikdar prijazna. Nič manj nego 85 slik je razstavilo društvo »Manes« v »Künstlerhausu«. In češki mojstri: Aleš, Bílek, Sochor, Švabinský, Hudeček in Uprka imajo na tej razstavi svojo besedo. V salonu »Miethkejevem« pa je tudi češki slikar Vaclav Radimský otvoril svojo posebno razstavo, ki obsega 90 številk. Vse javno mnenje je navdušeno za češke slikarje. Vsi dunajski časniki brez ozira na politično barvo in strankarsko stališče pojo slavospeve češki umetnosti. In imena poprej naštetih umetnikov se zdaj izgovarjajo po vseh salonih, po kavarnah in po bulvarjih z največjim spoštovanjem. Kritika primerja na priliko Uprko s Segantinijem; o Radimskem pa pravi, da je — »Kubelik s čopičem«. Jako laskave ocene so objavili listi, kakor na pr. »Neue Freie Presse«, »Zeit«, »Wage« in dr. O razstavi »Manesa« je pisala »Wage« (17. decembra): »Das leuchtete fremd, liebreizend, phantastisch und gewaltig, wie jene musik Smetanas und Dvořaks, die seit kurzem in der welt das heimatrecht gewinnt . . .« Potem ocenja kratko posamne slikarje. O češki razstavi v salonu »Miethke« piše »Wage«: »Bei Miethke gibt es zu dieser nationalen urkunst (ki jo goji »Manes«) ein herrliches gegenbild: Vaclav Radimský's landschaften. Die künstler des »Manes« kommen aus der ländlichkeit, Radimský aus grossstädtischem leben zur natur. Dort alle naivität, hier nervöse bewusstheit . . . Alle (landschaften) im freien licht gemalt, natürlich, aber alle mit einer träumerischen, nervösen farbenempfindung, mit einer lauschenden, tastenden, bewussten seligkeit des sehens, voll raffinement und delicatesse die natur umfangend«. Ves Dunaj priznava brez zadržka, da imajo poleg drugih narodov tudi Čehoslovani svoje slikarje, ki so dokazali s svojimi razstavljenimi umotvori, da so izvirni, da gledajo svet s svojimi očmi, da so krepko razvite ali razvijajoče se individualnosti.

Sedaj ve Dunaj, ki se v politiki čimdalje bolj sovražno obrača proti Čehom in drugim Slovanom, da je tudi Čehoslovan rojen upodabljajoč umetnik, in da ima češka umetnost veliko prihodnost pred seboj.

A. Aškerc.

Med revijami

»Slovanský přehled«, ročník III., se je predstavil Slovanom v novi, svojemu namenu primerni vnanjosti. Grottgerjeva »Slavija«, alegorija slovanstva, širi svoje roke nad Slovani, ki z vzajemnim delom izkušajo dovršiti in popolniti njeno podobo — do zdaj je še nekoliko nejasna, neizražena! — Doslej so izšli trije zvezki. V vseh treh se nahaja razprava prof. Ilešiča »Lavantinský biskup Anton Martin Slomšek«, ki izkuša pojasniti Slomšeka v okviru one dobe slovenstva in slovanstva in je zlasti v svojem 4. in 6. poglavju docela nova, samostalna; zlasti 6. poglavje utegne vzbuditi živahno zanimanje. Ker pa razprava izide v posebnih ponatiskih, bomo poročali takrat natančneje o njej. Tretja številka je pred vsem Prešernova; Ganglov in Goldensteinov Prešeren jo krasita. Češki pesnik g. Jaromir Borecký je izborno prevedel »Prošnjo«, »Ukaze«, »Silo spomina«, »Izgubljeno vero«, »Spomin Valentina Vodnika«, »V spomin Andr. Smoleta«, »Zapuščeni«, »Ribič«, »Slovo od mladosti«. G. Hudec pa je začel svojo korenito razpravo »Dr. France Prešeren« (1800—1849), jeho život; doba a básnické dilo«. O tej razpravi bomo poročali, ko bo končana. — Zopet moramo ponoviti: Kdor želi biti objektivno poučen o gibanju slovanskem, ne more pogrešati »Slov. přehleda«, in tak članek kakor »Největší nebezpečí pro neruské Slovany« (Največja nevarnost za neruske Slovane) bi ne smel biti neznan nobenemu Slovencu, ki je zares Slovan . . . *—ades.*

Naše obnebje

Zvezdoznanstven pregled za mesec januar. Ker se mnogi izmed Slovencev zanimajo in sami pečajo z zvezdoznanstvom, naj tudi »Zvon« na predlog uredništva prinaša v kratkih potezah, kaj se vsak mesec godi na nebu, kako zvezde premičnice teko okoli solnca in v katerih krajih neba se nahajajo. Gotovo je zvezdoslovje lepa veda. vredna, da se tudi med nami goji. Večkratni pogled na zvezdnato nebo nas povzdiguje nad ničemurnosti vsakdanjega življenja, nam daje moč, da vztrajamo v borbi za dobra načela, v ljubezni do vsega, kar je lepo in dobro. Toda začnimo!

Zemlja je bila v svojem teku okoli solnca dne 22. dec. 1900. l. najbliže solnca, tedaj v prisolnčju (perihelium), kjer se vidi premer solnca naprečji; meseca januarja je že malo manjši in vedno odjema tja do kresa, ker se zemlja vedno bolj obrača od solnca.

Izmed planetov omenimo najznamenitejše, ki se s prostim očesom lahko vidijo. Venera hodi pred solncem, torej je danica; med zvezdami se urno giblje, tako da solnce komaj dohaja, leskeče se pa ne posebno, ker je že daleč od zemlje in se še zmerom bolj oddaljuje. Bolj hvaležen predmet za opazovanje je takrat Mars, ki vzhaja med deveto in deseto uro po noči in se potem celo noč vidi. Bliža se svojemu spodnjemu shodu s solncem ter nastopi okoli 19. januarja obratno pot, tako da gre med zvezdami nazaj. Seveda v svojem precej stisnjenem obroču teče neprenehoma naprej okoli solnca, toda opazovan od zemlje, ki tudi v svojem teku nikoli ne miruje, gre med zvezdami nazaj. To

obratno gibanje bode trajalo do 2. aprila, tedaj 73 dni; sredi tega časa, t. j. 24. februarja bode pa solncu naravnost nasproti stal, kakor luna ob času ščipa. Takrat se bode najlepše videl in najbolj svetil, kajti pride ob takih priložnostih izmed vseh planetov najbliže zemlji, sempatja do 54 milijonov kilometrov, in zvezdogledi ga takrat z dobrim uspehom opazujejo.

Jupiter je imel 14. decembra minolega leta svoj zgornji shod s solncem, ali drugače povedano, on je stal naravnost za solncem in je bil tedaj v največji daljavi od zemlje; pred tem časom je hodil za solncem (večerna zvezda), pozneje je pa stopil na njegovo desno stran in izhaja pred solncem. Takisto je imel Saturn okoli 30. decembra svoj zgornji shod s solncem in je prestopil na desno stran, tako da imamo takrat tri jutrne zvezde, vendar se Jupiter in še v večji meri Saturn zavoljo bližine solnca ne vidita dobro. Opomnimo pa, da so naši računi le približni, izpeljani na podlagi gibanja v krogu, ne v elipsi, kajti takozvani dnevniki (ephemeridae), ki izhajajo v Londonu, Parizu in Berlinu so zelo dragi in nam niso na razpolago; pa to nič ne de, ker prvič nam zadostujejo približni računi, drugič pa so elementi planetov, s katerimi računajo ti dnevniki, še malo natančni.

Poglejmo še nekoliko na zvezde nepremičnice (stellae fixae); teh je na vsakem kraju neba obilo. Skoro vsak izmed nas pozna velikega medveda ali veliki voz, ki počasi vozi okoli zvezde tečajnice (stella polaris). Za kolesa ima štiri zvezde, za oje spredaj pa tri, tako da tvori teh sedmero zvezd zares podobo voza; okoli desete ure po noči ga zagledamo na severu. Najlepši kraj neba pa zavzema Orion s svojim odličnim spremstvom. To so tri lepe zvezde druge velikosti, ki stojijo v ravniku ena tik druge kakor kosci; ne daleč od njih pa stoji na vsako stran, na desno in levo ena svetla zvezda prve velikosti, malo odzgoraj nad ravnikom Beteigeuze, malo spodaj pod ravnikom Rigel. Teh petero zvezd skupaj tvori ozvezdje Orion, ki ga slovenski kmetje na Štajerskem dobro poznajo in po njem po noči čas določujejo. Orion pa ima okoli sebe v daljšem polukrogu pet zvezd prve velikosti; te so: Aldeberan, Capella, Pollux, Procyon, Sirius, tako da je ta stran neba zares najlepša. Ako pogledamo okoli 10. ure po noči proti vzhodu in luna ne moti, vidimo vso to krasoto pred nami razprostrto. Seveda zdaj po zimi ni tako ugoden čas za opazovanje, kajti čim jasnejše je nebo, tem huje pritiska mraz, ali kakor Miroslav Vilhar peva: »Zvezde gorijo, a mrzla je noč«. *Prof. M. Vodušek.*

Splošni pregled

Praznovanje Prešernovega jubileja. Zadnji mesec minolega stoletja je bil na Slovenskem posvečen Prešernu.

Sredi ljutih političnih volilnih borb smo praznovali stoletnico pesnikovega rojstva, in dozdevalo se nam je, kakor da bi bil slovenski pesnik Prešeren kot genij našega naroda mahoma stopil med boreče se stranke in jim zaklical:

»Rojaki! Življenje je boj, in tudi naše kulturno-politično življenje je boj. Ali je pri drugih narodih drugače? Osebni in strankarski interesi se bore z ideali, z najvišjimi vzori napredka, pravičnosti in človečnosti. Izdajica je vsakdo, kdor stavi svoje nizke strankarske interese nad višje svrhe, nad kulturni

prospeh celega naroda! Podlec je, kdor se bori z nepoštenim orožjem! . . . Bratje! Vaš sveti cilj bodi napredek, bodi prosveta in svoboda! In če se borite še tako med seboj, ne izgubite nikdar tega svojega cilja izpred oči, ne pozabite pa tudi nikdar, da ste vsi vendarle bratje in da ste vsi skupaj Slovenci, ki potrebujete drug drugega v boju zoper skupne nasprotnike. »In necessariis« složni ste nekaj malega, nesložni pa — niste nič. Ne pozabite nikdar, da preže vaši nasprotniki od vseh strani na vas, da vas podjarmijo še bolj, nego ste podjarmljeni . . . Ali ne vidite velike povodnji tujstva, ki buta z naraščajočo močjo ob šibke jezove narodnosti vaše?« . . .

In potihnil je za par trenotkov naš boj; upehani borilci so odložili svoje orožje in segli so si tupatam celo v roke . . .

Ob jubileju našega pesnika je bila združena vsa Slovenija. Iz vseh slovenskih pokrajin so prihajala poročila o jubilejskih slavnostih. Tudi naši rojaki raztreseni po diaspori, kakor v Gradcu, na Dunaju, v Pragi in v Sarajevu so bili napravili lepe svečanosti Prešernovemu imenu na čast.

Po razsežnosti in sijaju najlepše jubilejske slavnosti so se vršile seveda v Ljubljani. Na poziv župana, gospoda Ivana Hribarja, razobesili so meščani 1., 2. in 3. decembra narodne in mestne zastave na svojih hišah. Na večer 1. decembra je bila po mestu baklada, katere se je z meščansko godbo na čelu udeležilo mnogobrojno občinstvo. Po odhodu je bil v »Narodnem Domu« slavnostni komerz, na katerem je g. dr. Triller imel navdušen govor, narodne gospodične pa so na korist Prešernovemu spomeniku prodajale jubilejski prolog.

V nedeljo, dne 2. decembra je bilo v »Narodnem domu« ob enajstih slavnostno zborovanje, na katerem je g. prof. Fr. Levec čital o Prešernu in njega pomenu v razvoju slovenske književnosti. To zborovanje, žal, ni bilo tako mnogoštevilno obiskovano, kakor bi bilo pričakovati. O vzrokih rajši molčimo. — Sila mučen vtisk je napravilo na vso našo javnost tudi to, da se vlada ni udeležila ne slavnostnega zborovanja, ne slavnostnih predstav v gledišču.

V našem gledišču se je praznoval Prešernov jubilej trikrat, in to 2. decembra popoldne z dramo, zvečer z opero in 4. decembra z opero in predavanjem g. prof. Levca. Vsakikrat pa je pri predstavi deklamovala gospodična K. Rückova prolog. Po prologu se je na odprtem odru prikazala živa podoba: apoteoza pesnika Prešerna, ki so jo aranžirali naši umetniki z gospodom profesorjem Franketom na čelu. Ta apoteoza je bila slikovit, nenavadno diven prizor, pri katerem so sodelovali člani uglednih rodbin ljubljanskih — dame in gospodje.

Na vzvišenem podstavku stoji pesnikov doprsni kip, ki ga venča dražestni genij pesništva, pred kipom pa stoje skupine vseh stanov slovenskega naroda, žene, dekleta, možje, mladeniči in otroci.

Druga živa slika je bil »Povodnji mož« Prešernov, ki so ga aranžirali že zgoraj omenjeni umetniki. Balado je deklamoval g. Verovšek. Prizor pa je predstavljal tisti veledramatični hip, ko zapleše povodnji mož z Urško proti Ljubljanici in že misli skočiti ž njo v reko, iz katere vabijo povodnje vile s svojimi golimi rokami novo žrtev — lepo Urško. Vsi plesalci ostrme in zro v demonskega povodnjega moža ko okameneli, tudi godcem je zastala sapa: ponosna in lepa Urška je izgubljena! Skrivnostni tujec plane zdajinzdaj ž njo v peneče valove!

Oba prizora, »apoteoza« kakor »Povodnji mož« sta bila tako krasna in divno-pestra, da je prava škoda, da se nista fotografovala! Kaki sliki pa bi to šele bili, ko bi bilo mogoče ovekovečiti ji v izvirnih barvah!

Na jubilejski dan, 3. decembra, so bile na predlog predsednika mestnega šolskega sveta, g. Iv. Hribarja, vse mestne šole pouka oproščene. Učencem so učitelji razložili pomen jubilejskega praznika.

Na isti način je praznovala Prešernov jubilej mestna višja dekliška šola.

Tudi vse srednje šole na Kranjskem so bile 3. decembra proste in so profesorji dijakom tolmačili pomen Prešerna za našo književnost.

Z nami Slovenci vred pa so bili v duhu združeni, lahko rečemo, vsi Slovani, severni in južni. Naj omenimo tukaj najpoglavitnejših telegrafskih pozdravov.

Iz Rusije so pozdravili Prešernov jubilej, in to iz Varšave vseučiliški profesorji: Francev, Kulakovskij, Jezbera in Sozonovič.

Iz Krakova: profesor Roman Zawilinski.

Iz Prage: Jan Lego; v imenu občine praške nje župan Vladimir Srb; češki muzej; v imenu češke akademije pesnik Jaroslav Vrchlický; v imenu »Slovanskega Přehleda urednik A. Černý; »Umelecká beseda«; v imenu društva č. pisateljev »Maj«, Ig. Herrmann in Jaroslav Kvapil; v imenu češkega ženstva več dam; nadalje: gg. Inemann, Fr. Prusík, dr. Prusík in prof. Chodounský.

Iz Srbije, iz Belega grada, so nam poslali navdušenih telegramov: v imenu naučnega ministrstva minister Pavel Marinković; v svojem imenu književnik in profesor Andra Gavrilović; v imenu srbskih žurnalistov predsednik Čurčić; uredništvo »Zakonitosti«; iz Sr. Karlovcev uredništvo »Brankovega Kola« in iz Zagreba srbska akademijska omladina.

Iz Hrvatske so pozdravili Prešernov jubilej in to iz Zagreba: v imenu jugoslovanske akademije tajnik, vseuč. prof. Vrbanić, v imenu »Matice Hrvatske« predsednik Smičiklas in tajnik J. Kostrenčić; učiteljski zbor realne gimnazije, profesorji Podgoršek, Staré, Beniger, Marn in Steklasa; v svojem imenu Ivan Trnski; Ivan Kukuljević-Sakcinski in (z Dunaja) prof. Jagić; iz Sarajeva pevsko društvo Trebevič in urednik »Nade«, pesnik Silvije Strahimir Kranjčević, ter prof. Milaković . . .

*

Na posebno slavnosten način so praznovali bratje Hrvati Prešernov jubilej s tem, da se je bila »Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti« zbrala na večer dne 3. decembra na svojo svečano sejo, v kateri je vseučiliški profesor in član akademije, naš rojak g. dr. Musić, čital duhovito sestavljeno razpravo o Prešernovem »Krstu pri Savici«. Pisec teh vrst se je bil nalašč zato peljal v beli Zagreb, da prisostvuje tej slavnostni seji in zanimivemu predavanju, ki ga je poslušalo okoli 200 oseb broječe odlično zagrebško hrvaško občinstvo. Ni tukaj mesto za to, da bi obširneje poročal o gospoda drja. Musića razpravi, omenjam ad interim samo toliko, da dosedaj še ni nihče tako temeljito ocenil »Krsta pri Savici« kakor on. Pokazal je najprej, da sta »uvod« in pa epos pravzaprav dve samostojni pesnitvi, potem pa je obširno komentiral »Krst« sam. Marsikoga utegne iznenaditi, da je g. dr. Music dokazoval in dokazal, da je Črtomir čisto dosleden značaj. To svojo skoro paradoksno trditev je g. profesor spretno podprl s tehtnimi razlogi, ki jih je izvedel iz položaja glavnega junaka samega. Nadalje je pokazal duhoviti akademik,

kako izvira Prešernov epos iz značaja pesnikovega, čigar trpljenje in razočaranja polno življenje je zatonilo v bridki — resignaciji.

Povodom otvoritve slovenske umetniške razstave dne 22. decembra je napravilo tudi hrvatsko književno društvo v dvorani zagrebške univerze krasno Prešernovo slavnost (akademijo), pri kateri je imel senior hrvatskih pisateljev, g. Ivan vitez Trnski mladeniško navdušen slavnostni govor. Za njim pa je podal g. Stjepan pl. Miletić zbranemu odličnemu občinstvu duhovito sestavljen in poetično navdihnjen življenjepis našega Prešerna. Naposled je deklamoval g. Ignacij Borštnik epos »Krst pri Savici«.

V uvodnih člankih, v feljtonih ali v noticah so se spominjali Prešerna poleg naših slovenskih časnikov tudi ruski, poljski, češki, hrvatski, srbski in tudi nekateri nemški listi.

Nimamo prostora, da bi mogli po imenu navesti vse te dnevnike in revije, ki so slavile našega pesnika Prešerna, veseli nas pa, da nam je slovansko novinarstvo izkazalo ob tej priliki toliko krasnih simpatij. Slovani imamo pač več jezikov in narečij, imamo več literatur, ali duh je samo eden — duh slovanski, duh plemenske in kulturne edinosti in vzajemnosti slovanske, ki v pravem trenotku vselej zmagovito stopi na dan. Ta slovanski kulturni duh narašča očividno in napreduje, in nikakega dvoma ni, da vtisne XX. stoletju svoj blagodejni pečat, ker bo pospeševal pravo človečnost . . .

A. Aškerc.

Sienkiewiczev jubilej. Bratovski narod poljski je praznoval 22. decembra na najslavnostnejši način 25letni jubilej književnega dela svojega največjega romanopisca Henrika Sienkiewicza, ki se po vsej pravici prišteva danes med pisatelje svetovnega imena. Njegova dela so prevedena že na 20 kulturnih jezikov. Poleg Tolstega ni nobeden slovanski pisatelj tako znan, lahko rečemo po vsem svetu kakor Sienkiewicz. Rusi, Angleži, Francozi, Lahi, Italijani in Nemci čislajo visoko Sienkiewiczeve romane, in Amerikanci so naravnost navdušeni zanj. V »Ljubljanskem Zvonu« je bil v lanskem letniku na našo prošnjo meseca avgusta objavil poljski pisatelj Mieczyslaw Stein daljšo studijo o Henriku Sienkiewiczu povodom njegovega jubileja, in zato ne bodemo danes več obširneje govorili o njegovem pomenu za poljsko in svetovno književnost.

Sienkiewicz je visoko izobražen mož, ki je prepotoval takorekoč ves svet in študiral ljudi, kraje in življenje po vseh delih sveta. Temeljito je proučil tudi zgodovino, poljsko in svetovno. Zato pa tudi Sienkiewiczevi poemi niso nikakšne halucinacije dekadentne in meglaste domišljivosti, ampak so plastične žive slike iz življenja, preteklosti in sedanjosti. Po žilah njegovih junakov se ne pretaka absint ali trikrat prekuhana črna kava, ampak prava človeška kri. Sienkiewicz je realist v najlepšem pomenu te besede. On je slovanski realist, ki obsega vse življenje, ki vidi v tem življenju senco in luč, greh in krepost.

Najmočnejša stran Sienkiewiczevega talenta je zgodovinski roman. V tem žanru mu dandanes med svetovnimi pisatelji ni nihče kos. S svojimi povestmi iz poljske zgodovine je neskončno povzdignil narodni ponos svojih rojakov; te povesti so kakor Matejkove slike tolažile poljski narod v njegovi nesreči. Sienkiewiczeva muza je torej poleg svoje estetične in poetične lepote tudi prava narodno-politična pedagoginja. S svojim antičnim romanom »Quo vadis?« pa je

odgrnil svetu tragično-živo sliko iz svetovne zgodovine, ko nastopi v areni nova ideja krščanstva . . .

Sienkiewicz je realist in idealist obenem. Njegove pesniške slike nas ne odbijajo od sebe s svojo brutalno istinitostjo, ampak vkljub svoji dejstviteljnosti so nam simpatične, ker čutimo, da pisatelj ljubi človeka, da išče povsod, tudi v največjem hudobnežu čisto človeških momentov, ker vidimo, da išče v vsakem nesrečniku tiste svetle iskre, ki mu še ni ugasnila tam v skritem kotu njegove duše. Sienkiewicz ima široko duševno obzorje, zato pa čitanje njegovih povesti človeka povzdiguje in mu odpira velike perspektive v duševni svet. Njegove knjige zato niso lahkotno čtivo tako-le samo za ložjo prebavo po obedu, ampak so globokomiselna duševna hrana. On ne pripoveduje samo zato, da pripoveduje, da nam krati čas ali da bi nas samo zabaval, nego on hoče, da mislimo in filozofujemo ž njim vred . . .

Čeprav je Sienkiewicz napisal že celo biblioteko, vendar ne piše naglo. Njegovi životjenjepisci pripovedujejo, kako skrbno si očrta vsako povest, kake študije dela zanjo, kako počasi ustvarja in premišljeno. On ne začne pisati nobene povesti, predno je nima v glavnih obrisih že v glavi in predno ne ve, kaj hoče. Svoj rokopis prečita in predela po potrebi večkrat, dokler ni vse zrelo in zaokroženo. Sienkiewicz je v tem oziru vzor vsem mladim pisateljem — tudi slovenskim! Poljski narod ve, kaj in kdo je Sienkiewicz. Zato ga je pa tudi ob njegovem jubileju odlikoval, kakor ni odlikoval še nobenega svojih pisateljev. Glavna slavnost se je vršila v Varšavi, kjer Sienkiewicz navadno biva. Brezštevilne deputacije iz vse Poljske so se poklonile jubilarju. Zastopana so bila vsa večja poljska mesta v Rusiji, v Avstriji in v Nemčiji ter vse univerze poljske. Pa tudi Rusi in drugi Slovani so se s telegrafskimi pozdravi udeležili slavnosti. Krono vsej slavnosti pa so Poljaki postavili s tem, da so kupili Sienkiewiczu v kielčevski guberniji na južni strani od Varšave za okroglih 100,000 rubljev lepo posestvo z ličnim gradičem, ki se mu pravi Oblągorek.

Tudi mi Slovenci smo se pridružili slavilcem Sienkiewiczevim, saj nam njegovi romani niso neznani in saj je on tudi naš! *A. Aškerc.*

† **Bronislav Grabowski** je umrl dne 24. decembra kot gimnazijski profesor v Pinczowu. Grabowski je bil znamenit poljski pisatelj, ki se je z uspehom poskušal na raznih poljih književnosti. Posebno se je odlikoval s tem, da je širil med Poljaki poznanje drugih Slovanov in pospeševal zbližavanje posameznih slovanskih plemen na kulturnem in književnem polju. Ker nam danes primanjkuje prostora, izpregovorimo o priliki še kaj več o Bronislawu Grabowskem. Čast njegovemu spominu! *A. A.*

Ljubljanski Zvon

Iz pesmi Kazimirja Radiča.

1.

Enkrat, enkrat samo naj tvoje
me bele objemo roké!
En sam poljub iz duše čiste
pritisni mi na ustne te!

In pod poljubom tvojim vročim
ugasnem naj in skoprnim,
da onkraj groba, devče zorno,
zbežim na varne kraje ž njim.

V semenu tvojega poljuba
bom k novemu življenju vzklil
in kakor cvet se živobojen
visoko pod nebo razvil.

2.

Igriv bi rad bil val potočka,
ko koplješ se, dekle lepó,
da božal bi ti ude mehke,
poljubljal belo bi telo.

Ko greš k izpovedi, predraga,
izpovednik bi tvoj bil rad,
da gledal srečen v dušo čisto
bi tu na zemlji vsaj enkrat.

3.

Poberi ulična se jata!
Ni tvojega sveta mi mar,
jaz sam sem nov si svet ustvaril,
jaz sam na njem sem gospodar:

Nebes nad njim se dvoje vzpenja,
obojim ljubljen bog sem jaz.
In kdo v nebesih dveh kraljuje
tako, bogovi, izmed vas?

Pod jasnosinjimi nebesi
najlepši vrt je razprostrt,
na vrtu roža govoreča,
in vrt le meni je odprt.

Pravljice roža mi šepeče,
iz nje jaz srebljem sladki med . . .
Pod vrtom krita z večnim snegom
ravan se širi v nedogled.

Samoten potnik blodim pozno
krog hribčkov dveh na snežnih tleh,
začarani v belino snežno
brstita roži na vrhéh.

In levi hribček kakor Etna
se dviga z ognjeniških tal,
ah, in pod njim Hefajst verige
svobodi moji je skoval . . .

In vendar ljubim svet čarobni,
to srečo svojih mladih sanj;
ves kras in čar je moj na veke,
pristopa drugi nima vanj.

Udano štiri bele kače
ga čuvajo mi noč in dan;
dve stražita na vzhod in zahod,
a drugi dve na južno stran.

4.

Po prstih, tiho in oprezno
približam se pred nje dvèrí,
odprem — ni ključa obrnila,
srce se čisto ne boji.

Prodira skozi okno mesec,
obseva rožno ji glavó,
krog nje se morje las razliva,
blesti blazina se pod njo.

Kipeče dvigajo se prsi,
odprta usta so napol . . .
Duhti iz njih molitev morda
proseče gor pred božji stol?

Milina ta in ta krasota
najdražji nje zaklad . . . Od vrat
približam k postelji se tiho,
približam tiho se ko — tat.

Ko tat? Trpim li, da pod oknom
brez kazni bi me kdo psoval?
Hitim iz sobe, iščem, iščem —
zaman do jutra sem iskal . . .

5.

O ljubica — en sam poljub!
Kaj v stran obračaš se ledeno?
Pomakniva se bliže vkup,
h kolenu stisni se koleno.

Dekletu zardi obraz
in prsi dvigajo se burno:
»Navade take ni pri nas!«
šepeče glasek nesigurno.

Tresoči, jezni glasek ti,
ah, kdo li naj ti to verjame,
če nje zaljubljene oči
drugače govorijo zame?

Objamem ljubico tesnó,
zaman mi revica medene
odmika ustne — kar nekdo
šeože k sebi me oklene.

O ljubica — en hip samó:
Pri nas tako še ni navada!
»Oh, če pa je tako sladkó,
oh, če imam tako te rada!«

6.

Še prašaš me, ljubica, kake
si smrti umreti želim?
Naj v tvoje oči se zamaknem
in v njih se stopim, izgubim.

Ko kapljica rose za rana
samotno na veji visi,
jutranjemu solncu se čudi,
pod njega vročino shlapi . . .

7. Sveta noč.

Sveta noč, ljubezni polna!
Zvezdic trop nebeških zlat
svit miru v temo obupa
tiho lije ko takrat . . .

Krog zelenega drevesca
si podajejo roké,
iz oči se radost smeje,
lučke blaženo goré.

Kar preteklost pokopala
je veselih, srečnih dni,
kar jih sluti duša čista,
en večer jih obudi.

Jaz na postelji z oprto
glavo sam sedim doma . . .
Ah, zaspati dnes ne morem,
noč miru — miru ne da.

Za menoj brez mej puščava,
vidim sled le svojih nog,
pred menoj zijá samota
ko prepad brez dna globok.

Daj, o noč, ljubezni polna —
če je sodba mojih zvezd
brez prijateljev samota —
da ostanem sebi zvest!

8. Menihovo gorje.

Menih ti lepi, mladi,
po polju gledati nikar!
Če je na grmu cvetje,
če v gnezdu ptič — kaj tebi mar?

Z ženico svojo mlado
na polju orje kmetič mlad,
ljubezen lajša delo,
ljubezen trudne vabi v hlad.

Po ravnem polju gleda
visoko z okna mlad menih,
v oko mu solza kane,
privre iz prsi žalen vzdih:

»Ves svet je moj bil nekdaj,
sedaj pa več nikdar, nikdar!
Zakaj le jaz žalujem,
ko veseli se vsaka stvar?«

»Roké si dal za delo,
da gledam lepi svet — oči;
zakaj, o Bog, čuteče
pa v prsih mi srce gori?«

Pač težko je umreti,
če poln imaš družine hram,
še teže je živeti,
če dolge dneve šteješ sam!

9. Moj epitaf.

Ponižno ti naznanjam,
veliki duh bodočih dni:
O sreči, miru sanjam,
ki svetu ga prineseš ti!

Žrtve.

Povest. Spisal **Fr. Serafin.**

(Dalje.)

III.

Prihodnjo nedeljo se je vršilo na slovesen način umeščevanje gospoda župnika. Ob desetih je bila peta maša in pridiga. Župniku se ni bilo posrečilo, dobiti govornika, zato se je moral predstaviti svojim župljanom sam.

Iznebil se je te naloge na način, ki je vzbujal celo pri najpriprostejših kmetih ne malo začudenje. To, kar so čuli Poljanci pri tej priliki s prižnice, je bil pravi pravcati slavospev o sebi... to je bila apoteoza lastne osebe! Marsikateri poslušalec si je mislil po tihem: »Če bi kdo drugi govoril to, naj bi že bilo, ali tako . . .«

Župnik pa ni imel nikakih pomislekov, povzdigovati sebe. Bilo mu je do tega, da vzbudi tem večje spoštovanje do svoje osebe, in niti najneznatnejših podatkov o svojem življenju ni zamolčal. Vse, kar je bilo v zvezi ž njegovim življenjem, se mu je zdelo velevažno. Povedal je ljudem, kdaj je bil rojen, in da so mu dali pri krstu gosposko ime Rajmund. S posebnim poudarkom je naglašal, da je bil rojen v mestu, kjer je bil njegov oče doktor zdravilstva — pravzaprav je bil le ranocelnik — dalje, da so njegovi bratje že veliki gospodje, da je bil tudi on že namenjen za višje šole na Dunaju, pa da je čutil v sebi drug poklic in da si je rajši izvolil duhovski stan, ki je najtežavnejši, a tudi najlepši, najčastitljivejši . . . In zdaj je začel župnik govoriti o vzvišenosti duhovskega stanu; primerjal je službo duhovnikovo s službo angelov v nebesih ter prišel do zaključka, da je služba duhovnikova imenitnejša od službe angelske, ker angeli ne opravljajo vsak dan sv. daritve, ker ne zauživajo vsak dan Najsvetejšega kakor duhovnik . . .

Gospod Rajmund ni bil slab govornik, to se mu je moralo priznati; govoril je gladko, z zvenečim glasom, in tisto nenaravno, afektirano izgovarjanje besed je priprostim poslušalcem celo imponovalo . . .

Po maši je bila velika pojedina, kakor je običajno pri takih slovesnostih. Jedli so jako fine stvari. Niti postrvi niti divjačine ni nedostajalo . . .

Povabljenih je bilo dosti kmetskih veljakov, potem nekaj gospodov iz bližnjega trga, in popoldne je dospelo tudi več duhovnih tovarišev župnikovih, ki prej radi cerkvenega opravila niso utegnili.

Povabljen pa ni bil ne učitelj, ne načelnik gasilcev. Oba je to hudo peklo, in zgodilo se je, da sta ta dva, ki se ko tekmeca pri ženskem spolu, nikdar nista prav trpeti mogla, tisto popoldne sedela skup v gostilnici ter črez ves svet prav grdo zabavljala . . .

Bila je tudi njiju združila nesreča, kakor se to tolikokrat zgodi!..

Sicer pa ju je čakalo še hujše razočaranje. Ni trpelo dolgo, ko sta se uverila, da jima novi župnik nikdar ne bo poseben prijatelj.

Učitelj je dobil nekega dne od župnika pismo, v katerem mu je naznanil, da takega petja in orgljanja v cerkvi ne bo trpel več. Govoril mu je mnogo o cerkvenem duhu, o resnosti, ki mora vladati v hiši božji, ter mu naposled namignil, da si preskrbi drugega organista, če bi njegovih želj ne uvaževal.

To je bil za ubogega učitelja hud udarec! Šlo mu je namreč ali za stopetdeset goldinarjev, katere je dobival kot organist, ali pa za ugled, ki ga je užival pri občanih! Kajti Poljanci niso ljubili cecilijanskega petja, ampak so zahtevali, da bodi petje in orgljanje v cerkvi veselo, poskočno, tako, da ne povzdiguje samo, temveč tudi privzdiguje človeka . . . Bil je torej lahko prepričan, da pride pri ljudeh ob vso veljavo, ako se ukloni volji župnikovi, tembolj, ker se je večina Poljancev za uspehe njegovega učiteljevanja brigala ubogo malo in je videla v njegovi osebi pred vsem le organista.

A boj v njegovih prsih bi ne bil tako hud, ko bi se ne bil bal, da bo trpela tudi pri nežnem spolu njegova veljava. Saj je bil nekoč poskusil že tudi s cecilijanskim petjem. A pevke so bile prve, ki so se mu uprle. »Kdo bi to dolgočasno zavijanje in javkanje poslúšal!« tako so se mu odrezale. In kakor pevke so mislile gotovo tudi vsa druga dekleta! To pa njemu, ki se je ženil, ni moglo biti vse eno! . .

Toda stopetdeset goldinarjev na leto — ne, teh ni mogel pogrešati! In zato se je napotil osebno k župniku ter mu z vso ponižnostjo izjavil, da se popolnoma strinja ž njim glede cerkvenega petja.

Iz načinov, kako je govoril učitelj ž njim, bi bil župnik lahko posnel, da ne stoji pred njim mož energične samovolje, ki bi bil sposoben, delati mu zapreke pri izvrševanju njegovih načrtov; uvidel

bi bil lahko, da bi ga ne stalo mnogo truda, dobiti učitelja popolnoma na svojo stran; toda tistikrat še ni bil prodrl tako daleč diplomatski duh velikega Leona, tistikrat je vladal v spodnjih plasteh hierarhije še bojeviti Pij IX. . .

»Cerkev je nasprotnica nove šole, ergo mora biti duhovnik nasprotnik učitelja!« tako je mislil župnik ter si izvil na ta način sam iz rok orodje, ki bi mu bilo lahko vrlo dobro služilo v dosego njegovih namenov . . .

Načelnika gasilcev udarec sicer ni zadel tako naravnost kakor učitelja, vendar pa še zmeraj dovolj občutno.

Župnik je bil velik nasprotnik vseh posvetnih društev, in niti tako koristna naprava, kakor je gasilno društvo, mu ni bila pri srcu. Res je bilo sicer tisto, da se niso poljanski gasilci čisto nič razločevali od članov marsikaterih drugih gasilnih društev in da so pri vajah ob nedeljah popoldne mislili ves čas samo na to, bo li načelnik plačal običajni sodček piva ali ne; res je bilo tudi, da je dala marsikatera taka vaja povod za nezmerno popivanje in ponočno razgrajanje; toda to vse nemara še ni bilo dovolj vzroka za to, da je začel župnik ruvati zoper društvo kot tako in da je pokazal prav na jasen način, da mu na obstanku njegovem ni čisto nič ležeče. Sicer ni rekel naravnost: »Izstopite iz društva!« Tako razdiranje društva, katerega korist je priznana zakonitim potom, bi se župniku vendar ne bilo podalo. A izkušal je doseči svoj namen drugače. »Malo moramo tudi sv. Florijanu zaupati!« je pridigoval nekoč. »V tem obstoji naša vera, da zaupamo v Boga in v božje pomočnike! . . Kjer božje podpore ni, ne izda vsa človeška pomoč nič! . .«

Poljanci pa niso bili tako zabiti, da bi ne bili razumeli teh besed. In tisti, ki niso ravno tako hrepeneli po pijači, so se začeli kmalu odtegovati vajam, in krdelce vernih pristašev Bastonovih se je krčilo bolj in bolj. Pa tudi s takim zanimanjem niso ljudje več prisostvovali gasilnim vajam kakor prejšnje čase, in v zlatu se lesketajoča uniforma Bastonova ni imela nič več toliko občudovalk kakor nekdaj. Tako je bil tudi njegov ugled izpodkopan . . .

Baston se je jezil, a rekel ni nič, to pa radi tega ne, ker si ni bil prav na jasnem, kako bi dal duška svojemu gnevu . . .

Tak je bil torej začetek župnikovega delovanja. A čakalo ga je še mnogo truda. Z veliko indignacijo je opazoval, kako malo še so obdelana tla, iz katerih naj bi priklil duh novodobnega krščanstva; kako slabo so pripravljeni njegovi župljani na to, da bi se iznebili zastarelih zmot in da bi iztrebili iz svojih src ljuliko, katero jim je

bil zasejal hudobni duh, poslužujoč se modernega liberalizma. Bridko se je pritoževal v svojih poročilih višji duhovski oblasti o svojem predniku, obenem pa zatrjeval, da bo storil vse, da zamujeno popravi . . .

In res je šel z vso vnemo na delo.

Odločen sovražnik posvetnih društev, je bil pa ognjevit pospeševalec različnih bratovščin, ki naj bi bile poživljale ter budile pravi krščanski duh v srcih njegovih ovčic. Najprej je izkušal pridobiti svoje župljane za tretji red sv. Frančiška. To je imelo biti nekako splošno društvo, društvo, h kateremu bi pristopil lahko vsakdo: moški in ženske, mladi in stari.

Vsaka novotarija mika, in temu je bilo v prvi vrsti pripisovati, da župnikov poziv, s katerim se je obrnil do župljanov, da bi pristopili k omenjeni bratovščini, ni bil brez uspeha. Dobili so se celo moški, ki so se župnikovemu vabilu odzvali, seveda večjidel taki, o katerih se je trdilo, da so se odlikovali v svoji mladosti po posebni lahkomiselnosti in ki so trpeli zdaj za posledicami svojega razuzdanega življenja. Primrzel se jim je bil svet s svojim veseljem; njih živci so bili preutrujeni in pretopi, da bi jih bila še mikala naslada življenja; morali so se odreči uživanju, a zasukali so stvar tako, kakor bi se bili zgolj iz samozatajevanja odrekli vsemu posvetnemu veselju. Izpremenili so neizogibnost in železno silo v čednost! Bili so to večjidel postarni mladeniči ali pa tudi mevžasti možje, o katerih so pravili, da jim žene niso posebno zveste . . .

Kar trumoma pa so hitele ženske v župnišče, zapisavat se v bratovščino, in med temi so bile spet najgorečnejše postarne device, ki niso imele samo neomadeževane preteklosti in ki baš radi svojih nelepih lastnosti niso bile prišle do moža.

Tem je še posebno dobro delo, če jih je kdo prišteval k svetnicam!

Tako so imeli v Poljanah hkratu tercijale in tercijalke, ljudi, ki so hodili okrog z zavestjo, da so več nego drugi in ki so si tudi vidno prizadevali, da bi se že po zunanjem razločevali od soljudi.

Napuh in poniglavost sta bila spojena pri teh ljudeh v čudno zmes. Gledali so prezirljivo okrog sebe, a pozdravljali so od daleč ostentativno vsakega s »Hvaljen bodi!«, pripogibajoč kolena pri tem.

Kdor je postal ud nove bratovščine, je dobil škapulir, ki ga je moral nositi noč in dan na vratu, pa nov molek. Videli so se zdaj pogosto molki s tistimi debelimi jagodami in velikimi svetinjami, posvečenimi v Rimu in kdo ve še kje. Razen tega je župnik

delil med tretjerednike podobice z različnimi molitvicami, ki so bile oblagodarjene z večjimi in manjšimi odpustki.

Sploh se je začela razvijati zdaj med Poljanci pobožnost čisto posebne vrste. Takega zavijanja z očmi, takega glasnega in vsiljivega vzdihovanja in bunkanja po prsih poprej nikdar ni bilo v cerkvi. Včasi so se ljudje v jezi med pridušanjem bili tako ob prsi, kakor so se zdaj med molitvijo. — Zlasti pa je pri maši med povzdigovanjem kar odmevalo po cerkvi, tako so se tolkli nekateri s pestjo po svojih prsih . . . Župnikov uk, da se krščansko mišljenje nikdar ne sme pritajevati, da ga je temveč pri vsaki priliki odločno poudarjati, je obrodil čuden sad. Trudil se je vsakdo od tistih izbranih, da je tem bolj razkazoval svojo pobožnost ter vnemo za stvar, katero je priporočal župnik. Resnične ponižnosti in tihe svetosti pa ni bilo opaziti nikjer več . . .

Nekega dne so Poljanci trumoma hiteli iz svojih hiš. Vzrok temu je bil sledeči. Od cerkve doli se je razlegal »očenaš« in »češčena Marija«, kakor bi ju kdo v rog trobil. Bile so prišle tisti čas v navado tudi procesije iz ene cerkve v drugo, in mislil je vsakdo, ki je čul ono kričečo in grmečo molitev, da se je zbralo najmanj dvetisoč ljudi, ki romajo iz cerkve sv. Roka do cerkve sv. Petra. A kako se začudijo, ko vidijo, da caplja za onim, ki je molil »naprej«, eno samo edino pokvečeno babišče! . .

Stvar je bila smešna, a veleznačilna! . .

Nadalje je ustanovil župnik društvo treznih. To društvo naj bi bilo delovalo zoper pijančevanje — a v istini je bil to le postranski namen, poglavitni smoter tega društva je bil, škodovati političnim nasprotnikom župnikovim.

Župnik se je bil kmalu uveril o tem, kdo pojde ž njim skoz drn in strn in kdo ne pojde, in ko je bil uvidel, da so baš med krčmarji ljudje, ki si hočejo ohraniti samostojnost mišljenja, jim je hotel zadati na ta način smrten udarec.

Pristopil je tudi sam k temu društvu, ne da bi bil nameraval priznati s tem, da je kdaj rad pil, temveč pristopil je le iz tiste prirojene mu afektacije in pa, ker je hotel, da bi se člani tem bolj čutili, ko bi imeli njega v svoji sredi.

Drugod ni bila navada, da bi duhovnik sam pristopil h kakemu takemu društvu, in njegovi tovariši iz sosednjih župnij so imeli svoje pomisleke zoper to ter mu jih tudi niso zamolčali. Toda gospod Rajmund je bil prepričan, da je baš s svojim pristopom k društvu učinil nekaj posebnega, in ko ga je nekoč obiskal neki sta-

novski prijatelj ter mu očital, kako se je mogel tako ponižati, mu je odgovoril samozavestno: »Exempla trahunt!«

Gospod Rajmund je bil rad izviren, in bilo mu je mnogo do tega, da bi nadkriljeval celo svoje duhovske brate; zato je izkušal, da se je kolikor mogoče razločeval od njih. Zaradi tega ga tudi nič prav niso marali in delali so med seboj razne opazke o njem . . .

Baš tisti dan pa, ko je bil obiskal gospoda Rajmunda prej omenjeni prijatelj, se mu je pripetila majhna nezgoda, ki sicer ni imela nikakih resnih posledic, pa je bila vendar dokaj neprijetna.

Če se snideta dva prijatelja, je naravno, da pijeta kozarec vina skupaj. A če je gospod Rajmund pil en kozarec, pil je prav gotovo tudi drugega in tretjega in tako naprej, dokler ga ni imel malo preveč. Tako je bilo tudi tistega dne. Ko sta prijatelja vstala, sta oba žarela kakor pomeranča v obraz, in Rajmundov tovariš je bil hudomušen dovolj, da je pripomnil:

»Ti, zdaj bi pa jaz rad nekaj latinskega citiral!«

»No?«

»Naturam expellas furca, tamen usque recurret!«

»Kaj hočeš s tem? . .«

»I spomnil sem se, kako si ga včasi rad srebal, ko še nisi bil ud treznih, no in zdaj . . .«

»Molči, šema!« mu prestriže gospod Rajmund besedo, nekam čudno namuznivši se.

Kadar je bil vinjen, ni govoril baš izbrano.

»Pa tak vendar ne pojdeš z mano?« vpraša tovariš, ko opazi, da ga hoče spremiti.

»Zakaj ne? . . Ali mar ne stojim pokoncu? . .«

»Tisto že, toda . . .«

»Nič! . Pojdiva!«

In šla sta. V gostilnici pa, kjer je čakal voz, sta ga popila še en litrček, akoravno je bil krčmar hud liberalec. Vino je bilo dobro, in to je bilo v tem trenotku tudi župniku poglavitna stvar . . .

A ko se je vračal potem črez vas domov, je čutil sam, da se mu zapletajo noge.

Pred neko hišo je stalo več moških, mimo katerih je moral iti. Zrl je v tla, kakor bi se bal komu pogledati v obraz, in ko so ga pozdravili, je odzdravil naglo, ne da bi se bil ozrl proti oni strani, kjer so stali. Le-ti pa so bili opazili že prej, da ne hodi tako, kakor bi moral — in komaj je bil par korakov od njih, ko opomni nekdo z ironičnim naglasom:

»Ali ga vidite, kako je trezen?«

Gospodu Rajmundu, ki je čul te besede, šine kri v glavo, da je še bolj žarel nego prej. Navdala ga je s srdom taka predrznost. Obrne se ter reče:

»Kdo sem jaz? . . .

Glas mu je vibriral, tako se je tresel jeze.

»Kdo ste?« ponovi oni, ki je bil izpregovoril prejšnje besede. »Naš župnik, če se ne motim!«

»Torej — župnik, duhovnik! . . Ne gledi ti mene, poslušaj me!« Gospod Rajmund se je v svoji razvnetosti in zmetenosti hkratu postavil na ono vzvišeno stališče, kjer mu po njegovi misli ni mogel nihče blizu. Toda med Poljanci so bili tudi navihanci, katerim take stvari niso več imponovale.

»Da, ko bi mogel človek vselej ravno tisti hip zamižati, kadar vam drago!« odvrne oni še vedno s tistim ironičnim naglasom. »A to ne gre kar tako! . .«

Nekdo drugi pa, kateremu oblastno postopanje župnikovo tudi ni posebno ugajalo, pristavi:

»Pa vsaj ne stoje tiste besede, ki ste jih ravnokar izgovorili, v kakem svetem pismu? . .«

Župnik je izprevidel, da je zanj najbolje, ako gre. Prihodnjo nedeljo pa se je na prižnici maščeval. Govoril je najprej o pijančevanju ter dokazaval, da ni vsaka vinjenost že tudi pijanstvo. Opral se je na ta način popolnoma. Potem pa je neusmiljeno udrihal po onih, ki so pozabili, kako spoštovanje so mu dolžni. Da bi zalegle njegove besede še več, je na koncu ubral tudi še mehkejše strune. Sklicaval se je na to, kako je želel svojim župljanom vselej samo dobro, in kako grda nehvaležnost je to, če se postopa tako njemu nasproti. Grozil je, da se izprosi strani, če bi se mu pripetilo kdaj še kaj podobnega.

Tretjeredniki so bili vsled tega tako razkačeni, da bi bilo prišlo po končani službi božji kmalu do pretepa.

Zlasti pa so ženske kar pihale srda, tako so bile naščute, in očitno so pljuvale na one, katerih so se tikale župnikove besede . . .

Bratovščine tretjega reda in društva treznih župniku še ni bilo zadosti, ampak je ustanovil tudi »društvo krščanskih devic«.

K temu društvu so imele pristop samo deklice, o katerih nedolžnosti in nepopačenosti dvojiti ni bilo nobenega povoda. Pri nobenem društvu se glede sprejemanja ni postopalo tako strogo kakor baš pri tem. Nobeno dekle, ki je bilo tudi le na sumu, da je izgubilo

kak listič is svojega venca, ni bilo spoznano za vredno, da bi bilo uvrščeno med »Kristove neveste«. Navzlic temu so trdili nekateri, da se je župnik pri sprejemanju večkrat hudo vrezal. Tudi so mu očitali mnogi, da je pri tem vedoma postopal pristransko.

Toda to nemara ni bilo res, kajti poudarjati se mora, da je sprejel v društvo tudi hčere svojih najhujših nasprotnikov, če so se mu zdele sicer vredne.

Da, njegov namen je bil celo, svoje protivnike s pomočjo njih otrok in žen spraviti na svojo stran, in zato ni verjetno, da bi bil hotel deliti pri tem kake protekcije.

Najbolj pri srcu je bilo župniku baš društvo »krščanskih devic«. To se je razvidelo iz tega, da je obračal na to društvo največjo pozornost in da se je trudil na vse pretege, da bi ga povzdignil kakor po notranji veljavi, tako tudi na zunanje.

Ni se vsled tega zadovoljil že s tem, da je v cerkvi z ognjevito besedo priporočal društvo, vabil je temveč še posebej dekleta k sebi v župnišče ali pa jih je pridržaval po končani službi božji v žagradu, kjer jim je polagal na srce svoje lepe nauke ter jih izpodbujal in bodril k dobremu in navduševal za vzvišeni poklic, ki so si ga bile izvolile . . .

Tiste, ki so se posebno odlikovale, bodisi da so hodile pogosteje k izpovedi in obhajilu nego druge, bodisi da so ostajale posebno dolgo v cerkvi, je odlikoval s tem, da jih je obdaroval z lepimi podobicami ali pa da jih je očitno pohvalil.

To pa je imelo za posledico veliko tekmovanje med dekleti, in z vztrajnostjo, ki je bila podobna fanatizmu, so se izkušale včasi, katera pojde zadnja iz cerkve. Vsaj spočetka je bilo tako, dokler se jim navdušenje še ni bilo ohladilo. Pozneje seveda je začela gorečnost pojemati, in malo jih je bilo, ki so dosledno hrepenele po tem, da bi zadobile župnikovo pohvalo, še manj pa je bilo takih, ki so iz istinite pobožnosti ostajale dalje časa v cerkvi, nego je bilo neobhodno potrebno . . .

IV.

Župnik bi bil lahko zadovoljen s tem, kar je bil dosegel v kratkem času svojega bivanja na svoji novi župniji. Njegovo prizadevanje ni bilo zaman, seme, ki ga je sejal, ni bilo padlo na nerodovitna tla . . . Čudovito hitro so se bili Poljanci sprijaznili ž njegovimi nauki ter se oprijeli novotarij, ki jih je bil uvedel.

Vsi seveda niso bili na njegovi strani! A veliko večino je imel brez dvojbe za seboj in miroval bi bil lahko ter se tolažil s prihodnostjo . . . Toda gospod Rajmund ni bil eden tistih, ki so zadovoljni tako kmalu. On je hotel, da se mu pokore vsi župljani, vsi, od prvega do zadnjega! . . Njegov ponos je zahteval tako! . . Peklo ga je, hudo peklo, da jih je bilo še nekaj, ki so hodili svoja lastna pota, in to najveljavnejši, najuglednejši, kakor je moral pripoznati sam!

Kako to, da njegova oseba pri teh ne velja toliko, kolikor bi rad? . . Kako to, da prezirajo njegove besede in da mu odrekajo na ta način ono spoštovanje, ki so mu ga dolžni? . . Kaj je temu vzrok? . . Kaj drugega, nego liberalno časopisje! . .

Tako je sklepal gospod Rajmund. Bil je že precej spočetka zasledil, da prihaja v njegovo župnijo nekoliko časopisov liberalnega duha, a spočetka temu dejstvu ni pripisaval posebne važnosti. Domišljav, kakor je bil, se je nadejal, da bo že s prvim svojim nastopom premagal vsa nasprotstva, in da mu bo treba govoriti samo enkrat, pa se bodo klanjali pred njim vsi župljani brez izjeme. Če bi se bilo to zgodilo, bi bila izpodnesena liberalstvu tla, in prišlo bi bilo samo od sebe, da bi ne bili imeli liberalni časniki med njegovimi župljani ne naročnikov, ne čitateljev več.

To vse je bilo strogo logično, a kaj, ko se ni hotelo uresničiti! Gospoda Rajmunda je jezilo, da ni mogel vzklikniti: »Veni, vidi, vici!«, zato pa se je lotil zdaj s tem večjo energijo podrobnega dela. S prirojeno mu bistroumnostjo je ubral takoj tisto pot, po kateri se je prišlo najprej do smotra. Pred vsem je moral zvedeti naročnike liberalnih časopisov, in kje bi se dalo to lože poizvedeti nego na pošti!

Na pošto torej!

Sprejeli so ga tam, kakor bi ga bili sprejeli v vsaki drugi hiši: prijazno in s primerno spoštljivostjo. Kje bi se ne čutili počeščenih, če stopi v hišo župnik? . . . Tudi Poštarjevi so ga bili veseli in niti tega mu niso zamerili, da je prišel v pisarno med uradnimi urami, kar gotovo ni bilo prav umestno. Ponudili so mu sedež in bavili so se ž njim, kolikor jim je dopuščal posel. On pa je porabil prvo priliko, da je pripomnil:

»Tu pri vas bo lahko zvedeti najnovejše dogodke po svetu, ker prihaja gotovo mnogo časopisov po pošti . . .«

Nihče ni slutil, kaj tiči za temi nedolžnimi besedami.

Poštar mu pokaže dobrohotno cel kup časnikov ter ga povabi, da naj si izbere, katerega mu drago.

On pa začne hlastno brskati ter premetavati po kupu. Pri tem je mrmral venomer:

»Mhe, mhe, mhe... tako, tako! Kdo bi bil to mislil — mhe... glejte, glejte! . .«

Poštar ga je začel čudno pogledovati. Ni si mogel razlagati niti njegovih vzklikov, niti ne izredne rdečice, ki mu je zalivala lica.

Stvar pa se je pojasnila poštarju že prihodnjo nedeljo, ko je župnik grmel in rohnel raz prižnico zoper liberalno časnikarstvo.

»To je bil torej pravi povod onemu obisku!« je dejal sam pri sebi, a izdal ni nikomur, da je župnik pri njem nabiral podatke za svojo pridigo . . .

Gospod Rajmund je bil ognjevit govornik in kadar se je razvnel, je govoril gladko, patetično, presunljivo. Učinek njegovih propovedi pa vendarle ni bil vselej tak, kakor si ga je želel, to pa zavoljo tega ne, ker je rad pretiraval. Njegovi govori so zlahka obvladali one, ki niso dosti mislili, nikakor pa niso mogli imponovati bistroumnejšim in takim, ki so polagali besede na tehtnico in ki so se pri vsaki stvari vprašali, je li možna ali ne.

Župnik je klical prokletstvo in ogenj in žveplo na tiste, ki čitajo brezverske časopise, in zagotavljal jih je, da ne bodo gledali nebeškega kraljestva, in da je zanje pripravljen že kotiček tam, kjer je večni jok in škripanje z zobmi, tam, od koder ni nobene rešitve več . . .

Našteval je potem liste, katerih se poslužuje hudič, da bi zasejal nevero med ljudi, da bi ž njih pomočjo pomnožil krdelo zavrženih. Marsikdo je zvedel šele zdaj, da je čital prepovedane stvari, in čudom se je čudil, da je storil s tem tako velik, tako strašen, tako neodpustljiv greh! . . Plašljivce je izpreletala zona, ko so se zavedali svoje krivde, pogumnejši pa so zmajavali z glavami ter mislili sami pri sebi, da stvar nikakor ne more biti tako huda, kakor jo je slikal župnik. Njih razum se je protivil, da bi bili kar tebi nič meni nič pritrdili župnikovim nazorom . . .

Konec pridige je povabil gospod Rajmund več župljanov, da bi prišli po službi božji k njemu na dom. Ker je navedel imena samo takih, kateri so bili naročeni na ta ali oni list, ki ga je bil označil ravno prej kot brezverskega, ni bilo težko uganiti, kaj župnik namerava. Že to samo na sebi je dirnilo marsikoga neprijetno, še bolj pa je bil način, kako jih je »prosil«, da bi prišli k njemu, docela tak, da je izzval odpor. Navzlic besedici »prosim« ni bilo žup-

nikovo vabilo nič drugega nego ukaz, izgovorjen z glasom, ki je jasno pričal, kako samozavesten, kako neizprosen je.

Ko so se po končani maši gnetli ljudje skozi cerkvena vrata, se je čulo glasno godrnjanje in zabavljanje.

Med tistimi naročniki preklicanih časopisov, ki nikakor niso bili voljni, kar tako ubogati župnika, ampak so brez straha kritikovali njegovo propoved, je bil tudi mizar Tomaž, oče lepe Manice, ki je bila že na dan prihoda zbudila župnikovo pozornost v toliki meri.

»Bo ta mene pogubljal!« je vzkliknil, prestopivši cerkveni prag, ter se jezno ozrl nazaj proti oltarju, kjer je pred kratkim še maševal župnik. »Zato je nekdo drugi poklican, močnejši od njega! . .«

In ko ga nekdo popraša, če ne gre v župnišče, odvrne ponosno:

»Jaz ne! . . Če hoče z mano govoriti, naj pride on k meni; saj ima on ravno tako daleč do mene kakor jaz do njega! . .«

Večina poklicanih pa se je le odzvala župniku. Ko je prišel domov, ga je čakalo že precejšnje število povabljenih. Stopil je mednje ter z napol zaprtimi očmi čakal, kdaj pridejo še drugi, ki jih je še pogrešal. Roke je imel sklenjene na hrbtu in tiho in mirno je stal. Samo jezik mu je švignil včasi preko ustnic, zdaj od leve na desno, zdaj narobe . . .

Stal je dolgo tako nepremično. Ko pa vidi, da ne pride nihče več, vpraša nekako rezko, kakor bi govorila jeza iz njega:

»Ali ne bo nikogar več?«

»Najbrž ne!« odgovori nekdo.

»Kako je to?«

»I, priti nočejo!«

Župnika se je lotilo nervozno vznemirjenje, ko je slišal to, in jezik mu je švigal še hitreje semintja nego po navadi.

»Priti nočejo! Kdo noče priti? . . .«

»Vsi tisti, ki jih ni tukaj! . .« dobi za odgovor.

»Tako torej! . . Kje je Plahutnik? . .«

»Ga ni!«

»Ga ni! . . In Skočir? . .«

»Ga tudi ni! . .«

»In iz Lopovca tisti — no . . .«

»Tomaž!« mu pomaga nekdo.

»Da, Tomaž! . .«

»Tomaž je rekel, da imate vi ravno tako daleč do njega kakor on do vas!« mu postreže prejšnji.

»Mhe — tako!« . .«

Kaj drugega župnik prvi hip ni mogel spraviti iz sebe. Zardel je do čela, in po vsem životu se ga je lotilo zgibanje, ko je slišal te besede. Privzdignil je zdaj to, zdaj ono ramo in prhal je, kakor bi se mu bil nos zamašil.

Trajalo je nekaj časa, predno se je pomiril nekoliko. Potem pa je začel:

»Na svojo veliko žalost sem te dni zvedel, da prebirate časopise, iz katerih zajemate strup za svoj duševni blagor. Kam privede čitanje nekrščanskih časopisov, o tem sem vam pravil danes v cerkvi in mislim, da mi tega ni treba še enkrat ponavljati. Prepričan sem, da moje besede niso padle na nerodovitna tla, in da ste v svojem srcu vsi že sklenili, izviti se satanu, kateri izteguje svoje roke po vas. Da ste brali dosedaj te časopise, vam ne zamerim in nadejam se, da vam tudi Bog odpusti vašo pregreho. Vi ste pri tem manj krivi nego oni, katerih dolžnost je bila, opozoriti vas na nevarnost, ki je pretila vašim dušam, pa tega niso storili. Vi sami niste toliko izkušeni, da bi bili mogli razsoditi, kaj je prav in kaj ni prav. To ste mogli tem manj, ker je vse, kar ste čitali v teh časopisih, pisano jako zvijačno, da je težko že na prvi pogled spoznati nevarnost. To vam je strup, ki vpliva počasi, a tem gotoveje! Oni, ki pišejo te časopise, se varujejo pokazati preveč naravnost svojo namero, ker ni dvojbe, da bi se drugače obrnil marsikateri od njih. Da bi dosegli tem večji uspeh, postopajo previdno in napadajo le tako mimogrede cerkev in njene naredbe. In da bi ljudi lože preslepili, se delajo celo, kakor bi bili Bog ve kako pobožni. Pri tem pa zabavljajo zdaj črez tega, zdaj črez onega duhovna ter se trudijo na vse pretege, da bi uničili ugled duhovskega stanu.

Kako malo se sme verjeti besedam teh ljudi, o tem bi se prepričali še bolj, če bi imeli priliko, ogledati se njih življenje. K službi božji ne prihajajo, še manj pa prejemajo svete zakramente. Njih srce je mrtvo in neobčutljivo za nauke sv. 'cerkve, tem bolj pa so navzeti naukov, katere širi hudobni duh dandanes po svetu. Moja dolžnost je, da vas svarim pred temi ljudmi, ki vam hočejo le slabo, ki prihajajo k vam v ovčjih oblekah, a so vam pravi volkovi! Nikar se ne dajte motiti po tem, da vam ti časopisi zagotavljajo, da niso brezverski. Verjemite meni, da so res brezbožni, in da oni, kateri jih pišejo, ne nameravajo nič drugega, nego uloviti vas v svoje zanke.

Jaz sem prepričan, da me boste poslušali in me ubogali, ker le skrb za vaš dušni blagor govori iz mene in ne kak sebičen namen. Odpovedati se morate takoj tem časopisom. Da pa vam prihranim trud, spisal sem že jaz za vsakega izmed vas odpoved. Treba samo še, da podpiše vsak svojo . . .«

Vse to je govoril gospod Rajmund z zanositim poudarkom. Naglašal in izgovarjal je besede takisto po svoje, zdaj zamižal, zdaj spet izbulil oči ter pogledal tega ali onega tako ostro, da ga je streslo po životu . . .

Uspeh njegovega prizadevanja pa je bil naravnost sijajen. Možje, katerim so bile govorjene njegove besede, so bili tako presenečeni in iznenadejani, da se niso kar nič ustavljali, zapisati svoje ime tja, kamor jim je pokazal župnik.

Ko pa so se bili podpisali vsi, je župnik nadaljeval rekoč:

»Dobro delo ste storili s tem svojim podpisom, a izpolnili ste le napol svojo dolžnost. Ni dovolj, da se človek ne naroča na nekrščanske časopise, ampak treba je tudi, da podpira take časopise, ki razširjajo katoliški duh. Ne dvojim, da me boste ubogali tudi v tem oziru ter se naročili na list, katerega boste radi, pa tudi s koristjo čitali. Tudi naročilo za ta list sem že spisal, in vam ni treba nič drugega, nego da vplačate naročnino.

Zdaj pa so se začeli možje malo spogledovati. Toda nobeden ni imel poguma ugovarjati. Eni so izvlekli takoj iz žepov svoje mošnjičke ter odšteli s kislim obrazom denar, drugi pa so obljubili, da ga v kratkem prineso.

Župnik pa vsega tega niti prav vesel ni bil in sprejemal je nekako mehanično denar.

Gospod Rajmund ni mogel uvideti, kako je mogoče, da se ne pokore njegovi besedi že prvi hip vsi župljani. Bilo mu je to tem manj doumno, ker je bil od svoje veljave tako prevzet, da je smatral samega sebe v resnici za nekaj višjega, za nekaj takega, kar bi moralo imponovati vsakemu človeku, zlasti pa takim priprostim ljudem, kakršni so bili njegovi župljani. Bil je prepričan, da mu celo med duhovniki ni para, in da se nobeden ž njim primerjati ne more. Saj so bili ti vsi kmečkega stanu, on pa je bil — ranocelnika sin! Vse to je bil svojim župljanom povedal, ko se jim je predstavljal s prižnice, in vendar — Ne, da se ljudje niso tresli pred njim, to mu ni šlo v glavo! . .

Njegovo naduto srce je hrepenelo po maščevanju. Bil je hudo zadet v svojem ponosu, posebno skelelo pa ga je to, kar so mu bili

povedali o mizarju Tomažu iz Lipovca. Ali je možno, da si upa kdo kaj takega njemu nasproti, ki bo morda kdaj še kanonik ali celo prošt? »Temu pokažem, temu pokažem!« je mislil sam pri sebi. A hkratu se spomni, da je Tomaž oče onega sladkega, krasnega dekleta . . . Manica je bila najlepša izmed vseh deklet, ki so bila pristopila k društvu »krščanskih devic«, pa tudi najpobožnejša, najvzglednejša med njimi. In njena mati je bila tudi ud tretjega reda! . . Kako to, oče pa tak! . . .

Ob misli na Manico se je župniku hipoma omehčalo srce. Če se je spomnil milobnega žarka, ki je odseval iz nedolžnega pogleda dekličinega, tudi na očeta ni mogel biti prav srdit! In sklenil je, da pojde do njega! . . Ponižati se je hotel ter stopiti k Tomažu radi hčere njegove in žene, ki sta bili obe tako vzgledni ženski. Imel je upanje, da se omehča tudi Tomaž.

Zvršil pa je precej drugi dan svoj sklep.

Odbila je ravno tretja ura popoldne, ko se je župnik napotil proti Lipovcu. Imel je kakih petindvajset minut dolgo pot pred seboj. Prišedši iz vasi, je moral najprej črez polje. Bujno so poganjala tu žita, povsod je klilo in raslo, da je bilo veselje gledati; toda gospod Rajmund ni bil tolik občudovalec narave, da bi ga bilo to kako kaj zanimalo. Če bi bil stopal to pot, ki jo je ubiral danes župnik, kak kmetič, bi mu bilo srce vriskalo radosti, tako še je kazal povsod božji blagoslov, kamorkoli se je ozrlo oko. Župnika pa se je lotevala skoro nevolja, kajti tla, po katerih je hodil, so bila malo mehka in blatna. Toda lice se mu spet razvedri, ko je bil zavil s polja v prijazen senčnat gozdiček. Tod je bil svet bolj skalovit, in vsled tega je bila tudi steza bolj utrjena. Sredi gozdička pod košato lipo ga iznenadita lepo razpelo in krasna podoba Matere božje, ki je visela v znožju križanega Jezusa. Pred križem je bila klopica, znamenje, da mimoidoči tu poklekujejo in molijo. To je bilo župniku jako pogodu, posebno všeč pa mu je bilo še to, da sta bila križ in podoba Matere božje okičena sicer na preprost, a vendar primeren način s šopki raznih poljskih in gozdnih cvetic.

Župnik si ni mogel kaj, da bi se ne bil malo pomudil na tem mestu. Storil je to tem rajši, ker je bil kraj košat in mu je bilo postalo že vroče. Ko pa si je bil oddahnil, je stopil malo hitreje proti vasici, ki je stala precej za gozdičkom na prijazni ravnici. Ker Lipovec ne šteje več nego deset hiš, ni bilo težko zvedeti za Tomaževo domovanje. Ko so mu ga bili pokazali, je stopil brez obotavljanja v hišo.

»Dober dan! . . . No . . . no . . . no« tako je pozdravljal. Dalje ni rekel nič, kakor da bi bil hotel samo opozoriti na svoj prihod.

Mati in hči poskočita, veselo presenečeni, raz sedeža ter mu hitita poljubavat roko. Tomaž pa potegne še trikrat, štirikrat semintja s stružcem po deski, ki jo je imel pred seboj, predno se ozre in obstoji. Bilo je videti, kakor bi se hotel malce pripraviti na to, kar ga je čakalo; kajti slutil je takoj, iz kakega namena je prišel župnik.

Temu, ki je bil jako občutljiv, pa to ni bilo kaj po volji. Usta se mu razblinijo v posiljen smeh, in z nekoliko neprijaznim glasom reče:

»No, vidite, Tomaž, prišel sem pa jaz k vam, ko niste hoteli vi k meni . . .« H gospodinji obrnjen pa še pristavi:

»Lepo pošto mi je poslal zadnjič vaš mož!«

»I, kako?« vzklikne ona vsa preplašena, in tudi Manici so se razširile oči.

»Ko sem ga prosil, da bi prišel k meni, mi je velel povedati, da imam jaz ravno tako daleč do njega, kakor on do mene! . .«

»O ti grdi človek!« vzdihne gospodinja. »Saj sem ga pa tudi oštevala, ker ni hotel k vam!« . .

Tomaža pa posili smeh. »No, ali sem vam sporočil morda kaj neresničnega?« vpraša.

»Vi ste bili že tam in stopili bi bili lahko še do mene . . .«

»Res je, da sem bil tam, a zamudil bi bil morda kosilo, če bi vas bil ubogal . . . Sicer pa, gospod župnik, če bi bilo šlo za kaj drugega, bi vam bil prav rad ustregel . . .«

»Saj niste vedeli, kaj vam hočem!«

»Po tisti pridigi, pa da bi ne bil vedel . . Moral bi biti pravi tepec! . .«

»Torej vam moje besede niso segle k srcu? . . Vi torej ne mislite opustiti tega brezbožnega lista? . .«

»Dozdaj nisem našel še nič brezbožnega v njem«, odvrne Tomaž mirno, a odločno.

»Tako?! . .«

Gospod Rajmund si je moral oddahniti, tako ga je bil presenetil Tomažev neustrašeni odgovor. Ko pa je zbral nekoliko svoje misli, je začel:

»Vi ne veste, kaj je brezbožnost, če trdite, da časopis, na katerega ste naročeni, ni brezbožen . . .«

»Kakor rečeno, nisem našel dozdaj v tem listu nič napačnega,« ponovi še enkrat Tomaž. »Če bi pa bilo kdaj res kaj takega v njem, ne stoji nikjer zapisano, da bi jaz prisegal na tisto . . . saj imam vendar malo razuma in razločevati znam, kaj je prav in kaj ni prav.«

»Zaslepljeni ste, zaslepljeni! . .« ugovarja župnik, ki je bil prišel že malce v ogenj . . . »O, vi ste se že tako nasrkali strupa, da niti ne veste več, kaj je slabo in pregrešno! . .«

Tomažu pa je bilo še vedno na smeh. Kar umeti ni mogel, da se more župnik tako razgrevati za stvar, ki je bila po njegovem prepričanju čisto postranska in malenkostna.

»Motite se, gospod župnik,« odgovori še ravno tako mirno kakor prej. »Jaz prav dobro vem, kaj se sme in kaj se ne sme. V časopisu, ki sem naročen nanj, nisem čital še nikdar ničesar, kar bi bilo zoper vero. Če pa včasi kakemu duhovnemu gospodu resnico pove, ni to po mojih mislih nič pregrešnega in tudi nič takega, kar bi se storiti ne smelo. Vsak stan se sme presojati, zakaj bi se ne smel duhovski stan! Sicer pa nikar ne mislite, da sem radi tistih stvari naročen na ta časnik! Večjidel tistega še ne čitam ne. Jaz čitam samo novice in take stvari, ki so mi v pouk in zabavo . . .«

»Jaz vam preskrbim časnik, ki bo bolj zabaven in poučen, nego je ta . . .«

»Hvala lepa!« odvrne Tomaž. »Za zdaj sem s svojim listom zadovoljen in pri njem ostanem! . .«

»Vi ste že okuženi, okuženi!« vzdihne župnik ves iz sebe, kajti na toliko trdovratnost ni bil pripravljen. »Čudim se le, da ne ovirate še svoje žene in hčere v izpolnjevanju krščanskih dolžnosti!«

»Da bi ženo in hčer oviral v izpolnjevanju krščanskih dolžnosti?... Tega ne storim!.. Po svoji misli izpolnjujem tudi sam vse krščanske dolžnosti . . . Vi menite najbrž nekaj drugega . . . Zdi se vam nemara čudno, da nimam nič zoper to, da sta moja žena in moja hči pristopili k tistim novim društvom . . . No, stvar je ta! Jaz za svojo osebo hočem priti po stari veri in po stari šegi v nebesa! Če hočeta dospeti moja žena in hči tjakaj po novi poti, meni tudi prav! Toda toliko vam rečem, gospod župnik, da bom trpel tiste razne novotarije v svoji hiši samo toliko časa, dokler mi ne bodo v preveliko nadlego, in dokler se ne prepričam, da nimajo s pravo pobožnostjo ničesar opraviti! . .«

Tomaž je govoril zdaj nekam rezko, z nekim posebnim poudarkom, in gospod Rajmund se je pomikal med tem, ko je govoril, bolj in bolj proti vratom, kakor bi se ga bal. Še predno je bil

Tomaž vse prav izgovoril, je bil župnik tudi že v veži. Zagodrnjal je nekaj in odšel. Na njegovi hoji se mu je poznalo, da je razjarjen.

Zdaj pa so se Tomaževi ženi in hčeri udrle solze, in obe sta zagnali glasen jok.

Toda on se ni zmenil za ves ta jok in za vse očitke, s katerimi sta ga obsipali žena in hči, čisto nič . . . Prijel je spet za stružec ter delal mirno dalje, kakor da se ni nič zgodilo. Bil je prepričan, da ima on prav, in to mu je bilo dovolj.

(Dalje prihodnjič.)

Iz svetovne razstave pariške.

Spisal Ivan Vavpotič, slikar v Parizu.

(Konec.)

V sosednjo dvorano! Še vedno Rusi! Zdi se mi, da še več slik nego v prvi, zato pa mnogo, mnogo slabše! Da ne bi visele tam v ozadju Maljavinove čudnokrasne slike, tem vis-à-vis Harlamoffove dražestne otroške in dekliške skupine, v osredju pa — v najčiščem mramorju bleščala divnokrasna Beklemiševa »hčerka snega«.

Nad Maljavina ga ni kmalu kolorista! »Smeh« je nazval največjo, pa tudi najinteresantnejšo svojo sliko, ogromno platno, žareče v žgočem purpuru najintenzivnejše intonacije; in dasi se obrača marsikak fiilister z gnusom od teh nerazumljivih mu bengaličnih plamenov — ločil sem se le težko od očarujočega umotvora. Pa da veste, na daljnem polju, krvavo razsvetljenem od poslavljajočega se solnca, so se zbrala po završenem delu dekleta. — Prisopiha vlak; v trenotku so ob železničnem nasipu in kakor stotisoč grlic glasno razposajeno se smejoč, vihte pisane robce in pozdravljajo mimo, grmeči vlak, zavit v črni dim. Njih krila pa plapolajo liki nočni kresovi v vetru, in kakor žareč mak rastejo iz tal, — in vse, vse na sliki je rdeče, je purpurno, je najsrditejši, najpristnejši — cinober.

Bog mi odpusti, zakaj da sem začel razmišljavati o eventualnem biku, ki bi eventualno zablodil v ta-le muzin raj; kolika katastrofa! In misli so mi uhajale od bika na filistra, ki se je srdit in ogorčen obrnil od te »svinjarije«, pa od filistra zopet nazaj na bika, in Bog zna, kako dolgo bi še promenirale, da se nisem še enkrat

ozrl po porednih mojih dekletih in ž njimi vred prav iz vsega srca se zasmejal.

Toda kar mahoma mi je prošel smeh pred Maljavinovimi kmetskimi tipi. Kolik psiholog je nakrat ta barveni atlet! To je Tolstega kmet! — Pa kako čudesno luč je razlil po teh visoko povzpetih temnih postavah, teh žalostnih, pousnjelih obrazih, in kako dolge, kako grozne so te sence! Vse, vse oznanja umetnika — velikana, in veselilo me bo, če si zapomnite Maljavinovo ime.

Govoril bi še o Harlamoffovih detetih, toda kako naj vam orišem mičnost teh solnčnih obrazčkov, ki se igrajo z rožnim cvetjem in zlatimi žarki — ko pa mi bode nedostajalo prostora za cele legije ostalih, ne slabših, morda tudi boljših slikarjev.

Omenil sem bil tudi Beklemiševo hčerko snega. Zakaj da jo umetnik imenuje ravno tako, mi noče v glavo; morda naj bi bil odločilen krasni bojarski kožuh, ki odeva vitko telo te nepopisno krasne deklice? — Naj si že bode, kakor hoče, ta mlada mramornata bojarka je pač iz najboljših skulpturnih umotvorov, kolikor jih je le Ruska poslala na sveta umetniška tla svetovne razstave.

Predno se ozremo po drugih, dovolite, da vas seznanim le še z nekaterimi imeni, ki svedočijo o velikanskem napredku v ruski stvarjajoči umetnosti.

Dubovskoj je vseskozi resen krajinar, in poleg njegovega imena zapomnite si še lahko krajinarja Arkipova, Aleksandra Beggrova, Botkina, Borisova, čigar »ledena doba« — temna, melanholična slika — je obudila splošno pozornost, Jarošenka, Kasatkina, izbornega predstavljevalca živali, Kusnecova, Ivana Krilova, lirika Levitana, odlično pastelistinjo Ivon — princesinjo Parlaghi — elegantno in duhovito portretistinjo — princesinjo Marijo s psevdonimom Eristof Kazak, slikarje pravoslavnih obredov in menihov, ilustratorja novega evangelija, Nesterova, plodovitega Ivana Pokitonova, Bazilija Polenova, mistika Vazilkovskega, impresionista-portretista Serova, ki se zlasti odlikuje z virtuoznim portretom velkovojvode Pavla Aleksandroviča, in slednjič mnogoimenovanega, po širnem svetu zaslulega — ravnokar umrlega slikarja marin Mihaela Tkačenka.

Da sem raztegnil svoje poročilo o Rusih skoro do brezkončnosti, mi pač ne bodete zamerili; umevate sami, da bi vas rad natančneje seznanil z najbližjimi brati, in oprostite tedaj, da naredim radi primanjkljaja prostora z neslovanskimi umetniki kar kratek proces in vas seznanim le z največjimi iz teh slednjih.

Da niso Rusi takovi tirani, kakršne jih radi slikajo, svedoči dejstvo, da so galantno priredili Poljakom in Finlandčanom v sosednjem pritličnem koridoru lastni razstavi.

Dasi sem našel pri Poljakih mnogo dobrega, celo prav umetniškega, nisem se mogel iznebiti misli, da bi vsi ti možje — dam menda ni vmes, vsaj ni Olga Poznanska, ki pa še večkrat razstavlja z avstrijskimi Poljaki, ničesar poslala — mnogo bolje uporabili orjaške svoje moči v bojnih in historičnih panoramah, nego pa da jih tratijo s praznimi svojimi alegorijami in s kolosalnimi religioznimi a neprijetno hladnimi stvori. Neka banalna aristokratnost, ki pa se vidi vsa zlagana, preveva vso to umetnost. Odločna prednost gre pač avstrijskim Poljakom pred ruskimi.

Pa da si jih ogledamo! Jana Styke, Siemieradszkega, velikih Poljakov, novodobnih Rimljanov ni tu. Zato pa se je odlikovalo precejšnje število njih rojakov z izbornimi, tuintam mojstrskimi portreti.

Navajal vam pač ne bodem imen portretovancev, pač pa si lahko vtisnite v spomin vsaj nekoliko odličnejših poljskih slikarjev-portretistov. Zapomnite si pred vsemi ime »Gerson«; Vojteh Gerson, znani oče in voditelj ruske mladopoljske umetnosti, stoji še vedno tu, neprekošen od mnogobrojnih svojih učencev. Razstavil je pač s poljskim šlehčičem umotvor, ki ga smejo nazivati Poljaki s ponosom — biser v zgodovini svoje umetnosti. »Kazimir Veliki, vračajoč se na opustošeno Poljsko«, je sicer znamenit umotvor, kakršne rodi le čisto, najsvetejše navdušenje, toda v slikarskih kvalitetah zaostaja daleč za imenovanim portretom. Agilen mojster v damskih portretih je gojenec Gersonov, Stanislav Leutz, v Parizu živeči Pienkovski pa ga v izbrani noblesi še prekaša; izmed ostalih naj imenujem samo še Romana Szwoinickega, Piontkowskega, znanega Loevyja, Badowskega in Andrychewicza.

Največjo, pa menda tudi najboljšo sliko je poslal Fran Žmurko. Njegova »betlehemska zvezda« je pač ena iz tistih redkih slik, ki zadovoljuje laika in umetnika.

Krasen, opojen antik-večer, poln vonjavorjavih tonov. V ospredju vitke ženske postave v dolgih, težkonagubanih haljah in vse upirajo oči v zvezdo večernico, ki je v bledosrebrem svitu ravnokar priplavala na večerno nebo. Čemu da bodi večernica betlehemska zvezda, zdi se mi pač umetnikova kaprica, katero mu pri vseh ostalih vrlinah predivne slike radi odpuščamo.

Vitold Weichert je nenavadno nadarjen lovski slikar. Weissenhoff Henrik je temeljit kolorist in vesten opazovatelj;

njegov sneg ni nikdar moka, in zasneženo krajino, ki jo tu razstavlja, pikantno sličico z izborno pogojenimi kobalt- in kraplak-efekti stavim na stran najboljšim Falatovim in Thaulowim »neigerijam«.

»Procesija«, kolosalna plahta najneokusnejše vrste — skrajno ponesrečen genre z groteskno komičnimi, bolj ali manj trivialnimi, zato pa strašno zrisanimi popi in kantorji — Vojteha Piechowskega je pač eno iz tistih platen, katerim se še danes čudim, da jih je jury sprejela.

Josip Rapacki je poslal jako čedno dekorativno krajino — »mogočen kostanj s prozornordečim ozadjem«, škoda, da so povesili sliko v tak kraj, da morate z nosom prednjo in ste ob ves dekorativni užitek.

Poleg Žmurkove slike ugaja mi pač najbolje Alchimowiczev »pozabljeni strelec«; zavlekel se je bil težko ranjen v obgozdno košato grmovje. Temna senčna zavesa ga ne izda sokolovim očem sovražnikovim, hladi mu skeleče bolečine v prestreljeni nogi in suši pot na razbeljenem čelu. Pozabili so ga bratje; v bojnem vrišču drevili so preko njega — kam — v zmago — v smrt? — Pozabili so ga — in bliža se noč —. Slikar je pač umel — kakor pravimo — »prijeti«; za vzletom pesniško razpoloženega duha umetnikovega pa ne zaostaja nikakor umetnik-slikar in risar. Škoda pač, da so povesili tudi to sliko tako à la mačeha, in da z olimpskih višin le vsaki dve uri enkrat obrne nase pozornost leno mimozibajočega se, v strašnem dolgočasju zevajočega obiskovalca, ki je zablodil v brezštevilne te dvorane in preklinja uro, v kateri se mu je porodila misel, da pojde v Pariz, preklinja vas tiste, ki so ga kdaj »farbali«, da se pravi taki reči »Vergnügungsreise«.

Hirszenbergov »večni žid« pa mi vkljub interesantni koncepciji radi nerodne, neslikarske lesenosti noče ugajati. Koliko bolje bi bil storil umetnik, da je naobrazil isto snov v kartonu!

Ryszkiewiczeva »smrt marketendke« spravi v vibriranje marsikatere prenežne živce, toda za ta sujet obdelana je slika predekorativno in se zdi dolgočasna, hladna in radi preširoke tehnike naravnost plitka.

Rosen, presladki bojni slikar, bi rajši ostal doma ali pa zlezel kakemu Wernerju pod mojstrsko krilo; njegova umetnost je veljala kaj »anno dazumal«, a danes pripada tistim šaram, ki smo jih davno spravili v podstrešje, da nam pridejo izpred oči.

Chelmonski — slednjega vam imenujem — gotovo poznate že vsi to ime, je razstavil izborno krajino, ljubko in dražestno, kakor

vse njegove sličice, katerih marsikatero ste pač že videli po raznih ilustrovanih listih reprodukovano.

Še nismo zapustili dobro Poljakov, ko se nam že razkrije perspektiva živobojne, bolj ali manj čudesne finlandske galerije.

V očitem nasprotju s Poljaki nakrat drobne sličice, risbe, radirbe, litografije, vse v zagonetnih okvirih, vse, vse to pa strašno zanimivo; kakor da listam po čarodejskih knjigah, tako se mi je zazdelo med temi simbolisti in hipersimbolisti, med temi modernimi Holbeini, prerafaeliti in temnimi mistiki. Vse nekaka skonvencielnovana secesija, pa že tako strmoglavo privintana, da bi podala brez greha roke najzagrizenejšim dunajskim versakrumistom in Matschovcem, in vendar preveva vse te sličice interesantna, popolnoma samostalna individualnost, ki ni z Dunajem v nikakem sorodstvu, še manj pa v njegovih sponah. Zdi se mi, kakor da bi bila prišla Finlandčanom secesija iz njih kulturnih razmer samih, da bi morala priti brez vsakršnega vpliva tujih umetniških gesel. Polarno solnce, visoka črna jelka, sivo Baltsko morje, od pradedov podedovani čudesni ornament, neločljive megle, zavijajoče vse v silhuete, ta tajinstveni, prezanimivi, sentimentalni narod sam na sebi, njega poetični, filozofski značaj, kaj čuda, da se približujejo celo njih portreti drznim simbolističnim in ornamentalnim eksperimentom. Finlandčan stilizuje vse, karkoli le doseže njegovo oko, in stilizovanje mu je nekam življenska potreba. Drastičen dokaz za to je njih umetniški obrt.

Da pa preidem k njih slikarjem in litografom, omeniti vam hočem vsaj najslavnejša imena in nekaj njih del:

Gallen in Edelfeld sta pač najodličnejša zastopnika te zdaj asketične, zdaj cinične umetnosti. Aksel Gallen vam je gotovo znan iz monakovske »Jugend«, in senzacionalni njegovi »branitelji »Sampo-Jukahainene«, ki jih je pred leti prinesel ta list, dičijo z uspehom finlandsko razstavico. Vrhutega pa je Gallen rafinovan portretist, poln sveže originalnosti, in portreti, kakor senatorja Eneberga, profesorja Neovia, starega kmeta, so pravcate gurmandnosti za najrazvajenejšega ljubimca lepih umetnosti.

Albert Edelfelt pa je razstavil ne manj interesanten portret gospe Pasteurjeve, dalje še več manjših damskih portretov, mojstrsko opazovane ribiče, Krista in Magdaleno in sveže, z mnogo ljubeznijo slikano tihožitje »jagode«.

Z veseljem vas seznanim še z Jaernefoltom, slikarsko naravo polno najizbranejše noblese, znamenitim portretistom in še boljšim krajinarjem; njegovo sliko »gospod in hlapec« sem si podčrtal z

navdušenjem petkrat v svojem katalogu, in še danes me vzradosti spomin na oni drobni akvarelček.

Jako plodovit slikar svojih ljudi je Pekka Halonen, in oba Munsterhjelma imenovati moram na tem mestu kot rahločutna pesnika-krajinarja. Thesleff, Voldemar Toppelius, Soldan-Brofeldt, grof Sparre, Westerholm, Simberg, Magnus Enckell, Blomstedt in Ahlstedt pa so vseskozi imena, vredna vsega spoštovanja.

Z Bęrndt Lindholmom, rojenim Finlandčanom, a med Švedi živečim in stvarjajočim umetnikom, prestopimo že na švedska tla.

Prehod je komaj čuten; edina izpremememba interierja in bogato okrašeni napisi »Suède« oznanjajo nam nov terrain. Sicer pa povsod ista magična severna umetnost. V rdečem žaru toneča morska plan, črna peč, dolga, bizarno pretrgana senca, jata veslajočih galebov, in v zelenih lisah se trga pred njimi val; poletne sočnate noči, modro osenčen sneg, v snegu sled bežeče lisice, črni lesi, skozi vejevje prosvitajoče purpurne luči, gozdni viharji, bližajoča se huda ura, fantastno modelovani oblaki, jutranje raztrgane megle, vse to je karakteristikon za švedsko umetnost.

Prostora mi bode pomanjkovalo, in zato naj vam kar hitro imenujem vsaj nekaj umetnikov:

Anders Zorn, drzni in silni kolorist, in slikar živali Bruno Liljefors sta vam vsaj po imenu gotovo znana; v teh dveh se kristalizuje sploh vsa »nordiška« umetnost.

Beležim pa rad še druga imena.

Erdtman, Andersson, Thegerstrom, Sjoberg, Larsson, oba Pauli, znameniti risar Kreuger, Nordstrom, Arsenius in kraljevski slikar, duhoviti krajinar princ Evgen so umetniške prikazni, preko katerih ne bode smela korakati kar slepo in nemo zgodovina stvarjajočih umetnosti.

Sosednja Norveška je podobna Švedski na las. Isti svetlobni efekti, iste nočne melodije, iste melanholično ubrane marine. Da ne bi viselo po vseh oglih in kotih toliko Ibsenov, pa bi komaj zaznal, da sem zašel v nove dvorane.

Ibsenov, huj, kaj jih je, in sam ne vem, kateremu bi dal prednost, ali Werenskioldovim, ali Guelejovim, ali Heyerdahlovim — vsi so Ibseni, a vendar vsi različni. Ibsena osebno ne poznam, in tedaj ne bodem sodil!

Fric Thaulow, neprekošeni pastelist, drži še vedno rekord, a cela vrsta mladih, nadobudnih talentov ga skoro dohaja; navajam

samo le Thorneja, Halfdana, Ströma, Krohga, Jacobsena, Henniga, Arnesena in slednjič preinteresantnega Muntheja, ki je razstavil kar kolektivno divno serijo akvarelov, ponajveč ilustrujočih domačo zgodovino, domači mitos in bajko.

Ker smo že v parterskih galerijah, oglejmo si tudi še hitro Dansko, Holandsko, Flamsko in Švico.

Karakteristikon za vso »nordiško« umetnost — barvena sila — ostaja tudi Dancem.

Čudno se mi vidi, da prekašajo ravno ti polarni umetniki, pri katerih bi pričakovali samo le senco, temo in led, nas vse »Južne, Solnčne« v intenziteti in uveljavljanju barve.

Mnogo prekrasnega sem videl pri teh, na umetniško-obrtnem keramičnem polju že davno proslulih Dancih.

Zadoščajo naj vam vsaj svetovnoznana imena kakor Kröyer, čigar »seja v kraljevi akademiji znanosti« je obudila pravo senzacijo. O portretistu Kröyerju bi izgubljal zaman besede.

Zadošča naj vam ljubeznivi Johansen, zadošča Hammershöj, Christiansen, Skovgaard, Julij Paulsen in fantastni Willumsen, če hočete, tudi še znani graver in litograf Hansen.

Nad vse dosedanje svetlobne efekte se je povzpel Henrik Jespersen s čudovito sliko vzhajajočega solnca. Skoraj nisem verjel lastnim očem, da bi kdaj s tem »pozemskim« materialom, ki nam je dan vsem slikarjem, mogla ustvariti človeška roka, in najsi je tudi največjega umetnika, čisto solnčno zlato.

Kako da ni Jespersen izgubil pri tem delu oči; saj jih izgubim, če le gledam to sliko!

Za poljanami, na katerih obzorju se rišejo jutranje silhuete preprostih koč in vaške cerkvice, zasvitalo se je, in v vsem svojem veličanstvenem blesku vstalo je zmagovito solnce in v milijardah blestečih žarkov razsiplje zlato svojo luč po rosni krajini, po drhtečem nebu; da gledate to solnce, bole vas oči, in pred vami plešejo zeleni in lilasti kolobarčki.

Pristopil sem bliže — in glejte ga prekanjenca, po vsej krajini, po nebu in žarkih naslikal je bil Jespersen zelene in lisaste zajčke — in tehnično gotovo prezanimivi eksperiment podal nam je solnce, kakršno je.

Pa z bolečega solnca rajši k prijetnim, ljubkim holandskim interierjem.

V Nizozemcih se podeduje od umetniškega roda do roda neizkaljena kri starih bodrih Fenierjev in Ostadenov. Kakor za gorko

pečjo v domači izbi, tako se počutimo pri teh Holandcih. Nekaj idilskega preveva vso to simpatično umetnost. Prostor in čas mi ne dopuščata, da bi se spuščal v podrobnosti; zato le nekaj in največjih umetnikov.

Kdor je kdaj posetil to razstavo, spominjal se bode gotovo še elegantne domino-maske v črnem, aristokratske Kaemmererjeve slike; saj mi je še dobro v spominu, kako zelo je ta krasna maska očarala vsakogar, kdokoli jo je videl. Spominjali se bodete dotičniki gotovo tudi še duhovitih plastičnih Israelsovih slik, morda tudi Mesdagovih, no, sam pa vam postrežem pač še z nekaterimi imeni. Vem, da vas s slednjimi vedno strašno dolgočasim, a kaj hočete, ko pa jih je toliko, brez imen pa ne ide!

Marteus, Neuhuys, gospdč. Schwartze, Bakhuysen, Toorop, Pieters, Klinkenberg, Cate in Wecle, vse dična in slavna imena!

Pri Nizozemcih sem občudoval tudi krasno kolekcijo litografij in radirb Bauerjevih, Hoytemsovih, že imenovanega Tooropa in velezanimivega krajinarja Kramerja.

Flamska umetnost je individualno slabo izražena; giblje se več na pariških nego na domačih tleh. Ta nedostatek pa ne zabranjuje, da imenujejo Belgijčani svojce može, pred katerih vseobsežnim duhom in zmagovitim umetništvom se klanja ves omikani svet. Da vas ne nadlegujem z ostalimi imeni, predstavljam vam samo le velemojstre:

Courtens, Carpentier, Emil Claus s svojimi kravami, znani Fernand Khnopff, slavni, nedavno umrli Felicien Rops in elegantni Stevens; vse vam polagam na srce.

O individualnem švicarskem slikarstvu pa že kar ni možno govoriti. Tu se križajo veliki duhovi, križajo šole in rase. Iz kaosa pa požene le tuintam imponujoča umetniška osebnost.

Najinteresantnejši je pač veliki simbolist Carlos Schwabe, znani privrženec one čudesne versko-umetniške sekte »rose + croix«, ki si je pridobila že mnogo velikih mož in ki uči, da nihče nego umetnik nima pravice žrtvovati bogu, da je poklicani svečenik samo le umetnik, da je le z umotvori, s kipi, slikami in glasbo mogoče častiti in moliti boga, vse drugo pa da je brezsramno, stupidno in pregrešno — in katere največji patroni v nebesih, ki so zgolj umetnost — so Lionardo, Beethoven in Wagner!

Schwabe kot simbolist pa je pač morda tudi najspretnejši risar na svetu. Njegovih tu razstavljenih sanj in sanjarij vam ne bom naštevat, pač pa imenoval še nekaj umetnikov:

Ker ni Boeklina tu, dostavil se je bil nadarjeni njegov učenec Hans Sandreuter. Čudno, Boeklin ni vplival na edinega direktnega učenca Sandreuterja, ko vendar direktno vpliva na tri četrtine vseh ostalih umetnikov. Otilija Roederstein je neizrečeno fina artistinja in ne manj izborni Vautier, Wagner, Giron, dekadentni, malo umazani Hodler, Burnand, Luiza Breslau, Band-Bovy in dekorativni Biéler.

Zapustimo parter in po širnih, rdečeprepreženih stopnicah navzgor! —

Velik napis nad še večjimi vrati oznanja nam »Grande-Bretagne«. Slike v precej neokusnem interierju pa živi, visokovratni Angleži. Mrzla, strašno mrzla je vsa ta umetnost. In toliko sem bil od njih pričakoval, morda največ . . .

Kje so oni čudnokrasni prerafaelisti, oni romantiki iz Botticellijeve krvi, kje Rosseti, kje Burne Jones?! Povsodi gledam le epigone, ki so spravili to božjo umetnost, to čisto, jasno poezijo ob kredit, angleško slikarstvo pa na kant.

Da, Watto, oni veliki Watto, o katerem trdi Muther, da je največji slikar vsega modernega sveta, največji slikar devetnajstega stoletja, je sicer tu, toda strašno mizerno zastopán. Kolika razlika med temi njegovimi deli pa med — življenjem in ljubeznijo — v luksemburškem muzeju. No, Vicksee, Davis, Gregory z dražestno, življenja in barve polno sliko iz nedeljskega življenja na Temzi, Hubert Herkomer z odličnim mojstrskim portretom, Kennington, La Tangue, Lord Leighton, slikar živali Swan, Shannon, oba Riviere, Sir Reid, Ouless in Orchardson tvorijo pač častno izjemo, in le njim se ima zahvaliti Angleška, da ni radi brezbrojnih ostalih slikarjev utrpel njen svetovni ugled.

Zoprni mi Alma Tadema, poznate ga gotovo vsi, ni izostal; razstavil je celo prav bogato in dobil, to se že tako razume, tudi grand prix.

Stopil sem v japonsko dvorano, toda, kar sem tu videl, prevzelo me je tako, da sem sklenil — zagrizen oboževatelj vzornega tega ljudstva — posvetiti mu prav posebno dolg članek v prihodnjih številkah.

Posetiti moramo tudi še američansko, špansko, nemško, laško, avstrijsko, madjarsko in hrvaško razstavo, zlasti preko avstrijske in in hrvaške ne morem kar s površnimi in kratkimi noticami; hočem posetiti tudi še srbsko, rumunsko, bolgarsko in grško, in slednjič nam še preostaja ogromna francoska slikarska razstava.

Mornarjeva ljubica.

»Ljubica, ali si zábila,
da bi na pir me povabila?« . . .
»»Nisem te zabila, dragi moj —
pridi med svate nocoj!««

Prišel je ljubček sredi noči,
vanjo uprl je lepe oči . . .
»Ljuba nezvesta, kaj ti je mar,
danes hodila si pred oltar!« —

Usta zaprl mu je bridek nasmeh . . .
»Čuješ ti, ali ni bilo to greh:
pila poljube si moje, deklé —
drugemu dala pa svoje srcé?« —

Dal ji je roko, zarajal je ples,
v strahu drhtelo je dvoje teles . . .
Dalje in dalje sta rajala,
ljubezen gorkejša je vstajala . . .

Prsi na prsi slonita si spet,
z usten ljubezni si pijeta med. —
Ah, kako mil je ljubezni napoj —
morda poslednji nocoj?

Zjutraj je line odpirala
in se po morju ozirala —
morda pa pride še enkrat
oni sinočnji svat? —

Ni ga, ah ni ga dočakala —
zaman po dragem je plakala . . .
On si hladi sedaj želje srcá
v mehkem valovju, na dnu morjá . . .

Nataša.

Glose k dogodkom na Kitajskem.[1]

Napisal Přemysl Hájek.

J' aimerais mieux être empalé, conformément au désir du général Skobeleff, que de voir les êtres humains s' entre dévorer en portant le drapeau mensonger de la civilisation. (Jaz bi rajši trpel ne vem kakšne muke, enako želji generala Skobeleva, nego da gledam, kako se človeška bitja pod zastavo civilizacije koljejo med seboj.)

Čeng-ki-Tong
v pismu redaktorju žurnala Fr. Chevassu
13. novembra 1894.

Najnovejši dogodki na Kitajskem so mi povod, da izpregovorim o njih nekoliko obširneje in s tem nazore o Kitajcih in njih deželi pri čitateljih, ki se za to zanimajo, kolikor možno izpopolnim in razbistrim.

Pred vsem se pa moram na kratko opravičiti proti morebitnemu očitanju, češ, kaj nam mar dežela in narod, ki sta tako daleč od nas.

Kitajsko vprašanje je dandanašnji že očitno stopilo v znamenje krize. Kitajski orjak se probuja iz spanja, pa ne morebiti, da bi radostno pozdravil nepovabljene in nadležne goste, temveč da energično napravi konec zvijačam teh, ki z raznimi krasnimi gesli na jeziku hočejo le izkoristiti njegovo apatijo. Vzhodnoazijske homatije so se danes poostrile že do te stopinje, da gotovo tvorijo vsaj važno fazo v zgodovini kitajskih odnošajev proti tujini, ako celo morebiti sedanja vojska enkrat za vselej ne preseče tega gordijskega vozla.

Za nas, za monarhijo avstrijsko-ogrsko, kitajsko vprašanje ni ravno praktičnega pomena. Pa, če se naši sosedje toliko boje kitajskega orjaka, je nemogoče, da bi mi ostali čisto ravnodušni.

Razen tega so mi potisnili pero v roko članki, ki jih dandanes kar mrgoli po časnikih in ki se odlikujejo s toliko nevednostjo v tej stvari in s svojimi često tako naivnimi nazori, da razsodnega čitatelja kar zona stresa. Kitajci v njih so razbojniki, požigalci, besni in krvoločni morilci, zagrizeni in stupidni neprijatelji vsakršnega napredka, narod, ki se ž njim ne sme ravnati kot z enakovrednim, narod, ki so ga Evropci le preveč razvadili in ga je sedaj treba

[1]) Ta aktualni članek je bil izišel lani v praški reviji »Naše Doba«. Po posredovanju g. vseučiliškega profesorja, drja Masaryka nam je g. avtor dovolil, da ga podamo našim čitateljem v prevodu. *Uredništvo.*

ukrotiti s kanoni in bajoneti . . . Dovolj o teh sramotnostih! Le še en kabinetni eksemplar iz te umazane zbirke hočem navesti: neki nemški list izmed onih, ki imajo svetoven glas, je pisal v uvodnem članku, da kitajskega naroda nikdar ne moremo smatrati za kulturnega, ker se je s svojo nesnažnostjo in s svojimi nečistimi jedili zgnusil vsem tujcem.

In take žalostne, najzmerneje rečeno, bedastoče premlevajo prvi evropski žurnali. O Kitajcih moraš pisati kot o barbarih; nobeno drugačno mnenje se ne trpi.[1]) Transvalske Bure ves svet zagovarja proti Angležem (dasi je to pri nekaterih le moda, in dasi sedaj že tudi največji kričači po pravičnosti utihujejo), štiristomilijonskega naroda, skromnega naroda, resnega in nebojevitega naroda, visoko kulturnega in le zase brigajočega se naroda pa si ne upa nihče braniti, morebiti zato ne, ker noče v svoji deželi trpeti tujcev, ki mu vsiljujejo svoje blago, svoje nazore in svojo vero samo s tem namenom, da bi se lože polastili njegovih bogatih zakladov. Ali pa je morebiti vzrok v tem, ker imajo ti ljudje obličja drugačne barve, nosove drugačne oblike in ker si v sili glad tolažijo z mišmi! Kako smešno, kako žalostno in kako bolestno je to!

*

Sedanji dogodki na Kitajskem niso delo slepostrastnih in krvoločnih, ampak previdnih in bistroumnih ljudi. S svojimi koreninami sezajo te krvave cvetke v popolnoma diametralno razliko obeh plemen, žoltega in belega.[2]) Evropska kultura (vrhu vsega še tako človekoljubno razširjevana!) splоh ne more eksistovati na ki-

[1]) Ko je gospod Coucheron Aamot, dober poznavalec vzhodnoazijskih razmer, ob kitajsko-japonski vojni v angleške in druge časnike pisal poročila, ki niso dišala po kadilu v slavo Japoncev, niso jih časniki priobčili, ali so jim pa dodali »rep«, ki je njegovo mnenje popolnoma negiral. — Izmed evropskih časnikov, v kolikor so meni znani, edini »T'oung Pao«, znanstven časopis, posvečen najskrajnejšemu Vzhodu, ki ga urejuje G. Schlegl, profesor kitajskega jezika na vseučilišču v Lejdenu, in pa berlinska »Zukunft« pišeta o Kitajskem s pravim razumevanjem in ljubeznijo. V prvem so velike vrednosti zlasti opazke, ki jih semtertja pristavlja urednik sam, »Zukunft« pa je priobčila že nekoliko člankov o Kitajcih (na pr. v letošnji 37. številki članek »Boxer«, fingiran list voditelja upornikov Li-Hung-Čangu, podkralju Kvang-Tunga), ki jih je napisal sam urednik Harden, ta vsestranski in vrli boritelj za resnico in pravico. Tudi »Neue Deutsche Rundschau« je prinesla v svoji letošnji 6. številki toplo pisan sestavek o laži-civilizaciji evropski.

[2]) Japoncev (kajpada pred vsem njih inteligence) danes psihično ne moremo več smatrati za Mongole; oni, kakor se je izrazil neki Kitajec, Azijati nočejo več biti, popolni zapadniki pa tudi težko da kedaj postanejo.

tajskih tleh, ali jo pa mora sprejemati kitajski narod sam, prostovoljno in le polagoma, prav polagoma, previdno in izbirčno, tako da jo ljudstvo lahko sproti prebavlja in si jo asimiluje. Prvega mnenja so kitajski patriotje, ki so proti tujcem naravnost neprijateljski in zaprti, drugega, h kateremu se priznavamo tudi mi, pa stranka takozvanih reformatorjev.

Veliki državnik kitajski, Li-Hung-Čang, morebiti prvi Kitajec, ki si je pridobil res pravo spoštovanje pri »belih hudičih«, je pred nedavnim pri neki avdienci odkrito izjavil svoje mnenje in trdno prepričanje. Njegove besede osvetljujejo prav razločno današnje razmere, in zato jih navajam skoro v polnem obsegu. Li-Hung-Čang je jasno spoznal nakane tujcev: »Velesile«, je rekel, »smatrajo Kitajsko za kolač, katerega si bi vsaka rada odrezala nekoliko kosov«. On pozna dobro njih taktiko in načela; toda »kanoni ne reprezentujejo prava do posesti dežele. Volja narodova, to je pravo! In Kitajci hočejo ostati Kitajci!« Nadalje brani z neizpodbitimi razlogi kitajsko politiko: »Naši nazori o življenju so od vaših tako oddaljeni kakor nebo in zemlja. Pri nas živi individuum za svojo rodbino, pri vas za državo. Zato mrzimo boj[1]) in se bojimo vsake izpremembe, ki bi utegnila človeka odstraniti od poljske grude. Saj vendar poznate svoje socialne krize in recite sami, čemu naj bi se predmet vaših najbridkejših skrbi, socialno vprašanje, ki sedaj gospodari v Evropi, uvajalo tudi na Kitajskem, in se tako še eno veliko zlo pridružilo k drugim, ki jih imamo že itak obilo.

Pravite, da nočemo nase pripustiti evropskega vpliva. Ali morebiti ne delamo prav? Le spomnite se, da so takoj v začetku naših stikov z vami 20.000 kitajskih naseljencev v enem tednu v Luzonu Španci pomorili. To nas seveda ni moglo nikakor

[1]) Kitajci niso nikdar širili kulture z orožjem, ampak vselej v miru (cfr. citat iz »T'oung Pao«), in se jim je vojska vedno gnusila. Zato seveda ne morejo biti sprejeti med naše militaristne države! Ta stran kitajske nature se kaže prav pogosto tudi v spisih njih klasikov. In klasiki so dandanes na Kitajskem vrhunec modrosti. Tu nekateri citati: V Šu-Kingu (V, 5, 2) stoji: »Ako je kralj moder in ljubi krepost, pridejo k njemu vsi tujci in se mu pokore.« — Meng-tsï (9. pogl.) pravi: »Ti, ki sedaj služijo knezom, govore: ‚Mi znamo povečati knezu državo in mu napolniti njegove blagajnice in arzenale!' Takim ljudem se pravi sedaj, da so dobri ministri, v starih časih so jim pa rekli, da so razbojniki.'« — Lao-tsï (30.—31. pogl.) piše: »Vojaštvo ne rodi nič dobrega, le trnje in bodičevje; velika armada pušča za seboj leta bede. Pameten mož doseže svoj cilj brez nasilja. Orožje niso živelj blagostanja, niso orodje idealnega moža; zatiranje pohlepnosti, miroljubnost in pokojnost so njegova najlepša zmaga.«

izpodbuditi, da bi odprli svojo državo »civilizatorjem«! In kake razloge pa imate za to, da gledate na nas kot na »divjake«? Sklicujete se na umore Evropcev. Kaj morebiti v Evropi ni dosti umorov? In preganjanja?

Le predstavite si, ko bi naši budhisti prišli v vašo deželo in bi pridobili prozelitov, ki ne bi hoteli služiti pri vojakih, češ, da jim nova vera prepoveduje ubijati, ali pa ne bi hoteli izpolnjevati drugih zahtevkov vaših zakonov. Pri nas ni bilo nikdar pravih verskih preganjanj.[1]) Smo preveč pametni, da bi hoteli komu vsiljevati način, kako naj moli Boga. To se godi pri vas, nikakor pa ne pri nas. Očita se nam tudi dvojezičnost naše politike. Drug za drugim nam nastavljate nož na grlo, da nas oropate. In kadar že čutimo jeklo, pa moramo govoriti to, kar hočete vi od nas slišati; pozneje seveda, kadar se čutimo bolj varne, pa prelomimo besedo. Ali se morebiti ne godi tako tudi drugod? Ali bi Francija pustila Alzacijo in Lotaringijo Nemčiji, ko bi se čutila dosti močno? Istotako je z našimi provincijami, ki nam jih je Evropa iztrgala. Še sreča, da se med seboj sovražite bolj, nego vas sovražimo mi — to je nam le v korist. Da bi vam pa ropanje vračali z ljubeznijo, tega vendar ne morete pričakovati. Sever Rusom, sredino in lep koščck juga Angležem, ostanek Francozom in drugim — Kitajcem pa nič! Toda petsto milijonov ljudi ne more kar tako brez vsega izginiti s površja zemlje! Vem, da vam ni težko, premagati nas, toda podvreči si nas, je manj lahko. To je kakor s kitajskimi jedmi. Pogumen Evropec jih lahko použije, če jih bo pa prebavil, to je drugo vprašanje. Mi se igramo z vašo zavistjo, z vašo vzajemno pohlepnostjo, dajemo, karkoli od nas zahtevate, dostikrat tudi, česar po pogodbi nismo dolžni dati. Zraven pa tudi skrbimo, da vas drži na uzdi Anglija, ki je močnejša od drugih. Mednarodna politika, kakor sem spoznal, je pri vas osnovana na strahu, ki ga eden provzroča, drugi pa čuti. Česar pa vi vsi ne slutite, to je brezmejna energija, ki navdaja prebivalce te dežele, cesarico in nas vse druge.«

Te besede so bile govorjene pred kakimi desetimi meseci in prav dobro pojasnjujejo najnovejše dogodke v vzhodni Aziji. »Revolucija« kitajska ni delo strasti, ampak razuma, je obramba, a ne napad, in je delo patriotično, ki budi v nepristranskem človeku popolno spoštovanje, in najsitudi se je porodilo v glavah in srcih ploščatonosih Mongolov s kito od zadaj.

[1]) Na prvi pogled se zde te besede Li-Hung-Čangove neresnične, pa preganjanja kristjanov na Kitajskem in prav tako na Japonskem so se godila vselej iz političnih razlogov, ne pa iz verskega fanatizma.

Krvavi čini Boksarjev so le povračilo za žalitve, ki so jih tujci prizadeli kitajskemu narodu. In teh ni ravno malo. Diplomacija, vojaštvo, trgovci in beli misijonarji so imeli vedno prav malo obzirnosti do »države sredine«. Ko sta l. 1897. Anglija in Nemčija premenili zastopnike svojih vlad v Pekingu, sta poslali na Kitajsko svoje diplomate iz Afrike. »Beli hudiči« so si poiskali pripravnih pristanišč, in Kina je hočeš-nočeš morala dovoliti Nemcem, da so se naselili v Kiaočau, Rusom, da so posedli Talienvan in Port Arthur, Angležem Vejhavej. Trgovci in tovarnarji so jim s pomočjo premetene diplomacije vsilili svoje izdelke in blago ter jim pri tem z opijem in žganjem uničevali telo in dušo. Misijonarji jih uče moliti Boga, katerega to ljudstvo ne razume in ga nikdar ne bo razumelo.[1]) Pri vsej osebni plemenitosti in čistosti namenov so vendar misijonarji le predstraže belih vojakov, ki prihajajo seveda s čisto drugačnim orožjem. — V Združenih državah severnoameriških, v Kanadi in Avstraliji so bili proglašeni kruti zakoni proti Kitajcem vsled zavistnosti delavstva, ki ni znalo in ni hotelo biti tako marljivo, skromno in varčno kakor oni. In za kitajsko-japonske vojske, s katero je Japonsko v resnici dostojno vstopilo v vrsto držav, katerih privilegij je kultura, koliko nepravičnih, koliko zlobnih, koliko surovih besed se je vrglo v lice velikemu, pa skromnemu vzhodnoazijskemu narodu! Pomislite to, pa se ne bodete čudili besedam Čeng-ki-Tongovim: »Voilà la métamorphose que les habitants du Soleil Levant cherchent a operer en Asie! S'ils réussisent, adieu la poésie, adieu le droit de gens, adieu la philosophie! (To je izprememba, ki jo izkušajo prebivalci »Vzhajajočega Solnca« [Japonci] izvršiti v Aziji! Ako se jim posreči, z bogom poezija, z bogom človeško pravo, z bogom filozofija!)«

Brezobzirnost in nenasitnost »civilizatorjev« je potisnila miroljubnemu narodu kitajskemu orožje v roke. Je že preverjen, da tujci nimajo poštenih namenov, da so planili po njegovi domovini, kakor nekdaj po Ameriki, Indiji in Afriki. Uspehov njih civilizacije v onih deželah ne more videti (ker jih ni!), pač pa lahko vidi dela njih brezobzirnosti, pohlepnosti in tolovajstva. Ali se naj potem človek čudi, da so se po toliko strašnih vzgledih, ko so Evropci cele velike narode pod krinko civilizacije duševno in telesno uničili, v svoji

[1]) Pripomnim tu besede prejšnjega kitajskega poslanca v Berlinu, Hsü-King-Cena, ki se je izrazil, da Kitajec pri svoji praktični morali nikdar ne bo kristjan po evropskem vzoru. Kristjanstvo, ako se kedaj na kitajskih tleh bolj razširi, se bo razvilo v vero, ki bo čisto drugačna od naše (ravno tako kakor indijski budhizem!). On sam, je rekel, je sicer krščen, pa kristjana ni v njem prav nič.

zdvojenosti in v strahu pred strašno bodočnostjo poprijeli tega, kar jim je zoprno, kar pa jim edino preostaje — orožja? Slutijo, da iz tega krvavega boja ne izidejo kot zmagovalci, vedo pa tudi, da si palmo zmage odneso iz vsake borbe, kjer se bori ne z železom, ampak z vztrajnostjo, ne s kanoni in bajoneti, ampak z neumorno delavnostjo in varčljivo skromnostjo. V tem je moč in bodočnost kitajskega naroda, ona brezmejna energija, o kateri je govoril Li-Hung-Čang. [1]) (Konec prihodnjič.)

[1]) Qu' est donc la rénomée exclusivement militaire des anciens royaumes de l' Asie occidentale en comparison avec la renomée de sagesse et de bon ordre que la China a su obtenir en tous temps chez ses voisins les plus éloignés? Chaque page de l' Histoire des peuples de l' Asie occidentale prouve la parole de Jesus Christ: »Tous ceux, qui prendront l' épée, périront par l' épée.« Pas un seul de ces puissants empires n' existe aujourd'hui. Ils ont péri dans le sang et le feu. La Chine seule qui n'a jamais pris l' épée que pour se défendre contre ses agresseurs, mais a propage sa civilisation par voie de douceur et de persuasion, a traversé toutes les péripeties des âges et a su se conserver intègre jusqu' à ce jour. Une précieuse leçon pour nos princes guerroyeurs et batailleurs dont la devise est: »Dieu est toujours pour les plus grosses armées. — (Kaj je pač izključno vojaška slava starih zapadnoazijskih držav v primeri z ono, ki si jo je pridobilo Kitajsko s svojo modrostjo in redom in ki si jo je vedno ohranilo pri najoddaljenejših sosedih? Vsaka stran zgodovine zapadnoazijskih narodov potrjuje besedo Kristovo: »Vsi oni, ki primejo za meč, poginejo z mečem«. Nobene teh mogočnih držav ni več. Vse so poginile v krvi in ognju. Samo Kitajsko, ki ni nikdar prijelo za meč razen za obrambo proti sovražnikom in je širilo svojo civilizacijo z blago besedo in blagim postopanjem, je pretrpelo vse izpremembe starosti in se znalo vzdržati do današnjega dne. Jasen odgovor za naše bojevite vladarje, katerih deviza je: »Bog je vedno le na strani mogočnih armad.«) Profesor G. Schlegel v »T'oung Pao« 1894. Str. 201.«

Pri sosedu sem pestoval . . .

Ko so gledali me mati,
ko sem rekel, da sem pestoval,
da sem zibal pri sosedu,
kot bi kdo za to mi plačo dal.

»No doma pa nisi hotel,
če sem te prosila še tako;
zdaj seveda ti ni treba,
saj pa tudi nisi več za to.«

Pa sem molčal in poslušal,
kakor velik grešnik gledal v tla . . .
Da so znali vse — drugače
z materjo orala bi midvà!

Nisem pestoval otroka,
niti zibal v zibki ga mehkó:
Mano imel sem v naročju,
gugal jo in gledal ji v oko.

Pa ni ona mi zaspala,
jaz zaspal bi kmalu bil kraj nje,
ko tako z roko mi lahno
božala je lice in srce . . .

Stanko Stanič.

Snubač.

In prišel po dnevi je k njim,
— le mislite, zanjo kak strah! —
Zasnubil roko je in srce.
Odgovora čakal je plah.

»O, mi bi že dali jo, mi!
Pošten si, to kaže oko . . .
A zraven je treba še Mane,
saj ona možila se bo!«

Pa Mana ob oknu sloni,
ne reče, da »ne« in ne »da«,
četudi najrajša na ves glas
zavpila bi »da« iz srca . . .

Pa ko ga pogleda, zardi . . .
O mati in oče sta tu!
Da ni ju, kako bi vzletela,
ovila se mu krog vratu!

Tako pa . . . Pa stopi k njej on
in nekaj ji šepne v uho,
in Mana se zdaj ujunači
pa reče stidljivo: »Naj bo!«

A jaz — jaz sem čul njun šepet,
moj Bog, saj za njima sem stal:
»Ne boj se mi, srček,« je rekel,
»oh, kdo bi po dnevi se bal? !«

Stanko Stanič.

Planinska idila.

Spisal Vladimir Borisov.

sako jutro, ko so obsvetili prvi žarki pomladanskega solnca najvišje vrhove skalnatih gora, je gnala svojo čredo na pašo. V levi košek s kruhom in sirom, v desni vitko šibico, je stopala za tropo ovec in jagnjet, ki so ji neprestano uhajala zdaj na to, zdaj na ono stran ter so skakljala semtertja, da jih je bilo veselje gledati.

Vse okrog nje se je vzbujalo k novemu življenju, vse je dihalo veselje.

Po dolgi in mrzli zimi je zopet prišla pomlad, ta razkošna in prelestna pomlad s svojim zelenjem in cvetjem, s svojo gorkoto, s svojimi žuborečimi studenci, s svojim ptičjim petjem, z vsem tem svojim nepopisnim krasom. —

Videla je, kako se je pred njenimi očmi dan na dan silneje in mogočneje vzbujala vsa priroda k novemu življenju. Videla je, kako so se prikazali prvi šopki trobentic, svetlorumeni, kakor da bi bili kosi zlata razmetani ležali po rjavih, suhih travnikih. Videla je, kako so začeli ti travniki zeleneti, najprej na solnčnih, polagoma tudi na senčnatih straneh. Videla je, kako je poganjala iz zemlje bilka za bilko, kako se je razcvital cvet za cvetom: povsod je vse klilo in cvetlo. Videla je, kako so se celo ti goličavi, v nebo kipeči skalnati velikani otresli zimskega jarma. Nad vsako steno, na vsakem parobku, na vsaki polici so ležale snežene veje; ko pa so začeli pripekati solnčni žarki, so se začeli trgati ti sneženi plazovi, in z mogočnim grmenjem, slišnim črez vso dolino, so drevili navzdol v prepade, razpršujoč se v samo gosto in svetlo sneženo meglo, katero so podili vetrovi naprej, dokler se ni, vedno prozornejša in prozornejša, razkadila popolnoma.

Da, prišla je pomlad, prišel je čas veselja za vse stvari!

Pred tremi tedni, ko je prišla prvikrat na pašnik, jo je še zeblo; dihala je v dlan in nemirno in nestrpno čakala, da se dvigne solnce nad gore ter prisije nanjo. Prenehale so mrzle sape, in bolj zarana nego poprej je začela prihajati s svojo čredo na pašnik.

Kako krasno je bilo vsako jutro! Temnovišnjevo nebo, na katerem ni bilo videti nobenega oblaka, se je razpenjalo nad njo. Jasno in plastično se je razločevala proti jugu in zapadu mogočna skupina

planin s svojimi sedli, zobmi in kvišku strmečimi vrhovi v svoji mokrosivi barvi od nebesnega oboka. Polagoma se je začelo na vzhodu svetliti, in kakor da bi trenil, so živordeče zažareli najvišji vrhovi drug za drugim; izprva komaj za toliko, da je bilo videti, kakor da bi se prižigali kresovi. A ta ognjenordeči blesk se je začel razlivati vedno bolj in bolj navzdol, oblil in objel je nazadnje gladke stene vrhov, dosegel je celo robove ob sedlih. Vse te smelo v zračne višave moleče živorobe piramide, vse te navpičnostenaste ostrine, gole in gladke, kakor da bi bile ravnokar izprane od dežja, vse te nepristopne skale, dvigajoče se iz silne in gigantske mase apnenika, so žarele v svitu jutranjega solnca, ki je lilo in vsipalo nanje svoje prve žarke, in zažarele so za nekaj trenotkov še intenzivneje, še čarobneje, kakor da bi se hotele pokazati strmečemu očesu v vsej svoji divjeveličastni krasoti.

Polagoma pa je začel ta kras bledeti in se izpreminjati v rumenkasto barvo in ta v svetlo- in belosivkasto, čim više je prihajalo solnce. Le tam, kjer so parobki, kjer so globoko zevajoče razpokline, kjer so strmi jarki in žlebovi, le tam so bile še vidne sence, skoro da črne, tik njih pa se je na mnogih mestih bleščal sneg. Ko pa je stalo solnce nad dolgim in zobatim hrbtom visoke gore na vzhodu, so prešle tudi te sence, in v enakomernem belosivem svitu se je dvigalo molče mogočno gorovje v zrak, katerega posamezni deli so se sedaj spojili v eno samo celoto.

Solnce je nazadnje posijalo na pašnik, in na vsaki travici, na vsakem peresu, na vsakem cvetu so se tresle rosne kapljice, svetlikajoč se kakor biseri v solnčni luči.

Ona pa je sedela na skali, z mahom obraslim, in se ozirala s svojimi plavimi, veselimi očmi na vse strani; iz rdečih lic ji je dihala mladostna svežost in zdravje, in iz jasnih oči ji je sijala deviška nedolžnost.

Pred njo se je razprostiral zeleni pašnik skoro strmo navzdol; ob koncu obrastel s koševjem, a nekaj korakov naprej se začenja kar nenadoma prepad, in sive stene segajo naravnost doli v dolino, obdano okoli in okoli od skalnatih gora in od vrhov, obraslih s smrekami, macesni in bukvami; po dolini pa se vije med zelenimi travniki bister potok, ki se včasih svetli, kakor da bi bil srebrn.

Na levo meji pašnik ob jarek, po katerega skokih se spušča peneč studenec navzdol.

Vzadi in nad njo je jelševa gošča in za to temen smrekov gozd, na desno pa, proti vzhodu, vidi se v isti višini cela vrsta

kmetij druga za drugo. Nekatere so skrite za sadnim drevjem, druge zopet so proste in velike, da je videti streho pri strehi, kakor da bi bile majhne vasi. —

Kamorkoli je pogledala, povsod je zazrlo njeno oko slikovit prizor, prizor poln blagodejnih kontrastov: od tihe doline pod njo pa gori do solnčnih planinskih višav.

Dih pomladi se je razlival nad vsemi stvarmi; bilo je lepo jutro!

Sveži vzduh, nasičen s smrekovim in cvetličnim vonjem, prešinjal in oživljal je njo, in ona je bila vesela — kakor vsa ta bitja, ki so jo obdajala, vsa ta tisočerna bitja, ki so se porajala pred njenimi očmi, in ki jih je ljubila in s katerimi je čutila in uživala veselje pomladi; bila je vesela, kakor so se ji zdele vse te cvetlice, vsa ta tresoča se peresa dreves in ves ta nebroj žuželk, švigajočih po zraku; vesela, kakor vsi ti glasovi, ki so ji prihajali na uho in odmevali v njej.

Vse se je oglašalo . . . vse se je veselilo pomladi. —

Včasih zopet se ji je zdelo vse tako tiho; nobeden listek na drevju se ni ganil.

V prestankih se je slišalo, kako je zavriskal daleč od nje pastir, ki se mu je oglasil drugi; in bilo je zopet tiho okoli nje; le kaka žuželka je še zabrenčala z visokim in tenkim glasom, in v bližnjem gozdu so se slišali v odmorih enakomerni udarci po deblih dreves.

Kadar pa je potegnil lahen veter od kake strani, prinesel je seboj sto in sto tistih zvokov, o katerih se ni moglo razločevati, ali so od ljudi ali od daljnih zvonov.

V daljavi je zdajci poknil strel; kakor grom je odmeval od stene do stene in se razlegal na vse strani; in ko je, pojenjajoč in izgubljajoč se v daljavi, že utihnil, slišal se je še enkrat odmev, lahen in kratek odmev; bilo je zopet vse tiho. Ali je ubil smel in predrzen lovec nad prepadom divjo kozo? Ali je sprožil svojo smrtonosno cev na nedolžno srno, pasočo se brezskrbno in ne slutečo nobene nevarnosti?

Zopet je bilo vse tiho.

Ona sama je postala zadnje dni vsa tiha in zamišljena. S svojimi plavimi očmi, ki so ji gledale izpod belega čela, je zrla večkrat sanjavo in nepremično na vrhove sinjih planin, raz katere se vidi tako daleč, tako daleč, raz katere se vidi toliko zelenih dolin, toliko prostranih ravnin s srebrnimi rekami, s holmi in griči, na katerih stoje bele cerkvice, vabeče k sebi trume pobožnih romarjev; raz katere se vidi toliko lepih vasi in trgov, obdanih od zelenih dreves, vrtov in

obdelanih polj; da, celo mesta se vidijo. In kadar je vreme jasno in zrak posebno čist, vidi se neki tam v neskončni daljavi morje, Jadransko morje; vidi se kakor dimast, temnoplavkast pas, s katerim je obrobljeno višnjevo nebo.

Kadar je tako zrla nepremično in sanjavo tja v daljavo, začeli so se v njej vzbujati čuti, ki jih ni čutila nikdar poprej. Bilo ji je, kakor da jo vleče neka skrivna sila kvišku na te vrhove, da bi tudi ona videla ta svet, ki je neki tako lep, tako diven.

Bilo je samo to?

Ne; v njenem srcu so se porajali i drugi čuti, čuti tako čudni, tako rahlo vznemirjajoči jo in zibajoči njeno dušo v slutnjah prej nepoznanega veselja, prej nepoznanih želj. Kako da se jih ni mogla iznebiti? Zakaj so se ji vzbujali vedno in vedno iznova, da je vztrepetavala v lahnem strahu in v hrepenenju po nečem, česar ni videla, česar se ni zavedala?

Ali je morda provzročevalo vse to misel na lepega Franceta, ki je hodil po cele dneve, ne meneč se za drugo delo, s puško na rami po gorah in ki jo je vzadnjič v vasi, ko je prišla iz cerkve, vzel s seboj v gostilno ter jo tam ponujal z vinom in pogovarjal se ž njo tako dolgo, tako ljubeznivo in resno in šaljivo obenem?

Kako prijetno ji je bilo, kako hitro ji je minil čas, ko je sedela poleg njega! Prišli so drugi fantje z dekleti, in pili so in prepevali so pesmi . . . tako lepe pesmi . . . same pesmi, ki pojo o fantih in dekletih . . . . o kako je bilo vse veselo, kako hitro je minil čas! . . .

On pa ji je zašepetal tiho na uho, da jo pride obiskat . . . sam, na to mesto da pride, kadar bo sama . . .

Ali pride? In če pride? . . . Ne, ne, to se ne more zgoditi . . . to so pregrešne misli . . . izskušnjave hudega duha . . . Ravno zadnjič je pridigoval duhovnik na leci tako živo o njem, kako zalezuje ljudi in jih zapeljuje, nikdar ne mirujoč in vsako priliko, vsako majhno priložnost uporabljajoč . . . vedno je pri nas, v našem bedenju in v našem spanju . . . pri delu in pri molitvi, v vsem našem dejanju in nehanju, v samoti ravno tako kakor v družbi . . . v veseli družbi, v družbi mladih fantov in deklet . . . ko pojo pesmi . . . lepe pesmi . . . oh te lepe pesmi . . . eden začne peti naprej, nato drugi za njim z ubranimi glasovi . . . tako lepo, da bi se jih nikdar ne mogel človek naslušati . . . te pesmi . . . Katera je bila že tako lepa? . . . vse so bile tako lepe, a ena . . . kako se že začenja? . . .

Goreči ogenj brez plamena
v srcu mojem zdaj gori,
nobeden drugi ga ne ugasi,
kakor le tvoje plave oči . . .

Še ena kitica je bila tako lepa . . . ko on prinese svoji ljubici prstan nazaj . . .

Zlat mi prstan je prinesel,
gor na vzglavje mi ga djal,
in tako mi je govoril,
kakor bi slovo jemal . . .

Slovo . . . slovo . . . zakaj jo je pretreslo tako čudno pri teh besedah? . . . njo, ki ni imela doslej nobenega znanja s fanti, ki je dosedaj rasla kakor samotna cvetica vrhu planin . . . zakaj ji je bilo tako čudno in tako tesno pri srcu? . . . Oh ta pesem . . . in kako žalostno se končuje . . . kako otožno . . .

Moje srce je že oddano,
kamor je namenjeno,
tja v globoko, črno jamo,
tamkaj počivalo bo . . .

Tamkaj počivalo bo . . . tamkaj počivalo bo . . . in iz groba bodo cvetle dišeče cvetlice . . . Oh te misli . . . kako da so ji prišle na um? . . .

Sedela je zraven njega, in pesmi so peli naprej, veselo in živo, da je kar odmevalo . . . in fantje so ponujali dekleta z vinom, rujnim in sladkm vinom, da se je kar razlivalo po mizi in kapljalo na tla . . . In nazadnje, ko so začeli godci gosti . . . ko so začeli plesati fantje z dekleti, vrtela se je sama ž njim na okrog . . . zibala se je na njegovih rokah . . . kri ji je hitela v glavo, in lica so ji gorela . . . in v gneči in hrumu in šumu, ki je bil okoli njiju, ji je zašepetal, da pride k njej, da jo obišče, kadar bo sama . . . sama . . .

V nedeljo pojde zopet v vas, pojde v cerkev k svetemu opravilu praznično oblečena . . . na glavo si bo dejala najlepšo ruto, ki jo ima . . . ono z rdečimi kraji, ki je vsa pisana od cvetlic . . . v tej ruti pojde k svetemu opravilu, in klečala bo v cerkvi utopljena v molitev, nedolžna in čista, podobna angelu . . . kakor angel? . . . ne, ne . . . ona ne bode mogla več moliti, kakor je molila poprej, s čistim srcem kakor nedolžno dete, ki nima pred najsvetejšim zatajevati ničesar . . . ničesar . . . in ona . . . zakaj je bila v družbi fantov tako vesela? . . . Zakaj se je tako naslajala ob glasovih teh pesmi . . . ki pojo o grešni ljubezni in ki so se ji lile v dušo kakor sladek in opojen strup? . . .

Klečala bo zopet v cerkvi, sklenila bo svoje roke k molitvi ... bode ji li to mogoče, ko se ji vračajo vse njene misli le k njemu, ki ji je zašepetal tako hitro in ljubeznivo na uho, da hoče priti k njej, kadar bo sama . . .

Vedno ji še zvene v ušesa njegove besede, sladke in ljubeznive besede, da pride k njej . . .

Ali pride? In kedaj? — — —

Kakor iz sanj se je vzbudila, prestrašena, da se je zasačila pri teh mislih; s plašnimi očmi se je začela ozirati okrog kakor srna, ki sluti v bližini nevarnost.

Nekdo je zavriskal s čvrstim in krepkim glasom.

Ali je on? . . .

* * *

V tihi dolini, obdani od vseh strani od visokih gora, stoji ob vznožju s smrekami in bukvami obrasle strmine majhna, lesena hišica.

Razen hleva s skednjem in ličnega, s lesenim plotom ograjenega vrta in nekaj drogov, na katerih se suši perilo, ne vidi se okoli koče druzega nego zelena trata.

V bližini teče bister potok, vijoč se tiho in mirno med že pokošenimi travniki, zaraslim tuintam s leskovim grmovjem.

Jesensko solnce, nagibajoče se že proti zapadu, obseva tiho dolino, v kateri je bilo še pred nekoliko časom vse tako živo; žanjice so žele žito v dolgih vrstah, kosci so kosili otavo, in od vseh strani se je slišalo klepanje kos in brušenje srpov; povsod so se slišali živahni govori, klici in glasovi ljudi. Vse je bilo pri delu, vse se je gibalo od ranega jutra do poznega večera.

Zdaj pa je vsa dolina kakor izumrla, in izginilo je vse, ob čemer se je prej naslajalo oko. Tam, kjer so se poprej zibali rumeni klasi, pokriva zemljo skorja temnorjavkaste prsti; na travnikih zrasla je sicer zopet nizka trava, a cvetlice ni skoraj videti nobene; le tuintam ziblje bela parnasija svojo glavico v vetru.

Solnce pada niže in niže, in dolge sence se razprostirajo po dolini.

Za par trenotkov potegne po dolini veter, hladen in mrzel, kakor da bi oznanjal, da se bliža čas, ko ovene zadnji cvet, in ko bo vse, kar se je s tisočerimi silami vzbudilo k življenju, počivalo mirno pod belo odejo. --

V izbici sedi molče na klopi mlada mati z detetom v naročju. Izbica je majhna, nizka in zatemnela, a snažna. Na desno od vrat stoji

zidana peč; v levo in v nasprotno steno, med katerima je v kotu miza, čisto obrisana, da se ji takoj pozna, da je iz bukovega lesa, vdelano je po dvoje oken, nizkih in ozkih, z motnimi šipami. Na levo od peči so vrata v tesno čumnato, na levo od vrat pa bele nečke in nad njimi polica s skledami. Na ograjo okoli peči je obešena obnošena obleka, pod klopjo pa leži različna obuja, pohojena in raztrgana. Stene so okrašene s podobami svetnikov, s starimi, z neokretno roko na steklene šipe slikanimi podobami v črnih, zaplesnelih okvirih iz lesa. —

V tej izbici sedi na klopi pri oknu molče mlada in bedna mati z malim detetom v naročju; vse okoli njiju je tiho, le iz ust matere se izvije zdajpazdaj globok vzdih, vzdih bolesti, muke in obupa.

Neskončna žalost in potrtost je razlita po njenem bledem, od prelitih solza opranem obličju, raz katero je še pred kratkim časom pred letom dni dihalo mladostno zdravje in dekliška svežost.

Obraz, ki ji gleda izpod rute, napol zakrivajoče čelo in upadla lica, je bled, a še vedno lep, in bolest ni vrezala vanj ostrih gub, pač pa jih je uplemenitila z nenavadno resnobo.

Ona trpi; glavo ima sklonjeno, in nebroj misli se ulega kakor črn in težak oblak na njeno dušo; davno bi se bila že zgrudila nezavestna na tla, da bi ji ne bila edina opora nedolžno, malo dete, ki je sedaj, poljubovano, negovano in nadojeno od nje, zaspalo mirno v njenem naročju.

Z motnimi očmi gleda ona predse; srce ji razjeda obup, strah, mraz in groza ji tesnijo prsi, in kakor s hladno roko se izteguje nekaj po njej; a gorje, ki ga trpi, je preveliko, da bi se moglo izliti v solze.

Le vzdihi, globoki se ji vijo iz ust, podobni onim, ki jih spremlja zadnje utripanje srca. — — — — —

Ona se zmezne; skoz temen in črn oblak nejasnih misli, ki se je ulegel na njeno dušo, začne se za trenotek svetlikati tenek žarek spomina na minolo veselje in srečo, sedaj pokopano za vselej.

Spomini se vzbujajo, vedno novi spomini, in drevijo v divjem begu mimo nje in izginjevajo v gosti megli. Cela vrsta spominov, od njenih mladih let naprej, vstaja sedaj pred njo — — — Ona se zre pred seboj zopet kot malo in zapuščeno deklico, ki je prišla na kmete; njen gospodar in gospodinja sta jo ljubila kot svojega lastnega otroka, ona pa je bila proti njima pokorna, ubogljiva in postrežljiva; vse je storila veselo, kar ji je bilo velevano. Rasla je in se razvila nazadnje v krepko dekle.

A vsi ti spomini dreve sedaj pred njo v divjem begu in izginjevajo v gosti megli.

Prišel pa je nov prizor in se ustavil pred njo; jasno vidi zopet pred seboj prostor, zeleni in z mehkim mahom obrasli prostor, kjer je čakala, ko je on prišel k njej, ko jo je obiskal prvikrat.

Pred njo zopet vstajajo jasne podobe, podobe dveh srečnih, v ljubezni topečih se bitij, okvirjene od zelenja in cvetličja.

Tam na zeleni trati je prišel k njej, tam jo je objel in poljubil in pritisnil na svoje srce; in ona je zadrhtela od sreče, vsa omamljena, vsa očarana in onezaveščena od sladkih čuvstev, ki so se s nepremagljivo silo vzbudila v njej.

Tam na zeleni trati se je shajala odslej ž njim — — — — O koliko sreče, koliko sladkosti je čutilo takrat njeno srce — — toliko sreče in toliko sladkosti, da se je v njej vtopila vsaka druga misel, in vsaka skrb! — — — —

Ko se je bila prvikrat zavedela, da je njena ljubezen pregrešna, bila je sicer vznemirjena, in prvikrat je povesila svoje oči pred ljudmi; svojo ljubezen pa je skrivala tembolj in jo nosila v svojem srcu ter živela v mislih le za njega, ki je predrugačil vse njeno bitje. — — — — Pred njo so se zopet porajali časi, ko ji je, kadar je bila zvečer žbrana vsa družina okoli mize, začelo prihajati k srcu tako tesno; čutila je, da je svojevoljno in skrivoma pretrgala vse vezi, ki so jo vezale doslej k drugim; nemirnost jo je začela izpreletavati, kadar je mislila na to, da ni več odkritosrčna; saj je svojo največjo srečo in vse, kar ji je polnilo in navdajalo dušo s toliko vnetostjo, zatajevala in skrivala skrbno kakor biser pred vsemi ljudmi.

Ko je legla v posteljo, bedela je mnogokrat pozno v noč, a nazadnje je zaspala mirno kakor nekdaj, ko je bila še nedolžna kakor otrok. Saj je v svojem srcu nosila toliko sreče in sladkosti, da se je v njej vtopila vsaka misel, vsaka skrb.

Jasne podobe izginjevajo v gosti megli, in temnejše in temnejše nastopajo mesto njih. Pred njo stoji gospodar in jo goni s strašnimi besedami kakor vlačugo od hiše. Od tega trenotka se začne za njo trnjev pot, pot bridkosti in trpljenja.

Bala se je ljudi in se jih začela izogibati; kadar je šla iz cerkve, videla je, kako so se ozirale njene vrstnice skrivaj za njo, tiho šepetajoče med seboj; ona pa je potegnila ruto še bolj črez glavo in je hitela brzo naprej, da bi se skrila pogledom drugih.

In vendar je bila ona srečna in vsa prešinjena od tihega veselja: varovala je dete, ki ga je povila v tolikih bolečinah; čula je

nad njim kakor nad dragocenim biserom, ki ga ji je dala usoda v njenem trpljenju.

On sam pa se je predrugačil ves, odkar je postala ona mati tega deteta; začel se je truditi in skrbeti za njo in za svojega otroka, kolikor je bilo v njegovih močeh, in bil je njej, slabi in rahli ženski, močna oslomba.

Po več dni se včasi nista videla; kadar pa je prišel, vesel in podjeten, preživela je ž njim trenotke sreče in ljubezni, ki je sedaj, odkar je bila mati, ni več objemala s plameni prejšnje strasti. — — — — Vsa ta sreča je sedaj minila, — — — minila je za vselej.

Ona ga vidi pred seboj, ko jemlje slovo od nje.

Nagovorili so ga, da je odšel s svojimi tovariši v daljni in tuji kraj za zaslužkom; tam je sekal v velikih gozdih smreke od ranega jutra do poznega večera; bilo je vse polno delavcev: eni so spravljali debla v doline, drugi zopet so vezali deske v plove, ki so jih nosile mogočne reke naprej.

Ko je odhajal, rekel ji je, da se vrne črez pol leta od dobrega zaslužka, ki ga čaka, mu bo lahko prihraniti toliko, da se bodeta, ko pride nazaj, mogla poročiti ter bivati skupaj pod eno streho.

Čakala je v nemiru in strahu trenotka, ko se vrne; vedno je mislila nanj, in zadovoljnost in skrbi so jo navdajale obenem, kadar se je utopila v prihodnost. Ko se on vrne, živela bodeta skupaj in delala in trudila se bodeta s skupnimi močmi, da si bodeta prislužila potrebno; odgojevala bodeta dete, njima v veselje, in raslo in razvijalo se bode krepko in čvrsto ter jima pomagalo samo pri delu. — — —

Prešlo je vse — — — — vidi ga še za trenotek, kakršen je bil, ko je jemal od nje slovo — — — — — ko ga je videla zadnjikrat — — — — zadnjikrat.

Pred očmi se ji začne delati temno.

Črn in težek oblak se zopet vali na njeno dušo, zatemnjujoč vse spomine in onezaveščujoč jo, da gleda kakor odrevenela predse, mrtva za vse stvari okoli sebe; le roke ji še objemaje krepko kakor prej malo dete, speče mirno v njenem naročju.

Ona se vzdrami; pred njo pa se zopet iznova dviga kvišku prizor, temen in strašen in navdajajoč ji dušo z obupom.

Zopet ga vidi pred seboj — — — — — njega, ki ga je ljubila s toliko ljubeznijo — — — — — a ne vidi ga več takega, kakršen je bil, ko je jemal od nje slovo — — — — — — — vidi ga, kako leži ubit in oropan na cesti v daljnem, tujem kraju. Tam

leži mrtev v svoji lastni krvi, zapuščen od vseh. Denejo ga v grob, denejo ga neškropljenega v neblagoslovljeno zemljo — — — — —

— Tu ga je čakala potrpežljivo in vdana v svojo usodo — — — — — in sedaj leži na mizi pismo, v katerem naznanja njegov tovariš, da so ga našli pred nekaterimi dnevi proti večeru na cesti mrtvega in oropanega; nihče ne ve, kdo je storil zločinstvo, in kako da se je to zgodilo.

Pismo je bilo oddano v Piatri na Rumunskem, kamor se je bil odpravil s svojimi tovariši na delo. —

Njo pa obhajajo smrtne zone; tesno in mrazno ji je pri srcu, kakor da bi se iztegovale hladne roke po njej. —

— Zunaj je vse tiho; solnce se je skrilo za gore, in v dolino padajo temne sence, temnejše in temnejše. — — —

Misli k Prešernovemu življenjepisu.

Spisal dr. M. Murko.[1])

Prešeren ni samo največji slovenski pesnik, ampak prvi lirik in, rekel bi, tudi umetniški epik na celem slovanskem jugu. Našo ubožno lepo književnost je po slabih začetkih postavil takoj na evropsko stališče po vsebini in obliki, pri tem pa ostal popolnoma naroden. Posebno se moramo čuditi, kako je v naš malo razviti jezik mogel presaditi poleg klasičnih vse glavne romanske, germanske in celo vzhodne pesniške oblike tako izvrstno, da mu v tem oziru med starejšimi pesniki ni para v vsem slovanskem svetu. Prešernove poezije so obenem slovenska poetika, za katero žalibog ni napisal tudi drame in novele, kakor je nameraval. Dobro je povedal Jos. Stritar v klasičnem uvodu k neklasični Levstikovi, po Jurčiču zvani izdaji Prešernovih poezij, da bi ž njimi mali slovenski narod smel stopiti pred sodnji stol brez strahu, ako bi bil poklican, da pokaže, kako se je udeležil vesoljne človeške prosvete.

In vendar kako se je Prešernu godilo celo pri nas? Ni imel sreče niti po smrti! Našemu narodu bi se res smelo očitati, da kakega pesnika niti vreden ni. Skoro neverjetno se mi zdi, da so se

[1]) Pr. pisateljev slavnostni govor pri Prešernovi devetdesetletnici na Dunaju v »Ljubljanskem Zvonu« za l. 1891., str. 81.—87.

pri nas mogli pravdati, kdo je večji pesnik, Prešeren ali — Koseski. Čudno je gledati v Miklošič-Navratilovem berilu za osmi gimnazijski razred, kako Prešernu še v drugi izdaji ni odmerjena niti ena cela stran, in kako se za primer iz njegovih poezij navajajo samo »Nova pisarija« in dva soneta. Tudi Jos. Marn, katerega vestnemu zbirateljskemu trudu bodi vsa čast in hvala, je posvetil Prešernu mnogo manj prostora nego raznim pisateljčkom. In kaj je počel s Prešernovim čudovitim, krepkim gorenjskim in vendar milim jezikom Levstik? Pesnik in pisatelj, ki je imel slovenski jezik v oblasti kakor malokdo, je hotel biti žalibog tudi filolog ter je že v mladih letih, ko še ni uničeval svojega lastnega dela kakor pozneje kot pravi slovanski mistik, »popravil« Prešernove poezije tako izdatno, da kar strmimo.

Marsikaj se je v poslednjih letih izpremenilo na bolje. Dobili smo tudi mnogo lepih doneskov k Prešernovemu životopisu, posebno po g. prof. Levcu, in k razlagi njegovih del. Vendar nimamo še do danes poštene in za malo denarja pristopne izdaje »Poezij« ter historično-kritične izdaje vsega, kar je naš pesnik napisal slovenski in nemški, in čakamo še tudi podrobnega životopisa ter na njem osnovane razlage in ocene njegovih poezij. Kako važno je tako razlaganje v zvezi s pesnikovim življenjem, naj dokazuje samo eden primer. »Slovo od mladosti« je J. Stritarju ena »izmed najzrelejših Prešernovih pesmi«. In vendar je ona iz prvencev; pesnik jo je objavil v prvem letniku »Kranjske Čbelice« (l. 1830.) pred »Povodnjim možem« in »Lenoro«, katerih ni sežgal, ko mu je Kopitar izrazil svoje mnenje o predloženem celem zvezku. Ko prebiramo te prvence, moramo pač obžalovati, da se je prestrogo držal Kopitarjevih nasvetov. Malo število Prešernovih poezij objasnjuje tudi to, da je bil takrat najbolj plodovit, ko je imel komu peti in kje. Pred vsem pa je treba pesnikov nastop in značaj tolmačiti v zvezi z njegovo dobo.

Književnost smo dobivali Slovenci vselej, ko so tudi k nam prodirale nove velike ideje: v 10. stoletju krščanstvo, v 16. reformacija, v 18. prosvetiteljni absolutizem, ki nas je nehote probujal, v 19. romantiški duh, ki je oživljal vso Evropo. O klasicizmu in romantizmu se je takrat mnogo pisalo, ali ljudje se niso zedinili o teh pojmih, in še danes imamo o njih različna mnenja tembolj, ker je romantizem imel povsod svoje posebnosti. Jedro pa mu je vendar bila naravna reakcija proti pretiranemu češčenju suhoparnega razuma v 18. stoletju, proti njegovemu skepticizmu in brezverstvu, proti državnemu niveliziranju in centraliziranju, ki je doseglo svoj vrhunec

v Napoleonovi svetovni vladi, proti vsegamogočnosti jezika, literature ž njenimi tesnosrčnimi, lažnoklasičnimi pravili, umetnosti, šeg in navad francoskega naroda. Posebno od Napoleona razdrobljeni in podjarmljeni Nemci so iskali tolažbe in krepila v pretekli slavi srednjega veka, ki se je prej imenoval »temen«, in v starodavni starini, ko si je nemški narod ustvaril iz svojega »narodnega duha« svoj jezik, svojo poezijo, svojo mitologijo, svoje pravo, svoje običaje, z eno besedo svoj »Volkstum« (L. Jahna knjiga o njem je izšla l. 1810!) ali po naše »narodnost«. Glavni znak narodnosti pa je vendar bil jezik, in geslo »Die wahre Heimat ist eigentlih die Sprache« je rekel sam Wilh. v. Humboldt, kateri je ustvaril tudi pojem modernih filologij, ki so mu bile »znanost o narodnosti«. Pri tem je pa bil vsak »naroden duh« romantikom svet. Že Herder je iskal pravo poezijo pri vseh narodih, nemški romantiki pa so šli še dalje v češčenju »narodne« poezije doma in na tujem, v študiranju in umetniškem prevajanju tujih poezij, posebno angleške, španske in laške, indijske, arabske in perzijske. Tako so se družile rodo- in domoljubne težnje z zanimanjem za duševne proizvode drugih narodov, svobodoljubnim pa je sledila skoro reakcija, ko vladarji niso več potrebovali narodne navdušenosti proti jetniku na otoku Elbi, vendar vsled tega so se znova probujale povsod svobodomiselne ideje. Kakor pri Nemcih so se tudi pri drugih narodih križale razne nove težnje, in po takem je imel romantizem povsod svojo posebno obliko.

Slovence je kakor Poljake dramil za kratek čas sicer sam Napoleon, ali trajen vpliv na nas so imele vendarle ideje njegovih sovražnikov. Vse, kar so Nemci s sveto navdušenostjo pisali in govorili proti gospodstvu tujega duha in jezika, čitali in poslušali so tudi Slovani, v prvi vrsti avstrijski, ker nemški romantiki so imeli v dobi osvoboditeljnih vojsk svoje središče na Dunaju. Kar sta takrat razglašala brata Schlegla, bi še danes ne mogel bolje povedati naroden poslanec, ki se bori za pravice svojega jezika. V dunajskih časopisih je sodeloval naš Kopitar, ta je širil »Patriotische Phantasieen eines Slaven« in druge članke, v katerih je vzbujal zanimanje za slovanstvo pri Slovanih in tujcih. K njegovim največjim zaslugam štejemo, da je našel in ustvaril Vuka Karadžića ter pomagal proslaviti srbske narodne pesmi po vsej Evropi. Tudi pri nas je dramil, naj se zbirajo narodne pesmi, povesti, pravljice, pregovori in zakladi narodnega jezika, vendar v naši domovini ni bilo podobnega moža in tudi ne podobnega narodnega blaga. Seveda je pa Kopitar vplival na ves naš narodni razvitek, ki se je najprej kazal v pisanju pre-

mnogih slovnic. Izmed Prešernovih sovrstnikov je izpodbujal Kopitar najbolj mladega Jakoba Zupana, ki se pa ni popolnoma nasrkal njegovega duha.

Omeniti je treba, da je bil pri avstrijskih Nemcih jako razširjen »mestni patriotizem« po deželah in krajih, zanimanje za njih zgodovino, narodno poezijo in glasbo, narečja, šege in navade. Za te težnje se je rabil izraz »vaterländisch« in »Vaterländerei«, ki je sčasoma prišla na slab glas. Našim alpskim deželam pa je posebno koristila delavnost v njih »dobro ljudstvo« zaljubljenega nadvojvode Janeza. Pred tem se ni delalo razločka med nemškim in slovenskim ljudstvom; listi, kakor »Steiermärkische Zeitschrift«, »Carinthia« in drugi, posebno pa »Illyrisches Blatt« in »Carniolia« so bili kakor za Slovence pisani. Tudi mnoge pesmi v čast visokih »prijatlov Kranjščine« so bile zaslužene in popolnoma v duhu časa.

Pri Čehih, Poljakih in Rusih se »domoljubna« ali romantiška doba začenja vsaj celo desetletje prej, ni pa slučajno, da se je na slovanskem jugu začelo novo literarno gibanje okoli l. 1830. naenkrat v Ljubljani, Zagrebu in — Gradcu, odkoder je dobil ilirizem svojega največjega pesnika, Stanka Vraza, slovanska filologija pa svojega velikana Miklošiča. Poleg občnih vplivov pa je Slovence in Hrvate bodril tudi primer drugih Slovanov. Izdatelj »Kranjske Čbelice«, M. Kastelic, sam najbolje pravi v svoji uvodnici, da »kranjska Muza«

K Slovencam drugim reva je zbežala
K vam, Polcov, Serbov, Pemcov ljub' rodovi,
Vi Krajnce znali ste budit', uneti.

Besede »Polci« in »Pemci« (»Čehi« šele v drugi izdaji l. 1834.) pač najlepše dokazujejo, da celo taki ljudje kakor licejski knjižničar Kastelic niso posebno temeljito poznavali svojih bratov. Poučevali so se o njih najbolj iz raznih nemških časopisov (in časnikov), posebno iz imenitnih dunajskih »Jahrbücher für Literatur«, iz katerih je hotel Kopitar napraviti glasilo zapadnih slavistov, in pa iz nemški pisanih knjig o Slovanih, kakor sta bila Dobrovskega »Slovan« in »Slovanka« (prvotno izišla tudi kot časopisa), najbolj pa iz P. J. Šafříka »Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten« (1826) in »Abkunft der Slaven« (1828). Za pripravljano drugo izdajo literarne zgodovine vseh Slovanov je napisal Čop, duševni oče »Kranjske Čbelice«, prvo popolno zgodovino slovenske književnosti, ki je pa zagledala beli svet (1864) šele po Šafaříkovi smrti. Vendar podobno po pismih in tudi osebno so se Slovenci

dotikali s Čehi in Poljaki, posebnega pomena pa je bilo za nas interniranje šc premalo ocenjenih Poljakov v Gradcu in Ljubljani. O Rusih se je še malo vedelo, le J. Zupan se je pogovarjal z nekaterimi na ljubljanskem kongresu (1821).

Ljubljani gre zasluga, da je začela prva na slovanskem jugu novo dobo, ki odgovarja romantični pri drugih narodih. »Kranjska Čbelica«, ki je žalibog samo štirikrat rojila (1830—1833), dasi je bilo že l. 1834. treba druge izdaje I. zvezka, je bila almanah (kakor v prejšnjem stoletju »Pisanice«) in sicer pravi »Musenalmanach« brez proze, to je vsaj po obliki, kajti po vsebini je je bilo mnogo v nji, tako da je Prešeren največ svojih pušic izstrelil proti Čbeličarjem, ki so se večinoma držali tudi starih vzorov, ker so bili učenci starših časov ali pa so trpeli od tega, da so v provincijo posebno takrat tudi literarne mode prihajale pozneje. Večina Čbeličinih pesnikov posnema Vodnikov anakreontizem in idilizem v obliki gorenjskih poskočnic, vendar navadno brez Vodnikove soli ali pa celo prav sladkarski, potem elegične in melanholične nemške pesnike 18. stoletja (Matthisson, Salis, Hölty, Hölderlin, mladi Schiller), Gellertove basni, Gleimove v slavo praškega Friderika II. pisane ode (Zupan: Berlinskega koplorja ura!), staromodne epigrame. Pri posnemanju rimskih in grških bukolikov je J. Zupan šel vsaj tudi med »tolminske pastirje«, pri U. Jarniku pa še vedno poje »Damon Meliti«. Moderni baladi razen Prešernovih sta v celi »Čbelici« le dve: Holzapflova »Na posipu Hudega grada« (I. zv.) in Ciglerjeva »Dozdevna smrt« (II.). Še navadnega kranjskega in slovanskega domo- in rodoljubja bi bilo malo, da ga ni prodajal na veliko J. Zupan v »Kranjskem Plutarčku« in »Kranjskem Nestorčku« ter v nekaterih pesmih, kakor v oni »Kranjec dolžen hrovatenja« (II. zv.), ki je izvila Prešernu klasični sonet »Ptujo-Besedarjem« (Ne bod'mo šalobarde!). Sploh je bil poleg Kastelca še najbolj napreden in raznovrsten profesor bogoslovja J. Zupan, kajti on je seznanjal Slovence s srbskimi narodnimi pesmi in pel celo pred Prešernom — gazele, samo škoda, da ni bil niti pesnik, niti filolog, niti jasna in disciplinirana glava.

Od nemških romantikov je torej večina Čbeličarjev vedoma in nevedoma sprejela le nauk, da je treba gojiti narodni jezik, in pa precenjevanje pesništva; kakor n. pr. pri Čehih je tedaj tudi pri nas pesnikov kar rojilo, kajti skoro vsak rodoljub je koval verze. Posebno zaslugo pa si je pridobila Čbelica s tem, da je prinašala »pokranjčene« ali »preslovenjene« srbske narodne pesmi (seveda

tudi »Asan-Aginko«, ki je po Goetheju najprej zaslovela po vsem svetu), »staročeške narodne pesmi iz Kraljodvorskega rokopisa« in »Balade ino pesmi mej kranjskim ljudstvam péte« iz zbirk V. Vodnika, A. Smoleta in celo iz tiskane Fr. L. Čelakovskega (Slovanskí národní písně, III. kn., v Pragi 1827). Celo primere iz »dalmaških« pesmi Ivana Ivaniševića (iz 17. stoletja) in »Iz Oglasa ruskih pesen od Fr. Lad. Čelakovskega« (v Pragi 1829) so dobili po »Čbelici« Slovenci, ki so torej tudi pestovali slovansko literarno vzajemnost že pred Kollárjevo imenitno brošuro.

Kakor vsi Čbeličarji se je tudi Prešeren zanimal za »alles Vaterländische« in sam pravi na istem mestu[1]): die Tendenz unserer Carmina und sonstigen literarischen Thätigkeit ist keine andere, als unsere Muttersprache zu cultiviren«. Domovina je bila Prešernu kranjska dežela in materinski jezik seveda kranjsko narečje. Zaradi tega rabi tudi njemu navadno izraz Kranjec za Slovenec, Slovenci pa so mu drugi Slovani. Na Kranjskem je v teku časa deželno ime prevladalo narodno, in šele Slovenci na okrajinah, posebno štajerski, so mu priborili zopet veljavo, ko so se vedno bolj širile narodne ideje, za katere je po Humboldtovem izreku bila prava domovina jezik. Slovenskega naroda v začetku 19. stoletja ni bilo, kakor n. pr. ni bilo tudi hrvaškega ali srbskega naroda v današnjem zmislu.[2]) Ko bi nas bili Kranjci o svojem času zedinili pod tem imenom,[3]) ne bi

---

[1]) Pismo St. Vrazu z dne 5. julija 1837. Letopis Matice Slovenske 1877, str. 161.

[2]) Prepuščajmo to zabavo birokratom, da se ravnajo po znani maksimi: »Quod non est in actis, non est in mundo!« — Če so živeli ljudje, ki so govorili slovenski jezik, potem je seveda živel takrat in že več stoletij poprej tudi slovenski narod. Stvar je bila poprej nego njeno ime. — Kar pa velja o nas skromnih Slovencih, to velja seveda še z večjim pravom o Hrvatih in Srbih. *Uredništvo.*

[3]) Ko so rodoljubi naši l. 1848. razvili svoj narodno-politični program, ravnali so prav modro, da so za vse Slovence izbrali ime slovenski narod, ne pa kranjski narod. S tem imenom so hoteli pokazati, da je pojem narodnosti širji in višji, nego pa pojem provincializma. »Slovenski narod stanuje po tistih pokrajinah, katere vi avstrijski državniki nazivate kranjsko, štajersko, primorsko, koroško, ogrsko in beneško deželo« — tako so hoteli reči prvi modri naši predniki. Ako bi bili pa izbrali za vse Slovence skupno ime »Kranjci« ali »kranjski narod«, bi bilo to provincialno ime odbijalo vse Nekranjce, in bi jih bilo težko združilo in vzbudilo k zavednosti celokupnosti; saj vemo, da provincialna imena še dandanes na tihem goje nekak antagonizem, in to ne samo med Slovenci, ampak celo med Nemci v Nemčiji. (Prim. Pruse in Bavarce!). Štajerci, Korošci in Primorci bi pač ne bili hoteli biti Kranjci, Slovenci pa smo vsi prav radi, ker je to resnica in ker je to edino ime, ki

bilo v tem nikake nesreče, saj so po takem potu nastala mnoga narodna imena iz deželnih, za bodočnost pa bi zedinjenje bilo bržkone bolj mogoče v stari »Kranjski«, ki je že bila večja, nego v novi »Sloveniji«, in za ime naših bratov bi nam ne bilo treba čeških tujk »Slovan« in »slovanski«. Za svojo domovino se je Prešeren skupaj s svojim učencem grofom Auerspergom (Anastazijem Grünom) najbolj navduševal iz Valvasorjevega dela »Ehre des Herzogthums Krain«, in odtod sta obadva zajemala snovi za svoje pesmi. Dasi je bil Prešeren po vsej svoji naravi lirik in je prepuščal »našim Homerjem«, naj opevajo slavna dela naših očetov, mu je vendar tudi Valvasor vdahnil epsko pesem »Krst pri Savici«. Seveda patetične rodoljubne frazeologije pri Prešernu ni, ali to je njegova prednost. Preiskave o Prešernovem slovenstvu, slovanstvu in rodoljubju imajo po takem vedno nekaj nenaravnega, ako ga merimo po sedanjih in ne vedno najboljših pojmih.

Za vselej je treba tudi pokopati legendo, da je češki pesnik in učenjak Čelakovský osebno navdušil Prešerna za slovanstvo. Tega ni bilo treba in tudi nikakor ni moglo biti. Iz prijateljskih pisem Čelakovskega (Sebráné Listy) vemo natančno, kaj je Čelakovský delal v Pragi v letih, ko je bojda občeval s Prešernom, ali tam ni sluha ni duha o Prešernu, pač pa sam Čelakovský celo pripoveduje, kako je že prej v Lincu od dveh sošolcev dobil »vindičky«, t. j. slovenske narodne pesmi.[1]) Prešeren je lahko znal že rano spise Čelakovskega, posebno njega izdajo »Slovanskih narodnih pesmi«, v katerih je Čelakovský že v I. knjigi (l. 1822.) klical »brate na Savi in Dravi«, naj zbirajo svoje zaklade. Čelakovský pa se je s Prešernom seznanil šele po »Kranjski Čbelici«, kar nam jasno dokazujejo njihova pisma.[2]) Odlični pesnik in najsimpatičnejši zastopnik češkega

nas združuje. Ime »slovenski narod« pa je tudi čisto upravičeno in ni nič novega! Saj vemo, da je že Trubar nazival svoje rojake »ljube Slovence«, in jezik, v katerega je prevajal sveto pismo, je njemu jezik slovenski (vmes tudi »kranjski«). Takisto imenuje Dalmatin svoj jezik, v katerega prevaja biblijo, tudi jezik slovenski. Da tudi Vodnik pozna slovenski jezik — in ne samo »kranjski« — je znano. Tudi Nemci so naš jezik imenovali poleg »krainerisch« navadno windisch; vsi Slovenci pa jim nismo bili nikdar Krainer, ampak »Winden«. — Ako pa je jezik naš bil od nekdaj jezik slovenski, potem je naravno, da je tudi narod, ki govori ta jezik, narod slovenski, ki ne živi samo na Kranjskem. Ime »slovenskega naroda« je torej našim preporoditeljem zlasti l. 1848. prišlo kar samo od sebe, in boljšega imena nam niso mogli niti dati. *Uredništvo.*

[1]) Pr. Sebráné Listy, 11, 25, 27, 33, 34, 76.

[2]) Letopis Matice Slovenske l. 1875., 160—163, Ljubljanski Zvon l. 1898., 379—380, l. 1882. 49—53, 110—112.

romantizma je takoj po zaslugi ocenil našega Prešerna javno v vplivnem časopisu češkega muzeja (l. 1832., IV. zv.)[1]) in v pismu, s katerim je začel njih korespondencijo 24. decembra 1832. Čop je v »Illyrisches Blatt« l. 1833. seznanil naše rojake z oceno, ki jim je kazala, kakega pesnika imajo med seboj. Prešeren se je potem gotovo tudi za Čelakovskega bolje zanimal, saj je celo vedel, da je ta prestavljal sv. Avgustina delo (De civitate Dei), ali mnogo si tudi v teh osmih letih nista dopisovala. Kot pesnika imata marsikaj skupnega, in bilo bi vredno študirati, ali sta drug na drugega vplivala.

Dasi je Prešernu delala češčina velike težave, seznanil se je vendar tudi z drugim glavnim pesnikom svoje dobe, Janom Kollárjem, katerega »Slávy Dcero« je čital v izvirniku, ker drugači ne bi mogel praviti, da smo Slovenci s svojo književnostjo še vedno tam, kjer nas je našla Kollárjeva Muza.[2])

Naravnost od njega je imel mater »Slavo« in tudi b o g i n j o »Ž i v o«, Č r t e, b o g o v e n a d o b l a k i (iz »V ý k l a d a« k S l a v y D c e r i). V d u h u č a s a j e t u d i P r e š e r e n m i s l i l, da smo tudi Slovani imeli svoj Olimp, vendar ni maral njegovega nejasnega vseslovanstva in tudi ne od njega početega bahanja »četvero bolj množních Slave rodov«. S tega stališča je treba tudi soditi njegove ostre izraze o Ilircih in o Stanku Vrazu. Kar pa je pisal »Slovencev uskoku« o slovenščini in njeni književnosti, je obveljalo, ker faktične razmere so močnejše od vseh teorij, bodisi najsimpatičnejših.

Kot romantik je Prešeren jako cenil in zbiral narodne pesmi ter jih je lepo število poslal St. Vrazu, vendar ni se igral ž njih posnemanjem niti po vsebini, še manj pa po obliki. Naš največji pesnik je pokazal, kako se je treba učiti od naroda, peti v narodnem duhu, pri tem pa ostati umetnik. Seveda je Prešeren znal tudi ločiti prave narodne pesmi od dozdevnih, n. pr. Ahaclovih.

Že v tem, kar ima Prešeren skupnega s Čbeličarji, jih je vse daleč presegal, prava sinova svojega časa pa sta bila le on in njegov starši prijatelj Čop. Ta »velikan učenosti«, ki je tudi Prešernu pokazal »pot pravo v deželo duhov«, je znal jezike vseh omikanih narodov, ali še bolj važno je, kar hvali Prešeren: »Skríta nobêna bilà ní zvezd ti nebá poezíje«. To je bil pravi učenec nemških romantikov, kakor ustvarjen za to, da bode mentor Prešernovemu geniju.

---

[1]) Gl. Čelakovskega Sebrané spisy IV. 428 sl.

[2]) »Ljublj. Zvon« 1882, 110. Misli pri tem na 129. sonet IV. speva.

Najbolj se kaže Prešernova odvisnost od nemških romantikov v velikem bogastvu oblik, posebno romanskih. Brez domačih vzorov je nastopil hitro za Vodnikom pesnik, ki je pel v raznovrstnih jambskih, trohajskih in daktilskih kiticah, pri tem pa še zanesel k nam nibelunško kitico, tercine, sekstine, stare oktave, sonet in celo sonetni venec z akrostihom, gloso, balade in romance s španskimi moškimi in ženskimi asonancami. Romantiki, med katerimi so nekateri cenili glasbo više od vseh umetnosti, so posebno poudarjali blagoglasje v poeziji, dasi so imeli pri posnemanju romanskih oblik veliko težavo s svojo »Eeee-Sprache«. Pri nas pa je Prešernovemu mojstrstvu pomagal tudi jezik s svojimi močnimi in globokimi samoglasniki v končnicah (pr. »Hčere svet«: noč, zor, moč, rekoč . . »Učenec«: u-o, »Dohtar«: a-o). Prešernova podoknica »Luna sije« je že samo po sebi glasba, in ni slučajno, da v rimah prevlada »ljubeznivi« i, kakor ga imenuje A. W. Schlegel,[1]) ki je sestavil »Vocal-Farbenleiter«. To kitico je posnel Prešeren po Brentanovih pesmih »An eine Kranke«, kjer je ravno prva kitica še ena iz najbolj blagoglasnih, dasi ne dosega Prešernove, ki ima eden verz in tudi eno rimo več:

Bleib' nur stille,
Gotteswille
Hat auch dich ja auserseh'n!
Alle Armuth, alle Fülle
Wird auch dir vorübergehn.

»Stanzenglut« in »Sonettenwut« sta prišli pri Nemcih sčasoma na slab glas, in Tieckovi tolikokrat glosirani verzi »Liebe denkt in süssen Tönen, Denn Gedanken stehn zu fern« . . . so zapeljavali pesnika večkrat na kriva pota, posebno na igranje z rimami (Reimgeklingel), ali resnično je omenil o Prešernovih sonetih že Stritar, da ga »tudi ni le enega samega praznega med njimi«, tako da se Slovenci smemo ponašati, »da smo v sonetu prekosili ošabnega soseda«. Jedrnati soneti proti črkarski pravdi, Kopitarju in Ptujo-Besedarjem imajo tudi svoj primer v nemških »romantiških dekretih«, in Prešernove pušice in zabavljice so bile »Literarische Scherze in A. W. Schlegel's Manier«; skupno jima je celo geslo, »da na visoki vrh leté iz neba strele«.

Prešeren pa je pel tudi najdovršenejše vzhodne gazele že l. 1833. (Čbelica IV. zv.). Ta letnica je jako važna, kajti Nemce same sta seznanila Rückert in Platen ž njimi prvič šele v letih 1821—1822.

[1]) Werke, Lg. v. Böcking 7, 175.

Zanimivo pa je, da jih je pri nas prvi posnemal J. Zupan, ki jih je prestavil (Illyrisches Blatt 1831, št. 12., 13., 46.) iz kranjsko-nemškega pesnika Franza von Neumannsthal. Na Zupanu lahko nekolikokrat opazujemo, kako je šušmar dramil zaspanega pesnika (»Dr. Sieben-Schläfer« ga imenuje eden prijatelj), naj ž njim tekmuje. Celo tak primer nam tudi objasnjuje, kaj je Prešeren izgubil, ko mu je usoda prerano vzela Čopa, Zupana, Smoleta in Korytka.

Romantik je Prešeren v posebnem naglašanju pravic človeškega srca in umetniškega duha. Nasprotje med življenjem in idealom, med poezijo in prozo je sicer vedno pesnike zanimalo, posebno tako globokočuteče in nežne lirike, kakršen je bil Prešeren, vendar nemška idealistična filozofija je dognala to nasprotje do vrhunca. Fichtejeve teorije o svet ustvarjajočem in vladajočem »jaz« so dale podlago skrajnemu subjektivizmu, in Schelling, ki jih je bolje razvijal, je prišel pri tem do nauka, da je poslednje in najvišje na svetu poezija. Odtod izvira brezobzirno sovraštvo proti vsem »filistrom«, posebno proti onim, ki poezijo rabijo za prozaične svrhe (pr. posebno Novo pisarijo, Gloso) ali pa ukazujejo pesniku, kako naj poje (gl. posebno Orglarčka). Tako je postal tudi Prešeren velik pevec disharmonije med idealom in življenjem, ki nosi v svojih prsih gorje vsega človeštva in trpi zanje brez miru (Pevcu). Tu Prešeren najbolj spominja na Mickiewicza, ki pravi o sebi, da je on milijon, ves narod. Pesem »Pevcu« je tudi nastala šele takrat (natisnjena l. 1838 v Illyrisches Blatt, št. 23. pod prvotnim naslovom: Osrčenje), ko se je bil Prešeren po Korytku že seznanil s poljskim pesnikom-kraljem in pesnikom-mučenikom, od katerega ima tudi misli gesla (gl. prvotno obliko v Illyrisches Blatt 1838, št. 21.) svojih »Poezij«: »Sem dolgo upal ! . .« (gl. prestavo Mickiewiczevega soneta »Resignation« v Illyr. Blatt 1837, št. 9.).

Vpraša pa se, je li tudi Prešeren z Mickiewiczem hodil za Byronom, za »vlastiteljem dum« (misli), kakor ga po pravici zove Puškin; kajti ni ga bilo pesnika v 19. stoletju, ki bi bil imel na svoje sodobnike tako velik vpliv kakor angleški lord. V Ljubljani je bilo takrat nekaj častilcev Byronovih, in med njimi je češki Nemec Hilscher, najbližji rojak češkega byronista H. Máche, Byronove poezije celo izvrstno prestavljal. Tudi Prešeren se je lotil »Parizine« že l. 1833., ali kakor se vidi, izbral si je pesem, ki je najmanj značajna za preponosnega in obupnega angleškega svetovalca, za njegov satanski. smeh, in še te ni do konca prestavil. Tudi Mickiewiczevi vplivi (pr še: Kam) Prešerna niso napravili byronista, ampak on nasleduje tudi

po vsebini nemške romantike, ki so se samo v umetnosti upirali starim bogovom, brata Schlegla, Brentana, Uhlanda in Chamissa, Rückerta in Platena. Zanimivo je, kako je izmed svojih prvencev ohranil tudi prestavo Th. Koernerjeve nemško-narodne, proti Francozom naperjene pesmi »Licovski strelci«, katere je l. 1830. natisnil v »Illyrisches Blatt«, v »Poezijah« l. 1847. pa ne. Izmed velikanov nemškega Parnasa bi zastonj iskali sledov patetičnega Schillerja (samo viteza Toggenburga je vzel za predmet enega soneta), dasi je v Ljubljani v prvih desetletjih bil posebno razširjen kult Schillerja; zato pa Prešeren hodi za Goethejem v duhu romantikov, katerim je bil ta »namestnik poezije na zemlji«. — Tudi Prešeren ne more dovolj povzdigovati pesnika, vendarle kot svobodnega umetnika in pevca nesrečne ljubezni, ne pa kakih socialnih ali politiških idej. Najbolj značajna zanj je balada »Neiztrohnjêno srcé«, kjer se pesnik primerja svetniku, katerega srce ne more zgniti, dokler ne bo črez noč ležalo pod jasnim nebom:

Hladíjo naj ga sápce, naj rôsa páda nánj,
Naj sónce, luna, zvézde, kar so mu pévskih sánj
Pred vdíhnile v življênji, prejmêjo spét 'z njegà;
— — — — — — — — — — — —
Ko vstane drugo sónce, srcé takó skopní,
Ko béli snég spomládi, da kàj zagrêbsti ní.

Iz teh verzov odmeva tudi nekako Schellingov-Goethejev panteizem.

Posebno v baladah spominja Prešeren najbolj na Goetheja (gl. posebno: Ribič) ter na Uhlanda, glavarja »schwäbische Schule«, in na njenega berlinskega prijatelja, ponemčenega Francoza Chamissa. Sploh je bila cela »schwäbische Schule« slovanskim pesnikom, posebno pa našim južnim, neizmerno simpatična, Prešerna in Vraza pa je naravnost vezal ž njo A. Grün, ki je najprej v njenem »Deutsches Musenalmanach« l. 1836. objavil svoje prestave »kranjskih« narodnih pesmi. V duhu romantikov pa se tudi v baladah in romancah bliža Prešeren (kakor tudi Vraz) romanskim narodom, to se pravi, pri njem pravzaprav ni angleških balad z mračnim in meglenim nebom, on se nagiblje le k jasnemu jugu in poje bolj romance. Presadil je sicer tudi on rano na naša tla »Lenoro«, po kateri bo Bürger vedno slovel ne samo v nemški, ampak v svetovni literarni zgodovini, ali ni ga posnemal ž njegovimi strašili in kriki. Zanimivo je »Lenoro« primerjati s »Povodnjim možem«, še bolj z isto balado »Der Was-

sermann« A. Grüna.[1]) Oba sta našla povest v Valvazorju, vendar A. Grün ji je vzel mestni ljubljanski in dal splošni značaj. Primerjajmo v začetku:

Dort wo das ebene Blumengefild
Der Strom so ruhig durchwallt,
Wo riesig der alternden Linde Bild
Im blauen Spiegel sich malt;
Dort sammelte einst sich derHirten Schaar
Beim heitern Ton der Schalmei'n;
Dort fand vereinigt manch glückliches Paar
Zum fröhlichen Reigen sich ein.

Od nekdaj lepé so Ljubljanke slovéle,
Al lépši od Urš'ke biló ni nobene.
Na starem so trgu pod lipo zeleno
Trobente in gosli, in cimbale péle,
Plesale lepote 'z Ljubljane so céle
V nedeljo popoldan z mladenči veséle.

Že na tem primerčku ne vidimo samo razločka v pesniški nadarjenosti in umetnosti, ampak še bolj opazujemo na eni strani abstraktnega Nemca, na drugi pa realističnega Slovana. Prešeren je sicer čital še pri Bürgerju o njegovih romancah: Deutsch sind wir! nicht griechisch, nicht römisch, nicht Allerweltsgedichte in deutscher Zunge, sondern in deutscher Zunge deutsche Gedichte. Imel je med romantiki posebno dobre vzore v Chamissu, ki je med njimi najbolj realist, vendar tudi pri Prešernu nahajamo, kar tako občudujemo na Mickiewiczu in Puškinu, na Čelakovskem in St. Vrazu: vzrastel je popolnoma na domačih tleh, tiči ves v svojem narodu tako močno, da ga vsa nemška idealistična filozofija, vsa njena fantastična nova in sredovečna romantika niso mogle prestvariti. To pričajo vse njegove poezije, njemu je učenje pri drugih vselej le koristilo, nikoli pa škodilo! Kdor hoče imeti še posebno nagleden primer, naj vzame Prešernovo nedolžno pesem »Nezakonska mati« in pa škotsko narodno[2]) »Wiegenlied einer unglücklichen Mutter« v Herderjevih »Volkslieder« ali »Stimmen der Völker« (poznejši nadpis izdatelja S. Müllerja), katero je Prešeren gotovo poznal, saj so se od Herderja učili vsi častilci in zbiratelji narodnega pesništva.

Pri Prešernovem realizmu je treba posebe omeniti tudi primera, ki dokazuje njegovo umetniško naprednost in zmožnost poetiziranja celo tako nepoetičnega predmeta, kakor je železniška mašina. Chamissu in A. Grünu se šteje v veliko zaslugo, da sta se skoro lotila »poezije para« (Chamissov »Dampfross« je iz l. 1830.). Kako zabaven in domač pa je Prešernov razgovor kranjskega parčka o »železni cesti«!

[1]) Jako poučna je tudi danska balada »Der Wassermann« v Herderjevih »Volkslieder« ali »Stimmen der Völker«.

[2]) Priporočamo ta primer posebno pretiranim častilcem narodnih pesmi.

Prešeren je tudi takrat resničen, ko opeva svojo nesrečno ljubezen. Tu moram odločno ugovarjati J. Stritarju, ki nahaja pri Prešernu tri glavne čute: ljubezen, domoljubje in tisto hrepenenje po idealu, ter pravi dalje: »Ta ljubezen je . . le poetiška fikcija; to hrepenenje po izvoljeni devici je simbol hrepenenja po nedosežnem idealu«. Ne, nikoli ne! Stritar sicer dalje sam sebe precej pobija in prav dobro omenja na drugem mestu, da Prešeren ni zakasneli trubadur, vendar njegovo mnenje je podpiral potem tudi Levec [1]) z životopisnimi podatki o Juliji Primčevi. Vse to pa nas ne more motiti v trditvi, da Prešeren poje samo o svoji ljubezni, katero seveda kakor vsak pesnik idealizuje. Sploh pa je ta ljubezen bila čisto idealna, kajti kakor Tasso je tudi on svojemu nedosežnemu idealu mogel le skrivaj razodevati svoje bolečine (gl. 3. sonet »Sonetnega venca«), ali ravno taka tajna ljubezen je tembolj močna, ker v občevanju bi morebiti izvoljena devica marsikaj svoje idealnosti izgubila, in lahko traje prav dolgo. Iz življenja raznih lirikov bi se tudi dali navesti zanimivi primeri, kako dobivajo svoj izraz pesnikovi vtisi še po dolgih letih. Prešeren sam govori o svoji »Liebesperiode« in takrat je tudi napisal ali vsaj s p o č e l (treba je misliti na pravo »conceptio«) večino svojih ljubezenskih poezij. Največjega pomena je seveda »Sonetni venec«, o katerem še ne vemo, iz kakih let je (izišel je leta 1839.), in ta nam najbolj jasno kaže, koga je opeval Prešeren, saj se drugači ne bi posebno trudil z akrostihom. Julija Primčeva mu je lahko tudi ostala dolgo poetična, ker se je šele l. 1840. omožila, on pa njej zvest v svoji pesniški domišljiji, dasi je nezakonsko ljubezensko srečo užival že z drugo. V pesmih od l. 1841. kakor »K slovesu«, »Zgubljena vera«, »Ukazi», »Sila spomina« velja še vedno: »Vse misli zvirajo 'z ljubezni ene«. Te misli pa so tako žive in jasne, ti čuti so tako goreči, globoki in iskreni, da Prešernovim poezijam nikakor ne smemo jemati posebno visoke cene, kakršne bi ne imeli, ako bi bila ljubezen našega pesnika fikcija.

Kako je treba tolmačiti Prešernov idealizem v zvezi z romantiškim subjektivizmom, smo že govorili. Da pa pesnik opeva z ljubeznijo k izvoljeni devici tudi ljubezen k domovini ter obe prav umetno veže, ni nič posebnega: podobni »Liebes- und Vaterlandsdichter« so bili vsi mlajši romantiki, pri Čehih Kollár in Čelakovký, na jugu še Stanko Vraz in drugi Ilirci. Posebno Vraz nas zanima, ker prva speva njegovih »Djulabij« in Prešernovi soneti so blizu iz enake dobe, dasi je tudi tukaj Prešeren že vplival na Vraza.

[1]) »Zvon« 1879, 53.

Bolj nevarno bi bilo za slavo našega Prešerna, ako bi se mu mogla očitati prevelika odvisnost od njegovih literarnih vzorov, posebno od Petrarke, ki je podobno opeval svojo Lavro, vendar bržkone ne tako resnično. Prešeren je res posnel mnogo Petrarkovih sonetov, in nekatere podrobnosti kakor spoznanje pri božjem grobu (pri Prešernu na veliko soboto, pri Petrarki se misli veliki petek, Čelakovsky ima jasno ta dan) se posebno čudno ujemajo, vendar te ne morejo odločevati glavnega vprašanja, če bi tudi dokazovale preveliko posnemanje, kar pa še ni dognano.

Poleg raznih nezgod je bila tudi edina prava ljubezen Prešernova kriva, da je tako malo pel. Prešeren je namreč pred vsem lirik, lirični pesniki pa se hitro izpojejo; zaradi tega n. pr. Uhland in Geibel svarita svoje pesniške brate, naj se ne opirajo samo naliriko.

Kakor pri Vrazu se je tudi pri liriku Prešernu boril subjektivizem z objektivizmom, ali poleg svojih nedosežnih lirično-epičnih balad in romanc nam je vendar tudi ustvaril večjo epično pesem »Krst pri Savici«, kateri so dobrohotni tuji (n. pr. H. Ahn) in tudi domači kritiki očitali marsikatere slabosti v karakteristiki glavnega junaka. Samhaber Prešernovega epa celo ni hotel prestavljati, ampak ga je predelal v posebno pesem »Črtomir«. Pri tem se je sklicevalo celo na Lessingov izrek »christliche Bekehrungsstoffe sind kein Gegenstand der Poesie«. Z druge strani pa je Prešeren sam prosil Čelakovskega [1]) (22. avg. 1836), »Krst« »als metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben«. Kakor pravi dalje, se mu je to tudi posrečilo. Vendar dodajmo takoj, »duhovni gospodje bi tudi že prej lahko bili ž njim zadovoljni, ako bi bili imeli več zmisla za pravo umetnost, ako Prešeren sploh ne bi bil zastopnik nove literarne dobe proti starejši slovničarski in črkarski, in še nekaj za malomestne razmere jako važnega, ako Prešeren in njegovi tovariši ne bi bili dražili višjih in nižjih duhovniških — homeopatov v Ljubljani. Prešeren se je zastonj sam obtoževal, njemu zares ni bilo težko peti na veselje celo sovražnih mu duhovnikov, in J. Marn [2]) še bi bil lahko navedel mnogo več dokazov za njegovo »krščansko verstvo in nravstvo.«

Sam ne trdim, da Prešernov »Krst pri Savici« ne bi mogel biti bolj dovršeno delo, posebno proti koncu, kjer bi se dale hitre junakove izpremembe, ki pa psihološki niso neutemeljene, bolj živo in bolj obširno opisati (posebno motijo brezzvezni dialogi). To je pa

[1]) Lj. Zvon 1882, 110.
[2]) Jezičnik 18., str. 56—58.

tudi vse, kar mu smemo očitati, ako ga sodimo po duhu romantiške dobe, kar je seveda potrebno.

Preobračanje v krščanstvo ni moglo biti poetično nadrazumnikom 18. stoletja, pri romantiških častilcih krščanstva, posebno pa katoličanstva in device Marije pa je bilo popolnoma naravno. In zakaj ne? Poezija nam vendar največ predstavlja človeške čute, in kaj more biti bolj dostojno pesniške umetnosti nego notranji boj najsvetejših čuvstev! Prešerenu najbolj kongenialni Chamisso je opeval l. 1833. v berlinskem »Deutscher Musenalmanach« pokrščevanje v tercinah (Ein Gerichtstag auf Huahine), Fouqué pa, ki je bil Dunajčanom drugega desetletja 19. veka najbolj modni pisatelj, je zapel prvi ep v stancah (Corona), v katerem se poganka krsti. Podobnih epov je sledila cela vrsta; treba je pa misliti tudi na druge epe v stancah, posebno na Ernsta Schulze »Bezauberte Rose«, ki je imela ogromen uspeh. Vidimo torej, zakaj je hotel Prešeren peti večje delo v tercinah in stancah in zakaj si je izbral »Krst«. Seveda ga je kot romantiški domoljub iskal na domačih tleh in v starih časih, ko so še Slovani imeli svoje bogove in si prosti volili »vero in postave.« Tukaj je Prešeren sploh poln ljubezni do svoje domovine, katero nam tudi preslavno opisuje; tukaj je tudi najbolj izrazil svoje vseslovansko rodoljubje in romantiško zaljubljenost v pogansko praslovanstvo. Nam se zdi, da se to ne ujema s češčenjem krščanstva, vendar kakor se je opravičeval Chamisso, da je mož napredka, ki mora krščanstvo više ceniti, tako se tudi Črtomir ne brani

»Ljubezni vere, in mirú in správe«

ter pravi o malikih:

V njih le spoštvál očetov sem postave,
Al zdaj ovrgle so jih vojske sile.»

Ko je Črtomir izgubil svobodno domovino, si je hotel rešiti vsaj nevesto, ki se je med tem že pokrstila; celo naravno je pri obeh, da sprejemata v taki prehodni dobi krščanstvo, Črtomir pa še posebe sledi Staroslavovemu primeru ter postane duhovnik, ko ni več nikake sreče zanj v zemskem življenju.

Da je pesnik pri Črtomiru mislil tudi na sebe, nam sam pravi v sonetu, v katerem je postavil prvi spomenik Matiji Čopu: kakor Črtomir je »pokopal misli visokoleteče ... ves up na zemlji sreče«. V epu samem odskakuje s subjektivnimi opazkami (Ak prav uči me v revah skušnja moja, ali pa celo: Naj pevec drug vam srečo popisuje, ki celo leto je cvetlà obéma). Sploh je v Prešernovem »Krstu«

mnogo lirizma, vendar romantiki so baš zahtevali podobno zvezo lirike in epike ter posebno cenili »lirično-epične pesmi«. Sicer pa je Prešeren tudi jako dobro pogodil objektivno pripovedovanje, in nekatere slike bi samemu Homerju delale čast (gl. primerjanje Valjhunovih vojščakov s hudournikom, mrličev tropov s snopovja kopami po njivah, Bogomile z jutrno zarjo, Savičnega vodopada z mladeničem). Da je pa Prešeren rešil izvrstno tudi svojo »metrično nalogo«, pač ni treba praviti. Skratka, mi smemo biti ponosni tudi na »Krst pri Savici«, tembolj, ker še po dolgih letih nimamo ničesar podobnega.

Upam, da sem s svojimi opazkami nekoliko pokazal, kako mnogo še je treba dela, da bomo Prešerna prav razumevali in cenili. Njegovo življenje je sicer prosto, brez posebnih zunanjih dogodkov, vendar bogato po notranjem razvitku, težkih izkušnjah in bojih, tako, da tudi naš romantik ni zastonj pel o svojem mučeniškem poklicu. Prešernove poezije so res tako jasne, da omikanemu in večkrat tudi prostemu človeku ni treba zanje komentarja, vendar videli smo, da njih cena samo raste, ako postavimo pesnika v luč njegove dobe in pokažemo, kako se je najbolj učil pri naših sosedih. Vsi omikani narodi časte svoje imenitne može tudi tako, da študirajo kolikor mogoče natančno njih življenje in delovanje. Velikim pesnikom je danes posvečeno več posebnih društev; Nemci sami jih imajo ne samo za Goetheja, ampak tudi za Shakespeara in Danteja, poleg tega pa tudi za svoje manj slavne pesnike. Med Slovani deluje do sedaj pri Poljakih posebno društvo v čast Mickiewicza (izdalo je 6 knjig svojega »Pamiętnika«), ki pa odslej hoče razširiti svojo delavnost tudi na druge pisatelje kakor dunajska Grillparzer-Gesellschaft za vso avstrijsko-nemško književnost. Pri naših malih in slabih močeh seveda na podobna podjetja ni misliti, vendar čas je že delati na to, da ne bomo tudi v tem oziru preveč zaostajali. Zgodovino našega duševnega razvitka je treba bolj študirati ter se iz tega učiti tudi za sedanjost. Pred vsem pa širimo ne samo slavo Prešernovo, ampak tudi bisere njegovega duha med našim narodom v raznih izdajah, posebno ne predragih, in postavimo mu vendar enkrat tudi dostojen spomenik v središču našega duševnega življenja! Tudi našemu malemu narodu ni v čast, da slavi stoletnico svojega največjega pesnika brez njegovega spomenika v Ljubljani. Prost nadpis »Prešernu — slovenski narod« naj skoro priča domačinom in tujcem, da so se vremena tudi zunaj Kranjske že precej zjasnila. Da se bodo še bolj, naj prorokuje poleg Prešernovih del tudi njegov spomenik!

Književne novosti

Прешернова стогодишњица. Крштење на Савици. Спев Фр. Прешерна. Препев Ник. Марјановића. С предговором проф. Андр. Гавриловића. — (Prešernova stogodišnjica. »Krštenje na Savici«. Spev Fr. Prešerna. Prepev Nik. Marjanovića. S predgovorom prof. Andre Gavrilovića.) Belgrad. Štamparija Bojovića i Mićića. 1900. 32 strani. Mala 8ka.

Na jako duhovit način so proslavili bratje Srbi stoletni jubilej našega Prešerna. Prevedli so najobsežnejši epski poem njegov na srbski jezik in tako pomnožili obenem tudi svojo domačo književnost.

»Krst pri Savici« je prevedel srbski pisatelj g. Nikola Marjanović, in priznati moramo, da ga je prevedel prav dobro. Držal se je strogo izvirnega teksta, samo da je namesto jambov rabil troheje, ki so srbskemu in hrvaškemu jeziku prikladnejši. Ko čitamo srbski prevod, čutimo, da delo ni bilo baš lahko, ali g. prevoditelj je dokazal, da je našemu narečju kos in da ve, kaj je pesniška dikcija. Original je točno prelit in prepesnjen v srbskem duhu. Poslušajte par primerov!

— — — — — — — — — —

Zar jezero ovo, kraj koga si sada,
Črtomire, nije prava slika tvoja?
Okonča se bitka zato što noć pada,
al u duši tvojoj jošte ima boja:
Stari crv se budi i nanosi jada,
ako li ga dobro pamet vidi moja,
bolje grize, siše, krv mu bolje godi, —
kao bes Harpije da se snova rodi . . .

Ali:

Srećni Črtomire, blago tebi blago!
Sva zbunjena stoji, kako tebe vide.
Ti si zadobio zase čedo drago.
Sve gleda u zemlju, jako joj se vide.
Ko zora što javlja dan i jutro blago . . .

Ali:

Ah, ala je težak časak im rastanka!
Na lica im suze z očiju hrle;
kao da je trenut poslednjega danka:
ljubi jedno drugo i tako se grle.
Pa ni ocu tamo nema mirna stanka,
kad starac pogleda ljubavnike vrle,
kako ih zadesi zao udes mlade,
al utehe i sam ne zna da im dade . . .

Prepričani smo, da bodo Srbi radi čitali »Krst pri Savici« v svojem jeziku. Gospodu Marjanoviću pa smo hvaležni, da je izvršil lepo svoje književno delo, ki je nova duševna vez med našim in srbskim narodom.

Pred prevodom samim stoji 13 strani dolgi predgovor, ki ga je napisal znani najboljši poznavalec naše literature med Srbi, gospod profesor Andra Gavrilović, čigar lepi članek »Prešeren u Srba« diči tudi naš »Prešernov album«. Slutimo, da je nemara ravno g. Gavrilović, veliki prijatelj Slovencev, napotil pesnika Marjanovića, da je šel prevajat za Prešernov jubilej »Krst pri Savici«. V jako simpatično pisanem tem predgovoru, kjer je v markantnih potezah očrtan Prešernov življenjepis in njegov pesniški značaj, pravi g. Gavrilović med drugim:

». . . knjižica je ova srbski odziv onoj svetkovini, kojom se u Ljubljani, glavnom duhovnom središtu u braće nam Slovenaca, praznuje stogodišnja uspomena na dan rodjenja slovenačkoga pesnika Prešerna . . .

Ako u carstvu duhovnih tekovina, u oblasti nauke i umjetnosti, lepoga i uzvišenoga, i danas još vlada mir, koji ne zna za izmenu granica državnih, pogleda kabinetskih i požuda zavojevačkih, onda je svetkovina ljubljanska istinski praznik svega kulturnoga dela roda ljudskoga. O takom praznovanju i Srbi kite svoj dom znacima bratske ljubavi i posebnog radovanja . . .«

». . . kad jednom dodje doba bliže i jače duhovne zajednice, jedinstva južnih Slavena, narod će slovenački u tu zajednicu stupiti unoseći u nju tekovinu svoga duha veću no što se očekuje od njegove brojne snage . . .«

»Nema sumnje, da je i prevodioce pesama Prešernovih vodila ljubav i vera u duhovnu zajednicu južnih Slovena u nedalekoj budućnosti. Ova je i mene izazvala na pisanje ovih redaka. Njoj moramo svi težiti, za nju moramo svi raditi. Dogodjaji će i prilike stavljati tome radu mnoge smetnje, ali mi moramo ići napred ka pobedi — svojoj ili njihovoj. To verovanje neka bude nerazdvojni deo bića našega, onako kao što je slovački pesnik, Andra Slatković, svome idealu pevao: »Mogu se odreći usta tvojih, mogu ti se ruke ne taknuti . . . no ne mogu tebe ne ljubiti!« — *A. Aškerc.*

Ilijada. Povest slov. mladini. Po Homerju poslovenil Andr. Kragelj. V Gorici. Tiskala »Narodna tiskarna«. 1900. 267 str. — Za klasično »Odisejo« je izdal prof. Kragelj sedaj še njen pendant Ilijado v lepem jeziku. Kaj je lepšega, nego so pesnitve Homerjeve? Homer je priroda in priroda je Homer; Homerjevi eposi so zlata poezija, ki ostane večno lepa, pa naj moderni narodi ustvarijo še toliko in toliko leposlovnih knjig. In dokler bode stal svet, vedno in vedno bodo črpali ljudje iz Homerja — ne aoristov in nepravilnih glagolskih oblik ter drugih šolskih pedanterij, pač pa sveže poezije. Zato je opravil g. Kragelj hvalevredno delo, ko je priredil »vsega Homerja« v prozaični obliki za našo mladino. *A.*

Mladinska knjižnica. I. 1900. (Medvedji lov. — Čukova ženitev.) Zalaga L. Schwentner v Ljubljani. Prvi zvezek te koristne knjižnice prinaša imenovani dve Brinarjevi lepi, šaljivi povesti za otroke. Povesti sta pisani prav v otroškem duhu. »Zaveza jugoslovanskih učiteljskih društev«, ki to knjižnico izdaje, je predlagala Brinarjevi povestici za častno nagrado, ki jo je bil razpisal »češkoslovenski spolek« v Pragi. »Mlad. knjiž.« priporočamo vsem roditeljem in šolam.

Rudolf Vrabl: Božični darovi. V Ljubljani 1900. Založil I. Giontini. 46 str. Tudi ta knjižica je namenjena mladini. Ljubljanski učitelj Vrabl je pokazal tudi s tem novim delcem, da ima lep talent za takšno vrsto spisov. Vrablovi Božični darovi so vredni, da jih kupi vsaka slovenska šola. — Dodajemo, da je izdal Giontini še par prevodov, namenjenih preprostemu ljudstvu.

Römische Strassen und Befestigungen in Krain. Im Auftrage der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale untersucht von Anton von Premerstein und S. Rutar. Mit Karten und Facsimilen. Wien. Hof- und Staatsdruckerei 1899. — V tej knjigi se preiskujejo rimske ceste in utrdbe ter drugi rimski ostanki po Kranjskem. Za to važno delo je nabiral material že več let konservator g. Rutar deloma na najdbah znanega izurjenega antikvarskega izkopovatelja Pečnika. Karto rimskih cest je narisal Rutar, zgodovinski in napisni del izvira iz peresa Premersteinovega. Ta zbornik obsega skoro vso rimsko dobo kranjske dežele, zlasti Aemone in Nauporta. Vestno sestavljena knjiga razveseli gotovo vse strokovnjake, katerim je v prvi vrsti namenjena,

E. Laszowski, Hrvatske povjestne gradjevine. Pisatelj pošilja na ogled prvi snopič v folijski obliki s krasnimi slikami, v katerem opisuje Trsat, Perušić v Liki, Erdut ob Dunavu v Slavoniji in Kostel v Zagorju. Pisatelj obeta postati moderni hrvaški Valvazor, ako bode vztrajal pri svojem podjetju. Slike so prav fino in umetniško posnete. Pogrešamo pa tlorisov pri večjih utrdbah, n. pr. pri Trsatu. Tudi stara (rimska in predrimska zgodovina) je prekratko orisana; saj vemo, da so se vzdignili srednjeveški gradovi na klasičnih tleh. Pri Reki bi se morali pač omeniti tudi Devinci in Walseejci, ki so dolgo temu mestu gospodovali. Tupatam je tudi kak tiskarski pogrešek, n. pr. »Peu*tig*erova tabla« i. t. d. *S. Rutar.*

Il centenario di Paolo Diacono. Tržaški oddelek beneškega zgodovinskega društva je izdal v Čedadu 1900 »Atti e memorie del congresso storico, tenuto in Cividae nei giorni, 3, 4, 5 settembre 1899«. Tu se opisujejo vse slavnosti prigodom tega kongresa, razdelitev sekcij, predložene razprave in javna predavanja. Ta popis je tupatam netočen, drugod pa površen. Profesorju Rutarju se daje n. pr. naslov »don« (duhovnik), a arhivar Koblar pa se ne omenja. Izmed predavanj je natisnjeno na zadnjem mestu Baudouinovo o jeziku in etnografični razdelitvi beneških Slovencev. *S. Rutar.*

Koledarji sicer po drugod ne spadajo med književne novosti v strogem pomenu besede, pri nas pa moramo vpoštevati tudi to vrsto književnih izdelkov, ker so med našim občinstvom jako priljubljeni, ker tudi med našim ljudstvom popularizujejo marsikatero dobro misel in utrjujejo narodno zavednost. Najlepši slovenski koledar je brez ugovora »Narodni koledar«, ki ga izdaje že XIII. leto Dragotin Hribar v Celju. Letošnji letnik »Narodnega koledarja« je zbok svojih finih ilustracij posebno imeniten in prinaša poleg običajnega koledarja raznovrstno poučno in zabavno vsebino iz peres znanih in neznanih pisateljev. Kar pa smo g. Hribarju svetovali že lani, to mu svetujemo tudi letos, naj namreč med evropskimi »vladarji« izpusti tiste brezštevilne nemške kneze in knežiče à la Greiz-Schleiz, ki nas Slovence ne zanimajo čisto nič. Namesto teh pa naj objavlja zanaprej imena drugih važnejših vladarjev, kakor na pr.: japonskega cesarja, perzijskega šaha, predsednika Severne Amerike, egiptovskega kediva i. dr. Tudi naj izpusti vremenska »prorokovanja«, ki nimajo zmisla, namesto njih pa naj objavlja važne letnice iz slovanske zgodovine.

Uredništvo »Glasa Naroda« v New-Yorku izdaje »Slovensko-amerikanski koledar«. Letos je izišel VII. letnik. Vsekdar nas veseli, kadar izvemo kaj o svojih rojakih tam onkraj oceana. Tudi ta koledar, ki je skoro tolik ko »Mohorski«, je nekak znak njihovega duševnega življenja. »Slovensko-amerikanski

koledar« je ilustrovan in za amerikanske rojake naše praktično urejen. Vrhu koledarske tvarine prinaša tudi pouko in zabavno čtivo ter inserate. Nikakor ne dvomimo, da je ta koledar v vsaki amerikansko-slovenski hiši dobro došel gost, saj jim govori na tuji, čeprav svobodni zemlji v domačem slovenskem jeziku. *A.*

I. Ipavic: »Možiček«. Enodejanska pantomima za klavir dvoročno. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 27 str. Cena 5 K. Isto v nemški izdaji pod naslovom: I. Ipavic: »Hampelmännchen«. Pantomime in einem Aufzug für Klavier zu zwei Händen. Verlag L. Schwentner. Laibach. 27 str. Preis 5 K.

Vsled razumnega in v idealnem oziru tudi sila uspešnega delovanja našega neumornega založnika, Lavoslava Schwentnerja, razvila se je v par zadnjih letih naša leposlovna literatura v prej neznani meri. Zadnji čas je obračal Schwentner svojo posebno pozornost na glasbeno polje, in tako gre tudi njemu v prvi vrsti zasluga, da smo se mogli seznaniti z gori omenjenim glasbenim delom, z Ipavčevim »Možičkom«; kajti založnik sam je pregovoril mladega skladatelja — I. Ipavic je namreč sin priljubljenega našega komponista drja Gustava Ipavca — da mu je izročil rokopis pantomime.

Založnik imenuje »Možička« v zadnji številki svoje »Slovenske knjigarne« »edino skladbo te vrste v slovenski književnosti«. Resnica je to. Izvirna pa za nas Slovence ni samo misel, ustvariti koreografično kompozicijo, nova in po vsem moderna je tudi glasba sama, ki ne hodi po občno znanih in pri nas žalibog tako priljubljenih potih stare šablone, temveč prodira v bujni pragozd plodonosne fantazije. Moderna je oblika, v kateri je pisana ta skladba, moderen pa je tudi duh, ki veje v tem najnovejšem delu: duh krepkega, mladega, zdravega talenta.

Takoj bodi rečeno: Ta kompozicija označuje v naši glasbeni literaturi tako velikanski korak naprej, da z veseljem in prav iz srca želimo, naj bi se Ipavcu, sinu ene izmed prvih naših muzikalnih rodbin, posrečilo, voditi našo glasbo k idealni in — če Bog dá in sreča junaška — tudi k materialni zmagi nad neko staro, sebično-zavidno strujo, ki bi rada utajila vse, kar ni zraslo iz njene zemlje. — Proč z mehkužnim čvrčkanjem sentimentalnih »abt-«eritov, proč s konvencionalnimi, plitvimi melodijami brez duha in mesa, proč z monopoliziranimi, donu Quichottu podobnimi trubadurji — mi imamo tega že dosti! . . .

Ob času, ko smo napredovali v vseh umetnostih k zahtevkam modernega realizma, želimo si tudi na glasbenem polju namesto profesoralnega pikolovstva prosto premičnih oblik brez modrcev, v katerih se more duh razvijati, namesto neplodovitih vzdihov plodonosno ljubezen k pravi umetnosti, namesto ženskega sanjarstva poln, krepek, moški duh.

Tega pa smo našli, kakor mislimo, v osebi I. Ipavca.

Mnogo torej pričakujemo od njega, a, kakor vse kaže, ne preveč. Res da je tudi Ipavcu treba še marsičesa se naučiti. Toda upamo, da bode nadobudni

naš skladatelj nadaljeval pridno svoje resne študije, da tudi muzikalna tehnika ne zaostane za njegovo bogato fantazijo.

Na posameznosti se ne bodem oziral in z ozirom na pičlo mi odmerjeni prostor in primeroma veliko skladbo se tudi ne morem ozirati. Naj se vsak muzikalno izobraženi Slovenec sam prepriča o vrednosti te skladbe.

Samo par opazk naj še tukaj sledi: Libreto ni bogve kako duhovit, nasprotno; več dejanja bi si že želeli v pantomimi, ki ima samo dve sredstvi, mimiko in glasbo, da izraža misli in čuvstva. Vendar govori skladatelj sam tako razumljivo in besedovito k poslušalcu, da ga že absolutna glasba sama ob sebi dovolj zanima. Kajti glasba je realistična, tesno zvezana s tekstom, slikovita. Efektna pa bode samo pod pogojem, da se igra s temperamentom in po natančnih naročilih komponistovih. In to ni lahka stvar. Kajti skladatelj piše na nekaterih mestih klavirski stavek, ki bi ga bil opravičil, imenovati to skladbo »izvleček za klavir«. Precej veliko je takih mest, katera si je ogledal skladatelj gotovo v mnogobarvni razsvetljavi moderne instrumentacije, in ki se vsled tega na klavirju skoraj ne dajo izvajati popolnoma čisto in pravilno. Ne dvomim, da je mišljenje v orkestralnem duhu zapeljalo komponista k tej pisavi. Ravno radi tega si pa želimo, da se ta pantomima moderno in elegantno instrumentira in na našem odru predstavi, morda kot dodatek k enodejanskim operam. Upajmo, da se bo intendanca na njo ozirala. Skladba se odlikuje po zdravem humorju in lahki pikantnosti, ki ju v naši glasbeni literaturi še zastonj iščemo. Dolgočasno-banalen se mi zdi samo valček štev. 4., ki bi se bil moral vsaj s kontrapunktnim okrasom malo oživiti. Motiv c, d, es, f, g, g (prvikrat št. 5) me preveč spominja na Lohengrinov »Unheil-Motiv« (n. pr. fis, gis, a, cis, cis). Wagnerjevim vodilnim motivom bi se moral vsak komponist z največjo pozornostjo izogibati, kajti oni so preveč osebno-individualni, izključno Wagnerjevi. Drugemu vplivu tega velikana, posebno glede orkestracije, harmonizacije in realističnega naziranja podvržen je tako ali tako vsak moderni skladatelj. Morda še bolj cvetočo, še bolj duhtečo melodiko nego pri Terpsihori posvečenih odstavkih opazujemo na marsikaterih resno-dramatičnih mestih, melodiko, polno mladih, globokih čuvstev.

Harmonizacija je moderna, vendar pravilna (izvzemši par predrznih odprtih kvint in oktav). Tupatam se nahajajo celo rafinirano izmišljene harmonične finese. Svarili bi Ipavca pred zastarelimi sekvencami v sekundi, kakor se na primer ponavljajo večkrat v predigri.

Skladatelj in založnik sta lahko zadovoljna s tem delom, zlasti če občinstvo celo pokupi to okusno opremljeno skladbo, česar pri nas ni navajeno. —

Torej le krepko naprej na tej poti, gospod Ipavic! Če ne bo mogla ali ne hotela za Vami iti dolgočasna črna vojska stare šole, pustite jo na strani, pokažite se junaka; mi mladi Vam pridemo na pomoč, kadar nas pokličete.

Dr. Gojmir Krek.

Markiza Maja Strozzi, mlada in lepa hrvatska koloraturna pevka, je bila sredi minolega meseca priredila v Ljubljani v »Narodnem domu« svoj koncert, s katerim je sijajno uspela in navdušila svoje poslušalce. Na klavirju jo je spremljal g. Procházka s svojo virtuozno tehniko. Moški zbor pa je izpolnil z nekaterimi pesmimi odmore.

Med revijami

Русскій Вѣстникъ — Russkij Vjestnik. Tom. 271. Letnik 46. 1901. Januar. Ta časopis spada med najodličnejše ruske revije. Izdaje ga v Moskvi g. M. M. Katkov. »R. V.« je mesečnik in obsega na mesec v obliki »Zvonovi« po 21 pôl. Vrhutega ima še do 6 pôl obsegajočo prilogo: »Razkazy (povesti) inostrannych pisatelej«. —

Januarski zvezek ima bogato in zanimivo vsebino. Na uvodnem mestu se tiska roman nam dobro znanega pisatelja, ki je bil pred par leti obiskal Ljubljano — kneza Dmitrija Golicyna (»Muravljina«). Roman ima napis »Ot smutnych (žalostnih) dnej«. V istem zvezku so objavili svoje povesti tudi še trije drugi pisatelji. Člankov in essayev je cela vrsta, ali tičejo se večinoma notranjeruskih razmer. Pesmi so objavili O. Weiss (Iz Heineja), Bykov in E. Varženevskaja. — V prilogi so med drugimi tudi prevodi iz srbskega novelista Veselinovića, Hrvata Kozarca in Svatopluka Čeha.

Jug se imenuje najnovejši znanstveni mesečnik, ki ga je letos začel na Dunaju izdajati g. stud. med. Fr. Derganc. »Jug« izhaja na dveh polah in obeta, da hoče biti lojalen tovariš »Ljubljanskemu Zvonu« ter složno z nami pospeševati kulturni razvoj našega naroda. In kakor je »Jug« v svoji prvi številki kolegialno priporočil naš »Zvon«, tako priporočamo tudi mi dunajski »Jug«.

»Głos literacki«, ki izhaja v Krakovu, je prinesel v svoji božični praznični številki par prevodov iz Prešernovih poezij. Gosp. Michal Magiera je prevedel osem strof »Krsta pri Savici« pod zaglavjem: »Chrzest nad Savicą (Wyjątek z lirycznej epopei) in pa dva Prešernova nemška soneta (»Kochanka i ja« ter »Sonet bez titulu«).

Kitico: »Kak težka, bridka ura je slovesa!« je prevedel g. Magiera na poljski jezik n. pr. tako:

»Gorzkie i ciężkie przyszło rozłączenie!
Na chłodne lica łez im płyną żari
i smutni stoją — jak grobów kamienie.
Usta się z sobą, jak w chwiłi ofiary,
spoiły mocno, a głuche milczenie
wydziera ojcu z łzami resztki wiary
w przyszłe ich szczęście, i słów mu nie stanie,
by cień nadziei wpleść w to pożegnanie . . .«

To so menda prvi prevodi Prešernovih in obenem slovenskih pesmi sploh v poljskem jeziku. Pozdravljamo jih z veseljem, ker upamo, da pridejo v tem stoletju morebiti še drugi za njimi. —

V istem zvezku omenja g. Jan Fr. Magiera z laskavimi besedami tudi »Prešernov album«. —

V peterburškem »Kraju« št. 47. je bil naš sotrudnik g. Roman Zawiliński objavil lep članek o Prešernovem jubileju.

Sarajevska »Nada«, ki jo spretno ureja sloviti hrvatski pesnik, g. Silvije Fr. Kranjčević, se redno ozira tudi na naše književno in kulturno življenje. V zadnjih številkah minolega leta je prinesla opis naše slovenske umetniške razstave ter več snimkov slovenskih slik in kipov. Posebno rada prinaša »Nada« reprodukcije slik naše slikarice, gospodične Kobilce. V 1. in 2. broju letošnjega letnika pa je priobčil naš sotrudnik, g. prof. Milaković, svoje »književne i kulturne črtice iz Slovenije u g. 1900.«

Dunajska revija »Zeit« je prinesla v svoji štev. dne 22. decembra ta-le zanimivi zapisek o slovenskem arhitektu Plečniku: »Am enthüllungstage des Gutenberg-denkmals gieng für Wien ein grosses kunstwerk endgiltig verloren — der »Gutenberg« des architekten Plečnik und des bildhauers Schimkowitz. Es ist pflicht in dem festlichen jubel an jenen frevel zu erinnern, der vor nahezu drei jahren an der Wiener kunstpflege verübt wurde. Damals hatte die Jury unter zwei entwürfen zu entscheiden, die beide aus der concurrenz mit dem ersten preise hervorgegangen waren. Der entwurf von Plečnik-Schimkowitz war genial in der idee; ausgeführt wäre er durch die wahl des Materials und die farbige wirkung von machtvoller schönheit gewesen.« **

Naše obnebje

Zvezdoznanstven pregled za mesec februar. Februarja se solnce hitreje dviga, o čemer se lahko prepričamo, ako vsakega pravega poldne, ko solnce v poldnevniku ali meridijanu stoji, merimo njegovo visočino; vsak dan narašča ta visočina za večjo vsoto; čim više pa solnce opoldne stoji, tem večje kroge od vzhoda do zahoda dela nad nami, tem daljši je dan. Najbolj pa raste dan okoli spomladnjega enakonočišča (aequinoctium), ko solnce z južne poluoble prihajajoč stopi v ravnik (aequator); takrat znaša dnevni naraščaj v poldnevni visočini solnca skoro 24 krogovih minut. Vzrok neenakomernega naraščanja in odjemanja dneva je pa ta, ker solnčni odstoj (declinatio) od ravnika neenako prijema in odjema. Tudi je znano, da se sprva naraščanje dneva zjutraj ne pozna veliko, pač pa zvečer; vzrok temu je pa ta, ker o tem času pravi poldan šele po srednjem nastopa in ta razloček skoro do sredi februarja raste; to odmikanje pravega poldne od srednjega nam jemlje zjutraj naraščaj dneva.

Luna stoji 14. februarja dopoldne v prizemlju (perigaeum) in ob polnoči od 27. na 28. v odzemlju (apogaeum).

Venera je še zmeraj danica, pa se vidi le malo časa, ker teče vsak dan naprej, da bi prišla za solnce; od zemlje opazovana pa se vidi, da se solncu približuje; zato je že pretekla Jupitra in Saturna, katera dva planeta sicer tečeta v isti smeri kakor Venera, a od zemlje opazovana se od solnca odmikata. Do 15. januarja je bila Venera prva jutrna zvezda, potem je stala do 24. januarja med Jupitrom in Saturnom, tega dne je pretekla tudi Saturna, tako da je zdaj glede vzhajanja Jupiter prva, Saturn druga in Venera tretja jutrna zvezda. Mars se obratno giblje in je tega meseca kralj nočnega neba, kjer se vidi skoro celo noč. Zvezde premičnice so se precej na desno pomaknile, veliki voz je zvečer proti vzhodu obrnjen, in Orion stoji že ob osmih zvečer v poldnevniku.

M. Vodušek.

Splošni pregled

Prešernova svečanost u Sarajevu. Zajednička veza, koja veže Slovence i Hrvate i koja se divno pakazala u toliko naših zgoda i nezgoda, manifestirala se sjajno 8. decembra prošle godine i u šeher-Sarajevu, gdje se skupila složna braća, da zajednički proslave 100godišnjicu rogjenja velikog slovenačkog pjesnika dr. Fr. Prešerna.

Krasnu ovu svečanost može ponosno zabilježiti hrvatski »Trebević« u svoje anale, jer je to bila prava kulturna i rodoljubna slava.

U velikoj dvorani »Društvenoga doma« bijaše puno otmjena svijeta, sve samih Hrvata i Slovenaca i nekoliko Čeha.

Točno u 8 sati u večer otpoče sjajni koncerat Vilharovom pjesmom »Slovenac i Hrvat«, koju otpeva muški zbor »Trebevića«. Iz toga krasnoslovio je poznati piac Ljudevit Dvorniković krasni prolog, što ga ispjeva naš dični pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević. Dozvolom pjesnikovom priopćujem ovaj prolog cijenjenim čitateljima »Ljubljanskoga Zvona«:

Prolog.

sa proslave stogodišnjice rogjenja Franceta Prešerna u Sarajevu.

Po božjoj volji sugjeno je tako,
kad nebo škrte razgaljuje grudi
i od svog boljeg kada kida d'jela,
da pusti dušu usred ljudskog t'jela.
I genij da se rodi izmed ljudi —
po božjoj volji sugjeno je tako,
da samo vila ovu dušu nosi
i grli je i suzama je rosi
i ljubi je i cjelovim je grije,
dok ne shrani je — Bog gdje reko li je.

I — slavni zbore — pred stotinu ljeta
nebeski 'vako rastali se kruzi
nad dragom baštom golubinjeg sv'jeta,
kud sunčev trak se najšarnije šeta
na mladoj Savi u stobojnoj duzi,
gdje »otok bleški« — kano »kinč nebeški —«
od Triglava si ne izgubi glasa,
kad s obje strane pjev mu se talasa —
i ista riječ radosti i boli
ljepoti njegvoj na oltaru moli.

Sva razblažena spuštala se tako
nad ovaj svijet, na »podobu raja«
ta srećna vila tiho i polako . . .
A kad je bila blizu onog kraja,
gdje dragi kut je slavujskoga luga,
gdje slavska vila, ko rijetko druga
sred divnih bašta divnije se glasi,
tu duh, što štiti slavska srca meka,
cjelunuo je čelo joj i vlasi
i reko joj je: Narod jedan čeka
od njegve suze utjehe i l'jeka.

— O suzo žarka, gorka, čista suzo!
Nad kol'jevkom mu ko i povrh l'jesa,
što pjesnik te je iz dna srca uzo,
v'jek sobom noseć pako i nebesa!
Pod oknom sreće, kad je zalud pjevo
i strune diro, da se milo glase,
a kob mu pjela vječni: Ne nadaj se!
A on u tuzi svoj je raj rajevo —
U vječnoj želji i pr'jegoru sebe,
o bezdno nebo, dohvatio tebe!

Ti sveta suzo! Pred stotinu ljeta
sa dušom si mu ti u život sašla,
i malo ih je iz vilinskog sv'jeta,
gdje mekši log si našla!
Tà šta je vigjo — sve je bilo plačno,
sve bô i pr'jegor, rastanak i čežnja,
i srčna žica cvilila je nježna
pod gluho nebo — mračno, beskonačno . .
Pa kada sivom sve prašinom posta,
u grobu srce čitavo mu osta!

Ne teška ne bi zemljice mu gruda,
kad srce svetost hranila mu pjesme,
i ono se je diglo odovùda
ko rose kap na topli cjelov Vesne.
Ko suza došlo, otišlo ko suza
i opet božjim na oltarim bljeska,
ko vječna luč nebeska,
sred serafa i angjela i muza.
A srce tek je, srce ljudsko bilo,
kroz boli što je pokoj zadobilo!

Ko mlado sunce veseo njegov žar je,
on prošlost gleda — pročišćen po boli
na prežaljenim grobištima moli —
ah — bratoljublja gleda zar oltarje?
Sa divnih bašta, gdje je dane nujne
sa terzijanom razgovaro mekim
u kruzim danas čuje on dalekim,
sa širnih polja gdje mu pjesma zujne
i ne zna se ni čija li je više,
njom jedan narod diše!

Od Savice je vile razniješe,
ko zoru tresu, što im osu glave,
i pjevaju je, pjesmama nas tješe:
»Največ svetá otrokom sliši Slave!«
Mi ustajemo. Zanosne nam oči,
o pjesniče, u tvoje lete vise,
gdje s nama eto, gde, veseliš ti se,
gdje spomen tvoja na srce nas roči
i gdje nas grije — ko da Vesnin žar je:
Ah, bratoljublja našli smo oltarje!

Silvije Str. Kranjčević.

Poslije prologa otpjevala je gospodja supruga pjesnika Kranjčevića Vilharovu kompoziciju »Nezakonska mati«, te je izazvala burno pljeskanje. Mladi književnik dr. Ivo Pilar čitao je nato svoju radnju o pjesniku. Gospogjica Levstikova čustveno je deklamovala pjesmu »Neiztrohnelo srce«. Poznati čelista Kačerovský gudio je veliku koncertnu fantaziju »Souvenir de Spa«, a na glasoviru pratio ga je g. V. pl. Bersa. Muški zbor »Trebevića« otpjeva nato krasnu Hajdrihovu skladbu »Luna sije«, a gospogje i gospojice raznih hrvatskih i slovenačkih krajeva zajedno sa pjeačima otpjevaju narodnu melodiju iste pjesme. Češki kvartet odpjevao je »Horo, horo, vysoká jsi« i »Už mou milou do kostela védou«, a tamburaški zbor udaraše dražesnu i omiljelu »Večer na Savi«. Na pozornici pojave se zatim gg. Stegnar i Bergant, koji izvedoše Prešernovu »Novu pisariju«. Ukaže se nato dražesna živa slika: Oko lika Prešernova skupile se djevojke i mladići u hrvatskoj i slovenačkoj narodnoj nošnji. Jedna djevojka digla vijenac nad pjesnikovim likom. U to odjekne sa tamburica »Lijepa naša domovina«. Taj čas ostacé svakome nezaboravan. Ovu živu sliku improvizirao je prijatelj društva g. Terezinski, sin bratskog poljačkog naroda. Da je ta zabava ovako lijepo uspjela, zasluga je novog odbora »Trebevića«, njegovog predsjednika g. Ivana Spahića, pa onda podpredsjednika, g. prof. J. Žnidaršića.

Josip Milaković, profesor u Sarajevu.

Slovenska trgovska akademija v Ljubljani. Preteklega meseca je praznovala kranjska trgovinska zbornica petdesetletnico svojega obstanka. Pri slavnostnem zborovanju je bil sprejet predlog, da naj se ustanovi v Ljubljani prepotrebna slovenska višja trgovska šola (akademija). Predlog se glasi tako: »1.) Izvoliti je odsek, ki naj obstoji iz predsednika, tajnika in petih drugih članov; naloga pa mu naj bo, posvetovati se o vsem, kar treba ukreniti, da se ustanovi v Ljubljani slovenska trgovska akademija, in o tem poročati častiti

zbornici. 2.) V ustanovni zaklad te akademije je odmeniti 20.000 kron; od teh je 5000 K še v teku letošnjega leta naložiti plodonosno. 3.) Predsedstvu se naroča, da izposluje odobritev tega sklepa«. Zbornični tajnik, g. dr. Viktor Murnik, je z daljšim, dobro premišljenim in toplim govorom utemeljil imenovani važni predlog. Trgovska akademija se otvori, bržko bode nabran najnujnejši kapital, kajti v prvi vrsti bode trgovinska zbornica sama morala vzdržavati šolo. Kak logični pedant bi sicer utegnil reči, da je vendar država dolžna ustanavljati vse potrebne šole, torej tudi prevažnemu trgovskemu stanu akademije, no stvar je v dejstvenosti drugačna! Evropske države morajo skrbeti za dosti važnejše institucije, nego je šolstvo in kultura sploh; te države morajo največji del budgeja potrošiti za militaristni šport, za tem športom ne prihaja dolgo nič, potem šele pridejo v poštev druge lapalije, kakor n. pr. prosveta in podobne neumnosti »nižjega«, nearistokratskega prebivalstva . . .

Slišimo, da ima ljubljanska trgovinska zbornica tudi že učne moči za bodočo akademijo v evidenci, in da se potrebni učbeniki začno v kratkem prirejati.

Proti predlogu, da bi se ustanovila slovenska trgovska akademija, sta glasovala samo dva nemška člana trgovinske zbornice. Tista dva Nemca sta ravnala čisto dosledno po nemškem programu, glasom katerega so Nemci »herrenvolk«, avstrijski Slovani pa hlapci. In ker bode slovenska trgovska akademija nova ovira nemškemu »mostu do Adrije«, zato sta storila tista dva ljubljanska Nemca samo svojo velikonemško dolžnost, če sta protestovala proti ustanovitvi slovenske trgovske akademije. —

Slov. akadem. društvo »Triglav« v Gradcu praznuje dne 2. februarja petdesetletni jubilej svojega obstanka. Slavnost z bogatim sporedom, obsegajočim pevske in godbene umetniške točke, bode v mariborskem »Narodnem domu«. Iz »Triglava« je izišla že nepregledna vrsta odličnih, delavnih izobražencev, ki so na različnih poljih prosvete delali svojemu narodu v prid in še delajo. Kakor dunajska »Slovenija«, tako zbira tudi graški »Triglav« na tuji zemlji in v tujem mestu naše mlade rojake pod svojo zastavo in jih bodri, da v tujem okrožju ne klonejo duhom. Slovenski helotje še nismo vredni, da bi se nam na višjih šolah podajala znanost v domačem jeziku; na graški univerzi sliši Slovenec le parkrat na teden predavanje v slovenščini. Ne dunajska ne graška univerza ni za Slovenca »alma mater«, ampak mačeha tujka. Lepo narodnopolitično pedagoško misijo opravlja torej vsako pravo slovensko akademiško društvo, in tako misijo je opravljal tudi »Triglav« v preteklosti. Želimo, da bi »Triglav« tudi v bodoče krepko in neomajno stal na braniku za narodnost in svobodomiselno prosveto. Vivat, crescat, floreat! *A. A.*

Tolstoj — izobčen. Cerkveni birokrati »svetega sinoda« so slavnega pisatelja in filozofa, grofa Leva Nikolajeviča Tolstega, zaradi njegovih svobodomiselnih nazorov, ki jih razširja v svojih spisih, izobčili iz pravoslavne cerkve. Inkvizicija se je prepričala, da je Tolstoj ne samo krivoverec, ampak celo brezverec. Sv. sinod je razposlal po vsej Rusiji okrožnico, s katero naznanja svečeništvu, da se Tolstoj, kadar umrje — in sv. sinod gotovo že komaj čaka njegove smrti! — ne sme pokopati s cerkvenimi ceremonijami in obredi, da ga k njegovemu pogrebu ne sme spremljati noben duhovnik, in da se za njegovo heretično dušo ne smejo čitati maše. Če se je sv. sinod prepričal, da je Tolstoj z dogmatičnega stališča krivoverec, potem ravna čisto dosledno in logično, če ga je izobčil. Tolstoj sam ni mogel kaj druzega pričakovati, in mi se prav nič

ne čudimo, da se je to zgodilo. Reči pa moramo, da je krivoverec Tolstoj storil več za razširjanje prave ljubezni do bližnjega nego tisti, ki so ga »izobčili«. Tolstoj je najgorečnejši apostol altruizma, najglasnejši propovednik evangelja ljubezni in najpogumnejši zagovornik vseh zatirancev. In če bi Jezus stopil na svet in čital njegove spise, rekel bi nemara: »Lev Nikolajevič, ti me razumeš!«

Jasnopoljanski filozof se pač ne bo zmenil za ta anahronistni »anathema«.

Нехлюдовъ.

† Arnold Böcklin je umrl 16. januarja v Fiesolu poleg Florencije, kjer je imel zadnja leta svoje stalno bivališče. Zgodovinarji umetnosti prištevajo Böcklina med najgenialnejše slikarje preteklega stoletja in med največje umetnike sploh. Zanimivo je, da ga je svet začel visoko čislati, in da je njegovo ime postalo slavno, ko je štel Böcklin že skoro 60 let. Niti njegovi rojaki Nemci se poprej niso posebno zanimali zanj. Ko so mu pred par leti poznavalci in častilci njegovega genija priredili v Berlinu in v Baselu v spomin 70letnici njegovi razstavo njegovih slik, prepričali so se naposled tudi njegovi nasprotniki, da je Böcklin velik slikar, kakršnih je malo. In malo je nemara nmetnikov, ki bi se bili tako pogreznili v prirodo in njena čudesa kakor Böcklin. Pripovedujejo, da je presedel včasi po več ur pred kako pokrajino, pred kakim drevesom, ali da se je zagledal celo samo v posamezno listje kakega drevesa ter takorekoč sesal vase vse to, kar je videl v živi prirodi. To prirodo je nosil potem, kakor pravi estetik Servaes, s seboj v svoji duši in fantaziji, in kadarkoli je slikal prirodo, je ni nikdar kopiral, ampak je samo črpal iz svoje duše. Da bi mogel izraziti ves čar prirodne poezije, pomagal si je s simbolizovanjem. Jemal je na pomoč mitologijo, zlasti grško. Zato mrgoli po njegovih platnih vse polno nimf in favnov. Njegove slike imajo često nekaj fantastnega in romantičnega. Prekrasne so njegove pokrajine. Na vseh njegovih umotvorih pa vidimo, kolik mojster v živih barvah in v razsvetljavi je Böcklin . . .

Böcklinovo življenje je bilo sila spremenovito in nemirno. Porodil se je bil dne 16. oktobra 1827. l. v Baselu. Proti volji svojega očeta si je bil izbral umetniški poklic, za katerega se je pripravljal v raznih akademijah in pri raznih mojstrih po Nemškem, Francoskem in v Rimu. Nekaj časa je bil profesor slikarstva v Weimarju, ali za stalno službo ni bil njegov nemirni duh. Najbolj se mu je bila prikupila solnčna Italija, in vedno ter vedno ga je vleklo srce v deželo umetnosti. V Rimu se je bil oženil. Nekaj časa je živel tudi v Zürichu. Poslednja leta pa je bival v svoji vili blizu Florencije (Fiesole). Njegova žena je bila, kakor je Böcklin večkrat tožil svojim prijateljem, zelo ljubosumna in mu ni pustila, da bi bil slikal ženske po živih modelih. — Njegov sin, tudi nadarjen umetnik, je bil predlanskim hotel ustreliti svojo nevesto. Spoznali so ga za blaznega. Ta nezgoda v družini je 70letnega Arnolda Böcklina potrla še bolj in gotovo pospešila njegovo smrt.

Tiskovna pomota. V 1. številki »Ljubljanskega Zvona« naj stoji na strani 69. (»Glasba«), v 20 vrsti, to-le glasbeno znamenje: [glasbeno znamenje: 7 nad ♯] (glavnega četverozvoka).

Ljubljanski Zvon

Zbogom!

1.

Ti si bila meni solnce . . .
Kje si zdaj, oj, solnce ti?
Zgrešil pota, zgrešil cilj sem
sredi večne te noči . . .

2.

Res lepe tvoje so oči,
in lep je tvoj obraz,
in nežnejših od tvojih rok
še nisem videl jaz.

A tvoje srce — pekel živ . . .
Več ni mi do neba:
umiram — ah, zavrzi, Bog,
me v dno tegà peklá! . . .

3.

Ne, nisem prosil te nikdar, nikdar,
da bi poljub deklè mi podarila,
in če bi prosil te, verjemi mi,
da tak nedolžno bi se ga branila.

Pogled iz tvojih le oči sem pil —
in ti še takrat si se sramovala,
pogled iz tvojih le oči sem pil,
in ti še takrat si se mene bala.

Pogled iz tvojih le oči sem pil —
a ko sem bil pijan ga, dekle zalo,
na tihem, drug za drugim iz srca,
ah, zadnjih upov par mi je zbežalo.

4.

Tvoj srček je meni vrt prostran,
ki rožice v njem so cvetoče.
Vse tamkaj rastó in tam cvetó,
le ena tam rasti noče.

Le ena ne zraste meni nikdar,
ne zraste do črnega groba,
ta rožica je, ta rožica je —
veš, dekle, katera? — zvestoba.

5.

Tedaj pa zbogom, zbogom, dekle!
Pri tebi več miru mi ni,
pri tebi ne — po zemlji širni
iskati srce ga želi.

To lice tvoje rožno, dekle,
pozabim pač težkó, težkó;
in te oči, kot oglje črne,
mi iz spomina ne gredó . . .

Vlak žvižga . . . In zapustil znance,
zapustil rodni kraj sem svoj . . .
Le srce, to nemirno srce,
le to, le to sem vzel s seboj . . .

B. Baebler.

V krčmi.

V krčmo sva zavila
s tugo posestrimo,
s svetlim zlatom v žepu,
ah, in v srcu z zimo.

Pa sva pila, pila
sok ognjene trte,
gledala pred sabo
same rajske vrte . . .

Pijva, občudujva
svet, o posestrima!
Pomlad zdaj je v srcu —
v žepu bode zima!

Srpoš.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

V.

Tisto popoldne pa je čakal Tomaževe še en obisk.

Kjer je lepo dekle v hiši, se jim ni treba bati dolgega časa. Pri Tomaževih se je zmeraj zglasil kdo, ki so mu dobro deli žaroviti pogledi Maničinih velikih, lepih oči. Prihajali so pogosto tja mladeniči z bolj in manj resnimi nameni.

Eden onih, o katerih so ljudje trdili, da jih vleče srce k Manici, je bil tudi poljanskega župana lepi sinko Dolfe.

Dolfe je bil že napol gosposki, in njegov oče je mnogo veljal v župniji. Reklo se je torej lahko, da se je ponižal do Manice, akoravno je bila najkrasnejše dekle daleč na okoli. Kajti njen oče je bil vendarle samo majhen posestnik, ki je živel bolj od dela svojih rok nego od imetka.

Toda Tomaž je bil ponosen na svoje rokodelstvo. Kot pomočnik je bil prehodil mnogo sveta, in zato je samostojneje mislil nego marsikdo v njegovi soseščini. Prepuščen sam sebi že v mladih letih, si je bil nabral izkušenj, in bilo mu je prišlo v navado, da ni nikdar slepo verjel besedam. Zanašal se je vedno le sam nase in na svoj razum, zato pa se je tudi njegova sodba le premnogokrat razlikovala od sodbe drugih ljudi . . .

Mnogi so mu naravnost zavidali, da se mu ponuja tak zet, kakršen je bil Dolfe, on se pa ni čutil kar nič srečnega, da se je županov sin oziral po njegovi hčeri. Da, izmed vseh snubačev, ki so prihajali, mu je bil ta najmanj pogodu, in ko se je tisto popoldne ozrl skoz okno ter ga videl, bližati se hiši, se ga je takoj lotila nejevolja, da je zarohnel:

»Kaj iztiče pa ta spet tod okrog? . .«

»Uh, kakšen si vendar!« ga zavrne žena, ki se še odprej ni bila potolažila! »Zdaj ti pa zopet ta ni prav! . . Kam pa pridemo, če ne boš trpel nobenega človeka v obližju! Saj bi si morali šteti

v čast, če se glasijo v naši hiši taki ljudje, kakor so župnik, ali pa tudi ta-le . . . Moj Bog, če nisi zadovoljen s temi, s kom pa boš! . . .«

»To je vse po tem, s kakim namenom prihaja kdo v hišo!« reče Tomaž. »Pri meni so vsakemu odprta vrata! Jaz nimam nič ne zoper župnika, ne zoper županovega sina, samo zoper to sem, kar bi rada dosegla! . .«

»Pa vsaj ne boš surov proti Dolfetu!« vzklikne žena iznova v velikih skrbeh. Bila je vse drugih nazorov nego njen mož in štela bi si v veliko čast, če bi Dolfe res zasnubil hčer.

Tomaž ni utegnil več odgovoriti, kajti Dolfe je bil že vstopil. Odkar se je šopiril Baston v majorski uniformi po Poljanah, se je bila lotila vseh mladeničev manija, da so zametali svojo domačo obleko ter si prizadevali na vse načine, kako bi se oblačili tembolj nenavadno . . . Dolfe, ki je bil županov sin, ni smel zaostati v tem tekmovanju. Omislil si je bil v mestu lovsko obleko, ki se mu je res prav lepo prilegala. Da bi se pa ne mogli norčevati iz njega, si je kupil še puško-dvocevko . . . Če je imel Baston sabljo, zakaj bi ne imel on puške? . .

Kadar ni imel boljšega opravila, je zadel svojo dvocevko na ramo in šel je ž njo z doma, ne da bi se bilo prigodilo kdaj, da bi bil prinesel kaj lovskega plena s seboj.

Najraje pa jo je s puško zavil proti Lipovcu. No seveda, na polju, zlasti na oni strani, kjer je mejilo na lipovški gozdiček, je bilo mnogo jerebic, a po gozdih, ki so obdajali ves Lipovec, tudi zajec ni bil ravno redek gost. Vsekakor je bilo dovolj povoda, da je zavil včasi s puško proti tej strani . . .

Tudi tisti dan Dolfe ni bil brez puške. Visoke, vitke postave, v čedni lovski opravi, klobuček malo postrani pa puško na rami, ga je bilo res lepo videti. Pozdravil je prijazno, ko je vstopil v sobo. Njegov prvi pogled pa je veljal Manici, ki je na lahno zardela pred njim.

Mati in hči sta veselo odzdravili, Tomaž pa je molčal. Kakor bi se mu hotel prikupiti, se obrne Dolfe proti njemu ter mu reče:

»Vi ste pa zmeraj grozno pridni! . . Ali imate toliko dela?«

»Dela zmeraj dovolj!« odvrne Tomaž na kratko, potem pa še pristavi pikro:

»Pri vas pa morate imeti presneto malo opravila, da . . .«

»Da zmeraj postavam, kajneda?« poseže Dolfe vmes in se veselo zasmeje. In ne da bi počakal, da bi Tomaž kaj pripomnil na te njegove besede, nadaljuje:

»E dela imamo tudi pri nas, dela, pa tudi hlapce in dekle za to! Sicer brez posla tudi jaz nisem, a včasi se moram vendar tudi malo pozabavati. Lov je pa poleg tega, da je zabaven, tudi zdrav!«

»Za gospodo, ki nima drugega opravka, da!« pritrdi Tomaž in se hudobno namrdne. Vedel je, da se Dolfe šteje med gospodo.

Dolfe ni bil neumen in čutil je pikrost Tomaževih besed, a ugnati se ni dal, že zaradi Manice ne.

»Lov priporočajo zdravniki vsem tistim«, reče, svoje besede rezko poudarjajoč, »ki morajo mnogo sedeti. No in jaz imam v pisarni več nego dovolj sedeža!«

»A seve, seve!« odvrne Tomaž porogljivo. »To sem bil pa že čisto pozabil, da je občinska pisarna pri vas! . . To je potem seveda druga! . .«

»Če bi prišli v urad, bi se lahko prepričali, koliko dela imam! . .« nadaljuje Dolfe.

»Nimam priti po kaj! Ženitvovanske zglasnice mi ni treba, živinskega potnega lista pa tudi ne, ker nimam volov, da bi jih gonil po semnjih!«

»To ti zdaj prav hodi, kaj ne, Dolfe, da si se šolal v mestu?« poseže gospodinja vmes, ki je ves čas premišljevala, kako bi prekinila moževe zbadljive opazke.

»Brez mestnih šol ne bi mogel opravljati te službe!«

»Seveda ne!« potrdi Dolfe vesel. Delo mu je dobro, da je bila vsaj mati prijazna ž njim.

Tomaž pa je takoj izprevidel ženino nakano. Odločen kakor je bil, ni hotel, da bi se bil razgovor po njeni volji razpletal, zato reče proti Dolfetu:

»Pa da hodiš na lov vedno proti tej strani! . . Saj ga imate tudi kje drugje še v zakupu, ali ne? . .«

Dolfe sede brez preudarka na limanico, ki mu jo je nastavil Tomaž. »Človek gre pač najrajši proti oni strani, kamor ga vleče srce!« hiti razlagat in se plameneče ozre proti Manici.

Tomaž pa je imel, kar je hotel — povod, da reče:

»Manica, po gredicah na vrtu je polno plevela! Stopi venkaj in populi ga!«

Manica je bila navajena staršem nasproti slepe pokorščine. Brez ugovora vstane in odide, dasi ji je bilo hudo pri srcu. Vedela je, kaj imajo pomeniti Dolfetove besede, vedela pa tudi, da jo je oče samo radi teh besed poslal venkaj.

Tudi Dolfe je razumel položaj in niti prikrival ni tega. Ko so se bila za Manico zaprla vrata, reče:

»Tomaž, ne vem, kaj imate zoper mene ... Saj nisem zakrivil nič takega ...«

»Eh, siten je, drugega nič!« se oglasi gospodinja, ki se je ves čas potihem jezila na svojega moža in ji ni bilo možno, še dalje molčati. Toda naletela je slabo.

»Tiho!« zarohni mož nad njo. »Tukaj imam edini jaz besedo, drugi nihče! .. Kadar te bom vprašal za svet, tedaj mi govori! ..«

Dolfe je izprevidel, da nima tu nič več opraviti. Vstane torej in reče:

»Da se ne boste jezili, grem rajši ... Morda boste kdaj boljše volje, in povem vam takrat, kaj mi leži na srcu ...«

Izrekši je odšel.

Zunaj ob vrtnem plotu je stala Manica ter strmela z rosnimi očmi v daljavo. Plevela ni bilo nikjer, populila ga je bila že davno, zato tudi ničesar opraviti ni imela. Ko jo Dolfe ugleda, stopi k nji in jo nagovori:

»Manica, ali sem komu tvojih že kdaj kaj hudega storil, da so oče taki proti meni? ..«

»Ne!« odvrne ona, in solze ji zalijo oči. Bila je mehkega srca, in smilil se ji je mladenič ...

»In si tudi ti tako jezna name? ..«

»Ne!« ponovi Manica, obenem pa se ji zaihti, in debele solze se ji uderejo po licih.

Dolfe jo prime za roko in jo nekaj časa tiho opazuje. Storil je to lahko, ker je bil vrt za hišo in se mu ni bilo treba bati, da bi ga oče videl. Potem pa ji reče:

»Ali mi daš eno rožo za spomin? .. Hranil jo bom in ...«

Izgovoril ni, najbrž ker ni vedel, kaj bi dejal, a deklico so navzlic temu presunile njegove besede. Na grmu za njenim hrbtom sta žareli dve napol razviti vrtnici ter razširjali omamen vonj. Obrnila se je že, da bi mu odtrgala eno, ko si premisli zopet ter s povešenimi očmi odvrne:

»Ne, tega ne smem! ..«

»Zakaj ne?« vpraša on strmeč.

Ona pa odgovori: »Gospod župnik so rekli, da se to ne sme ...«

»A, torej si že dala kdaj komu kako rožo? ..«

»Ne, to ne, ali vprašali so me, če sem to storila kdaj . . . in pri tej priliki so mi rekli, da ni prav tisto, če dajejo dekleta šopke fantom . . .« —

»Pri izpovedi, kaj? . . .«

»Da — ne, ne! . .«

Spomnila se je, da se o tem, kar se govori pri izpovedi, ne sme pripovedovati, a spomnila tudi, da lagati ne sme, in bila je v veliki zadregi . . .

Dolfe pa se je smejal. Ko ji je gledal v njen cvetoči obraz in v njeno nedolžno oko ter opazoval njeno lepo rast, mu je bilo, kakor bi zrl lepega majnikovega jutra v mlado zarjo na jasnem nebu. Tako jutro s svojim balzamskim vonjem, s svojim svežim zrakom krepi, povzdiguje človeka, in on se je čutil ob pogledu tega krasnega dekleta vsega poživljenega in prerojenega. Srce mu je bilo vse močneje, energičneje nego sicer, in ude mu je izpreletavala nenavadna, dobrodejna toplota. Dekličina otročja naivnost, ki se je razodevala v vseh njenih besedah, v vsem njenem početju, se mu je zdela kakor rahel dih pomladne sapice . . . Da se ni delala lepše, nego je, in da je res mislila tako, kakor je govorila, o tem ni mogel dvojiti. Saj je bila njena nepopačenost splošno znana in priznana. A baš to je podžigalo še bolj njegove — želje! . . Saj deklet njemu, županovemu sinu, ni nedostajalo! . . Imel je celo take, ki so jim pripadale v društvu krščanskih devic odlične uloge, a on je hrepenel po — pristnem, istinitem bitju! . . V Manico je imel trdno vero. Bil je prepričan, da ni samo nevedna, temveč v istini tudi čista kakor lilija na polju . . . In baš to je njega, razuzdanca, posebno mikalo, baš to je podžigalo njegovo strast. Zaklinjal se je potihem, da ne odjenja, dokler ne doseže svojega namena, in če bi moral še tako dolgo igrati ulogo hinavca. V svoji odkritosrčnosti mu je bila Manica izdala, kako čuti, in to ga je navdajalo z najboljšo nado.

Ko se je naposled poslovil od nje ter se obrnil proti domu, so se mu zakrožile ustnice v ironičen nasmeh.

»Kristusova nevesta«, je mrmral sam pri sebi, »haha, Kristusova nevesta! — Hočemo videti, kako dolgo! Samo prilike bi bilo treba in stari bi imel potem vsaj vzrok, delati kisle obraze! . .«

V tem pa, ko so Dolfetovo glavo prešinjale take misli in se je pogrezal v najrazkošnejše fantazije, je stala Manica še vedno ob vrtnem plotu ter zrla z mokrimi očmi za njim. Kar ločiti ni mogla svojega pogleda od njega. Vse na njem ji je ugajalo: njegova postava, njegova hoja, način, kako se je nosil, vse, prav vse! Vesela je bila

ko ga je gledala, ne da bi se bila zavedala, od kod to. Sicer ji je bil župnik pri izpovedi rekel tudi, da je greh, ozirati se po fantih, in da mora vselej sramežljivo pogledati v stran, kadar bi jo kateri srečal ali nagovoril, a na to zdaj ni mislila. Moč prirojenega ji instinkta je bila močnejša od duha božje besede, ki je prihajala iz župnikovih ust . . . Ni bilo sicer izključeno, da se ji obudi pozneje kes radi tega, da se je pregrešila zoper župnikov uk, toda na srečo je ustvarjen človek tako, da mu pride kes navadno malce prekasno . . . In tako je tudi Manica z mirnim srcem uživala blagodejni trenotek . . .

Oče in mati pa sta se bila v hiši popolnoma sporekla . . .

»Uh, kakšen si vendar!« je bila začela Mica — tako je bilo materi ime — ko je bil šel Dolfe iz hiše . . . »Tvoja trdovratnost nas spravi ob vse! . .«

»Ob kaj nas spravi? . .« vpraša Tomaž srdito. — Kadar je bilo vzkipelo v njem, se ni tako lahko potolažil.

»No, ali mar ne bi bila sreča, če bi Dolfe . . .«

»Nikdar, nikdar, ne boš ti njegova tašča, zapomni si to!« zagrmi Tomaž, predno je utegnila žena izgovoriti, kar je nameravala.

»In zakaj bi ne bil! . .«

»In zakaj ne bo? . . vprašaj raje! Na to ti odgovorim, če si že tako slabega razuma, da tega razvideti ne moreš! . . Ali ne veš, kaj ga vodi semkaj? . . Si li res domišljaš, da si poišče ta ošabni županov sin v Lipovcu neveste? . . On si pripelje nevesto iz mesta domov — kako bi drugače mogel ostati gospod! . . Lipovška dekleta pa misli, da so za kaj drugega dobra! . . Ali ni pustil mar že par deklet na cedilu . . . To je splošno znano! . . Koliko pa se zgodi po skrivnem, kar se ne zve nikdar! . .«

»Če je katero pustil, je to sama zaslužila! . . Naše pa ne bi in je ne bi, to vem jaz! . .«

»O seve, če veš ti, potem je, kakor pribito! . .«

»Če ne bi mislil resno, ne bi govoril tako!«

»Tako? . . Ali ni v celi župniji znan kot velik lažnivec? . . Samo da mu to zaradi tega ne škodi toliko, ker je pač županov sin! . . «

»Oh, s tabo se je težko prepirati!« vzdihne Mica, uverjena, da mož nima prav. »Kar si vtepeš enkrat v glavo, ti ne izbije nihče iz nje! . . Ubogo dekle, ki bo trpelo radi tebe! Bog ve, v kaki bajti bo radi tebe stradala! . .«

Tomažu pa ni delo nič huje nego vzdihovanje. Razjarjen vrže stružec iz roke ter zakriči:

»Da! . . Skrb za mojo hčer prepusti le meni! . . Zakaj tvoje tercijalstvo mi je dosti premalo porok za to, da se dekle obvaruje nesreče! . . Če bi smelo iti po tvojem, mi jo spečaš še danes! . . . To je ravno tista vaša prokleta bogaboječnost in pobožnost, ki jo je zasejal oni tam . . . Na videz, vse samo na videz! . .«

Mica ni vedela, kaj bi še rekla. V svoji onemoglosti zažene jok ter gre iz sobe . . .

VI.

V Poljanah so imeli sv. misijon.

Gospod Rajmund sicer ni bil prepričan o tem, da bi patri lazaristi, katere je bil povabil, da so prišli izpreobračat njegove župljane, zmogli v tem oziru kaj več nego on sam, a vedel je, da vidijo v višjih krogih radi kaj takega, in če je šlo za to, da se prikupi svojim predstojnikom, je rad zatajil tudi svoje prepričanje. Imel je jasno svoj cilj pred očmi in vedel je, da ga doseže samo tedaj, če mu bodo na višjem mestu naklonjeni.

Počutil se on, gosposki sin, nikdar ni prav dobro med kmeti. Prva njegova služba, ki jo je imel, je bila v nekem mestecu na deželi. Ondi se je še rad družil z inteligenco, in čule so se v tistih časih iz njegovih ust večkrat besede:

»Kaj pa mislite! Jaz sem liberalen, zelo liberalen! . .«

In delo mu je dobro, če ga je kdo pohvalil radi tega . . .

Ker je živel lahkomiselno, niti opazil ni bil, da je začel pihati od zgoraj ostrejši veter. Šele, ko so ga iz mesta prestavili na kmete, kar je bilo zelo zelo podobno kazni, se mu je začelo svetlikati. Postal je pazljivejši, previdnejši, in ko je bil spoznal, da mu ponašanje z liberalstvom ne donese dobička, ampak da mu lahko škodi, se je prelevil hipoma v zagrizenega klerikalca.

Postati kanonik in potem menda še prošt — to je bil od nekdaj njegov ideal. A dočim je bil prej negotov, po kateri poti bi priplezal tako visoko, je zdaj hkratu vedel, kaj mu je storiti! In od tistih dob je s slepim fanatizmom izvrševal voljo svojih višjih in storil je to tem raje, ker je pri tem lahko zadoščal tudi lastni vladoželjnosti, ki mu je bila prirojena v jako obili meri.

Tudi misijonarje je bil torej naročil zgolj iz politike. Dospeli so bili trije lazaristi, sami dobri govorniki. Zlasti najmlajši izmed njih je znal govoriti tako na srce, da se je razlegalo vselej glasno ihtenje po cerkvi, kadar je bil on na prižnici. Glas njegov je bil

rezek, presunljiv, njegova beseda pa tako prepričevalna, da se samo ljudje posebno zdravih živcev in krepke naravi niso dali omamiti po njem. Tako dozdaj Poljancem še nikdar nobeden ni bil naslikal peklenskih muk kakor ta mladi, goreči oznanjevalec besede božje, in marsikateri trdovratni grešnik je zdaj šele začutil prav potrebo, da si očisti in opere grešno dušo. Tri dni in tri noči so se ljudje gnetli okrog izpovednic, in neprenehoma se je čul jok, neprenehoma se je razlegalo vzdihovanje po cerkvi. Bilo je nekaj pretresljivega v tej potrtosti, v tej skesanosti, v kateri so poboljšani Poljanci vzdihovali po milosti božji . . .

Vsi seveda niso bili tako dostopni in dovzetni; nekoliko jih je bilo še vedno, ki so bili uverjeni, da bi se bilo izhajalo tudi brez teh propovedi, da, ki so naravnost obsojali strast, ki je jasno odmevala iz propovednikovih besed. In ti morda niso bili najslabejši. Kajti, ko so bili lazaristi odšli, je mnogo onih, ki so se prej odlikovali po posebni obupanosti, takoj zopet padlo v stare razvade in grehe, dokaz, da je pri njih učinkoval le hipni vtisk. Bili so pa na drugi strani tudi taki, ki se jih je lotila neka verska blaznost . . .

Odkar so bili misijonarji tu, se je dogajalo vsak dan, da se je katera izmed postarnih devic »zamaknila«. Druge, mlajše pa so vedele pripovedovati o raznih prikaznih, ki so jih baje imele . . .

Župnik je čul o teh stvareh, a storil ni ničesar zoper to. Razločeval se je v vsakem oziru od svojega prednika. Ta je bil dovolj pošten, da je nekoč s prižnice izjavil, da ne da za vse tercijalstvo piškavega lešnika. Gospodu Rajmundu pa je bilo popolnoma prav, da sta se pod pretvezo svetosti in pobožnosti šopirili sleparstvo in laž . . .

A naposled jo je izkupil on sam!

Nekega dne se je raznesla po Poljanah hipoma novica, da se je Gornikov Janez zamaknil.

Janez je bil od rojstva čeden dečko. A ko je bil star osem let, so ga v neki bolezni zdravili tako nerodno, da se mu je skrivila hrbtenica. Revež je bil od tistih dob grbast. Ko je bil stopil v mladeniško dobo, se je prepričal kmalu, da ne bo mogel uživati mladosti tako, kakor bi jo bil lahko, če bi bil ostal zdrav. Katero dekle bi ga bilo tudi imelo rado takega . . . In sklenil je, da ostane čist, in storil je obljubo, kakršni se podvržejo sicer samo redovniki. Bil je od tistih dob ognjevit častilec Device Marije. In kar treba posebno poudariti, bil je v resnici pobožen, ne samo navidezno. Odli-

koval se je po svoji vnetosti za božjo čast že v časih, ko še ni bilo gospoda Rajmunda, in ko se še ni bilo začelo tekmovanje, kdo bo prekosil in nadkrilil v svetosti vse druge. Toda baš zavest, da je njegova pobožnost istinita, in da so vsi ti, ki so vsled novih razmer izkušali postati njemu enaki, daleč pod njim, je bila vzrok, da se je nekako prevzel in da si je prisvajal pravico, soditi druge ter se povzdigniti tudi vidno nad nje. Če so se zamikali drugi, zakaj bi se ne zamaknil on? Ker ni bil sposoben za delo, je mnogo čital in vedel je marsikaj, kar je zdaj lahko izkoriščal . . . Bil je pa tudi nadarjen in celo poetično navdahnjen. Zlagal je prav lepe pesmice v narodnem duhu . . . Sicer pa ga ni izpodbujal samo vzgled drugih zamaknjencev, ampak propovedi očetov misijonarjev so ga bile v istini pripravile v nekako ekstazo.

Neke sobote popoldne, baš ko je zvonilo k prazniku, se uleže hipoma vznak na tla, začne strmeti v strop ter delati z roko križe, kakor bi delil blagoslove. Poleg njega je bil njegov prijatelj, Miklov France. Ta je imel svojo najlepšo mladost že za seboj. Užival jo je tako brezpametno, da si je bil nakopal neozdravljivo bolezen. Sušil se je in hiral, in nobeno zdravilo mu ni pomagalo. Odkar je bil bolan, je bil zvest tovariš Janezov, in včasi sta po cele popoldneve presedela sama ter čitala »Življenje svetnikov« in druge take izpodbudne svete knjige.

Ko se je bil Janez ulegel, je šel France najprej klicat ljudi, potem pa je pokleknil poleg njega ter povzdignil roke kakor v molitev. In ko je bila hiša polna, je Janez začel:

»Nad sabo vidim odprta nebesa, in luč prestola božjega sega do mojih oči! . . Nepopisen je blesk, ki obdaje božje veličastvo! Vi bi oslepeli, če bi vas zadeli žarki njegovi, meni pa je dana milost, da ga gledam! . . O krasota, o krasota! . . Boga očeta vidim, Boga Sina in Boga sv. Duha! . . Bog oče pa ni star, kakor ga vidite naslikanega v cerkvi, ampak mlad je, od vekomaj do vekomaj enak! Bog Sin in Bog sv. Duh pa sta mu podobna, da ju je težko razločevati od njega. Zakaj vsi trije so en Bog! . . In Marijo Devico vidim, lepo, milo, sladko! . . Nad njeno glavo se blešči danica, pod njenimi nogami pa se ziblje lunin srp, svetal in žareč, kakor bi bil skovan iz samega ognja! . . Njeno krasno telo je zavito v lahko tančico, posuto z nebeškim cvetjem, katerega mameči duh objemlje mojo glavo. In dvanajstere kore angelov vidim in vse neštete množice izvoljenih duhov! . . Bog Oče se mi smehlja, Bog sv. Duh lije svojo milost name, Bog Sin pa hoče govoriti skoz moja usta . . . Jaz sem

služabnik božji, in ti, ki klečiš poleg mene, si moj izvoljeni hlapec. In po meni boš velik tudi ti . . .«

Glasen jok se začuje po sobi, in vse popada na kolena.

»Oh, oh, svetnika imate!» so začele vzklikati razne ženice proti domačim, zlasti proti materi — očeta ni Janez več imel . . .« Svetnika imate v hiši, hvalite Boga!«

»Saj ga hvalimo!« so odgovarjale mati in Janezove sestre ter si brisale oči. Oh Bog, oh Bog, kako si dober! . .«

Janez pa je nadaljeval:

»Ti tam v kotu pri vratih — Soldatkova Marjeta! . . K devicam se prištevaš, a jaz vidim v tvoje srce! . . Grešnica si! . . Vstani in pojdi k oknu na levi strani . . . Tam suni z desno roko v srednjo šipo od spodaj, a ne vprašaj, zakaj, ker tako mi je naročeno! . .«

»Stori, stori, kakor ti veli!« se je razlegalo po sobi, in dekle je vstalo, šlo k oknu ter razbilo šipo. Na roki se ji je pokazala kri, a za to se ni nihče zmenil, niti ona sama ne . .

»In ti, Sukov Martin!« je pozval spet Janez. »Ti veš najbolje sam, kaj imaš na vesti! . . Jaz zdaj še molčim, ker Bog ti je milostiv! . . Toda pristavi stol k srednjemu oknu in suni z levico v levo šipo od zgoraj — in dobro bo zate, če se ti ne zvrne stol pod nogami!«

Martin je storil, kakor mu je bilo rečeno, in zopet je žvenketalo steklo po tleh.

In tako je šlo dalje, dokler niso bile vse šipe pobite . . .

Vsakemu je Janez v svoji zamaknjenosti povedal kako grenko, a postopal je pri tem popolnoma nepristransko, kajti niti svojih najboljših prijateljev in znancev ni izvzemal. Baš to pa je najbolj imponovalo ter utrjevalo ljudi v prepričanju, da imajo res svetnika pred seboj . . .

Glas o tem se je raznesel hipoma po vasi in dosegel je naposled tudi župnišče. Župnika je mikalo videti, kaj počenja Janez, in napotil se je tjakaj. Ko je stopil v sobo, je bila še zmeraj natlačeno polna, kajti prihajali so vedno novi radovedneži. Toda župniku so se ljudje umaknili ter mu naredili toliko prostora, da je mogel do tja, kjer je ležal Janez na tleh . . .

Njegov glas je bil že slab, utrujen, a še vedno je razodeval grehe okoli njega zbranih. In vsakdo, kogar se je lotil, je moral po tihem priznati, da mu je očital resnico. Prizanesel pa ni niti župniku. Morda je hotel baš s tem dokazati svoj višji poklic.

»Ti, ti . . .« je začel, »ki ti je od Boga dana naloga, da nam svetiš s svojim vzgledom, tudi ti si grešnik! . . Napuhnjen si in ošaben, napuh pa je poglaviten greh! . . In misliš li, da ne vem, kakim željam se vdaješ včasi? Misliš li, da ne vem, zakaj vabiš dekleta k sebi ter jim daješ podobice? . . Premalo krotiš svoje poželjenje, in če se ne poboljšaš, te zadene kazen božja! . .«

Gospod Rajmund ni še svoj živ dan tako hitel oblizavat svojih rdečih ustnic kakor zdaj . . . Prišlo mu je vse to tako nepričakovano in zdelo se mu je tako nemožno, da je bil popolnoma zmeten in da ni vedel nič boljšega storiti nego molče pobrati jo. Sram ga je bilo ljudi, sram tem bolj, ker je čutil, da je res, kar se mu je očitalo. Čudil se je, kako je oni mogel vedeti to . . . Ali domnevajo tudi drugi kaj takega? . . Saj se ni vendar nikdar izdal, saj je vendar vedno prikrival želje svojega burnega srca! . . Neprijeten občutek mu je pretresal život. Bilo mu je kakor človeku, ki je na skrivnem grešil, in kateremu je mnogo na tem, da se njegov greh ne zve, pa se vidi hkratu razkrinkanega . . .

Janez se je kmalu nato vzdramil. Delal se je, kakor bi ne vedel nič, kaj se je godilo, a ječal je, kakor ječe baje vsi zamaknjenci, kadar se prebude iz ekstaze.

Zamaknil se ni potem nikoli več — zakaj, to ni znano — vendar pa je veljal v očeh mnogih še vedno za svetnika . . .

A ko je dobil Gornikov Janez posnemalcev in so zlasti ženske uprizarjale reči, ki se niso dale nikakor spraviti v sklad z zdravo pametjo, so začeli zmajevati z glavo celo taki, ki so bili sicer vedno na strani župnikovi.

»Če pojde tako,« so rekli, »bo treba zidati za nas Poljance posebno blaznico . . .«

VII.

»Nikamor mi ne hodi! . . Doma ostani! . . Ali si slišal? . .«

Tomaž pa se ni zmenil čisto nič za te ženine opomine. Potegnil je iz skrinje svojo boljšo suknjo in si jo oblekel.

»Kaj je tebi treba mešati se v volitve? . . Ali imaš kak dobiček od tega? . . Zamera bo, drugega nič! . .«

Tomaž je še vedno molčal ter skladal neke papirje skupaj. To je dalo Mici povod, da je začela govoriti še glasneje:

»Ali so ti tisti trije, ki so lazili te dni okrog tebe, mar več nego gospod župnik? . . Oni nemarni, pijani Baston, če je prijatelj tvoj ali ni — pač vse eno! . . Še boljše, če ni! . . Ne vem, kaj

imaš zoper gospoda župnika, ki so vendar tako dobri in tako vneti za dušni blagor nas vseh! . .«

Mica si obriše solzo. Bila je ginjena ob spominu na župnika. Ko pa vidi, da vse njene besede ne zaležejo nič, začne po stari navadi jokati in na glas tožiti:

»Uh, da moram imeti ravno jaz takega brezverca za moža! . . . Čudim se, da ni že treščilo v našo hišo! . .«

»Oče!« začne zdaj še Manica. »Lepo vas prosim, nikar ne nasprotujte gospodu župniku! . . Oni vam niso sovražni, vem dobro, da vam niso! . .«

»Ali zdaj pa še ti? . .« vzroji Tomaž, ki mu je bilo že preveč tega prigovarjanja. »Kaj se imata vedve vedno brigati za to, kar počenjam jaz? . . Držita jezik za zobmi, pa opravljajta svoj posel!«

Izrekši odide naglo proti Poljanam, kjer so se imele vršiti občinske volitve.

Mica je šla kmalu za svojim možem ven, Manica pa je ostala sama v hiši. Bila je jako žalostna. Umeti ni mogla, zakaj je njen oče tak protivnik župnika, ki je njo vendar tako rad imel! Pri srcu jo je zabolelo, če se je zmislila, da bosta po prizadevanju njenega očeta pri današnjih volitvah propadla morda gospod župnik in — Dolfe. Da, Dolfe je bil tudi na župnikovi strani, in če bi bil premagan eden, bi bil premagan gotovo tudi drugi! . .

Prekriža se in iskreno začne moliti po tihem, da bi ne zmagala tista stranka, h kateri se je prišteval njen oče. Prisrčno je želela, da bi bila zmaga na strani župnikovi in — Dolfetovi . . .

Čudno, vedno zopet se je zmislila na Dolfeta! A stresla je vselej z glavo, kadar ji je stopila njegova podoba pred oči . . . Bilo je greh, misliti nanj! . . Greši se tudi v mislih, željah! . . In čemu bi mislila nanj? . . Možila se ona nikoli ne bo — to je bila za trdno sklenila! . . Zaobljubila je bila svoje srce prečisti Devici Mariji in njenemu sinu, preljubemu Jezusu. »Jaz ljubim samo Jezusa!« teh besed so se posluževale članarice Marijinega društva, kadar je bilo treba zavrniti kako predrzno moško ponudbo. Naučil jih je bil župnik tako. A dočim so izgovarjala druga dekleta te besede le mehanično in le tam, kjer je šlo za videz, se je bil vtisnil Manici njih pomen globoko v srce. Svojemu nebeškemu ženinu je hotela ostati zvesta svoj živ dan . . . Ne, Dolfe ji ni pravzaprav nič mar! . . . In vendar, kako sladek čut jo je izpreletel vselej, kadarkoli se ji je vzbudil spomin nanj! . . Ta grozna izkušnjava, ki jo je mučila venomer! . . . Ko je bila zadnjič pri izpovedi, je potožila

župniku, da jo med molitvijo motijo večkrat posvetne misli . . . In on si je dal natanko razložiti, kako se dogaja to, potem pa jo je poučil, kako se mora premagovati in kaj ima storiti, da zatre take misli . . . Vedela ni o celem življenju nič, čisto nič, in vendar so ji prihajale včasi tako čudne misli — in po noči še rajše nego po dnevi! Sanjala je tolikrat, da jo drži Dolfe za roko, da jo poljubuje — njo, katere se še nikdar niso bile dotaknile ustnice nobenega moškega!

Izpovedovala se je v svoji otroščini tudi sanj — saj drugega pravzaprav itak ni imela povedati — in župnik jo je tolažil, da to le včasi tako pride, in da je njeno zasluženje še večje, če ostane navzlic temu čista in neomadeževana.

Teh besed sicer ni prav razumela, a toliko je vedela, da je že sama misel na kakega moškega lahko pregrešna, in zato si je prizadevala, da bi tudi na Dolfeta ne mislila, kateremu je bila radi njegove ljubeznivosti, ali Bog ve radi česa, tako zelo zelo dobra . . .

A mislila je dostikrat nanj! . . baš ker si je izbijala iz glave misel nanj! . . Lotil se je je vsled tega neki čuden boj, ki jo je jako neprijetno vznemirjal . . Imela je zavest, da izpolnjuje svojo dolžnost, ker izkuša iznebiti se misli na Dolfeta, obenem pa se ji je vendarle tudi zdelo, kakor bi grešila, ker ji je neka razkošna slast polnila srce pri vsaki misli na njega . . .

In take boje je bojevala često . . . Trajalo je včasi jako dolgo, predno ji je obvladal srce spet oni sladki mir, ki je izviral iz njenega vzvišenega sklepa, da ostane do smrti vreden član deviškega društva . . . Kako izredno plačilo je čaka za to v nebesih! . . Rajsko veselje je čutilo njeno srce že pri sami misli na to! . .

Kakor Mica so na dan volitve obdelovale tudi druge žene svoje može, ki niso bili na župnikovi strani. Zakaj so se razvnemale vse žene brez razločka za župnika, ni vedel povedati nihče prav, dasi so domnevali njegovi nasprotniki to in ono. Nekoliko je pripomoglo k temu vsekakor to, da je župnik že nekaj nedelj pred volitvami po vsaki pridigi s prižnice molil očenaš in češčenomarijo za srečen izid bližajočih se občinskih volitev. Kakšen izid je smatral župnik za srečen, ni povedal, a uganiti ni bilo težko.

Župnikove nasprotnike pa je to, da je celo v cerkvi agitoval za svojo stranko, podžigalo le še k večjemu odporu. Zato so se že dolgo vestno pripravljali na volilni boj.

Eden tistih, ki so hoteli za vsako ceno izriniti takozvano klerikalno stranko iz občinskega odbora, je bil Tomaž.

K odločnim liberalcem se je prišteval zdaj tudi načelnik gasilcev, Baston. Poprej niti slutil ni, da se ločijo ljudje na svetu tudi v liberalce in klerikalce, a to, da je bil župnik s svojo »družbo treznih« skoro uničil gasilno društvo, ga je napotilo, da se je začel baviti tudi on s politiko. In ko je bil malce doznal, kaj je umeti pod liberalcem in kaj pod klerikalcem, se je z nemalim ponosom proglasil za liberalca. Zabavljal je na župnika, kjer je mogel. Zlasti če je bil v uniformi, se je širokoustil ter se tolkel po prsih, češ, da je on tudi še nekaj, a ne samo župnik.

Na liberalni strani je bil tudi učitelj. Z Bastonom sta bila prijatelja, odkar ju je bil župnik skupno razžalil s tem, da ju ni bil povabil na obed ob svoji instalaciji. In zdaj je bilo tem manj vzroka, da bi se bilo pojavilo med njima prejšnje nasprotstvo, ker se je bil učitelj med tem oženil. Bilo se mu je hkratu prikazalo dekle, ki ga ni bilo samo omamilo, ampak je bilo tudi pripravljeno vzeti ga. On pa je radostnega srca porabil priliko ter pripeljal na dom nevesto in ž njo 6000 kron dote . . .

No pa tudi Baston je bil na tem, da ukloni vrat v zakonski jarem, akoravno je imel še nekatere pomisleke in se ni mogel odločiti tako naglo, kakor se je bil učitelj.

Pri takih okolnostih se ni bilo čuditi, da se učitelj in Baston nista več gledala tako pisano kakor v onih časih, ko sta še tekmovala pri dekletih, in da sta spadala zdaj k eni in isti politični stranki.

Toda učitelj si ni upal tako na dan kakor Baston. Spisal je pač semintja daljši ali krajši dopis za kak liberalen časnik proti župniku in njegovim pristašem, a da bi bil nastopil naravnost odkrito zoper župnika, toliko ni bil pogumen. Tudi na volišče ga ni bilo tistega dne. »Že opravite tudi brez mene!« je rekel Bastonu, ki ga je prišel nagovarjat, da bi prišel volit. »Jaz nisem prost, kakor ste vi drugi, in otroke imam pod seboj liberalnih in klerikalnih staršev. Ne smem torej, kakor bi hotel!« Ko pa je Baston le silil vanj, je obljubil, da pride, če bi imela biti zavisna zmaga od njegovega glasu.

Volilna soba je bila že pred napovedano uro natlačeno polna. Videlo se je precej v začetku, da bo volilna borba huda, strastna.

Ob 9. uri je prišel odposlanec okrajnega glavarstva. Precej nato se je ustanovila volilna komisija, pri kateri je pokazal klerikalni župan svojo moč, pa tudi pristranost s tem, da je pritegnil k njej same svoje pristaše. A nasprotniki so mu bili le hvaležni za to, ker jim je ostalo tako več moči za agitacijo . . .

Predsednik volilne komisije je prečital nato ono zakonito določilo, katero prečitati veleva § 22. občinskega volilnega reda, ter je opozoril v zmislu tega paragrafa navzočne volilce, da naj volijo brez vsakega samopridnega namena in tako, kakor mislijo, da bo za občino najkoristnejše.

Zahtevi zakona je bilo na ta način zadoščeno, a za korist občine se ni brigal v tem trenotku nihče, in prav nihče si ni izpraševal vesti glede tega, kar je nameraval storiti . . . Odločevalo je edino le strankarstvo, in nihče se ni vprašal o tem, kakšen je mož, kateremu odda svoj glas. Eni stranki ko drugi je šlo edino za to, da prekosi in premaga drugo. V to je bilo vsako sredstvo dobro. Tudi v Poljane je bilo že prodrlo prepričanje, da nima politika z moralo ničesar opraviti, da je v politiki dovoljeno vse, in da se sme uporabljati vsako še tako grdo orožje, če gre za to, da se ugonobi politični nasprotnik. Zvijača, laž in sleparije so se uporabljale na tej in na oni strani z največjo virtuoznostjo . . .

Toda kmalu se je pokazalo, da klerikalna stranka nadkriljuje liberalno, da je bolje pripravljena, bolje organizovana.

Tudi župnik je bil izumil nekaj, kar naj bi bilo njegovi stranki pripomoglo v skrajni sili do zmage.

Naročil je bil cerkovniku, da naj čaka od enajste ure naprej v zvoniku. — »Kadar dam znamenje z robcem,« mu je rekel, »porini uro naprej!« Mož se je motil, ker je menil, da se občinske volitve končujejo ob določeni uri, kakor nekatere druge. A dasi je bila njegova odredba brez hasni, je vendar pokazal s tem svojo dobro voljo in svojo bistroumnost . . .

Prekosil pa ga je Dolfe, županov sin, ko je hotel rešiti čast sebi in očetu. Poljane same leže v ravnini, a občina je razprostrta, in spada k njej tudi mnogo gorjancev. Na te je stavil Dolfe svoje nade. Celih štirinajst dni pred volitvijo je lazil občinski sluga po hribih in jarkih okrog najbolj oddaljenih naselbin ter oddajal vabila za volitev. Na vabilu je bila zažugana občutna globa vsakemu, ki bi ga ne bilo k volitvi, a vse hujše še je slikal posledice take malomarnosti občinski sluga ustno. Vsak volilec je dobil obenem listič, na katerem so bili zapisani možje, katere je bilo treba voliti.

In tako se je zgodilo, da so se videli na dan volitve v Poljanah ljudje, ki po celo leto niso prišli k maši, ljudje, ki so, stopivši v volilno sobo, upogibali kolena, tolkli se na kolena in prekriževali se, kakor bi bili v cerkvi, ljudje, ki niti najmanjšega pojma imeli niso o tem, kaj se vrši. Bili so neumiti in sajasti obrazi zmršenih

las, ki so plašno zrli okrog sebe, in katerim se je zadrega od daleč poznala. In vendar, kaka disciplina! . . Stali so ti zagorci trdno, nepremično, kakor bi bili iz kamena, in vsak je držal v roki list s klerikalnimi kandidati. In prav vsak, ki je prišel na vrsto, je rekel s trdnim, odločnim glasom: »Le-te volim, ki so tukaj zapisani . . .«

Liberalci so strmeli onemogli in niso vedeli, ne kako ne kaj.

»Vraga, odkod so se pa ti vzeli?« so vzdihovali, in bralo se jim je na obrazih, da smatrajo svojo stvar za izgubljeno, dočim so se klerikalci poredno muzali. Le Tomaž ni tako hitro obupal. Popraševal je tako dolgo, dokler ni dognal, kaj se je bilo zgodilo. Ko je svojim somišljenikom razodel, kakega sleparstva se je poslužila nasprotna stranka, so hoteli ti takoj zagnati hrup. A Tomaž jih potolaži rekoč:

»To bi bilo nespametno! . . Volitev ovržemo radi tega tudi pozneje lahko, če bode neugodna za nas . . . . Poskusiti pa treba prej, če se ne da stvar zasukati tako, da bo nam na korist. Jaz bi rekel, da je najboljše, če napišemo hitro na listke imena naših kandidatov, pa jih zamenjamo onim. Bojazljivi in brez prepričanja, kakor so, se ne bodo temu kar nič ustavljali! . .«

Ta predlog je bil tako praktičen, da so se takoj vsi strinjali ž njim, in šli so brez odloga na delo. Ker so bili na liberalni strani vsi bolj inteligentni ljudje, tako zlasti tudi trgovci, ki so bili urni v pisanju, je bilo kmalu napisanih vse polno listkov z imeni liberalnih kandidatov.

Treba jih je bilo le še zamenjati. To pa je šlo kaj lahko. Nevednim gorjanskim volilcem je bilo popolnoma vse eno, kaka imena so imeli napisana na papirju, in kakor so molili prej tja listke, ki jim jih je bil prinesel občinski sluga, tako so molili zdaj te, ki jim jih je bila vsilila liberalna stranka.

Zdaj pa so delali klerikalci dolge obraze.

Dolfe, ki je bil tudi na volišču, je hotel nekaj protestovati, a Tomaž je stopil predenj ter mu rekel:

»Če nisi precej tiho, te ovadim! . . Že veš, kaj si zakrivil z onimi vabili! . .«

Dolfe se je ustrašil in odšel.

»To ni mogoče, to ni mogoče!« je vzklikal župnik, ki je bil v volilni komisiji in ki ni še vedel, kaj se je bilo dogodilo.

Tomaž pa, ki je čul to, pripomni:

»Zakaj bi ne bilo mogoče? . . Kakor je bilo ono prej mogoče, tako je mogoče tudi to! . .«

In poredno se je zasmijal. Župnik pa je zardel in nervozno je začel iztegovati jezik preko ustnic.

In tako so se ujeli klerikalci v lastno past. Liberalci so zmagali že v tretjem razredu prav sijajno. Še mnogo ugodnejše je bilo zanje v drugem razredu, v prvem razredu pa, kjer ni župnik nič manj nego štirikrat glasoval, in sicer enkrat za lastno osebo, trikrat pa za razne cerkve, je bilo treba poleg tega, da so bili izvoljeni štirje liberalci, še srečkati med dvema liberalcema in dvema klerikalcema.

Župnik se je penil jeze. Njegov prednik, ki se nikdar nobenih občinskih volitev ni udeležil, je bil vselej izvoljen v občinski odbor, on pa niti toliko glasov ni bil dobil, da bi bil srečkal.

Razjarjen je ošteval liberalne volilce, in ko mu je Tomaž nekaj ugovarjal, se je raztogotil nad njim ter mu rekel:

»Vi . . . vi . . . Tomaž — ste čuden poštenjak!«

»Ali mislite s tem reči, da sploh nisem poštenjak?« vpraša Tomaž.

»Če hočete, razumete moje besede tudi tako lahko!« odvrne srdit župnik.

»Ali, ta je lepa!« zakliče Tomaž. »Zdaj sem pa hkratu nepoštenjak! . . Prosim, gospod župnik, da poveste takoj, kaj sem zakrivil nepoštenega!«

Župnik pa je bil prišel popolnoma iz ravnotežja. Bruhal je samo še psovke iz sebe. Nastal je velik hrup in nemir. Tomaževi prijatelji so se postavili krepko zanj. Nekateri izmed njih so se celo tako izpozabili, da so župnika tikali. Tomaž jih je pogovarjal, češ, da si že poišče zadoščenja pri sodišču. Toda duhovi bi se ne bili pomirili še tako hitro, če bi ne bil poskrbel politični komisar za komičen intermezzo.

»Zdaj bomo deli žrebé v klobuk,« je zahreščal. V prvem hipu ni vedel nihče, kaj misli, potem šele se je posameznim posvetilo, da je besedo napačno naglašal, ali pa da je zamenjal besedi »žreb« in »žrebé«.

»Kaj . . . žrebé bomo deli v klobuk?« pripomni nekdo. »To bi pa res rad videl, kje dobimo tolik klobuk?«

Glasen smeh se je razlegal po sobi, komisar pa niti slutil ni, da gre to na njegov račun. Napisal je na liste imena tistih, med katerimi je imel razsoditi žreb, ter jih vrgel v klobuk.

Izžrebana sta bila dva klerikalca.

»Prst božji!« je klical župnik. »Prst božji! . . Bog nam je dal razumeti, kako bi se bile morale končati volitve! . . O kazen njegova vam ne izostane, ki ste provzročili drugačen izid! . .«

Zadnje besede je govoril proti Tomažu obrnjen, a ta je molčal. Obe stranki sta šli nato v gostilnico. Eni so šli praznovat zmago, drugi poplakovat jezo. Med zadnjimi je bil tudi župnik. Na pravila društva treznih danes nihče ni mislil. Najbolj poparila je bila volitev Dolfeta in njegovega očeta. Zdaj je bilo konec županske časti! Župnik ju je tolažil, in da bi ju oškodoval, je pil z obema bratovščino! . .

Tomaž je prišel tisto noč precej pozno domov. Toda niti žena, niti hči še nista spali. Bili sta že popoldne zvedeli izid volitve kakor tudi, kaj se je bilo zgodilo na volišču. Mica je vzdihovala, Manica pa celo jokala potihem. Bolelo jo je srce, da se je bil oče sporekel z župnikom, še bolj pa, da Dolfe ne bo več to, kar je bil . . . Torej njena molitev ni nič pomagala? . . »Ubogi Dolfe, kako mu mora biti hudo! . .« je vzklikala potihem . . .

(Dalje prihodnjič.)

Glose k dogodkom na Kitajskem.

Napisal Přemysl Hájek.

(Konec.)

Napadajoče nastopanje Boksarjev je opaziti od tega časa, ko je cesarica-vdova poprijela za državno krmilo. Po kitajsko-japonski vojski se je cesar Kvang-hsü strastno vrgel na reforme po japonskem vzoru. Na dvor v Pekingu je poklical znanega japonskega državnika grofa Ito, da bi s svojim svetom podpiral kitajske reformatorje. Samemu grofu Ito se je zdelo to cesarjevo početje prenagljeno. »Cesar«, je rekel grof Ito, »ima dobre namene, pa preveč hiti.«

V tem času si je pridobila stranka reformatorjev mnogo vpliva. Leta 1895. je ustanovilo nekoliko mladih Kitajcev društvo Čiang-Hsü-Hui, kateremu je bil predsednik odličen član akademije Hanlin, imenoma Kang Ju-vei. V prvi številki časopisa, ki ga je začelo to društvo izdajati, je bil priobčen program, ki ga je spisal podkralj Čang-Či-tung: »Člani društva hočejo delovati na to, da najštevilnejše pleme sveta, kitajski narod, potom prosvete in vede zopet doseže prvo mesto med narodi. Evropci so v poslednjih letih prehiteli Kitajce v marsičem, zato se mora pri nas razširiti kar največ prevodov znanstvenih del evropskih. Moralni temelj društva je konfucianski.« Vlada je društvo od začetka zatirala, leta 1896. pa mu je bilo s

cesarskim dekretom dovoljeno, da sme svobodno delovati pod pogojem, da bo za predsednika izvoljen prijatelj in učitelj cesarjev Sun-Čia-mia. Od takrat je razvijalo društvo svojo delavnost po vseh delih države ter vplivalo tudi na druga slična društva, v onem času ustanovljena: Nišin-Kyo-Va-Kai (Društvo za pobratenje Japoncev in Kitajcev), Žen-Rin-Jakušokan (Zavod za prevajanje knjig iz japonščine), To-A-Dobun-Kai (Društvo vzhodno-azijskih narodov, ki imajo isto pisavo) i. dr. Cesarski edikti iz let 1897.—1898. so pisani vseskozi pod vplivom reformacijskega gibanja. Toda prenagljenost cesarja Kvang-hsiija in njegovih svetnikov je kmalu vzbudila odpor, zlasti cesarica-vdova je nerada gledala nepremišljeno-slepo posnemanje Japoncev.[1])

Nazadnje je 21. septembra l. 1898. prišlo do tega, česar je bilo pričakovati: cesarica-vdova se je polastila vlade, in Kvang-hsü je bil prisiljen stopiti s prestola. Namesto Kitajcev so bili na najvišje urade nameščeni Mandžuri, stranko reformatorjev so začeli kruto preganjati (ko je Kang-Ju-Vei pobegnil na Japonsko, je dobil Li-Hung-čang povelje, da ima razdejati grobe njegovih prednikov, kar je ena izmed najhujših kazni na Kitajskem), za prestolonaslednika pa je bil proglašen mali Pu-Čing, sin princa Tuana, organizatorja in voditelja dotedaj tajne družbe Boksarjev, ki nastopa od te dobe vedno bolj očitno.

Boksarji imajo svoj izvor v tajnih (pravzaprav napol tajnih) društvih kitajskih, izmed katerih sta sedaj najbolj razširjeni »Nebo, zemlja in človek« in »Bela lilija«.

Družbo »Nebo, zemlja in človek« so ustanovili prvi učenci Lao-tsïjevi, in ima torej za seboj že nad 2500 let. Prvotno njeno delovanje je imelo mističen značaj ter namen, ohranjevati starodavne tradicije. Pozneje pa, ko so prišli Kitajci v dotiko s tujci in so se začeli seliti v tujino, je začela delovati tudi politično. Danes je skoro vsak kitajski izseljenec član te družbe, ki mu jamči po smrti vrnitev v domovino. Razširjena je po vsem Kitajskem, poglavitno pa na severu, kjer pripada k njej 80% vsega prebivalstva. V tujini ima podružnice v Singaporu, Ceylonu, Avstraliji, Meksiki, Kaliforniji in New-Yorku.

Tudi »Bela lilija« je bila prvotno mistično društvo, pa od takrat, kar so si Mandžuri osvojili Kitajsko, si je postavilo politične

[1]) L. 1898. se je raznašala med pekinškimi Evropci govorica, da je Kvang-hsü dobil od cesarice pošteno zaušnico, ko je prišel v ministrski svet oblečen po evropsko.

cilje, in sicer protidinastične smeri. Sedaj vladajočo cesarsko rodbino smatra za uzurpatorsko in zahteva narodno dinastijo. Želi si evropskega napredka, zlasti zato, ker je v opoziciji proti vladi, ki je tujcem neprijazna. Največ članov ima na južnem Kitajskem.

Boksarje (kitajsko I-ho-č'uan = pest zakonite harmonije, odtod angleški Boxers) tvorita zlasti ta dva elementa. Člani družbe »Nebo, zemlja in človek« so njih jedro, kateremu so se pridružili člani »Bele lilije«, ko so se začeli boriti proti tedanji vladi. Da ni tu tudi brez drugih, najraznovrstnejših življev — seveda le v neznatni meri — razume se samo po sebi.

* * *

O dogodkih na daljnem Vzhodu nam prihajajo sicer le redka in zmetena poročila, vendar ni težko uganiti, kako se stvar konča. Gotovo je, da je velika oborožena moč evropskih velesil stvari prej na škodo nego na korist. Kitajsko se vsled tega le še bolj plaši, in nadeja, da bi se južni podkralji morebiti utegnili z Evropci spojiti v skupno potlačenje ostalega Kitajskega, je prazna. Ako so tudi v svojih ediktih pretili Boksarjem z najstrožjimi kaznimi, so to storili nekaj zato, da bi evropske armade ne prišle v njih provincije, nekaj so pa bili temu vzrok prevrati pri vladi v Pekingu. Da je večini vladajočih krogov v Evropi nevarnost prevelike prenagljenosti danes že jasna, in da hočejo Kitajsko le pacifikovati (tako vsaj govore: v srce jim videti ni mogoče), se more le z zadovoljnostjo konstatovati. Kajti razburiti proti sebi štiristomilijonski narod, bi bila gotovo prav čudna »svetovna politika«!

Naši vojaki niso navajeni tujega podnebja, razmer i. t. d., vojska v deželi, od nas tako oddaljeni, bi provzročila ogromne stroške — pogubljati ljudi in zapravljati denar pa ni treba. V začetku kitajskih homatij se je mislilo, da se da Kitajce »pobiti s čepicami«. Pa v kratkem se je to mnenje izpremenilo: Kitajska ima tudi hrabro in dobro oboroženo armado. Dokler se vihar ne poleže, bode treba na Kitajskem vzdrževati tisoče vojakov z velikanskimi stroški. Da to Evropi ne bo v korist, je očividno.

Peking je padel, in Evropci bodo Kitajcem narekovali mir. Kak pomen more to imeti? Nikakšnega! Kajti Kitajci bodo ravnali vedno po svoji volji. Ne zabimo, da so Kitajci narod, koncentrovan v svojih idejah,[1] ki še nima oslabljenih živcev in ki se sicer ne zna braniti

[1]) Fachmännische Berichte der österr. ungar. Expedition, Dunaj 1872, stran 170.

z orožjem, pa povsod zmaguje s premočjo svoje energije. Kitajsko kolonizovati? Taka nespametna misel pada sama ob sebi. Izsilijo se nove pogodbe — pa z nasiljem ne opravimo na Kitajskem nič, kakor so nas poučila poslednja leta. Saj natančna kontrola, da se pogodba tudi izpolnjuje, v tako oddaljeni deželi skoraj ni mogoča. Torej edino mogoče je, izkušati Kitajsko pomiriti; potem pa ne narekovati mirovne pogoje v Pekingu, ampak uvesti v resnici kulturne in poštene stike z »Državo srede«. Pri tem pa je treba najprej ozirati se na to, kaj si želi Kitajsko, potem šele pridejo na vrsto zahteve velesil.

S Kitajskim bode treba v bodoče ravnati kot z enakopravno, ne pa inferiorno državo. To je danes edino mogoča rešitev kitajskega vprašanja; kajti to žali kitajski narod najbolj, da ga tujci smatrajo za barbarskega in njegovo visoko izobrazbo devajo v nič. Ne da se tajiti, da ima kitajska kultura mnogo napak (n. pr. uradniški sistem), pa odprimo oči in videli bodemo, da je toliko vredna kakor naša in da jo v marsičem celo nadkriljuje. [1])

Ne bodimo tako slepo-ponosni na same sebe! Moje trdno prepričanje je, da velike tovarne, učeni folianti, milijoni verzov niso vrhunec civilizacije, ako jim je pridružena beda tisočev, stupidna brezkrvnost in paradno deklamovanje. Premalo so nam v spominu velike besede Comteove: »Moralni napredek je važnejši nego materialni in intelektualni«. Visoko drevo naše civilizacije ima toliko suhih, brezsočnih vej! Naša umetnost, veda, duševno in telesno delo nimajo določnih moralnih idealov in zdrave skladnosti. Kontrast med

---

[1]) Dovolite mi, da tu navedem odkrite besede J. Johnstona (China and its Future. London 1899. Predgovor, stran VI. in VII.): »Vprašam vas s strogimi besedami odličnega ameriškega pisatelja: »Ali naj Kitajsko civilizuje morebiti Francija, katere mornarji so na razbiti ladji pobili žene in otroke, ko so izkušali zlesti v rešilne čolne? katere pariški gentlemani so poteptali najplemenitejše in najboljše gospe ter jih pustili poginiti v plamenu gorečega bazarja? katere viteški generali so obsodili nedolžnega in vrlega tovariša na življenje in smrt zločinca, za čast francoske armade?« Temu lahko pristavim: Ali je zmožna blagodarnega civilizacijskega dela morebiti Nemčija, katere trgovci zastrupljajo afriške domorodce z opojnimi pijačami, škodljivimi kakor trpentin? katere največji državnik se je proslavil s svojimi zvijačami in prevarami ter ž njimi svojo državo postavil na prvo mesto med drugimi? in katere vladar je ugrabil morsko pristanišče in izkuša dobiti celo kitajsko provincijo kot odškodnino za umor kristjanskega misijonarja, pri tem pa naziva za svojega dragega prijatelja Turka, čigar roke so prelile kri tisoč in tisoč kristjanov? Ali je zmožna Rusija, ki preganja in podi iz dežele žide, pomagati pri civilizaciji Kitajskega — države, ki je edina prosta vsakršnega verskega fanatizma?«

tem, kar se pri nas propoveduje, predava, govori in piše, in med tem, kako se ravna in dela, prav hitro in dobro spoznajo oni Kitajci, ki pridejo k nam, ve pa to tudi mnogi izmed nas mladih, ki spoznava z bolestjo, da je dobra polovica našega napredka laž in prevara. Saj menda ne verjamete, da nas mnogoštevilne tovarne, skladanice foliantov in brezkončne vrste verzov že upravičujejo, da se smemo postavljati za sodnike sveta![1]

Prevedel *Karel Schweiger.*

[1]) Dandanes n. pr. se izobražuje ljudstvo z izpodbadanjem k roparstvu. Založništvo A. Baumerta v Lipskem je izdalo v poslednjem času nekoliko brošuric, ki naj bi poučile nemško ljudstvo o kitajskih razmerah. Knjižica »Die chinesischen Boxer und die europäische Diplomatie« se končuje s tem plemenitim in patriotičnim vzklikom: »Kitajsko skriva v sebi neizmerne zaklade vsake vrste, pa ta zakladnica je dosedaj zaprta; trgovina pojde od sedaj po drugih potih, kultura in morala bodeta kedaj tudi tam triumfovala. O da bi bil Nemčiji potem zagotovljen tak delež, na kakršnega ima po svoji veljavi pravico, in da bi Kiaučau, ki je sedaj le nemška naselbina, postal popolnoma naša last, ki naj bi se povečevala in utrdila za vselej!« Kultura in roparstvo — iz tega se da kombinirati samo: kulturno roparstvo ali roparska kultura. V resnici presenetljiv napredek! Sicer pa govore tako žalibog tudi drugi . . .

Jaz hočem gorkih žarkov . . .

Tu sem, tu, in zvezde niti ene,
kamorkoli gledam, ne uzrem.
Solnca ni in luči, da razmakne
noč neznosno mojim kdaj očem.

Vedrih čel, neskončno lepih dajte,
solnčnočistih misli in idej,
da v vesoljnost duh se dvigne smelo,
ne do tod, do tam — naprej, naprej!

Tu sem, tu, in duša išče tebe,
solnce jasno, k tebi le hiti . . .
Čujte me: Jaz hočem gorkih žarkov,
a bojim se mrzlih teorij.

Fran Valenčič.

Ogrski Slovenci.

Spisal **Anton Trstenjak**.

I.

Pojdi z menoj, prijazni čitatelj, pokažem ti napol pozabljen kos naše Slovenije! Blizu Radgone prestopiva mejo, ki loči Cislitvansko od Ogrske. Tod, onkraj Mure, sva prišla med takozvane Prekmurce ali med ogrske Slovence. Glej, to so še pravi naši najbližji rojaki. Tako redkokdaj se jih spominjamo! In vendar so vredni našega večjega zanimanja. Kako krasna je ogrska Slovenija, kako zanimivo je njihovo narečje! Pomudiva se vsaj danes nekoliko dalje v duhu med njimi!

Na tej zapadni strani Ogrskega torej, v železni, zaladski in šomodski stolici, živi danes okoli 70.000 Slovencev. Odtrgani od ostalih Slovencev, zemljepisno ločeni, od svojih gospodarjev pa tlačeni in narodno zatirani, životarijo samo in se opirajo samo na svojo pomoč. Nekaj jih je protestantov, a ogromna večina je katoliška, vendar žive v bratovski ljubezni med seboj, in nič ne kali domačega miru. Nadarjeno in pridno ljudstvo je to, ponekod še živi primitivno, in ker njih gospodarji skrbe samo za pomadjarjevanje in za širjenje madjarske državne ideje, zanemarjajo jih v gospodarskem oziru, radi tega so v občni civilizaciji zaostali za svojimi brati v Avstriji. Zanimivo je to, da so si ustvarili malo književnost, katera se črez meje njih bivališča ni razširila. Ostala je torej sama sebi in je služila tudi samo sebi. Dasi je ta književnost mala, vendar bodem poročal samo o prvih treh in o enem poznejših slovenskih pisateljih na Ogrskem in bodem podal majhno sliko o žalostnih razmerah slovenskega ljudstva, ki se potaplja in izgublja v madjarskem »orszagu«.

*

O Slovencih, prebivajočih na Ogrskem, pisalo se je malo, kakor da ne bi bilo nikogar, ki bi se zanje zanimal. Prvi se jih je spomnil Ivan pl. Csaplovics. (Croaten und Wenden in Ungarn. Pressburg 1829). Pavel Šafařík nam je podal kratek pregled njih književnosti. Ker so ti Slovenci potomci panonskih Slovencev, zanimal se je živo za njih jezik slavist Miklošič, kateri je uvel v svoje jezikoslovne

preiskave jezik ogrskih Slovencev, kolikor mu je bilo znanega zlasti iz Stevana Küzmicsa. To je vzbudilo pozornost našo, in Slovenci so se začeli vsaj zanimati za svoje prekmurske brate. Poleg drugih pisal je o njih največ Božidar Raič, ki je sam obiskal vsaj nekatere župnije. Jaz pa sem prehodil vse kraje, obiskal vse župnije, preiskal župne arhive in pobral vse knjige in stare listine, kolikor je še tega ostalo in se moglo dobiti.

V tem tesnem okviru navedem naj samo toliko, kolikor je neobhodno potrebno, da si pojasnimo odnošaje ogrskih Slovencev.

Avstrijski Slovenci so dejanski odtrgani od svojih rojakov na Ogrskem. Knjige družbe sv. Mohorja sicer romajo vsako leto tja preko Mure, ali tesno občevanje ž njimi je pretrgano. Vladni organi strogo nadzorujejo, da kdo ne prekorači Mure in da se ne pogovarja z nami. Pisatelja Marka Žižka, ki je rad in skrivaj zahajal na Štajersko k svojim prijateljem, proglasili so Madjari za panslavista. Očitali so mu, da nosi ruski katekizem v žepu, preganjali so ga, in je ubogi župnik radi tega moral mnogo pretrpeti. Ko sem sam hodil tam, godilo se mi je tako kakor nekdaj Franu Kurelcu, samo da mene pandurji niso ujeli, ker sem se znal dobro skrivati in bežati, tako da sem še o pravem času preplaval Muro.

Ogrski Slovenci ali, kakor se sami zovejo, Slovenje (ne Slovene) so direktni potomci panonskih Slovencev. Živeli so tod pred prihodom Madjarov, imeli so večjo kulturo, in kako so blagodejno in obrazujoče vplivali na Madjare, vidimo iz premnogih besed, katere so iz slovenščine prešle v madjarščino. Štajerski Slovenci jih imenujejo, kakor sem že omenil, Prekmurce, ker prebivajo preko Mure. Zavedali se niso dolga stoletja svoje slovanske narodnosti. Ukoreninila se je med njimi misel, to je Madjari so jim vrinili in vcepili v glavo misel, katero je osobito krepko zagovarjal slovenski zgodovinar in neutrujeni pisatelj Jožef Košič, da so ti Slovenje vandalskega rodu; zato je pisal v svoji knjigi, da jo je obrnil »na vandalska vüsta«. Danes ne zagovarja te misli nikdo. Poprej so smatrali te Slovence celo za Madjare; zlasti Madjari so to radi trdili, da bi tako zakrili narodnostno sorodstvo in zvezo Prekmurcev z ostalimi Slovani. Do leta 1830. se je imenovala njih krajina »Vandalia« ali »Točak«. Z imenom »Točak« še zdaj označujejo Madjari prebivališče Slovencev. Ali duhovnik Bitnitz je dokazal v madjarskih novinah »Tudomanyos gyüjtemények« leta 1828., da ti Slovenje niso vandalskega pokolenja, nego da so Slovenje, slovanskega rodu, zajemajoč dokaze iz Šafaříka. Njih neslovanski so-

sedje jih nazivajo Wende, Winde, ali sami Slovenje se tako ne nazivajo nikdar.

Ker ni bilo nikdar zanesljivih virov, zato se ni vedelo, koliko je teh Slovencev. Brachelli jih ima 44.862, Kolb 52.379, Fran Schmitt 55.000 in v Vojni Krajini 3.000, torej vkupe 58.000, Pleteršnik (Slovanstvo) okoli 55.000. Da drugih etnografov ne omenjam, jaz sem jih sam naštel črez 70.000, ne prištevajoč tistih, ki žive v često madjarskih župnijah. Razprostirajo se v 22 župnijah, izmed katerih je 18 župnij katoliških, a 4 protestantovske. Vidi se torej, da so ti Slovenje tudi cerkveno ločeni. Vseh protestantov je 17.000 duš, vsi ostali so katoličani. Malone po vseh vaseh pomešani so protestanti s katoličani in žive med seboj v slogi in miru božjem. Koder imajo protestanti predaleč do svoje cerkve, hodijo ob nedeljah in praznikih v katoliške cerkve molit se Bogu. Slovenske protestantovske župnije so: 1) Petrovci, 2) Križevci, 3) Bodonci, 4) Pucinci in 5) Hodoš (madjarska župnija). Katoliške pa so naslednje: 1) Cankova, 2) Sv. Helena, 3) Sv. Juri, 4) Gorénja Lendova, 5) Gorénji Seník, 6) Dolénji Seník, 7) Stevanovci, 8) Dolenjci, 9) Sv. Nédelja, 10) Sv. Benedek, 11) Sv. Sebastijan, 12) Martijanci, 13) Sobota, 14) Tišina, 15) Bogojina, 16) Turnišče, 17) Črenslovci, 18) Belatinci.

Kakor povsod smatrajo Nemci in Madjari Slovane za »inferiorno« pleme, tako tudi Prekmurce. Madjari tam pravijo, da Slovenje niso plemenit narod, nego samo Madjari. Svojo plemenitost dokazujejo tako-le: Jaz sem plemenit, pravi Madjar, zato se moj narod ne množi, ker plemenita stvar je redka; a Slovan se množi kakor vsaka navadna stvar.

Razlike med protestanti in katoličani ni nobene. Katoliškemu župniku pravijo »plebanuš«, a protestantskemu »farar«. Narod sam to dobro in fino razločuje. Protestante zovejo »luterance«, a katoličane »papince«. Vendar ti nazivi niso psovke. Značilno je to, da se papinci drugače pozdravljajo nego luteranci. Papinci imajo navado, da se pozdravljajo z besedami: »Hvalen bojdi Jezuš Kristuš«, a luteranci pa samo: »Dober srečen den jim Bog daj«. Dasi žive v nekaterih vaseh pomešani, vendar ne pozdravljajo nikogar drugače nego po svoje. Vsakomur je to kažipot, da ve, s kom govori.

Dolenji kraji so ravnina, gorenji pa hriboviti, radi tega so dolenji kraji rodovitnejši, a njih prebivalci imovitejši od Goričancev. To se opaža takoj na zunaj. Dolenjci imajo lepe hiše, zvečine zidane. Goričanci in Bohméci pa sami »cocajo« hiše, to je, delajo jih iz blata na jako primitiven način. Često ima hiša samo štiri stene, recimo

eno sobo, in v tej sobi, v tem prostoru žive skupaj okrog ognjišča ljudje, mož, žena in otroci ter krave in svinje. Dimnika seveda taka hiša nima. Okna so majhna, da se jedva iz hiše vidi. Beda, ki je tukaj doma, res ne more imeti značilnejšega bivališča.

Majhen zemljiški obseg je, na katerem prebivajo Prekmurci in obdelujejo polje. Ali malo polja, njiv in travnikov je njihova last. Kamor se obrneš, vidiš velika posestva, katerim so gospodarji ogrski velmožje Szapary, Szecheny, Sinai itd. V Avstriji se je rešil kmet kmečkih težav leta 1848. Na Ogrskem še ni rešen. Tu se nahajajo najobsežnejša posestva, da malokje tako. Kmetje se še do danes niso osvobodili, kar sem sam videl pri Šebaščanu in v Dodoncih, kjer še zdaj morajo vsako leto plačevati, da si rešijo posestva od svojih gospodov.

Posvetne gospode ali razumnikov ni med njimi. Edini duhovnik je še njih prijatelj, ki ž njimi čuti na tihem, ker glasno ne sme izražati svojega slovenskega prepričanja in mišljenja. Ako se pogovarja prijatelj s svojim somišljenikom, pogleda vselej, ali so vrata dobro zaprta, da bi nihče nič ne slišal. Tudi zaklepajo se vrata, ker človek, ki je količkaj naroden, ni nikoli varen. Šole ni nobene narodne, za slovensko stvar ne smeš nikogar navduševljevati, kake narodne veselice v probujo naroda se ne prirejajo; ljudstvo torej nima prilike, da bi se naobraževalo v svojem elementu. Edino v cerkvi še sliši besedo božjo v svojem jeziku. Žalostna majka takemu narodu!

Edino, česar imajo Prekmurci mnogo, so šole. Malokdje vidiš jih toliko, zlasti ne v takih krajih, za katere se sicer nihče ne briga. Ali te šole niso narodne. Kako je to mogoče? To je mogoče in naravno. Tu mora biti prav mnogo šol, mnogo več nego v madjarskih delih, ker parola se glasi, da je ogrske Slovence treba pomadjariti, iztrebiti, a to se doseza najuspešneje v šoli.

Učiteljstvo je madjarsko po mišljenju. Narodno vobče ne sme biti. To je tukaj absolutno nemogoče. Leta 1848.—1849. so imeli v šolah naše slovenske šolske knjige, ali od leta 1860. so morale naše knjige v peč, in zdaj skrbi društvo Sv. Štefana v Pešti za šolske knjige strogo v prekmurščini. Seveda vse z madjarskim pravopisom. Vlada sama postavlja šole, a učitelje jim pošilja iz Budimpešte, seveda tudi Madjare, kateri ne znajo niti besedice slovenski. In zdaj si pomislite, kako more tak učitelj učiti otroke! V prejšnjih časih so hodili učitelji v Sombotelj učit se madjarščine. Vsak učitelj dobiva brezplačno iz Budimpešte novine: »Néptanitók Lapja«.

V Čakovcu (v Mejmurju, Medjimurju), kjer prebivajo sosedje Hrvati, osnovali so jim Madjari učiteljišče, katero je popolnoma madjarsko. Ti Slovenci ob Muri torej nimajo zavoda, na katerem naj bi se vršil pouk na slovenski podlagi. Drugam po ne morejo in ne smejo hoditi, in tako se ves naraščaj odgaja v madjarščini. Ni se torej čuditi, ako se je med naobražence tako močno vrinila madjarščina, da se le-ti med seboj najrajši pogovarjajo v madjarskem jeziku, zlasti tedaj, kadar govore o znanstvenih predmetih. Učitelji seveda pa morajo posebno gojiti madjarščino, ker za to dobivajo izredno plačilo.

Zlasti za dober uspeh v šoli prejemajo obilne nagrade od države in iz komitatskega zaklada. Učitelj, katerega učenci znajo samo čitati in pisati madjarski in da vsaj nekoliko umejo, kar čitajo, ter da zlagajo kratke stavke, dobiva do 200 goldinarjev nagrade. Čigar otroci pa že znajo pri izpitu, na katerem je navzočna šolska komisija, madjarski govoriti, ta dobiva nagrade do 300 goldinarjev. To izpodbuja učitelje, da se trudijo za madjarščino na vse pretege. Zla posledica pa je temu tudi ta, da se v šoli nič drugega ne poučuje, nego se nedolžnim otrokom ubija v glavo edino zveličevalna in osrečujoča madjarščina. Vendar radi tega ni še prešinil kmeta toliko potrebni madjarski duh, kajti odrasli ljudje kakor tudi nedoletni otroci pozdravljajo te le slovenski, madjarski nikdar, in le redkokdaj se čuje »kisthant vünčik«. Cerkev je edino zavetišče slovenskemu jeziku, in dokler bode cerkev smela biti slovenska, dotlej ne bode pomadjarjevanje rodilo zaželjenega sadu. Kmetje, to je navadni seljaki, s katerimi sem se jaz razgovarjal, bili so kaj veseli, da so mogli z menoj govoriti slovenski, ker tam posvetne gospode ne čujejo nikdar govoriti po slovenski, razen v uradu, ker kmet drugače ne zna. Bili so veseli, četudi, kakor n. pr. na severu Prekmurskega, v Stevanovcih niso vedeli, da tudi ob morju (jadranskem) prebivajo njih bratje. To se jim je zdelo neverjetno, ker so mislili, da je le še na Štajerskem nekoliko Slovencev, potem pa da je konec slovenskega sveta. Prav debelo pa so me gledali, ko sem jim pripovedoval, koliko milijonov je nas vseh skupaj. Malone niso mogli tega verjeti, vendar sem videl na njih obrazih, da se jim je to dobro zdelo.

Rad sem obiskaval učitelje, kajti od njih sem mnogo izvedel. Često sem doživel naslednje. Ali sem prišel k učitelju v petek ali svetek, ko je ravno poldan zvonilo, nisem zapazil, da bi se pripravljal obed. Na ognjišču ni nič gorelo. To mora biti res rajsko

življenje, kjer ni treba človeku jesti, ali če enkrat na dan je, pa ima zadosti! Pa res ni bilo obeda. Ker pa je učitelj hotel meni na vsak način postreči, dal mi je skuhati jajca; to je bilo neko nedeljo opoldne. Po obedu sem šel k cerkvi, ki je bila od šole le sto korakov daleč, in tu sem videl, da je množica naroda sedela okrog cerkve in gledala v zrak. Vprašal sem učitelja, kako je to, da ti ljudje tu sede in da niso odšli domov obedovat. Ali tudi ti-le nič ne obedujejo? Učitelj mi je rekel, da ti ljudje nimajo obeda, in ker jih doma ne čaka obed, rajši ostanejo pri cerkvi, da si prihranijo nepotrebno hojo, a na večer pa se vrnejo domov.

Tako sem obiskal nekega učitelja, kje, to ni glavna stvar. Mislim, da še živi. Ta mi je pokazal svojo knjižnico. Tu sem videl samo madjarske knjige. Zvečer me je dal spat v podučiteljevo sobo, kjer je tudi bila knjižnica, mislim, da podučiteljeva. In tukaj sem našel v knjižnici same madjarske zemljevide, Jokajeve romane, ali tudi Močnikovo nemško računico. Samo ena zelo debela knjiga je bila slovenska, namreč »Nebeška hrana«, katero je spisal Fr. Kosar. Na tej knjigi je bil podpisan s črnilom »Gaber Ferentz v Serdici«. Vidi se torej, da je to knjigo kmet Fran Gaber posodil učitelju. Učitelj ne sme imeti v svoji knjižnici ni ene slovenske knjige. Kar mu je dovoljeno, to je bore malo. V slovenskem jeziku sme učitelj imeti le molitve, ki jih potrebuje pri pogrebu, in te molitve so pisane, a ne tiskane; sme pa še imeti vse drugo, kar potrebuje kot kantor.

Omenil sem že, da država ne skrbi nikjer toliko za šole kakor ravno tod, koder prebivajo Slovenci. Nikjer se država ne briga tako malo za izboljšanje gospodarskih razmer kakor ravno tam, kjer prebivajo Slovenci. Tudi nikjer šol toli skrbno in strogo ne nadzoruje kakor tukaj v slovenskem predelu. V teh šolah ne sme biti ni ene učne knjige slovenske, nego vse poprek mora biti madjarsko. Učenci se uče čitati in pisati samo madjarski. Ali se kaj nauče, to je postranska stvar; glavna stvar je, da se uče madjarski. Ko je učitelj Žlebič v Soboti učil in vadil Nemce nemški peti, moral je plačati globe 60 goldinarjev!

Že s tem, mislim, da je čaša grenkosti polna. Gorje njemu, ki mora še dalje iz nje piti! Ta sličica naj nam predočuje žalostno in obupno stanje naših bratov onkraj Mure. Mi vidimo, in boli nas, ko moramo gledati, kako se Slovan zatira, in kako je izgubil svojo staro pravdo pod zlato krono Sv. Štefana. Ali vsaka sila do vremena.

(Konec prihodnjič.)

Notturno.

I.

Noč se zgrinja okrog mene,
svet ovija v črn ovoj . . .
Pridi k meni, o Leona,
pridi k meni še nocoj!

Spustil težke sem gardine
in obraz Madoni skril,
da kesanja ne vzbudi ti
njen pogled ljubeč in mil.

Vse svetnike snel sem s stene,
glej, nobenega več ni!
Le boginja Afrodita
se med cvetjem še smeji . . .

Pridi k meni o Leona,
pridi k meni v nočni mir,
da poljubim usta tvoja,
saj nocoj je najin pir!

II.

Noč najlepša. Ti nevesta,
ženin tvoj sem jaz!
Naj ti venec snamem z glave
svileni ti odpnem pas . . .

In omamljen rajske slasti
sklonim tja se k nji . . .
Kaj bojiš se, kaj telesce
mlado ti drhtí?

Deva krasna, nič ne boj se,
k meni se privij!
Noč je tiha, zvezde spijo,
luna bleda spi . . .

Demeter.

Na grobu ljubice.

Da so znali, kaj so nesli,
ko so nesli ljubico mi v grob,
vsi bi z mano žalovali,
tudi stari grobokop.

Oh, tako pa sam sem spremil,
sam sem peljal v večni jo pokoj,
a pogrebci so zagrebli
ž njo zaklad edini moj.

Nihče ni okrasil groba,
nihče nanj cvetlic, ne rož vsadil,
pa je vendar v malo dnevih
cvet neštet na dan priklil.

Zdaj pa temu vas se čudi,
nad duhtečim cvetjem vse strmi
pa ne ve, da to so solze,
ki sem točil jih po nji.

Stanko Stanič.

Irma.

Spisal Alojzij Poljak.

I.

Ali še niste zapazili, da so najpriljubljenejši ljudje oni, ki nimajo izraženega temperamenta, pohlevne, skromne ovčice, ki se ne silijo naprej, ne tekmujejo in ne hrepene po ničemer višjem? — Jaz sem to spoznal na sebi. Moje življenje je življenje telegrafskega droga ob hrupni cesarski cesti . . . Brni . . . brni . . . sedaj glasneje, sedaj tiše, in veter mu ureja čuvstva, vesela in sentimentalna; mimo njega pa vrvi življenje, šumno in bučno, in ne briga se zanj, ki venomer poje le svojo dolgočasno, monotonsko pesem . . .

Takšno je moje življenje, in ljudje me imajo radi. Kamor so me porinili, tam sem ostal, in še nikdar nisem poskusil komu imponirati. Ne boji se me nihče, in zato tudi nimam nobenega sovražnika.

Včasi sem študiral življenje drugih ljudi, in čudil sem se: Za vraga, zakaj si ljudje stopajo na lastne prste? Čemu se toliko pehajo za popolnoma nepotrebne stvari? — Ali ni to krasno življenje, ki ga živim jaz? — Mirno, brezskrbno, kakor ura, in komodno, to je glavno: komodno! Jaz sem c. k. geometer, in ime mi je Viljem Vrančič. Plačo imam popolnoma dostojno in z delom nisem nikdar preobložen. Kakih posebnih želj nimam in častihlepen nisem nimalo.

Kakor vidite, imam torej najlepše sposobnosti za mirno družinsko življenje. Mir je moj element . . . A glejte, hudomušna usoda se je hotela poigrati z menoj. Segla je s kruto roko pod stavbo mojega življenja ter jo stresla . . .

Pozvala me je na dvoboj . . . Udarila me je po licu, in jaz? . . Nisem se ji postavil v bran — ponudil sem ji še drugo lice . . .

In ona se je obrnila in šla.

Še danes slišim nad seboj njeno zaničljivo krohotanje . . .

Moja žena je čisto preprosta ženska. Šole nima, bogme, veliko in slovenski ne govori dobro. Njen oče je bil zdravnik — eden tistih starih »Kranjcev«, kakor jih srečavate še sempatja po naših pokrajinskih mestecih. Včasi so nam ustanavljali kazine, danes pa stoje ob strani in volijo z vlado . . .

Irma je srednje postave, lepega životka in precej vsakdanjega obraza. Njena najmarkantnejša stran je lenoba. Tudi za svojo zu-

nanjost je popolnoma brezbrižna. Včasi se mi je zdelo, da se bo do kraja zanemarila. Po zimi se ni umila po par dni. — Moj Bog, voda je tako mrzla, in koža se čuti potem ves dan raskava! — Doma je bila vedno brez korzeta. Jaz ne rečem . . . saj to je zdravo, da hodijo ženske brez korzeta; ali prosim vas, naj pride kdo k meni v vizito, in žena mora sedeti pri mizi . . . Kak pogled je to na tisti ohlapni ošpetelj? V začetku mi je njena malomarnost ugajala; počasi pa sem se tega naveličal.

Jaz sem dober človek; in če sem nehal ženo ljubiti, bi ji že radi svoje dobrote tega ne pokazal. Pa kdaj sem mogel zapaziti pri njej le trohico koprnenja po ljubezni in uživanju? — Meni se je zdelo, da je v njej že mrtva vsaka strast. Da bi mogla ona ljubiti za mojim hrbtom koga drugega, se mi ni nikdar sanjalo! — Da bi se mi izneverila? —

Imela je osemindvajset let. Kaka druga njene strasti gotovo ni tako kmalu sita ljubezni. In zakaj bi se ji tudi odrekala? —. Če jo je mož začel zanemarjati in se je začel zatekati drugam — zakaj bi ona stradala in omedlevala? Zakaj bi se morala omejevati na tiste svete čase, ko pride on zopet pijan domov? — Ampak Irma!? . . . Ne, na to nisem nikdar mislil. — Rodila mi je troje otrok: dve deklici in Stanka. Bog ve koliko se ni brigala zanje, a reči ne morem, da je bila slaba mati; še manj pa se mi je zdela slaba žena . . .

In vendar me je varala. —

Ne spominjam se več natanko, kako sem se bil o tem prepričal. V prvem trenotku sem bil tako presenečen, da sem prezrl vse okolnosti, ki so me privedle na sled. Ko sem se zavedel svojega položaja, se mi je zdelo, kakor bi se bil ravnokar vzbudil iz kratkega popoldanskega spanja. Po telesu sem bil poten, zavratnik se je nadležno sprijemal s kožo, in glava mi je bila mešasta. Imel sem občutek, kakor da so se stisnili možgani sredi črepinje v rahlo kepo . . .

Prva moja misel je bila: »Kako se mu je to posrečilo?« In čudno, da sem imel v tistem trenotku o trdnosti svoje žene vse drugo sodbo kakor poprej. Po kratkem preudarjanju se mi je zdelo psihologično popolnoma naravno, da je po par naskokih padla. Kako sem mogel biti tako brezskrben? — Ženska brez vsake energije, brez lastne volje, brez vsakega razuma za plemenitejša čuvstva, tako naivna, tako prazna ženska, ki se mora nehote zavedati, kako malo reprezentuje na svetu — treba je le laskavega kavalirja, ki ji zna povedati par predrznih komplimentov in jo opozoriti na skrite pred-

nosti, o katerih dotlej niti sanjala ni, in posreči se mu, obtežiti njen plehki temperament, ki jo že iz hvaležnosti tira zapeljivcu v naročje.

In potem sem skušal dognati, kdaj se je roman pravzaprav začel. Par momentov iz njunega občevanja mi je vstalo pred očmi.

Midva z ženo sva se odpravljala domov. Stala sva pri vratih z dr. Sirkom, in jaz sem slučajno pogledal po sobi . . . Na drugi strani je stal adjunkt Hojnik in kazal nekaj s prsti. Izprva nisem vedel, komu to velja; potem pa pogledam ženo . . . ona je zardela in se naglo obrnila proč. Hotel sem nekaj reči, a ona me je prestregla:

»Pojdi že vendar domov! Jaz sem zaspana.«

Dr. Sirk je šel z nama, in jaz sem ono reč pozabil . . .

Pri nekem vrtnem koncertu sta si sedela nasproti. Ona je govorila z Mavričem . . . Zdajci se je začela nekam nemirno premikati po stolu, z nogo je nekaj odrinila in se nehote zadela ob moje koleno. Dvignil sem prt in pogledal pod mizo. Mislil sem, da je Hektor spodaj. Adjunkt je naglo umaknil svoje noge pod stol . . . Jaz sem se spomnil tiste: »Das Füsseln ist mein Sport.« — Zasmejal sem se in ji povedal na uho. Ona je zardela in se tudi nasmejala . . .

Če se dobro zamislim v zadnje mesece, se mi v resnici zdi, da je bila Irma malo izpremenjena. Včasi so prišli trenotki, ko sem zapazil na njej nekaj tujega, nenavadnega. Kotički njenih ust so se povesili, in to ji je dalo neko energično potezo . . . kakor človek, ki je grešil, ki se zaveda svojega greha, a se mu ne odreče in se še globlje potaplja vanj. — Pa takrat se nisem brigal za to in si tudi nisem skušal ničesar razlagati . . .

Razmerje med Hojnikom in mojo ženo mora biti torej že precej staro . . . In najbrže je vedel zanje že ves trg, ves trg — predno se je meni kaj sanjalo.

Pri tej misli sem se nenadoma vznemiril . . .

»Čemu sedaj brskam po spominu? Čemu računim? — Na delo! Na delo!«

Haha . . . Na delo! . . . Ali kaj? Kaj naj storim? — In nehote sem začel študirati, kaj bi storili drugi ljudje v mojem položaju . . . Zdravnik Nikelj n. pr. bi jo umoril; dr. Sirk bi se dvobojeval z zapeljivcem; trgovec Mrak bi se dal ločiti; sodni oficial Mrazek bi se najbrže sam usmrtil; pri velikanski množici svojih znancev pa nisem mogel konstatirati, kaj bi storili . . .

»In kaj storim jaz?« —

»Ali umorim njo, ali njega?«

Zdelo se mi je čisto naravno, da moram enega umoriti. Preudarjal sem samo še — katerega? —

Pa nenadoma me je stresla mrzlica, in ozrl sem se po pisarni, ki je bila že čisto temna. Vstal sem in šel k večerji . . .

»Ali spozna že pri prvem pogledu, da vse vem?« — vprašal sem se tiho, ko sem pritisnil za kljuko.

Pa zgodilo se je, da je nisem med celo večerjo niti enkrat pogledal. Govoril sem z otroki in mnogo jedel . . .

A po večerji me ni več strpelo pri mizi. Delal sem se, kakor bi se mi nekam mudilo, vzel sem klobuk in hitel k vratom.

»Kam tečeš tako zgodaj, papa?«

Čutil sem njen začudeni pogled, a zamahnil sem z roko in odprl vrata . . . Pa hipoma mi je šinilo v glavo: »Dopoldne sem ji dejal, da pojdem jutri na lov . . . Takrat bosta imela sestanek.«

Obrnil sem se z globokim nasmehom in ji pogledal naravnost v oči.

»Jutri popoldne ne pojdem na lov.« — Govoril sem počasi, skozi zobe.

Videl sem, da je vztrepetala pod mojim pogledom. — Naglo sem odhitel.

»Ali me je razumela? — Haha . . . .«

Hotel sem se smejati, pa bil sem prepadel in razburjen, kakor bi bil jedva ušel smrtni nevarnosti.

II.

Tisto noč sem prišel pozno domov. Nalašč sem sedel v gostilni do polnoči, ker sem hotel, da bi žena že trdno spala, ko se vrnem.

In tako sem delal drugi in tretji dan in vse dni po vrsti. Po kosilu ali po večerji sem naglo odhajal. Ženi sem odgovarjal kratko, osorno in niti takrat ji nisem gledal v oči. — Najino razmerje je bilo čudno. Ona je morala čutiti, da mi niso več neznani njeni grehi; a jaz sem se delal, kakor bi ne vedel ničesar, in kakor bi me razburjala kaka druga stvar. Danes se čudim, da me ni bilo sram pred otroki. Oni so si morali misliti, da sva se z ženo kaj sprla. Videli so moj čemerni, sitni obraz in vedno povešeni pogled. In žena menda tudi ni zrla bogve kako mirno in lahkodušno; saj sem celo jaz čutil njen strah in večno pričakovanje negotove katastrofe. Včasi sem si dejal, da bi že radi otrok moral narediti konec temu razmerju. Pa kadar sem najbolj sklepal, takrat sem imel najmanj energije

za »delo« . . . Kaj se mi je pripetilo neko noč? — Vzbudil sem se, ker sem bil odejo zbrcal na tla in me je zeblo. Prva moja misel je bila: »Ona še vedno leži poleg tebe . . . Ali te ni sram?« — Pa ne da bi me bilo navdalo sovraštvo proti njej, sem se hipoma nagnil nad njo, objel ji s prsti brado in lica ter jo strastno poljubil na ustnice. Ona se je nasmehnila, in telo ji je vzdrhtelo. Ko pa je odprla oči in spoznala moj obraz, se je naglo malo dvignila in me začudeno gledala.

»Kaj hočeš, Viljem!« — je šepetala boječe in mi pogladila roko.

Tedaj sem se streznil. Mraz me je pretresel, obrnil sem se v drugo stran ter pobral odejo s tal.

A nad seboj se nisem zgražal — slabič!

Pač pa me je večkrat obšlo nekaj takega v družbi svojih znancev. Pri najresnejšem pogovoru se mi je hipoma vsililo vprašanje: »Ali vedo?« In s plašnim pogledom sem motril obraze okrog sebe . . .

»Pa kako bi ne vedeli? — Ali so bili slepi kakor jaz? — Pri takih prilikah je navadno samo mož slep . . . Ko bi le ne spoznali, da tudi jaz vem! Vem — in trpim! . . . Fej! . . .

Da bi se mi ne bilo treba samemu obsojati ali se celo zaničevati, sem skušal včasi potipati stvar od humoristične strani.

Tako sem bil nekdaj v precej živahnem pogovoru z zdravnikom doktorjem Nikljem radi bližnjih občinskih volitev . . . in nenadoma me je obšla želja, da bi se sam iz sebe malo ponorčeval. Seveda se mi je šala čisto ponesrečila, in sem dejal nekaj popolnoma drugega, nego sem nameraval.

»Ta stvar je dolgočasna, doktor!« — prekinil sem ga v govoru. »Govoriva rajši o čem drugem! Na primer . . . Kakšne ideje imaš o ženskem vprašanju? — Pa seveda . . . oprosti! To bi bilo malo preobširno. Aliii . . . hehe . . . Kakšne misli imaš o ženi? — Recimooo — o svoji ženi?« — In zlobno sem ga pogledal od strani.

On je prebledel . . . A še bolj sem se prestrašil jaz . . . Kaka neumnost! Strela božja! — In koliko truda me je stalo, da sem ga pomiril! —

Kadar sem zopet in zopet premišljeval, kaj bi storili drugi ljudje v mojem slučaju, sem se vselej veselil, da pri veliki množici svojih znancev tega nisem mogel konstatirati . . . Ali bi vsi ti molčali in čakali kakor jaz? — Skoro gotovo. Jaz si jih nisem mogel predstavljati kot maščevalcev . . .

Iz tega torej sledi, da so ljudje povprečno neodločni slabotneži?

Tak sem seveda tudi jaz . . . Kaj bi se poviševal? . .

Domišljeval sem si, da je to popolnoma zadosten izgovor za mojo strahopetnost.

A prišli so tudi trenotki, ko sem bliskoma poskočil, skoro omamljen od hipne maščevalne strasti . . .

Neko popoldne sem v kavarni biljardiral. Igral sem krasno, in dr. Sirk se je silno jezil na mojo srečo. On je imel 42 pointov, jaz sem delal zadnjega. Namazal sem kê s kredo in pomeril.

»Kratek duplé! Ne more uiti.« — S škodoželjnim nasmehom sem poškilil k doktorju, ki se je nervozno tolkel s kêjem po čevlju in nestrpno gledal name.

»Ti še vedno upaš?« — sem se mu zasmejal v obraz.

»Ah, suni, suni . . . prosim te!«

Sunil sem . . . a v tistem hipu sem bil zagledal zdravnika Niklja, in pri spominu na oni pogovor me je spreletela mrzlica.

Sirk pa se je zakrohotal.

»Ha, bratec, kam si neki meril?«

Naglo je namazal kê in začel igrati . . . Jaz sem se naslonil na bližnjo mizico ter mrko gledal za kroglami.

»Tako ne sme ostati!« — mislil sem. »To je nizko . . . fej! . . . Še danes jo umorim!«

Sirk je še vedno igral.

47 . . . 48 . . . 49 — zmagoslavno me je pogledal in si iznova namazal kê . . . 50.

Poklonil se mi je komično.

»Abmarkieren«!

Jaz sem plačal. Čutil sem, kako je vse trepetalo v meni . . . Vzel sem klobuk in odšel. Sirk pa se je smejal za menoj. On je mislil, da me je razburil karambol . . .

Ko sem zavil okrog vogla v Goriško ulico, sem zagledal dvajset korakov pred seboj adjunkta Hojnika. Z levico je kosil po zraku, in život se mu je neestetično lamal. Oziral se je na desno in levo, na vsa okna, in včasi je dvignil klobuk visoko nad glavo.

Mene je hipoma minila maščevalnost. Utrujenost mi je legla na ude, povesil sem glavo in leno prestavljal noge. Bal sem se, da bi se adjunkt obrnil, in začel sem polaganeje stopati, skrivajoč se za hrbtom neke ženske.

Tu sem bil pred svojo hišo . . . Pogledal sem po ulici: Hojnika ni bilo nikjer.

Kakor bi mi nekdo brizgnil na teme curek hladne vode . . .

»Pri Irmi je.«

In planil sem v vežo ter po stopnicah gori.

Čutil sem svojo bledoto in vodeno mrtvost svojega pogleda. Odprl sem vrata na mostovž in po prstih stopil naprej. Spodnjo ustnico sem krčevito stisnil med zobe in se sklonil h ključavnici.

Skozi luknjico ni bilo videti ničesar. Vendar sem ostal sklonjen, opirajoč se z desnico ob koleno. Za hip me je objela neka vroča omotica, in skoro bi bil butnil s čelom ob kljuko.

Čul sem nagle stopinje svoje žene, potem šklopotanje padajoče rolete . . . Par dolgih moških korakov . . . navijanje žepne remontoarke . . . Potem zopet lahne Irmine stopinje . . . nekaj nerazumljivih besed . . . šumljanje ženske obleke . . . tišina . . .

Hipoma zopet tisti lahni koraki . . . vedno bliže . . . bliže . . . Da, sedaj je pri vratih . . . rožljanje ključa . . . Kakor blisk mi je šinila megla preko oči . . . Sedaj sem v resnici butnil s čelom ob kljuko . . . Tišina . ! . V tem hipu je ključ iznova zahreščal . . . vrata so se odprla . . .

Naglo sem se vzravnal pokoncu in si leno potegnil z roko črez obraz.

Irma je stala pred menoj smrtno bleda.

»Kaj hočeš, Viljem?« — je šepetala komaj slišno.

»Daj mi čist robec! Zjutraj sem pozabil . . .« — Da bi jo popolnoma zmotil, sem se zaspano pretegnil: »A-a-a . . . Kaka vročina!«

Takrat sem zapazil, kako se je nekaj zganilo v sobi za pečjo...

Irma je še vedno stala pred menoj in me plašno gledala. Jaz pa sem nestrpno vzkliknil:

»Prinesi, prinesi, vraga! Kaj čakaš?«

Ona je odhitela in mi v hipu prinesla zaželjeno ruto. Spravil sem jo mehanično v žep in se obrnil od žene, ne da bi jo bil pogledal.

Kakor v polusnu sem šel po stopnicah. Ustnice sem zakrožil v onemogel smehljaj in ironično sem šepetal:

»Ko bi on vedel, da vse vem! —

— To je bilo v soboto popoldne.

Ko sem se v nedeljo zjutraj vzbudil in pogledal na uro, je manjkalo še par minut do poldesetih. Presenečen sem se dvignil... Navadno nisem imel zjutraj nikdar miru. Takoj po polsedmi uri so začeli otroci tekati in razgrajati po sobi. Tudi če sem prišel domov ob petih zjutraj, nisem mogel spati črez sedmo uro . . . A danes tak mir, taka pokojna tišina.

»Irma se mi prilizuje! . . Boji se!«

Z zadovoljstvom sem skočil s postelje in se počasi oblekel. Vse je bilo na svojem mestu. Čisto perilo, nedeljska obleka, voda, milo . . . Sicer mi je prinašala vse šele v zadnjem trenotku . . .

Na manšete je pozabila. — Iščem v komodi, v omari, premečem posteljo . . . nič. V hipu sem se razljutil.

»Irma!«

Stopim k oknu in je s hruščem odprem na stežaj.

»Irma!«

Srdito sem udaril s peto ob tla. V tistem trenotku sem mislil, da bi mi morala biti kakor sužnja. Na vsak migljaj! Kakor Hektor!

»Irma!«

Odprl sem vrata, da so loputnila ob omaro.

Prihitela je vsa bleda. Napravljena je bila že za v cerkev.

»Prinesi mi par manšet! Hitro!«

Obrnil sem se k mizi in odpel gumbe iz umazanega para. Še predno sem bil gotov, se je vrnila . . . Vzel sem ji iz rok, ne da bi jo bil pogledal.

»Kakšno vizito si imela včeraj?«

Dajal sem si klobuk na glavo in iskal palice v kotu.

»Kakšno vizito?« — se je začudila boječe.

»Naglo sem se obrnil k njej. Od srditosti so se mi ustnice zaslinile.

»Kakšno vizito? . . Ti bom jaz dal — ‚kakšno vizito'«!

Zapodil sem se proti njej. Palico sem stiskal v pesti, in roke so so mi tresle od napetosti mišic.

Ona je tekla za mizo. Noge so se ji šibile, in oči so ji zrle kakor v režečo puškino cev.

»Kakšno vizito? — Ven! Ven! — Kakšno vizito?«

Izmuznila se je izza mize in bežala iz sobe . . .

Meni so se oči zameglile, hotelo mi je biti slabo. Izpil sem kozarec vode in si popravil obleko. Potem sem šel počasi iz sobe in po stopnicah doli . . .

III.

Dolgo sem se mučil, da bi si uredil misli. Oziral sem se okrog, in hiše in ljudje so bežali mimo mene, ne da bi mi pustili kak vtisk. Ko pa sem od daleč zagledal kolodvor, mi je prišla hipoma misel, da bi se peljal v P.

Ob enajstih sem sedel na vlak in se odpeljal . . .

Sestra se je široko začudila, ko sem vstopil. Sedeli so ravno pri kosilu. S svojim nizkim, tolstim životom je planila pokoncu, a tako nerodno, da se je s trebuhom ujela za mizo. Morala je zopet sesti in iznova poskusiti svojo srečo.

»Tej se ne izpovem!« — švignilo mi je skozi možgane . . . Odkod ta misel? — Kakor bi bil prišel po tolažbe?

Prinesla mi je krožnik in mi napravila prostor.

»Kaj te je nagnalo, da si se nas vendar zopet spomnil? Joj, od božiča te ni bilo pri nas! . . Dobro, da sem napravila malo več kosila.«

Začela je govoriti, in brbrala je, brbrala, vzklikala, vzdihovala, tuintam se čudila, ne da bi vedela čemu; a moje žene ni omenila z besedico. Sempatja me je milujoče pogledala in takoj nato bleknila kako neumnost.

Svak je sedel poleg svojega očeta in molčal. — On nima navade, mešati se v vsakdanje pogovore. Tisto prazno čenčanje, s katerim ljudje čas more, in katero imenujejo zabavo, mu je zoprno. On ni eden tistih »ljudi družbe«, ki jako vljudno blebetajo puhle fraze, neutrudljivi v uslugah, katerim pa ne vidiš nikdar v izžete duše . . . Kakšni so povprečno naši ljudje? — Vzgojevali so se v družbi, živeli so v družbi, cilj in smoter jim je dober ugled v družbi, in vzemite jim družbo, pa imate pred sabo mrliče . . . Nekdaj so imeli priliko, razviti se v samostojne individualnosti. Pa ne da bi iskali sebe, so začeli iskati svojih sosedov; in posnemali so jih v govoru, v kretnjah, momljali so za njimi zastarele ideje in nazore in stopali v njih stopinje po sredi ceste. Posrečilo se jim je, prilagoditi se družbi z dušo in telesom; a zapravili so pri tem — sami sebe . . . Tuintam pa so srečavali ljudi, ki so hodili po svojih potih in so živeli svoje življenje; in videli so, da so to boljši ljudje. Zato pa so jih začeli mrziti . . .

Moj svak Krl je tak boljši človek; a jaz sem bil vedno samo »človek družbe«. On je precej prezirljivo gledal preko mene, in zato se mi je zameril. Pa zadnji čas so se mi pristudili moji bratci, in začel sem simpatizirati s Krli . . .

Po kosilu sva šla s svakom k »trem kronam« na črno kavo.

Na dvorišču, pod spletenimi vejami dveh murv je sedela družba domačinov. Gospode sem že večinoma vse poznal, le dvem, trem novim uradnikom sem se moral šele predstaviti.

Že takoj po prvih besedah, ki sem jih govoril z nekaterimi znanci, mi je legel na ustnice ironičen smehljaj. Gledal sem jim v

oči: vsi so imeli iste misli. Sami kavalirji. Oči so jim blestele, češ: »Bratec, pomisli, jaz sem že tudi slišal . . . Vidiš, tako se nam godi revežem! Ah, jaz nikomur ne privoščim kaj takega! Bog čuvaj!«

Kako lahko je včasi človeku simuliranje! Vsakomur bereš v očeh misli, ki krožijo okrog tvoje sramote. Na ustnicah mu vidiš tleti tisto pereče vprašanje, ki bi te spravilo v zadrego in te prisililo, da se vsaj za trenotek ukloniš njegovemu usmiljenju . . . A s tvojega jezika beže nedolžne besede, tako brezpomembne, vsakdanje in tupatam celo dovtipne, kakor bi bilo srce lahko kot bezgov stržen . . .

Z vrta je prišla gospa Srebarjeva, visoka, vitka postava v elegantnem letnem krilu. V eni roki je držala slamnik, z drugo je vodila triletno deklico.

Nasmehljala se mi je čarobno; a čudno —: tudi v njenih očeh sem bral iste misli . . . To čitanje tujih misli o meni me je razveseljevalo. Krasen šport to! Skoro žalosten sem bil, če sem slučajno naletel na človeka, kateremu se niso oči svetile kakor drugim.

Pomolila mi je mazinec; in ko sem ga stisnil, sem si mislil: »Kak interesanten dečko sem! Ne, madame?«

»Vendar ste nas enkrat počastili, gospod Vrančič. Kako je to lepo! — Pa nič se niste izpremenili. Vaša brada je še vedno tako lepa!«

Drobne ustnice so se ji tako zapeljivo napenjale in krožile, da sem nehote našobil tudi svoje in ji ponudil poljubček.

»Porednež! . . Kaj pa vaša gospa? — Zdrava? — O, saj si mislim! Ona je vedno mlajša.«

»Hvala, milostljiva! Moja žena se počuti izvrstno. Nič ji ni! O res, vedno je mlajša . . . A vi, milostljiva? . . . Kakor sveža vrtnca!«

Pomežiknila je z levim očesom in preslišala moj kompliment. Moj pogled pa se ji je rogal: »Kaj ne, milostljiva, kako brezskrbno govorim o svoji ljubeznivi ženki?«

»Kako pa sicer živite tam pri vas? Mnogo zabave? Ste priredili kaj izletov? — O, gotovo! Tam vas je toliko gospodov! In gospodičen polno! . . . Pa dr. Sirk? še vedno stari? In zdravnik Nikelj, notar, inženir? . . To imate haló! Pa uradništvo? Oh, to so visoki gospodje, kaj? — Sicer pa jih ne poznam mnogo pri vas.«

»Uradnikov? — Prosim vas, ti so vendar smetana naših zabav! Vem, da jih večinoma poznate. Saj ste bili tolikrat na naših veselicah! — Na pr. komisarja Sedeja, davčnega nadzornika, adjunkta Podboja, da, pa Hojnika, tega gotovo poznate!«

»Ah, res, Hojnik! Kako je ž njim? — Tak vesel dečko!«

Sedaj je pomežiknila z obema očesoma.

»Da, Hojnik je krasen dečko! Vse naše dame so zaljubljene vanj . . . Vi ne veste, kako ljubosumni smo ubogi možje!«

Pogledal sem ji v oči . . . Joj, joj! Kakor bi hotela reči: »O, revež! In ti še ne veš ničesar! Kak revež!«

V resnici pa je dejala:

»Pa kaj sem slišala? — Da se mislite prositi v Ljubljano. Ali je res?«

»Lepo vas prosim, milostljiva! Saj se imam vendar tako lepo v M . . . Tudi ni nič praznega v Ljubljani.«

Čebrnala je dalje; moja duša pa je plavala v razkošju. Ah! bilo mi je, kakor da dajem celemu svetu »šnopsa«, to se pravi: kakor bi celemu svetu s palcem tlačil nosove . . .

— Po večerji smo obsedeli za mizo. Prišla je bila Krlova sestra Lina s svojim možem, trgovcem Miheličem. On je čisto navadna prikazen, domišljav na svojo trgovsko izkušenost in na šaržo reservnega častnika. — Lina pa je divna ženska. Čudim se, kako se je mogla ženska s takim krasnim temperamentom, polna življenja in mladostnega hrepenenja, prikleniti na rojenega filistra. Ona ni nikakšna krasotica, zlasti njeni lasje imajo nelepo sivkasto-rumeno barvo; a kadar me je zadel iz njenih modrih, napol zastrtih oči sentimentalen pogled, vztrepetalo mi je telo, kakor bi se mi ovilo okrog prsi dvoje strastnih ženskih rok . . .

Krl je bil krasne volje. Že popoldne sva bila izpila par litrov piva; sedaj pa se je penil refoško v čašah, in praznila se je buteljka za buteljko . . . A kadar je bil Krl malo razigran, takrat se mu je razvezal jezik, in če je le mogel, je izprožil debato o tej ali oni svojih idej. Takrat je začel govoriti o novi trgovski zavezi, in skoro sta bila z Miheličem v najživahnejšem razgovoru.

Krlovka je šla pripravljat zajtrk za kosce, jaz pa sem primaknil svoj stol k Lini ter ji začel dvoriti z vsem ognjem mladega zaljubljenca . . .

Pila sva bratovščino. Njena lica so postala rdeča in vroča, da si jih je morala z dlanjo hladiti . . . Jaz pa sem objemal njeno roko pod ramenom in jo pritiskal k sebi, kakor bi še nikdar ne bil čutil pod prsti toplosti ženske. Pripovedovala sva si dovtipne anekdote s sumljivimi pointami in smejala se šumno.

Od onih dveh se je sedaj pa sedaj kdo ozrl k nama in se nasmehnil s pogledom, ki je pričal, da so njegove misli devet milj od naju . . .

Lina se je nagnila k meni ter mi šepnila:

»Poglej, Viljem, moj Jurček se drži, kakor bi se kdo žogal po njegovem obrazu.« —

In zasmejala se je tako krčevito, da je komaj zopet ujela sapo. Jaz pa sem citiral Zupančičeve verze:

»Kapitan je barko vodil
sredi sivega morja . . .«

In ona je nadaljevala:

»Kapitana za nos vodila
mlada njegova gospa
kraj morja.«

S stolovega naslonila je zdrknila njena pelerina. Pobral sem jo ter jo vrgel na mizo, da je zamahnila proti luči. Plamen je zavahljal, vztrepetal in ugasnil . . . Jaz pa sem Lino objel in jo poljubil.

Krl je imel takoj užigalke pri rokah . . . Ko je bilo zopet svetlo, je slonela Lina na mizi, glavo na lakteh, in pleča so se ji stresala od smeha. Mihelič je zmajeval z glavo in se čudil:

»Lina, ali si pijana, ali kaj ti je? Za božjo voljo!«

Ona pa je nerazumljivo momljala:

»Kapitana za nos vodila . . .«

Takrat mi je žalost stisnila srce: »Kapitan, kapitan! . . . Ta kapitan sem jaz.« —

Krlovka se je vrnila v sobo.

»Ura bo takoj deset, Viljem . . . Ob polenajstih se vlak odpelje. Če misliš, odpravi se!«

Pri slovesu se ji je zdelo, da sva se tekom večera že toliko približala, da postaneva zopet lahko malo intimna. In ko me je poljubila, mi je oklenila roke okrog vratu in mi šepetala na uho nekaj tolažljivih beseđ . . . »Pa nobene neumnosti, Viljem! . . . Za božjo voljo, ne stori nikake neumnosti!«

A jaz sem bil ginjen. Oči so mi bile skoro solzne, in v srcu sem čutil težko bol . . . Naglo sem se poslovil od Miheliča in njegove žene, ki me je začudeno pogledala, ko sem ji podal roko kakor človeku, s katerim sem izpregovoril komaj par besed . . .

Krl me je spremil. Bil je toliko takten, da ni hotel videti moje jokavosti. Govoril je o najnavadnejših rečeh; jaz pa sem se oklepal njegove desnice in skoro do kolodvora nisem mogel ziniti besedice. A dvajset korakov pred postajo sem mu padel okrog vratu in zajokal.

On me je na lahno odrinil.

»Za Boga svetega, Viljem, ne bodi neumen!«

Jaz pa sem vzdihnil:

»Ah, prijatelj, lahko tebi! . . Ali ti je bila že kdaj žena nezvesta?«

(Čudovito! Gospoda moja, jaz se smejem z vami!)

Moj svak je prasnil v gromovit smeh:

»Moja žena?! — Tista prepasana cula?! — Žakelj otrob s korzetom! . . Krasno, dragec moj!«

IV.

Sedel sem v kupeju. Telo mi je bilo potno, in lica so mi gorela. Trepalnice so mi legle navzdol, dihal sem težko, naporno. Spomnil sem se, da bi lahko površnik slekel, ko bi se mi ljubilo.

Vlak se je premaknil. V kupé je stopil gologlav človek z rdečo brado in kratkimi, ulomljenimi nogami. Levico je tiščal v žepu in med prsti je takal goldinarje . . . Moral se je voziti že dolgo. Sedel je meni nasproti, kjer je ležal na klopi zmečkan havelok. Potegnil si je hlačnice malo više, puhnil sapo od sebe in si ovil zlato verižico okrog palca.

Vlak je dosegel svojo navadno hitrost in suval ter butal, odskakujoč od tirovih sklepov . . .

Nenadno sem se spomnil, da svojega sopotnika poznam. Pomaknil sem klobuk na teme in se dotaknil s prsti njegovega kolena.

»Pardon, gospod Križek! Skoro bi vas ne bil spoznal . . . Vi se peljete v Trst?«

Pa on me ni poznal.

»Vi me ne poznate? — Ah, seveda, seveda . . . samo mimogrede sva se videla. A jaz imam krasen spomin za obraze; o, to vam rečem . . . Včasi grem po ulici . . . Kaj ne, vam se zdi kmet podoben kmetu? Vsi so enaki . . . Jaz ga pa samo obrsnem s pogledom, in že ga imam v svoji kameri . . . O, krasen spomin!«

Kondukter je pogledal pri vratih.

Pomolil sem mu listek.

»Poglejte tukaj gospoda kondukterja! . . . On me ne pozna. Kako neki? — Jaz pa se ga spominjam . . . Čakajte! — Pred tremi meseci, gospod kondukter . . . Takrat ste se vozili med Zidanim mostom in Mariborom. O, gotovo! Mene ne vara spomin . . . Koli-

kokrat sem si že dejal: Prijatelj, ti bi moral biti portretist! Res, portretist, krasen portretist! . . Naslikal bi vas iz spomina . . . in pogodil, do pičice pogodil!«

Kondukter je odšel. Križek se je vljudno smehljal.

»Ali vam ni vroče?« — Pokazal je na površnik. »Zakaj se ne slečete?«

»Ah, res, mislil sem že. Pa ne vem . . .«

V notranjem žepu sem obtipal v papir zavito steklenico. Strgal sem papir in jo odmašil.

»Oh, poglejte, gospod Križek! Tako sestro imam jaz . . . zlata vredno sestro! . . . In kak izvrsten slivovec! Izvolite, gospod Križek! — Krasen slivovec, rečem vam! — Ali ni res izboren? — Vidite, takega se malo kuha po svetu!

Pil sem tudi jaz, in potem znova ponudil sosedu. Bil je v zadregi. Njegov pogled je bil bojazljiv, kakor bi se bal, da se mi zameri . . . In pil je.

Jaz se popolnoma dobro spominjam tega prizora; vsaka malenkost mi je ostala v spominu. In vendar sem bil pijan, črez mero pijan . . . Kako bi mi tudi drugače mogla priti ta ideja?

»Jaz ga okradem! O, le čakaj, ptiček! — Kako so zvenčali tolarčki! . . . V levem hlačnem žepu jih imaš, ptiček . . . Le čakaj!«

Videl sem njegovo vznemirjenost in njegove plašne poglede. O, revež, on se mi boji zameriti! — Srce mi je poskakovalo veselja. In niti predstavil se mu nisem! Krasno! On me ne pozna!

»Ah, gospod Križek, vi ne veste, kak nesrečen človek sem jaz! Ko bi vi vedeli, ah! . . . Tudi kamen ima srce — in vam bi se smilil!«

Pa nenadoma sem zopet izpremenil svoj žalostni obraz. Pogledal sem ga silno skrivnostno in se nagnil k njemu. Desnico sem mu položil na ramo in začel šepetati:

»Jutri bodete že čitali v časnikih . . . Vi se bodete smejali. Boste videli! . . Škandal, grozen škandal! In — dobro me poglejte! Gospod Križek, vidite, s to-le roko . . . čef, čef . . . Haha, sredi trga!«

Vzravnal sem se pokoncu. Po kupeju je zvenel moj prisiljeni smeh; Križek pa me je splašeno gledal in se nemirno premikal po klopi.

»Ali . . . Oprostite, gospod, jaz vas ne razumem . . . Ali ni morebiti malo presoparno tu notri?«

Jaz pa sem se še bučneje smejal, in ponudil sem mu vnovič steklenico.

»Pijte, gospod Križek! Pijte!« — dejal sem mu z milostnim glasom. »Vse še pride! O, le potrpite, vse še izveste!«

In pri sebi sem se smehljal: »O, le čakaj ptiček! Vse boš še razumel! O . . . in tolarčki bodo zvenčali.«

On je pil. Pogledal sem ga pozorno in si dejal: »Še par takih požirkov, bratec . . . Ali ti ne lezejo oči že skupaj? O, le čakaj! Čisto omamljen boš . . . In potem . . .«

»Torej, gospod Križek, poslušajte! Vem, da vas bo zanimalo... O, jako prijeten dogodek! — Poglejte, moja žena je bila v P. na počitnicah . . . Jaz se nisem brigal zanjo. Naj dela, kar hoče! — Ali niste tudi vi teh misli, gospod Križek? Prosim vas, kdo bi si lase belil radi žene? — A danes zjutraj na vse zgodaj dobim pismo: Dragi! Tvoja žena počenja tu grozne neumnosti. Škandal je že silen . . . On se piše Repolusk. — Pozdravlja te tvoj Krl. — — Pismo ni bilo anonimno, gospod Križek. O, prosim vas, to ni nikak izmišljen roman! . . Ali, zakaj ne pijete, gospod Križek? Za Boga svetega! Tak izvrsten slivovec — in vi ga ne pijete!«

»Ah, prosim vas, gospod . . . Jaz res nisem navajen toliko piti. Oprostite! Slivovec je res dober . . . Jaz sem vam hvaležen . . .«

»Nočete? — Pa pozneje.«

Napravil sem globok požirek . . . Ko sem odstavil, se mi je pocedilo par kapljic po telovniku. Zajel sem sape in ga svetlo pogledal.

»Taka pijačica! . . . Gospod Križek, jaz vas pomilujem . . . Toda poslušajte dalje! — Jaz dobim pismo . . . ga preberem . . . hm . . . Grem, sedem na vlak in se peljem v P. . . . Krl me je pričakoval. — Sedaj boste pa vendar malo pili, gospod Križek, ne?«

»Ah, oprostite, gospod! Vi se vendar preveč žrtvujete . . . Ali slivovec je res izvrsten . . . Torej vi ste prišli v P. . . . oprostite, gospod!«

Njegove oči so bile motne, in jezik se mu je že malo zapletal. Pil je dvakrat po vrsti. — Jaz sem se zadovoljno nasmehnil: »Dečko postaja radoveden . . . O, ptiček, le čakaj, skoro boš na limanicah!«

»No . . . midva s Krlom greva torej v trg — in sredi trga srečava veliko družbo. Moja žena je bila seveda zraven; ob njeni strani pa tisti slavni Repolusk . . . Pa, prosim vas, kaj mene briga tisti gospod Repolusk?! — Kako lepo ime ima, a? . . . Povejte mi, gospod Križek, kaj mu hočem? — On me ni varal . . . Ali ga naj umorim? . . Odkril sem se ter se mu predstavil. — Moja žena je bila vsa zbegana . . . Obrnil sem se k njej in začel: Srčece moje zlato, kako se počutiš? Kako si morala koprneti za menoj te dolge,

dolge čase! Ti dušica! Ti ljubica! . . . Govoril sem sladko, a gledal sem jo grozno . . . In ona je trepetala — pa tudi jaz sem trepetal . . . In hipoma sem dvignil roko: Na, tu, tu . . . Tu imaš Repoluska . . .! Čef, čef . . . In rečem vam: sredi trga! . . Vse polno ljudi! . . Haha, gospod Križek! Lepa historija! Se vam ne zdi? . . Pa zakaj ne pijete? Za božjo voljo, gospod Križek! Tak krasen slivovec! Znamenit slivovec!«

Vstal sem in mu silil steklenico pod nos. On pa se je branil. Z rokama me je rinil od sebe, a oči so mu skoro spale. Videl sem, da je imel več pijače v sebi nego jaz . . . Meni so se noge šibile. Zdelo se mi je, da mi bo v naslednji minuti slabo, in v prsih mi je razbijalo, kakor bi imel v tem hipu izvršiti zločin . . .

Mimo okna so bežale luči, vlak je začel drsati po tiru, in posamezni vzkliki so se slišali od zunaj . . . Krepak sunek . . . stali smo.

Jaz sem padel vznak na klop. V tistem trenotku sem bil trezen. Pogledal sem okrog sebe in se tiho nasmehnil. Čudil sem se sam sebi . . . Za Boga svetega! Kakšna neumnost! — Patent vzamem lahko nanjo! — Izpod klobuka sem poškilil h Križniku, ki je stal pri oknu, gugajoč se na nestalnih nogah. Roke je tiščal v žepih in s trebuhom se je zadeval ob okno.

»Vi se peljete še naprej, gospod Križek? — Tako, tako! — Na svidenje torej! . . Oprostite mi, jaz sem bil malo siten . . . Pa saj veste . . .«

Podal mi je roko in zamomljal nekaj besed. Obraz mu je bil zabuhel in zaspan . . .

V.

Korakal sem s kolodvora proti domu. Noč je bila temna in hladna. Zavijal sem se v površnik in tupatam sem se nenadoma opotekal. Vsake tri korake se mi je hlepnilo . . .

Spomnil sem se nekega prizora:

Z ženo sva sedela pri kosilu. — To je bilo že pred leti, ko še nisva imela otrok. —. Okno je bilo odprto na stežaj, in do tal segajoča zastora sta se napenjala in splahnevala. Med njima pa je padal v sobo velik trikotnik solnčne svetlobe, ki je s svojim ostrim koncem segal do srede mize. — Jaz sem sedel oknu nasproti, Irma meni na levo. Srebala sva juho . . . Nenadoma je legla na mizo senca. Na stolu meni nasproti je stala velika sivolisasta mačka, s prednjima nogama oprta na mizo. Dlaka se je bleščala na solncu, in brki so se svetili kakor pajčevina . . . Moja žena je iztegnila roko

in pogladila žival po glavi, jaz pa sem zacepetal z nogama . . . Frrr . . . Mačka je samo zamijavkala, in Irma jo je še enkrat pobožkala. Tedaj sem se naglo vzpel črez mizo, zagrabil mačko za kožo na hrbtu ter jo zabrusil skozi okno . . . Žena je prestrašeno zavpila in skočila k oknu. Pa tudi jaz sem se v tistem hipu preplašil.

»Ah, ubožica! Kako moreš biti tako neusmiljen?«

»Ali se ji je kaj zgodilo?«

»Padla je na noge in tekla dalje.« —

Spomnil sem se tega prizora in se nasmehnil: »Vrzi ženo skozi vrata! . . . Pobere se, obrne in ti pokaže jezik.«

Po stopnicah sem si svetil z užigalkami. Na vrhu sem se izpodtaknil in spekel v prst. Moje misli so bile pri Irmi. Obliznil sem si opeklino in za trenotek postal . . .

»To bi bila ura! . . Ona spi . . . jaz se po prstih prikradem k postelji . . . Zk, zk . . . Niti gagnila ne bi . . .«

Prižgal sem novo užigalko in šel glasnih korakov v spalnico. Plamenček je slabo razsvetil sobo in v naslednjem trenotku ugasnil... V prsih me je nekaj zabolelo. Zdelo se mi je, da nisem videl žene na postelji.

Naglo stopim k mizi in prižgem svečo . . . Res, žene ni bilo. Postelja je bila nedotaknjena, in žene nikjer.

Mrzel pot mi je stopil na čelo. Imel sem občutek, kakor da sem se ravnokar pred velikim zborom smrtno blamiral . . .

Hitim v otroško sobo . . . Tudi otrok nikjer.

V kuhinji sem slišal deklo. Hotel sem jo poklicati in izpraševati; pa kri mi je buhnila v obraz, in čutil sem, da me je sram pred njo. Kakor omamljen sem taval v jedilnico in odprl bufet . . . Poiskal sem steklenico brinovca in pil . . .

*

Drugo jutro sem se oblečen zbudil na postelji. Počutil sem se grozno slabo, in glava me je bolela.

Dekla je pogledala pri vratih, in poklical sem jo v sobo . . . Povedala mi je, da je šla Irma z otroki k svoji sestri, gospe Moravčevi . . .

Popoldne sem jo poiskal in pregovoril, da se je vrnila k meni.

† Giuseppe Verdi.

Poroča dr. Vladimir Foerster.

V noči od 27. na 28. januarja 1901 je umrl Verdi v Milanu, star 87 let. Izgubil je v njem laški narod mojstra, kateremu je bil od početka svojega skladateljskega delovanja do zadnjega časa srčno vdan. S kraljevskimi častmi je sedaj spremil narod oboževanega svojega mojstra k zadnjemu počitku.

Dramatiški skladatelj je bil Verdi, opera mu je bila torišče, kateremu je posvetil svoje talente. V starosti 26 let — rodil se je 10. oktobra 1813. l. v vasi Roncole blizu Busseta kot sin krčmarja — je ustvaril l. 1839. svojo prvo melodramsko opero »Oberto, conte di Sto. Bonifazio«. Sledila je naslednjega leta komična opera »Un giorno di regno«. Vendar je našel Verdi prvi uspeh šele z opero »Nabucco«, komponovano l. 1842. Daljne Verdijeve opere se vrste, kakor sledi: I Lombardi alla prima crociata (1843), Ernani (1844), I due Foscari (1844), Giovanna d' Arco (1845), Alzira (1845), Attila (1846), Macbeth (1847), Jerusalem (1847), Il corsaro (1848), La battaglia di Legnano (1849), Luisa Miller (1849), Stiffelio (1850), Rigoletto (1851), Il trovatore (1853), La traviata (1853), I vespri siciliani (1855), Simon Boccanegra (1857), Aroldo (1857), Un ballo in maschera (1859), La forza del destino (1862), Macbeth (na novo predelana (1865), Don Carlos (1867), Aida (1872), Otello (1887) in Falstaff (1893).

Razen oper je zložil Verdi leta 1875. rekviem Manzoniju v spomin, kvartet za godala, Pater Noster za zbor in soli, Ave Maria za sopran s spremljujočim kvartetom, šest romanc, nekaj pesmi in zadnja leta štiri cerkvene zbore.

Ernani, Rigoletto, Trovatore, Traviata, Un ballo in maschera prodrli so daleč v svet in vzdržali so se do danes na repertoarju opernih gledališč [1]) kot opere, ki ostanejo učinljive spričo temperamenta in življenja polne svoje muzike. Že danes niso moderne, in novodobni, po duhu Wagnerjevih principov razvajeni estetik bi

[1]) V našem slovenskem gledišču v Ljubljani so se pevale dosedaj naslednje opere Verdijeve: »Ernani«, »Rigoletto«, »Trovatore«, »Traviata«, »Un ballo in maschera« in »Aida«.

bil hitro pripravljen, obsoditi v naglem predsodku te trivialno zabarvane umotvore, da ni v njih znamenitih, tako lahko se vzpenjajočih arij, polnih blestečega sijaja, krepkih ensamblov, grandioznih finalov, fulminantno vplivajočih rebeličnih strett, ki izsiljujejo zmagonosno priznanje in ki strmoglavijo vsak teoretični predsodek v nič. Elementarna je bila moč, iz katere so priklile Verdiju melodije. močna dosti, da ne da usahniti njih svežosti. Ostane zato Verdi učinljiv še danes in vzdrži se i v daljni bodočnosti z operami, kakor so »Trubadur«, »Traviata« ali »Rigoletto«, na površju svetovnega ugleda. Operam tem se bo priznavala glasbena vrednost, naj bi se jim prav očitali brutalnost in mestoma primitivna koncepcija.

V laškem narodu je Verdijeva glasba naravnost ponarodnela, narod italijanski proglasil je Verdijeve melodije za svoje. Bil je pač Verdi Lahom še daleko več, nego je postal ostalemu svetu. Svojemu narodu ni bil Verdi le glasbenik, bil mu je marveč kot skladatelj i sobojevnik v pretekli a danes ne še pozabljeni dobi. Predstaviti si moramo ovzdušje, v katerem je nastopal mladi Verdi, in ozreti se je nam po znamenitosti, kakršne je bila za razvoj laške zgodovine doba, v kateri je pričel Verdi skladati. V dobi tej se je izvršil temeljni preobrat v državni ustavi Italije. Polno bojev in vojskovanja znači to dobo ono od navdušenja razvneto teženje po samostojnosti naroda in pa upor proti razkosanosti, v kateri se je nahajala Italija sredi 19. stoletja, ko so vladali v njenih posameznih teritorijih razni vojvode, kralji in vladarji. Upor je končal zmagoslavno, dognal je l. 1861. samostojno, v vseh svojih delih zedinjeno kraljestvo italijansko.

V tej »Sturm und Drang« periodi laškega naroda je pričel mladi Verdi delovati. Čutil in mislil je Verdi združen z ljudstvom, razvnemali so i njega ko ves narod isti ideali po zedinjenju osvobojene Italije. In podkrepil je Verdi burno stremljenje, neteč ljudstvo z bogatostjo svojih temperamentnih, ritmično energičnih, mogočnih in vzletnih glasbenih misli. Ne le zbori, da, že sama pasaža v ariji, podprta po domorodni besedi, je razvnemala razburjeno misel ljudstva v prave orkane navdušenja. V letih 1846. in 1849. je bil Verdi Italijanom glasnik osvobojenja, bil jim je ko Mesija, šireč evangelij o osvobojenju domovine. Verdijeva glasba je bila instinktivni izraz mišljenja in čutenja takratne Italije, v svoji genialnosti je znal Verdi ugoditi čutom svojih rojakov, znal je kar najumljiveje in demokratski uglasbiti splošno razpoloženje svoje dobe. Markí Gino Manaldi nazivlje Verdija glasbenega mojstra italske revolucije.

Bistvo in posebnost Verdijeve glasbe postaneta nam s tem umljivejša, odseva iz nje mrzlično razvneto razpoloženje italskega, po svobodi težečega naroda. V svojih frazah se je povzpel Verdi k patosu ljudskega tribuna, retorski je v svojih melodijah, v njih trganih, punktiranih ritmih, v njih ostrih akcentih in pompeznost ljubi v instrumentaciji, da vpliva tem bolj na široke mase ljudstva.

Ni pa obstal Verdi, dospevši na vrhunec popularnosti, jel se je marveč čim pozneje tem bolj uglabljati v svojo umetnost in intenziven študij je posvetil ravno v višji starosti pridobitvam svojih vrstnikov-glasbenikov. Razvijal se je Verdi vedno krepkeje. Prislonil se je na Meyerbeerja in akceptiral je principe Wagnerjevega glasbenega naziranja. In če je bil preje nacionalen skladatelj, povzpel se je v poznejši dobi na višek mojstra-umetnika, enakovrednega drugim zastopnikom svetovne glasbe. Ublažil si je temperament potom neumornega lastnega vzgajanja, strast ognja se je polegla in širi le še plemenito rodilno toploto. V takem stadiju poznejšega razvoja je ustvaril Verdi krsano »Aido«, mogočnega »Otella« in končno modro razposajenega »Falstaffa«. Živel je Verdi naprednjaški in korakal je v neomahljivi kreposti vedno z dobo naprej v vrsti najmlajših, ki jim je postal s tem ljub tovariš in občudovan, vedno mladi vzor.

Šele zadnja leta je odpočival, ustvarivši kot zadnje delo »Štiri cerkvene zbore«. Mila mu je bila usoda, dokončati je smel življenja svojega poklic in na večer svojega življenja mogel se je ozirati nazaj na nepregledno vrsto velikih uspehov. Blagoslovljeno je bilo njegovo delovanje, obrodilo je bogato žetev. Ni pozabil pri tem svojih tovarišev, zgradil je njim, ki onemorejo v ubožnosti, v Milanu starostni azil, ki oskrbi 100 muzikov (60 moških, 40 ženskih). V oporoki svoji dotiral je ta svoj azil z volilom dveh milijonov frankov.

† Arnold Böcklin.

Očrtal dr. Miljutin Zarnik.

Skoro ob istem času, ko je s pozorišča izginil Giuseppe Verdi, umrl je Arnold Böcklin.[1])

Stališče Böcklinovo v svetovni kulturi danes še ni končno dognano; preblizu smo mu še. Vendar pa je starec še doživel srečo, da ga je, dasi že utrujenega po letih, po bridkih letih zasmehovanja in preziranja, spoznal svet kot enega vodilnih umetniških genijev svojega stoletja. To zadoščenje sta mu dala v prvi vrsti germanski, pa tudi zapadno-slovanski svet. Njegovi nemški rojaki ga že danes časte kot višje bitje. Blagor narodu! — Francozom je skoro docela tuj; malo jih je, ki ga poznajo, še manj, kojim je moška, nerafinirana duša Böcklinova razumljiva. Kot kuriozum bodi še omenjeno, da ga genialni ruski kmet Lev Tolstoj, odvrnjen od vsega, kar pomeni Evropo, ceni — med dekadente! Ta krepka renesančna umetnost mu je propadanje! Pa kaj je danes anahoretu Tolstemu umetnost sploh?

Böcklin se je porodil leta 1827. v švicarsko-prozaičnem Baslu. Oče mu je bil trgovec. Legenda pravi, da se je Arnold prvikrat naslajal na vrednotah barv, ko je nekoč v očetovi tovarni prešteval turške čepice. Leta 1846. ga najdemo v Düsseldorfu; od todi gre v Bruselj in Antwerpe, kjer po galerijah kopira stare Nizozemce. Ko je poprodal nekaj teh stvari, napotil se je v Pariz, ondi zahajal v Louvre ter doživel leta 1848. dneve junijske revolucije. Potem je doma odslužil vojaščino. Triindvajset let star gre v Rim, stopi v dotiko z Anzelmom Feuerbachom ter se leta 1853. poroči v največji revščini — med tem ko ga kritika zasmehuje in mu kolegi s slabimi izkušnjami svetujejo, naj vendar slika drugače — s krasno, toda čisto ubožno Trasteverinko. Preje že je bil svoje baselske filistre grozno razjezil s tem, da je bil nekaj časa doma zaročen z neko služkinjo. Njegova italijanska soproga mu je postala izvrstna, pa tudi zelo ljubosumna žena; baje mu ni dopuščala uporabe ženskih modelov. »Meine Bilder schreien nach Modellen« je nekoč tožil poslušni mojster. In res najdemo semtertja kako zarisbo na njegovih slikah. Zato se pa tudi marsikateri akademični rokodelec čuti nad Böcklinom.

---

[1]) Igovarjaj: Bőcklin, ne Böcklín, kakor se dostikrat sliši.

Drugo leto po oženitvi je naslikal dekorativne podobe za hišo konzula Wedekinda v Hanovru. Naročnik mu jih je vrnil, češ, da so bizarne. Leta 1856. se je Böcklin preselil v Monakovo. Ondi mu je kraljeva pinakoteka odkupila sliko »Pan v bičevju«. Bog vse govedine sedi sredi močvirja med ločjem. Poletno solnce prosvita med bilkami in napravlja po Panovem hrbtu in po tleh svetle lise. Od tega dne je bil za jato tistih, ki najrajši vsakega duha, od Aleksandra Velikega pa do danes, odpravijo s »karakteristično« besedo, Böcklin mož, ki zna »tako lepo solnce malati«. Zato so se pa toliko bolj zagnali vanj, ko so videli, da se ni uklonil tej komodni klasifikaciji, ampak da je to bila le čisto postranska stvar enega umotvora.

V teh slabih razmerah ga je seznanil Pavel Heyse z baronom, pozneje grofom Schackom, pesnikom in ljubiteljem umetnosti. Ta je v teku dvajsetih let nakupil mnogo Böcklinovih najlepših del, in nihče, ki pride v Monakovo, ne zamudi posetiti Schackove galerije, ki je sedaj last nemškega cesarja. Leta 1858. poklican je bil po posredovanju Lenbacha in Begasa na umetnostno šolo weimarsko. Razume se, da umetniku Böcklinu ni moglo prijati poučevanje slikarske abecede. Komaj dve leti je ostal v Weimarju. Vleklo ga je nazaj v pravo domovino njegove muze, v Italijo. Ondi je bival potem do leta 1866. Tedaj pa, že drugače ocenjevan in priznavan, prišel je domov v Basel, kjer je dovršil freske v stopnišču muzeja. Tudi mojstra kiparja se je izkazal. Izklesal je namreč ob vhodu muzeja več skremženih dekorativnih obličij, v kojih spozna domačin, ki jih natančno pogleda, krasne karikature nekaterih tedanjih mestnih očetov. Tako se je humor genijev maščeval nad svojimi dolgoletnimi zabavljači.

Vendar ga je pa del cehovske kritike preganjal še nekaj let. Celo grof Schack se mu je sčasoma odtujil; deloma pač tudi ni bil tako bogat, kakor se je tedaj obče mislilo. Samo edin mož je Böcklinu ostal vseskozi zvest ter delal zanj propagando, pa tudi reklamo zase. Namreč berlinski trgovec z umetninami Fritz Gurlitt, brat umetnoslovca profesorja Kornelija Gurlitta. Ta je vedno kupoval, vedno razstavljal Böcklinove stvari ter tudi za časopise oskrboval potrebna opozarjanja. Delal je po nekoliko kot omikanec iz dobrega prepričanja, po nekoliko pa kot trgovec iz špekulacije, češ, mož bo že še prodrl, in cene bodo hkratu vrtoglavo poskočile. Imel je prav. Toda umrl je, in ni mi znano, je li še doživel Böcklinovo glorifikacijo ob njegovi sedemdesetletnici. Tedaj je rojstno mesto Basel poplačalo vso moralno krivdo starih let s tem, da je

iz vseh vetrov sveta zbralo večino del svojega proslavljenega sinu ter jih združilo v jubilejsko razstavo. Prvikrat, in menda zadnjikrat, je bilo tedaj na enem mestu zbrano življensko delo Arnolda Böcklina! Hvaležno ljudstvo je romalo skupaj iz cele Evrope in iz Amerike ter navdušeno klečalo pred to umetnostjo.

Nje stvarnik pa, ki je od leta 1886. živel v Zürichu, naselil se je bil 1892. leta zopet v ljubljeni Italiji. Lahek mrtvoud ga je bil opominjal. Tedaj je Böcklinu gotovo stopil pred dušo njegov lastni portret, predstavljajoč ga še kot lepega moža s polno brado, ki je hkratu jenjal mešati barve na paleti ter oprezno sluša nekam v daljavo. Za hrbtom pa mu ždi smrt ter goslim z eno samo struno izvablja tihotno mrtvaško pesem. V Italiji je kmalu okreval, ali njegova dela po bolezni dolgo časa niso dosegala prejšnjih. Videl sem jih nekaj v monakovski secesiji leta 1894. »Böcklin se stara« so razočarano zmajevali z glavami umetniki, obiskujoči razstavo. Pač se je zopet tudi duševno okrepil, a njegovi umotvori so postali otožnejši. »Povratek« je nazval sliko z utrujenim možem, ki sedi ob robu ribnjaka, zroč tja na zdavnaj odtujeno mu rojstno hišo. Najveselejša epizoda po bolezni je bila za Böcklina pač njegova popolna rehabilitacija ob 70letnici. Tedaj so mu slavo zatrobili vsi nemški, pa tudi nenemški časopisi; »Leipziger illustr. Zeitung« in za njo drugi listi so prinesli posebno Böcklinovo številko. Že par let popreje pa je bil ustanovljen vprav aristokratski umetniški list, kojega so Böcklinu na čast krstili »Pan«. Torej vnanje slave zadosti. A bila je le posledica notranje zmage nad duhovi kojo si je že preje sila genijeva dosledno, dasi počasi priborila.

Zadnji čas pred smrtjo je Böcklinu zagrenila neka krvava ljubavna tragedija, katero je uprizoril njegov talentirani 19letni sin.

Dne 16. januarja letos pa je starček za vedno zastrl svoji sinjejasni oči, s katerima je s fiesolske rebri tolikokrat ljubeče objemal florentinsko ravan, tako prekrasno, kakor da bi bil ljubi Bog ob stvarjenju njega vprašal za svet.

* * *

Kaj je na Böcklinovi umetnosti večnega? Temu vprašanju odgovorimo najlaglje, ako porečemo, da je Böcklin svojo dušo, veliko, kakor je bila velika duša Homerjeva in Beethovnova, znal brez ostanka izlivati v svoja dela. On ni le velik slikar, on je umetnik velikan v univerzalnem pomenu. Pred

vsem je njegov pesniški čut za naravo to, kar ga dela prvega pokrajinarja prošlega stoletja. Dasi oboževatelj Italije, ni nikdar časa tratil s takozvano turistovsko naravo; ni slikal napoljskih zalivov z obligatnimi solnčnini zahodi in drugih podobnih učinkov za široko maso. Ljubil je naravo v njenem notranjem življenju; temo med cipresami, bele breze, štrleče, z bršljanom porasle čeri, opolzko skalovje, ob kojem se morske vode razčesujejo v blesteče pene, pozabljene paganske oltarje z žuborečimi studenci. Gledal pa tudi v samoti ni mrtve narave; kot pravemu Helenu mu je bila vsaka trohica le del vesoljnega življenja. Bil je panteist v najlepšem pomenu besede. Pri vsakem izprehodu se je čutil obdanega od driad, favnov in drugih poosebljenj narave; doživljal je mitologijo, ne grške, ampak čisto svojo. Njegovi rojaki ga tudi radi nazivljejo »als den deutschesten Künstler«, in sicer zaradi njegovega intimnega čuta za bajnost predmetov, ono bajnost, ki mu je rodila kot prednika Morica pl. Schwinda, pesnika-slikarja nemške pravljice. Germanska pravljica in nje čar pa sta v tesni zvezi s slovanskim čutom za te stvari, in lahko rečemo, da so si na tem duševnem polju Germani in Slovani zelo slični. Zato pa sega Böcklinova umetnost tudi nam do srca, med tem ko so Romani v tem pogledu neplodoviti in bolj na zunaj živeči.

Pri Böcklinu se vrši vse popolnoma organsko, pesniško-organsko. Vzemimo, on koraka skozi meglen prepad v Švici; v globočini ob desni mu bobni hudournik, ob levi se dviga navpična stena, ob koji se vlačijo oblaki — — — samota povsodi. Semtertja bijejo curki tankih slapov po kamenju nizdolu. Kar se sproži ob skalni duplini nad potnikovo glavo kamenček ter se mu potrklja pred noge. Zdi se, kakor bi se iz temne votline hotelo priplaziti nekaj neznanega. — Domov prišedši, naslika Böcklin temen prepad; iz skalne dupline nad cesto pa se vali velikanski zmaj, ki poželjivo izteguje svoj dolgi kačji vrat za potniki, ki zadaj v mrzlični grozi pretepajo tovorno živino, da se pravočasno otmo strašne pogube. Slika visi v Schackovi galeriji ter je krasna pesem o strahoti in prokletstvu temnega brezna.

Gaj s častitljivimi stoletnimi drevesi se Böcklinu izpremeni v svet gaj; starodavni duhovniki prihajajo vrstoma k oltarju. — Poleg razdrte hiše, nad kojo vise jesenski oblaki, zašumi v vetru suho listje. Böcklinu se zdi, da jaše črnoogrnjena smrt na vrancu v deželo.

Večina njegovih del pa je grandiozno-vesele, lahko rečemo homerske vsebine. Kentavri, ki so se stepli in se neusmiljeno grizejo,

brcajo ter s skalami ubivajo, so predmet enemu njegovih del. Ali pa naslika Pana, ki je sredi soparne Kampanje z nepričakovanim brlizgom do smrti prestrašil dremajočega pastirja ter se za bežečim od srca reži. Skozi tihoten gozd, kjer mah udušuje vsako stopinjo, mu coklja apokaliptičen samorog, žival velikanski kozi podobna, z rogom na temenu, na hrbtu pa noseč neko nadčloveško devico. »Das Schweigen im Walde« so drugi nazvali to krasno delo; Böcklin pa je v svoji fantaziji prikazen nekoč zares videl.

Morje v svojem miru, morje v razburjenosti sta mu tako domača, kakor da bi bil sam Poseidon. Njegovi tritoni, morske deklice in kače, povodni kentavri presegajo vse, kar je na tem polju dosedaj bilo fabuliranega. Sploh so njegova bitja, dasi nastala v fantaziji, tako — rekel bi darwinsko — naravna, v svoji okolici tako prepričevalna, da se človek skoro čudi, da jih še nikdar v samoti ni srečal. Böcklinovi tritoni na primer niso ljudje s plavutastimi nogami; vidi se jim, da bi na suhem kmalu poginili. O njegovih kentavrih je neki kritik čisto prav rekel: »Jeder Zoll ein Pferd«.

Poleg takih prizorov ljubi Böcklin gradu podobno klasično vilo ob morju; slikal jo je večkrat, vselej ob viharnem morju; drevesa se uklanjajo, in ob bregu toguje grajska dama. Majhen otok nasproti Krfa, imenovan Mišji otok, ga je navdahnil k velekrasnemu delu »Otok umrlih«.

Böcklin na mnogih slikah opeva solnčne livade z bujnim pomladnim cvetjem. To slednje včasi spominja na Florentince XIV. veka, katere je Böcklin gotovo dobro poznal in cenil. Slika tudi poljane zveličancev, idealne kraje, kjer se krasne device, kentavri labodi ob ljubkih jezerih vesele svoje brezskrbnosti.

Ker je pa umetnik eden tistih, katerim se vse posreči, kar hočejo, je Böcklin tudi portretiral, dasi malo. O eni taki sliki sem že zgoraj govoril. Druga, ki je nastala v züriškem času, nam kaže Böcklina kakor kakega Rembrandta, z levico ob boku, v desnici pa s polno čašo. Tedaj je v prijateljskem krogu doživljal dokaj srečnih ur.

Kar se tiče Böcklinovih barv, bile so prve vzrok, da sta mu ljudstvo in kritika nasprotovala. V času, ko ni bilo »nobel«, drugače slikati nego sivo in rjavo, drznil se je Böcklin pomoči elementu slikarske umetnosti, barvi, do njenih nekdanjih pravic. Njegova rdeča je prava fanfara, zelenje živo zeleno, njegove vode vzbujajo po svoji sinji prozornosti in belih penah takorekoč poželjenje po

hladni studenčnici. Böcklin ne pripada nobeni šoli. Najmodernejši in klasik obenem, hodi ves čas svojo pot, ustvarja iz svoje duše, s svojo tehniko, tako priprosto, da človek nikdar ne zapazi velikanskega strokovnjaško-slikarskega znanja. Podloga vsega mu je pokrajina; on je prvi epik XIX. stoletja. Figuralno, kakor že rečeno, mu je del narave, nikdar štafaža, kakor pri takozvani heroični pokrajini. Njegova živa bitja so poosebljena narava, narava sama — kakor pri Homerju. Glede risbe me je osupnilo, da sem našel na pompejanski freski favna, na neki nedavno v Boscoreale izkopani steni pa žensko podobo, koji sliki glede linearnega čuta živo spominjata na Böcklina. Deloma iz tega italsko-stilističnega čuta se razlagajo tudi takozvane zarisbe Böcklinove.

Še ene lastnosti Böcklinovih del se moramo spomniti, namreč globokega glasbenega čuta, ki ga vzbujajo. Dasi njegovo paleto primerjajo Wagnerjevemu orkestru, more se notranja sila njegovih del izraziti le z enim imenom: Beethoven. Elementarnost tega velikana tiči tudi v Böcklinu. Da, eno njegovih del »V igranju valov«, je naravnost slikarsko izraženi scherzo IX. simfonije.

Böcklin pomeni celo kulturo. Dasi nedosegljivemu, obenem romantiku in realistu, kakor je bil Shakespeare; mogočnemu v barvi in v poeziji, v humorju in resnobi, vzrastla mu je nebrojna šola ne le posnemalcev, ampak tudi prav resnih, velikih umetnikov, kateri bi bili brez njega mogli kreniti le po drugačnih potih. Imenovan bodi le Stuck, ta moderni kentaver, tudi Thoma deloma, ter Frenz; med Čehi pa Urban in Knüpfer. Ravno tako pa se kaže Böcklinov vpliv v drugih umetnostih. Najboljše delo novejše nemške dramatike, Gerharta Hauptmanna »pogreznjeni zvon«, je v mnogih ozirih »böcklinska« komedija. Povodni mož (Nickelmann) in gozdni škrat ter vsa bajna poezija tega krasnega umotvora so sad böcklinskega naziranja.

Genialni Arnold je legel v grob. Italijan Cifariello mu je izklesal poprsje, predstavljajoče ga nam skoro kot olimpskega Zena. Poznim rodovom pa ostane milejši tako, kakor se je samega naslikal: s polno čašo v roki ter z večno umetnostjo v duši.

Ljudske univerze.

Spisal A. Aškerc.

Umetnost na ulico, umetnost ljudstvu! Umetnost se demokratizuj! Take devize si je zapisala moderna umetniška struja na svojo zastavo. Nasledki teh deviz se že opažajo. Obrt se trudi, da bi dala svojim izdelkom kolikor mogoče umetniško lice. Umetnost hoče v plemenitem pomenu besede postati praktična. Ali ni tudi moderni plakat, umetniško v pestrih barvah izvedena afiša naravna posledica »demokratizovane« umetnosti? Primerite slavnega češkega slikarja umetniških plakatov, Alfonza Mucho! . .

Nekaj podobnega kakor z umetnostjo se dogaja v novejšem času tudi z znanostjo. Ne samo da se dandanes učenost ne zapira več izključno v debele foliante, ampak se popularizuje v brezštevilnih časopisih in časnikih pri vseh civilizovanih narodih, znanstveniki stopajo v novejšem času s svojih vzvišenih kateder kaj radi doli med ljudstvo. Ne samo svojim imatrikuliranim dijakom predavajo dandanes učenjaki svoje strokovne nauke, ampak pred pisano mešane, iz vseh stanov zbrane množice stopajo ti možje ter skušajo v preprosti, lahko razumljivi besedi razodevati skrivnosti moderne svobodomiselne znanosti, ki ima samo eden smoter — iskanje resnice in samo jeden namen — olepšati življenje človeško . . .

»Na ulico, med ljudstvo z znanostjo!« — to je tudi deviza naše dobe; tudi znanost se polagoma demokratizuje.

O tem pričajo takozvane ljudske univerze. Profesorji visokih šol, vseučilišč, tehnik in akademij, gimnazij in realk prirejajo javna predavanja za najširše sloje prebivalstva. Taka javna predavanja se vrše v novejšem času redno po Danskem, Švedskem in Norveškem, na Nemškem, Francoskem, Angleškem, na Ruskem in tudi v Avstriji. Največ takšnih »ljudskih univerz« utegne biti na Danskem; Kopenhagen prednjači v tem oziru. V Parizu, v Berlinu, v Londonu, v Monakovem, v Zürichu in Genevi, potem Kristijaniji in v Stockholmu, v Peterburgu, v Moskvi, v Kijevu in pri nas v Pragi, na Dunaju [1]) in v Gradcu prirejajo vseučiliški profesorji redna

[1]) Na Dunaju se vrše ljudska predavanja že več let. Preteklega meseca pa so izdali in podpisali nekateri vseučiliški profesorji, ugledni meščani, voditelji delavskih izobraževalnih društev, umetniki in pisatelji v dunajskih listih —

ljudska predavanja iz vseh strok človeškega znanja. Med predavatelji so možje evropskega imena. Te »ljudske univerze« so v pravem pomenu svobodne, kakor je svobodna znanost sama in so svobodni njeni nauki. Po nekaterih mestih treba plačati majhno vstopnino, ponekod je vstop k predavanjem brezplačen. »Ljudske univerze« odpirajo svoja vrata navadno ob večerih, da se morejo pouka udeležiti tudi delavci, ki so povsod najmarljivejši obiskovalci ljudskih univerz. V dunajskih listih čitamo večkrat obširna poročila o delovanju tamošnje »ljudske univerze«. Seveda imata pristop oba spola, in v najnovejšem času tvorijo baš ženske velik del poslušateljstva. Neredkokrat se dogodi, da nastopajo kot prepodavateljice tudi dame, zlasti v Ameriki.

Veselo znamenje napredka je to, da so ljudske univerze tudi med Slovani priljubljene.

Pred kratkim je bila prinesla praška revija »Naše Doba« daljše poročilo o češki ljudski univerzi. Na Ruskem so javna predavanja, čeprav bi človek mislil, da se svobodni besedi delajo tam morebiti kake ovire, po velikih vseučiliških mestih nekaj navadnega. Kdor čita ruske revije: Русская Мысль, Вѣстникъ Европы in druge, vidi često, da je ta ali oni članek plod kakega javnega predavanja. Prav radi predavajo Rusi o novih literarnih prikaznih, o novih, znamenitih pisateljih. V najnovejšem času je bilo na Ruskem n. pr. več predavanj — publističnih lekcij — o novelistu Maksimu Gorkem.

Slovenci smo žal tudi glede takšnih javnih predavanj daleč zaostali za drugimi kulturnimi narodi.

Državne svoje univerze nimamo, saj nimamo še niti slovenskih srednjih šol! Imamo pa vendar po naših nemških in nemško-slovenskih gimnazijah, realkah in po nekaterih drugih šolah nekaj slovenskih mož, ki bi bili zmožni stopiti včasi med ljudstvo ter mu predavati v poljudni besedi iz te ali one stroke. Takšna predavanja

kakor n. pr. v »Neue fr. Presse« — znamenit poziv, da naj bi se za javna ljudska predavanja, ki so jih prirejala doslej razna delavska društva, ljudsko izobraževalno društvo, centralna ljudska knjižnica in vseučilišče, zgradil po vzoru francoske »université populaire« ali angleškega »poeblés palace« skupni »ljudski dom« ali »ljudska univerza«. V tej ljudski palači naj bi se vse ljudsko izobraževanje koncentrovalo in vršilo po nekem sistemu. V tej ljudski palači bodo dvorane za knjižnico, čitalnico, za glasbene produkcije in za javna predavanja, h katerim bode imel pristop vsak delavec in si bo mogel vsakdo svojo izobrazbo izpopolnjevati. Predavanja bodo vodili navadno vseučiliški profesorji. Ustanovni shod za ljudsko univerzo se je vršil 24. februarja, na katerem se je sprejel predlog, da se sezida v najkrajšem času imenovana ljudska univerza.

so se že vršila tu in tam v raznih društvih in klubih, pa tudi pred širšim občinstvom v Ljubljani in drugod po Slovenskem. V novejšem času so predavali menda največ nekateri slovenski zdravniki. Tako n. pr. lani in predlanskim g. dr. Robida v »Mestnem domu« ter g. dr. Gregorič v »Učiteljskem društvu«.

Imamo pa v mislih redna predavanja, po nekakem programu in v gotovem ciklu. To je šele takozvana moderna »ljudska univerza«. Ali jo dobimo kdaj v Ljubljani? Nemogoča ni; ali če hočemo kulturno napredovati, treba bo misliti na takšna redna javna predavanja. Duševnega kapitala je dovolj, in dovolj je tudi takih mož v Ljubljani, ki bi znali spraviti duševni kapital med naše ljudstvo, ki je ukaželjno, pouka potrebno, ki pa ima tudi pravico, da dobi pouka. Kdor se je že kdaj udeležil javnih predavanj, ki jih prirejajo v Ljubljani slovenski socialisti, ta ve, kako rado posluša ljudstvo živo besedo in kako hvaležno je govorniku. Čitamo in slišimo, da so tudi predavanja v tukajšnjem »Katoliškem domu« vselej dobro obiskana. Čeprav utegnejo biti ta predavanja seveda precej politično-strankarsko pobarvana in torej ne dovolj znanstveno objektivna, no, ipak prinaša jedro takih predavanj ljudstvu več koristi nego škode. —

Ali ne bi bil že čas, da začno tudi naši napredni in svobodomiselni izobraženi možje češče stopati med ljudstvo? Ali ne bi mogli, recimo, naši gospodje profesorji, juristi in zdravniki otvoriti v Ljubljani še letos nekake majhne »ljudske univerze« s tem, da bi začeli javno predavati o svojih strokah ali iz svojih strok?

»Narodni dom« in »Mestni dom« imata tako krasne dvorane, ki so kakor nalašč ustvarjene za javna predavanja! —

»Panem et circenses!« je zahtevalo svoje čase rimsko ljudstvo. Če se mu je dajalo to dvoje, bilo je zadovoljno. Dandanes so drugi časi!

Panem — da! Ali poleg »circenses« potrebuje današnje ljudstvo še več! Same zabave, veselice in maškarade ne izpolnjujejo današnje kulturne naloge. Politike imamo dovolj. Ljudstvo želi boljše duševne hrane. In če bi naše slovensko ljudstvo take boljše duševne duševne hrane tudi ne želelo, inteligencija je dolžna vzbuditi v masah željo po pouku, po daljni izobrazbi, inteligencija je zavezana, da redno vzbuja med ljudstvom lakoto in žejo po duševnih užitkih . . .

In še nekaj: Ljudstvo se drži tistega, kdor se mu bliža, kdor ga poučuje in duševno vodi . . .

Književne novosti

Josip Kostanjevec: »Iz knjige življenja«. I. Založil pisatelj. Natisnil Šeber v Postojni. 1900. — Mirno in tiho je bilo vse dosedanje slovstveno delovanje Josipa Kostanjevca. Nikdar ni siloma ril v ospredje. Skromno je stal ob strani in čakal, da se dobi v dolgi vrsti pisateljev, s katerimi nas je oblagodarilo nebo v zadnjih časih, prostora tudi zanj, in brez bučnih reklam je poslal svoja dela v svet.

Ta skromnost in ponižnost je tisto, kar dela meni Kostanjevca pred vsem simpatičnega! Iz vsega njegovega dosedanjega vedenja posnemljem, da nima njegovo slovstveno delovanje nikakega postranskega namena, da mu ne gre za zaslužek — če pisatelj pri nas o zaslužku sploh govoriti more — da mu niti do slave ni mnogo, da piše temveč iz srčne potrebe, da mu je slovstveno delovanje le sredstvo, s katerim teši po ustvarjanju koprneče moči, ki jih čuti v sebi . . .

Mogoče, da ima skromnost Kostanjevčeva tudi še drug vzrok, mogoče, da dvoji še sam o vrednosti marsikaterega svojih proizvodov. Tudi to ni slabo znamenje! Vsak pravi umetnik dvoji o lastnih delih, da, vsak pravi umetnik je prepričan, da ni ustvaril še nič popolnega, kajti moči zaostajajo vedno daleč za voljo, in vsak pravi umetnik si torej venomer tudi prizadeva, da napreduje, da se povzpne v popolnosti še više.

Prav radi tega pa mislim tudi, da se ne motim, ako domnevam, da je bilo Kostanjevcu nekam tesno pri srcu, predno se je odločil, da seznani širše kroge s plodovi svojega pripovednega talenta, in da z nekim neprijetnim čuvstvom pričakuje, kaka sodba se izreče o njem. Moj Bog, kdaj pa je bila bojazen, ki navdaja kolikor toliko menda vsakega umetnika, ko stopa s svojim umotvorom pred svet, bolj upravičena nego dandanes, in to zlasti pri nas, kjer se vpraša le prevečkrat po imenu, po političnem mišljenju, po stanu pisateljevem, predno se izreče sodba o njegovem delu! In koliko praznih fraz se včasi ščeperi po naših kritikah! Še nedavno sem čital v neki presoji ta-le originalni stavek: »Z umetniškega stališča bi se ne dalo nič reči, če bi se bilo to poglavje izpustilo!« Kaj je hotel povedati kritik s tem? —

Vedno in vedno se poudarja pri nas umetniško stališče, ali kako malokrat nam nudijo kritiki priliko, da bi posneli iz njih razprav, kaj pravzaprav oni umevajo pod umetnostjo. Taka nejasnost in negotovost pa pisatelje, zlasti mlajše in še nesamostojne, le bega in vznemirja! . .

Res je sicer, da enotnega pojma o umetnosti ni in ga nikdar ne bo, res je, da se bodo mnenja o tem pojmu vedno križala, in nič sramotnega ni, če kdo svoje naziranje o umetnosti izpremeni, če je danes v tem oziru drugega prepričanja, nego je bil včeraj, toda nekaj pozitivnega nam mora znati kritik vendarle povedati, neko stališče morda vendarle zavzemati! Kajti vsa raznovrstna umetniška stališča — v kolikor so namreč taka, da pridejo resno v poštev — imajo končno vendarle nekaj, v čemer se strinjajo, nekaj skupno istinitega. A pri nas? Kolikokrat se vrte misli kritikove, če jih je sploh kaj, v tako čudnem kolobaru, da je kritikovancu absolutno nemogoče spoznati se v njih, ali pa je stališče kritikovo zopet tako nizkotno, da ubogi pisatelj, ali

bodisi že katerikoli umetnik, ne ve, se blodi li njemu ali kritiku! Saj je v novejšem času videti, kakor bi bila nekaterim umetnost identna z afektiranostjo, kakor bi imeli za višek umetnosti to, da zna kdo zadeti oni brbljajoči feljtonistični ton, kateri se je preslavljal pri nas tako dolgo, da je prešel mnogim v meso in kri, in da ga zahtevajo celo v povestih, akoravno je prišel drugod že davno ob kredit. Pri drugih se človeku zopet dozdeva, da so si izbrali za vzor kakega posameznega pisatelja in da ne smatrajo ničesar za dobro, kar ni pisano v maniri tega pisatelja, pri tem pa ne pomislijo, da se mora pri vsakem umotvoru oblika ujemati z vsebino in da n. pr. Tolstega »Vstajenje« ali Zolova »Plodovitost« ali sploh kako delo, ki biča n. pr. socialne razmere, ki je prošinjeno od kake ideje, ne more biti pisano tako, kakor kaka od romantiške bolehnosti navdahnjena noveleta . . .

Jaz mislim, da si umetniško stališče poiskati ni baš tako težko. V prvi vrsti gre pri vsakem, osobito pesniškem umotvoru pač za to, da je čim neposrednejši in čim pristnejši izraz človeškega čuvstvovanja in mišljenja. Ali tudi mišljenja? . . Po mojem mnenju, katerega nikomur ne vsiljujem, da! Človek je čuteča in misleča stvar, in čuvstvovanje in mišljenje je že po fiziologičnih zakonih tako tesno spojeno drugo z drugim, da se niti ločiti ne da, in napačno je torej zahtevati, da se eden teh dveh poglavitnih pojavov človeškega življenja popolnoma izbacne iz umetnosti. Seveda je umetnikova reč, spraviti oboje v pravo skladje. Umetnost je harmonija! Kdor nam razlaga same ideje, kdor se omejuje samo na refleksije, nam bo podal morda dober modrosloven spis, a umotvora ne! Kdor pa piše po receptu tistih, ki menijo, da v poeziji ni treba misli, da v pesmi na pr. zadostuje že samo zvenenje besed, ki vzbuja v človeku občutje, od njega nimamo pričakovati drugega nego kak bizzaren nestvor, kakršnih so v polpreteklem času dekadenti raznih narodov le preveč zagrešili . . .

V drugi vrsti potem šele je tehnika. Kakor pri drami, razločuje se tudi pri povesti lahko zunanja in notranja tehnika, samo v nekoliko drugačnem zmislu. Pod zunanjo tehniko bi jaz umeval ogrodje, zunanjo zgradbo povesti. Vse kaj drugega je, če napravi kak pripovedni spis na človeka vtisk, da ga je pisatelj pisal brez vsakega načrta, ali če moramo, prečitavši ga, priznati: pisatelj je imel ves umotvor v glavi, še predno ga je začel pisati, in ko je prvikrat pomočil pero, je natanko znal tudi že za konec povesti . . .

K notranji tehniki pa je prištevati potem vsa ona raznovrstna sredstva, katerih se pisatelj poslužuje, da nam čim najlepše, čim najizvirneje pove, kar nam ima povedati . . .

Naj povem precej: Največji nedostatek, ki ga opažamo pri Kostanjevčevih proizvodih, je prepovršna motivacija. Skoro vsaka njegovih povesti nam daje povod, da si napravimo ob strani kak vprašaj. Posebno klasičen dokaz za to mojo trditev je precej prva novela v zbirki: »Roža«. Neverjetno se zdi na pr. človeku, da bi oče tako neusmiljeno pretepal hčer, kakor popisuje pisatelj na strani 7. in 8, in sicer neverjetno tem bolj, ker ne zvemo pravega povoda za to; neverjetno in sicer navzlic vsemu opravičevanju se zdi dalje to, da bi prišlo dekle, ki ima že svoje izkušnje, kar tako k železničnemu uradniku ter mu začelo praviti svojo dolgo povest; neverjetno je, da bi se bila mati dekletova tako zazabila, da bi se dala povoziti od tovornega vlaka — umljivejša bi bila nezgoda že, če bi se bila dogodila ob prihodu brzovlaka —; neverjetno je tudi,

da bi se bil oče tako hitro prelevil iz treznega človeka v pijanca in iz pijanca spet v treznega človeka, in da bi se v njenem srcu tako hitro menjavala sovraštvo in ljubezen.

Jako slaba se zdi meni motivacija tudi v povesti »Zakaj nisi bil mož?« Na str. 136. pripoveduje pisatelj, kako strastno je ljubil Josip svojo Pavlinico, na str. 137. že pa spravi prijateljev poljub Josipa ob njegovo tako iskreno ljubljeno ženico, ker je bil ta poljub baje ves drugačen nego njegov poljub! Jaz mislim, če kdo strastno ljubi, gotovo tudi strastno poljubuje, in pri poljubih je v prvi vrsti pač le na tem, so li hladni, konvencionalni, ali vroči, istiniti! Da bi se pa bil že slikarjev prvi poljub, ki je mogel imeti na sebi vendarle samo značaj prijateljskega poljuba do žene, o kateri ne vemo do tistikrat nič slabega, toliko moč, da bi se bila takoj izneverila svojemu možu, je vendar preveč neverjetno! Videti je, kakor bi Kostanjevec ženske ne poznal prav dobro, ali pa nam je v tej svoji povesti nekaj bistvenega zamolčal ter zakrivil s tem, da se nam značaj Pavlinice zdi nejasen, nemogoč.

Podobni pomisleki se nam vzbujajo še v tej in oni Kostanjevčevi povesti, in celo najlepša v zbirki: »Brez dela« ni brez take hibe; kajti ravnatelj, ki išče zakonske dvojice s tako namero, kakor tvorniški ravnatelj, katerega nam opisuje pisatelj, bode že toliko previden, da ne bo že v časniškem naznanilu zahteval, da se imata predstaviti oba, mož in žena, ker bi to vendar takoj obudilo sum!

Kostanjevec je fin opazovatelj narave in tudi v človeško čuvstvovanje se zna nenavadno poglobiti! Tej njegovi zmožnosti je pripisovati, da nam že omenjena novela »Roža« navzlic naštetim napakam in navzlic temu, da v njej tudi tehnika ni vzorna, vendarle ugaja in da nas mestoma naravnost gane in pretrese. Kostanjevec ima torej ono svojstvo, ki se mora v prvi vrsti zahtevati od vsakega umetnika: on zna poseči v človeško srce in zna nas mnogokrat z malimi sredstvi ganiti do solz . . .

Po globokočutnosti se odlikuje razen povesti »Roža« zlasti tudi že omenjena piesa »Brez službe«, katere završek se povzpne do pretresljive tragike, in ki je odločen in mogočen protest proti zverinskemu izkoriščanju bede, kakršno se semtertja, žal da, zares dogaja v življenju.

Tudi sami na sebi priprosti povestici »List za listom« in »Škof« sta v tem oziru jako lepi. Čitajoč pismo, ki ga v prvi teh dveh povesti narekuje mati na smrtni postelji, si mora človek brisati solze iz očesa . . .

Najbolj prazna izmed sedmerih povesti, katere obsega zbirka, je po mojem mnenju ona, ki ima za naslov »Najsrečnejši poštar«. Ko bi ne bilo tistega prizora pri kopanju, ki je opisan živo in s finim taktom, bi jaz res ne vedel, zakaj je spisal Kostanjevec to povest. Tisti konec s papigo spominja skoro že na škorca, ki je znal govoriti, in o katerem smo čitali menda v ljudski šoli! . . .

Kostanjevec se jako trudi, da bi podal kaj posebnega v tem, kar umevam jaz pod zunanjo tehniko, oziroma zgradbo povesti. Žal, da se to prizadevanje pri nekaterih povestih malo preveč pozna in da privede pisatelja včasi popolnoma na napačno pot. Dokaz zato je zopet povest »Roža«. Ker se je ponesrečena tehnika v tej povesti poudarjala že od druge strani, se meni ni treba baviti natančneje z njo. Le nekaj naj omenim. Meni se stvar tudi s tisto rožo, od katere ima povest menda svoj naslov, nikakor ne ujema. Roža, katera se

omenja v pismu na str. 46., nikakor ne more biti identna z rožo, ki je dala povod za Robidnikovo pripovedovanje, ker je dobil ta tisto šele zvečer, dočim je videla mlada nesrečnica rožo že po dnevi pri njem. Je li mar dobil Robidnik na en dan dve roži? . .

Ni treba, da bi se povest začela nenavadno, tudi ne, da se vsako poglavje prekine kdo ve kako originalno; pripovedovanje je lahko preprosto; mirno se lahko razvija dejanje, brez tistih velikanskih skokov, ki nekaterim tako imponujejo; kar pa je vsekakor treba, je to, da napravi povest na čitatelja vtisk, da nam je podal pisatelj nekaj preudarjenega, nekaj skozinskoz premišljenega, v posameznih delih kakor v celoti lepo zaokroženega. Meni na pr. ugaja najbolj tista povest, pri kateri imam občutek, da so tudi posamezna poglavja zgrajena po gotovih umetniških pravilih. In da stremi tudi Kostanjevec bodisi vedoma ali nevedoma po nečem takem, o tem nas prepriča marsikatera njegovih povesti!

Kostanjevec je realist skozinskoz, a realist v dobrem pomenu besede. One enostranosti, po kateri so se odlikovali nekateri naturalisti, ne opažamo pri njem nikjer. On je imel vedno celega človeka pred očmi; on nam opisuje dobre in slabe lastnosti človeka z enako ljubeznijo; senca in luč sta v njegovih spisih enakomerno razdeljena . . .

Ne da se tajiti, da je izpodbujal Kostanjevca Kersnikov zgled k pisateljevanju. Ravno tako gotovo je, da se je Kostanjevec učil pri Zoli, a pri mlajšem Zoli, kajti zdaj je Zola dokaj drugačen, nego je bil; Zola je zdaj idealist, in golo življenje mu zdaj ne zadošča več; njegova novejša dela imajo vsa tendenco in se bavijo z bolj ali manj občečloveškimi idejami. Pri Kostanjevcu pogrešamo dozdaj še idej. On je dozdaj le bolj slikal, slikal to, kar je videl, opazil in čutil, in sicer slikal prav spretno in večjidel s pristnimi, živimi bojami; svojega naziranja o svetu pa nam dozdaj še ni izdal.

Obzorje njegovo je še precej omejeno, kar so v prvi vrsti pač krive razmere, v katerih pisatelj živi. Ali se pa to obzorje ne da razširiti? . . . Jaz mislim, da so razni pripomočki, s katerimi se to doseči da, a govoriti o njih, za to nedostaje prostora . . .

Sicer pa je tudi povsem napačno, ako kdo misli, da gre obzorje kakega pisatelja soditi le po milieuju, v katerem se vrše njegove povesti, in po osebah, katere nastopajo v njih. Kaj še! Veliko obzorje pisateljevo se pokaže lahko pri najpreprostejši povestici! Tolstoj se bavi v svojem »Vstajenju« večinoma z izmečki človeške družbe, in vendar kako obzorje, kake ideje! . .

Tudi Kostanjevec si bo lahko še razširil svoje obzorje, in jaz prav od srca želim, da bi si ga. Ako se to zgodi in ako se iznebi nekaterih napak, ki sem jih omenil, potem ga bomo vsekakor prištevali k našim najboljšim pripovednim pisateljem! . .

Prvi zvezek svojih zbranih povesti je založil pisatelj sam. Zakaj? . . Se je bilo li bati, da se ne bo oglasilo zadostno število naročnikov? . . Jaz si ne morem misliti, da bi bili Slovenci tako nehvaležni svojim pisateljem! Kdor zna presoditi, kako težko je spisati kaj v vsakem oziru izvrstnega, kdor ve, kako se v Nemcih mnogo slabejši leposlovni proizvodi, nego so Kostanjevčevi, visoko čislajo in pridno razpečavajo, bode rad pokazal gospodu pisatelju svoje priznanje s tem, da žrtvuje boreza ta forint ko lepo knjigo, kakršno nam je podaril on že s prvim zvezkom svojih povesti. *Dr. Fr. Zbašnik.*

»Prešernov album.« Ob stoletnici pesnikovega rojstva — 1800 3/12 1900. — izdal »Ljubljanski Zvon«. Uredil A. Aškerc. V Ljubljani 1900. Založila in natisnila kot decembrsko številko »Ljubljanskega Zvona« »Narodna tiskarna«. 1900. 10 pôl. — Prodaje L. Schwentnerjeva knjigarna.

Ker je decembrska št. preteklega letnika »Ljubljanskega Zvona« izišla pod zgornjim zaglavjem kot posebna knjiga, naznanjamo jo iz bibliografskih ozirov tudi med »Književnimi novostmi«. O »Prešernovem albumu« so prinesli skoro vsi slovenski časniki (zlasti »Slovenski Narod«, »Domovina«, »Edinost«, »Jug«), pa tudi hrvatski, srbski, poljski in češki listi jako laskave in priznalne ocene. Najobširneje je poročala o »Prešernovem albumu« »Česka Revue« v Pragi. (Glej rubriko »Med revijami« v tem zvezku!)

Poezije drja Franceta Prešerna. Uredil skriptor prof. L. Pintar. Založila in natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1901. 8^{0}. Cena v platno vezani knjigi 1 K 40 h, broš. 1 K. To je takozvana ljudska izdaja Prešernovih pesmi. Razvrstitev in vsa uredba gradiva je ista kakor v veliki krasotni jubilejski izdaji, ki je izišla ob predlanskem Božiču. Čeprav je knjiga namenjena širokim masam, vendar je papir jako soliden in fin, tisk pa ličen in razločen. Zaradi priročnega žepnega formata in nizke cene pa se prikupi ta izdaja našemu občinstvu brez dvoma še veliko bolj nego takozvana jubilejska.

Jan Leciejewski, Franciszek Preszern, poeta slowieński (odtisk iz Varšavskega »Ateneuma« 1900). — Profesor na 4. gimnaziji levovski in privatni docent za slavistiko na vseučilišču levovskem, Jan Leciejewski, ki je bil l. 1883. gost pokojnega B. Raiča in je takrat izdal o slovenskih razmerah poljsko brošuro, je o stoletnici Prešernovi napisal razpravo o Prešernu, njegovem življenju in pesniškem delovanju ter z njo pokazal, da pozna natančno naše slovstvo, posebe Prešernove poezije, ki jim je izvečine v prozi posnel vsebino. Obširneje govori o »Krstu pri Savici« ter pravi:

»Glavna napaka tega pesmotvora je nedostatek primernega psihološkega poglobljenja: prehitro pusti junak vero očetov. On, vojak, goreč branitelj bogov, vodja čet padlih za vero očetov, pozabi na eno besedo Bogomilino vso svojo preteklost, prelito kri rojakov svojih in menja vero, kakor je menjal orožje. Čudno se zdi to tem bolj, ker s krstom ne samo da ne pridobi Bogomile, marveč za vedno onemogoči izpolnitev svojih sanj, zakaj kot kristjan mora pripoznati in spoštovati obljubo čistosti, ki jo je storila Bogomila, ki bi mu je kot poganu ne bilo treba priznavati! Zaman vprašujemo, kako notranjo vojsko je prebil, kako se je vršil v njegovi duši ta veliki in važni prevrat. Če pomislimo, da je Črtomir otrok narave in zdravih, nerazpetih živcev, da to vendar ni romantičen vitez-trubadur srednjega veka niti nervozen človek novodobni — se v čudnem svitu kaže ta njegov nagli prevrat.

Radi česa je Črtomir postal kristjan, pojasnjuje nam pesnik v listu do Čelakovskega, v katerem pravi, da si s tem pesmotvorom želi pridobiti neprijazno mu duhovništvo. Moral je torej iz poganskega Črtomira napraviti nazadnje kristjana. Storil je to, ali nerodno. Lepše je zasnovano izpreobrnjenje Bogomilino. Pobita in mučena od nemira za ljubljenca, iščoč zanj rešitve, najde uteho v besedah starca duhovnika; in ostajajoč pod njega trajnim vplivom, je imela čas razmišljati in primerjati staro vero z novo in je naravnim potem mogla

priti do prepričanja, da ji kameniti bogovi niso mnogo vredni. Seve nejasno je, odkod je Bogomila vedela o tej strašni noči in porazu Slovencev, ko ji pa Črtomir, naravnost z bojnega polja prihajajoč, nič ni o tem pravil in nihče ter drug ni mogel prej od njega k njej priti.[1])

K manjšim pomanjkljivostim spadajo brezdvomni anahronizmi. Omenja na pr. pesnik strele »ze strzelb« (puszic njegovih strela), katerih pa takrat ni bilo[2]); neprimerno je takisto primerjanje Bogomile s Hero v Abidu, kajti ne odgovarja času, v katerem se godi dejanje (?) Priporoča pesmotvor pred vsem izbor vzvišene teme o lepi ideji, plastika posameznih prizorov in lepi oris oseb ter slikoviti jezik.[3])

Vprašajmo se zdaj, ali je delovanje Prešernovo vplivalo na razcvit literature slovenske. Trditi, da ga je on edin izzval, bilo bi pretiravanje; saj ni oni čas manjkalo močnih činiteljev, ugodnih razvoju narodne književnosti. Pa tudi delovanje Prešernovo je bilo zelo važen činitelj. Vnelo je mladino za narodno poezijo in vobče vzbudilo narodni duh, — zlasti mladino, obiskujočo vseučilišče graško, med katero nahajamo čilega St. Vraza in poznejšega slavista Miklošiča.[4])

Zanimivo je primerjanje Prešerna z Mickiewiczem:

»(Prešeren) je liričen pesnik . . . V njegovi poeziji ni silnih čuvstev ljubezenskih kakor v četrtem delu »Dedov« Mickiewiczevih, dasi je okusil prav tako prevaro v ljubezni; bil je očividno drugega značaja in je ljubil že v letih poznejših, zrelejših, hladnejših; sicer je imel presatirično naravo, da bi ne zadrževal in kritikoval svojih lastnih čuvstev. Takisto ni v njegovi poeziji tako silnih čuvstev patriotičnih kakor pri Mickiewiczu, kar se pač razlaga z nedostatnim netilom za enako silno vzplamtevanje. A kljubu temu mu ni mogoče oporekati globokega čuvstva. Hvaležni moramo biti profesorju Leciejewskemu, da je svoje rojake opozoril na našega Prešerna in s tem na naš narod sploh. *Fr. Ilešič.*

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. Prvi del. Korespondenčno pismo. Avtografiral gimn. prof. I. Mach, učitelj stenogr. in urednik »Těsnopisných Zábav« v Kraljevem dvoru. Litografiral I. Farský, uměl. ústav polygraf« v Pragi. Založil Fr. Novak. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Ko je Novak l. 1894. v izvestju novomeške gimnazije izdal svoje »Samoznake in okrajšave v slovenski stenografiji«, zaslul je na prvi mah kot izboren stenograf. In ko je potem začel z veliko marljivostjo in redko temeljitostjo obdelavati še poedine dele debatnega pisma, so slovenski in drugi stenografje kar strmeli, in čula se je samo ena želja, da bi namreč Novak Slovencem napisal celotno stenografijo. Hvala slav. deželnemu zboru kranjskemu in izredni marljivosti prof. Novaka — ta želja se nam je izpolnila! Pred nami leži elegantna knjiga, katere naslov smo zgoraj napisali. Slišimo, da je tudi drugi del: »debatno pismo« pod tiskom in izide v kratkem. Tako bomo tedaj tudi mi Slovenci post tot discrimina rerum variosque casus imeli dovršeno celotno stenografijo.

---

[1]) Kaj pa ribič? Vprašanje je seve, odkod je ribič vse vedel.

[2]) Pisatelj je krivo razumel besedo »puščica« = puška!

[3]) Nedostatki »Krsta pri Savici« s tem niso popolnoma razkriti; to tudi pisatelju ni bil namen.

[4]) Z l. 1836. je nehalo delovanje Prešernovo in s tem ves vpliv. *Fr. I.*

Res je, da se je že tudi prej pri nas delalo v tej stroki, ali vse, kar se je storilo, je samo preludij. Novakovo delo je pa dovršena mojstrska simfonija. — Slovenski stenografje pisatelji pred Novakom, to so naši — Vodniki. Novak je naš stenografski — Prešeren. Ž njim je napočila v razvoju slovenske stenografije nova epoha.

Dosedaj smo bili Slovenci in stenographicis med Slovani na zadnjem mestu. Od danes smo brezdvomno na — prvem, kajti noben slovanski narod nima tako temeljite in tako dovršene učne stenografske knjige, kakor je Novakova, s katero se celo iz bogate nemške učne stenografske literature morejo le redka in sicer najboljša dela primerjati, katera jo pa komaj dosezajo, ne preseza je pa nobeno. O tem sem prepričan do dna duše in ne bojim se ugovora z nobene strani.

Strogo logična razvrstitev gradiva, temeljito strokovno razpravljanje, kratka in jasna stilizacija pravil, veliko bogastvo najprimernejših, sestavno urejenih vzgledov, čist, gladek in vseskozi pravilen jezik, kateri je povsod v prekrasnem soglasju s stenografskimi principi, lep tisk, jasen, čist in točen stenogram, vse to priporoča Novakovo stenografijo kot izborno učno knjigo, katere bodo gotovo veseli vsi učitelji stenografije, dijaki stenografi, posebno pa še samouki.

Kar Novakovo stenografijo v današnjem času stenografske spekulacije, ki je rodila pri raznih narodih s svojimi površnimi in plitvimi deli toliko zla, tako posebno odlikuje, to je po mojem mnenju njena ko zlato čista solidnost in pa tista nedosegljivost. Ta knjiga je pravi arhitektonski umotvor, kjer ni nič pomanjkljivega, nič slabega, nič dvomljivega, nič nejasnega. Pisatelj je mislil na vse. Velika je pridobitev za slovensko stenografijo, da je Novak uvedel dosedaj navadni petljasti *v* tudi kot samostojen znak v abecedo.

Stenografski del je prav lepo, jasno in točno avtografiral prof. I. Mach, a mojstrski litografiral I. Farský v Pragi.

Cena elegantni knjigi, pri kateri je imel pisatelj kot založnik gotovo veliko stroškov, je pač nizka. Za veliki trud pa, ki ga je kakor pridna in neutrudna čebela vložil v to prelepo knjigo, na katero je lahko vsak Slovenec pred celim svetom ponosen, sprejel bo gotovo najlepšo nagrado, namreč hvaležnost celega slovenskega naroda. *Prof. Mijo Vamberger.*

Hrabroslav Volarič: Samospevi s klavirjem. Cena 3 K. Kot prvi zvezek zbranih skladb svojega pokojnega mladega moža je izdala gospa Franja Volaričeva »Samospeve«. Redigiral je izdajo gosp. Jos. Čerin na Dunaju. Tiska jo je v odlični obliki zavod Jos. Eberla & Comp. istotam. Deset samospevov je zbranih v tem zvezku. Niso to bohotne rože, vzrasle, da bude strast in opajajo s svojo vonjavo, le priproste cvetke so, skromen kras zelenih gajev. Lahka je Volaričeva faktura, zato pa jasna in umljiva, prosta vsake kombinacije. Popevko hoče Volarič podati, ne umeteljne kompozicije; ne sili in ne trudi se k uspehom, za katere mu primanjkuje moči, ostane marveč sam s seboj zadovoljen v mejah diletantskega uglasbenja srčnih svojih čutov. S tem, kar podaje Volarič, je pač

ustreženo najširšim vrstam pevk, in ni dvomiti, da posežejo naše pevke-diletantinje rade po Volaričevem zvezku; saj so te pesmi lahko izvedljive, ni pa tudi dvomiti, da se jim prikupijo, ker so vse prijazne, nedolžna pomnožitev glasbe za domačo rabo. *Dr. Vladimir Foerster.*

H. O. Vogrič. Kupleti za nižji glas s spremljevanjem glasovirja. Trst-Tolmin 1901, lastna založba. (1. Temu treba se privadit' . . . 2. Temu treba se odvadit' . . . 3. Ona pa mu osle kaže . . .) Cena 1 krona, z besedilom vred 1 K 20 h.

Ali naj res kritikuje glasbeni referent ta najnovejši muzikalni fabrikat? In to v listu, posvečenem »književnosti in prosveti«, kakoršen je »Lj. Zvon«?

Ne verjamem, da zahteva g. urednik kaj takega od mene, akoravno mi je izročil recenzni eksemplar v »presojo«.

V Berlinu so pred kratkim ustanovili »Überbrettel«. Upati je, da si za glasbeno umetnost tako vneto ljubljansko občinstvo kmalu sezida kak »Unterbrettel«, kjer bodo menda celo take neslane hipertrivialnosti s filistrskim navdušenjem sprejemali.

Na devetkratno zagotavljanje g. skladatelja: »Temu treba se privadit'« menda ni boljšega odgovora kakor refrain iz drugega kupleta: »Temu treba se odvadit'«. Da, zadnje besede si naj zapomni g. avtor — o, lucus a non lucendo! — prav dobro, že iz usmiljenja z nedolžnim papirjem, ki se ne more braniti proti takim naivnostim.

Cena tega umotvora je na vsak način premajhna. Kdor ima za take stvari denarja, spada brezdvomno med »zgornjih deset tisoč«. Tak človek pa tudi lahko več plača. *Dr. Gojmir Krek.*

Upodabljajoča umetnost

Razstava akademije umetnosti v Peterburgu. Kakor vsako leto, tako se je tudi letos otvorila 4./17. novembra v akademiji umetnosti razstava konkurentov na imenovanje umetnika. Razstava napolnjuje skoro vse dvorane akademijske galerije. Število umotvorov je ogromno. Tu so slike dovršene, skice in študije. Zastopana so: slikarstvo, kiparstvo, gravura in arhitektura. V takozvani Apollonovi dvorani razstavljeni so umotvori učencev profesorja Rjepina, profesorja Mate (graveur) in kipi učencev profesorja Beklemiševa. V nasprotni, takozvani Rafaelovi dvorani pa se nahajajo slike učencev profesorjev: V. E. Makovskega (žanrist), Kiseljeva (pokrajnski slikar) in profesorja Kovalevskega (bataljist). V dalje sledečih dvoranah pa so razstavljene študije, risbe, domača dela in arhitekturni oddelek. Vseh razstavljalcev konkurentov je letos 52, med katerimi pa jih je dobilo ime pravega umetnika le 35. Med temi so štirje odlikovani, da se pošljejo na državne stroške v inozemstvo na daljšo izobrazbo.

A. A. Muraško, bivši učenec profesorja Rjepina, razstavlja sliko »Pohoroni Koševogo« (pogreb načelnika zaporožcev). Dobil je za to sliko pravo umetnika in odlikovanje s stipendijem za inozemsko potovanje. Slika je ogromna, na prvi vtisk zelo efektna, toda semintja ji v malenkosti primanjkuje. Po kompoziciji malo preveč posnema svojega profesorja po sliki »Krestni hod« (pro-

cesija), ne izraža pravih originalnih tipov in je kolorit nekoliko preveč mrtev; toda vidi se, da je Muraško že pravi umetnik in da se ima le še semintja izpopolniti. Njegovega tekmeca lahko imenujemo M. F. Ivanova, kateri stopa v javnost s svojo prekrasno sliko »Otvjeta ždu« (odgovora čakam). Ta slika se odlikuje po izredno mehkem in toplem koloritu ter prijetno harmonično naslikani pokrajini, le roke in obraz deklice so nekako malo preveč leseno modelirani. Ako bi je to nekoliko ne kazilo, mogli bi jo imenovati najboljšo na razstavi. Po kompoziciji spominja nas na francoskega slikarja Bastien Leiansa; dovršena je skoro ravno na to temo, samo v popolno drugi kompoziciji. Predstavlja namreč mlado dvojico v ruski vasi ob plotu in v priprosti narodni noši. Čudno je to, da je bil imenovan le samo za umetnika, a ne odlikovan z inozemskim potovanjem, ker ta slika vendar dokazuje njegovo brezdvomno veliko sposobnost.

M. E. Vatutin, bivši učenec profesorja Makovskega, razstavlja sliko »Nevjesta«; zanjo je dobil pravo umetnika in bil odlikovan s štipendijo za inozemsko potovanje.

J. J. Andreoletti, učenec profesorja Beklemiševa, razstavlja poleg drugih malih tudi ogromni kip »Udačni lov«. Junaški ribič se vzpenja iz vode in drži kvišku za žrelo veliko ribo. Silno ekspresno izraža kipar ta prizor, in tudi vsaka malenkost dokazuje izborni talent mladega umetnika. Za ta umotvor je odlikovan z inozemskim potovanjem.

Vobče pa je kiparstvo na tej razstavi prav malo zastopano, in je to edini konkurent, kateri je letos dovršil akademijo po kiparstvu.

Tudi med temi, kateri niso bili odlikovani z inozemskim potovanjem, nahajajo se nekateri izvrstni razstavljalci. Učenec profesorja Kovalevskega B. A. Drobjazko je razstavil sliko »Preseljenci«. Po koloritu je to zelo harmonična in izvrstna tragedična kompozicija. Preseljence je zalotil v samotni puščavi vihar. Poginil jim je edini konj. Skrivajo se pod slamnato streho, kakršnih se najde pri prostih ruskih telegah (vozeh).

Dva skoro si popolno enaka po koloritu sta F. B. Sičkov in J. S. Makušenko. Prvi razstavlja sliko »Pismo iz vojne«, a drugi »Nedelja v Malorusiji«. Zanimivi sta le po koloritu, a kompozicija je tako vsakdanja, da ne obrača nase posebne pozornosti.

Izmed najboljših učencev konkurentov profesorja Kiseljeva bi mogel opomniti B. K. Razvadovskega, kateri razstavlja poleg drugih tudi zanimivo sliko »Na Ukrajně«.

Tu vidimo mnogo poetičnega čuvstva in smelih potez mladega umetnika pokrajinskega slikarstva.

Izmed učencev profesorja Mate je najboljši N. N. Gerardov, ki razstavlja mnogo izvrstnih gravur.

Po arhitekturi pa je bil odlikovan z inozemskim potovanjem G. A. Kosjakov za projekt »Gostilnice-Sanatorije« na jugu.

Poleg zgoraj imenovanih pa so dobili pravo umetnika še sledeči: Bobrovski, Petrusjevič, Čuprinenko, Floru, Antokolski in Laiba, bivši učenci iz atelieja profesorja Rjepina. Kruger, Tranšel iz atelieja Makovskega; Blonskaja, Makušenko, Svetlicki in Sičkov zo iz atelieja Kovalevskega. Astafjeva, Bjelij, Root, Sokolov, Fedorovič in Judin so iz atelieja Kiseljeva. Iz atelieja Mate je Ostrumova, po arhitekturi pa

Amljon, Greinert, Gorlenski, Kljašev, Postels, Podberezski in Jakovljev . . .

Vobče pa je zbirka študij in kompozicij bolj zanimiva nego galerija slik. Po kompoziciji se letos posebno odlikuje in je bogato zastopana. Med vsemi pa se najbolj odlikujejo dela učencev profesorjev Rjepina in Makovskega.

Letos napravlja konkurentna razstava vobče slabši vtisk nego navadno, vendar moramo priznati, da je v posameznem zelo zanimiva, in da napreduje ruska umetnost z vso silo, ki jo vidimo le pri najbolj kulturnih narodih. Meseca decembra mislijo otvoriti v akademiji umetnosti razstavo risb, perorisov, akvarel v sepiji. V začetku januarja je bila v akademiji umetnosti razstava »Mir iskustva«. Na tej razstavi je videla publika izvrstne umotvore nedavno umrlega znamenitega pokrajinskega slikarja J. Levitana. Meseca februarja pa se je otvorila, kakor vsako leto, v akademiji umetnosti spomladanska razstava.

V prostorih muzeja imperatorskega društva za izpodbujo umetnosti se namerava otvoriti meseca decembra mednarodna razstava, ki bo deloma premeščena iz svetovne razstave pariške. Za to sledé razstava francoskih umetnikov, dalje razstava »peredvižnikov« in za to razstava »damskega umetniškega kružka«, s katero se misli v teh prostorih zaključiti letošnja umetniško-razstavna sezona.

V imperatorski akademiji nauk se je otvorila meseca februarja vsakoletna razstava »društva peterburških umetnikov«, ki se bo povodom desetletnice društva imenovala jubilejna razstava. V novem pasažu pa se otvori letos enkrat razstava ruskih akvarelistov. O teh razstavah vam sporočim prihodnjič.

Peter Žmitek, slikar v Peterburgu.

Med revijami

»Česká Revue«. Ročnik IV. Št. 1—5. Izdaje klub svobodomiselne narodne stranke. Redaktor: dr. Vladimir Škarda. Izdajatelj: E. Beaufort. Ta revija, ki izhaja kot mesečnik in obsega po 8 pôl »Zvonove« oblike, se lahko meri z najuglednejšimi evropskimi revijami sploh. Sotrudniki so najodličnejši češki pisatelji in politiki. »Česká Revue« se ne peča samo s češkimi razmerami, ampak se ozira seveda tudi po svetu, v prvi vrsti po slovanskem svetu. Redno ima tudi poročila o naši književnosti. Referenta za slovenske reči sta, kakor razvidimo iz revije same, gg. dr. Jožef Karásek in pa dr. B. Prusík. V 2. in 3. zvezku je prevedel dr. Prusík Meškovo črtico: »Srakoperova hruška«. V 3. zvezku pa je isti pisatelj objavil simpatično pisan članek o Prešernu in njegovem jubileju. Dodani so prevodi treh Prešernovih pesmi (»Nezakonske matere«, en sonet in ena gazela). V 4. in 5. zvezku je zopet članek o Prešernu. Ta članek je napisal dobri poznavatelj naše literature, g. dr. Josef Karásek. Pisatelj primerja Prešerna s Čelakovskim in z lužiško-srbskim pesnikom Andrejem Zejlerjem. Ves članek priča, da je dr. Karásek dobro proučil vso literaturo o Prešernu, kolikor je dosedaj sploh imamo. Na str. 400. pravi: »Narod, iz čigar srede je izišel Prešeren in največji filolog Miklošič, ki ga evropska znanost še niti oceniti ni mogla, ima pravico, zahte-

vati zase tistega uvaževanja, ki mu gre . . .« Na koncu svojega lepega članka pa ocenja dr. Karásek jako obširno naš »Prešernov album«. Našteva vse članke in vse spise in vse pisatelje, ki so sodelovali pri »Prešernovem albumu«. Med drugim piše dr. Karásek: »Najdragocenejši dar, ki je bil pripravljen za Prešernov jubilej, je brez ugovora »Prešernov album«, ki je izišel kot poslednji sešitek »Ljubljanskega Zvona« in obenem separatno. To je pravzaprav cela knjiga, za katere izvedenje si je pridobil nenavadnih zaslug redaktor »Zvona«. Samo tisti, ki je kak takšen zbornik že kdaj sam urejal, ve, s kakšnimi velikanskimi težavami se sestavlja takšen »album«. Urednik mora sam temeljito poznati vse gradivo (vso snov), razvrstiti jo, najti posamna temata, a za ta temata sposobnih in pravih pisateljev. In kakšnega takta tu treba! Ta pisatelj odreče ti v zadnjem trenotku, čeprav je bil obljubil prispevek; zdaj moraš iskati drugega, ali pa moraš sam prijeti za pero . . . »Prešernov album« me spominja v marsičem našega »Kollarjevega zbornika« . . . Srečna misel je bila, da je v nekaterih novelah narisana tista razpoloženost, v kateri so nastale nekatere pesmi, ali pa se v njih slika okrožje (milieu), v katerem je Prešeren živel in pesnil. Nekatere črtice iztičejo in izražajo tako imenitno značaj pesnikov, da se ti zdi, kakor da si doživel v resnici posamezne trenotke iz življenja Prešernovega, in zato tudi razumeješ nekatere pesmi in prizore iz življenja pesnikovega boljše, nego če bi bilo vse to razloženo v suhoparnem znanstvenem tonu . . .«

Nimamo, žal, prostora, da bi mogli podati prevod cele kritike o »Prešernovem albumu«. Častno pa je za »Ljubljanski Zvon«, da tako odlična revija, kakršna je »Česka Revue«, tako obširno poroča o »Prešernovem albumu« in da ga ne more dosti prehvaliti.

Lepa študija drja Karáska je izišla tudi v separatnem odtisku. —*k*—

Poradnik językowy. Wydawca i redaktor odpewiedzialny: prof. Roman Zawiliński, Kraków. — Slovencem že dobro znani poljski profesor gosp. Zavilinjski je z januarjem tekočega leta začel izdajati mesečnik »Poradnik językowy« (Svetovalec jezikovni). Njegovo stališče jasno izraža napis — biti hoče svetovalec. Objasnjeval bo pojave jezikovne, odstranjal dvomljivosti in negotovosti v pravilni rabi jezika, potem pa bo pridno zapisaval nove pojave iz življenja in razvoja poljske govorice. To je vse hvale vreden namen. Ko ima politika, literatura itd. celo vrsto tednikov, mesečnikov, zakaj naj ne bi imel jezik svojega glasila, da se v njem — pritoži? *Fr. Ilešič.*

Naše obnebje

Zvezdoznanstven pregled za mesec marec. Okoli 21., ko dan najbolje raste, sta noč in dan enako dolga; solnce je prispelo do ravnika in ga prekoračilo, spomlad se je začela.

Luna stoji 13. popoldan v prizemlju, 27. dopoldne v odzemlju.

Venera je na svojem potovanju okoli solnca prišla daleč od zemlje ter se topi v solnčni svetlobi, tako da je več ne vidimo.

Mars je še zmerom kralj nočnega neba, njegova svetloba prekaša zvezde prve velikosti.

Jupiter in Saturn hodita kakor dva prijatelja blizu skupaj ter se prikažeta vsako jutro na vzhodu pred solncem; proti koncu meseca se bodeta lahko opazovala že dve uri dolgo. *Prof. M. Vodušek.*

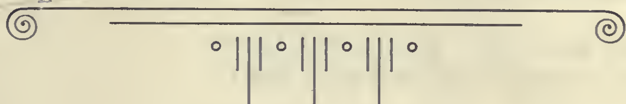
Splošni pregled

† **Alojzij baron Pražák**, nekdanji justični minister v Taaffejevem kabinetu, je umrl dne 31. januarja, 60 let star. Pražák je bil moravski Čeh, in ko je bil l. 1881. imenovan za justičnega ministra, ni zatajil svojega slovanskega prepričanja. Živo je čutil, kakšna krivica se godi nam preziranim Slovencem, parijam med avstrijskimi narodi, v jezično-narodnostnem oziru pri sodiščih. Naš jezik ni imel do Pražákove dobe takorekoč nikakšne veljave. Pražák je prvi izdal sodiščem po slovenskem ozemlju ukaz, da morajo sodniki s slovenskimi strankami ustno in pismeno občevati v slovenskem jeziku. Izza Pražákovega ministrovanja je naš jezik v sodni dvorani ravnopraven. Za to prevažno naredbo, s katero je energični Pražák prisilil sovražno nam nizko in visoko birokracijo, da je morala pripoznati slovenski jezik ravnopravnim tudi pri justici, mu ostane slovenski narod večno hvaležen — tudi tedaj, ako nam najnovejša vsenemška burja odpihne še tiste drobtine ravnopravnosti, ki so nam jih doslej metali z bogato obložene mize za vrata... Slava pravičnemu Pražáku!

Davorin Jenko je praznoval koncem meseca januarja 30letni jubilej kot kapelnik narodnega gledišča v Belgradu. Ob tej priliki poudarjajo vsi srbski listi velike zasluge našega rojaka za razvoj glasbene umetnosti v Srbiji. **Дневни лист, Вечерни лист, Вечерне новости** in drugi časniki mu posvečujejo posebne članke. Davorin Jenko, skladatelj našega »Napreja«, je bil rojen l. 1835. v Dvorjah na Kranjskem. Po absolviranih juridičnih študijah je prišel najprej v Pančevo, odtod pa l. 1865. v Belgrad. L. 1871. je postal kapelnik narodnega gledišča. Od tistega časa do danes je uglasbil Jenko nebroj srbskih pesmi, uglasbil je napev srbski narodni himni, 40 gledišk'h glasbenih del in 7 uvertir. Jenko je, kakor pišejo imenovani srbski listi, vredni naslednik Kornelija Stankovića, očeta srbske narodne glasbe, in največja čast za Jenka je to, da njegove napeve poje celo srbstvo. Zasluge njegove je srbsko javno mnenje že zdavnaj pripoznalo, pa je naravno, da je Jenko častni član vseh važnejših društev. Tudi srbska akademija ga je imenovala za svojega člana. Kralj Aleksander mu je ob jubileju podelil red sv. Save. Gospod Jenko je stopil sedaj v pokoj, in mi mu želimo, da bi ga užival še dolgo vrsto let na veselje bratom Srbom, na čast Slovencem in vsem Jugoslovanom,

Popravki: Str. 122., v 2. vrsti od zdolaj nam. kakega čit. takega, — stran 124., v 10. vrsti od zgoraj nam. rekel čit. izrekel, — stran 126., v 19. vrsti od zgoraj nam. praškega čit. pruskega, — stran 130., v 5. vrsti od zg. nam. stare čit. stance ali, — stran 130., v 7. vrsti od zgoraj pred Romantiki vstavi: Nemški, — stran 131., v 3. vrsti od zgoraj nam. Neumansthal čit. Hermannsthal, — stran 131. v 14. vrsti od zgoraj nam. bolje čit.: dalje, — stran 131., v 3. vrsti od zdolaj nam. svetovalca čit. svetoborca, — stran 133., v 11. vrsti od zdolaj nam. nedolžno čit. nedosežno, — stran 135., v 17. vrsti od zgoraj nam. Ahn čit. Penn, — stran 135., v 13. vrsti od zdolaj namesto gospodje čit. »gospodje«. —

Ljubljanski Zvon

Burska balada.

»Kdo trka na okno?« . . »»Otvori takoj!«« . .
»Kaj hočeš?« . . »»Jaz moram v dom stopiti tvoj!«« . .

»Sovražnik?! . . Odbilo je polunoči . . .
Ne moti nas! Dete mi v zíbeli spi . . .

Veš, burska sem žena! Ko psa te vstrelim!
Nabasano puško jaz v rokah držim!« . . .

»»Ne boj se! Jaz nisem angleški kristjan . . .
Le Kafer sem črn, neomikan pagán . . .

Kaj misliš, da rad nocoj prišel sem mar?
Ne slišiš? Dež lije in tuli vihár!

Tri reke preplaval sem, gore sem tri
prehodil . . . In gazil človeško sem kri

po poljih, kjer trupla mrtvaška ležé . . .
Čuj, v dalji topovi še tamkaj grmé! . .««

»Kaj hočeš?« . . »»Tvoj mož je bil danes ubit! —
Dewet me je poslal, ti to sporočit«« . . .««

»Ubit?! . . Kaj ubit! . . Ah, prijatelj ti moj,
kar pojdi, kar teci nazaj še nocoj

pa vprašaj še, koliko sóprog moj sam
Angležev postrelil mi v boju je tam?

To naj ti pove general naš Dewet! . .
Ko zarja napoči, povrni se spet!

In kadar veselo prineseš mi vest,
zlatá za plačilo nasujem ti v pest« . . .

A. Aškerc.

Krst.

O polunoči, ob uri duhov
brez župnika, brez kaplana,
brez biblije vsake, brez sur korana
imeli sinoči mi krst smo nov.

Neustrašno zrla je svetu v obraz
ta hčerka prejasnega čela:
Ustvarjanja hočem in plodnega dela,
jaz hočem, jaz hočem, jaz, čujte, sem — jaz!

Uganka je rešena, jasen problem:
prokleta utrujenost vsaka.
Iz večnosti v večnost ves svet se pretaka,
tako govori Zarathustra ljudem.

Ne boj se, ne straši, če name preži
debela razjarjena zmija,
saj čuva me babica filozofija,
in otec mi Nietzsche na strani stoji . . .

Fran Valenčič.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

VIII.

ospod Rajmund se ni mogel načuditi, ko je dobil nekega dne povabilo h kazenski obravnavi in to kot zatoženec.

Torej vendar! . . On že davno niti več mislil ni na oni prigodek, in zdaj — kako je to sploh mogoče? . . Da bi se bil ta Tomaž res predrznil? . . On, sin gosposkih staršev, on, župnik, bodoči dekan, kanonik in prošt, pa da bi ne smel zabrusiti v obraz kake trše besede takemu navadnemu človeku, kakor je bil ta Tomaž? . . Saj ni še dolgo od tistih časov, ko je kmeta vsakdo lahko psoval. — So mar ljudje pozabili že na to? . .

Njega pa da bi pozivali pred sodišče kakor kakega . . . ne, tega kar ni mogel doumeti . . . In vendar — tu je bilo vabilo! . .

»Kam smo prišli, kam smo prišli na tem svetu?! Vsega tega je krivo liberalstvo . . . to prokleto liberalstvo!« Tako je vzdihoval gospod Rajmund, on, ki se je včasi tako rad ponašal z liberalstvom. In rotil se je, da ne odjenja od boja, ki ga je bil začel! »Jaz pa da bi molčal takim?« je vzklikal. »Nikdar, nikdar! . .«

Na tihem je še zmeraj upal, da mu ne bo treba pred sodišče... »Pride že še preklic tega vabila, ali pa stopi Tomaž sam s sklonjeno glavo in skesanim obrazom ter me poprosi odpuščenja radi svoje predrznosti,« tako se je tolažil. »Ali pa —« no, župnik ni vedel, kaj vse bi se še lahko zgodilo, a bil je prepričan, da nekaj se zgodi, kar ga otme neprilike, in če bi imela poseči višja roka vmes! . .

Toda varal se je v svojih nadah. Čas je potekal, dan obravnave se je bližal, pa ni eno ni drugo se ni obistinilo . . . Začelo mu je prihajati vroče . . . Neprijetni občutki so se ga lotevali . . . Pa ne, da bi moral naposled res k sodišču! . . Kako bi bilo že to poniževalno zanj! . . In vendar, če se še v zadnjem hipu ne predrugači kako kaj — — Da bi ga sodili in morda obsodili, v njegovi odsotnosti . . . to pa že celo ne! . .

In začel je misliti, kako bi se dalo vsemu temu izogniti? Da bi šel k Tomažu ter ga prosil? . . Za ves svet ne! . . Ne, pred kakim liberalcem ne ukloni glave, in če bi mu šlo za življenje! . .

Bilo je v nedeljo, prihodnji torek pa se je imela vršiti obravnava. Župnik je velel Mici, Tomaževi ženi, po cerkovniku sporočiti, da naj se po maši pri njem oglasi.

Mica je bila zelo radovedna, kaj bode zvedela pri župniku. Štela si je v izredno čast, da je bila klicana, in bila je vsled tega med službo božjo jako raztresena. Po končanem svetem opravilu pa je hitela v župnišče.

Župnik je bil še v talarju, ko je stopila pred njega. Obrnil se je proti njej, pogledal jo najprej nekamo debelo, potem pa je zamižal.

Molčal je precej dolgo, Mica pa je trepetaje čakala, kaj bode. Naposled izpregovori župnik, še vedno miže:

»Vaš mož me torej toži! . .«

»Ježeš Marija, pa saj ne!« se zgrozi Mica, in noge se ji zašibe, da se obdrži komaj pokoncu.

»Vaš mož me toži,« ponovi župnik in povzdigne nekoliko veke svojih oči, pa jih takoj spet povezne. »Pravi, da sem ga razžalil . . . Ali slišite — jaz njega razžalil! . .«

»Saj ni mogoče, saj ni mogoče!« zaječi Mica in si začne brisati solze. »Da bi si upal kaj takega? . .«

»Toži me, vam rečem, in v torek bom moral zaradi njega k sodišču. Pomislite, jaz, ki sem tukaj za to, da delim milosti božje, pa bom moral radi njega tja, kjer je mesto hudodelnikom . . .«

»Uh, uh, uh!« zatuli Mica in se razjoče na glas. »Kaj naj storim, jaz nesrečnica?«

»Storite, kar veste in znate!« odvrne župnik, še vedno nepremakljivo stoječ na svojem mestu.

Govoril je gravitetno, počasi.

»Jaz vam ne dam nikakega sveta,« je nadaljeval. — »Povedati sem vam le hotel, kakšnega moža imate . . . Žena ima do moža veliko moč, ako hoče . . . Mica, vi ste v tem oziru, kakor se mi zdi, dosti zamudila! . . Toda jaz vam ne svetujem nič! . . Zdaj greste lahko, ko veste . . . A možu ne pravite, da sem vas klical! . . Mislil bi, da hočem prositi . . . Ne, jaz ne prosim nikogar! . . Pojdite in gledite, da ne izgine ves blagoslov iz vaše hiše! . .«

Mica je jokaje odšla.

Ko pa je bila dospela domov, je planila srdito na moža. Vihtela je pesti nad njim, bila z nogami ob tla ter kričala:

»Fej, fej — sram te bodi, sram! . . Oh, kaj takega — saj pravim no! . . Da se Boga ne bojiš! . . . Sram te bodi, sram, sram! . . . Fej! . . .«

In pljunila je predenj.

Tomaž ni bil navajen takih nastopov. Bil je strog, in žena in hči sta imela strah pred njim. Da si je žena upala danes govoriti tako ž njim, je moralo imeti svoj poseben vzrok. No, in Tomaž je takoj slutil pravo. Čudil se je itak že, da žena še ni bila nič zvedela o tožbi. Bil je pripravljen na to, da se bo togotila, kadar bo slišala o tem. In morda je baš radi tega ostal zdaj miren in ravnodušen nasproti izbruhom njene razjarjenosti.

Ona pa, ko si je bila ohladila nekoliko svojo jezo, je nadaljevala kriče:

»Kako hočemo, da bi bila srečna naša hiša, ko si tak! . . Prej ali slej nas mora zadeti kazen božja . . . In radi tebe bova trpeli še medve! . . Saj se nas že zdaj izogibljejo ljudje! . . Ta tukaj bi bila lahko že omožena, če bi bil ti drugačen . . . Dolfeta si pregnal — ni ga več! . . Kaj bi tudi hodil, ko si mu pokazal vrata! . .«

Mica se je bila dotaknila stvari, o kateri bi Tomaž drugikrat ne bil molčal. Da se je jezila radi župnika, se mu je zdelo povsem naravno . . . Poznal je njeno duševno obzorje in ni ji zameril . . . A ko je opomnila Dolfeta, je zavrelo po njem. Toda baš ker je videl, da je žena nenavadno razgreta, se danes ni hotel pregovarjati ž njo . . . Domačih prepirov ni ljubil. Zahteval je od žene absolutno pokorščino, katero mu je navadno tudi izkazovala. A danes, ko je bila tako razburjena in podščuvana, je bila nevarnost velika, da se mu postavi. — Da bi se izognil posledicam, ki bi bile nastale iz tega, je rajši šel . . . Krenil je proti Poljanam ter pustil, da sta žena in hči sami južinali . . .

Jezil se ni, ali slabe volje je vendar bil . . . Vedel je, kako mislijo in govorijo ljudje o njem zaradi te tožbe. Še mnogi pristaši njegovi so se blagrovali po tihem, da niso na njegovem mestu. Če so govorili ž njim, so mu pritrjevali, za njegovim hrbtom pa so zmajevali z glavami, češ, da mu bo ta spor z župnikom v gotovo škodo. Praznoverneži pa so celo trdili: »Zamaševal ga bo župnik, boste videli, da res! . . Predno bo leto, Tomaža ne bo več med nami! . .«

Tomaž je bil prepameten, da bi se bil plašil pred takimi babjeverskimi nazori, a nekoliko je bil vendarle vznemirjen, in nekaj ga je tiščalo pri srcu radi te tožbe. Ni mu bilo na tem, da bi se ma-

ščeval. Ščititi je hotel le svojo čast in pokazati je hotel samo, da tudi župnik ne sme vsega. Za kaj drugega mu ni šlo. Vsak trenotek je bil pripravljen odstopiti od tožbe, če bi bil župnik preklical svoje besede. Pričakoval je dan na dan, da se mu približa.

A ni ga bilo, in prišlo je do obravnave . . .

Gospod Rajmund je postopal tudi pred sodnikom samozavestno in oblastno, kakor je bila njegova navada. Posegal je vedno vmes, ko so govorili drugi, in ošteval je priče, če niso izpovedovale tako, kakor je mislil, da bi morale.

Sodnik ga je opominjal nekolikokrat izlepa, a ko ni izdalo nič, je izpregovoril ž njim ostreje. To pa je gospoda Rajmunda razžalilo.

»Tako torej,« je začel, »tako se govori z mano! . . Oni tam so torej več nego jaz! . . Oni smejo, jaz ne! . .«

»Oni niso nič več nego vi, a tudi vi niste nič več nego oni!« odvrne odločno sodnik. »Tukaj pred mano ste vsi enaki!«

»Tako? . . . No, bomo videli . . . Saj so še večji gospodje na svetu!«

»Groziti si ne pustim!« odvrne sodnik. »Posvarim vas še enkrat, gospod župnik! . . Če ne odjenjate, sem prisiljen vam pokazati svojo moč! . .«

Gospod Rajmund bi bil rad še kaj rekel. Do posvetnih oblastev ni nikdar imel posebnega spoštovanja. Kaj je bil tak sodnik v njegovih očeh?! . . In vendar si ni prav upal. Molčal je poslej in nervozno zgibal z ramami, dokler ga ni sodnik pozval, da naj spet on govori . . . Konec obravnave pa je bil ta, da je bil obsojen v globo petnajstih goldinarjev . . .

To je bil udarec, ki ga gospod Rajmund ni prebolel tako kmalu. Njegovo srce je hrepenelo po maščevanju, in bolj nego kdaj poprej je poudarjal, da ne odjenja prej, dokler ne izgine zadnji liberalec iz njegove župnije . . .

Imel je samo še to na umu, kako bi dosegel čim preje svoj namen. Kaj mu je bilo za blagor svojih župljanov? . . Kaj se je brigal za to, da so se črtili in sovražili med sabo, da je bil zasejan prepir že v rodbinah, da so žene nasprotovale možem, da so hodili otroci druga pota nego starši? Videl je samo en cilj, in vse njegove misli so se vrtele edino o tem, kako bi zadostil svoji maščevalnosti, kako bi moralno in gmotno ugonobil svoje nasprotnike . . . Lotila se ga je bila neka manija, ki je bila posledica slepe strasti in ki ga je silila, da je tuhtal noč in dan, kako bi škodoval tistim, ki se

niso brezpogojno pokorili njegovi besedi, ki se niso oklepali radovoljno njegovih tesnosrčnih nazorov.

Prvo nedeljo po svoji obsodbi je napravil pridigo, v kateri se je primerjal s Kristusom, ne sicer naravnost, a vendar tako, da je to primero razumel vsakdo lahko. Kristusa so po nedolžnem preganjali židje, njega pa liberalci, katere je imenoval pri tej priliki hujše od židov.

Imel je sicer navado, da je pridigujoč živahno agiral z rokami, da je vpil in moduliral neprenehoma z glasom; danes pa tega ni storil. Stal je mirno, kakor bi bil pribit, roke položene na rob prižnice, oči zaprte . . . Globoka užaljenost se mu je brala na obrazu . . . Glas mu je bil zamolkel, tresoč, kakor človeku, o katerem se je bati, da ga zdaj in zdaj premaga bolest . . Besede je izgovarjal še bolj rezko, še bolj afektirano nego po navadi. A govoril je navzlic temu z nekim zanosom in patosom, ki je pretresal srca . . .

Učinek ni izostal . . . Kmalu se je razlegal glasen jok po cerkvi, in jezni, srditi pogledi so švigali na brezbožne liberalce. In čim dalje je govoril župnik, tem hujši je postajal jok, tem huje je kuhala jeza v srcih bogaboječih privržencev njegovih.

Da pa bi bila prispodoba lastne osebe s Kristusom še popolnejša, je izmolil gospod Rajmund po končani pridigi tudi še očenaš in češčenasimarijo s pristavkom: »Za tiste, ki me preganjajo in sovražijo!« . . .

Kdo bi bil zdaj še dvojil o njegovi plemenitosti? . . Molil je za svoje sovražnike kakor Kristus na križu! . .

In srd njegovih pristašev je prikipel do vrhunca.

Ta srd je dobil deloma duška že precej po maši zunaj cerkve. Najgrše prislovice in psovke so donele liberalcem na ušesa. A tudi ti niso ostali dolžni. In tako se ljudje niso vračali pomirjeni in pokrepčani po božji besedi, nego razdraženi in s sovraštvom v srcu od svetega opravila proti domu . . .

Huje še pa se je godilo zvečer. Nastali so na raznih krajih vasi pretepi, ki so imeli krvav izid in jako slabe posledice. Marsikomu, čigar življenje je bilo dozdaj neomadeževano, je bil za celo življenje pritisnjen pečat zločina na čelo, marsikdo se je pokoril v ječi za svojo preveliko gorečnost.

Tomažu pa so bila tisto noč posekana na vrtu vsa mlada sadna drevesca, katera je gojil s tolikim veseljem in toliko ljubeznijo!

To je bil sad župnikove propovedi in njegovega plemenitega prizadevanja! . .

Toda to mu še ni zadostovalo. Kuhal je še nadalje jezo proti liberalcem in kazal jim je svojo mržnjo, kjer je le mogel.

Nekoč je bil Tomaža naprosil nekdo, da bi bil njegovemu otroku krstni boter. Rad je ustregel prošnji, a ko pride v cerkev, ga župnik zavrne, češ, da tak človek, kakršen je on, ni sposoben za tak posel, in da more le pravi krščanski mož prisostvovati opravilu, pri katerem se iztrga človeško bitje krempljem hudičevim ter popelje v naročje edinozveličalne cerkve Kristusove.

Tomaž je šel na videz miren iz cerkve, a v njegovih prsih je vrelo in kipelo. Moral se je siloma premagovati, da ni bruhnilo iz njega. Tiste ravnodušnosti ni več imel kakor svoje dni. Ti večni boji med obema strankama, in večna jeza, v kateri je živel, vse to je vplivalo neugodno na njegovo zdravje. Najbolj pa ga je razburjalo ter mu razdevalo živce ženino vzdihovanje doma. Kar venomer je tarnala, da jih zadene kazen božja, in da se ne izognejo nesreči . . .

Njegova beseda ni izdala pri njej nič več. Če bi se bil hotel priboriti mir, bi jo bil moral pretepavati, a to je smatral za sramotno in nevredno. Hotel je svojo ženo ustrahovati tem manj na ta način, ker je vedel, da naposled ni sama kriva . . .

A trpel je hudo ob tem nemiru v lastni hiši . . .

Enako kakor pri Tomažu doma se je godilo tudi v drugih rodbinah, kjer so si hoteli možje ohraniti samostojnost mišljenja in prepričanja in niso slepo capljali za župnikom. Moč tega je segala že v najskrivnejše kote rodbinskega življenja, trgala je vezi zakonske ljubezni in razdvajala srca, ki so si bila prej odkritosrčna vdana . . .

Nobenega sredstva se župnik ni zbal, če mu je šlo za to, da doseže svoj namen, da zadosti svoji vladoželjnosti in pretenzijam svojega nadutosebičnega, oholega srca. Zlorabil je svojo cerkveno moč na nečuven način. Grozil je liberalcem, da jim odreče cerkveni pokop, da jim odtegne na smrtni postelji milost svetotajstev ter jih prepusti na ta način hudičevi oblasti. Cerkev ni bila več hiša božja, kjer se priporoča ljubezen, cerkev je bila zdaj kraj, kjer se je pridigovalo sovraštvo, kjer so se podžigale strasti! . . Z monstrance je bil izginil znak misterija, ker je služila preobilokrat v agitacijske namene! Srca, v katerih je vladala prej vernost, so bila zdaj ali sedež podlega fanatizma, ali pa sedež mučnih dvojb o istinitosti verskih resnic! . . .

Vseh ljudi brez razločka pa se je bil lotil nekak dušni nemir, neka razdraženost, ki sta jih zapeljevala venomer v nepremišljena dejanja.

Tisti, ki so mislili še malo hladneje in so se zevedali še razločka med prej in sedaj, so si zaman želeli nazaj onih razmer, ki so vladale za časa prejšnjega župnika.

Večina Poljancev pa niti več mislila ni na to. Sedanjost je bila tako razburljiva, da je absorbirala vso njih pozornost — preteklost je bila zapadla pozabnosti. In da si župljani niso oddehnili in da niso prišli iz razburjenja, za to je znal skrbeti gospod Rajmund, kakor malokateri njegovih vrstnikov . . .

»Društvo treznih« se ni ponašalo več. Število udov se je krčilo bolj in bolj, in naposled se niso brigali za pravila društva niti tisti več, ki so bili ostali še člani. Nekateri društveniki so bili sicer dovolj zagrizeni, da svobodomiselnim krčmarjem niso privoščili nobenega zaslužka, zato so se pa shajali v kaki zasebni hiši ter so popivali žganje, ki so si ga napravljali sami. Drugi pobožniki pa so pozabili spričo smrekove vejice na vsa nasprotstva ter so ob nedeljah po krščanskem nauku brez pomisleka zavili, kamor jih je vleklo hrepenenje po pijači . . .

Gospod Rajmund si je nekaj časa prizadeval, da bi obdržal svoje društvo na višini, na katero se je bilo povzpelo v trenotku prvega navdušenja, a prepričal se je kmalu, da njegov trud ne bo imel trajnega uspeha. Sicer pa — saj je poznal sebe! . . Gostilnic se je res izogibal, zato si ga je pa iz domače kleti privoščil često več, nego je bilo neobhodno potrebno, da si ugasi žejo. Navada je pač navada, in zatisnil je rajši eno, da, celo obe očesi, nego da bi bil s preveliko strogostjo pahnil od sebe tiste, ki so mu bili sicer vdani.

Toda trgovci in gostilničarji, ki so bili vseskozi njegovi protivniki, so mu bili trn v peti, in le-ti niso smeli imeti dobička! . . Kakor nalašč mu je prišla torej parola, ki jo je bilo izdalo vrhovno vodstvo one politične stranke, h kateri se je prišteval on, da treba kmečko prebivalstvo organizovati v narodnogospodarskem oziru, da ga treba odtegniti vplivu tujega kapitala ter ga sploh rešiti oderuških rok . . .

Gospod Rajmund se je smejal po tihem lepim puhlicam, kajti razumel je takoj, za kaj gre pravzaprav, in bil je eden prvih duhovnikov, ki so začeli snovati po deželi konsumna društva.

Neko nedeljo se je sukala vsa njegova propoved samo o potrebi takega društva. Stvar sicer ni prav spadala v cerkev, a gospod Rajmund jo je znal zasukati tako, da je bilo videti, kakor bi šlo pri tem v prvi vrsti za duševni blagor njegovih župljanov. Za po-

poldne po krščanskem nauku pa je povabil župljane na posvetovanje, in sicer v šolsko poslopje.

Odzvali pa se njegovemu vabilu niso samo oni, o katerih se je vedelo lahko naprej, da mu bodo pritrdili, ampak tudi taki, ki so mu nameravali nasprotovati . . .

In tudi Tomaž se je udeležil zborovanja. Stvar ga je zanimala, in hotel se je natančneje poučiti, kako si župnik celo reč misli. Načeloma ni imel nič zoper tako društvo, a iz župnikovega razlaganja je kmalu posnel, kaj ima za bregom. Izprevidel je, da mu ni toliko na tem, da bi res kmetu koristil, nego da bi nekatere, ki mu niso bili po volji, gmotno oškodoval. Govoril je župnik mnogo o oderuških trgovcih in gostilničarjih, o sleparjenju pri meri in tehtnici ter poudarjal, kako nespametno je, da pomaga konsument trgovcu do bogastva, ko dobiček lahko sebi na korist obrne.

Govoril je tako prepričevalno, da so bili mnogi takoj zavzeti za tako društvo, ker so si obetali veliko korist od njega. Drugi zopet so sklenili novo društvo podpirati zgolj iz tega vzroka, ker so že davno zavidali trgovce za dobiček, ki jim ga je nosila kupčija. Bilo jim ni pogodu, da so se žene trgovcev in oštirjev nosile lepše nego njih lastne žene, in bodlo jih je v oči, da so oni nekoliko lože živeli, nego so živeli sami.

A bilo je pač tudi takih, ki so nameravanemu podjetju nasprotovali brez pravega preudarka, samo zato, ker ga je priporočal župnik.

»Pojte, pojte,« je ugovarjal nekdo, »kaj bo župnik razumel o kupčiji! Voditi trgovino tako, da gre dobro, je malo teže, nego mašo brati!«

»Samo na vrvici bi nas rad imel, pa za vsakega bi rad vedel, koliko sne in izpije!« pripomni drugi. »Menda mu niso že več dovolj natančni tisti, ki jih ima najete, da pazijo na nas in mu prenašajo pošte, pa bi si rad na ta način pomagal! . .«

Na srečo župnik tega ni slišal. Sicer pa je že na druge stvarne odgovore odgovarjal tako rezko, da je provzročil marsikateri vihar.

Za besedo se je oglasil tudi Tomaž. Govoril je mirno, brez vsake strasti. Priznaval je, da bi bilo v gotovih razmerah tako društvo lahko velike koristi, a poudaril tudi, da je v Poljanah nepotrebno, da, naravnost škodljivo, ker bode na eni strani zapeljevalo nekatere k zapravljanju, na drugi strani pa bo spravilo nekoliko rodbin, ki niso ničesar zakrivile, ob njih zaslužek. Izpodbil je vse trditve župnikove temeljito ter poudarjal naposled, da že z ozirom na skrivni

namen, ki bi ga imelo novo društvo, ne more glasovati zanj. Vse to je povedal s preprostimi besedami, a tako, da se mu ni dalo nič prerekati. In baš to je župnika jezilo.

»Da vi, Tomaž, ne boste pritrdili meni,« je zarohnel, »sem vedel lahko že naprej! . .« O-o, saj se poznamo! . .«

Ta vzklik pa je zadostoval, da so župnikovi pristaši preslišali Tomaževe opomine ter brez daljšega razmotrivanja sprejeli vse župnikove nasvete.

Nekaj tednov po tistem pa so prišli v Poljane prvi vozovi blaga za konsumno društvo. Društvo je bilo vzelo v zakup veliko enonadstropno hišo, kjer je bilo dovolj prostora za prodajalnico in za gostilno.

Vrhovno nadzorstvo nad obojim je pridržal gospod Rajmund sebi. To nadzorstvo je izvrševal na ta način, da je bil ves svoj prosti čas — in tega je imel obilo — ali v prodajalnici ali v gostilni. Dela pa so izvrševali drugi. Da bi bil vodil račune, za to je bil gospod Rajmund prezložen, a ker ni bilo na njegovi strani nobenega drugega človeka, ki bi bil sposoben za ta posel, se je obrnil v tej sili do učitelja, o katerem je že dalj časa slutil, da bi za primerno nagrado postal tudi klerikalec.

In res je učitelj z veseljem sprejel ponudbo, potem pa je tekel domov ženi pravit, koliko bosta poslej lahko dala vsak mesec v hranilnico . . .

Ko so mu njegovi prejšnji somišljeniki očitali, se je izgovarjal s tem, da je oženjen, in da se mu napoveduje potomstvo . . .

»Jaz moram gledati, da svojo obitel, svoje otroke pošteno preživim!« je dejal.

Z Bastonom sta bila zdaj spet razdvojena. Ta mu je nekoč v obraz rekel, da je neznačajen, in celo pljunil je predenj, a učitelj ni storil drugega, nego da se ga je poslej izogibal. Bil je prepričan, da bi se ponosni načelnik požarne straže ravno tako prelevil, če bi se mu ponudila ugodna prilika, in če bi imel pričakovati kaj koristi od tega. Sicer pa ni bilo v Poljanah nič redkega, da je postal kdo kar črez noč iz klerikalca liberalec, ali pa narobe. Bilo je mnogo celo takih, ki so tekom nekolikih tednov že opetovano izpremenili svojo politično barvo. In nič jih ni bilo sram radi tega. Ravnali so se v tem oziru natanko po vzgledu velikih politikov . . .

Kot prodajalko in natakarico pa je bil gospod Rajmund nastavil nečakinjo svojo, po katero je bil pisal nekam — lepo dekle, o katerem ni moglo biti dvojbe, da bode imelo privlačno silo . . .

In zdaj se je začelo v Poljanah ono veselo, šumno življenje, ki je znak brezskrbnosti in lahkomiselnosti. Denar za blago je posojevala osrednja hranilnica, ljudje pa, ki so bili postali udje konsumnega društva, so kupovali in pili, kar se je dalo.

Dočim je župnik pred kratkim še priporočal treznost, je veljal zdaj največ v njegovih očeh tisti, ki je v konsumnem društvu najbolj za vino dajal. In tudi sam si ga je privoščil. Sicer ga prej tudi ni stradal, a piti ga v veseli druščini, je vendar prijetneje nego po skrivnem doma. Gospod Rajmund je bil zdaj spet v svojem elementu. Dobra volja ga je zdaj malokdaj zapustila . . .

Najmanj pa mu je kalilo veseljo to, da je bilo novo društvo nov povod za prepir, jezo in sovraštvo . . . Počutil se je jako dobro, in kar nič mu ni grenilo razkošnega uživanja to, da so ga trgovci in gostilničarji, katerim je bil napravil z novim društvom velikansko škodo, trgali po časopisih ter mu očitali včasi jako nelepe stvari. Bil je dobro zavarovan zoper take napade. Bilo mu je le treba reči: »Iz vas govori maščevalnost!« in stal je čist pred svetom . . .

IX.

Prišel je bil spet zlati maj s svojim čarom, s svojo milobo, s svojim pestrim cvetjem in mamečim vonjem, s svojimi mehkimi sapami in sladkim ptičjim petjem . . .

V Poljanah so obhajali šmarnice.

To Marijino slavje je bil uvedel gospod Rajmund, in to je bilo nekaj, česar mu ni zameril nihče. Prednik njegov, že postaren in kolikor toliko betežen mož, si ni mogel natvesti še tega bremena, zato pa so bili gospodu Rajmundu vsi Poljanci — tudi taki, ki se z drugimi njegovimi novotarijami niso strinjali — naravnost hvaležni, da je storil on to.

Ni treba biti človeku takemu entuziastu, kakor je bil oni gorenjski meščan, ki je vzkliknil, ko so povzdigovali Edisona radi njegovih čudovitih iznajdb: »Kaj bo ta! Tisti je bil tič, tisti, ki je šmarnice iznašel!« — ni treba biti človeku baš takemu entuziastu, da mu prekipi srce mogočnih čuvstev spričo te lepe Marijine slavnosti . . .

Kadar je cerkev takisto natlačeno polna, da se tišči glava glave — kadar je obrnjenih sto in sto pobožnih obrazov v Marijin s svežim, duhtečim cvetjem preobloženi oltar — kadar je zamaknjenih nebroj svetlih, zaupajočih oči, v mila, na od solnčnih žarkov ozarje, lica Deve božje — kadar v mogočnih akordih donijo orgle raz kor in se razlega kakor iz enega grla ter odmeva veličastno od cerkvenih

sten in obokov: »O prosi, o prosi, Marija za nas!« — tedaj ne more ostati hladno nobeno čuteče srce, in če je sicer še tako indiferentno za svete stvari. Neka blaženost napolni človeku prsi, kadar čuje iz dna srca prihajajočo Marijino pesem, pa naj bodo besede še tako preproste, bodi melodija še tako enostavna, in rad se vdaje tej blaženosti

V Poljanah ni bila cerkev pri nobenem cerkvenem opravilu tako polna kakor pri šmarnicah. K šmarnicam so zahajali radi klerikalci in liberalci, in iz liberalnih in klerikalnih ust se je glasila iskreno pesem Mariji na čast. Pesem je blažila srca, in ona kruta strast, ki jih je razjedala sicer, se je umaknila, je ponehala za nekoliko trenotkov med Marijino slavnostjo . . .

Sicer je župnik pred litanijami stopil tudi na prižnico, a tu na srečo ni imel on besede. Čital jim je iz knjige lepe, na Marijino čudotvornost nanašajoče se povesti, in radi so ga poslušali vsi brez razločka . . .

Ob nedeljah so nadomestovale šmarnice popoldansko službo božjo.

Bilo je predzadnjo nedeljo majnika meseca, ko je Manica po končanih šmarnicah na nagih kolenih klečala na kameniti stopnici pred Marijinim oltarjem. Bila je izmed vseh deklet, katera so bila vpisana pri »deviškem društvu«, edina, ki se ji prvotna ognjenost ni bila še prav nič ohladila. Pri njenih vrstnicah je pojemala pobožnost vidno, in že dolgo ni bilo nobene več, ki bi se bila izkušala ž njo v gorečnosti. Prepustile so ji v tem radovoljno prvenstvo . . .

Tudi tisto nedeljo je molila še, ko se je bila cerkev že davno izpraznila, ko ni bilo že žive duše več notri. Bila je tako vtopljena v pobožne misli, da niti zapazila ni bila, da je sama. Sklenjene roke je dvigala kvišku liki angel tam pred Najsvetejšim v velikem oltarju, njene oči pa so neprenehoma strmele v dražestno podobo Kraljice božje, katere nebeško telo je odeval moder, z zlatimi zvezdami posut plašč. Skozi barvana cerkvena okna prodirajoči solnčni žarki so vztrepetavali zdaj na njenem životu, zdaj na njenem obrazu, in Manici se je zdelo, kakor bi bil ta život oživel, kakor bi se gibal . . . zdelo se ji je, kakor bi Marija dihala, kakor bi se ji s svojega prestola prijazno smehljala . . .

Sveta tišina, ki je vladala v hramu božjem, je vplivala čudovito nanjo. Bila je kakor hipnotizovana. Vsi udje so ji mrli v sladki, nepopisni otrplosti — bilo ji je, kakor bi ne bila več na zemlji, kakor bi jo bila božja Porodnica dvignila k sebi v nebeške višave.

Kdo ve, koliko časa bi bila strmela še tako, odmaknjena zemskemu življenju, če bi ne bil stopil v cerkev cerkovnik ter začel

pospravljati. To jo je vzdramilo iz prijetnih sanj. Vstala je in odšla s sladko zavestjo, da je bila spet najzadnja v cerkvi . . .

Pred cerkvenimi vrati pa je trčila z župnikom vkup.

»Kaj, šele zdaj greš iz cerkve? . . Saj so šmarnice že pred eno uro minile! . . To je lepo, Manica, da si še vedno tako pobožna! . . No, le pojdi z menoj! . . Dobil sem nove podobice in hočem ti dati eno za to, da si tako pridna! . .«

In vrnil se je proti svojemu stanovanju, Manica pa je šla vsa srečna za njim . . .

Okna v župnikovi sobi so bila nekoliko zastrta, in prijeten somrak je bil v njej.

Župnik seže v predalček male namizne omarice ter privleče venkaj tri zavojčke podobic.

»Sedi!« veli deklici, pokazavši s prstom na divan, pred katerim je stala lepo izdelana, štirioglata mizica.

Manica uboga, obotavljaje se nekoliko, kajti zdelo se ji je preveč časti. Župnik pa sede poleg nje ter začne razprostirati podobice po mizi.

»Oh jej, kako so lepe!« je vzkliknila Manica z nedolžnim veseljem.

»Kaj ne da? . . No, le izberi si, katero hočeš!« In razkazoval ji je še dalje vsakovrstne svete sličice, pri tem pa se ji je bil približal tako, da so se njeni mehki rumeni laski dotikali njegovega lica, in da je čutil njeno gorko sapo . . .

Manica je trepetala po celem životu, a vedela ni, zakaj. Neka tesnoba se je lotevala njenega srca . . . toda vse njene misli so se vrtele samo okoli tega, da bi si izbrala lepo, a vendar ne tako dragocene podobice, da bi ji mogel očitati župnik nesramnost . . .

Odločiti se ni mogla dolgo, in župnik ni imel, kakor je bilo videti, nič zoper to, da se je tako mudila. Smehljaje jo je gledal in brskal je z desnico po podobicah, dočim je bil položil levico na njeno ramo, kakor bi se bal, da bi mu prehitro ne vstala. Pogled mu je zastal zdaj na cvetočem obrazu dekličinem, zdaj na njenih kipečih prsih, ki so se v enakomernih presledkih dvigale in padale . . . Včasi se mu je zganila roka, ki mu je počivala na njeni rami, in pri takih prilikah jo je vselej še nekoliko tesneje privil k sebi. Bilo mu je dobro poleg toplega telesa mladega ženskega bitja, in bil je premalo močan, da bi se bil uprl slastem, katere je občutilo njegovo srce v bližini krasnega dekleta . . . . . Kar privzdigne deklica glavo ter mu pokaže s prstom podobico, katero bi

bila rada imela. Njen pogled je bil tako mil, tako nedolžen, da se je gospod Rajmund hipoma iztreznil. Bilo ga je sram, začutil je kes v svojih prsih in hitro je vstal s svojega sedeža . . . Mahnil je parkrat nervozno z rokami okrog sebe, potem pa pripomnil:

»Manica, le še zanaprej bodi taka, kakršna si bila dozdaj . . . Pa za očeta moli, veš . . . za očeta, da bi jih Bog izpreobrnil! . .«

Deklici je izginil smeh, ki se ji je ravnokar še zibal na ustnicah, in žalostno, skoro s solzami v očeh je odgovorila:

»Bom — molila!«

Zahvalivši se odide. »Moli za svojega očeta!« te besede so ji bile segle globoko v srce. In ni šla domov, temveč vrnila se je v cerkev! Hudo ji je bilo, da je njen oče tak grešnik, in hotela je moliti zanj, moliti, da bi se izpreobrnil, kakor ji je velel župnik . . .

Bil je to znak nenormalnega stanja njenega, da ni mogla odložiti nobene molitve. Da, včasi z molitvijo kar končati ni mogla. Vedno in vedno jo je mučila dvojba, ni li molila premalo. Če je šla mimo podobe Križanega, prekrižala se je trikrat, štirikrat, ali še večkrat; in ravno tolikokrat je ponovila po tihem malo molitvico, katere se je bila naučila še v šoli in s katero se je priporočala na križu visečemu Zveličarju. In ko je bila včasi že daleč stran od križa in je med tem mislila že na druge reči, se je hkratu zdrznila in začutila je potrebo, da bi iznova pomolila ter se prekrižala. Lotila se je je bila vsled vednega prizadevanja, da bi v pobožnosti nadkrilila druge, neka nezdrava skropuloznost, radi katere ni prišla nikdar do pravega miru. In tako si tudi zdaj ni mogla kaj, da bi ne bila šla še enkrat v cerkev . . .

Župnik pa je hodil po tistem še nekaj časa v svoji sobi gori in doli. Bil je hudo razburjen in globoko je vzdihoval. Tudi njega so vznemirjale dvojbe, dvojbe, iz katerih bi se bilo dalo sklepati, da ni govoril gole resnice, ko je trdil o sebi, da ga je privedlo v semenišče samo to, ker je čutil v sebi od nekdaj poklic za vzvišeni duhovski stan . . . V prsih so mu vstajale včasi želje, silne želje, ki se niso dale spraviti v skladje s tem poklicem . . . Tudi zdaj se mu je bilo boriti zoper take želje . . . Podoba lepe deklice, ki je sedela malo časa prej tu poleg njega, mu ni hotela iz misli, mu ni hotela izpred oči . . . In rodilo se mu je v glavi čudno vprašanje, ki njega vendar prav nič ni smelo brigati:

»Čigava bode pač? . . Čigava, čigava? . . Srečen tisti! . .«

Naposled je šel ven in ubral je najkrajšo pot proti hiši konsumnega društva . . . Ondi je večkrat iskal tešila, kadar so se ga

lotevali nemiri . . . Bilo je tam že polno njegovih somišljenikov, ki so si gasili žejo z ne navadno cenenim konsumnim vinom . . .

Klicali so ga od vseh strani pit, ko je bil stopil v pivnico. In rad se je odzval povabilu tega in onega.

»Ej, vi ste tudi tukaj, Škrjanec?« nagovori majhnega možička drobnih, a živih, hudomušnih oči, ki mu je molil kozarec nasproti.

»Zakaj pa da bi jaz ne bil tukaj?« odvrne oni, naslonivši se nekoliko nazaj v svojem stolu, kakor bi hotel pokazati na ta način svojo veljavo. »Tudi jaz sem tukaj, tudi, gospod župnik, pa že precej dolgo! . .«

»Kako to? . .« vpraša župnik. »Saj menda niste zamudili šmarnic? . .«

»Zamudil jih ravno nisem! Lahko bi bil prišel še o pravem času v cerkev, pa sem si premislil . . . Zglasil sem se mimogrede tukaj, pa se me je lotila taka dremota, da se mi res ni ljubilo hoditi še v breg. Ko je bilo odzvonilo, sem se dal kar zapreti sem noter in nič se nisem imel pritožiti med tem časom . . .«

»Micika, pa vsaj nisi med službo božjo točila vina?« vpraša župnik svojo nečakinjo.

»Bil sem toliko pameten, da sem si ga dal postaviti cel liter predse, še predno je zazvonilo, gospod župnik!« pojasnjuje Škrjanec in hudomušno namežikne.

»To ni bilo prav!« pripomni župnik, a s tako mehkim glasom, da se je takoj poznalo, da mu ne misli očitati. »Zato ga imate pa tudi že v glavi!« pristavi še.

»Res je, čast in hvala Bogu v svetih nebesih!«

»Pa to ni bilo prav, Škrjanec, to ni bilo prav, da niste šli v cerkev!« ponovi še enkrat župnik.

»Že mogoče da ne, toda mislil sem si: gospod župnik pridejo itak tudi sem doli! . .«

»Pa to vsaj menda ni vse eno, če me vidite v cerkvi, ali tukaj spodaj? . .«

»Stvar je taka!« odvrne Škrjanec. »Včasi sem vas res videl rajši pred oltarjem, a zdaj že nekaj časa pa vas vidim skoro da rajši tukaj . . . Tudi če sem v cerkvi in vas vidim maševati, mislim nehote na to, kako se sučete včasi v gostilni med nami . . .«

»Kako vi govorite, Škrjanec! . .« Zdaj je bil gospod Rajmund skoro nejevoljen.

»Po svoji neumni kmečki pameti, gospod župnik! Saj veste! . . .«

Te besede so bile jako ponižne, a Škrjanec jih je izgovoril s takim naglasom, da ni bilo dvojbe, da se ima za mnogo bolj pametnega, nego se je delal. Škrjanec je bil znan kot navihanec in človek ostrega jezika. Kadar je bil malo vinjen, pa že celo nikomur ni prizanesel.

Župnik se je hotel že odstraniti k drugi mizi, ko izpregovori spet Škrjanec:

»Gospod župnik, vi ste zares dober človek . . . Kakor se vi trudite za nas uboge kmečke ljudi in kakor ste vi vneti za naš blagor, to ni karsibodi . . .«

»Veseli me, da priznate to! . .«

»Kar je res, je pa res! . . Toda včasi pa vstajajo vendarle nekam čudne misli v moji neumni kmečki butici! . . Iz vaših ust čujemo tolikokrat besede: »Ubogi kmet! Ubogi kmet!« To je vse jako lepo in k srcu nam gre, toda jaz bi rad vedel, kaj bi vi rekli, če bi vam kdo dejal: »Odpustite nam letos polovico bire!« . . Veste, dejanja cenim jaz više nego besede . . .«

Župnik je začel gledati pisano. Bil je v toliko večji zadregi, ker je bil nastal občen molk in je vse poslušalo Škrjanca.

Ta pa, kakor bi bil čutil, kak vtisk so napravile njegove besede, ni hotel odjenjati, ampak je nadaljeval:

»Pa ne smete misliti, da vam zamerim, gospod župnik! . . Saj vemo prav dobro, kako delajo šele oni veliki gospodje v Ljubljani, ki so menda še večji poveljniki, nego ste vi. Meni se zdi, če vso stvar dobro premislim, da bi vseh teh strank, ki jih imamo mi, prav čisto nič ne bilo treba, in da nas hujskajo tisti gospodje samo radi tega drug na drugega, da imajo oni svojo čast in svoje dohodke od tega . . .«

»Ne, ni res!« ugovarja razburjeno župnik. »Na naši strani niso taki — taki so samo liberalci, tisti advokatje tam v Ljubljani in podrugod, ki derejo kmeta . . .«

»No, saj so na naši strani tudi advokatje in uradniki in kaj vem, kdo še vse! . . Jaz bi dejal, da si v tem oziru obe stranki ne moreta kdove koliko očitati, in si menda tudi ne očitata; zakaj ne, to veste najbolje sami! . . Sicer pa brez zamere, gospod župnik, kakor sem že rekel: jaz govorim samo po svoji neumni kmečki pameti . . .«

»Da, vi ne razumete teh stvari!« pripomni župnik, zapeljan po Škrjančevih besedah. Temu pa župnikova opazka takoj ni bila pogodu, zato odvrne ironično in pritajeno-zbadljivo:

»Seveda ne — kaj bo razumel tak butec, kakršen sem jaz! . . . Glejte, meni niti to noče v glavo, kakšno korist imamo pravzaprav mi pri nas tukaj od vsega tega strankarstva . . . Saj smo si bili tudi včasi nasprotni, toda tavžent vragov, tako se vendar nismo sovražili, kakor se sovražimo dandanes! . . Zdaj ne pogledamo več drug drugega in samo to tuhtamo noč in dan, kako bi drug drugemu bolj škodovali! . . Nič več nam ni sveto, ne bližnjega čast ne imetje!... Tiste krščanske ljubezni, o kateri se je včasi pridigovalo, ne pozna dandanes nihče več! . . In tega so vse te hudimanske stranke, ta prokleta društva kriva! . .«

»Škrjanec, vi niste naš . . . vi niste naš! . .« začne vzklikati župnik. »Ne, vi niste naš . . . vi niste bili nikoli naš!«

Škrjanec pa je zavrnil: »Kdo, hudimana, pravi, da nisem vaš! . . Vaš sem, pa še kako! . . . Toliko pameten sem pa vendar še, da ostanem z vami prijatelj, že zaradi tega, da mi na smrtni postelji ne odrečete odveze ter me ne zagrebete brez vsega kakor kako mrcino . . .«

»Ali mislite, da gre to po prijateljstvu? . .« vpraša župnik, in jezik mu je urno švigal preko ustnic.

»Če človek gleda vse to, kar se godi, bi mislil, da!« . . poudari neusmiljeno Škrjanec.

»Ne, Škrjanec, nad vami sem se motil! . . Ne, vašega prijateljstva ne maram!«

»No, če ne, pa ne! . . Naposled mi je vse eno, če me grehov odkrižate, ali pa ne! . . Izgubil se ne bom! . . Če me ne bo imel Oni tam gori, me bo imel pa tisti tam doli!« . .

Ljudje so se spogledali spričo teh besed, a župnik se je storil, kakor bi jih bil preslišal. Bil se je spomnil, da ni dobro, prepirati se s svojimi pristaši, in prav ljubo mu je bilo, da je pokazal nekdo s prstom na Manico, ki je šla baš pod oknom, vračajoč se iz cerkve, ter dal s tem pogovoru drugo mer.

»Lepo dekle, da malo takih!« pripomnijo kar trije, štirje obenem.

»Pa pobožna in bogaboječa!« pristavi župnik. »Če bo kaj iztrgalo Tomaža iz hudičevih krempljev, ga bo ta njegova hči. Velika sreča zanj, da ima tako hčer in pa tako ženo. Tudi mati dekletova je pobožna.«

Med pivci je sedel tudi Dolfe. Ko je bil opozorjen na Manico, se ga je lotil velik nemir. Posedel je še malo, potem pa se poslovil, češ, da ima danes še dosti opravka.

»To je mladenič, da malo takih!« reče župnik, ko je bil Dolfe odšel. »Tega naj bi si jemali drugi za zgled! . .«

»Falot je, kakršen je bil njegov oče, ko je bil mlad!« se oglasi spet Škrjanec, kateremu je vino čimdalje bolj lezlo v lase. »Pred njegovim starim ni bila včasi nobena ženska varna in pred njim pa tudi ni! . .«

»To ni res, to ni res!« . . ugovarja župnik.

»Kdo pravi, da ni res? . . . Kaj pa je naredil s Kramarjevo Marjetko in Dolinčevo Reziko in Pustotnikovo Lojziko, he? . .«

»Ta dekleta se le izgovarjajo nanj, ker bi ga rade imele in ker mislijo, da se jim bo manj zamerilo, ako prepričajo svet, da so se dale takemu zapeljati . . . Dolfe je pošten . . . to vem jaz, da je! . .«

»Pošten kakor Lahov koš! . . Vi vsakega hvalite, ki drži z vami! . . Naposled boste hvalili še mene! . . A jaz sem pa še toliko moški, da povem vsakemu svoje! . . Ni čuda, da se hvali Dolfe okrog: »Gledi, da ustrežeš onemu v župnišču kakor jaz, potem pa smeš početi, kar hočeš! . . Če ti ne zameri on, ti tudi drugi ne smejo! . . To je res salamensko pošteno, hihihi! . .«

»Tega Dolfe ni nikoli govoril!«

»Govoril! . . Mojemu fantu je dajal take svete! . . In glavo stavim, da ni šel zdaj nikamor drugam nego za Tomaževo! . . Če jo dojde kje na samem, ne vem, kako bo! . . Ona nevedna in neumna, kakor je, on pa spet kakor živ vrag . .!«

»To ni mogoče, to ni mogoče!« protestuje župnik, a čut, podoben ljubosumju, se ga loti . .

Sploh je bil skrajno razburjen in ozlovoljen. To, kar je čul iz ust Škrjančevih, ga je vznemirjalo in ga navdajalo s strahom . . . Prihodnost je vstajala s temnimi podobami pred njegovimi očmi . . . Kaj, ko bi se vse izjalovilo, ko bi bil zaman ves njegov trud, ko bi se pokazala neuspešnost njegovega napora, še predno bi prejel plačilo, ki ga je za svojo vnemo pričakoval od zgoraj? . .

Bil je sam s sabo nezadovoljen — morda danes prvič v svojem življenju! . .

Nič več se mu ni ljubilo dobrikati se kmetom. Poklical si je pol litra vina, izpil ga naglo ter odšel spet proti svojemu domu, zagotovivši prej svojo nečakinjo, da pride na večer še enkrat . . .

(Dalje prihodnjič.)

Ogrski Slovenci.

Spisal Anton Trstenjak.

(Dalje.)

II.

Ogrskoslovenskih književnikov ni mnogo. Malo vemo o njih življenju, zlasti o prvih pisateljih vemo samo to, kaj so pisali. Nihče izmed nas se ni brigal zanje, kakor se sploh premalo zanimamo za svoje brate, ki prebivajo v drugi vasi. Kar sem še mogel izvedeti in najti, to sem si skrbno zapisaval, in tu podajem življenje in delovanje le nekaterih ogrskoslovenskih književnikov, da vidimo, kaj je vplivalo na postanek in daljnji razvoj njih književnosti, in da spoznamo potrebe, iz katerih so postala književna dela. Prekmursko ozemlje je majhno, na katerem še danes ni tiskarnice. Knjige so se torej morale spočetka tiskati v tujini, a danes v oddaljenejših madjarskih mestih. To so neugodne razmere, katere ovirajo živejše razvijanje in gibanje književnosti. Kakor šola, tako je tiskarnica največja razširjevateljica prosvete in napredka. V tiskarnici pa se morajo poleg molitvenikov tiskati tudi druge posvetne knjige, katere pospešujejo občno narodno naobrazbo. Teh pa je malo na Prekmurskem. Edino knjige »Družbe sv. Mohorja«, katerih se malo čita, skrbe danes za splošno naobrazbo.

Slovenska književnost na Ogrskem je nabožne vsebine. Pisatelji so bili duhovniki, a ti so skrbeli za svoje potrebe. Sčasoma se je to predrugačilo, in književnost se je razširila na razne stroke. Jožef Košič je že pisal znanstvene in ukovite knjige, a Imre Agustič je bil prvi, in kakor razmere kažejo, tudi zadnji žurnalist onkraj Mure. Začel je leta 1875. izdajati v Budim-Pešti list »Prijatel«, spočetka v madjarskem, pozneje pa v slovenskem pravopisu, ker se je uveril, da se ogrski Slovenci morajo v knjigi združiti z ostalimi Slovenci. Umrl je leta 1879., a slovenska stvar na Ogrskem je danes še na slabšem.

Protestantski duhovniki so pisali za svoje ovce, ustanovili so si torej svojo književnost; a katoliški duhovniki so pisali knjige za svoje župljane, ustanovili so si tudi svojo posebno književnost. Vendar raditega ne delimo njih književnosti na dvoje, ker književnosti ne ločimo po veri, nego po jeziku.

Najstarejši pismeni spomenik v prekmurskem narečju je neka kupna pogodba iz 17. stoletja, katero sem našel v župnem arhivu v Martijancih. Martijanski župnik mi jo je podaril. To kupno pismo je jezikovno jako zanimivo, in o priliki ga priobčim.

Književno delovanje Slovencev na Ogrskem se pričenja leta 1715., torej s početkom 18. stoletja, ne pa, kakor se navadno trdi in piše, v početku 17. stoletja. Leta 1715. je prišel na svetlo prvi katekizem za Slovence, in sicer v Halli, torej na Nemškem, kjer so se tiskale sploh prve slovenske knjige. Kakor pri nas stanovi, tako so bili ogrski plemenitaši goreči pristaši protestantovstva. V župnih knjigah v Gornji Lendavi se čita še dandanes, kako je grof Szécsy bil vnet protestant in kako je neusmiljeno preganjal katoliške duhovnike. Vsi njegovi podložniki na »Goričkem« so postali protestantje. Protestantovska doba na Kranjskem se pričenja z letom 1550.; torej za 165 let pozneje so se vzbudili in oglasili ogrski Slovenci. Trubar torej ni mogel vedeti za Števana Küzmicsa, a da je Küzmics bil dobro poučen o književnem delovanju Trubarjevem, to bodem dokazal in tako dognal stvar, katera dosihdob ni bila jasna in znana. Küzmics je vendar krenil svojo pot; ni se naslanjal na Trubarja. A da je to storil, na to so ga prisilile tesne okolnosti, v katerih se je nahajal z majhnim številom svojih vernih ovčic.

*

I. Franc Temlin je prvi izmed slovenskih pisateljev na Ogrskem. O njem vemo malo. Šafařík piše, da je Franc Temlin »z Krajne z Le'zenya«, was ich wegen der unsicheren Schreibart nicht zu bestimmen weiss.« Mi si to lahko razjasnimo. Krajina je vas blizu Cankove v tišinski župniji, a beseda »z Le'zenya« pomenja »rodom«. O njem ne vemo ničesar več. Znan nam je samo naslov njegovega katekizma, izdanega v Halli leta 1715.

Števan Küzmics omenja Temlina v predgovoru svoje knjige: »Vöre krsztsánszke krátki návuk . . . v Halli 1754.« ter navaja vzrok, zakaj je sam spisal novo knjižico. In sicer je spisal novo knjižico zato, ker so že pošle prejšnje knjige, katere sta spisala »Ferencz Temlin i Vanecsaj Miháo.« V opomnji pod črto navaja namreč Števan Küzmics, da je bil Franc Temlin »Zkrájne zle'zenyá. Od toga je vö dáni zvogrszkoga györszki Katekzmus stámpani v Halli 1715. káksiva szem jasz li dvà moje dní vido.« Števan Küzmics je torej dva primerka Temlinovega katekizma videl. Iz tega pa, kar nam po-

roča Küzmics, sklepamo, da je bil Franc Temlin protestantski Slovenec, in da je prvi prekmurski pisatelj bil protestant.

*

II. Miháo Szever z Vaneča. Tudi o tem pisatelju vemo toliko, kar nam je zapisal Števan Küzmics v svoji knjigi »Vöre krsztsánszke krátki návuk.« V predgovoru tega katekizma piše Küzmics njegovo ime »Vanecsaj Miháo, nácsi: Szever Mihao Zvanecsa. Tè je znémskoga preobrno Réd Zvelicsánsztva i escse nikaj vecs znisterimi molitvami i peszmami, med sterimi szo vnouge nasse v Halli 1747.«

Iz teh besed Küzmicsevih se vidi, da se je rodil Mihao Szever, ali kakor se je pisal sam po madjarski Vanecsaj Mihály, v Vaneči, občini župnije pečarovske v Železni stolici in da je za Temlinom drugi slovenski pisatelj, ki je prevedel katekizem iz nemškega jezika. Iz opomnje Küzmicseve vidimo nadalje, da je Szever spisal »nekatere molitve in pesmi«, in ker pravi Küzmics, »med sterimi so vnouge nasse«, namreč molitve in pesmi, smemo izvajati z tega, da je bil Miháo Szever katoliški duhovnik, ki je med svoje molitve in pesmi uvrstil tudi tiste, katere so imeli protestantje, sicer ne bi Števan Küzmics mogel poudarjati, da je Szever »naše« molitve in pesmi med svoje uvrstil. Pavel Šafařík poroča, de je eden iztis Szeverjeve knjige imel profesor Supan v Ljubljani. Evo naslova, kakor ga je zapisal Šafařík: »Réd Zvelicsánsztva, pouleg ednoga znamenüvanya toga na poglavitejsega recsenya jedro szvétoga piszma, vu sterom sze vöre najvéksi Artikulusi grüntani jeszo, rávno i tak nistere krátke Molitve i Peszmi etc. Stampano v Halli Saxonszkoj v leti 1747. 12⁰. str. 96.«

*

III. Števan Küzmics. Tudi o njegovem življenju ne vemo ničesar. Vemo namreč samo to, da je bil župnik v Šurdu, v šomodski stolici, torej v čisto madjarski pokrajini. V Šurdu se je namreč naselilo nekaj trdih slovenskih rodovin protestantskih, katere so osnovale občino in si pozvale slovenskega duhovnika. Prvi slovenski propovednik je bil v Šurdu Števan Küzmics, za njim je prišel Szabó okoli leta 1836. Ali Szabó je že bil trd Madjar, in četudi ni znal slovenski, vendar je šurdskim Slovencem moral moliti slovenske formule. Naravno je, da so se ti Slovenci morali pomadjariti. Ta proces se je tako vršil. Moški so se hitreje pomadjarili nego

ženske. Nedavno je še kak starček govoril slovenski, tako da danes tam ne potrebujejo slovenskega duhovnika, ker so ti Slovenci izginili. Da je Szabó moral v cerkvi čitati slovenske molitve, katerih ni umel, to so zahtevale same ženske, katere so vobče bolj zveste, ali recimo konservativne.

Prva knjiga, katero je dal svojim ovčicam, je bila ta-le: »Vöre krsztsánszke krátki návuk csíszte rejcsi bo'ze vözebráni i na nyou Vszejm vernim vu vszákom szküsávanyi na podpéranye, vu nevouli na pomaganye, vu szmrti na troust, ino potemtoga na vekivecsno zvelicsanye, Pouleg nisteri szem szpodobni Molitev ino Pejszen, Nazáj gori poczimprani. V Halli MDCCLIV. (1754.).« Predgovor ima XX strani, ostala knjiga pa še 275 strani. Eden iztis imam sam. Predgovora ni pisal sam Števan Küzmics, ampak neki V. J., torej nekdo drugi, ker je bila taka navada.

Drugo delo mu je prevod Novega zakona na slovenski jezik. Evo popolni naslov: »Nouvi zákon ali testamentom goszpodna nasega Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z grcskoga na sztari szlovenszki jezik obrnyeni po Števan Küzmicsi Surdánszkom F. (Ta F. pomenja »Farar«) u Halli Saxonszkoj MDCCLXXI. (1771.). 8º.« Predgovor ima XIV strani, drugo 854 strani. Od str. 818.—854. so: »Molitvi na vszako nedelo i szvetek zrendelüvanoga Evangyelioma«. Predgovor je spisal M. Torkos Jo'zef prednyeisi Farar Sopronszki, trd Madjar, v madjarskem jeziku, ki ga je potem bržkone prevedel sam Küzmics in mu še nekaj pridodal. Simonič prišteva Torkoša slovenskim pisateljem, kar pa on ni, ker še slovenski ni znal. Drugo izdajo novega zakona je oskrbelo biblijsko društvo za evangeličanske Slovence na Ogrskem v Požunu leta 1818. Tretjo izdajo je popravil in preskrbel Aleksander Trpljan v Küszegu leta 1848. pri Karlu Reichardu. A četrto in zdaj najnovejšo izdajo je natisnilo angleško biblijsko društvo na Dunaju, a popravil jo je Ivan Berke.

Raičev Božidar misli, da je »ta knjiga najstarša med doslej znanimi tiskopisi prekmurskimi.« On trdi: »zlog ovaja, da Kuzmič ni vedel za Dalmatinovo prestavo.« To je treba popraviti, ker Küzmics je bil à jour o Trubarjevem delovanju.

(Konec prihodnjič.)

Epitaf

Ivanu Veselu.

Nad grobom Tvojim burja brije,
a v njem miruje vsak vihar . . .
In — čuj iz njega melodije —
to Davidovih strun je vdar!
In ž njimi glas svoj večno nov
družita Púškin, Lermontov;
iz groba hladnih, tajnih tmin
Tvoj trajni tí slavé spomin.

S. Gregorčič.

Svet nocoj so mi nebesa . . .

Dekle, dekle, te oči —
kje si jih dobila?
»Bog nebeški jih je dal —
nisem ga prosila.«

Dekle, dekle, ta tvoj stas —
kje si ga dobila?
»Bog nebeški ga je dal —
nisem ga prosila.«

Svet nocoj so mi nebesa,
dekle, ti pa v njih si bog:
daj v oči mi zreti svoje —
tiho vse je naokrog!

B. Baebler.

In zadnjikrat . . .

Sani drčijo skozi vas —
v njih ženin in nevesta:
nevesta — moja ljubica,
oj, ljubica nezvesta.

A jaz sem danes gladki sneg:
prevrnil sem sani —
v objemu mojem ljubica
nekdanja mi sloni.

In zadnjikrat strastnó, strastnó
v objemu jo držim,
ljubezni vroče same, ah,
umiram — se topim . . .

B. Baebler.

Na brooklynskem mostu.

Črtica iz amerikanskega življenja.

Spisal Zmago Valjavec. (New-York.)

Nikakor ne nameravam cenjenih čitateljev dolgočasiti ter razpravljati o dolgosti in konstrukciji svetovnoznanega mostu, kateri spaja mesti New-York in Brooklyn, ali bolje rečeno: iztočno in zapadno polovico velikega New-Yorka. Dolgost in konstrukcijo sem, da se iskreno izrazim, enostavno pozabil, baš kakor tudi veličino nosu kipa svobode, o kateri praznoverni in sila pobožni Irci zatrjujejo, da s svojo električno žarnico, ki jo drži v roki, razsvetljuje ves svet, in katere žar v jasnih nočeh v resnici prihaja od Liberty-Islanda vse do našega prekrasnega brooklynskega mostu.

O mostu samem mi je le toliko znano, da traja hoja preko njega 20 minut, dočim traja vožnja — ako se žica slučajno ne pretrga — 7 minut, da se človek zjutraj od 6. do 8. ure na brooklynski, a zvečer od 5. do 8. ure na newyorški strani vsled nepopisne gneče okrog voz pouličnih in naduličnih železnic lahko podvrže brezplačni, a izborni masaži, in ko pride končno srečno v voz in se drži za viseče jermene — ako še more katerega ujeti — takoj ve, kako se počutijo sardine in slaniki v sodčkih . . .

Vkljub tolikim neugodnostim se nudi mestnemu potniku, ko najde v vozu prazen sedež, mnogo gradiva in slik iz življenja na tem mostu, ali boljše, na mostu moreš najbolje opazovati življenje »Greater New-Yorka«.

Newyorški konec mostu se končava — nehote sem vendar prišel do konstrukcije mostu! — v sredini ali v srcu starega New-Yorka, ako ima New-York, kjer so nedeljske zabave prepovedane, sploh kako »srce». Tukaj na tem koncu je pravo pravcato večno življenje in središče skoro vsega pouličnega prometa največjega mesta amerikanskega.

In kako življenje je to!

Pred par leti brooklynska nadulična železnica, katera vozi preko mostu, še ni imela nikake konkurence, toda sčasoma se je vse izpremenilo. Tam, kjer so popreje vozili tovorni vozovi, namreč na stranskih potih mostu, dreve sedaj vozovi električne železnice, vozeč od takozvanega »smrtnega ovinka« v New-Yorku do več milj

oddaljenih končnih postaj brooklynskih poulićnih železnic, dočim vozijo sedaj tovorni vozovi s kočijami, kolesarji in avtomobili hkratu tik dolenje mostne ograje. Tem vozovom se pridružajo še vlaki brooklynske nadulične železnice, tako da vlada na mostu neprestano šum in ropot. Omenjene tri železnice so si razdelile med seboj ves promet na mostu.

Ura na »City Hale« (mestna hiša) je odbila jedva 2. uro zjutraj. Nad tukajšnjim »perivojem« stoji lahka megla, svetlikajoč se v sijaju visokih električnih obločnic in izgubljajoč se v vršičih dreves. Broadway kakor tudi vse bližnje ceste in ulice spavajo spanje pravičnega, kajti v hišah tega dela mesta ne stanuje nihče; tu razen Broadwaya nihče ne spi. Toda življenje na mostu ne spi, in vsled tega so — namreč po mojem skromnem mnenju — sezidali newyorški časniki, katerim je radovednost itak prirojena, svoje palače v bližini mostu; tu so prekrasne, 10—30 nadstropij visoke stavbe lastnikov časnikov »World«, »Sun«, »Tribune«, »Journal«, »Times«, »Telegram«, »Ney-York Daily news«, »Comercial Advertiser«, »Evening Post«, »Mail and Express«, »Staats-Zeitung« in »Herold«. Evo tam, par minut proti jugozapadu svedoči napis v slovenskih narodnih bojah »Glas Naroda«, da tudi Slovenci v zemlji svobode ne zaostajajo za drugimi narodi, temveč da uživajo iste pravice in isto spoštovanje, kakor vsi ostali tu zbrani narodi.

Iz tisočerih oken svetijo luči do mostu, in baš te tisočere luči nam glasno pričajo o neumorni marljivosti Amerikancev.

Človeška marljivost! A na mostu? Glej, tam kraj železnega stebra izkuša nekdo z marljivostjo spraviti svoje noge, ki so v gostilnici postale nerodne, zopet v ravnotežje; zopet drugi se naslanja na ograjo — utrujen je in jedva da more še gledati; tam se zopet tretji trese od mraza in pričakuje električnega voza za Flatbush Avenue v Brooklynu. Pod svetlo obločnico se je skupilo društvo mladih in starih dam, katere, kakor je to običaj nežnega spola, neprestano govore; njim se pridružijo gospodje. Vsa družba je elegantno oblečena, ali da se po newyorški izrazim, v »full dress«. Tu je čuti šumenje svilenih ženskih oblek, a briljanti v ušesih, okrog vratu in na rokah glasno govore: »Me smo Newyorčanke«! Bele ovratnice in moderno počesljani brki svedočijo, da izborna večerja in šampanjec človeka nikakor tako ne utrudita kakor preprosti whiskey, ki provzroča onemu kraj železnega stebra toliko muke.

Vlaki, ki prihajajo in odhajajo po dnevi vsako minuto, postajajo vedno redkejši, v dolenji mostni dvorani čaka le še kakih sto ljudi.

Počasi pride voz električne železnice, znamenje zvonca — in tiho izginejo trudni potniki v temni noči.

Tako je življenje na mostu do jutranje zarje; vedno bolj utrujeni in vedno slabejše vrste potniki prihajajo v pritlično in gorenjo dvorano. Ko nazadnje zasedejo prostore v vozovih, se veselo oddahnejo in navadno kmalu zaspe; prišedši do cilja, mora izprevodnik brez izjeme vsakogar zbuditi ter mu povedati, da »trolley car« ni javno prenočišče. Z zadnjim pijanim potnikom, rano zjutraj, se peljejo že prvi delavci in delavke preko East Riverja v Brooklyn; vendar jih ni mnogo, kajti večina delavcev prihaja iz Brooklyna ali newyorške spalnice v New-York. Toda koliko protislovja je tudi v tej mali skupini! Debel mož v dragi, elegantni, toda zamazani obleki, držeč v roki zlato verižico svoje žepne ure, dremlje v kotu; kraj njega sedi revno oblečena ženska. Njena obleka je iz borne, redke tkanine, njena lica so upadla, njene obrazne poteze svedočijo o nebrojnih skrbeh in napornem delu. V naročju drži malo, bledo, a krasno deklico, ki sladko spi v materinem naročju. Gospoda, pri kateri bode danes prala, ji je izvestno dovolila, da sme s seboj dovesti svoje dete. Ženska zamišljeno gleda na plavolaso hčerko, a v srcu se veseli, da bode pri gospodi dobila čašo tople kave, ki bode detetu in njej tako dobro teknila! »Ah, sladka kava — je li na svetu kaj boljšega!?« In lahek smehljaj se pojavi na njenem upadlem licu. Gospodu, ki kraj nje sedi, se kolca . . . Preveč »mumm« ali šampanjca! . .

Iz New-Yorka vozeči vozovi so vedno bolj prazni. Po deveti uri dopoldne je v vlakih in električnih vozovih le malo potnikov.

Takoj ob jutranji zarji je brooklynska dvorana na mostu z ljudmi prenapolnjena in podobna čebelnemu panju.

Po ulicah prihajajo ljudje bodisi peš ali pa z električno poulično in nadulično železnico iz vseh krajev vetra. Jedva odide prvi vlak, že prihaja drugi.

Gneča, suvanje in kletev je tu vsako jutro na dnevnem redu ter doseže ob 7. uri svoj vrhunec. Vljudnost je tu nepoznana stvar, a razžaljenje časti tu itak ne pride v poštev, kajti gospod klepar, ki potuje v New-York, pometač, dalje »Colored Gentleman« in 7—14 let stari prodajalci časnikov, kateri vsi gredo onkraj vode, da se tam »preživé«, niso takoj razžaljeni. V prikrajšanje časa se med seboj pretepajo; ne da bi si želeli »dobro jutro«, se pozdravljajo večkrat s glasnim »Go to Hell«, a čim vlak odide, so si najboljši prijatelji. V vlaku se čuje šala za šalo, tu traja neprestan smeh in

vedno veselje, dočim v kasnejših vlakih vlada tišina, kakor da bi se vozili sami pogrebniki.

Imenovana gospoda je že davno na svojem cilju. Čim kasneje, toliko več kulture je opažati v vozovih.

Po 7. uri zjutraj se vozijo »mali gospodje« prodajalnic v New-York. In ko pridejo v prodajalnico, odlože pred vsem svoje visoke in svetlolikane ovratnike, da morejo neovirano z metlami v rokah plesati po prostranih dvoranah prvo četvorko. Mlade tovarniške delavke, vobče bolje in okusneje oblečene nego v evropskih velikih mestih, in »on«, namreč gospodar metle, pripoveduje svojemu tovarišu o »rattling funny night«, dočim je slišati med njegovimi sosedami pritajene besede: »he« in »him« ter »awfull nice« . . .

Od polosme do osme ure privažajo vozovi knjigovodje obojega spola, »typewriter« in samostojne trgovce, katerim vsem edina želja je ta, da dosežejo svoj cilj točno. Med njimi so krasne gospice, katere umejo prav izborno koketovati z mladeniči, ki morajo slučajno baš isti čas in po istem potu potovati onkraj East-Riverja.

Toda vozi se tudi mnogo gospic, ki niti ne povzdignejo oči. Morda je njim ljubezen nepoznana? Ali — morebiti se sramujejo, da na njih oblekah manjka vse polno gumbov, katerih mesta zastopajo igle? . .

Težko! One niso bile nikoli onkraj oceana in nimajo niti pojma o gospodinjstvu in gospodinji onkraj morja. Vkljub temu pa marljivo čitajo takozvane »Dime-romane« po 5 in 10 novčičev, in sicer tako pozorno, da jih tresoča vožnja nikakor ne vznemirja.

Med 9. in 10. uro se vozijo gospodarji velikih tvrdk preko mostu, kajti vožnja v lastni ekvipaži je vsekakor dolgočasnejša nego v ljubezni polni »trolley cari«. Sama gospoda, sami »boljši krogi«, in vendar — namreč po naši evropski sodbi — na njih vnanjosti ni opaziti mnogo razločka med njimi in ostalim ljudstvom. Evo onega slabotnega in ostarelega mladeniča kakih tridesetih let, ki sedi v kotu in kakor tudi vsi drugi čita časopis! Po njegovem licu in obleki bi gotovo nihče ne sodil, da se je malo preje z lastno kočijo, v katero sta bila vprežena dva prekrasna tezanska konja, pripeljal do mostu. Drugi obrazi so vsakdanje slike, kakršnih je opažati od jutra pa do pozne noči na borzi v Wall Streeti. Le redkokdaj je spoznati v obraznih potezah teh potnikov plemenite značaje po duhu in srcu.

Ob istem času so se vzdramile tudi brooklynske gospe in gospice. V vozovih po 11. uri ima vsakdo priliko opazovati krasne toalete newyorške, pariške, londonske in vseh ostalih mod sveta; da pri tem tudi krasnih obrazov ne manjka, se razume samo po sebi.

Toda kam? Ali čemu to vprašanje! V Brooklynu je v resnici mnogo kavaren, trgovin, cerkva, veselja, prijateljev in sorodstva, toda — še krasneje, slobodneje in veseleje se zabava človek tam preko reke v krasnem New-Yorku, v ogromni in magnetno privlačni ameriški metropoli . . .

Misli li ona plavolasa »Yankee-Lady« na svilen solnčnik, katerega namerava kupiti pri Bloomingdale? Skrivaj se ozira na nasprotni sedež, kjer sedi čvrst, elegantno oblečen gospod. Ne meneč se drug za drugega, ostavita v newyorški dvorani voz električne železnice, toda v naduličnem vlaku se zopet snideta, skrbno in pazno motrita okolico, pričneta govoriti, se sladko smejeta. — Izvrstno je rekel imenovani gospod: »Jaz bodem tvoj solncebran!« kajti čim ostavita vlak, ponudi gospod svoji spremljevalki roko — in obadva sta izginila v živahnih ulicah . . .

Da, da v New-Yorku je zrak vedno čist in prost, ali čuditi se moram, da marsikatera vzorna brooklynska soproga in marsikateri brooklynski soprog o tem niti pojma nimata . . .

Do 4. ure popoldne prevladuje v vozovih in vlakih ženstvo, pomešano s trgovskimi potniki za mesto in z dečki brzojavnih družb, potem se panavljajo do 8. ure zvečer brooklynski jutranji prizori na newyorški strani. Kdor te prizore le pet minut motri, mora biti ogorčen, da je mestna uprava dovolila zgraditi že imenovane štiri »smrtne ovinke«.

Končno so vozovi napolnjeni z obiskovalci newyorških gledališč, ki se okoli polnoči ali pa kasneje zopet vračajo.

*

To so slike, katere nudi vožnja preko mostu. Cesta pa, katera vodi med, oziroma nad progami poulične in nadulične železnice, provzroča obiskovalcu mostu veliko več zanimivih prizorov, kajti edino brooklynski most se more ponašati z dejstvom, da se zbirajo na njem zastopniki skoro vseh narodov sveta . . .

Ljudje se vozijo preko mostu iz dveh vzrokov, in sicer, da pridobe nekoliko časa, ali pa vsled lenobe. Poslednjo podpira v prvi vrsti poulična železnica sama, kajti skoro na vsaki cesti in ulici vozi električni, parni, žični ali pa konjski tram. Večkrat se pelje kaka gospa le 100 ali 200 korakov daleč, ko ukaže voz zopet ustaviti.

Vse drugače je pa z ljudmi, kateri hodijo peš preko mostu.

Tu je videti vse ono, kar si more človek predstavljati o Babilonu. Starikavi gospodje prihajajo vsak dan točno ob svoji uri

in minuti na most. Mlajše in starejše dame hite za svojim poslom v New-York in tudi one dohajajo ter prihajajo točno na most. Ti ljudje hodijo preko mostu zaradi zdravja, kajti oni morajo ponajveč ves dan sedeti ter porabijo to priliko namesto vsakdanje šetnje.

Tretja vrsta pešcev so ljudje borne vnanjosti, upadlega in bledega lica, skratka — reveži.

Star Italijan z malim avtomatnim glasovirom na hrbtu koraka po vojaški preko mosta; njegovo obličje je zagorelo, kajti od ranega jutra do pozne noči zabava s svojo godbo newyorško deco po vseh ulicah južnega Manhattana. Dva koraka za njim, tudi če je most povsem prazen, baš dva koraka za njim stopa njegova žena. Njena borna obleka je snažna, na njenem obrazu je videti nasledke borbe za obstanek. Gotovo se reva tu na brooklynskem mostu spominja svoje mladosti in davne prošlosti, ko je v gorati pokrajini Massa-Carara plesala tarantelo. Takrat so bile njene črne oči polne ognja in goreče ljubezni ter najslajših nad, a sedaj hodi z žalostnim licem in tožnim pogledom za svojim drugom bornega življenja, zjutraj in zvečer, dan za dnevom . . .

Srečal sem ju vsak dan, ali še nikoli ju nisem videl, da bi šla eden vštric drugega, še nikoli ju nisem slišal govoriti, nikoli se ni mož ozrl po svoji družici, nikoli ga ni ona pogledala . . .

Onega-le starca kraj ograje, tega dosedaj še nisem srečal na mostu. Mnogo ljudi prihaja na most samo po enkrat. To so nesrečneži, ki sami nad seboj obupajo, ki pridejo v čarobni New-York s srcem, polnim nade, in ki po več dni, tednov in mesecev zaman iščejo zaslužka. Ta starček spada k onim bednim. Na licih vseh teh nesrečnikov je poznati, da ne pričakujejo ničesar več. Njih oči so trudne, mračne, lica od skrbi razorana, usta napol odprta, korak počasen in negotov. Toda njih obleka svedoči, da so jim tekli boljši dnevi. Elegantni, malo zastareli kroj in drago blago — to dovolj dokazuje; vendar hlače so ob dolenjem robu že raztrgane, in meni se celo dozdeva, da črevlji podrapanih petâ celo starčkovih prstov ne morejo več zakriti!

Vkljub temu pa koraka starček ravno in ponosno. Nehote sem se spomnil vojaškega življenja. V tem času blagega spomina sem imel priliko proučiti razne značaje . . . Bili so časi, ko je jezdil starček z mečem v roki na čelu svoje čete, ko je kratko in ostro poveljeval. Glej, sedaj me z ostrim pogledom motri. Gotovo se je hotel prepričati, če ga opazujem — hitro pogleda v stran — saj vendar ne sme več ukazovati: »Desnogled«! ne več: »Četa, stoj«!

Njegova osivela glava, katero je onkraj oceana tako ošabno in ponosno nosil, je sedaj potrta, ustnice so se krčevito zaprle. Zopet se umiri in odide dalje — kam?! Oh, East River, East River, kolikim nesrečnežem so tvoje vode rešitelj!

Tam prihaja kakih 40 let stara židinja. Njena obleka iz atlasa mora vsak trenotek razpasti, okrog vratu ima star volnen robec, iz črevljev pa ji gledajo prsti. Slika bede? Nikakor, saj moramo prislovico »obleka ne dela človeka« vpoštevati tudi na brooklynskem mostu. Ako bi bila oblečena v moderno svileno obleko, pokrita z modernim klobukom — kar si najbrže tudi more privoščiti — bila bi najkrasnejša šetalka na mostu: njen orlji nos, male ustnice, velike rjave oči, krasne obrvi in trepalnice — vse to bi dalo najboljši model za Judito z glavo Holoferna« . . .

Evo suhega, starega moža! Oblečen je v dve suknji raznih barv; vrhnja je krajša nego spodnja. Idoč v New-York se opira na primitivno palico, ki si jo je sam odrezal v kakem gozdu na Long-Islandu; na njej je še lubje, samo vejice je skrbno porezal. Na suknji je videti, da on ni krojač, kajti zašita je skrajno neredno. Toda čudno! njegovi črevlji so dobri in skoro novi, v zadnjem času si je nasadil celo stari rjavo-rdeči cilinder.

Ubogi mož, kako mirno in zadovoljno zre v svet! Pravi Diogenes!

Ah, kaj še!

Slučajno sem izvedel, da ima v Brooklynu dve, a v New-Yorku eno hišo. On potuje vsak dan iz svojega brloga v Chester-Streeti nadzorovat svoje hiše in — v njih stanujejo revni ljudje — če je potreba, stanovnike, ki ne morejo plačati stanarine, podit iz stanovanja.

Na stopnicah se pojavi majhna, kriva, kakih 65 let stara ženica. Oblečena je v dekliško obleko, na glavi ima plavolaso lasuljo. Revica je tako suha, da dvomite, če tehta 97 funtov.

Njej pač ni treba hoditi preko mostu, vsaj po njeni zunanjosti je tako soditi.

Seveda ne, toda spremila je osemintridesetletnega krepkega soproga, ki tehta najmanj kakih 197 funtov, preko mostu; na njegovi strani je ona presrečna, čeravno on ž njo nikoli ne govori.

Sedaj se vrača domov v Brooklyn, da pripravi obed, in je vesela in zadovoljna, ako njen mož sploh pride domov ter na njeni strani zaužije večerjo . . .

Krasen poletni dan!

Kako krasno je življenje, kako sladka je ljubezen! — Toda ne še, saj je mlado življenje vendar še kaj vredno . . .

Pri izhodu dvorane se je pojavil nekdo, ki izvestno ni vsakdanji gost na mostu.

Njegova lica so še rdeča, njegovi brki so po evropski zaviti, iz njegovega obraza odseva tostran oceana nepoznana dobrosrčnost, njegove oči so majhne, pogled oster. V ustih drži lulo, in ko bi bil most nervozen, začel bi se gotovo tresti, kajti črevlji tega potnika so obkovani z žreblji.

Kraj njega hodi ženska — gotovo gospodinja njegovega stanovanja. Ona mu razkazuje Liberty- in Governors-Island, Jersey City, Ellis Island in kakor gore visoke newyorške hiše. Baš sedaj mu že drugič razlaga o visokosti omenjenih hiš, toda on je nikakor ne more razumeti. Mirno potegne dim iz svoje lule, se nasloni na ograjo in ji, naivno se smehljaje, reče:

»Gore imenujete vi te hiše? Naravno, vam so naše gorenjske gore nepoznane. Toda ako pridete kdaj k nam na Gorenjsko in vidite naš Triglav, Storžič in Grintavec, potem šele morete govoriti o gorah. Ne, vaše newyorške gore mi ne ugajajo.«

Dobrosrčna Hamburžanka se nasmeje, izusti tiho besedo »Greenhorn«, in oba odideta dalje. Pogled na morje in otoke ob ustju reke Hudson ne zanima novodošleca, njegove gore in polja so mu dražja — potem obmolkne; misli mu lete preko oceana v daljno domovino, kjer je vse mirnejše, kjer mu je vse poznano. Ali kdo bi vendar zmerom na to mislil! Leto dni po njegovem prvem obisku brooklynskega mostu mu je domotožje nepoznano. Minejo leta. Postal je državljan Zedinjenih držav, in če ga slučajno kdo vpraša po narodnosti, mu odvrne: »Amerikanec«! Bi mu li štel to dejstvo v zlo? Nikakor! V svobodni je zemlji, spoznal je, da uživa pravice, o katerih v tužni domovini niti sanjal ni, in čemu ne bi ljubil svoje nove domovine?! . .

Juhej! tu prihaja ameriški karneval!

Dasiravno je vsakdanja pot preko mostu polna promene — pogled na neštevilne prevozne parobrode, tovorne ladje, jadranke in trgovske ladje, ki vozijo pod mostom, in v katerih pojo mornarji, da se čuje do mostu, je tudi veličasten. Čeprav priplava tupatam kaka vojna ladja iz Cube in Puerto Rica, vse to vsakdanjim potnikom ne nudi toliko zabave kakor izlet temperančnih društvenikov ameriške celine v New-Yorku. Oni gotovo obiščejo tudi brooklynski most, da tudi tukaj na tej višini oznanjajo boj proti alkoholu. Ker prihajajo z dežele, oziroma iz manjših mest, se ne morejo prečuditi

razkošnosti Newyorčanov. Obenem pa mislijo, da Newyorčani občudujejo njih dolge pisane »badges« ali društvene znake.

Prihajajo v večjih skupinah, katerih vsako vodi po par newyorških somišljenikov, ki jim razkazujejo krasno okolico.

Suhi in napol mrtvi moški gledajo pozorno in z mladeniško živahnostjo čarobno mesto, ki se razprostira od obzorja do obzorja. Njih oči se bleste od radosti, ali mahoma se jim zmrači čelo: »Čemu moraš biti baš ti pobožen, stanovati na deželi ter oznanjevati boj proti alkoholu! Ali bi ne mogel tudi ti tukaj v New-Yorku pri zvokih . . . apage, Satanas!«

Čelo se nemudoma razvedri.

Ubogi prevarani goljufi!

Toda ženske! Skoro da mi jih ni mogoče opisati!

Temperančne društvenice lepe in — kako naj se izrazim? — no, pravilne vnanjosti sploh še nisem videl. Neoženjene pobožne duše so vse prav grde in kakor »vžigalice sv. Cirila in Metoda« tanke, dočim so oženjene »protialkoholke« brez izjeme dobro rejene.

Kaj neki mislijo, ko šetajo po brooklynskem mostu? Konstrukcija železnega mostu jim je deveta briga, newyorška panorama, otok Staten-Island in parobrodni promet pod njimi jih tudi ne zanima. One gledajo le na mimoidoče ljudi, če ti vidijo njih pisane »badges«, a rejena predsednica, katere prsi so pokrite z mnogimi svetinjami za »zasluge«, skoro neprestano zre na svoja odlikovanja, tako da niti ne zapazi posmehov in smehu mimoidočih vsakdanjih potnikov!

Večkrat pa je na mostu izredno življenje. Danes je židovski praznik miru in sprave, in človek mora misliti, da so se na mostu sestali vsi revni židovi cele države.

Židovske krasotice v modernih živobarvnih klobukih, ki nikakor ne pristojajo starim oblekam, iščejo mladeničev izraelskih, katerih suknje so bile še včeraj v zastavnicah na Bowery. Klopi so prenapolnjene. Ženske v svilenih pelerinah, moški v najboljših »šabesoblekah«, govoreč o »procentih«, starčki lepega obraza — mlado in staro, vse je ostavilo Mott Street, da po dolgem času zopet enkrat uživa sveži zrak.

Židov po njih vnanjosti ni ceniti. Oni stari mož v svetlorjavi suknji, ki govori z gospo v svileni obleki, »vredi« 70.000 dolarjev. Ona ženska v preprosti obleki, ki niti enega stavka ne zna pravilno izgovoriti, se obrne proti zahajajočemu solncu, otvori malo knjigo — tiskana je s hebrejskimi črkami — in hebrejski moli svojo večerno molitev.

Končno mi je omeniti še eden dan, ki se loči od drugih, najdolgočasnejši dan v Ameriki, in to je — nedelja!

Nedeljski gostje brooklynskega mostu so le zaničevani »Dago« ali Italijani, kateri v Zedinjenih državah nimajo niti toliko ugleda kakor Kitajci, polpijani »loafer« ali postopači in slični »second class people«. Le redkokdaj zaide kak tujec ob nedeljah na most; on prihaja iz mrtvega New-Yorka in odide v mrtvi Brooklyn. Žalostne, žalostne so ameriške nedelje!

Ob takih dnevih pohitimo newyorški in brooklynski Slovenci z mislimi v daljno domovino, kjer je nedelja v resnici nedelja; v duhu smo tedaj v srcu Slovenije, kjer vlada povsod nedeljsko veselje.

Krasni, ponosni brooklynski most, ti pravi čudež napredka, kako strašno si dolgočasen ob nedeljah!

Na veliko soboto.

Črtica. Spisal Milan Sanjar.

Sam ni vedel, kako je prišel do trnovske cerkve, kjer je prihajalo in odhajalo ljubljansko občinstvo, da si ogleda grob Gospodov. Vstopil je tudi on in se na strani stisnil v kot, kamor je le slabo sevala lučneštetih sveč, ki so jasno gorele v zagrnjeni cerkvi okoli mrtvega Spasitelja.

Gledal je na jarko razsvetljeni prostor, kjer so v tihi molitvi klečale stare ženice, postajali možje zamišljenih obrazov, in kjer se je prikazalo tedajpatedaj zorno obličje kake lepe ljubljanske deve. A vse to ga ni zanimalo dolgo. Misli so mu nehote uhajale v notranjost, ki se še ni umirila.

Nekdo je prihajal. Pesnik se je siloma vzdramil in stopil za korak proti vratom.

Tedaj pa se je prikazala od ondod vitka, mlada dama in stopila v jasni svit. Njene oči so se za hip srečale ž njegovimi.

Prešeren je ostrmel.

Iz teh oči mu je zasijala ona iskra, po kateri je doslej viharno hrepenela njegova žarna duša, in ta iskra mu je padla v trepetajoče srce, da je vzkriknilo od radosti.

Deva je pokleknila dva, tri korake od njega, za njo starejša dama, njena spremljevalka. Molila je.

Zdelo se mu je, da prihaja zdaj ves jarki cerkveni svit od te nebeško lepe ženske. Njeni dolgi, temni lasje so bili na lahko zviti v debelo kito, katere konec se je v krasnem neredu razsipal daleč doli črez ozki pas. In njen obraz! . .

Ni se ganila. Molila je svojega Boga; in tudi on je zdaj molil, a molil je — njo . . .

Zdaj je vstala in s sklonjeno glavo stopala mimo pesnika proti izhodu. Njena temno opravljena spremljevalka je šla neslišno za njo.

Hitel je za njima. Iz daljave ju je zasledoval in se radosten povrnil v svoje samotno stanovanje. Hotel je pisati.

Zdelo se mu je, da je zdaj našel rešitev one pomladanske simfonije, ki mu je davi zvenela v srcu.

A pesnikovo pero je ostalo nemo. Silna, dosedaj neznana duševna burja mu je davila vsako misel, vsako besedo.

Ostavil je stanovanje, da olajša svoje srce pri zvestem prijatelju Langusu. Črez nekaj dni sta dognala, da je najdeni ideal pesnikov — Primčeva Julija.

Ko je Prešeren pozneje slišal, da se je Julija omožila, prikipela je z elementarno silo ona velika simfonija iz Trnovega na dan.

Razlila se mu je v nesmrtni — »sonetni venec«.

Pred Madono.

Saj ne umem srca ti, krasni bog!
Dojenčka sestre v rokah si držala,
na lice ga mehko poljubovala,
prav kakor lastni tvoj bi bil otrok.

Ljubav izražal je pogled globok,
ko mati si presrečna se smehljala,
iskal dojenček ti je prsa zala,
da vžil bi ženskih grudi sladki sok.

Zamaknjen zrl nebeško sem veselje
in lica tvojega izraz ljubeč,
in zvladale so me demonske želje.

Ko kraljem v Betlehemu plameneč
mi pred Madono duh zakoprnel je,
in glavo sklonil sem časteč, moleč.

V. S. Fedorov.

Gamalielov govor.

Poslušajte me, Izraelci, bratje moji,
ki v Sionu vas dnes je božja zbrala pot,
da z nami vred po starodavni šegi svoji
praznujete častite pashe slavni god! . . .

»Govôri jim!« — ukazal meni je Jehova,
ki v sanjah mi prikazal bil se je sinoč . . .
»Govôri jim!« — to želja sveta je njegova . . .
Od njega govor moj oblast ima in moč.

Kako naj govorim? Kako naj raztolmačim,
kar čuti mi sedaj navdihnjeno srcé?
Jecljam. Pač bratom vam, oddaljenim, domačim,
preveč preprosto usta moja govoré.

Molčati pa ne smem. Brez straha in trepeta,
možje rojaki, stopil sem pred vas!
Na dan beseda mora tajno razodeta,
objaviti vam dolžen višji sem ukaz.

O sveta pasha naša! Praznik ti veseli!
Še veste, kaj pomenja pač ta stari god?
Še veste, kaj v Egiptu dedje so trpeli?
Še veste, kdo jim kazal v Kanaan je pot?

Kako je brat pomagal takrat složno bratu,
ko stiskal v sponah jih je Farao-trinog!
Kako so družno dvignili se v bran vsi hkratu,
ko poslal Mozesa vodnika jim je Bog!

A danes — kje ste Izraelci slavni, močni?
Ne! Judovskega naroda več ni, več ni!
Kjer narod bil poprej edini je, mogočni,
sovražne taborje pred sabo vidim tri . . .

Poslušajte me, vi očetje farizeji,
pismarji in pa višji svečeniki vi!
Poslušajte me, saduceji in eseji,
vi starejšine ljudstva in vodniki vi!

Vi farizeji — v prvem taborju stojite,
vi, ki popili božjo vso ste učenost,
vi, ki skrivnosti rajske vse so vam odkrite . . .
Mi grešniki smo — vi popolnost in svetost!

Vi v jarem svoj um ljudski ste vklenili,
in slave lačni ste in žejni ste časti . . .
Proroke križali ste že in jih morili,
rok vaših še drží se njih pravična kri . . .

In v drugem taborju ste bratje saduceji!
Svobodo, luč oznanja prapor beli vaš;
resnice služite veliki vi ideji,
preganjate hinavstvo, zmoto, laž.

In hrabro idealom svojim vi udani
bojujete se za visoki smoter svoj . . .
A ljudstvo ne umeje vas, stoji ob strani,
in ravnodušno gleda vaš duševni boj . . .

In tabor vaš, eseji — tabor to je tretji.
Vi v dušo svojo ste zamaknjeni ljudjé;
vi ne živite več na našem ničnem sveti,
zla, greha izogiblje vaše se srcé.

Odkritosrčni bratje ste in ste strpljivi,
in zoprn vam okrinkani je farizej;
in miroljubni, skromni ste in ste spravljivi,
in tuj vam vsak je bojeviti saducej . . .

In ostre švigajo puščice in strupéne
iz taborja pa v tabor večno semintja;
in vsaka v srce kako bratovsko zadene;
za borcem pada borec krvaveč na tla.

Ah, v črtu in sovraštvu ste okosteneli,
spor, zdražba in prepir so vaš vsakdanji kruh . . .
Kdaj stopite pred svet z velikimi vi deli?
In kje edinosti je, sloge dobri duh?

Ne potrebuje složnih več sinov nam domovina?
Ne potrebuje več vzajemnih naših rok?
Kaj čas izbrisal čisto vam je iz spomina,
kako za grehe nas že kaznoval je Bog?

Ne pomnite egiptovskega več trpljenja?
Pozabljen sužnosti je babilonske čas?
Ah, kaj vse to! Vse to ni niti bleda tenja,
kar pride v dneh prihodnjih temnih še nad nas!

Ne vidite li vi opasnosti strašeče,
ki tam izza gorâ nas gleda, nam preti?
Ne vidite korakajoče k nam nesreče!
Ne slišite, kaj onkraj se zidovja tam godí?

Jaz vidim jo pošast veliko, tisočoko . . .
Že bliža se Jeruzalemu črna tam . . .
In vidim — oboroženo že dviga roko,
da nam poruši Sion in naš sveti hram.

In vidim čile rimske legije neštete . . .
Obkolile so nas od vseh strani okrog . . .
In slišim, kak kričijo plena željne čete . . .
In slišim hrum in krik in slišim bojni rog.

In gledam klanje in sovražnih trum divjanje . . .
In konec je . . . In vse je padlo v sip in prah . . .
Po vsem telesu čutim hladno drgetanje,
in dušo mojo smrten že spreleta strah . . .

Nič, nič! Saj vse ni nič! . . Jaz tu stojim v puščavi . . .
Glas moj vpijoč zamrl je v njej. Odjeka ni . . .
Zaman sem klical vas. Ne blizu, ne v daljavi,
ki slušal bi me bil, nikjer človeka ni . . .

Pozabite, kar nori je govoril starec!
In mislite sami pri sebi si takó:
»Prevečkrat nagnil mož je danes spet kozarec« —
pa mi razidite z lahkotnoj se vestjó!

A. Aškerc.

A. P. Čehov.

K njegovim črticam »Momenti«, pripisal[1])

Ivan Prijatelj.

V Neapolju sem videl v »Museo Nazionale« bronzo, ki je vzbudila moje zanimanje. V takozvanem »Salonu« je, pri desnem izhodu, izkopina iz Pompejev, grški original iz četrtega stoletja pred Kr.; njen umetnik je neznan. Predstavlja pa Herma, sedečega na skali. Božji sel počiva. Ta okolnost me je zanimala. Kdor je prepotoval s katalogi v roki italijanske muzeje in videl brezštevilne Merkurje leteče in pritrjene na masivne podlage, ta bo izvestno postal par hipov pred to bronzo. — Hermes je božji poslanec, ki je neprestano na potu. Zato je samo ob sebi umevno, da ga predstavljajo hitečega na perutih skozi zrak. In takšen kip pogledaš ter greš dalje, ker je vse samo ob sebi umevno na njem. Sedeči Hermes pa me je presenetil, in kolikor dalje sem stal pred njim, toliko bolj mi je bilo jasno, da je v tej bronzi neka ideja, kateri na ljubo je mogel samo velik umetnik odstopiti od šablone.

Hermes sedi; ali kako sedi? Majhno se je spustil na skalo. Hermes počiva; ali kako počiva? Nobena mišica ni odnehala na njem. Noge je upognil, a tako, da človek misli: vsak hip bo poskočil in izginil z vetrom. Celo telo je koncentrirano v eno samo napeto linijo. Nobena kita ni popustila, ampak vse samo za trenotek mirujejo.

Tu ga vidite božjega sla! V resnici, to je brzotek, da mu ga ni para: sedel je, da bi se odpočil, a njegovo telo je še vedno v isti napetosti, istem spehu.

Tako ne počiva nihče drugi. To je Hermov počitek, počitek brzoteka. Ta počitek je samo trenotje, a ta kratka ped časa združuje v sebi in razločno kaže ves značaj božjega sla. Zdi se, kakor da bi bilo celo njegovo navadno življenje združeno v tem nenavadnem momentu — ki se redko primeri — kakor v kapljici, iz katere bleščeče odseva vse njegovo bistvo.

Take kratke in redke momente ustvarja Čehov.

Življenje mu je smešna, brezupna in brezizhodna puščoba, lena in brezsilna v svojem samozadovoljstvu. To je enakomerna služba

[1]) Momenti. Iz spisov A. P. Čehova. Prevedel Ivan Prijatelj. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1901.

telesu. Duša se sploh ne giblje več, žalosti ni, neizpolnljivih idealov ni. In tako se duša skrči, da je skoro več ni. — Pa pride včasi človeček s čisto majhno — sicer korektno — dušo in gre mimo nas. V usodni uri gre. Kajti ravno visi na nebu majhen oblaček sanj in iluzije. In primeri se, da pelja človečka z malo, korektno dušo njegova pot tako, da ga za hip obsenči oblaček sanj, oblaček iluzije. In človečku z malo in korektno dušo je za trenotek sladko in grenko. Ognjev (»Verica«) ne ve, odkod je to prišlo in kam to vede. Nerazumljivo je, temno bolj nego vsi matematični problemi. Zato je mučno, a obenem je dobro, sladko, čudovito . . .

Toda: vsa ta lepa čuvstva, vse te lepe misli! To vendar ne pride in se ne izpolni! S takim vzklikom završi pošteni razum človečkov take praznične hipe, in potem se zopet vleče prejšnje življenje, kakor se je vleklo včeraj in se bo vleklo jutri. To je tragizem malenkostnega in smešnega.

Moment je bil, trenotje.

Pa bil je moment, ki nam je pokazal zaprtnjaka jasneje, reliefneje nego cel roman, ki bi ga bil opazoval pol življenja pri njegovih vsakdanjih opravkih.

Čehov ljubi popisovanje pokvek življenja v njih kričeči okornosti, neživljenskosti. To je nekaka romantična nerodnost. Čehovu služi za humor, a še pogosteje za ozadje, na katerem se potem bolj čuti in bolj uživa dihajoča blaženost trenotja, njegovega momenta, ter se zvonkeje smeje hipen žarek, ki je šinil na nas, izvabljen od pisatelja iz nadzemskih krajev umetnosti.

Zlasti rad pripoveduje Čehov, kaj more človeku storiti moment. Napisal je na pr. sličico: »Spala bi!« Pestunja Varka je strašno zaspana. Že tako dolgo ni stisnila očesa! Otrok, ki ga ziblje, ji brani. Joka in joka, da ga že davi jok. Varka s težavo in silo odpira oči, vse se ji vrti in megliči pred njimi. Strašno ji je in hudo, da ji nekdo brani spati in živeti, da ji nekdo veže roke in noge. Kdo je to? Otrok. In zavrti se ji misel v glavi: ubiti otroka in potem spati, spati, spati . . . Smejé se krade k zibeli. Nato se uleže na otroka. »Ko ga zaduši, se naglo uleže na pod, srce se ji smeje od veselja, da more zdaj spati, in črez minuto že spi kakor mrtva . . .«

Ob kakem drugem času bi ne naredila tega.

Usodni momenti so v življenju. In Čehov vedno na novo pripoveduje, kaj morejo prizadeti človeku taki momenti. »Na poti« ima naslov druga njegova slika. Dvoje ljudi se snide v njej v samotni gostilni, kjer se je ustavila pošta na noč. To je Liharjev,

ruski skitalec, ki je fanatično gorel in deloval že za vsa mogoča naziranja, in Ilovajska, mladenka, ki potuje na božične praznike domov. Doma ima očeta in brata, ki gospodarita sama na samotnem posestvu. V veliki sobi za tujce pričakujeta jutra. Razvije se med njima pogovor. Liharjev pripoveduje mladi ženski zgodovino svojih fanatičnih ver: kako je veroval v znanost, potem v nihilizem, demokratizem, komunizem in naposled v neprotivljenje zlu. A on ni veroval »kakor nemški doktor filozofije«, ampak za vsako vero je »živel ves, vsaka mu je trgala srce na kosce«. Za svoje vere je žrtvoval vse: »bil sem bogat, sedaj imam 42 let, starost je pred nosom, a jaz sem brez strehe kakor pes, ki je ostal po noči zunaj dvorišča«, pravi sam o sebi. Ta človek je bil nesreča za vse, kdor ga je ljubil. Svojo ženo je pogubil, ženo, ki mu je bila vdana kakor sužnja. »Povem vam, gospodična, da je ženska vedno bila in vedno bo sužnja moškega,« je rekel in udaril s pestjo po mizi. »Ona je nežen, mehak vosek, iz katerega je moški delal vselej, kar je hotel... Najponosnejše, najsamozavestnejše ženske, če se mi jih je posrečilo navdušiti za svojo vero, šle so za menoj brez pomisleka in delale, kar sem hotel! Iz nune sem napravil nihilistko, ki je kmalu potem, kakor sem slišal, streljala na žandarja. Moja žena me ni zapustila pri mojih pustolovščinah ni za minuto, menjala je svojo vero vselej, kadar sem menjal jaz svojo ekstazo.«

»Blago, vzvišeno suženjstvo!« vzklikne Liharjev in začne navdušeno popisovati to »zvestobo do groba«, to »poezijo srca«, ta »ženski zmisel življenja«. Bliža se jutro in čas odhoda.

Zdani se. Ilovajska seda na sani. Še enkrat se ozre po Liharjevu, kakor da bi mu hotela nekaj povedati. On priteče k sanem, a ona mu ne reče ni besedice. Ali pogleda ga tako, da se mu zazdi, da bi mu bilo treba napraviti samo še par dobrih potez, in deklica bi mu odpustila vse nezgode, starost in nesrečo in šla bi za njim, kamor bi hotel.

V takih trenotkih popisuje Čehov ljudi, ko popadajo s človeka vsi oziri liki luskine in si stoje samo duše nasproti. Nenavadni, redki so taki trenotki, a človeka osvetlijo kakor ogledalo, in sam se razločno vidi v njih. Človeka kažejo pri poskušnji: ako ga še ni vsakdanjost izpačila, je v stanu pogledati globoko v stvari. »Bogoslovec« (str. 110.) vidi ob takem trenotku verigo, ki veže davne čase s sedanjimi, vidi njen začetek in konec.

Po večini je življenje našemu pisatelju temno, mračno — megla. In ko čitamo Čehova, se vleče ves čas pred našimi očmi ta ne-

skončna megla. Samo včasi se pomoli iz nje razločno človeška postava . . . včasi cela skupina ljudi . . . Približujejo se nam osebe, ki jih je nekaj vznemirilo, spravilo iz enoličnega tira, prihajajo in gledajo, kakor da bi nam hoteli nekaj povedati. V teh hipih čutimo, kako dela veliki ruski umetnik momenta, kako mu gre čopič, kako se mu razkošno ulegajo barve . . . vse se giblje, vse živi, vse diha pred nami. Pa preteče minuta, in osebe se začno počasi oddaljevati v ozadje, izginjajoč v megli, ki se zopet vleče mimo nas. In zopet ima umetnik na paleti samo sivo barvo. Moment je pri kraju . . . A še po preteku momenta zna spraviti Čehov par močnih učinkov do veljave: začuje se na pr. poslednji korak iz pravega življenja v morje vsakdanjosti in kot končna poênta: klic iz daljnega kraja.

»Zbogom, moj zaklad!« zakliče stari profesor na koncu »Dolgočasne povesti« za odhajajočo igralko, svojo rejenko Katjo, katero je skrivaj ljubil. Tako vzklikne za njo, in mi vemo, da gre nato tiho umirat. Čehov molči, in povest je končana.

Čehov ima čisto svojo maniro pripovedovanja. Popisuje stvari, kakršne so, opozarja od časa do časa na nekatere tone, podčrtava sedaj to, potem ono potezo in nas nepričakovano preseneča z vedno novimi, fino opazovanimi niansami. To je njegovo vnanje pripovedovanje. A za tem je neka folija, ki ni izražena, ki se ne vidi, ampak čuti za besedami . . . Ko čitaš, raste, se dviga, širi . . . in ko si pri koncu, te objame z zmagujočo silo.

Črtice Čehove so kratke, in kratki so njegovi m o m e n t i, a so momenti duše. Duša pa je vseobjemajoča, neskončna, večna. In zato je vtisnjen tudi tem kratkim momentom pečat večnosti.

*

Čehov se je porodil leta 1860. v Taganrogu ob Azovskem morju. Gimnazijo je obiskoval v domačem mestu, univerzo (medicinsko fakulto) v Moskvi. Že kot vseučiliščnik je mnogo pisateljeval in preživljal s tem sebe in svoja dva brata. Par let je bil v uredništvu humorističnega lista »Budilnik«, obenem je pisal v druge satirično-humoristične liste (»Strekozo«, »Oskolke« . . .). V tedanji revščini si je nakopal prsno bolezen, katera ga še sedaj muči. V osemdesetih letih ga je pridobil Suvorin za svoje »Novoje Vremja«. Tu so izšle kot podlistki njegove slike, katere je zbral 1887. v zbirkah: »Humoristične povesti«, »Pestre povesti«, »V somraku« . . . Pozneje je izdal skoro vsako drugo leto kakšno novo zbirko. Predlanskim je začel izdajati Marks v Peterburgu njegove »zbrane spise«, katerih

je izšlo dozdaj sedem zvezkov. Zadnje njegovo delo je drama »Tri sestre«, ki se je predstavljala z uspehom konec februarja.

Ob priliki Puškinskega jubileja je bil izvoljen častnim členom peterburške akademije. Bolehni pisatelj biva zavoljo milejšega podnebja večjidel v Jalti na Krimu. Kakor človeka Čehova vsi njegovi znanci soglasno hvalijo, češ, da je jako mehke in dobre duše in zelo priljuden.

Dama s psičkom.

Povest. Spisal Anton Čehov.

I.

Govorili so, da se je pojavila na nabrežju nova oseba: dama s psičkom. Dmitrij Dmitrič Gurov, ki je bil v Jalti že dva tedna in se je bil v njej že udomačil, se je tudi začel zanimati za nove goste. Sedeč v paviljonu pri Vernetu, je videl, kako je šla po nabrežju mlada dama, blondinka srednje rasti, s čepico na glavi. Za njo je tekel bel špic.

In potem jo je srečaval v mestnem vrtu in na tratini po nekolikokrat na dan. Šetala se je sama, vedno v isti čepici, z belim špicem. Nihče ni vedel, kdo je, in rekli so ji enostavno: dama s psičkom.

»Če je tu brez moža in brez znancev,« je mislil Gurov, »potem bi se izplačalo seznaniti se ž njo.«

Prekoračil še ni bil štiridesetih let, a imel je že hčer pri dvanajstih letih in dva sina gimnazijca. Oženil se je bil zgodaj, še ko je bil v drugem letu vseučilišča, in zdaj je bila videti žena njegova še enkrat starejša od njega. To je bila visoka ženska, s temnimi obrvmi, odločna, resna in solidna in, kakor se je sama imenovala, misleča. Mnogo je brala, pisala ni v svojih pismih črke ъ, in klicala je moža Dimitrij, a ne Dmitrij. A on jo je imel na skrivnem za omejeno, tesnosrčno in nefino; bal se je je in ni rad bival doma. Varati jo je bil začel že davno in varal jo je pogosto, in najbrž zato se je izražal o ženskah skoraj vedno slabo. Kadar so v njegovi navzočnosti govorili o njih, imenoval jih je: »Nižja rasa!«

Zdelo se mu je, da ga je bridka izkušnja dovolj naučila, da jih imenuje, kakor se mu ljubi. A vendar bi ne bil mogel brez te »nižje rase« preživeti niti dveh dni. V moški družbi mu je bilo

dolgočasno in pusto, z moškimi je bil nezgovoren, hladen. Kadar pa je bil med ženskami, čutil se je svobodnega in je vedno vedel, kaj gre dovoriti ž njimi in kako se vesti. Celo molčati ž njimi mu je bilo lahko. V njegovi vnanjosti, v značaju in v vsej njegovi naravi je bilo nekaj privlačnega, neulovljivega, kar mu je naklanjalo ženska srca in jih mamilo. On je vedel za to, in tudi njega samega je vlekla neka moč k njim.

Večkratna izkušnja, v resnici, bridka izkušnja ga je bila že davno izučila, da vsako zbližanje, ki dela v začetku življenje tako prijetno raznolično in se zdi človeku mil in lahek prigodljaj, pri rednih ljudeh, zlasti moskvičih, nepodjetnih in neodločnih, nepremenljivo naraste v celo zadačo, črez mero komplicirano, in položaj postane navsezadnje skrajno nadležen. Toda vselej, kadar se je sešel z novo interesantno žensko, mu je ta izkušnja izginila iz spomina, in hotelo se mu je živeti, in vse se mu je zdelo tako preprosto in zabavno.

Tako je nekega večera obedoval na vrtu; kar je zagledal damo v čepici, ki je počasi prihajala in se usedla k sosednji mizi. Njen izraz, hoja, obleka in frizura mu je govorila, da je iz višjih krogov in omožena, da je v Jalti prvič in sama ter da se dolgočasi . . . V povestih o nečistosti provincialnih nravov je mnogo neresnice. On jih je preziral in vedel, da si take povesti izmišljajo ljudje, ki bi sami z veseljem grešili, če bi znali, a ko je dama sedla za sosednjo mizo, tri korake od njega, so mu prišle na misel te povesti o lahkih zmagah, o izletih v hribe, in zapeljiva misel o hitri mimoletni zvezi, o romanu z neznano žensko, kateri še zdaj imena ne ve, ga je mahoma obladala.

Prijazno je poklical k sebi špica, in ko je pritekel, ga je podražil s prsti. Špic je zarenčal. Gurov ga je iznova podražil.

Dama se je ozrla nanj in takoj povesila oči.

»Saj ne grize,« je rekla in zardela.

»Ali mu smem dati kost?« In ko je potrdila z glavo, jo je vljudno vprašal:

»Oprostite, ste že dolgo v Jalti?«

»Pet dni.«

»A jaz bom kmalu že dva tedna tukaj.«

Pomolčala sta za hip.

»Čas naglo beži, a tu je tako dolgočasno!« je rekla; pri tem ni gledala vanj.

»To je samo navada, da se tako govori. Ljudje so doma iz kakšnega Béleva ali iz Žizdre — in jim ni dolgčas. A pridejo sem: »Ah, dolgočasno! ah, kakšen prah!« Človek bi mislil, da so prišli iz Granade.«

Ona se je zasmejala. Potem sta dalje tiho jedla in molčala kakor neznanca. A po obedu sta skupaj odšla — in pričel se je šaljiv, prost razgovor ljudi svobodnih, zadovoljnih, katerim je vseeno, naj gredo tja ali sem, naj govore o tem ali onem . . . Izprehajala sta se in se pogovarjala, kako čudno je osvetljeno morje; voda je bila modrikaste barve, tako mehke in tople, in svetel trak meseca se je zibal po njej. Pogovarjala sta se, kako soparno je po vročem dnevu. Gurov je povedal, da je moskvič, po izobrazbi filolog, a da služi v banki; pripravljal se je nekdaj za dvornega opernega pevca, pa je popustil učenje in ima v Moskvi dve hiši . . . A od nje je zvedel, da je zrasla v Peterburgu, pa da se je omožila v S., kjer živi že dve leti, da ostane v Jalti še mesec dni in da pride morebiti za njo soprog, ki bi se tudi rad malo oddahnil . . . Mogla ni na noben način natančno povedati, kje služi njen mož, ali pri gubernski vladi ali pri gubernski deželni upravi, in to ji je bilo sami smešno. Končno je še zvedel, da se imenuje Ana Sergejevna.

Potem je v svoji sobi mislil na njo, na to, da se jutri zagotovo zopet snideta. Tega je bil vesel. Ko se je spravljal spat, mu je prišlo na misel, da je bila ona še nedavno inštitutka, šolarica, tako kakor na primer zdaj njegova hči, spomnil se je, koliko plahosti, nerodnosti je bilo še v njenem smehu in v razgovoru z neznancem — najbrž je bila prvič v svojem življenju sama in v takem položaju, ko se ozira za njo, ko se hodi za njo, ko se govori ž njo z enim samim skrivnim namenom, na katerega ona niti misliti ne more. Spomnil se je njenega tankega, drobnega vratu in njenih lepih, sivih oči.

»Vendar je nekaj usmiljenja vrednega na njej,« si je rekel v mislih. Potem je zaspal.

II.

Minil je teden, kar se je bil seznanil ž njo. Bil je prazničen dan. V sobah je bilo zaduhlo, a po ulicah je vihra nosila prah in vzdigovala klobuke. Ves dan je mučila ljudi žeja, in Gurov je pogosto prihajal v paviljon in prinašal Ani Sergejevni zdaj vode s sirupom, zdaj sladoleda. Ni se bilo kam deti.

Zvečer, ko se je malo poleglo, sta šla na molo gledat, kako prihaja parobrod. V pristanišču je bilo mnogo šetalcev; prišli so bili nekoga sprejemat, v rokah so držali bukete. Zanimanje sta vzbujali dve osebi jaltenskega občinstva: postarni dami sta bili oblečeni kakor mladi, in bilo je mnogo generalov.

Ker je bilo morje nemirno, je imel parobrod zamudo. S težavo so ga spravili k molu; ko je pristal, je bilo že solnce zašlo. Ana Sergejevna je gledala z lornjeto parobrod in potnike, kakor da bi iskala med njimi znancev, in kadar se je obrnila h Gurovu, so se ji oči bleščale. Mnogo je govorila, a njena vprašanja so bila brez zveze. Precej je pozabljala, kaj je prej vprašala; naposled je v gneči izgubila lornjeto.

Pisana množica se je bila razšla. Ljudi že ni bilo videti, veter se je bil čisto polegel, a Gurov in Ana Sergejevna sta stala, kakor da bi pričakovala, ali ne pride nihče več s parobroda. Ana Sergejevna je molčala in vonjala cvetove; na Gurova ni gledala.

»Pod večer se je vreme obrnilo na bolje,« je rekej on.« »Kam pojdeva sedaj? Ali bi se kam peljala?«

Ona ni odgovorila ničesar.

Tedaj jo je on pazljivo pogledal, jo naenkrat objel in poljubil na ustnice, in občutil je vonj in svežost cvetlic. Takoj nato je boječe pogledal okrog sebe: ali ga morebiti ni videl kdo?

»Pojdiva k vam . . .« je dejal tiho.

In naglo sta odšla.

V njeni sobi je bilo soparno; dišalo je po parfumih, ki jih je bila kupila v japonskem skladišču. Ko je sedaj Gurov gledal na njo, je mislil sam pri sebi: s kom se človek vse ne snide v življenju! Iz prejšnjih časov mu je bil ostal spomin o brezskrbnih, dobrodušnih ženskah, ki so se veselile ljubezni, ki so mu bile hvaležne za srečo, četudi jako kratko; in o takih — kakor na primer njegova žena — ki so ljubile brez iskrenosti, z nepotrebnimi razgovori, manirno, s histerijo, s takim izrazom, kakor da bi to ne bila ljubezen, ne strast, ampak nekaj bolj važnega; in o dveh-treh takih, jako lepih in hladnih, katerim se je naenkrat pojavljal na obrazu ropaželjen izraz, napeta želja, vzeti, izmekniti življenju več, nego samo daje; in te niso bile več v prvih letih mladosti, bile so nepreudarne, oblastne in redkokdaj umne, in kadar je Gurov ohladel do njih, je njih lepota vzbujala v njem sovraštvo, in čipke njih spodnjih oblek so se mu zdele podobne luskinam . . .

A tu vedno ista plahost, neokretnost neizkušene mladosti, čuvstvo zadrege; in bil je vtisk zmočenosti, kakor da bi bil kdo nepričakovano potrkal na vrata . . . Ana Sergejevna, ta »dama s psičkom«, je gledala na to, kar se je bilo zgodilo, čisto po svoje, kakor na svoj padec, — to se je čutilo, in v sobi je bilo čudno in nerodno. Povesile so se ji in povenile poteze na obrazu, in po sencih so ji otožno viseli dolgi lasje. Postala je resna in zamislila se je v pobiti pozi kakor grešnica na starinski podobi.

»To ni bilo lepo,« je rekla. »Vi me prvi sedaj več ne spoštujete.«

Na mizi je bila melona. Gurov si je je odrezal kosček. In minilo je vsaj pol ure v molčanju.

Ana Sergejevna je bila poželjivo lepa, iz nje je dihala čistost poštene, naivne ženske, ki je malo živela. Samotna sveča, ki je gorela na mizi, je skromno obsevala njen obraz, a bilo je razločno videti, da ji je hudo pri srcu.

»Kako bi vas ne mogel več spoštovati?« je vprašal Gurov. »Ti sama ne veš, kaj si rekla.«

»Bog mi bo odpustil!« je dejala ona, in oči so se ji napolnile s solzami. »Saj se to ne ponovi več, prisegam, da ne.«

»Menda se vendar ne opravičuješ?«

»Vi me morate poslušati, jaz vam povem, kako je to prišlo.«

»Meni ni treba ničesar vedeti, prav ničesar!«

»Dovolite mi, da vam povem, prosim vas, pri srcu mi bo lože . . .«

»Pozneje, draga!« je rekel on in ji popravljal lase. »Kaj bi delala tako resen, pameten obraz? To je, oprosti mi, celo malo brezpametno, ker ne odgovarja položaju.«

»Ne, vi me morate poslušati. Prosim vas. Povedala sem vam že, da sem se omožila in šla z možem v S. Saj tudi drugi žive v provinciji, zakaj bi pa jaz ne? A meni je postal S. zoprn že po prvem tednu. Pogledam skozi okna, in pred očmi se vzdiguje siv plot, dolg, siv plot — oh, moj Bog! Hodila sem ob devetih spat, in moja edina zanimivost je bila, da bo ob treh popoldne obed, in ob devetih pojdem zopet — spat! Moj mož je morebiti spoštovanja vreden, dober človek, toda on je lakaj! Meni ni znano, kaj tam dela, kako službo ima, jaz vem samo to, da je lakaj. Ko sem ga vzela, sem imela dvajset let; radovednost me je mučila, hrepenela sem po nečem boljšem, saj bo vendar — sem govorila sama sebi — novo življenje. Hotela sem živeti! Živeti in živeti . . . Radovednost me je

pekla . . . vi tega ne razumete, a zaklinjam se vam pri živem Bogu, jaz se nisem mogla več vladati, z menoj se je nekaj godilo, udržati me ni bilo mogoče, rekla sem možu, da sem bolna, in se odpeljala sem . . . In tu sem brez prestanka hodila kakor v omotici, kakor brez uma . . . in tako sem postala sedaj ničvredna, umazana ženska, katero sme vsakdo prezirati.«

Gurovu je bilo že dolgčas poslušati. Njega je dražil naivni ton, to kesanje, tako nepričakovano in neumestno, da bi bilo človeku prišlo na misel, da se šali ali da igra ulogo, če bi ne bilo solz v njenih očeh.

»Jaz ne razumem,« je rekel tiho, »kaj hočeš.«

Ona je skrila obraz na njegove prsi in se privila k njemu.

»Jaz čutim, da ste vi dober, blag človek,« je govorila.

»Ne poznam vas dosti, a ne vem, kako da se mi zdite tako dober, pošten, pameten; vi niste tak kakor vsi, in vi me razumete. Verjemite, verjemite mi, prosim vas . . . Jaz ljubim pošteno, čisto življenje, a greh mi je ostuden. — Jaz sama ne vem, kaj delam. Preprosti ljudje pravijo: hudobec me je zmotil. Tudi jaz rečem zdaj lahko o sebi, da me je zmotil hudobec.«

»Dovolj, dovolj . . .« je mrmral on.

Zrl ji je v zastrašene, preplašene oči, poljuboval jo in ji govoril tiho in laskavo. Polagoma se je nekoliko pomirila, in veselost se je vrnila k njej; začela sta se oba smijati. Potem sta se odpravila z doma.

Na nabrežju ni bilo žive duše, mesto s svojimi cipresami je bilo kakor mrtvo, a morje je še šumelo in se zaganjalo ob bregove. Samotna barka se je metala po valovih, in svetiljka se je dremavo svetlikala na njej.

Našla sta izvozčka in se odpeljala v Oreando.

»Jaz sem takoj v veži spoznal tvoj priimek: na deski stoji »von Diederitz«, je rekel Gurov. »Tvoj mož je Nemec?«

»Ne, ampak njegov ded je bil menda Nemec, on pa je pravoslaven.«

V Oreandi sta sedela na klopi, nedaleč od cerkve, gledala na morje in molčala. Jalto je bilo komaj videti skozi jutrnjo meglo, po vrhovih gorskih so nepremično stali beli oblaki. Listje se ni gibalo po drevju, peli so črički, in enolični, gluhi šum morja, ki je prihajal od zdolaj, je govoril o pokoju, o večnem spanju, ki nas čaka . . . Tako je šumelo tam doli, ko še ni bilo tu ni Jalte, ni Oreande, sedaj šumi in bo šumelo prav tako ravnodušno in gluho, ko nas ne

bo. In v tej stanovitnosti, v popolni ravnodušnosti do življenja in smrti vsakega izmed nas leži morebiti poroštvo naše večne rešitve, neprestanega gibanja življenja na zemlji, neprestane popolnosti. Sedeč poleg mlade ženske, ki je bila v jutrnjem svitu videti tako lepa, umirjen in očaran pri prizoru te pravljične okolice — morja, gor, oblakov, širokega neba, je mislil Gurov na to, kako je v resnici, ako človek premisli, na svetu vse lepo, vse razen tega, kar sami mislimo in delamo, kadar pozabljamo na svoje človeško dostojanstvo.

Mimo je prišel nekdo, — menda stražnik — pogledal ju in šel dalje. Tudi ta podrobnost se mu je zdela tako skrivnostna in lepa. Videlo se je, kako je prišel parobrod iz Feodosije, obsevan od jutrnje zarje, brez luči na krovu.

»Po travi je rosa,« je pretrgala Ana Sergejevna molk.

»Da. Čas je, da se vrneva domov!«

Vrnila sta se v mesto.

Potem sta se srečavala vsak dan opoldne na nabrežju, skupaj zajtrkovala, kosila, šetala in se navduševala ob morju. Pritoževala se je, da slabo spi, in da ji nemirno bije srce, stavila nanj vedno ista vprašanja, vznemirjena zdaj iz ljubosumnosti, zdaj iz strahu, da jo on prenizko ceni. In zgodilo se pogosto na tratini ali v vrtu, ko ni bilo nikogar blizu, da jo je naenkrat pritisnil k sebi in jo strastno poljubil. Popolna brezdelica, ti poljubi sredi belega dne, z oziranjem in strahom, da bi kdo ne videl, vročina, vonj od morja in neprestano prihajanje in odhajanje prazničnih, nališpanih, sitih ljudi ga je kar prerodilo. Govoril je Ani Sergejevni, kako je lepa, kako očarljiva, bil je nestrpno strasten, ni se oddaljeval od nje ni za korak, a ona se je pogosto zamišljala in ga večkrat prosila, naj pove odkritosrčno, da je ne spoštuje, da je ne ljubi, ampak vidi v njej samo ogavno žensko. Skoraj vsak večer sta se vozila pozneje kam za mesto, v Oreando ali k slapu; in izprehodi so bili lepi, vtiski vsakokrat krasni, veličastni. Gurov se je naslajal, dasi je čutil, da mu ti izprehodi niso ni v peto ni v šesto, da so mu čisto nepotrebni, zato ker njegovo življenje ni bilo ni krasno ni veličastno in ni bilo tudi želje, da bi postalo kdaj tako.

Čakala sta, da pride mož. A prišlo je pismo od njega, v katerem je pisal, da ga bole oči, in prosil ženo, naj se prejkoprej povrne domov. Ana Sergejevna je pričela hiteti.

»To je dobro, da odhajam,« je rekla Gurovu. »Usoda. Še malo in zaljubila bi se v vas resno. Vi ste tako dober, tako mil, čudovit, redek človek, v vas se je tako lahko zaljubiti! Toda čemu bi mi

bila ljubezen? Uničila bi moje življenje. Ljubiti vas na skrivnem, prikrivati to vsemu svetu — ali ni to strašno?«

Odpeljala se je s konji, in Gurov jo je spremil. Peljala sta se cel dan. Ko se je usedala v vagon kurirskega vlaka in je bilo dano že drugo znamenje za odhod, je dejala:

»Dajte, da vas še enkrat pogledam . . . Da vas vidim še enkrat. Da, tako!«

Ona ni jokala, a bila je žalostna, kakor da bi bila bolna, in v obraz je trepetala.

»Mislila bom na vas . . . spominjala se,« je govorila. »Zbogom, srečno! Ne zamerite mi česa. Poslavljava se za vedno, za vedno, ker ni treba, da bi se še kdaj videla. Torej, zbogom!«

Vlak je naglo odšel, luči na zadnjem vagonu so skoraj izginile, in črez minuto ni bilo čuti tudi šuma več. Kakor da bi se bilo vse nalašč dogovorilo, da prej pretrga to kratko izpozabljenje, to brezumje. Stoječ pred postajo in zroč v temno daljo, je poslušal Gurov petje čričkov in brnenje telegrafskih žic s takim čuvstvom, kakor da bi se bil pravkar prebudil. In mislil je o tem, da je bil v njegovem življenju vendar še en dogodek, in da se je tudi ta že končal, in ostal je zdaj samo še spomin . . . Bil je ginjen, otožen in občutil je lahek kes, da ta mlada ženska, katere ne bo nikoli več videl, ni bila ž njim srečna; on je bil prijazen ž njo in prisrčen, a vendar v vsem njegovem vedenju, v njegovem tonu in ljubkanju je bilo čutiti nekak posmeh, grob ponos srečnega moškega, ki je vrhutega skoraj še enkrat starji. Ves čas ga je imenovala dobrega, nenavadnega, vzvišenega; očividno se ji ni zdel takšen, kakršen je bil v resnici. Torej jo je nehote varal, in bilo mu je neprijetno sedaj.

Tu na postaji je že dišalo po jeseni. Pihal je mrzel veter.

»Čas je tudi meni na sever,« se je spomnil Gurov, odhajaje s postaje. »Čas je!«

III.

Doma v Moskvi je bilo že vse zimsko. V sobah so kurili, in zjutraj, ko so se otroci odpravljali v gimnazijo in pili čaj, je bilo temno, in hišna je prižigala luč. Začenjal se je mraz. Ko prične padati prvi sneg, prvi dan vožnje na saneh je prijetno videti belo zemljo in bele strehe, diše se mehko, lahko, in v tem času se obude v spominu mlada leta. Stare lipe in breze, bele od ivja, kažejo dobrodušno lice, bliže so srcu nego ciprese in palme, in v njih bližini se že noče človeku misliti na gore in morje.

Gurov je bil moskvič. V Moskvo se je vrnil lepega, mrzlega dne, in ko se je oblekel v kožuh in v tople rokavice ter se izprehodil po Petrovki in ko je v soboto zvečer zaslišal zvonjenje zvonov — izgubil je zanj njegov nedavni izlet in izgubila so mesta, v katerih je bil, svojo privlačno lepoto. Zabavljal je črez Krim, Jalto, Tatarje, ženske in zatrjeval, da je v Švici prijetnejše. Polagoma je prišel zopet v moskovsko življenje in začel se je zopet prepirati z najemniki stanovanj, s hišniki in policaji. S poželjivostjo je prebiral po tri časopise na dan in govoril potem, da ne čita moskovskih časopisov iz principa. Vleklo ga je že v restavracije, klube, na zabavne večere in obletnicc; lahko, brezskrbno občutje in čuvstvo osebne svobode sta izginili, in že mu je laskalo, da prihajajo k njemu znani advokatje in igralci, in da v doktorskem klubu karta s profesorjem. Že je mogel pojesti celo porcijo pečenke s kislimi kumarami, in ko bi Ana Sergejevna videla, kako je hodil iz restavracije zaripljen, mračen, nezadovoljen, bi morebiti spoznala, da ni v njem nič vzvišenega in nenavadnega . . .

Zdelo se mu je, da bo minil mesec, in tudi Ano Sergejevno bo zakrila megla, in samo še redko se mu bo sanjala z omamljivim smehljajem, kakor so se mu sanjale druge. A minil je poldrugi mesec, nastopila je trda zima, pa v spominu je bilo še vse jasno, kakor da bi se bil včeraj ločil z Ano Sergejevno. In spomini so se razvnemali vedno močneje. Ako so se zaslišali v večerni tišini v njegov kabinet glasovi otrok, izdelujočih naloge, ako je slišal romanco, polifon iz restavracije, ali je zavijal v peči veter, naenkrat mu je vstajalo v spominu vse: ono, kar se je zgodilo na molu, zgodnje jutro z meglico po gorah, parobrod iz Feodosije in poljubi. Dolgo je hodil po sobici in se spominjal in nasmihal. In potem so spomini prehajali v sanje, in preteklost se je v domišljiji mešala z onim, kar bo. Ana Sergejevna se mu ni sanjala, ampak je hodila za njim povsod liki senca in mu sledila. Zatisnil je oči in videl jo je kakor živo. In zdela se mu je lepša, mlajša, nežnejša, nego je bila. In sam sebi se je zdel boljši, nego je bil takrat v Jalti. Zvečer ga je gledala iz omare za knjige, iz kamina, iz vogla; slišal je njeno dihanje, laskajoči šum njene obleke. Na ulici je spremljal ženske s svojim pogledom in iskal, ali ni katera podobna njej . . .

In mučila ga je že silna želja, da bi s kom delil svoje spomine. Toda doma ni mogel z nikomer govoriti o svoji ljubezni, a zunaj doma — ni imel nikogar. Tudi z najemniki ne in ne z uradniki v banki. In o čem bi govoril? Ali je mar ljubil takrat? Ali je bilo

kaj lepega, poetičnega, ali poučnega, ali vsaj zanimivega v njegovem razmerju do Ane Sergejevne? In če se je pričel splošen pogovor o ljubezni, o ženskah, je govoril on dolgo; prosil je, naj bi se kaj zapelo, in tudi sam je pel, a nikomur ni prišlo na misel, kaj to pomeni. Samo žena njegova je gibala s svojimi temnimi obrvmi in govorila:

»Tebi, Dimitrij, se prav nič ne poda igrati ulogo šeme.«

Ko se je neko noč vračal s svojim partnerjem, uradnikom iz doktorskega kluba, se ni mogel več zadrževati in je rekel:

»Ko bi vi vedeli, s kako krasno žensko sem se seznanil jaz v Jalti!«

»Kdaj?«

»Zadnjo jesen. Ne morem reči, da bi bila ravno Bog ve kako lepa, a napravila je name neizbrisljiv vtisk, da še do danes nisem prišel sam k sebi.«

Uradnik se je usedel v sani in se odpeljal. A zdajci se je obrnil in zaklical:

»Dmitrij Dmitrič!«

»Kaj?«

»A včeraj ste imeli prav: riba ni bila sveža!«

Te besede, same na sebi tako preproste, so vznemirile Gurova. Zdele so se mu tako poniževalne, nečiste . . . Kakšna surovost, kakšni ljudje! Kakšne brezmiselne reči, kako nezanimivi, ničevni ljudje! Besno kartanje, požeruštvo, pijanstvo, neprestani pogovori vedno o eni in isti stvari! Nepotrebni posli in ti dolgočasni pogovori ubijajo najlepši del življenja, najboljše moči, in naposled ostane samo še neko kebasto, brezkrilo življenje, abotna blodnja, in niti ubežati ne moreš več, prav kakor da bi sedel v blaznici ali sredi arestantske tolpe!

Gurov ni spal celo noč; vznemirjen je bil. Drugi dan ga je bolela glava. Tudi naslednje noči je slabo spal, sedel na postelji in mislil, ali pa je hodil iz kota v kot. Otrok se je bil naveličal, banke se je bil naveličal. Ljubilo se mu ni nikamor iti in o ničemer govoriti. A v ušesih so mu odmevale besede:

»Riba ni bila sveža!«

V decembru se je o praznikih odpravil na pot in dejal ženi, da gre v Peterburg priporočat nekega mladega človeka — in šel je v S. Zakaj? Tega sam ni vedel. Želel je videti Ano Sergejevno in izpregovoriti ž njo par besed na samem, ako bi bilo mogoče.

Prišel je zjutraj v S. in najel v gostilni najlepšo sobo, v kateri je bil ves pod prevlečen s sivim vojaškim suknom in je bila na

mizi črnilnica, siva od prahu, s kipcem jezdeca, ki je vihtel v roki klobuk; glava mu je bila odbita. Vratar mu je dal potrebna pojasnila: von Diederitz stanuje v Staroločarski ulici, v lastni hiši. To ni daleč od gostilne. Živi dobro, bogato, ima svoje konje, in vse ga pozna v mestu. Vratar je izgovarjal ime »Drydyric«.

Gurov je odšel počasi v Staroločarsko in poiskal hišo. V resnici, kakor nalašč se je vlekel nasproti hiše plot, siv, dolg, s koli.

»Ni čuda, pred tem plotom moraš bežati,« je mislil Gurov, ozirajoč se po oknih.

Mislil je na to, da danes ni uraden dan, in da je mož najbrž doma. A tudi sicer bi bilo netaktno, hoditi v hišo in motiti. Ako pa bi poslal listek, je mogoče, da bi prišel v roke možu, in vse bi bi bilo pokvarjeno. Najboljše je, da se zanese na slučaj. In začel je brez prestanka hoditi po ulici in ob plotu, pričakujoč slučaja. Videl je, kako je vstopil pri vratih berač, in slišal, kako so padli po njem psi; potem je črez nekaj minut zaslišal klavir, in čuli so se glasovi slabi in nejasni. Gotovo je igrala Ana Sergejevna. Velika vrata so se zdajci odprla, in prikazala se je neka starka. Za njo je tekel znani beli špic. Gurov je hotel poklicati psa, a hkratu mu je pričelo nemirno biti srce, in od vznemirjenja se ni mogel spomniti, kako kličejo psa.

Hodil je in vedno bolj sovražil sivi plot. Mislil je že, da je Ana Sergejevna pozabila nanj in se zanima morebiti že za druge. In to bi bilo čisto naravno v položaju mlade ženske, katera je prisiljena gledati od jutra do večera ta prokleti plot. Vrnil se je v gostilno v svojo sobo in dolgo sedel na divanu, ne vede, kaj bi počel. Potem je odkosil, in po kosilu je dolgo spal.

»Kako je vse to neumno in vznemirjajoče,« je mislil, ko se je prebudil, zroč v temna okna; bil je že večer. »Bog ve, čemu sem se naspal. Kaj bom pa po noči delal?«

Sedel je na postelji, pregrnjeni z ceneno, sivo odejo kakor v bolnici, in se dražil z nevoljo:

»Vidiš, to je tvoja dama s psičkom . . . To je tvoj dogodek . . . Zdaj pa le sedi tukaj, če hočeš . . .«

Že zjutraj na kolodvoru je vzbudil njegovo pozornost plakat z jako velikimi črkami: igrali so prvič »Gajžo«. Spomnil se je na to in se odpravil v gledališče.

»Najbrž, da prihaja tudi ona k primieram,« je mislil.

Gledališče je bilo polno. Kakor v vseh gubernskih teatrih, je bila tudi tu nad lestencem megla; glasen nemir je delala galerija.

V prvi vrsti so pred pričetkom stali mestni gizdalini z rokami na hrbtu; in v gubernatorjevi loži je sedela odspredaj gubernatorjeva hči z boo, a gubernator se je skromno skrival za zagrinjalcem, in videle so se samo njegove roke. Zavesa se je gibala, in orkester je dolgo intoniral. Ves čas, ko je občinstvo prihajalo in se usedalo, je Gurov poželjivo iskal z očmi.

Prišla je tudi Ana Sergejevna. Usedla se je v tretjo vrsto, in ko jo je Gurov zagledal, se mu je stisnilo srce, in občutil je jasno, da zdaj na vsem svetu ni zanj človeka, ki bi mu bil bližji, dražji in važnejši. Ta ženska, ki se je izgubljala v provincialni množici, ta mala ženska, z vulgarno lornjetko v roki, nič drugačna kakor vse druge, je polnila sedaj vse njegovo življenje, je bila njegovo gorje, njegova radost, njegova edina sreča, kakršno si je želel. In med glasovi slabega orkestra, cviljenjem slabih zasebniških gosli je mislil o tem, kako je lepa. Mislil je o svoji ljubezni in sanjal.

Obenem z Ano Sergejevno je vstopil in sedel poleg nje mlad človek s kratkimi zalisci, jako velik in upognjen; pri vsakem koraku je pokimaval z glavo, in videti je bilo, kakor da bi se neprestano klanjal. Očividno je bil to njen mož, katerega je ona takrat v Jalti pod navalom bridkega čuvstva imenovala lakaja. In v resnici je bilo v njegovi dolgi figuri, v zaliscih in v mali pleši nekaj lakajsko-skromnega. Smejal se je sladko, in v gumbnici se mu je lesketal neki učen znak, prav kakor lakajska številka.

Med prvo pavzo je šel mož kadit, ona je ostala na sedežu. Gurov, ki je tudi sedel v parterju, je pristopil k njej in ji rekel s tresočim glasom in nasilnim smehljajem:

»Dober večer!«

Pogledala ga je in obledela. Potem ga je še enkrat pogledala s strahom, kakor da ne bi verjela svojim očem, in krepko stisnila v roki pahljačo in lornjetko. Očividno se je bojevala sama s seboj, da bi ne padla v nezavest. Oba sta molčala. Ona je sedela, on je stal, prestrašen vsled njene vznemirjenosti, in ni si upal sesti k njej. V orkestru je nekdo poskušal gosli in flavto, postalo jima je zdajci strašno, in zdelo se je, kakor da bi ju iz vseh lož opazovali. Pri tisti priči je ona vstala in urno odšla proti izhodu. On — za njo. In oba sta hitela brez zmisla po hodnikih, po stopnicah, zdaj gori, zdaj doli, in prikazovali so se jima pred očmi neki ljudje v sodniških, učiteljskih in privatnih oblekah, in vsi so imeli znake na prsih. Prikazovale so se dame, garderoba, vlekel je mrzel veter, pri-

našajoč duh cigarnih ogorkov. In Gurov, kateremu je srce silno bilo, je mislil:

»Kako je to mučno, težko! Moj Bog! In čemu so ti ljudje, ta orkester! . .«

Tisti hip se je domislil, kako je takrat na večer spremil Ano Sergejevno na postajo in mislil sam pri sebi, da je vse končano in da se ne bosta videla nikoli več. Pa kako daleč je še bilo do konca!

Na ozkih, mračnih stopnicah, kjer je bilo napisano »vhod v amfiteater«, se je ustavila.

»Kako ste me prestrašili!« je rekla, težko dihajoč, še vedno bleda in preplašena. »Oh, kako ste me prestrašili! Jaz sem komaj živa. Zakaj ste prišli? Zakaj?«

»Dajte si dopovedati, Ana, dajte si dopovedati . . .« je dejal on pridušeno, hlastno. »Prosim vas, dajte si dopovedati . . .«

Ona ga je gledala s strahom, s prošnjo, z ljubeznijo, gledala ga je skrbno, kakor da bi si hotela globoče v spomin vtisniti njegov obraz.

»Kako jaz trpim!« je nadaljevala, ne poslušaje ga. »Jaz sem ves čas mislila samo na vas, živela samo od misli na vas. In hotela sem pozabiti, pozabiti! Ah, zakaj, zakaj ste prišli?«

Vrhu stopnic sta stala na ravnem prostoru dva gimnazijca. Kadila sta in gledala navzdol, a Gurov se ni zmenil za nič na svetu: privil je k sebi Ano Sergejevno in jo začel poljubovati v obraz, lica, roke.

»Kaj delate, kaj delate!« je v strahu govorila ona in ga odrivala od sebe. »Ob pamet sva oba. Odpotujte še danes, odpotujte precej . . . Rotim vas pri vsem, kar vam je sveto, prosim vas . . . Nekdo gre!«

Prihajal je nekdo po stopnicah.

»Vi morate odpotovati . . .« je nadaljevala Ana Sergejevna polglasno. »Slišite, Dmitrij Dmitrič? Jaz pridem k vam v Moskvo. Bila nisem nikoli srečna, nesrečna sem zdaj in nikdar, nikdar ne bom srečna, nikdar! Ne pripravljajte mi še večjih bolečin! Rotim se vam, jaz pridem v Moskvo. A sedaj pojdite! Moj ljubi, dobri, dragi moj, ločiva se!«

Stisnila mu je roko in se spustila po stopnicah navzdol, neprestano se oziraje nanj, in z oči ji je bilo brati, da v resnici ni bila srečna. Gurov je malo postal, posluhnil, in ko je vse utihnilo, je poiskal svojo garderobo in zapustil gledališče.

IV.

In Ana Sergejevna je pričela hoditi k njemu v Moskvo. V dveh-treh mesecih je navadno po enkrat odpotovala iz S. in rekla možu, da se gre posvetovat s profesorjem zastran svoje ženske bolezni — in mož ji je veroval in ji ni veroval. V Moskvi je ostajala v »Slavjanskem Bazarju« in pošiljala takoj h Gurovu služabnika v rdeči kapi. Gurov je hodil k njej, in nihče v Moskvi ni vedel o tem.

Tako je šel nekega zimskega jutra zopet k njej (služabnik je bil že prejšnji večer pri njem, pa ga ni našel doma). Ž njim je šla njegova hči, katero je hotel mimogrede spremiti v gimnazijo. Metel je gost, moker sneg.

»Sedaj je tri stopinje gorkote, pa gre sneg,« je pravil Gurov hčeri. »Ta toplota leži namreč nizko nad zemljo, a v zgornjih plasteh atmosfere je čisto druga temperatura.«

»Papa, zakaj pa po zimi ne grmi?«

Pojasnil ji je tudi to. Govoril je in mislil o tem, da gre na rendez-vous, a za to živa duša ne ve in najbrž ne bo nikoli zvedela. Imel je dvojno življenje: eno javno, ki so ga videli in poznali vsi, kdor ga je hotel, življenje, polno pogojne resnice in pogojne prevare, čisto podobno življenju njegovih znancev in prijateljev, in drugo — ki je teklo tajno. In vsled neke čudne zveze razmer, morebiti čisto slučajne, se je vršilo vse, kar je bilo zanj važno, zanimivo, potrebno, v čemer je bil odkritosrčen in se ni varal samega sebe, vse, kar je sestavljalo zrno njegovega življenja, vse se je vršilo tajno. A vse, kar je sestavljalo njegovo laž, njegovo haljo, v katero se je zavijal, da bi skril resnico, kakor na primer njegova služba v banki, prepiri v klubu, njegova »nižja rasa«, obiskovanje veselic z ženo — vse to je bilo javno. In po sebi je sodil druge. Zato ni veroval temu, kar je videl, in prepričan je bil, da se vrši pod zagrinjalom tajnosti kakor pod zagrinjalom noči v vsakem človeku njegovo pravo, najzanimivejše življenje. Vsako osebno bitje sloni na tajnosti, in morebiti tudi zato kulturni človek tako skrbno zahteva, naj bi se spoštovala osebna tajnost.

Gurov je spremil hčer v gimnazijo in krenil v »Slavjanskij Bazar«. Spodaj je odložil suknjo, odšel navzgor in tiho potrkal na vrata. Ana Sergejevna, oblečena v njemu najpriljubljenejšo sivo obleko, utrujena od pota in pričakovanja, ga je čakala od sinoči; bila je bleda, gledala ga je in ni se smejala. In precej pri vstopu se mu je vrgla na prsi. Kakor da bi se ne bila videla dve leti, je bil njun poljub dolg, trajajoč.

»No, kako ti gre doma?« jo je vprašal. »Kaj novega?«

»Počakaj, takoj ti povem . . . Ne morem.«

Ona ni mogla govoriti, ker so jo polivale solze. Obrnila se je od njega in pritisnila robec na oči.

»Naj se izjoče, a med tem jaz malo posedim,« je mislil Gurov in se spustil v naslanjač.

Nato je pozvonil in ukazal prinesti čaja. Tudi potem, ko je on pil čaj, je ona še vedno stala, obrnjena proti oknu . . . Jokala je od razburjenja, od mučnega spoznanja, da se je njuno življenje tako žalostno sestavilo: shajata se samo tajno ter se skrivata pred ljudmi kakor tatova! Ali ni njuno življenje razbito?

»No, nehaj!« je dejal on.

Njemu je bilo jasno, da se njuna ljubezen še ne konča kmalu, neznano kdaj. Ana Sergejevna se ga je oklepala vedno tesneje, oboževala ga, in bilo bi ji nezmiselno reči, da mora vse to imeti enkrat svoj konec. A ona bi temu tudi ne verjela.

Pristopil je k njej in ji položil roke na pleča, da bi jo poljubkal in se pošalil ž njo, in v tistem hipu se je zagledal v ogledalu.

Njegova glava je začela siveti. In zazdelo se mu je čudno, da se je zadnja leta tako postaral, izgubil vso lepoto. Pleča, na katerih so ležale njegove roke, so bila topla in so vztrepetavala. Občutil je sožalje do tega življenja, tako še toplega in lepega, a najbrž stoječega že na meji, kjer prične pojemati in veniti tako kakor njegovo življenje. Zakaj ga ona ljubi? On se ni nikdar kazal ženskam takega, kakršen je bil, in ženske niso ljubile v njem njega samega, ampak človeka, katerega je ustvarjala njih domišljija in katerega so v svojem življenju poželjivo iskale; a potem, ko so uvidevale svojo pomoto, so ga vendar še vedno ljubile. In niti ena ni bila srečna ž njim. Čas je hitel, on se je seznanjal, združeval in razhajal, a niti enkrat ni ljubil; bilo je vse, kar je hotel, samo ljubezni ni bilo.

In šele sedaj, ko mu je glava pričela siveti, se je zaljubil, resnično in globoko — prvič v svojem življenju.

Ana Sergejevna in Gurov sta se ljubila kot dva najbližnja, sorodna človeka, kakor mož in žena, kakor nežna prijatelja; zdelo se jima je, da ju je usoda sama odločila drug za drugega, in bilo je čisto nerazumljivo, zakaj je on oženjen in ona omožena — čudno je bilo to. In bila sta kakor dve mimoleteči ptici, samec in samica, kateri so ujeli in ju prisilili živeti v različnih kletkah. Odpuščala sta drug drugemu ono, česar sta se sramovala v svoji preteklosti,

odpuščala sta si vse v sedanjosti in čutila sta, da je ta ljubezen izpremenila oba . . .

Poprej se je miril Gurov v žalostnih urah s preudarki, kakršnikoli so mu prihajali na um, a sedaj mu ni bilo do preudarkov. Čutil je v srcu globoko sočuvstvo, hotel je biti odkrit, iskren in nežen . . .

»Nehaj, dobra moja,« ji je govoril. »Dovolj si jokala, — nehaj! Daj, pogovoriva se sedaj. Morebiti najdeva kak izhod.«

Potem sta se dolgo posvetovala, govorila o tem, kako bi se jima ne bilo treba skrivati pred ljudmi, varati jih, živeti v različnih mestih in se na dolgo razhajati. Kako bi se oprostila iz teh neznosnih mrež?

»Kako? Kako?« je izpraševal on in se prijemal za glavo. »Kako?«

In zdelo se je, da samo še malo — in izhod bo najden, in takrat se bo začelo novo, prekrasno življenje. In obema je bilo jasno, da je do konca še daleč — daleč, in da se najzamotanejše in najtežavnejše šele pričenja . . .

Friderik Velbič,

vsled svojih študij po Afriki slaven slovenski botanik.[1])

Spisal Peter pl. Radics.

Nekateri nemški geografski časopisi in za njimi razni dnevniki[2]) so bili pred kratkim prinesli zanimivo vest, da je nemška naselbina v južnozapadni Afriki krstila letos na železniški progi »Swakopmund-Windhock« neko postajo na ime: Welwitsch.

Ta postaja stoji v tistem kraju, kjer je leta 1860. botanik Welwitsch (Velbič), po rojstvu svojem Slovenec, zasledil neko čudesno drevo, ki ga je potem angleški botanik Hooker našemu Velbiču na čast imenoval Welwitschia mirabilis.

To imenovanje je bilo, kakor pišejo nemški geografski časopisi, razveselilo vse botanike sveta, posebno pa avstrijske. Kakor bi ne bili tudi Slovenci ponosni na svojega slovitega rojaka, čigar ime nosi imenovana afriška železniška postaja!

[1]) Viri: Wunschmann: »Allg. deutsche Biografie«. XLI. pag. 699. — Kerner: »Pflanzenleben« 1896, pag. 689. — Sievers: »Afrika« 1891, p. 172.

[2]) N. pr. »Slovenski Narod« z dne 14. febr. t. l.

Mislim, da ustreže »Ljubljanski Zvon« aktualnemu zanimanju svojih čitateljev, ako jim podam po želji uredništva kratko biografsko črtico o Velbiču.

*

Friderik Velbič — ali, kakor se je po nemški ortografiji sam pisal, Welwitsch — se je bil porodil leta 1807. pri staroslavni Gospe Sveti na Koroškem. Njegov oče je bil posestnik. Že v svoji mladosti je rad pohajal po pisanih lokah in temnih gozdovih in občudoval domače rastlinstvo. Dovršivši gimnazijo, je ustregel želji svojega očeta in se vpisal na juridični fakulteti dunajskega vseučilišča. Ali jus mu ni ugajal, in zato je prestopil na medicinsko fakulteto. Ker ni dobival več podpore od doma, služil si je kruha s tem, da je pisal za razne liste glediško kritiko. Njegovi učitelji so bili med drugimi: Jacquin, Hoft in Trattinik. Kmalu se je začel pečati s prirodoznanstvom sploh, posebno z botaniko in objavil je v tej stroki leta 1834. svojo prvo razpravo pod zaglavjem: »Beiträge zur kryptogamischen Flora Unterösterreichs«. Za ta spis je dobil nagrado mesta dunajskega. L. 1836. je postal doktor medicine.

L. 1839. je šel po nalogu würtemberškega popotnega društva na Azorske in Kapverdske otoke preiskavat tamošnje rastlinstvo. Pomudivši se nekaj časa v Londonu, je prišel meseca julija v Lisabono. Tukaj pa je ostal do l. 1853. in je študiral floro portugiško. Prevzel je bil tudi nadzorstvo nad botaniškimi vrtovi v Lisaboni in Coimbri. L. 1853. je potoval po nalogu portugiške vlade z neko znanstveno ekspedicijo na zapadno afriško pobrežje. Še istega leta je dospel v Loando, glavno mesto Angole. Ko je preiskal v prirodoznanskem oziru primorske kraje, potoval je v notranjo deželo, kjer je na svojih dveletnih raziskavanjih na polju flore in favne veliko pretrpel. V teh krajih nekje se je bil sešel l. 1854. s slavnim Livingstonom. To znanje je imelo na Velbiča velik vpliv. Opustil je namreč svojo prvotno namero, da bi šel poprek Afrike do vzhodnoafriških portugiških naselbin, ter je potoval v Pungo Andongo. To svojo pot je tudi opisal v zanimivi geografski črtici, v kateri pravi, da je vsa ta pokrajina en sam velikanski botaniški vrt z najzanimivejšo tropiško vegetacijo. L. 1859. je obiskal primorje Benguele, Kap Negro in pa visoko planoto Huillsko, ki se mu je zdela podobna Švici.

Blizu Kapa Negra pa je našel Velbič tisto že imenovano čudesno drevo, ki so ga domačini imenovali »tumbo«, Anglež Hooker pa ga je krstil na ime: Welwitschia mirabilis.

Črez sedem let se je Velbič povrnil v Lisabono, potem pa, da bi svojo rastlinsko zbirko uredil in književno obdelal, v London. Vsled nekih intrig ga je obdolžil lisabonski parlament po krivem, da je hotel s svojimi prirodoznanskimi zbirkami obogateti, in mu je ustavil denarno subvencijo. Velbič je moral zdaj svoje študije nadaljevati na svoje stroške. L. 1872. je nastal v njegovem londonskem stanovanju požar, in njegove znamenite afriške botaniške zbirke so prišle v veliko opasnost. Velbič je vsled te nezgode obolel na živcih, začel hirati in je umrl dne 20. oktobra istega leta 65 let star.

Vrhu raznih manjših razprav je spisal Velbič delo v latinskem jeziku: »Sertum Angolense« (v »Transactions of Linn' Association«). Velbičeva prirodoznanska zbirka je bila ogromna. Razdelili so si jo med seboj: Berlinski herbar, botaniški vrt na Dunaju, deželni muzej koroški, British-Museum, muzeji v Parizu, Kopenhagenu in v Rio de Janeiru, dalje portugiška vlada, akademija znanosti v Lisaboni in še nekateri drugi zavodi.

Književne novosti

Ivan Plantan: Potovanje na Severni rtič (kap). (Ponatisk iz »Planinskega Vestnika«.) V Ljubljani 1900. Natisnila Klein in drug. 65 strani. Vel. 8⁰. — Cena 40 h.

Ta spis moramo prištevati najboljšim potopisom v našem jeziku. Gospod Ivan Plantan nam opisuje svoje potovanje na Severni rtič v lepem popularnem jeziku. Živo se je zanimal za prirodne lepote nam tako oddaljene Skandinavije, imel pa je vedno odprte oči tudi za kulturne in narodopisne razmere severnih dežel. Najlepša partija v njegovih prirodnih slikah je opis viharja na morju. Te preopasne ure je opisal gosp. avtor z živahno fantazijo in dramatično dikcijo. Iz opisov velikih skandinavskih mest in njih visoke prosvete pa se slovenski čitatelj lahko nauči marsičesa. Če še omenim, da je ves potopis osoljen z obilim humorjem, povedal sem v bistvu vse, kar diči zanimivi Plantanov potopis. Rojaki, ki radi potujejo, naj bi g. Plantana posnemali in tudi opisavali svoja potovanja kakor on; saj se ta literarna stroka pri nas, žal, jako malo goji; edini »Planinski Vestnik«, glasilo »Slovenskega planinskega društva«, jo častno zastopa že 7. leto. *A. Aškerc.*

»Za bratoljubje«. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Janko J. Drameljski. Izdal in založil pisatelj. Tiskal D. Hribar v Celju. 1901. — Povest za slovensko ljudstvo imenuje g. Drameljski svoje delo. Kako težko je spisati ljudstvu kaj takega, da bi mu ugajalo, ali da bi ga celo zadovoljilo, to ve oni, ki je že kdaj kaj pisal v enak namen; to bi lahko tudi posebno še povedala družba sv. Mohorja, ki leto za letom zaman išče v to pripravnih povesti. Prav zato sem pa vzel nekam nezaupno v roko knjigo z gorenjim naslovom,

ki jo je spisal meni in menda tudi našemu občinstvu doslej neznani pisatelj. Ne da bi imel spričo tega kake predsodke, nikakor ne; saj mi je znanih dovolj slučajev, da si je ustvaril marsikdo že s svojim prvencem dobro ime, oziroma, da je ž njim popolnoma uspel. Žal, da ne morem kaj takega reči o tej knjigi. Človek se mora res siliti, da jo prebere do konca. Jaz za svojo osebo moram reči, da sem se žrtvoval; pri vsaki strani se mi je ustavilo, in nikakor me ni bilo volja, da bi obrnil naslednjo. Predno sem bil pri koncu, sem bil docela izmučen. Pisatelj je imel res dobro voljo, ali njegove moči daleč zaostajajo za njo. Dandanes se pa ta dobra volja že tudi pri nas več ne vpošteva, saj imamo vendar že nekaj mož, ki imajo toliko moči, kolikor dobre volje. Ako je pa g. Drameljskega privedlo do pisateljevanja golo »bratoljubje«, tedaj je zašel po mojem mnenju popolnoma na krivo pot. To bratoljubje bi bil pokazal bolje s tem, da bi bil deloval med svojim ljudstvom z zgledom in živo besedo, kajti s svojo pisano besedo prav gotovo ni prepričal ali izpreobrnil žive duše; k večjemu je zbudil pri bralcu vsled svoje okornosti pomilovalen nasmeh. Jaz gotovo nisem tisti, ki bi si na vsaki strani kake povesti napravil vprašaj, češ, da je stvar neverjetna. Vedno sem bil prepričan, da na svetu ni nič neverjetnega, da pa je mnogo onega, kar imenujejo nekateri neverjetno, včasi prav mogoče, dasi je morda pripisovati le golemu slučaju in je torej vsled tega nemotivirano. Toda v tej knjigi so značaji nastopajočih junakov res popolnoma ne samo neverjetni, ampak naravnost nemogoči. Kdor je normalno duševno razvit, kdor je izpolnil svoje šestnajsto leto, ta ne more tako misliti, niti govoriti, niti tako delati, kakor delajo junaki g. Drameljskega. Od začetka pa do konca povesti, vse je tako grozno naivno, vse tako žalostno smešno, da se mora človeku nehote smiliti — pisatelj, ki svojih ljudi ne pozna niti do gležnjev! — Moj Bog, in te primere! N. pr. takoj na 1. strani — »včasi se čuje glas kake taščice, kateri se zdi kakor molitev nekdanjih redovnikov«, ali pa »— se mu je zazibala nemirna duša v sladko čutstvo, kakor so se zibali v pomladnem vetriču vrhovi dreves«. Primere morajo biti neprisiljene, resnične in se ne smejo rabiti ob vsaki priliki in nepriliki! — In pa jezik! Od pisatelja moramo v prvi vrsti zahtevati, da zna pravilno pisati, da mu slovnica ni deveta dežela. Gospod Drameljski ne pozna niti najprimitivnejših pravil, n. pr. on niti ne ve, da se pomakne v nikalnih stavkih tožilnikovo dopolnilo v rodilnik i. t. d. — Navzlic tem opomnjam pa moram pripoznati gospodu Drameljskemu vendar nekaj pripovednega daru. Ako se bode hotel učiti najprej jezika, opazovati ljudi, kako zares žive, govore in delajo, čutijo in mislijo, ako se bode nadalje tudi zares vživil v življenje ter prebiral najboljše pisatelje s kritičnim očesom, tedaj utegne kdaj spisati še kaj povoljnega. Samo naj se od začetka ne loteva dolgih povesti, poskusi naj svojo srečo v krajših črticah, naj pili in brusi . . . vederemo! — Pridnost in vestnost sta poleg pripovednega daru — vse! Sicer pa dobrega pripovednika ne učini niti najvzornejša akademična izobrazba, niti največja učenost, prav tako kakor mu do njega ne pripomore sam pripovedni dar brez vsake naobraženosti!

Gospod Drameljski je knjigo sam založil, to stane denarja, in po mojih mislih bode sedaj bridko okusil, kako nevaren hazard je to, ako si privošči tak »šport« Slovenec, ki se ne valja ravno v izobilju. Nadalje pa moram resno pripomniti, da imamo Slovenci premnogo uredništev, ki imajo prazne predale

in ki rada sprejemljejo vsako delo, ki je količkaj vredno. In za ljudstvo je v prvi vrsti družba sv. Mohorja. Kdor čuti v sebi kaj zmožnosti in veselja do pripovedovanja preprostemu ljudstvu, ta je najprej zavezan, da se zglasi pri njej! — *Jos. Kostanjevec.*

Gundulić und sein »Osman«. Eine südslawische Litteraturstudie von Alfred Jensen. Göteborg, Wald. Zachrissons boktryckerei 1900. VI+422. — Znameniti švedski slavist, tudi nam Slovencem dobro znani in ljubi prijatelj g. Jensen, ki je tudi našemu jeziku popolnoma vešč, sotrudnik »Ljubljanskega Zvona«, je bival predlanskim leto in dan v Dubrovniku ter študiral dubrovniško literaturo in kulturo. Plod teh študij je omenjena monografija o Gundulićevem epu »Osman«. Gospod Alfred Jensen je izdal to knjigo v nemškem jeziku, da bi jo med Germani in tudi med Slovani lože razširil nego pa, če bi jo bil izdal v švedščini. Gospod Jensen razpravlja z znanstveno akribijo o starem Dubrovniku in njegovi književnosti in kulturi, potem govori o Gunduliću, njegovem življenju in njegovih delih. Podaje obširno vsebino njegovega »Osmana« in govori o vseh momentih, tičočih se tega klasičnega epa. Gospod Jensen pravi, da ni nameraval pisati prevoda »Osmana« niti komentarja, nego on je hotel na podlagi najboljših virov pokazati v velikem pesniku Gunduliću, kako je bil ta pesnik naravni produkt slovanske renesanse v Dubrovniku. Knjiga g. Jensena je torej važno delo, in samo škoda je, da ni natisnjena v več eksemplarjih.

Gospod Jensen je sedaj član kraljeve švedske akademije v Stockholmu kot poročevalec za vse slovanske literature. *A. Aškerc.*

Še enkrat: »Prešeren in slovanstvo«. Spisal Fr. Ilešič. Pod naslovom »Pesnik Prešeren — pred Ilešičevo sodbo« je objavil v listku »Slovenskega Naroda« z dne 11. in 12. februarja t. l. gospod dr. Fr. Vidic kritiko, ki izziva nasprotno kritiko, ker mrgoli netočnosti in krivih pojmov. Pred vsem je treba napomniti, da profesor Ilešič v svoji razpravi ni prerešetal pesnika Prešerna, temveč pesnika rodoljuba v njegovih odnošajih do slovanstva. Gospod dr. Vidic je zmešal pesnika in rodoljuba-Slovana.

Nekam čudna je trditev, da bi se kritik (g. dr. Vidic) ne bil čudil, ako bi bil odstavek o pomenu Prešerna v zgodovinskem razvoju slovenstva napisal kak politik, ki je drgetal za svoj mandatek, ker so se za njim podili radikalnejši kandidati ter nad njim vihteli svoj bič; da pa je prišel do takega spoznanja prof. Ilešič, to je vsekakor zanimivejše. — Ali smejo o politiki govoriti samo poslanci, drugi navadni ljudje pa nimajo za politiko niti sposobnosti, niti upravičenosti? O drugih osebnostih, na pr. o nevrednosti nekega odstavka za slovenskega profesorja, ne bodem razpravljal. Zato ima g. profesor Ilešič sam besedo.[1])

G. dr. Vidic je vprašal g. Ilešiča, je li res prepričan (Ilešič), da je edino ali recimo v prvi vrsti kriv ubogi Prešeren, da Ilešič ni rojen Hrvat. Če bi se bila dala lepa in idealna ideja ilirizma oživotvoriti, bi se bilo to zgodilo vkljub — Prešernu. — G. dr. Vidic je menda hotel reči, da bi bili Slovenci postali Hrvati, ako bi bili sprejeli štokavščino za knjižni jezik. Drugo je jezik, drugo je politična narodnost. Ako bi bili Slovenci sprejeli štokavščino za knjižni jezik, se ne bi bili zaradi tega prelevili v Hrvate, kakor se niso niti kajkavski niti čakavski Hrvatje izpremenili v Srbe, ko so sprejeli štokavščino. Sicer pa Ilirci niso vsiljevali hrvatskega imena, nego so predlagali kot skupno ime

[1]) Prim. »Slov. Narod« z dne 18., 19. in 20. februarja.

»ilirsko«, ki je moglo vse južne Slovane spojiti in vendar posameznim plemenom ostavljati svoje ime. Tudi Slovaki so imeli nekaj časa češčino za knjižni jezik, pa so zato vendar ostali Slovaki. Norvežanom je rabila mnogo časa danščina kot knjižni jezik, in vendar so ostali Norvežani; v severni Ameriki govorijo angleški, pa vendar nihče ne imenuje sebe Angleža, niti Mehikan sebe Španca, niti Brazilec Portugiza, čeprav govore Mehikani španski, Brazilci portugiški jezik. Pa tudi hrvaško ime nam ne bi bilo nič škodilo, ako bi ga bili sprejeli.

Gosp. Ilešič tudi ni nikjer trdil, da je Prešeren edini kriv, da niso Slovenci sprejeli ilirščine. S tem pa ni rečeno, da ni bil nič kriv. Bilo je več faktorjev, ki so to zakrivili, ali eden izmed glavnih faktorjev je bil Prešeren. Tudi ako bi bil Prešernov odpor čisto pasiven, bi bil Prešeren kolikor toliko kriv. »Kdor ni z mano, je proti meni.« Prešeren pa je bil najimenitnejši slovenski literat in je s svojim aktivnim literarnim delovanjem tudi druge odvračal od ilirizma. Nihče ni trdil, da je bil Prešeren iz zlobnosti nasprotnik ilirske ideje. Ako pa je bilo njegovo subjektivno prepričanje, da je ilirska ideja neizvršljiva, s tem ni dokazano, da je bila res neizvršljiva, saj Prešeren ni bil nezmotljiv.

Gosp. dr. Vidic pravi dalje: »Ali res misli Ilešič, da bi bil ilirizem zmagonosno prodrl, ako bi bil Prešeren stopil v njegovo službo? Jaz dvomim.« Jaz pa nič ne dvomim. Znano je, da so bili skoro vsi pisatelji one dobe navdušeni za to idejo. Ako bi se je bil Prešeren pri svoji visoki darovitosti poprijel, bi bil za seboj potegnil vse ostale kranjske pisatelje; saj Štajerci, Beli Kranjci in Korošec Jarnik so bili vsi itak za to idejo. Ali ni znano, kako sta vplivala Dante na sprejetev toskanskega narečja v Italiji in Luther na sprejetje sakonskega narečja v Nemčiji?

Kritik pravi dalje, da mora g. Ilešič kakor filolog vedeti, da se narodu ne da vsiljevati kak jezik, ker se vsak razvija samostojno in naravno, da je neodvisen od vsake komande itd. Mnogobrojni nemški in italijanski dialekti, ki so si med seboj bolj različni, nego je slovenščina od ruščine, kamoli od štokavščine, se tudi še dandanes naravno in samostojno razvijajo. In vendar imajo Nemci in Italijani književne jezike, katerim se priučavajo šele v šoli. Ali so morebiti sicilski in sardinski kmetje sami sebi izvolili toskanščino kot knjižni jezik, ali pa meklenburški in holšteinski kmetje saksonščino? Pisatelji so bili oni, ki so knjižni jezik ustanovili, in baš tako bi bili lahko Slovenci sprejeli štokavščino kot knjižni jezik; saj izobraženi Slovenci dobro vedo, kar je Jagić dokazal, da so vsi južni Slovani ena skupina, ki govori en jezik, a različna narečja, in da uvedenje štokavščine pri Slovencih ne bi bilo vsiljevanje drugega jezika. Pri Nemcih in Italijanih ni bilo tako ozkega obzorja, da bi bili na pr. Alemani ali pa Benečani mislili, da smejo le svoje narečje povzdigniti v književni jezik.

Oni »višji elementi«, katerim se seveda strahopetni Slovenci vedno klanjajo, četudi jim oni za tilnik stopajo, so brez ugovora v šolo uvedli štokavščino pri kajkavskih in pri čakavskih Hrvatih; rad bi vedel zakaj je ne bi bili uvedli pri Slovencih, ako bi bili merodajni krogi, in to so pisatelji, dali štokavščini svoje mesto.

Politična vplivnost — g. dr. Vidic priznava to — bi bila večja, ako bi bili Slovenci sprejeli štokavščino. Ali ve g. kritik, kake važnosti je politična vplivnost? Hrvatom v Istri, ki so v izobraženju za Slovenci daleč zaostali, sta priborila njih poslanca hrvatsko gimnazijo v Pazinu. Olikani Slovenci pa vkljub

vsem svojim poslancem niso mogli dosedaj niti ene gimnazije pridobiti! V Gorici niti paralelnih razredov v nižji gimnaziji ni, na Koroškem pa niti slovenskih ljudskih šol nimajo. Italijanov v Dalmaciji je ena pest, in vendar imajo vse, česar žele. To je politična vplivnost. Čeprav se pa Hrvatom v Istri slabo godi, imajo vendar zaslombo v ostalih hrvaških deželah. Moti se, kdor misli, da so zadnje volitve v Istri dokaz, da Hrvati propadajo. Lahko trdim, da se doslej še ena vas v Istri ni raznarodila, pač pa je izvestna prikazen rastoče raznarodovanje na Koroškem in na Štajerskem navzlic vsej izobraženosti slovenskega ljudstva.

Gospodarsko ojačenje je res vrlo važno za neodvisnost narodovo. »To je val in zid, ob katerem se odbije tuji naskok!« pravi g. dr. Vidic. Odkod pa prihaja gospodarsko ojačenje? Ali ne vidimo mar, da so najsilnejše in politično najjačje države baš tudi gospodarski najmočnejše? Brez politične jakosti je ni gospodarske. Čim manjša pa je politična skupina, tem manjši je njen vpliv, tem manjša tudi gospodarska jakost. Če bi bili Slovenci gmotno še tako neodvisni in duševno še tako napredni, bi se vendar sili kulture in gospodarstva onih narodov, ki broje mnoge milijone, ne mogli odtegniti. Čim manjše je število naroda, tem manj uslovov ima oni narod za kulturno in gospodarsko samostojnost.

Kritik pravi nadalje: »Napaka je Ilešičeva, da je sodil pesnika, umetnika (zopet pesnika-umetnika!) Prešerna nekako z današnjega političnega stališča, in vendar bi ga bil moral, ako hoče biti lojalen, soditi po duhu Prešernove dobe.« Poslednje besede so resnične. Neresnično pa je, da je Ilešič sodil pesnika in umetnika. Ilešič je pesnika in umetnika pustil pri miru in mu izrecno pripoznal imenitnost kot leposlovcu in umetniku. Ilešič je govoril o Slovanu Prešernu, in to zategadelj, ker se je dosedaj Prešernovo slovanstvo kovalo v zvezde. Je li pa sploh vsako delovanje v duhu svojega časa hvale vredno? Delovanje postaje umevno, ako se presoja po duhu dobe dotičnika, zato pa ni brezprikorno.

Tudi ljubezni do domačega jezika Ilešič Prešernu ni odrekal. Nikjer ni besede, ki bi se smela tako tolmačiti. Ali ljubezen do domačega narečja ni zato zasluga za slovanstvo. Po našem subjektivnem, a z objektivnimi dokazi podprtem mnenju bi bila ljubezen do skupnega književnega jezika južnoslovanskega Slovencem v kulturnem, političnem in gospodarskem oziru večjo korist prinesla nego ljubezen do domačega narečja, in zato se ne moremo udeležiti onih slavospevov, ki proslavljajo Prešerna-Slovana. Prešerna-Slovenca Ilešič ni nikjer neugodno omenil. Bil je Prešeren iskren domoljub, v poznejših časih celo Slovan, a v korist slovanstvu njegova pasivnost ni bila.

Kar se torej tiče »Zdravice«, je nedvojbeno, da se je Prešeren v njej izrazil iskrenega Slovana. Žal, da tako pozno. Saj je zložil to zdravico šele kratek čas pred svojo smrtjo. Ilešič je dokazal, kako se je Prešeren polagoma iz Kranjca brez lastne iniciative, vsled vnanjih prilik, pretvoril v Slovana.

G. dr. Vidicu se zdi neverjetno, da bi bil Vraz na Prešerna v slovanskem zmislu vplival, ker je Vraz šele l. 1837. intimno s Prešernom občeval. Ako so besede prepričevalne, se damo prepričati tudi od oseb, katerim niti imena ne poznamo, na pr. po časopisnih člankih, katerim ne vemo pisatelja. Zato je bilo nepotreba, da bi bil Vraz samo ob času intimnega občevanja mogel vplivati na Prešerna. To se je zgodilo mnogo pred 1837. l. —

Da Iles̆ičevi nameri ni sodilo navesti besed, katere je Prešeren izrekel o Kordeševi nameri — tega g. dr. V. sam ne verjame.

»Da Prešeren ni imel iniciative in da pozneje ni več mnogo delal, za to ni odgovoren Prešeren, ker je bil lirik, in tak poje, dokler mu narekuje srce, in se ne sme siliti.« To je vsebina nekega odstavka v kritiki g. dr. Vidica. Izvrstno! Ilešič nikjer ni trdil, da bi se bil moral Prešeren siliti. Mi smo prav zadovoljni s Prešernom pesnikom in cenimo ter uživamo njegovo poezijo kakor le kdo drug. Zato pa ni bilo treba podtikati Prešernu mučeništva za narod in širokih pogledov na slovanstvo. Ne Prešerna, nego one slavospevnike Prešernovega slovanstva je Ilešič pobijal.

Gospod Vidic piše: »Nekako zametujoče izjavlja Ilešič: „Prešeren ima velik pomen le za slovensko leposlovje“ . . . Ali ni to nič?« — Kdo pa je dejal, da to ni nič? Leposlovje je mnogo, a ni vse, ker v narodnem življenju je poleg leposlovja še mnogo važnih stvari. Ilešič je dejal, da je bil Prešeren imeniten poet, ne pa imeniten slovanski politik in buditelj naroda. Da pa tudi politika in probujanje narodne zavesti in slovanstva kaj velja, tega menda vendar ne bode niti g. dr. Vidic tajil. Angležem ni sam Shakespeare pridobil svetovne vlade, pač pa še drugi imenitniki. Goethe in Schiller sta slava nemškega naroda, a do ugleda je nemškemu narodu v svetu Bismarck več pripomogel nego oba pesnika.

Da smo s Prešernom postali Slovenci narod in da se danes s Prešernom postavljamo ob stran drugim kulturnim narodom, je prazna fraza. Pojem kulture je nekaj obširnejši nego pojem poezije. Da je poezija najvažnejša, bi bili Srbi in Kozaki najkulturnejši narodi, ker je pri njih poezija še dandanes doma.

R. Perušek.

Dostavek uredništva. Dali smo prostora tej repliki, ker ni osebna in ne žaljiva, nego je pisana povsem stvarno in mirno. Prepričani smo tudi, da je sedaj preporno vprašanje »Prešeren in slovanstvo« od vseh strani, pro in contra pojasnjeno in prerešetano dovolj. Naši čitatelji so si morali sedaj že sestaviti svoje pravo mnenje. Uredništvu se ne vidi več potrebno, da bi še samo potratilo več besed o dognanen »vprašanju«. Samo en moment naj še, in to zadnjikrat, v tej stvari poudarimo! Mi ne moremo dovolj obžalovati, da nimamo s Srbohrvati enega in istega književnega jezika, vendar bi nam za bodočnost niti ta skupni književni jezik povsem ne zadoščal. Ne samo južni, nego tudi vsi severni Slovani bodo morali iz istih ozirov, o katerih govori g. prof. Perušek na str. 283. svoje replike, težiti za tem, da si izbero za svoj diplomatični, znanstveni skupni jezik — jezik ruski. To je jasno ko beli dan. A tega teženja po vseslovanskem ruskem jeziku nam ne narekujejo niti politične fantazmagorije niti sentimentalen entuziazem, nego čisto praktična nujnost in zdrava pamet! — In s tem — konec polemiki, konec debate!

Nakazanije vъ učilišteto i sěmejstvoto. Pedagogičeski etjudъ otъ Prof. M. Vambergerъ. Prěvelъ i dopolnilъ A. Bezenšekъ. Plovdivъ, 1901. 8°. 32 str. — Lansko leto je obhajal znani naš rojak prof. Bezenšek v Plovdivu na Bolgarskem petindvajsetletnico svojega učiteljevanja; ob tej priliki mu je njegov nekdanji učenec, prof. Vamberger v Karlovcu, tudi Slovenec po rodu, poklonil to pedagoško študijo o »kaznovanju v šoli in rodbini«, ki daje g. pisatelju spričevalo o obširnem znanju, pedagoški milini in plemeniti vnemi za napredek človeštva. *Fr. Ilešič.*

II. redni koncert »Glasbene Matice« dne 9. marca. Dva nova bojevnika na torišču glasbenega razvoja je dovedel spored zadnjega koncerta javnosti, ne iz logov tujih, marveč iz domovine. Dr. Gojmir Krek in Anton Lajovic sta novinca, ki ju imam v mislih. Nastopila sta krepko, vzbudila sta zanimanje, smem pa tudi reči, da sta vzbudila nado, da sta muzika, ki ne ostaneta le hipne prikazni enega samega sporeda. Krekov talent je tendenciozen, ima že v prvih svojih pojavih odkrito izražen program, blesteč v barvah novostrujarstva. Tri pesmi Dragotina Ketteja je podal, podal jih je v obliki, ki izzivlje h kritiki, kajti nova je, novo hoče podati, in gotovo je, da je izraz hrepenenja po uvedenju doslej nenavadnega popisovanja glasbenih teženj. Besedi hoče priznati pristoječo ji veljavo, v nemar puščajoč melodijo, da se mu ne poreče, da hoče dominirati z glasbo, da hoče zlorabljati besedo v invencijo efektne melodije. Le kot arabeska se vpleta pod besedo njo spremljajoča glasba in glasba nosi besedo ko zamaknjena v občudovanju nje veljave. Rapsodistna postane pri tem glasba in odvisna v svojem uspehu od učinka, ki ga stori pesniško besedilo. Kaj naravno je, da more taka manira doseči najboljši učinek v intimnem krogu omejenega števila čestilcev muzike, neprofanirana pred javnostjo po glasnem efektu hlepečega občinstva. —

V Antonu Lajovicu pozdravljamo prvega slovenskega simfonika; energija, s katero stopa že s prvencem svojega nadarjenja na dan, vsaj vzbuja nado, da ne ostane pri prvem poskusu, da je namreč v zadnjem koncertu proizvajani »Adagio« le prvi členek v vrsti bodočih del. Lajovic kaže v »Adagiu« talent za tehniško znanje; vse, kar je podal že pri prvem nastopu, govori za to, da imamo opraviti z novincem, ki ga smatrajmo za kandidata, stremečega po pravem umetništvu, ne zgolj za diletanta. Resno se je poprijel Lajovic svojega dela, z vnemo za ustvaritev umetniški odlikujoče se skladbe, in diviti se je vervi, s katero je vskočil v ustroj velikega orkestra, da si ga učini poslušnega svojemu hotenju in mišljenju. Kombinatorsko mišljenje prevladuje seveda še, muzikalne invencije čaka zmagoslavni dan, ko se vzpne skladatelj nad prvo periodo boja s težkočo, tehniško obvladati orkester.

Kaj da zmore simfonik, nadarjen po Bogu, pravi muzik, ki mu je skladanje lahkota in slast, občutiti je pri Dvořáku, kateri je bil zastopan na sporedu po simfoniški svoji uverturi »Carneval«. Kako tu poje in pleše orkester! V neutesnjeni živosti vrvi v njem, blesteči sijaj in toplo poljoče življenje se glasi iz vsakega postopa, iz vsake kretnje mogočnega instrumenta, nazvanega orkester. Melodije kar stresa Dvořák, njemu je raba orkestra igrača, in njemu je življenska potreba, izražati svoje čute in svoje misli v simfoniški skladbi. In kar je simfonikov na svetu, Dvořák je danes med njimi prvi, Dvořák je sedaj nedosežen vzor, zavidani mojster orkestrskega skladanja.

Kot vodja koncertu je podal prof. Hubad orkestralne točke v skrbni upravi, sveže in razvnemajoče, kajti ponos mu je vsekdar, stati orkestru kot vodja na čelu. Isto natančnost v izvršitvi je pokazal s svojimi zbori, ki so proizvajali znamenito in v polni zavesti svojega renomeja, ki ga treba »Glasbeni Matici« na čast vsekdar na novo uveljaviti, Wagnerjeva zbora iz

»Tanhäuserja« »Presrečen sem« in »Pozdrav vesel dvorani« ter Zajčev zvokovno efektni, manj muzikalno se odlikujoči »Dolazak Hrvata«.

Posebnost je dodalo koncertu solistovsko sodelovanje praške umetnice na harfo, gospe Jelene Klička-Nebeske. Umetniško svojstvo virtuozinje se je javilo že pri izberi sporeda, ki je bil vseskozi izredne muzikalne vrednosti, ko je bila vmeščena med drugim transkripcija Smetanove simfoniške uverture »Vltava«, Trnečkova »Češka fantazija« in razkošna fantazija njenega očeta Klička o poezije polni narodni pesmi »Ach není tu«. Težavno tehniko igre na harfi je premagala virtuozinja že zdavnaj; z bravuro rabi svoj instrument in z vso svojo dušo se posvečuje interpretaciji proizvajanih skladb kot umetnica, ki jo je moči le občudovati, ker budi v duši poslušalčevi zaupanje v nekaljen užitek.

Naposled nam je omeniti opernega pevca Tita Olszewskega, ki je z umetniškim zanosom interpretiral zgoraj omenjene Krekove pesmi, to ob priznanja vrednem spremljevanju rutiniranega pianista Jos. Procházke.

Dr. Vladimir Foerster.

Med revijami

Moskovskija Vjedomosti o Korševem Prešernu. V broju 353. l. 1900. so bile prinesle »M. V.« izpod peresa nekega D. P. kritiko o Korševem ruskem prevodu Prešernovih poezij. Ta kritika je bila natisnjena v »M. V.« kot feljton pod zaglavjem; »Slovenski poet«. Ker mora slovenske literate zanimati, kako sodijo Rusi o »ruskem Prešernu«, podajem tukaj svojim rojakom, čitajočim »Ljubljanski Zvon«, kritiko »Moskovskih Vjedomostij« v prevodu. Pisatelj D. P. piše:

»Dne 21. nov. st. sl. je preteklo sto let od rojstnega dne slovenskega pesnika Franceta Prešerna. V njegovi domovini so dostojno praznovali to godovanje, pa tudi pri nas Rusih ni prešlo brez sledu. Najboljši jubilejni dar v spomin in čast tistega, s katerim se morejo ponašati vsi Slovani, bo pa gotovo prevod Prešernovih poezij, izdan za jubilejni dan. Izvršil je ta prevod znani poznatelj poezije in nadarjeni poet F. E. Korš.

Ta jubilejni dar je namenjen ne učenim slavistom, pravi sam prevajatelj, nego ljubiteljem poezije sploh. Ta knjiga ustreza našim željam tem bolje, ker smo mi, samim sebi na sramoto, le malo znani s slovanskimi pesniki. Samo ime Franceta Prešerna mnogim iz nas ne pove prav ničesar, dasi je v svoji domovini ta izredni poet že davno ocenjen dostojno in pravično ter je nenavadno priljubljen vsemu slovenstvu v Avstriji in Italiji.

Taka nevednost Rusov, celo izobraženih, v poeziji slovanski je pač precej otežila nalogo prevajatelja. Primorala ga je pripisati svojemu prevodu celo lekcijo ne le o Prešernu in njegovih poezijah, nego vobče o slovenski umetni poeziji v zvezi z razvojem slovenskega jezika. Nam pač ni treba poudarjati, da je ta nevoljni predgovor napisan z redkim znanjem stvari same in s tisto skrbnostjo, polno ljubezni, katera odlikuje sploh vsa dela F. E. Korša v okviru njegovemu srcu tako priljubljene poezije.

Poet-profesor začenja z zgodovino in zemljepisom slovenskega plemena. V obrisu, napisanem prav zanimivo, seznanja avtor čitatelja s predniki in so-

dobniki Prešerna. V životopisu Prešernovem g. Korš najbolj poudarja tiste dogodke, kateri so posebno vplivali na umotvornost pesnikovo. Tukaj moramo zabeležiti duhovito opazko Feodora Evgenjeviča glede zveze med življenjem poeta in proizvodi njegove muze. »Samo po sebi je umevno,« pravi F. E. Korš, »da ni možno pisati životopisa nobenega pesnika samo po njegovih pesmih, če je bil zares poet, a ne samo prelagatelj svojega življenja v stihe. Pa med posamnimi pesniki je razlika. »Ponarejeni« pesniki, ali vsaj tisti, ki zajemajo svoj poetični duh íz knjig, ne pa iz življenja, zavedno izmišljujejo snov za svoje proizvode; istiniti poeti pa, če bi bila njih nadarjenost tudi majhna, ustvarjajo na posamne slučaje; njih pesmi so to, kar Goethe nazivlje »Gelegenheitsgedichte«; kajti ni poezije brez umotvornega duha, a življenski dogodki porajajo v poetičnih dušah tak duh — sẹveda ne vselej, ne vsi dogodki in ne eni in isti v vseh pesnikih.«

Zatem prihaja g. Korš k Prešernu ter podaje tako karakteristiko našega pesnika:

»V Prešernovih poezijah ni pesmi, katera bi ne imela svojih korenin v življenju. To življenje pa mu kot istinitemu pesniku seveda pretvarja poetični duh, nezavedno prisposabljajoč si same okoliščine in prizore, ki ga provzročujejo. Zato pa mora v tem obziru biti oprezen, kdor hoče iz njegove pesmi izvleči životopisen podatek.» Stopivši na tako stališče o Prešernu, razbira prevajatelj celo vrsto njegovih proizvodov drugega za drugim ter pojasnjuje raznorodni duh v kiticah slovenskega poeta s temi okoliščinami, s katerimi je moral v življenju računiti. Pa te okoliščine večjidel niso bile lahke, niso bile vesele, in Prešeren je bil po pravici nezadovoljen s svojim življenjem in s svojimi bližnjimi, kakor to svedoči njegov životopisec — J. Stritar. Vzrok te nezadovoljnosti je bil med drugim tudi ta, da si je pesnik preživo predstavljal ideal, katerega uresničenje je na tem svetu ničemurno, nemožno, dasi je po njem slovenski poet strastno stremil vse svoje nedolgo življenje. Vse to je seveda vplivalo na poezije Prešernove, v katerih tupatam res nahajamo sledove pesimizma.

Pa Prešerna ne smemo smatrati za pesimista v navadnem pomenu besede, nadaljuje prevajatelj. Kajti pravi pesimizem je pravzaprav osnovan na egoizmu, dasi je nazunaj veličav in živopisen ter probuja v nas sožalje s tistim, ki mu je podvržen radi teh ran, ki mu jih seka. On trdi, da vse na svetu ne velja nič, tiho pa pristavlja: razen mene!

Prešeren je mogel biti nezadovoljen z okoliščinami ter pod vplivom svojih osebnih nesreč je bil lahko jezen na to življenje. Ali širokost njegovega uma in dobrota njegovega srca nista dopuščali, da bi bil kot ozek subjektivist zametaval vse, izvzemši svojo lastno osebo.

Prešerna smemo smatrati za pesimista le pogojno: 1. Med mračnimi notami slišiš o njem tudi glasov, če ne radostnih, pa vsaj primirljivih. 2. Njegov pesimizem ne obsoja samozadovoljno vsega sveta, ampak le skrbi in boli ga, da ta svet ne odgovarja njegovemu idealu. 3. Prešeren je veroval, de se ta ideal popolnoma uresniči na onem svetu, a nekaj se ga utelesi tudi na tem, pa ne takoj, a nekoliko pozneje, ko ljudje spoznajo, kaj jim je pravo blago.«

Težko je pač opisati poezije Prešernove bolje in resničneje. V njem bi mnogi brez razloga radi videli obupanega pesimista. Slovenski poet res ne obsoja sveta, pač pa ga boli njegova nepopolnost; pa ta bol je brezkončno daleč od slaboglasne »svetovne bolesti«, kakršna je bila bol tistega Lenaua, o

katerem so njegovi sodobniki hoteli videti drugega Goetheja. Prešeren ni obupal, on je veroval v uresničenje ideala, in v tej veri je glavna sila njegove poezije.

Preidimo k poezijam Prešernovim v duhovitem prevodu F. E. Korša. Tu moramo najprej opomniti, da je priljubljena oblika slovenskega pesnika sonet, v katerem je dosegel redko popolnost in je dostojno tekmoval s Petrarko, kateremu se je sam kaj rad primerjal. Kako je bil Prešeren kos sonetu, je pač najbolj razvidno iz znamenitega »sonetnega venca«. Nam pač ni treba poudarjati težav, katere dela »sonetni venec« pri prevodu, če je prevod še tako svoboden. Primorani smo torej tem bolj čuditi se umetnosti, s katero je izpolnil svojo zadačo F. E. Korš, opustivši le akrostihon magistrale; kajti ni bilo moči ohraniti i tega pri prepesnitvi »sonetnega venca« v ruščino.

Mi nismo brez vzroka nazvali prevoda F. E. Korša prepesnitev. Kajti nadarjeni in občutljivi prevoditelj je uvidel, da je v prevodu poetičnih proizvodov najvažnejše, da bi bil splošni vtisk prevoda isti kakor v izvirniku. Torej mu navadno ne zadostuje samo prepesnitev vsebine, ampak čuva in ohranjuje tudi obliko originala. Kar se tiče posameznih netočnosti in neprostovoljnih odstopljenj od izvirnika, drži se gosp. Korš temeljito pravila, da je to dovoljeno, samo da ostane duh. Če torej začnemo primerjati izvirne poezije Prešernove Korševemu prevodu v ruščini, se takoj prepričamo, da pač ni povrsten prevod, s katerim se je, na primer, kaj rad ponašal pokojni Fet v svojih prevodih starih klasikov. Pri tem pa tudi zapazimo, da je splošen vtisk izvirnika in prevoda nenavadno blizek, neredko popolnoma enak. F. E. K. ne prevaja doslovno, od besede do besede, ampak le pripoveduje Prešerna po ruski, čuva pa vnanji lišp poezij — obliko, kar še bolj pospešuje enakost vtiskov.

Pa Prešeren ni pisal samo sonetov. Oblika njegovih poezij se odlikuje tupatam z velikimi in divnimi posebnostmi, kar dela prevoditelju veliko težav, če jo hoče ohraniti v celoti. V tem oziru se posebno odlikujejo »Pesmi«, ki so po obliki vse take, kakor da bi bile nalašč prirejene za petje. Tudi te težave je premagal prevoditelj, dasi tupatam očividno ne brez precejšnjega truda.

Prešeren je živel v Avstriji sredi Nemcev, s katerimi je bil vedno nočeš-hočeš v dotiki, bolj ali manj tesni. Znal je torej popolnoma nemščino, v kateri je napisal tudi nekoliko pesmi, po njih vsebini prezanimivih. Torej se jih tudi naš prelagatelj ni mogel izogniti. Med njimi menda prvenstvuje sonet, posvečen tistim Slovencem, ki pišejo svoje stihe po nemški.

Če torej slovenski pesnik tudi piše po — nemški, njegovi stihi vendarle ne smejo biti smeti, nego proizvodi iz boljšega brona. In take so zares vse pesmi Prešernove v tujemu jeziku.

Končno ponavljamo še enkrat, da je knjižica g. Korša, ki je zagledala beli dan ob stoletju rojstva Prešernovega, najboljši jubilejni dar v spomin velikega slovanskega poeta ter da je vsem nam dobro došla posebno zato, ker se je v poslednjih časih v ruskem občinstvu začelo probujati zavedno zanimanje za slovansko poezijo. To zanimanje se pa najbolj oživlja in goji, če občinstvo zahaja v krog rodnih slovanskih poetov ter se seznanja ž njih proizvodi. Taka je prevažna naloga sedanjih ruskih pesnikov, katero je pričel reševati tako uspešno F. E. Korš.

Fr. Bož. Štiftar, profesor v Kalugi.

Slovanský Přehled, ki ga ureja, kakor znano, g. A. Černý — pod psevdonymom »Jan Rokyta« nežnočutni lirski pesnik — se razvija čimdalje lepše. Ozira se redno na vsa slovanska plemena, prinaša prevode iz raznih slovanskih poezij in znamenite kulturno-politične članke ter zanimive dopise. V 6. zvezku piše urednik sam o lužiško-srbski poeziji, Štefan Radić o najnovejših dogodkih na Srbskem, Klima pa o Slovakih itd. R. Jesenska je prevedla nekaj pesmij maloruskega pesnika Ivana Franka. Na str. 292—293. pa poroča g. H(udec) obširno o »Zvonovem« »Prešernovem albumu«. Poročevalec našteva po vrsti vse sotrudnike tega zbornika, hvali njegove pesnitve, novele in članke in podaje glavne misli posameznih pisateljev »Prešernovega albuma«. Tudi to je »Ljubljanskemu Zvonu« v veliko čast, da tako odlična revija, kakršen je »Slov. Přehled«, priznava veliko književno vrednost »Preš. albuma«. Čehi pač vedo, kaj je duševna vzajemnost slovanska. »Slov. Přehled«, ki stoji na leto samo 6 K 40 h, toplo priporočamo vsem našim češčini veščim naročnikom.

Prosvjeta je prinesla v svojem decembrskem zvezku poleg članka o Prešernu, ki ga je spisal gosp. Fr. Govekar, tudi prevod »Sonetnega venca«. Sonetni venec je prevedel dr. Velimir Deželić.

Dunajska **»Zeit«** je prinesla dne 26. januarja in 2. februarja izpod peresa nekega odličnega anonimnega Hrvata jako temeljito razpravo: »Gross-Croatien und die croatische Staatsidee«. Von einem Croaten. — Pisatelj pojasnjuje politično zgodovino »Hrvatske« in njeno dršavnopravno razmerje do Ogrske in do dinastije. Govori o tem, kako Madjarji čimdalje bolj zlorabijo odvisnost Hrvaške od Ogrske in kako utesnjujejo avtonomne pravice Hrvatov. Če pojde tako dalje, izgine kmalu vsa avtonomija Hrvaške, in »trojedna kraljevina« postane v par desetletjih samo skupina toliko in toliko ogrskih — komitatov. Madjarščina se čimdalje bolj vsiljuje pri hrvaških uradih na škodo hrvaščini, ki je »edini« uradni jezik na Hrvaškem — na papirju namreč . . . Nam Slovencem ne more biti vse eno, kaj se godi na Hrvaškem, marveč smo prepričani, da je naša usoda tesno spojena z usodo bratov Hrvatov . . . Pisatelj omenja, da bi bila sedanja Hrvaška, kateri bi se pridružila še Bosna s Hercegovino in (z Dalmacijo seveda) tudi naša Slovenija, pač lepa jugoslovanska država pod žezlom habsburškim. Ta država s svojimi prirodnimi krasotami, s svojim prirodnim bogastvom, s svojim morjem da bi bila nekako protitežje — velikosrbskim aspiracijam na Balkanu. Mi Slovenci globoko obžalujemo razpor med Srbi in Hrvati, pa nam je žal, da se v tej razpravi iznova nehote neti to nasprotje . . . Še to-le: Ako se na Hrvaškem širi madjarstvo in madjarščina, in ako med nami Slovenci, zlasti ob mejah, napreduje germanizacija, trkajmo se vsi skupaj na prsi pa recimo: Nostra culpa, nostra maxima culpa!

L' Ateneo, ugledna rimska revija, je prinesla v svoji 4. letošnji številki dne 22. februarja lep članek pod nadpisom: »Un poeta sloveno — Francesco Prešeren. (In occasione del primo centenario della sua nascita.)« Essay ta je spisal g. Ivan Trinko (pesnik »Zamejski«). G. T. riše po kratkem uvodu o Slovencih, njih domovini in literaturi pesniški značaj Prešernov in ocenja z jedrnatimi besedami njegov pomen v našem pesništvu. Ker je znano, da piše g. Trinko klasično italijanščino, ni nikakega dvoma, da je članek zanimal Italijane. Gospod Trinko je kakor ustvarjen za to, da bi seznanjal Italijane z našimi pisatelji, pa zato želimo, da bi še večkrat v laških revijah kaj napisal o slovenski literaturi. In ker je v »Prešernovem albumu« dokazal, da zna tudi krasno pre-

vajati slovenske verze na jezik italijanski, želimo, da bi na tem polju nadaljeval. S tem bo opravljal plemenito kulturno delo. — Dodajemo, da je g. T. napisal v videmskem listu »Il crociato« tudi članek o ruski literaturi, zlasti o Gorkem.

Splošni pregled

† **Julij Zeyer**, znamenit češki pesnik, je umrl meseca januarja v Pragi v 60. letu svoje starosti. Zeyer je bil jako plodovit pesnik in je napisal celo vrsto epskih poezij. Bil je skozinskoz romantik. Snovi svojim epom je zajemal najrajši iz češke zgodovine. Tako je spesnil ciklus »Vyšehrad«, potem »Griseldis«, »Čechův příchod«, »Kroniko o sv. Brandanu« ter »Karolinsko epopejo«. Zeyer je pisal tudi drame in novele, in je imelo njegovo pesniško pero tudi na tem polju veliko uspeha. Za češko književnost ima Zeyer velikih zaslug. V mladih letih je Zeyer veliko potoval in si razširjal svoje duševno obzorje; zato so njegovi spisi zanimivi in osnovani na globokoumni filozofiji. Češki narod je izgubil z Zeyerjem enega svojih najboljših pisateljev in enega svojih najplemenitejših sinov.

Državne subvencije »Slovenski Matici« je dovolilo ministrstvo na leto po 500 gld. — pardon, več! — 1000 kron. Mi pa mislimo, da naj bi »Matični« odbor, ki je prosil subvencije, to vsoto zahvalno odklonil, sicer si bode vlada še domišljala, da je odslej »Matica« dolžna pri svojih literarnih izdanjih ozirati se na to — podporo! Saj, kakor razvidimo iz letnih računov, »Matica« nikakor ni v finančnih stiskah, da bi bila prisiljena sprejemati tak — bakšiš.

»Slovenska šolska Matica«. Odbor »Slovenske šolske Matice« je imel dne 10. februarja t. l. v konferenčni sobi I. državne gimnazije v Ljubljani svojo sejo, katere so se udeležili: predsednik g. Henrik Schreiner in odborniki gg.: dr. Janko Bezjak, Viktor Bežek, Jakob Dimnik, Frančišek Finžgar, Frančišek Gabršek, Frančišek Hubad in Andrej Senekovič. Vplačalo je 540 rednih in 7 ustanovnih članov 2340 K; stroškov je bilo 103·06 K; torej ostane v blagajnici 2236·94 K. Sklene se, da se osnujejo nova poverjeništva za okraje, kjer bi bilo to potrebno. In prosijo se za podporo: sl. deželni zbor kranjski in vse večje posojilnice, oziroma tudi hranilnice in zasebniki. Za l. 1901. izda društvo dve knjigi, ki izideta proti koncu leta, in sicer: 1. »Pedagogični letopis«, najmanj 10 tiskanih pol obsežen. 2. Knjiga za realije, I. del: Zgodovina. Spisal profesor Josip Apih. Določijo, oziroma nasvetujejo se poročevalci za latinščino in grščino, za matematiko, stenografijo, filozofijo, lepopisje in ženska ročna dela. — Zanaprej izda društvo: Letopis, knjige za realije 2. del: Zemljepis, didaktiko in morda še kaj drugega. G. predsednik razloži svoj načrt za didaktiko. G. Bežek meni, da bi kazalo za sedaj preložiti Tupetzovo najnovejše ukoslovje. Sklene se, da pregledajo gg. odborniki načrt g. ravnatelja Schreinerja in mu podajo svoje opazke; potem se bode isti natisnil in razglasil. Spisovanje »Vzgojeslovja« prevzame g. V. Bežek. G. dr. J. Bezjak se pooblasti, da stavi na prihodnjem občnem zboru primerne predloge glede na izdajo »Slovenske slovnice« za srednje šole. Po nasvetu g. Bežka bode poskrbelo društvo za primerne čitanke za učiteljišča. — »Šolska Matica« stopi z drugimi enakimi literarnimi društvi v književno zvezo; dotična okrožnica se jim pošlje

z izdanimi knjigami vred. — Ker ima »Šolska Matica« poleg izdavanja knjig tudi to nalogo, da prireja po različnih krajih javna predavanja in temeljne razgovore o teoretičnih in praktičnih pedagogičnih vprašanjih, zato se sklene, da bodo ljubljanski odborniki po možnosti skrbeli za predavanja na Kranjskem, zlasti v Ljubljani, mariborski na Štajerskem in goriški na Primorskem. V Ljubljani in okolici priredi Matica ogledovanje raznih zavodov, n. pr. gluhonemnice, tovaren in obrtnih naprav, hospitacije na učiteljišču in na ljudskih šolah.

Kdo bi nam moral biti vzor. Koliko zmore tudi majhen narod, ako je kulturno in gospodarsko dobro organizovan, vidimo pri sedmograških Nemcih. Po statistiki iz leta 1880. jih ni več nego 217.670. Imajo pa izvrstno gospodarsko organizacijo. Skoro v vsaki izmed njih 270 občin najdete narodno posojilnico. A njih posojilnice niso dobičkarski zavodi, ampak imajo navadno obrestno mero za najvišjo mejo pri določevanju dividende, čisti dobiček pa pripade v narodne namene, posebno za šolstvo. Le na ta način je mogoče, da si vzdržujejo iz svojih sredstev 262 ljudskih šol (skoro v vsaki vasi) ter lepo število meščanskih, trgovskih, obrtnih in dekliških. Razen tega vzdržujejo na svoje stroške 5 višjih in 3 nižje gimnazije, 1 višjo in 1 nižjo realko, 1 učiteljišče in 3 kmetijske šole. In tako drobno delo v gospodarskem in kulturnem oziru jim koristi več, nego najlepše besede in najbujnejše nadeje o pomoči svojih bratov v Cislitvaniji in v Rajhu, ter jih uspešno brani proti brutalni politiki madjarske vlade. Od teh Nemcev bi se mi Slovenci mogli marsičesa naučiti, pa nam potem ne bi bilo treba pričakovati vse pomoči in rešitve z Dunaja. V nas samih je rešitev! *K. Š.*

Nova slovenska tiskarna. V Kamniku je ustanovil g. Anton Slatnar preteklega meseca tiskarno.

Odkritje antičnih skulptur. Poleg jonskih otokov Kythera (Cerigo) in Antikythera so našli letos potapljači na dnu morja več jako zanimivih starogrških kipov. Kipi so iz brona in jako dobro ohranjeni, samo da so prevlečeni s temnozeleno patino. Odkritje je za arheologijo dragoceno. Delo vodi v imenu grške vlade atenski arhitekt dr. Kavoadias. Znano je, da je na otoku Kytheri cvetel svoje dni kult boginje Astarte (Afrodite).

Grob Hippokratov so izkopali, kakor je preteklega meseca poročal »Varšávskij Dnevnik«, v Larissi v Tesaliji.

Tiskovne pomote. V marčnem zvezku mora na str. 207. v 23. vrsti stati: publičnih [(ne: publističnih) lekcij)]. Na isti strani mora odspodaj v opomnji stati: poeble (ne poeblés) palace; na str. 208. naj se v 6. vrsti odspodaj črta ponovljena beseda: duševnega. Na str. 212. mora v predzadnji vrsti stati: . . . bore forint za tako (lepo knjigo . . .). V aprilskem zvezku pa čitaj na str. 244. v drugi pesmi (»Svet nocoj so mi nebesa« . . .) v 3. strofe 3. verzu: daj v oči mi zreti tvoje (ne: svoje!) — Na str. 232., v tretji vrsti odspodaj beri: v mila, od solnčnih žarkov ozarjena lica . . .

Ljubljanski Zvon

Napoleonova ljubica.

Zgodovinska idila.

Zapada solnce za molčečim parkom.
Skoz okno sijejo poslednji žarki,
po dragocenem skačejo goblênu,
visečem na nasprotni steni pestrem,
kjer nagi se igrajo amoreti
med zlatovezenimi rožami.
Vmes šine žar na čilim perzijski
bahato razprostrti po parketu.
Sedaj je padel solnčni trak na mizo,
poljubil je kristalni svetli čaši,
v katerih péni se, iskrí šampanjec.
Drugače vse je tiho po salonu.
Le zdaj pa zdaj zasliši se ihtenje,
zadušen jok izvije se iz prsi —
in zopet je mrtvaško tiho vse.

On sam molči že dolgo poleg nje
na mehkem kanapeju žametastem.
Z levicoj jo drží okrog pasú,
desnico si položil je na mizo,
in s prsti bobna mi po njej nervozno.
Pogled upira trudni, mračni v tla.
V ostrogo se zagledal je srebrno
na desni peti škornja jezdnega . . .

»Da, da, Emilija! Prognan, prognan!
Prognan Napoleon je tvoj, tvoj ljubček!
Ujeli lovci zviti so lisjaka.

Na Elbo ga prepeljejo v okovih . . .
Kaj bi ti skrival! . . Vse je izgubljeno!
Izgubil sem veliko, strašno igro,
krvavo igro, svoj usodni šah . . .
Evropa bila moje je posestvo.
Jaz ko grajščak sem šetal se po njem.
In kralji in cesarji, draga moja,
tlačani bili moji so in hlapci . . .
Vse moje — od Gibraltarja do Moskve!
In zdaj? Ah, niti ta-le Fontainebleau
in niti soba ta-le ni več moja! . .
Le ti si moja še, Emilija!
Povej mi, ljubica, si li še moja?
Ne plakaj, prosim te, nikár, nikár!

Emilija. Vsa tvoja sem, veliki cesar, vsa!

Napoleon. Jaz nisem cesar tvoj, Emilija!
Jaz tvoj častitelj sem, oboževatelj;
carica ti si, jaz podložnik tvoj;
ti sultanka si — jaz sem suženj tvoj.
Lepoti tvoji služim brezprimerni,
milini ženski tvoji klanjam se . . .

Emilija. Oprosti solze mi ob strani svoji,
ko morala bi vriskati od sreče,
od blaženstva, da zvesto še me ljubiš —
od vzhičenja, da še te vidim . . . Ali
spomini stiskajo mi prsi moje,
spomini, Bonaparte, ah, spomini! . .

Napoleon. Spomini! . . Vzemi polno čašo v roko!
Pij, ljubica, poslednjikrat z menoj!
Glej, kak iskrí šampanjec se v kozarcih!

Emilija. In péni se ko najina ljubezen.

Napoleon. Ljubezen najine sladak simbol
je vino to-le, draga. Prav imaš!

Emilija. Bilà opojna je ko ta pijača.

Napoleon. Minula naglo je, ko čaša ta
izpraznjena je naglo . . .

Emilija. Ah, spomini . . .

Napoleon. Ne toži, ideal moj, ljubica!
Dobroten Bog je in je milostiv.
Če človek vse zgubí na svetu tem,
če vse se izneveri mu, odtuji,
ostanejo mu zvesti še — spomini.
Spomini nas ne zapusté nikdár,
do zadnjega ti spremljajo nas vzdiha.

Emilija. Resnico govoriš, veliki mož!

Napoleon. Nasloni se na prsi mi še bliže!
Srce na srcu naj počiva in
potópiva zdaj v dneve se pretekle!

Emilija. In ko na dno morjá pogrézniva
v slovesa se trenotku grenko-sladkem
v življenje, ki minulo je ko san.

Napoleon. Poljubi me takisto, kakor znaš
le tí, le tí poljubovati sama!
Najslajši med je usten tvojih med.

Emilija. In ti objemi mene krepko, silno,
da ne razpočijo se prsi mi,
da ne razžene čuvstev jih vihar!

Napoleon. Kako vse to je prišlo pravzaprav? . .
Glej, kakor iz kozarcev najinih
kipí šumeča bela vinska pena,
tako minolost vstaja pred menoj —
minolost moja in minolost tvoja . . .
Ti pomniš še cesarski grad Schönbrunn?
Tam videl sem te, draga, prvikrat.
In ko sem videl te, sem bil začaran.
Začarala me tvoja je lepota.
Ah, koliko že videl bil sem žen
po svetu jaz in koliko jih ljubil!
Princesinj krasnih komaj sem se branil.
Povsod so se ponujale mi, veš,
in lazile povsod so za menoj.
Zlata vozile so s seboj tovore
in démantov in biserov na kupe.

Pred njimi in za njimi pa dišave
puhtele so mameče mi srce . . .
Cesarska hči je bila žena moja . . .
In vžival sem življenje kakor nihče
in trgal sem po gredah rože bujne,
kjerkoli pač sem hotel, kar gredoč . . .
In ljubil sem . . . Ne, to je bila laž!
Nobene nisem ljubil pravzaprav.
Vse bilo je obmama, hipna strast.
Jaz sam ne vem, kako bi to nazival . . .
Mogočen bil sem, vse se me je balo.
Na vrhu lestve stal sem slave svoje
in jaz sem narekaval svetu mir —
a srce moje, to je bilo prazno.
In gabil se mi je oblasti lesk
in ves sijaj se mi je v dušo studil.
Vse sama ničnost, licemerstvo, dim . . .
Oglašal v meni se je pristni človek —
saj veš, prirodnega sem ljudstva sin! —
in žejala mi duša je uboga
po neokrinkani prirodi čisti,
in srce žejalo mi je ljubezni.
Oči so bistre mi iskale ženske,
ki bi se mi udala z bistvom vsem
in ki ljubila bi me nesebično,
ki bi ljubila me samo zato,
ker jaz jo ljubim . . . Glej, Emilija,
po ženski takšni jaz sem se oziral,
ki bi ljubiti znala me demonsko,
goreče in razkošno in opojno . . .

Tedaj pa tí si prišla mi naproti —
in v tebi spoznal ideal sem svoj . . .

Emilija. Kako sem srečna, če je to resnica!

Napoleon. Ti dvomiš še o sebi? Ah, ne dvomi!
Le reci mi, še pomniš Lampisa,
slikarja dunajskega slavnega,
ki tvojo je naslikal bil podobo?
Še pomniš tisto divno Venero,
ki vse jo je občudovalo takrat?

In tista Venera si bila tí . . .
In bojni rog je bil zatrobil spet
in bojni zabesnel je spet vihar —
in dvignile so se armade moje.
Začel se zopet je krvavi ples . . .

Emilija. Kako ste krvoločni moški vi,
kako ste siloviti vi in kruti!
Oh, kaj vse doživela sem s teboj!

Napoleon. In tí si bila angel varih moj,
ki me povsod, povsod je spremljal zvesto.
Ti krogle si odvračala od mene
pri Jeni, Ostrolenki in na Španskem,
pri Smolensku in pa pri Borodinu,
pod Moskvoj ti si stala mi na strani.
In ko sem ranjen ležal tam na Nemškem,
usmiljena si bila sestra moja . . .

Emilija. In bila sem pobočnik mladi tvoj . . .
Haha! Skoz solze moram se smejati . . .
Še pomniš generala ruskega,
kako sumnjivo me je ogledaval,
ko sem korakala ob strani tvoji
v prekrasni uniformi kirasirski?
Premlad se zdel mu je pobočnik tvoj.
To diven pač je bil roman! Haha!

Napoleon. Le smej se mi, smehljaj, Emilija!
Tvoj smeh ogreva meni hladno dušo,
obup podi od mene črni proč . . .
Ni res, da lepo je življenje bojno?

Emilija. Pa grozno tudi! Ah, ta ruska zima!
Kako nas je podila tá domov!
In kaj vojakov našlo grob je svoj
v snega brezdanjega prepadih tam
in v zámetih neskončnih stepi ruskih! . .
In vendar rada sem te spremljala!
Ljubezen spajala me je s teboj —
ne, ne ljubezen sama — spoštovanje,
občudovanje, obožávanje! . .

Nedolžna bila še sem deklica,
po tratah skakala sem še domačih
tam daleč, daleč v naši Idriji!
Tedaj ime je zaslovelo tvoje,
od ust do ust je šlo: »Napoleon«!
Ko nova zvezda si prikazal se
na nebu našem. Čuj, in ljudstvo moje
pozdravilo te je z navdušenjem.
In pesnik naš Vodník zapel je takrat
najlepšo odo svojo tebi v čast,
ker vzbudil staro si Ilirijo
in jezik naš si dragi spoštoval.
Mesija zdel si se rojakom mojim.
Slovencem ljubo tvoje je ime;
Ljubljana sama se ponaša s tabo.

Napoleon. Ti dete dobro si, Emilija!
Pač dobri tudi so rojaki tvoji.
Verjemi, da jim nisem hotel zlega.
Povzdigniti sem hotel narod tvoj,
vzbuditi hotel sem ga iz mrtvila.
In če zasmeje se mi sreča spet,
zedinim ljudstvo tvoje z žezlom svojim
ter osvobodim ga in ga osrečim —
vse to na ljubo tebi, dete moje,
Slovenka sladka ti, Emilija!

Emilija. Poljubim naj te za besede té,
junak veliki, moj Napoleon!

Napoleon. Vem, vem. Poznam te. Ti me ne obsojaš . . .
A pomni mi, Ilirka lepa moja:
Ko me sovražniki se iznebijo,
ko bo ujet, uklenjen hrabri lev,
ko me ne bo se več jim bati treba,
tedaj prilezejo iz lukenj svojih
junaki — in kaj slišala boš vse!
Da bil trinog sem, porekó hinavci,
da bil sem šiba božja narodom,
razbojnik, slavohlepnik nenasiten,
in poosebljen satan da sem bil . . .

O, ne verjemi, ljubica ti zlata,
obrekovalcem in grdilcem mojim!
Črnili bodo mojo čast zato,
ker brez moči slabiči so samí,
brez volje, energije in duhá.
V mehkužnosti otrpnili so svoji,
samí so brez moštvá, brez idealov,
brezsočne mevže, vešče brez krví . . .
A jaz, skovan iz boljšega sem jekla,
Po žilah mojih polje južna kri,
in v sebi čutim velikansko moč!
Ti ne verjameš mi, kako sem močen.
Z demoni vsemi ruvat bi se šel!
Človeštvu v prid sem hotel žrtvovati,
o ljubica, veliko svojo moč.
Usoda mi zastavila je pot . . .
Veruješ li v usodo, draga moja?
Veruj, veruj! Vsak človek jo imá,
in nihče ne uide ji na svetu.
Si videla že svetel meteor?
Kako visoko šine v nočni mir,
in razžarí se, pade in ugasne . . .
Prognan, prognan! Usoda to je moja . . .
A pride naj nad mene karsibodi —
spomini nate bodo mi najslajši.
Ljubezen tvoja bo mi blaga luč,
ki svetila mi bo v prognanstva mraku . . .
A kaj ti je, Emilija? Ti jočeš?
Ne plakaj, dokler te objemam, draga!
Ne plakaj! V čašah vino se iskrí.
Pij! Najin samo eden še je hip,
poljubov zadnjih zadnji kratki hip.
Ljubila sva se in živela sva.
Dovolj je! Trčiva poslednjikrat!
Peneči čaši še do dna izpijva,
pa vrziva ji proč in ji razbijva![1])

A. Aškerc.

[1]) Vir: Petra pl. Radicsa razprava v letošnjem celjskem Hribarjevem »Narodnem koledarju«, str. 107. i. d.

Žrtve.

Povest. Spisal **Fr. Serafin.**

(Dalje.)

X.

anica je bila dospela do križa sredi gozdiča. Hudo se ji je mudilo domov, ker se je bila nenavadno zakasnila, a ko je videla pred sabo podobo Križanega, si ni mogla kaj, da ne bi se bila ustavila. Dasi je tisti dan molila že toliko, je hotela vendar tudi tu še malo poklečati. Pokleknila je pod razpelo vselej, kadarkoli je prišla mimo. Bila bi si štela v največji greh, če ne bi se bila pomudila nekoliko pod križem. Silila jo je k temu neka čudna, skrivna moč, kateri se ni mogla ustavljati, katera si je bila popolnoma podjarmila njeno voljo. Neki glas se ji je pojavljal v prsih in jo neprenehoma priganjal: »Moli, moli, moli! ..«

Včasi je naravnost neprijetno občutila to poveljevanje. Prišlo ji je celo na misel, da bi se mu uprla, a takoj se ji je oglasila vest in ji očitala, da je vse premalo goreča za božjo čast.

In prizadevala si je nato iznova, da bi zadovoljila ono skrivno silo in da bi zatrla v sebi oni odpor, ki se ji je vzbujal včasi.

Tudi zdaj, ko je vedela, da je doma že težko čakajo, se je je bil lotil majhen boj. Toda zmagal je v njej dobri duh . . . Otresla se je izkušnjave, zdrknila je pred križem na kolena in iskreno je zamolila . . .

Nekaj časa je že klečala, ko opazi, da so cvetke na obeh straneh Marijine podobe, ki je visela v znožju Križanega, že popolnoma suhe. Vzame jih iz kozarcev ter premišljuje, kaj bi storila. V tistem hipu zašumi nekaj prav v bližini, grmovje se razgrne in — Dolfe stopi pred njo . . .

Ustrašila se je na vso moč. Na koga drugega bi se bila morda jezila, da je stopil tako nenadoma pred njo, na Dolfeta pa se ni mogla! . . Nehote se mu nasmehlja in prijazno mu reče:

»Šmarnic mi priskrbi, če veš kje zanje! . . Glej, kako sta šopka že vela! . .«

»Pa še za koliko jih vem!« odvrne Dolfe — in se zasmeje, da so se zablesteli njegovi beli, zdravi zobje. »Ravno prihajam od tam, kjer jih je vse posejano . . . Če bi bil le slutil, da si ti tukaj in da jih potrebuješ, natrgal bi ti jih bil in prinesel cele šope! . .«

»Ali res?« vzklikne deklica veselo presenečena. »Je li daleč do tja? . .«

»O ne!« odvrne Dolfe. »Kar z mano stopi, in imela jih bova kmalu toliko, da spleteš lahko cel venec okrog Marijine podobe.«

Manica krene brez pomisleka za njim. Bila je vsa srečna, da bo mogla okrasiti podobo prečiste Device, in pozabila je v tem veselju na vse drugo, tudi na to, da bi bila morala biti že davno doma.

Gozdič, po katerem sta hodila Dolfe in Manica, je obdajala skoro okroginokrog ravnina, samo proti severovzhodni strani je bil v zvezi z večjim, precej prostranim in dobro zaraslim gozdom. Proti tej strani je bil krenil Dolfe. Hodil je hitro, da ga je Manica komaj dohajala, in vendar ni hotelo biti konec poti.

»Bo kmalu?« ga je pogosto vpraševala, on pa ji je venomer zatrjeval, da dospeta zdajpazdaj na mesto. Deklice se je lotevala po malem že tista groza, ki jo občuti človek bolj ali manj vselej, če se nahaja v kakem samotnem, nepoznanem kraju, in hotela je že predlagati, da bi se vrnila, ko se začuje zamolklo, žuborenje malega potočka.

»Zdaj!« reče Dolfe. »Takoj bodeš videla!«

Sicer je prej lagal, ko je trdil, da je prišel odtod, a kraj mu je bil vendar dobro znan, in šmarnic je bilo v istini vse polno ob obeh straneh potoka. Ko jih Manica uzre, se zaveseli kakor otrok in glasno vzklikne:

»Zdaj pa le brž! Trgaj, Dolfe, trgaj, da jih bo več!« In hlastno jih jame puliti iz zemlje, pa tudi on stori, kakor mu je velela. Ko si jih je bila Manica že precej nabrala, sede pod košat gaber, okrog katerega so bila pokrita tla z mehkim mahom, ter začne primerjati, kako bi razvrstila cvetke, da bi bil venec lepši.

Dolfe je ni pustil dolgo same. Prišel je z velikim šopom šmarnic, jih vrgel v njeno naročje, sam pa je pokleknil k njenim nogam, tako da sta gledala drug drugemu naravnost v obraz.

Manici so se žarile oči veselja. Prijazno se je nasmihala Dolfetu ter ga zahvaljevala, da ji je pokazal ta kraj. »Zdaj bom hodila vedno semkaj po šmarnice,« mu je rekla. »Tudi za cerkev jih bom nabirala tukaj!«

Bilo ji je čudno prijetno poleg lepega mladeniča. Nekolikokrat ji je prešinila glavo misel na to, kako ga je bil oče tistikrat odpravil iz hiše, in vselej se ji je v srce zasmilil . . . Očetova trdosrčnost ji je bila nedoumna . . . Tako dober ji je, pa ga oče sovraži! . . . Zdelo se ji je, kakor bi morala ona popraviti to, kar je oče za-

krivil. Na vse drugo zdaj ni mislila. Pozabila je bila popolnoma, kako jo je župnik včasi svaril pred moško druščino, pozabila na vse svoje obljube in celo na pravila deviškega društva! . . Prevzeta je bila samo od zavesti, da ji je Dolfe pripomogel do tega, da zvrši Bogu všečno dejanje, in pa od zavesti, da ji je dober, in da mu mora biti hvaležna za to. Vdajala se je brezbrižno sladkemu čuvstvu, ki ji ga je vzbujala njegova bližina . . . Kako dobro ji je delo, če se je dotaknil njene roke, kako jo je poživljal njegov žareči, plamteči pogled! . . In čutila se je tako prosto poleg njega! . . Tiste težke misli . . . tisti dvomi, ki so jo često vznemirjali, odkar je bila postala tako pobožna, so bili izginili, in neka dobrodejna samozavest ji je polnila dušo. Živahno se je pretakala kri po njenih žilah, krepko ji je bilo srce, in venomer se je morala smejati, ne da bi imela poseben povod za to; tako zadovoljna, tako srečna je bila! Bila se je je lotila neka razposajena veselost. Njen zvonki smeh se je spajal z žuborenjem studenčevim v prijeten, melodiozen dvospev, in kar neprenehoma ji je tekel jeziček . . .

Dolfe pa je le bolj molčal. Bil je videti skoro resen, zamišljen. Kri mu je zalivala lica, in nepremično je strmel v cvetoča lica nasproti sedeče mu deklice. Bilo je videti, kakor bi snoval načrte, ali kakor bi imel že zasnovane, pa bi ne vedel, kako bi jih izvršil. Večkrat se je sklonil malo pokoncu, in roke so se mu zganile, kakor bi jih hotel uporabljati, toda vedno zopet je zdrknil nazaj v prejšnjo situacijo . . . Postajal je čimdalje nemirnejši . . . Bolj in bolj mu je žarel obraz, in iz oči mu je švigal plamen, ki je pričal o njegovi veliki razburjenosti . . . Hkratu se ujunači. Pomakne se bliže k deklici in, predno je ona tudi le misliti mogla na to, da bi se umaknila, položi obe roki okrog njenega mehkega, mladostnopolnega telesa, jo privije k sebi ter ji pritisne pekoč, strasten poljub na usta . . .

Ona je vztrepetala . . . Občutila je vso nepopisno sladkost prvega poljuba! . . .

Še nikdar se niso bile strnile njene ustnice z moškimi, zdaj prvič je okusila ljubezen, in bilo ji je, kakor bi se ji bila odprla nebesa . . .

Sladka, razkošna groza jo je izpreletala, zadrhtela je po celem životu, in do tistihmal nepoznana naslada ji je prešinila mladostne ude ter jo omamila tako, da sta ji prešla vid in sluh, da so ji izbežale vse misli iz glave . . .

In poljubil jo je še drugič in tretjič, in vedno krepkeje, vedno strastneje jo je pritiskal nase, ona pa je mrla v njegovem objemu, premagana od božanskih čuvstev . . . Kakor bi bila zamaknjena, je

strmela srpo, brez izraza v daljavo . . . Vse moči so jo bile zapustile, nobene volje ni imela več, samo sposobnost za čutenje ji je bila ostala, da, čutenje jo je bilo vso prevzelo! . . .

— Bil je lep večer . . . Poživljajoča moč pomladi se je pojavljala okroginokrog. Krepko je utripalo življenje, kamorkoli se je ozrlo oko . . . Po tleh in po zraku je mrgolelo nešteto bitij, ki so se veselila probujenja, veselila svoje eksistence . . .

Zrak je bil nasičen pomladnega vonja . . . Duhtele so rože, duhtelo je drevje, duhtelo sleherno zelišče . . . Iz smrekovih debel je kipela smola ter razširjala okrog sebe balzamski duh . . .

Gorka, mehka, komaj čutna sapa je vlekla od juga sem ter vzbujala povsod skrivnostno gibanje in življenje . . . Cvetke so stikale svoje glavice skup, kakor bi se pomenkovale, kakor bi se poljubovale . . . bilka se je nagibala k bilki, drevo k drevesu, a po mladem perjiču je šustelo in brnelo, da se je zdelo, kakor bi se izgubljali med njim zadnji, zamirajoči zvoki tajinstvene pesmi, prihajajoči iz nepoznanih daljav, iz krajev čarobnih pravljic . . .

Polni sladkega koprnenja, polni neutešnega hrepenenja so bili ti akordi, ki so komaj slišno zveneli raz drevje . . . Opojna, mameča je bila melodija te pesmi, in težko se je bilo ustavljati njenemu čarovitemu vplivu . . . Vzbujala je stoteren odmev . . . Odmevala je iz zvonke kosove pesmi, ki je dvoril v brinovem grmu svoji izvoljenki, odmevala iz pohotnega smeha zaljubljenih grličjih parov, ki so se vdajali razkošju na bližnji topoli . . .

Visoka pesem ljubezni je zvenela skozi vso naravo, budeč povsod poželjenje, vabeč povsod k uživanju . . .

Bil je lep večer! . .

Temnovišnjeva nebesna modrina je plavala nad gozdičkom ter se čudno razlikovala od mladega zelenja, katero so zlatili zadnji solnčni žarki . . . Bolj in bolj se je nagibalo solnce k zatonu . . . Solnčna svetloba se je umikala iz doline, najprej počasi, potem pa so jo hitreje in hitreje podile pred sabo temne, pošastne sence, kakor podi pred sabo tropa psov splašeno zverjad . . . Tam v znožju pogorja na vzhodni strani je bilo videti za trenotek, kakor bi bila ustavila svoj beg, kakor bi se hotela ubraniti za njo pritiskajoči temi, a kmalu je bila pregnana tudi od tam in začela se je umikati v goro više in više . . . Naposled je žarel le še greben gorovja v solnčnem svitu, dokler se ni strnil tudi nad njim turobni mrak . . .

V gozdiču je bilo postalo že precej temno. Ptičje petje je bilo potihnilo; grlice so se bile pomirile, in njih razposajeni smeh

se ni razlegal več po gozdu; sveta tišina je bila zavladala okrog . . .

A hkratu pretrese bolesten jek ozračje — ne, potegnil je bil hipoma močen veter ter zazibal debelo bukovo vejo, ki jo je bil polomil po zimi sneg, da je čudno zaškripala in zaječala . . . Od kod ta nenadni pih? . . Pred kratkim še vse tako slovesno tiho, je zdaj šumelo in vršelo po vrheh, kakor bi se bližala huda ura, kakor bi hotela nastopiti vihra s svojim divjim vladarstvom. In vendar je bilo nebo še vedno jasno! . . Samo nad goro, za katero je bilo pred kratkim zatonilo solnce, so se kopičili oblaki, žareči se v prekrasnih barvah . . . Bilo je, kakor bi se bilo lotilo vse narave hipoma neko vznemirjenje, kakor bi bile v osrčju vesoljstva snivajoče strasti hipoma privrele na dan . . . Vedno zopet se je dvignil piš in stresal neusmiljeno vrhove dreves . . .

Dolfe je bil skočil pokoncu . . .

Manica pa je sedela še na tleh. V lica je bila razgreta, usta so ji bila napol odprta, in z izbuljenimi očmi je zrla topo, plašno predse. Venec, katerega je bila začela spletati, je ležal raztrgan in pomendran na tleh, in vse polno šmarnic je bilo raztresenih okrog nje.

»Pojdiva, tema se že dela!« sili Dolfe. »Vstani vendar! . .«

A ko se ona le ne gane, začne odhajati. Vihal si je svoje male brkice, in nekam čudno se je predse v tla smejal. Bil je že daleč strani, ko se Manica predrami iz svojega letargičnega stanja ter spravi na noge. Še vedno se je ozirala plašno okrog, kakor bi ne vedela, kaj ji je storiti . . . Hkratu pa se zdrzne in se spusti v tek proti oni strani, od koder je bila prišla. Šele pri križu se spet ustavi. Tu pade na kolena pred Marijino podobo in razjoče se na ves glas.

»Marija . . . Marija . . . Marija!« je vzklikala z drhtečim, pretresljivim, od joka zadušenim glasom. »O Marija, saj sem vedno molila k tebi, saj sem se ti vedno priporočala! . .«

Obup je donel iz teh besed . . . Zavedala se ni prav, kaj se je bilo zgodilo, a vest ji je rekla, da nekaj groznega, strašnega, nekaj, kar je bilo v živem nasprotju z vsem njenim dosedanjim žitjem, nekaj, kar jo je spravilo ob najlepše, ob najdražje, nekaj, kar je postalo lahko usodno zanjo . . .

»Marija, Marija, o Marija!« je ponavljala, kakor bi hotela prisiliti božjo porodnico, da bi storila čudež nad njo, da bi ji izprosila nazaj vse tisto, kar je bila tako nenadoma izgubila . . .

A poteze v Marijinem obrazu so ostale mrzle, trde, neizprosne!

Brez tolažbe se vzdigne in jame teči proti domu . . . Oče in mati sta bila že povečerjala . . . Na mizi je stala še skleda z ostankom jedi, ki je čakala nje . . . Na svoj pozdrav ni dobila nikakega odgovora; iz tega je sklepala, da sta se oče in mati že prepirala radi njene zakasnitve.

Da bi pretrgala neprijetni molk ter se obenem opravičila, odpre molitveno knjižico ter položi podobico, katero ji je bil dal župnik, na mizo.

»Glejte, kaj sem dobila od gospoda župnika!« reče, posiljeno se smejoč, ter se plašno ozre najprej na mater, potem pa še na očeta, kakor bi se hotela prepričati, kak vtisk napravi to na enega ali drugega.

Materino lice je postalo takoj prijaznejše . . . Da je le slišala imenovati župnika, pa je bila potolažena . . . Drugače pa oče! . . Dolgo že mu je presedalo to, kar se je godilo v njegovi hiši. Često že je hotel nastopiti, a premagal se je vselej. Hotel ni, da bi se mu bilo očitalo, da krati ženi ali hčeri prostost v verskih stvareh. Akoravno so mu bile vse tiste novotarije župnikove zoprne, vendar ni ne eni ni drugi vsiljeval svojega prepričanja . . . Vedel je, kaj je ženska, in ni jima hotel težiti srca. Pustil ju je v miru, in imel je potrpljenje ž njima do skrajnosti . . . Vsled tega pa, da mu je bila ostala danes hči tako dolgo z doma, je prekipela njegova nejevolja. Vedel je, da je nevarno, če hodi dekle samo tako pozno domov. Vsa tista pritajena in tako dolgo zadržana jeza je bruhnila zdaj iz njega. Tja stopi k mizi, pograbi podobico, jo raztrga na drobne kosce ter zažene skozi okno.

»Tu imaš svojo podobico!« zakriči z vprav groznim glasom. »Odslej ne boš več služila takih stvari! . . Hodila boš poslej z mano v cerkev in iz cerkve! . . . Podobice pa naj dobivajo druge, ako hočejo! . .«

»Oh, kakšen si vendar!« začne vzdihovati po stari navadi Mica. Da je bil mož raztrgal podobico, se ji je zdel strašen greh. »Saj se tudi drugače lahko dopove menda! . .«

Ali Tomaža je nocoj vsaka beseda le še bolj razjarila.

»Tiho!« zarjove ter udari s tako močjo ob mizo, da odskoči ž nje svetiljka, ki je čakala, da bi jo bili prižgali, na tla ter se razdrobi na drobne kose. »Tiho!« ponovi še enkrat. »Jaz govorim in dopovedujem, kakor jaz hočem!«

»Oh, moj Bog, kaj porečejo ljudje, če bodo slišali ta krik!« tarna dalje Mica. Tomaž pa odvrne:

»Zastran mene rečejo ljudje lahko, kar hočejo! . . To zve lahko ves svet, da od danes zanaprej ne trpim več tercijalstva pod svojo streho! . . Naj vrag vzame vse te molke in škapulirje! . .«

Izrekši te besede, plane po sobi, sname s stene en škapulir in dva molka, ki sta se odlikovala po posebno debelih jagodah, raztrga vse skup ter vrže tudi to skozi okno kakor prej podobico.

»Poslej bosta spet tako molili, kakor sta do tistihmal, ko še ni bilo vseh teh bratovščin in odpustkov! . . . Moj oče in mati sta bila oba pobožna, pa nista vsega tega poznala! . . Če se je prišlo lahko doslej brez te kramarije v nebesa, se bo poslej tudi! . .«

Mica je zagnala jok in se začela križati, tako brezbožno in bogokletno se ji je videlo vse, kar je govoril in počenjal mož . . .

»Oh, to nas mora zadeti jeza božja, mora, mora! . .« je vzdihovala. »To bi bil čudež, če bi nam Bog prizanesel! . . Treščilo bo v hišo, ali pa pride nad nas še kaj hujšega! . .«

»Nesreča nas zadene, če boš pustila, da bo tvoja hči tako z doma ostajala!« je odvrnil Tomaž, še vedno srdit. Potem pa je vzel klobuk ter odšel.

Tomaž ni bil pijanec, a če je bil jezen, je rad zavil v gostilno. In takrat je bil kakor ob pamet. Vlival je pijačo vse, ne da bi se menil za to, kaj pride iz tega.

Mati in hči sta bili nocoj lahko pripravljeni na to, da ga ne bo kmalu domov . . .

Manica se je ves čas, ko se je oče hudoval, tresla kakor šiba na vodi, zadnje besede njegove pa so jo naravnost presunile. Njegov srd se ji je zdel kakor zaslužena kazen božja. Saj je govoril, kakor bi bil slutil, kaj se je bilo zgodilo! . . Nič več ni mogla zadržati solz. Položi glavo na mizo in razjoka se na vso moč . . .

Mati, ki je mislila, da se joka samo radi tega, ker se je oče hudoval nad njo, jo je tolažila, a zaman! . . Njo je težilo nekaj drugega; njej je iztiskala solze zavest, da je bila očetova jeza upravičena! . .

S kakim srcem se je spravljala tisto noč spat! Kako srečna je bila še zjutraj, ko je bila zapustila posteljo, in kako grozno nesrečna je bila zdaj, ko je spet legala na svoje ležišče! Kako kratko število ur, in kolika izpremena! . .

Zaman si je prizadevala, da bi zaspala. Šele proti jutru se je je polotila neka omotica. A komaj je bila zatisnila oči, je tudi že sanjala. Zdelo se ji je, da je pri šmarnicah. Dolga vrsta deklet je stala pred oltarjem, a ona je bila vsem na čelu. Bile so vse belo oblečene in na glavi so imele vence, a njena obleka je bila najčistejša, in njen venec je bil

najlepši. Mogočno so pele orgle, in veličastno je odmevalo petje po cerkvi, in tudi ona je pela na ves glas. Duh šmarnic in prižganega kadila ji je udarjal v nos, in prešinjena od blaženih čutov, je vpirala vdano svoje oči v sladko podobo Deve božje. A hkratu se stemni Mariji lice. Osorno jo pogleda, iztegne roko proti njej ter ji sname venec z glave . . .

Kakor bi ji bil zapodil kdo nož v prsi, jo zaboli pri srcu, in z divjim krikom se vzdrami.

Prestrašena priskoči mati k njeni postelji ter jo začne izpraševati, kaj ji je. Ona pa se izgovarja s tem, da je imela hude sanje.

»Mora te je tlačila, mora,« pripomni mati, vesela, da ni bilo nič hujšega . . .

XI.

Razpor, ki ga je bil zanetil gospod Rajmund med svojimi župljani in ga je netil še vedno, je postajal od dne do dne ljutejši in brezobzirnejši. Ta razpor je bil v malem to, kar je bil v velikem boj, ki je hrul po celi nezedinjeni Sloveniji v tistem času . . .

Česar niso znali Poljanci sami, so se naučili iz raznih časopisov.

Da veljaj povsod tudi v politiki resnica in dostojnost, tega že davno niso priznavali več oni, ki so stali strankam na čelu ter s svojo veljavno besedo odkazavali političnim strujam pravec in smer. Kako bi se bilo moglo potem zahtevati od Poljancev, da bi bili zavzemali tako vzvišeno stališče! . .

Včasi so baje politiki stremili po nekih idealih . . . Ogrevali so se baje tudi za narodnost . . . Taka sentimentalnost ni bila zdaj več v navadi! . . . »Človek mora biti praktičen!« to pravilo je veljalo Poljancem kakor tistim, ki so jim bili v zgled. Nikogar ni več bolelo, če je čul, da prehaja kos za kosom slovenske domovine v grabljive sovražne roke — najmanj pa Poljance, ki že prej za take stvari niso imeli dosti zmisla. V osrčju Slovenije se ni brigal nihče več za to, kar se je vršilo ob mejah . . . In za prihodnost se tudi nihče več menil ni . . . »Rasti trava ali ne rasti, kadar nas več ne bo! . .« to načelo je bilo zavladalo, to načelo je bilo znak in vodilo vse tedanje politike . . .

Sicer je bil semtertja še kdo, ki mu je krvavelo srce pri vsaki narodni izgubi, ki je bil tega prepričanja, da bi imeli ljudje na Slovenskem opraviti kaj boljšega, nego posnemati sporte, kakršne si dovoljujejo lahko drugi večji narodi. Toda če se je kdaj oglasil kak tak mož, so se mu rogali vsi . . . Zgodilo se je tudi, da je

kaka mehka duša v svoji zdvojenosti nad slovensko prihodnostjo vzkliknila:

»Za nas ni rešitve — no, in čim preje poginemo, tem bolje! . .«

Take besede pa že celo nikogar niso vznemirile! . .

Na mesto idealov je bila stopila osebnost. Kdo bi se boril za abstraktne stvari?! . .

Če ni drugače, saj se človek lahko potegne tudi za narodnost, a to pač samo, da se prikrije pravi namen! V istini je vendar lastna oseba prvo, in za lastno korist, za lastni ugled mora vsakdo najprej skrbeti. Hm, ni li mar Bog ustvaril najprej sam sebi brade?.. Ker pa je oseba dostikrat osebi na poti, ko gre za dosego smotrov, je razpor nekaj povsem naravnega! . . Čemu se torej zgražati nad domačim prepirom?.. Čemu se zgražati nad sredstvi, ki se uporabljajo v medsebojnem boju? . . Smoter posvečuje sredstva! . . To je veljalo od nekdaj in velja tudi zdaj! In kdor je močnejši, ta je na boljšem!

To je bila filozofija tistih časov . . .

Poljanci pa so bili pretkani ljudje in priučili so se hitro novim nazorom in oni taktiki, ki so jo opazovali drugje, ter jo posnemali iz raznih duhovitih člankov političnega časopisja tiste dobe. Vse, kar se je kje obneslo, so uporabljali, a izumili so tudi sami marsikaj učinljivega . . .

Da pa je stranka, kateri je načeloval župnik, nadkriljevala v tem oziru nasprotno, je umevno. Takih sredstev liberalna stranka ni imela na razpolago kakor klerikalna. Gospod Rajmund je bil energičen mož. Navzlic temu, da so se mu vzbujale včasi dvojbe o tem, je li dovoljeno ali tudi le umestno, posluževati se svoje cerkvene moči v boju za posvetne stvari, je to vendar le prepogosto storil. Oplašil je s tem marsikoga . . . A imelo je za posledico tudi nove prepire, nove boje, in bilo je zelo negotovo, če je istinito versko prepričanje s tem kaj pridobilo . . .

Jako sovražen je bil župnik tudi novemu liberalnemu županu. Poraza pri občinskih volitvah ni mogel pozabiti in nasprotoval je županstvu, kjer je mogel. Dal bi bil mnogo, če bi se mu bilo posrečilo, izpodkopati tla sedanjemu občinskemu zastopu, tembolj, ker se mu je bilo od merodajne strani izreklo začudenje, da je njegov vpliv pri volitvah tako malo izdal. Vedno je torej tuhtal, kako bi županu prišel do živega. V to pa se mu je ponudila hkratu prelepa prilika.

V Poljanah so hoteli na slovesen način obhajati cesarjev rojstni dan. Bila pa je župnikova stranka, ki bi se bila rada v tem oziru

posebno odlikovala. Več župnikovih pristašev pa je šlo v gozd iskat mlajev. Ker je imel župan najlepše smreke, ali pa tudi morda še iz kakega drugega vzroka, so se zapodili vneti patrijoti v njegov gozdni del ter so tebi nič meni nič posekali kar šest lepih dreves, češ, da se smejo za tako slovesnost vzeti smreke, kjer se dobe.

Župan pa je bil v tem oziru malo drugega prepričanja. Ko je zvedel, kaj se je zgodilo, je dal smreke pripeljati k sebi na dom in ni pustil, da bi jih bili porabili za mlaje. Nastal je prepir, in hkratu se je raznesla po vasi novica, da je župan izrekel med pričkanjem besede, ki so v protislovju s kazenskim zakonom. Neki umirovljen orožnik, ki je bil intimen prijatelj župnikov, je naglo dognal, da je župan razžalil veličanstvo. Kakor hitro pa je župnik o tem zvedel, je poklical svojega prijatelja k sebi, in napravila sta skupaj ovadbo zoper župana . . .

Tako so se bili Poljanci povzpeli srečno do vrhunca podlosti, do ovaduštva . . .

Klerikalna stranka v Poljanah je triumfovala kakor še nikdar poprej, kajti bila je prepričana, da župana ne reši nobena reč več, da pride prav gotovo pod ključ, in da bo imelo to za posledico popoln poraz nasprotne stranke . . . Župan sam, čeprav si je bil v svesti svoje nedolžnosti, ni bil v majhnih skrbeh, ker se je bal krivega pričevanja. Toda pri obravnavi so se tisti, ki so prej najbolj obtežilno govorili zoper njega, vendarle zbali sveč in križa. Sodniki so hoteli vedeti vse natanko in niso dopustili, da bi bil kdo govoričil, kakor bi se mu zljubilo. Nekaterim pričam se je začel zapletati jezik, pokazala so se v izpovedbah protislovja, in sodniki so naposled izprevideli, da je vse to, kar se je govorilo zoper obtoženca, gola izmišljotina.

Župan je bil oproščen, tisti pa, ki so bili posekali v njegovem gozdu smreke, so bili obsojeni zaradi poskušene tatvine . . .

Podobnih epizod so bili doživeli v Poljanah vsled medsebojnega sovraštva še več, drugače pa so se gibale stvari v svojem vsakdanjem tiru . . .

Tudi pri Tomaževih je šlo spet vse po starem. Škapulirjev in tistih novodobnih rožnih vencev si sicer Mica in Manica nista več upali razobešati po stenah, a bili sta še vsaka v svojem društvu, in Tomaž se ni brigal dalje za to.

Manica je semintja že spet tudi malo dalje poklečala pred oltarjem, in dogodilo se je celo, da je šla spet zadnja iz cerkve, dasi je potem kolikor mogoče hitela domov.

Župnik jo je še vedno priporočal v posnemanje drugim dekletom, bila je še vedno biser deviškega društva, kakor se je župnik včasi poetično izražal o njej . . .

Manica je bila polagoma pozabila na oni dogodek, ki jo je bil tako vznemiril, in njena vest je bila spet pokojna. Dolfeta se je sicer izogibala, kolikor je mogla, a občutila je vedno nekaj kakor domotožje po njem. Nič ni bila huda nanj, in če ga je kdaj vendarle srečala, se mu je celo prijazno nasmehnila, dasi morda bolj nehote, kajti vselej jo je oblila rdečica do ušes vpričo njega, in vselej je sramežljivo povesila pogled pred njim.

Spočetka, ko je klečala pred Marijino podobo, se je bala, da bi se res ne zgodilo tako, kakor je sanjala tisto noč. Ko pa je videla, da se Marija v oltarju ne gane, da je ne podi od sebe, se je potolažila, in spomin na oni dogodek ji je temnel bolj in bolj, tako da je včasi dvojila, niso li bile i to same sanje. Brez strahu se je spet ozirala v lepi Marijin obraz in spet je molila k njej ter se ji priporočala ravno tako iskreno kakor nekdaj. In iz njenih velikih, krasnih oči je še vedno odsevala nedolžnost, njeno lice je bilo še vedno takisto angelsko lepo, še vedno so blagrovali ljudje Tomaža in Mico, da jima je Bog dal tako hčer. Telesno je bila postala Manica zadnji čas celo krepkejša, a tem bolj se je mati čudila, da njeno zdravje ni bilo nič kaj trdno. Zdajpazdaj ji je postalo slabo, in dostikrat se je je lotila tudi omotica. Dogodilo se je celo, da je morala naglo iz cerkve, ker bi bila sicer omedlela.

»Kje si se vendar pokvarila tako?« je popraševala skrbno mati. »Saj ješ vendar to, kar jeva midva z očetom!«

Sčasoma pa so se začele zanimati za Maničino bolezen tudi druge ženice, in zdajpazdaj je vprašala katera Mico, kaj je s hčerjo. Naposled ji ni preostajalo drugega, nego da je šla ž njo k zdravniku.

Zdravnik pa si je bil kmalu na jasnem o njenem stanju . . . Pogledal je hudomušno Manico, nasmejal se proti materi ter pripomnil:

»Nekaj človeškega se je pripetilo . . .«

Manica ni razumela te opazke, in tudi mati je gledala tako čudno in neverno, da se je zdravniku videlo potrebno, pristaviti še:

»Bodite vesela, vnuček se vam obeta!«

»To ni mogoče!« vzklikne Mica. Bila je tako prepričana, da se zdravnik moti ali pa norčuje, da je bil njen glas nekam trd, oduren. To pa je dalo zdravniku povod, da je odgovoril ozlovoljen:

»Če veste vi bolje, potem ne vem, zakaj hodite k meni!«

»Ali — to vendar ni mogoče!« ponavlja Mica malce poparjena.

»Zakaj bi ne bilo mogoče? . . Moj Bog, to je prav lahko mogoče! . . Ne bi rekel, če bi dekle tako lepo ne bilo, a tako! — Sicer pa nimam jaz pri tem nič več opraviti . . . Dogovorite se nadalje sami! . .«

S tem je bilo pri zdravniku opravljeno.

Mati in hči sta stopali nekaj časa molče druga poleg druge... Manica še vedno ni vedela, kaj je ž njo . . . Bila je dopolnila šele pred kratkim sedemnajsto leto, in ker sta oče in mati strogo gledala na to, da se ni v njeni navzočnosti izgovorila nikoli kaka pohujšljiva beseda in je tudi nikdar v nobeno druščino same nista puščala, je bila ostala do tega dne popolnoma nevedna. Imela je o življenju še vedno tiste nazore, kakršne so ji bili vcepili, ko je bila otrok. In ta njena nevednost je bila morda poglavitni vzrok, da je bilo prišlo tako. Ko bi bila poučena, bi se bila znala varovati, bi se bila vedela izogniti nesreči . . . Zdaj pa je bila na tem, da postane mati, a umela ni o vsem nič in morala je biti šele pohujšana! . . . Naloga, storiti to, pa je pripadla materi . . . Ne lahka naloga! A zgoditi se je moralo! . . Po daljšem obotavljanju je povedala Mica hčeri, kaj je ž njo . . .

Manica je spočetka samo strmela in nekako neumno se je smijala . . . Le počasi je doumevala materine besede, a ko se ji je nazadnje zjasnilo, ji je prešinila prsi divja bol . . . Zastudila se ji je mati, ki ji je pravila take stvari, zastudil se ji je posebno on, ki jo je bil tako tihotapsko napadel in jo pahnil v nesrečo, zastudil ves svet, ki je bil tako zelo drugačen, nego si ga je mislila dozdaj! Spoznanje je bilo zanjo vir nepopisne bolečine . . . Pri kraju so bile sladke iluzije, v katerih se je brezskrbno zibala toliko časa — noč se je zgrnila nad njo! . . Zdaj je umela življenje, zdaj je vedela tudi, zakaj nezakonske matere tako zasramujejo — stvar, kateri doslej ni bila prišla do dna . . . In ko ji je prišlo do zavesti, da je tudi ona ena tistih zaničevanih in zavrženih, ona, ki je uživala dozdaj čast, da je najvzornejša vseh deklet, ki so smela biti član deviškega društva . . . ko se je zavedela, da je vsega tega konec, in se zmislila na to, kaka sramota je čaka, tedaj se je je lotil občutek, kakor da bi morala zblazneti! . . Srce ji je zastajalo v prsih, a v glavo ji je grozno pritiskala kri, in šumelo in razbijalo ji je po njej, da je komaj slišala mater, ki jo je nagovarjala in izpraševala . . . Zdaj je umela popolnoma tudi očeta, zdaj je vedela, zakaj mu ni bilo ljubo, da je tako pozno prihajala domov! Kolikokrat se je radi

njegove strogosti srdila nanj, zdaj pa je bila prepričana, da je imel prav, bolj prav nego mati in župnik! . . Zdaj je bila prepričana tudi, da je oče postopal tako, ker jo je rad imel, ker se je bal zanjo, in tudi njej je razplamtelo srce v nenavadni ljubezni zanj! . .

Ne meneč se za mater, zdrkne pri nekem grmu na tla, razjoka se bridko ter vzklikne:

»Oče, oče, zakaj niste bili še hujši z menoj? . .«

Materi pa je bilo v prvi vrsti do tega, da zve tistega, ki ji je hčer onečastil. Ko je čula ime Dolfetovo, si je globoko oddahnila. Da, videti je bilo skoro, kakor bi se bila zadovoljno namuznila, ko je slišala to ime . . .

Manica, ki je ves čas pričakovala, da se bode njena pobožna, bogaboječa mati, ki se je prištevala najgorečnejšim ženskim članom tretjega reda, zgražala nad njo in njenim prestopkom, da jo bo oštevala in morda celo pretepavala, se ni malo začudila, ko jo je ljubeznjivo začela tolažiti . . . Priporočala ji je pred vsem, da naj očetu ne črhne nobene besedice o tem, ter ji velela, da naj se z Dolfetom brž ko mogoče dogovori zaradi poroke.

»Zaradi poroke?« vpraša Manica začudena. »Ali mislite, da me bo hotel? . .«

»Seveda te bo hotel!« odgovori mati, kakor bi bilo to samo ob sebi umevno . . . »Ker je videl, da drugače ne gre, pa si je pomagal tako! . . Vsega je pač oče kriv, ker ni pustil do sebe! . . Samo govoriti moraš z Dolfetom! . . Saj nemara še ne sluti ne, kako in kaj! . .

In Manica je res od tistihmal stikala za Dolfetom, toda nikdar se ji ni hotelo več posrečiti, da bi se bila sešla ž njim, bodisi, da se ji je umikal, bodisi, da svoje naloge ni zvrševala s potrebno energijo. Bil ji je zoprn ta posel, in podvrgla se mu je le, ker ji je mati velela tako. V resnici je bila vesela, da Dolfeta ni videla, kajti odkar je vedela, kaj ji je bil storil, ga je mrzela in črtila . . . Sicer pa se je je lotila neka letargija, in vse njene moči so opešale . . . Nihče razen njene matere še ni vedel o njeni nesreči, a ona se je smatrala za osramočeno, za zavrženo! . . Nič več se ni rinila v cerkvi v ospredje, ampak kje zadaj pri cerkvenih vratih je ždela skljućena in vzdihovala . . .

A zaupanja do Marije še ni izgubila! . .

Kadarkoli se je vračala skoz gozdiček domov, vselej se je ustavila pri križu, vselej je vprla svoje proseče oči v Marijino po-

dobo. In kakor bi bilo potreba, da spomni nebeško kraljico na to, kaj ji je dolžna, je prosila:

—»Oh, Marija, glej, tvojo podobo sem hotela okititi, in pri tem me je dohitela nesreča!.. Ko bi ne bila šla tukaj mimo, bi se mi to ne bilo pripetilo! . . Pomagaj, o Marija, pomagaj! . . Reši me sramote, o Marija! . .«

Mati pa je postajala nemirna, ker hči tako dolgo ni govorila z Dolfetom. Napotila se je radi tega sama k njemu na dom. Dobila ga je samega in brez ovinkov mu je razložila, po kaj je prišla.

Toda iz prvega stavka, ki ga je bil izustil, je lahko posnela, da se je motila, in da je njena hči postala žrtev ničvrednega pohotneža . . .

Odslej je skrbela tudi njo prihodnost hčerina . . .

(Dalje prihodnjič.)

Ogrski Slovenci.

Spisal Anton Trstenjak.

(Konec.)

V predgovoru k Novemu zakonu, § 13., piše Torkoš, da je Gospod Bog imel in še ima vsekdar kakor na ves človeški, tako tudi na ves slovenski narod svojo božansko skrb i da kakor je od Srednjega morja tja do Belega vso Dalmacijo, Istrijo, Slavonijo, Bosnijo i Bolgarijo, Hrvaško, Kranjsko, Štajersko, ogrski, moravski, češki poljski i »moškovitanski ország« z njim »napuno«, tako je tudi »v vsakšem toga naroda razločkom jeziki nike nadigno, ki so na svojo materno rejč, v šteroj so se poroudili, sv. pismo obrnoli.« Küzmics je torej vedel za vse Slovane. Dalje čitamo: »Te drüge zdaj tà niháвči, zadosta nam bode: či se spomenémo s Krajncov i zdolnji Štajercov, ki so, kak štimamo, z našimi Vógrskimi v Železnoj, Sala i Šomockoj stolici bodoučimi sloveni vrét ostánki ovi Vandalušov; koteri so po Kristušovom rojstvi na pêt stou (saeculo V.), zete královčine Vlaški i potom Španyorski ország, odnut pa prejk mourja v Afriko odplavali. Med tistimi je že vleti narodjenoga Kristuša 1562. Primuš Truber Bože rejči v Aurachi . . . vö dáo.«

Omenja nadalje glagolske in cirilske knjige in njih pisatelje in nam pripoveduje, da ima sam te knjige.

»Po eti ide Dalmatina Jüri i cejlo, Biblio,« tako nadaljuje v predgovoru, »tou je, Stároga i Nouvoga zákona vso pismo, obrne na Štajerski jezik z velikim, kak právi, trüdom; i dájo vö štámpati v Wittebergi v 1584. leti zVlaškimi, ali si bojdi zDeačkimi (= latinskimi) piskmi in Folio.« To je res Jurja Dalmatina »Biblia, tu je vse svetu Pismu Stariga inu Noviga Testamenta«, katero je prišlo na svetlo l. 1584, in katero je stalo okoli 8000 goldinarjev. Ni pa bilo pisano v štajerskem jeziku, nego v kranjskem narečju; vendar teh narečij ni Küzmics razlikoval. Znano mu je torej bilo sveto pismo Dalmatinovo, kakor je tudi vedel, da je Francel Mihal in drugi lužiškim Slovanom preložil sveto pismo.

Vendar se Küzmics ni držal slovenskega prevoda Dalmatinovega, nego je sam prevajal iz grškega izvirnika. Zakaj je to storil, pripoveduje in utemeljuje natanko v predgovoru. Tu piše namreč v § 14.: »Što de tak kráto našim med Mürum i Rabom prebivajoučim slovenom tè sv. Bože kníge na svoj jezik, po šterom samom li vu svoji Prorokov i Apostolov písmaj gučečega Bogà razmijo, obračati? geto je i nyim zapovidáva Gospodin Boug šteti; da je moudre včinio na zveličanje po vöri vu Jezuši Kristuši; tou pa ni sTruberovòga, ni Dalmatinovoga, ni Francelovoga, niti znikakšega drügoga obračanja (versio) čakati nemorejo. Ar tej naši Vogrski slovenov jezik od vsej drügi dosta tühoga i sebi lastivnoga mà. Kakti i vu naprej zračunani se veliki rázloček nahája. Zâto je potrejbno bilou takšemi človeki naprej stoupiti: kibi vetom delao Bougi na díko, a' svojemi národi pa na zveličanje. Liki je i Gospodin Boug na tou nadigno Števan Küzmicsa Šurdánskoga Farara: ki je zgrčkoga poleg premouči i pomáganya Dühà svétoga z velikom gyedrnostjom na ete, kakšega šteš i čüješ, jezik cejli Nouvi Zákon obrnyeni i stroškom vnougi vörni düšic vö zoštampani«.

*

IV. Imre Agustič (Augustič). Imre se je porodil v Murskih Petrovcih v Železni stolici dne 29. septembra leta 1837. Izdelal je šest gimnazijskih razredov v Sombotelju. Ker mu šolske klopi niso bile posebno pogodu, je opustil nauke in je šel h grofu Száparyju za gospodarskega pristava. V tej službi je bil samo poldrugo leto. Odtod je prišel k udovici grofa Josipa Batthanyja v Oroszlámos pri Szegetu, kjer je ostal tri leta. Potem je služil na Dolenjem Seniku

pri isti gospodi tri ali štiri leta. Tu se je samouk naučil stenografije in je odšel v Pešto, kjer je preživel sedem mesecev ter naredil stenografski izpit. Potem je bil za stenografa v državnem zboru celih petnajst let.

Zadnji čas svojega življenja, leta 1875. in 1878., je nastopil kot kandidat za državni zbor v okrožju Murske Sobote proti odvetniku Josipu Berku dvakrat in je obakrat propal. Bil je vnet pristaš leve, to je Tiszove stranke. Umrl je v Budim-Pešti dne 17. julija leta 1879.

Sprva je pisal madjarski, zlasti v novine »Egyetertes« (Edinost). Pisal je tudi romane in povesti v madjarskem jeziku. Mišljenja je bil madjarskega, seveda spočetka svojega delovanja, in bilo bi mu najljubše, ako bi mogel kar vse »Vende« pomadjariti; zategadelj je bil škof Josip Szabó, kateri je tudi bil velik Madjar, njegov mecen in velik podpornik izdaj njegovih knjig. Pozneje je izprevidel, da se njegove želje ne morejo uresničiti, in ker je svoje ljudstvo ljubil, je začel pisati slovenski in je postal vnet narodnjak. Hotel se je prikupiti narodu in je začel izdajati list, to pa največ v to svrho, da bi si pridobil v narodu veljavo in da bi ga potem narod volil za poslanca.

Tako je Agustič zasnoval list »Prijátel — znanoszt razserjüvajöcse mêszecsne novine«. Ta list je izhajal v Budim-Pešti. Prva številka je izšla dne 15. septembra l. 1875., vsak mesec po enkrat, pozneje pa, to je l. 1878., po dvakrat na mesec. Glavni sotrudnik mu je bil ves čas izmed ogrskih Slovencev Fran Čaplovič, notar Markuševski, ki je imel Agustičevo sestro za ženo. Dopisovali pa so mu tudi štajerski župani. V početku je urejeval list v madjarskem pravopisu, pozneje pa v našem slovenskem, ker je izprevidel, in to mu je glavna zasluga, da se ogrski Slovenci morajo v pravopisu združiti z ostalimi Slovenci. Agustič je tudi polagoma opuščal, kolikor je smel, mogel in znal, ogrsko narečje in je torej tudi pisni jezik svoj uravnaval po našem slovenskem, tako da njegov jezik ni več prekmurščina. Priznati nam je, da mu je to delo bilo hvalevredno, in ravno raditega sta imela on in njegov oče, ki je bil v M. Soboti selski sodnik, s Tiszovo vlado mnogo bridkih ur.

Agustičeve novine je narod prav rad čital, le škoda, da je z urednikom tudi list umrl in da ni našel naslednika. Kak program pa je imel Agustič? »Mnogi bi rad izvedel po dokončanem delu,« tako pravi sam, »ka se zvün vési godí. Slišali bodete o ljubezni domovine, o poštenju, o kreposti in o vsem, kar je dolžan storiti vsak »domo-

vinčar«, hižni glavnik i vsak za »počlovečanstvo« delaven človek«. V tem so Agustičeve novine mnogo storile in koristile. Agustič je ljubil madjarsko domovino, ali tudi Slovane, on je hvalil Madjare, ali hvalil je tudi Slovane, in je prinesel sliko črnogorskega kneza in knjeginje. Znano mi je, da se je Agustič obračal do slovenskih pisateljev, povpraševal za svet, a nihče se ni zmenil zanj, nihče mu ni hotel svetovati in ga oduševljati v pisateljskem delovanju. Iz njega bi se dalo mnogo narediti, ali ker ni imel nobene zveze z nami, potem ni čudo, da ni mogel biti tako zaveden Slovan kakor smo mi, ki živimo v ugodnejših razmerah.

Čaplovič mi je pripovedoval, da je Agustič spisal slovensko-madjarsko slovnico, katera je ostala v rokopisu. Po istem poročevalcu je zložil tudi slovensko-madjarski slovar. Leta 1876. je izdal v Budim-Pešti šolsko knjigo »Návuk vogrszkoga jezika za zacsetnike«. Nadalje je preložil knjigo »O volitvah«, to je nauk, kako se morajo vršiti volitve. Naposled je sestavil šolsko knjigo »Prirodopis« s kepami (podobami) za národne šole, Budim-Pešta 1878.« Ta knjiga je pisana v slovenskem pravopisu.

Ostali pisatelji ogrskih Slovencev so: Mikloš Küzmics, Mihal Bakoš, Števan Szijjarto, Barla Miháo, Juri Čipott, Jožef Košič, Ivan Kardoš, Aleksander Terplan, Števan Slamar, Števan Lülik, Franc Žbüll, Jakob Sabar, Marko Žižek, Jožef Borovnjak, Ivan Berke, Števan Žemljič, Jožef Bagari.

Zgodnja pomlad.

Spet zelené nam vrbe in šumé,
veseli vetrc mimo gre,
a skriti so še v polju klasi;
škrjančka ni še, lastovke drobné,
pa saj nobeden še od teh ne vé,
da že pri nas so takšni časi!

No, mene bele breze veselé;
kot bilke iz daljave k nam bleščе,
za njimi solnce tam zahaja.
Nemirno kri mi že po žilah gre,
čemu, zakaj? Zaman zares v srce
prišlà ljubezen ni brez konca in brez kraja!

Aleksandrov.

Predsmrtnice.

1.

Tone solnce, tone
za večerne gore;
Ž njim le moja toga
Vtoniti ne more.

Zjutraj solnce vstane
lepše še žareče,
ž njim pa radost meni
vstati nikdar neče.

Toni, solnce, toni,
drugim topi boli,
njim na srečo vstajaj,
če zamé nikoli.

2.

Prijateljev vernih sem mnogo imel,
a šli so vsi skoro pred mano;
ko suhemu deblu za listom so list
odpadli mi rano.

Na grobih teh dragih se bridko solzim,
ko bližam življenja se zimi —
Kaj tukaj, osamljeno deblo, stojim?
Rad spal bi med njimi.

Le pridi, oj žena s koščeno rokó,
predolgo nikar ne odlašaj!
Če kje pa srce mi še vdano živí,
mu dolgo zanašaj!

3.

Mladosti mi solnce bistrilo glavó,
srce mi čuteče je grelo,
mi vžigalo v duhu je žarke svetlé,
življenje je v srcu kipelo.

Mnog cvet mi na polju duhá in srcá
o solncu se tem je porajal,
in včasi rad potnik, tod mimo gredoč,
o cvetkah se teh je naslajal.

A staro mi teme zapada že sneg
ko sive planinske vrhove,
srcé pa mi kmalu bo trd ledeník —
kdo v ledu bo iskal cvetove?

Le kak hribolazec, ko v bele goré,
v ta led in ta sneg se ozira;
rod mlajši sedaj pa po vrtih dolin
dekletom cvetice nabira.

4.

Na življenja cesti
sem ljudi srečaval;
z mano vsak po svoje
tam se je zabaval.

Eden me je hvalil,
grajal me je drugi,
a poznej sem spóznal:
nihče po zaslugi.

Tákrat, kdor me grajal,
mi srce je žalil,
dvigal mi je dušo
on, ki me je hvalil.

Zdaj me nič ne dvigne,
nič me več ne žali;
rogam zdaj se graji,
rogam zdaj se hvali.

5.

Čemu mi na grob kamenit spomenik?
Da bele kostí bi mi tlačil?
Saj breme ko kamen neznosno težák
do konca življenja sem vlačil.

Pred tem spomenikom kak potnik - čudak
kedaj radovednost bi pasel —
in s prašno nogó bi gomilo teptal,
ki mah jo je mehki zarasel.

Naj voda bo moj spomenik in pa zrak,
v nju moje ime zapišíte!
Z nesmrtnimi deli pa, narodu v čast,
vi svoje si v bron zadolbíte!

S. Gregorčič.

Praznovanje sv. Jurja na Štajerskem.

Folkloristna študija.

Spisal Fr. Orožen.

nogo mnogo let je že preteklo od one dobe, ko so še bili naši pradedje vdani poganstvu in so darovali svojim bogovom. Prav trdovratno so branili svojo staro vero in zanjo prelivali »potoke krvi«. V davnih časih slovanskega poganstva so še imeli stari Slovani svoje rodne bratovščine kakor nekdaj Grki svoj »panpelasgion« in »panhellenikon« ter oboževali ene in tiste bogove, studence in drevesa in praznovali skupne praznike. V tej davni dobi nam je iskati izvora marsikaterim šegam in navadam, ki so se še ohranile do sedanje dobe. Krščanstvo je končno zmagovito prodiralo med slovanskimi razrodi in izpodrinilo pogansko vero.

Oznanjevalci nove vere so izkušali iztrebiti v Slovencih vero v stare bogove in prejšnje šege in običaje. V naših pradedih pa so bile mnoge šege in običaji že tako ukoreninjeni in udomačeni, da jih ni bilo mogoče več odpraviti in iztrebiti. Tako se je še marsikatera šega iz poganske dobe še dandanašnji ohranila, in nekateri poganski prazniki in šege so se združili s kristjanskimi prazniki in tako pripomogli, da so se poganski Slovani rajši poprijeli krščanske vere, ker so se tako pri njih še ohranile ljube jim šege in običaji.

Primerjaje glavne svečanosti poganskih Slovencev z velikimi prazniki katoliške cerkve, opazujemo, da praznujemo nekatere praznike istodobno s prejšnjimi večjimi poganskimi prazniki, in da se je marsikatera šega iz starodavne poganske dobe prilagodila našim praznikom. Velikonočni prazniki se strinjajo z boginjo pomladi, Vesno, to je Kristovo vstajenje z vzbujajočo se pomladjo, in Božič in novo leto s koledo. Koledniki še dandanašnji hodijo na Spodnjem Štajerskem od Božiča do Svečnice in ponekod tudi še pred sv. Florijanom od hiše do hiše, popevajo koledniško pesem in dobivajo zato jajca in včasi tudi druga darila in denarja. Ohranile so se še šege in običaji iz starodavnih časov, četudi se niso več ohranile pesmi, katere so o takih prilikah popevali naši predniki.

Govoriti hočem o posebnih šegah in običajih, ki so se še ohranili v nekaterih slovenskih krajih, zlasti na Štajerskem o Jurjevem, to

je dne 24. aprila in na predvečer. Stari Slovani so slavili prihod pomladi, ki je premagala nesrečno zimo. Po slovanskem bajeslovju je premagal solnčni bog Daždbog (Svarožič) boginjo smrti, Morano. Po pokristjanjenju Slovanov pa je izpodrinil poganskega Daždboga sveti Juri ter premagal pozoja, ki je pripodoba zime in smrti.

Sv. Juri je pomladanski vitez med svetniki, ki je uničil zimo in je v visokih čislih pri Slovanih. Sv. Juri je Slovanom to, kar je bil sv. Mihael Nemcem; premagal je pozoja in je postal zaščitnik kristjanstva proti poganstvu. Razne cerkvice sv. Jurja stoje malone vse na gorah, kajti stari Slovani so najrajši na višinah darovali svojim bogovom.

Čudno je, da koroški Slovenci severno od Drave praznujejo praznik sv. Jurja že 23. aprila. Nekaj sličnega je tudi pri prazniku sv. Marjete, katero pa praznujejo južno od Drave osem dni prej nego severno od Drave. O tem nam pripoveduje legenda, da je prišla sv. Marjeta na svojem potovanju tudi med Slovence. Ko je prišla z juga do dravskega mostu, ni je pustil mitničar preko mostu, ker ni mogla plačati mitnine. Prosjačila je potem po okolici osem dni, predno je nabrala zahtevano mitnino. Sveti Juri pa je prišel od severa do Drave ter tudi ni mogel plačati mitnine. Ker pa je ljudstvo severno od Drave premožnejše od onega, ki stanuje južno od Drave, je naprosjačil že v enem dnevu dotično mitnino.

Druga legenda pa pripoveduje, da sv. Marjeta in sv. Juri nista prosjačila mitnine. Sv. Marjeta je osem dni delala in si pri tem zaslužila mitnino; sv. Juri pa si je v enem dnevu prislužil mitnino. Ženske torej teže pridelujejo nego moški.[1])

Med Slovenci, zlasti med štajerskimi Slovenci, nahajamo še mnogo pravljic o pozoju (lintvernu), in po mnogih kmetskih hišah vidiš še sedaj na steni podobo svetega Jurja, kako se bori z dolgo sulico zoper groznega pozoja ali zmaja, ki hoče požreti sv. Marjeto. Ljudstvo beži pred grozno pošastjo.

»Pa sveti Juri govori:
Nikar ne bojte se zverí;
spoznajte pravega bogá,
sprejmite vero v Kristusa,
končal jaz z bogom zmaja bom,
od sile te vas rešil bom.
Obrnejo se vsi v bogá,
sprejmejo vero v Kristusa;
pa sveti Juri vzdigne meč
in mahne zveri glavo preč.«

Več pripovedk se bavi s pozojem. Pozoj prebiva v neki votlini na Boču pri Poličanah na Spodnjem Štajerskem ter večkrat provzročuje hudo nevihto in ploho, katere ni prej konec, dokler ne ubijejo

[1]) Slovenska Bčela l. 1851., str. 183. —

pozoja. Pravijo tudi, da bode Boč počil in v njem se nahajajoča voda bode vso okolico potopila. Pozoj stanuje tudi v močvirju na Konjiški gori na Spodnjem Štajerskem. V Konjicah se bere vsak petek sveta maša, da ne bi pozoj prišel iz gore. Kadar pa uide, nastane huda nevihta. Pripovedujejo tudi, da ima pozoj glavo pod zvonikom cerkve sv. Miklavža v Ljutomerskih goricah. Zvonik je v sredi z močnim železom zvezan baje zaradi tega, da se ne poruši cerkev, če pozoj zmaje z glavo. [1])

V Celovcu imajo sredi mesta na Novem trgu pozojev vodnjak s kamenitim pozojem, katerega so postavili že l. 1590. Kamen je s Kriške gore pri Celovcu, spomenik so pa izklesali v Beljaškem predmestju.

Praznik »zelenega Jurja« še dandanes po nekaterih krajih praznujejo slično, kakor so stari Slovani praznovali prihod solnčnega boga Daždboga. Pravi solnčni junak je torej pri Slovencih sveti Juri, in ne čudimo se, da ga slovenski kmet tako željno pričakuje in tudi v narodnih pesmih izraža to srčno željo.

»Hodi, hodi, sveti Juri,
no po svetu tak' zakuri,
da se vname zemlje koža,
zima nam se že prevnoža.

Hodi, hodi, sveti Juri,
no po svetu tak' zakuri,
da b'mo skoro krave pasli,
nimamo kaj nesti v jasli.

Hodi, hodi, sveti Juri,
no po svetu tak' zakuri,
naj te trate zelenijo,
kosci skoro naj kosíjo.

Hodi, hodi, sveti Juri,
no po svetu tak' zakuri,
da b'mo skoro gor na štali
seno in otavo phali.«

V Laškem trgu na Spodnjem Štajerskem se je ohranila še iz davnih časov posebna šega o Jurjevem. Na dan svetega Jurja vodijo otroci po trgu »zelenega Jurja«. Približno štirinajstletnega dečka zvežejo od nog do glave v zelene bukove veje tako gosto, da »zeleni Juri« jedva skozi veje vidi in ga ni moči spoznati. Tajnost glede na osebo »zelenega Jurja« se sploh kolikor mogoče varuje. Tako ošemljenega »zelenega Jurja« vodita dva dečka po trgu v spremstvu velike množice otrok, kateri navdušeno pevajo to-le gotovo že spakedrano pesem:

»Zelen'ga Jurja vodimo,
za jajca, špeha prosimo;
sveti Juri orožnik,
bodi ti naš pomočnik;
o svetem Jurju paša
je dobra kravja maša.«

[1]) Dr. J. Pajek: Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev, str. 89. in 91. —

Tudi pisatelj teh vrst je proti volji svojih staršev kaj navdušeno peval z drugimi dečki omenjeno pesemco, a se skrbno izogibal obližju domače hiše, da ga ne bi opazili starši v tem izprevodu ter ga poklicali domov, kjer bi gledal za veselimi dečki, spominjaje se Gregorčičevih stihov:

»Glasnó tam bratov zbor popéva,
tu moj izgublja se vzdihljaj.«

Ta izprevod trške nadebudne mladeži hodi od hiše do hiše, kjer dobe mladi romarji jajc, špeha in vina. Eden deček nosi košarico za jedila, drugi pa ima sodček, v katerega natakajo podarjeno vino. Ako dobe obilno daril, veli eden spremljevalcev »zelenemu Jurju«: »Juri, odskoči!«, kar Juri radostno stori. Pri hišah pa, kjer sta gospodar in gospodinja manj radodarna, pa se Juri le na lahno priklanja. Po končanem izprevodu se zbira vsa mlada družba v kaki hiši in se gosti s cvrtjem in dobljenim vinom. Mladi častilci svetega Jurja so kmalu prav veseli, in vrsti se pesem za pesmijo. O mraku pa se razhaja mlada družba vsa zadovoljna in srečna. Ta običaj je na Spodnjem Štajerskem že zelo redek.

Tudi v nekaterih krajih blizu Ščavnice oblačijo v zelenje mladeniča, katerega vodijo štirje fantje skozi vas in pojejo slično pesem:

»Zelenega Jurja vodimo,
jajca in masla prosimo i. t. d.«

Po nekaterih krajih na Štajerskem okrašajo na Jurjevo živino s svežimi venci in vodijo po vaseh z bukovimi vejami in cvetlicami okrašenega »zelenega Jurja«, ki ima s cvetlicami in trakovi ovenčano palico, v spremstvu godcev. Postajajo pred vsako hišo, proseč masla in jajc. Na Ptujskem polju pa se udeležujejo tudi odrasli fantje takega izprevoda.

Ta dan imajo tudi pastirji svoj praznik, kajti sv. Juri je varuh črede. Znašajo na pašo jajca in peko pod milim nebom cvrtje, ki je jako priljubljena jed. Kuha pa navadno najbolj premeteni pastir. Pravijo tudi, da do tega dne nimajo kače strupa. To vero nahajamo tudi pri drugih Slovanih, n. pr. pri Čehih. Vsa lepa in nedolžna otroška slavnost pomenja prihod pomladi in sicer po kmetskem koledarju — ne astronomske pomladi, ki se začenja dne 21. marca, »zeleni Juri« pa je poosebljenje vesele pomladi. V nekaterih krajih gospodinje rano v jutru trobijo v rogove, da bi odvračale od hiše čarovnice. V Ivankovcih v Ljutomerskih goricah pokajo na predvečer pastirji z biči, da odvračajo čarovnice, ki v jutro sv. Jurja vlačijo rjuho po rosi in doje svoje krave. Po nekaterih krajih love metulje,

in kdor prvega ujame, da ga kravam, ki dajo potem mnogo in dobrega mleka.

Slično kakor v Laškem trgu o Jurjevem praznujejo Nemci v gorenjem Tavnusu na Hesenskem binkoštne praznike. Že na praznik Kristovega vnebohoda pričenja mladina s pripravami za to slavnost. Dečki se napotijo v gozd in napravljajo iz tankih hrastovih paličic podstavek za krono, na binkoštni ponedeljek pa izdelujejo krono, katero krasijo deklice z raznovrstnimi cvetlicami. Pravo slavnost pa praznujejo na binkoštni torek. Že pred solnčnim vzhodom vstajajo otroci ter gredo v gozd po bukove veje in obdajejo ž njimi za zelenega možička izvoljenega dečka, kateri potem še dobi omenjeno krono na glavo. Dva dečka ga vodita v spremstvu dveh deklic, ki nosita košarico. Za njimi pa stopa vaška mladina vriskaje od hiše do hiše in poje v Laškem trgu o Jurjevem običajni slično pesem. Tudi prosijo pri posameznih hišah »špeha in jajc« in se po končanem izprevodu goste z dobljenimi živili. V tem kraju pa pomenja navedena šega prihod in poosebljenje poletja. Slične šege so se tudi še ohranile v drugih krajih severne Nemčije.

V Laškem trgu se je še ohranil stari, še po nemških krajih znani običaj o Duhovem. Kdor na Duhovo zjutraj zadnji vstane, dobi venec iz kopriv, in okoli njega zbrani domačini ga bude in ga nazivljejo »Pfingstluken«. Po drugih krajih gonijo namreč pastirji zgodaj na pašo, in »Lukmana« imenujejo onega pastirja, ki zadnji prižene čredo, »Lukmanico« pa tako pastirico.

Ime »Pfingstluken« je torej gotovo nastalo iz besede »Lukman«. [1])

Po drugih krajih zopet nastopata na Jurjevo Vesnik in Rabolj. Dečki si navadno izbirajo najlepšega iz svoje sredine, ga opletajo z zelenjem tako, da ne vidiš njegove obleke. Ta mladenič se zove »Vesnik« ali »Zeleni Juri« ter hodi po vasi v spremstvu mladine, ki poje:

»Zelen'ga Jurja vodimo,
masla in jajec prosimo,
ježibabo zganjamo,
mladoletje trosimo.«

Zraven Vesnika pa hodi v Jurjevem spremstvu tudi »Rabolj«, ki je zavit v slamo. Ko pride vsa družba na travnik, se vname boj med Vesnikom in Raboljem. Vesnik prime Rabolja in po daljšem boju premaga vedno Vesnik svojega nasprotnika. Rabolj ima včasi tudi kožuh. [2]) Vesnik ali Zeleni Juri nam predočuje pomlad in poletje,

[1]) Pajek: Črtice . . . str. 5.
[2]) Pajek: Črtice . . . str. 65.

Rabolj pa zimo. Pomlad torej premaguje zimo, in mladina se veseli prerojene pomladi. Kakor se zimski čas po Martinovem (11. novembra) imenuje »babje leto«, tako nazivljejo početek pomladi »didino leto«. V Heidelbergu na Badenskem imajo v nedeljo »laetare« posebne šege,[1]) ki nekoliko spominjajo na »zelenega Jurja«, zlasti na Vesnika in Rabolja. Zjutraj se zbira mladina, in vsak udeležnik nosi s pisanim papirjem in trakovi okičeno palico, na kateri visi prestica, izpihnjeno jajce, svež šopek in mnogokrat tudi jabolko. V mladi družbi vidiš piramidaste in s trakovi okrašene postave, ki korakajo po dve in dve, in sicer je ena zavita v zelenje, druga pa v slamo. Te piramide so tako izdelane, da jih nosijo dečki, kateri vanje zlezejo. Te piramide razdeljujejo po dve in dve v določenem razstopu med otroke. Vsa družba pa v izprevodu po mestu veselo prepeva. Tudi ta šega je že zelo stara in je še ostanek starodavnega pomladanskega praznika, enega štirih glavnih praznikov, katere so slavili ob poletnem in zimskem solnčnem obratu in ob pomladanskem in jesenskem enakonočju. Zelena piramida je pripodoba pomladi in poletja, slamnata piramida pa nam predočuje zimo, katero pokopavajo. Pomlad nastopa s pomlajeno prirodo, ki se kaže v novem zelenju rastlinstva.

Na Kranjskem se je še največ posebnih šeg o Jurjevem ohranilo na Dolenjskem. Po Gorenjskem in Notranjskem pa nimajo več posebnih vraž in običajev o Jurjevem, tudi ne poznajo več »zelenega Jurja«. O Jurjevem zažigajo pri Belokranjcih zarano nad živino sveče, ki so ostale na Sveti večer, in streljajo na dvorišču iz pušk na vse štiri strani neba, da »vuk blaga ne ujé«. Potem šele gonijo živino na pašo. Okoli Adlešič vodijo tudi še »zelenega Jurja« po vaseh in prosijo pevaje pogač, slanine, jajc, vina in drugih reči.

Ta belokranjski običaj opeva Oton Zupančič v »Pisanicah«, ki ima izvrstne, zlasti mladini dobro došle pesmi.[2])

Na Jurjevo.

(Belokranjski običaj.)

Od hiše do hiše hodimo,
zelenega Jurja vodimo,
on pomlad v deželo prinesel je,
vso zemljo z zelenjem potresel je.
Zima, zima, ajd za peč
celo leto leč!

To šibo za streho shranite,
da z njo se požara branite,
strahuje poredno vam dečico
in vabi k hiši vam srečico.
Sreča, sreča, pridi k nam,
glej, odprt je hram!

[1]) »Leipziger Illustrirte Zeitung« 1896.

[2]) »Pisanice«, pesmi za mladino, zložil Oton Zupančič. Ljubljana 1900. Založil L. Schwentner. —

Ker take darove vam nosimo,
od vas jih v zameno prosimo:
imate kaj bele pogačice?
ne bránimo se tudi kračice,
bodi jajce, bodi hleb,
v naš izgine žep.

Bogato gorica obródi vam,
bogato se polje oplódi vam,
podéli Bog kruha vam belega,
vsi lica bodite veselega.
Mi zdaj moramo drugam —
hvala, hvala vam!«

Tudi pri Trebnjem, Kostanjevici in v krški okolici se je ohranila posebna šega o Jurjevem. Pri Krškem popevajo na večer pred sv. Jurjem fantje pred hišami pesmi o sv. Jurju in dobe zato jajc, špeha in vina ter se potem doma goste. V krški okolici pojo med drugimi tudi to pesmico:

»Mati že po lojtrici lezejo,
nam gvišno špeha režejo;
oče že s ključkom rožljajo,
nam gotovo vinca dajo.« [1])

Tudi po Koroškem so še v zadnjih desetletjih vodili in najbrže še vodijo »zelenega Jurja« na večer pred sv. Jurjem, zlasti v Rožeku, Lipi, na Pečnici, v Ločah, Št. Ilju in v nekaterih drugih krajih. [2]) Na večer pred Jurjevim se zbirajo dečki zunaj vasi in, s kravjimi zvonci in kozjimi rogovi opremljeni, vodijo Šent Jurja, s slamo ovitega, do prve vaške hiše, kjer mlada družba zapoje:

»Sveti Šent Juri potrka na duri,
ma eno hlačo zeleno, eno rudečo,
je šele prišel v deželo,
je ga že vse veselo.
Tičica v grmovji,
kukavca v bukovji,
rumene rožice lepo cvetó,
se svet'ga Šent Jurja veseló.«

Nato obdaruje gospodinja mlado družbo s Šent Jurjem z jajci, maslom, zasko, slanino, pšeničnim kruhom in včasi tudi s klobasami. Vsi zahvaljujejo veseli radodarno gospodinjo in zopet pojo:

»Bog obvari naj vam živino,
vaše krave, vaše vole,
vaše konje, vaše svinje,
vaše kure, vaša teleta,
pa vaša lepa dekleta.
Miši in grile pa zlodej vzemi!«

[1]) Letopis Matice Slovenske za leto 1888. J. Navratil: Slovenske narodne vraže in prazne vere. —

[2]) Slovenska Bčela l. 1851., str. 105. in 107. —

Po končani pesmi korakajo zopet z velikim truščem naprej do sosednje hiše, kjer zopet pojo omenjeno pesem. Redkokrat se dogodi, da bi gospodinja ta izprevod odslovila brez daril, ker se boje nesreče pri živini in v hiši sploh. Kjer pa Šentjurjevci ničesar ne dobe, preklinjajo dečki tako negostoljubno hišo z besedami:

»Naj pokrepa vam živina,
vaše krave, vaši voli,
vaši konji, vaše svinje,
vaše kure, vaša teleta,
pa tudi vaša dekleta,
miši in grili vse naj snedó!
Ogenj naj vam vse požge,
voda zalije, grom in toča pobije.«

Kakor drugod, imajo tudi na Koroškem Šentjurjevci drugega dne veliko pojedino, za katero pripravljajo cvrtje, in se tako vesele prihoda lepe pomladi, kajti sv. Juri je pravi zaščitnik pomladi

Razen pri Poljakih nahajamo pri vseh slovanskih narodih posebne in nekoliko našim slične običaje in šege o Jurjevem.[1]) Jugoslovani praznujejo bolj svečano svetega Jurja nego severni Slovani. Zlasti znamenit je »Gjurgjev dan« pri Srbih, pri katerih se je še največ starodavnih običajev o Jurjevem ohranilo.[2]) Tudi na Češkem so se še ohranili o Jurjevem posebni običaji in šege, katere tako mikavno opisuje Božena Němcova v »Babici«, znanem izbornem, zlasti mladini namenjenem spisu.[3]) Tudi pri Malorusih praznujejo zelo svečano Jurjevo s svetim večerom na dan pred sv. Jurjem.

Kakor vidimo, imajo poleg Slovencev tudi drugi slovanski narodi posebne vraže in bajeslovne šege o Jurjevem. Le pri Poljakih pogrešamo take šege in vraže o Jurjevem, nahajamo pa kakor v Tavnusu na Hesenskem našim šegam o Jurjevem slične o Binkoštih. Na Poznanskem namreč vodijo dečki v zelene mladike in zeleno listje ovitega fanta, ki ima na sebi več kraguljcev. Hodijo po vasi in pokajo z biči, »zeleni možicelj« pa veselo skače in obstaja pred vsako hišo, kjer dobivajo razna darila za občno pojedino. V drugih krajih zopet opletajo dečka z grahovico in zelenimi brezovimi vejami in ga vodijo od hiše do hiše in pobirajo živež in denar in to razdeljujejo med male pastirje. Kakor razvidimo, je o Binkoštih tudi pri

[1]) J. Navratil: »Jurjevo« v Matičnem letopisu l. 1888. —

[2]) Več o tem v Letopisu Matice Slovenske za leto 1877. Fran Hubad: »Gjurgjev dan pri Srbih«. —

[3]) Babica. Obrazi iz živenja na kmetih. Poslovenil France Cegnar. Novo Mesto 1884. Natisnil in založil J. Krajec. —

pruskih Poljakih pravi pastirski praznik, katerega željno pričakujejo mladi pastirji.

Kakor smo razvideli, je dan sv. Jurja posebno znamenit pri Slovencih in Jugoslovanih sploh. Pripoveduje se, da pada na dan sv. Jurja zjutraj iz solnca čudesno zrcalo. Kdor ga najde, vidi v tem zrcalu vse, kar se daleč na okrog godi.

Največ starih običajev in šeg se je še ohranilo o Jurjevem. Jurjevo igra veliko ulogo v naših pravljicah in pripovedkah. Svetega Jurja dan je narodna pripovedka tudi spravila v zvezo s kraljem Matjažem, ki spava v votlini pod Pečicami, zadnji veličastni gori v vzhodnih Savinskih planinah. Koroška pripovedka pravi namreč o njegovem prebujenju: Pred votlino zraste na božični večer zelena lipa, ki bode o polnoči eno uro cvetla in vso okolico napolnila s prijetno vonjavo. Kmalu potem se pa lipa posuši. Sv. Jurja dan obesi kralj Matjaž svoj ščit na lipo, ki zopet ozeleni in provzroči boljše čase za Slovence.

Knez Semberijski.

Zgodovinski prizor.

Srbski spisal **Branislav Nušić.**

Osebe:

Ivo Knežević, knez Semberijski.[1])
Petronije Šišo, sluga Ivov.
Milić, pandur Ivov.
Kulin, kapetan.
Boja, mati Ivova.
Stanka, zarobljena Jadranka.
Prvi kmet,
Drugi kmet.
Tretji kmet.
Prvi starec.
Drugi starec.

Kmetje, Turki, Kulinovi panduri, sluge, robovi. Vrši se v začetku XIX. stoletja v selu Popovo v bjeljinski nahiji, kneževini Semberiji.

Dvorišče kneza Ivana V ozadju veliki in lepi konaki, do katerih vodijo široke, kamenite stopnice. Na levi strani vodovod (česma), na desni velika vrata.

[1]) »Knežević Ivan, »knez Semberije«, se je porodil v vasi Dvorovi, a pozneje je bival v vasi Popovo v bjeljinski nahiji. Ivan je bil rano na glasu v svoji okolici, zato je tudi postal knez Semberije, ko mu je bilo šele 20 let.« S temi besedami začenja Kneževićev življenjepis Milićević v svojem »Pomeniku« na strani 254. Te podatke izpopolnjuje Janko Veselinović (»Zvezda« zv. II. 1900. l.

Prvi prizor.

Boja in deset do dvajset kmetov. (Boja stoji kraj hišnih stopnic. Nekateri kmetje stoje, drugi čepe ali sede na zemlji. Nekateri stoje okoli Boje in se razgovarjajo ž njo; druga dva ali trije tvorijo v drugem kotu odra svojo gručo, spet tretji sede na hišnih stopnicah. Večina njih je oblečena s čohasto (irhasto) bosansko obleko, vendar ne bogato; na glavi fes, okoli njega saruk, na nogah rdeče jemenije, in pušijo iz kratkih čibučičev.)

Boja. Pa kaj veste, vi dobri ljudje?

Prvi kmet. Kaj vemo?! Dobrega ne, majka!

Drugi kmet. Pri nas je zlo, a tam onkraj Drine so se ljudje, hvala Bogu, streznili, ali tudi tam je — zlo.

str. 216. in 217.) tako: »Semberija je ravnina, ki se razprostira v samem Ključu, kjer se Drina zliva v Savo, a nasproti Mačvi, v Bosni. Ta ravnina je igrala jako važno ulogo v prvem in drugem ustanku. Črez to ravnino so prelazili silni paše bosanskih mohamedancev s svojimi vojskami in črez brodove na valoviti Drini vpadali v Srbijo. Vračajoč se z bojev, so spet gazili kneževino Semberijo, mnogokrat vodeč mnogo robov s seboj. — Kneževići so knezovali v Semberiji, in ta poziv je prelazil z očeta na sina. To so bili ljudje modri in hrabri; tudi Turki so znali vse to nekako ceniti. Vedno so znali obdržati zvezo s temi ljudmi. Zgodilo se je tudi, da so se celo pobratili ž njimi. In ta pobratimstva so se prenosila tudi na otroke. Četudi so bili dvojne vere, vendar je bilo prijateljstvo zelo trdno. Ivan Knežević, potomec stare rodbine, odgojen v tradiciji, zapojen z duhom srbskih gosli, je vršil poziv kneza v svoji kneževini Semberiji tako, kakor mu je bilo možno pojmiti. A vršil je svojo dolžnost tako idealno, da mu se mi po sto letih moramo diviti.« (Tudi Vuk. Štef. Karadžić piše o knezu Ivanu: »Jaz sem ga videl z lastnimi očmi 1802. leta, ko je prišel v šator Alibega Vidajića, brata Kapetan-pašina. Najprej je postal on poznat vsem v Zadru in v Mačvi in v celem ljudstvu slave in časti vreden.« Pa govoreč o daljni njegovi zli usodi, potem ko je obubožal, dodaje: »A narod srbski, dokler govori svoj jezik, opeval mu bode njegovo ime in z največjim spoštovanjem in s hvaležnostjo se ga bode spominjal.« Mi se no čemo baviti sedaj s pravljicami, ki pripovedujejo o njem. On ima neki dogodljaj, s katerim bi se mogla dičiti humaniteta vseh bodočih vekov. In ta dogodek je skozinskoz resničen. Trebalo bi, da ga mi povemo evropskemu zapadu, ki nam očita, da smo še poldivje pleme, in da zaprosimo te prosvetljene narode, da nam dado vsaj eden sličen primer iz svoje velike zgodovine. Ne zahtevam, da bodi ta človek, katerega bi nam stavili na stran kneza Ivana, nepismen turški rob; naj bode to človek svoboden, izobražen, klasično izomikan, ki pozna vse dogodke mitološke in zgodovinske, kateremu sta znanost in omika posebno oblažili srce. Ta dogodek nam predstavlja Nušić v svojem »Knezu od Semberije«. — Pred Nušićem je opeval veliko delo Kneževićevo veliki pesnik Sima Milutinović-Sarajlija v svojem »Trojebratstvu« (str. 39.—72.) pod naslovom »Semberac ili vrlost i nadežda Bošnjaka«. A opeva ga tudi narodna pesem (»Knez Ivan Knežević«. Vukova knjiga IV., str. 176.).

Op. pr.

Tretji kmet. Ali Turčin je premožen, da bi ga Vićentije in Luko iz Podrinja vrgla. Mislim, da bi bilo bolje, da nista niti vzdignila roke.

Drugi kmet. Ti govoriš tako, ali kadar pride trpljenje do grla, se ne vpraša, kaj praviš ti ali jaz.

Tretji kmet. No glej, tudi k nam je prišlo, pa kaj hočemo?

Drugi kmet. Prišlo je, ali vidiš, mi nismo taki kakor oni Prekodrinjani.

Prvi kmet. Pa zakaj, da nismo?

Drugi kmet. Mi nismo, a kaj hočeš! Poglej po vsej bjeljinski nahiji in po vsej tej naši Semberiji, in kje dobiš moža enakega našemu knezu Ivanu. Vidiš li ga, kako je moder in pameten; mi imamo že bele brke, a on nas vse nadkrili s svojo modrostjo. Zakaj je Vidajić-beg njegov laf[1]), a sam Tuzlagić mu noče nasprotovati? Da bi le bil še eden knez Ivo, tedaj bi videl, kaj premore Bosna.

Tretji kmet. Kar jih je bilo uglednih, so prestopili v drugo vero.

Boja. A kaj bi premogel tudi Ivo, ako bi vas ne bilo, ljudje, ki ga slušate.

Prvi kmet. Lahko je, mati, slušati, kadar se zapoveduje modro.

Boja. A težko je zapovedati modro, ako se neumno sluša. Moj Ivo stori, kar more, ali niti njegova roka ne doseže vsega, kar hoče in kjer hoče. Čujte, včeraj je zvedel, kako je Kulin pred nekimi dnevi prekoračil Drino in tam provzročil mnogo gorja; požgal je mnogo vasi, porobil Jadar in Podrinje in odvedel odondod mnogo robov. Nekateri pravijo, da vodi s seboj stoinenajst robov, drugi pa, da jih je tristotri. In zdaj Ivo ne pije, ne je, ni spanje ga ne prijemlje; vedno premišljuje, kako bi odkupil od Kulina te sužnje. Poslal je Kulinu nasproti Petronija, in Petronije se je vrnil danes zjutraj; tam v hiši je z Ivom, govorita in se posvetujeta; prinesel mu je vest od Kulina.

Prvi kmet. Ali zato nas je pozval knez Ivo sem?

Drugi kmet. Radi česa drugega pa?

Tretji kmet. Ako hoče pri nas zbrati odkupnino, malo bode imel koristi. Od kamena ni drugega nego kamen.

Boja. Ne vem, ali vas je pozval radi tega. Meni ne pove ničesar, kar je slabega. Čuva me pred takim, stara sem. Do včeraj, pred včeraj sem štela še dneve, a zdaj štejem že ure. A to vem, da ni dobro, ker mi ni povedal.

[1]) laf = turška beseda; znači razgovor, zabavo; laf jesti = fraza.

Drugi prizor.

Knez Ivo. Petronije Šišo. Prejšnji.

Knez Ivo. (Pride iz hiše, za njim Šišo. Knez je oblečen v modre irhaste hlače, džečerme vse z zlatom okinčano, v zlatem silaju dve srebrni pištoli in nož, ob boku bogata sablja, na nogah rdeče čižme. Vrhu vsega tega je ogrnjen s ćurkom.[1])

Dobro mi došli, kmetje!

Kmetje (vstanejo vsi na noge in, prekrižavši roke na prsih, se klanjajo.)

Bolje te našli, knez!

Knez Ivo. Malo vas je?

Tretji kmet. Za poslom smo, knez, a pride jih še!

Prvi kmet. Ali kdo iaostane na tvoj poziv?

Šišo. Kdor zakasni, izostane.

Knez Ivo. Dobri ste, kolikor vas je. (Materi.) Mati, pojdi v hišo, imam se nekaj pogovoriti s kmeti.

Boja. Otidem, Ivo, otidem, da prižgem lestenec pred ikono, ker tvoje čelo mi se vidi mračno. (Otide v hišo.)

Tretji prizor.

Prejšnji brez Boje.

Knez Ivo. Znano vam je, kmetje, in vsej kneževini, da je Kulin kapetan prošel tod s silno vojsko in prebredel Drino. Pred kratkim pride k meni Peca in Klubca in mi donese vest, da je Kulin porobil Jadar in Podrinje, pogazil njive in livade, popalil sela in zajel sila veliko sužnjev, katere vodi sedaj tod domov. Ti robovi, kmetje, ti so bratje in sestre naši. Šumadija se je dvignila vsa in bije krvavi boj, a mi, glejte tako, s prekrižanimi rokami sedimo tukaj, kakor da je Drina visoka planina, ter ne čujemo onega javkanja in stokanja; kakor da je Drina debel zid, kateri deli dve tuji hiši; kakor da je Drina zakon, ki deli dve veri. In ker že tu sedimo in poslušamo, kar se godi tam, naj še gledamo, kako po naših cestah hodijo njih robovi? Torej Kulin vodi tristointri sužnje; pot ga vodi tod in za nekaj časa doseže Popovo; a ti tristointrije robi, to so bratje in sestre, sinovi in hčere onih dičnih sinov Srbije, ki so razpršili svojo deco v beg, ki so do temelja pokončali svoja ognjišča a življenje svoje zastavili za nas vse. Da skozi Semberijo, kraj mojih konakov, preide ta množina robov, tega ne morem trpeti; a tudi vi kmetje ne; kje bi nam obraz, kje duša? Ne pravim vam, da storimo, česar

[1]) dolg kožuh.

ne moremo storiti, ne pravim, da se mi vzdignemo, ali da storimo vsaj, kar moremo. Raditega sem poslal včeraj Petronija nasproti Kulinu in ga vprašal, hoče li mi prodati robove, da bodo svobodni, kadar pridejo v mojo Semberijo. Kar mu je rekel Kulin, naj vam pove Petronije. —

Šišo. Pa zakaj naj vam povem to, ko ni dobro? Kulin zahteva tri tisoč rušpij, da izpusti sužnje.

Prvi kmet. Mnogo!

Šišo. Pravi, da ni odvel kruljavih in slabotnih, ni starih in onemoglih, ampak vse mlade in zdrave, katere proda še draže.

Knez Ivo. Prodati jih hoče — ste slišali, kmetje! Našo kri, naše brate in sestre hoče prodati in razpršiti po daljnih in neznanih deželah, njih očetje in bratje pa se vojujejo tam in prelivajo kri za svobodo. Smem li jaz in smete li vi to slišati in videti, a si zamašiti ušesa?! Glejte, zato sem vas pozval, ako pristanete, da zberemo odkupnino in osvobodimo brate.

Tretji kmet. Ali tritisoč rušpij?!

Šišo. Kulin noče nič manj.

Prvi kmet. Da vsa Semberija dá do zadnje pare, se ne more zbrati ta odkupnina.

Knez Ivo. Ali jaz zahtevam več nego do zadnje pare. Če so oni tam v Šumadiji dali za svoj rod svoje blago, svoje sužnje, svoje ognjišče, da, še celo glavo, a mi da razmišljamo o poslednji pari!?

Drugi kmet. Poslušaj, knez! Tvoji modrosti in tvoji besedi ni bilo, niti ni možno oporekati. Ti si izrastel izmed nas kakor topol izmed grbastih žalostnih vrb; vzdignil si se, vzpel si se s ponosom, z govorom in modrostjo. Šele otrok dvajsetih let si bil, a mi starci smo se ti klanjali in slušali tvojo besedo. Nekdo izmed nas je rekel: »Izvoljenec si!« in od takrat smo verovali v to. V kneževini Semberiji so knezovali do takrat sivi lasje, a ti si bil dete, ko smo se vsi uklonili in enoglasno rekli: »Naj Ivo knezuje odslej, a mi starci hočemo kmetovati in ga slušati.« Ti se nisi kesal — mi smo te ubogali! Ne zameri, ako hočem sedaj prvikrat staviti svoj predlog pred tvojega. Dal Bog, da tudi ostanem sam, da tudi sam tako mislim, ali ne zameri, ako ti povem, kar mislim. Žalostno je naših bratov stanje, pa tudi naše ni veselo. Sirote smo gole. A kdaj je že nagi oblekel nagega tujca, in kje bosi obul bosega tujca? Ako ti, knez, zahtevaš — smo primorani dati in dati hočemo tudi poslednjo paro, ali reci mi, duše ti, kaj smo dosegli s tem? Rešili smo

neke sužnje, da zasužnjimo druge; osvobodili smo sužnje, katere vodi Kulin, a zasužnjili smo sebe.

Knez Ivo. Mislite tudi vi tako, bratje?

Kmetje. Sirote smo, knez!

Drugi kmet. Ako je ravno tako, da damo, kolikor kdo premore, nočemo izostati ni eden.

Knez Ivo. Jaz vas nočem spraviti na beraško palico, sirote moje, ampak hočem vas rešiti sramote in greha! Da je Kulin udaril s sužnji po drugi poti, bi mi bilo vsaj lože slišati a ne videti; ali doživeti, da Kulin prevodi srbske sužnje skozi Semberijo, skozi mojo kneževino, to se ne zgodi, dokler jaz knezujem, ne zgodi se, dokler vi kmetujete. (Vrže ćurak s sebe in ga razgrne.) Dajte, bratje, spomnite se Boga, ki vas noče zapustiti ni v nesreči, pa prinesite, kolikor kdo premore in kolikor mu drago, da sestavimo odkupnino za one tužne sužnje! (V veliki daljavi se čuje pisk zurle in udarci bobna.)

Prvi kmet. (Izvleče mošnjo in jo odveže.) Evo, naj začnem jaz, knez! (Vrže denar na ćurak.) Na ti tri rušpije in nekoliko drobnih grošev; to je od mene in od mojega sela; zbral sem, da plačam harač, pa zbrati hočem drugo, a to naj ti bode!

Drugi kmet. (Potegne iz nedrij in vrže.) Na ti štiri rušpije iz mojega sela, a evo (vrže spet) še dve od mojega siromaštva!

Tretji kmet. Eno imam, tukaj je (vrže jo), a iti hočem v selo ter zbrati še, kar se da in kolikor se da.

(Še dvojica, trojica njih se približajo in vržejo molče.)

Prvi starec. Knez, hči mi je prinesla biljeg[1]) iz doma Mrvišića, poiskal in zbral sem teh deset rušpij, da ji kupim darove in napravim doto; na ti ta denar (vrže celo mošnjo). Naj ostane devojka, naj se ne omoži!

Knez Ivo (presenečen). Starec, (pripogne se in zgrabi mošnjo) vzemi to; jaz položim zate deset rušpij.

Prvi starec. Ne, knez, dal bodeš ti več nego mi vsi, pusti, da storim to.

Knez Ivo. (Izpusti mošnjo.) Dobro, starec, ali tvoji hčeri hočem jaz preskrbeti darove; jaz poklanjam njej deset rušpij.

Drugi starec. Knez, njegovo hčer misli vzeti moj sin; moj sin jo hoče vzeti brez darov in brez dote; naj tudi tvoj denar leži tukaj.

Šišo. (Pripogne se in šteje novce.) Štiriindvajset rušpij in nekaj grošev.

---

[1]) svatbeno darilo.

Knez Ivo. A Kulin zahteva tri tisoč. Sirote moje, jade moj! Hočeš, a ne moreš! Noče Ivo zarobiti svojega naroda, da zamenja sužnje s sužnji. Ako vas slečem, s čim vas hočem pozneje odkupiti? Vzemite ta denar, imejte ga!

Prvi kmet. Ne, knez!

Knez Ivo. Imejte ga!

Drugi kmet. Dali smo in nočemo ga nazaj!

(Zunaj se čuje močnejši glas bobna in pisk trobente zmešano z ropotom; tuintam kak vzklik in pok puške; vse to se sliši močneje in močneje.)

Četrti prizor.

Milić. Prejšnji.

Milić (pride odzunaj). Gospodar, po cesti jezdi Kulin kapetan, odtod krik in vik.

Knez Ivo. Slišim. Vzemite, dobri ljudje, svoje novce.

Vsi. Nočemo, knez, Bog ne daj!

Knez Ivo. Vzemite, ako bodem potreboval, vas bodem vprašal.

(Nobeden ne pristopi. Godba in krik se čujeta močno in blizu.)

Šišo. Trobente ga spremljajo in bobni, kakor da vodijo svate a ne robove.

Knez Ivo. Svatje so to, Petronije, a mi sirote jim napravljamo doto.

Milić (ki je gledal pri vratih). Glej jih, knez!

Peti prizor.

(Godba prestane, kmetje se odmaknejo, da napravijo prostora; a Ivo, ne ozrši se, skloni zamišljen glavo. Najprej pridejo trije, štirje panduri Kulinovi, za temi Kulin, a za njim nekoliko Turkov.)

Kulin. Si li naklonjen musafirom, knez Ivo?

Knez Ivo. Dobrim prijateljem vedno!

Kulin (nekemu kmetu). Pojdi ti in še drugi dva trije na dvorišče ter primite konje in jih prevodite.

Knez Ivo. Kulin, knez Ivo ima sluge, a to so moji kmetje. Semberijski kmetje niso, odkar jaz knezujem, vodili še ničijih konj.

Kulin. Ničijih ne, ampak Kulinove.

Knez Ivo. Ako je Kulina, hočejo ga poslužiti, a Kulin ne bode ni zahteval, da Ivovi kmetje poslužijo njegove konje.

Kulin. Pusti, da se ne skregamo, Ivo. Imam te rad; ti veš, da te imam rad, pa mi govoriš to, kar bi drugi ne smel.

Knez Ivo. Tako je!

Milić (donese med tem iz hiše preprogo, jo prostre na tla in vrže dve, tri blazine za naslanjanje.)

Knez Ivo. Otur,[1]) beg; odpočij se, mnogo potuješ.

Kulin (sedši udari z dlanmi). Gel!

Pandur Kulinov (priteče s čibukom, mu ga poda, poklekne in polni s palcem tobak v lulo, a potem odhiti v hišo in prinese od tam z burkljami goreč ogelj, ki ga vrže na tobak, držeč vedno levo roko na prsih).

Kulin. Dolga pot in vročina sta nas utrudili. Ali v resnici, Ivo, danes zjutraj, komaj smo prebredli Drino, pride mi tvoj človek nasproti, tisti, ki stoji za teboj: donese mi vest od tebe, da me prosiš, ne prevesti robov skozi Semberijo, ampak da jih pustim domov svobodne, ter da ti povem, koliko odkupnine mi pristoja.

Knez Ivo. Poslal sem ti ga. Mislim, ker si mi prijatelj, da se bodemo sporazumeli, in ti mi ne bodeš zaračunal toliko, kolikor ne morem plačati od svojega uboštva. Vidiš (pokaže mu razgrnjeni ćurak), tukaj sem udaril s haračem uboge in zbiram, da ti dam vse, kar in kolikor morem, da mi podariš sužnje, ker ti so mi bratje in sestre. Da nisi ubral te poti, bi mi bilo manj težko; ali naj mojo kneževino Semberijo porose solze mojih bratov in mojih sester; od teh solz nam pogore naše njive; zemlja se posuši; rodovitnost nas zapusti. Ona zemlja, katero napajajo solze, nima rodovitnosti. Vsaj moje zemlje nočejo napajati, dokler jaz knezujem.

Kulin. Lepo govoriš, Ivo, no plačaj, kolikor zahtevam, pa na ti sužnje!

Milić (donese v fildžanu,[2]) ki je v zarfu[3]), brez tase na dlani kavo in posluž‹ Kulina).

Knez Ivo. Mnogo zahtevaš!

Kulin. Tristo in trije robovi so.

Knez Ivo. Mnogo, mnogo zahtevaš! Zahtevaš, kolikor se ne more dati.

Kulin. Dvajset najboljših ljudi sem izgubil, ubili so mi jih Srbi; pa moram plačati njih kri. Deset, petnajst ranjenih niti ne računam.

Knez Ivo. Glej to (pokaže na ćurak). Stisnil sem te reveže, izvlekel sem iz njih vse, kar sem mogel: vsak je dal, ostalo je, da dam še jaz, kar imam, ali vse to ne bode zadostovalo, kar zahtevaš ti.

Kulin. Ivo, tudi v trdem orehu se dobi kaplja olja, le da ga znaš stiskati. Daj ti, kolikor misliš dati, naj vidi to ljudstvo, kako tudi ti daješ, pa pritisni jih potem; dal bode vsak več, nego misliš sam.

---

[1]) otur = izvoli. [2]) skledica za kavo. [3]) mala srebrna tasa.

Knez Ivo: Da dam, koliko mislim dati? Jaz ti dam vse, vse kar imam, niti pare si ne prihranim zase. (Otide v hišo.)

Šesti prizor.

Prejšnji brez Ivana.

Kulin. Tako, tako, Ivo! (Kmetom.) A zakaj ste vi, za Boga, taki stiskači. Dajte tudi vi vse, kar imate, kakor Ivo, pa vam podarim sužnje.

Kmetje. Reveži smo, beg, nimamo!

Kulin. Eh, poznam vas in vaše uboštvo! Ivo ne razume, a da bi razumel, iztisnil bi sedaj iz vas ravno toliko, kolikor zahtevam jaz.

Sedmi prizor.

Ivo, Boja, prejšnji.

Knez Ivo (pride iz hiše, noseč tri mošnje, za njim Boja, ki ostane na stopnicah pri hišnih vratih).

Tu je vse blago in bogastvo moje, Kulin! Oče mi je pridobil to z ono starko tam (pokaže na Bojo). Ta je prva mošnja (vrže prvo mošnjo na ćurak), na ti še ene, beg (vrže), na ti zadnje, beg (vrže tudi tretjo možnjo). Tu sem dal, kar sem imel, dal sem vse, kar sta mi pridobila še oče in ded, v hiši mi ni ostala ni mangura,[1]) a vrhutega še dvajset rušpij in nekoliko groševsirotinskega denarja, kar so zložili moji kmetje. Ali ti zadostuje, beg?

Kulin. Veš li, kakove sužnje vodim jaz s seboj? To niso kruljavi in šepavi, niso stari in onemogli, ampak vsi zdravi in mladi. Veš, kakšno je, kar rodi Jadar in napaja Drina. Prodati hočem, kakor nisem še davno. Tukaj ni niti tisoč rušpij. Pa da vidiš, Ivo, samo ono devojko, ki jo vodim iz Dobriča; vsak harem bi dal zanjo toliko, kolikor za vse druge. Hočeš li, da ti dovedem sužnje, da jih pregledaš?

Knez Ivo. Ne, nočem! Jaz jih ne kupujem, ampak odkupujem!

Kulin (svojemu pandurju). Idi, privedi ono devojko! (Pandur odide.)

Knez Ivo. Beg, jaz sem ti dal vse, kar sem imel, v moji hiši ni ostala ni para; a da je, tudi njo bi ti dal, in ne bi mi bilo žal za njo.

Boja (pride po stopnicah doli). Ostalo je, sin, glej tukaj (izvleče iz nedrij) še osem niz rušpij; ž njimi sem se lišpala nekdaj. (Vrže

[1]) star denar, ki nima več veljave.

nize na ćurak.) Že davno so ležali na dnu skrinje, a čuvala sem jih, da okrasim ž njimi svojo snaho.

Knez Ivo. Hvala ti, mati! Ali ti ni zadosti, beg?

Kulin. Malo je, Ivo; kje so tritisoči rušpij, a kje to, kar leži tukaj?!

Knez Ivo. (Bori se sam s seboj in pomišlja.) Beg, ti poznaš tisti moji dve njivi na meji v Dvorih?

Kulin. Poznam ju, dobri sta.

Knez Ivo. Tudi oni ležita tam na ćurku.

Prvi kmet. Bogme, knez, ali kaj hočeš ti na to?

Knez Ivo. A kaj hočejo one reve?

Osmi prizor.

Prejšnji in pandur, ki privede petero šestero njih zvezanih z vrvjo drugega za drugim (dve mladi deklici, dečka, mladeniča in Stanko).

Kulin. Glej no, Ivo, tam ona Stanka sama išče tritisoč rušpij, ostali so nameček k njej.

Knez Ivo (pogleda in se stresne). Bratje moji, nesreča moja! Beg, vidiš li one konake in vse blago poleg njih? Stoletja so pretekla, ko so Kneževići spletli tu svoje gnezdo. Tu so se rodili in umirali moji dedje in pradedje; vsak žrebelj v teh konakih je zame svetinja. Na, beg, te konake, tvoji so! Ako si me hotel ogoliti, ogolil si me; ali ti zadostuje, beg?

Kulin. E, vidiš, tako se govori, kadar se hoče govoriti! (Svojemu pandurju, ki je privedel sužnje.) Odveži te sužnje in odvedi Stanko strani! Drugim ne bi, a tebi storim to. Tristo in dva robova si odkupil, a tristotretji — ta Stanka, ostane moja. Pristaješ li?

Stanka (odvezana pristopi k Ivu). Po Bogu mi brat, dal si vse, kar si imel; pusti tudi meni, da ti pomagam. Evo jaz dajem sama sebe, naj bodo le ostali sužnji svobodni!

Knez Ivo. (Stanki.) Ubogo dete! Ne, ne, sestra, Ivo ima še. (Izvleče srebrne pištole in nož izza pasa, odpaše tudi sabljo, ki jo najprej poljubi in izpusti vse na ćurak.) Beg, ti veš, koliko velja orožje kneza Iva Kneževića. Evo, povišam ceno.

Kulin. (Zadovoljno se smehlja, no ne daje odgovora, ampak obrne glavo na stran in šteje brojanice.)

Knez Ivo. Ti molčiš, beg, ti je še premalo? Pa Ivo íma še! (Sleče dječermo, [1]) jelek in silaj, [2]) pa ostane samo v srajci in vrže na

[1]) dječerma = telovnik brez rokavov; obleče se pod jelek; [2]) silaj = Waffenschärpe.

ćurak.) Beg, čisto zlato je, kakršno so Kneževići nosili vedno. Kaj zahtevaš še?

Kulin. Tudi Stanka je čisto zlato, Ivo!

Knez Ivo (spomni se nečesa). Ha! (Otide v hišo.)

Deveti prizor.

Prejšnji brez kneza.

Boja. Kapetan, Beg! Jaz se ne smem postaviti pred sina, jaz ga ne smem ustavljati; jaz bi mu pomagala, ko bi mogla, ali s čim in kako? Ali ne vidiš, da se je slekel in sezul? Kaj zahtevaš še od njega? Imaš li, kapetan, še mater? Ako jo imaš, veš, kaj so materine solze. Pa evo, beg, evo niz materinih solz položim jaz vsemu temu blagu, kar ti na je Ivo zložil pred noge. (Joče.) Ali se ti še ne mehča srce? Ali še ne znaš reči: zadosti!?

Kulin. (Dirnilo ga je, pa se vzdigne na noge, in obrnivši glavo na drugo stran, ji mahne, naj se oddali.)

Deseti prizor.

Knez Ivo in prejšnji.

Knez Ivo. (Pride gologlav iz hiše, nesoč srebrn lestenec in bogato podobo, vso okovano s srebrom) Glej, beg, imam še tudi ta srebrni lestenec, ki je gorel dosihdob, a tudi ta podoba je okovana s čistim srebrom, ta podoba, moje krstno ime[1]) (Najprej postavi lestenec na tla, a pri zadnjih besedah se prekriža, poljubi podobo in jo polagoma spusti na ćurak.)

[1]) hišni patron, imenuje se tudi »slava«.

Boja. (Vzklikne in zaihti.) Ivo, dete moje, zlato moje! . . . Krstno ime, slava naša! Celo do temelja si razrušil hišo svojo — krstno ime, Ivo! (Omahne, pade na kolena, pa se prekriža trikrat in grgljaje nasloni usta, da poljubi podobo, ki leži na ćurku, ali ne vzdigne več glave ž nje.)

Knez Ivo (zaplaka, okrene glavo in briše solze).

Kulin (je ravno tako pretresen).

Knez Ivo (prime mater, da jo vzdigne). Zadosti je, mati! . . (Poskuša jo dvigniti, a opazi, da je mrtva). Mati . . . mati (zaplaka težko in jo objame).

Stanka (vzklikne). Mrtva? . . mati! (priskoči, pomaga Ivanu in, sedši na zemljo, položi mrtvo Bojo sebi na krilo).

Kmetje (snamejo saruke z glave). Bog se usmili!

Knez Ivo (potem ko poljubi mrtvo mater, se zbere in mirno dvigne glavo). Beg, tu ti dajem največje bogastvo . . . dajem ti življenje svoje matere. Je li zadosti, beg? . . Je li zadosti?

Kulin. Allah zahmet ejlen! Zadosti je, Ivo, zadosti, zadosti! . . (okrene glavo, da ne gleda). Tvoji so sužnji! Odkupil si jih! (Otide naglo.)

Konec.

(Prevedla *Gortanov* in *Rocolski.*)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

Današnje dobe ne imenujemo zaman dobe prosvetljenosti in humanitete, industrije, tehnike in znanosti. Dan na dan gledamo, kako se razvijajo in vedno bolj izpopolnjujejo tehnične naprave, kako se grade nove železniške proge, kako se vežejo na tisoče kilometrov oddaljena mesta z električno žico. Ustanavljajo se šole, ljudska izobrazba napreduje, bolnikom se zidajo dobrodelni zavodi, in povsod izkušajo na podlagi človekoljubja delovati v taki smeri, da bi bilo omogočeno vsakemu živeti kar najbolj udobno življenje.

Toda ljudsko število se množi in ž njim število lačnih želodcev. Vprašanje po vsakdanjem kruhu pa je bilo in ostane ona eminentna moč, katera je vladala vse čase, odkar človek živi. Naša zemlja je od njega dni torišče najhujšega boja za obstanek, za življenje.

Ta boj je neizprosen, je smrten, in podleči mora v njem, kdorkoli ni prinesel s seboj na svet dovolj telesnih in duševnih moči, da ž njimi prodre in si končno ne odpočije na grobu propalih. In teh najdemo pri vsakem ljudstvu, v vsaki epohi dovolj — sedaj se kažejo v tej, sedaj v oni obliki; če pa se začne to število, z znamenjem smrti na čelu, vekšati od dne do dne, tako da preti dobiti v kakem narodu večino — tedaj je degeneracija obča, bolezni je več nego zdravja, in rasa propada. Trhel hrast je, ki čaka, da ga prvi vihar telebi ob tla.

Vprašanje, o katerem imam danes razpravljati, je tako pereče, tako važno v zdravstvenem, narodnogospodarskem, zdravniškosodnem, nravnostnem, antropološkem in etnografskem oziru, da pač zasluži, da se bavimo nekoliko obširneje ž njim.

Težko je človeku gledati, kako propada katerokolisibodi cvetoče življenje, še teže, videti svoj lastni rod na poti uničenja.

Kakor je tudi žalostno tó dejstvo, povedati se mora javno in odkrito: do sem in ne dalje!

Preidimo k stvari sami. Antropologija uči, da ima vsak narod svojega »tolažnika«, pa bodi mu ime opij ali hašiš ali alkohol, ali kako drugače. Splošno se reče lahko, da je alkohol med kulturnimi narodi najbolj navaden, pa tudi med vsemi strupi, kar jih uživajo, najnevarnejši. In to iz dveh ozirov: prvič, ker deluje počasi, a z izvanredno gotovostjo in drugič — ker mnogo ljudi ne pozna tega najhujšega sovražnika človeške družbe.

Otrovanje z alkoholom imenujemo alkoholizem. V splošnih potezah je vse eno, v kaki tekočini uživamo strup — bodisi kot vino, pivo, liker, žganje, kumis, absint, grog, mata itd. Gre v prvi vrsti za opojnost posamezne pijače, oziroma za količino zaužitega strupa in deloma za njegovo koncentracijo. V tem so si opojne pijače jako različne: pivo ima navadno 2—3%, vino 6—12%, žganje 15—30% alkohola v sebi. Potakem odgovarja liter piva, recimo, pol litru vina ali $^1/_{10}$ l. žganja. Seveda so tudi žganice, n. pr. arak, konjaki, rumi i. t. d., ki imajo po 60% alkohola v sebi. Omeniti je še, da je zlasti pri žganih pijačah, osobito cenene, slabe vrste, dosti primesin, ki so poleg alkohola same na sebi škodljive.

Alkoholizem, sem dejal, je navadno zastrupljenje z alkoholom. To je lahko, ali hipno, akutno, ali časovno, hronično, torej otrovanje, ki se vrši na tak način, da se strup sicer v manjših množinah, ali redno in običajno uživa.

Akutni alkoholizem, ki ga v navadnem življenju nazivljemo pijanost, je izvestno vsakomu znan. Opojen človek je brez dvoma prikazen, katera vzbuja pri vsakem gledalcu, nenavajenem takih prizorov, stud in gnjus. Toda poglejmo si natančneje človeka, ki sede za mizo, in opazujmo ga v vsem njegovem kretanju, vedenju i. t. d.

Ako ne jemljemo v pošter osebnih nenavadnih reakcij, postane pivec navadno vesel in zgovoren! Če pa pazimo na vsebino govorice, ne uide nam, da so misli navadno jako plitve, da so trditve pri pivski mizi navadno jako slabo dokazane, da se pivec pogosto oddaljuje od predmeta, o katerem je hotel govoriti, da pričenja s sofizmi, pozneje s čudnimi trditvami, katere pogosto privajajo omizje do diferenc in prepirov, ali pa se porazgube v vinski veselosti.

Čim več kdo pije, tem teže mu je zbirati misli v eni smeri; sčasoma mu je tudi težko slediti količkaj bolj zamotanim obravnavanjem — to ga hitro utrudi, in nemoč intenzivnejšega mišljenja je

očitna. Nerazsodnost sili ob vsaki čaši na dan; najbolj pa se kaže v pretiravanju, v zavijanju in smešni bahatosti. Pivec postane samozavesten, blebeče na dolgo in široko o svoji imenitni osebi, razlaga nevažno važnost kakega malenkostnega dogodka, pripoveduje v desetič isto stvar in hvalisa samega sebe ali svoje odnošaje, ki so prečesto pregledani v solnčni luči, vsi drugačni, kakor jih riše vinski bratec. Sodba o svojih in tujih možnostih se pozgubi; pivec jaše na posameznih besedah, iztrga jih često iz konteksta, pozneje često več ne ve, za kaj je šlo pravzaprav v pogovoru, ker zamenjava bistvenosti in nebistvenosti in mu pričenjajo besede ne več pomenjati pojmov, ampak so mu same — dejal bi — glasovne lupine. Govorica postane sčasoma težka; pijanec ne najde več potrebnih besed in izrazov, ljubi splošne puhlice, izreke in prislovice iz vsakdanjega življenja, pri katerih izgovarjanju ni treba nikakega duševnega dela. Pozneje odreče tudi jezik in se počne zapletati, da ni več mogoče povedanega razumeti.

Notorično se kaže pijanost v tem, da prične pijanec glasneje govoriti, se živahneje kretati; to se pozneje izpopolni v divje vpitje, mahanje z rokami, tolčenje po mizi i. t. d. Med tem se prično že težje spreminjave na polju čuvstvovanja. Pijanec postane razdražljiv, jezast, silovit, surov in brutalen. On žali brez vzroka, kdor mu pride na pot, zabavlja komurkoli, rohni in divja v svoji zmedenosti. Kar je vzgoja in omika napravila kdaj iz njega, odpade, in jedro njegove osebnosti se razkrije v jasni luči.

Ako je pijanost še hujša, zastrupljenje še hujše, odpovedo vsi udje — pijanec leži hropeč kot mrtvouden na tleh, oči so osteklenele, in želodec protestira proti taki tiranizaciji na jako drastičen način.

Ako motrimo znanstveno podano sliko, vidimo v vsem znak otrplosti, onemoglosti in porušenja v duševnem življenju. Pivec postaja vesel, kot da bi se bile razmere predrugačile, katerih pa on ne vidi več v pravi luči — pozneje izgublja, kar veli ton in pošteno vedenje — ne ve torej soditi, kaj je spodobno, kaj ne — precenjuje v slaboumnem ocenjevanju samega sebe, ker ne sodi več prav o odnošajih, v katerih živi, ne o drugih osebah, on veže otrobe — ker ga ostavlja spomin, in več ne ve, koliko je resnice na tem, kar pravi, in koliko je pridejanega ali napačno povedanega. On ne more več slediti težjim razmotrivanjem — ker mu je razum otemnel in možgani ne delujejo več normalno — njegovo kretanje postane prvotno gibčneje, ker odpadajo že omenjeni priučeni oziri, kakor jih nalaga družabno življenje — pozneje, če se otrovanje razširi še na globočje sloje možganske — otrpne jezik, odreko noge in roke.

Njegovo čuvstveno življenje omahuje — nad duševno neopravičeno veselostjo — in afekti, zlasti hude jeze, katera prekoračuje često vsako normalno mero. Kamor se torej ozremo, povsod — minus! Strogo znanstveni poskusi so pokazali v splošnem isto: alkohol pomanjšuje zmožnost pojmovanja in razumevanja, slabi spomin in pretvarja čuvstvenost bolehavo.

Kakor vidimo, znanost nikjer ne najde kakega stopnjevanja duševnih moči po zaužitem alkoholu, pač pa nasprotno uči in dovoljno podpira z neovržnimi dokazi. In v istini so pritrdili tudi vsi vestni opazovalci, da ob pijači ni moči opravljati težkih duševnih del.

Ako čujemo, da umetniki pogosto zagrabijo pri svojih delih za čašo, je to povsem umljivo — domišljija postane živahnejša in bolj razvita — saj pa umotvori tudi zvečine niso produkti razuma — za to imamo dokazov dovolj pri blaznih, slaboumnih umetnikih — in se tudi težko dado presojati s stališča kake znanstvene kritike, vsaj danes še ne, in bržkone tudi nikoli.

Opomniti je še, da manjše množice alkohola provzročajo, da postane naše gibanje ložje in urnejše. Neznanstven opazovalec pa sklepa iz tega, da je gibanje vsled tega krepkejše, torej, da alkohol daje moč. Ta lažisklep je isti, kakor bi kdo mislil, da se namazano kolo zato hitreje vrti, ker gladkeje teče, ali da n. pr. konj postane močnejši , če ga priganjaš z bičem.

Ko govorim že o tem splošno razširjenem nauku, da pijače »krepe«, naj povem še nekaj vzrokov, kako je nastala ta kriva vera. Povedal sem že, da vsled otrplosti raznih višjih duševnih funkcij trpi pri pijancu sodba. Posledica tega in pa občutka, da se človek lože premika in giblje, je samozavest pivcev. A postavite človeka treznega pred razne dinamometre in videli boste že razlike po nekaj kupah pijače. Isti človek dvigne, stisne ali karkoli po par litrih piva ali vina dosti manj, nego je pokazal kazalec na stroju, predno je pričela oseba piti.

Drugič moti opazovalca samega sebe in ga potrjuje v »dejanju moči« pri alkoholu tudi naslednje. Alkohol močno vpliva na srce in v malih množinah razdraži srčne živce, tako da srce bije krepkeje. Radi tega pride več krvi v žile odvodnice, več arterijske krvi v možgane in proti koži. Ta pordi radi tega in postane za hip nekoliko toplejša. To vrvenje krvi in razgretje čutimo tudi pri prvih čašah — odtod zopet misel: da smo se okrepili s pijačo. Nekako isti učinek ima tudi juha, v kateri raztopljene soli vplivajo na isti način na naše srce.

(Dalje prihodnjič.)

Iz hrvaškega pesništva.

I. Ivan, Nikola in Mato Ostojići.

Spisal Rajko Perušek.

razližnih književnostih so nastopili kot pesniki rojeni bratje, a da bi obenem pesnili in v istem letu objavili plodove svojih muz kar trije bratje, to je pač redka prikazen. Hrvaška književnost se diči s tremi brati, ki so izdali leta 1900. tri zbirke svojih pesmi. To so gori imenovani bratje Ostojići, sinovi kršne Dalmacije iz Povlja na otoku Braču. Njih zbirke pa imajo te-le naslove:

Ivan K. Ostojić. Suze i osmiesi. Pjesme. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, D. Tuzla 1900. (16⁰. 138 str. Cena 2 kroni.)

Nikola Ostojić. Čuvstva i poleti. Pjesme. Uz popratno pismo dra. A. Tresića-Pavičića. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva. D. Tuzla (1900. 16⁰. 127 str. Cena 2 kroni).

Mato Ostojić. Ugarki. Harnoj uspomeni dra. Vale Tomića. (Split. Brzotiskom Narodne tiskare 1900. m. 8⁰. 67 str.)

Odkrito priznavam, da sem malo pričakoval od teh pesnikov. Hrvaška književnost proizvaja toliko lirike, ki ni nič drugega kot ponavljanje raznih vsakdanjih fraz in kjer niti vsebina niti oblika ne moreta vzbuditi pozornosti. Saj hrvaščina je sama ob sebi za pesnikovanje tako ustvarjena, da ni težko, naslanjaje se na narodno dikcijo in nekoliko prirojene ali priučene spretnosti v slikovanju (rimanju), nakovati množino novih stihov. Oni pesniki, ki so se pomamili za tujimi vzgledi in prodajajo svoje neslane otrobe celo brez pesniškega slikovanja, včasi celo brez mere in pravega ritma, tem je pesniški posel še bolj olajšan. Ker je to moderno, se jim ni bati, da bi se jim vzkratilo priznanje.

Tembolj sem bil iznenadejan, ko sem čitajoč pesmi Ostojićev našel pristno pesništvo. Seveda, moderni kritiki bodo vihali nosove in dejali: nič novega, nič posebnega, nič nenavadnega! V sedanji dobi dekadentstva, simbolizma, okultizma in brutalizma pričakujejo ljudje od pesnikov izbruhov divjih strasti, izlivov bolnih ali celo pervêrznih duš. Današnji vek s svojimi silno napetimi ali pa že povsem iztrošenimi živci zahteva neobičnega draženja, uživa v neprirodnih

delirijih in daje svojim bolnim čuvstvom izraza in duška na one gori imenovane načine, ki delajo te pesniške proizvode podobne čudnemu, nejasnemu, neumevnemu govoru grozničavega bolnika. Kdor more uživati tako poezijo, je ali sam vgreznjen v to grozničavo bolezen, ki dela, da mu ugaja to, kar je zdravemu človeku zoprno, ali pa je tako nerazsoden, da se divi vsemu, kar nastopa bučno, čudno, nenavadno, in da smatra prazne ali bobneče, neumne ali vsiljive fraze za globokoumnost, katere baje sam ne ume. Ne dvomim kar nič, da se bode svet iz tega delirija zopet probudil ter se sramoval svojega počenjanja ter da ne bode več iskal poezije v beznicah in bolniščnicah, nego tam, kjer je dosedaj bivala, v zdravi prirodi. Človeku de res dobro, kadar stopi iz take omamne sfere zopet v svežo prirodo, kjer se more vdati uživanju umetnosti brez strahu, da mu čutnice otrpnejo od silnih potresov, in da se mu želodec obrne od fizičnega in moralnega gnusa, ki mu ga vzbuja moderna poezija. Večina ljudi je zdravih, in ti potrebujejo zdrave telesne in duševne hrane. Tudi otrovi so v redkih slučajih koristni in pomagajo prav upotrebljeni človeku do zdravja; nespametno pa bi bilo morfij in strihnin uživati kot navadno hrano. Ako je večina inteligentnikov res že tako oslabela, da ne prenaša več zdrave duševne hrane, ampak samo še hrano, ki ima haut-gout, potem je res pomilovanja vredna. Vendar sem osvedočen, da pride zopet k sebi ter se vrne na sigurna tla.

Pa vrnimo se k našim pesnikom. Oni so duševno (ne sumnjam, da tudi telesno) krepki sinovi kršne, a tudi prisojne Dalmacije. Podnebje njih rojstne zemlje jih ni omehkužilo, saj gore in morje tega ne dopuščajo, ali srca in uma jim tudi ni omeglila severna megla. To ugodno duševno razpoloženje izhaja iz njih domovine; ugodno pa deluje nanje tudi kulturni vpliv italijanstva; saj Dalmacija črpa tudi še dandanes svoje umetniške ideale iz zemlje, kjer sedaj še niso prišli dekadentje do takega ugleda, da bi zatrli sijajno dobo preporoda in klasičnih vzorov.

Zato pa je našim pesnikom še nekaj bilo do oblike, ki je po mojem mnenju bistven del umotvorine. Brez lepe oblike je ni umotvorine, pa naj jo moderni prezirajo, kakor hočejo. Lepo je samo to, kar se prikazuje ugodno človeškim čutilom; ugodna pa je človeškim čutilom le harmonija delov in celote. V tem oziru lahko pohvalimo vse tri pesnike tem bolj, ker srbski in hrvaški pesniki baš formalne strani ne negujejo dostojno. Pozna se našim pesnikom, da so vajeni blagoglasni muziki italijanskih poetov.

Še eno svojstvo naših pesnikov se ugodno dotika čitatelja. Njih pesmi so neprisiljene. Vidi se jasno, da so pesniki dajali duška samo svojim čuvstvom. Ta neposrednost čuvstev je tako jaka, da se priobčuje takoj duši čitateljevi, ki s pesniki čuti veselje in žalost. To pa se godi tem lajše, ker je način, s katerim izražajo pesniki svoja čuvstva, navzlic lepi pesniški dikciji povsem priroden in neprisiljen, brez votlo donečega bombasta.

Končno štejem pesnikom v prid, da so ostali navzlic poletom svoje fantazije vendarle v dotiki s svojo rodno grudo in s svojim narodom, in da jih ni moderna zavedla k brezdomovinstvu, k negaciji vseh onih vezi, ki spajajo poedinca ž njegovim narodom in s človeštvom. Ako hoče pesnik najti odziva v srcih čitateljev, mora ubrati take strune, ki vzbude enako ubrane strune v čitateljih. Ekstravagancije morejo pač pozornost vzbuditi, nikakor pa ne morejo duše čitateljeve ogreti, ker ni njegova duša sposobna usvojiti pesnikovo čuvstvovanje.

Posledica je pa seveda pri naših pesnikih enostavnost pesniških predmetov. Domoljubje, vrela ljubezen do hrvaštva in bratska čuvstva do srbstva so glavni predmeti pesmim bratov Ostojićev. Poleg tega ljubezen do roditeljev, sorodnikov, prijateljev in ljubic ter vdanost rodni grudi ter njenim prirodnim krasotam. Ako dodamo k temu še sočutje s siromaškimi težaki svoje ožje očevine in z zatiranci v človeškem rodu sploh, smo izčrpali ves obzor pesnikov. Novih idej, ki bi bile sposobne odkazati človeštvu nova pota, ne smemo iskati od naših pesnikov. Svoj in svojega brata program je jasno označil Ivan Kazimir Ostojić v pesmi »Svojemu bratu Nikoli«.

Ko i dosad, pjevidruže, slavnu
Našeg doma grlit ćemo vilu,
Plavoj kosi diveć se i oku,
Mekom glasu, lica rumenílu . . .

S njom i čednim[1]) guslam javorovim
Ići ćemo u pohode rodu,
Pjevati mu dive[2]) i junake,
Prošle dane, slavu i slobodu.

Šetat ćemo dolinom i brdom
Cvieće brati i u vience svijat,
Našim sinjim plovit ćemo morem
Na talasju[3]) ljubko se lelijat.[4])

Bogataša, velemoža društvo
Netreba nam tašto[5]) i oholo,
S prostim pukom, posred naših sela
Narodno nam igrat ćemo kolo.

Pa u trošne[6]) kolibice male
Unić ćemo poniknute[7]) glave
Tješit ćemo nevoljne i jadne
Vidat[8]) rane ljute i krvave . . .

Dobro i zlo, veselje i tugu
S obitelju, rodom ćemo dielit;
Tudje štovat, a svojim se dičit
Braću mirit, a[9]) bratske svadje cvielit.

[1]) ponižnimi, pohlevnimi. [2]) orjake. [3]) valovju. [4]) zibati. [5]) prazno, puhlo. [6]) lomne, slabotne. [7]) nagnjene. [8]) celiti. [9]) zaradi.

Tako brate do zadnjega daha:
Plemenito ljubiti i vruće;
Zadnja misô bit će nam i želja:
Biednim pomoć, rodu osvanuće [1])

Te besede je pesnik napisal, ker je pričakoval preziranja od nove pesniške šole in njenih oboževateljev, ki ljubijo bučni šum in se rogajo skromnosti in pristni častitosti njegovi, ki čisla domoljubje in altruizem, dočim navdaja mlade skrajni egoizem, preziranje vseh obzirov do društva in blaziranost brez moralne podlage.

Kogar ni moderni hrup povsem omamil, tega bodo ganili Ivanovi stihi, katere je posvetil svoji materi (Majci str. 3.) in kjer očituje svojo ljubezen do nje tako ljubko, da vidiš jasno pred seboj sliko domače idile. Materi je posvečena tudi pesem na str. 131. »Majčina utjeha«. Ljubke idile so tudi pesmi, ki opevajo domača tla in njegove prebivalce. »Rujna kaplja«, »Na zvoniku«, »Mojoj odrini«.[2]) Ta pesem ima pač prozajsko vsebino — trsno uš in medljiko,[3]) galico in žveplo — a gane nas, ko nam stavi pred oči strah in pretečo gospodarsko propast Dalmacije. — »Rodnom kraju«, »Na selu«. Žarko rodoljubje razodevajo pesmi: »Hrvatska nam izčezava«,[4]) »Stevanu«, »Materinskomu jeziku«, »Moru«, »S mosta u konjici«, »Hrvatskoj«. V pesmi: »Dževahiri« obžaluje mržnjo muhamedovcev do krščanov, v »Stevanu« očituje ljubav svojo do Srba pobratima.

V ljubavnih pesmih odkriva vso nežno čistost svojega čuvstvovanja. »San«, »Novo sunašce«. Ali on ni top za ženske draži. Primeri pesmi: »Ledin labud«, »Ciganka«, »Vasiliji«. Včasi se oglasi tudi kak anakreontski zvok. Tako v pesmi »Na livadi«, kjer primerja devojko kači, ki se rešitelju okoli vrata ovije. »Sladki pelin«.

V ciklu »Živoj pokojnici« izliva gorke čute, katere je provzročila blaznost njegove neveste. Te slike so morebiti še preveč realistične. Tudi v drugih pesmih oplakuje z moško resignacijo svojo nesrečo. »Nikad i sada«, »Skušenje«, »Uspomena«. Zato išče utehe in jo nahaja v pesništvu in v knjigah. »Mojim knjigam«, »Peru«, »Njoj« (t. j. pesmi), »Svojoj slici«. Bridke skušnje mu ne dajo vriskati, ali zato vendar ne obupuje. Povrnil se je zopet v krilo veri in nahaja v njej tolažila. »Majčina utjeha«, »† (križ)«. —

Njegove reflektivne pesmi »Što je žena«, »S Alipašine munare«, »Papir«, »S prozora« kažejo plemenitega človekoljuba, čigar gaslo je: »Homo sum, nil humani a me alienum puto«. Pesmi »Corpora

[1]) zoro. [2]) trta, [3]) medena rosa, [4]) gine.

delicti«, »Obrana«, »Sviet je divan«, »Lubanja« obdelujejo ginljivo predmete, katere mu je ponudilo njegovo zanimanje — zagovorništvo pred sodiščem. —

Nikoline pesmi »Čuvstva i poleti« je spremil na pot dr. A. Tresić-Pavičić, ki v predgovoru dobro označuje novejšo smer hrvaškega pesništva, a žal, preveč o samem sebi govori.

Tudi Nikoline pesmi obdelujejo iste predmete. Njegove pesmi pričajo nežno ljubezen do svojih sorodnikov, do domovine in do trpinov. Sploh je kongenijalen svojemu bratu Ivanu.

Njegove ljubavne pesmi »Pred jednom slikom«, »Mladi Bosanki«, »Na parobrodu«, »Ljubavi«, »Prvi usplamaj«, »Pregor«, »Iz daleka«, »Prikaza«, »Zadnja molba«, »Sanje« so nežne, prisrčne ter očitujejo mirno resignacijo, ki se teši z bujnofantastnimi sanjami in vizijami. (»Tantalove muke«.)

Med patriotskimi pesmimi je najlepša »Molitva«. Druge so: »Kod Starčevićeva groba«, »Utamničenim djacima«.

Kakor Ivan, je tudi Nikola propovednik bratske ljubavi, ki naj bi vezala vse ljudi ter jih učinila srečne in zadovoljne. (Soneti »Isukrst«, »U kupkama«, »Žuljavim rukama«, »Ranjenik na bojištu«.) Videč, kako je prosto ljudstvo nepokvarjeno, si želi nazaj v prirodno življenje. »Žuljavim rukam«, »Na zvoniku«, »U jematvi«.[1]) Sicer pa ne obupuje, nego se tolaži s filozofijo, katere se je učil pri Horaciju. Včasi zapoje kako pesem v starinskih merah. »U ladjici«. Svoje misli zaodeva v slike bujne in vendarle jasne fantazije, katere izraža v jeziku, ki mu zvoni kakor glasba.

Posebno bi še omenil onih pesmic, ki so mojstrske slike čuvstvovanja, n. pr. »Zapad sunca«, »Tlapnja«[2]) in druge. Pesem »Zdrava Marija« je primer, kako vešče zna slikati prikazni v naravi in v duševnem življenju.

Tudi nekaj pesmi prigodnic ima v sebi lepih misli. —

»Ugarci« Mate Ostojića so večinoma pesmi prigodnice, nagrobnice, pesmi o raznih prilikah družbinskega in političnega življenja. Take pesmi so one o priliki hrvatske zmage pri volitvah v Nerežišču, o vinski klauzuli, ki je hud udarec za dalmatinske vinogradarje, o palcu.[3]) Take pesmi so sicer jako aktualne, ali predmet je vrlo vsakdanji in malo poetičen. Druge pesmi so rodoljubne, n. pr. lepa oda »Slobodi«. Pesem »Glas iz naroda« zaklinja Hrvate, naj se ne koljejo med seboj. Kakor bratoma Ivanu in Nikoli, tako je tudi Marku mati, rodbina, domovina priljubljen predmet. Tudi on sim-

[1]) trgatvi. [2]) zmota, blodnja. [3]) paležu ali peronospori.

patizuje s siromaki in potiščeniki. Primeri pesmi: »Mašklinu«,[1]) »Dvadeset godina mu bijaše«.

Bolje nego iz teh pesmi, se spozna način njegovega pesnikovanja iz zbirke:

Mato Ostojić. Iskre i plamovi. Pjesme. Zagreb 1894. Tisak Antuna Scholza. (16[0]. 141 str.). Kakor sam pravi v predgovoru, izkresalo je te iskre iz trdega kamena njegove vere v hrvatsko vzkresenje sečivo neštevilnih tug in nevolj in redkokatero narodno veselje; švignile so iskre, katere je izmamila iz duše svetost sinovske ljubezni, resno smatranje človeške ljubezni, iskrenost prijateljske ljubavi. Peval je, kadar mu je duša pevala, sloboden kakor slavec, ki poje v zelenem borju okoli njegovega dvora in brez obzira, kakor morje, ki mu bije pred hišo ob ljuto skalo.

Iz naslova teh pesmi je razvidno, da sta ga brata posnemala, ko sta dala ime svojima zbirkama. In res odgovarjajo ta imena značaju dotičnih pesmi. Ivanove pesmi »Suze i osmiesi« so mirnega značaja v žalosti in veselju, Nikolina »Čuvstva i poleti« se vzdigujejo v višine bujne fantazije, Matove »Iskre i plameni« pa so eksplozivni dušek, ki ga je dal pesnik svojim ognjenim čuvstvom za narod, ljubav in svobodo. Domorodne pesmi polne ognjevite vznesenosti so: »Tamburici«, »Šarki osvetnici«, »Hrvatskomu rodu«, »Vini[2]) mi se pjesmo«. Mnogo jih je prigodnih, n. pr. »Na Sutikli« (Pavlinovićevem grobu), »Koračnica hrv. Sokola u Spljetu«, »Stambulovu« itd. Ljubavne: »Ne bez tebe«, »Svoje sreče kovač«, »Ja pregaram«[3]). Tudi ljubezen njegova je silna in viharna. V pesmi »Snilo mi se« pravi, da bi hotel ali na prsih ljubovnice poginiti, ali pa v boju za domovino pasti. Vidi se jasno, da so bili to prvenci pesnikovi, in da so nanj vplivali italijanski veristi, ker v nasprotju svojima bratoma je v ljubavnih pesmih često brezobziren, silen in polten. Lepe so pesmi »Otcu«, »Majci« in »Siedoj kosi«.[4])

Malo nam ugajajo pesmi, kakršni sta: »Pod česminom«, »Kraj mora«, ki obdelujeta obe trivijalen predmet: rešitev deklice po kakem mladeniču, ki potem uživa ljubezen deklično. Takih pesmi z vsakdanjo, včasi celo banalno vsebino in nekako buršikozno vnanjo obliko ter dikcijo je tudi še več. Ne smemo pa tajiti, da srečavamo na mestih tudi nekaj prav originalne misli in podobe.

V dodatku so »Apeninke«, prevodi iz glasovitih italijanskih pesnikov, ki so se večinoma posrečili. Nahajamo pa imena: Giosuè

[1]) kopača = motika vinogradarska. [2]) Dvigni. [3]) vdano prenašam. [4]) sivim lasem.

Carducci, Giuseppe Chiarini, Guido Mazzoni, Annie Vivanti, Gabriele d' Annunzio, A. Torelli, Mario Rapisardi, Ugo Tarchetti, Emilio Praga, Fernando Fontana, Domenico Milellli, Arigo Boito, A. Aleardi, Ada Negri, Enrico Panzacchi.

Vsekako smejo Hrvatje pričakovati od bratov Ostojićev še lepih pesniških darov. Mi pa priporočamo njih pesmi tudi slovenskemu občinstvu, ki sega po hrvaških knjigah.

Tam zunaj že tulpe žarijo.

Tam zunaj že tulpe žarijo,
prsteni nad poljem gre vzduh,
vse bilke od solnca bleščijo,
in sveti od solnca se plug.

Ni mi dobro . . . Jaz venem in hiram,
ni močí mi iz tvojih bližin . . .
Živim, ah — a zraven umiram
po blesku gorâ in dolin.

Aleksandrov.

V duši je zavela mrzla zima.

V duši je zavela mrzla zima,
ko si proč obrnila oči.
Ni jih, ni jih, ah, zaman jih iščem
odhitelih, čarokrasnih dni.

Ni jih, ni jih — in pa tistih čutov,
ki nekoč so v prsih rajali,
ko sta duši v blaženstvu neskončnem
uro harmonij obhajali.

Vetrc ti je božal polno lice,
ali jaz, kaj ne, še bolj sem znal.
Afrodita je hitela k nama,
Amor se je v grmu nasmejal.

Letargija se mi v prsih plazi,
v srce moje nepokoj hiti.
Jasna noč mi siplje zlate solze
na ljubezen nepozabnih dni.

Fran Valenčič.

Šumí Nil . . .

Črtica iz življenja egiptovskih Slovenk.

Spisala Ksenija.

Tiho, zamišljeno je stopala po prašnih ulicah ponosne Kahire.

Ni se menila za kričeče Arabce in Inde, ponujajoče kokosove orehe, datlje, banane, smokve, indijske preproge, kitajske vaze, japonske pahljače in nojeva peresa.

Mesto je poznala precej dobro; saj je preteklo že leto, kar jo je vrgla usoda izpod domačega podnebja v ta južni Babilon. Kruha je iskala tukaj kakor sto drugih, ki prebrodijo široko morje, da bi našli zakopane zaklade. Preteklo je leto, in še vedno si ni prihranila toliko, da bi se mogla vrniti domov. Bila je mlada, neizkušena, zgodaj od doma odtrgana cvetka, seve po lastni trmoglavosti.

Iskala je službe. Težek, bolesten vzdih trpečega srca se ji je izvil iz prsi. Danes je sama, na cesti brez strehe, brez službe. Za zadnjega pol tolarja si je kupila črevlje v arabskem delu mesta — in zdaj? . . Krilo njeno je bilo zelo obnošeno in umazano, klobuk popolnoma brez forme, a pajčolan je kazal več lukenj; solnčnik ji je nadomestovala pokvarjena kitajska pahljača, pas pa obledeli trak. Rokavic ni niti imela. Moj Bog, kaj ji je bilo storiti? . .

Na rokah sta ji zažvenketali dve srebrni zapestnici, edina spominka boljših let.

O dà, tudi ona je imela boljše čase. O, kako srečna je bila tedaj, ko je hodila v domačo šolo! To so bili lepi dnevi, in od tiste dobe je hranila ti dve zapestnici, spominka svojega trinajstega rojstnega dneva, srečnega dneva . . . Ti dve zapestnici, ti dragi priči lepih časov, bosta morali romati v zastavnico, ne da bi ju mogla kdaj rešiti. Ah, želodec se oglaša, in on je najhujši gospodar.

Počasi je šla dalje; ni se zmenila za pulični šum. Božala je zapestnici, kakor božaš ljubljeno stvar, predno se ločiš od nje. Dve debeli solzi sta ji padli na edina vidna spominka srečnih minolih let . . . Videla je pred seboj vso preteklost, a misliti ni mogla, ker jo je mučil glad . . .

Prišla je do glavne pošte ter se ustavila pod visokim vhodom. Ni zapazila, da lazi nekdo za njo ter opazuje vsako njeno kretanje

Privzdignila je pajčolan, in izza njega sta se zasvetili dve v solzah plavajoči modri očesi. Neznanec se ji je približal; ona pa se ni menila za nikogar in tudi ni opazila njegovih plamtečih pogledov. Šele, ko je začula tikoma sebe svoje ime, se je ozrla ter gledala vprašaje tujcu v obraz.

»Mademoiselle Lina D.«, dejal je s svojim slabim francoskim naglasom; v roki je imel neki zapisnik, kjer je čital dekličino ime.

»To sem jaz,« je dejala ter se poklonila.

»Zelo rad bi govoril avec mademoiselle.«

»Na vašo službo«.

»Kar hočem govoriti z vami,« je začel tujec s skrivnostnim glasom, »je obširno in pomisleka vredno; radi tega si usojam prositi, da sedete z menoj v voz, ki stoji tu-le pripravljen. Hočemo govoriti obširno, in upam, da bodete zadovoljni.«

Vedno bolj radovedna, je pozabila na glad, ki jo je mučil. Sedla je v kočijo ter se stisnila v kot. Konja sta zavila iz mesta črez velikanski Nilov most v veliki Ghezirski drevored. Vročina je bila strašna, a vendar jih je srečalo par fijakarjev s svojimi lenimi, sestradanimi konji. Skozi debele kočijne stene se je čutilo pekoče egiptovsko solnce kot ognjen, vse uničujoč dih pekla. Lina se ni niti ozrla na svojega spremljevalca. Tiho sta slonela drug poleg drugega, stisnjena vsak v svoj kot. Ona je motrila kalne Nilove valove ter po njih plavajoče čolne, čolniče in male parnike, ki so krožili pod krasnim Ghezirskim vrtom. Motrila je visoke, vitke palme v gručah stoječe ob potu ali ob vodi ter umazane, polnage Arabce ob Nilovem obrežju. Opazovala je divno mestno panoramo ter visoke minarete. V prahu ob cesti sedeč, so ponujali »felahi« svoje melone in jagode ter drugo sadje, oblečeni le napol v »halabije« do kolen segajoče, s kakim umazanim fesom na glavi. Cele kope skoro nagih, rjavih otrok se je valjalo po prahu in kričalo.

Kočija se je pomikala leno dalje. Voznik in konja so dremali.

Iz tega opazovanja se je prebudila šele, ko se je voz ustavil na nekem dvorišču. Spremljevalec je skočil na tla ter ji ponudil roko, da bi ji pomagal. Ne da bi se ozrla na ponujeno roko, je izstopila ter se vprašaje obrnila k spremljevalcu. Prišla sta v malo gostilniško sobo. Neznanec je naročil obed. Izpraznila sta par buteljk piva, a tujec je naročil še vina. In začel ji je pripovedovati, da mu je dala njeno ime neka stara posredovalka služb, pri kateri se je bila priporočila. Rekel je, da ima brata, ki išče guvernante. Postala je zaupna. Razodela mu je svoje stališče ter ga prosila, naj ji preskrbi

dotično mesto prej ko mogoče. Stalo jo je mnogo premagovanja, da je odkrila svojo mizerijo, a mislila si je, da je rešena.

On je poslušal njeno izpoved z nenavadnim zanimanjem, s svojimi očmi pa se je kar potapljal v njenih očeh. V prvih hipih ni vedela, se mu li ona tako smili, ali pa je morda celo zaljubljen v njo . . . Ko je izpil zadnjo čašo šampanjca in trknil ž njo, vstane in seže v žep. Dal ji je neko vizitko. »To-le pa vzemite od mene danes, da si nakupite najpotrebnejših stvari, predno bova dalje občevala . . .« To rekši, ji je stisnil v dlan pet funtov sterlingov . . .

Sklonila se je, da bi mu poljubila roko, a on jo je rahlo odrinil.

Kak zagoneten dobrotnik! . .

Pri svetlobi ulične svetiljke je prečitala naslov, kamor je bila poslana, ter stopala zamišljeno dalje. Bilo je še precej daleč do stanovanja v Izmajlijskem delu mesta. Med potjo se je zatopila v premišljevanje. Prišla je do stanovanja. Bila je deveta ura. Vratar je ni poznal, radi tega jo je čemerno vprašal, česa išče tako pozno.

»A, madame Ben stanuje v drugem nadstropju na levo,« je rekel zaspano in ji pokazal stopnice.

V družini je bila sprejeta z največjo vljudnostjo. Odkazana ji je bila luksuriozno urejena soba. Gospa ji je hotela razkazovati posameznosti, a bila je tako trudna od dogodkov istega dne, da jo je morala prositi, da se sme oddaliti.

Vzbudila se je šele ob osmih ter se oblekla. Gospa ji je servirala kavo s surovim maslom in pecivom.

A, kaj to pomeni? Ta prijaznost? Ta postrežba? . .

Opoldne ji je prinesel obed neki mali Arabec, poslan iz gostilne. Izpraševati si ga ni upala in tudi ni mogla, ker je govoril le arabski.

Včeraj pol obupana, pol mrtva od glada, danes — vsega v izobilju!

Bilo ji je vse neumljivo. A kako priti do dna tej uganki?

Tujca ni bilo ne prvi, ne drugi in ne tretji dan.

Vprašala je previdno, kdo je iskal stanovanja za njo.

»Istega popoldne, predno ste prišli k nam,« je začela pripovedovati gospa Ben, »je bil gospod W. tu. Izbral je sobo ter plačal najemnino za celi mesec. Povedal je, da je zadržan radi opravkov celih osem dni v nekem gorenjeegiptovskem kraju. Čudno, da ne veste vsega tega, ali vem si tolmačiti. Vi ste prišli šele na zvečer iz Sueza in niste mogli govoriti z gospodom W-jem. Pa veste, meni se zdi, da se smete imenovati srečno.«

»Kako to?«

»O, mademoiselle, on vas ljubi!«

Gospa Ben ni zapazila izpremembe na Lininem obrazu, ker je bilo že zelo mračno na balkonu, kjer sta sedeli.

»Veste li, demoiselle, da je gospod W. neizmerno bogat? Ima zelo veliko kupčijo s slonovo kostjo in nojevimi peresi; to pošilja po vsej Evropi in tudi v Ameriko. Njegova žena živi na otoku Zante, a prihaja večkrat v Egipt. Sicer ne k njemu, ker se ne razumeta posebno, marveč k staršem, ki žive v »Zagaziku«,

Vsa osupla je poslušala Lina gospejino klepetanje.

»Zagotavljam vas, da osreči vsako žensko, katero ljubi.«

»Kako?«

»Zlata ima polne roke, biserov in briljantov in svoji izvoljenki daruje, da se vse bliska. Lahko noč, mademoiselle«.

*

To je torej celi misticizem, ki jo je obkrožal! Rešil jo je iz obupa, da jo telebi toliko niže in da ji uniči mlado življenje. Gorko je zaplakala. Kot krik ob prepadu v temni noči stoječemu nesrečnežu se ji je izvil obupni vzklik. Zaželela si je smrti.

Ne, delati je treba! Smrti si žele le bitja brez energije, ki ne vidijo v svojem strahu nobene rešilne steze, a ona ni brez energije!

Načrt je bil storjen.

Komaj se je jela svitati zarja, že je bila na nogah. Odšla je na tihem naravnost na kolodvor. Mimogrede je vprašala, kdaj se odpelje vlak v Port-Saïd.

Ob četrti na šesto je že sedela v kopéju ter nestrpno čakala odhoda. Srce ji je burno tolklo, čutila ga je celo v grlu. Končno je zažvižgal vlak, kolesa so zahreščala, in obrnila je hrbet kahirskemu mestu in zaljubljenemu gospodu W-ju.

V Port-Saïdu so ji pomagali z denarjem nekateri rojaki. Še istega dne pa se je vkrcala na ladjo, ki je odplavala ž njo proti domovini slovenski.

Književne novosti

»Knjige Slovenske Matice«. — Predlog o zvezi »Hrvatske Matice« s »Slovensko Matico«. — Iz »Letopisa«, ki ga je tajnik gosp. Lah vestno sestavil, posnemamo, da ima naša »Matica« vseh skupaj 3152 članov. »Matica« zamenjuje svoja izdanja s 45 literarnimi društvi, oziroma uredništvi. Število članov sicer počasi raste, a je še zmerom zelo nizko. Vzroki, da »Matica« ne raste tako, kakor bi si želeli, so razni. Pred vsem imamo mi maloštevilni Slovenci premalo inteligencije, kateri so namenjene »Matičine« knjige. In še ta inteligencija, kolikor je imamo, ni vsa naročena na »Matico«. Drugič naša »Matica« ne razpolaga s tolikimi denarnimi sredstvi, kakor na pr. »Matica Hrvatska«, in zato ne more izdajati toliko in tako aktualno-zanimivih knjig kakor hrvatska »Matica«. Tretjič ni dovolj slovenskih pisateljev, ki bi nam znali iz najrazličnejših strok človeške vede in umetnosti pisati knjige. Kaj hoče narod, ki niti svojih srednjih šol nima! In če jih zahteva, mu jih njegovi oblastniki ne dajo, ker se boje, da bi bila potem pot za nemški marš do Adrije zaprta . . . Četrtič je marsikaj zakrivila v prejšnjih letih »Matica« sama, ker ni izdajala takšnih knjig, ki bi bile mogle zanimati občinstvo in pridobivati novih članov. Delalo se je navadno brez vsakega programa in oziralo se ni na časovna vprašanja in časovne potrebe. Petič so nekateri poverjeniki prezaspani in prekomodni, da bi agitirali za društvo. Šestič ni nikakega dvoma, da dela »Matici« nekako konkurenco »Družba sv. Mohorja«. Takoj dodajemo, da je ta konkurenca slovenskemu ljudstvu samemu le na korist, in mi moramo s tega smatrališča želeti, da bi imelo ljudstvo od te konkurence čimdalje večjo korist — ali konkurenco ima »Matica« v Celovcu, to stoji. Saj je gotovo zanimivo razmerje na pr. med »Matico Slovensko« in »Mohorjevo družbo« ter med »Matico Hrvatsko« in društvom »sv. Jeronima«. »Slovenska Matica« šteje okoli 3000 članov, družba »sv. Mohorja« pa okoli 80.000; »Matica Hrvatska« ima okoli 12.000 članov, društvo »sv. Jeronima« pa tudi okoli 12.000! . . Sedmič ima klerikalizem v naši »Matici« pretehtno besedo. —

Današnji čas leti bliskovito. Če ne napredujemo ž njim, smo izgubljeni. Nikakor si ne domišljujmo, da bode ta čas čakal na pr. nas Slovanov, ali nas počasnih Slovencev še posebej! Naša inteligencija mora priti čimprej do prepričanja, da nam za našo znanstveno izobrazbo sama slovenščina, dasi nam je ljuba in mila, ne zadostuje več. In zato tudi naša »Matica« sama v bodoče ne bode mogla opravljati med nami literarno-kulturne misije, ako se ne združi v ta namen z »Matico Hrvatsko«.

Govorimo jasneje in določneje!

»Slovenska Matica« in »Hrvatska Matica« naj stopita čimprej v tako dotiko med seboj, da bodo dobivali Hrvati knjige naše »Matice«, Slovenci pa knjige »Hrvatske Matice«! Poudarjamo pri tem, da so nam Slovencem knjige »Hrvatske Matice« potrebnejše, nego Hrvatom knjige naše »Matice«, ker more hrvatska »Matica« izdati več in zanimivejših knjig, nego pa naša »Matica«. Pa tudi Hrvatom bodo knjige naše

»Matice« izpopolnjevale znanje o nas in o sebi. Oba naroda bosta uvidela, da sta pravzaprav eno telo, da sta navezana drug na drugega in da potrebujeta drug drugega. Ako bodo Slovenci člani »Hrvatske Matice«, izdajala bode ta zaradi Slovencev take knjige, ki se bodo pečale naravnost z našimi razmerami: z našo zgodovino, literaturo, folkloristiko i. t. d. Pa tudi naša »Matica« se bo morala ozirati potem na Hrvate. Mi vemo in vidimo, da se je »Hrvatska Matica« že sama približala Slovencem in da nam podaje roko! Pred nekaterimi leti je izdala »Hrvatsko-slovenski slovar«, in ko je nameravala izdati »Strossmayerjev album«, je bil prišel njen tajnik. g. Kostrenčić osebno v Ljubljano, vabit slovenske pisatelje in umetnike k udeležbi! Mi smo se drage volje odzvali temu častnemu povabilu, in sedaj leži kot prvi plod hrvatsko-slovenske literarne vzajemnosti prekrasna knjiga: »Spomen-cvieće« — pravo pomladno cvetje boljše bodočnosti! — na naši mizi. Ali ni to migljaj, da naj nadaljujemo započeto delo?! Ko je bila deputacija »Hrvatske Matice« 14. aprila v Ljubljani, delali smo načrte že za nadaljno delo. Ali vsa stvar se mora tudi oficialno urediti!

Predlagamo nujno:

Odbor »Hrvatske Matice« in odbor »Slovenske Matice« naj stopita še letos v dogovor, na kak način bi se dalo skupno književno delovanje urediti tako, da bi dobivali člani »Slov. Matice« knjige »Hrv. Matice« in vice versa vsi člani »Hrv. Matice« vse knjige »Slov. Matice«? Važen moment bi bil pri tem vprašanju finančni moment. Zato pa bi bilo potrebno, da bi takoj oba odbora izvolila izmed sebe odseke, ki bi izdelali načrt vzajemnega književnega dela! Tak načrt bi bil lahko gotov že do letošnjih občnih zborov, na katerih bi se epohalno važna zadeva definitivno uredila in ustanovila.

Ako se sprejme in tudi dejansko izvrši ta predlog, potem bi bil vsaj deloma rešen problem jezične edinosti srbsko-hrvaško-slovenske. Skrajni čas je že gotovo, da se postavimo Jugoslovani na neko višje stališče.

Mislim pa, da se večina odbornikov slovenskih in hrvaških Matičarjev v principu strinja z navedenim predlogom, ki je za nas vitalnega vprašanja. Dixi.

A. Aškerc.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. II. zvezek. Uredil L. Pintar. — Izdala »Slovenska Matica«.

Že lanjsko leto je napisal prof. Milan Pajk v »Zvonu« životopis svojega pokojnega očeta. Letos je pa v »Zborniku« priobčil obširnejšo biografijo, ki jo je lani obljubil. Ker spada poročilo o »Narodnih izrazih« (v Izlakah in Št. Gothardu med Zagorjem in Kamnikom) v filološki list, »Temelji vremenoznanstva« znanega veščaka, graškega prof. Simona Šubica, pa se priporočajo občinstvu sami ob sebi, naj omenim »Pisma in zapiske iz Cafove ostaline; skozi tako berivo se prerije le malo Matičarjev, a za slovstveno zgodovino je pogosto velike važnosti. —

Na koncu je dodano natančno »kazalo imen in stvari«, ki kaj ugodno odlikuje Štrekljevo delo od Kunšič-Levčeve objave literarne korespondence v lanjskem Zborniku. — Kar je najvažnejše za slovstveno zgodovino, je že poudaril Štrekelj sam v uvodu.

Iz pisem Vogrinovih, pisanih Cafu iz Maribora v Gradec, zvemo, da ga je Caf zalagal s slovenskimi knjigami.

Za Davorina Trstenjaka in za razmere po slovenskem delu sekovske vladikovine je značilno bogoslovca Trstenjaka pismo z dne 18. dec. 1841. leta (str. 222.—224.). V njem toži ta tovariš Vrazov, da živi v bogoslovnici »kakor trstika v muži, ne pa kakor sladki slovenski trs v goricah.«

V svoji brušuri »Lavantinský biskup Anton Martin Slomšek« (Slov. Přehled, III.) sem, ne vem po katerem viru, trdil, da v predslomšekovi dobi duhovniki graške vladikovine po slovenskih krajih navadno niso znali slovenski; »Slovenec« je to oporekal; čujmo, kaj piše Trstenjak: »Meine slov. Collegen trobijo v kozji rog, und wenn ihnen der Vogrin vorstellt, sie mögen etwas thun, so antwortet ein jeder, ich kann so windisch, was ich für mich brauch' — aber dennoch bringt keiner eine annehmbare sprachrichtige Predigt zustande«. *Fr. Ilešič.*

A. P. Čehov: »Momenti«. Prevedel Ivan Prijatelj. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Natisnil Šeber v Postojini. — Čehov spada med najodličnejše živeče ruske beletriste, in prav je storil g. Prijatelj, da nam je podal za velikonočno pisanko izbor njegovih »Momentov«. Prevoditelj je za uvod tem prevodom napisal temeljito sestavljeno študijo o Čehovem književnem delu ter karakteriziral tudi posamezne spise, ki so tu podani v slovenskem prevodu. Vrhutega je napisal v aprilski številki našega mesečnika še poseben essay o »Momentih« ter nam tako bistveno olajšal kritično poročilo o svojih prevodih. Slovenskemu občinstvu, ki si želi dobrega čtiva, samo priporočamo, da si nabavi te krasne prevode iz Čehova pa naj jih čita in uživa. Med črticami, ki jih je g. Prijatelj prevedel v tej knjigi, ne vemo, kateri bi prisodili prvo mesto. Zanimiva je vsaka zase. Čitatelji spoznajo v Čehovu izvrstnega opazovalca pisanega življenja in globokega dušeslovca. Tam, kjer gre navaden človek ravnodušno mimo, vidi Čehov zanimiv »moment«, ki nam ga ovekoveči s svojim peresom. Na koncu črtic je dodal prelagatelj še dramo »Utva«, ki so jo igrali z vilikim uspehom po raznih ruskih odrih in je postavljena tudi na repertoar našega gledišča . . .

Slišali smo že včasi ugovor, češ, rusko življenje je nam zapadnim Slovencem tako tuje in neznano, da so nam francoski, laški in nemški beletristi bližji nego ruski. Ta ugovor se dozdeva marsikomu med nami zelo tehten — na prvi mah namreč. Ako pa stvar globlje premislimo, spoznamo, da je puhel in jalov! Pred vsem moramo poudariti, da je pojem »zapada« sila elastičen in obširen in da obsega v sebi tako oddaljene in tuje nam narode — tako tuje nam kulture in tako nepoznano nam življenje, da pač ne moremo trditi, da bi mi Slovenci natančneje poznali francosko, pristno nemško, angleško ali laško življenje, nego pa življenje bratovskega nam naroda ruskega. In končno, ali se ne učimo baš iz beletristov kakega naroda spoznavati značaj njegov, njegovo duševno življenje, njegove socialne odnošaje, z eno besedo: bistvo njegove duše?! To je vendar že dolgo znana resnica in ne potrebuje niti pri nas novih dokazov. Drugič — in to je važna stvar! — je naša dolžnost, da se učimo baš iz ruskih novelistov, pesnikov in dramatikov spoznavati narodni značaj, duševno in socialno življenje naših bratov Rusov, ki zavzemajo po svojem ogromnem

političnemu vplivu in po svojih velikih duhovih-pisateljih prvo mesto med Slovani. V novejšem času so ruski novelisti in romanopisci celo prvi na svetu!

Pravemu Slovencu torej, ki vidi dalje, nego segajo n. pr. meje domače dežele, morajo biti ruski pisatelji poleg drugih slovanskih pisateljev prvi, in pravega Slovenca mora zanimati, kako misli, pesni, modruje, ljubi, sovraži, kako obupuje in kako se nadeja duša ruskega brata. Pravemu Slovencu morajo biti torej: Tolstoj, Dostojevski, Turgenjev, Čehov . . . bližji, nego pa: Zola, Maupassant, Dumas, Ebers, Ebner-Eschenbach, Mark-Twain ali d' Annunzio . . . Prvo pravilo modrosti je: Γνῶθι σαυτόν! Ako pa izučavamo slovanske Ruse, izučavamo in spoznavamo tudi same sebe! —

Ker pa je znanje ruskega jezika med nami dosedaj, žal, še premalo razširjeno, da bi moglo širše občinstvo čitati ruska dela v izvirniku, zato moramo skrbeti za dobre prevode dobrih ruskih pisateljev. Taki dobri prevodi bude med nami tudi željo po izvirnikih, vrhutega da nam bogatijo domačo književnost samo. Gosp. Prijatelj, ki nam je podal izbor novel iz Čehova in njegovo dramo »Utva« v lepem slovenskem prevodu, naj nadaljuje na tem polju, pa naj nam prevede še kako delo iz Maksima Gorkega, Tolstega, Dostojevskega in iz drugih pisateljev ruskih. Slovensko čitateljstvo mu bo hvaležno.

Tehniška oprema knjige je, kakor smo pri Schwentnerjevih izdanjih že navajeni, vzorna. Šeberjev tisk je lep in dela postojinski tiskarni čast.

A Aškerc.

Sonettenkranz von Dr. Franz Prešeren. Aus dem Slovenischen übertragen von Anton Funtek. Laibach, 1901. Commissionsverlag von Ign. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Preis 50 h.

Kdor iz svojih izkušenj ve, koliko težav je premagati tistemu, ki prevaja v vezani besedi proizvode iz slovanskih jezikov v nemščino, ta mora Funtkov prevod naravnost občudovati. Izvzemši akrostihon v magistralu, se je držal prevoditelj strogo po Prešernu predpisane oblike. Tembolj se moramo čuditi, da se je gospodu Funtku posrečilo navzlic pretesnim sponam oblike izraziti misli v naravnem in gladkem jeziku, ki se mi zdi skoraj bolj prost in neprisiljen od slovenskega izvirnika samega. Priporočamo z veseljem in najtopleje to knjižico posebno tudi Slovencem, ki bodo čitajoč ta izvrstni prevod še bolj uživali vso lepoto sonetnega venca. Čisti dohodek je posvečen spomeniku Prešernovemu — že to dovolj vzroka, da si omisli vsak izobražen rojak ta jako čedno opremljeni prevod. *Dr. Gojmir Krek.*

Knjige »Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti« v Zagrebu za l. 1901.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slovena, svezak V. 2. polovina. V letošnjem zvezku imamo nadaljevanje opisa narodnega življenja v Šušnjevem selu in Čakovcu (v županiji modruškoreški), v Vrbniku na otoku Krku, v Zaplanju ali Leskovačkom v Srbiji in manjše prinose iz Gradišča. —

Rad jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 144, razredi filologijsko-historijski i filozofijsko-juridički. Tu piše dr. Anton Bauer »O metafizičkom sustavu Wundtovu, dio treći. O supstanciji«; dr. Fr. Vrbanić je prispel »Priloge gospodarskomu razvoju hrv. slav. Krajine u 19. vijeku«, dr. Franjo Markovič pa razpravlja »O tragičnom problemu u Bogoviću »Stjepanu, poslednjem kralju bosanskom« i u analognih značajih svjetske dramske literature«. Marković se vpraša, ali je Stepan tra-

gična oseba po Aristotelovem nauku o tragediji ter prematra slične tragične osebe v svetski književnosti. Z junaki svetovnih dram primerja Marković Bogovićevega Stepana ter spozna, da bi drugim osebam, ne Stepanu dolikovalo tragično prvenstvo. Nazadnje preiskuje, je li se posrečilo starim in modernim pesnikom pokazati zares tragičnega Edipa in Oresta, in pride do sklepa, »da je odviše grozan »hamartema« ubojice otčeva ili majčina, no da bi mogao pobudjivati doista tragičku samilost i tragični strah, nekmoli privesti još i do katarze ovih čuvstvava«; zakaj, kar ni etično, ni estetično, tragično.

Fr. Ilešič.

L. N. Tolstoj, von Eugen Zabel. Leipzig, Berlin u. Wien. 1900. Verlag von Seemann und der Gesellschaft für graph. Industrie. 152 strani. — To je najnovejša nemška študija o slavnem Tolstem. Zabel opisuje jako zanimivo vse življenje in literarno delovanje ruskega romanopisca in filozofa od njegove mladosti do današnjih dni. Zabel je bil seveda sam obiskal Tolstega v Jasni Poljani, kamor roma leto za letom nebroj raznih pisateljev in kritikov. Zabel se ne more dovolj načuditi duševni svežosti 70letnega Tolstega. Knjiga je tudi ilustrovana.

Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Istorička razprava. Napisao dr. Ferdo pl. Šišić. Zagreb. Dionička tiskara. 1900. 195 str. Cena 1 K 50 h. Učeni pisatelj opisuje v tej knjigi na podlagi zgodovinskih aktov in memoarov najpopularnejšega junaka lepe Slavonije, barona Trenka, ki živi še danes v hrvaški narodni pesmi in poeziji. Preteklega leta je minilo 150 let, odkar je umrl v spielberški trdnjavi v Brnu tragični junak Trenk, ki sicer ni bil Hrvat po rojstvu, pa se je vendar boril za svojo domovino Hrvatsko. Monografija je zasnovana na široki zgodovinski podlagi in je radi tega jako poučna tudi za Slovence.

Upodabljajoča umetnost

Dve novi sliki Groharjevi. G. Ivan Grohar je ravnokar dovršil dve novi oljnati sliki, ki jih je bil razstavil preteklega meseca v »Mestnem domu«. Prva je sv. Štefan, papež in mučenik, ki pride v farno cerkev Ribniško. Sv. Štefan plava, s palijem odet, proti »nebu«. Slikar se je z umetniškim taktom izognil prozajski šabloni, da bi bil svetniku naredil obligatni nimbus v podobi svetlega obroča okoli glave s tem, da obseva vso zgornjo postavo papeževo tisti značilni žar. Ta svetloba reflektuje na vsej podobi tako, da se vidi svetnik v pravi plastiki. Posebno gube njegovega plašča so docela naravne. Z višav je prišel mučeniku naproti angel, nesoč mu lovorov venec, da mu ga dene na glavo, v levico svetnikovo pa mu ponuja oljko. Pod svetnikom se izgublja zemlja s silhuetami Rima v somraku, kar čini lep kontrast k zgornji svetlobi. Eden angel pa nese knjigo, na kateri stoji Štefanova tiara. Vsa podoba v naravni velikosti napravi na gledalca najugodnejši vtisk in je res pravi umotvor. — Poleg sv. Štefana je razstavil umetnik dokolenski moški portret (V. Holza) v naravni velikosti in moderno izveden.

A. Aškerc.

Med revijami

Krakovski »Czas« je bil prinesel v št. 31., 32. in 33. obširen feljton o Prešernu. Študijo je spisal naš prijatelj, g. prof. Roman Zawiliński po najboljših virih (po spisih Levčevih, Celestinovih in po književni zgodovini dr. Glaserja). G. Zawiliński je pisal svoj feljton z veliko ljubeznijo do stvari pa tudi z veliko natančnostjo. Prepričani smo, da je ta spis g. Zawilińskega eden najboljših in najlepših, kar jih je bilo izšlo v poljskem jeziku o našem Prešernu, in ker je »Czas« zelo razširjen in vpliven dnevnik, je g. Zawiliński tudi veliko pripomogel, da začenjajo tudi Poljaki spoznavati našo poezijo. Gospod Zawiliński je tudi uvrstil v svoj lepi spis več dovršenih prevodov Prešernovih poezij. Te prevode mu je oskrbel na njegovo prošnjo mladi a znameniti pesnik g. dr. Jerzy Żulawski. Gospod Żulawski je prevedel tri sonete (med temi: »O Vrba . . .«), potem »Ukaze«, »Izgubljeno vero«, »Kam?«, »Nezakonsko mater« in »Hčerin svet«.

Ne moremo si kaj, da ne bi ponatisnili tukaj »Izgubljene vere« in pa »Nezakonske matere«.

Stracona wiara.

Niebieskie oko twoje lśni,
jak lśniło za minionych dni.

Na licach twych różany kwiat
tak samo, jak za dawnych lat.

I usta twe się śmieją znów;
ta sama słodycz twoich słów.

Przez długi nawet czasu bieg
nie ściemnial łona twego śnieg.

Jak niegdyś drobna twoja dłoń,
twa kibić smukła, gładka skroń.

Piękności całej twojej cud,
jaśnieje wciąż, jak jaśniał wprzód.

I jeno w ciebie trudno mi
tak wierzyć, jak za dawnych dni!

Już prysnął święty, czysty czar,
ten wiary mojej hojny dar.

Rzut oka jeden zdarł go — cóż!
nie wróci nigdy, nigdy już!

I choćbyś wieki żyła ty,
Nie będziesz już, czem byłaś mi!

Boś bóstwem była niegdyś, lecz
dziś jesteś tyłko piękna — rzecz . . .

Nieślubna matka.

Na co mi cię na tym świecie,
moje lube, słodkie dziecię,
mnie dziewczynie, nie mężatce,
mnie nieślubnej, młodej matce?

Rodzic przeklął, złajał gniewnie,
mać nademną łkała rzewnie;
moi krewni mnie się wstydzą,
obcy ludzie ze mnie szydzą.

On, kochanek mój jedyny,
prawy ojciec mej dzieciny,
poszedł w światy, bo się doma
mnie i dziecka swego sroma.

Na cóż mi cię na tym świecie,
moje lube, słodkie dziecię?
Na co mi cię? — mniejsza o to,
i tak kocham cię, pieszczoto!

Malo serce nie wyskoczy,
kiedy spojrzę w twoje oczy —
a uśmiechniesz mi się mile,
niczem mi jest cierpień tyle!

Ten, co ptactwo niebios żywi,
niech cię, dziecię, uszczęśliwi —
A mnieś na co? — mniejsza o to,
kochać będę cię, pieszczoto . . .

Kakor članek g. Zawilińskega sam, tako zabeležujemo prevode g. Žulawskega z velikim veseljem, ker nam oba odlična poljska literata pričata, da so se v novejšem času tudi bratje Poljaki začeli živo zanimati za naše duševno življenje. Obema imenovanima gospodoma književnikoma se priporočamo še v nadaljnje zanimanje za našo literaturo! *Aškerc.*

»Slavjanski Vjek« je prinesel v svoji 18. št. Gregorčičevi pesmi: »Na potujčeni zemlji« in pa »Grobni spomenik prijatelju« v ruskem prevodu. Pesmi je prevedel gospod F. Korš, razume se samo ob sebi, dovršeno lepo. Dozdeva se nam, da namerava g. Korš s prevajanjem iz slovenske poezije nadaljevati.

»Slovanský Přehled« je prinesel v svoji 7. št. izpod peresa g. Hudca med drugim tudi oceno Iešičeve brošure: »Prešeren in slovanstvo«. Hudec se v bistvu popolnoma strinja z Ilešičem (in Perušekom) in hvali treznoznanstveno delo Ilešičevo. »Pomen Prešernov je treba torej iskati v tem« — piše g. H. — »da je kot velenadarjen pesnik ustvaril za izražanje svojih čuvstev nenavaden jezik in da je s svojo poezijo privedel Slovence v zbor drugih kulturnih narodov . . . Kdor ima čut, ta čuti iz njegovih pesmi pravi narodni duh, duh slovanski . . . Mi Čehi gledamo na Prešerna kakor na moža, ki je pred vsem s svojo poezijo proslavil Slovence . . . s tem je bil eden prvih, ki je podal roko potapljajočemu se (narodu).«

Нова Искра — Nova Iskra, ilustrovan mesečnik, ki izhaja v Belem gradu, je eden najlepših jugoslovanskih časopisov. Lastnik in urednik »N. I.« je P. Odavić. V januarski številki je začel objavljati naš sotrudnik, g. prof. Perušek, svoje »Črtice iz kulturnega rada u Slovenaca«. Prvi članek njegov govori o bivši umetniški razstavi v Ljubljani.

Naše obnebje

Astronomski koledar za maj. (Dunajski čas.) Merkur sveti proti koncu meseca kot večernica. — Venera se ne vidi. — Mars stoji na večernem nebu; prvega maja zahaja po 2½ ure popolnoči, 31. maja pa ob eni zjutraj. — Jupiter izhaja začetkom meseca popolnoči, konec meseca pa ob 10ih zvečer na jugovzhodnem nebu. — Saturn stoji na jugovzhodu na jutranjem nebu; prikaže se prvega maja po 12¼ zjutraj, 31. maja pa po 10¼ zvečer na obzorju.

Splošni pregled

† Vaclav Brožik, sloviti češki slikar, je umrl 15. aprila v Parizu, kjer je imel svoj atelier od l. 1876., v 50. letu svoje dobe. Brožik je po sodbi čeških kritikov, če ne morda največji, gotovo pa eden največjih slikarjev čeških. Njegova stroka je bila zgodovinsko slikarstvo. Iz zgodovine svoje domovine je črpal najrajši snoví svojim umotvorom. Saj je pa tudi bogata češka zgodovina dramatično-slikovitih momentov, ki so našli ravno v Brožiku svojega najboljšega upodobovatelja. Brožik je naslikal več sto večjih slik, njegovih načrtov in študij

pa bi bilo več tisoč. Skoro po vseh večjih galerijah sveta najdeš Brožikove proizvode. Znani umotvori njegovi so: »Svatbeni izprevod kraljice Dagmare«, »Izvolitev Jurja Poděbradskega za kralja češkega«, zlasti pa njegov »Hus«, s katerim je njegovo ime najbolj zaslovelo po vsem slovanskem svetu. Po svojem umetniškem duhu je Brožik soroden Matejku, van Dycku, Pilotyju, Munkacsyju, Meissonieru in Rubensu. Kakor piše češki kritik Mádl v »Zlati Prahi«, Brožik ni bil suhoparen tolmač historije, nego historija mu je bila le nekaka folija, da je mogel razviti na prizorih vso svojo genialnost v barvenih efektih. Mádl sodi, da je preminoli Brožik bržčas največji češki mojster v barvah. In četudi ni iskal novih potov in ni otvoril novih smeri, in četudi ni začetnik kake nove »šole«, vendar je bil pravi umetnik, natančen in soliden, ki je znal slikati realistično in naravno. Doba njegovega ustvarjanja obsega samo kakih 30 let, a koliko truda, marljivosti in jeklene energije leži v tej kratki dobi!

Kot reven začetnik je bil prišel v Pariz, trpel je glad in skoro je obupaval, da se popne kdaj na višino popolnosti in da se dvigne iz teme nepoznanosti. Ko pa je dobila prva njegova dobra slika 2. darilo pariškega strogega »Salona«, zasmejala se mu je sreča, in črez noč je postal popularen. Znani pariški trgovec z umetninami Sedlmayr je kupil njegovo nagrajeno sliko, in sedaj je bil za dolgo časa rešen materialnih skrbi. Poslej je korakal od uspeha do uspeha. Kmalu se je tudi poročil s Sedlmayerjevo hčerjo.

Brožik je bil ravnatelj češke slikarske akademije v Pragi, a zaradi neke slike iz dvorske zgodovine avstrijske je dobil plemiški naslov.

(Po čeških listih.) A. A.

III. kongres slovanskih žurnalistov v Dubrovniku se je vršil dne 8. aprila. Na kongresu so bili zastopani razen Srbov, Bolgarov in Velikorusov vsi drugi slovanski časnikarji. Slovence so zastopali štirje uredniki. Ne nameravamo morda opisovati slavnostnega sprejema, ki ga je pripravilo staro slovansko mesto dubrovniško zbranim gostom zborovateljem, tudi molčimo rajši o sporu, ki se je tudi ob tej priliki pokazal na eni strani med Poljaki in Rusi (Malorusi), na drugi strani pa med Hrvati in Srbi — zabeležiti nam je le resolucije, plod tega III. kongresa. Sklenilo se je: 1. ustanoviti slovanski korespondenčni bureau, ker se slovanski časnikarji ne morejo več zanašati na postranski in Slovanom sovražni »Correspondenz-Bureau«. 2. se ima ustanoviti društvo slovanskih žurnalistov, ki bi bilo osnovano na istih načelih kakor mednarodno društvo žurnalistov. Prihodnji slovanski kongres se bo vršil v Ljubljani.

Deputacija »Hrvatske Matice« v Ljubljani. Dne 13. in 14. aprila se je mudila deputacija »Hrv. Matice«, katere člani so bili: tajnik g. Iv. Kostrenčić, vseučiliški profesor g. dr. Musić in ravnatelj zagrebškega ženskega liceja, g. dr. Hoić, s posebno misijo v Ljubljani, zato da je dne 14. aprila na slovesen način poklonila po eden eksemplar znamenite knjige »Spomen-cvieće« mestu ljubljanskemu v roke županu g. Hribarju, županu samemu ter »Slovenski Matici«. Ko je izročala deputacija mestu Ljubljani na magistratu krasno vezano »Spomen-cvieće«, v roke g. županu, govoril je g. Kostrenčić naslednje zanimive in za razvoj hrvatsko-slovenske književne in duševne vzajemnosti spomina vredne besede:

»Po zaključku i ovlasti odbora »M. H.« stupamo danas pred Vas, velemožni gosp. načelniče, da Vam kao županu sl. grada Ljubljane, tog srca slovenskoga naroda, predademo od našega društva netom izdanu knjigu: »Spomencvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava«, koju izdade i posveti »M. H.« našemu narodnomu dobrotvoru, počastnom gradjanu ovoga glavnoga grada, preuzviš. g. Jos. J. Strossmayeru, u spomen petdesetgodišnjice njegova biskupovanja. Predavajuć Vam ovu knjigu, koja predstavlja zajednički rad hrvatskih i slovenskih pisaca i umjetnika, molimo Vas, da ju dobrostivo kao izraz u ovoj knjizi izražene hrvatsko-slovenske književne i umjetničke zajednice primite i dadnete joj malo mjestance u ovoj Vašoj gradskoj kući, da bude ona ujedno i živa uspomena i poznijemu rodu slovenskoga naroda, kako su nekad, u bratskoj ljubavi sdruženi a pod okriljem »M. H.«, umni predstavnici sloven. i hrv. naroda nastojali, da izkažu dužnu poštu prvomu narodnomu dobrotvoru. Neka bude ovaj sretan početak bratske udruge izmedju književnika i umjetnika sloven. i hrv., ujedno i zalog ljepše budućnosti sloven. i hrv. naroda, — bio ovo osvit ljepših dana za oba bratska plemena, a Bog dobri dao, da zajednica, koja se zrcali u ovoj knjizi, a za kojom su u prošlom stoljeću toliki odabrani slovensko-hrvatski umovi težili, a nemogoše je dočekati, osvane u ovom novom stoljeću u podpunoj svojoj snazi.

Živjela slovensko-hrvatska zajednica, živjelo srce slovenskoga naroda — biela Ljubljana!« *Aškerc.*

Odlikovana slovanska umetnika. Največji češki in sedaj tudi največji svetovni skladatelj dr. Anton Dvořák ter jeden največjih čeških pesnikov, med svetovnimi pesniki sedanjosti najplodovitejši, duhoviti Jaroslav Vrchlický (s pravim imenom dr. Emil Frida) sta bila poklicana v gosposko zbornico avstrijsko.

»Obmejni« Slovenci. Po naših političnih in tudi po nekaterih drugih časnikih srečavamo večkrat izraz: »obmejni« Slovenci. Ti »obmejni« Slovenci so nekaterim žurnalistom naši štajerski, primorski in koroški rojaki. Ali pa je ta pridevek logičen, pravilen, točen in opravičen? Kratko odgovarjamo, da ne! In zakaj ne?

Če so štajerski, primorski in koroški Slovenci obmejni Slovenci, potem je ta meja, ob kateri žive štajerski, primorski in koroški Slovenci, meja kranjske dežele. Resnica je sicer, da so kranjski Slovenci jedro in središče slovenskega naroda, ker so pač v srečnem položaju, da tvorijo v kronovini kranjski ogromno večino v primeri z baje petodstotnim deželnim nemštvom; resnica je tudi, da so že od nekdaj v literaturi in kulturi naši sploh merodajni; resnica je, da je Ljubljana duhovno središče vseh Slovencev. Ali že izza 48. leta so smatrali najuglednejši slovenski politiki in literati vse Slovence, pa naj stanujejo po Kranjskem, Štajerskem, Primorskem, Koroškem, Beneškem ali po Ogrskem, za organsko in nerazdelno celoto. **Ta celota je slovenski narod, čigar naravne meje segajo dotlej, dokoder se govori naš jezik!**

Vsak izobražen Slovenec mora vedeti, kod teče ta naša jezična meja; vsak človek torej, ki zna logično misliti, mora vedeti, da so »obmejni« Slovenci tisti naši rojaki, ki bivajo ob tej jezični periferiji (meji). Logično torej niso vsi štajerski, primorski, in koroški naši rojaki »obmejni« Slovenci, ampak samo tisti štajerski Slovenci so »obmejni« Slovenci, ki mejé

na vzhodu na Prekmurskem na Madjare in na severu od Radgone do Spielfelda in Dravograda na Nemce. Na Koroškem so »obmejni« Slovenci tisti, ki mejé na severu na Nemce, in primorski Slovenci so tisti »obmejni«, ki so sosedi Italijanom. Na južnem Kranjskem so »obmejni« Slovenci tisti Dolenjci, ki so mejaši nemškim Kočevcem, in dalje tisti, ki polagoma prehajajo v hrvaško narodnost. Kdor pa naziva en bloc vse nekranjske Slovence »obmejne«, ta govori tudi zato nelogično, ker tvorijo ti izvenkranjski Slovenci večino v primeri s kranjskimi Slovenci. Že samih štajerskih Slovencev ni, če bi se šteli pravilno, nič manj nego kranjskih! Kranjski Slovenci pa tvorijo v primeri z drugimi nekranjskimi Slovenci le dobro tretjino celega slovenskega narodnega organizma.

Kdor naziva vse izvenkranjske Slovence poprek »obmejne« Slovence, ta se postavlja na zastarelo in tesnosrčno provincialno stališče, ta nehote celo žali te izvenkranjske Slovence.

Ozemlje, na katerem prebiva naš narod, ni baš veliko. Na tem ozemlju so naši gospodarji postavili nekaj takozvanih pokrajinskih mej, ki pa za nas ne morejo in ne smejo imeti večje važnosti nego takozvane meje okrajev, okrajnih glavarstev, občin in farâ . . .

Mislimo logično in govorili in pisali bomo pravilno! Dajmo vsakomur, kar mu gre!

Slovenci, živeči izven kranjske dežele, so pač: štajerski, primorski, koroški, beneški in ogrski Slovenci. Teh provincialnih nazivov sedaj še ne moremo pogrešati in so nam neohodno potrebni. Kadar govorimo o vseh teh nekranjskih svojih rojakih, nazivajmo jih makari izvenkranjske Slovence, na noben način pa ne en bloc — »obmejne« Slovence. Provincialno politiko prepuščajmo svojim nasprotnikom! Pravi Slovenec ima pred očmi vedno ves slovenski narod in narodnostno svojo domovino — Slovenijo, ki jo je utrdil v naši zavesti že Bleiweis s svojimi somišljeniki. Stojmo neomajni na stališču narodne avtonomije in narodne celokupnosti!

A. Aškerc.

Ad vocem pesniti. Gosp. Aškerc je v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1898., na str. 726. predlagal, naj bi v pomenu nemškega »dichten« rabili namesto okornega pesnikovati rajši besedo pesniti, prikrojeno po pesen tako, kakor češki básniti po báseň. Svojo novinko je zagovarjal potem tudi še v »Zvonu« l. 1899. na strani 124. in 125. Zanimati utegne koga, ki se ukvarja z zgodovino jezika in besed, morda pa tudi tiste, ki so se besede pesniti že poprijeli, da so morali to besedo pred več kakor 350 leti poznati že dalmatinski hrvaški pesniki. Meni se sicer ni posrečilo, da bi jo našel kje kot tako, ker se navadno rabijo izrazi pjevati, spjevati, skladati, složiti (pjesan), toda dokazati morem izpeljanko iz nje pri nekaterih starejših Dalmatincih s Hvara. Tako rabi Hanibal Lucić (rojen okoli 1475. l., † po 1535. l.) v svojih pesmih večkrat v pomenu pisnik, katera beseda mu je tudi znana, tvorbo pisnivac; na pr. v 4. pesmi »Jeronimu Martinčiću« verzu 10. (Stari pisci hrvatski VI. str. 277.):

Evo i sad vide ovdi na dalečе
još slačam beside, koje mi tuj reče,
mojo uzdvižući pisni i skladan'ja,
koliko izući pisnivac da sam ja;
moleći me za tim, da ne držim stražu
nad njimi, ni kratim, da se van pokažu;

dalje v poslanici »Milici Jeronima Koriolanovića«, v. 15. (ibid. str. 284.):

Zlato i drag kami mogu razamčati,
da ga već ni s nami, gusari ter tati,
i oganj i more, i nesrića druga,
i za toj ne more trpiti do duga;
da hvala, ku višće pisnivac izpiše,
po vičnje godišće žive, ne izziše.

Na obeh mestih pomenja beseda pesnika sploh. Pisnivac izući (izvrsten, klasičen pesnik) rabi tudi hvarski kanonik Nikola Gazarović v pesmi »u pohvalu pisnika« »Robinjice«, ravnokar imenovanega Lucića (Stari pisci VI., str. XLVII).:

Nut kako more svih hitro da savrući
i na plač i na smih pisnivac izući.

Mimo teh dveh jo rabi tudi Petar Hektorović v svoji poslanici »Nikoli Nalješkoviću«, v. 36. (Stari pisci VI. str. 70.):

Vim, da zna milos tva, Nal'ješkoviću moj,
Pjesnivac d'jela sva, pokol si u njih broj.

Gotovo bi se našlo še več primerov, ako bi natančneje iskali; toda že to je dovolj. Beseda pisnivac (pjesnivac) je do glagola pesniti v istem razmerju kakor čakavski vladavac do glagola vladati, fruštavac do fruštati, tvorbe, o katerih govorim obširneje drugje. Človeški duh more torej v različnih krajih in dobah stvarjati enake tvorbe popolnoma neodvisno.

Dr. K. Štrekelj.

Doktorat tehniških znanosti se uvede tudi v Avstriji z novim šolskim letom 1901/02. Po dolgih posvetovanjih je izdalo naučno ministrstvo rigorozni red za tehnike, in cesar ga je že potrdil. Po tem rigoroznem redu bodo mogli absolventi tehniških velikih šol, ako napravijo predpisane posebne ustne in pismene rigoroze, doseči doktorski naslov. Može, ki so se potegovali za to, da se podeli tudi tehnikom (inženirjem) pod gotovimi pogoji doktorska diploma, je vodilo prepričanje, da so dandanes tehniške znanosti važen činitelj človeške prosvete. Tehniške znanosti so v pravem pomenu besede preobrazile svet. Pomislimo samo, kaj se ima človeštvo zahvaliti železnicam, elektriki, raznovrstnim industrialnim strojem, ki s čudovito natančnostjo opravljajo najkompliciranejša opravila! Kaka čuda so: telefon, telefonograf, fonograf, tiskarski stavski stroj — ki nadomešča tri stavce — itd. Kako je napredovala železna industrija, kake smele železne mostove stavi moderna tehnika itd.! Znanost, ki je toliko pripomogla k človeškemu napredku, ki je tako olepšala našo zemljo in naše življenje, je vsaj toliko vredna kakor filolosofija, jus, medicina in teologija! In če imajo znane štiri fakultete svoje doktorje, zakaj jih ne bi imela tudi tehnika? Tudi ta stroka človeškega znanja zasluži posebno čast, in če so se pri nas možje poganjali za doktorat tehniške znanosti, so s tem pokazali, da stoje na višini naše dobe. *A.*

Secesija na odru. Znani nemški pisatelj in kritik Maksimiljan Harden se je nedavno izrekel proti najnovejši literarni struji takoimenovanih secesionistov. Dejal je med drugim: »Stvar (secesija) se je začela v Parizu z upodabljajočimi umetniki. In mislilo se je, da se more to zgoditi tudi na odru.

Tako se je rodila nova struja. V kratkem se uprizori v dunajskem dvornem gledališču staroklasična »Orestija«, ki pokaže, da se bistvo dramatičnega ne izpreminja. Gledališče je za maso, čuvstvo mase pa se tekom stoletij ni izpremenilo. Pri takozvanih »milieu-dramah« je nova le tehniška stran. Po vsebini misli pa niso prinesle ničesar bistveno novega. »Voznik Henšel« ni prav nič modernejši ali večji nego »Krivoprisežnik«. Nova struja stremi za tem, da bi drama postala brez dejanja. Igra, o kateri se mora reči, da ima mnogo dejanja, je v kritiki secesionistov že obsojena. Toda občinstvo želi v drami življenja in ostro izraženih značajev. Zato pa ostane drama, ki naj vpliva na normalne gledalce, vedno enaka po svoji tehniki in po vsebini.

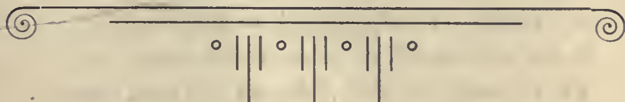
Fr. Govekar.

Mednarodno mirovno razsodišče v Haagu. Pred dvema letoma je zborovala v Haagu takozvana mirovna konferenca, ki jo je bil sprožil ruski car Nikolaj. Udeležile so se bile te konference domalega vse države na svetu po svojih zastopnikih. Zastopniki so podali veliko lepih misli, človekoljubnih idej, razvili mnogo programov, tičočih se svetovnega miru, razoroževanja itd. Nekaj mesecev po tem mirovnem kongresu pa sta se vneli kar zaporedoma dve najlepši vojni. Vkljub dvema še trajajočima vojnama pa mirovni kongres v Haagu vendarle ni ostal brez uspeha. Sedaj se je namreč ustanovilo v Haagu stalno mednarodno mirovno razsodišče. O pripravah za to razsodišče je nastala že cela literatura. Predlog, ki ga je stavil zastopnik Rusije, naj bi se prenehalo za dobo petih let z oboroževanjem, se ni izvedel, ker je nasprotovala Nemčija. Pozitivni uspeh kongresa je pa vendar mirovno razsodišče, ki si je izbralo, da pomiri mednarodne spore, trojno sredstvo: 1) s posredovanjem in dobrimi uslugami (bons offices), 2) z mednarodnimi preiskovalnimi komisijami in 3) z razsodiščem. Rusija, Anglija in Severna Amerika so predlagale tri projekte, a v vsakem teh projektov je bila točka o permanentnem razsodišču. V Haagu se je ustanovil mednarodni bureau, ki je obenem pisarna za razsodišče. Vsaka signaturna država odpošlje v Haag kvečjemu štiri juriste-učenjake brezmadežnega značaja, ki bodo razsodniki za dobo 6 let. Ako nastane med signaturnimi državami kak konflikt, jih mora razsodišče opomniti, da jim je pot do razsodbe odprta. Razsodišče nima samo dolžnosti, ampak tudi pravico, ponuditi se državam, med katerimi grozi nastati vojna, za posredovatelja miru. Doslej namreč ni bilo dovoljeno vmešavati se kaki tretji državi v spor svojih prepirajočih se sosedov. *—r—*

Japonci in latinica. Razni časopisi objavljajo iz Tokija zanimivo vest, da je japonsko naučno ministrstvo sklenilo, namesto dosedanje kitajske pisave polagoma uvesti latinico. Dotični ukaz se je že izdal na vse ljudske in srednje šole japonskega cesarstva. Napredno misleči Japonci, ki so si tako naglo osvojili evropsko prosveto, ravnajo čisto dosledno, če zavržejo okorne kitajske pojemske hieroglife in znake in če sprejmo našo pisavo. S tem si neizmerno sami olajšajo razvoj literature in duševnega življenja sploh ter stopijo v najožjo dotiko z drugimi kulturnimi narodi . . . Vse kaže, da izpodrine v tekočem stoletju alfabet starih Rimljanov polagoma vse druge pisave, pač ne zato, ker je morebiti latinski alfabet najpopolnejši, ampak zato, ker ga piše večina najkulturnejših narodov. Črka je mrtva, a duh je, ki oživlja. *A.*

Tiskovna pomota. Na strani 294. čitaj v 5. verzu odspodaj: Ljubezni najine sladak simbol.

Ljubljanski Zvon

Predsmrtnice.

6.

Aj, prišla je znova v deželo pomlád —
ne meni!
In prišla je v suknji zeleni,
prinesla zemljanom nebrojno je nad —
ne meni!
Na halji zeleni
ji cvet tisočér je našit,
oj cvet čudovít,
napol le razvít
čarobno razvija na halji se njeni.
In glej nje okó
kot jasno po dežju nebó
se sinje leskeče —
le meni blesteti se neče . . .
In jagodne ustne rdeče,
kaj ž njimi okoli šepeče?
Nič meni!
Ta deklica v halji cvetoči, zeleni
povedati neče!
Prigiblje pa k bilki se vsaki na trati —
ne k meni!
Smehljaje poljublja vsak grm in drevó;
a kradoma ti na tej suknji bogati
svoj plen so zagledali zlati,
s tem cvetjem odeli si gôlo teló.

Pomlád pa, ta hčerka nebá,
porednoprijazno se cvetkam smehljá —
saj vedno na halji množí se ji cvet
in bo se množíl in prerajal bo svet . .
Tu v cvetju je vse! Zdaj na séverno stran
odplula pomlád je, da zrak tam ogreje,
ki še je pozimsko hladan;
a k nam spet prispeje
črez leto in dan,
in znova naš svet
bo v cvetje odet! . .
A meni kaj cvetje?! Jaz gledam na hrast:
Pomlad odhajaje svoj dih pomladánj
je dihnila vanj;
a v njem se borita zdaj rast in propást.
List stari na hrasti
kljubaval najhujši je zimi,
o dihu pomladi pa mora odpasti
in novi izpod se izcimi . . .
List veli na hrastu sem jaz!
Vi mlado ste popje, začeli ste rasti,
življenje, pomlád iz vas diše;
list stari k slovesu pa piše
to sodbo za vas:
»Vaš listek zdaj mlad in krasán
črez leto in dan
uvél na moj grob bo nastlan.«

7.

»Умерла моя муза« . . .
Nadson.

Umrla, oh, je muza moja!
Ubita!
Nikoli ni želela boja
nje duša plemenita;
in vendar tu leži ubita
kot žrtva krutega uboja,
Prepolna ran! . .

Jaz nanjo gledal sem solzán
in nje obraz
globoko v dušo
si vpil sem jaz
in sam sem jo pokôpal
pod temno rušo,
na kraj neznán,
da kdo vsaj mrtve bi ne vrôpal.
A prej ko del jo v grob hladán,
iz njenih srčnih ran
krví sem drage si natočil,
da bi od nje ne ločil
se celoma,
da mi živí vsaj deloma.
In skrbno srčno kri nje hranim, —
ne kažem je ljudem nezvanim:
sam gledam slednji dan to kri,
ki vedno se rudí . . .
In včasi živo zakipí
ta srčna krí mučenke,
spomine vzbujajóč mi grenke.
In zdi se mi, da to kipenje
še v dušo mojo se selí
in novo v njej budi življenje;
tedaj pa vedno se mi zdi,
da muza moja mrtva ni!

8.

Le pridno, kopači!
Saj kopljete tukaj na zemlji domači!
Res zemlja je trda, a trdna vam roka,
nič žuljev najtrša vam kòp ne zadá,
zató pa ta kòp naj bo silno globoka,
da videl tej zemlji do dna bom srcá . . .
Le pridno, globoko, kopači!
Tu rasla sadika bo trsna —
rad sok teh viník[1]) bi še pil

[1]) viníka = vinska trta — na Tolminskem naroden izraz.

priseljenec z Vrsna.
Saj sad plemenit je
in sok teh vinik duhovit je.
Vaš znoj se bo v jagode grôzdov prelil,
tako velikanskih,
kot rasli v deželah so kdaj kanaanskih.
Nesóča na drogu en grozd dva možá
vsa potna obá
sta trudna prispela v puščavo,
kažoč tam dežele obljubljene slavo.
Pač tako viniko bo »hrib« moj gojil;
saj mora bohotno tu rasti vinika,
krepkó ji bo steblo in močna mladika,
in trs bo svoj sok radodarno delíl . . .
Njegovega soka pa jaz ne bom pil,
le druge ta Noetov sok bo pojil . . .
In vendar to močno rad gledam kopanje;
a bolj ko oziram se vánje,
tembolj me proroške objemljejo sanje —
Kaj sanjam? . . . Da grob že nekjé mi kopljó,
čeprav pod viniko skopán mi ne bo.

9.

»Kje skoplješ si grob?«
Ta svet radovedni
dan slednji sprašuje me v tedni —
Predolgo odkladam pač svoj vam pokòp?
Za mano že radi nosili bi sveče,
o vetru vgašéne, ne tleče . . .
A dobro je meni nebo
zdaj starčku, ko kdaj je otroku biló;
zato pa spolniti vam neče
te želje goreče.
»Kje skoplješ si grob?«
Počakajte malo,
lopata saj kmalo
in meni in vam zazveni za pokòp!
Kakó se bo mirno tam spalo

na gričku zelenem ob Soči,
nam mrtvim živó šumljajoči,
tam gori pri svetem Lovrênci,
na ražnju ognjenem mučenci!
Tam mojih pradedov nebrojen spi trop,
tam bodi moj gròb!
Tam sanjam naj kdaj med očeti in dedi,
med vsemi pod Krnom ponosnim sosedi
naj bivam na sredi.
In pravil jim zgodbe nekdanjih bom dni; —
ko vdari polnoč — pa vsak dan
svoj grob bom zapustil hladan
in gledal, kaj krog se po svetu godí
in slikal sodrugom te čudne rečí . . .
A stari moj Krn,
ki seval okrog milijone je krat
o solncu ko zlat,
a v zimi neštetokrat bil je srebrn,
na grobe ob vznožju ledeno bo zrl.
Saj njemu ni znana ne radost, ne bol,
in vedno je gledal brezčutno k nam dól;
sè srcem brez čuta je srečen,
saj on je pač večen,
kaj tó, če na vznožju mu kdo je umrl!

10.

Moj duh je k stvarjánju odplaval svetá —
ni bilo še zêmlje, ni bilo nebá,
to puščo sva gledala z Večnim samá.
In Stvarnik vsevečni mi rekel je: Glej!
Iz niča rodim zdaj življenje,
pa ne za vseléj!
Sam čudim se, divno gledéč to kipenje, —
čarôbno vse to je stvarjênje,
in tisoč in tisoč še let
prerajal, pomlajal krasnó se bo svet;
nek dan pa namignem,
ni prsta ne dvignem:

»Največji mrlìč,
bil nekdaj si nič —
in z niča si vzet,
pa v nič svoj iznikni zdaj spet!«

11.

Postal sem tesár,
in stesal bi vsako pač stvár:
Iztesal bi stole in mize, zibelke
in bolj še umetne tesarske izdelke —
a vse to — kaj meni je mar?!
Jaz tešem zdaj »truge«
za sé in za druge;
a mére ne vzamem nikdar:
Po smrti smrtníki
mi vsi smo enako veliki,
berač in pa cár!
Zato pa jaz krste stesujem enake
za vas siromake in pa mogočnjake,
enake vsekdar!
Le eno bi krsto natanko rad zméril,
o nje velikosti za las se prevéril,
na zemlji pa mére ji ni!
Globoka je kakor morjá globočina —
in kaj nje vsebína,
kaj notri zakrito leží?
Uganka edina
nerešena ta je zamé . . .
Skrivnostna ta krsta: — človeško srcé!
V to krsto pa vpreti okó me je strah.
Kaj notri počiva? Al Bog ali vrag?

S. Gregorčič.

Žrtve.

Povest. Spisal **Fr. Serafin.**

(Dalje.)

XII.

Bilo je septembra meseca, na sv. Matevža dan. V bližnjem trgu je bil ta dan sejem. Solnce se je nagibalo že zatonu, in čimdalje več ljudstva je prihajalo iz trga po cesti. Vreme je bilo nenavadno ugodno, in zato je bil sejem jako dobro obiskan. Kdor je le mogel, je bil šel z doma, kajti jesen je bila pred durmi in na jesen se zmeraj največ prodaja, največ kupuje.

Po zunanjosti sodeč, bi bil moral človek reči, da se je kupčija vsem prav dobro obnesla. Kislih obrazov ni bilo videti. Zlasti pa je bil mlajši svet dobre volje. Fantom in dekletom je kar žarelo veselje iz oči, in glasen, razkošen smeh je odmeval od vseh strani. Staro in mlado je hitelo po cesti, a mudilo se je le malokomu naravnost domov. Nekateri so se ustavili malo prej, drugi malo pozneje, a tiste, ki so se uprli izkušnjavi in se niso dali premotiti smrekovemu vršičku, ki je tuintam tako prijazno vabil pod streho, bi bil lahko na prste seštel . . .

Najbolj so pritiskali ljudje v gostilno »Pri zidanem mostu«. Bila je to nova gostilna, in vsakdo se je hotel prepričati, kako vino toči novi krčmar. Pa je moralo biti že dobro, kajti kdor je bil prestopil hišni prag, je obtičal notri in ni ga bilo več na dan . . .

Vsa hiša je bila obkoljena od voz in raznih živinčet. Prasiči so krulili in rili po zemlji ter ujedali drug drugega, boreč se za boljši prostor; krave so žalostno mukale od dolgega časa; konji pa, vpreženi in taki, ki so bili samo privezani za kako vrv, so kimali in dremali; le kolikor jih je bilo bolj iskrih, so prhali in rezgetali ter tolkli s kopiti ob tla, kakor bi se jezili, da morajo stati vedno na enem in tistem mestu.

A dasi se je že komaj moglo do hiše, so ljudje vendar še vedno silili v gostilno. Notri se je vse trlo mladih in starih, moških in ženskih . . . Gostilničar se ni vedel deti kam vsled tolikega navala in skoraj jokal se je, ko je videl, da ne more vsem tako postreči,

kakor bi bil rad. Bilo mu je na tem, da pride njegova gostilna na dober glas! . .

Vsak kotiček je bil zaseden, v sobah in v veži. Celo po stopnicah, ki so držale pod streho, so posedali ljudje, glodali kosti, ki so si jih bili priborili v kuhinji, ter pili kar iz steklenic vino . . .

Z vrvenjem ljudi, ki so se gnetli in prerivali semintja, se je dalo primerjati samo še rojenje muh, ki so v gostih trumah vzletavale iz enega kraja v drugega, potem pa posamezno sedale gostom na roke, na lica in nosove ter z nečuveno predrznostjo silile v sklede, krožnike in celo v steklenice in čaše, napolnjene z vinom in pivom. Marsikatera se je pri tem ponesrečila ter zašla živa v človeški želodec.

Bila je grozna soparica, in vonj, ki je puhtel iz prepotenih človeških teles, se je spajal z duhom, ki je vstajal iz razlitega vina in raznih jedil, v neznosen smrad. Toda to ni nikogar motilo.

Vse je bilo veselo, vse je pelo, vse kričalo. Vsakdo je kaj pripovedoval, a poslušal ni nihče, in zato so izkušali prevpiti drug drugega. Bila je prava babilonska zmešnjava! . .

A hrup se poleže, ko zahreščita pri vratih hkratu kar dve harmoniki. To je elektrizovalo vso druščino. Malo jih je bilo, ki bi se ne bili ozrli proti strani, odkoder so prihajali »sladko ubrani« glasovi.

»Oj, Bergla, prav je, da si prišel! . . Zdaj bomo pa še plesali, če bomo imeli kje!«

Tako so pozdravljali starejšega obeh godcev. Bil je na eni nogi malo kruljav in hodil je ob palici, zato se ga je bil prijel gorenji priimek . . .

Z veliko težavo sta se pririla prišleca do peči ter si izvojevala tam toliko prostora, da sta se usedla. Bergla je bil utrujen. Zadremal je bil kmalu sredi igranja . . . Glava mu je bila zdrknila na prsi, a roke so se mu razmeknile od harmonike, katere so se prej oprijemale. Semtertja ga je kdo sunil pod rebra in ga izpodbudil, da bi igral, a brez posebnega uspeha. Zdrznil se je sicer, raztegnil parkrat mehove, a precej spet zaspal. S tem večjo vnemo pa je njegov mlajši tovariš nategaval svoj inštrument. Igral je neutrudno in od časa do časa, skoro v enakomernih presledkih, je zapel s krepkim, kričečim glasom:

»Oj devojka, din din din,
pojdi plesat za cekin! . .«

Vedno eno je igral, vedno eno pel, kakor bi bilo to vse, kar je znal. In nikogar ni bilo, ki bi bil zahteval kaj drugega od njega. Sicer se pa kmalu nihče več ni zmenil zanj. Prejšnje vpitje, prejšnje

kričanje se je razlegalo po sobi, in razloček je bil le ta, da je bil hrup zdaj še večji, ko je hreščala še harmonika vmes . . .

Pri mizi, ki je stala v desnem kotu sobe, je sedela Manica in njej nasproti Dolfe. Solze, ki so se usipale deklici venomer iz oči, so bile v čudnem nasprotju s hrupnim veseljem, ki jo je obdajalo kroginkrog. Ljudje, ki so ji sedeli na desno in levo, pred njo in za njo, so se smejali in krohotali, ona pa je nepretrgoma jokala in ihtela . . .

Mati jo je bila prisilila, da je šla na sejem.

»Dolfe bo prav gotovo v trgu!« ji je rekla. »Gledi, da ga dobiš! Tam boš še najlaglje govorila ž njim! Ne izpusti ga, dokler ti ne obljubi, da te vzame! . . Da veš! . .«

Očeta ni bilo tisti dan doma, zato je lahko šla. Izpremenila se je bila zadnji čas zelo zelo na zunaj in na znotraj. Lica so ji bila upadla, in prejšnje zdrave barve ni bilo več zapaziti na njih. Stopila je bila na njeno mesto ona nestalna, begotna rdečica, ki se hipoma prikaže na obrazu pa zopet izgine in ki je znak bolestno razdraženega živčevja. Njene oči so bile vdrte in krvave vsled pogostega joka . . .

A tudi njeno mišljenje, njeno naziranje se je bilo predrugačilo! .. Pred kratkim še tako naivna, tako nevedna, je govorila zdaj z materjo dan na dan o stvareh, ki za njeno starost nikakor niso bile prikladne, s katerimi pa se je vsled svojega stanja seznaniti morala. In to ni moglo ostati brez vpliva tudi na njeno duševno razpoloženje. Iz otroka je bila postala hkratu ženska, ki je s preudarkom razmotrivala okolnosti, v katerih se je nahajala in katerim se izogniti ni mogla. Spočetka se ji je zdelo vse, kar je čula, nekako neverjetno, nemogoče, zato materinim besedam tudi nobene posebne važnosti ni pripisovala. Poslušala jo je, a pri tem je imela občutek, kakor bi se vse to, kar ji je pravila, ne tikalo nje. A tudi potem še, ko se je bila začela zavedati nesreče, v katero jo je bila pahnila brezvestnost Dolfetova, se ni mogla ogreti precej za nasvete materine, ki jo je silila, da bi pritiskala nanj ter ga pripravila do tega, da bi jo vzel. Njeno srce je bilo ponosno, in zoprno ji je bilo vsako moledovanje, vsako približevanje onemu, čigar dolžnost je bila, da jo otme sramote. Zato ji tudi ni bilo mnogo na tem, da se z Dolfetom ni sešla, ko ga je na materino željo iskala. A končno je imelo materino neprestano pridigovanje ta uspeh, da je začela računiti z dejanskimi razmerami ter razmišljati natančneje o tem, kaj se zgodi ž njo, ako se je Dolfe ne usmili. In zdaj se je je začela lotevati

groza . . . Kaj poreče oče, kadar zve? . . In kako bo prenašala zasramovanje ljudi, ki so se že zdaj spogledavali nad njo, ako ji Dolfe ne reši časti? . . Morala je govoriti ž njim, morala! . . Dasi se ji je od tistihmal, odkar je bila doznala njegovo malopridnost in nemožakost, naravnost gabil in ni niti najmanjše trohice ljubezni več čutila zanj, ga je vendar morala prositi, da jo vzame za ženo, in morala se je smatrati še srečno, če ji izpolni prošnjo! . . Kako ji bode življenje poleg njega, to je bila zdaj postranska stvar! . . Ona je morala dobiti moža zato, da dobi otrok očeta! —

Vsa ta razmišljevanja so bila vzrok, da je ubogala mater ter šla na sejem s trdnim namenom — da bi govorila z Dolfetom . . .

Mati je imela prav, ko je trdila, da ga dobi tam. Iztikati ji ni bilo treba dolgo za njim. Njegova lovska obleka ga je toliko razločevala od drugih moških, da ga je od daleč zapazila. In odslej ga ni pustila več iz vida. Strahoma, boječe se mu je približevala, ne vede, kako bi ga nagovorila. Bila je tako vtopljena v to edino misel, kako mu potoži svojo bol, kako ga poprosi rešitve in pomoči, da se niti zavedala ni, da je na sejmu. Preslišala je ves hrup, ki je vršel okrog nje, preslišala vse neznansko vpitje in kričanje pogajajočih se prodajalcev in kupovalcev ter pijanih mešetarjev. Videla ni ničesar drugega nego njega, ki ga je iskala . . .

Enkrat mu je bila že prav blizu, toda takoj jo je uzrl tudi on in brž se je potajil, kakor bi je ne bil opazil, ter se začel umikati pred njo. In zdaj ji ni bilo več možno, priti mu v obližje. Skrbno je gledal na to, da je bila med njim in njo vedno neka razdalja, in to se mu je posrečilo tem lože, ker Manica ni drevila za njim. Izogniti se je hotela vsakemu neprijetnemu nastopu in čuvala se je, da bi ga že s svojo vsiljivostjo ne razjezila. Ko je torej videla, da se je izogiblje, je pazila še samo na to, da ji ne izgine izpred oči, upajoč, da se že še ponudi kaka prilika, da stopi k njemu ter mu pove, kar mu je povedati imela.

A prilika za to se le ni hotela ponuditi, in naposled je nastopil pot proti domu — morda nekoliko hitreje, nego bi jo bil sicer. Pa ona tudi zdaj še ni obupala in šla je počasi za njim. Ko je dospel do gostilne »Pri zidanem mostu«, je zavil noter, bodisi, da je ni bil opazil, ko je šla za njim, bodisi, ker se je nadejal, da si v gostilno ne bo upala.

Manica pa si je oddahnila, ko se je prepričala, da ji več oditi ne more. Pustila je zdaj vse ozire na stran, kajti to je vedela, da govoriti mora ž njim, in če ne drugače, pa v pričo drugih ljudi. Šla

je torej za njim v gostilno ter se usedla prav k tisti mizi, pri kateri je sedel on.

Ko je on videl, da se ji nikakor odtegniti ne more, se je začel delati, kakor bi niti ne slutil ne, po kaj je prišla, in kakor bi je dozdaj niti zapazil ne bil.

»Oho, Manica, ti si tukaj?« vzklikne z najnedolžnejšim obrazom, ki se misliti more. »To je prav, boš dala vsaj za vino! . .«

Njeno srce je bilo še dovolj otročje, da je smatrala njegovo prijaznost za odkritosrčno. V tem, ko so se topile njene oči v solzah, so se ji zategnile ustnice v prijazen nasmeh. Hvaležno ga pogleda, in ko ji natoči vina ter vzdigne kozarec, da bi trčil ž njo, se mu rada odzove . . . Trčila je in pila . . .

Dolfe pa, ko je videl, kak učinek je imela njegova prijaznost, je zasnoval takoj svoj načrt, ki naj bi ga rešil iz zagate, v katero je bil zašel vsled lastne neprevidnosti.

Točil ji je pridno in venomer jo je silil:

»Pij, Manica, pij!«

A tudi sam je kar izlival vino v se in delal se je nenavadno veselega, brezskrbnega . . .

Ko je bil že malo vinski, se tudi več izogibal ni njenemu pogledu. Večkrat so mu zastale oči na njenem, sicer izpremenjenem, a še vedno lepem obrazu. Semtertja je iztegnil celo desnico proti njej ter jo nagovarjal:

»Pij Manica! . . Kaj bi takisto! . .«

Postajalo mu je skoro mehko pri srcu vpričo krasnega dekleta. A ta čut je izviral iz prirojenega mu egoizma. Žal mu je bilo, da je bilo tako kratko veselje, ki ga je užival poleg nje, žal, da se je moral tako kmalu odreči njeni ljubezni . . . Ko bi ne bilo prišlo tako, kdo ve . . .

Tudi ljudje okoli njiju so bili že vinjeni, in Manici se je videl zdaj pravi čas, da izpregovori o tem, kar jo je tako tiščalo pri srcu.

»Dolfe!«, reče, in solze se ji usujejo iznova iz oči, »Dolfe, kdaj se vendar domisliš, kaj imaš storiti? . . Kdaj se me usmiliš? . . .«

A Dolfetu se stemni čelo. Kakor bi ne razumel njenih besed, odvrne:

»E — pij in vesela bodi! . . Kaj bi se kremžila!«

»Obljubi mi, da me ne pustiš v sramoti, v katero si me pahnil,« odvrne Manica, »in več ne bom jokala! . . Eno samo besedico mi reci, pa bodem mirna in vesela! . .«

»Pojdi, pojdi, kaj imam jaz opraviti s to stvarjo! . .«

Manici je bilo, kakor bi jo bil udaril kdo s težko rečjo po glavi. »Kdo drugi pa, če ne ti?« vzklikne presenečena. Na toliko podlost ni bila pripravljena.

Dolfe pa odvrne:

»To moraš vedeti ti sama najbolje!«

In pri tem se je muzal in smejal, kakor bi šlo za čisto navadno, malenkostno zadevo . . .

»Dolfe, ali je mogoče . . . ali je mogoče, da tako govoriš? . . Kaj takega bi ne bila nikdar pričakovala od tebe! . . Glej, rada sem te imela . . .«

»Pa kaj hočeš vendar od mene?«

»Kaj hočem? . . Ti še vprašaš? . . Ali res ne veš, kaj je moški dolžan dekletu, katero je spravil tako? . . Ah, če bi me zdaj vzel, še bi se dalo malo prikriti! . . Glej, ako zvedo moj oče, ubijejo me! . .«

»Pa naj te vzame kdo drugi!« odvrne Dolfe s tistim lahkotnim, lahkomiselnim glasom, s katerim je sploh razpravljal to zadevo, ter jo začne siliti iznova, da naj pije. Toda ona je ostala pri stvari in se ni dala premotiti.

»Kdo naj me vzame, kdo?« reče očitajoče. »Ali bo kdo tako nespameten, da me vzame tako? . .«

»Zakaj pa bi moral biti ravno jaz tako nespameten? . .«

»Ti — nespameten? . . Ali imaš kaj srca, da govoriš tako? . . Dolfe, sram te bodi —.«

Dolfe je umolknil. Delal se je, kakor bi ga zanimalo to, kar so drugi okrog njiju govorili. Zato začne zopet ona:

»Dolfe, ti sam veš, kako je prišlo vse to, ti sam veš, da nisem jaz kriva! . . Bog v svetih nebesih mi je priča, da niti slutila nisem, niti slutila . . . in zdaj govoriš tako! . . Oh, oh! . .«

Glasno je ihtela, ko je govorila to, in neprenehoma so ji vrele solze iz oči, ali on je ostal trd kakor železo. Vedel je, kako grozno trpi, in zavedal se je popolnoma, da je krivda na njegovi strani, toda nikdar ni na to mislil, da bi vzel revnega mizarja hčer, in zato se mu je njeno govorjenje zdelo skoro smešno. Neusmiljeno ji odgovori:

»Ženiti se, je zame še malo prezgodaj! In kadar se bom ženil, bom moral gledati nekoliko tudi na denar, in tega tvoj oče nima, da bi ti ga dal . . . Sicer pa mene tvoj oče tudi nikdar maral ni! . . Zatorej ti svetujem še enkrat: če je že tako, da se moraš možiti, poišči koga drugega! . . Ti praviš, da nisi kriva! . . Ali jaz pravzaprav tudi nisem kriv! Ljubila sva se pač . . . to zadene tebe tako kakor mene, a da se vzeti ne moreva, temu so krive okolnosti! . .«

Deklice se je loteval obup . . . Izprevidela je, da so vse njene besede, vse njene prošnje zaman. Hotela je že vstati in oditi, ko se prikaže njena mati pri vratih.

Mico je bilo začelo skrbeti, da bi se hči ne zamudila predolgo. Šla, ji je zaradi tega nasproti. Potoma ji je bil nekdo povedal, kje je, in tako je dospela semkaj. Ko vidi hčer vso objokano, je vedela takoj, kako je. Pririla se je do mize, pri kateri sta sedela Manica in Dolfe, in posegla je takoj odločno vmes.

»No, kaj sta se domenila?« vpraša na kratko Dolfeta. »Ali si že kaj določil zaradi poroke?«

Dolfe pa je bil jezen, že ko je mater ugledal. Obraz se mu zategne v zaničljive poteze, in odurno pripomni: »Zaradi poroke? . . Čigave? . . Ali moje? . . Za to je še dovolj časa! . . Če pa vam je v mislih poroka vaše hčere, se zvrši lahko precej jutri! . .«

Bil je vinjen in govoril je brezobzirno.

V Mici pa je zavrelo. »Torej tako? . .« vzklikne »Na tak način se je torej hočeš iznebiti? . . O — ti, pa ne pojde tako! . . Če ni drugače, prisilimo te! . .«

»Prisilite? . . V kaj? . . Ali k poroki? . . Na kak način pa? . . Ali me mislite mar z orožniki gnati v cerkev? . .«

»Tožit te pojdemo, tožit!« zakriči Mica razjarjena, kajti potrpežljivost ji je bila popolnoma pošla. »Tožit te pojdemo, in če je kaj pravice na svetu, se ti ne bo godilo dobro! . . Boš ti tako dekle spravljal v nesrečo! . .«

»Tiste vaše tožbe se pa jaz že kaj bojim! . . Sicer pa vam povem še nekaj: da se pripeti kakemu dekletu kaj takega, kakor se je vašemu, je treba zmeraj dveh! . .«

Dolfetove besede so bile nesramne, surove, a so baš radi tega ugajale druščini, ki je sedela okrog njega. In brž mu pritrdi nekdo, rekoč:

»Tisto je pa tako res, kakor le kaj, hahaha! . .

Mica je imela še marsikaj na srcu in na jeziku. A Manici se je zastudilo v tej družbi. Potegnila je mater za roko ter jo siloma vlekla venkaj . . .

XIII.

»I pa jo vzemi!« so nagovarjali ljudje Dolfeta, ko sta bili odšli Manica in njena mati. »Saj je lepo dekle, da malo takih! . . Bogata res ni, in to ji tudi ni ravno na čast, da se ji je pred poroko primerilo kaj takega, pa kaj se hoče! . . Le vzemi jo le, če si ti kriv! . .«

»Kaj bom jaz kriv!« se obregne Dolfe, ki ga je imel že jako v glavi. »Pri takih, ki tiče vedno v — župnišču, se nič ne ve, kdo je kriv! Saj vemo, kako so take stvari . .«

Glasen grohot se je strnil s temi besedami. Ljudem je ugajalo, da je Dolfe govoril tako. Samo eden je bil, ki se mu je zdelo umestno pripomniti: »Dolfe, to pa ni lepo, da govoriš o župniku tako, ko sta vendar taka prijatelja!«

Ali Dolfeta se te besede niso prijele.

»Eh — kaj!« je vzkliknil ter mahnil z roko po zraku.

In zdaj so začeli delati še drugi svoje opazke o župniku; očitali so mu marsikaj, kar je bil res zagrešil, a tudi obrekovali so ga in mu podtikali stvari, katerih nikdar, nikdar ni bil zakrivil. Najhujši pri tem pa so bili tisti, s katerimi se je pajdašil in bratil, s katerimi je igral in popival, katere je gonil v boj zoper politične svoje nasprotnike. Baš ti so imeli največ prilike, pogledati mu v srce in seznaniti se z nagibi vsega njegovega delovanja in poštenja. Imeli so oster vid in doznali so kmalu vse njegove slabe strani. Prevečkrat so videli na njem, da je strasten, pristranski, ošaben, sovražljiv, da sodi ljudi samo po zunanjosti, da se sam ne ravna po vzvišenih Kristovih naukih! . . Spoštovanje do njega jim je polagoma zamrlo, smatrali so ga popolnoma sebi enakega, in pred oltarjem in na prižnici se jim je zdel često samo še smešen . . . In zdaj, ko so bili pijače polni, so se jim razvozlali jeziki, in povedali so vse tisto, kar so po tihem že davno davno mislili . . . Če bi bil gospod Rajmund slišal vse to, kar se je govorilo zdaj o njem, moral bi bil priznati, da se je v svojih nadah varal grozno grozno. Imel je res veliko krdelo za seboj, a takih je bilo ubogo malo, ki bi mu bili sledili iz pravega prepričanja. Bili so to večinoma taki ljudje, ki so se mu klanjali ali iz straha ali iz sebičnosti, ljudje, na katere se prav nič ni mogel zanesti, ljudje, ki so bili vsak hip pripravljeni, obrniti se od njega.

Zapustivši gostilno, sta šli Manica in njena mati nekaj časa molče druga poleg druge. Manica se je bila zatopila spet v premišljevanje svoje usode. Spomnila se je, kako so jo pred kratkim še stavile matere svojim hčeram v zgled — zdaj je bila vsemu svetu v posmeh, v zasramovanje! . . Srce se ji je krčilo pri tej zavesti. In čim bolj je premišljala, tem manj je mogla pojmiti, kako se je zgodilo vse to, kako je mogla zabresti v tako nesrečo! . . In iznova se ji je vsiljevalo vprašanje: »Zakaj, zakaj me ni Marija varovala? . . Saj nisem bila svetohlinka, saj sem jo odkritosrčno častila, saj je

bila iskrena vsaka moja molitev do nje! . . Zakaj, zakaj je dopustila to! . .«

Neverjetno, nemogoče se ji je zdelo . . . In začela je dvojiti o preteklosti in sedanjosti in o vsem, kar jo je obdajalo . . . Bilo ji je, kakor bi sanjala le mračne sanje, in sladka nada ji je obvejala za hip srce, da se te sanje razprše, da posije zanjo zopet zlato solnce na nebu . . . Zdaj je bila tema okrog nje, tema, a zasvetila bo spet zarja na vzhodu, in tedaj bodo gledale nje oči spet oni lepi svet, ki so ga gledale prej; tedaj se bo veselila spet ptičjega petja, veselila rožnega cvetja kakor v nekdanjih lepih časih; tedaj bo konec onih groznih misli, ki so ji semintja polnile ubogo glavo . . . Bolj in bolj se je pogrezala v sladke utopije, ko jo vzdrami ter prikliče spet v realnost odurni, očitajoči glas njene matere:

»Res, lepo veselje delaš ti meni! . .« je začela. Oh, saj pravim no, kaj takega mi greš storit! . .«

Dokler je Mica še malo upala, da postane Manica žena Dolfetova, se ni obregala nad njo. Bila je sicer poštena in zares tudi pobožna, a mislila je trezno in računila je, kakor računi večinoma vsaka ženska . . . Da se je bilo hčeri to primerilo, niti ni smatrala za posebno nesrečo, ker je mislila, da se vsled tega tem prej uresničijo njene namere. »Če bo mož videl,« je mislila sama pri sebi, »da ni nobenega drugega izhoda, se tudi on ne bo protivil več, in Manica dobi odličnega ženina! . .«

A ko je uvidela, da se njene želje ne uresničijo, ko se je prepričala, da Dolfe na ženitev sploh nikdar mislil ni, izginila ji je hkratu vsa ljubezen do hčere, in ni ji prizanašala več. Niti na to se ni zdaj ozirala, da je bila ravno ona tista, ki se je ogrevala za Dolfeta in sicer v odločnem protislovju s svojim možem. Na vse je pozabila in govorila je, kakor bi bila hčerina popačenost kriva vse nesreče, akoravno jo je dobro poznala in akoravno je za gotovo vedela, da je bila v prvi vrsti njena neizkušenost, njena nevednost vzrok, da je prišlo tako . . .

Manica je umela svojo mater. Čutila je, kje tiči pravi vzrok njene ogorčenosti; bila je uverjena, da bi ji ne bila rekla nobene žale besede, če bi se ji bila uresničila njena želja, in to jo je bolelo, ker je bilo krivično! . . S pogledom, ki je izražal trpkost in žalost, se ozre na mater in z zamolklim glasom reče:

»Jaz vendar nisem kriva! . . Jaz . . . jaz . . .« naprej ni mogla, ker jo je iznova posilil jok.

»Molči mi! . . Kdo pa je kriv, če ne ti? . .« odvrne neusmiljena mati. »Sem kriva mar jaz? . . Ali ga nisi čula, kako je govoril? . . „Da se kaj takega zgodi, je treba vedno dveh“!«

Manici je bilo, kakor bi ji bil kdo zavalil težak kamen na prsi. Te materine besede so ji vzbudile hkratu druge misli, misli, ki so z neznansko težo legale na njeno srce . . . Zakaj se je njej, njej to pripetilo? . . To vprašanje se ji je zasadilo kakor nož v prsi, in bolečina, ki ji jo je provzročalo, jo je pekla kakor živ ogenj! . . Zakaj ne kaki drugi? . . Samo tista razuzdana, zavržena dekleta učakajo kaj takega, dekleta pa, ki so poštena, ki se vedejo lepo, ne . . . Torej je vendar morala kaj zagrešiti . . . Zavest, da je kriva, se ji je zajedla v meso, in bolesti, katero so ji bile vzbudile materine brezsrčne besede, se ni mogla iznebiti več . . .

Ko sta dospeli blizu domače hiše, se zdrzneta obe. Oče je bil že doma. Že to, da sta bili šli brez njegove vednosti z doma, je bilo dovolj povoda za njegovo jezo. Tomaž je bil nasprotnik vsega pohajkovanja, zato se je malokdaj prigodilo, da bi bil šel na sejem, še manj pa je maral, da bi bili žena in hči potavali okrog. To sta vedeli obe in pričakovali sta, da ju grdo ošteje. A prišlo je še hujše, nego sta se nadejali! . .

Tomaž je delal tisti dan v Poljanah. Na večer, po končanem delu, si je hotel privoščiti še kozarec vina, kajti delal je celi dan naporno, in stopil je v neko gostilno. Tudi tukaj se je nahajalo nekoliko ljudi, ki so se vračali s sejma. Med njimi je bil Škrjanec, ki ga je imel že precej »pod kapo«.

»Zakaj pa ne piješ v vašem društvu, Škrjanec?« ga vpraša nekdo.

»Kaj? . . Tisto petjotsko žlabudro da bi jaz pil? . . Tako neumen pa nisem! Tisto naj pijejo devičarji in devičarice, da jim še bolj zamrzne kri! . .«

»Pa vendar zahajaš še tjakaj!«

»To je da! . . Človek mora biti pameten dandanes! . . Župnik so prvi mož v župniji, hi-hi-hi . . . in petjot je tako neke nove vrste odpustek! Kdor ga pije, mu bodo odpuščeni vsi grehi! . .«

Tomaž je bil truden in se ni brigal dosti za to, kar so govorili drugi. Sedel je sam zase in bavil se z lastnimi mislimi. Govorica se je pletla že dolgo, ne da bi bil on poslušal. Kar zbude njegovo pozornost sledeče besede Škrjančeve, ki je bil v svojem govoričanju prešel spet na drug predmet:

»O ti prokleto devištvo ti, da si ti zdaj tako po ceni! . . Takih Kristusovih nevest pa še ne! . .«

Posilil ga je skoro smeh, ko je čul župnikovega pristaša govoriti tako. Da bi se tikale te besede kako njega, se mu še sanjalo ni. Kakor je navadno mož zadnji, ki pride na sled nezvestobi svoje žene, tako se tudi često zgodi, da je oče tisti, ki najnazadnje zve o padu svoje hčere.

Tomaž je imel sicer dovolj nasprotnikov, katere bi bila veselila njegova bolečina, toda izdal mu skrivnosti vendar nihče ni, ker je predobro vedel vsakdo, da mu stvar ne ostane prikrita, in da bo udar tem hujši, čim pozneje in čim manj pričakovano ga zadene.

Da njegovi hčeri včasi ni dobro, tega Tomaž ni bil prezrl. A mislil bi si bil vse prej nego kaj takega! . . Da bi jo bil opazoval natančneje, mu ni hodilo na um. Njegovo vedenje ženi in hčeri nasproti je bilo sploh nekoliko odurno. Tudi če je govoril ž njima, jima je pogledal le malokdaj v obraz. Bil je narave take . . . In tako se ni bilo čuditi, da on še slutil ni, kaj je s hčerjo, ko so drugi ljudje že splošno govorili o tem. Zato je zdaj tudi popolnoma mirno in ravnodušno vprašal Škrjanca:

»Kaj pa se je dogodilo takega, kaj, da se tako jeziš? . .«

»I saj ti menda bolje veš nego jaz!« odvrne Škrjanec. »Najprej bo menda pri vas zajokalo, potem pa bogve še kje! . .«

Tomaž osupne. Najprej je mislil, da se Škrjanec norčuje. A ko se ozre po ostali družbi, vidi vprtih vase vse polno pogledov, iz katerih je odsevala škodoželjnost. To ga navda z neprijetnim občutkom. Postal je hkratu nekoliko zmeten. Dasi ni še ničesar znal, je vendar že kipelo po njem. A premagoval se je. Vedel je, da mora ostati miren za vsak slučaj. Pošali se torej in reče:

»Škrjanec, kakor je videti, ga imaš že malo preveč v glavi. Blede se ti menda . . .«

»Meni — blede? . .« odvrne oni. »Kaj še! . . Jaz sem še popolnoma pri zdravi pameti, a o tebi ne vem, kaj bi rekel, o tebi! . . Ali se le delaš tako neumnega, ali si pa res! . . .«

Zdaj si pa Tomaž ni mogel kaj, da bi ne bil nekoliko vzrojil.

»Škrjanec, zdaj pa te moram prositi, da govoriš bolj jasno!« reče z odločnim, a tresočim glasom.

»Bolj jasno? . . Še bolj jasno naj bi govoril? . . Čemu? . . Vprašaj doma ženo in hčer! . . Kakor sem slišal domov grede, sta bili danes obe na sejmu in sta se pogajali z Dolfetom . . . Ko prideta domov, ti že povesta, kaj sta opravili . . .«

Tomažu je bilo, kakor bi ga bil kdo udaril s kako težko stvarjo po glavi. Zaman se je oziral okrog, kdo mu priskoči na pomoč ter

zavrne Škrjanca. Nihče se ni oglasil, vsi so molčali; vsi so bili torej prepričani o istinitosti onih besed! . . Tedaj res, res! . . Njegova hči, katero je tako ljubil, na katere čednost je bil tako ponosen! . . Baš to, česar se je pri njej najbolj bal, baš to je bila postala! . . Njena pobožnost, njena gorečnost, vse le na videzno! . . Poniglavka, hinavka je bila in potem, ah! . . Srce v prsih se mu je ustavilo, kakor bi mu hotelo odpovedati svojo službo, nato pa je butnilo z neznansko silo ob prsi ter mu zapodilo kri v glavo . . . Pred očmi se mu je temnilo . . . . Moral je ven . . . . Plača hitro in otide, ne da bi bil pogledal koga . . . Tako hitro ni še nikoli hodil proti domu kakor to pot. Še eno tolažbo je imel — da dobi ženo in hčer doma, da mu te dve povesta, da je Škrjanec lagal, de je neresnica to, kar govoričijo ljudje . . . Kakor bi mu šlo za življenje, in kakor bi bila od enega samega trenotka odvisna vsa sreča njegova, tako je tekel in hitel domov . . . Ko pa pride do domače hiše in jo najde zaklenjeno, mu iznova zastane srce . . . Le s težavo odklene vrata . . . Stopivši v sobo, pa se zgrudi za mizo . . . Ondi sedečega in z obema rokama oklepajočega se miznega roba sta ga dobili žena in hči, ko sta se vrnili s sejma . . .

»Danes si prišel pa prej nego po navadi,« izpregovori Mica, boječ se, da ne bi mož takoj vzrojil.

Tomaž ni odgovoril. Pomolčal je še, a bralo se mu je na obrazu, kaj se godi v njegovi notranjščini. Bledel je in tresel se je tako, da je miza vztrepetavala pod njegovimi rokami. Srpo je gledal predse in težko je sopel. Nosnici sta mu bili vdrti kakor človeku, ki obrača svojo pozornost s skrajno intenzivnostjo na en sam predmet. Strašen je bil ta njegov molk in materi in hčeri se je zdel tem neznosnejši, ker sta vedeli obe, da ne pomeni nič dobrega.

Mati hoče ravno zopet nekaj opomniti, ko se dvigne Tomaž s sedeža, stopi korak bliže proti njej ter reče:

»Govori, ali je res? . .« njegov glas je bil hripav, hreščeč . . .

Mica se je zganila po celem životu, ko je zapazila, da je prišel odločilni trenotek. Vedela je precej, kam cikajo moževe besede, in prestrašila se je tako, da se ni znala pomagati drugače, nego da je zagnala jok ter rekla:

»I kà morem jaz kaj za to? . .«

Tomaž se je moral prijeti spet za mizo, da ni padel. Bila mu je izginila zadnja nada . . . Nič več ni mogel dvojiti o grozni nesreči, ki ga je bila zadela . . . Zavest in popolna, neovržna resnica, da je njegova hči onečaščena, njegova hiša osramočena, ga je premagala

tako; da so mu odrekle moči, in da ni nedostajało mnogo, da se ni zgrudil na tla . . . Nepopisna bol se ga loti, in čutil je potrebo, da bi zakričal iz širokih prsi kakor na smrt ranjena žival, da bi zakričal in napolnil ves svet s svojo grenko tožbo! . . To je doletelo njega, njega, ki je toliko gledal na svojo in svoje obiteli čast, to je doletelo njega, ki je imel le eno hčer, katero je tako neizmerno ljubil! . . In da je bila postala žrtev baš tega Dolfeta, sina onega, ki ga je tako sovražil, je le še pomnoževalo njegovo bolečino! . .

»Zdaj imaš, kar si hotela imeti!« reče z gromovitim glasom proti ženi, ko si je bil nekoliko opomogel. »Zdaj imaš! . . Ti zaslužiš to, a kako pridem do tega jaz, jaz, ki sem si vedno prizadeval, da bi preprečil nesrečo, jaz, ki sem podil onega lopova iz hiše! . . Če bi moja hči ne bila, a tako — ha, moja hči, moja edinka — vlačuga . . . vlačuga . . . vlačuga! . .«

Zgrudil se je na klop, izpulil si pest las iz glave ter razjokal se na ves glas . . . Ta trdi, jekleni mož je jokal kakor otrok! . .

Bilo je nekaj presunljivega, pretresljivega v tem elementarnem pojavu žalosti in v tem groznem srdu, ker je bilo oboje tako istinito, ker je oboje prihajalo iz dna ponosnega, a do smrti užaljenega moškega srca! . .

Potem pa se je obrnil proti hčeri rekoč:

»Povej, zakaj si storila to, povej! . .«

Te besede je bolj kričal nego govoril in grozno je vihtel pest v svoji obupnosti, v svoji boli . . . Toda deklico je tako dušil jok, da ni spravila nobene besedice iz sebe. Zdaj šele je pojmila prav, zdaj šele je umela, kaj se je zgodilo; zdaj šele se je zavedala vse velike svoje nesreče! . . . . Še nikdar ni videla jokati svojega očeta, in njegove solze so jo pretresle tako, da se je nje same lotil krčevit jok, katerega ni mogla ustaviti . . .

Tomaž je rohnel še dalje, in šele pozno v noč so legli k počitku . . . A tudi zdaj ni bilo miru. Nobeden ni mogel zaspati. Mati in hči sta vzdihovali in jokali po tihem. Tomaž pa se je premetaval po postelji semintja, mahal z rokami okrog sebe, butal z glavo ob steno in grozovito škrtal z zobmi . . . Pripeti se včasi, da človeka, ki slove za hrusta, ki je bil svoj živ dan čvrst in krepak, kar nagloma položi in ugonobi bolezen. Isto tako se nahajajo ljudje, ki se odlikujejo po izredno krepki volji, ljudje, ki so pogumno prenesli že sto nemilih usodnih udarov; videti so nepremagljivi, neupogljivi; toda nekega dne jih zadene spet nezgoda, in konec je njih kremenitosti, konec njih moči! . . . Strti so . . . uničeni! . . . Tak človek je bil To-

maž. Njegovi jezi, njegovi žalosti ni bilo mere ..... Izgubivši svoje najdražje, svojo ljubljeno hčer, je bil podoben človeku, ki je prišel ob vse, ob svoje imetje, ob svojo moč, ob svojo voljo... Obup ga je polnil, in strašne misli so se mu porajale v glavi. Razburjen je bil huje od trenotka do trenotka, naposled plane pokoncu ter začne divjati iz kota v kot .... Mesec je sijal, in bilo ga je grozno videti, ko je neoblečen, z zmršenimi lasmi blaznel od ene strani do druge ... Žena in hči sta mislili, da je ob pamet ... V tej misli sta bili potrjeni še bolj, ko sname hkratu puško, ki je visela na steni ... V smrtni grozi sta si komaj sopsti upali ... On pa je tolkel s puškinem kopitom ob tla, škrtal z zobmi ter se neusmiljeno bil s pestjo po prsih ... Semtertja je vrgel puško na mizo, kakor bi se bil premislil, kakor bi si hotel zasnovati nov načrt, a vedno zopet jo je pograbil.

Dolgo je divjal tako, potem stopi k hčerini postelji in iznova ji zapove z groznim, neznanskim glasom:

»Povej, zakaj si to storila? ..«

Manica skoči s postelje, zdrkne pred očeta na kolena in vzklikne:

»Oče — oče — o moj oče! ..«

»Govori, zakaj si storila to, ali ...« in puška je neprijetno zabobnela po tleh.

»Ubijte me, oče, ubijte — najboljše bo tako! — —«

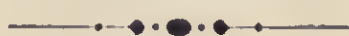
A on je ponavljal: »Govori, jaz hočem vedeti! ..« V svoji jezi je samo še hropel. Mati je trepetala v smrtnem strahu in ni si upala izpregovoriti nobene besede, boječ se, da ne bi provzročila katastrofe. Manica pa se oklene očetovih kolen in reče:

»Oh, oče, ko bi vam mogla povedati — jaz sem nedolžna, nedolžna ...«

»Ha, nedolžna — to se vidi, kako si nedolžna! ..« In vendar so mu segle te hčerine besede v srce, in zasmilila se mu je v tistem hipu ... Začel se je zavedati pomena njenih besed ... To mu je bilo nekoliko v tolažbo, a zmanjšalo mu ni ne srda, ne bolečine v prsih ...

Obleče se za silo ter otide s puško v roki v noč ... Vrnil se je šele proti jutru, zmršen, prepadel, raztrgan ... Lasje so mu bili v eni noči osiveli, in postaral se je bil za leta ...

Puške pa ni bil prinesel s seboj. Najbrž jo je bil vrgel v stran, ker je čutil pešati svojo moč in se je bal, da bi se ne mogel kdaj več obvladati, bal, da bi ne postalo smrtno orodje prej ali slej usodno v njegovih rokah ... (Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal **dr. Ivan Robida.**

(Dalje.)

Vsled alkohola otrpnejo tudi živci, kateri imajo nalog, da po posredovanju nekih mišic naše žile ožijo ali jih pa delajo zevajoče. Ako odrevene te mišice — kar se zgodi pozneje — zevajo naše žile močneje, površina se poveča, izhlapevanje je krepkejše — in vsled tega odda telo mnogo svoje toplote. Znano je, kako lahko pijanci zmrznejo. Sicer so pa tudi zdravniki uporabili to ohlajalno lastnost alkohola in ga uporabljajo pri različnih mrzlicah, da se vročina zniža včasi za 1 ali celo 2° C.

Nadalje je v obče jako razširjeno mnenje, da je alkohol redilo. Istina je, da imajo alkoholske pijače nekaj redilnih snovi v sebi — alkohol sam na sebi pač zgori kemično v telesu, a je tako malo redilo, kakor n. pr. glicerin. Te množice redilnih snovi pa so zvečine tako majhne, da ne pridejo v poštev, ali pa bi bilo treba toliko množino pijače, da bi bila žeja že davno utešena, lakota pa še dolgo ne. V litru piva n. pr. je komaj 7 *gr* beljakovine, 50 *gr* ekstrakta, 10 *gr* sladkorja.

Ako bi se hotel torej kdo nasititi s pivom, rabil bi povprečno kakih 30 vrčkov na dan ali še več!

Pa recimo tudi, da bi bilo n. pr. pivo živilo, tedaj bi ga morali z gospodarskega stališča odklanjati, ker bi bilo jako drago živilo; redilna denarna vrednost piva je ista, kakor n. pr. mesa od srne Seveda bi bilo vino kot živež še dražje. Obsojati moramo torej, če n. pr. delavec, čigar družina nima vsak dan dovolj govejega mesa na mizi, vsak dan trosi svoj denar za dvakrat dražji živež pri — pivu.

Trdi se tudi, da alkohol izpodbuja k delu, če so oslabele moči. Kako je to umeti, povedali smo že. Pomisliti pa je poleg tega še, da je za onemogel, utrujen organizem brez dvoma boljše, če se spočije, kakor pa da se potrte, počitka potrebne moči draži in sili k delu.

Prav primerno se izraža grof Lippe v tem zmislu: alkohol je menica, izdana na račun zdravja, kateri je treba vednega podaljševanja. Delavec použije glavnico mesto obresti, vsled tega je neizogiben bankerot telesa.

In tako prehajamo k hroničnemu alkoholizmu, dosti važnejšemu pojavu alkoholskega otrovanja.

Vemo sicer, da akutna intoksilacija često ni brez sodnijskih, gospodarskih in bolezenskih nasledkov, saj vemo, da vsaki pijanosti sledi maček, bodisi telesni ali »moralni«. Vendar niso posledice akutnega pijančevanja tako važnega socialnega pomena, kakor pa posledice, katere donaša kronična zloraba alkohola s seboj.

Kdo je kroničen alkoholik? Strogo vzeto vsakdo, ki dan na dan zauživa alkohol, t. j. skoro mi vsi. Vendar si mislimo, da so zmerne množine nekaterih centriranih pijač tako neškodljive, da jih naše telo zvečine premore. Vendar si ne velja v tem oziru postavljati posebno ohlapnih, raztegnjenih mej. Medicina uči, da sta 2 *l* piva ali $^3/_4$ *l* vina ali 0·2 *l* žganja zadnja meja, preko katere se ne sme segati, dovolj na dan. Že pri teh množinah se pojavljajo nedostatki v percepciji po naših čutih. Osebe, ki so se dolgo vzdržale vsake opojne pijače in so potem radi eksperimenta pile n. pr. 2 *l* piva na dan, so pokazale, kako jim pešajo čuti — oko vidi slabše, uho sliši slabše, okusu in tipalnosti mine finost. Kako ogromna pa postane stoprv ondi škoda, kjer se pije preko naznačene mere, zlasti pa katerekoli vrste žganje!

Pri hroničnem alkoholizmu trpi cela konstitucija, kakor tudi posamezni organi — pred vsem srce, jetra, obisti in centralni živčni sistem. Kake vrste bolezni nastajajo, tega ne mislim opisovati, povem naj le, da anatomično-patalogično kažejo kronična vnetja v posameznih organih. Najžalostneje pri celi stvari pa je to, da so zvečine vse po alkoholu provzročene bolezni neozdravljive in smrtne.

Kako pa pod vplivom hroničnega alkoholizma trpi ves organizem, uči najbolje statistika, katera nam pripoveduje, da pivcev malokdo, vsaj pa ne večina, ne doživi visoke starosti, da njihovo slabotno telo jako lahko oboli na drugih boleznih, n. pr. tuberkulozi, in da pri epidemijah pijanci obolevajo in umirajo v večji meri nego drugi ljudje. Vse to pa kažejo še posebno rezultati angleških zavarovalnic za življenje, v katerih so osebe, katere se vzdržujejo popolnem vsakega alkohola, v posebnem oddelku zavarovane. Tako zavaruje »United Kingdom Temperance and General Provident Association« v drugem oddelku osebe, ki ničesar ne pijejo, v drugem vse ostale. V oddelku onih, ki se vzdrže alkohola, je nastopila v l. 1866—87. ob 3937 pričakovanih smrtnih slučajih smrt v le 2798 = 71% slučajev, dočim pri ostalih 6144 — 5984 — t. j. v 97%, tako da jih je pri teh 26% več pomrlo nad $^1/_4$.

Pa tudi umrljivostno število posameznih opravil in strok nas uči, da narašča pri vseh obrtih, pri katerih se notorično mnogo pije (vozniki, oštirji, pivovarnarji), le ono število.

Skoro hujše pa nego telesne posledice hroničnega alkoholizma so psihične. Cela vrsta živčnih bolezni je posledica neizmernega uživanja pijač; od navadnega vnetja živcev do alkoholične metavice (epilepsije) pa vodijo vse te bolezni v — blaznico. Ne mislite, da je ta slika pretirana! — Povprečno je vsak peti ali šesti bolnik v blaznicah alkoholik; poznam pa zavode, pri katerih raste število teh ljudi tako, da je vsak 3. ali 4. novosprejetih — pijanec.

Omenil sem že, da se na podlagi vnetja živčevja in epilepsije razvijajo kaj rade psihoze. 15% vseh alkoholikov v blaznicah tudi v istini lomijo krči, ali jih meče božjast. Poleg teh naštevajo zdravniki še dvoje glavnih bolezni duševnih vsled alkohola: t. j. tako imenovani dilirium tremens in ljubosumnostna blaznost.

Prva bolezen se ponavlja v treh znakih, da je bolnik zmešan in bloden, da se trese na celem životu, in da se kažejo med psihozo večji ali manjši pojavi vnetja ledic. K sreči velika večina teh bolnikov ozdravi, vendar jih umre primerno 12%. Obče znano je, da imajo pri tej bolezni bolniki pogosto vizije in halucinacije, zlasti nadlegujočih jih živali, podgan, miši, bolh i. t. d. Često pa so te prikazni tudi tako strašne za bolnika, ki n. pr. misli, da ga hote raztrgati zveri, ali da streljajo vojaki nanj, da popolnem zbesni in postane občenevaren. V tem štadiju so težke telesne poškodbe, uboji in umori nekaj vsakdanjega.

Socialno še dosti večjega pomena pa je ljubosumnostna blaznost, ker ni tako očita, da bi jo sorodstvo in okolica lahko kot bolezen spoznali in preprečili marsikako nevarnost.

Bolnik si namreč navidno namišlja, da mu je žena nezvesta. Na podlagi te a priori bolne, blazne misli zida celo poslopje svojih opazovanj in domnevanj in jih podpira z dokazi, kateri imajo zanj absolutno veljavo, a se seveda pred kritičnim očesom razkade v nič. Vse konsekvencije, katere potem bolnik iz blazne svoje domišljije izvaja, so pravilne; in tako je mogoče, zlasti ker sloni dober del bolezni na kombinacijah, da tudi ožji krogi ne vidijo v bolnikovem pripovedovanju nič čudnega.

Jasno je, da mrzi žena moža-pijanca, ki jo pretepa, ki zapravlja denar, dočim nima družina kaj jesti — za bolnika pa je to mrzenje jasen dokaz, da mu je soproga nezvesta. In prigodi se, da se najde morda v hiši poštenjak, kateremu se smili uboga žena, ter

jo izkuša ščititi proti brutalnemu podivjancu — evo novega dokaza, baš ta je njen ljubimec. In v tej smeri gre sumničenje dalje, dokler ne pade uboga žrtva pod nožem ali polenom takega vzornega člana človeške družbe, če ga ne spravi preje oblast pod ključ ali pa v blaznico, kamor spada v prvi vrsti.

Že pri tej bolezenski sliki stopajo značilno surovost, podivjanost in brutalnost pijanca na dan. In v istini — najžalostnejša posledica alkoholizma je — takoimenovana etična, nravstvena degeneracija alkoholikov, katera se razvija ob propadanju razuma in srca. Istodobno pa gre tudi s telesnim zdravjem navzdol — pogosto jutranje bruhanje, želodčni katari, tresenje jezika in rok, glavobol kažejo, da tudi sicer ni vse v redu.

Kaj značilno za take ljudi je zlovoljnost, s katero se v jutru često prav zgodaj vzbude in takoj prično razsajati po hiši. Pogosto prihaja tedaj pijancu na um, ali bi ne bilo najbolje, da si zadrgne vrv okrog vratu ali se sploh spravi s sveta. To premine tekom dopoldneva, ko je popil bolnik zopet zadostno število potrebne mu pijače. Po gostilnah se shaja z najrazličnejšimi ljudmi, pripoveduje tujcem najinteresantnejše familiarne razmere svoje, zabavlja črez ženo in otroke, oblastva in politiko; on ve najbolje, kako bi se imela vsaka stvar urediti — žal, da ne zna oskrbovati svojih lastnih razmer — kajti premoženje gre v nič in gospodarstvo propada od dne do dne. Če se mu očita, da pije nad svoje razmere, da pije preveč, tedaj zarohni divje in bodisi na najbolj prijateljskem svarilu — zanj nihče ničesar ne plača, on dela kakor črna živina — kako tudi ekscelentno stoji n. pr. njegova obrt. Mož je seveda pozabil, da mu vstaja uboga žena ob zarji in da lega o polnoči v postelj ter izkuša rešiti še, kar je mogoče. A za take reči že nima več razumevanja — toda ne delajmo mu krivice! Morda je prišla kdaj ura, ko mu je očitala vest zločin, ki ga izvršuje vsak dan na svoji rodbini, morda se je celo »ponižal« in poprosil soproge odpuščanja ter ji obljubil, da ne bode več pil. Pa razmerno intelektu propada tudi volja pijancu — prva prilika, morda še isti dan, privedla ga je zopet do čaše — in potolažil si je očitanja svoje ohlapne vesti s kakim sofizmom, kakor jih ima človek vedno pripravljene, kadar ve, da je grešil, in se pere pred samim seboj.

In tako jadra v pogubo. Delati ne mara in tudi ne more, pijače rabi vedno več, sčasoma tudi vedno krepkejše, ker mora gledati na to, da na najcenejši način dospe do omotenosti in onega duševnega razpoloženja, katero mu je najljubše v njegovem nemo-

žatem, nečastnem življenju. Brezskrbno in bebasto gleda, kako strada družina in hodijo zakrpani in raztrgani otroci v šolo, ne briga se, kaj poreko znanci in prijatelji, ne, kaj sorodstvo — naj gre preko njega zaničevanje stanovskih sodnikov njegovih, z bedno apatijo in topo obupanostjo gleda v mračno prihodnost. Tako tava nekako v vednem omočenju, živi med mrakom in nočjo in se vesi med brezponosno smešnostjo in nemožato jokavostjo. Zabavljanja, prepiri, surovosti, silovitosti in trpinčenja svojcev, poslov in živine so edine premijave v tej temni sliki.

Značilno za pijanca je njegov dobrohotni, ponižni, uslužni nastop v družbi in ondi, kjer se ima bati pregleda — in vsa njegova podivjanost in brutalnost, kjer nadvladuje, kjer je gospod in so drugi odvisni od njega.

Ruin pa se bliža in z družabnim propadom gresta korakoma gospodarski in nravstveni. Pijanec proda, kar mu pride v roko, ko mu zmanjka lastnine, poseže po obleki žene in otrok, in tako pride dan, ko zastavi in proda tudi zadnjo svojo vrednost — svoj zakonski prstan, da zadosti svojemu demonu. Ko pa je stanovanje prazno in nima razen golih sten ničesar več v hiši, tedaj mu posežejo prsti tudi po tujem blagu — tedaj se ne plaši več pred sleparstvom in goljufijo, ne pred tatvino, ne pred ječo, tedaj je dosegel, kar se da doseči — in je svoj med svojimi, soenakimi dušami iz cestnega jarka!

Ne zamerite mi, da sem se zamudil pri tej sliki nekoliko dalje; gotovo vam je vsem, če že ne v celoti, tedaj vsaj v posameznostih poznata iz vsakdanjosti. Opozoriti sem hotel, da je vprav ta moralna izpremememba v značaju alkoholikov, kar se tiče praktičnega življenja, največjega pomena. Iz podane slike se razvidi, da ne spravi pivec ob rob propada le samega sebe, temuč tudi celo rodbino. Kjer pa propada zakonsko in rodbinsko življenje v širših slojih, ondi propada vse.

Omenim naj le še to, da tudi zarod pivcev nosi prepogosto pečat bolezni ali celo zgodnje smrti na čelu. Mnogo otrok pivcem pride slabotnih in ne dovolj razvitih na svet; mnogo izmed njih trpi na histeriji in božjasti; mnogo jih zaostane v telesnem in psihičnem razvoju, da ne govorim naravnost o žalostnih slučajih imbecilitete, idiotije in takoimenovane »moral insanity« t. j. prirojene moralne slaboumnosti.

Ne manj važno je pa tudi alkoholsko vprašanje še v drugi smeri, v nacionalno-ekonomičnem oziru. Videli smo, da pijanec te-

lesno in duševno boleha, da ni za nikako delo, da je parasit najprej svojega sorodstva, pozneje države ali sploh človeške družbe. Njegova produktivnost je skrajno majhna, zato pa njegove potrebščine jako velike in drage.

Povedal sem že pričetkom, da morajo tudi oni, kateri še dandanes zastopajo mnenje, češ, alkohol redi, alkohol je živilo, priznati, kako visoka je cena te gotovo slabe hrane. In vprav te konsumira pijanec največ, on, kateri ima vsled svoje neplodnosti in nedelavnosti najmanj pravice posegati po njej.

Toda še z ene strani je treba premotriti to sliko — namreč s kriminalnega in splošno juridičnega stališča.

(Konec prihodnjič.)

Tragedija.

I, kaj bi vam veliko govorila!
Saj milosti ne bodem vas prosila.

Obesite me! Samo to želím,
gospod sodník! Naj skoro dotrpím!

Kakó je bilo? . . V glavi se vrtí mi . . .
Možgani vró in kri se ledení mi . . .

Zakaj si zmešal pamet mi, o Bog?
Zakaj si, satan, zvabil v svoj me krog? . .

Prišel je v krčmo k meni bil sinoči,
in prenočiti htel je tujec v koči . . .

Naročil je večerje, jedel, pil . . .
Govoril malo je, tabak kadil . . .

Ko plačal je, denarnico odpiral,
skrivnostno name gost se je oziral . . .

Ah, imel je cekinov polno pest . . .
In vrag tedaj mi je zadavil vest . . .

Gospod sodník, uboga jaz sem žena,
napol udova, reva zapuščena.

V Ameriki moj mož Andrej živí.
Glasú o njem že dvajset let več ni . . .

Že dvajset let o njem več nisem čula.
Gotovo ga lopata je zasula . . .

Gost moj ima cekinov polno pest . . .
Sam satan mi preslepil bil je vest . . .

Stojí pred njim tam vina polna kupa.
Jaz na skrivaj mu vsujem vanjo strupa . . .

Zakaj si zmešal pamet mi, o Bog?
Zakaj si, satan zvabil v svoj me krog?

Izpil je, pa ni dolgo več govoril . . .
In danes zjutraj strup ga je umoril . . .

Umira, vzdihne: »Jaz sem tvoj Andrej!
Zakaj povedal nisem ti poprej?!

Pritájil sem se samo, te poslušal;
poslušal, gledal sem te in izkušal . . .«

Obesite me! Samo to želím,
gospod sodník! Naj skoro dotrpím!

A. Aškerc.

Pod Tivoli.

Pod Tivoli med kostanji
v cvetočih pomladnjih dneh,
tja hodi na sprehod devojka
po mehkih peščenih tleh.

V vijoličasti obleki
priziblje se lahnó.
Tako priplovejo sanje
po noči mi v trudno glavó.

Ta hoja, kako je ponosna,
ta pogled, kako je hladan,
kot starca častitljeva starost,
ko mrzli zimski dan.

Kaj nimaš plamena li v prsih,
kaj nimaš po žilah krvi?
Ne veš li kaj to je — ljubezen,
kaj gnev in vihar strasti? —

Ozri se v oblok vesoljni
opojnoprelestnih nočij!
Če zvezda ugasne: Adijo!
Saj mnogo jih drugih gori . . .

Fran Valenčič.

Zaščitnikom Levčevega pravopisa v preudarek.

Spisal V. Bežek.

ocka še ni padla — odločilna beseda še ni izgovorjena glede Levčevega pravopisa; toliko menda smemo sklepati iz zadnje praske med prof. Levcem in prof. Ilešičem. Zato pa ta naš »memento«, dasi že ob enajsti uri, menda dojde še o pravem času, da zabrani ali vsaj izkuša zabraniti omenjenega pravopisa uradno potrditev, ki našemu slovstvenemu razvoju sicer ne bi bila v pogubo, toda v prid tudi ne.

In ker je odločitev brez dvoma blizu in bi mi radi s temi vrsticami vplivali nanjo po svojih močeh, tedaj se tudi nekoliko rezkosti ne smemo plašiti. Pisec teh vrstic odkrito priznava, da mu je sedaj žal, da se napram Levčevemu pravopisu ni postavil že takoj skraja, ko je bil še urednik »Ljubljanskega Zvona«, na nekako višje ali, če hočete, radikalnejše stališče, katero misli zavzeti v tem spisu. Ali takole je: dobre misli pridejo navadno prepozno. In pa kot urednik »Zvonov« (l. 1898.) nisem imel ni časa ni volje, globlje premišljati o pravopisnem vprašanju, nego še vesel sem bil dozdevne rešitve naših ortografskih težav, ki baš uredniku prizadevajo toliko preglavice. Zato se nisem dolgo obotavljal, nego brzo izvršil »sacrificio d' intelletto« ter tudi drugim priporočal, naj ga izvrše, in sem si s tem celo naklonil porogljive opazke hudomušnega podlistkarja »Slovenskega Naroda«.

Kako pa se je stvar potem po inicijativi prof. Peruševa celo drugače zasuknila, kako je pozneje prof. Ilešič združil vse »prljeke» v solidaren odpor proti Levčevemu pravopisu, to je pač še v živem spominu vsem, ki se zanimajo za našo najnovejšo črkarsko pravdo. In menda se ne motimo, da je baš odločnemu nastopu prlješke falange prisoditi, da »Pravopis« po preteku več nego dveh let oficijalno še ni odobren, še manj pa zapovedan.

Naj mi velecenjeni gospod profesor Levec ne šteje v zlo odkritosrčnosti, ki je po mojih mislih tu bolj umestna nego neodkritosrčna udvorljivost. Jaz sodim namreč, da je bilo sploh krivo, da uredbe pravopisa, ko so mu jo ponudili, ni takoj a limine odklonil. Jaz si vsaj živo predstavljam, kako težko je bilo njemu, slovstveniku, beletristu, šolniku, pedagogu, kreniti na torišče, ki mu je bilo dotlej

vedno od rok. Iz neke njegove opazke, ki jo je napravil proti meni v onih časih, ko se je šele pripravljal na delo, sklepam, kako se mu je ves oni posel tačas upiral.

Brez dvoma je bila glavna zmota in krivda vsega pravopisnega podjetja ta, da so se odločili merodajni krogi, tako odgovorno delo, kakor je prireditev normativnega pravopisa, poveriti posamičniku, pa najsi je bil še tak veščak. Povsod je navada, da se poveri izdelovanje zakonov in njih besedila, statutov, poslovnikov, pravopisnih reform i. t. d., ki naj imajo veljavo za širše kroge, anketi, komisiji, komiteju, ali kakorkoli se že imenuje odbor, ki je prav ad hoc sestavljen ter obsega najmanj tri članove (tres faciunt collegium!): dva votanta in pa predsednika, ki v dvomnih slučajih odločuje. Ta navada pa je še zlasti priporočila vredna v pravopisnih rečeh, kjer se tako neradi klanjamo drug drugega avtoriteti, in kjer je še posebno istinit pregovor: »Quot capita, tot sententiae«. Tako postopajo omikani narodi, tako so ustanovili avstrijski Nemci dosedanji uradni pravopis, in tudi sedaj, ko se namerjajo zediniti v pisavi z Nemci v Rajhu, so sklicali v ta namen anketo, ki je zborovala pred par tedni pod predsedstvom samega naučnega ministra.

Pripravljen sem na ugovor, češ, da je Levčev pravopisni načrt brez dvoma romal okoli raznih veščakov, ki so ga gotovo opremili s svojimi pomisleki in pripomnjami. Toda uspeh take pismene okrožnice se ne da ni od daleč meriti z rezultati ustnega razpravljanja na anketi. Ne le, da se v medsebojnem razgovoru razboritih mož misli veliko hitreje zbujajo, takorekoč krešejo, razbistrujejo, izmenjavajo in izpopolnjujejo — saj vemo iz navadnega življenja, da se v vsakdanjih poslih v četrti ure osebnega občevanja lahko dožene in premaga več težkoč, negoli po dolgotrajnih pismenih razpravah; pa tudi avtoriteta anketnih ukrepov, odobrenih enoglasno ali pa po večini anketnih članov, je veliko večja nego ugled poedinca, pa najsi je še tak strokovnjak, zlasti v konvencijonalnih stvareh, kakor je pravopis. [1])

Rekli smo, da je pred kratkim časom zborovala nemška pravopisna anketa na Dunaju; in baš njene resolucije so mi zbudile marsikako misel glede naših pravopisnih razmer ter mi potisnile pero v roke. Med drugim je pooblastila omenjena anketa svoje

[1]) To je menda čutil g. prof. Levec sam; kajti v premnogih slučajih je dodal v »Slovarju« pisavi, ki je po njegovih mislih prava, še drugo doslej navadno pisavo ter jo obeležil s križcem (†). Anketi pa ne bi bilo treba take obzirnosti na apokrifne oblike.

delegate tudi v to, da na bodočem splošnem pravopisnem shodu nemškem odnehajo od natančnega razločevanja raznih *s*-ov v sedanji uradni pisavi nemškoavstrijski, češ, da je pretežka, da se je ljudstvo ni moglo privaditi, in pa naj se zopet uvede prej navadna pisava Gebü*h*r nam. Gebür, češ, da se ta ni udomačila, dasi je znanstveno upravičena i. t. d. Ko sem čital v nemških novinah o teh koncesijah avstrijskonemških učenih pravopiscev napram občinstvu, tedaj sem res kar ostrmel; razločevanje in pravilna raba raznih *s*-ov v avstrijski ortografiji da je pretežka?! In preproste pisave Gebür[1]) se narod ne poprime?! Bogme, kaj naj pa potem reče naše čitajoče in pišoče občinstvo, ki mu zabičujemo, ko se je komaj nekoliko oddahnilo od Levstikovih vratolomnih pravopisnih skokov, taka pravila, kakor so zabeležena v §§ 410. in sled. Levčevega »Pravopisa«, po katerih naj se izpeljanke sličnega pomena različno pišejo, a enako izgovarjajo (prim. obrazila *avec, evec, ivec* in *alec, elec, ilec*), pa zopet enako pišejo, a različno izgovarjajo (n. pr. žgalec, liberalec[2]). In kaj naj rečemo o sledečem, v »Cvetju« XVIII. 9 predlaganem pravopisnem razločevanju: »Tako bi potem takem tudi mi smeli rabiti oboje (namreč prebivavce in prebivalce), morebiti s tem razločkom, da bi se pisalo »prebivalec«, kjer se misli zlasti na kraj, na prebivališče, n. pr. »prebivalci goriškega mesta«, »prebivavec« pa, kjer gre bolj za prebivanje, n. pr. »naši ljudje so v Gorici mirni »prebivavci«. — Drugači bi se razločevalo mej »volilcem« in »volivcem«,

[1]) Nekak analogon k nemški pisavi »Gebür«, ki se ni udomačila, je naša znanstveno upravičena pisava »rdeč«, ki se poleg »rumen« nikakor ni ustanovila, nasproti še povečala je zmešnjavo, tako da najdeš poleg »rudeč« v istem spisu tudi »rmen«.

[2]) In s koliko natančnostjo je dogotovil nauk o pravilni trdi in izjemni mehki izreki trdega *l*-a prof. dr. K. Štrekelj v podlistku »Slovenčevem«. Ali je pa pri tem kaj mislil na praktično uživotvoritev kompliciranega pravila ter kaj vpošteval prirojeno »vis inertiae« širšega občinstva, s katero naši Nemci toliko računajo, da umaknejo celo pisavo Gebür —? Dvomimo! Seveda mi odvrne učeni profesor, da utemeljitev pravil in razlogi za to ali ono pisavo ali izreko so namenjeni samo strokovnjakom, a lajikom da bodo služili pridejani slovarčki, v katerih bodo zabeležene vse preporne besede in izreke; k njim se bode lahko zatekal v vseh dvomnih slučajih nestrokovnjak. Toda ne glede na »Slovar« v Levčevem »Pravopisu«, ki je v dosedanji obliki skrajno pomanjkljiv in že sam ob sebi onemogočuje njega uradno potrditev in oktroa, smelo trdimo, da poleg takih zapletenih pravopisnih in pravorečnih pravil bi bil tudi pridejani praktični »Slovar« toliko obširen in težak — kajti moral bi biti, kakor smo že namignili, ne samo ortografski, ampak tudi ortoepski — da ne bi bilo niti misliti na praktično uveljavljenje novega pravopisa, pa najsi bo naše občinstvo tudi manj trdoglavo nego nemško.

»morilcem« in »morivcem«. Nekoga »»volilec« je, kedor[1]) ga je v resnici volil, če tudi ni imel volitevne pravice; kedor pa ima pravico voliti, ta je volivec, četudi ni nikogar volil in morda tudi nikogar ne bo. Tisti, ki je cesarico moril ali vmoril, je cesaričin »morilec«, »morivec« je pa, čigar posel je moritev, ali kedor je najet za to, ne glede na to, ali je že koga vmoril ali nikogar. To razločevanje se bo zdelo morda komu dlakocepsko, ali opravičeno je tako, kakor v češčini »pilec« Betrunkener, »pivec« Trinker . . .«

Meni se vidi ta predlog naravnost gorostasen in se mora videti vsakomur, ki je z menoj vred prepričan, da pravopisna veda ali vsaj njeni rezultati niso izključna last učenih izvoljencev, nego da so njeni nauki namenjeni v praktično porabo vsem pišočim slojem narodovim ter jim morajo zato preiti v meso in kri; prav zategadelj pa morajo biti — to je jasno ko beli dan — tako prozorni in lahki, da se jih lahko polasti vsaj tudi oni del našega razumništva, ki ima nalogo, znanje knjižnega jezika, pravopisja in pravorečja širiti med preprostim narodom; to so ljudski učitelji, o katerih važni ulogi v pravopisnem vprašanju bomo še govorili. Baš take prenapete akribije kakor zgoraj omenjene so kakor nalašč ustvarjene za to, da monopolizujejo znanje pristnega slovenskega pravopisa kot last najožjega izvoljenega kroga, prav kakor je bilo znanje hieroglifov izključna, skrbno čuvana svojina egiptovskih svečenikov. Res je sicer, da se zabriše v pravopisu, stremečemu po lahkoumnosti in poljudnosti, marsikatera fonetiška finoča in zgodovinska dragocenost, a po le-teh ni nič žal onemu, ki si je v svesti, kaj je glavni namen pravopisa: pospeševanje pismenega občevanja med narodom. Seveda je učenim pravopiscem poverjena naloga, da uravnajo po trdnih načelih pravopis, toda poleg ozirov na fonetiko, etimologijo in zgodovino morajo zlasti tudi skrbeti za to, da bode pravopis tako prikupljiv in lahak, da se ga lahko polasti nestrokovnjaška množica, οἱ πολλοί, katerim je pravopis namenjen; kadar se pa veščaki, οἱ ἐπαΐοντες, ozirajo na edino »alethejo« fonetike, etimologije in jezikovne zgodovine, tedaj postane njih pravopis ali množici previsok, ali pa — kar je še hujše vsak — ἐπίχων si privošči svojo posebno ortografijo, ki jo seveda vsak smatra za edino pravo.

Temeljno načelo vsakega narodnega pravopisa, nič manj važno nego fonetiško, etimološko in zgodovinsko, bodi torej skrb za pra-

[1]) Ta podaljšani, sila okorni »kedor« bi učeni pater rad uvedel v naš književni jezik menda samo zato, da bi imeli mi Slovenci spet novo »ekstrawuršt« in da bi nas drugi Slovani še teže razumeli. *Uredništvo.*

vopisno prozornost in razumljivost. Toda te skrbi naši ortografi prav nič ne poznajo. V zmislu zgoraj omenjene resolucije nemškoavstrijskih ortografov jim kličem: Opustite vse pravopisno in pravorečno razločevanje, o katerem se ni nadejati, da bi prešlo masi narodovi v meso in kri!

Z ravno omenjenim postulatom lahkoumnosti in prozornosti pa je v tesni zvezi in njega naravna posledica neka druga zahteva, kateri mora ustrezati kolikor moči vsaka pravopisna reforma, ako naj uspeje med narodom in naj ne ostane zgolj na papirju; nanjo sem opozarjal v »Zvonu« še kot njegov urednik, ne da bi bili moj opomin kaj uvažili oni, katerim je bil namenjen. Zahteva, ki jo imam tu v mislih, veli: »Pišimo (in izgovarjajmo), kakor je bilo doslej navadno!« — »man schreibe herkömmlich«, kakor ukazujejo avstrijskonemški ortografi. In tačas sem v »Zvonu« tudi raztolmačil, kako je brez dvoma umeti »dosedanjo rabo«, da to ni namreč pisava 16., 17. in 18. niti prve polovice 19. stoletja, ko v tej dolgi dobi razen duhovniške inteligencije nihče slovenski ni pisal niti znal pisati, ampak, da pravopisna navada ne more biti nič drugega nego pravopisna praksa izza tistega časa, odkar so se jele učiti ter se naučile pisati široke mase našega naroda, t. j. izza l. 1870. Kakršen je bil pravopis, ki se je učil v ljudskih šolah v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, tak naj bi se vobče ohranil kolikor moči neizpremenjen.

Tako si tolmačim jaz pravopisni »usus«, takisto pa tudi pravorečni »usus«.

V novošolski dobi so se namreč tudi izcimile — gotovo mnogo po krivdi ali pa zaslugi učiteljev, na katerih veliki, četudi morda bolj pasivni vpliv na razvoj sedanjega pravopisa sem že zgoraj namignil — ortoepske navade ali, če hočete, razvade, med drugim tudi enakomerna, čista izreka soglasnika *l*-a ob koncu besed in pred soglasniki — ali po pravici ali ne, ali po nemškem ali po češkem vplivu, tega nočemo tukaj razmotrovati. Istina pa je, da vsi, ki smo sedaj v moški dobi, smo vsrebali za mlada po šolski vzgoji, kolikor je bila narodna, pa tudi po božji besedi v cerkvi, po govorici na gledališkem in govorniškem odru, krepak občutek, da sodi v olikano izreko edino čisto izgovarjanje *l*-ovo, tudi ob koncu besed in pred soglasniki. In zavest, da poleg drugih ortoepskih pravil, zlasti čista pronuncijacija trdega *l*-a loči olikano govorico od vsakdanje, robate, je bila splošno razširjena, kolikor jaz pametim. Ta zavest je jela omahovati šele tedaj, ko se je pojavil nazor, da taka čista izreka

je prisiljena, afektirana, nenarodna.[1]) Ta nazor pa zopet sloni ob krivi teoriji, da knjižni jezik je le tedaj na zdravi podlagi, ako je docela narodni jezik, vsaj docela jezik nekega, recimo, izvoljenega narečja, da olikana ortoepika je identna z izreko onega izbranega narečja, in da knjižna pisava in nje olikana izreka, če količkaj kreneta od narodne govorice dotičnega blaženega narečja, sta na krivem potu, sta nenarodni, afektirani. Govorilci tistega srečnega narečja so v zmislu omenjene teorije v prijetnem položaju, da vsaka beseda, vsak stavek iz njih ust je samočisto jezikovno zlato, pristna slovnica in ortoepika. Da knjižni jezik morda ni popolnoma istoveten z nobenim narečjem, in da prestop iz kateregakoli narečja do knjižnega jezika in njega izreke ni možen brez nobene afektacije, tudi ne iz onega, ki je književnemu jeziku najbližji — to je po oni teoriji seveda izključeno, pa je resnično in se zdi celo naravno onemu, ki mu je jasen pojem knjižnega jezika (prim. XXIII. poglavje v Paula knjigi »Principien der Sprachgeschichte«, str. 350 sled.). Prirodna ljudstva, katerih nepopačenost je toliko slavil Rousseau, se res ne spakujejo ni v govoru ni v kretanju ni v toaleti — če je imajo kaj; nam pa, ki nas je oblizala kultura, se zdi celo naravno, da se za javnost drugače oblačimo, nego smo oblečeni doma v zasebnem krogu, nam se zdi naravno, da umerimo svojo toaleto in svoje kretanje za različne družbe prav različno z ozirom na njih socijalno višino. Ali je to razlikovanje tudi spakovanje? Kdor to trdi, je naturalist Rosseaujevega kroja. Fiat applicatio! Ali je res tako absurdna zahteva, ali ni marveč naravna posledica razvite prosvete, da drugače govorimo doma, z otroci, posli, v veseljaški družbi, a malce drugače v javnosti, v salonu, na govorniškem in gledališkem odru, v cerkvi in tudi v šoli?

Ne bodem svojih nazorov o jezikovnem spakovanju, ko so itak jasni, utemeljeval z mnogimi praktičnimi primeri; samo dva naj navedem, ki sta nam najbolj pri rokah. Tudi Nemec, pa najsi bo rojen

[1]) Sicer pa bodi mimogrede opomnjeno, da tudi po Levčevih ortoepskih pravilih ne pojde brez vsega »spakovanja«. Ni li res, da se bodo morali od njega priporočani izreki šu (= šel) v šoli priučiti vsi oni slovenski otroci, ki z doma govore šov ali šev ali ša ali morda še kako drugače? Po mojih mislih je »spakovanje« l-ove izreke ravno v edninskem imenovalniku moškega spola znatno olajšano s tem, da se čisti *l* pojavlja v vseh drugih sklonih in pri pridevnikih in deležnikih na *l* tudi v vseh sklonih ženskega in srednjega spola; nasproti vsem tem oblikam s čistim l-om je edini edninski imenovalnik moškega spola vprav osamljen. Jako naravna analogija je tedaj, ako čisti *l* prodre tudi v ta sklon, prav kakor so imenovalniki kamen, plamen . . . nastali po analogiji drugih sklonov iz prvotnih imenovalnikov kamy, plamy.

Hanoveranec, in Italijan, pa najsi bo rojen Toskanec,[1]) ne govorita pri vstopu v šolo knjižnega jezika, nego se mu morata šele tu priučiti kakor tudi njega olikani ortoepiki, in v šoli, cerkvi, na govorniškem in gledališkem odru se morata takisto »pačiti« kakor mi, v neprisiljeni govorici pa jima jezik teče tako, kakor ga jima je Bog ustvaril, da takoj uganeš, v kateri pokrajini nemški ali italijanski jima je tekla zibel.

Sicer je to točko pojasnil podobno kakor jaz že prof. Perušek, toda dotaknil sem se je tu zopet, ker se mi vidi, da je tudi v Levčevem pravopisu bojazen afektirane knjižne slovenščine in nje dosedanje — recimo — šolske in salonske ortoepike pretirana; vsaj navaja se tuintam kot razlog proti kaki dosedanji knjižni izreki ali obliki, češ, da je »prisiljena« (prim. § 12. i. dr.).

* * *

V dosedanjem razmotrovanju smo dovolj jasno povedali, kako bi se bila morala po naših mislih izvršiti pravopisna reforma. Poveriti bi se bila morala namreč anketi, in ta bi bila imela sledečo nalogo: fiksirati dosedanjo pravopisno rabo (usus), določiti nje fonetiške in etimološke zakone; njene nedoslednosti, pomanjkljivosti in dvoumnosti pa trebiti, ne toliko se oziraje na zgodovino, na naravne meje našega slovstvenega jezika, tembolj pa na duševno »vis inertiae« pišočih mas; saj tem je vendarle v prvi vrsti namenjena reforma, ne pa našim filologom; kajti le-ti si itak prirede vsak svoj pravopis, njih ni možno v pravopisu zediniti, pač pa narodove mase.

Ustanovili smo tudi pojem današnje pravopisne rabe (= usus), kako se je izcimila zlasti po uredbi splošne šolske dolžnosti ter se utrdila ne le v pravopisu, ampak tudi v pravorečju, tako da smelo trdimo, da 90% učiteljev dandanes uči izključno čisto izreko trdega *l*-a. Nasproti pa smo dognali, da pisava prejšnjih desetletij (pred l. 1870.) in stoletij, ko velika večina našega naroda ni bila samo nevešča pisanju, ampak tudi branju, nam ne more veljati kot pravopisni »usus«.

Gotovo bi bil naš novodobni ortografski in ortoepski »usus« vreden zgodovinske razprave, ki bi dognala, kateri raznoteri (nemški,

---

[1]) Glede knjižne italijanščine se često izraža krivo mnenje, da se docela ujema s toskanščino. A že Dante je očital Toskancem nezmiselnost, »ker se zdi, da si arogantno prisvajajo čast najodličnejše govorice«. Naposled pravi: »Il Volgare italiano è quello che in molte città appare e che in nissuna città riposa«, t. j. italijanščina se govori v mnogih mestih, a ni izključna last nobenega.

češki?) vplivi so delovali nanj. Naše zadače se to zasledovanje ne tiče. Tukaj samo to zabeležimo, da je Stritar še v »Zvonu« l. 1870. hvalil Levstika filologa, češ, »da mož semtertja malo pregloboko reže; pa saj je bolje globoko nego plitvo orati«; a ko je vnovič pričel izdajati »Zvon« l. 1876., je bil že odločno odklonil Levstikove pravopisne eksperimente.[1]) In ker je pretežna večina pisateljev in pisateljskih društev sledila Stritarja, a ne Levstika, tedaj se je pravopisna raba normalno razvijala, in naše pravopisne težnje so se pomikale v povoljnem, konservativnem tiru, po katerem smo se povzpeli sicer ne do absolutne pravopisne enoličnosti, ki ostane na tem pomanjkljivem svetu vedno le nedosežen ideal, pač pa do neke prilične uniformnosti, s katero bi tudi v bodoče izhajali za silo brez oficijalne pravopisne podpore, tolažeč se, češ, če beseda ni konj, tudi črka ne more biti.

Toda glej ga kleka! Zdaj nam je vstal pravopisni reformator — ne! — pravopisni revolucijonar, od koder bi se ga bili najmanj nadejali — iz tihe celice v idilskem konstanjeviškem samostanu pri solnčni Gorici. Malo preje nego »Ljubljanski Zvon« in »Kres« je pričelo izhajati v Gorici »Cvetje z vertov sv. Frančiška«, namenjeno frančiškanskim tretjerednikom, a na njegovih modrih, višnjevih in drugobarvnih ovitkih je objavljal profesor oče Stanislav Škrabec temeljite filološke razpravice, tičoče se zlasti slovenskega pravopisa. Odveč bi bilo, priznavati častitemu očetu Stanislavu korenito strokovnjaštvo in preobile zasluge za proučitev našega jezika; kdor se s slovenistiko bavi, temu je vse to dobro znano. Da je pa glede našega pravopisa, kakor smo zgoraj rekli, prevratnik — ali da ublažimo izraz — radikalec, nič manj, nego je bil Levstik, četudi bolj strokovnjaški, bolj metodiški, to je pa tudi resnica. Brez ozira na množico — οἱ πολλοί — izvajajoč načelo, da se drži pravopis »tako rekoč natorne meje, začetka slovstva našega (t. j. 16. stoletja)«, in ne plašeč se nobene še tako radikalne reforme, si je priredil kot ἔπαίων z železno doslednostjo svoj znanstveni kakor tudi praktični pravopis. In tako je kmalu presenetil strmeči slovenski svet z oblikami: sonce, kaker, keteri, obeden, vert itd. itd. Sicer so njegovi nauki iz početka obujali le veselost ter so podali n. pr. pokojnemu

[1]) Ali ni bila morda ravno Stritarjeva energična odklonitev slovničarskih poskusov Levstikovih, na katere je bil mož po neki znani človeški slabosti menda bolj ponosen nego na svojega Krpana in svoje poezije, vzrok, da se je njiju toli iskreno prijateljstvo močno ohladilo? Vsekakor tega obrata njiju razmerja doslej ni nihče dovoljno razjasnil, niti Stritar sam ne.

Janku Kersniku ugodno priliko, da je bril ob njih norce v hudomušno-šaljivih podlistkih »Slovenskega Naroda«. Toda z resnimi razlogi mu nihče ni mogel prav do živega; o. Stanislav je izvrstno oborožen z vsakojakim orožjem, ki ga je treba v jezičarskih bojih. In tako je njegov glas prenehal biti glas vpijočega v puščavi, in pridobil si je celo nekaj veljavnih pristašev. Istina je, da prevladuje v Pleteršnikovem slovarju in takisto v Levčevem pravopisu Škrabčev vpliv.

In vendar se upira velika večina naše »gentry« — oče Stanislav jo imenuje οἱ πολλοί, mi pa pravimo »vox populi« — Škrabčevim od Levca sprejetim naukom, seveda bolj instinktivno nego iz znanstvenih razlogov, po naravnem jezikovnem občutku sodeč, da so radikalni, dasi jih smatra Škrabec za konservativne in sebe za konservativca, a nas za liberalce (prim. Cvetje XVIII. 10). — Prav kakor tisti nezadovoljnež, ki mu je bil Bog dovolil, da sme na svojem polju leto dni vreme delati po svoji glavi, pa konec leta ni prižel nič drugega nego krasno, bujno, toda prazno slamo, ker je bil poleg vse modre vremenske fabrikacije pozabil — veter, ki naredi, da se oplodi žito, takisto o. Stanislav pri vsej svoji bistroumnosti in temeljitosti ni vedel ali ni hotel uvaževati poleg priznanega trojnega načela — fonetiškega, etimološkega in zgodovinskega — še četrtega in petega, ki ono trojno načelo po svoje popolnjujeta in tudi omejujeta. Kakor smo že zgoraj razpravljali, veli to dvojno načelo: »Piši, kakor je bilo doslej navadno«, in pa »Pravopisna pravila morajo biti prozorna in lahko umevna«. Baš nevpoštevanje tega dvojnega momenta udarja Škrabčevim reformam pečat brezobzirnosti. To ni samo moje mnenje, nego je bilo tudi mnenje pokojnega dr. Oblaka; pravzaprav me je na ta nedostatek Škrabčevega delovanja ravno Oblak opozoril v ustnem razgovoru; kakor sem že nekje v »Zvonu« povedal; bilo je v Ljubljani l. 1891. ali 1892. —

Lep analogon k našemu tolmačenju pravopisne rabe nam nudi nemško pravopisje. Nemci, katerih knjižni jezik — nova gorenja nemščina — ima prav kakor nova slovenščina »tako rekoč za natorne meje« 16. stoletje, se niso poprijeli Lutrovega pravopisa, ki v svoji preproščini spominja na srednjo gorenjenemško pisavo, in ki bi moral Nemcem biti enako merodajen kakor nam pravopis prvih naših slovstvenikov (Trubarja i. dr.), niti zveriženega pravopisa 17. stoletja, niti pisave Goetheja, največjega svojega pesnika, niti Grimma, največjega svojega jezikoslovca, nego so se oklenili »ususa«, ki se je bil ukoreninil v drugi polovici 19. stoletja; in avstrijski uradni nemški pravopis, ki se je bil oddalil od tiste rabe v nekaterih točkah, se

ji bode zopet približal, ako obvelja zgoraj omenjena resolucija avstrijskonemške ankete.

Toda dovolj bodi besedovanja! Predno pa završimo, naj na podlagi svojega izvajanja formuliramo nekak konkreten predlog. Ogrski politik Fran Deak je nekoč dejal: »Če si suknjo naopak zapel, ti ne preostane nič druzega, nego da jo docela zopet odpneš ter vnovič — prav zapneš.« Ker so naša oficijalna pravopisna kola, kakor je pokazal odločni soglasni odpor naše inteligencije, temeljito zavožena, tedaj ne preostane nič drugega, nego da odločilni krogi obrnejo voz ter si poiščejo boljšega, bolj uglajenega pota; brez podobe govoreč: pravopisna akcija naj se od kraja prične. Ta zahteva je ltem bolj upravičena, ker je »Pravopis«, tudi če bi se njegovo stališče odobrilo, itak pomanjkljiv, glede »Pravil« v znanstvenem, glede »Slovarja« pa v praktičnem pogledu; in prilika za to je tudi ugodna, ker bodo sedaj tudi Nemci imeli svojo pravopisno revizijo in se je torej nadejati, da bode z ozirom nanjo vlada tem bolj voljna, podpirati vzporedno slovensko pravopisno reformo. Pri tej pa naj se ne ponovi napaka, ki je bila usodna »Pravopisu«: naj se ne poveri prireditev pravopisa enemu samemu, pa naj bi bil le-ta pristaš ali pa nasprotnik Škrabčev, nego, kakor je drugod navada v takih slučajih, nalašč v ta namen sklicani anketi.

Ako pa odločilni krogi namerjajo še dalje ščititi »Pravopis«, ga celo uradno potrditi ter ga šolam in uradom oktroirati — česar pa ne verujemo, sodeč po dosedanjem njih oprezanju, in se nam zdi naravnost izključeno, ker je že uradno potrjena 8. izdaja Janežičeve-Sketove slovnice, ki se v marsikateri pravopisni točki loči od »Pravopisa« — tedaj pa dotičnim krogom spoštljivo postavim pred oči kot svarilen zgled usodo sedanjega nemškega uradnega pravopisa, na katerega se razen naučnemu ministrstvu podrejenih šol in uradov nikoli nihče ni brigal, niti uradniki drugih ministrstev niti uradni časniki, izimši menda edino »Laibacherico«. — Hujše škode tudi slovenski uradni pravopis ne bi napravil; uverjeni smo, da pišoča[1]) masa

[1]) Tako je! »Pišoča masa«, to so pisatelji, beletristi, pesniki, žurnalisti in znanstveni pisci, morajo imeti odločilno besedo kakor v jezičnih vprašanjih sploh tako še posebej v pravopisu. To je naravno. Pravi pisatelj črpa svoj jezični zaklad iz ljudstva samega; zato pa, kadar piše, ne misli na pedantovska slovniška pravila, ampak ustvarja instinktivno iz globine svoje jezične zavednosti. Pisatelji ustvarjajo jezik, ne pa filologi in leksikografi. Ti poslednji imajo le nalogo, da iz gradiva, ki so ga nakopičili ustvarjajoči pisatelji, posnemajo obča pravila. Takšna pravila pa seveda ne morejo imeti absolutne veljave za »večne« čase. Saj je jezik vendar živ organizem, ki raste,

našega naroda preko Škrabčevih - Levčevih reform takisto preide na dnevni red, kakor je prešla na dnevni red preko Levstikovih novotarij. Pač pa se utegne pri naši socijalni mizeriji pripetiti, da »Pravopis« zanese nasprotje med liberalci in klerikalci, ki divja na vseh progah narodnega življenja, tudi na ortografsko torišče ter se bodo tudi tu ločili klerika*lj*ci od liberalcev ter bodo poslej pisali »klerika*lj*no«.

se razvija in izpreminja. Kdor bi torej hotel n. pr. našemu narečju vsiliti »za zmerom« veljaven pravopis, ta bi rastočega mladega človeka vklepal v železen oklep. Nam lajikom v filološki učenosti se tudi ne zdi potrebno, da bi moral biti naš pravopis do pičice dosleden. Saj tako dosledni tudi drugi narodi: Nemci, Čehi, Rusi, Srbohrvati . . . niso! Nam lajikom ne gre v glavo, zakaj bi se mi »moderni« Slovenci morali s takim respektom ozirati na jezik 16. stoletja. Naš jezik je vendar zrastel in se razvil z nami vred; mi imamo svoj jezik! Pustite pri miru Trubarja in Dalmatina! Bog jima daj nebesa! Dandanes tudi ne pišejo samo dolenjski pisatelji niti samo kranjski, nego vsa Slovenija piše dandanes, in čisto naravno je, da mora to iz vseh slovenskih krajev pomnoženo število pisateljev močno vplivati na razvoj in obliko književnega našega jezika. In kdor pozna naš jezik, ta mora vedeti, da današnja slovenščina pač ni več samo dolenjščina ali samokranjščina, nego ima v sebi elemente vseh slovenskih pokrajin. Levstik je vedno in vedno stavil svojo ribniščino za vzor pravilnega jezika. Ali če bi se bil potrudil na Štajersko, n. pr. v Št. Peter ali v Podsredo ob Sotli, v gorenjo Savinsko dolino (v Mozirje in Rečico), na Mursko polje, slišal bi bil tam jezik, ki se mora tudi vzoren imenovati, ki ima polno in neskrajšano deklinacijo in konjugacijo. Z občeslovenskega in svobodomiselnega jezičnega stališča sodeč, tudi ne morem razumeti, zakaj so nekateri naši filologi tako hudi na štajersko žensko instrumentalno končnico »**oj**« pri substantivih na **-a** in pri ženskih adjektivih ter ženskih zaimkih, korespondujočih z onimi substantivi! Ta lepi slovanski **oj** govori skoro pol milijona Slovencev. Ta **oj** nas približuje bratom Rusom, ki takisto govore in pišejo **oj** (**рукой**) kakor Štajerci. Ta **oj** markira ženski instrumental (na **-a**) veliko bolj nego mrtvi **-ó**. Če imajo vsi drugi Slovani posebne končnice za ženski instrumental in bratje Rusi sami tudi **oj** — zakaj bi se mi sami ogibali te blagoglasne končnice in zakaj je ne bi rabili, ko jo imamo živečo v narodovih ustih! Zlasti pesnikom služi ta **oj** naravnost imenitno; daje verzu raznoličnost in polnoglasje. A kdor prevaja rusko poezijo, temu je **oj** jako dobro došel. Levstiku je ta pristno slovanska končnica tako ugajala, da jo je priporočal v svoji izvrstni slovnici (»Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen«), ki je po našem lajiškem mnenju še zmerom veljavna, v nekaterih partijah pa celo najboljša. Menda nam ne bo škodilo, če bomo poslej tudi v jezičnih in pravopisnih vprašanjih bolj Vseslovenci, nego pa tesnosrčni provincijalci. Živela svoboda!

Pripomba uredništva (*A. Aškerc*).

Moderna poljska lirika.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Anton Mazanowski, profesor v Krakovu.

I.

Ni še preteklo mnogo let od časa, ko se je čula pri nas pritožba, da so viri navdušenosti usahnili. In glejte iznova pravo povodenj poezij in pesnikov! Sredi tega pojočega zbora liriške muze se zaslišijo le redki in odtrgani akordi o tesnobi naše splošne duše, razdirane od skupne bolečine in dvigane od skupnih nadej. A vendar se more duhteča in mično barvasta cvetka poezije razcvesti samo na rojstni zemlji. Nasprotno pa se v tem ogromnem koncertu da razločiti množica zmešanih glasov, iz katerih nastaja zelo nejasna, pogostoma celo samopašna in kričeča godba. Za to pot še ni mogoče načrtati s kritično analizo splošne osnove soglasja v tem koncertu, zlasti, ker še zmerom nedostaja kapelnika, ki bi zajel napačne glasove razgugane melodije ter jih spravil v soglasje. Mogoče pa je poskusiti uloviti iz celote posamezne glasove. In tako doletavajo na naše ušesa že odigrane melodije: stihi o zakonskem življenju, o ženskem lepotičenju in budoarnih škandalih. Toda v vsem tem ni moči najti niti slikovitosti niti novosti. Bledi epigoni velikih prednikov zakrožijo včasi medlo popevko o narodni bedi, toda tudi takrat ti postane slabo pri pogledu na to trudapolno posnemanje narodne naivnosti in preprestosti, skozi katero se vsak hip zrcali umetnost. To je poslednja vrsta poezije. Nato — guarda e passa. Toda za temi pigmeji pristne poezije sledi cela kopa neprebavljivih. Oni so napravili iz umetnosti sužnjo sovraštva med stanovi in, nastopajoč v ulogi tribunov naroda in delavskih vrst, mečejo psovke ter sičejo strup preziranja na takoimenovane privilegirane stanove. Vsak hip naletiš na lirske proizvode bojevite narave. Ali mar ne bi zadoščalo geslo bratovske ljubezni? Ali je res treba mahati neprestano s krvavim praporjem, pihati v trombo za bratomorni boj? Strupena začimba stanovskih strasti ne more najti zvočnega odmeva v srcih nerazsodnih čitateljev. Lepe pesmi Andreja Niemojewskega z nasl. »Podziemia« (podzemeljski kraj), »Łuny« (zarje požarov, iz ciklusa ‚Polonia irredenta') slikajo s temnimi in mračnimi barvami ona mrliška polja, črne vodopade, človeške krtinjake, katakombe, peklenske ple-

sove, reke pozabljivosti, kače bodisi premogokopov ali plavžev za železo. Dokler slike predstavljajo prizore nenavadnega sveta in življenja, njih poezija prešinja in pretresa. Brž ko pa se izza te megle jame razširjati smrad »prokletih prepirov«, pa izgubi svojo mičnost. »Dom zborny« (zbornica, ‚Podziemia‘) govori o rudokopih. Pesnik jih hoče odpeljati v svet, toda predno odrinejo, zapove deželska zbornica, kjer se posvetujejo, kako naj ljudstvo v potu svojega obraza živi, kako ga je treba vpreči v samokolnico, da vleče brez upora ter na veke nosi svoj jarem.

Tako se posvetujejo v zbornici, toda doma, pri zeleni mizi žvenklja denar, mečejo se kvàrte in gospodar pripoveduje, kako je s pomočjo šampanjca, načelnika in kozakov prodal gozd, dal kmetom »palice, sodišče in zapor«, sam pa vzel denar in na ta način uresničil ideal pesnika: s poljskim plemstvom, poljski narod (»Zjazd obywatelski« — shod občanov). Vsekakor pa vabi sam ta Niemojewski v parafrazi »Oda do młodości« pesnike, naj bi vnemali srca, navduševali ljudi, razlivali potoke občutkov in luči, ter jim kliče: »Proč s plemensko strastjo (»Precz«)!«

Še živejše, še z večjim sovraštvom se je spustil v borbo za zatirane prostake Jan Kasprowicz. On si želi prepotovati peš ves svet, gostiti se v kmečkih izbah, kjer reveži v gladu in mrazu sanjajo rajske sanje o sitosti in toploti. Resnica je, da ljubi on kmetovo polje, resnica pa je tudi, da je k tej ljubezni primešal vse preveč črta ter bi kaj rad odpihnil z eno sapo polovico svojih bratov, da le s tem odpre drugi polovici vrata izobilja.

Tudi v poezijah Tetmajerja se nahaja prav ista grožnja, izrečena mogočnikom tega sveta v imenu delavskih vrst. V pesmi »Wody« se mu zdi, da sliši odspodaj šum voda, ki se zbirajo ter razdirajo, »kar se jim postavi po robu«, da morajo zbežati ljudje »z gradov, iz palač in s poljan«; kajti zdajinzdaj zalije in pogoltne prod teh voda »gradove, palače in vasi.« Vsekakor pa čuti mlada poezija čimdalje redkejše in zlasti dokaj mirnejše in izraža svoje ideje o boju za pravice prostakov in delavcev.

Toda je še druga zakladnica lirske poezije — ljubezen, kateri duhovnica je ženska. Kateri pesnik še ni pisal ali ne piše o ljubezni? Vsi pa slikajo vnanje pojave občutkov. Poltno življenje je izrazil v največji meri Tetmajer. Ves aparat naturalistične pornografije se je tu prvič v naši ljubavni liriki uporabil drzno in obširno. Tetmajerjeva erotika je napolnjena z vonjavo spalnice, katere že

davno niso zračili. To je kajpada poveličevanje vnanjih pojavov ljubezni, in dasiravno jim čutnega ognja ni moči odreči, vendar jim nedostaja poetične dražesti in globine pristnih čuvstev. Za mladostnim entuziazmom, ki mine, kakor bi z očmi trenil, in se razprši kakor dim, ostane na dnu grenka in strupena usedlina, ki napolnjuje srce umetnikovo z neprijetnostjo ter ga sili, da vidi še množico drugih odnošajev v tej nenaravni luči. Odtod torej ona občutljiva, izpremenljiva in bolehava trma, ki veleva Tetmajerju sedaj pisati ditirambe na čast ljubezni, katera mu veleva žensko »poveličevati, proslavljati« — toda takoj nato mu polaga v usta besni škripot z zobmi: »In zdaj se moram povprašati: ali si pred vsem drugim bedasta ali slaba? Ljudje mi zatrjujejo, da so še druge ženske, in jaz jim verjamem na prvo besedo.« Pesnik je zaželel od ženske samo pomirjenja svojih poltnih nagonov, a je bil razočaran, pri tem pa je po nepotrebnem in po svoji krivdi razdražen ometal z blatom in osramotil ves ženski spol . . .

V najnovejši poeziji naleti čitatelj čimdalje pogosteje na opise ljubezni in žensk, kakor bi bile to nekake kozmične moči, noseče s seboj celo morje dobrega ali zlega za človeštvo, kakor nekakšen velikanski simbol, v čigar moči je ustvarjanje in ugonabljanje. L a n g e poje v »Epilogu«: »Blagoslovljena naj bodo imena vseh žensk, katere sem ljubil! Pred žensko nikdar ne skloniš dovolj nizko svoje glave, nikdar dovolj pobožno ne poklekneš pred njo, ker ne veš, koliko Boga je v njenem angelstvu« . . . S t e r l i n g pa se za Przybyszewskim v »Himni na žensko« peni od jeze: »Ti si duhovnica najodurnejše umetnosti, smrtni sovražnik, krvnik, ničnost, puščava, strupeni cvet, satan in vampir — ljubezen pa je peklo sovraštva. Przybyszewski sam slika v »Vnebohodu« vzajemne odnošaje obeh spolov tako-le: Ženska je volja moža, pri njej dozorevajo njegovi zločini, ona je temelj njegovega obstanka ter vzrok njegovega ugonobljenja; v njej in po njej se konča njegovo življenje. K a s p r o w i c z e v a »Salome« sanjari sredi izbruhov besne jarosti, koprneča po nekih nemogočih rafiniranostih, o njih nad krvavo glavo proroka Janeza ter kliče neprestano: »Pridi, oh pridi, ker tvoje oči, dasiravno so mrtve, gore!« . . .

Tuintam se v teh nazorih o ljubezni nahaja čutna zblaznelost, pijanost in polovična nezavednost; tuintam se opaža materijalizem in poživinjenost; tuintam pomanjkanje harmonično čiste lepote — a namesto vsega tega bolehava poželjivost in prevara do najskrajnejših mej.

Prav takšen bolesten in težak nemir se čuti tudi v razmišljanjih in verskih čuvstvih. Tu je mogoče razločiti celo goro čuvstev in misli: od otožne melanholije tja do divjega obupa, od nežnih dvomov do neukrotljivih, zločestnih navdušenj in znorelosti. Pričenja se kakor navadno — z obupom. Najbolje je še takrat, kadar se duh plazi naokrog brez Boga ter obupno kriči, da Ga ni nikjer, ter tako koprni po Njem, da je »pripravljen stati v tihih solzah pred pragom Njegovih svetišč.« »Verjeti moram,« pravi Miriam, »toda do tega pristana se ne vrne tisti, kdor je odjadral na svobodno morje misli.« To je še najnežnejša oblika nejevere, ki vsaj drugim milostljivo dovoljuje verovati. Pogosteje pa obleče pesnik nase učeno togo ter se spusti v razlaganje sv. pisma. Razumljiva in nekako moderna je propaganda nejevere v božanstvo Kristusovo. Kasprowicz vneto razprostira Renanovo idejo v pesmi »Kristus« (1890), kakor tudi v pesmi »Na griču smrti«. Kot antagonist Kristusov nastopa Lucifer, ki je obup, zanikanje brezobzirnih resnic, vsemogočen kralj, brezno misli, bolečina, žalost, kateri je že bil — predno je Kristus postal to, kar je — človek. Lucifer ima oblast celo nad Kristusom. Ta-le Lucifer zvija in zavija neusmiljeno nauk Kristusov; včasi se mu smeja in se mu roga, a včasi spravlja na dan pozna stoletja, ki bi imela glasno pričati o predrugačenju in popačenju Kristusovega nauka. Pesnik zna za svojim učiteljem Renanom z izdajsko lepo obliko, s slikami prirode, z neko vrsto judeževga sočutja do Kristusa oviti vsebino ki izpodkopava osnove krščanstva.

Imamo celo vrsto umotvorov, ki dišejo znorelo psovanje na vse, kar se imenuje vera, dragi zaklad človeštva. S peno besnote so omotane te divje besede, katere bi rade imele perunovo moč prepričanja, nimajo pa niti slabe sence sugestije ter očividno ne prinašajo olajšave pesnikom. Bog se imenuje v njih morje neizčrpane jeze, oče obupa, srd srda, mrak mraku. Človeški jok posluša ta Bog z gluhimi ušesi, na muke stoletij zre s slepimi očmi. Torej Ga samo čutijo — toda na vse se ulega neprezorni mrak ničnosti. Takisto kakor Kasprowicz v pesmi »Dies irae« se srdi na Boga v prav takšni pesmi Żuławski.

Mlada poezija poljska tudi rada premišljuje o odnošajih Kristusa do Boga. Zlasti se ukvarja s tem Żuławski v svojem ciklusu: »Teatr bogôw«. Kristus je vstal od mrtvih ter se kot oblak dvignil proti nebu. Mislil si je, da se nebo odpre in Ga sprejme. Toda naokrog vlada globoko molčanje. On kliče: »Oče!« ter ga ponižno prosi. Gluha so nebesa — nobenega odgovora ni! Končno se pojavi

pred njim v plamenu arhangel ter pravi: »Jehova, Tvoj Oče, Bog groze, ne živi več. Takrat, ko je Tvoja kri, kapljajoča na zemljo, tisto napojila in utrdila ljubezen namesto zakona groze, je On tu umrl . . .«

Čeprav je za mnoge današnjih lirikov »On« zares umrl, ne nehajo ga vendar dražiti z zločestnimi pritožbami, parafrazirajoč na svoj način cerkvene molitve.

Razume se, da kdor je odjadral na morje svobodnih misli ter se otresel vere v krščanskega Boga, ta se celo »iz brezna muk« — kakor tudi Miriam — ne vrne več v prvotno zavetje. A vendar vsi ti neverujoči pesniki nečesa iščejo. Sredi noči brez spanja, sredi samotnih stisk, sredi besne srčne vihre iščejo neprestano, brez odduška nekega zavetja, neke tišine, podpore in vzdigalke. Nekateri vidijo sredstvo rešitve v panteizmu Spinoze, drugi se ravnajo po Zarathustri, zopet drugi poveličujejo B u d d h o. So celo takšni, ki vidijo rešitev v naukih Nietschejevih, z eno besedo: v s i i š č e j o, odvrnivši se od Boga, a vsi zaman! Največjo vnemo vendar še vzbuja satan, navaden, splošno znan starec-satan, toda pomlajen, olepšan z drugo, bolj modno dekoracijo. Kajti od časa Marloweja, Calderona, Goetheja in Byrona se je moda izpremenila. Le glede imena se še ne strinjajo. Nekateri ga imenujejo Luciferja, drugi preprosto Satana, tretji hote imeti Prometeja, zlasti ker ima ta poslednji že svoje lepe literarne tradicije. Ali Satan, Lucifer, Prometej, Antikrist novejše poezije imajo ene in iste črte. V njem tiči osnovno znamenje: a n t a g o n i z e m p r o t i B o g u. Razlika med nekdanjim pojmom satana in novim je končno zelo majhna. Satan srednjih vekov — tako nam pojasnjuje specijalist v tej stroki Przybyszewski — je bil obupen, in njegov obup je provzročal zlo. Sedanji satan pa je moč, katera v nekakšni divji znorelosti, gnana z nekakšnim strašnim nagonom, koraka po svetu, seje obup in ugonabljanje. To že ni več ona zlobna moč srednjih vekov, ki se je upijanila s hudodelstvi, marveč nekaka druga, ki izvršuje zločinstva. On le lep vsled aristokratične lepote Luciferja, očeta filozofije in poezije, vira večne tuge in koprnenj. To je tudi duh puntanja in nezaupnosti, radovednosti in razbrzdane anarhije, bog ustvarjajoče moči in večnega prerajanja, bog boja in nesebične požrtvovalnosti borečih se ljudi. V takšnem zmislu pojmijo svojega Prometeja: K o n o p n i c k a, M i r i a m (»Z czary młodości«), T e t m a j e r (»Poezye« II. serya); takisto predstavljajo satana Ż u ł a w s k i, S z c z e p a ń s k i in drugi. Prometeja oveva duh misli S h e l l e y o w s k e g a; Satani, Luciferji in Antikristi se nekako ujemajo z idejo

Nietscheja o lopovu, kateri ugonablja zaradi samega ugonabljanja. Nemara tiče v nekaterih ljudeh strupeni in divji nagoni za odurne in pogubne čine brez drugega smotra. Ne draži več to, kar je plod greha, marveč greh sam na sebi.

Nemara ima prav kritik modernizma, Bahr, ki na kratko opisuje satanizem tako-le:

»Umetne propovedi, umetne vere, da se delajo umetni grehi, umetna žalost in umetna tesnoba pekla — to je jedro satanizma«.

Da oveva duše pesnikov mlade Poljske melanholija, to je dobro znano vsem. Kakšna pa je ta melanholija? »Melanholija je dvojna,« je dejal Szamon Anhellemu, »ena izvira iz moči, druga iz slabosti; prva služi za krila ljudem visokim, druga pa je kamen ljudem, ki se potapljajo!« Prav ta druga vrsta melanholije gnete in muči naše lirike. Neprestano le sama žalost, škripot, obup, zanikanje, če se vse to druži tudi z ne vem kako vnetim kultom satana. To je večna negacija, ki pa ne pomaga nič, dasiravno lahko močno škoduje. Vrelec ne sme teči po tej strugi, ako hoče postati mogočna reka ter vladati duše.

Dandanes še ni mogoče z vso odločnostjo trditi, da bi se najmlajša naša poezija zavedala pogube teh pesimističnih razmišljanj, ki so ostanki velikega pesimizma romantikov. Toda mogoče je prej videti, da se v daljavi bliskajo za njo nove luči, po katerih se obračajo utrujene in bojazljive oči. Dopuščam, da se bodo umetniki v najbližji bodočnosti morali ukvarjati zlasti z ogledovanjem duše v najrazličnejših, najpreprostejših in najnežnejših pojavih. Nekoliko poskusov uglobljenja na dno duše že opažamo v naših mladih poetičnih proizvodih. Imam na mislih sorodna umotvora Przybyszewskega »Nad morjem« in Żuławskega »Lotos«. Obe pesmi sta simbolični, v obeh je ena in ista snov. Duša vesmira je v obeh pesmih ona devica, katera se prikaže pesnikoma, pa zopet izgine. Glas mogočne pesmi more omamiti dušo vsemirno s takšnim čarom, da se utelovi in združi za trenotek z dušo pesnikovo. Ona je v nesoglasju z življi tudi glede mere in rime, ona je lepota sveta, in treba je, da je človek velikan, da jo zbudi. Poezija, segajoča v takšna prostranstva, oborožena s poletnimi in pihljajočimi perutmi domišljivosti, mora se zares oblačiti v kraljevi škrlat napuha, da bi dala čitatelju čutiti to globel in to daljavo, do katerih se povzpenja. Pesnik mora pri tem nastopiti v ulogi mogočnega duha, za katerega ni nič skritega na zemlji niti na nebu. Poraja se bujni individualizem, čut lastne večje moči. Poraja se takisto preziranje do prostakov radi tega, ker niso sposobni, zadostno

oceniti takih duhov, ter niti ne kažejo volje, pripogibati se pred pesnikom s kadilnico pohvale. »Mlada Poljska« pljuva s preziranjem in z jezo na množico, vsa se povzpenja na prstih oholosti, »sebe ceneč nad ljudi, druge pa manj nego žival«, kakor pravi Trembecki. Dandanašnji je genijev, zlasti lirskih, obilno, genijev nepoznanih pa še več. Nastal je sredi pesnikov običaj, da vzajemno drug drugega hvalijo ter mečejo psovke naokrog po geslu: »Odi profanum vulgus.« (Konec prihodnjič.)

V jasnih nočeh.

Neznana ti je divja, nema strast . . .
Jasminovo je v mesečini cvetje
po vzduhu lilo mi opojno slast,
in v sanje zibalo me slavčje petje.

Nad mehkim snom ponočnim plavala
pa polna luna v bledem je sijaju.
V grmičju je senca tavala
in ž njo tišina v slabem je drhtaju

Oj, kolikrat sedela sva tako!
A nisi je, ti nisi je čutila
te mehke strasti, ko tako ljubó
jasminov duh po eteru je lila.

V. S. Fedorov.

Pozabil sem mnogokaj, dekle . . .

Pozabil sem mnogokaj, dekle,
mnogo sanj, besedí,
le onih ne, v katerih ljubezen
do té plameni.

Pozabil sem mnogokaj, dekle,
mnogo dni in nočí,
le onih ne, v katerih iskale
tè moje oči.

Pozabil sem mnogokaj, dekle,
in mnogokaj večno naj spi.
Le ljubezen ko srce samotna
naj v srcu gori!

Aleksandrov.

Na kolesu.

Spisal Ivan Pucelj.

avčnemu praktikantu Juliju Trnu so stale na čelu velike potne kaplje.

»Prosim, milostljiva, držite se popolnoma navadno, čisto pokoncu! Na cesto se ni treba nič ozirati, saj je dovolj široka! Kolo ravnajte tako, kakor boste čutili ravnotežje! Kadar se vam bo pa zdelo, da je cesta prenavpična, pa nekoliko zavrite! Prosim torej! Pod sedlom bom opiral kolo z desnico, in če bo treba, poprimem.«

In gospa adjunktova je prijela črno krilo, ga privzdignila nad pedal ter ga na sedlu primerno razpolovila, da se je udobno usedla na sedlo novega kolesa. Trn je prijel pod sedlo in porinil kolo v tako počasen tek, da je lahko zraven tekel in dajal potrebno oporo.

Gospa adjunktova se je danes že drugič učila vozariti s kolesom na široki državni cesti za mestom.

In godilo se je ž njo, kakor z vsakim začetnikom. Nekaj časa je šlo lepo naravnost in še dosti pokoncu, toda v kolikor večji tek je prihajalo kolo, toliko slabša je postajala vožnja. In v strahu, da ne bi padla, da bi še kako vzdržala kolo in sebe v ravnotežju ter si podaljšala vožnjo, je pričela gospa adjunktova hitreje kretati vodilno kolo, kar je imelo pa vselej nasproten učinek. Kolo je šlo vedno bolj sik-sak, in navadno se je gospa adjunktova zavalila s kolesom vred po tleh. Od tam jo je moral gospod davčni praktikant Julij Trn pobrati in jo zopet posaditi na kolo ter tako ustvariti docela nov začetek.

Seveda ga je gospa primerno obdelala, zakaj je ni poprej ujel in je kako prestregel z rokami, naročila in zabičila pa mu je, da mora to poslej gotovo storiti.

In Trn je obljubil, in ona je iznova sedla na kolo.

A Trn ni držal obljube.

Gospod Julij Trn, davčni praktikant, je bil ljubezniv tepček, Štel je dvajset let, vihal sijajne brčice pod nosom; več pa ne vem. Bil je tudi jako dobro vzgojen in doma iz dobre hiše, kar pa nič ne šteje v življenju ali pa le na slabo stran.

Gospa adjunktova pa je bila lepa, mlada, življenja polna gospa. In tesnosrčnih nazorov ni gojila in mej si ni stavljala.

Kadar je njeno bujno razvito telo omahovalo negotovo na kolesu semintja in se nagibalo, iščoč opore, na ono stran, kjer je Trn podpiral kolo, tedaj se je Trn, če je le mogel, umaknil, zardel še živeje v lica, a v svoje naročje si ni upal za nikako ceno ujeti bujnega mladega telesa.

Tako neizrečeno ga je bilo sram.

In zaradi tega je gospa pogosto padla v cestni prah. Prigodilo pa se je tudi, da so se ji pri padcu pokazale v lepih nogavicah lepe okrogle noge . . .

In ko je Trn to zapazil, mu je šla kri urneje k srcu in v glavo; tako čudno mu je bilo, a sram ga je bilo samega sebe, in vselej je zaklopil oči . . .

Gospa adjunktova je to opazila, in nad vse jo je to zabavalo.

V treh dneh pa je gospa že sama vozila, četrti dan je pa tudi že sama sedla na kolo.

*

Gospod adjunkt Tomšič je bil čuden mož in prav nič tak, kakršne si navadno predstavljamo sodne adjunkte. Kot uradnik je bil sicer vesten in marljiv, a počasen in neuspešen, kar je pa menda tudi provzročalo počasnost napredovanja v službi. Brigal se ni za nobeno stvar na svetu; niti pisemskih znamk ni nabiral. V vsem obnašanju je bila neka zaspanost, utrujenost, nekakšna omrtvelost. Bil je pravi kontrast svoji ženi Dori kakor po letih tako tudi po značaju in temperamentu. Ona mlada, živahna, vesela, razposajena; njeno bujno telo je drhtelo po življenju; on pa resen, zamišljen, malobeseden. In baš onega, česar je želela najbolj, je imela najmanj pri svojem soprogu.

Drugače je imel adjunkt Tomšič svojo ženo še preveč rad. Bil je pravzaprav njen suženj, ud njene volje. Čutil se je srečnega, da je imel tako soprogo, čutil se je dolžnika za uslugo, ki mu jo je storila s tem, da se mu je žrtvovala za ženo. In to dobroto ji je izkušal ob vsaki priliki povrniti . . .

In gospa adjunktova se je znala prikriti. Zato pa je smela vsega želeti, in vse se ji je navadno tudi izpolnilo. Otrok ni imela, zato pa ji je bilo tako dolgčas doma. Vedno si je izmišljevala, kako bi se zabavala in prebila čas.

Za letos je hotela kolo in ga je tudi dobila. Celo učitelja Trna ji je preskrbel soprog, kakor tudi potem spremljevalca.

Gospa adjunktova in Trn sta se vozila na izprehode, adjunkt pa je delal v pisarni.

Vsak dan so bili izprehodi daljši.

*

Nekega popoldneva pa je prejel gospod adjunkt v uradu veliko pismo s trikrajcarsko znamko. Z nenavadnim zanimanjem ga je odprl in prečital.

Vsebina je nanj grozno vplivala.

A pismo je bilo brez podpisa, vendar ga je še enkrat prečital.

Pojasnjevalo se mu je v njem razmerje njegove žene do praktikanta Trna.

In v gospodu adjunktu se je začela borba. Vsebina je bila mogoča in nemogoča. Vse, česar je bila njegova žena obdolžena, je bilo verjetno, a vendar tudi neverjetno.

Adjunkt je razmišljal in iskal dokazov krivde v njenem obnašanju, a dognati ni mogel ničesar. Vse točke, ki bi govorile za krivdo, so hkratu tudi dokaz nedolžnosti.

Ukrepal je, kaj mu je storiti. Prepričal se je, da mora pred vsem odpraviti Trna, ki je vzrok in vir vse govorice. Napisal mu je pismo, v katerem ga prosi, naj ne hodi več v njegovo hišo in naj v bodoče prezira njegovo ženo.

Bolelo je to mehko dušo gospoda adjunkta, ali ravnati ni mogel drugače.

Potem pa se je odpravil s pismom domov, k soprogi.

Ona se ga je skoro prestrašila; ob takem času ni imel navade prihajati domov, tudi njegov bledi obraz je pričal o nenavadnem dušnem stanju.

A nje v takih prilikah ni zapustila prisotnost duha.

Stopila mu je nenavadno prijazno naproti.

On je bil presenečen. Sedel se je na stol in nekaj časa molčal.

»Si res taka?«

Gledal jo je tako otožno in sentimentalno kakor kak zaljubljen petošolec.

Ona je ostala mirna, in prav razposajeno se mu je zasmejala:

»Kakšna?«

»Čitaj!«

Gospod adjunkt Tomšič je izvlekel ono usodepolno pismo iz žepa in ga zalučal prednjo na mizo.

Ona ga je pričela z nenavadno mirnostjo čitati.

Adjunkt ji je zrl v obraz, kakor bi hotel iz vsake najmanjše poteze posneti resnico, a ona je to le predobro vedela, zato pa se je držala tako mirno. Adjunkt je sopel nemirno, prekladal roke in težko čakal konca.

»Ah, anonimno pismo! Da sem to prej vedela, bi niti ne bila čitala, saj so si taka pisma podobna kakor jajce jajcu!«

Položila je pismo na mizo in se mirno ozrla na adjunkta.

Ta se je oddahnil. Prepričan je bil v tem hipu, da je celo pismo ostudna laž, on pa da je storil ženi grozno krivico, ko je le količkaj dvomil o njeni zvestobi.

»Ti seveda verjameš — — —«

Nasmejala se mu je tako ljubko in odkritosrčno, da bi se bil mehki adjunkt skoro zjokal.

»— — — in kaj misliš ukreniti?«

»Sedaj nič več; prepričan sem, da ni res. Vendar sem pa gospodu Trnu sporočil, naj ne zahaja več v našo hišo, da ne bo povoda praznim govoricam —«

Gospe adjunktovi se je lepo čelo nekoliko zmračilo.

»Ti hočeš torej na svoji ženi pustiti sramoto, ti si odredil, kakor da pismu verjameš, ti boš dopustil pismu uspeh. Dobro. Če tebi ni nič za čast svoje žene, meni tudi ne.« —

Gospa adjunktova je moža docela zmedla, in pol ure pozneje je stopal ubogi adjunkt k praktikantu Trnu prosit ga oproščenja . . .

In gospa adjunktova in gospod Trn še kolesarita skupaj — zdaj pa nalašč, ker so ljudje tako hudobni! . .

Tvoja duša je morje . . .

Tvoja duša je morje brezmejno,
in tisoč je biserov v njem;
tvoja duša nebo je brezmejno,
in tisoč je zvezdic na njem.

Pogasil sem zvezdice, tepec,
in v temi — sam Bog vedi kdo —
vse bisere mi je odnesel
in ljubico ž njimi mojó . . .

B. Baebler.

Socialni pregled.

Spisal A. Aškerc.

IV.[1]) Zavod »Sv. Nikolaja« v Trstu. — V. »Narodni Dom« v Trstu. — VI. Stavbna zadruga za delavske hiše »Lastni dom« v Celju.

ako važnega in potrebnega socialnega dela so se lotile tržaške slovenske dame. Videle so, kako prihaja leto za letom iz vseh slovenskih pokrajin veliko slovenskih deklet v Trst, iskat služb. Živahno primorsko mesto privlači naše služkinje. Slišale so praviti in tudi čitale so že tuintam o lepem Trstu, kjer je toliko bogatih ljudi in kjer se more dobiti tudi dobra služba. Ali preprosto ljudstvo ne misli daleč in ne ve veliko o konkurenci, ki vlada tudi na tistem sejmu, kjer se prodaja delo. Marsikatero naivno dekle pride v tak velikomestni mravljinjak in misli, da najde službe, kakršne bo hotela, ali kmalu je razočarana. Čakati mora po dalje časa, predno pride na vrsto. Priščedeni denar ji poide, in kaj sedaj? In tržaške slovenske rodoljubke so videle, kako propade marsikatero slovensko nepokvarjeno dekle telesno in moralno v tem velikem mestu, propade samo zato, ker stoji osamljeno, zapuščeno, brez zaščitnika in svetovalca. Koliko slovenskih deklet je tekom let že zašlo v prepad, iz katerega niso našle več izhoda. Veliko takih žrtev je padlo v pest brezobzirnim izkoriščevalcem in agentom prostitucije. Vse to so opazovale tržaške Slovenke in uvidele so, da treba tukaj nujne pomoči. Treba je pomoči s stališča obče humanitete in praktičnega krščanstva, treba pa je tudi pomoči zato, ker so ta dekleta naša slovenska dekleta. Ako se pomaga njim, pomaga se našemu narodu samemu, kateremu ne sme biti vse eno, kako se mu potaplja njegovo ženstvo v morju socialne bede in pa v valovih italijanstva.

In tržaške slovenske dame so ustanovile l. 1898. prekoristni zavod »Sv. Nikolaja, ki bi naj bil za slovensko služinčad v Trstu zavetišče in pribežališče, vzgajališče in potem tudi posredovalni zavod za službe.

[1]) Glej lanski »Ljubljanski Zvon«, str. 697.

Dne 24. aprila je imel zavod »Sv. Nikolaja«[1]) svoj tretji občni zbor. Iz obširnega poročila, ki nam ga je na našo željo poslala predsednica gospa Marija Skrinjarjeva, posnemamo sledeče izvestje:

»V minolem letu je zavod »Sv. Nikolaja« sprejel 607 deklet, in to s Kranjskega 223, s Primorskega 201, Štajerskega 116, s Koroškega 46 ter iz Hrvaške in Dalmacije 22. Od postanka pa do konca leta 1900. je zavod oskrbel 1084 deklet. S takim številom more le malokateri podoben zavod dokumentirati svoje delovanje in opravičenost svojega obstanka.

Vodstvo zavoda si je neprestano prizadevalo vzbuditi, oziroma potrditi v mladenkah čut in zavest človeškega dostojanstva, ki je v zvezi z verskim čutom nepremagljiv jez nasproti nemoralnosti. A tudi v narodnem oziru je zavod pravo ognjišče narodne zavednosti in ljubezni do naroda. Lahko se reče, da dekle, ki je vsaj nekaj časa bivalo v zavodu, ne izgubi več svojega človeškega in posebej še narodnega poštenja. To nam potrjuje dosedanja izkušnja. Izjeme so dosedaj bile le redke.

Žal pa, da v Slovencih še vedno ni pravega zanimanja in razumevanja glede našega zavoda.

Vodstvo zavoda je tudi letos poslalo vsem slovenskim občinskim uradom prošnje za podporo, a žal, da so občine, ki so se odzvale naši prošnji s primerno vsoto, le maloštevilne častne izjeme.

Prav bi bilo, da bi vsaka občina določila zavodu stalno vsakoletno podporo.

Več żmisla in ljubezni za zavod so pokazali slovenski zasebniki in nekateri denarni zavodi, kakor se razvidi iz blagajničinega poročila.

Odbor se je bavil tudi z vprašanjem, da bi se v zavodu zasnovala redna predavanja, a vsled vsakojakih ovir se to vprašanje še ni moglo končno rešiti. Upati pa smemo, da lepa misel, katere uresničenje bi bilo velikega kulturnega pomena, skoro postane dejstvo. Med tržaško inteligencijo se nedvomno najde požrtvovalnih mož in žen, ki sprejmejo človekoljubno in rodoljubno nalogo ter prevzamejo predavanja.

Zavod »Sv. Nikolaja« stremi z vso vnetostjo po izpopolnjenju in napredku. Pred vsem bi mu bilo treba prostornejšega stano-

[1]) Zakaj se imenuje ta zavod po svetem Nikolaju, utegne biti pač znano našim čitateljem. Legenda pripoveduje, da je bil škof Nikolaj rešil nekoč tri lepa dekleta moralne pogube s tem, da jim je iz svojega žepa oskrbel primerno doto, s katere pomočjo so se mogle omožiti . . .

vanja in primerne oprave. Praktično bi bilo, če bi imeli svoj lastni dom.[1])

Dohodkov je bilo . . . . 1226 K 63 h.

Stroškov ravno toliko.

Društveno premoženje do 31. decembra 2900:

I.	Gotovina v blagajnici	524 K 43 h.
II.	Vloženo v Tržaško hranilnico na knjižico št. 156.	200 „ — „
III.	Stanovanje plačano do 23. februarja 1901 . .	120 „ 36 „
IV.	Društveni inventar po odbitku 20%	480 „ — „
	Skupaj . .	1324 K 79 h.

Zavod ima tudi namen, širiti med dekleti veselje do čitanja, ter je ta namen izvrševal, kolikor je bilo v njegovi moči.

Zavod je tudi skrbel za primerno razvedrilo onih deklet, ki so ob nedeljah in praznikih kar trumoma prihajala vanj.

Motijo pa se tisti, ki mislijo, da zavod bodi samo zaloga služkinj. Zavod ne sme zapustiti svojega cilja in namena, kateremu je posvečen!

Društvo zasluži, da ga ne podpirajo samo tržaški Slovenci, nego tudi drugi rojaki.«

*

Tržaška »Posojilnica in hranilnica« je kupila v Trstu, na trgu Caserma, staro hišo za 320.000 K, na katere mestu se zgradi slovenski »Narodni Dom«, ki bode za tržaško slovenstvo velikega pomena v družabnem, političnem in kulturnem oziru.

*

V Celju se je letos ustanovilo društvo »**Lastni dom**«, registrovana delavska stavbna zadruga z omejeno zavezo. Tudi to društvo si je postavilo po vzoru naprednejših narodov blag socialno-gospodarski namen, kakor posnemamo iz poziva, ki ga je razposlalo po Slovenskem. Ustanovitelji »Lastnega doma« pišejo:

»Ena največjih kalamitet delavskega stanu so navadno slaba in nezdrava stanovanja, katera fizično uničujejo delavce same ter polagajo kal hiranja in pogube njihovemu zarodu. Začela se je torej splošno obračati skrb na pripravo primernih zdravih stanovanj za delavce. Da je tudi pri nas nujno potrebno zdravih delavskih sta-

[1]) Tržaški slovenski milijonarji bi si pač pridobili zaslug, ko bi tak poseben dom zgradili za društvo iz svojega žepa . . . *Uredništvo.*

novanj, spoznava celo naša vlada, ter je cesar v svojem prestolnem govoru dne 4. februarja t. l. to posebno poudarjal, rekši, da je priprava zadostnega števila cenih, etičnim in higieničnim zahtevam zadostujočih stanovanj za širše sloje delavskega prebivalstva živa potreba, ter da vlada ne zamudi stopiti pred državni zbor s primernimi predlogi.

Potreba za zdrava stanovanja obstoji tudi za slovenske delavce. Ali izkušnje učijo nas Slovence, da se nas vlada spominja le jako pozno, in da smo izgubljeni, ako čakamo vladne pomoči. Za nas Slovence je v veljavi le načelo: »Pomagaj si sam — in Bog ti bo pomagal!«

To je bil tudi namen, da smo osnovali v Celju »Lastni dom«, delavsko stavbno zadrugo z omejeno zavezo, ki naj bi raztezala svoj delokrog po okrožjih celjskega in mariborskega okrožnega sodišča. — Zadruga ima namen, svojim zadružnikom-delavcem postavljati »delavske hiše« za eno rodbino z dvema ali tremi sobami, s kuhinjo, jedilno shrambo ter z malim vrtičem, v skupni meri 200 štirjaških sežnjev. Hiša se izroči zadružniku po vplačilu 10% zneska njene vrednosti ter proti plačevanju mesečne, dogovorjene vsote za obrestovanje in amortizacijo, tako, da se po določeni dobi let hiša popolnoma izplača in preide v neomejeno last delavca-zadružnika.

Denarna sredstva zadruge so v prvi vrsti deleži zadružnikov, ki so določeni na 20 K, vendar pa sme vsakdo tudi vzeti po več deležev — po pet, deset in še več . . .«

Kadar smo sami med seboj.

Slika iz našega ljudstva.

Spisala Márica Strnad.

Ej, pravim vam, ta ljubezen! Vsi, kar nas je navadnih, zmotljivih, grešnih ljudi — vsi smo enaki! Vsi ljubimo opojne pomladne noči s spremljevanjem ali brez spremljevanja slavčevega petja, vsi se navdušujemo za lepe oči, za židane brčice, za mehke in rožnate ustnice, za bele ročice, ej, za rejene mošnjičke tudi, tudi seveda! Za plemenite značaje — tudi? . . za lepo dušo — tudi? . . Bežite no! Čemu vse to? Čemu je ljubezni, pravše modernemu ljubimkanju treba vsega tega! Čemu, vas vprašam? Saj je ljubezen čudna mojstrica, ki udari

za hip svojo žrtev s slepoto, no in kdo mi bo oporekal, da slepec ne potrebuje novcev? . .

Opazuj prosti narod! Opazuj njegovo dejanje in nehanje! Dekle gre v nedeljo k maši s šopkom v nedrijih, domov pride brez njega, fant pa ga prinese zmagonosno za klobukom. V cerkvi pa . . . hm! najlepša prilika, da mladi naraščaj lepo mirno meče drug po drugem oči. Fant smelo in očitno, dekle pa sramežljivo izpod robca . . . Ej, da se oddahnejo oči, ki niso vajene knjige! . .

Pa kako vam zna biti nežen, galanten tak kmetski korenjak! Ah, dražestno! Mnogo prilike sem imela za opazovanje in spoznavanje kmetskega življenja, in moji demokratični nazori so me podpirali v mojih nakanah.

Ali veste, kateri čas je kmetskemu fantu in dekletu najljubši? Mesec september . . . Ali veste, kaj se pravi proso meti, kaj se pravi kožuhati? — Prosim, ne odtegujte mi svoje pozornosti, in najsi bo v . . . rokavicah! — Navadno se opravlja oboje delo po noči, prvo konec avgusta, drugo v začetku septembra, da, zagotavljam vas, da se to delo opravlja že od nekdaj po noči v navzočnosti gospodarja in gospodinje. Nič ne pomaga, da pade na svetih mestih premnoga huda zoper to; prosim vas, kje pa naj vzame kmet novce, da bi koruzo kožuhal po dnevi, ko se pa po noči stori . . . zastonj. Pozorišče tega dela je pod ali gumno, kjer se tudi mlati. Velik je ta prostor kakor kakšna dvorana, no saj se pa tudi pleše tam po dokončanem delu, čeprav ob štirih zjutraj! In še celo gospodar in gospodinja morata zaplesati, drugače pa drugo leto ne dobita . . . kožuhačev, ako se tako držita, kakor da bi se jima ne poljubilo. Da, pa ples je šele krona celega večera; prvo je delo, katerega pa ne bom tukaj razlagala en detail, kajti človek se proti nauči, že okolščine naneso tako, da mu je treba. Delo samo na sebi je enolično. Kaj more biti tudi na tem, če človek strok za strokom skube do štirih listov, kateri morajo ostati za vezanje in obešanje v stog! In vendar zatrjujejo fantje in dekleta, da jim je to delo najljubše! Veste, to jim nadomešča velikomestne koncerte, cirkuse, plesne veselice itd., itd., kakor jim n. pr. nadomeščajo božji poti naše izlete . . .

Na kožuhanju pojo, uganjajo burke, dovtipe, plešejo, najljubši del takega večera jim pa so poleg plesa družabne igre. Najrajši izganjajo »g o l o b e«. To seveda navadno igrajo sami mladi ljudje, ker starim baje ni toliko več za poljubčke, kajti, dobro me umevajte, vsak predmet, ki »zapade« kazni, se ne more rešiti drugače nego z večjim ali manjšim številom . . . poljubčkov! . . Oh, ti pokvarjeni

svet! Noč, fantje, dekleta, koketovanje, besede sem, besede tja, narodne pesmi o trkanju na oknice, o ljubicah, o ljubčkih . . . oh, še enkrat poudarjam, pokvarjeni svet! . .

Golobe izganjajo! Verujte mi, da je to interesantno! In mnogo bolj iskreno je, nego so tiste naše plesne in druge zabave . . . Najprej se izvoli župan. Voli ga vsa družba, prosim, tudi dekleta imajo tukaj volilno pravico. Župan mora biti posebne vrste navihanec, in jezik ga mora ubogati, da je sosebno konec igre bolj smešen. Župan nastopi takoj po izvolitvi z veliko grandezzo svoj posel, nota bene, pobira kazni »zapadle« predmete in potem sodi udeležnike igre, s kakšno kaznijo se naj reši nabrano blago. Župan vstane — vsi drugi seveda sede po tleh okoli velikanskega kupa oblečene koruze in kožuhajo — in nagovori svojo »gmajno« s šaljivim nagovorom, v katerem jih izpodbuja k neomahljivi pokorščini napram svojim ukazom, zoper katere ne pomaga noben priziv. Potem pa začne deliti različna imena. Poleg župana je golobnjak, to je fant, kateri golobe izganja v različna žita. Najlepše dekle je navadno pšenica, a če je več igralcev in igralk, nego je ustvaril Bog žita, tedaj pa jim je dober bob, leča, srakonoga itd., itd. . . . Golobnjak začne z besedami: »Golobi so mi že grozno dosti požrli doma, zato naj gredo v . . . poljubno žito, recimo v pšenico«. Pšenica se mora hitro oglasiti: »V pšenici ne bodo, naj gredo v . . .« no, nazaj v golobnjak ali pa v katero drugo žito, to je celo svobodno in brez predpisov. Kdor torej pomaga izganjati golobe, mora paziti, da ne presliši svojega imena, kar se pa prav lahko pripeti, ker se vprav igrajočih poloti neka prijetna razburjenost, da nehote kožuhanje pospešujejo in se tako zatope v delo, ali pa vsled nagajivosti drugih, kateri prav hitro in mrmraje naganjajo golobe v posamezna žita, da jih čim več »zapade«. Povrhu pa še imajo za nekatera žita svoje, rekla bi, strokovne izraze, tako n. pr. ne pravijo: »Golobje naj gredo v ajdo«, ampak ». . . naj gredo po treh voglih na dilje« . . .

Igrajo med smehom in vzklikanjem tako dolgo, dokler nima vsak vsaj enega predmeta v klobuku ali pa na roki županovi. Čim se to zgodi, ustanovi se pravo pravcato porotno sodišče, katero smatra za enakopravne tudi ženske, le kaznjenec nima besede tako dolgo, dokler ni zadostil pravici . . .

Župan pobira najrajši klobuke in rute z glave. V ulogi sodnika se spet dvigne, vzame v roko kos za kosom zastavljenega blaga in narekuje kazen na ta način, da nosi klobuke dekletom na glave, z rutami obvezuje pa fante. Fant si mora iti po klobuk k dekletu,

najprej jo toli in tolikrat poljubiti, potem pa dobi klobuk. Ravno isto je pri rutah. Fant se še mora navadno, da dobi popolne odpustke, postaviti na glavo in zavriskati. Saj sem vam pravila o cirkusu . . . Nekateri fant si ne upa prav blizu . . ., sram ga je pred dekletom in pred navzočnimi, češ, »da vsi gledajo . . .« V takih slučajih mu pa pride sodnik sam na pomoč. »Vidiš, ker si še mlad in neizkušen, ti bom pa jaz pomagal. Tako-le poklekni pred njo, tako-le ji položi roko okoli vrata . . . gledaš? . . . s to roko jo pa primi rahlo za brado, da ti ne skrije lica« . . . no in poljubil jo je, kakor bi trenil, tudi že . . . sodnik sam z opombo: »A jaz se ne bom mučil za druge in tvoje kazni služil, sedaj pa sam poskusi!« . . . Ustavljati se ne more nihče s pridom županovemu absolutizmu, s katerim se hudomušno strinja celo porotno sodišče, in nepokorščina nabremeni še hujših kazni. No s fanti že še gre, a hujše je, kadar pride dekle na vrsto! Oh, to jo je sram . . . Rajša bi — nemara nevidezno — čeprav je zunaj črna noč in jo je strah, letela trikrat zunaj okolo gumna, nego da mora poljubiti . . . fanta, sosebno če ji le-ta ni všeč . . . A kar mora biti, mora biti, pa je. Bog moj, saj je vse šala, vse pri luči, gospodar in gospodinja sta poleg. Saj nihče ne misli pri vsem tem drugega, nego da čim prej opravi kazen . . . O amorju niti pojma nimajo. To opravijo vse sami, vse sami . . .

Med petjem in igro pa jim mine čas in zmanjka jim koruze, da sami ne vedo kdaj, in čeprav so si v svesti, da ne bo dosti nad dve uri spanja — petelini se že oglašajo — kaj za to! Mar je človeku spanja, dokler je mlad, in prosim vas, kožuhanje traja vsako leto le nekaj večerov in te je treba izkoristiti »dandanes, ko so slabe letine in je za vse hudo . . .«

Kupa koruze ni več! . . Hajd, brezovo metlo v roke, kožuhovino pa z gumna in . . . plesišče je gotovo! Sedaj pa ti, ki znaš, harmonike v usta, jaz pa dekleta v roke . . . ha, kako se vrti par za parom, kakor da bi bili počivali ves teden . . .

Vsi, vsi imamo radi življenje, vesele noči, poljubčke . . . Oh, ti pokvarjeni svet! . .

Preosnova srednjih šol na Francoskem.

Spisal **Fr. Svetič.**

I.

V časopisu »La Nouvelle Revue« premišljuje vzgojeslovec Coubertin o »nujni preosnovi — l' urgente réforme« — francoskih licejev in kolegijev. Po njegovem mnenju imajo samo še na Francoskem zastarele in napačne nazore o srednješolski vzgoji; povsod drugod da se je že posrečilo najti pravo pot ali pa da se je vsaj začelo z resnimi poskusi. Zelo laskavo za Nefrancoze! Vendar mislim, da se tudi v drugih deželah, malone po celem civilizovanem svetu čuti potreba prenaredb v srednjem šolstvu; tudi drugje si učne oblasti, šolniki, občinstvo in časopisi belijo glave, kako bi se dale pametno preustrojiti one naprave, katere imajo narodu in domovini vzgajati sposobnega razumništva. Zdi se mi, da je n. pr. tudi pri nas v Avstriji vkljub nekaterim popravam bistveno ostalo vse pri starem, in da nam vedno še dela skrbi okosteneli zavod, kateremu se pri nas pravi gimnazija, na Francoskem pa »lycée«.

Sicer je že trideset let in več, piše Coubertin, kar se je začela Francozom vest buditi zaradi načina, po katerem vzgajajo mladino; že pesnik Laprade je nemalo vznemiril duhove s svojo knjigo »Education homicide« — morilna vzgoja; in pred nekaj desetletji je izročil Sainte-Claire Deville Akademiji spomenico o slabostih francoskega šolstva. Sicer spoznavajo Francozje svoje napake in si očitajo hude grehe, kadar jih kdo predrami, da si izprašajo vest zastran vzgoje svoje mladine. Toda vse ostane, kakor je bilo, in pristaši stare rutine se zadovoljno in škodoželjno muzajo neuspehom vnetih reformatorjev. Zadnja leta se zopet mnogo ugiba, in podajejo se javnosti različni nasveti, katere pa zavrača Coubertin, rekoč, da so ali malenkostni in enostranski ali pa neizvedljivi. Vprašanja se je lotil, ni dolgo tega, tudi znani pisatelj in kritik Jules Lemaître, ki priporoča bistveno to-le zdravilo: grščino bi bilo odpraviti iz učnih načrtov in latinščino pristriči do živega; pridobljeni čas bi se porabil za moderne jezike in telesne vaje, ki razvijajo življenske sile in voljo, česar je francoski mladini posebno želeti z ozirom na prostrane naselbine, kjer je toliko lepega sveta neobdelanega, ker ni marljivih obdelovalcev, in toliko bogastva nakopičenega brez prida, ker ni podjetnih obrtnikov in

trgovcev. Zopet drugi mislijo, da bi se na licejih jezikom sploh ne imelo žrtvovati toliko časa, ampak da bi se namesto jezikov raje pretežno gojile realne vede. Najsmelejši svetovalci priporočajo celo — pomislite! — da bi se odpravil starodavni, častitljivi »bakalaureat« (nekak zrelostni izpit).

Vsi ti dobrohotni nasveti se zde Coubertinu brez cene, češ, da se vprašanje ne rešuje v celoti in bistvu, ampak se samo razceplja; vsak jaše svojega konja. Koliko bi bil mladi Francoz na boljšem, vpraša Coubertin, ako bi znal kako mrvico iz Shakespeara ali iz Goetheja mesto Homerjevega »polyphloisboio thalasses« ali Vergilijevega »gurgite vasto« in ako bi se naučil nekoliko kasarnske nemščine in trgovske angleščine namesto obeh starih jezikov, ki sta vendarle trdni temelj francoski omiki? In v čem bi se vobče odlikoval od svojih prednikov in za koliko bi bil močnejši v življenja boju, ako bi si namesto dosedanje humanistične omike pridobil nekaj več suhoparnega realnega znanja in bi bil n. pr. natančno poučen o elektriki ali o čem drugem iz fizike? In zopet, ali bi bilo s tem vse opravljeno, če se skrči pouk v jezikih in več časa odmeri telesnim vajam? Gojenec bi dobil trdnejše zdravje in krepkejše mišice, to je seveda res; zdravje in telesna sila sta velika zaklada. Toda kadetje v La Flèche, pravi Coubertin, imajo tudi trdno zdravje in krepke mišice; ali so pa že vsled tega dovolj sposobni za opravila, ki zahtevajo inicijativo in voljo?

Glavna zmota, piše dalje Coubertin, je v tem, da se zamenjavata pouk in vzgoja, da na Francoskem — morda tudi drugje? — učitelja vedno le povprašujejo, kaj ve učenec, ne pa koliko more. Ukoreninjena je prazna vera, da človek toliko premore v življenju, kolikor ve. Zmota! Ni res, da sta množina in kakovost pridobljenega znanja v pravem razmerju z delavno silo in dejansko voljo. Sicer bi ne bili vsi veliki narodi spoznali, da se ima pri mladini razvijati ne samo um, ampak obenem tudi značaj. Samo še pri Francozih, pravi Coubertin, se zamenjavata te dve polovici šolskega opravila. Učni načrti so se tudi na Francoskem že mnogo prenarejali, ali do sedaj se ni izpolnilo pričakovanje, da se bodeta pri učencu bolje razvila značaj in volja, ako ima »prav dobro v matematiki« namesto »prav dobro v spisih«. Zato je neplodno in nerodno govoriti samo o premembah v javnem pouku pred poslušalci, ki so se zbrali, da bi izvedeli, kaj je storiti, da postane domovina velika in mogočna, bogata in srečna. — Coubertin ne mara zagovarjati grščine in latinščine, dasi mu je klasicizem edina prava podlaga francoski omiki;

kajti s tem bi si dopustil bistveno isto napako, katero on sam očita gori omenjenim svetovalcem, n. pr. Lemaîtreu. Ne gre za to, da se samo učni načrt na licejih in kolegijih bolj ali manj temeljito prenaredi, s tem bi se malo opravilo; ampak gre za moralno predrugačenje francoske mladine. Le-ta sedaj ne zna drugače hoditi kakor v ojesih po kolovozu; delavnost in voljo kaže samo v mejah izbranega poklica, marljivost in vztrajnost samo pri tem, kar se ji veleva; ako pa je treba lastne inicijative in samostojnega ravnanja, je zbegana, ne ve si pomagati in kmalu opeša in obupa. Ustanovniki naselbin se pritožujejo, da ostaja pridobljena zemlja neobdelana; da trgovina, katero so napeljali, ne prospeva, ker ni trgovcev, in da se pristani, katere so otvorili, zasipljejo, ker ni pričakovanega prometa. Svojim mnogobrojnim poslušalcem, pravi Coubertin, bi bil imel Lemaître govoriti tako-le na srce: »Francozje ste pač, vsled tradicije in navade zamenjavate pouk z vzgojo, ali, kakor so rekli naši očetje: spoznanje z voljo. Bodi torej dušna hrana vaše mladine kakršnakoli, o tem bodite preverjeni, da iz vaših sinov ne bodo nikoli možje, ako jim ne daste prilike da se nauče svobodno gibati in vladati se v svobodni okolici, to se pravi: ako ne poderete zidovja, katero jih obdaje, ako ne prerežetevezi, s katerimi so zadrgnjeni, ako ne odpravite mučnega strahovanja, katero jih mori.«

Kdor bi se lotil na Francoskem resne preosnove licejske vzgoje, imel bi premagati velike težave. Omajati bi mu bilo ukoreninjeno tradicijo, ki sega daleč nazaj v »ancien régime«, v čase pred velikim prevratom, ko so imeli jezuitje vzgajanje mladine v rokah. Napoleon pa, v katerem je tičal Loyola orjaških sil, je prevzel od jezuitov vzgojevalno geslo, katero je še dandanes začetek in konec šolske modrosti: oboedientia! — Topa pokorščina je obema šolama, posvetni kakor redovniški, v liceju kakor v kolegiju, prva in poglavitna stvar. »Te dve vojski sta v večnem boju; po številu vojščakov sta si približno kos druga drugi, tudi imata skoraj enako orožje, enako teorijo ín hierarhijo. Samo prapora sta različna; ti se sklicujejo na vero, oni na vedo; v tem taboru se stavijo pogosto gmotne koristi cerkvene pred verske, v onem pa se trdovratno drže nekih negativnih vodil, ki se ne strínjajo z načelom znanstvene svobode. V liceju kakor v kolegiju najdeš isto mučilno strahovanje, isto nadležno nadzorovanje, isto razdevajočo nenravnost pri nadzorovanih in pred vsem isto duševno siromaštvo pri predstojnikih. Svečenikom in posvetnjakom zadostuje omenjeno geslo Napoleonovo; razen pokorščine si ne žele ali pa si ne morejo misliti drugega.«

Zanimiv, dasi ne izviren je predlog, katerega je pač rodila dandanes tudi na Francoskem razširjena anglomanija. Tudi Francozje se močno ogrevajo za angleške naprave. Ni čuda, angleški narod je dosegel v minolem stoletju največjih uspehov, njegova silna roka se čuti v vseh delih sveta. Seveda je treba orjaške volje in podjetnosti, da se dospe do take višine. Angleži imajo te lastnosti, toraj mora biti njihova narodna vzgoja na pravi podlagi. Francozje čutijo, da so zaostali za prekomorskimi sosedi in da ne štejejo več toliko na svetovnem torišču ko v prejšnjih dobah. Predlaga se tedaj, da bi se na Francoskem zunaj mesta iz zasebne inicijative ustanovil po angleškem vzgledu zavod, ki bi potem služil za vzor pri uredbi drugih vzgajališč in bi imel biti Francozom to, kar je Angležem sloveči Eton. Mož, ki bi zasnoval tako podjetje, moral bi imeti seveda nevsakdanje zmožnosti; pred vsem pa bi imel biti na vse strani neodvisen, prav tako kakor Anglež Tomaž Arnold, ki je okoli leta 1830. dobil v roke vodstvo imenitnega kolegija v mestecu Rugby in se neustrašeno lotil takrat zelo potrebne prenaredbe angleške javne vzgoje. Arnold je delal po svoji glavi, brez ozira na že obstoječe naprave in ne da bi se z ravnatelji drugih kolegijev dogovarjal glede skupnega načrta pri nameravanih izpremembah in popravah. Smeli reformator se je imel seveda mnogo boriti, vendar se mu je posrečilo, da je naposled pridobil svojim nazorom veljavo ter preuredil Rugby po svojih mislih, nadejaje se, da prepriča javno mnenje z uspehi, katerih je s samozavestjo pričakoval od svojega vzgajališča. In res se ni zmotil. Njegov kolegij v Rugbyju je zaslovel kmalu po celem kraljestvu, in drugi zavodi so se morali uravnati po njem ter sprejeti Arnoldove osnove. Na Francoskem bi se imel torej, kakor se predlaga, tudi ustanoviti tak vzoren, neodvisen zavod po načelu prostega tekmovanja; uspeh bi govoril, in druga vzgajališča bi bila kmalu prisiljena k posnemanju. Rekel bi, da se predlaga nekak »lycée libre«, nekaj podobnega kakor je »thèâtre libre«, »freie Bühne« v gledališki umetnosti, ako je dovoljena ta primera. — Nasvet je sicer pameten, meni Coubertin, toda neizvedljiv, ker so današnje šolske razmere na Francoskem drugačne, nego so bile v začetku preteklega stoletja na Angleškem. Da bi bilo, kakor takrat na Angleškem, tako sedaj na Francoskem sedem ali osem velikih, skoraj enako imenitnih, med seboj pa neodvisnih kolegijev; da bi, kakor svoje dni na Angleškem, tako danes na Francoskem narod kazal svojo nevoljo zaradi slabih uspehov v teh šolah, vendar pa jih dalje trpel, kakršne so, češ, da se ne da pomagati; nastopil bi pa drugi Arnold,

mož nenavadnih zmožnosti in jeklene sile, in bi se lotil orjaške naloge, da temeljito in bistveno prenovi vzgojevalni sistem ter ustanovi po svojem prepričanju nov zavod ali pa, kakor Arnold, prenaredi že obstoječega, in ta zavod bi vsled svojih uspehov kmalu potegnil vse druge za sabo; potem bi prišlo seveda drugo življenje v francoske šole, in vzgoja bi nastopila pravo pot. Toda tako podjetje, pravi Coubertin, bi imelo opravka s tolikimi notranjimi in zunanjimi težavami, da bi se ne dalo uresničiti. Šolsko polje na Francoskem sta posedli že davno dve nasprotni armadi, med kateri ma ni prostora za neodvisno četo. Te dve armadi (l' Université) in redovniška (osobito jezuitska) sta močni ne le po številu svojih bojnih trum in vsled tesne zveze, ki je med njunimi krdeli, ampak še bolj vsled dobrega gmotnega stanja. L'Université dobiva od države obilno podporo; država deli ustanove učencem in daje pokojnine učiteljem; država zida nova poslopja in popravlja stara. Redovi sicer ne uživajo teh državnih dobrot, toda njihovo učno in nadzorovalno osebje ne stane mnogo, ker redovniki ne dobivajo plač od svojih kongregacij, ampak samo, kar potrebujejo za svoje skromno življenje. Kako bi se držalo proti tema dobro podprtima tekmecema zasebno podjetje brez zelo trdne gmotne podstave? Treba bi bilo prostranega stavbišča za veliko poslopje, zraven pa še mnogo sveta za torišča in igrišča; pridobiti bi se morali najboljši profesorji in v gmotnem oziru dobro preskrbeti; zavod bi bilo vzdržavati v popolni neodvisnosti najmanj petindvajset let; dohodke, kateri bi prihajali od plačujočih gojencev, bi bilo porabiti deloma za potrebno razglaševanje, brez katerega bi v začetku ne moglo biti tako zasebno podjetje, deloma tudi za ustanove siromašnim učencem, brez katerih bi dobil zavod aristokratski značaj, kar bi ga kmalu pogubilo. Na tako ustanovitev se je že mislilo pred desetimi leti; določen je bil že prostor bodočemu zavodu, in mnogo se je govorilo in premišljevalo o pravilih nameravane naprave. Toda ko so možje napravili proračun, so se prestrašili, kajti pokazalo se je, da bi bilo treba najmanj deset milijonov frankov za podjetje, katero bi imelo zmagati nad posvetno in duhovsko šolsko rutino. Teh deset milijonov pa dosedaj še ni nabranih, pravi Coubertin, zato bi bil vsak poskus nepremišljen in celo škodljiv, ker bi brez dvoma izpodletel in samo povišal nasprotnikovo samozavest. Za zlobno kritiko, ki bi pograbila najmanjšo napako, bi bilo že poskrbljeno. Akopram se dobe v obeh nasprotnih taborih tudi razumnejši možje, ki obžalujejo in obsojajo sedanje šolske razmere, vendar bi bilo naivno, pričakovati, da bodo Université in kongre-

gacije dobrohotno ali vsaj nepristransko zasledovale bojevite poskuse, namerjene proti njihovi metodi, katera ustreza vladoželjnosti svojih spoznavalcev in jim zagotavlja mogočen vpliv. Dalje je tudi dvomljivo, da bi imel zavod v začetku dovolj gojencev. Sicer bi se smelo računati na nekaj stotin rodbin, katere bi hotele svojim sinovom privoščiti boljšo vzgojo in bi imele potrebna sredstva. Ali to bi bilo premalo za velik, vzgleden zavod, kjer bi se ne smelo sprejemati vse vprek. Elitna vzgoja zahteva, da se izključujejo gojenci ne samo zaradi pregreh, ampak tudi s preventivnim namenom, in da se odklanjajo bolehni, na živcih pokvarjeni in izprijeni učenci. Naposled ima Coubertin še ta pomislek, da bi bilo pri uredbi vzornega zavoda težko ogniti se hlapčevskemu posnemanju tujih, osobito angleških naprav. Prenaredbe bi imele biti zasnovane sicer tudi na podlagi tujih izkušenj, vendar pa v narodnem duhu. Gledati bi se moralo, da se to delo ne da v roke puhloglavcem, katerim so podrobnosti in oblike bolj pri srcu nego bistvo in kateri prenašajo črez mejo malenkosti namesto velikih idej in načel.

Nekateri vzgojeslovci dolže notranjo šolo, da je kriva mnogo zlega, in priporočajo eksternat. (Na francoskih in angleških srednjih šolah je sploh internat v navadi). O tem vprašanju sodi Coubertin blizu tako-le: Očetje in matere, vprašajte se najprej, ali ste zmožni izpolnjevati dolžnosti, katerih licejski učitelj ne zna ali pa ne more izpolnjevati. Ako mislite, da ste, ne odlašajte, vzemite svoje sinove domov in izkušajte sami napraviti iz njih može! Toda skrbi me, da nimate sposobnosti za to opravilo. Vi sami ste stvor tistega krutega vzgojevanja, katero uživajo sedaj vaši sinovi, kajti na Francoskem, kjer se sicer vse izpreminja tako hitro, je vendar šola večno neizpremenljiva, bolj kot kasarna, bolj kot samostan. Življenje vas je sicer predelalo in popravilo, in za to je bilo treba mnogo dragega časa in potrate vaših najboljših sil. Toda v vašem značaju je ostalo nekaj neizbrisljivega: kakor vaši roditelji in učitelji, kakor učitelji vaših sinov, tako tudi vi ne razločujete dobrega srca od mehkega in močne roke od surove. Redkokdaj pokažete krepko voljo brez brutalnosti in skoraj nikoli dobrote brez mehkosti. Zato prav malo zaupam vašim vzgojevalskim sposobnostim. Pri vzgojevanju je treba prave dobrosrčnosti, ki se ne izprevrača v mehkost. V domači hiši je vendar največ dobrosrčnosti. Ako imate iskreno voljo, ravnali bodete ljubeznivo z otroki in jih osrečili, ne da bi jih pomehkužili. V tem pogledu bi bil eksternat toplo priporočiti. Ali v današnjih nemirnih časih ne zadostuje tiha sreča, treba je m o č i — mirne, premišljene,

samosvestne moči. Te pa ne morete vcepiti, ker je sami nimate. Znaki moči so: mera v besedi, ravnotežje v razsojevanju, oblast nad seboj. Naša vzgoja pa ne razvija teh lastnosti, ampak jih zatira. Ako premislimo, kako silno se je povzdignilo anglosasko pleme, in da tiči vsa skrivnost tega napredka v šolski preosnovi izza prvih let Viktorijine vlade, dolžiti moramo svoje dosedanje vzgajanje, da se nam ovija okoli nog in nas zadržuje v napredovanju. Čuditi se je, da sploh moremo hoditi s to nerodno pripravo. Pomičemo se sicer dalje, toda počasi in težavno; zaostali smo na vseh poljih, kjer ne zadostuje samo vedeti in razumeti, ampak je treba hoteti in delati. Mi ugibljemo o malenkostih in si domišljamo, da bi storili Bog ve kaj imenitnega, ako bi skrčili pouk o grščini in latinščini, pouk v matematiki pa razširili. Etonski učenci pa si osvajajo celi svet, dasi imajo glave napolnjene s klasicizmom, v matematičnih formulah pa so nevedni, in dasi znajo celo kovati grške verze, trigonometrijske naloge pa jim delajo težave. To vendar dokazuje, da njihova inicijativa ni trpela v ozki dotiki s humanizmom, in da se je njihova volja razvijala in razvila neodvisno od spomina in razuma. V naših vzgajališčih bude in negujejo spomin in razum mladini, z značajem pa delajo narobe, tlačijo in duše ga z nespametnim in pogosto krivičnim strahovanjem. Eksternat bi rešil mladeniča tega trinoštva, ki ga kazi in mu slabi odločnost in možatost — in to bi bilo že nekaj.

Toda eksternat tudi ne bi bil splošno zdravilo za slabosti francoskega liceja. Časi so se izpremenili. V prejšnjih dobah, pravi Coubertin, se je mogel značaj mladega Francoza razvijati sam. Takrat ni bilo treba posebnih naporov, ker so bili drugi narodi daleč za Francozi; treba je bilo samo zdravih tradicij, dobrih zgledov in nadarjenosti, in tega je bilo v obilni meri. Dandanes je drugače.

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

Spomen - cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava. U vienac savila »Matica Hrvatska«. Sa slikom biskupa J. J. Strossmayera, 29 slika u slogu i 18 umjetničkih priloga. Zagreb 1900. Izdanje »Matice Hrvatske«. lex 8⁰. 658 str.

V nizu knjig, ki jih je »Matica Hrvatska« poklonila svojim članom za l. 1900., je brez sumnje najlepša in najimenitnejša ona, katere naslov smo navedli in ki je posvečena »Narodnomu dobrotvoru biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u spomen petdesetgodišnjice njegova biskupovanja.«

Nosil bi vodo v Savo, ako bi hotel govoriti o imenitnosti moža, čigar ime je zaradi njegove učenosti, zaradi modrosti v cerkvenih in državnih poslih, zaradi radodarnosti v prosvetne svrhe in zaradi žarkega rodoljubja svetovno znano. Vendar hočemo iz uvoda imenovane knjige, katerega je spisal predsednik »Matice Hrvatske« g. vseučiliški profesor Tade Smičiklas, povzeti glavne točke, ker je v njem z lapidarnimi črkami očrtano delovanje biskupovo. Ko je bil imenovan 18. novembra leta 1849. biskupom djakovskim, je proroško slutil, da ga je Bog pozval za velike stvari. V svoji prvi poslanici je dejal, da bode sledil Odrešeniku samemu v ljubezni do domovine. V političnem oziru je bilo njegovo zlato in neprelomljivo stališče: »Hrvatje so l. 1712. sprejeli pragmatično sankcijo, potem ko so bili na cetinskem zboru l. 1527. izbrali Ferdinanda I. kot nadvojvodo avstrijskega in kralja češkega, ne pa kot kralja ogrskega za svojega kralja. Na tem temelju imajo Hrvatje, ki so vedno svoje dolžnosti v izobilju izpolnjevali, pravico, da dobodo kakor drugi narodi popolno federacijo in ravnopravnost v okviru habsburške monarhije. S tem političnim programom se moramo strinjati tudi Slovenci, ki nimamo nobenega državnega prava, ker nam ta program jamči narodno samostojnost v okviru habsburške monarhije.

Ko je l. 1860. osnoval jugoslovensko akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu, je dejal med drugim v osnovnem pismu: »Zgodovina nas uči, da knjiga ne more cvesti v majhnem narodu, a niti v kolikor mu drago mnogobrojnem, a po narečjih razdrobljenem narodu, ako se ta narečja ne zlijejo v eden književni jezik« . . . Razboritejši sinovi jugoslovenskega naroda, katerim je do tega stalo, da dovedejo svoj narod na ono mesto, katero mu ide po odloku božje promisli, vsak dan jasneje uvidevajo, da tako razcepljeni v hrvaško in srbsko, . . . slovensko in bolgarsko vejo trošijo zastonj svoje lepe sile. Odtod se je porodila v njih malone občna želja, da se v kolo hrvaške in srbske književnosti najprej potegnejo bratje Slovenci, katerim bi se s tem zagotovil narodni život in napredek, a nam Hrvatom in Srbom nabavila lepa kita sotrudnikov. Temu kolu bi se mogli približati tudi delavni Bolgari.« Krasne besede, katerih se Slovenci le premalo spominjajo in ki so vredne, da jih zopet in zopet ponavljajo oni slovenski umniki, katerim je do tega, da slovenskemu narodu osigurajo obstanek, kateremu preti raznarodovanje, in napredek v prosveti, ki je mogoč le tedaj, ako se negujejo tudi znanosti, kar nam dosedaj branijo naše malenkostne prilike.

Ko se je l. 1874. otvorilo vseučilišče v Zagrebu, katerega oživotvorjenje je večinoma njegova zasluga, se je biskup nadejal, »da ima vseučilišče biti ono sveto ognjišče, na katerem se imajo razgreti hrvaška srca na ljubav, slogo in edinstvo. Naloga vseučilišča je, da ponehajo predsodki in prepiri med Srbi in Hrvati, ki so rojeni bratje, sinovi ene matere, in da se bratje v eno dušo in eden svet namen spoje. Ali kaj bi dejal o naših prvih sosedih, slovenskih bratih?« — Ko je eden Slovenec dejal: »Bratje Hrvati, znajte, da mi Slovenci vaše vseučilišče smatramo za naše lastno vseučilišče,« tedaj ga je, kakor sam pravi, solza radosti polila. »Bodimo tem bratom hvaležni in pokažimo jim pri vsaki priliki, da je njih usoda naša usoda, da je njih rana naša bol, da je njihovo veselje naša radost.«

Znamenita dela so njegova osnova galerije slik, prekrasna katedrala v Djakovu. Vsako koristno društvo je našlo v njem radodarnega do-

brotnika, in mnogo tisoč goldinarjev so iz njegove roke dobili tudi Slovenci, katerim je bil vedno naklonjen, čemur imamo dokaze tudi v najnovejšem času.

Nedvojbeno je bila krasna misel, da so se hrvaški in slovenski pisatelji in umetniki združili, da dajo izraz narodne in književne sloge in edinstva in onega stremljenja, ki deluje na to, da se Slovenci in Hrvatje zedinijo. Katera prilika pa je bila ugodnejša za tako manifestacijo nego proslava onega moža, ki je neštevilnokrat posvedočil svojo očetovsko ljubezen do bratskega naroda slovenskega? Baš v tem je »Spomen-cvieće« zgodovinske važnosti, ker želimo in upamo, da bode ta knjiga izhodišče za vedno tesnejšo zvezo duševne zajednice med Hrvati in Slovenci.

Pri knjigi je sodelovalo 73 pisateljev: 50 Hrvatov in 23 Slovencev iz najrazličnejših krajev hrvaških in slovenskih. Zastopani so tudi Bunjevci in koroški Slovenci. Tudi različnost političnih načel je o tej priliki umolknila, ter se je pri tej priliki posvedočilo, da se zlagajo liberalci in klerikalci, kadar gre za resnično idealne stvari. Od umetnikov je prispelo 11 Hrvatov in 7 Slovencev.

Na začetku knjige je svečanostni del, ki obsega že omenjeni spis T. Smičiklasa: »O petdesetgodišnjici biskupovanja Josipa Jurja Strossmayerja«, potem so trije prigodni spevi Ivana Trnskega, Fra Grge Martića in Simona Gregorčiča: »Slovenci biskupu Strossmayerju«, ki slavi biskupa kot zvezdo, ki v daljnem iztoku sveti in razliva luč tudi na temno obzorje slovenskega zapada.

V drugem delu se vrstijo poetski in prozajski spisi v pestri različnosti. Tu je spisov geografske, etnografske, arheološke, zgodovinske, književnozgodovinske, filozofske, pedagoške, prirodoslovne in biografske vsebine. Pripovednim spisom je večinoma vzet predmet iz narodnega življenja. Izmed pesnikov omenjamo tukaj A. Aškerčevo »V kripti djakovske katedrale«, ki pravi, da je grob v kripti premajhen za veliko srce biskupovo, nego da naj počiva v živih srcih slovanskih potomcev. Gjuro Arnold v treh oddelkih opisuje dogodbo o zvonarju djakovske cerkve. Lepa je legenda »Siren« Štefana Iskre. Globokoumen je Ant. Medveda »Samsonov genij«. Potresno-realistovska je Eng. Gangla »Rodbinska sreča«. Dežclićeva legenda »Lydijina ruža« opeva mučenico Lydijo. Sijajen je slog v pesmi drja. Trešića-Pavičića »Seoba Hrvata«. Domorodne so pesmi Ivana K. Ostojića in Nikole Ostojića. Fran Neubauer iz Celovca je priobčil globokoumno pesem »Končan je sèn«. — Lepa je tudi Hranilovića elegija »Na solinskim razvalinama« in pesem Silvija Strahomira Kranjčevića »Privid«, v katerem opeva misli, ki so ga obhajale v grobnici poslednjega bosenskega kralja. Naivna je pesem Miroljuba iz Subotice »Pop Ive«. Iz književne ostaline Huga Badalića je elegija »Mučenici Istri«. Milivoj Podravski je opel v epski pesmi »Gjuro Pališna II., biskup djakovački« hrabrost imenovanega biskupa v boju s Turki.

Odlomki dram so drja. Stjepa Miletića »Hrvatski kraljevi«. Krsto Pavletić pa je prijavil odlomek iz trilogije »Petar Svačić«.

Povesti so priobčili: Lovretić Gjena in Lovretić Josip »U oči biskupova dana«. Dr. Ivan Tavčar je podal štiri sličice, »Pomlad« naslovljene. Ksaver Š. Gjalski slika v »Gospodinu s kaptola« zagrebškega kanonika, rodoljubnega moža starega kroja, ki se je čvrsto držal svoje sladke kajkavščine. Slika iz Istre »Brez službe« Viktorja Car-Emina predstavlja narodnostne odnošaje v istrskih malih mestih. Kakor ta, je zanimiva tudi črtica Svetozara

Ritiga »Iz vojske«. Jagoda Truhelka je spisala jako sentimentalno silhueto »S obala Drave. Medju večerom i noći«. — Lepa psihološka študija je slika »Med hrastjem«, katero je spisal Ivo Šorli. — Povest Davorina Trstenjaka »Plemenita žena« je zanimiva edino zaradi tega, ker v njej nastopa biskup Strossmayer. Josip Draženović popisuje v sliki »Miše ću ti izagnat iz kuće« siromaštvo in prepirljivost ličanskih seljakov. Janko Barlè oživlja v spisu »Ob Kolpi« spomine iz mladih let. Čedna je črtica A. Jukića »Usrećeni«. Vrlo lepa je slika »Starac Luka« iz Podgorja v hrvaškem Primorju, katero je spisal Vjenceslav Novak. Zanimiva je povest Jos. Kostanjevca »Bila je pomlad«. Srgjan Tucić je priobčil povest »Stana« iz niza črtic »Slavonska sela«. Gjuro Deželić podaje v »Ljubinkovačkem klubu« sliko iz družtvenega življenja zagrebškega. Prav zanimiv je Roberta Pintarja »Izlet iz Gospića na Sveto Brdo«. — Božidar Kukuljević-Sakcinski je poklonil legendo »Ruža požrtvovnosti«. Frana Govekarja povest »Vanda« je zanimiva. Fr. Ks. Meško je prispel z ginljivo sliko »Pšenično zrno«. Zanimiv psihološki prizor je Janka Leskovarja »Patnik«. Dve krajši črtici sta O. Mladena Barbarića »Noć kod crkve« in R. Peruška črtica iz Bosne »Poštenjak«.

Zgodovinske vsebine so doneski: Vjekoslava Klaića crta »Horvati i njihovi gospodari«. Književnozgodovinska je razprava Nikole Andrića »Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima«. Simon Rutar je spisal zgodovinske beležke »Nekaj o bojnem bratsvu Slovencev in Hrvatov«. Profesor Milivoj Šrepel v književnozgodovinski študiji »Prešernov utjecaj na Stanka Vraza« navaja mlajše pesmi Vrazove, ki imajo slične motive kakor Prešernove, in prevode Prešernovih pesmi, govori o prijateljstvu obeh pesnikov, o zbiranju narodnih pesmi itd.

Dr. Brunšmid govori o nekem rimskem kamnu, ki se je slučajno zopet našel v neki djakovski hiši, v spisu »Rimske veksilacije v Mitrovici«. Jožef Benkovič je priobčil spis: »Slovenski duhovniki — gojitelji prosvete«. Pisatelj govori kaj oblastno in namigava tudi na današnje politične razmere. Da so bili Arnold de Bruck, Wulfen, Erberg in Hohenwart Slovenci, ne verujem. Tudi ni prav nič dokazano, da se je od vseh učiteljev v ruški šoli zahtevalo temeljito znanje slovenščine. Objektivnost (?) pisatelja se kaže v tem, da med pesniki duhovniki ne omenja Aškerca! Jako zanimivo opisuje postanje, zgodovino mesta Solina, njegove ostanke in ruševine Klisa don Frane Bulić v obširnem spisu »Po ruševinama staroga Solina«. Ivan Milčetić je opisal življenje in književno delovanje leksikografa Voliggija v spisu »Josip Voltić«. Ivan Vrhovnik je orisal podpornike slovenskega slovstva v spisu »Slovenskemu slovstvu meceni«. Anton Trstenjak je priobčil izvod svoje razprave, ki je izšla v letošnjem »Zvonu« pod naslovom »Odlomek iz ogrskoslovenske književnosti«. — Gjuro Šurmin je dognal v svoji študiji »Iz zajedničke književne prošlosti Bosne i Slavonije«, da so v prošlih časih bile vezi med raznimi književnimi centri hrvaškimi zelo rahle, in da so bili dialekti za svoje kraje književni govor. Dr. Matija Murko je po novih virih osvetlil »Početek Gajevih »Novin« in »Danice«. Dr. Oton Kučera je popisal življenje astronoma drja. M. Bogdanića. »Pavićevo Nadodanje Kačićevu Razgovoru ugodnom« je naslov literarnozgodovinski razpravi drja. Stjepana Bosanca. Dr. Fran Vidic je opisal mecenatsko delovanje barona Žige Cojza v spisu »V hiši slovenskega mecena«.

Poetsko nadahnjen je opis djakovske stolne cerkve iz peresa drja. Franja Markovića. Poljudni razpravi o narodnem tkivu in vezivu ter o čilimih Matka Čepelića je naslov: »Biskup Strossmayer u Narodu«. Milan Šenoa je podal geografsko-zgodovinski načrt »Djakovština«. Franjo Šaver Kuhač v razpravi »Glazba v djakovačkoj biskupiji« uči, da je djakovska biskupija zaklonišče hrvatske narodne glasbe. Dr. Fr. Lampe je podal lapidarno-kratko kulturno črtico: »Verstvo in narodne šege — zlasti Slovencev«. Josip Lavtižar je opisal »Izvir Save-Dolinke«. Kamila Lucerna popisuje »kolo«. Konec knjige t vori dr. Luke Jelića spis »U Ninu na gospu od Žečeva«.

Predsednik jugoslovenske akademije Josip Torbar je priobčil članek »Zakon svršnosti u prirodi«. Marija Jambrišakova je sestavila najvažnejša pravila vzgoje za hrvatske matere. Dr. Ante Bauer se trudi v éssayu »Religija i znanost« dokazati, da si nista imenovani v nobenem nasprotju.

Evgen Lah je priobčil pod zaglavjem »Josip Juraj Strossmayer in »Slovenska Matica« nekaj dopisov, zahvalnic in čestitk.

Razen slike biskupa Strossmayerja je knjigi priloženo 18 slik, katere so posnete po originalih teh-le umetnikov: Robert Auer: »Svečani dan«, Vlaho Bukovac: »Sv. Josip«, Klement Črnčić: »Sa istarske obale«, Bela Čikoš: »Oplakivanje Isusa«, Robert Frangeš: »Bogoslovje«, Oton Iveković: »Zagreb v snegu«, Nikola Mašić: »Kita cvijeća za čestitku«, Slava Raškaj: »Mlin kod Ozlja«, Ivan Rendić: »Vjerujem!« Ivan Tišov: »Glasba«, Rudolf Valdec: »Dr. Franjo Rački«. Poleg teh Hrvatov so sodelovali ti-le Slovenci: Ivan Grohar: »V nedeljo zjutraj«, Anton Koželj: »Opravljanje neveste«, Janez Šubic: »Sv. Martin«, Jurij Šubic: »Sv. Kozma in Damijan«, Ivan Vavpotič: »Martin Krpan z Vrha«, Ferdo Vesel: »Študija« in Ivan Zajc: »Angel varuh«. Dela R. Valdeca, J. Rendića in J. Zajca so kiparska. Razen tega je pridejanih še 29 slik, ki kažejo podobe iz djakovske stolne cerkve (6), rimski žrtvenik, posvečen Jupitru Monitoru iz Mitrovice, ruševine starega Solina (14) in Nina (8). — Vnanja oprema knjige je sijajna. Papir močan in lep, tisk jasen, slike izdelane v praški češki grafični společnosti »Unie«.

Uvažujoč vse momente, smemo knjigo imenovati divotno, in vsakdo jo bode z zanimanjem prečital. *R. Perušek.*

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. Drugi del. Debatno pismo. Avtografiral gimn. prof. I. Mach, kom. stenograf, učitelj stenogr. in urednik »Těsnopisných Zábav« v Kraljevem dvoru. Cena nevezani knjigi 2 K 40 h. V Ljubljani. Založil Fr. Novak. — Natisnila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Litografiral I. Farský, »uměl. ústav polygraf« v Pragi. 1901. str. 64 + 28, 8°. —

Še prej, nego smo se nadejali, podal je marljivi Novak slovenskemu narodu tudi debatno pismo, ta najracionalnejši in najlogičnejši del stenografije, kateri zahteva od brzopisca bujen proces mišljenja, da se zamore poglobiti v misli govora, ki ga hoče beležiti. Zato debatno pismo ni domena fiksnih, obveznih okrajšav, pač pa široko polje za svobodno krajšanje pojmovnih besed v stavkovni zvezi in za zmiselne okrajšave, ta vršek debatnega pisma in obenem najlepši triumf tvornega uma. To je jedro debatnega pisma ali, kakor se tudi pravi, stavkovnega krajšanja.

Že pri besednem krajšanju Novakove slovenske stenografije občuduje vsak stenograf izredno moč, s katero pisatelj tako mojstrsko obdeluje dotično

tvarino. Kaj pa mu daje to moč? — Odgovor je kratek: temeljito poznavanje slovenskega jezika in temeljito poznavanje stenografije. To sta dva granitna stebra, na katerih sloni mogočno kot veličasten gotski hram Novakova slovenska stenografija. In tako tudi mora biti. Tako je delal tudi mojster Gabelsberger, ki je za svoj sestav proučeval jezike, mnemoniko, pasigrafijo, kriptografijo in umetnost dešifrovanja; a zraven tega je še iz velikega Adelungovega slovarja, kateri obsega štiri kvart-zvezke, list za listom izpisoval vse nemške korenske in debelske zloge z vsemi njihovimi preglaski ter jih, oziraje se samo na soglasnike, leksikalno urejal. Zato je pa tudi ustvaril brzopisni sestav, ki je in ostane pravi orjak.

Tedaj, če že pri besednem krajšanju občudujemo pisateljevo moč, kaj šele v stavkovnem, kjer je največjega pomena etimologijska razčlemba besed. In ravno to razpravlja Novak v svojem debatnem pismu z nedosegljivo temeljitostjo in z imponirajočo jezikoslovno suverenostjo. Njegov prehod v debatno krajšanje je fina srebrna struna, katera tako lepo in tako nežno veže drugi del stenografije s prvim. Razdelitev okrajšav je pregledna, navodila o krajšanju jasna, vzgledi posebno primerni in instruktivno krajšani. V dodatku je podal pisatelj vestno sestavljen in lepo razjasnjen zaznamek brzopisnih okrajšav in svoje delo zaključil z naukom o stenogramu v posnetku. Prepričan sem, da bodo Novakovega debatnega pisma močno veseli slovenski komorni in vsi tisti stenografi, kateri hočejo pisati mirno, vztrajno, kratko in z večjo hitrostjo.

Papir tisk, lito- in avtografija, vse to je tudi v tem delu izborno lepo. Dobro je storil avtograf, da je pismo v prvem delu večje nego v drugem. Začetnik mora imeti jasne in določne elemente pred seboj, da si jih zavoljo potrebne akuratese v začetku lahko dobro ogleda in zapomni. Pozneje bodi pismo manjše in konciznejše, prava stenografija, a ne platigrafija. Tudi temu lepemu in s tolikim trudom napisanemu delu je cena prav nizka.

Sedaj, ko imamo Slovenci popolno in tako izborno stenografijo, da je celo uradno glasilo kralj. stenografskega instituta v Draždanih imenuje »ein in jeder Hinsicht wohlgelungenes Werk«, pač ni nobene ovire več, da se na vseh srednjih šolah bodočega šolskega leta začne s poukom slovenske stenografije. Če se to ne zgodi, ležal bode ta s toliko ljubeznijo, s tolikim trudom in stroškom brušeni sijajni demant zaprašen in s pajčevino preprežen v — magacinski temi! — In to bi bil neodpusten greh, storjen na narodu, kateri tega ni zaslužil. Iz lastne učiteljske izkušnje vem, kako lahko in kako hitro se dijaki nauče nemške stenografije, če so se poprej naučili stenografije svojega maternega jezika. Saj je pa to tudi edino prava pedagoška pot: v sladkem maternem jeziku in na njegovi podlagi, katerega si z mlekom vsesal, uči se vsega, tedaj tudi stenografije! *Prof. Mijo Vamberger.* (Karlovac.)

Knjige »Slovenske Matice«: Dr. K. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del, 3. zvezek. (Konec.) 1901.

Končano post tot discrimina! Nervozni so postali kritiki, nervozen je že pisatelj sam. Trpkost objemlje vsako besedo, ki jo govori kot človek k človeku, z bridko resignacijo je poslal ta zvezek med svet. In mi se ne moremo in ne smemo rogati možu, ki je delal mnogo, mnogo žrtvoval za težavno, prevažno podjetje; užali se nam, ko po dokončanem delu namesto ponosnega, srečno-zadovoljnega »Iamque opus exegi . . .« zaslišimo le glasove nevolje. — Vendar je preveč bojevitosti! Kritiki delajo javno mnenje, ali je vprašanje, ga li

naredijo! Naj bi prepustil pisatelj knjigo občinstvu; lahko mu jamčimo, da se njegovo delo rabi in se bo rabilo nešteto večkrat kakor večina knjig, ki so izšle sodobno. Zakaj se peha s kritiki v knjigi, ki izključuje načelno polemiko? Ko bi opustil to borbo, bi se mu »Predgovor«, ki je v bistvu le samoobramba, ne bil tako ponesrečil; mučno je gledati, kako se iščejo protidokazi; primeri one nebodijihtreba životopise nemških slovstvenih zgodovinarjev! Ne verjeli bi zlasti, da se g. Glaser zmeni tudi za — »Novo Nado« . . .

Dobro nam je došlo, da je pisatelj sam spoznal sebe in svoje delo. »Neizogibno potrebno je . . . da se enkrat kolikor možno natančno konstatuje, kaj imamo« (S. X.); »sprva se mora postaviti zanesljiva podlaga« (S. VIII.). To je tudi moje mnenje. »Premnoge podrobnosti in suha fakta« se morajo enkrat navesti. Zato je zahteva, naj bi se bil Glaser vzel za vzorec nemško Schererjevo slov. zgod. ὕστερον πρότερον. — O tem drugi pot.

V tem zvezku se končava vzgojeslovje, podaje se pregled časnikov in časnikarstva, obdelava se pravoznanstvo, bibliografija z dostavki in popravki zaključuje snov. Najbolj mi ugaja Dr. Majaronov »Splošni pregled« pravoznanstva. — Vzgojeslovje seza v podrobnosti, ne povsod enakomerno; hvale je v njem preveč. Tuintam se dobijo curioza, n. pr. »Gangl je še spisal »Materine sanje«. Knjižica je jako lična ter stane 15 kr.«! — — Pri mnogih podatkih se prekorači meja 1895. l. Res bi se lahko — najlože v bibliografiji — dostavili poglavitni najnovejši pojavi pri že prej označenih slovstvenikih, ali dosledno: »Tavčar, Povesti 1896—1900« čit. v bibliogr., ne najdemo pa Aškerčevih »Novih poezij (tudi 1900!). »Predgovor«, ki obseza dejstva do l. 1900., je pisan »v Trstu, meseca decembra 1898«!! Podrobnosti bi se nabralo več, tudi tiskovnih pomot (n. pr. s. 371. B*o*udouin, v imeniku B*a*udouin i. dr.), pa pri vsem tem je delo velikega pomena, nagromadeno je v njem obširno gradivo, ki je na raznih mestih tudi pragmatično predelano. — V celoti je in mora biti knjiga zbirka. Pri zbirki je prva potreba, da je lahko porabna; to se doseže: 1) po pregledni razdelitvi; te naša knjiga nima, ima jo tem manj, ker so posamezni deli zasnovani po različnih načelih. Preostaja 2) pripomoček: natančna kazala; od njih zanesljivosti in popolnosti zavisi vplivnost take knjige, ki se ne čita v celoti za zabavo in se ne »študira«, ampak služi v informacijo. To je vedel g. Glaser; pridejal je dvojno kazalo črez vse delo: »Kaz. po strokah« in »Imenik«. — Neugoden je že zunanji vtisk; zakaj se tiskata v nepretrganih vrstah? Tega slabega papirja bi res ne bilo škoda! Razdelitev po strokah je dobro došla, ali ker zavzema poglavitno imena pisateljev — »Imenik« izključno — in je podreditev v stroke često preporna, nam nikakor ne nadomestuje pred vsem potrebnega stvarnega kazala, ki bi podalo knjigi vso porabnost in jo izčrpalo do dna. — Drugo vprašanje: so li kazala, ki jih imamo, polna in zanesljiva? Poskusimo! Dr. Fran Zbašnik je uvrščen (s. 367.) med »urednike«; ker menda tja spada kakor zmaj med ptiče, sem ga iskal drugod. »Imenik« navaja str. 412. (tam je naslov njegove povesti »Na krivih potih«) in kot glavno mesto z debelim tiskom IV. 277. Kaj je tam? Župnik Fr. Zbašnik in njegova »Duhovna lekarna«! Glavno mesto za dr. Zbašnika (IV. 367) niti navedeno ni!

V malem bi bil torej g. Glaser lahko dosegel še veliko; sicer priznajmo: kar je mogoče enemu človeku v njegovih razmerah storiti, to je storil. Zasluge mu jemljemo tem manj, ker je za naše razmere posebno veljaven Propercijev rek: In magnis et voluisse sat est! *Dr. Jos. Tominšek.*

Upodabljajoča umetnost

Dva Zajčeva reliefa za bodoči Prešernov spomenik sta bila v fotografskih snimkih razstavljena pri Schwentnerju. G. Ivan Zajc si je izbral dva prizora iz Prešernovih pesmi. Prvi je slovó Črtomirovo od Bogomile, drugi pa balada »Ribič«. Oba reliefa pričata, da utegne biti ravno ploskvorezba njegova »stroka«. Ko gledamo dramatično upodobljeno slovó Črtomirovo, prihajajo nam na misel verzi:

. . . »Objeta sta ko bi bila telesa
engà, spustiti ustno ustna noče.
Si iz lev'ga oče, desnega očesa
jok briše . . .«

Ako motrimo ubogega ribiča, kako se bori z valovi in z zapeljivimi povodnimi vilami, vabečimi ga s svojimi dražestmi v propast, spominjamo se stihov:

»Enkrat se valovi morjá razdelé,
prikažejo 'z njih se dekleta lepé,
do pasa morske dekleta nagé . . .
Se kopljejo, smejejo . . .
— — — — — — — —
Fant s celo močjó se v veslo uprè,
ni mar mu skalovja, viharjev ne . . .«

A. A.

Umetniška razstava v Zagrebu. »Umjetnički dom« na Franja Josipa trgu je 1. maja zopet otvoril svoja vrata letošnji pomladnji umetniški razstavi. Prvo besedo imata to pot Medović in Iveković. V obeh velikih dvoranah visi po stenah toliko in tako krasnih del, da se težko ločiš od tega svetišča, kjer triumfuje slovanska umetnost, umetnost, ki se je porodila v dušah teh dveh odličnih naših bratov Hrvatov. Med 128 slikami in studijami, ki sta jih razstavila Medović in Iveković, vidite portrete, pokrajine, genre in zgodovinske slike. Zanimivo je, da sta oba umetnika v svojih umotvorih i epika i lirika — če smemo zgodovinske slike in genre imenovati epske in pokrajine lirske.

V razstavnem katalogu se vrstita Medović in Iveković kar zaporedoma, le tupatam stoji vmes kako drugo ime.

Oba sta genialna umetnika, velika slikarja. Medović pa stoji glede tehnike brez dvoma na višji stopinji popolnosti. Medović me spominja v svojih zgodovinskih slikah na eni strani na Siemiradzkega, na drugi pa na Brožika. Medović ljubi antiko, in v teh slikah veje duh Siemiradzkega. Primeri njegove slike: »Pompejanka«, »Žrtva Bacchu«, »Rimljanka«, »Mark Antonij«. Čudovita stvar je ta »Žrtva bogu Bacchu!« Slika, ki je bila razstavljena že na milenijski izložbi v Pešti in pa l. 1897. v Kopenhagenu, vzbuja občno pozornost po svoji snovi, tehniški dovršenosti, plastičnosti in napravi na vsakega gledalca globok vtisk. Z ljubeznijo pa jemlje Medović svoje snovi tudi iz svoje hrvaške zgodovine. »Dolazak Hrvata« je vsekakor grandiozno koncipirana snov. Dovršena še ni, a bode, kadar izvrši mojster poslednjo potezo na svojem platnu, krasna stvar. Hip, ko zagledajo Hrvati morje, je dramatičen; veličastno morje je naredilo na prišlece božanski vtisk. Imenitna, do najmanjših detailov fino

izvedena, krasno kolorirana slika je »Spletski državni zbor« v cerkvi. Ta slika spominja gledalca z ozirom na dovršeno risano notranjščino cerkve in pa na paramente zbrane duhovščine na Brožikovega »Husa«. Krasna slika so »Srijemski mučenici«. Medović je tudi nežnočuteč pokrajinar. To priča »Groblje u kuni«, ki je bilo lani na svetovni razstavi pariški. Vrhutega je razstavil Medović svoj portret — on je duhovnik — ter še par drugih in celo vrsto studij, nekaj tihožitij i. dr. . . .

Medoviću kongenialen, čeprav še ne tako razvit in dovršen umetnik, je Iveković, ki je enako spreten v čuvstvapolnih pokrajinah kakor v dramatičnih zgodovinskih slikah, dobrih portretih in finih genrih. Morebiti najboljša razstavljena genre-slika njegova je »San graničara«, ki je polna poezije, četudi je simbolika sanj nekoliko preveč vidna. »Veronika Deseniška« nam kaže v dramatični koncepciji tragičen hip iz slovensko-hrv. zgodovine. Slika je krasna. Dovršeno lep je prizor: »Oproštaj Zrinskoga i Frankopana od Katarine Zrinjske«. Nekako v duhu stare šole je slikan »Harač«, ki predstavlja znani prizor iz »Čengića-age«. Velik mojster je Iveković v pokrajinah. Poglejte samo, kakšen je njegov »gledališki trg zagrebški v snegu«! Te barve! Najlepši njegovi sliki te vrste pa sta nemara: »Idila u slavonskoj šumi« in pa »Na šuljanju«. To je lirika! Iveković je razstavil tudi več portretov in studij.

Med Medovićevimi in Ivekovićevimi umotvori visi tupatam še par proizvodov drugih umetnikov in umetnic.

Viktor Rimay ima par dražestnih bronzovih skulptur (po Donatellu in Frangešu). Vučetić je razstavil par lepih portretnih studij, Sitzer pa neko tihožitje. Poseben prostor zavzemajo »Šole«. Tu so razstavili nekateri mladi nadarjeni slikarji in slikarice nad 50 svojih prvencev. Večina teh mladih umetnikov in umetnic prihaja iz šole Medovića ali pa Ivekovića. Prepričani smo, da se marsikateri izmed njih razvije sčasoma v popolnega mojstra.

V krilu, ki stoji vhodu nasproti, je pa razstavljenih nekaj arhitektonskih modelov. Ti modeli so deloma samo narisani, deloma pa so uliti v mavčevi masi. Tu vidite načrte in modele za cerkve, sinagoge, vile, privatne hiše, za trgovski muzej v Zagrebu i. dr.

Kaj pa — v Ljubljani letos ne bomo imeli nobene umetniške razstave? Kaj je s hrvaško umetniško razstavo v Ljubljani? Kaj dela naše »umetniško društvo?« . . . (Konec prih.) *A. A.*

Med revijami

»Narodnogospodarski Vestnik« se imenuje mesečnik, ki ga je začelo izdajati na novo ustanovljeno slovensko trgovsko društvo »Merkur« v Ljubljani. Ureja ga g. dr. Viktor Murnik, tajnik trgovinske zbornice. »Narodnogospodarski Vestnik« se ne bo pečal samo s trgovinskimi stvarmi, ozirati se mu bo, kakor piše uredništvo, na vse narodno gospodarstvo, ki mu je ravno trgovstvo gibalo in gonilo. Pred vsem ne bo zanemarjal industrije in obrti, s katerima vežejo trgovino najožje vezi. In ker trgovca živo zadevajo trgovska, carinska, davčna politika, pa tudi deželno in državno finančno gospodarstvo, bo pozoren tudi na te stvari. List bo sploh zastopal narodnogospodarske koristi slovenskega

naroda . . . »Narodnogospodarski Vestnik« je lep znak razvijajočega se in napredujočega slovenskega trgovskega stanu. Prvi dve številki imata izbrano in aktualno vsebino. Med drugimi članki omenjamo samo obširno razpravo o bodoči slovenski višji trgovski šoli, ki je pač nujna potreba za ves slovenski trgovski stan. »Narodnogosp. Vestniku» je cena za celo leto 8 kron.

Коло — Kolo, književni i naučni list, je začel izdajati letos v Belem gradu D. A. Živaljević. Izhaja po dvakrat na mesec. »Kolo« se ozira rado tudi na nas Slovence. Med drugim prinaša prevod Rutarjevega potopisa »Carigrad«. Sotrudnik »Kola« je tudi g. Gavrilović. V petem zvezku piše nekdo o švedskem pesniku grofu Snoilskem, ki je, kakor sam pravi, po rojstvu Slovenec, in pa o Jensenu. V 8. zvezku z dne 16. maja (st. st.) pa je objavil g. A. G.(avrilović) članek »Kořak u književno jedinstvo«, v katerem poroča o »Zvonovem« predlogu, tičočem se vzajemnega književnega delovanja »slovenske in hrvatske Matice«. Gosp. Gavrilović s srbskega stališča pozdravlja z navdušenjem naš predlog, priporoča ga Hrvatom v resno uvaževanje ter dostavlja, da bi bilo dobro, ko bi se Slovenci seznanili tudi s srbskimi narodnimi pesmimi . . .

Naše obnebje

Astronomski koledar za junij. Merkur je večernica. — Venera se prikaže tekom junija kot večernica na severozapadnem nebu. – Mars sveti na zapadnem večernem nebu in zahaja 1. junija ob 1. po polnoči, proti koncu mesecu pa po 11. po noči. — Jupiter se vidi celo noč; začetkom meseca izhaja ob 10. zvečer. — Saturn izhaja začetkom meseca ob $10^1/_4$ zvečer, konec junija pa ob zapadu solnca na jugovzhodnem obzorju.

Splošni pregled

Petdesetletnica Vrazove smrti. Dne 24. maja je minulo 50 let, kar je umrl slavni »Ilir«, naš slovenski rojak Stanko Vraz, porojen v Slovenskih Goricah na Štajerskem. Vraz ni bil samo genialen pesnik, ki je ostavil za sabo knjigo nesmrtnih poezij, on ima tudi zaslug kot nabiratelj slovenskih narodnih pesmi. V naši jugoslovanski zgodovini pomenja Vrazovo ime pa še cel program. V dobi ilirizma je bil kot Slovenec popolnoma prestopil v hrvaški tabor, misleč, da pojde za njim tudi vsa ostala slovenska inteligencija. To se ni zgodilo. Pa četudi ilirizem ni zmagal, vendar stoji v naši polpreteklosti Vrazova podoba kakor nekak velikanski proroški kip, ki nam vsem neprestano kliče v spomin, da le v najtesnejši zvezi s hrvaštvom in srbstvom, le v živi in v dejanski duševni in kulturni vzajemnosti z ostalim jugoslovanstvom in pa z vsem slovanstvom sploh smo Slovenci nekaj, prepuščeni samim sebi in ločeni od svojih plemenskih bratov pa smo šibko drevesce, ki ga podere prvi vihar..

Ljubljanski Zvon

Zrinski in Frankopan.

(30. aprila 1671.)

»Krvavo se svita skoz lino nov dan . . .
Hej, spavaš še, dragi ti moj Frankopan?«

»»Kako pač bi spaval? Že minul je mrak . . .
Ah, kakšen sem sanjal ti san jaz sladak!

»»O Zrinski! Kako je bil krasen san moj!
Kako je bil velik! . . Končan je bil boj . . .

»»Končana je bitev . . . Topóv grom molčí . . .
A najin sovražnik na tleh tam leží . . .

»»Hrvati zdaj niso več tolpa robóv.
Otela sva midva jih sužnjih okóv . . .

»»Očina je rešena tujih verig . . .
In zmage povsod ti razlega se krik.

»»O sveta svoboda! Tvoj božji obraz
zagledal sem vendar naposled še jaz . . .

»»Junaku, ki suče meč s hrabroj rokój,
obraz, ti svoboda, pokažeš mu svoj . . .««

»Svoboda, svoboda! Da, moj Frankopan!
Prekrasen res sanjal nocoj si ti san!

»O sanjaj, o sanjaj, pobratim! Saj veš:
le v sanjah svobodo še gledati smeš . . .

»Kdaj ôdpre se nama pač ječe té dver?
Jaz nádeje več je ne vidim nikjer . . .

»O meč, o moj meč, ti junaški moj meč!
Ne bom res nikoli v boj nosil te več?« . . .

»»O ne obupavaj, moj Zrinski, nikár!
Ni zadnji ugasnil še nadeje žar!

»»In dokler Bog večni nad nama bedí,
po žilah pa nama pretaka se kri,

»»ne kloniva duhom! Pokoncu glavó! . . .
Čuj, zunaj pred vrati — kak hrum je tam to?

»»Rožljajo že ključi . . . Ah, vhod je odprt . . .
Svoboda li bliža se zdaj, ali smrt? . . .««

»Sodniki so najini, brate! . . . Gorjé! —
In čela nabirajo v resne gubé . . .«

»»»Bog z vama, o viteza! . . . Velik je greh,
greh vajin v nedavno minulih baš dneh . . .

»»»Izdati cesarja — največji zločin!
Kako naj kaznuje nezvesti se sin?

»»»In vprašali vse smo učene možé.
In bélili vsi so si modre glavé.

»»»In leto in dan tam študirali so,
in bukve debele prebirali so . . .

»»»In smrt na grmadi — bil njihov je sklep,
po dolgem premišljanju tehten ukrep.

»»»Ne bojta se, viteza, dnešnjega dne!
Usmiljeno cesar ima še srcé.

»»»Srce svoje zlato je vama odkril.
On vaju je, čujta, — pomilostíl!

»»»Ne bosta gorela! . . . Ne bojta se več!
Le glavi odrobi dnes vama meč . . .

»»»Poprej pa še vsakemu desno rokó
odseka krvník vama . . . Tó, samo tó! . . .«««

A. Aškerc.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

XIV.

Župniku je bil povedal cerkovnik, kaj se je zgodilo z Manico, in kdo je njen zapeljivec. Bilo je nekega četrtka popoldne, ko mu je prišel s to novico . . .

Ko je gospod Rajmund to slišal, je zardel, in polotila se ga je velika razburjenost.

»Tako? . . Kdo pravi to?« je vprašal, in jezik mu je naglo švigal ob ustnicah.

»Kdo pravi? I vsi ljudje vedo o tem!« odgovori cerkovnik skoro nejevoljen, da mu župnik ni takoj verjel.

»Vsi ljudje? . . Mhe! . . In Dolfe,« praviš . . . »Dolfe . . . Dolfe? . .«

»I Dolfe, da! . .«

»Dobro, že dobro! . . Pojdi . . . pojdi! . .«

Odslovil je skoro neprijazno cerkovnika; videlo se je, da mu njegova novica ni bila prijetna . . .

In res ga je navdalo neko čudno, bridko čuvstvo, ko je slišal to . . . Do deklice, ki se je bila ponesrečila, je gojil čudne, čudne simpatije . . . Često ga je motila njena podoba pri opravljanju božje službe, pri molitvi in celo v spanju . . . Kadar je stal na prižnici, so mu njegove oči najrajše počivale na njej, in z nepritajeno radostjo ji je zrl v njen nedolžni obrazek, kadar je stala spodaj pod prižnico ter s povzdignjenimi rokami strmela gori k njemu, kakor bi se bala, da ne bi preslišala katere njegove besede. In še potem, ko je bil že pred oltarjem, se mu je prikazovala njena dražestna glavica med glavami angelov in svetnikov, katerih podobe so krasile oltar . . . Da, dogajalo se je celo, da se ga je lotevalo burno hrepenenje po tem sladkem bitju, da je čutil neko čudno domotožje po njej . . . Bavil se je često ž njo v mislih, in kadar se je spomnil, da postane prej ali slej žena, in da bo kdaj ljubezen do moža zakraljevala v njenem srcu, zavladali so neprijetni občutki v njegovih prsih . . . Rajši bi bil že čul, da je stopila v kak samostan, da se je odpo-

vedala za vedno svetu, ko že ni moglo biti drugače . . . No, in zdaj — In da je bil baš Dolfe tisti — —! . .

Gospodu Rajmundu samemu ni bilo popolnoma jasno, je li bilo to, kar mu je polnilo srce, zgolj ogorčenost nad onim, ki je storil tako zločinstvo, ali pa je bilo tudi še kaj drugega pri tem... A toliko je znal, da mora dati duška svoji nejevolji . . . Posegel je po palico in klobuk ter se napotil naravnost proti Dolfetovemu domu. Toda ko pride mimo hiše konsumnega društva, potrka nekdo na okno. Ozrši se, vidi Dolfeta, ki ga je vabil noter . . .

»Ravno prav!« si misli. »Saj ti tukaj tudi lahko povem svoje mnenje!«

A ko stopi v sobo in vidi, da sedi Dolfe pri polni steklenici, se mu takoj omehča srce. Nad takim človekom, ki je bil tako vnet za njegovo stvar, da je celo ob delavnikih pil društveno vino ter pospeševal na ta način njegove namene, ni mogel nastopiti tako, kakor je sicer znal. Nagovori torej Dolfeta dokaj ponižno:

»Ti, Dolfe, lepe reči čujem o tebi! . . Ali je res, kar pripovedujejo? . .«

Dolfetovo načelo pa je bilo od nekdaj: lagati, kolikor se da! Če je šlo za to, da se spravi iz zadrege, se laži nikdar ni zbal. Tudi zdaj je govoril tako spretno, da je bil župnik kaj hitro prepričan, da se mu godi krivica, in da je gotovo vse kdo drug tisti, ki je zaslužil njegovo jezo. Ker mu je Dolfe pridno nalival, je polagoma celo pozabil na to, s kakšnim namenom je bil prišel semkaj, in ni trajalo dolgo, pa sta bila zapletena v vse druge pomenke. Zmotil ju je pri tem Baston, ki je stopil v sobo. Tudi ta se je bil namreč prelevil. Ker je videl, da z gasilnim društvom le ne gre več in mu liberalci niso hoteli izkazati te časti, da bi ga bili izvolili za župana, je izkušal priti drugje do veljave. Poglavitni vzrok pa, da je bil prestopil na župnikovo stran, je bila nečakinja njegova.

Bila je to izredno lepo, iskro dekle, srednje, a krepke postave, bohotnih, mogočnih prsi, pa temnordečih, žarečih lic. Komur je pokazala svoje bele zobe in v kogar je vprla svoje okrogle, mačje oči s tistimi velikimi, izpreminjajočimi se zenicami, je bil izgubljen! Moške begati je znala ona kakor le malokatera! . . . Dasi je bila ena prvih devičaric in je oblekla belo obleko, kadar se ji je le nudila prilika v to, je vendar streljala s svojimi pogledi po moških, da so se kar iskre kresale . . . Bila je izvrstna vada za društvo, in marsikdo je hodil samo radi nje popivat semkaj . . .

Baston je bil izgubil precej prvič glavo, ko ga je bil zadel njen izzivajoči pogled. Zgodilo pa se je bilo to na sv. Telesa dan, ko je stopal on v svoji zlati uniformi, ona pa v svoji beli, s ščipkami bogato obloženi obleki za procesijo. Nasmijala se mu je bila tako resolutno, kakor bi se od nekdaj poznala. In on si je v svoji domišljavosti razlagal to stvar precej po svoje. Kmalu po tistem pa se je izmuznil nevesti, s katero bi bil moral biti že kmalu oklican, in od tistihdob je bil eden najpridnejših obiskovalcev konsumnega društva . . . Prihajal pa je, če je le mogel, najrajši ob takem času, ko je mislil, da bo sam. Tudi danes se je nadejal, da ob tem času ne dobi nikogar v društveni pivnici. Ko zagleda torej župnika in Dolfeta, se mu stemni nekoliko obraz, vendar pa pristopi k njima. Ker so bili trije, si vele prinesti karte, in pri igri so pozabili kmalu na vse drugo . . .

Igranje in popivanje je bilo v konsumnem društvu sploh na dnevnem redu. Črez dan ljudje sicer niso kdo ve koliko prihajali, a na večer je bila vedno zbrana večja družba, ki je ostajala pozno v noč. Ob nedeljah in praznikih pa se je tudi črez dan vse trlo ljudi.

Da bi vzdignil svoj politični vpliv in da bi imel pri prihodnjih volitvah tem več prostovoljnih in neprostovoljnih privržencev, je bil prišel gospod Rajmund na izvrstno misel. Izpremenili so pravila konsumnega društva tako, da je pristopil lahko vsakdo, če tudi deleža ni plačal. Kdor pa je bil ud, je dobil blaga tudi na kredo, kolikor je hotel. Z denarjem je zalagala društvo osrednja posojilnica, s katero so bila vsa konsumna društva v zvezi, in tako se je pričel v Poljanah pravi eldorado za vse tiste, ki niso dosti mislili, in katerih skrb ni segala dalje nego od danes do jutri . . .

Šumno in hrupno je bilo zdaj življenje v Poljanah, in malokdo se je brigal za to, kar se je pripravljalo po tihem. Malokdo je mislil na to, da se veselje lahko hipoma izpremeni v žalost. Vsakdo je gledal le, da bi tem več dobička imel od društva, da bi tem več použil in popil zastonj — vse drugo je bilo ljudem postranska stvar. Za tragiko, kakršna je bila zavladala v Tomaževi hiši, pa ni imel že celo nihče ne razuma, ne srca . . .

Po tistem groznem nastopu ni govoril Tomaž več ne z ženo ne s hčerjo. In tudi drugih ljudi se je izogibal. Z nasprotniki ni maral priti v dotiko, ker je vedel, da bi ga pikali, s prijatelji ne, ker se je bal, da bi ga tolažili. Nič več ni hotel slišati o tem, nič več . . ! Saj so mu še vedno donele po ušesih Škrjančeve porogljive besede, ki mu je rekel, da bode zajokalo v njegovi hiši . . ! Od

tistih dob niti več slišati ni mogel otročjega joka in bežal je kakor blazen strani, če mu je priletelo od kod kričanje majhnega otroka na uho. Često se mu je tudi samo zdelo, da sliši otročji jok. Ob takih prilikah je otepal z obema rokama okrog sebe in ves zbegan je letal od enega kraja do drugega . . .

Kako nečuveno da trpi, to se je dalo posneti iz vsega njegovega vedenja in početja. Nobeno delo mu ni šlo več izpod rok. S kakim veseljem je izvrševal včasi svoje rokodelstvo, kako ponosen je bil na to, kar je znal! Zdaj ga je bilo minilo vse, in prav videlo se mu je, kako se sili, kako nerad vztraja pri svojem poslu. Včasi je gojil neko posebno ljubezen do svojega orodja. Na vsak stružec, na vsak sveder je pazil z neko ganljivo skrbnostjo . . . Zdaj se mu ni smililo nič več, in včasi je kar sredi dela vrgel žago ali kaj drugega od sebe v stran, vzel klobuk ter zbežal iz hiše . . .

Kadar njega ni bilo doma, sta izpregovorili mati in hči kako besedo med seboj. Sicer pa sta molčali tudi oni dve. Niti vzdihniti si nista upali, boječ se, da bi očeta še bolj ne vznemirili in razdražili. Bilo je kakor izumrlo v Tomaževi hiši, in vsi so imeli občutek, kakor bi bili jetniki, kakor bi bili ločeni od vsega sveta . . . A še tisto malo, kar sta govorili mati in hči v takem času, ni bilo po tem, da bi si bili olajšali svoje težave . . .

»Vidiš nesrečnica, kaj si storila!« s temi besedami je pretrgala navadno mati molk. Čutila je potrebo, da bi se maščevala za grenke ure, ki jih je morala prebiti. Manica pa na take besede ni odgovarjala. Prenašala je po tihem bolečine, ki ji jo je provzročevalo to večno očitanje, in porabila je potem očetovo odsotnost samo v to, da se je spet enkrat prav od srca izjokala . . .

A neko tolažbo je imela . . . Navdajala jo je že dalj časa slutnja, da tega ne bo preživela, kar je je čakalo, in z neko razkošnostjo si je večkrat v duhu predstavljala, kako bo ležala tu sredi sobe z zaprtimi očmi in sklenjenimi rokami, kako jo bodo položili v krsto, katero ji naredi morda oče sam, kako jo odneso tja proti cerkvi, kamor je včasi s tako gorečnostjo molit hodila, in kako jo naposled polože na pokopališču v tiho jamo . . . Oh, potem se bo morda smilila očetu in materi in morda še komu, potem potoči morda še kdo kako solzo za njo! . . Vsekakor pa bo konec njenih muk, konec njenega neznosnega trpljenja! . .

Ničesar si ni bolj želela, nego da bi že umrla, in ta edina misel, da je čaka sladki mir, da se tam na pokopališču kmalu zgrne prst nad njo, jo je še vzdrževala . . .

A če so bili pri Tomaževih strašni že dnevi, so bile še mnogo strašnejše noči. Spanec se je le malokdaj usmilil teh nesrečnih ljudi. Neprenehoma se je čulo vzdihovanje, zdaj od ene, zdaj od druge strani. Mati in hči bi se bili morda pomirili; vdali bi se bili morda resignaciji, in morda bi bila otrplost legla na njijne ude, ko bi se ne bila pojavljala pri očetu vedno zopet s tako elementarno silo bolest ter razburjala vedno iz novega tudi njijnih živcev . . . Kar nenadoma je planil včasi iz postelje, divjal semintja, bežal ven, pa se zopet vrnil ter iznova begal po sobi gori in doli . . .

Nekoč pa — bila je lepa mesečna noč — je vstal, odprl skrinjo ter vzel iz nje citre... Igral je dobro na ta inštrument in v prejšnjih časih, ko niso bile zavladale še take razmere v hiši, je često, zlasti ob nedeljah, delal z igranjem kratek čas sebi, ženi in hčeri . . . Vedi ga Bog, kako mu je prišlo tisto noč na um, da se je usedel ter začel igrati . . . Žena in hči sta strme poslušali. Tako niso še nikdar pele strune pod njegovimi prsti! To ni bilo več zvenenje mrtvih žic, to je bil pristen odmev v neznosni boli tožečega srca! . . V tihi, mirni noči je bila moč teh glasov še silnejša . . . Zdelo se je, kakor bi tožila in vzdihovala nevidna bitja . . .

Hhratu pa se zaihti Tomažu, a za njim obenem se razjokata na ves glas tudi mati in hči . . . Umeli so drug drugega! . . Kdo ve, če bi ne bile imele te solze, ki so lile zdaj vsem trem iz oči, najblagodejnejšega vpliva in najboljših posledic . . . Kdo ve, če bi se ne bila ta srca, ki so zdaj skupaj iskala tolažbe v solzah, spet našla in se zbližala, ako bi ne bila preprečila tega ona čudovita bolestna trma Tomaževa, ki ga ni pustila, da bi bil vso stvar nekoliko hladneje premotril, ki ga je silila na usoden način k temu, da je trpinčil venomer sam sebe in svoje, in ki je provzročila, da se ni mogel ločiti od svoje boli . . . Kakor bi ga bilo sram mehkejših čutov . . . kakor bi ne privoščil hčeri in ženi tolažbe, ki sta je iskali v solzah, izzvanih po njegovem igranju, je dvignil citre z obema rokama kvišku ter jih treščil ob vogel mize, da se je drobir razpršil na vse strani . . . — —

Še hujše je bilo, ko je bila prišla zima in so bile tako dolge noči . . .

Tomaža tudi mraz in sneg nista zadrževala, da bi ne bil uhajal iz hiše . . . A ker v snegu ni mogel daleč, si je krajšal čas s tem, da je kidal sneg in na vse strani delal pota. Vaščani se niso mogli dosti načuditi, ko so zjutraj vstajali in videli, da je sneg prekidan, in da so pota narejena. Mogoče, da se je hotel Tomaž na ta način

utruditi, da bi potem lože zaspal. Proti jutru se je navadno povrnil v hišo ves spehan in potan, a tudi to mu večjidel ni prineslo zaželjenega miru. Včasi je zaspal za kratko uro, največkrat pa nič . . .

Tako je potekal pri Tomaževih v grozni, moreči enakomernosti čas, dokler se ni izpolnilo Škrjančevo prorokovanje in se ni začul v hiši otroški jok . . .

Tedaj pa je Tomaž pobegnil z doma . . .

XV.

Maničine temne slutnje se niso izpolnile. Povila je navzlic temu, da je toliko togovala in da je prebdela v neznosni boli toliko noči, prav zdravega in krepkega dečka, in tudi sama se je zdaj telesno dobro počutila. Pa tudi njen duševni razpoložaj se je bil hkratu ves predrugačil. Zdelo se ji je, kakor bi se bila prebudila iz težkih, mučnih sanj. Vse tiste temne, moreče misli, ki so ji v prejšnjem času polnile glavo ter jo navdajale s toliko bolestjo, so ji bile prešle, in jasno in mirno je gledala zopet v svet . . .

Z otrokom je imela nepopisno veselje. Iznebila se je vseh predsodkov, in skoro smešno se ji je videlo, da je poprej tako žalovala. Glas čiste, neskaljene prirodnosti je zvenel po njenih, od materinske ljubezni prešinjenih prsih, in zdelo se ji je zdaj nedoumno, da bi bilo njeno materinstvo pregrešno. Da ji ni na srečo in da ni na srečo staršem njenim in tudi otroku ne, da, to je pojmila! . . A da bi se morala sramovati — za to ni vedela nobenega vzroka več! Njeno srce je bilo navzlic temu, kar se je bilo dogodilo, popolnoma čisto, nedolžno.. Če se je imel kdo sramovati, potem je bil to on, ki je hotel njeno nesrečo! . . Toda niti njega ni več sovražila . . . Njena ljubezen do dragega deteta je bila tolika, da poleg nje ni bilo mesta nasprotnemu čuvstvu . . . Neprestano ga je gledala in negovala in v mislih si je predstavljala, kako ga bo vzgajala, kako bo skrbela zanj . . . Prav nič ga ne bo skrivala pred ljudmi! . . Je li mar slabejši nego vsak drug otrok? . . Bog ji ga je dal! O tem je bila popolnoma prepričana in zaradi tega ga je hotela ljubiti ter gledati na to, da bi bil kdaj Bogu in ljudem v čast! . . Naj govore ljudje, kar hočejo, ne bo se brigala za njih besede! . . Vedno mu bo na strani, da se mu kaj hudega ne prigodi! . . V cerkev ga bo za roko vodila, in naj se še tako spogledujejo nad njo! . . O očetu pa mu ne bo pravila nikdar . . . Hotela mu je biti oboje, oče in mati! . . Posvetiti mu je hotela vse svoje življenje! . .

Morda je bila baš radi tega tako pomirjena, ker je bilo zadobilo njeno življenje s tem otrokom nekak pomen, ker je imela zdaj trden smoter pred očmi, v katerega dosego je hotela uporabljati vse svoje moči . . . Samo nekaj jo je še skrbelo: se bo li njen oče sprijaznil kdaj s tem, kar se predrugačiti ni več dalo, ali pa bo vztrajal pri svojem srdu ter ostal nespravljiv . . .

Manica je bila že vstala, ko se je priplazil Tomaž nekega dne do domače hiše. Bilo ga je strašno videti. V obraz je bil zaraščen, lasje so mu bili zmršeni, in obleka je nerodno visela na njegovem izhujšanem životu. Stopil je bil že v vežo, a tu je začul otročji jok, ki je prihajal iz hiše . . . Neznansko se mu skremži obraz, a z desnico se prime za srčno stran, kakor bi hotel udušiti s tem to, kar je občutil ondi notri . . . In zopet stopi pod milo nebo . . .

»Moram si ohladiti dušo, moram!« je godrnjal med zobmi.

In napotil se je tak, kakršen je bil, proti Poljanam. Hotel je najprej do Dolfeta. A prišedši na njegov dom, je dobil samo očeta njegovega.

»Kje je oni, kje? . .« vpraša. Glas se mu je tresel, da so se komaj razumele njegove besede, in zobje so mu šklepetali razburjenja.

»Kateri oni?« vpraša Kržišnik malomarno, a ustnice se mu zategnejo v porogljiv smehljaj.

»Tisti lopov . . . tisti sin tvoj! . .«

»Lopov? . . Zakaj lopov? . . Saj veš, kakšne so ženske! . .«

In še porogljiveje se je smejal. Tomaž pa bi bil v tem hipu ubil tega človeka, če bi bil imel kaj takega pri rokah, tako so ga razljutile njegove besede. Odmevalo je iz njih zasramovanje njegove hčere, obenem pa so mu obnovile staro rano, ki se mu itak nikdar ni bila popolnoma zacelila. Tomaž in Kržišnik sta imela nekaj vkup še izza mladih let. Bila sta nekdaj velika prijatelja. Tomaž je ljubil mlado, lepo deklico . . . Akoravno je bila ubožna, je imel popolnoma resne namene ž njo. Hotel jo je vzeti v zakon navzlic temu, da so se protivili njegovi starši, ki so hoteli, da bi si bil poiskal bogatejšo nevesto. Dekletce mu ni ugajalo samo zaradi svoje krasote, ampak tudi zaradi mnogih lepih čednosti. Kržišnik, kateremu je zaupal Tomaž kakor svojemu najboljšemu prijatelju vse, je vedel za njegovo ljubezen in vedel tudi, da je njegova ljubezen istinito goreča in globoka. Tomaž mu je večkrat pravil, kako neizmerno ljubi to dekle, in kako nesrečen bi bil, če bi ne postala njegova žena. A vse to Kržišnika ni odvrnilo, da bi se ne bil začel približevati Tomaževi izvoljenki, ki je bila poleg vseh svojih dobrih in lepih last-

nosti vendarle slabotna ženska! . . Kržišnik je bil lepši nego Tomaž; bil je razen tega sin premožnih staršev in znal ji je tudi vse drugače govoriti o ljubezni nego Tomaž. Kar niso izdale besede in obljube, so izdala darila — in vdala se mu je. Ta pa, dosegši svoj namen, jo je pustil v sramoti in v bedi baš tako, kakor zdaj njegov sin Tomaževo hčer. Preselila se je ubožica nato v drugo župnijo in tam je umrla pri porodu . . . Od tistih dob je Tomaž črtil, neodpustljivo črtil Kržišnika. In to, da mu je baš njegov sin onečastil hčer, je podvojevalo njegov gnev. Ono sovraštvo je bilo deloma tudi vzrok, da že z vsega početka ni hotel nič slišati o Dolfetovi snubitvi . . .

Tomaža so bile Kržišnikove besede zadele tako, da se je kakor omamljen opotekel par korakov nazaj . . . Svojega srda bi si ne bil mogel ohladiti drugače, nego da bi bil udaril svojega nasprotnika, udaril tako, da bi bilo po njem. Prav besno hrepenenje ga je imelo, da bi bil pograbil stol ter ga mahnil po glavi. In vendar ni imel moči za to! . . Kakor bi ga bil hipoma obvladal strah, zbeži iz hiše. Toda ni se vrnil domov. Srce mu ni dalo miru, vpilo mu je po maščevanju, in moral je še v župnišče, da tudi župniku pove svoje mnenje . . .

Dobil ga je doma. Ne da bi bil pozdravil, je začel:

»To je zdaj sad tistega hinavstva! . . Vi in tista vaša društva so kriva, da je prišlo z mojo hčerjo tako! . . Ko bi ne bila ostajala tako dolgo v cerkvi, ko bi bila hodila lepo z mano domov, bi bila še danes poštena, tako pa . . .«

Besede so mu odpovedale, in dve debeli solzi sta se mu utrnili po licih . . .

Župnik bi bil moral vedeti, da govori bolest iz Tomaža . . . Vsa njegova zunanjost mu je pričala, kako je nesrečen, in že iz njegovega nastopa bi bil moral posneti, da se je v njem nekaj izvršilo, da ni več normalen . . . Usmiljenje bi bil moral imeti ž njim, in dolžnost njegova je bila, da vlije hladila v njegove rane . . . da ga potolaži . . . Toda njegova strastna narav mu ni dopustila, da bi se bil povzpel do one plemenitosti, ki je znak pravega kristijanstva. Ozlovoljilo ga je bilo že to, da si je Tomaž upal govoriti tako ž njim, pozabil pa tudi še ni bil tistega, kako mu je nasprotoval in kako ga je nekdaj tožil radi razžaljenja časti. Maščevalnost se mu je vzbudila iznova, in brezsrčno je odgovoril:

»Ali naj vam jaz povem, kaj je krivo vaše nesreče, jaz? . . Nihče drugi ni temu kriv, nego vi sami! . . To ni sad hinavstva, to

je sad liberalstva! . . Ali vam nisem obetal, Tomaž, da vas zadene kazen božja? . . Moje besede so se obistinile! . . Da, kazen božja je to, kazen božja! . . Kazen božja, ki zadene prej ali slej vsakega liberalca, vsakega brezverca! . . Vi ste bili zmeraj eden najhujših in zato ste tudi eden prvih, ki ga je potipal prst božji! . . Če oče ne drži na svete reči, ni nič čudnega, da se mu izgubi hči! . . Zakaj se pa hčeri koga drugega ni pripetilo kaj takega, a-a? . . Ali ni jasno, da je to kazen božja? . .«

Župnik je govoril kričeče, da je Tomažu izpreletavala grozica hrbtenico . . .

Tomaž ni bil brezbožen. Nasprotno, imel je globoko versko prepričanje. Samo toliko samostojen je bil, da ni pritrdil vsemu, kar so proglašali drugi za pravo. Tudi župniku bi ne bil nasprotoval, če bi bil po njegovem prepričanju ravnal prav. A ker je počenjal stvari, s katerimi se njegova pamet ni mogla sprijazniti, je bil dovolj moža, da ni zatajil svojega prepričanja. To je bila vsa njegova krivda. Ni bilo težko župniku tudi na gorenje besede odvrniti tako, da bi ne bil mogel ugovarjati. Toda zdaj Tomaž ni mislil več jasno. Nesreča ga je bila potrla ter ga dela ob prirojeno mu energijo. Bil je vsled žalosti, vsled srda, ki mu je polnil dušo, in vsled mnogih prečutih noči do skrajnosti izmučen. Njegovi živci so bili onemogli, in onemogla je bila vsled tega tudi njegova volja, njegova duševna moč, njegova samozavest. Sposoben ni bil več za kak odpor, in vsled tega so ga zadele župnikove besede smrtno . . .

»Kazen božja! . .« Še so mu zvenele po ušesih besede njegove žene, ki mu je venomer prorokovala nesrečo, in zdaj mu je vrgel še župnik te besede v obraz! »Kazen božja! . .« Ta vzklik ga je zadel, kakor bi bilo treščilo vanj . . »Kazen božja!« . . Zazdelo se mu je, kakor bi to res drugače biti ne moglo. Da, zakaj se je prigodilo baš njegovi hčeri to, ko bi bil pričakoval od vsake druge prej kaj takega?! . . In zakaj je dopustil Bog, da jo je onečastil baš tisti, kateremu jo je najmanj privoščil, tisti, ki ga je že zaradi očeta njegovega tako sovražil in mrzil! . . Ni mar res posegla tu višja roka vmes? . . Ali ni kazen izbrana tako, da se mora sklepati iz nje na previdnost, na voljo božjo? . .

Pobegnil je tudi od župnika . . . Upal je prej, da si razbremeni srce, ko strese svoj srd na tiste, ki jih je smatral za provzročitelje svoje nesreče, zdaj pa se je vračal še bolj pobit, še bolj obupan in strt proti domu. A včasi je zakipelo po njem . . . Včasi se mu je vzbudil spet stari ponos . . . Vsililo se mu je zdajpazdaj prepri-

čanje, da trpi po krivici, in v takih hipih je dvignil pest proti nebu, kakor bi grozil onemu, ki ga je tako neusmiljeno udaril . . .

Ko stopi doma v sobo, ni bilo nikogar notri razen otroka, ki je ležal v zibeli. In kakor nalašč je začelo otroče spet kričati. Tomaž si zatisne najprej z rokami obe ušesi, potem pa skoči kakor besen k zibeli . . .

»Ali boš tiho . . . ali boš tiho!« je sikal skozi zobe, položivši svojo železno dlan otroku črez obraz. »Ali boš tiho, Kržišnik_mladi, ti! . .« Bil je ob vso pamet, ko se mu je bil vrnil spomin na starega sovražnika in na to, kar mu je bil storil . . .

Kako dolgo je tiščal otroka in kako trdo ga je tiščal, tega sam ni vedel . . . A ko je dvignil svojo roko, ni otrok več kričal . . . Hotel je spet iz sobe, ko stopi Manica noter . . . En sam pogled je zadostoval, da je vedela, kaj se je zgodilo . . . Tja se vrže k otroku in s pretresljivim, obupnim glasom vzklikne: »Oče, oče, kaj ste storili? . . Oh, kaj ste storili, oče? . .«

Tomaž je postal še nekoliko . . . Njegov obraz je bil izpremenjen — kazal je izraz duševno mrtvega človeka, izraz blaznika . . . Potem pa je zbežal ven — in zopet ni vedel nihče, kam je izginil . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Dalje.)

Statistika nas uči, da je blizu 30%, po nekod še več jetnikov, katere je bilo prištevati med alkoholike. Koliko ekscesov, pretepov, ubojev in umorov se zgodi vsak dan vsled preobilo zaužitega alkohola, znano je gotovo vsem! Koliko solza, koliko nesreče pa nakoplje često tak človek svoji rodbini, katero pogosto oropa redilca, vodnika in očeta, katero oškoduje na dobrem imenu in ugledu, o tem izgubiti bilo bi škoda nadaljne besede!

Vpoštevanja vredno je tudi to, da pijanec potrebuje vedno večje množine pijače in vedno bolj koncentrovane. In tako pada vedno niže ter rabi pričenši s kozarcem piva ali vina v nekaj letih neprimerno mero te naravnost peklenske iznajdbe — žganja. Kjer se je pa v ljudstvu udomačilo žganje, tako da se ga ne plaši nihče

ali ga celo više ceni nego lažje opojne pijače, ondi je zadnji čas, da v to poklicani krogi prično vojsko z vso odločnostjo in na vseh straneh — in v resnici sovražnik, s katerim se je treba boriti, ni manjši nego vojska ali kuga, kakor pravi sloveči Anglež Gladstone.

So ljudje, katerim je kri narodova ljubša, če jo gledajo pred seboj v podobi srebrnjakov — one mislim, kateri pravijo, pijač, pred vsem žganja ne kaže odpravljati, ker nam donašajo ogromne davke. Kaj vse lahko počnemo s tem denarjem, koliko dobrot na drugi strani lahko napravimo deležne svojega naroda sinove! Ta račun je brez dvoma napačen. Žganje naj se gotovo obdači visoko, tako visoko, da bo cena naravnost neprenosna, a to se zgôdi, da se omeji konsum, ne radi davkov. Računi namreč pričajo, da vsaka dežela in država dosti več plačata za to, da alkoholizem v sebi trpita in ne nastopata tako brezobzirno proti njemu, kakor bi morali. Le pomislite, koliko velja oskrbovanje bolnih pivcev po bolnišnicah in blaznicah, koliko preživljanje takih zločincev in pohajačev po kaznilnicah in prisilnih delavnicah, koliko skrb za družino in vzgoja zanemarjenih otrok! Pomislite nadalje, koliko gospodarstev gre v nič, koliko premoženj se razkadi, in kot bremena ostanejo vedno občinski ljudomilosti pivci in njihove rodbine. Obrt in posestva, katera bi morala prinašati dosti več dohodkov, ne prinašajo niti polovice. In to je vendar izguba na narodnem premoženju in v drugi vrsti na državnem blagostanju.

Kjer pa rod propada, propada tudi zarod — potomstvo — v splošni dandanašnji konkurenci se taki elementi ne morejo uspešno vzdrževati. Končno naj še omenim, da se slabotnost in bolehavost pojavljata v najlepši dobi življenja, o čemer nas poleg bolnišnic najlože prepričajo vsakoletna novačenja, pri katerih je največ nesposobnikov vedno ondi, kjer se použije največ žganja.

To so torej nasledki toliko opevanega in oboževanega alkohola. Stvar je danes takšna, in zadeva je tako aktualna, da so moralno prisiljeni ž njo se pečati vsi, katerim je količkaj na narodnem zdravju in blagru.

A kako odpomoči zavratnemu demonu? Naj na kratko povem, da je zlasti dvoje potov, ki vodita do tega — represivni in preventivni.

Drugi čuvajoči, preprečilni način ima izvestno večjo bodočnost nego prvi represivni, zatirajoči. Saj vemo, da je ložje človeka obvarovati alkoholizma, nego pa pijanca privesti zopet do rednega življenja.

Pred vsem je zopet šola poklicana k delu; učiteljstvo in duhovščina imata najlepšo priliko, pri vsaki priliki opozarjati na pretečo

nevarnost in vzbuditi v mladih srcih kakor tudi v vseh slojih, v katerih imata zbok svojega poklica vplivno besedo, ogorčenje proti pijančevanju.

Nadalje je treba skrbeti za primerna, zdrava in udobna stanovanja nižjih slojev, zlasti kmetskih in delavskih. Nobena stvar ne goni moža bolj iz stanovanja nego to, če ne najde v njem tega, kar je potrebno za prikupljivo rodbinsko življenje. Tudi je zlasti po mestih skrbeti za napravo ljudskih kuhinj in cenih razvedrišč, gospodinjskih in gospodarskih šol, pred vsem pa ljudskih kavaren, kjer ni dovoljeno točiti alkoholičnih pijač. Na tak način preprečijo dobra vzgoja in umestni socialni odnošaji vsako priliko, da bi ljudstvo iskalo v alkoholu svojega rešilca in budilca. Poleg tega treba pouka, da sovražnika lahko uniči, potem ko ga je spoznalo. Tudi društva, katerih člani se prostovoljno zavežejo, odreči se vsaki alkoholični pijači, so velikega pomena.

Med zatirajočimi sredstvi se v prvi vrsti imenujejo kazni, katere naj preprečavajo alkoholizem. Moje mnenje je, da se s kaznimi dosti ne doseže. Če bi bile že represije potrebne, potem naj bodo ondi, kjer se nudi prilika pijančevanju; kaznuje naj se n. pr. kvečjemu gostilničar, ki pijanemu človeku le še prodaja pijačo. Pač pa bi bilo treba izpremeniti nekaj §§ kaz. zakona, vsaj da izginejo oni vedni izgovori in olajševalni momenti »radi pijanosti«, Takisto bi se imel izpremeniti civilni zakon radi kuratele pri pijancih.

Kar se tiče pivnic, naj se preprečijo kar najbolj mogoče, zlasti beznice naj se ne trpe nikjer. Gostilničarski obrt naj se poveri samo ljudem, o katerih ni nobenega dvoma kake nereelnosti, in o katerih se ve, da niso sami pijanci. Poleg tega naj bi se zavezali ob dovoljenju koncesije s posebnimi predpisi, da ne bodo dajali pijače netreznim osebam. Žganjarije in prodajalnice žganja pa naj se povsod radikalno odpravijo; to je najboljše lečilo, katero so uvedle že razne države zlasti v Severni Ameriki.

Naj izpregovorim naposled še nekaj besed o naših odnošajih. Morda se celo poreče, vsega tega ni pri nas, ali vsaj ne v toliki meri, da bi trebalo pričeti boj zoper alkoholizem. Žal, da so tudi pri nas razmere v tem pogledu take, da mi vsak njihov poznavalec pritrdi, da je skrajni čas, če hočemo še kaj rešiti. Prosim vas, vzemite v roke dnevnike in čitajte! Kolona za kolono govori o zločinih in nesrečah radi pijanosti ali pijančevanja; tu pretep, ondi uboj, tu povozi pijan voznik pasanta na cesti, ondi zažge s semnja se vrnivši kmet svojo hišo. Poglejte po cestah! Ni tako redek prizor, da

razgraja in preklinja propal pijanec po mestu, ali da pretepa zateklih oči in nabuhnjenega obraza surovi voznik brutalno svoje revno, ubogo živinče!

Morda ugovarjate, to je samo po mestih tako. Obrnite prve liste uradnega dnevnika in čitajte preklice, zanimajte se za vzroke preklicev, čitajte poročila o sodnijskih obravnavah, ali stopite v nedeljo popoldne na deželo. Če se odpeljete s prvim jutranjim vlakom na izlet, najdete pogosto pri povratku pri isti mizi še vedno iste pivce — in pred njimi — bokal žganja!

Brez ugovora je alkoholizem dostikrat kriv, da naš kmet slabo gospodari, da zanemarja delo in po krčmah poseda. Isto velja o našem delavcu zlasti po tovarnah. Prišli smo tako daleč, da se kmet brani ložje pijače in poseza vedno po močnejši.

Pred nekaj leti sem vprašal gostilničarja, zakaj ne toči cvička ali štajerca in hodi rajši na Tirolsko po vino. Odvrnil mi je, da ljudje zahtevajo tako vino, ki ima »kaj moči« v sebi. In pretekli teden sem govoril s pivovarnarjem v Ljubljani ter dejal, če ne bi kazalo kuhati jasnih piv, kakršno je n. pr. budjeviško ali plzensko. Odgovoril mi je, da to pri nas ne gre, češ, naš kmet zahteva, da po par vrčkih pozna v glavi, da ga je pil.

Poznam pa tudi kraje in ljudi, kateri naravnost zavračajo vsako pijačo razen žganja. In ker hočejo cene pijače, poleg tega še dovoljno mero, pijo zloglasni »šnops«. Hujši pijanci si ga delajo sami iz špirita in vode. V momentu mešanja se razgreje tekočina, kar povzdigne še vrednost tega nektarja, in da se proces izvrši izdatneje, čehajo ga s tem, da udarjajo s steklenico po kolenu ter nazivljejo pijačo potem »kolenovec«. In so ljudje, poznam jih nekaj takih — ki izpijejo te brozge poprečno po 2 litra na dan.

Ker živimo v časih, v katerih gre številkam največ vere, in da se mi ne bo očitalo, da pretiravam, navedem na podlagi statističnega izkaza, izdanega od deželnega odbora kranjskega o nabrani deželni nakladi na žganje. Ta izkaz govori, da pride poprečno na Kranjskem nekaj črez 3 litre žganja na vsako glavo in leto. V radovljiškem okraju, ki zavzema v tem oziru prvo mesto, pride celo na vsakega prebivalca po 7 litrov žganja na leto. Temu okraju sledi kot drugi ljubljanska okolica, kot tretji Kranj in kot četrti Kamnik i. t. d. z večjimi množinami žgane pijače.

Skupno se zadaca pa na Kranjskem vsako leto 1,531.000 litrov žganja — in to računjeno s 100%. Ker pa imajo navadna žganja

malokdaj nad 30% alkohola v sebi, računamo lahko faktično izpito množino žganja na letnih 4—5 milijonov litrov!

In vprašam vas, ali res mislite, da je s tem povedana vsa množina, kar se v istini popije žganja? Kolikrat sem se vozil svoj čas kot zdravnik v pozni zimski noči, ko je tu in tam še blestela vaška luč visoko v gorah. Čudil sem se, kaj bi še kmet o polnočni uri počel sredi zime. In moj kočijaž se je namuznil in me redno opozoril: ali vidijo, gospod, ga že zopet kuhajo — sedaj ko je velik sneg in se ni bati dacarjev. O teh nezadacanih množinah ni moči govoriti, izvestno pa znašajo tudi lepo merico! In sedaj vprašam, koliko pa jemljejo prebivalci Kranjske še poleg tega alkohola v sebe kot vino, mošt, jabolčnik, pivo i. t. d.

Mislim, da sem storil svojo dolžnost, da sem opozoril na pretečo nevarnost. Kakor bližajoča se nevihta, kako nebrzdan hudournik žuga preplaviti to največje zlo kulturnih narodov tudi naše slovensko pleme. Če kdo, tedaj imamo vprav mi, katerih gospodarske razmere so že itak slabe, katerih število samo na sebi komaj pomeni samostalen narod, vprav mi imamo dovolj vzroka, ogibati se vsake samovoljne škode. In če se mi je posrečilo, da bode ta ali oni le nekoliko uvaževal moje besede in razmišljal o tem, kar sem povedal o alkoholu, in kaj imata od njega pričakovati poedinec in narod, tedaj sem dosegel svoj namen in rešil svojo nalogo.

(Konec prihodnjič.)

Pod noč.

Za zvezdico je zvezdica
na nebu zažarela,
za pesmico je pesmica
iz gozda zazvenela.

In zvezdice in pesmice
so k meni se spustile,
sestrice, bratce v prsih vse
iz sanj mi prebudile.

In v duše dnu zdaj zvezdice, —
nje očke mi žarijo,
in slavčje sladke pesmice —
nje smehi mi zvenijo . . .

Ivo Šorli.

Moderna poljska lirika.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Anton Mazanowski, profesor v Krakovu.

II.

Kadar prečisti viri navdušenja nekoliko usahnejo, kadar ponuja življenje zgolj usedlino, kadar grozi prenasičenje z zastrupljenjem, mora priroda, večno mlada, odpreti nove vire ter napojiti žejno domišljivost in okrepčati usehla in mlačna čuvstva pesnikova. Naši novodobni pesniki se tudi urno in kaj radi skrivajo pod njeno varno krilo. Miriam ima za prirodo odprto dušo; on zna mikavno in sladko slikati njen dih, poln sočutja za bolečine zemljanov. Tetmajer jo obožava, zataplja vanjo svoje bistvo ter želi zgolj njeno lepoto čutiti in videti. Duh Kasprowicza se je plazil naokrog z utrujenimi krili in s pritožbo nad usodo, ki lomi plemenite napore, dokler se ni skopal v prirodi, in dokler niso njegove prsi zagorele v plamenu. Lange jo smatra za čašo pomirjenja, za zibelko in tišino pokopališkib resignacij. Ocean ozdravlja žalost, odganja v daljavo megle grenkih spominov Wierbickega; zanj ima morje takšen čar, takšno prelest, da se mu zdi vredno oboževanja. Najlepše besede posvečuje morju Przybyszewski, ki ga opisuje na koncu svoje pesmi »Nad morjem«. Vendar nobenemu izmed teh pesnikov ni mnogo do objektivnega slikanja naravnih krasot, in samo nekateri izmed najboljših so zmožni, se tako zaglobiti v čar prirode, da že samo premišljevanje njene krasote provzroča razkošje in pomirjenje. Tetmajer se je čutil prevzetega od lepot »Morskega očesa« v gorah; opeval je gorsko uimo, jelke in ponočne megle. Povečuje tudi morje, čuje v godbi njegovih ogromnih voda gluho tajnost mističnih časov (»Morze«). Še bolj pa ga miče neskončnost. Ceni jo nad luč navdušenja, nad oceane sanj, nad nasmeh ženski, celo nad prvotno lepoto narave (»Nieskonczność«, 3 sonetje). Kasprowicz ima tudi rad gore, Alpe in Tatre. Vendar sredi lepih pogledov, ki bi mogli človeka razveseliti in osrečiti, se »anima lacrimans« vdaje žalosti in bolesti. Na »Jungfrau«, na drugih snežnikih, na laških jezerih — povsod se vriva narava s svojo premočjo. V Tatrah »Na szczycie« (na ščitu) ga ne navduši pogled po krajini, marveč ponosen je na to, da se je povzpel tako visoko; tepta z nogo vse one, ki so ostali spodaj. »Zaljubimo se vase! Saj smo poosebljeni blesk!«

Orel, plavajoč v zračnih višavah, simbolizuje preziranje do zemlje, pesnik pa veleva svoji duši leteti za njim. Hud vihar ga za trenotek navdaja z začudenjem radi svoje moči, toda pesnik takoj odtrga svoje misli od prirodnih prikazni. Nekoliko več prirode nahajamo pri Żuławskem. Kadar sanja in se zamisli »Nad Aaro«, kadar ogleduje »Bern v noči«, kadar mu dohaja iz Alp v noč in puščavo stokajoči šum med seboj se razgovarjajočih lesov, takrat nam pesnik odkrije tajnosti svoje duše. Vprav ista »Jungfrau», ki je izvabila iz Kasprowicza glas tožbe in vzdihovanja, se predstavlja Żuławskemu dokaj poetičnejša. S snegom pokrita, z rdečico zarje rdeče pobarvana, z zlato, solnčno glorijo, čista in veličastna, poosebljuje dušo zemlje. In pesnik gre iskat svoje duše. Vidi črne prepade, vrhunce in ščite. Strah mu napolni srce, kakor bi zagledal strašnega mrliča. Še bolje je začutil razpoloženost svoje duše Józef St. Wierzbicki. V vrsti slik »Na łonie natury« (v krilu narave) je njemu edino mar to, da ulovi posamične momente: jasne, solnčne, premične trenotke, listje polno trepetanja, ki ga ziblje veter, brenčanje čebel in rahel šum rosnih kapljic, padajočih z listja — z eno besedo: iz lučic in sanj stkani blesk pomladi.

Više omenjenim pesnikom, izvzemši poslednjega, ni toliko mar za domačo prirodo. Brezkrajno, burno zeleno morje, voda nepravilna in mnogooblična obenem, razpaljeno solnce, mistični, mrtvi blesk lune, sploh oboževanje vesmira, združeno s panteizmom, a na tej podlagi zaničljiva in ošabna, dasiravno bolestna človeška duša, to je njih življ.

Poraja se tudi obenem nekak kozmopolitizem, ki ga je vcepila francoska poezija parnasistov in dekadentov. Samo pri Miriamu, pri Wierzbickem in zlasti pri Rydlu se oglaša v opazovanju narave rodna prvotna snov, izlivajoča se včasi v lep koncert z napevi naših polján in livad. On je pravi pesnik, ki se zna zamakniti v mislih in s posluhom z vsemi svojimi globokimi občutki v tujo prirodo, zlasti grško. Toda njegovo srce je najtesneje združeno z domačimi livadami in domačo streho. Najbolj pristen izmed naštetih, on tudi najlepše odtiskuje nežne in očarujoče lepote naše prirode.

Bilanca bi bila kaj nevesela, ko bi poskusili v tej kratki črti zbrati vse, kar nam podaje vsebina lirike najmlajšega poljskega pokolenja. Nejevera, dvom, grenkoba, melanholija, ironija in sarkazem, pomanjkanje smotra življenja, nenaklonjenost do dela, preziranje prostakov, strah pred smrtjo, poltenost, združena z divjim sovraštvom do ženske in pa, Bog sam ve, kaj še vse — to vse se nahaja v tej

poeziji, zaviti v meglo simbolov. Toda čimdalje močneje in čimdalje glasneje se slišijo klici po miru, lepi slogi in jasnosti. Duša prirode je vrgla društvene in posamezne duše v nekake mline samomuk, »ki meljejo bolesti neštevilna zrna«, a v teh bolečinah je zasvetil svit, da se rodi duša planetova. Te izmučene duše najdejo počitek, zlijejo se nalik valu v eno ogromno planetarno dušo, in njih muke umolknejo, a na svetu zavlada velika ljubezen in zazveni pesem miru.

Proč z nezgodo življenja, z žalovanjem in pritožbami zmerom jalovimi, ako ne nosijo v sebi ozdravljajočega zrna!

Pomirjenje, tišina, nekak solnčni žar se razliva v pesmi Tetmajerja »Qui amant«, ki nas močno spominja na ono »W Szwajcaryi«. Čista in sladka Gospa duše, zatopljena v molitev pred majhno kapelico v gorskem zakotju, nas nikakor ne spominja na čudne, razbrzdane junakinje lirske poezije. Treba je samo primerjati ž njo »Wenus żebraczkę (Venus beračico) Langeja, ki je prikrojena po znanem umotvoru Dehmla. Menda da se ne motim v svoji sodbi, ako pravim, da nastopa na vsej črti čimdalje razločneje povrnitev od te škripajoče, sovražne, strastne, pohotne lirike do razvedrujoče, čarodejske in melodične. Toda to še ni vse! Naša lirska poezija je dolgo zajemala sok iz tujih vrelcev; grešila je, korakajoč po sledu francoskih, nemških in skandinavskih modernistov; sovražila je po tujem vzoru ter izražala ljubezen po tujem vzgledu. Jokali smo se in mamili, psovali in neverjeli — kakor Shelley, Baudelaire ali Nietsche. Zdelo se nam je celo, da čim bliže se pomikamo tem vzorom, tem več koristimo domači literaturi. In to mineva srečno! Sredi teh novodobnih poetov se je našel pesnik, ki je prvi posegel v narodovo minolost in začel odgrinjati temo nad oddaljenimi momenti ter vleči na javnost mogočno narodno individualnost. Kdor pozna »Legendo« Bolesława in Kazimierza Wyspiańskega, ta mora priznati pisatelju veliko zaslugo za razvoj narodne poezije. Nahajajo se že tudi drugi, kakor n. pr. Artur Oppman (Or-Ot), ki slikajo našo minolost. Zares bi se dal torej z ozirom na našo liriko v vsej obsežnosti uporabiti izrek: »per aspera ad astra«. Preko blodnje in stranpoti, preko znorelosti in krvavega ravsanja in preko disonanc jadrajo novi liriki proti zavetju in tišini, k solnčnemu nebu in k narodni umetnosti . . .

Pogled na liriko bi ne bil popoln, ako bi se ne ozrli na priljubljene oblike novodobnih pesnikov. Pred vsem drugim moram omeniti, da zlasti mladi pesniki goje velik pietizem do oblike. Edgar Poe opisuje poezijo kot ritmično tvorilno moč lepote (the rhytmical

creation of beauty). Sredstvo delovanju čuvstva lepote je jezik. Samo tista poezija se bliža k popolnosti, katera se najtesneje druži z godbo, bodisi da gre vštric, ali pa da sama postane godba. Vsak novi umotvor je samo nenavadna kombinacija. »Edino razkošje življenja je, skladati v rime plemenite izraze«, piše Catulle Mendés. Še bolj visoko ceni stih in obliko italijanski pesnik Gabrijel d' Annunzio. »Stih — pravi on — je vse. (?) Za to, da se ustvari lepota sanj ter odloči snov od vsakdanjosti — za to nima nobeno drugo orodje takšne moči, nežnosti, raznoličnosti mere in preciznosti. Stih more odtisniti najtajnejše dejanje človeških čuvstev in odkriti z glasom nekolikih zlogov najglobočjo analogijo; more opisati to, kar se ne da izraziti, more obseči brezmernost, napolniti prepade, prekoračiti meje bitja, vstopiti do virov življenja, more upijaniti kakor vino, omamiti kakor zamaknjenost, more obenem nadvladati našo dušo in naše telo, more končno doseči neomejenost (absolutnost). Popoln stih je že sam na sebi absolutnost, nekaj večnega; on hrani v sebi zvok in obenem soj diamanta; on zapira misel kakor v nekako tesno kolo, katerega nobena moč zlomiti ne more; on se osvoboja od vsakršnih okov, od vsake podložnosti; ne pripada več umetniku, marveč vsem in nikomur kakor prostranstvo, luč, kakor vse nepremakljive in večne reči« . . .

Takšnemu vzvišenemu razumevanju oblike odgovarja tudi pojem o slogu, jeziku in poetični dikciji. Besede so ono drobno okence, skozi katero — kakor pravi Barbay d' Aurevilly — se nam zdi peklo strašnejše, nego bi ga gledali v istinitosti. To vpošteva nova poezija. Ona se poslužuje besed in stihov, kateri sami na sebi nimajo nikakršnega pomena. »Svetujem vam — pravi pesnikom Bauville — čitati čim največ mogoče slovarjev, enciklopedij, strokovnih del, knjigarskih spisov, muzealnih katalogov, ker povečujejo vašo zalogo besedila. Bržko ste si napolnili glavo z izrazi, oborožili ste se na polovico za izdelovanje rim!« Ako pesniki ne žele opisovati vnanje narave, marveč hočejo upodabljati izključno dušni svet, ako jim ni mar za občutke, marveč za razpoložaj, morajo za to novo vsebino iznajti drugih sredstev, nego so dosedanja. Glasove smatrajo za vidljive, barve pojo, vonjava je obdarjena z glasom. Rhene Ghil pravi, da vsak samoglasnik ima svojo barvo. *A* pomeni črno, *e* belo, *i* rdečo, *u* zeleno, *o* modro barvo. Pljunka zveni belo, gosli višnjevkasto, piščalka žolto, orgle črno. *O* predstavlja strast, *a* velikost, *e* bolečino, *i* nežnost, *u* tajnost, *r* surovost. Tako se vrši poetična instrumentacija. S pomočjo primernega izbora refrena, besed, so-

glasnikov in samoglasnikov se to dela. Izginile so nekdanje óde, elegije, psalmi, epigrami. Nadomestili so jih, pozvani iz srednjevečne pesniške tehnike — priljubljeni sonetje, ronde, rokondille, kaskade, ritornelle, groteske, trioletje, tercine, stance, himne, strofe alcejske, choreodatktili, heksametri, oktave. Vrhutega so nekateri pesniki, kakor: Wyspiański, Kasprowicz, Dębicki, Tetmajer vpeljali neko vrsto ritmičnih nestrofskih stihov, v katerih se nekatere končnice ujemajo, druge pa ne. Dolgost stihov odgovarja raznim premenam vsebine. Kaj priljubljena je postala tudi poezija v prozi, zlasti kratke pesmice, ki imajo odtisniti nekake momente duševnega stanja. V vseh teh oblikah so umotvori lepi, pa tudi čudesni; poslednjih je več radi tega, ker množica pisateljev ne odgovarja malemu številu talentov. Najslabše pa je očividno takrat, kadar pesnik želi ubrati strune s pomočjo čutnih sredstev, ko se mu pa pri tem njegov namen izjalovi, ter čitatelj niti ne ve, kaj hoče pesnik povedati. —

Ako smatrajo naši pesniki poezijo za nekako umetno kombinacijo besed, se pa močno motijo. Kombinovati besede, ustvarjati čudne umotvore in ubirati zanje strune, to je sicer mogoče delati za zabavo, vsekakor pa to še ni poezija. »Bisogna forte sentire per far sentire« — je dejal veliki Paganini. Ako se vse splete v harmonično celoto, vsebina in oblika, takrat nastane pravi umotvor. Če le manjka enega ali drugega, pa je umotvor šepav. —

Naši liriki, žal, mečejo med množico, katero prezirajo, neštevilno plev, sredi katerih je prave poezije le malo. Pri najboljših ni težko najti madeža v ritmiki in v rimah. Izvzemši Miriama in Rydla, čijih tehniki stihov ni moči ničesar očitati, greše v tej zadevi več ali manj vsi drugi. Priroda, tajnosti življenja, koprnenje človeškega rodu, sanjarjenje o oddaljenih in zaželjenih lučih izvabljajo Miriamovi liri globoke zvoke. Njemu je lahko kakor nobenemu drugemu simbolizirati (»Romanca«, »Sveti ogenj«), lahko mu je zakovati v prelepe stihe plode svoje bujne domišljivosti. On edini izmed današnjih pesnikov se odlikuje s takšnim bogastvom besed, s takšnim poletom in mirom, da zna v liriki in v epiki ustvarjati čudovite reči. Drugi je Rydel. V sorazmerno tesnem okviru njegovih občutkov in vtiskov prevladuje otožnost in koprnenje, ki pa ni breznadno in obupno. Z očmi, vprtimi v prihodnost, nas vede v globel svoje mirne duše, in čeprav se zna zamakniti v solnčni blesk prirode in grške mitologije, ima vendar široko odprto dušo za krasote domačega življenja. On cizeluje svoje stihe. Ni preveč gostobeseden, izogiblje se praznih besed; vsak izraz je neobhodno potreben, vsako očrtanje

najpopolnejše, jedrnato. Oblika navadno odgovarja vsebini, in pesnik se ne lovi za umetnim slogom in se ne muči s slamnatim patosom. On zna vdihniti moč, izraz in življenje v mirne slike. Ne odkriva zaporedoma ran svoje lastne duše in ne ječi, torej tudi njegova lirika daje izmučenemu srcu mnogo razkošja, deluje namreč pomirjajoče ko melanholična godba Chopinovskih mazurk. Drugi izborni naši liriki, korakajoč za francoskimi dekadenti, so sprejeli iz žargona, iz lokalizmov in arheologije jezika, iz tujih jezikov ter naučne šole mnogo izrazov, a končno ustvarili še sami takšno množico novih besed, da je njih poezija podobna prižastemu perzijskemu čilimu, posejanemu s čudnimi mrežami. V slikanju so tudi čudne in drzne, včasi celo nerazumljive misli. »Srebrni poljub«, »brezsramen dan«, »glupo solnce«, »veter božajoč moje zeleno lice«, »premrle strele«, »labodi, plavajoči po možganih« itd. — Ubogi čitatelj, ki prostosrčno verjame, da ima opraviti z višjim duhom pesnikovim, si zaman prizadeva, da bi odkril globoke misli, skrite v tej zagonetni dikciji.

Sredi teh polikanih in umetnih barv pa pesnik koprni po nečem nepoznanem, mističnem in skritem.

Ni mogoče tudi priznati, da bi okretna tehnika nove poezije bila brez madeža. Resnica je, da sta se refren in rima zelo popolnila in obogatila; splošnost in enoličnost sta izginili skoro brez sledu, celo slabejši pesniki delajo lahke in dobre rime. Nekateri iščejo nenavadnih rim, kujejo najumetnejše kitice, toda tudi pri najboljših naletimo na pravcata čuda karikature.

*

V naglici načrtani pregled razvoja najnovejše naše lirike nam kaže, da je v kratkem času prekoračila dolgo pot sredi neprestanega napredka. Umolknil je domoljubni in narodni napev, ugasnila je društvena misel, umolknilo in celo utihnilo ječanje bolestne duše, izpostavljene mukam življenja. Nasprotno čimdalje glasneje se oglaša kopernenje, iskanje nekakih razprašenih ali ugonobljenih svetinj, klic po veri v bistvo višjih moči nad tem bednim svetom, poseganje v nadoblačne pokrajine, prodiranje v dno duše. Duša in razpoložaj, to je kaj omejen predmet. Čeprav se ponašamo z množico pesnikov in umotvorov, vendar je naša lirika nekako monotonska. Toda vrhu vsega tega se začuti tudi nekaka moč, nekak mladeniški in krepki ton, nekako navdušenje za vse, kar je vzvišeno. Nahaja se ondi tudi nekak pietizem do besede poljske, nekaka živa in zavedna želja,

odstraniti iz tega jezika vsakršno prisiljenost in tujo primes, želja, vse splošne izraze in drago kamenje domišljivosti zakovati samo v čisto zlato domačega jezika. Kakšen bo daljši polet poljske lirike, tega dandanes še ni moči uganiti, toda za Brunetierom bi smel trditi, da pri nas takisto kakor po drugod v Evropi svet še nikdar poprej ni slišal lepših izrazov ljubezni in trpljenja, obupa in ponosa, srda in poguma, in nikdar mu ni bilo prilike, močneje občutiti kakšno ganotje more glas posameznega pesnika vzbuditi v človeških srcih . . .

(Iz poljskega rokopisa prevedel *P. M.*)

Mož z železno krono.

Spisal Ivo Šorli.

Solnce je bilo ravno odprlo svoje veliko, žarko oko tam daleč nad zeleno goro, in pod njegovim toplim, mehkim pogledom je trepetala vsa narava, ko sem stopal po ravni, beli cesti.

Odkod prihajam, nisem vedel. Tuintam sem ustavljal svoje sopotnike, mlade, zelo mlade ljudi kakor jaz sam, in jih izpraševal, odkod prihajamo, a bili so nevedni kakor jaz sam; starejši ljudje pa, ki so nas spremljali, trdili so eni to, eni ono, večinoma baš nasprotno . . . A kam gremo? I na to vprašanje skoraj toliko odgovorov, kolikor odgovarjalcev . . . Ločil sem se od te družbe, ki ni znala zadovoljiti moje radovednosti, in hodil rajši sam pa premišljeval o onih temnih vprašanjih: »Odkod?« »Kam?« . . .

Dospel sem slednjič do križpotja, kjer se je cepila dosedanja pot v tri ceste: eno na desno, eno na levo, eno pa sredi med obema. Zapazil sem, da sem od solnčnega vzhoda že čudovito zrastel, da nisem več ono malo bitje, ki se je jelo prvikrat ozirati okrog sebe in se vpraševati: »Odkod?« Kam?« . . . Zato se nisem nič ustrašil, ko me je na onem križpotju obsula cela tolpa različno oblečenih ljudi in silila v me. Bila jim je očividno naloga, stati tam pa pričakovati potnikov, da jim pokažejo pravo pot . . . Uzrši me, pohitelo mi jih je kar deset do mene . . . Eden je imel pošten, odkri-

tosrčen obraz, in zdelo se mi je, da ga je edino skrb za uboge popotovalce prignala le-sem, vsi drugi pa so bili videti potuhnjeni, hinavski, in polastil se me je občutek, da si služijo s svojo postrežljivostjo pravzaprav le kruha, dasi so mi venomer zatrjevali, da jim je le za uboge potnike . . . Eden me je rotil, naj se ne dam premotiti po gladkosti in belini leve ceste, ampak naj se obrnem na desno, strmo in trnjevo, pa mi zatrjeval, da se mi po trudu in znoju na tej poti odpre najdivnejši razgled, pa da me sprejme najsijajnejše gostoljubje, ako pa grem na levo, da mi preti konec lepe poti strašen zmaj, ki požre vsakega nesrečnika, ki se da preslepiti in izvoli levo cesto. »Pojdi, pojdi, norec, s svojimi srednjeveškimi zmaji, kdo ti dandanašnji še veruje vanje.«

»Gospod, saj vendar ne boste tako neumni, da bi se praskali po teh strminah ves božji dan, ko vam smem zatrditi, da dospete zvečer mesto do onega »najsijajnejšega gostoljubja« do neke romarske beznice s starimi baburami, med tem ko ob lepi levi cesti kar mrgoli med svežim zelenjem belih, prijaznih gostilnic« . . .

»Ljubite li dekleta, gospod?« mi je pomežiknil s prekanjenim nasmehom drugi. Toda že ga je prekinil tretji, tega četrti, peti . . . in jezno sem se otresel zoprnih prepirljivcev, ki so se že jeli zmerjati z najgršimi psovkami, pa se obrnil do onega, ki je stal na strani, do onega, na katerem mi je obviselo oko že prej s tihim spoštovanjem . . . Vesel mi je stopil nasproti in pogledal me tako dobrotno . . . »Kaj ne, prijatelj mladi, pravo pot bi radi? Naj vam svetujem, da na desno ali levo? Ni enega, ni drugega! Glejte jo, to srednjo pot! Te se držite! Ne bom vam je hvalil, a rečem vam, da sme brez srama po njej mož — poštenjak. Ona na desni gre skozi pustinje, kjer ni ne cvetja ne petja . . . kjer ni ne joka ne smeha . . . kjer je večen molk, mrtvaška tišina . . . In više in više gre . . . Človeška pljuča ne morejo prenašati onega tenkega zraka — navaden konec je strmoglavljenje v prepad. — Glejte pot na levo! Samo petje, samo cvetje, sam smeh . . . vino . . . ljubezen . . . dokler vam ne opeša telo, in tam kje sredi široke samotne ceste ne ugasne uboga lučka, vaša duša . . . A — ta srednja pot! Tja vas popelje sredi med ljudmi . . . Na desni bo umirala vdova, okrog nje bodo plakali nagi otročiči, na levi cesti plesali in vriskali bodo ženitovanski gostje . . . Na desnici vaši si bodeta stala sovražnika nasproti s smrtonosnim orožjem v roki, na levici vaši bo šepetal mladenič svoji ljubici prve prisege mlade ljubezni . . . Na desnici bo jokal na gnili slami poštenjak, na levi se bo valjal na svilenih blazinah

slepar ... In vi pojdete po sredi, a če vam ukaže srce, stopite med one otročiče ob mrtvi materi in pomagajte jim, in stopite med sovražnika in spravite ju, in približajte se sleparju in potegnite ga z blazin ... A pridružite se tudi veselim in veselite se ž njimi, kadar vam veli srce . . .«

Zahvalil sem se in stopil že na srednjo pot, ko zagledam nenadoma pred seboj veliko ženo . . . Obraz njen nekam železen, trd, mrtev, roka, s katero se me je dotaknila, težka, mrzla, trda . . . »Kako se kličeš?« . . . I glas težek, mrzel, železen . . .

Trepetajoč sem ji povedal svoje ime.

Vzela si je izpod pazduhe debelo knjigo in začela listati po njej.

»Aha! tu si! Da, srednja pot ... prav! Lahko greš dalje. Sicer je nazadnje precej vse eno, po kateri poti greš . . . To je le radi reda« . . . je zamrmrala.

»A kaj pomeni to, ako smem vprašati?« sem se drznil izpregovoriti.

»To pomeni, da pogledam jaz pri vsakem, ki pride semkaj tod mimo, predno gre dalje, katero pot si mora izbrati. Vidiš, tu-le notri v tej knjigi je že vse lepo določeno, zato da ne nastane na kateri izmed trojih poti prevelika gneča, ha-ha! Posebno glede leve poti je treba dobro paziti, ha-ha, dasi je tam še največ prostora, ker je široka. Tudi ona desna pot je včasi preveč obljudena, ker ni nikakor tako pusta, kakor ti je ravno pravil oni bledi norec . . . Pravijo, da je vse polno skritih počivališč ob njej, ha-ha! . . No, ta srednja pot pa gospodom potnikom in gospem pa gospicam potnicam nič prav ne diši. Zato je treba posebno skrbeti, da ni popolnoma prazna. ha-ha!«

»Toda jaz sem si pot prosto volil! In slišal sem vedno, da vsak človek prosto odločuje svojo pot!«

Mislil sem, da se zopet zakrohoče, kakor se je prej, a gledala me je resno, mirno . . . In, o Bog, te oči so bile težke, mrzle, železne . . .

Zdrznil sem se in hitel dalje . . .

In videl sem ono, kar mi je prorokoval moj svetovalec na križpotju, in videl še več . . . Cvetje . . . petje . . . solze . . . sovraštvo . . . smrt . . . ljubezen . . . greh . . . krepost . . .

Bilo je še zgodaj, ko sem dospel do velikega mesta . . . Zopet sem opazil, da sem se v času, odkar sem zapustil križpotje, precej postaral . . .

Pred mestnimi durmi me je zopet obsula tolpa ljudi. »Hotel Central«, »Hotel Evropa« . . . od vseh strani . . . Čutil sem, da so pravzaprav ti ljudje oni tolpi na križpotju zelo podobni, a da je vendar neki razloček med njimi . . . Menda v obleki . . .

*

Srečen dan sem zadel — v mestu je bil nekak shod. To je bilo življenje v središču, na velikem trgu! . .

Postal sem tudi jaz tam ob kraju, ob vhodu v široko ulico in gledal to pestro mrgolenje . . Tedaj sem ga zagledal . . .

Stal je blizu mene . . . Obraz mrtvaško bled . . . pod košatimi, sivimi obrvmi velike, meglene, nekam prazne oči . . . na suhem telesu dolga, siva halja . . . na redkolasi glavi težka, črna, železna krona — kraljeva krona . . .

Stal je nepremično, in da mu ni zaigral zdajpazdaj okrog ustnic leden nasmeh, ne bilo bi ga razločevati od kamenite sohe . . . moj pogled se mu je bližal le trepetaje. — — —

Blizu naju je stopil na govorniški oder mož v preprosti delavski obleki . . . Govoril ni posebno lepo, a prišla mu je vsaka beseda tako iz srca, in zdelo se mi je, da je njegov bledi, izmučeni obraz tiha prošnja, naj mu verjamemo vsako teh besed . . . Tožil je svoje in svojih tovarišev trpljenje, bedo, obup in zahteval pomoči . . .

Ozrl sem se na moža z železno krono. Široko odprte so strmele njegove oči na ta trudna lica tam okrog odra . . . a hipoma se je zganil, stopil naprej . . . Na lahko je zašumela njegova halja, in neka skrivnostna, mrzla groza je puhtela iz njenih gub in legala na vsa srca . . . Čudno trepetanje se je razstrlo okroginokrog, ko se je bližal bledemu govorniku . . . In zdaj — — — Dotaknil se je s prstom njegovih rok, in na njih so se zasvetile z motnim sijem težke, črne verige . . . In stopal je od moža do moža tam okrog, in rožljale so črne verige . . . vedno več . . . vedno več . . . Iz oči bornih trpinov pa so švigali bliski na moža z železno krono . . .

In bolj in bolj je rožljalo okovje. In videl sem same vklenjene roke . . . Šel je prav blizu mimo mene, in pogledal me je, da sem ves vztrepetal, toda odšel je dalje . . .

Na oder pa je stopil nov govornik. Zdelo se mi je, da moža z železno krono niti zapazil ni. Začel je govoriti. Strastno je grajal svojega predgovornika, očital mu, da zavaja in draži, dokazoval, da

vsi ljudje ne moremo biti enaki, da so srečni oni, ki tu trpe, ker obljubljeno jim je plačilo v onem, boljšem življenju . . .

Na ustnicah moža z železno krono se je prikazal iznova nasmeh... Ozrl se je okrog po svojih jetnikih, in grozno, preteče so zarožljale verige . . .

Tedaj pa je začel stopati skrivnostni mož počasi črez trg, in molče, kakor brez volje so mu sledili jetniki . . . In okovi so rožljali . . . Sijajne kočijc, bleščeči jezdeci so se vrstili mimo čudne procesije, in ponosni, oholi pogledi so jo merili . . . A moža z železno krono menda niso videli oni po kočijah in na konjih in verig niso slišali . . .

Tudi jaz sem se pridružil dolgemu izprevodu in se rinil prav do vodnika . . . Ponosno, počasi je stopal, in njegovo oko je videlo vse one ohole poglede, in okrog ustnic mu je vedno igral oni nasmeh.

Zavil jo je v stranske, ozke, siromašne ulice . . . In tu zopet strašni prizori . . . Iz hiše v hišo je hodil mož z železno krono in iz vsake je pripeljal nove jetnike . . . Raztrgane, upadle može, bolne, šibke starce, medle ženske, nage otroke . . . Tu jok, tam kletev, med vsem rožljanje verig . . .

In vedno več in vedno več . . . kakor motna, gnila reka se je valilo skozi ulice . . . In umazani valovi so šumeli dalje in dalje . . . Postalo mi je tesno v prsih . . . Okuženi zrak me je dušil . . .

In tedaj je stopil naenkrat on k meni.

»Kaj hočeš tu? Zakaj hodiš za mano . . . Ti stanuješ v jasni, lepi sobi, spiš v mehki postelji, sediš ob polni mizi in si najbrže ponosen, da nisi še nikdar kradel — kaj hočeš ti tukaj?«

»Gospod — — —«

»Kaj ‚gospod'! Ne veš li, kako naslavljajo kralje? In jaz sem največji, najmogočnejši kralj — kralj vseh kraljev!«

»Oprostite, veličanstvo, jaz sem namreč tujec v tem velikem mestu. Ste li morda njegov kralj?«

»Da, prijatelj, kralj tega mesta sem in kralj vesoljnega sveta od vzhoda do zahoda. In moje kraljestvo se utrjuje od dne do dne, in od ure do ure se množi moje vojaštvo, kakor si videl sam.«

»Tedaj pa je vašega veličanstva kraljestvo gotovo najnovejše kraljestvo, kajti na svojem potovanju semkaj sem slišal o vseh kraljestvih sveta, le o vašem ni vedel nihče ničesar!«

»Najnovejše? Ha-ha, taki ste vi črviči! Najnovejše! Najstarejše, prijatelj, najstarejše! Začel sem vladati kmalu, ko je živel prvi človek na svetu, in vladal sem do današnjega dne. No moja moč ni bila vedno

enaka. Mnogokrat, ko sem mislil, da me ne zmore nič več, ko sem bil na vrhuncu svoje moči, ko je bilo mojih vojščakov na milijone — moral sem bežati in se skriti, moji lastni podložniki so me pregnali. Videl si pač, da zato vklepam svoje čete; toda takoj, ko si jih naberem toliko, da se jih veseli moja duša — odpadejo jim verige, in izgubljen bi bil, da se ne rešim. No, pa kaj zato! Celo dobro je, da se malo odpočijem, ker vladanje, prijatelj, to ti je težka stvar! In po počitku se poprimem svojega posla s tem večjim veseljem . . . Tudi ni predolg ta moj počitek. Danes me preženejo ljudje — pojutrnjem se že smem vrniti zopet k njim . . . Saj je pa moje kraljestvo tudi tako veliko ko svet, in če ga izgubim kosec na zahodu, ostane mi vendar še ves vzhod . . . No, veš, sedaj sem pa vendar malo v skrbeh . . . Tako sem bil le enkrat že, takrat, veš, ko je začela prvič stopati po zemskih tleh sveta noga velikega Nazarenca, pa ko mi je njegova silna beseda jemala deželo za deželo. — No, pomiril sem se kmalu . . . O ti plemeniti, ti veliki, ti božji Nazarenec! . . Mislil sem že, da bi oni dan, ko odpadejo mojim podanikom verige, šel tja, razbil to svojo staro krono in legel k večnemu počitku . . . a čemu? . . Zdi se mi, da imaš simpatije do mojih ljubih podložnikov . . . Pojdi, revež, pojdi . . .«

»Le eno prosim še, veličanstvo — da smem vedeti ime tako silnega vladarja.«

»Moje ime je — Glad. — Pojdi! . .«

In šel sem . . šel . . . po srednji poti dalje . . .

Zunaj pred mestom pa sem sedel k plošnatemu kamenu in napisal te vrstice . . .

Pa je rekla . . .

Pa je rekla, pa je rekla,
da mi pojde v samostan,
ker postal sem že predrzen,
prenadležen »grobijan«.

Mislite, da sem jo prosil
in rotil: Nikar, nikar!
Kaj še! Molčal sem in drzen
bil sem kot poprej nikdar.

Ali je poznate rožo
solnčnico, rumeni kras?
Kaj bi bilo ž njo, če solncu
ne bi gledala v obraz?

Vidite, in jaz sem vedel,
česa ljubček pač ne zna? —
Da je ona — solnčna roža,
jaz pa — solnce vrh neba.

Stanko Stanič.

Predsmrtnice.

12.

Ti truplo, oj ti truplo,
duhá li mojega si grob?
Ti stiskaš duh in tlačiš
ko deveter jeklen oklop!
A če oklop je devetér,
tu notri vlada duh stotér:
prodrè oklop,
odpre se grob:
vstajenje!
In novo spet življenje —
vstajenje, prerojenje!

13.

Sadim, sadim si lovor,
a rasti, vspeti neče,
ko skrben ga vrtnar gojim,
a nimam sreče:
moj lovor rasti neče . . .
Glej, poleg pelin! Kdo vsejál?
Sam! Jaz prostòr, Bog rást je dal —
In lističe sivózelene
črez lovor moj bohotno žene.
Pod listi grenkimi, moj lovor,
ti boš zamrl;
pač zadnjič sem se v te ozrl . . .
Moj lovor mrtev, pelin živ,
krog hiše raste in sred njiv;
kaj to pomeni, dobro vém,
ljudém pa drugim ne povém!

14.

Hité pač mimo leta,
oblakov senca, proč leté;
leté vrh drevja, mimo cveta,
sledu nikjer ne zapusté —

Nikjer? Ne! Sled tù naš korák
lep ali grd zapušča vsak! . .
Leté, hité oblaki,
a mi smo njim enaki:
njim veter je vladar,
srcé je nam krmár,
človeku gospodar.
In kot oblaku v zraki
najljubši srcu je vihar,
saj mirno ni nikdár!
»Naprej, naprej!
Dol do vesoljstva mej
naprej, vselej!«
Srce mi bilo je krmár,
nikar ne véruj mu, nikdar!
Viharno to srcé
s podnebne domovine
me v jezno vrglo je morjé,
med vse plitvíne in pečine —
Gorjé!
Pač vrgel z oblakov vihar me je silen,
a glej, tu že čaka me čólnič rešilen,
le vanj!
Naj spodaj le zeva prepad mi brezdánj —
Usoda v propasti sem čoln je zanesla,
v roké okrepčane mi stisnila vesla.
Naprej, le napréj
veléj!
Naprej neprestano veslajmo!
Vetróv in pa morja se jezi ne vdajmo!
Naprej do domačih nam méj! . .
Oblak pa nad mano, pod mano morjé —
Gorje!
Usoda!
Privedeš li me do rešilnega proda?
Borim se z valovi,
borim se z vetrovi,
vesljaj pa še eden krepák,
in rojstvene zemlje objame me tlak . . .
A sunek za mano . . . vihar silovit . . .

Moj čolnič razbit!
Zagrinja me morski potòp,
vetrovi zvoné za pokòp!
A zunaj? pač jasno ko nikdar popred —
Razbiti le čólnič oznanja moj sled . . .

15.

Oj slavče moj, oj slavče moj!
le glasno žgôli, krepko poj,
najboljši moj učenec,
najdražji moj gojênec,
ti dragi, zlati slavče moj!
Al veš, da bil si nékdaj nem?
Ljudem povedati li smem? . .
Ko ptiči drugi so bahati,
rjavo suknjo nosil ded,
ti nosiš, kakor ded popred . . .
Na suknjo vedno gleda svet,
kdo slavljen? Kdor lepó odet!
Kje oče tvoj, kje tvoja mati?
Obá zli deček je zaklàl —
Ostal si sam na sveti,
znal jesti nisi in ne peti;
a k tebi Bog me je poslàl,
oj slavče ti edini
še v slávčji rodovini!
Ti gledal si, kot bi me prosil,
da piče, pitja bi ti nosil. —
Ko ti prepoln tog
oziram se okrog;
nikjer ni zrnja, rose ní,
tvoj kljunček se suši, medlí —
In suh povešaš kljun,
nevajen vbirati še strun . . .
Ni rose, slavče miljen moj,
a jaz rednik bom vsmiljen tvoj!
Ni rose! Nož! Iz srčne žile
ti hrane boš dobil obile. —
S krvjo te srčno bom gojil
in pesmi svojih te učil . . !

Ko slavček skromni poje,
svet meni, da drobí si svoje,
a on le poje
otožne pesmi moje!

16.

Cvetè, cvetè pomlád. —
Iz cvetja kdaj bo sad?
Le Bog nebeški zna,
kdaj cvetje sad nam dá . . .
Deklè, deklè ti zalo,
življenja mojega pomlád!
ti nisi me poznalo,
a v té sem zrl jaz tolikrat,
življenja mojega pomlád!
Ko črešnjev cvet ti lice belo
tedaj divôtno je cvetelo;
a ustne kakor črešnjev sad
so se živó rudele,
čarôbno se žarele!
Oj cvetla je tedaj pomlád . . .
Iz cvetja vzraste kdaj li sad?!
Očí te jasne, golobinje,
prav ko nebó po dežju sinje
ti smrtni angel je zaprl!
Rad záte bil bi jaz umrl!
Ko pol v jeseni, pol sem v zimi —
pomladnji angel, Bog te sprimi:
Zamembe neče smrt nikdar,
zdaj mrtva ti, jaz mrtva stvar.

17.

Kropiti te ne smem,
ker dobro, dobro vem,
da grenkih solz prikriti
ne mogel bi ljudem. —

Ko videl mi kdo
rosnó za té okó,
mordà, mordà še tebe
bi sódil mi krivó.

Srčnó sem ljubil te,
še mrtvo ljubim te;
a razodel se nisem
ni tebi, oj deklè.

Ljubezni vso sladkost
sem čuval ko skrivnost —
naj tiho nosim tudi
zdaj bolečin bridkost.

Ne bom te jaz kropil,
ljudém solzé bom kríl,
na tihem pa po tebi
do groba bom solzil!

18.

Razpenja se in vzpenja
po hrastu mojem moj bršlján;
prepoln je hrast zelenja,
le bolj zelen je moj bršlján,
v okras prediven hrastu dan!
Pod hrastom groblja pa se dviga
ko v ruskih stepih mal kurgán . . .
Opleta ga bršljan, ovija,
ko grob se venča spoštovan . . .
Mar ti, nesmrtni moj bršlján,
ovijaš mali moj kurgán?!

19.

»Usahle so mu pesmi«,
mož moder je dejal . . .
Deset let on bedèl je,
deset let jaz sem spal!
Je spanje to? Nikakor spanje,
le čudne bile to so sanje!
Zbujèn sem spet! Pač gledal boš,
ti modri mož, ti mladi mož,
ko v roko sanje te doboš!
Al »vsahli« cvet ti je kaj znan,
ki sili za pomlád na dan?

S. Gregorčič.

Preosnova srednjih šol na Francoskem.

Spisal Fr. Svetič.

(Konec.)

Mogočna soseda Francozom ne dasta spati. Angleži in Nemci so dosegli v 19. stoletju nepričakovanih uspehov. Angleži se drže načela, da se mora značaj in osebnost razvijati z metodičnim vežbanjem v duhu svobode; pri Nemcih pa se vzgaja mladina poprej po Likurgovih in Bonapartovih nego po Platonovih in Arnoldovih načelih. Kateri način je boljši, ali oni, ki prigovarją posamezniku riniti se v prvo vrsto, ali ta, ki mu veleva pohlevno umakniti se pred celoto? Individualizem ali kolektivizem? Ali se da sploh dokazati, da ima ta metoda brezpogojno in večno prednost nad ono ali pa ona nad to? Katere se je držati, odločajo okolnosti in starost (narodova). Narodu, ki se še ni zedinil in šele zbira svoje moči, gotovo najbolje služi vojaška vzgoja s svojo disciplino in svojim brezpogojno veljavnim pravilnikom. Narod pa, ki je že stoletja notranje in zunanje zedinjen, mora se otresti dušeče centralizacije, ako ne mara odreveneti in ohrometi. Katera vzgoja se prilega francoskemu ljudstvu? Brez dvoma individualna, ki osvobojuje družbo s tem, da osvobojuje posameznika, in osamosvojuje državo s tem, da osamosvojuje državljana. Slepa pokorščina pripravlja vojaka za poveljništvo, ne pa državljana za uživanje in pravo rabo svobode. Preosnova francoske šole bi se imela torej na vsak način izvesti v znamenju svobode. Večno nadležno straženje in gojenca plašeče strahovanje bi se imelo zrahljati. Učencem naj se dovoli, da se po svoje združujejo ter si sami urejajo in vodijo svoje igre. Pri le-teh bi mogla disciplina pač najpreje odnehati; tem izdatnejša bi bila potem pri učenju. Toda desetletna izkušnja, pravi Coubertin, nas je poučila, da ne kaže niti pri igrah rahljati discipline, dokler je le-ta nekak težek pritisk, o katerem se ne ve pravzaprav, odkod prihaja, katerega pa na licejih v enaki meri čutita učitelj in učenec. Povsod v našem vzgajalnem sestavu gospoduje despotizem, ne da bi se mogel najti njegov izvir. Vsak se skriva za predstojnika, najvišji na hierarhijski lestvi pa se sklicuje na neke dogme in postave, katerih se drži, kakor da prihajajo z gore Sinaja. Kako se bode mladina pripravljala za svobodno življenje, ako je v rokah nesvo-

bodnih učiteljev; in na drugi strani, kako bi bili učitelji svobodni pod odvisnim načelnikom, ki nima niti veljave niti stalnosti? In v takem položaju je licejski ravnatelj in upravitelj. Zakaj bi ravnatelj ne mogel samostojno voditi liceja, licejcev in njihovih iger? Vsaj se mu ne da prilike, da bi se izkazal, koliko premore, ako bi delal po svoji glavi in svoji vesti. Marsikateri ravnatelj je poskusil nastopiti samostojneje in položiti temelj svobodnejšim pravilom. Šolska oblast ga je očitno sicer hvalila, skrivaj pa mu metala polena pred noge in mu nagajala. Samovlada je prvi in neobhodni pogoj zdravi in trajni licejski preosnovi. V redovniških kolegijih samovlada seveda ni mogoča, ker je predstojnik poverjenik nad njim stoječe oblasti in zastopnik trdno ustanovljenega in nepremičnega nauka. Zmote in blodnje so napravile tudi iz posvetnega šolstva nekak red z lastnimi obljubami, vajami, obredi in dušno sužnostjo. Čas je, da se naposled zavedo odločnejši in razumnejši možje med učiteljstvom; čas je, da se šolniku vrne moška dostojnost, da se oprosti ponižujočega vohunstva in otročjega strahovanja. Kdo bode verjel, da ve ravnatelj manj o svojem liceju nego nadzornik, ki presoja učitelje samo po kvalifikacijah, učencev pa ne pozna niti po imenu? »Dajte liceju samoupravo, ravnatelju pa odgovornost!« — s to zahtevo sklepa Coubertin svoj članek o »nujni preosnovi«. Vodilni motiv Coubertinove razprave je torej zahteva samostojnosti in svobode za srednjo šolo, ako se hoče iz nje napraviti to, kar bi imela biti: vzgojevalnica krepkih značajev. Ako se tej zahtevi ustreže, potem šele bode šola kvas v narodnem življenju, kvas, ki bode dvignil delavnost in podjetnost ter napel dušne in gmotne sile narodove. Ves sistem je korenito in bistveno premeniti; kdor govori samo o prenaredbi učnih načrtov, ta ne razume smotra licejske vzgoje. —

Tudi mi nismo več zadovoljni s svojo zastarelo gimnazijo in čutimo potrebo umestnih sprememb, dasi je naša gimnazija menda nekaj boljša nego francoski licej. Ali mi vedno le pobiramo stopinje za Nemci; dokler se na Nemškem kaj ne izpremeni, nosili bodemo tudi mi staro, obnošeno suknjo. Naša gimnazija ima biti, kakor se rado naglaša, »izobraževališče«, »Bildungsanstalt«; vzgojevanja po angleškem zgledu ali v Coubertinovem zmislu, to je metodičnega razvijanja in vežbanja značajev si ne nalaga. Ali je kos svoji nalogi vsaj kot izobraževališče? Ali je vobče mladi človek po dovršeni gimnaziji na ravnem potu do resnične, vsestranske omike, kakršne je dandanes treba razumništvu, ki ima napredek naroda in domovine

v rokah? Od gimnazije se sicer ne zahteva, da bi pošiljala že dovršene omikance med svet. Vesoljna izobraženost se pridobiva šele v zrelejših letih, na visoki šoli in še več v življenju med svetom. Vendar pa se na visoki šoli marsikdo utesni v svojo stroko in pozneje v življenju omeji v svoj poklic ter ne stori ničesar več za svojo splošno omiko, ako ga življenja val baš ne zanese v bister milieu, kjer se mu odpro oči. Mož si morda potem očita, da je v mladih letih mnogo zamudil, kar bi mu bilo že takrat razbistrilo nazore in razširilo obzorje. Gimnazija bi mu bila morala pomagati in mu podati ključ do višje omike. Pri sedanji uredbi pa izpolnjuje gimnazija to svojo nalogo v nezadostni meri. Dasi učni načrt mnogo nalaga in se toži celo o preoblaganju, vendar je uspeh skromen glede tega, kar si mladi človek z gimnazije s sabo vzame v življenje, ko je dobil zrelostno izpričevalo v roke. Dolgo pot ima še do občne omike, ako jo sploh najde. Izmed slovstev modernih narodov n. pr. pozna samo eno ali kvečjemu dvoje, ako pripada »manj vrednemu« ljudstvu. Slovstvena dela drugih narodov, in sicer proizvode svetovne slave, ve samo po imenu; čital jih morda ne bode nikoli. V zgodovini pozna od starega veka naprej skoraj samo nemško in avstrijsko, o drugih ljudstvih ve zgolj nekaj suhih podatkov. Najnovejša zgodovina se je svoje dni izpraševala, ako je šlo proti koncu šolskega leta trdo za čas. In vendar je novejša zgodovina bolj poučljiva za razumevanje in presojanje današnjih razmer in za učenca tudi bolj zanimiva nego n. pr. samnitske vojske ali pa posestni boji med Karlom V. in Francem I. Tolstoj celo meni, da bi se dala zgodovina nekako »nazaj« ali »narobe« učiti, in da bi se imelo začeti z najnovejšimi dogodki; dasi se ta misel morda zavrača kot čudaška, vendar ima nekaj jedra v sebi. Obžalovati je, da se kulturna zgodovina in narodopisje obdelujeta tako površno. Iz ustavoznanstva in upravoznanstva in sploh o javnih napravah se izve na gimnaziji prav malo, ne dosti več nego v ljudski šoli, iz narodnega gospodarstva pa prav ničesar. Želeti bi bilo, da bi se zraven pesništva tudi o drugih umetnostih učencu kaj več povedalo na gimnaziji, govori pa se o njih samo mimogrede, in odmenjeni so jim le skromni dodatki v učnih knjigah. Berilo v starih jezikih je deloma suhoparno in dolgočasno; lahko bi bilo bolje izbrano, da bi podajalo živejše slike iz starodavnosti, iz grškega in rimskega javnega in zasebnega življenja, o katerem dobiva učenec iz svojih »epitom« dosedaj precej medle pojme. Včasi se kaka tvarina čita samo v ta namen, da se učenec uri v slovnici. To je vendar zloraba staroklasičnega berila!

Ako bi se hotelo ustreči navedenim in drugim izobraževalnim potrebam, moral bi se učni načrt seveda tako razumno prenarediti, da bi ne bilo treba pomnožiti šolskih ur, in da bi se ne preoblagali ni učenci ni učitelji. In to bi se dalo pač doseči, mislim, ako bi vzeli pametni možje stvar v roke. Razume se, da bi se iz eventualno uvedenih novih predmetov ne smelo zahtevati preveč, vendar pa toliko, da bi mladenič po dovršeni gimnaziji ne taval po temi, ampak jasno vedel, česa mu je treba, ako hoče pridobiti širši pregled človeških razmer. Ako bi se že gimnazijski mladini odpiral pogled v svet, sem preverjen, da bi se marsikje kmalu prerodila zastala družba, in da bi na odličnih mestih ne bilo več toliko mož, katere je pri natančnem motrenju težko imenovati omikane, čeprav so častno dovršili vse šole. Pač bi bilo potem tudi občevanje v družbi prijetnejše in bi ne bilo toliko zabavljanja, prepiranja in žaljenja, provzročenega s tem, da so si pasamezniki vsled nezadostne izobrazbe drug drugemu zoprni in vsled ozkega obzorja navzkriž. In manj bi bilo tistih učenih filistrov, ki sicer marljivo obdelujejo svojo »stroko« v šoli, v uradu in doma, potem pa se ne zanimajo za nič drugega več, ne za slovstvo, ne za gledališče, ne za glasbo, ne za upodabljajočo umetnost, ne za politiko, ne za potovanje, da, niti za vedo vobče! Mož se mora seveda najpreje brigati za svoj poklic in svojo rodbino, in to mu daje dovolj opravka in skrbi. Vendar si menda lahko vsak prihrani nekaj časa za to, kar je njemu samemu v blažje razvedrilo in kar mu lepša življenje, hkratu pa mu daje tudi sposobnost in priliko, da kaj stori za bližnjega, za narod in za dom. Nam Slovencem bi bilo še posebno želeti več resnično izobraženega razumništva, katero bi umelo in hotelo povzdigniti narodov duševni in gmotni niveau. Naša huda narodna beda bi se pač zmanjšala, narod bi se prebudil iz svoje zaspanosti, ako bi imeli več delavcev na polju narodnega napredka in vsestransko izobraženih zastopnikov in voditeljev, kakršnih imajo druga ljudstva v obilnosti.

II.

Ko smo se seznanili s Coubertinovimi nazori o preosnovi licejev, nam je baš dobrodošel v poznejši številki istega časopisa drug članek, ki v splošnih potezah kratko poroča o načrtih francoskega naučnega ministra in o predlogih višjega šolskega sveta, sestavljenih na podlagi zborničnih poizvedb glede nameravanih prenaredb v francoskem srednjem šolstvu.

Ministrovi načrti začenjajo s predlogom, da bi se imenovala posebna komisija, ki bi imela z ozirom na zdravstvene zahteve izboljšati upravo na licejih in življenje gojencev na teh zavodih. Ker je pričakovati, da se bode od zdravniške strani preveč tožilo o preoblaganju učencev, bodo v komisiji imeli besedo tudi profesorji, da bodo vzdržali potrebno ravnotežje. V denarnem vprašanju pritrjuje minister načelniku zbornične komisije, kateri želi, da bi država bolj in bolj prevzemala gmotne skrbi za srednje šole in ne mirovala poprej, dokler pouk ne bode brezplačen. Minister predlaga, da bi smel predstojnik vsakega zavoda v gotovih mejah in z ozirom na posebne razmere zniževati šolnino. Življenje v notranjih šolah ima se kolikor moči približevati rodbinskemu življenju. Razvijanje telesnih moči bi se imelo negovati v isti meri kakor vzgoja dušnih sil po atenskem zgledu. Z borjenjem in jahanjem bi si imela mladina krepiti živce in mišice. Da bi imenitnejši zavodi v velikih mestih ne bili prenapolnjeni, ustanoviti bi bilo po celi deželi več manjših licejev, in razredi bi se imeli podvojiti v onih, kjer bi bilo preveč učencev.

Licejske ravnatelje — upravitelje bi bilo treba povzdigniti v njihovi veljavi in glede gmotnega položaja. Zahtevalo se bode od njih, da si pridobe naslov »agrégé« (pomožni ali izredni profesor na akademiji) in da se izkažejo z odličnim službovanjem kot profesorji. Ravnatelj bi imel oblast ne le v pisarni, ampak tudi v učilnicah in na igrišču, določeval bi sam notranja pravila in imenoval nekatere uslužbence. Dalje bi bilo skrbeti pri ravnateljih in sploh pri učiteljih za večjo stalnost na njihovih mestih; premestitve med šolskim letom bi se imele opustiti. — Zastran nadzorništva predlaga minister, da bi se imenovali še najmanj štirje novi nadzorniki, in da bi se vsakemu odmerilo osemdeset dni nadzorovalne službe. Vsak zavod bi moral biti pregledan vsaj enkrat na leto glede učencev, glede uredbe razredov in pouka, dalje glede notranje uprave licejev in kolegijev; čas nadzorovanja ne bi smel biti naprej znan. Razen tega bi imela biti še stalna nadzorstva v vsaki pokrajini posebej za vse tri vrste srednješolskega pouka (klasičnega, modernega in matematičnega).

Glede pripravljanja za učiteljski stan in pridobitve učiteljske sposobnosti za licej pravi minister, da se ima najpreje zahtevati vzgojevalcev, in da bi profesorji imeli biti izprašani tudi iz zdravoznanstva in vzgojeslovja. Učiteljeva prva dolžnost bodi, razvijati pri gojencu dušne in nravne kreposti, vcepljati mu čut za pravico in svobodo, buditi mu samozavest, možatost in voljo, sploh

pripravljati ga za dobrega državljana, zdravega in poštenega moža in rodoljuba. Več se je ozirati na kakovost nego na kolikost učenčevega znanja, bolj negovati je razum nego spomin. Razlaganje tekstov, čitanje, pripovedovanje, kratki pogovori o snoveh učnih predmetov bi imeli učenca navajati k samostojnemu premišljevanju in razsojevanju brez pomoči šolske knjige.

Drugi del ministrovih predlogov se nanaša na preosnovo licejskih učnih načrtov in bakalaureata (nekakega zrelostnega izpita po dovršenem liceju na visoki šoli). Minister želi najpreje večje priprostosti v učnih načrtih in da bi se le-ti bolj prilegali zunanjim in notranjim posebnostim ter bodočemu poklicu gojenčevemu in da bi se ozirali na potrebe posameznih pokrajin. V klasičnih jezikih je poučevati vedno le s pogledom na splošno omiko; ogibati se je prevelike učenosti, ki se na srednje šole včasi zanaša z visokih šol. Minister je zagovornik humanizma in se zavzema za grščino topleje nego zbornična komisija ter priporoča celo pomnoženje grških ur v gornjih razredih. Ker se tudi najboljši pouk ne more obnesti pri učencu, ako mu mrzi, ali pa ako presega njegove sposobnosti, zahteva minister, da bi se pametno izbiralo pri sprejemnih ali prehodnih izpitih (examens de passage). Učni načrti v spodnjih oddelkih bi imeli biti tako sestavljeni, da bi učenec ne bil vezan na prvotno razvrstitev, ampak da bi mogel z ozirom na svoje sposobnosti in nesposobnosti, katere bi potrdili učitelji, prestopiti iz ene skupine v drugo, ne da bi izgubil dobrote popreje dobljenega znanja. V tem zmislu predlaga tudi poizvedovalna komisija, da bi se ustanovili popolnilni tečaji za grščino in latinščino, kateri bi učencem moderne skupine odprli pristop k višjemu pouku v klasičnih jezikih. Poučevanje v živih jezikih pa bi si ne imelo staviti za smoter literarne omike in bi ne smelo kot novi humanizem tekmovati s starim, ampak ustrezati bi moralo samo gospodarskim potrebam domovine in pripravljati za trgovske, obrtne, zemljedelske in naselbinske poklice. Končni uspeh modernega pouka se mora pokazati v tem, da je dobil učenec dotični jezik popolnoma v svojo oblast; drugače bi bilo jasno, da se učenje ni posrečilo. Zastran bakalaureata priporoča minister nekaj prenaredb v ta namen, da bi bil izid pri izpitih kolikor moči malo odvisen od sreče ali, kakor pravijo Francozje, da bi ne odločevala »aléa« (kocka). Minister želi, da bi se pri teh izpitih bolj izkušal razum nego spomin in doslovno znanje; da bi v izpraševalnem zboru sedeli tudi srednješolski profesorji; da bi se dajale naloge iz tekstov, ki niso predpisani v učnem načrtu, da bi se pri

izpitih, kolikor se da, doseglo enako merilo, in da bi se v ta namen ustanovilo splošno nadzorovanje po vseh akademijah.

Stalni odbor višjega šolskega sveta odgovarja na ministrove načrte s štirimi predlogi, in sicer: glede razsodniškega opravila pri izpitih bakalaureatskih; glede učnega načrta za klasični pouk in predpisov za klasični bakalaureat; glede poučevanja v modernih jezikih in pravil za moderni bakalaureat; in naposled še glede nekaterih poprav v učnem redu za stare in za žive jezike. — Bakalaureat je prestal mnogo ostrih obsodb in ostal je pri življenju vkljub ljutim napadom. Kdor na vse strani premisli, bode priznal, da njegov pomen v šolskem in družabnem pogledu vendar presega neprilike; večina učiteljev zatrjuje, da bi pri učencih brez te izpodbude težko dosegli potrebno marljivost. Z ozirom na dotične ministrove načrte predlaga tedaj višji šolski svet, da bi se v izpraševalni zbor k bakalaureatskim izpitom pošiljali tudi srednješolski profesorji, ker le-ti bolje poznajo poprečno vednost licejcev in ne bodo stavili prenatančnih strokovnjaških vprašanj, vendar pa se bodo kot »agrégés« in doktorji natančno potegovali za vedo samo na sebi. Izpraševali bi samo iz svojih predmetov kakor visokošolski profesorji, ki bodo komisijam predsedovali kot pooblaščeni zastopniki gole vede in kot stražniki pri vhodu, kateri se odpira mladini z bakalaureatom. Nepristranost takih mešanih komisij bode s tem zagotovljena, da srednješolski člani ne bodo izpraševali svojih lastnih učencev. Zavrnitve kandidatov bode sklepala cela komisija, ne posamezen izpraševalec. Nalog in vprašanj, ki zahtevajo podrobno znanje v učnem načrtu predpisanih tekstov, se ne bode smelo dajati. Kandidat bode moral n. pr. znati razpravljati o pripovedni pesmi, narodni ali umetni, sploh, o krasotah ilijadnih ali eneidnih vobče, ne pa o podrobnostih in posameznih epizodah, kakor je n. pr. »hoja v spodnji svet« v obeh pesmih, ali pa, kako sta se zopet spoznala Odisej in Ponelopa, kako je Enej zapustil Didono i. t. d. Da bi se dosegla enaka mera pri vseh bakalaureatskih izpitih, imel bi minister pravico, določiti iste naloge za več akademij ali pa tudi za vse akademije skupaj. Višji šolski svet priporoča dalje, da bi dajali v gornjih razredih na prosto izbiranje grščino, žive jezike in začetne znanosti za matematiko; po dovršenem tretjem razredu bi se odločil učenec za eno teh treh skupin, za katero bi imel največ zmožnosti in veselja; v dotedanjih skupnih predmetih pa bi seveda nadaljeval. Poučevanje v živih jezikih bi imelo biti tako urejeno, da bi se dalo, ako treba, združiti s poučevanjem v starih jezikih. Moderni pouk bi bil razde-

ljen v dva tečaja; prvi bi obsegal štiri leta in bi imel obče izobraževalen in zajedno praktičen smoter; učni načrt bi se ravnal po krajevnih potrebah in posebnostih dotičnega zavoda; drugi tečaj pa bi bil dveleten in bi se ustanovil le v glavnih zavodih in z ozirom na dokazane potrebe, učna snov bi se odmerila glede na porabo pri obrtih in krajevnih službah in pri tem bi se vpoštevali podatki pokrajinskih, občinskih in trgovskih zbornic, upravnih uradov i. dr. Medsebojna pristopnost (perméabilité) učnih skupin bi bila tako ustanovljena, da bi smeli prvič učenci drugega tečaja modernega tudi slediti pripravljalnemu pouku za matematiko, in drugič da bi učenci, kateri so dovršili moderni razred, ki je enakoveljaven z »retoriko«, imeli tudi pristop v»filozofijo«.

Stalni odbor šolskega sveta opominja naposled vobče, da imajo biti prenaredbe in poprave zasnovane v duhu večje priprostosti in novodobnega napredka. Predebele in prenatančne grške in latinske slovnice, katere je grajal že stari Fénelon, naj bi se umaknile krajšim in jasnejšim, katere bi obsegale večinoma zgolj pregibalne zglede (paradigmata) in samo najpotrebnejša pravila. Okrajšati bi bilo dalje jezikovo in slovstveno zgodovino, tudi zgodovino v ožjem pomenu. Dosedanji modroslovski pouk naj bi se še bolj omejil, zato pa bi se imel več ozirati na potrebe današnjega časa in negovati osobito praktično moralo; posebno naj bi še deloval proti alkoholizmu in na podlagi politične ekonomije in naravoslovja svaril pred fizičnimi, moralnimi in socijalnimi nevarnostmi pijančevanja.

Kakor je spoznati iz teh kratkih, suhih črtic o nameravanih prenaredbah na francoskih licejih in kolegijih, naučili so se Francozje v šolskih stvareh marsičesa od svojih sosedov in tekmecev in si hočejo v prid obrniti tuje izkušnje. Sicer je pa tudi nekaj izvirnih osnov, s katerimi mislijo Francozje prvi poskusiti srečo. Ako se jim obneso, potem bode vrsta na sosedih, da posnemajo.

Marta.

Spisal E. Gangl.

Nad kostanji ljubljanske »Zvezde« so plavali prvi pomladni dihi, topli in mehki kot božajoče roke nedoletnega dekleta. Zlati in gorki solnčni žarki so padali na zemljo bogato in razkošno, in po golih vejah kostanjev so se pobesili popki, ki so se napenjali bolj in bolj ter se kar črez noč umaknili svežim, svetlozelenim lističem, ki so rasli kar vidoma ter se razgrinjali v krasno nakitje.

Bili so lepi ti stari kostanji v novi, zeleni opravi.

Potlej pa se je jelo razvijati cvetje, in iz tistih dolgih, grozdastih cvetov se je širil prijeten, blažilen vonj. Vse ozračje je bilo prepojeno ž njim, da se mi je zdelo, kakor da bi se dvigalo od zemlje k nebu dišeče kadilo.

In bili so v resnici krasni ti stari kostanji v zeleni opravi in v mladih cvetovih!

Hodil sem po »Zvezdi« ob kraju, da mi je grelo solnce hladno kri. Kmalu sem začutil, kako mi je jela hitreje pluti po žilah. Nekaka dobrodejna toplota mi je šinila v vse ude, in zdelo se mi je, da se je ukradel vroč zrak pomladnega solnca globoko vame. Zatrepetala mi je duša ob tej toploti in se odprla prihajajoči pomladi!

In hodil sem po »Zvezdi« ob kraju tja proti nunskemu samostanu, kjer molijo prostovoljne in neprostovoljne jetnice ter si služijo nebesa, in od nunskega samostana sem krenil zopet nizdol.

Bilo je med 11. in 12. uro dopoldne.

Po sredi »Zvezde« iz Šelenburgovih ulic je prišla mlada dama. Poznalo se ji je, da je tujka. Imela je sivo, preprosto obleko, obraz pa ji je zakrival bel, črnopikast pajčolan. Preko prsi ji je visela temnozelena torbica. V desnici je nosila dežnik. Postala je skoro vsakih pet korakov in se ozirala naokrog. »Zvezda« je bila malone prazna. Po klopeh okolo Radeckega so sedeli stari penzionisti. Po ostalih klopeh so sedele pestunje z dojenci v naročajih, ob njih pa so skakali in točili obroče nagajivi otroci. Pod kostanji nasproti nemški kazini je sedelo nekaj častnikov. Pušili so cigarete in zdehali od dolgega časa.

Vzlic krasnemu mlademu poldnevu, prepojenemu z vsem čarom cvetoče pomladi, je vladal vsepovsod med kostanji težak, moreč dolgčas.

Dospel sem na spodnji konec »Zvezde«, se naslonil na kandelaber in si zapalil cigareto. Moje oči so splavale do tujke, ki mi je prihajala vedno bliže. Zdela se mi je interesantna, in kar nehote sem se vprašal: »Bog ve, kdo je, odkod je in kam gre?«

In tedaj je prišla prav do mene. In skozi pajčolan sem videl dvoje blestečih, modrih oči in lepo, z rahlo rdečico nadahnjeno lice. V tistem trenotku, ko sem jo ogledal, je hotela predejati dežnik iz desnice v levico, ali dežnik ji je padel na tla, da se je dvignil izpod njega tenak, siv prašek — finejši od dima moje cigarete. Hipoma se je sklonila k tlom, da bi poprala dežnik, a vendar sem bil jaz hitrejši. Pobral sem ga, se odkril in ji z vso nerodno svojo vljudnostjo dejal: »Prosim, gospodična.«

Vzela je dežnik, komaj viden smehljaj ji je zaigral okrog ustnic, in dejala mi je: »Ich danke schön!«

A tako!

Potem pa je stopila korak naprej, a zopet se je ustavila in mi rekla seveda tudi nemški: »Prosim, oprostite! Ali grem prav tod na državni kolodvor?«

»Ne, gospodična! Ravno na obratno stran greste.«

»Torej moram tod nazaj.« In pokazala je z dežnikom tja, odkoder je prišla.

»Da, tod nazaj!«

»Ah, to je križ, če je človek tujec!«

A jaz sem bil vse svoje žive dni neokreten v ženski družbi. Zatorej sem odgovoril: »Da, to je velik križ!«

In zasmejala se je ravno tako kakor malo prej. Meni pa je bil ta njen smeh tako všeč, da bi ga še rad slišal — ne, bolj videl nego slišal. In odkril sem se ter ji dejal: »Če dovolite, gospica, vam pokažem pot na državni kolodvor.«

»Prosim!«

In šla sva po »Zvezdi« gori . . .

Prvo je bilo, da sem se ji predstavil. Tujka mi je rekla, da ji je ime Marta in da se piše F., da prihaja iz Pulja in da se pelje v Kamnik, kjer ima omoženo znanko.

Ko sva prišla do kazine in pogledala častnike, je dejala: »Ah, tudi moj papa je bil častnik, a ne tak, kot so ti tukaj. Služil je pri mornarici. Bil je kapitan, pa je umrl. Davno je že, kar je umrl, in škoda je, da je umrl. Imel me je tako rad, in nihče več me nima tako rad.«

Lice se ji je zresnilo, in nekaj vlažnega ji je zaplulo oči. Pajčolan pa ji je začel nagajati. Zakrožila je ustnice kot v poljub ter

si ž njimi popravila pajčolan. Videl sem prav dobro, kako so se dotaknile njene ustnice nagajive tkanine, in povem vam, da bi bil v tistem hipu rad Martin pajčolan!

Človeku je težko govoriti ob takih prilikah. Tudi jaz nisem vedel, kaj ji naj rečem. Dejal sem torej: »Tako dolgo vendar ne more biti od takrat, kar vam je umrl dobri papa. Saj ste še tako mladi.«

»Res je! Osemnajst let mi je, a takrat sem bila stara štiri leta. Pa se vendar tako dobro spominjam svojega papata. Imel je polno, plavo brado in dobre, mile oči. Kadar je bil doma, me je nosil v naročju in se mi laskal: Ti si moj srček, Marta! — Ah, kakor bi mi zdajle govoril, tako ga čujem! Potlej se je pa prehladil in je umrl . . .«

Zavila sva proti Lattermanovemu drevoredu.

»Ah, to je tisti drevored, koder bi morala iti,« je vzkliknila Marta. »A zgrešila sem pot. Sama sreča, da sem vas našla. Ah, kako lepo je tukaj!« Pajčolan si je zgrnila z obraza, da sem ji gledal naravnost v cvetoče lice. Globoko je vzdihnila in dejala še enkrat: »Ah, kako lepo je tukaj!«

In bilo je v resnici lepo tamkaj med kostanji! Vzduh je bil čist, nebo je bilo jasno, in solnce je svetilo na zemljo. A tam na desni strani so kipele pod sinje nebo veličastne Kamniške planine, iskreče se v srebrnem snegu, kopajoče se v morju solnčne svetlobe. V zvonikih ljubljanskih cerkvâ je bila ura poldne, in kmalu so zadoneli zvonovi. Jasno je odmeval njih glas po svežem zraku.

»Pa se morate takoj sedaj odpeljati v Kamnik, gospica?« sem jo vprašal.

»Ne, ni treba. Kadar pridem, bo dobro. Ivanki sploh nisem pisala, kdaj se pripeljem. Rada bi jo presenetila.«

»Potem pa lahko počakate večernega vlaka. Saj se je v hladu prijetnejše voziti.«

»Dobro! Pa počakam večernega vlaka.« Ali precej se je nečesa domislila: »Ali kaj naj počnem ves popoldan sama tu v Ljubljani?«

In odgovoril sem ji: »Danes popoldne nimam kar nič posla, in če vam nisem nadležen . . .«

»Hvala lepa! Rada sprejemam vašo ponudbo. Toda obedovati bi morala. Nisem sicer lačna, pa mi je rekla mama, da se mora človek na poti tudi posiliti, da ne omaga.«

»Pa greva kar semkaj!« In obrnil sem se proti »Narodnemu domu«.

»Ali greste tudi z menoj?« me je vprašala.

»Gotovo, gospica! Danes sem v vaši službi.«

Sedla sva v zadnjo sobo v zadnji kot. Bilo je tam mirno in tiho, in skozi okna, zastrta z rumenkastimi zavesami, je prihajal k najini mizi prijeten somrak.

Obed je bil preprost, a šel je nama v slast. Gospica Marta je pila pivo, a jaz vino, zato so mi žarela lica. Samo zato!

»Ali dovolite, da si prižgem cigareto?«

»Seveda! Saj sama tudi včasi kadim. Pa danes bi tudi. Prosim, dajte mi cigareto!«

In kadila sva ... Dim se je dvigal k stropu in se čudno krožil in sukal med solnčnimi žarki, ki so prihajali v sobo skozi odprtino med zavesama, da se je zdelo, da so motni in zakajeni ti solnčni žarki. Bilo je prvikrat, da sem obedoval sam v družbi mladega dekleta. Bolj in bolj mi je prihajalo vroče. Izpil sem zopet kupico vina ne zaradi žeje, temveč zato, da bi čim prej dospel do pravega razburjenja, ko je človeku dobro in lahko pri srcu, in ko začuti v sebi nekoliko več poguma.

In kar nehote sem vzkliknil: »Ta slučaj, ta slučaj!«

»Da, ta slučaj, da sva se našla!« je vzkliknila tudi gospica Marta. »Da bi bilo le več takih slučajev!« Zadnje besede je izgovorila tiho, komaj slišno. A komaj jih je izgovorila, že je udarila v zvonek smeh in pristavila: »Ah, Marta je še v resnici otrok!«

»Lep otrok!« se je glasil moj poklon.

»Kaj vem! A zapuščen otrok — to je gotovo! Glejte, sama moram po svetu, po neznanem svetu. Moja sestra se moži doma, a mene so poslali stran! Pa dobro vem, zakaj. Doma imam lepega, velikega psa, ki je obrastel z dolgo, gladko in svetlo dlako. Moj ljubljenec je ta moj veliki pes! Ah, ko bi ga videli, kako mi je dober! Kadar ga pokličem: »Ta, ta, ta!« — pa pridirja k meni in se mi dobrika in laska in laska! Ah, ta moj lepi, lepi pes! In sedaj, ko se sestra moži in pojde z doma, pa mi hoče vzeti mojega psa! In zato so me poslali v Kamnik, da ne bom mogla jokati za njim. Pa bom potem, ko se vrnem domov!«

»Ljudje so neusmiljeni, gospica Marta!« sem dejal, da jo potolažim s to frazo.

»Pa še jako so neusmiljeni! To vem, to jaz prav dobro vem! Kako je vendar to, da sem proti vam tako lahko odkritosrčna? ..«

Zasmejal sem se, saj so mi dobro dele te njene besede.

»Res, tako odkritosrčna sem lahko proti vam!«

»To je jako častno zame, gospica! Bodite torej odkritosrčni!«

»Še nikoli nisem govorila o tem. Še nikoli! Zatorej mi je tako težko! Ali to je res: ljudje so neusmiljeni!«

»Tako govori tisti, kdor je že mnogo izkusil v življenju, gospica Marta! A vi ste še mladi, tako mladi, in široki svet leži pred vami odprt.«

»Zaprt!« je popravila naglo.

»Odprt, sem dejal, gospica,«

»Da, ali v resnici je zaprt! zaprt, zaprt . . .« In nervozno se je igrala s prtom in drgetala z nožico, da se je zatresla miza in zažvenketal kozarec ob steklenici. »Oprostite mi, prosim, to razburjenost, saj je samo hipna, in kmalu bo zopet dobro! Kmalu, prav kmalu!« Z desnico si je pogladila čelo. »Pa to mi ne gre iz spomina! Pregloboko je zapisano v njem, pregloboko, neizbrisno!«

Potem me je vprašala: »Ali ste bili že v Pulju?«

»Žal, nisem še bil. A čul sem, da je tamkaj lepo.«

»Bilo je lepo tudi zame, dokler je živel moj papa. Ali po njegovi smrti nisem užila niti enega veselega trenotka!«

»Saj vam je vendar ostala mama!«

»Mama? . . Če je to moja mama!« Izgovorila je te besede z nekakim čudnim poudarkom, kakor če pove kdo kaj važnega in neprijetnega. »Glejte, še nikdar nisem mislila na to, ali danes po poti med dolgotrajno vožnjo se mi je kar samo zbudilo to vprašanje. Mlada sem in neizkušena, zatorej ne vem, ali je pravična moja sodba. Pa zdi se mi, da bi mati, prava mati ne pustila svoje hčere same po svetu. Ali to še ni nič! Morda me pozna bolj, nego se poznam sama. In to je prav lahko mogoče. Saj me je spoznavala že takrat, ko se nisem sama še nič zavedala, že takrat, ko sem imela še papata in njegovo ljubezen. A s papatom mi je umrla tudi edina ljubezen, ki je čutila zame. Doma me ne ljubijo, doma me samo trpe!« In bele zobke si je vtisnila v spodnjo ustnico, saj ji je bilo hudo v tem trenotku. Bolečina ji je zalila dušo.

In dejal sem ji: »Pa če se motite?«

»Ali jaz dobro vem, da se ne motim, saj to čutim, to čutim! Vi ne veste, kako globoko to čutim. To čuti samo oni, ki je sam na svetu! In ko sem se vozila semkaj, sem mislila tudi to-le: Moj brat in moja sestra, ki se zdaj moži in ki mi vzame mojega lepega psa, sta oba starejša od mene, a se ne pišeta tako kakor jaz, temveč se zoveta B., tako kakor se zove moja mama. Jaz sem pa najmlajša in se zovem tako, kakor se je pisal moj papa.«

»To je čudno, to je res čudno!«

»Da! In tega ne razumem — tega ne morem razumeti. Nekaj temnega leži nad tem, nad mojo mladostjo, nekaj kot črn oblak, ki plava pod jasnim nebom. In kadar se razgovarjajo doma, takrat moram iz sobe, da so sami med seboj. In jaz grem s svojim psom venkaj, da ne čujem, kaj govore moji ljudje. A sedaj mi vzamejo še psa!«

Domislil sem se nečesa. Ali povedati ji nisem hotel. Molčal sem. Pa se mi je zopet in zopet vsiljevala ta misel. Z roko sem zamahnil pred očmi, in ušle so mi besede: »Ah, to je neumnost!«

Marta pa je naglo vprašala: »Kaj pa, kaj pa?«

»O, nič, nič! Verjemite . . .«

»Če uganete pravo, potem vam pritrdim!«

»Dobro! . .« Zardela je kot mak in dejala v zadregi: »Mislili ste na otroka, na otroka . . . Ah, kako bi to rekla? . .«

In zvest svoji obljubi sem dejal: »Da! . .«

In molčala sva nekaj hipov. Z ruto, ki je lepo zavonjala po vijolicah, si je brisala Marta solzne oči. Ojunačil sem se ter ji potegnil roke z oči. Ni se branila. In njena mehka desnica je počivala v moji roki, ki mi je rahlo, komaj znatno trepetala. Gledal sem ji v objokane oči in sem ji dejal: »Pa to ni vaša krivda.«

»A jaz trpim zaradi tega! Nekaj kot prekletstvo počiva nad menoj ! . . Da, nekaj takega! . . Sicer pa ne vem, koliko je resnice na tem. A slutim, slutim! In tudi to vem: Moj oče in mati sta se mnogokrat prepirala, hudo, ostro, da sem trepetala v strahu. Takrat je bil oče vedno razburjen in je šel z doma. A name so padali jezni pogledi iz materinih oči, in morala sem klečati v kotu . . . Tako je vse, kar je za mano, temno in mračno. Samo ena svetla podoba mi plava pred očmi: moj papa, moj dobri papa! Vidim ga popolnoma jasno, kako je živel, kako je bil vdan in kako je umrl. V črni uniformi s križci in svetinjami na prsih je ležal na odru, in bele sveče so gorele ob strani. O, kako ga dobro vidim! V sklenjenih rokah je držal črni križec, ki visi zdaj nad zglavjem moje postelje, in oči so mu bile zaprte, da nisem več gledala njih milobe . . . Takrat še nisem vedela, kaj pomeni beseda umreti! Danes vem pa dobro! In ljudje so prihajali in so prinašali vence ter jih pokladali ob odru. In nekaj me je gnalo na vrt, kjer so cvetele rože in lilije. In natrgala sem obojih in jih nesla k očetu in mu jih nasipala k znožju in mu dejala: Glej, papa, to ti daruje tvoja Marta! — Ta podoba mi je pred očmi noč in dan, dan in noč . . . In še dalje! . .

Tudi vem, kako so ga položili v črno rakev in odpeljali na pokopališče. In jaz šem šla zadaj za rakvijo v črnem krilu in z objokanimi očmi. Jokala sem zato, ker sem videla druge, da jokajo. In takrat, ko je gruda padla na mojega papata, so ustrelili mornarji iz pušk, in takrat me je nekaj pretreslo, neka čudna, dotlej neznana bolečina, kakor da so mi šli oni streli skozi ude . . . Otrok sem bila, pa sem to čutila . . . Da, kakor da so mi šli skozi ude oni streli . . .«

In Marta se je zasmejala, in nekaj kot blaženost ji je zasijalo z lica: »Ah, o svojem papatu govorim tako neizmerno rada!«

Ura se je pomaknila daleč proti popoldnevu. Z Marto sva si zaželela svežega zraka. Šla sva torej venkaj po drevoredu na izprehod. Solnce je še vedno svetilo toplo in prijazno na lepo zemljo, ki se je bila ogrela ob njega poljubih. Dolga vrsta brezdelne gospode je šetala med kostanji. Dame so oblekle nove pomladne toalete, in pisani solnčniki so branili pot solnčnim žarkom do bledih in cvetočih lic. Izprehajalkam so dvorili mladi gospodiči z mišjo dlako pod nosom in z nepotrebnimi naočniki na njem. Zaljubljeni študentje so postajali ob straneh ali posedali po klopeh ter se željno ozirali po lepih devojkah in skrivoma kadili slabe cigarete. Prelivalo se je po zraku šumenje in šepetanje, smehljanje in kramljanje, vik otrok in rožljanje sabelj, šuštenje svilnatih kril in škrtanje novih rumenih črevljev — bilo je kakor v mravljišču . . . Vztrepetavali so mladi listki starih kostanjev v tihi, ponižni sapici, ki je prihajala od juga. Po vejah so požvrgavali ptiči, in tuintam se je zibal po zraku pester metulj . . . Nad vsem tem živahnim življenjem pa se je bočila kupola sinjega neba, čista in svetla kakor bi bila izklesana iz kristalnega, svetlomodrega stekla, a visoko pod njo je plaval prelep, vabljiv popoldan, ki je že začel bledeti na obzorju, da se skoraj umakne hladnemu večernemu mraku . . .

Z Marto sva hodila počasi in molče. Zdajpazdaj sem jo pogledal, ali njene oči so se pobesile, in otožnost je ji legla na lice. Srečal sem tri, štiri znance, ki so se radovedno ozirali za menoj in Marto.

In izpregovoril sem: »Danes bo tu godba, zato je toliko ljudi. Ali hočete, gospica,, da počakava?«

»Ah, danes mi ni do godbe. Danes mi v resnici ni do godbe!«

»Potem pa pojdiva tja poleg gradu in dalje v gozd, v gozd, ki je tako lep. V gozdu je toliko poezije!«

»Pojdiva, da, pojdiva izmed ljudi!«

In šla sva poleg tivolskega gradu in dalje v gozd, ki se je takisto zbujal v novo življenje. Bilo je nekako vlažno v njem, vendar tako prijetno kot v prostorni hiši, ki nas sprejme z vso gostoljubnostjo. Šumenje reke ljudi, ki se je pretakala po drevoredu, je čimbolj umiralo za nama, in kmalu je naju objel slovesen mir. Zadihala je tudi Marta svobodneje, in njeno srce je prešinil zopet izraz pokoja in mladosti.

In zopet je vzkliknila: »Moj Bog, kako je tu lepo! Da, kako sem vam hvaležna, da sem ostala tukaj. Srce mi je lažje, mnogo lažje . . . A še bi vam rada nekaj povedala.«

»Govorite, gospica! Tako rad vas poslušam.«

»Ne, ne, ne! Naj to sama vem, sama, čisto sama!«

A vedel sem, da ne more ženska molčati, zatorej sem bilprepričan, da ne bo molčala tudi Marta.

»Torej ne!« sem dejal mehaniški.

Marta se je ustavila in mi pogledala naravnost v oči: »A zaradi tega niste užaljeni! Da, to bi ne bilo lepo, da vas užalim.«

»Bodite brez skrbi, gospica Marta! Nisem užaljen, povem vam odkritosrčno. da nisem!«

»To je dobro! To je lepo!«

In stopala sva dalje po stezi, počasi, korakoma . . .

Zadoneli so nama na sluh prvi glasovi vojaške godbe. Kar nehote sva se za trenotek ustavila in naslušala. Godba je igrala neko koračnico. Potem sva stopila morda sto korakov naprej ter sedla na klop.

»Torej v Pulju še niste bili?« je začela Marta.

»Ne, gospica! Človek ne pride nikamor . . .«

»Poslati bi vas morali po svetu, potem bi že kam prišli,« je menila Marta s smehom.

»Rad bi, da bi bilo tako! . .

»Tako kakor z menoj . . .«

»No, da! Da bi me kdo kam poslal po svetu. Svet je lep, pravijo . . .«

In urno je dostavila Marta: »Svet je lep, a ljudje so grdi.« In ponovila je s poudarkom: »ljudje so grdi!«

»Ljudje so ljudje, gospica!«

»Zlobni so in grdi! To vem!« je dejala in brskala z dežnikom pred seboj po prahu in pesku.

»Kaj hočemo? Ljudje se bolj nagibljemo k slabemu nego k dobremu. Taki smo pač! Če vidimo koga srečnega, nas to jezi; če

vidimo koga nesrečnega, nas to veseli. Tuja sreča je naše trpljenje, in obratno. Včasi smo kot zveri, ki so zadovoljne, če vidijo svoj plen pred sabo, kako umira v lastni krvi«. Ponovil sem, ne da bi hotel v to položiti posebno važnost: »V lastni krvi . . . A kri je moč našega življenja. In ta ognjeni sok je naša moč! Pa nam jo izpijejo tisti, ki so je žejni . . . In takrat smo utrujeni in umremo, umremo, ko bi še lahko živeli in se veselili življenja. Življenja bi se lahko veselili, gospica Marta!«

»Lahko bi se ga veselili, pa se ga ne moremo!« In snela je klobuk z glave in ga položila na klop poleg sebe. In videl sem njene bujne, plave lase, razčesane po sredi in lepo nakodrane v levo in desno stran. V gostilnici ni dela klobuka z glave, šele sedaj, da ji je pihala sapa v gladko čelo. Odkril sem se tudi jaz in z roko sem potegnil po laseh. Bilo mi je vroče, in misli se mi niso hotele urediti.

Človek pa govori v takih trenotkih to, kar mu ravno pride na jezik. In govoril sem: »Lahko bi se veselili življenja, zakaj življenje je lahko lepo. Jaz sem že gledal v to lepoto kot gledam sedajle v vas. Ah, kako je lepa lepota lepega življenja! . . Lepa lepota! . . To se glasi čudno, pa ni, pa ni . . . Tista lepota je lepa, ki je za oko in srce . . . In gledal sem v to lepoto, z napetimi očmi, s hrepenečo dušo. Klobuk sem si potisnil na stran, in srce se mi je treslo od veselja, od veselja in razburjenja. Razburjenje tako dobro de krvi, tistemu ognjenemu soku. Kako sem bil rad razburjen! Takrat ni človek normalen — to se reče, takrat se pokaže takega, kakršen je v resnici! Da, ko se mu valovi vzdignejo v prsih, ko zamro oziri in stopi v ospredje njegova lastna priroda, zahteve njegove lastne prirode . . . Eden zahrepeni po vinu, drugi po tobaku, tretji — no, in tako dalje . . . Vsak po nečem, nekateri po nekom . . . to je delo naše krvi . . . In, glejte, nekatere razburja tuja sreča. Če gledajo srečnega človeka, jim je huje, nego da bi jih pretepal s palico . . . Imel sem sestro . . . Ta bi bila lahko srečna . . . Pa tisti, ki bi jo lahko osrečili, so se ji lagali toliko časa, da so končno povedali resnico, da so si jo namreč izbrali zato, da jo pahnejo v trpljenje — ti prokleti ljudje . . . Oprostite mi ta izraz! . .« Zamahnil sem s palico po zraku, da je zažvižgal rezki udarec.

Ali Marta se je poredno zasmejala: »A zdaj bi najrajši tepli tiste ljudi, kaj ne?«

Mignil sem z rameni in dejal: »Sedaj ni čas, da bi govoril o tem.«

V tem je začela godba igrati nov komad. Glasovi so se mi zazdeli znani. »Poslušajte, gospica Marta!«

Gospica Marta se je nagnila nekoliko naprej in na desno, odkoder so prihajali glasovi, ter je poskušala peti po melodiji, ki je donela k nama zdaj glasneje, zdaj tiše, kakor je že bila sapica, ki jo je donašala v gozd: »Tra-la-la-la — la-la-la-la-la . . .« Potem se je naglo vzravnala ín dejala: »Ah, saj ne znam in ne poznam.«

»To je intermezzo iz »Ksenije«, opere našega domačega skladatelja Parme. A ker je Parma naš domači skladatelj, zatorej njegove stvari tako redko igrajo in pojo . . . A »Ksenija« je tako lepa! Pesem nesrečne ljubezni . . . Ksenijo so silili, da se omoži z možem, ki ga ni ljubila. Od njega, ki ga je ljubila, so jo ločili. Potem je pa umrla, prebodena z mečem . . .«

Marta je naglo vstala, in lice ji je pobledelo. Desnico je položila na čelo, a prsi so se ji začele hitreje dvigati.

V skrbeh sem je vprašal: »Kaj vam je, gospica?«

Levico, ki jo je stisnila v pest, sem prijel z eno roko, drugo pa sem ji ovil zadaj ob pasu ter jo rahlo potisnil nazaj na klop: »Povejte, kaj vam je, gospica?«

Roka ji je s čela zdrsnila na oči, in na lice so ji prikipele solze, svetle in drobne kot jutranja rosa. Govorila je počasi, s poudarkom: »Jaz sem Ksenija, jaz sem Ksenija . . « In jokala je naprej . . .

»Tudi mene bodo silili! . . In to je, kar sem vam hotela povedati . . . Tako živo mi je ta dogodek pred očmi, kakor da sem ga doživela pred pol ure, pa je vendar že leto dni od takrat . . .«

Potresla je z glavo, da so se ji kodri usuli na čelo. »Pa naj vam govorim čisto mirno . . . čisto mirno! . . Takrat je začel zahajati k nam ženin moje sestre. In ko je prišel večer in ž njim mrak in hlad, sta šla na izprehod — moja sestra in njen ženin. Ostajala sem sama doma, in družbo mi je delal moj lepi pes. Hodila sem ž njim po vrtnih stezah in gledala sem, kako umira dan in prihaja noč. Stanovali smo in stanujemo še zdaj tam ob morju v vili . . . Precej po smrti mojega papata je prišel k nam stanovat nekdo . . .«

Tu je vzdrhtela Marta.

». . . Neki uradnik pri mornarici . . . Ah, moj Bog! . . In bil je večer, lep in miren. Moja sestra in njen ženin sta šla zopet na izprehod. Ves dan mi je bilo tako težko pri srcu. Navdajala me je temna slutnja. In šla sem na vrt, in moj lepi pes je bil z menoj. Sedla sem na klop pod balkonom. Moj pes je skočil na klop, položil glavo v moje naročje, in jaz sem gladila njegovo mehko dlako, in pri vsem mi je bilo tako silno težko. Začutila sem, kako sem

sama na svetu. Vse naokrog je bilo mirno, tako mirno . . . In mesec je plaval na nebu . . . Ali vse naokrog je bilo tiho in mirno . . . samo morje, ki so ga gledale moje oči pod seboj, se je gibalo v nežnih, lahkih valovih, in mesec je svetil na zemljo. Zdelo se mi je, kakor da je zdajpazdaj izlil kdo posodo raztopljenega srebra po nežnih, lahkih morskih valovih . . .«

»Kako lepo govorite, gospica Marta!«

»Tako, kakor je bilo v resnici! Saj vam pravim, da ne pozabim nikdar tistega večera. Človek ne more nekaterih stvari nikdar pozabiti.«

»Nikdar, nikdar!«

»Začula sem nad sabo na balkonu pogovor. Spoznala sem, da govorita mama in tisti uradnik. Verjemite mi, da nisem navadno radovedna. Tudi takrat bi ne bila, ko bi ne začula svojega imena. Potem sem poslušala in čula sem vse — vse . . .«

— Da, moja hči se omoži — pravi mama.

— A z drugim — reče oni.

— Ljubi ga . . . in moja hči je . . . in kaj hočemo — govori zopet mama.

— A kaj bo zame? — vpraša uradnik.

— Hm! premišlja mama. — Vam damo Marto. —

— Dobro! — reče po kratkem molku on. — Staram se in treba mi bode postrežbe. —

— Kakor veste! — reče mama. — Marta je vaša! —

— Roko na to, gospa! —

— Evo je! —

Marta je trepetala po vsem telesu, a zdelo se mi je, da se trudi, da bi bila mirna. Potem je nadaljevala: »A zdaj pride najhujše, najgrše!«

— Dotlej — govori uradnik — so vsi stroški za Marto moji, da si jo prikupim — privarčujem. —

— Dobro! — reče mama. — Meni ni mnogo do dekleta . . . Kakor veste. —

— A meni je! Marta je lepa in mlada in zdrava, in to je zame, to je zame! —

»Kar sta govorila dalje, tega nisem več čula. Oblile so me solze, in sklonila sem se k svojemu psu, in moje solze so močile njegovo lepo dlako . . . A mislila sem, da mi poči srce . . . Pa mi ni! Toda zdi se mi, da mi je umrlo. Samo sovraštvo je ostalo v njem, globoko v njem. In s sovraštvom v srcu čakam bodočnosti . . .«

»Pa bi vaše srce ne moglo nikdar ljubiti?« sem jo vprašal.

Marta pa ni ničesar odgovorila. Z bližnjega grma je odlomila vejico, odeto z modrimi, zelenimi lističi. S to vejico se je igrala, in glava se ji je sklonila globoko na prsi. Prsi se ji dvigale in zopet padali — hitro, razburjeno, oči pa so ji bile zaplute s solzami. Tako sva sedela dolgo . . . In po gozdu se je jel širiti najprej somrak, potem mrak, in neizmerno lepo je bilo takrat v gozdu!«

In pripomnil sem: »Treba bo iti na kolodvor, gospica!«

Vstala je, si poravnala lase in pokrila klobuk.

Solnce je ravno padalo za goro, ko sva dospela na kolodvor. V secesionistiških konturah se je razvijala večerna zarja po obzorju. Dala mi je roko v slovo, in čutil sem, kako se ji je tresla. Ko je stopila v vlak, mi je rekla: »Moje srce bi lahko ljubilo . . . Prosim, dajte mi svoj naslov! Svojega vam naznanim od slučaja do slučaja. Saj ne vem, kje bom in kaj bom . . . Zdaj veste, da stoji svet pred mano zaprt . . .«

In vlak se je začel premikati, najprej počasi, potem hitreje in hitreje . . . Marta je slonela na oknu in mi mahala z belo ruto, a jaz sem ji mahal s klobukom.

* * *

Po tem dogodku je preteklo leto dni. In danes sem prejel to-le pismo:

Dragi moj znanec!

Zgodilo se je vse, kakor sem slutila. Ko sem se vrnila v Pulj, ni bilo več mojega psa. Pred eno uro smo se vrnili iz cerkve. Moj mož se mi je prikupil in privarčeval . . . A jaz ga sovražim! . . V svoji sobici sem, kjer jemljem slovo od prijaznih sten, ki so bile priče mojim solzam in vzdihom. V sosednji sobi zvene kozarci in rožljajo krožniki. Moj mož in moja mama praznujeta srečni izid te umazane kupčije . . .

Ubili so me popolnoma. Meči bolečin so me prebodli, da je sedaj mrtva Vaša Ksenija!

O, zakaj ne slušam sedaj tiste lepe godbe, zakaj nimam Vas poleg sebe? Današnji dan je strašnejši, nego so bili vsi, ki so za mano.

Spominjajte se v molitvah nesrečne

Marte.

O Prešernovi literarni zapuščini.

Poroča L. Pintar.

vonov« namen je prinašati zlasti aktualne članke. Ker je vprašanje o Prešernovi zapuščini kolikor toliko tudi aktualno vprašanje, katerega rešitev že črez leto dni napovedana vzdržava našo radovednost še vedno v naponu, ne bo neumestno, če v naslednjih vrsticah objavimo zanimivo pismo, ki se, četudi le indirektno, dotika tega vprašanja. To pismo čestitega veljaka Davorina Trstenjaka brez datuma in brez adrese je menda pisano (kakor bi se dalo domnevati) možu, ki je bil z Levstikom, pripravljajočim Prešernov Album v neposredni dotiki, pisano v začetku sedemdesetih let, v dobi domačega prepira, podobnega dandanašnjemu. Znamenit je sklep pisma: »Delajte **pošteno**, in mi bomo zopet prišli do složnosti« — zlate besede, vredne treznega preudarka —.

Besedilo pisma pa se v celoti glasi tako-le:

»Blagi prijatelj!

Celi tjeden sem iskal, predno sem Tvojo knjižičko najšel. Ako g. Levstik, kateremu blagovoli moj pozdrav izročiti, hoče porabiti za Preširnov Album sledeče »date«, mu jih znaš priobčiti.

Leta 1837. je na graškem vseučilišči bil moj sošolec nekov Janez Ferjan, doma iz Bleda, in ako prav pomnim, je ta Ferjan trdil, da je bil v žlahti z Dr. Preširnom. Postal je duhovnikom, vendar prav ne vem, je li v tržaški ali poreški škofiji, in kakor sem slišal, je že mrtev. Ta mi je pravil, da je leta 1836 kot ljubljanski šestošolec za Preširna prepisaval veče epično pesem v verznem merilu Nibelunžkih pesem. Konversacia najna bila je nemška, zato je on (Ferjan) ta epos imenoval: »Die Gründung von Grossgallenberg«. Leta 1838 pa je Dr. Preširen rajnemu Stanku Vrazu v Gradec pisal pismo, katero je Vraz meni naprej bral, in iz katerega pisma sem si zapomnil te vrstice: »Črez moje nar novejše poetično veče delo je dunajska cenzura svoj »damnetur!« izrekla. Poskušal sem se v metru, kakšno rabi pesnik des letzten Ritters.« —

»Der letzte Ritter« od A. Grüna pa je pisan v nibelunžkem metru. Poslal je tudi Preširen takrat v Gradec prav bodeč satyrični sonet črez Murka, ki je v onem času (bil je leta 1838 theologischer Studienadjunct) slovensko slovstvo na klin obesil. Iz onega soneta sem si zapomnil le prve 4 vrstice:

»S Cezarjem tužno kličem: Καὶ σὺ ὑε
Si zdaj med mojimi mi izdajavci? —
Veliki zvonec nosiš med nemškvavci —
In Tvoja roka meni rane bije?«

Mislim, da sem si dobro zapomnil začetek tega soneta. Imel sem celega prepisanega, pa sem ga zgubil.

Moje žile me zmirom martrajo. Vse se mi gabi. Za Album bom poslal do I. Junia dva historična članka. V sredo sem bil v Celji, in Kapus mi pravi, da še Pesarič in Stuhec nemata nikakšne pismene pripovedi v rokah, ka bi nebi smela biti uprav. svetnika Banke Slov. Čudovito! Kočevar ne bil doma. Delajte pošteno, in mi bodemo zopet prišli do složnosti. Z Bogom!

Tvoj stari prijatelj

Davorin Trstenjak.«

Vprašanje o Prešernovi literarni zapuščini se je doslej večinoma razmotravalo samo v tem pogledu, je li Dagarin izvršil nad njo verosodni čin (auto da fé), ali ne; eni so precej odločno dolžili dekana Dagarina literarnega herostratstva (Dun. Zv. V. 66, Ljub. Zv. II. 382 in IV. 250), drugi so nasprotno trdili, da je trditev, češ da je Dagarin sežgal Prešernovo literarno ostalino, neosnovana laž in grdo obrekovanje (Slov. XXVIII. 74, XXIX. 27). Če razmotravamo to vprašanje samo s stališča literarne zgodovine, nam ne kaže vprašanja tako priostriti, kajti če tudi dokažemo, da je literarni kres v Kranju res gorel, kaj smo dosegli s tem druzega nego nekaj neplodnega gneva? — Na drugi strani je pa tudi nespametno trditi, da so pametni ljudje dokazali nemožnost takega čina, kajti verosodni čini in požiganja knjig so zgodovinska istina, ne pa zgodovinska laž. Tudi nikakor ne kaže sklepati tako: »Dr. Prešeren zadnja leta v Ljubljani in dve leti svojega bivanja v Kranju ni skoro nič več delal na pesniškem polju. Radi tega se torej ni nič iz njegove zapuščine pogubilo, najmanj seveda njegova tragedija i. t. d. (Kat. Obz. V. 20). Ali bi se ne bilo moglo izgubiti kaj, kar je pesnik že prej ustvaril, a ne še objavil? i. t. d. Za vsako dokazovanje je treba zanesljivih prič in trdne logike. Znano je, da so pregorečneži že večkrat z ognjem uničevali knjige in pisma, zakaj bi torej to v tem konkretnem slučaju bilo nemogoče? Iz same možnosti pa seveda tudi še ne moremo sklepati, da je faktum. Trdnega dokaza torej nimamo ni za to ni za nasprotno trditev, kajti možno je tudi, da je Prešeren sam bodisi iz svoje inicijative bodisi podkurjen od svojega izpovednika ukazal požgati svoje »inimprimibilia«, pa da je s tem vred pri površnem izbiranju ali neizbiranju tudi marsikaj dragocenega šlo v ogenj. Kaj je vse mogoče, nam domišljija more mnogovrstno izslikati, kaj je pa faktum, to je dandanes težko določiti, zato pa sine ira et studio!

Če si ponovimo izpovedila tozadevnih treh prič, tedaj vidimo, da prva priča (kovač Gogala) izpričava samo uničenje tiskanih

zoper vero bukev. Nehoté se vprašamo, katere so to? To je mogoče kvečemu na slepo domnevati. Ker se nahaja v neuničeni ostalini, ki je sedaj last g. Bamberga, s Kastelčevo roko napisan prepis iz Palingenija, utegnilo bi se sklepati, da si je bil oskrbel Prešeren morda tudi tiskanega Palingenija. Pietro Angelo Manzolli (bolj znan pod anagramatičnim pseudonymom Marcellus Palingenius) je bil napisal zoper razne cerkvene razvade in zlorabe naperjeno delo z naslovom »Zodiacus vitae i. e. de hominis vita, studio ac moribus optime instituendis libri duodecim«. Omenjeni Kastelčev izpisek je iz 5. knjige (»Leo«, verz 582—616), in »synopsis libri quinti« glasi se tako-le: Conjugalis vitae commoda et incommoda eiusque necessitatem exponit, praecepta connubialia et de educatione liberorum amplissima tradit, inter quae, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet . . . (Primeri zadnja dva verza Prešernovega Senana.) Ta nasprotnik meništva Palingenius je »in indice librorum prohibitorum«. —

Drugi dve priči (zdravnik Pirc in trgovec Killer) izpričavata pač tudi, da je pesnikova sestra Katra zadnje dni pred njegovo smrtjo metala na ogenj spise (»šrifte«), poln jerbas, da jih je požgala, o vsebini teh spisov pa ne vesta ničesa povedati. Killer pravi še, da je rešil samo dva zvezka drobnih pesmic, pisanih od Prešernove roke, nekaj njegovih, nekaj Vodnikovih, da so mu teh dveh zvezkov enega razstrgali štacunski pomočniki, drugega da je nekam založil. (Dun. Zv. V. 67). Pred seboj imam tak zvezek pesmi, ki je prišel iz Killerjevih rok. Razen Vodnikovih izvirnih in prevedenih se nahaja v tem zvezku tudi Veselova »Potažba« pa Jarnikove »Danica, Kres, Zvezdiše«, nekaj neznanih prevodov n. pr. iz Schillerja »Fridolin al hod k fužini«, vse drugo so pa narodne pesmi, n. pr. od podzemelskih jabuk (cf. Korit. III. 120), jamranje enga zastaranega inu zarjavenega dekliča (cf. Korit. IV. 89. Postarano dekle) i. t. d., celo Knobelj je zastopan, toda o Prešernu ni v knjižici ne duha ne sluha. Knjižica tudi ni pisana s Prešernovo roko, in njena ex-libris-beležka se glasi: »Lastnik Andrej Smole«, a vendar pisava tudi Smoletova ni. Bržčas je bil Prešeren knjižico dobil enkrat od Smoleta v ta namen, da bi mu notri zabeležene narodne pesmi ogladil in priredil, drugače si tega ne vem razlagati. — Od teh prič torej nismo veliko izvedeli o Prešernovih pesniških izdelkih, kar jih je bilo v samih rokopisih, — samo sežiganje izpričujejo.

Iz Trstenjakovega pisma se nam pa znanje o Prešernu nekoliko razširi. Iz njega razvidimo, da je bil naš pesnik razen »Krsta pri

Savici« zložil še drugo obsežno epično pesem, o kateri je pa cenzura svoj »damnetur« izrekla. Da to ne more biti ona v Jurčič-Stritarjevi izdaji na str. 236. natisnjena pesem »Od zidanja cerkve na Šmarni gori«, razvidno je iz določne trditve, da je bila ta epična pesem zložena v nibelunških strofah, in pa iz izrazov: »veče delo, veča epična pesem«. Ohranjena pesem utegne biti kvečjemu fragment ali pripravljalen načrtek za ono večjo izgubljeno pesem. — Oziraje se na primerno opombo, ki jo je izrekel dr. M. Šrepel (Preš. Alb. str. 820), češ da je Prešeren iskal svojim baladam in romancam gradiva v narodni slovenski poeziji ali prošlosti, recimo, da se naslanja ona druga Prešernova pesem o Šmarni gori »Vi, ki hodite na sveto Šmarno goro, blagor vam!« i. t. d. na sledečo narodno pesem:

Gor na sveti Šmarni gori
Je en velik božji pot,
Velik' folka gori pride,
Dve manj k' štirdeset fará.

Kera fara gori pride,
Marija ji gre naprot,
Z vel'cga 'ltarja doli stopi
Ino jim svet žegen dá.

V eni roki jim prinese
Patanošter roženkranc,
V drugi roki pa prinese
Jezusa, nebeški šac.

S Šmarne gore dol odhaja
Dve manj k' štirdeset fara,
V vel'k' oltar Marija stopi
Ino jim svet žegen dá.

Tamkaj zunaj Gorske cerkve
Marija v tronu kleči,
Dol po Šmarni gori gleda.
Romarjem odpust'k deli. —

Kar je pa narodni pesnik (kak romarski vodja?) v svoji pesmi milostih in odpustkih, ki jih Marija s Šmarne gore svojim romarjem deli, povedal dokaj primitivno, to je razumel pesnik umetni zaviti v mično bajko o plašnih procesijah duhov, ki hodijo na goro v noči od »vseh svetnikov« na »verne duše«. — To je seveda kombinacija. Enako bi pa mogli tudi sumnjati, da se je naslanjala morda ona večja izgubljena epična pesem o ustanovitvi Šmarne gore na Valvazorjevo povest o krojaškem pomagaču in njegovem zakladu (XI, 160), katero je bilo treba seveda šele pesniško prestrojiti, jo primerno razširiti in opremiti, skratka umetniško prikrojiti. Tudi to je kombinacija. —

Da je pa Prešeren baš o Šmarni gori toliko pesnil, utegne tudi imeti svoje naravne razloge. Sigurno je bila Šmarna gora že tedaj Ljubljančanom, kakor je še dandanes, priljubljeno izletišče, in tudi naš pesnik je gotovo večkrat prihajal tja gori ter z nedeljskimi izleti združeval obisk svojega strica Jakopa, ki je, poprej župnik v Borovnici, svoja zadnja leta (1831—1837) kot umirovljenec preživel na

Šmarni gori. — Okolica, dnevni dogodki in dožitki vzbujajo razmišljevanje. — —

Če bi tedaj nemožnosti Dagarinovega kresa na ljubo tudi hoteli zanikati kedajšnjo eksistenco Prešernove tragedije in povesti »Nuna«, nekdajšnja eksistenca večje epične pesmi o Šmarni gori je s Trstenjakovim pismom izpričana, kajti šestošolec Ferjan jo je prepisaval, prepis je bil predložen cenzuri, in cenzura je delo obsodila, da ne sme v javnost. — Ali je pesnik od cenzure zavrženo delo sam popolnoma uničil, kakor je bil storil s svojimi prvenci, katere je bil dal še na Dunaju Kopitarju v pregled? — (cf. Dun. Zv. V. 38. omnia incendio tradidi.) Kdo ve? —

Našim srednješolskim abiturientom.

Svetuje A. A.

Julija meseca se spet začno zapirati vrata naših srednjih šol, gimnazij in realk. »Naše« so te srednje šole le zato, ker stoje na slovenskem ozemlju; po svoji osnovi, po učnem jeziku so nam tuje. Mesečnik za narodno književnost in prosveto konstatuje zopet suho dejstvo, da ob začetku 20. stoletja Slovenci še nimamo niti ene slovenske srednje šole. Naši voditelji nam niso priborili dosedaj niti ene take šole! Tako životarimo dalje. Naša mladina se vzgaja v tujem jeziku, v tujem duhu. Ali se more, kdor je količkaj praktičen dušeslovec, čuditi, če je vse naše slovensko javno življenje tako klaverno? Nikjer ne vidimo nič harmoničnega, nikjer ne zapazujemo pravega energičnega stremljenja k enotnemu smotru, k skupnemu idealu. Potapljamo se v malenkostih; naše najboljše moči se potrošajo v strankarskih prepirih. Kje so naši veliki ideali, naši višji kulturni cilji? Kje je zedinjena Slovenija? Kje je slovensko vseučilišče?

Stara šara! . . .

Koren zla tiči v tuji vzgoji naše mladine. Naši mladini se kvarita duh in značaj v tujejezičnih šolah. No danes ne nameravamo dalje govoriti v tuji vzgoji na našem slovenskem ozemlju. Na nekaj čisto drugega bi radi opozorili naše srednješolske abituriente.

Vsa naša slovenska javnost je tudi zato tako malenkostna in brez velikih idealov, ker imamo premalo mož s širokim duševnim

obzorjem. Obzorje pa si razširi le tisti, kdor je videl več sveta, kdor je videl tuje kraje, tuje narode in je študiral tuje kulture. Ni dovolj, če gre slovenski abiturient v Gradec ali na Dunaj in študira tam za svoj ljubi kruhek. Nemškošovinistni Gradec in feaški Dunaj nam ne zadostujeta. A če so slovenski dijaki že sploh prisiljeni, da morajo študirati na tujejezičnih šolah, potem je boljše, da zahaja nekaj odstotkov njih redno v inozemstvo.

Seveda velja naš nasvet le tistim našim abiturientom, ki imajo dovolj gmotnih sredstev — in takih je gotovo nekaj med njimi.

Predno govorimo o inozemstvu, spominjamo se pred vsem avstroogrskih nenemških vseučilišč.

Najprej mislimo na slovanske velike šole. Na češko univerzo v Prago naj bi šlo poslej vsako leto še po več abiturientov nego doslej. Čehi imajo odlične učenjake. Čehi so pa tudi vsem drugim Slovanom vzor marljivosti in delavnosti. Zato se more Slovenec v Pragi veliko naučiti. Nekateri pa naj bi šli v Krakov ali v Lvov, da spoznajo poljski narod in njegovo literaturo.

Vsako leto naj bi študiralo nekaj Slovencev na zagrebški univerzi. Tam bi se našim ljudem ponudila najboljša prilika, da proučavajo naše najbližnje brate, s katerimi bomo zvezani v bodočnosti še veliko tesneje, nego smo v sedanjosti . . . Rusi so v velikem svetu, v svetovni literaturi, v svetovni politiki in svetovni trgovini predstavitelji slovanstva. Zato je čisto naravno, da bi moralo vsako leto študirati nekaj Slovencev na peterburškem ali na moskovskem vseučilišču. Neugodne razmere na ruskih univerzah naj ne plašijo preveč naših abiturientov in akademikov! Reakcionarni duh ruske birokracije, ki ovira sveži razvoj vseučilišč, izgine prej ali slej. Neobhodno potrebno pa je, da pozna naša slovenska inteligencija kulturne razmere bratovskega naroda ruskega, potrebno je, da zna v bodoče vsak izobražen Slovenec ruski jezik, ki ga govori nad 85 milijonov ljudi. Brez gostobesednih dokazov je jasno ko beli dan, da slovenska inteligencija ruskih univerz v bodoče ne bo smela prezirati.

Slovenci moramo pa tudi dobro poznati svoje najbližje sosede Neslovane. To so Nemci, Lahi in Madjari.

Nemške kulture in nemškega značaja pa naj naša mladina ne študira na avstrijskih nemških univerzah, ampak v Nemčiji! V Nemčiji so slavne univerze, kjer se goji resnična znanost. Na teh univerzah uče svobodomiselni možje svetovnega imena. Lipsija, Heidelberg, Göttingen in Berlin so vseučiliška mesta, kamor naj bi redno

zahajali naši slovenski akademiki. Tudi Hrvati, Srbi, Bolgarji, Rusi in Čehi se uče radi na univerzah v Nemčiji . . .

Italije naši abiturienti in akademiki ne bi smeli zanemarjati. Domovina klasične umetnosti in prirodnih lepot bi morala našo študujočo mladino privlačiti. Vseučilišča v Milanu, Turinu, v Bologni, v Paviji, Padui, v Florenciji in v Rimu so še na dobrem glasu.

Kaj pa francoske univerze? Redkokdaj slišimo, da bi šel kak Slovenec študirat v Pariz. In vendar kolik dobiček bi bil to za razširjenje duševnega obzorja! Takisto važen je Bruselj.

In angleške univerze — bodo li našim mladim ljudem tudi v bodoče še terra incognita? Ali vas, mladi možje, nič ne mikata n. pr. Oxford ali Cambridge? . .

Nič ne bi škodilo, ko bi si za par semestrov ogledal kak Slovenec tudi kako skandinavsko vseučilišče. Švedi, Norvežani in Danci so visokokulturni narodi.

Na vzhodu je naš neposredni mejaš Madjar. Ni bil nikdar naš prijatelj. Ali pa svojega nasprotnika nismo dolžni — spoznavati? Madjarji imajo med Jugoslovani čimdalje večji vpliv. To vidimo vsak dan. Ali mislite, da Madjarji nimajo svojstev, ki bi tudi nam lahko bila za vzgled? Madjarski narod je jako svobodoljuben — seveda zase. V svojem stremljenju po samostalnosti in gospodstvu je Oger brezobziren in prekanjen diplomat, ki ne odneha niti za las od svojih zahtev, kadar gre za prospeh njegove narodnosti in domovine. Ali bi tudi mi Slovenci ne potrebovali nekoliko — madjarske železne volje? Zato mislimo, da ne bi prav nič škodilo, če bi študiralo na leto po par Slovencev tudi v Pešti . . .

To je torej, kar smo hoteli reči: Širšega obzorja nam treba. In to obzorje se pridobi po širokem svetu. Naša akademijska mladina naj prestopi v bodoče češče avstrijske meje! Naj se povrača s tujih univerz s širokim duševnim obzorjem, z nepokvarjenim slovenskim srcem, z ojeklenjenim značajem ter z energično voljo. Potem se povzdigne tudi niveau naše javnosti. Potem se razvije in utrdi tudi naša slovenska zavednost, ki bode neustrašeno zahtevala, da se nam na našem ozemlju otvorijo šole z maternim učnim jezikom!

Književne novosti

Ф. Е. Коршъ: Prešernov album. (1800—1900.) Критичкесая замѣтка. Санкт-Петербургъ. Типографія Императорской академіи наукъ. 1901. (Напечатано по распоряженію Императорской академіи наукъ. С. П. Мартъ. 1901. Непремѣнный секретарь, академикъ Н. Дубровин.) Отдѣльный оттискъ изъ Извѣстій Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской академіи наукъ. Томъ V. Кн. 4. стр. 1332—1346.

[F. E. Korš: Prešernov album. (1800—1900.) Kritično poročilo. S. Peterburg. Tiskarna cesarske akademije znanosti. 1901. (Natisnjeno po odredbi cesarske akademije znanosti. S. Peterburg. Marec. 1901. Tajnik, akademik N. Dubrovin.) Posebni odtisk iz Izvestij oddelka za ruski jezik in književnost cesarske akademije znanosti. Zvezek V. Knjiga 4. Str. 1332—1346.] 15 strani. Leks. format. —

»Ljubljanski Zvon« je doživel veliko čast, da je sama cesarska akademija znanosti v Peterburgu odredila, da se objavi obširno kritično poročilo o našem »Prešernovem albumu«. Kritično študijo o »Prešernovem albumu« je napisal sam prevoditelj Prešernovih poezij, vseučiliški profesor in akademik, g. Korš. Prof. Korš poroča natančno o vseh spisih »Preš. albuma« in jih ocenja z znanstveno akribijo. Čitaje to poročilo cesarske akademije peterburške, se prepričamo, da g. Korš ne pozna samo do najmanjših podrobnosti Prešernovih pesmi, življenjepis Prešernov ter literaturo o našem pesniku, nego da mu je dobro znana tudi naša slovenska književnost. Gosp. Korš je tudi najpozornejši čitatelj našega »Zvona«, kar dokazujejo njegove zanimive opomnje pod črto. Iz celega kritičnega poročila razvidimo, da je g. Korš jako zadovoljen s »Prešernovim albumom« ter da priznava veliko književno zgodovinsko vrednost tega jubilejnega zbornika. Gosp. Korš završuje svoje poročilo s temi-le besedami: »Таково содержаніе этого сборника, важность котораго состоитъ не только въ сообщеніи до сихъ поръ неизвѣстныхъ матеріаловъ, но и въ томъ, что онъ освѣжилъ нѣкоторые старые вопросы и поставилъ новые.« (»Takšna je vsebina tega zbornika, katerega važnost ne obstoji samo v tem, da je objavil dosihdob neznano gradivo, nego tudi v tem, da je osvežil nekatera stara vprašanja in postavil nekaj novih.«)

Gospodu Koršu se zahvaljujemo za veliko uslugo, ki jo je storil našemu mesečniku ter slovenski književnosti sploh, da je opozoril svoje rojake, naše brate Ruse s svojim kritičnim poročilom na nas Slovence, a cesarski akademiji v Peterburgu izrekamo zahvalo za odlikovanje, da je v svoja »Izvestja« sprejela poročilo o »Prešernovem albumu« našega »Zvona«.

Gospoda Korša, temeljitega poznavatelja naše literature, prosimo, naj še v bodoče seznanja rusko občinstvo s slovenskim duševnim življenjem, kakor je to storil tako krasno doslej! *A Aškerc.*

Gabrščekova »Slovanska knjižnica« v Gorici je dovršila ravnokar Tolstega slavni roman »Vstajenje« (Воскресеніе). Zadnji snopič tega romana nosi ponosno številko **101**. Ta številka je najboljši dokaz, da je »Slovanska knjižnica« priljubljena; zakaj med vsemi podobnimi knjižnicami — »Narodna biblioteka«, »Slovenska knjižnica« — se nobena ni mogla tako dolgo vzdržati

na površju kakor Gabrščekova »Slovanska knjižnica«. Takšna knjižnica je dandanes nam Slovencem naravnost potrebna, da nas seznanja z najboljšimi književnimi proizvodi slovanskih pisateljev. Poleg izvirne literature ima dandanes vsak kulturni narod tudi prevodno literaturo, to je tisti duševni most, ki veže raznojezične narode med seboj. Če je že od njega dni veljala resnica, da so si »bratje vsi narodi«, čeprav se razvija vsak zase po svojih individualnih zakonih, potem velja ta resnica veliko bolj še dandanes, ko se vendar vkljub vsem političnim mržnjam vodeči pisatelji čutijo med seboj tovariše. Noben narod se ne more dandanes odločiti od drugih in obkoliti se s kitajskim zidom. Vsak narod hoče in mora dandanes vedeti, kaj dela, kako misli, filozofuje, kako pesni njegov sosed. In ravno literatura je danes mednarodna v tem pomenu, da postanejo umotvori dobrih pisateljev v kratkem času duševna last vsega čitajočega sveta. Važno kulturno misijo opravljajo torej dandanes poleg izvirno ustvarjajočih pisateljev tudi dobri, vestni prevoditelji, ki se lotijo dela s temeljitim znanjem tujih jezikov. Takih dobrih prevoditeljev želimo tudi gosp. Gabrščeku čimdalje več, da bo mogel še z večjim uspehom izdajati svojo lepo in prepotrebno »Slovansko knjižnico«, ki jo toplo priporočamo vsem rojakom. *A. Aškerc.*

Knjige »Matice Hrvatske« za l. 1800. Edhem Mulabdić. Na obali Bosne. Crtice. (Sa tumačem tudjih rieči.) U Zagrebu. Naklada »Matice Hrvatske«. 1900. M. 8⁰. 210 str.

Da privabi čim več muhamedovcev v kolo svojih članov, izdaje Matica hrvaška skoro vsako leto po kako knjigo, spisano od kakega muhamedovca ali pa vsaj tičočo se bosenskih muhamedovcev. Taka knjiga je tudi gori imenovana. Obsega ta knjiga dvajset slik in črtic, krajših in daljših. Nekatere izmed njih so po vsebini precej prazne in nimajo druge vrednosti, nego da so veren posnetek mohamedansko-bosenskega govora, ki je drugim čitateljem navzlic nepopolnemu tolmaču tujih besed, težko umljiv, ker smo izobraženci navajeni strogologičnemu stilu, dočim narod govori v anakolutih, elipsah, tropih, ki so le njemu prav umevni in sicer zato, ker je govor spojen tudi z različnimi kretnjami, obrazi, ki popolnjujejo govor, katerih kretenj in obrazov pa mi ne vidimo. Zato so take prenarodne stvari pravzaprav samo onim umevne in ukusne, ki so iz iste ožje domovine, katero pisatelj riše. Zanimive so te črtice zaradi tega, ker nam kažejo pristno posnete prizore iz narodnega življenja muhamedovcev. Književno vrednost ima le malo njih, ki so ali dobro zasnovani in razpleteni ali pa ki imajo etično svrho. Taki so: »Razsipnik«, »Aga i kmet«, »U gladnoj godini«, »Biela medžidija«, »Očinsko srce«. Nekatere imajo v sebi tudi precej humorja na pr.: »Tri druga«, v katerem se nasmehujejo ljudje, ki domačine bosenske o vsem in vsečem izprašujejo.

August Šenoa. Sabrane pripoviesti. Izdaje »Matica Hrvatska« Svezak šesti. Diogenes. Historička pripoviest. U Zagrebu. Naklada »Matice Hrvatske. M. 8⁰. 320 str.

Romantične pripovesti Šenoine in med njimi »Diogenes« še vedno zanimajo čitatelje, kar svedoči, da je njih pisec spreten pripovedač. Seveda privlači čitatelje tudi snov iz hrvaške zgodovine in domorodna tendencija Diogena, čeprav ga ne bi prištevali najboljšim proizvodom Šenoinega peresa. Nekoliko več pozornosti pri pretiskavanju bi bila knjiga pač zaslužila. Posebno francoske

besede so vrlo traljavo tiskane. Kaj pomenjajo na str. 200. »banski konjanički pješaki«? Na srani 216. je menda čitati »Jelačić« n. »Zelačičić«.

Viktor Car Emin. Pusto ognjište. Pripovijest iz istarskoga života. U Zagrebu. Naklada »Matice Hrvatske«. 1900. M. 8⁰. 262. (Zabavna knjižnica »Matice Hrvatske«. Svezak CCXXXIV—CCXXXVI.)

Pisec nam je v tej povesti orisal propadanje istrske mornarice na jadra. Navzlic precejšnji obširnosti je ta povest le novela, ne roman, ker se to propadanje slika v dogodkih, ki so upropastili blagostanje ene družine. Srečno so ponameščene slike iz ekonomskega, socialnega in narodnega življenja Istre in Reke. Vsakdo bode z zanimanjem čital to povest.

Eliza Orzeszko. Izabrane pripoviesti. Svezak prvi. Preveo i uvodom popratio Isa Velikanović. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske«. 1900. M. 8⁰. 295 str. (Slavenska knjižnica. Izdaje »Matica Hrvatska«. Knjiga osma.)

Izmed novejših pisateljic poljskih je zaslužila posebno pozornost Eliza Orzeskowa. Tudi Slovenci imamo en prevod njene povesti »Stara Romanka«, ki je izšel v Gabrščekovi »Slovanski knjižnici« ter se visoko dviga nad svoje druge v isti knjižnici po svoji literarni vrednosti. Njena glavna sila je globoko prodiranje v neverjetne globine človeške duše in proizvajanje duševnih tajnosti iz njene globine na dan. Ta zvezek obsega pričujoče tri povesti: »Smrt doma«, ki riše propast vlastelinskega doma, »Dva brata«, ki predočuje veliki jez, ki se otvarja med mestnim in selskim življenjem in predstavniki tega različnega življenja, ki razstavlja popolnoma v nazorih, navadah, težnjah celo rodne brate, ki so se poprej zdeli v vsem popolnoma enaki, in slednjič seljačina, ki slika mestne in selske duše, ki trepečejo nad ono ozko linijo, ki deli svest in nesvestico, razum in ludost. V vseh teh treh povestih nastopajo psihološko zanimljiva lica.

Ivan Hoić dr. Slike iz občega zemljopisa. Knjiga V. Dio II. Bugarska, Srbija, Crna gora. Sa 130 slika in jednom zemljopisnom kartom. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske«. 1900. 8⁰. 462 str.

Slovenci imamo tudi knjižico o Srbiji in Bolgariji, katero je izdala Družba sv. Mohorja in katero je spisal g. prof. A. Bezenšek; vendar bode vsakdo s koristjo čital tudi knjigo g. ravnatelja drja Hoića, ki prinaša tudi obilico večinoma dosti razločnih slik. Imenitno se razlikuje Hoićeva knjiga od Bezenškove, ker je primerneje razdeljeno gradivo poedinih držav. Bolgarska in Srbska sta opisani vsaka v osmih oddelkih. Prvi govori o zemljepisnem položaju, drugi o visinski razgrani, tretji o prebivalstvu, četrti o materialni kulturi, peti o duševni kulturi, kjer je opisan na kratko tudi napredek in razvitek književnosti in umetnosti. V šestem oddelku je pregled zgodovine od najstarejše do najnovejše dobe. V sedmem je ustava popisana, in v osmem oddelku, podroben mestopis. Za kneževino Črno goro so ta poglavja skrčena v tri. I. Prirodni zemljepis. II. Pregled črnogorske zgodovine. III. Politični zemljepis. Knjiga kaže toplo simpatijo za imenovane tri države in je izdelana po najnovejših virih. Nekatere točke so pač nekoliko površne in netočne. Tako je n. pr. kritik srbskega »Kola« pravično grajal, da ni pisatelj navedel, govoreč o srbskem srednjem in visokem šolstvu, najnovejšega nastavnega plana za srednje šole iz leta 1898., katerega je uvedel Andra Giorgjević, in da je Srbija podeljena v 5, a ne 3 eparhije. Da te slike niso plod povsem lastnega proučavanja, je jasno; pač pa se mu sme očitati, da bi bil moral podatke iz svojih virov obdelati z nekakega skupnega

gledišča, tako da bi se iste stvari v različnih poglavjih ujemale. Tako pa so različni viri krivi, da se podatki v občnem delu ne ujemajo z onimi v posebnem delu.

Svjetska Poviest. Izdaje »Matica Hrvatska«. Knjiga deveta i deseta. Poviest novoga vieka od godine 1453. do godine 1789. Izradio Franjo Valla. Dio drugi. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske. 1900. 8⁰. 503 str.

S tem zvezkom je »Matica Hrvatska« završila svojo svetsko zgodovino, ker so zvezki o francoski revoluciji in o novejši povesti do l. 1875. že preje izšli. Franjo Valla je z redko pridnostjo izdelal srednji in novi vek po priznanih zgodovinskih delih Viktorja Duruya in I. K. Weißa. Knjiga se čita ugodno in je za Slovane tem zanimivejša, ker se peča obširneje tudi s Slovani, kar pri tujih pisateljih redko nahajamo.

Knjižnica za klasičnu starinu. Knjiga V. Povjest grčke književnosti. Sastavio dr. August Musić. Dio drugi. Povjest grčke proze u klasično vrijeme i povjest grčke književnosti u poklasično vrijeme. Zagreb. 1900. Izdanje »Matice Hrvatske«. M. 8⁰. 354 str.

Tudi drugi del zgodovine grške književnosti se odlikuje z vsemi vrlinami, katere sem iztaknil v svoji oceni prvega dela. Knjiga ni suhoparna, nego se prijetno čita in je enako zanimiva za strokovnjaka in za lajika. Vidi se, da se pisatelj ni omejal na nemške literarne zgodovine, nego da je s koristjo porabil tudi francosko delo Croisetovo »Histoire de la litterature grecque«, iz katere je sprejel v svojo knjigo lepo zaokrožene karakteristike najimenitnejših grških piscev. Ugodno je tudi to, da je navedena vsebina imenitnejših spisov in tudi primeri v hrvaškem prevodu. V »pogovoru« obeča g. dr. Musić, da napiše tudi še povest bizantinske književnosti s pregledom politične povesti bizantinske.

R. Perušek.

Ivan Resman: »Moja deca«. Natisnil Dragotin Hribar v Celju. 115 str. (Letnica?). — V Mirza-Schaffijski obleki je poslal naš narodni pevec Resman svoje otroke med slovenski svet. Njegove prvence mu je povil že prvi letnik Stritarjevega »Zvona«. Pozneje se je oglašal s svojo deco pri raznih uredništvih, najrajši zopet v »Ljubljanskem Zvonu«. Resman ljubi svojo deco kakor malokateri lirik. Čim se mu je porodil kak nov fantič ali deklica, pokazal ga je svojim tovarišem po liri in peresu ter drugim prijateljem in znancem. V dolgi vrsti, broječi okoli 80 »otrok«, jih je ogromna večina takih, ki opevajo s svojimi nežnimi preprostimi glasovi — ljubezen do ženske. Nekaj otrok opeva tudi ljubezen do domovine. Tupatam srečamo kakega fanta, ki ima nekako nagubano čelo, kakor bi premišljal o težavi življenja in drugih takih bolečinah. Ali takih zamišljenih otrok je rodil dobrosrčni oče Resman razmeroma malo. In če se hoče kateri njegov otrok slučajno takisto filozofsko-kislo držati, to ne traja dolgo! Kmalu se takemu sitnežu oče Resman sam zasmeje v obraz, češ, kaj boš takisto! Bodi lahkega srca, kakor so drugi! Predno je kakega otroka poslal med svet, mu je zabičil, naj poje tako, kakor poje preprosta narodna pesmica. Svoje posebne individualnosti, svoje izražene fiziognomije torej ta deca nima, in njih oče sam ni hotel, da bi imela njegova deca svojo posebno fiziognomijo . . .

Resmanova lirska struna poje vzporedno z narodno dobro ali slabo struno. Vsakema čuvstvu da je Resman »narodni« ton, preprosti ton takozvane »narodne« pesmi. Prim. »List«, »Ljubljansko polje«, »Fantu«, »Rožmarin«, »Slanica« . . . In moramo reči, da so se mu ravno tiste narodne arije posrečile najbolj in

prav lepo. Kadar pa hoče naš lirik udariti svojo pot, zapeti po svoje, postane često okoren v obliki in nejasen v mislih. Prigodi se mu, da napiše verze, ki so dandanes čisto zastareli in prenaivni. »Narodna« pesem pač ni vselej vzorna, in pravi moderni pesnik je ne sme in ne more slepo posnemati! G. Resman bi bil torej pametno ravnal, ko bi bil tretjino svoje dece pustil doma in bi je ne bil poslal v Celje k Hribarju. Na drugi strani pa moramo pripoznati, da je poleg naštetih narodnih motivov — »List«, »Rožmarin«, »Slanica« — nekaj prav nežnih stvari, ki najdejo brez dvoma kmalu svojih skladateljev; saj nekatere starejše pesmi Resmanove so že itak uglasbljene. Jako dobri in nežni motivi so n. pr.: »Domu«, »Vem«, »Mesec jasno je sijal« . . ., »Ptiček«, »Okna zaprta«, »Zimske silhuete« (ti dve romanci sta najboljši v celi zbirki!), »Sirota«, »Studenček«, »V tovarni«, »Naše dekle« . . .

Vse čisto izkupilo svojih pesmi je poklonil Resman v narodni namen — za Prešernov spomenik v Ljubljani in svojo knjigo je posvetil gospe dr. Tavčarjevi. Jako ukusno natisnjene pesmi priporočamo vsem ljubiteljem preproste narodne lirike. *A. Aškerc.*

Slovanská knihovna. Rediguje Adolf Černý. — Urednik »Slovanského Přehledu« Adolf Černý je začel izdajati to »Slovansko knjižnico« kot nekako dopolnilo svojemu s finim taktom urejevanemu »Slov. Přehledu«. »Slovanska knjižnica« ima za namen »sistematično poglabljanje našega znanja o slovanstvu in bode prinašala podrobne monografije o posameznih narodih slovanskih, o njih socialnem, literarnem in sploh kulturnem življenju in splošne študije ter dela, razjasnjujoča slovanstvo kot celoto.« »Slovanský sjezd v Praze roku 1848« je prva knjiga tega zbornika. (Slovanski shod v Pragi leta 1848.) Napsal dr. Zdeněk V. Tobolka. V Praze, Šimáček, 1901. Cena 3 K. 240 str. 8°. Zvečine po zapisnikih shoda samega in drugih netiskanih virih spisana knjiga nam daje živo sliko o tem veleimenitnem dogodku l. 1848., ki mu je nenadoma konec storila praška revolucija junija meseca istega leta, provzročena najbrž od plačanega madjarona Marcela Turanskega, da bi zadušila delovanje zbranih Slovanov. — Izmed Slovencev se je poleg Bleiweisa za shod posebno zanimal framski kaplan, slavist Oroslav Caf, ki je v pismu z dne 27. maja 1848. l. shodu stavil nekatere predloge. (Dopis v arhivu muz. v Pragi.) »Gorel je za stvarjenje kraljestva »Slovenije« in spas Slovencem videl v spojitvi z ostalimi Slovani, pred vsem v spojitvi južnih Slovanov. Želel si je, da bi bili Slovenci s Hrvati ože združeni, in da bi k Sloveniji prišli tudi ogrski Slovenci nad Muro, takozvani Vandali. Tak shod, kakršen je bil sklican v Prago, bi se po Cafu imel prirediti tudi v Belgradu, če ne za vse Slovane, pa vsaj za »Ilirce«. Slovenci, pravi, se morajo osvoboditi robstva. Jezik slovenski mora biti uveden v šole in urade, ustanoviti se mora slovenska gimnazija in vseučilišče v Ljubljani, in poleg tega se mora misliti, da bi se vzajemnost slovanska začela uresničevati. Slovanom avstrijskim nedostaje časopisa, ki bi prinašal članke v vseh slovanskih narečjih, v slovanskih literaturah ni poskrbljeno za izdavanje slovnic in slovnic slovanskih, slovanski učenjaki so vedno v slabih stikih. Shod v Pragi bi imel pomisliti, ali ni potrebno ustanoviti bolgarsko Matico, zavod, ki bi bil enak »Matici Češki« (str. 87.). Černy goji slovanstvo na podlagi imperativa: spoznavaj samega sebe, na ta način enako oddaljen od uničujočega prerealnega individualizma kakor od fantastičnega sanjarstva.

Dr. Fr. Ilešič.

Slovník staročeský. Napsal Jan Gebauer. Vydávají česka akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umení a česká grafická společnost »Unie«. V Praze 1901. — Sešit 1. — Prvi sedanji češki slavist prof. Gebauer, ki že izza mnogih let trudoljubivo gradi monumentalno delo »Historická mluvnice jazyka českého« ter v njem slika razvoj in ustroj svoje materinščine, se je lotil drugega, nič manj važnega dela, staročeškega slovarja. Izhajal bode v sešitkih 10 pol (80 strani) v velikem slovarskem formatu; cena sešitku je 4 K. Prvi sešitek sega od »a« do »boj«. S tem bode zbral vse jezikovno gradivo, ki je podlaga slovnici, slovniškim pravilom. Slovnica in slovar bosta velikanski spomenik možu, ki je posvetil svoje moči jeziku svojemu, obenem spomenik češke vede, izraževane v češčini.

Dr. Fr. Ilešič.

Upodabljajoča umetnost

Umetniška razstava v Zagrebu. (Konec.) Poleg slik C. M. Medovića in O. Ivkovića ter nekaterih njujnih učencev in drugih slikarjev in kiparjev je bil na letošnji razstavi v »Umetniškem paviljonu« zastopan tudi — prvak hrvaških kiparjev, Ivan Rendić. Bili so to večinoma osnutki in sadreni posnetki njegovih kamenih umotvorov, med katerimi se je sijajno odlikavalo izvirno poprsje njegove »Hercegovke« od kararskega marmorja. Tu so bili v prvi vrsti nekateri osnutki, odnosno sadreni modeli nagrobnih spomenikov, katerih je Rendić v teku svojega umetniškega delovanja izklesal nepregledno množico za različna hrvaška pokopališča. Obrazi teh plastično modelovanih žen so upodobljeni v plemenitih ovalih, njihove poteze so živo zgovorne, notranja čuvstva vidno izražajoče, kakor so tudi njihova telesa uprizorjena v prekrasnih, anatomično pravilnih potezah in valovito tekočih obrisih! In pri vsej svobodnosti klasičnih haljin, ki ovijajo v slikovitih draperijah njihova bujnostasna telesa, vlada na vseh podobah olimpska mirnost in nedotakljiva docentnost! Primeri Rendićevo na grobu spavajočo deklico!

Med nagrobnimi spomeniki je Rendić razstavil tudi eno »Madono« z detetom v naročju. Nadalje sta bila razstavljena dva osnutka za studence, in sicer mala skičica gole ženske, stoječe na baročnem podstavku, iznad katerega se ji ovija okolo nog ostuden polip, potem pa velika skupina, predstavljajoča golo, klasično modelovano Vilo, ki otimlje ugrabljeno ovco iz rok odurnega Fauna . . . Tu se je Rendić izkazal mojstra v modelaciji miniaturne podobice kakor tudi v oblikovanju človeškega telesa v njegovi prirodni velikosti! Telo Vile je vprav čudovito upodobljeno kolikor po koncepciji, toliko i po izvršitvi! Motrečemu ta nedosežni Rendićev kip ti pridejo nehote na misel Heinejevi verzi:

»Des Weibes Leib ist ein Gedicht,
das Gott der Herr geschrieben
in's grosse Stammbuch der Natur . . .«

Vrhu navedenih kiparskih skic, modelov in posnetkov izvirnih svojih umotvorov je razpostavil Ivan Rendić dvoje, troje poprsij, med katerimi zavzema prvo mesto njegovo najnovejše mojstrsko delo, prej omenjena »Hercegovka«. Ta poprsni kip mlade deklice v narodni noši je izklesan iz snežnobelega kararskega marmorja. Posebno milobno obličje Hercegovke, v klasičnem ovalu prikrojeno, je vprav očarljivo, da se ti vtisne v spomin za vse žive dni! —

Razen razstavljenih del je Rendić izdelal neštevilno množino vsakovrstnih podob, reliefov, kipov in spomenikov, ki dičijo razna hrvaška pokopališča in javne trge mnogih jugoslovanskih mest . . . Tudi na slovenski zemlji se nahaja nekoliko njegovih kiparskih proizvodov, n. pr. doprsni medaljon s portretom našega Stanka Vraza v njegovi rojstni hiši v Cerovcu blizu Ljutomera, ki so ga odkrili dne 8. septembra 1880. l., potem v nagrobnem mavzoleju čestite obiteli slov. mecena Josipa Gorupa na reškem pokopališču, kjer je uprizorjena apoteoza prve žene Gorupove; končno ona kolosalna statua v parku pred južnim kolodvorom tržaškim, ki simbolizuje združenje Trsta z Avstrijo. Tudi ona bajna vila v ruskem slogu g. Anteja Jakića v Barkovljah pri Trstu je Rendićeva ustvaritev! Skratka: kdor si je hotel pridobiti nekakšen poprečen pregled vseh kiparskih del Rendićevih, temu je bil na porabo v razstavi obširen album njegovih proizvodov! —

Ivan Rendić je rodom Hrvat z otoka Brača v Dalmaciji, kjer ima tudi svoje kamenolome. On je bil kolega našega prerano umrlega Janeza Šubica, s katerim je skupno študiral na akademiji »delle belle arti« v Benetkah. —

Do nedavno je Ivan Rendić bival v Trstu, odkoder se je predlanskim preselil v Zagreb, kjer si je zgradil svoj posebni atelier. Ker se nahaja še v najlepši moški dobi in je na duhu in telesu zdrav in čil, imajo se bratje Hrvati nadejati od njega še marsikakšnega prelepega kiparskega umotvora! In Rendić je življenja vesel, dela željen mož, hrepeneč po naročilih velikih monumentalnih kiparskih del.

Ko sem ga pred nekimi leti posetil v njegovem tržaškem atelierju, rekel mi je, da se kani preseliti v — Odeso. Na moje začudenje mi je odvrnil:

»Što ćete! Toliko sam študirao i se pripravljao za svoj poziv, a sada, kad bi htio raditi i pokazati, što sam naučio, nemam nikakve naručbe!« —

A nekoliko mesecev pozneje me sreča na ulici, pa mi pravi že od daleč:

»Gospodine! Neću v — Odesu! Dobio sam nalog za spomenike Kačiću-Miošiću u Makarski i Gunduliću u Dubrovniku i jošte nekoja druga kiparska djela!« —

In tako je ostal Ivan Rendić v domovini, kjer naj ga Bog ohrani še mnogaja leta! *V. Holz.*

Med revijami

Londonski »Nineteenth Century« ima v majski številki članek: »Zmote novodobne vzgoje«. Pedagog Gorst, ki je spisal članek, se boji, da bi angleški narod ne mogel izpolniti njemu namenjene »velike zadače« na svetu. Gorst piše, da je poučevalni sistem od začetka do konca popolnoma in načeloma zavožen. Gorst pravi namreč: »Ne da bi hotel osebno napadati, bodi

na glas povedano, da Angleška ni nikdar bolj pogrešala velikih mož, nego v zadnjem poldrugem letu«. Verjamemo; vojska z malim boerskim narodičem je za Angleže precejšnja blamaža, in kar je še bridkeje, stane jih že blizu sto milijonov liber (skoraj 2500 milijonov kron). Za narodne neuspehe in uspehe se nalaga dandanes odgovornost, oziroma se poje slava šoli. Pruski šolmešter je dobil baje bitki pri Kraljevem Gradcu in Sedanu ter je potolkel avstrijskega in francoskega kolego. Gorst išče torej v slabi šoli vzrok splošne suše na njivi talentov in velikih duhov. Po njegovem mnenju je največja zapreka, ki se stavi na pot občnemu napredku, dušna konvencijonalnost, katero neguje naš vzgojevalni sistem. *Le-ta uprega mlade duhove v iste ojnice brez razlike in jim udarja isti pečat poprečne vsakdanjosti. Leto za letom prihaja iz šol in z včeučilišč na tisoče mladih ljudi, ki so vsi natančno prikrojeni po istem vzorcu, kakor »klobase iz Chicaške tovarne«*, pravi Gorst drastično. Vsak ima isto znanostno zalogo, in vsled tega je trg prenapolnjen z nebrojem delavcev, izvežbanih za isto vrsto opravil. Mnogo izmed njih se jih izgubi in propade. — Ali vzgoja sama na sebi ne zna pripravljati za življenje? Ali so učni predmeti sami na sebi brez koristi in torej nepotrebni? To ne; vzgoja je neizogibna priprava za vsako vrsto plodnega dela, toda samo, ako deluje na razumen način. Ne, kar se uči, je smešno. Smešno in škodljivo je pa, da se vsak posameznik pita z isto vednostno krmo kakor njegov sosed, brez obzira na osebni okus in posebne zmožnosti. V začetni, srednji in na veliki šoli se uči vsak posameznik iste konvencijonalne tvarine in si preoblaga možgane z marsikatero nepotrebno šaro. *Šola vtisne vsakemu isti pečat in mu zatre samorodnost in — talent.* S to nespametjo se začenja že pri detetu v zgodnji mladosti. V devetindevedesetih slučajih izmed sto je edini uspeh modernega šolskega pouka samo ta, da ustavi otrokovo dušno rast in skazi naravni razvoj njegovih sposobnosti. Bržko se dete nauči dovolj besed, da zna izražati svoje misli, je izroče starši in država pedagogu, da obdeluje njegovo mišljenje in je napelje v običajne konvencijonalne kolesnice. Genij in samorodnost se mu pulita s korenino na prekanjen način. Dete ne bi smelo dobivati sploh nikakega pouka, dokler nima vsaj sedem let. Kdor ima opravka z otroki, se lahko preveri, da se vedoželjnost, opazovanje in premišljevanje o skoraj vseh predmetih vzbujajo in razvijajo najbolj med petim in šestim letom. Glavna naloga učiteljeva bodi, da pusti mlademu duhu širiti se svobodno zunaj čitanja, pisanja in računanja. Čitanje prepogosto nadomešča lastno premišljevanje; pisanje in računanje pa je samo mehanično vežbanje roke in možgan. Začetni pouk bodi omejen na kolikor moči malo predmetov: čitanje, pisanje, domača zgodovina, materni jezik so dovolj trden temelj individualnemu razvoju. — Po našem šolskem sistemu pa se zmeče v takozvane razrede večje število otrok, katerim se potem vtepa v glave množica vednosti, ne na podlagi individualnih posebnosti vsakega deteta, ampak po ustanovljenem zakonu in načrtu in po načelu, da mora štirideset do petdeset otrok natanko isto delati in isto misliti. Nasledki so neizogibni. Vzgajajo se bedasti otroci s tem, da se jim vtepavajo predmeti, kateri niso zanje. Ta metoda poučevanja »en bloc« bi se imela za vselej zavreči. Ali ne samo to, tudi poučevanja samega, kakor mi razumemo ta izraz, bi se bilo ogibati. *Otroci bi se imeli izpodbujati k samostojnemu mišljenju; manje bi imeli čitati in več misliti. Učenje na pamet*

pa bi moralo biti prepovedano pod kaznijo. Učiteljeva dolžnost naj bi ne bila ta, da premleva razredu določene tvarine, ampak da stopa v prijazno dotiko z vsakim učencem in da izkuša pospeševati naravni razvoj njegove individualnosti. Učitelj bi imel slediti, ne pa voditi, pravi Gorst smelo; to se pravi: učiteljevo opravilo naj bi bilo, da spoznava naravno nagnenje in nadarjenost vsakega učenca in da po tem uravnava njegovo izobraževanje. Po prisiljeni, enolični metodi pa se ne more razvijati detetov duh. Vzgojevalni smoter bi imel biti ta, da se iz vsakega posameznega učenca napravi najboljše, kar se da ž njim doseči, ne pa da se potisne v poprečno srednost. *Fr. Svetič.*

»Wisła«, miesęcznik, poświęcony krajoznanstwu i ludoznanstwu z rysunkami. Tom XV. Zvezek 1. in 2. Warszawa. 1901. Uredništvo tega folkloristnega mesečnika nam je doposlalo dva prva letošnja zvezka, in g. Magiera nas je s posebnim pismom opozoril na to, da je v 2. zvezku napisal črtico, ki se tiče nas Slovencev. Na str. 251. i. d. piše g. M. o ljudski nagrobni poeziji slovenski, katero je študiral kot gost svojega tovariša, g. Dermote, na pokopališču v Železnikih. Na nekaterih nagrobnih napisih kaže pisatelj, kako se razodeva v preprostih verzih mišljenje našega ljudstva o posmrtnem življenju . . . *A.*

Naše obnebje

Astronomski koledar za julij. Merkur se prikaže konec julija kot jutranjica. — Venera se vidi na severozapadnem obzorju kot večernica. — Mars stoji na zapadnem nebu; 1. dne zapada ob $10^1/_4$ zvečer, zadnjega dne julija pa ob $9^3/_4$. — Jupiter se vidi celo noč; konec meseca zapada ob $1^3/_4$ popolnoči. — Saturn sveti celo noč.

Splošni pregled

† PAVLINA PAJKOVA.

Dne 1. junija ob $5^1/_2$ uri zjutraj je zatisnila svoje oči odlična, izredno plodovita in priljubljena slovenska pesnica in novelistinja Pavlina Pajkova. Teden poprej je bila zbolela vsled prehlajenja pljuč. Ime pokojnice je znano širom slovenske domovine, in ni ga omikanca, ki bi ne bil čital vsaj nekatere njenih povesti in romanov. Pavlina Pajkova je prva Slovenka, ki si je upala z večjimi spisi v javnost. Pred njo ni, izvzemši Lujizo Pesjakovo, nobena slovenska

žena objavila daljših povesti. Po številu svojih novel in romanov je Pajkova poleg Marice Nadlišekove sploh najplodovitejša slovenska novelistinja in zaradi tega zavzema v naši literarni in kulturni zgodovini jako zanimivo mesto. Pavlina Pajkova se je bila porodila 9. aprila l. 1854. v Paviji v Italiji. Njen oče Doljak, potomec krepke in zdrave slovenske rodbine na Goriškem, je bil l. 1848. slovenski državni poslanec, njena mati Milhačič, rodom iz Gorice, je bila dvorna dama na bourbonskem dvoru. Oba roditelja sta umrla, ko je izpolnila Pavlina jedva 6. leto. Svojo prvo mladost je preživela v Paviji, v Milanu in v Trstu. Po smrti staršev je prišla v Solkan pri Gorici ter živela pri stricu, deželnem poslancu Mat. Doljaku. Dotlej je govorila le italijanski, pri stricu pa se je začela učiti slovenščine. Zlasti je vplival nanjo odvetnik dr. Lavrič, originalen mož in velik naroden idealist. Njegov idealizem je prešel na mlado Pavlino, ki je ostala idealistka do svojega zadnjega hipa. Narodno jo je probujal tudi znani rodoljub Ernest Klavžar. Lavrič in Klavžar sta jo učila slovenskih pesmi, in Pavlina je začela nastopati kot deklamatorica. Ali kmalu je začela tudi sama zlagati pesmice ter pisati povesti. L. 1872. sta izšla v »Soči« Pavlinina prva spisa »Prva ljubezen« in »Ženska v rodbini«. L. 1876. se je omožila v Gorici z urednikom »Zore«, Jankom Pajkom, ter se preselila v Maribor. »Zora« je že prej prinašala njene pesmi, l. 1876. pa je prinesla tudi povest »Odlomki ženskega dnevnika«. L. 1878. je izdala svoje zbrane »Pesni«. V Mariboru je ostala do l. 1878., se preselila nato v Gradec, kjer je dovršil njen soprog modroslovske študije, ter ga spremljala potem na njegovih profesorskih službah v Brnu (1879—1887) ter na Dunaju (1887—1899). Ko je stopil profesor dr. Janko Pajk v pokoj, je prišla ž njim v Ljubljano, kjer ji živita sina Milan, profesor na pripravnici, in Božidar, gimnazijec. A dolgo ni uživala sreče miru, kajti lani ji je umrl soprog. Poslej se je družbi odtegnila docela, živela le sinovoma ter se bavila z literaturo. Delavna je bila do zadnjega časa in pisateljevala je še pred enim mesecem. Zapustila je dovršen večji roman in nedovršeno povest. Pokojnica je pisala povesti za »Zoro«, »Kres«, »Lj. Zvon«, »Dom in Svet«, »Družbo sv. Mohorja«, »Slov. Matico« in za »Slovansko knjižnico«. Pavlina Pajkova je bila v svojih spisih romantična idealistinja ter je smatrala za glavni namen leposlovja, kazati čitatelju ideale. Zato se je temnih in slabih strani življenja izogibala. Bila je strastna nasprotnica moderne struje ter je zlasti slovensko realistično strujo pobijala z največjo odločnostjo. Pavlina Pajkova je bila goreča rodoljubka, plodovita in dobra pisateljica, vrla žena in vzorna mati.

† JOŽEF MURN-ALEKSANDROV

mladi pesnik je drugi literat, ki ga je pobral iz naše srede mesec junij. Murn je bil rojen dne 4. marca 1879. l. v Ljubljani, kjer je dovršil gimnazijo. Vpisal se je bil na praški juridični fakulteti. V Ljubljani je stanoval v takozvani stari cukrarni, v istem stanovanju kakor svoj čas Kette, in je tam tudi izdihnil 18. t. m. ob 2. popolnoči vsled iste bolezni kakor Kette, vsled tuberkuloze. Kal bolezni je nosil v sebi že izza svojih deških let. Zadnja leta pa je hiral čimdalje bolj in letošnjo pomlad se je moral začetkom maja vleči. Med bo-

leznijo so skrbeli zanj: »Bolniška blagajna«, razni rodoljubi in rodoljubke ter »Pisateljsko podporno društvo«. Tri dni pred njegovo smrtjo sem bil pri njem zadnjikrat in sem videl, da so dnevi njegovi šteti. Bil je sila oslabel, in njegov od rdeče polne brade obrobljeni obraz je bil upadel in obledel. Prihajali so mi v spomin njegovi verzi, ki jih je bil objavil v majski štev. »Ljublj. Zvona«: »Ni mi dobro . . . Jaz venem in hiram . . . Živim, ah, a zraven umiram.«

Jožef Murn je bil resničen pesnik, nežnočuten lirik. V »Ljublj. Zvonu« se je prvikrat oglasil pod psevdonimom »Aleksandrov« s svojimi pesmimi l. 1897., in to v majski številki — z nekakimi popotnimi pesmimi iz Trsta pod zaglavjem »Slike«. Odslej je bil stalen sotrudnik našega lista, v katerem je objavil v kratki dobi štirih let lepo vrsto lirskih stihov, ki bi zbrani ali izbrani napolnili že čeden zbornik.

Ketteju je Aleksandrov podoben le v tem, da se naslanja rad na ton narodne pesmi, drugače pa njegova lirika ni čisto nič sorodna Kettejevi. Aleksandrov je zapel včasi pesem, ki je kar izzivala skladatelja, da bi jo uglasbil. Seveda vsakikrat ni imel te sreče. Tako globokega pesniškega fonda kakor Kette, Aleksandrov menda ni imel; tudi ni tako jasen kakor Mihael Mihajlov. Murn je razumel tudi ruski jezik in je marsikaj prevedel iz ruske poezije. Škoda, velika škoda tako nadarjenega rojaka, pesnika, ki je moral pod grudo že v 22. letu svoje dobe, še predno je mogel popolnoma razviti svoj talent in razodeti vse tajnosti svoje duše!

Dne 19. popoldne ob 6. uri smo ga spremili k Sv. Krištofu. Čeprav je lilo ko iz škafa, se je vendar udeležilo pogreba dolga vrsta ljudi.

A. A.

Občni zbor »Slovenske Matice«, ki se je vršil dne 3. junija, je sprejel predlog »Ljubljanskega Zvona« (št. 5. str. 353.—354.) zastran vzajemnega književnega delovanja slovenske in hrvaške »Matice« v principu enoglasno. Občni zbor je pooblastil odbor naše »Matice«, da se zastran načina, kako bi se knjige med obojima »Maticama« zamenjavale, ter o drugih eventualnostih uradno dogovori z odborom »Hrvatske Matice«. — Pri volitvah sta bila izvoljena v odbor dva nova klerikalna kandidata, gg. Finžgar in dr. Opeka. Ker se je neki odbornik odpovedal svoji časti, je prišel v novi odbor tudi g. dr. Zbašnik, naš sotrudnik. — Predsednik je zopet g. ravnatelj Levec, I. podpredsednik je g. Peter Grasselli, II. pa kanonik Sušnik.

Prešeren v poljščini. Iz Šlebingerjevega spisa »Prešeren med Slovani«, ki je izšel v »Prešernovem albumu«, bi se komu zdelo, da niso do najnovešega časa imeli Poljaki nobene Prešernove pesmi prevedene na svoj jezik. Toda ni tako. Že leta 1871. je prevedel nekaj pesmi našega pesnika prvaka na poljski jezik Bronisław Grabowski, znani slavist, prelagatelj in pesnik, ki je umrl lani pred Božičem. Jaz teh prevodov sicer nisem videl, vem pa o njih iz »Letopisa Matice Slovenske«, katera hrani njih rokopis. Zaznamovane so v »Letopisu« dvakrat; prvič l. 1871. na str. 46. (»Z poezyi Franciszka Preszerna przełożyl ze slowienskiego na polski Branisław Grabowski. [Rokopis]«) in drugič l. 1887. na str. 345. (»Grabowski, Odlomki iz »Poezij« Prešernovih v poljskem prevodu 1871«). Katere pesmi je Grabowski preložil in kako, o tem nam po njegovem rokopisu lehko kaj pove kak ljubljanski slavist, kateremu je ta stvar bliže kakor meni. Tudi ne vem povedati, ali je Grabowski kje objavil svoje preloge, ker mi je tukaj v Nemškem Gradcu nedostopna velika

večina njegovih po raznih poljskih časopisih raztresenih spisov in študij, med njimi celo nas se tičoča študija »Słowieńcy, naród i dzieje«, s katero je v »Niwi« l. 1872. uspešno začel med svojimi rojaki širiti znanje o slovanskih bratih. *Dr. K. Štrekelj.*

Vojaške poljedelske šole v Italiji. Nedavno so poročali časniki, da je italijanska vlada odredila, naj se po vseh večjih garnizijskih mestih osnujejo posebne poljedelske šole za vojaštvo. Vojaki prostaki, pa tudi podčastniki, zlasti sinovi zemljedelcev naj bi v prostih urah obiskovali take poljedelske šole, tako, da bi doslužívši svojo triletno vojaško dolžnost obenem absolvirali tudi agrarno šolo in da bi potem doma mogli z uspehom obdelovati zemljo. Če se ta projekt italijanske vlade res izvede, ni treba na široko razlagati, kako velikanskega kulturnega pomena bi bile take vojaške poljedelske šole! Ker je Avstrija pred vsem poljedelska dežela, pač ne bi škodilo, če bi se kaj takega tudi pri nas skušalo uvesti. Državni poslanci naj bi sprožili to vprašanje v parlamentu . . .

Nobelov inštitut švedske akademije v Stockholmu. Leta 1895. umrli švedski milijonar Alfred Bernhard Nobel, »kralj ruskega petroleja« na Kavkazu, je bil plemenit rodoljub in človekoljub. Za literarne in znanstvene namene je ostavil celih 35,000.000 kron, ki jih ima oskrbovati kraljeva akademija švedska. Kajti iz obresti tega ogromnega kapitala se ima vsako leto razdeliti med drugim petero nagrad za znanstvena in beletristiška dela ter za take iznajdbe, ki so za dotično leto najvažnejšega pomena za človeštvo. Odbor, ki razsoja o nagradah, obstoji iz najuglednejših učenjakov, pesnikov in pisateljev švedskih. Ta Nobelov inštitut ima tudi svojo posebno knjižnico za vse moderne literature celega sveta. Za samo ureditev »Nobelovega zavoda« in »knjižnice Nobelove« je odločenih 340.000 kron; vzdrževali pa se bosta ti dve instituciji s četrtinko letnih dohodkov od kapitala 35,000.000 kron. Za tajnika »Slovanske knjižnice« in za poročevalca za vse slovanske literature pri Nobelovem zavodu je imenovan slavnoznani švedski slavist in pesnik, naš prijatelj in sotrudnik, »Zvona«, gospod Alfred Jensen, ki je dobil ob tej priliki naslov vseučiliškega profesorja. V »slovanski knjižnici« Nobelovi bodo zastopane vse slovanske literature, tudi naša. Gospod Jensen je tudi že naročil več slovenskih knjig za Nobelovo knjižnico.

(Deloma po članku g. drja. Bučarja v »Prosvjeti«.)

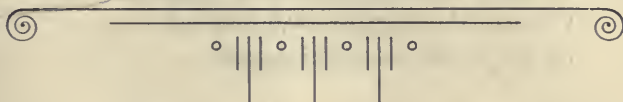
Bolgarsko vseučilišče v Sofiji, ki je bilo ustanovljeno l. 1888., ima sedaj tri fakultete: historiškofilološko, fiziškomatematično in juridično. Med profesorji so nekateri znameniti učenjaki. Letošnji rektor je Ljubomir Miletič.

Arhitekt Ivan Jager, naš rojak, bivši asistent profesorja Gruberja na dunajski tehniki, se je odpeljal na poziv vlade minulega meseca na Kitajsko, da bo vodil stavbo projektovane avstroogrske palače v Pekingu.

Popravek. Predsednica društva »Sv. Nikolaja« v Trstu ni, kakor je stalo v junijski številki »Ljubljanskega Zvona«, gospa Skrinjarjeva, nego gospa Karla Ponikvarjeva.

Ljubljanski Zvon

Iz pesmi V. S. Fedorova.

Nova pota.

Oj to je bilo v davnih, davnih dneh . . .
In tiste dni življenje je cvetelo,
cvetelo in v višave hrepenelo,
in rekel nihče ni, da bil bi greh.

Takrat helenski duh je vladal svet,
in v nagih formah žila je lepota,
svobodna misel ni bilà še zmota,
svobodomislec ni še bil proklet.

Razkošni so bogovi vladali
in radostno uživali življenje,
v srca polagali so hrepenenje,
a ne pokore jim nakladali.

V razkošnih bakanaličnih nočeh,
ko cvela je narava in duhtela,
hitela v šume bajna so krdela,
in čul si petje in božanski smeh.

In lire pele so in cimbale,
in polnih udov čar je v mesečino
odseval nad bakantično planino —
mogočno je odmeval: Evoe!

Aj, evoe, Helade silni duh
in tvoje radostne paganske sanje!
Oprosti, da te strlo je kesanje,
da te je strl asketiški napuh.

Aj, evoe! . . Bilo je v davnih dneh! . .
In tiste dni življenje je cvetelo,
cvetelo in v višave hrepenelo —
Mi čemo iti spet po teh poteh.

Mogočno v žilah naših polje kri.
Mi čemo luč, mi čemo prerojenje,
mi čemo srečo, radostno življenje . . .
Po potih teh mladina vsa hiti.

V kresni noči.

Kakor bajne lučice
v temni noči plavate
nad poljanami . . .
Vetrc vam šumlja,
s klasjem se igra
in pa s sanjami.

Aj ta kresna noč,
aj ta bajna noč
sred poljan! . .
Mimo tihih koč
v bajno noč
plava sinji dan.

V mehki travici,
v rosni posteljci
mi zasnivate . . .
Vetrc vam šumlja,
z vami se igra,
moje lučice.

Aj ta kresna noč,
aj ta bajna noč
sred poljan! . . .
Mimo tihih koč
v bajno noč
plava sinji dan.

Dejal sem ti, da bom kapitan . . .

Dejal sem ti, da bom kapitan,
da za ženko te bodem vzel,
iz srca te rad imel —
juhé, in to bo veselo!

Po morju vozila se bova naprej,
tja naprej do konca svetá . . .
A na večer v kajuti bova samá —
juhé, in to bo veselo!

Pa si rekla, da to ni ti mar,
da na morje nočeš z menoj . . .
Otožen šel pot sem svoj,
in srce me je bolelo. —

A dušica, jaz bom kapitan,
pa na morje se bom popeljal,
ko divjal bo pa vzburkani val,
me morska vila odnese v svoj stan —
juhé, in to bo veselo!

In kadar zvedela boš,
da šušteči pomorski vali
z menoj se bodo igrali —
tedaj srce te bode bolelo.

In kadar v ponočnih slasteh
vzbudi se ti vest pijana,
zakaj nisi bila mi vdana —
tedaj srce te bode bolelo.

Moja luč.

Ali res, ali res je tak temna noč? . .
Skoz okno v daljavo strmim . . .
Vse polno luči, povsod le luči —
a vendar se v temi topim.

In zvezde na nebu svetlikajo
in druga se drugi umikajo —
in jaz gor k njim strmim.
Vse polno luči, povsod le luči —
a vendar se v temi topim . . .

Kje moja je luč, moja silna luč,
da v noč bi svetila mi?
Ah, dajte mi sobice njene ključ,
kjer se davi je skrila mi
moja luč, moja svetla luč . . .

A nihče ne more v nje sobico,
ne more do zarje v nje sobico,
in ona tam skrita je . . .

Ah, bog to znaj, sam bog to znaj,
morda lučka moja ravno sedaj
nad drugim razlita je . . .

A meni, a meni je temna noč,
ko skoz okno v daljavo strmim . . .
Vse polno luči, povsod le luči —
a vendar se v temi topim.

Aj Ivane! . .

Aj Ivane, pobratim Ivane!
Kakova je bila duša tvoja,
duša tvoja, meni srčno vdana,
duša tvoja mlada, sokolova?
Kar si ljubil, to si mi proklinjal,
hvalil, kar iz duše si sovražil,
aj Ivane, pobratim Ivane!
In jaz nisem poznal duše tvoje.

Pa sem ljubil deklico Marijo,
deklico Marijo, golobico,
ljubil jo iz cele svoje duše,
v njej sem našel celo srečo svojo.

In jaz nisem poznal duše tvoje.
Pa si vedno grajal golobico
in proklinjal jo iz cele duše —
bolj goreče pa sem jaz jo ljubil.

A ukral si mi jo, golobico,
aj Ivane, pobratim Ivane!
Ljubil si jo... Včeraj sem te videl,
ko šepetal si ji o ljubezni,
ko poljubljal si ji rdeče ustne,
ko v objemu si jo stiskal gorkem,
aj Ivane, pobratim Ivane!
V hladni senci tiho sta sedela
in slonela v tesnem si objemu
v zelenečem temnem, hladnem gozdu.
Težko pač bilo mi je pri srcu,
solza lice mi je porosila —
Lica svoja sem zavil v blazine
in pesti sem stiskal maščevalno...
Ko pa solnce dvignilo je glavo,
srce moje se je pomirilo —
In govoril topo sem besede:
»Svojo srečo rad žrtvujem tvoji
aj Ivane, pobratim Ivane!«

Virgo dolorosa.

Pred njeno podobo si klečala
v globoki pobožnosti,
nje žalostno lice si gledala
v sanjavi otožnosti.

V trepetu ročice si dvigala,
Mariji si sveče prižigala,
in ustne ti šepetale so
otožno molitvico:

»Glej, tebi so vzeli sinčka zdaj,
o Mater dolorosa,
a meni so vzeli ljubčka zdaj,
o Mater dolorosa!« — —

A jaz sem v črno noč divjal,
od srama potrt na zemljico pal,
in ustne mi šepetale so
to tožno molitvico:

»Tvoj ljubček je hodil po temnih potéh,
o Virgo dolorosa,
in izgubil se je na temnih potéh,
o Virgo dolorosa!«

Na Kosovem polju.

Na tožnem Kosovem polju
mrlič pri mrliču leži;
kri, ki je za svobodo tekla,
pa po maščevanju hlepi . . .

Na tožnem Kosovem polju
v bolestih umira vojak —
za svobodo Srbije sužnje
se hrabro boril je junak.

In zadnje še misli hitijo
mu v tiho domačo vas,
in v njegovi duši spomini
mu slikajo deve obraz . . .

Na tožnem Kosovem polju
izdihnil je hrabri vojak —
za svobodo in za pravico
izdihnil je srbski junak . . .

Ob Moravi v tihi vasi
pa se je naselil Turčin;
visoko vihrajo zastave
z mogočnih drevesnih višin.

In ko je na Kosovem polju
umiral hrabri junak —
njegovo dekle je objemal
pohotni turčinski vrag.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

XVI.

Klerikalni Škrjanec je zopet sedel v liberalni gostilni sredi svojih političnih nasprotnikov. V konsumno društvo ga menda kar nič več ni mikalo.

»Hihihi! . .« se je smejal ter tolkel s pestjo po mizi. »Hihihi, zdaj pa še ta! . . Vraga, kaj takega pa še ne! . . O ti prokleto devištvo, ti prokleto devištvo . . .«

»O kom govoriš Škrjanec, o kom?« vpraša nekdo, ki je bil šele pri zadnjih njegovih besedah stopil v sobo.

»No, o tisti preljubi nečakinji našega gospoda župnika! . . Saj veš menda, kaj se je zgodilo! . .«

»Vem, vem! .. Pa meni se ne zdi nič čudno, da je prišlo tako! ..«

»Čudno? . . Kaj bo čudno!« odvrne Škrjanec. »Čudno bi bilo, če bi bilo drugače, hihihi! . . Kakšnega vraga so pa tudi počeli zmeraj v tem našem konsumnem društvu! . . In pri belem dnevu, vam rečem! . . Ni še dolgo tega, ko sem hotel tako zastran lepšega iti spet enkrat tjakaj . . Ko stopim v prodajalnico, pa vidim tisto punco in še nekoga tako zamaknjena drug v drugega, da me še začutila nista! . . Jaz postojim malo, potem pa rečem sam pri sebi: e, kaj bi ju motil! . . Naj se imata rada! . . In izmuznil sem se spet ter odšel drugam! Hihihi, če bi vam jaz ime tistega povedal, to bi gledali! . . Pa rajši molčim! . .«

»No, in kdo bo kriv, kdo?« jih vpraša kar več obenem.

»Kdo bo kriv?! . .« povzame Škrjanec, »Vrag ga vedi! . . To ni tako, kakor je bilo pri oni iz Lipovca, ki so jo odgnali in ki čaka zdaj sodbe . . . Tisto je bilo nevedno in neumno, a ta v konsumnem društvu, ta vam je ptica, da malo takih! . . Enega samega ni imela, to je tako gotovo kakor »amen« v očenašu! . .«

»Eni dolžijo Dolfeta, drugi spet Bastona,« pripomni gostilničar.

»Pa učitelj baje tudi ni povsem nedolžen!« pristavi mlad mož. »Vsaj žena njegova neki kar blazni iz ljubosumnosti. Pravijo, da se vsak večer pretepavata . . .«

»To jaz rad verjamem, da se pretepavata! . .« pritrdi Škrjanec. »Kdor se napije tistega petjota v konsumnem društvu, kar podivja . . . Jaz sem napravil še zmeraj kako neumnost, kadar sem se ga bil nalezel . . .«

»Jaz sem pa še nekaj drugega čul,« izpregovori nekdo drugi, ki je dozdaj molčal in samo poslušal. »Pravijo, da tista punca niti ni sorodnica župnikova . . .«

»I to jaz že davno vem, da ni! . .« vsklikne Škrjanec, a se takoj udari po zobeh . . . Glasen krohot nastane vsled tega.

»Eh, Škrjanec, ta bi nam lahko marsikaj pojasnil, če bi le hotel!« pripomni krčmar. »Njemu je vse dobro znano! . .«

»Kaj bo meni znano! . . Meni ni nič znano! . . In če mi tudi je — jaz molčim! . .«

»Pa vsaj ne boste župnika dolžili!« pripomni nekdo, ki se mu je vse to namigavanje nekam čudno zdelo.

»Kaj župnika!« odvrne Škrjanec ter nabere obraz v resne gube, a tako, da je vsakdo lahko vedel, da tiči za to resnobo nekaj drugega. »Pustite mi župnika na miru! Jaz in župnik sva prijatelja in ne pustim zabavljati črezenj. —

»Škrjanec, kaj pa je na tem resnice, da gre z vašim konsumnim društvom navzdol?« vpraša že precej prileten mož.

»Gre li navzdol ali gre navzgor, tega ravno ne vem,« odvrne Škrjanec, »le toliko sem čul, da bodo tožili nekatere, ki so se preveč zadolžili, pa nočejo plačati!«

»Eh, potem bo pa kmalu te glorije konec!« vzklikne krčmar. »Kakor hitro se začno tožbe, pa pojde vse narazen! . . Škoda za te, Škrjanec, da si pri onih! . . Kaj počneš potem, ko društva ne bo več! . .«

»Kdo bo bolj vesel nego jaz, kadar ga ne bo!« se odreže Škrjanec . . .« Jaz prosim že dolgo po tihem Boga, da bi vse te klerikalne stvari vrag vzel!«

Te besede klerikalnega veljaka so iznova vzbudile hrupen smeh

»Ali ste že slišali, da se je Tomaž iz Lipovca vrnil domov?« vpraša krčmarica, morda zato, da bi dala pomenku drugo mer.

»E, saj je že precej časa doma!« odvrne nekov Lipovčan. »Jaz sem ga že parkrat videl . . . Slab je, slab! Stvar mu gre do srca . . . Boste videli, mož ne bo dolgo! Sama kost in koža ga je še! . .«

»Bog ve, če ga ni res župnik zamaševal!« se oglasi spet krčmarica. Bila je sicer liberalna kakor njen mož, toda v to je vendar verovala, da župnik lahko zamašuje koga.

Nekateri so se muzali pri tej opazki, zopet druge pa je obšla zona, ko so se zmislili, kaj župnik vse lahko naredi . . .

Pogovor se je začel sukati nato o Tomažu in Manici, ki je imela radi umora priti pred porotnike . . .

Da je umrl Maničin otrok nenaravne smrti, se je bilo razglasilo z nenavadno hitrostjo. Bilo ni skoro drugače mogoče, nego da je kdo videl, kaj se je bilo zgodilo. Na kmetih niti smrt odraslega človeka ne vzbuja kdove kake pozornosti, kaj še smrt nekoliko dni starega otroka . . . Če pogine komu kako živinče, da, to je kaj drugega! . . . Za Boga, to je nesreča! . . Ali če umrje človek in še celo otrok — kaka izguba je to? . .

Navadno se tudi za to nihče ne briga, za kako boleznijo je kdo umrl . . . Mrtvaški oglednik pozna bore malo bolezni: pri starih je večjidel slabost, pri otrocih božjast vzrok smrti. In prav nihče se ne vprašuje, je li res tako ali ne, da, na podlagi takih izkazov se sestavlja celo statistika, tista neovržna statistika, ki računi s samimi istinitimi podatki, in pri kateri je izključena vsaka domišljija! . .

Tudi pri Maničinem detetu je bil mrtvaški oglednik navedel božjast kot vzrok smrti. In vendar se je zvedela resnica, vendar se je raznesla vest, da je bil otrok zadušen! . .

To je bilo čudno, čudno tem bolj, ker se je pripovedovalo samo dejstvo, o okolnostih, v katerih se je bilo zgodilo to, pa se je molčalo popolnoma . . . Skrbeli pa so ljudje tudi za to, da je prišlo oblastvo zločinu na sled.

Ko je Manica videla, da je stvar izdana, da bode zakon zahteval svojo žrtev, ni ne trenotek omahovala — vedela je takoj, kaj ji je storiti! Neizmerna je bila bolest, ki jo je občutila spričo smrti svojega otroka! . . Dosti solz je bila že potočila v svojem mladem življenju, a tako bridkih še ni jokala kakor nad svojim mrtvim detetom. To so bile krvave solze v pravem pomenu besede! . . . Hujši udarec bi je ne bil mogel zadeti! . . Rada bi bila dala svoje lastno srce iz prsi, če bi bila mogla rešiti ž njim ljubljeno bitje . . . Kako ga je stiskala k sebi, kako si je prizadevala, da bi mu vdahnila zopet življenje! . . Zaman! . . Usode neusmiljena roka je bila posegla iznova vmes, vse njene lepe sladke nade so bile uničene, zopet se je tema zgrinjala nad njo! . .

In morilec ljubljenega otroka je bil njen rodni oče! . . Njen lastni oče je provzročil strašno nesrečo, katere pogubni učinek se ni dal odvrniti več, pod katere težo se je mogla zgruditi v prah . . . Bila je strta, uničena! . . In vendar se ni srdila nad očetom . . . Na-

sprotno, pomilovala ga je! . . Zavedala se je, kako grozovito žalost mu je napravila, zavedala, koliko je trpelo radi nje njegovo pošteno srce! . . In bila je od vsega početka prepričana o tem, da tega, kar je bil storil, nikdar ni storiti nameraval, bila je uverjena, da ni bil pri pravi zavesti, ko je zvršil strašno dejanje, in da je nesreči pripadala pri tem nemala uloga . . . A tudi ko bi res bil namenoma položil roko na otroka, bi ne bila dvojila ne hip o tem, kaj je njena dolžnost! . . Očeta bi ne bila izdala za ves svet ne! . . Hvalila je Boga, da matere tisti čas ni bilo doma, in da nihče ni bil priča strašnemu prizoru . . . Kakor hitro se je zavedela, da je njen oče v nevarnosti, je prešinilo nekaj kakor heroizem njene prsi, in s ponosno, samozavestno odločnostjo je vzkliknila sama pri sebi:

»Za očeta v smrt, ako treba!« . .

Čutila je instinktivno, kako jo oče ljubi, čutila, da je le njegova izredna ljubezen do nje vir oni neskončni bolesti, ki ga je prevzela tako, da ni več vedel prav, kaj dela . . In vračala mu je to ljubezen . . . Žrtvovati se je hotela zanj! . . Brez pomisleka je vzela krivdo nase. Strašila se ni niti materinih solza, niti je ni mogla od njenega naklepa odvrniti bojazen pred novo sramoto in pred hudo kaznijo, ki je je čakala . . .

»Za očeta vse!« to je bila zdaj njena deviza, in v tej brezmejni tugi, ki je polnila zdaj njeno dušo, ji je bila zavest, da bo trpela za očeta, v tešilo, v tolažbo . . . Misel, da ji oče odpusti, ako bode vedel, kako neskončno ga ljubi, kako se žrtvuje zanj, jo je naravnost osrečevala, in žarek veselja ji je prešinil prsi, če se je spomnila, da bo izpremenil svojo sodbo o njej, da se bo njegovo srce zopet ogrelo zanjo . . Kaj se je brigala za to, kaj bodo govorili ljudje! . . Mati — seveda mati — zanjo bode to kaj groznega! A še vedno bolje zanjo, da izgubi hčer, nego da bi izgubila moža! . .

In zadela je težki križ na ramo in z vdanostjo se ga je oklenila.

Brez obotavljanja se je dala odvesti v zapor . . .

Tomaž pa je bi zapadel nekemu čudnemu duševnemu stanju. Zdaj se je jasno zavedal, kaj je učinil, zdaj zopet je bilo vse megleno pred njegovimi duševnimi očmi, in vsi dogodki so se mu prikazovali kakor v meglenih sanjah. Često je dvojil o vsem, dvojil celo o lastni eksistenci, kmalu pa se mu je posvetilo, in vedel je natanko tudi za posledice, ki jih je moralo imeti njegovo dejanje. Vedel je, da bodo prijeli njegovo hčer, ako se on ne izda. Včasi se je stresel, in posilile so ga solze usmiljenja do hčere, ko ga je prešinila ta zavest; drugikrat spet se je divje zakrohotal ob tej misli . . . Sovraštvo ga je polnilo

do celega sveta, sovraštvo tudi do lastne hčere, in neko satansko veselje se ga je lotevalo, če se je spomnil, da bode hči trpela zanj. Vsi ti razni duševni razpoložaji pa so se menjavali tako hitro in prehajali tako naglo drug v drugega, da do kakega sklepa več priti ni mogel . . .

Poleg vsega tega so ga mučili tudi verski dvomi. Tiste trdosrčne župnikove besede so se mu bile zajedle v meso, in ni se mogel odtegniti njih vplivu več . . . Kakor z železnimi kremplji so se oklepali ti dvomi njegovega duha in se mu zasajali v srce . . .

»Kazen božja . . . kazen božja . . . kazen božja . . .« je mrmral včasi sam pri sebi. In čim bolj je stresal z glavo, da bi se iznebil neprijetne misli, tem bolj so mu usta ponavljala one besede, in provzročala mu je grozne muke skrb, ni li kriva res njegova upornost, njegova brezbožnost vse nesreče . . .

Tako na duhu bolan se je bil vrnil spet domov. S seboj pa je prinesel molek s takimi debelimi jagodami, kakor ga je bil tistikrat v svoji jezi raztrgal ter vrgel skozi okno . . .

Vprašal ni žene nič ne po hčeri ne po čem drugem. Vedel se je nenavadno in molil je mnogo na tisti molek . . . V cerkev pa ni hodil. Toda neko nedeljo se je vendarle napotil tudi k maši. Prebil je bil noč bolj mirno nego po navadi, in ženi se je tisto jutro zdelo, kakor bi se mu bilo zdravje hipoma izboljšalo. Spominjal jo je po svojem vedenju preteklih časov, in jako vesela je bila, ko je videla, da se je spodobno oblekel in da hoče v cerkev.

In Tomažu je bilo res malo odleglo. V glavi se mu je bilo deloma zjasnilo, in v njegovem srcu se je bilo oglasilo neko domotožje po preteklih časih, domotožje, ki ga je zvabilo, da se je napotil proti župni cerkvi. Komaj pa je bil notri, začne mu spet šumeti po glavi. Pred očmi so mu plavale velike sajaste lise, ki so se zdaj zgrinjale vkup ter zavijale vse okrog njega v temo, zdaj zopet razmikale se toliko, da je razločeval semtertja kakega človeka ali kak drug predmet. In vedno hujše mu je postajalo . . . Med pridigo si je moral tiščati ušesa, take bolečine mu je provzročal v glavi gospoda Rajmunda rezki glas. In ko je bil župnik spet pred oltarjem, je vse plesalo pred njim. Včasi je videl same gole stene, potem pa so se mu zablesteli spet oltarji pred očmi, a na njih je vse živelo in sukalo se semintja . . . Zdelo se mu je, kakor bi bili pijani ti svetniki božji po oltarjih, tako so se gugali, tako so se zibali . . . Sv. Tomaž, njegov patron, je vihtel sulico, kakor bi se hotel ubraniti kakemu napadu; sv. Simon je mahal s svojo žago okrog, in sv. Andrej se

je zviral semintja ob svojem križu. Majale pa so se tudi razne svetnice božje, in to se mu je zdelo še posebno smešno .. Sv. Neža, sv. Klara, sv. Katarina . . . toliko da plesale niso . . . In vse te svetnice in svetniki so čudno kremžili obraze, da se je začel nehote smejati. Ljudi, ki so sedeli poleg njega in ga opazovali, je izpreletavala groza, tako neznansko se je režal, tako čudno je strmel predse . . .

Tomaž pa se za nikogar ni menil. Vso njegovo pozornost je absorbiralo to, kar se je godilo pred njegovimi očmi po oltarjih... Včasi ga je smeh posilil skoro na glas, tako so poskakovali pred njim izvoljenci božji . . .

Nič dvojbe! .. S kora so bučale orgle, svetniki in svetnice božje pa so rajali in plesali! . . »Tako nekako bo v nebesih,« si je mislil Tomaž v svoji zmedenosti. A hkratu ga zaskeli nekaj pri srcu. Zdrzne se, in njegovim očem se pokaže hkratu spet nekaj povsem novega. Svetniki so bili spet mirni, a imeli so vsi svoje oči vprte vanj. In ko se je ozrl po ljudeh, je zapazil, da tudi vsi ljudje nanj gledajo. To ga je vznemirilo. »Kaj mi hočejo ti ljudje in — svetniki?« si je mislil. »Ali mar vedo, ali vedo . . ?« — —

Pot mu začne vstajati po čelu, in smrtni strah ga navda. Imel je občutek, kakor da se vzdignejo zdajpazdaj vsi ti ljudje okrog njega, da planejo nanj in ga pobijejo . . . Klicati je hotel na pomoč, a pošla mu je bila vsa sapa . . . V prsih ga je tiščalo, kakor bi mu bila navaljena težka skala nanje . . . Ozre se kvišku, in zazdi se mu, da se dviga strop in da se umika bolj in bolj v nedogledno višavo, kakor bi bežal pred njegovimi pogledi. A hkratu se začne spuščati spet v nižavo, in zdaj se je bal, da bi ga ne zaveznil, da bi ga ne pritisnil na glavo . . . Sključi se tako, da se je skoro skril pod klop.

Iz teh halucinacij ga vzdrami zvonec. Pozvonilo je bilo k povzdigovanju. Za hip se mu razbistri spet duh, in prekriža se . . . A ko zagleda župnika, zakipi hipoma po njegovih žilah. Iznova ga prešine misel, da je on in nihče drugi kriv njegove nesreče . . . Ko bi ne bilo njega, ko bi ne bilo tistih društev, bi klečala njegova hči še vedno tamkaj pred Marijinim oltarjem, in on bi se oziral nanjo še danes s tistim veseljem, s tistim ponosom kakor njega dni . . . Zakaj je posegel ta človek s svojim vplivom tako usodno v njegove rodbinske razmere, zakaj je s svojimi nespametnimi in pretiranimi zahtevami provzročil, da se njegova hči ni več brigala za njegovo voljo, da je gledala samo na to, kako bi se župniku prikupila? . . In pri tem je zabredla! . . Spomnil se je tudi, kako

nemilo ga je župnik tistikrat odslovil, ko mu je bil prišel očitat njegovo nespamet, njegovo krivdo . . .

»Kazen božja . . . kazen božja . . . kazen božja! . .«

Ha, kako so mu brenčale spet te besede po ušesih, kako mu je njih pomen razdeval srce! . .

In čudno! Zavedel se je za hip celo, da so bile baš te besede, ki so zdrobile popolnoma njegovo moč ter ga storile bolnega . . . Ta trenotek je vse natanko vedel, kaj se je bilo zgodilo ž njim, vedel je, da ni več človek, kakor so drugi ljudje, da se ponavljajo časi, ko je njegov duh teman . . . Zavedal se je vse svoje grozne nesreče . . . V krčeviti bolesti mu je zatrepetalo srce, a obenem se ga je lotil divji, nevzdržen srd do človeka, ki ni imel usmiljenja ž njim, ki mu je v hipu, ko je potreboval tolažbe, vrgel one strašne, grozne besede v obraz, ki ga mučijo zdaj noč in dan . . . In v tem srdu je pozabil spet, kje je . . . Samo župnika je še videl tam pred oltarjem, a tudi že ne več takega, kakršen je bil . . . Zdelo se mu je, da ima glavo nazaj zasukano in da se mu roga in smeje. To pa je le še pomnožilo njegovo jezo . . .

Iznova je legala tema na njegovo glavo . . .

Župnik je hotel ravno povzdigniti sv. hostijo, ko grozen, neznanski glas pretrese cerkvene prostore:

»Ti si kriv, ti . . . ti . . . ti! . .«

Tomaža so takoj obstopili štirje možje ter ga odvedli iz cerkve. Župnik pa je trepetal kakor list v vetru in komaj se je vzdržal pokoncu, tako zelo se je bil prestrašil. Poskusil je dvakrat, trikrat povzdigniti hostijo nad glavo, a vselej so mu odpovedale roke. Komaj je domaševal, iz zakristije pa so ga morali peljati domov . . .

»Ti si kriv! . .« Te besede so ga bile zadele kakor strela, in zdelo se mu je, da so prišle naravnost iz nebes doli. Te besede so mu zdaj glasno potrjevale, kar mu je že davno po tihem očitala vest — da je s svojim postopanjem res zakrivil marsikatero nesrečo! . . Že davno se ga je lotevalo tudi prepričanje, da pri njegovih podjetjih ni blagoslova božjega . . .

Do tega spoznanja so ga bili privedli veliki neuspehi njegovega delovanja. Konsumnemu društvu je pretil vsled njegove lahkomiselnosti polom. Vsak dan je bilo bliže propada . . . Peklo pa ga je tudi to, da si na višjem mestu ni priboril nikakega pripoznanja. Tako željno pričakovano plačilo je bilo izostalo . . . Prehiteli so ga bili drugi, ki so imeli več sreče s svojim prizadevanjem . . .

Vse, prav vse mu je hodilo zadnji čas navzkriž . . .

Vzgojil si je bil posebno policijo, ki mu je nosila novice vkup ter ga obveščala o tem, kaj je ta ali oni storil ali govoril. Ti ljudje, ki so dobivali od njega plačila v razni obliki za ta svoj nelepi posel, so prihajali še vedno prav pridno k njemu, a kar so mu zdaj pripovedovali, se je tikalo skoro vse samo njega. Začel jih je poditi od sebe, ali pa je sam bežal pred njimi! . . Nič več, nič več ni hotel imeti opraviti ž njimi! . . Neljubo mu je bilo slišati, kako sodijo njegovi nekdanji dobri prijatelji o njem! . . Oh, to so bile grozne, grozne reči, ki so mu jih nosili! . .

Semtertja je izkušal na prižnici ovreči to, kar se je govorilo. Imenoval je naravnost lažnike tiste, ki so raznašali razne nelepe vesti o njem. Svaril jih je, da naj se varujejo v prihodnje še širiti take laži, in pretil jim je s tožbo. Toda vse to ni nič pomagalo. Ljudje so se mu rogali in še dalje so devali vsako njegovo početje na rešeto in podtikali mu stvari, na katere nikdar mislil ni! . .

Ah, gospod Rajmund je zdaj žel, kar je sejal! . . . Zdaj se je surovost, katere ni pobijal, kakor bi jo bil moral, obračala zoper njega samega! . .

Vse to pa je bilo krivo, da že davno ni več mirno spal in da je prečul premnogo noč. Hote omotiti se, hote tako rekoč prisiliti zaspanec, da bi mu zatisnil oči, je vlival slabo vino konsumnega društva poslej še v večji meri v se. A to je njegove živce še bolj razdevalo, njegovo zdravje še bolj izpodkopavalo . . . Često je vstal sredi noči, ker ni mogel spati, ter šel ven pod milo nebo. Toda semtertja ga je videl kdo, in to je dalo povod novim govoricam . . . Dolžili so ga, da zahaja celo po noči k dozdevni nečakinji svoji . . . In vse to je zvedel, vse to so mu prišli takoj povedat postrežljivi ljudje . . . Tako ni prišel do miru in bil je čimdalje bolj razburjen. A tudi pil je čimdalje bolj, deloma že iz obupa . . .

Zdaj pa se je bil pridružil še ta grozni krik Tomažev, ki mu je pretresel kosti in mozeg, ki je zadel njegovim živcem smrtni udarec! . . Bilo je res skoro nekaj usodnega pri tem, da so bile njegove besede ugonobile Tomaža, a Tomaževe besede zopet njega . . . In kakor so donele Tomažu venomer po ušesih besede: »Kazen božja . . . kazen božja . . . kazen božja . . .«, tako je on zdaj neprenehoma slišal oni strašni krik: »Ti si kriv!« . . . »Ti si kriv, ti si kriv, ti si kriv!« je grmelo od vseh strani nadenj, in prizadeval si je zaman, da bi bil nadvladal razdraženost svojih čutov. Včasi je bil ravno na tem, da bi zaspal; a v tistem hipu, ko so mu zamižale oči, se je oglasilo nad njim: »Ti si kriv!« Zdrznil se je,

kakor bi mu bil šinil močan električni tok preko udov, in proč je bilo s spanjem . . .

»Da, kriv sem, kriv sem, kriv sem!« je vzdihoval včasi v nočeh brez spanja in se tolkel po prsih.

V takih hipih se je hkratu zavedal, da se ni zlagalo ž njegovim stanom, da se je bil vrgel tako v vrtinec življenja, da ni bilo prav, ko je zlorabljal cerkveno svojo oblast v nizkotne posvetne namene... V takih hipih se je njemu samemu gabilo vse to, kar je počel, da bi strl svoje nasprotnike . . . Uvideval je, da je dajal svojim župljanom slab zgled, uvideval, da jih je izpodbujal k sovraštvu, a ne k ljubezni — in zdelo se mu je vse to zdaj greh . . . In kaj je bilo tisto z Manico? . . Ali ni občutil nekaj do nje, česar bi ne bil smel? . . Ali se mu niso vzbujale včasi želje, želje, ki . . . In tistega nesrečnega majnikovega dne, ko jo je bil zvabil spet k sebi . . . Kdo ve, kdo ve, če se ni strup, ki je hlapel iz njegovega razgretega života, vsesal v njeno deviško truplo ter ga otroval in omamil tako, da se je potem zgodilo tisto! . .

Take misli so ga begale, in mnogo drugega še se mu je vrivalo v spomin, kar je izžemalo iz njega srage smrtnega strahu . . .

Ko je imel nekdaj spet zelo slabo noč, je zbežal le za silo oblečen pod milo nebo. Prišel je, da sam ni vedel kako, na pokopališče . . . Kar zagleda nekaj belega, ki se je plazilo semintja po grobeh . . . Ko stori še par korakov, se prikazen hipoma dvigne pokoncu. En hip smrten molk — nato pa grozen vzklik iz dvojih prestrašenih prsi! . .

Bil je Tomaž . . . Vlekel je močan jug, in pri takem vremenu se mu je obrnilo vselej na slabše . . . Bledlo se mu je zopet, in mučile so ga dvojbe, je li res, da je imela njegova Manica otroka, je li res, da ga je on umoril, in da je otrok tam na pokopališču pokopan . . . In napotil se je bil kar sredi noči samo v spodnji obleki z doma in šel naravnost na pokopališče. Tu pa se je plazil po vseh štirih ter iskal gomile, dokler ni prišel župnik . . Prestrašila sta se drug drugega, zakričala oba obenem, potem pa zbežala vsak na svojo stran . .

Tako je privedla usoda ta dva nasprotnika vedno zopet skupaj, prav kakor bi se hotela norčevati iz njiju . . .

XVII.

Sodna dvorana je bila natlačeno polna . . . Kar je imelo glavno mesto slovitih žganjarjev in postopačev, vse je bilo privrelo skup, naslajat se ob tragediji življenja, veselit se tuje nezgode, tuje nesreče.

Bil je zbran tu res impozanten zbor vlačugarjev, bil je zbran tu cvet takozvanih »kriminalnih doktorjev« in vsakojakih dvomljivih eksistenc . . . Zabuhli, ščetinasti obrazi so z napeto pozornostjo zrli proti oni strani, kjer so imeli vstopiti porotniki, sodni dvor in mlada obtoženka . . .

Med postopači nižje vrste so se gnetli po dvorani tudi taki ljudje, ki nastopajo v javnosti še nekoliko dostojanstveno, a katerih omika se zrcali baš v dejstvu, da si njih srce nikdar ne zaželi boljše zabave, nego jim jo more nuditi prizorišče v sodni dvorani, ljudje, katerih čtivo je izključno kriminalni roman, katerim gledališče več nego nadomeščajo obravnave pred kazenskim sodiščem . . .

A pogrešalo se ni danes v sodni dvorani niti onih uglednih izobražencev, ki zavzemajo v socialnem življenju odlična mesta, ki obiskujejo gledališče in koncerte, ki govore radi o umetnosti, katerim se že na obleki pozna, da vedo, kaj je ukus, in ki bi si iskali morda zadoščenja pred sodnikom, če ne celo v kaki vojašnici, ako bi jim očital kdo, da nimajo nežnočutečega srca, da jim nedostaje torej prave omike . . .

Šumela pa je tudi svila po dvorani, in razni parfumi so razširjali svoj mameči vonj . . . Da, celo fine dame, postarne in mlade, je bilo videti, in te so morda še najnestrpneje čakale konca žaloigre, ki se je imel završiti pred njih očmi, in katere začetek se je bil doigral izven današnjega prizorišča . . .

Že celih štirinajst dni se ni govorilo nič drugega po mestu nego o krasoti »devičarice«, ki je imela priti pred porotnike. Ker ni šlo za detomor, temveč za nenavaden umor otroka, se že celo ni bilo bati, da bi se javnost obravnave izključila; a da se bo zvedelo in čulo pri obravnavi mnogo pikantnih stvari, o tem je bil uverjen vsakdo, kajti bilo je znano, da se proglašajo obravnave za javne ali nejavne na jako mehaničen način, in da javne obravnave posegajo često globoče v skrivnosti in prikritosti življenja nego nejavne . . . Gradiva za ščegetanje živcev pa je moralo biti v tem kazenskem slučaju več nego dovolj! . . To vsaj se je smelo posnemati iz tega, kar se je govorilo že toliko časa o lepi morilki.

Čim bolj se je bližal čas, ko se je imela obravnava pričeti, tem večje vznemirjenje je vladalo po dvorani. Nestrpnost se je brala na obrazu vsem, ženskim in moškim, barabežem in olikancem . . . Naposled se vendar odpro vrata, in v sobano prikrevsajo porotniki ter zasedejo odmenjene jim prostore. Različni stanovi so bili zastopani med njimi: bil je zastopan toliko obmilovani kmečki stan

bili so med porotniki obrtniki in trgovci, da, celo bivši častnik, ki pa je zdaj točil nekje vino črez ulico, je bil odbran Manici za sodnika . . .

Možem se je poznalo na obrazih, da se zavedajo važnosti svoje naloge, kajti držali so se vsi brez razločka resno, akoravno so se sukale njih misli v resnici večinoma okoli stvari, ki niso bile s sodno dvorano v nikaki zvezi . . .

Za načelnika porotnikom pa je bil izvoljen črevljarski mojster, čigar ugled je izhajal odtod, da je po raznih zborovanjih nastopal kot govornik. Mož je imel malo misli, malo pametnih besed, a mogočen glas . . . Če je govoril, je vezal otrobe, a imponoval je pogum, s katerim je nastopal. In ker je s svojim kričanjem navadno prevpil vse druge in s tem tudi marsikaj dosegel, je bil prišel pri tistih, ki so ga poznali, do nekake veljave; tisti pa, ki ga natančneje niso poznali, so ga sodili po tem, kar so čuli praviti o njem. In tako se je bilo zgodilo, da je bil za načelnika porotnikom izvoljen on, a ne bivši častnik, ki je po tihem upal, da doleti njega ta čast, in se je zdaj nemalo srdil, da so v njega manj zaupali nego v takega navadnega človeka . . .

Sicer pa je bil načelnik porotnikov jako postaven mož in je nosil svojo brado prav po aristokratsko, kar je bilo tem bolj čudno, ker je bil hud demokrat. Po njegovem prepričanju in njegovih nazorih ni bila glava poglavitni del človeškega telesa, temveč roke, in zato je mrzil vse one, ki so delali z glavo ter napenjali svoje možgane, in čislal je samo navadnega delavca z žuljavimi rokami. Navzlic temu pa je imel sam lepe bele in mehke roke, kajti dotaknil se ni nikoli kakega ročnega dela, ampak je svoje delavce samo nadzoroval ter gledal na to, da so pridno delali in mu kolikor mogoče zaslužili... Kakor se v življenju često praksa bistveno razlikuje od teorije, tako je tudi on drugače govoril, drugače ravnal . . . A tega mu ni zameril nihče, niti tisti ne, ki so občutili njegov egoizem, kajti bil je vsakdo o tem uverjen, da mora tako biti na svetu . . .

Prizibal se je potem tudi visoki sodni dvor, na čelu mu predsednik, visok, slok človek, podolgovatega, upadlega obraza in izbuljenih, štrlečih oči. Na glavi se mu je bleščala velika pleša, a skoro sredi temena mu je čepel okrogel izrastek, velik kakor golobje jajce. Imel je nenavadno velika stopala, lice pa mu je bilo čudovito pusto in dolgočasno, in ves njegov obraz je napravljal na človeka tem neprijetnejši vtisk, ker se mu spodnja čeljust ni hotela držati zgornje, in je torej zijal predse kakor kak bebec . . .

Ob njegovi desni strani je zavzel mesto majhen, grbast človek, kateremu je uniforma jako slabo pristajala, a na levi strani si je vihal svoje mehke brke še mladosten, velegibčen aristokratek, kateremu so šteli v največjo zaslugo, da se je kot plemenitnik izvolil sodno karijero, ko je vendar v prvi vrsti politična služba tisto torišče, kjer se pojavlja in razodeva z modro krvjo vselej in vselej spojena genialnost in bistroumnost... Mož se je imel radi svoje požrtvovalnosti nadejati najlepše prihodnosti in že dozdaj je bil pri napredovanju v službi marsikaterega starejšega kolego preskočil . . . Obetali so mu in obetal si je tudi sam, da postane najmanj še predsednik kakega nadsodišča, če ne celo pravosodni minister . . .

Skoro obenem s sodnim dvorom sta bila vstopila tudi zagovornik in državnega pravdnika namestnik. Prvi je bil že postaren odvetnik, čemernega obraza. Ker obtoženka ni imela premoženja, so ji bili prideli zastopnika revnih, in zdaj je ta po tihem premišljal in računil, koliko bi bil lahko zaslužil, ko bi ga ne bil zadel ta sitni, neplodni posel. Namestnik državnega pravdnika pa je bil še mlad, lep mož. Bil je videti živahnega temperamenta, pa nekoliko nervozne narave . . .

In naposled so pripeljali tudi obtoženko, in takrat se je oživilo sto in sto lačnih oči ter se zasesalo vanjo. Dostojanstvene mestne gospe so zastrmele — kako ne, saj svoj živ dan še niso videle morilke! . . Motilo jih je samo to, da je bila ta zločinka tako nežna, tako lepa — da, mnogo lepša nego katerakoli izmed njih! . . In morda jim je baš radi tega dejstva zakrknilo srce, da niso občutile tistega usmiljenja, katero bi bile kot izobraženke morale občutiti do svoje nesrečne sestre . . .

Tiste zoprne svojati pa, katera se je bila napodila danes v prostore, ki naj bi bili zgolj svetišče boginje pravice, se je lotila naravnost razkošna veselost, ko je uzrla v ospredju predmet svoje zabave. Občutki, ki so navdajali to druhal, so bili podobni občutkom, s katerimi so stari Rimljani v kaki areni čakali, da zagledajo kri . . .

A odlikovali so se tudi olikani gospodki po plemenitosti svojih čutil! . . Zazrši lepi, mili obraz pa krasni život mlade obtoženke, so začeli suvati drug drugega s komolci, pomenljivo pomežikujoč si, in marsikaterega omoženega in neomoženega pohotneža nesramne oči niso obstale samo na obleki, ki je zavijala in krila lepe, mehke ude mlade nesrečnice, temveč so prodirale s pomočjo razkošno razburjene, razuzdane domišljije skozi odelo notri do blesteče polti klasično oblikovanega telesa dekličinega! . . Fej, kako podle, kako umazane

misli so obletavale in skrunile to lepo telo, ki je bilo ostalo deviško navzlic temu, kar se je bilo dogodilo! . . Kako vzvišeno je bilo dekle, ki je sedelo na zatožni klopi, nad vsemi temi, ki so jo imeli soditi in ki so bili prišli past semkaj svoje oči ter veselit se njene obsodbe! . .

Maničina lepota ni bila nič trpela vsled bridkosti, ki jih je prenašala; nasprotno, njen obraz je bil zdaj nekako oduhovljen ter obdahnjen in ozarjen od neke čudovite milobe, v kateri se je zrcalila tiha resignacija, spojena s ponosito samozavestjo. Da je trpela, trpela nepopisno, to se ji je poznalo, a dober psiholog bi bil iz potez v njenem obrazu in iz njenega vedenja lahko posnel, da temu bitju še niso zatvorjeni vsi viri tolažbe . . .

Da, trpela je Manica, trpela neizmerno, in tudi bojevala se je hudo! . . Često se je je lotevala izkušnjava, da bi povedala resnico, da bi izdala očeta, a vselej se je stresla in vedno zopet je obnovila obljubo: »Ne, za očeta v smrt, ako treba! . .«

In ta zavest, da se žrtvuje za očeta, da obvaruje njega, ki jo je tako iskreno ljubil, hude kazni in sramote, je bila oni vir, iz katerega je zajemala tolažbo, in oni ponos, ki jo je dvigal nad nizkotno mišljenje tistih, ki so jo obsojali celo huje, nego bi jo bili smeli po dejanskih razmerah.

A oni srčni boj, ki se je je loteval semintja, bi bila obvladovala mnogo laglje, če bi se ji bila izpolnila ena sama, tako iskreno gojena želja, če bi bil namreč oče le enkrat prišel do nje! . . Zakaj ga ni bilo, da bi se bila razjokala na njegovih prsih, zakaj ni stopil prednjo ter ji rekel: »Ker si storila to zame, ti odpuščam! . .«

Ali je bilo res njegovo srce tako trdo, tako neizprosno? . . Kaj naj bi bila storila še, da bi ga bila potolažila?! . . —

Nesreče, ki je bila zadela njenega ubogega očeta, niti slutila ni. Ker se je bilo preiskovalnemu sodniku reklo, da ga za časa, ko se je bil zgodil zločin, doma ni bilo, ga niti predse ni klical.

Mati pa je bila pač enkrat zaslišana. Takrat se je bila zglasila tudi pri njej ter ji pravila, da je oče tako nekam čuden, a ona si je razlagala to tako, da ga vznemirja vest in strah pred kaznijo. Da je na duhu bolan, bolan trajno, to ji ni prišlo nikdar na misel . . .

Ko ji je začel staviti predsednik predpisana vprašanja o tem, kako ji je ime, kako se piše, koliko je stara i. t. d., je odgovarjala z neko dostojanstveno mirnostjo, ki je izzivala občudovanje. Ko pa je bilo prišlo do tega, da se je bila prečitala obtožnica, in jo je predsednik vprašal, če se čuti krivo, je potrdila sicer tudi to

z odločnim »da«, ali v tistem hipu, ko je bila izrekla to besedico, se ji zaihti in razjoka se na vso moč . . .

Spomnila se je bila ubogega črvička, in srce ji je hotelo počiti, ko se je zavedela, da velja pred svetom za morilko, morilko lastnega otroka, katerega je vendar tako neizmerno ljubila! . .

Predsedniku pa so se razžarile oči, ko je bila priznala zločin, in s triumfujočim pogledom je zagodrnjal proti svojim kolegam: »Confessio regina probationum!«

Mož je bil star ne samo po letih, temveč tudi po svojih nazorih . . . Z načeli novega kazenskega reda se ni mogel in ni hotel sprijazniti, zlasti pa je bil nasprotnik pravila, da obtoženčevo priznanje zločina ne sme veljati za dokaz njegove krivde. Zamudil ni nikdar nobene prilike, da bi ne bil pokazal svoje mržnje do idealnega naziranja, po katerem so se odlikovala novejša zakonita določila . . . Ako bi bilo šlo po njegovem, bi ne bilo niti tožitelja niti zagovornika — zlasti pa zadnjega ne. Po njegovem mnenju je bil vsak, ki je sedel na zatožni klopi, prav gotovo tudi kriv. Zato tudi nikoli nobenega obtoženca ni lepo ogovoril. Oprostitev kakega obtoženca je pomenila zanj izgubljeno bitko! . . Čim več obsodb je mogel izreči, tem večjo radost mu je občutilo srce. Odlikoval se je pa tudi po izredni mržnji do naroda, med katerim je živel, in srce mu je utripalo veselja, kadar je sodil in obsojal to ljudstvo, dasi je bil sam vzrastel iz njega . . .

Tudi danes se mu je zdelo veledobro, saj je bilo i dekletce, ki je sedelo na zatožni klopi, člán onega rodu, katerega je on zgolj iz političnih nagibov tako črtil in mrzil! . .

Samo to ga je nekoliko skrbelo, da bi se porotniki ne dali omamiti od lepote mlade obtoženke, kajti vedel je iz izkušnje, da lepota, zlasti ženska, često mogočno vpliva na sodbo . . .

Zato pa je danes še ostentativneje preziral določbe kazenskega reda in še bolj je rohnel nego po navadi. Ker je bila Manica svojo krivdo pripoznala, bi bil obravnavo najrajši takoj zaključil. Vendar zakonu je moralo biti zadoščeno! . . In tako jo je izpraševal še nadalje . . . Z norčujočim glasom je hotel spraviti iz nje one intimnosti, katerih posledica je bil po njegovem mnenju njen zločin. Toda Manica je pri zadnjem vprašanju sramežljivo povesila oči ter molčala. Bila je tega mnenja, da je storila dovolj, ako se je obtožila, in da predsednika vse drugo ne briga nič, zlasti pa to ne, kar je hotel zvedeti od nje . . .

Predsednik je mrmral nekaj o zakrknjenosti in trdovratnosti, in tega mnenja so bili večinoma tudi poslušalci. Mnogi ji niso mogli odpustiti, da jih je s svojim molkom spravila ob oni užitek, katerega so se tako veselili . . .

Predsednik je zaslišal tudi zvedenca, ki sta bila otrokovo truplo preiskala. Izpovedala sta nekam boječe, neodločno. Konštatovala sta oba, da bi dali odtiski prstov, ki so se poznali otroku na obrazu, sklepati na močnejšo roko, nego jo je imela obtoženka. A tedaj je zagrmel spet predsednik ter srdit vprašal: »Ni li mogoče, da so se odtiski vsled otekline povečali?«

Izvedenca pa sta se požurila, potrditi to vprašanje. Bala sta se predsednika, ne da bi bila sama vedela, zakaj. Sicer pa sta opravljala svoj poklic kot sodna zdravnika že davno čisto mehanično, brez vsakega čuta, brez zavedanja onih dolžnosti, ki sta jih bila prevzela. Bila sta odrevenela v svoji službi in poznala nista več sočutja do tistih, katerih usoda je bila zavisna od njijine izpovedi . . .

Resume predsednikov je bil tak, da o izreku porotnikov ni mogel nihče več dvomiti. Zagovornik se itak prav nič ni napenjal. Govoričil je nekaj, naposled pa pripomnil:

»Če sama priznava, da je storila to, ji tudi jaz ne morem pomagati! . .«

Eh, če bi se bil imel nadejati mastnega plačila, potem seveda bi bila stvar druga, potem bi bil govoril, če treba, cele ure, potem bi bil izkušal dokazati, da je dejanje zvršila v nepreudarnosti, nezavednosti, poklical bi bil na pomoč vse one, ki so kdaj pisali kaj o nekaznivosti zločina . . . Toda tako . . .

Samo nekdo je čuvstvoval, globoko čuvstvoval z nesrečnim dekletom, in to je bil obtožitelj! . . Bil je to človek izredno mehkega, blagega srca, ki je bil ves zavzet za človekoljubna načela, katerih so se bili začeli tisti čas poprijemati razboriti kriminalisti. Smatral je vsakega obtoženca za nesrečnika, s katerim je treba imeti usmiljenje, kateremu je treba pomagati kolikor mogoče . . . On je bil rojen kazenski zagovornik, a ironija usode je hotela, da je moral obtoževati! . . Aj, kako rad bi bil zamenjal svoje mesto z onim suhoparnim, računajočim advokatom, ki mu je sedel tam nasproti! Imel je izumljen briljanten zagovor, ki bi bil brez dvojbe rešil obtoženko! Tako pa jo je moral tožiti zoper svoje prepričanje, moral je predlagati kazen zanjo! . . Gnev mu je polnil prsi, ko je čul malomarne besede zagovornikove, in če kdaj, si je želel zdaj, da bi njegova obtožba ne imela uspeha! Bil je v srcu popolnoma uverjen

o tem, da tiči za tem zločinom neka skrivnost, in da je dekle, ki je sedelo na zatožni klopi, navzlic priznanju nedolžno. Zato pa je bila njegova obtožba tudi taka, da mu je predsednik enkrat celo besedo prestrigel, rekoč:

»Gospod pravdnik, vi zagovarjate, ko bi morali obtoževati! . .«

A on se ni dal oplašiti.

»Po določilu § 3. kazenskega reda sem dolžan navesti vse, kar govori zoper obtoženko, a tudi vse, kar govori za obtoženko«, je odvrnil tako odločno in s tako samozavestjo, da si ni upal predsednik pripomniti ničesar več. In govoril je še dalje tako, kakor sta mu velevala zakon in srce. Toda porotniki so slišali najnazadnje predsednika, in to je bilo spričo njih omejenosti in njih kratkega spomina odločilno! . . Spoznali so obtoženko krivo, a sodni dvor ji je prisodil z ozirom na to, da ni bila še dopolnila dvajsetega leta, desetletno poostreno ječo.

Predsednik ni mogel pritajiti veselja, ko je oznanjal kazen, in nekako porogljivo se je muzal proti državnega pravdnika namestniku, ki se ni mogel otresti slutnje, da se je zgodil z današnjo obsodbo justični umor. Preklinjal je po tihem svojo usodo, ki je hotela, da je i on sodeloval pri tej obsodbi, ki mu je sploh odmerila delokrog, za katerega je bil tako malo ustvarjen . . .

Manica je mirno poslušala svojo obsodbo . . . A v tistem hipu, ko je bil predsednik naznanil kazen, se je začul tam doli med poslušalci čuden, nečloveški glas, kakor bi bil zakričal kak mutec, ki mu ni dano govoriti, ali pa človek, ki mu je smrtni strah zadrgnil grlo. In precej nato je bilo slišati, kako je telebnilo človeško telo po tleh . . .

Manico je prešinila grozna slutnja. Navzlic nenavadnemu glasu je spoznala svojega očeta in pozabivši za hip popolnoma, kje je, je vzkliknila s pretresljivim glasom:

»Oče, oče, oče! . .«

A več izreči ni mogla, ker jo je dal predsednik odvesti . . .

Tam doli pa so se gnetli ljudje okrog nepoznanega človeka, ki se je bil onesvestil . . .

Manica se ni motila; bil je res njen oče . . .

Od tistihdob, ko so bili Tomaža iztirali iz cerkve, ljudje niso več dvojili o tem, da ni prav pri zdravi pameti. Vse njegovo vedenje in početje je pričalo, da mu je duh zatemnel . . .

V cerkev ni zahajal več, a napravil si je sredi gozda iz kolov in vej nekako kapelico, in tu je včasi preklečal po cele dni; včasi

pa se je sukal okoli oltarja, ki si ga je bil sestavil iz kamenja, kakor bi sam maševal . . . Dogodilo pa se je tudi, da se po več dni za vrstjo ni ganil z doma. Ležal je vznak na svoji postelji in zrl nepremično v strop. Užil je samo to, kar mu je žena vsilila, ali pa, kolikor ga je z zvijačo pripravila do tega . . .

V njegovih možganih se je čudno snovalo in vršilo . . . Včasi so mu pošle misli skoro popolnoma, tako da se je zavedel komaj še samega sebe, včasi pa se mu je spet nenadoma posvetilo, in razločeval je spet reči okrog sebe, spomnil se hčere, spomnil vsega, kar se je bilo zgodilo . . . A to zavedanje je bilo navadno le hipno, pojmi so se mu zopet zmetli, ter iznova se ga je lotilo neko stanje, ki bi se bilo dalo še najbolj primerjati poluspanju . . .

Ko pa je bil prišel par dni, predno se je imela vršiti obravnava zoper Manico, nekdo k njemu s to novico, se je lotila nenavadna energija njegovega sicer oslabelega duha. Nekaj čudnega je prešinilo njegov život in njegove možgane, ko je slišal izgovoriti ime svoje hčere. In kakor bi se mu bilo posrečilo, zbrati in združiti še enkrat vse one neštete vezi, po katerih se stakajo človeške misli v zaokroženo celoto in logično jasnost, je začel hkratu pojmiti, zakaj gre in kaj se ima zgoditi . . . In od tistega trenotka ni ona energija njegovega duha zapustila več. Držal je takorekoč sam sebe za vajeti in z nekim čudovitim, nerazumnim naporom je premagoval slabost, ki se mu je semtertja vračala. Bilo mu je, kakor bi se bil prebudil iz sanj, in hkratu je vedel spet, kaj dela in kaj mu je storiti . . . Zapomnil si je dan obravnave in napotil se je z doma ter premagal vse zapreke, dokler ni dospel na kraj mesta, kjer se je imela izreči sodba zoper njegovo nedolžno hčer . . .

A ko je bil notri, je čutil, kako mu spet pešajo moči, kako vstajajo in begajo sence pred njegovimi dušnimi in telesnimi očmi. Zdajinzdaj se mu je stemnilo, in večkrat ga je zapustila zavest, da ni vedel, kje je. Sodna dvorana se mu je izpremenila včasi v domačo cerkev, in oltarje in svetnike je videl notri. Toda vedno zopet si je opomogel in z neko posebno voljo je vedno iznova prisilil svoj duh, da se je oprijel realnosti. In tako je jasno čul, kaka usoda je doletela njegovo nedolžno hčer. A takrat se je lotila njegovega srca divja, besna bol, in hotel je zaklicati na ves glas, da je on, on morilec, da je on tisti, ki zasluži kazen, toda tedaj mu je odpovedala zopet pamet, odpovedala so mu usta, odpovedale vse moči . . .

Zgrudil se je brez zavesti na tla . . .

(Konec prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Konec.)

dneh od 9. do 14. aprila t. l. je zboroval na Dunaju VIII. mednarodni kongres proti alkoholizmu. V prvič se je zgodilo, da se je tudi avstrijska vlada oficialno udeležila shoda, kateri je gotovo v nacionalnoekonomskem, socialnem in higienskem oziru bil največjega pomena. Akoprav se izvestno mnogo idealnih misli ne bode nikdar uresničilo, kakor so jih tačas izrekali možje, kateri so stavili svoje življenje v službo humanitarnega dela, bilo bi mnogo že pridobljenega, če se posreči to, da se ljudstvo primerno pouči o enem svojih največjih sovražnikov, če se postavijo meje brezumnim pivskim šegam in razvadam, in se nedvomno bolni in propali ljudje merijo z drugim očesom, nego se navadno merijo. Povsod je čutiti živo potrebo po modernizaciji zakonodajstva in uprave — in nič manj ne v odnošajih, kakor jih dan na dan ustvarja alkoholizem v vsej svoji odurnosti in antisocialnosti.

Omenjeni kongres je otvoril dr. Legrain, prvoboritelj te smeri na Francoskem. Slušateljstvo ga je pozdravilo z navdušenimi klici in ploskanjem. Nato so nastopili oficialni zastopniki: ministrski prezident dr. Körber v imenu države, naučni minister Hartel (kot slavnostni prvomestnik) v imenu svojega resorta in delegatje iz ostalih evropskih držav in Amerike. Popoldne so se pričela predavanja v dvorani hiše c. kr. društva zdravnikov. Dvorana je bila vse dni nabito polna, in na galerijah se je gnetlo ljudstva. Take udeležbe skoro ni bilo pričakovati, zlasti ako se pomisli, da predavanja o istem predmetu neprestanih 5 dni vsakogar utrudijo in razmučijo. Med poslušalci je bilo jako mnogo dam, ki so z vztrajno pazljivostjo sledile razmotrivanjem posameznih govornikov. Čeprav je bila a priori izključena vsaka politična in verska smer, vnele so se le živahne kontraverze v debatah; nič manj burne pa so bile tudi seje, kjer je šlo za vprašanje totalne abstinence in zmernega uživanja alkoholskih pijač. Naj imajo teoretično tudi abstinenti popolnoma prav — njihovi dokazi so v istini neovržni — prav tako pa je resnica, katere ne odpravi s sveta nikak kalkil, da ima vsak narod svojega »tolažnika« — in da se poslužuje človeštvo alkohola že mnogo tisočletij. To je

antropološko dejstvo, preko katerega trezno misleč človek ne more iti, ker ve, da se da do konca priti tudi takim pojavom, kateri imajo tako mogočne korenine v rasi, v generacijah, v tisočletjih. Nekdo je celo dejal: Der Alkoholismus ist in mancher Hinsicht — Gemüthssache — in zrno resnice je v tem.

Izrodke in razrodke, te pa je mogoče omejiti, in to je tudi dolžnost države in človeške družbe. Radi nesrečnega nagona ne sme trpeti niti družina, niti zarod, niti narod. To ne velja, da se išče vsa sreča v opojnosti, da velik ali večji del zaslužka zleti v žrelo nenasitnemu demonu. Kjer je alkohol v istini samo »uživalo« (Genussmittel), tam ne provzroči velike škode — kjer pa postane samosilnik, brez katerega ni ne dela ne zabave, v čigar češčenje se zapravlja denar, zdravje in čast, ondi ga treba preganjati z vsemi močmi.

Žal, da je to iz večine po evropskih državah. Za Nemčijo se je dokazalo, da se dobra tretjina vsega zaslužka porabi za alkohol. To se nikakor ne sme trpeti, ta potrata v nikakem razmerju z istinitimi potrebami. In ako se ozremo po Slovenskem, vidimo, da nismo dosti na boljšem; — treba bo tudi tukaj napraviti jezov proti navalu tega narodnega ostrupljevanja.

Da se vrnemo zopet h kongresu, naj omenim, da so bila nekatera predavanja izredno lepa, četudi jih poslušalci niso vedno tako odobravali in priznavali kakor govore, polne navdušenja in kipečih besed v zmislu propagande. Dr. Hans Meyer, profesor na marburški univerzi, prof. dr. Anton Weichselbaum, prof. dr. Max Gruber so se izkazali z najrealnejšimi predavanji. Prof. Max Kassowitz je razvijal med burnim odobravanjem iste nazore, kakor smo jih čitali že neštetokrat iz njegovega peresa, kateri pa navzlic vsemu temu niso brez ugovora. Prof. dr. Anton iz Gradca je položil jako lep statističen pregled o alkoholizmu z ozirom na podednost (Erblichkeit), znani švicarski psihiater in mimikolog prof. dr. Aug. Forel pa »o alkoholizmu in venerskih boleznih«. Občinstvo je pozdravljalo tega moža, ki velja danes za najuglednejšega prvoborilca proti alkoholizmu, z burnimi ovacijami. Kakor ima tudi Forel gotovo neprecenljivih zaslug na vseh poljih svojega delovanja, takisto se mora reči, da mož pretirava v mnogočem, in da ni načina njegove taktike povsem odobravati. Iz tega vzroka so bile tudi vse debate, v katere je posegel Forel vmes, kaj živahne, ne da bi — saj meni — ostavile neskaljeno ugodnega vtiska.

Med ostalimi predavanji je omeniti še zlasti govorov priv. doc. dr. Alex. Löfflerja »o alkoholizmu in zločinstvu«, dr. med. G. Bonneja,

prof. Joh. Fritscha in dr. Hermanna Lietza »o alkoholizmu in vzgoji«. Kdor se želi poučiti o teh in ostalih, tukaj nenavedenih spisih, dobi vse v poročilu komiteja VIII. kongresa, katero izide v kratkem.

Zadnji dan kongresa je bil namenjen deželnim delegatom in referentom avstrijske monarhije. Po izbornih referatih se je odlikovala češka kronovina. Kranjsko so zastopali c. kr. deželnovladni svetnik dr. Zupanc, deželni poslanec dr. Majaron, bivši drž. posl. prof. dr. Krek, okrajni zdravnik dr. Šavnik in dr. Robida. Zadnji je poročal kot odposlanec deželnega odbora o dejstvih alkoholizma na Kranjskem.

Dne 14. aprila ob 8. uri zvečer se je zaključil kongres ter določilo mesto Bremen za prihodnje zborovališče. Prvomestnik, dvorni svetnik prof. dr. Gruber, se je zahvalil udeležencem za trud in obilni poset in želel, da bi rodile izrečene misli tudi primeren sad, kar gotovo želi vsako človekoljubno srce.

Mrtvemu pesniku „Aleksandrovu“.

Jutro zopet . . . Mirno ravnodušje . . .
Žejno se odpira čaša roži,
da napije se dobrote božje;
nad poljanami škrjanec kroži . . .

Kaj ti mar je, zemljica cvetoča,
kdo preminil nam za vek črez noč je!
Smeješ se k slovesu duš človeških,
mirno sprejmeš mrtveca v naročje . . .

Mrtev je! — Tako ospe se roža,
zvezde v noč utrinjajo tako se,
in strmeč za njimi v noč neskončno,
duše nam spominjajo tako se . . .

»Veš, po vaših gorah se mi toži« —
si dejal in si popravil vzglavje,
— blede roke pale so na postelj —;
»pridem k vam, ko se mi vrne zdravje.

»Mučne so te štiri bele stene,
v oknu tam, glej, komaj vrh kostanja!
Zunaj pa je maj —! Jaz šel bi v polje,
kjer ob stezah žito se priklanja!« . . .

Daleč se zamislil je pogled tvoj —;
mene čudno je zazeblo v mozeg; —
in, prijatelj, zvedela sem takrat,
kje te domek čaka tih in ozek!

* * *

Kaj, da si zaljubil se v trpljenje,
v svoje težke in meglene dni? —
Pesnik, vedel si, da kdor trpi,
ni zaman izgubil se v življenje . . .

Morda v duši sam si komaj slutil,
kaj te solze so in kaj ta smeh . . .
Tih po svojih hodil si potéh
za krasoto, da bi vso občutil.

Ko zamaknil v sinji se azur si,
v skromen cvet sred mirnega poljá,
vsa utrujenost ti je prešla,
in pozabil revščino vseh ur si. —

Dete bil si, táko dete lačno,
ki na kruhek zabi sredi rož . . .
A v zavesti bil krepak si mož,
znal ljubiti si življenje mračno!

Vida.

Minil je dan . . .

Minil je dan, minila noč —
kaj deva si storila?
Mir iz srca odplul mi proč —
ti, ti si ga spodila.

Ti neusmiljeno deklè
in tvoje lepe očke
in tvoje lice rožnato
in tvoje bele ročke.

Le beži mir, le beži mir
in pluj črez svet zeleni,
da ti le deva dražestna
ostaneš tu pri meni!

B. Baebler.

Noviji hrvatski pjesnici.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao

Milan Marjanović.

Nedavno se je govorilo, da se je hrvatska poezija najbolje razvila od sviju ostalih grana literature. Možda nije uvjek tako, jer se naša pripovjedačka književnost u ova dva zadnja decenija takodjer neobično razvila i obiluje velikim talentima. Ali fakat jest, da se naša poezija u ovo zadnje doba, osobito u devedesetim godinama europejizovala, da nam je donijela par talenata prvoga reda, da se riješila staroga patosa i retorike te postala samostalnija, spontanija i naravnija, te da je pomogla u velike obogatiti jezik lijepim izrazima, finesama i blagozvučjem. Istina je nadalje i to, da se naša novija poezija razvijala te nam dala nekoliko izrazitih i jakih individualnosti, da je dala kritici i mislećim ljudima bogatu gradju za studij i razmatranje, što nije kritika žalibože dovoljno izrabila. Poezija je jednom riječi postala krepča, sočnija in originalnija.

Polagano je napredovao taj razvoj, koji nije još ni iz daleka završen. U tom razvoju izbilo je na javu par velikih pjesnika, ali to kano da su bili sporadički proplamsjaji; ostajali su donjekle osamljeni i ako su bili gotovo obožavani. U svemu diletantski Ilirizam dao nam je nježnoga Vraza, koji je u svojoj čistoj lirici spojio čar narodne pjesme sa mnogo blaga dubrovačkog i ostale romantičke Europe, dao nam je Mažuranića, koji je u sebi genijalno spajao klasičku, dubrovačku i narodnu poeziju, ali ostao osamljen, kao što veliki retorik (u najboljem smislu riječi) Preradović, taj mogo bi reći, kristal nastao pod pritiskom absolutizma. Romantika nam je dala najčišćeg i najboljeg romantika Markovića. Kasnije doba, doba prosvjetnoga rada dalo je pjesničkog, društvenog causera Šenou, koji je stvorio u nas svoju školu; i s njim počima donjekle organički razvoj naše literature, pa i poezije. Šenoa spaja u literaturi (u pripovjetci napose) romantičko-diletantsko doba, sa realizmom, a poeziju udomaćuje u publici, jezik čini gibivim, pjevanje naravnijim, laganijim. Ali baš ta njegova lakoća, koja ga učinila pjesnikom šire publike (i ako je pun skroz individualnih biljega), učinila je poeziju nekud feuiletonističkom. Ali je uza sve to namro kasnijim pjesnicima veoma mnogo, dao im je lijepih pomagala u poslu pjesnikovanja. Iza Šenoine smrti je pravaška, radikalna,

ratoborna poezija odviše revolucijonarno, demagoški zadahnuta, a uz to jako diletantska i nenaravno žestoka, te je čudo kako se je razvila uporedo sa realizmom u pripovjetci. Ali možda je tome razlog to, što se baš sav pogled onodobnih mladih ljudi obratio aktuelnom životu i kao što je taj u pripovjetci doveo do nekog priličnog objektivizma, tako se je u neposredno-osjećajnoj lirici izkalio u burni patriotski radikalizam. Nješto prije tog najvećeg razmaha imamo u formi i dubini gotovo klasičnog Palmovića, ali junak je dana »bard stranke prava« pjesnik August Harambašić. Harambašić nije star čovjek (rodjen 1861) ali danas više ne pjeva, sam kaže da je svoje doba ispunio, a za današnje da nema struna. Bio je olujna ptica, galeb burnoga mora, bohêm-revolucijonarac, obožavan, vanredno čitan, popularan; njegov život bio je neko vrijeme niz triumfa, ovacija, ali i poetskog mahnitanja. Izpunio je svoje doba ali ga nije presegnuo, on je pjesnik dana, nesumnjivi ali i nesredjeni talenat, bez većih pretenzija, bez dubljih misli, bez većih duševnih komplikacija. Vanredno gibiv u formi, gladak, pun retoričke vatre, bogat u frazi, govornik medju pjesnicima i to govornik za masu — to je bio Harambašić, na njemu i na Šenoi su se napajali gotovo svi mladji i noviji pjesnici, bar neko vrijeme.

Ali kao što je u čitavom našem društvu prestala (osobito u 90tim godinama) ona velika i ako razmljiva, to ipak nemoćna manija radikalizma, zanosa, tako se je i u poeziji rodio preobrat. Tradicije sedamdesetih i osamdesetih godina nastavlja još doduše veliki broj pjevalaca, ali to su bilo imitatori, bilo epigoni srednje ruke, a često i vrlo veliki stihotvorci-frazeri, koji se mnogo ne razvijaju, koji će i umrijeti kao početnici. Ima ih svakojakih: i epskih i lirskih, ima ih većih i manjih, ima ih iskrenih i pozeurskih, ali dvojim, da će i jedan sam sebe preživjeti. Nekoji su ostatak onog starog doba (kao Arnold, Hranilović), koji nisu tako muževni kao što je bio Harambašić, da se za dobe maknu, a većina ih je više manje iskrenih epigona, ali ipak epigona. Od dalmatinskih pjesnika, koji u tane čine kanoti neku posebnu školu, spomenuti ću tri brata Ostojića, Sirovicu, Ilijića, Katalinić-Jeretova, Petrovića i. t. d., čije su zbirke skupljenih pjesama izašle evo zadnjih par godina. Ima ih i nekoliko boljih iz zagrebačke škole (kao Velimir Deželić, Alaupović, Podravski, Milaković) kao što i par bosanaca (Mirza Safvet, Osman Nuri, Riza beg Kapetanović), koji se svi amo tamo u koječem razlikuju ili odlikuju, od kojih su mnogi i interesantne pojave, ali im je svima zajednička značajka sviju epigona: blijedoća, često sušičava blijedoća i usiljenost. Muka je to

baratati sa starim formama, a nemoć naći novih načina izražaja, to je ona toli tužna, gotovo bi rekao, tragika manirizma.

Ali nebi se ni osvrtao toliko na tu poeziju, da i ona nema svojih imitatora, učenika, svoju stranačku kritiku i da se baš u novije doba nije upelo bilo svim silama od strane tradicijonalista, da se ti ljudi potisnu naprijed, da se ta komotna struja poezije suprotstavi modernijoj i naprednijoj poeziji, da se ta vrst proglasi pravom, narodnom, patriotskom, idealnom i tradicijonalnom poezijom. Pa su tako ne samo u nas, nego i kod neupućenih izvan Hrvatske potisnuti u zasjenje mnogi mladji i veći talenti, koje se je mislilo diskreditirati jednom jedinom riječi, prozvav ih naime — »modernistima«.

*

Još godine 1888. pojavio se u »Viencu« sa prvom pjesmom Ante Tresić-Pavičić. Od onda je izdao tri knjige pjesama, tri tragedije, tri veće pripoviesti, izdavao »Novi Vijek« i. t. d. i bio neko vrijeme (a od nekojih i danas) smatran prvim živućim hrvatskim pjesnikom. Prva je njegova zbirka pjesama (»Glasovi s mora Jadranskoga g. 1891) pobudila velike nade, druga zbirka (»Nove pjesme« 1894) brzo ga digla i stvorila (osobito u Dalmaciji) gotovo cijelu školu, dočim je već treća (»Djuli i sumbuli« 1900) prošla dosta neopaženo. Tresić je svoje najbolje pjesme pjevao u ono doba, kad je i Kranjčević izlazio sa svojim najveličajnije koncipiranim umotvorima, a ipak je Tresić Kranjčevića znatno potisnuo, ali danas sve više raste u očima misaonih ljudi pojav skromnog samotara Kranjčevića, dočim se Tresić još malne umjetno drži. Uza sve to je Tresić vrlo interesantna i karakteristična ličnost: njegov se pojav neće tako lako zaboraviti jer ima u njega neka čudna žilavost, jaka bezobzirna volja; on je izrazita ličnost i baš će ta njegova ličnost preživjeti gotovo sva njegova djela. On je darovit, ima čudesnu memoriju, silno znanje, veliku odlučnost, koja se često miješa sa tvrdoglavošću; radin je, svestran, dobro filosofski izučen, politik, novinar, pripovjedać, kritik, socijolog, dramatik, pamfletista, govornik, u odijevanju dandy, u poeziji i klasik i narodan, refleksivan i pun slika, pun samopouzdanja i velik egoista, poletan, metafizičan i nizak, brutalan, strastven, samostalan i. t. d. i. t. d., a ipak se čovjeka trajno ne doimlje i ako mu se na neko vrijeme nametne, on čovjeka dapače često i odbija. Njegov znanac Politeo kazao je, da ima u njegovom biću nešto »uglatoga«, dà, ima nešto ukočenoga, nenaravnoga, što čovjeka stije-

šnjava, što kvari i njegove pjesme i drame i pripovjesti i članke i cijelo njegovo ponašanje, cijelu figuru. Možda je za njega štetna baš ta svestranost, ta velika memorija, koja prima silnu hranu, koju on ne može da probavi, koja mu onda smeta. U njega nema spontanosti, uvjek počini bilo kakovu nezgodnost ili nespretnost, koja se neugodno doima. Htio bi da sintetizuje u sebi sve kulturne tečevine, ali ono što daje nije sinteza, nego je čudni neki sinkretizam (mehaničko spajanje raznih elemenata). Ima često lijepe i dobre misli, ali nema metode. Nekakov čudni mamurluk je stanje, u kome radi, a sama sebe drži u jedinstvenosti nekim vanjskim, vlastitom voljom nametnutim mehanizmom. Prema tome je i naravno, da je odviše dogmatičan, nasilan, intolerantan. Ima sve osebine duševnoga bastarda (to ne mislim pogrdno), mješanca premnogih, raznorodnih kulturnih tipova. Sve se te osebine opažaju i u njegovim pjesmama, koje su još uvjek (osobito »Nove pjesme«) najbolje što je napisao. Većinom je pjesnik mora, pun retorskih figura, lijepih misli, neke velike, jake nutarnje sile, koja se ali ne može da pravo očituje, cijepa se, ubija se o neke opet unutarnje zaprijeke.

Uza sve to je Tresić za nas značajan pojav. Ako smijem tako reći, on je žrtva nenaravnoga i nasilnog spoja klasičke, romanske, germanske i slavenske kulture. Predstavnik je, veliki predstavnik oveg našeg kulturnog sinkretizma. I kao takav on pada baš u ono doba, kad se u nas javlja opća kriza i politička i kulturna i socijalno-ekonomska, pa i literarna. Predstavnik je naše inteligencije koja se na jednom našla na velikom razkršću, a bez pravog putokaza. Stari način rada nije doveo do onoga što se nadalo i očekivalo, nastala je kriza, potreba revizije, ogledasmo se svijetom, ostasmo bez tešišta. Tresić je primio u sebe sve ono što naš čovjek prima, ali u njega se to sve dublje ukorijenilo, njegova energija je sve to htjela da uporabi i spoji. U gimnaziji ga zaokupi klasicizam, a kako je bio iz juga zaokupi ga i duh romanske prosvjete, a pošto je to u nas narodna tražbina — i narodna poezija, na univerzi opet njemački duh, u Hrvatskoj svekolike nacijonalne tradicije i tražbine — to su eto redoviti dojmovi koji naskoče svakoga našeg čovjeka, a u Tresića se sve to u izrazitom obliku razvilo i potenciralo, a moglo se to baš najbolje razviti v doba krize u koje se doba i on javio i razvio.

Ali ta kriza ima i svojeg drugog pjesnika, pjesnika čistog, koji je zadržao samo jedan način svog očitovanja — poetski, pjesnika koji nije htio skupiti sve kulturne tečevine u jedno nego ih sve kritikuje i s nijednom se sve zadovoljava, koji vjeruje u evoluciju te se po-

stavio na onaj stupanj, na kojem se sada ljudstvo u misaonom pogledu nalazi. Oslonio se na pozitivne znanosti modernog doba, zadahnut patriotizmom, opažao je ili bolje rečeno osjećao naš zastoj. Ali je u sebi osječao i neku silu, koja hoće gibanja, napredovanja, velikog života; gledao je cijeli život i svijet kako se razvija, kako se radja i umire, mislio je i osječao je, promatrao je medjusobne odnošaje stvari i on — nije imao vjere, niti si ju silom htio skrpati — on je imao sumnju. Bio je to

Silvije Strahimir Kranjčević (rodjen u Senju 1865). On je prvi u nas postavio životu odlučni, veliki — upitnik.

Kranjčević već pjeva gotovo dvadeset godina (od god. 1883), godine 1885. izdao je svoju prvu sbirku pjesama (»Bugarkinje«), ali zapravo tek od g. 1886. počima da se razvija onaj osebujni, snažni i duboki njegov talenat, koji nas sada tako udivljava i zanaša. U jednoj pjesmi pjeva Kranjčević: »Sam Eol mi je harfu dô, — Da svakim ćuhom jeca, — I moju harfu razbiše, — Baš Eolova djeca«. Koliko li je tu tragike! Kranjčević je na sebe uzeo križ čitavoga života, taj mu se život gotovo i sam nametnuo, on je htio da prime u sebe kao pravi, veliki pjesnik što više života — a gle, baš taj život, ta eolova djeca polupaše mu harfu, ojadiše ga, shrvaše ga. I onda pjeva: »Ah časak daj mi, Bože moj, — Ah časak zaboravi, — Da svoju harfu nadjem ja — U pogaženoj travi. — I ja ću opet pjevati — I himne i peane, — I bit ću kao rose kap — Što trepti zorom s grane«. On bi htio da pjeva himne i peane, ali komu, čemu? On ne može da zatvori oči, pa da se podaje iluzijama, on ne može da se podboči o razne skrpane sisteme, ne može da miruje, njegova je krv osjetljiva, njegovo oko bistro i oštro, njegovo srce bi htjelo mnogo više nego li um podaje ovaj sićušni život. »Koješta mi je dao Bog — I još bi dao više, — Da tanju mi je podo krv — I krilo malo tiše! . . Tek da je meni dao Bog — Ah srca manje mrvu«. Mislio je neko vrijeme naći mira u radu (in labore requies, u pjesmi »Misao svijeta« i u divnom oratoriju »Prvi grijeh«), ali kako da se on umiri kad mu neda mirovati crv misli, njegova osjetljivost, njegova težnja da se giblje, da se ide, da se živi velikim, jakim životom. A kad ga ove kukavne prilike tako stiješnjuju (mora se znati da je on bio do 1894. pučki učitelj, a od tada je u redakciji sarajevske »Nade«) gorko, gotovo tupo kliče (u pjesmi »Na kolodvoru« g. 1899.) »Da se podje — nekud podje . . . Ni veselo, niti plačno — I bez cilja i bez volje, — Niz to ravno, pusto polje, — Mutno, mrtvo, bezkonačno . . . Da se podje makar kuda; — Dosadno mi

ovdje svuda, — Ah, kad ćemo krenut dalje!« To je krik u doba ove stagnacije u kojoj smo se svi kao u bari zasjeli, to je krik onoga, koji hoće — dalje! Ta za njega je pjesma: ». . . zanos, krilo duše, koja naprjed žudi!« Ali kuda? Čemu sav taj život patnjâ? Ta on zna da će to sve jednom uminuti, da će svega nestati, nestati će i ljudi i narod njegov — toliko ljubljen — i čemu onda sve? I onda kad se bude svijet uledio, kad se bude našim planetom povrh leda vukao zadnji čovjek »zadnji Adam«, grčiti će se pitajući — a bez odgovora: »Tek gorki grč — ko ocjena božanstva — Na zadnjoj mrsne usni čovječanstva. I prostro se je izdahnuvši tako — Cijelog ljudstva oboreni lik, — A blijedim noktom zadnje što je mako: — Napisao je u led — upitnik! . . .« A svijet tako spava »nov kaos — do drugog izdanja!« Kranjčević ali uvjek pita, on hoće da Sfingu života stavi u gibanje, da ju makne, zove ju na račun i apostrofira ju ovom veličajnom figurom: »Amo te, svjeta udesu kruti, — Sfingo ledena usnama makni, mramornom pandžom srca se takni, — Rad sam te čuti!« I on ju pita: »Čemu mi čuvstva udahnu ova, — Plakat da moram ludje i ludje — Tudjih grijeha, tudjih grobova — Zločine tudje«?! On pita ljude, usud, pita svijet, pita povjest, pita svemir, on mu sudi, kao kakav ogorčeni titan, on kuca Jehovi na vrata te ga pita, traži računa, ne miruje, velebnim gestama lijeta ta velika duša i prošlošću i budućnošću i sadašnjošću, kreće se kao veliki geniji, kao Faust, a često i velebniji od njega. A uza sve to ne osjetimo u njega ni malo afektacije, patosa i retorizma. Velika ozbiljnost, duboki nemir koji na mahove prodire kao oluja tako je naravan, tako iskren. A što ga još drži? »Sila pjesme«, umjetnost, ona, težnja za ljepotom. Ruga se često sam sebi, ali što koristi? »Ta bijah pjesnik — ü pola lüda; — Sitna mi bila rodjena gruda — I uzko leglo sred majčina gnjezda, — Pa htjedoh sjesti na stotinu zvjezda«. I podje u baštu vječne ljepote — »mramorne Venere«. »U divnoj bašti ko istočna sanja — Tek lik se gordi sjajem kristala — Ponosno u noć mliječnu koči. — Pobjedno u nas upire oči — S kraljevskog piedestala — A ako gozda, ponosna lika — Mnogi se suše u suzam gube, — Cjelovom zadnjim — ah, samrtnika — Punamu nogu joj ljube... A ona? Stoji nogom na glavi — I vrat nam grije i vrat nam davi, — Gleda nas pogledom zmije — A ja sam srećan, ako još dublje — Tisne mi u grud dvje paklene zublje, — Te ledene oči dvije!« To je ta velika, hladna, mramorna ljepota, Ali Kranjčević nije ni pri njej ostao. On nije čovjek koji zastaje jer svagdje nalazi po jednu — tragediju. Kranjčević je najveći tragik

što ga rodilo Hrvatstvo, a možda i Slavenstvo. Gotovo svaki njegov stih izražava jednu veliku tragediju, on je cijela riznica tragičnosti. On umije da cijelu jednu tragediju zgusne u dva tri stiha, u jednoj slici. Spominjem primjera radi stihova, koji mi slučajno padaju na um: »Ah sve je sanja pusta — nedoželjeni raj . . . I to se život zove, — I ljubav još i slast — Ko cvjet na trnu cvasti — Pa s istog trna past!« Ili onu sliku u »Iseljeniku« (jednoj od najdivnijih hrvatskih patriotskih pjesama) kada se naš ubogi Primorac vozi u Ameriku i zureći osamljen na palubi u more, mu se pričinja da vidi u njemu »Marinu krunu«, o kojoj pjeva narodna pjesma, pa on:

»Pilji i glédi i vidi: eno baš je, vjere mi, kruna,
Prava je »Marina kruna«, gori u bezdnu i sije;
Kako je divno joj zlato, kako je alema puna . . .
— — — U to se ozvao signal: naglo na šumnome valu
Skliznu se parobrod drugi, varku mu pobrkav oku;
On se je veselo, bučno europskom vraćao žalu —
»Kossuth« mu »Lajoš« stalo po boku«.

Neka jaka i čudna ironija sudbine obilježje je sviju Kranjčevićevih tragičkih pointa. Njegova ironija, smijeh, znag, kojim pečalno, ojadjeno iznaša te velike ironije sudbine kao »Dva standarta» (križari . . . »Daj ubij — u ime Boga«) u »Eli, eli . . .« (što je svijet učinio od Krstove nauke.) i. t. d. može se prispodobiti jedino sa velikim riječima svezanoga Prometeja — lučenoše! Tko pozna Aishilovo remekdjelo, naći će tamo mnogo i mnogo od temeljnoga tona Kranjčevićeve poezije.

Kranjčević vjeruje u napredak, u znanost u rad. Njegov »vodja radnika« u zadnjem (trećem dijelu) oratorija »Prvi grijeh« pjeva: »Jabuka bje vam demonski dar — I prevara dušmana slog; — Rad će vam dati i polet i žar — I bit ćete kao i — Bog —! I bit ćete kruna i svemirna čast — I držati nebo i svjet . . .« Radom dakle čovječanstvo prevladava i onu zapovjed da ne smijemo htjeti biti kano i Bog. Ali što koristi? Živo se sjećam kako mi je jednom pjesnik govorio: »Ja vjerujem u razvoj i usavršenje ljudi (poglavito u intelektualnom pravcu), oni će riješiti sve tajne, oni će sve moći, biti će kano i Bog, — ali što onda? Čemu onda život? Svemoć i sveznanje će ljude ubiti? Kako je to užasno ne moći više ništa i ne doznati ništa, jer se zna sve i može sve. Iz dosada će se morati ljudstvo samo uništiti — ako bude moglo!« Dakle i tu — ironija sudbine! Jaki intelekt i silno osjetljiva duša izvor su nesuglasja u tom velikom duhu i izvor gorke njegove poezije.

O Kranjčeviću bi se dale knjige pisati, ali ja se moram zadovoljiti sada tom maljušnom, nabačenom tek skicom. Koliko s formalne toliko i s misaone strane znači Kranjčević silan napredak u našoj poeziji, a u kulturnom je našem životu taj silni pesimista odjek zastoja i krize, Prometej novog, slobodnog života, kao što je u socijalnom životu protest i krik proti maljušnim našim prilikama i kukavnom životu. On se stisnuo u sebe, oslonio se samo na sebe, pa onako osamljen pjeva prigušenu bol, koja se u krutosti života ledi u najtvrdje i najkrasnije kristale.

Ali kao da je on svu buru i sva pitanja skupio samo u svoju dušu, iza njega se javlja mladja generacija pjesnika sasma različna: bez pitanja, bez titanizma, bez velikih muka. Kazat ću koju riječ o njima, o Nikoliću, Domjaniću, Vidriću, Begoviću i o Nazoru.

(Konec prihodnjič.)

Na planem ljudstvo se mudi . . .

Na planem ljudstvo se mudi,
in lep je, jasen dan,
od travnikov seno diši,
in duh je ta mi znan.

Veselo zro mi krog oči
po gorah, po vrheh,
spet pa pogled se ti miri
po hišah in vaseh.

Pozdravljene mi, hiše ve,
lepo porisane!
Veselo daj mi Bog srce,
pa volje daj mi pisane!

† Aleksandrov.

To ti danes šepetajo . . .

To ti danes šepetajo
na uho drevesa skrivno,
to ti šepetajo, dekle —
ti pa kar naprej bežiš.

Temna noč je bila včeraj,
ko si tukaj ž njim hodila,
temna noč, ko mu na ustna
dala sladek si poljub.

Temna noč — samo drevesa
videla so te — nezvesto:
karajo te danes, dekle —
ti pa kar naprej bežiš.

B. Baebler.

Ruska poezija.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil L. Volynskij.[1] (Skt-Peterburg.)

I.

Vsi sočasni ruski pesniki govore neprestano o Puškinu, pišejo o njem i v verzih i v prozi, a kako oddaljeni so ti pesniki od Puškina! In oddaljeni so od njega ne samo z ozirom na njihov talent, nego, kar je še važnejše, z ozirom na značaj njihove poezije. Puškin — to je svetlo predanje o harmonični celoti duše, ki je bila izrazila celotni narodni element; v dandanašnji poeziji pa že ni nič več celotnega. To so samo psihologični napori, ki sami sebi nasprotujejo, nejasni, ki se ne utelesujejo v zaokroženih podobah. No, čudna stvar! Čim bolj se oddaljuje ruska literatura od Puškina, tem lepša postaja njena čudovita poetična oblika.

Ni še davno, kar je bil Puškin predmet banalnega zasmehovanja v vrstah poglavitnih ruskih kritikov. Norčevali so se iz njega, mu očitali nevednost in ga stavili za zgled brezvsebinskega, čeprav bleščečega verzifikatorja. Taki odnošaji do Puškina so se zarodili že v dobi Bjelinskega, kateri je hotel v poslednjih letih svojega kritičnega delovanja — čisto v nasprotju temu, kar je pisal poprej — tega pesnika presojevati z liberalnega stališča in zavzdigniti nad njim svoj publicistični bič. No, še huje, še brezobzirneje in še bolj enostransko so se vedli nasproti Puškinu poznejši znameniti kritiki, posebno Pisarjev, kateri je Puškina že naravnost izžvižgaval, mlada Rusija pa mu je sočuvstveno pritrjevala. Kaka čudna prikazen v ruski zgodovini! Puškin — to je sveže jutro ruskega duševnega življenja, jutro jasno, dišeče in mnogo obetajoče. Za Puškinom se začenja v ruski literaturi že dan s svojimi skrbmi, s svojim nesoglasjem in s svojo borbo. In sredi tega nesoglasja in te borbe se je zdelo nekaterim potrebno, jeziti se na jutranjo zarjo in odreči se

[1] Po ljubeznivem posredovanju gospoda vseučiliškega profesorja in akademika Korša v Moskvi se nam je posrečilo pridobiti gospoda Volynskega, odličnega ruskega kritika v Peterburgu, da nam je na našo prošnjo napisal v ruskem jeziku več essayev o ruski literaturi. Članek smo prevedli iz rokopisa kolikor mogoče natančno, a naši čitatelji bodo g. Volynskemu gotovo hvaležni za njegov trud, ker izvedo iz njega mnogo za nas čisto novih misli o moderni ruski poeziji. Kaj je sicer g. V. že vse spisal, o tem naj se informujejo čitatelji iz rubrike »Književne novosti« v tej številki! *Uredništvo.*

zlatokodrastemu Febu ruske poezije. Ali naj je delala ruska kritika, ki je bila še vselej zla voditeljica ruske umetnosti, karkoli, v družbi so se začeli polagoma nabirati elementi za drugačno, novo razumevanje in priznanje Puškina. Bili so ljudje, kateri so znali stati više, nego pa je stal nivô ruske inteligencije, ravnajoče se po liberalni kritiki. Pa tudi med samimi kritiki se je od časa do časa zaslišal protest v zaščito Puškina, protest, ki je izhajal od takih nadarjenih pisateljev, kakršna sta bila Apollon Grigorjev in Strahov. Vse to skupaj je oznanjalo v tem vprašanju prevrat, kateri se je v resnici izvršil tistega dne, ko so bili postavili v Moskvi dne 8. junija 1880. l. Puškinu spomenik.

Tega dne je stopil na govorniški oder Dostojevskij in je pojasnil zbranemu občinstvu, kdo in kaj je bil Puškin. V svetovni literaturi ga ni pomenljivejšega, ni ginljivejšega dogodka. Človek velikih disharmonij, prorok, duhovidec Dostojevskij proslavlja umetnost kot nekaj celotnega, završenega, kakor vnanji svet. On se javlja v svojem govoru kot razodevatelj skrivnosti, skritih pod čarobnim pogrinjalom harmonične umetnosti; on odkriva to pogrinjalo in kakor očaran vidi v brezdno. Kak velik prizor! Rusko občinstvo, ki je že slišalo nekdaj besede Gogoljeve, govorjene v istem zmislu, v istem duhu, ali je bilo že pozabilo te besede, ker se je pečalo med tem s čisto drugimi nazori, se je predramilo, in očividci pripovedujejo, da je ogromna dvorana, ki je bila od kraja tiha med govorom Dostojevskega, potem mahoma zaječala od prebujenja, ki jo je bilo pretreslo. To je bilo celo odkritje v ruski literaturi; Puškin je bil takorekoč na novo pridobljen. Dostojevskij je pokazal, kako treba gledati na Puškina in kako ga je treba kritikovati. Kaj vse je upodobil Puškin v svoji poeziji, ki je bila izraz narodne duše! On je predstavil nestalneža (»skitalca«), brezdomnega v svoji domovini, ponosnega, ognjevitega, fantazirajočega o svetovni sreči, no, po nesrečnem naključju odtrganega od ljudstva in zategadelj brezmočnega, da bi nam bil utelesil svojo idejo o kakršnemkoli dovršenem delu.

Njegova potrtost in njegovo hrepenenje po svetovnem idealu ne daje ničesar ne njemu, ne njegovi družbi. In s tem brezdomnim nestalnežem vred je postavil Puškin v podobah »Aleka« in» Evgenija Onegina«, na katerih razliva Dostojevski svoj bridki humor, preprosto rusko dekle Tatjano, to sveto, čisto, harmonično žensko in ne vsakdanjo, kakor tip iz življenja. To je ruska ženska v apoteozi velikega talenta. Tatjana žrtvuje svoji notranji resničnosti vse svoje osebno življenje. Koliko više nego Onegin ž njegovo svetovno boljo stoji

Tatjana s svojim srčnim ponosom, katera se noče in ne more omadeževati z nikako lažjo in nikako odurnostjo. S tem svojim vedenjem premaguje sama sebe radi nečesa resnično visokega; Tatjana se javlja kot prava hči svojega naroda. Takšno jo je ustvaril narodni pesnik, ki je čutil vse, kar se dogaja v narodni duši, v njeni temni globini, in ki je pokazal njeno obzorje, ne ozko nacionalno obzorje, nego svetovno, vsečloveško obzorje. »Mi lahko pokažemo na Puškina«, pravi Dostojevskij, »na svetovnost in vsečlovečnost njegovega genija«.

In to-le je našel Dostojevskij v proizvodih Puškina: Borbo osebnih in elementarno narodnih principov ter prorokovanje, da bodo ti principi zmagali v ruski zgodovini, katera bode stala vsled svojih vsečlovečjih idej nekdaj v sredini svetovne zgodovine. In samo Dostojevskij je mogel tako razlagati umetnost Puškinovo, v kateri sta oblika in vsebina tako tesno zliti druga z drugo, da se dozdeva površnemu očesu, kakor bi bila vsa ta krasna, lahkotna in svobodna poezija samo triumf sijajne oblike. Pri Puškinu je vse svetlo in jasno, neprisiljeno in na videz prav nič zamotano. Pred očmi se vam dviga cel svet živih organizmov, in če pogledate nanj odzunaj, to se vam dozdeva, kakor bi pesnik niti ne mislil na tiste zakone, kateri sučejo ta svet. Vse se blesti pri njem kakor v jutranji solnčni osvetljavi, in celo sama človeška žalost je prešinjena z neko modro tišino in omehčana z nekako blago nadejo v možnost rešilnih harmonij. Moremo reči, da je pesništvo Puškinovo v resnici božansko zato, ker so kaotične podlage življenja podprte v njem z že gotovimi, krepko skristalizovanimi, dovršenimi formami, katere se bolj vidijo in čutijo bolj nego resničnost svetovnega kaosa, nego ta mistika, ki poraja iz sebe vsako telesnost. Pri Puškinu je kakor pri genialnem umetniku povsod na prvem mestu ta živa kri, goreča, gibčna, podvržena samo mehaniki empiričnih moči . . .

Puškinova poezija je umrla s Puškinom vred, kakor umira in kakor se ne more več ponoviti mladost posameznega človeka ali celega naroda. On je ostal v ruski literaturi edini svoje vrste. Ali ž njim vred so se razcvetli taki velikani ruske poezije, kakor Baratynskij, Lermontov, Tjutčev, pri katerih že ni več Puškinove harmonije, teh »krasnih sorazmernosti«, kakor se je izražal Baratynski. Baratynskij je pravi poet severa ž njegovimi napol prozornimi toni in njegovo zamišljeno in tiho boljo. On gleda na zemljo z velike višine. Približuje se ji, pa se spet povzpenja in vidi vse z neobičajno jasnostjo, kakor bi med njim in zemljo ne bilo nikakih oblakov. V nasprot-

stvu s Puškinom gleda on ne več na površje predmetov, ne na njih telesnost, nego naravnost v njih globino, v njih bistvo, v njih skrite kontraste, ki jih zamaskuje telesnost. On vidi križajoča se pota veselja in gorja, svetosti in pregrehe in gleda na pojave življenja ne kot moralist, nego kot pravi psiholog. Hlad diha iz verzov Baratynskega, kajti na njegovi višini se vse nekako ohlaja, in celo predstava o smrti izgublja svoj mračni in tragični značaj in se nam pokazuje kot rešilna harmonija: »Ti si razrešitev vseh ugank, ti si odrešitev vseh okov!« — vzklika pesnik smrti. V znameniti pesmi »Na smrt Goetheja« govori Baratynski z besedami najčistejše filozofije, in lahko rečemo, da je ta pesem diven prevod idealistične terminologije Kantove na jezik otožne in obenem tolažilne poezije. On ničesar ne trdi zastran tega, kar čaka človeka onkraj »sveta prikazni«, on samo sluti z neizrečeno rahločutnostjo genialne duše, in že sama tenkočutnost tega slutenja nam daje nekako vero, nam daje nekaj takega, česar smrt ne doseže in ne razruši. Kaka veličastna pesem je to! Podoba Goethejeva, tega antičnega heroja, zanesenega v sočasno zgodovino, je nekako ublažena in okrožena z zibajočimi se oblaki, plavajočimi nekam tja v daljavo in v višino tiho, mirno, neusahljivo. Takšen se je moral prikazati Goethe duši ruskega pesnika, rojeni sredi severnih snegov ž njih pomirjajočo belino.

Še dalje od Puškina po značaju poezije stoji Tjutčev, poet močnih razodetij, poet nebeških in duševnih brezden. Zdi se ti, kakor da bi ta pesnik šepetal z nočnimi sencami, lovil njih otožno življenje in ga prelival brez vsakih simbolov, brez vsake romantike v tistih trepetnih besedah. Včasi napravljajo te besede nepričakovan vtisk v ruskem jeziku. Od kod so? Ni jih bilo v jeziku Puškinovem. Jutro in dan morata govoriti o sebi v jeziku Puškinovem — v jasnem in določnem, v jeziku, ki predmete takorekoč individualizuje; kajti pri dnevni svetlobi je vse očrtano v svojih mejah, v svojih konturah. Pa je nastal somrak, večer, pa je prišla noč: »Sence sive so se zmešale, cvet je obledel, zvok zasnul, življenje, gibanje se je porazgubilo v zibki somrak, v daljni jek«. Predmeti so izgubili svojo konkretnost, svojo razločnost, pokrili so se z občim zagrinjalom senc, sedaj pustih, sedaj nežnih; in čim gostejše so sence, čim globočji je mrak, tem celotnejši je svet, tem bolj se čuti njegovo edinstvo, njegova resnična priroda, njegov kaos, njegova metafizika. Ponočnih vtiskov ni moči izraziti z jezikom Puškinovim tako, kakor se izražajo z jezikom Tjutčeva. Puškin prevrača kaos v konkretnost, mistiko sveta v empirizem sveta, a Tjutčev narobe prevrača vse te

konkretnosti, vse te empirizme v kaos, v mistiko. Puškin ustvarja, Tjutčev raztvarja. Zato je jezik Tjutčeva v primeri s Puškinovim jezikom tako bogat sestavnih besed, novih, nepričakovanih epitetov, kateri ne dajejo jarkih barv, nego nedoločene linije in motne silhuete.

To ni dekadentstvo vtiskov skoz napeto in utrujeno subjektivnost, nego to je pogled na svet v njegovem ponočnem elementu, v njegovi kaotično-božanski dejstvenosti. Kake besede, kaki namigljaji! »Glej, tihostrujno, tihopišno, kakor bi jo veter zanesel bil, lahko kakor dim, sivo ko megla je udarilo mahoma nekaj na okno«. Tako opisuje Tjutčev prvo trepetanje jutranje zarje, prvo gibanje tistega »svetlega zagrinjala« dne, ki skriva našim očem globoka brezdna nočnega neba. Vsaka beseda v teh verzih je skoro čarobni namigljaj, in čeprav se predmet ne izčrpava popolnoma, vendar se že čuti v svojem dviganju, v svoji počasni, komaj opazljivi rasti. V trenotku, ko je že ves gotov, ko se že ves (dan) razločuje, ga pesnik ostavlja, zato ker se tukaj že začenja dan s svojimi jasnimi individualnostmi, s svojimi dejstvu podobnimi himerami, osnovanimi na njegovih različnih, po bistvu pa pogojnih in pomotnih vtiskih. Življenje človeško je okroženo s sanjami, in svetli dan je tisti san, iz katerega se mi prebujamo v noč, v smrt. Takšna je poezija in filozofija Tjutčeva.

Fjet, Majkov in Polonskij predstavljajo skupno trijado v novi poetični literaturi od Puškinove dobe do današnje. Njihovi talenti so se razvili takrat, ko se je ruska družba posebno navduševala za liberalno publicistiko, in ko je poezija Njekrasovljeva izrinila iz nje vse druge vrste poezije. Ruska kritika tistih dni je bila tem poetom včasi sovražna, včasi pa je bila proti njim hladno ravnodušna. Trije poeti pa, ki so se bili sprijateljili med seboj že v mladosti in ohranili to vez med seboj do globoke starosti, so stali na strani od občega gibanja kakor na nekakem otoku in se odzivali drug drugemu s sočuvstvenimi poetičnimi pozdravi. Med njimi pokazuje Fjet največjo, skoro genialno nadarjenost; moreš ga vzporediti s Tjutčevim, genijem prvorazrednim in brez dvoma najoriginalnejšim sredi drugih sočasnih poetov. V Fjetu je res nekaj Tjutčevega: ista mistika ponočnih brezden, isti šepet ponočnih senc in iste mirijade »zvezd brez zagrinjala« — kakor se izraža Polonskij. Ali, če izraža Tjutčev metafiziko noči v njeni polnoti, najglobočjo filozofsko razpoloženost in svoja elementarna čuvstva, ki vstajajo po noči v človeški duši, to izraža Fjet trepečočo muziko ponočnih občutkov, na tihem polzečih in komaj slišnih, vselej nezakončanih

in zato vznemirjajočih našo fantazijo. To je cel svet občutkov pod nočnim nebom, to so tihi, strastni zvokovi in aromati, ki plovejo in trepečejo v nočni tišini. V nasprotstvu s Tjutčevim, kateri, zroč v nočno brezdno, se mu vdaje, se Fjet spaja kot moderni Petronij z dišavami rož, cvetočih nad brezdnom, in pa s trilčki slavca, ki izliva svojo trudno, vabečo pesem. »Bila so nerazumljiva in mnogim tuja njegova navdihnjenja«, pravi Polonskij o Fjetu, »ali božje skrivnosti potrebujejo občutljivih ljudi«. To je suha resnica o Fjetovi poeziji. To je umetnik »nerazumljivih« navdihnjenj, velik, posebne vrste umetnik; kajti on občuti sredi nočne brezobličnosti in kaotičnosti vendarle nekake oblike, nekako polfantastično telesnost in izraža vse to s svojimi muzikalnimi besedami. Fjetovska poezija — to je nekaka ovratnica iz najdragocenejših kamenov, najfineje brušenih, s katero se igra pesnik pri luči zvezd ali lune, vznemirjajoč tiste ljudi, kateri sede po noči za svojimi uredniškimi mizami, odpirajo zdajpazdaj okna, da bi osvežili svoje glave od zakajenega delavskega zraka. Nenavadna se je morala zdeti ta figura poeta realistično razpoloženim žurnalnim kritikom.

Polonskij je tudi zelo jarek, živ in sočen talent, no neenakomeren in ne tako fin kakor talent Fjetov. On se odzivlje na vse, kar se dogaja v ruskem življenju, ne da bi poglabljal svojo osebno, vselej oduševljeno liriko, v kateri se je kazala njegova prava moč. Sredi svojih tovarišev po umetnosti se javlja Polonskij kakor ne popolnoma originalen pesnik po svojih motivih, ki jih lovi od vseh strani, katerih pa ne dovaja v svojih pesnitvah do potrebne dovršenosti. Včasi čutiš v njem nekaj rezonerskega, melodramatičnega in deklamatorskega, celo v njegovih najboljših pesnitvah in to posebno v njegovih obsežnejših rečeh. Kot človek se odlikuje z nenavadno zgovornostjo in iskrenostjo — kar se je kazalo pri njem v nekakem glasnem blagodušju, in vsled česar je veljal vsem mladim talentom za pravega krstnega botra. On je pozdravljal Nadsona, Fófanova in celo vrsto drugih mladih poetov, kateri še dandanes čislajo njegov spomin s tem, da se pod njegovim imenom zbirajo od časa do časa v svoj poseben klub. V njem je bilo nekaj Puškina: od njegove preprostosti in dobrote ter od njegovega otroškega smeha, no v nekaki okornejši obliki — brez tiste božanske Puškinove svetlosti in brez Puškinovega duha.

Kar se tiče Majkova, to je krasen, hladen, plastičen talent, popolnoma nasproten Tjutčevu in Fjetu. Začel je z antološkimi verzi, s katerimi si je na mah pridobil široko popularnost; potem je tekom

vse svoje dolge poetične karijere koval svoje stihe na nakovalu klasičnega Hefajsta. To je bil pravi »parnasec«, v življenju molčeč uradnik, pa zloben reakcionar, po bizantinsko pobarvan. Njegovi stihi so breztendenčni z enakomernim zvočnim in vztrajnim napevom, polni so razumnosti in treznosti z ozirom na etične nazore. On je pogledaval v razne svetove, napisal izvrstno poemo iz dobe razpada grško-rimskega sveta pod nazvanjem »Tri smrti«, je risal postanek krščanske zgodovine, pisal pesmi na razne druge zgodovinske snovi — in to vselej slikovito, nenavadno jasno. V svojih manjših pesmih je izobražal italijanske vtiske in vtiske ruske prirode — no vse to skupaj je kazalo nekako notranjo hladnost in nekako mlačnost, čeprav je bilo izraz zrelega talenta. V njegovih stihih je vse dan, vse telesnost, vse živa materija, ali pod tem dragocenim, poetičnim zagrinjalom ne čutiš nikakih dušnih borb, nikake višje resnice . . .

Ako prištevamo tem omenjenim poetom še imena takih nadarjenih avtorjev, kakor so Apuhtin, Goleniščev-Kutuzov, Slučevskij ali Andrejevskij in K. R.[1]), potem smo skoro izčrpali poglavitno estetično strujo ruske poezije. Kakšna različnost krasot, motivov in snovi v tem širokem, poetičnem gibanju, ki se je začelo v dobi Puškinovi in se, prehajaje črez velike talente Baratynskega, Tjutčeva in Fjeta, razdrobilo na manjše pojave in se dandanašnji skoro popolnoma izčrpalo. Zlasti Puškinski motiv, katerega lahko postavljamo v nasprotje poeziji svetovnega kaosa v duhu Tjutčevem, se izgublja skoro popolnoma iz ruske literature in postaja za njo nekako klasično predanje, skoro nekaka legenda, ker Rus izgublja poprejšnjo duševno harmoničnost, svojo poprejšnjo mladostno lepoto. Kakor se v oblasti ruskega romana Tolstovska normalnost zamenjuje polagoma s kaotičnim brezumjem Dostojevskega, tako prihajajo v oblasti čiste poezije na mesto Puškinskih harmonij na vrsto nekake disharmonije, morebiti nekoliko sorodne Tjutčevski liriki, toda z novim demonskim zasenčjem. Opaža se očividno nova struja v ruski poeziji, ki se prej ali slej završi z novim harmoničnim pojavom, ki bo ravno tako zaokroženo, kakor je bilo zaokroženo Puškinsko ustvarjanje, ki bo zvezan ž njim z notranjimi vezmi zgodovinske evolucije, ki pa bo že sprejel v sebe nekaka nova razodetja, druge nove idejne resnice, novo krasoto. To bo novo jutro v duševni zgodovini ruskega naroda, ali jutro zrelejšega človeka, ki je pretrpel muke psihološkega opazovanja samega sebe in samokritike, in kateri je mahoma začutil v sebi novo kri, novo energijo. (Konec prihodnjič.)

[1]) = Vel. knez Konstantin Konstantinovič. *Prevoditelj.*

Amazonke.

Kavkaška romanca.

»Smrt vsem moškim! — velim vam še enkrat,
za slovó vam to pravim nocoj,
predno hčerke predrage ve moje
na krvavi otidete boj.

»Amazonka sem stara. Poznam ga,
izza mladih poznam ga jaz let
ta predrzni, lokavi, hinavski
in prekanjeni moški ta svet!

»Gospodarji so moški — mé sužnje!
Oh, podjarmili čisto so nas!
Ves svet v moški vzdihuje oblasti,
tudi dom naš, naš slavni Kavkaz!

»Kdo zakrivil to robstvo je naše?
Nismo krive li ženske samé?
I, zakaj pa prenašamo jarem
tisoč let do današnjega dné?!

»V boj, devojke, za žensko svobodo!
Kadar mine pa leto in dan,
se povrnite k materi svoji . . .
Boj bo sveti že pač dokončan.

»Pa mi pravile boste po vrsti,
kod vas vodil junaški je boj,
in pa koliko moških katera
mi pobila je s svojoj rokój . . .

»Ko pa gledam vas, hčerke vé moje,
črn oblak mi nad dušoj visí . . .
Ah, bojim se za vas, res, bojim se . . .
Preveč lepe ste, žal, mi vse tri . . .

»Ne zaljubite mi se v trinoge!
Oh, ljubezen je moška le past,
da šé v hujšo vas vklenejo sužnost
in vas vjamejo v svojo oblast . . .

»Zdaj prisezite večno sovraštvo
in vsem moškim prisezite črt,
brezobzirno prisezite borbo,
zatiralcem prisezite smrt!« . . .

Plava mesec po jasnem azurju,
mimo koče pa Terek šumí.
In na pragu tam materi svoji
Amazonke prisegajo tri.

In prisega hči prva, Tamara:
»Ne povrnem domov se poprej,
dokler tam na bojiščih krvavih
ne dobim si pobednih trofėj!

»O ti majka, kako jih sovražim
vse té moške, kako jih črtím!
Duša moja že žeja po krvi . . .
Rada, rada na boj odhitím.«

In prisega hči Cira, rotí se:
»Zdaj izpolni se skoro moj san!
Predno leto preteče, poslednji
bode moški premagan, zaklan!

»To jih bomo podile, lovile
té bradate, brezsrčne stvarí!
O, to bomo po gorah, dolinah
me prelivale moško tam kri!«

In prisega ji hči Samdzimara:
»Kaj besede! Dejanje veljá!
Bodeš videla, zlata ti majka,
kaj vse hčerka najmlajša ti zna!

»Predno leto se enkrat zasuče,
ti boš čudesa čula o nas!
Za svobodo boj krasni, boj sveti!
Veselim se te davno že jaz! . .«

In poljubile mater so staro
Amazonke na usta vse tri.
In odišle so z loki in meči
v boj krvavi sred tihe nočí . .

Samó mesec na sinjem azurju
spremljevalec pogumnih je dev;
samo Terek šumí jim pozdrave
in pa bojni svoj peva jim spev.

A na pragu posedala starka
dan na dan je, gledaje tja v svet,
če po cesti tam beli prihaja
že odkod pač nje troje deklet.

Pomladil se je mesec dvanajstkrat,
tička bela v aúl priletí.
Ni to tička, to pismo je drobno,
ki ga pisala prva je hči:

»Majka draga!« — ji piše Tamara —
»dokončala sem z moškimi boj!
In zadeta sem, ranjena v srce;
ranil, ah, me sovražnik je moj.

»Lep mladenič je, raven ko palma.
Ti ne veš, kak on rad me imá!
Jaz ga ljubim z vsem srcem gorečim . .
O, kak srečna sva tukaj obá!«

Oddahnila si komaj je starka —
tička druga pred prag priletí.
Ni to tička, to pismo je belo,
ki pošilja ga druga ji hči.

»Majka zlata!« — ji piše hči Cira —
»odložila sem ostri svoj meč!
Odložila sem tul in lok prožni;
ne preganjam jaz moških nič več.

»Krasne brke ima ti moj ženin,
ognjevitih oči ima par . . .
Strastno ljubim ga. Jutri pa stopim
ž njim k poroki pred sveti oltár!«

Oddahnila si komaj je starka —
tička tretja v aúl[1]) priletí.
Ni to tička, to pismo je belo,
ki pošilja ga tretja ji hči.

Piše hči Samdzimara: »O mati!
V srcu mojem ugasnil je črt!
A odkar živím z ljubljencem svojim,
svet bojišče ni — rajski je vrt!

»Šla bi sama ti pravit o sreči,
ki mi cvete zdaj takraj planin.
Ne utegnem, žal! . . Zibati moram . . .
Lep ko angelček ti je moj sin!«

»»Izdajalke!«« — zavpila je starka —
»»Amazonke premotil je vrag!««
Onemela je, vsa pobledela
pa se zgrudila mrtva na prag.

A. Aškerc.

[1]) = vas.

Snubač.

Šala v enem dejanju. Ruski spisal Anton Čehov.

Osebe:

Štefan Štefanovič Čubukov, grajščak.
Natalija Štefanovna, 25letna hči njegova.
Ivan Vasiljevič Lomov. Čubukovu sosed, zdrav, dobro rejen, toda zelo sumljiv grajščak.

Dejanje se vrši v hiši Čubukova.

Soba za goste v hiši Čubukova.

I.

Čubukov in Lomov (vstopi v fraku in belih rokavicah).

Čubukov (gredoč mu naproti). Golobček, koga vidim! Ivan Vasiljevič! Zelo me veseli! (stiska mu roko). Aj, kakšno iznenadenje, mamica . . . Kako se imate?

Lomov. Hvala! A vi, kako se imate vi?

Čubukov. Živimo polagoma, moj angel, ker nas spremlja vaša molitev in drugo. Sedite, pokorno vas prosim . . . Glejte, moj dragi, ni dobro pozabiti soseda. Golobček, zakaj pa vi danes tako oficialno? V fraku, v rokavicah in tako dalje. Nemara ste kam namenjeni, moj dragoceni?

Lomov. Ne, jaz prihajam samo k vam, čislani Štefan Štefanovič.

Čubukov. Torej čemu v fraku, moj dragi? Vprav kakor bi šli na novega leta dan v posete!

Lomov. Veste li, kaj me je prignalo k vam (prime ga pod pazduho). Prišel sem k vam, čislani Štefan Štefanovič, da vas vznemirjam z eno prošnjo. Večkrat sem že imel čast, prositi vas pomoči, toda vi ste zmerom, tako rečeno . . . toda jaz, oprostite, sem zbegan. Napijem se vode, čislani Štefan Štefanovič (pije vodo).

Čubukov (na stran). Denarja je prišel prosit! Ne dam! (Njemu). Kaj vas je prignalo, predragi?

Lomov. Ali vidite, Čislan Štefanič . . . nikakor, Štefan Čislanič . . . to je, jaz sem grozno zbegan, kakor izvolite videti . . . Z eno besedo, vi edini samo mi morete pomagati, dasiravno končno jaz nisem zaslužil tega in . . . in nimam pravice računiti na vašo pomoč.

Čubukov. Oh, govorite brez okoliščin, predragi! Povejte naravnost! Nu?

Lomov. Takoj ... V tem trenotku. Stvar je ta-le: Prišel sem prosit za roko vaše hčerke Natalije Štefanovne.

Čubukov (veselo). Predragi Ivan Vasiljevič! Ponovite to še enkrat. Jaz nisem prav slišal.

Lomov. Imam čast prositi . . .

Čubukov (seže mu v besedo). Golobček moj . . . Zelo me veseli in tako dalje . . . Glejte, namreč in temu podobno (objameta se in poljubita). Tega sem si že davno želel. To je bila moja vsakdanja želja (otare si solzo). Jaz sem vas zmerom ljubil, moj angel, kakor svojega sina. Bog daj vama obema sovet, ljubezen in tako dalje, jaz sem si zelo želel ... Čemu neki stojim kakor štor? Osupel sem, povsem osupel! Oh, jaz od duše ... Pojdem, pozovem Natalijo in temu podobno.

Lomov (globoko ganjen). Čislani Štefan Štefanič, kakor vi pravite, smem jaz računiti na vaše soglasje?

Čubukov. Takšen lep človek in — ona naj bi se ne strinjala! Zaljubljena je kakor mačka in tako dalje . . . Takoj! (otide).

II.

Lomov (sam).

Lomov. Hladno je . . . Ves se tresem kakor pred skušnjo. Glavna stvar — treba se je odločiti. Ako človek dolgo misli, omahuje, se mnogo razgovarja ter čaka ideala ali prave ljubezni, pa se nikdar ne oženi . . . Brr! . . Hladno je! Natalija Štefanovna je odlična gospodinja, tudi lepote in izobrazbe ji ne manjka . . . Česa drugega mi je še treba? Toda radi vznemirjenja mi je že začelo šumeti v ušesih (pije vodo). A ženiti pa se le moram ... Prvič imam že petintrideset let, kar je, tako rečeno, kritična starost. Drugič mi je potrebno pravilno, regularno življenje . . . Boleham na napaki srca, ki mi neprestano hudo utriplje; vrhutega sem vročekrven ter se zmerom grozno vznemirjam . . . Kar iznenadoma se mi začno tresti ustnice, in na desnem sencu mi skačejo živci . . . Toda najgroznejše so še — moje sanje. Komaj da ležem v postelj ter nameravam zaspati, kar me nakrat na levi strani nekaj dregne in sune naravnost v ramo in v glavo . . . Skočim pokoncu kakor blazen, grem nekekrati semtertja in zopet ležem; toda komaj nekoliko zadremljem, kar se prejšnje drezanje ponovi znovič. In to kakih dvajsetkrat . . .

III.

Natalija Štefanovna in Lomov.

Natalija Štefanovna (vnide). Nu, evo! To ste vi, oče pa je dejal: pojdi, kupec je prišel z blagom! Zdravstvujte, Ivan Vasiljevič!

Lomov. Zdravstvujte, čislana Natalija Štefanovna!

Natalija Štefanovna. Oprostite, da me najdete v tej opravi. Prebiramo grah za sušenje. Zakaj vas tako dolgo ni bilo k nam? Sedite . . . (on sede). Hočete zajtrkovati?

Lomov. Ne, hvala! Sem že zajtrkoval.

Natalija Štefanovna. Ali pušite? . . Tu so šibice . . . Vreme imamo lepo, včeraj pa je tako lilo, da delavci ves dan niso ničesar delali. Koliko kop ste vi nakosili? Jaz, pomislite, sem dala pokositi ves travnik, sedaj pa mi to ni ljubo, ker se bojim, da bi mi seno ne segnilo. Bolje bi bilo še počakati. Toda kaj je to? Vi, kakor vidim, imate na sebi frak! Kakšna novost! Greste li na ples, ali kaj? Vrhutega ste se prav zredili . . . Pa res, čemu ste se tako nališpali?

Lomov (zbegan). Ali vidite, čislana Natalija Štefanovna . . . Stvar je ta-le. Sklenil sem prositi vas, da me zaslišite . . . Končno, vi se začudite in celo razsrdite, toda jaz . . . (na stran). Grozno hladno je!

Natalija Štefanovna. Kaj imate pravzaprav? (odmor) Nu?

Lomov. Hočem to povedati v kratkem. Vam, čislana Natalija Štefanovna, je znano, da imam jaz že dolgo, da, od svojih otročjih let čast poznati vašo rodbino. Moja rajna teta in njen soprog, za katerima sem, kakor vam je znano, jaz podedoval zemljišče, sta vsekdar z globokim spoštovanjem govorila o vašem očetu in o rajni materi. Rod Lomovih in rod Čubukovih sta se zmerom nahajala v prijateljskih, da, moči je celo reči, v sorodnih odnošajih. Vrhutega pa, kakor vam je znano, se moje zemljišče tesno dotiče vašega. Ako se izvolite spomniti, se moja Volovja Luža[1]) tesno dotiče vašega brezovnjaka.

Natalija Štefanovna. Oprostite, da vas oviram. Vi pravite »moja Volovja Luža« . . . Ali je mar ona vaša?

Lomov. Moja je!

Natalija Štefanovna. Nu, kaj še! Volovja Luža je naša, ne pa vaša.

Lomov. Ne, moja, čislana Natalija Štefanovna!

[1]) neki travnik.

Natalija Štefanovna. To mi je nekaj novega. Odkod je ona vaša?

Lomov. Kako odkod? Jaz govorim o oni Volovji Luži, ki leži kakor klin med vašim brezovnjakom in Požganim blatom.

Natalija Štefanovna. Nu, da, da . . . Ona je naša.

Lomov. No, vi se motite, čislana Natalija Štefanovna — ona je moja.

Natalija Štefanovna. Spomnite se, Ivan Vasiljevič! Kdaj je ona postala vaša?

Lomov. Kako kdaj? Kolikor se spominjam, je ona zmerom bila naša.

Natalija Štefanovna. Nu, glejte si, dokažite to!

Lomov. Iz pisem je to razvidno, čislana Natalija Štefanovna. Za Volovjo Lužo se je vršil nekoč prepir — to je resnica; toda sedaj je znano vsem, da je ona moja. A tu je prepir nepotreben. Poglejte le, babica moje tete je oddala to Lužo na nedoločen čas v brezplačno rabo kmetom vašega očeta za to, da so oni žgali za njo opeko. Kmetje vašega deda so rabili brezplačno to Lužo štirideset let ter se privadili smatrati jo za svojo, potem pa, ko je napočil čas . . .

Natalija Štefanovna. Temu ni tako, kakor vi pripovedujete! Moj ded in moj praded sta bila uverjena, da njuno zemljišče sega do Požganega blata, to pomeni, da je Volovja Luža bila naša. Čemu se tu prepirati? — ne razumem. To je naravnost zoprno!

Lomov. Jaz vam pokažem pisma, Natalija Štefanovna!

Natalija Štefanovna. Ne, vi se le šalite, ali pa ste me prišli dražit . . . Kakšno iznenadenje! Mi rabimo to zemljišče že skoro tristo let, tu pa nakrat čujemo, da ta zemlja ni naša! Ivan Vasiljevič, oprostite, toda celo svojim ušesom ne verjamem . . . Meni ni mnogo mar za to Lužo. Tam je vsega zemljišča pet desetin, ki je vredno okroglih tristo rubljev, toda mene vznemirja krivica. Govorite, kar vam je drago, toda krivice jaz trpeti ne morem.

Lomov. Poslušajte me, prosim vas! Kmetje deda vašega očeta, kakor sem že imel čast povedati vam, so žgali za babico moje tete opeko. Tetina babica, hoteč jim ugoditi . . .

Natalija Štefanovna. Ded, babica, teta . . . jaz tu ničesar ne razumem. Luža je naša — to je vse!

Lomov. Moja!

Natalija Štefanovna. Naša! Četudi vi dva dni dokazujete, četudi oblečete petnajst frakov, ona je vendarle naša, naša, naša! . .

Vašega kaj jaz niti nočem, svojega izgubiti pa tudi ne maram . . . Kakor vam je ugodno!

Lomov. Jaz, Natalija Štefanovna, Luže ne potrebujem, toda iz principa . . . Ako vam je ugodno, izvolite reči, in jaz vam jo podarim!

Natalija Štefanovna. Jaz sama vam jo morem podariti, ker je moja . . . Vse to pa je, da se milo izrazim, kaj čudno, Ivan Vasiljevič! Doslej smo vas smatrali za dobrega soseda in prijatelja; v prošlem letu smo vam posodili svojo mlatilnico, vsled česar smo sami omlatili žito šele v novembru, vi pa ravnate z nami kakor s cigani. Ponujate mi v dar m o j o zemljo. Oprostite, tako ne ravnajo sosedje! Po mojem mnenju je to celo drznost, ako hočete . . .

Lomov. Po vašem mnenju, kaj ne, sem jaz nekak usurpator? Gospa, nikdar se še nisem polastil tuje zemlje ter tudi ne dovolim dolžiti me česa takega . . . (urno gre k steklenici ter pije vodo). Volovja Luža je moja!

Natalija Štefanovna. Ni res, naša!

Lomov. Moja!

Natalija Štefanovna. Ni res! Jaz vam to dokažem. Še danes pošljem svoje kosce na to Lužo!

Lomov. Kaj?

Natalija Štefanovna. Še danes pojdejo tjakaj moji kosci!

Lomov. A jaz jim dam po hrbtu!

Natalija Štefanovna. Ne predrznite se!

Lomov (prime se za srce). Volovja Luža je moja! Ali razumete? Moja!

Natalija Štefanovna. Ne kričite, prosim vas! Smete pa kričati, da postanete hripavi od tega domá, tukaj pa, prosim vas, da ohranite zmernost!

Lomov. Ako bi, gospa, ne imel tega strašnega, mučnega utripanja srca, ako bi mi živci ne skakali na sencih, pa bi se pomenila nekoliko drugače! (kriči). Volovja Luža je moja!

Natalija Štefanovna. Naša!

Lomov. Moja!

Natalija Štefanovna. Naša!

Lomov. Moja!

IV.

Prejšnja in Čubukov.

Čubukov (vnide). Kaj imata? Radi česa kričita?

Natalija Štefanovna. Oče, pojasni, prosim te, temu gospodu, komu pripada Volovja Luža: nam ali njemu?

Čubukov (njemu). Moj dragi, Luža je naša!

Lomov. Oprostite, Štefan Štefanič, odkod je ona vaša? Bodite vsaj vi trezno misleč človek! Babica moje tete je oddala Lužo v začasno, brezplačno rabo kmetom vašega deda. Kmetje so rabili zemljišče štirideset let ter se privadili k njemu kakor k svojemu; ko je pa napočil čas . . .

Čubukov. Dovolite, predragi . . . Vi ste pozabili, da kmetje niso plačali zemlje naši babici radi tega, ker se je tačas vršil za Lužo prepir in tako dalje . . . Sedaj pa vsak pes ve, namreč to, da je ona naša. Vi očividno mape niste videli.

Lomov. A jaz vam dokažem, da je ona moja!

Čubukov. Ne dokažete, moj dragi!

Lomov. Pač, dokažem!

Čubukov. Predragi, čemu kričite tako? S kričanjem namreč ničesar ne dokažete. Jaz si vašega ne želim, svojega odstopiti pa tudi nisem voljan. Po katerem zakonu? Ako le pride do tega, moj dragi, da ste vi namenjeni prepirati se za Lužo in tako dalje, pa jo jaz rajši podarim kmetom nego vam. Taka je!

Lomov. Ne razumem! Kakšno pravico imate podariti komu tujo last?

Čubukov. Dovolite mi vendar izvedeti, ali imam pravico, ali ne! Glejte namreč, mladi človek, jaz nisem navajen, da bi govorili z menoj tako in tako dalje. Jaz, mladi človek, sem dvakrat starejši od vas ter vas prosim govoriti z menoj brez vznemirjenja in temu podobno.

Lomov. Ne, vi mene smatrate naravnost za bedaka ter se mi posmehujete! Mojo zemljo imenujete svojo, pa še zahtevate, naj bi bil jaz hladnokrven ter govoril z vami po človeško! Dobri sosedje ne ravnajo tako, Štefan Štefanič! Vi niste sosed, marveč usurpator!

Čubukov. Kaj? Kaj ste rekli?

Natalija Štefanovna. Oče, takoj pošlji na Lužo kosce!

Čubukov (Lomovu). Kaj ste rekli, milostljivi gospod?

Natalija Štefanovna. Volovja Luža je naša, in jaz ne odstopim, ne odstopim, ne odstopim!

Lomov. Bomo videli. Jaz vam po sodišču dokažem, da je ona moja.

Čubukov. Po sodišču? Lahko greste na sodišče, milostljivi gospod, in temu podobno! Le idite! Jaz vas poznam, vi ste namreč samo čakali trenotka, da začnete pravdo in tako dalje . . . Spletkar! Ves vaš rod je bil prepirljiv! Ves!

Lomov. Prosim, ne onečaščujte mojega rodu. V rodu Lomovih so bili sami pošteni ljudje ter ni bilo nikogar, ki bi se nahajal v rokah sodišča vsled zapravljivosti kakor vaš ded!

Čubukov. A v vašem Lomovskem rodu so bili sami norci!

Natalija Štefanovna. Vsi, vsi, vsi!

Čubukov. Vaš ded je bil pijanec, a mlajša teta, namreč Nastazija Mihajlovna, je zbežala s stavbarjem in tako dalje . . .

Lomov. A vaša mati je bila grbava (prime se za srce). V boku me je dregnilo . . . V glavo sunilo . . . Očetje! . . Vode!

Čubukov. A vaš oče je bi kvartač in požeruh!

Natalija Štefanovna. A teta je bila klepetulja, kakršnih je malo!

Lomov. Leva noga mi je umrla . . . A vi ste spletkar . . . Oh, srce! . . Sedaj nobenemu ni več tajno, da ste vi pred volitvami pod . . . V očesih so iskre . . . Kje je moj klobuk?

Natalija Štefanovna. Podlo! Nepošteno! Grdo!

Čubukov. A vi sami namreč ste zloben, licemerski in kovaren človek! Da!

Lomov. Tako, moj klobuk . . . Srce . . . Kam naj grem? Kje so duri? Oh! . . Zdi se mi, da umiram . . . Noga se kar vleče za menoj . . . (gre k vratom).

Čubukov (za njim). Da več ne prestopi vaša noga mojega praga!

Natalija Štefanovna. Pojdite tožit! Bomo videli!

(Lomov omahujoč odide).

V.

Čubukov in Natalija Štefanovna.

Čubukov. Vraga! (hodi razburjen).

Natalija Štefanovna. Kakšen lopov! Pa še naj zaupa potem človek dobrim sosedom!

Čubukov. Odurnež! Grašno strašilo!

Natalija Štefanovna. Pravcat izvržek. Osvojil si je tuje zemljišče, pa se še predrzne prepirati se.

Čubukov. In to strašilo, ta kokošja slepota si še drzne celo priti snubit in tako dalje! A? Snubit!

Natalija Štefanovna. Kako snubit?

Čubukov. Kajpada! Prišel je radi tega, da bi te snubil.

Natalija Štefanovna. Snubil? Mene? Čemu mi tega niste povedali poprej!

Čubukov. In frak je navlekel nase radi tega? Pravcata klobasa! Smrček!

Natalija Štefanovna. Mene? Snubit? Oh! (pade na naslanjač in stoče). Pokličite ga! Pokličite! Oh! Pokličite!

Čubukov. Koga naj pokličem?

Natalija Štefanovna. Urno, urno! Slabo mi je! Pokličite! (ihti).

Čubukov. Kaj je to? Kaj ti je? (prime se za glavo). Nesrečen človek sem! Ustrelim se! Obesim se! Zamučili so me!

Natalija Štefanovna. Umiram! Pokličite!

Čubukov. Fej! Takoj. Ne tuli! (oddirja).

Natalija Štefanovna (sama, stoče). Kaj smo napravili! Poklicati ga! Poklicati!

Čubukov (priteče). Takoj pride in tako dalje, zlodej ga vzemi! Uf! Govori sama ž njim, jaz si namreč tega ne želim . . .

Natalija Štefanovna (stoče). Pokličite ga!

Čubukov (kriči). On že prihaja, pravim ti. O, kakšen mučen posel, Stvarnik moj, biti oče odrasle hčerke! Ubijem se! Gotovo se ubijem. Ozmerjala sva človeka, osramotila, zapodila, a vse to ti...ti!

Natalija Štefanovna. Ne, ti!

Čubukov. Jaz nisem kriv, evo ga! (pri vratih se prikaže Lomov). Nu, razgovarjajta se sama! (odide).

VI.

Natalija Štefanovna in Lomov.

Lomov (onemogel vnide). Strašno mi utriplje srce . . . Noga mi je ohromela . . . v boku me drega . . .

Natalija Štefanovna. Oprostite, vi ste se razgreli, Ivan Vasiljevič . . . Sedaj se šele spominjam: Volovja Luža je pravzaprav vaša.

Lomov. Strašno mi utriplje srce . . . Moja Luža . . . Na obeh trepalnicah mi skačejo živci . . .

Natalija Štefanovna. Luža je vaša . . . Sedite . . . (on sede). Midva oba nimava prav . . .

Lomov. Jaz sem iz principa . . . Meni ni toliko za zemljo, kolikor za princip . . .

Natalija Štefanovna. Zlasti princip . . . Dovolite, da se pomeniva kaj drugega.

Lomov. Tem bolje, ker jaz imam dokaze. Babica moje tete je dala kmetom deda vašega očeta . . .

Natalija Štefanovna. Bodi, bodi po vašem . . . (na stran). Ne vem, s čim bi pričela . . . (njemu). Kmalu se prične lov.

Lomov. Na divje kure, čislana Natalija Štefanovna. Po žetvi menim začeti. Oh, ali ste slišali? Pomislite, kakšno nesrečo imam! Moj Ugodaj, katerega ste poznali, je ohromel.

Natalija Štefanovna. Kakšna žalost! Vsled česa?

Lomov. Ne vem. Bržkone si je izpahnil nogo, ali pa so ga drugi psi obgrizli . . . (vzdiše). Moj najboljši pes, da ne omenjam denarja! Saj sem Mironovu dal 125 rubljev zanj.

Natalija Štefanovna. Preplačali ste ga, Ivan Vasiljevič!

Lomov. A po mojem mnenju je to še po ceni. Prekrasen pes.

Natalija Štefanovna. Oče je dal za svojega Otkataja 85 rubljev, in za koliko je Otkataj boljši od vašega Ugadaja!

Lomov. Otkataj je boljši od Ugadaja? Kaj vi govorite? (smeje se). Otkataj je boljši od Ugadaja!

Natalija Štefanovna. Kajpada je boljši! Otkataj, resnica, je mlad, ni se še povsem razvil, toda po tacah in po rasti ga nima niti Volčanecki boljšega.

Lomov. Dovolite, Natalija Štefanovna, toda vi ste pozabili, da je on hrt, a hrt je zmerom slab lovec!

Natalija Štefanovna. Hrt? Sedaj prvič čujem to!

Lomov. Zagotavljam vam, spodnjo čeljust ima krajšo od gornje.

Natalija Štefanovna. Vi ste merili?

Lomov. Meril sem. Za gonjo je kajpada primeren, toda ako bi trebalo zagrabiti, pa bi komaj . . .

Natalija Štefanovna. Prvič je naš Otkataj dobrega plemena; on je sin Zapregaja in Stameske, vi pa za svojega črnopegca ne poizveste, kakega rodu je . . . Vrhutega je že star in pohabljen kakor stara kobila . . .

Lomov. Star je, pa ga še za pet vaših Otkatajev ne dam . . . Ali je mogoče? Ugadaj je — pes, Otkataj pa . . . smešno bi bilo, pričkati se o tem. Takega, kakor je vaš Otkataj, najdete pri vsakem lovcu. Četrtina one vsote — bi bila dovolj lepa cena zanj

Natalija Štefanovna. V vas, Ivan Vasiljevič, tiči danes nekak prepirljiv bes. Poprej ste si vtepli v glavo, da je Luža vaša, sedaj pa, da je Ugadaj boljši od Otkataja. Jaz nimam rada, ako človek ne govori to, kar misli. Saj vi dobro veste, da je Otkataj stokrat boljši od vašega — tega bedastega Ugadaja. Čemu trdite nasprotno?

Lomov. Že vidim, Natalija Štefanovna, da me smatrate za slepca, ali pa bedaka. Toda pomnite, da je vaš Otkataj hrt.

Natalija Štefanovna. Ni res!

Lomov. Hrt!

Natalija Štefanovna (kriči). Ni res!

Lomov. Čemu tako kričite, gospica?

Natalija Štefanovna. Čemu pa vi govorite budalosti? To je žalostno. Vašega Ugadaja je treba ustreliti, vi pa ga primerjate z Otkatajem!

Lomov. Oprostite, jaz ne morem nadaljevati tega pričkanja. Imam srčno napako.

Natalija Štetanovna. Zapazila sem, da se tisti lovci najbolj pričkajo, ki najmanj razumejo.

Lomov. Gospica, prosim vas, umolknite... Meni poči srce... (kriči). Umolknite!

Natalija Štefanovna. Ne umolknem, dokler vi ne priznate, da je Otkakaj stokrat boljši od vašega Ugadaja!

Lomov. Stokrat slabši je! Naj bi poginil ta vaš Otkataj! Senci ... oči ... rama ...

Natalija Štefanovna. A vašemu bedastemu Ugadaju ni treba niti poginiti, ker je že tako — mrha!

Lomov (jokaje). Umolknite! Meni poči srce!

Natalija Štefanovna. Ne umolknem!

VII.

Prejšnja in Čubukov.

Čubukov (vnide). Kaj še?

Natalija Štefanovna. Oče, povej odkritosrčno po vesti, kateri pes je boljši: — naš Otkataj, ali njegov Ugadaj?

Lomov. Štefan Štefanovič, prosim vas, povejte mi samo eno: ali je vaš Otkataj hrt ali ne? Da, ali ne?

Čubukov. Ko bi tudi bil? Ali je to tako važno! Vsled tega pa v vsem okraju ni boljšega psa in tako dalje.

Lomov. Nu, saj je moj Ugadaj boljši? Po vesti!

Čubukov. Ne vznemirjajte se, predragi ... Dovolite ... Vaš Ugadaj, glejte namreč, ima svoje dobre lastnosti ... On je čistokrven, na krepkih nogah, okrogel v bedrih in temu podobno. Toda ta pes, ako hočete vedeti, moj dragi, ima dve stvarni napaki: on je star ter ima kratek gobec.

Lomov. Oprostite, imam srčno napako ... Naštejem fakta... Izvolite se spomniti, v Maruskinski goščavi je moj Ugadaj šel z grofovim Razmahajem čisto navštric, vaš Otkataj pa je ostal za celo vrsto zadaj!

Čubukov. Ostal je, a to radi tega, ker ga je grofov gonjač oplazil z bičem.

Lomov. Drug dokaz: Vsi psi dreve za lisico, samo vaš Otkataj je pobrusil pete!

Čubukov. Ni res! .. Golobček, jaz sem vročekrven in vprav radi tega vas prosim pretrgati to pričkanje. Udaril ga je radi tega, ker vsi nevoščljivo zro na tujega psa . . . Da! Nevoščljivi so vsi! Tudi vi, gospod, niste brez greha! Glejte namreč, bržko zapazite, da je kak pes boljši od vašega Ugadaja, pa takoj začnete to . . . to samo . . . in temu podobno . . . Saj jaz pomnim vse!

Lomov. Tudi jaz pomnim!

Čubukov (dražeč ga). Tudi jaz pomnim . . . A kaj vi pomnite?

Lomov. Utripanje srca . . . Noga mi je umrla . . . Ne morem.

Natalija Štefanovna (dražeč ga). Utripanje srca . . . Kakšen lovec ste? Vi morate ležati v kuhinji na peči ter pobijati ščurke, ne pa preganjati lisice! Utripanje srca! . .

Čubukov. Pa res, kakšen lovec ste? S tem svojim srčnim utripanjem namreč morate sedeti doma, ne pa gugati se na sedlu. Dobro bi se imeli lovci, vi pa pridete mednje samo radi tega, da se pričkate, da tuje pse ovirate in tako dalje. Vročekrven sem, torej opustiva ta razgovor. Vi nikakor, vidite namreč, niste lovec!

Lomov. Ali ste pa vi lovec? Vi greste na lov samo radi tega, da se grofu laskate ter kujete spletke . . . Srce! . . Vi ste spletkar!

Čubukov. Kaj? Jaz sem spletkar? (kriči). Umolknite!

Lomov. Spletkar!

Čubukov. Fantalin! Kužek!

Lomov. Stara podgana! Jezuit!

Čubukov. Umolkni, če ne, pa te ustrelim kakor jerebico! Neslanež!

Lomov. Vsem je znano, da . . . oh, srce! da je vaša pokojna žena vas tepla . . . Noga . . . senci . . . iskre . . . Padam, padam! . .

Čubukov. A tebe ima sobarica v svoji oblasti!

Lomov. Evo, evo, evo . . . počilo je srce! Rama se mi je odtrgala . . . Kje je moja rama? . . Umiram (omahne na naslanjač). Zdravnika! (omedli).

Čubukov. Fantalin! Mlekoses! Neslanež! Slabo mi je! (pije vodo). Slabo!

Natalija Štefanovna. Kakšen lovec ste? Vi niti na konju ne znate sedeti! (očetu). Oče! Kaj je ž njim? Oče! Poglej, oče! (potrese ga). Ivan Vasiljevič! Umrl je!

Čubukov. Slabo mi je! . . Sapa mi zastaja! . . Zraka!

Natalija Štefanovna. Umrl je (potresa Lomova za rokav). Ivan Vasiljič! Ivan Vasiljič! Kaj smo mu napravili! Umrl je! (omahne na naslanjač). Zdravnika, zdravnika! (ihti).

Čubukov. Oh! . . Kaj je to? Kaj ti je?

Natalija Štefanovna (stoče). Umrl je! . . Umrl!

Čubukov. Kdo je umrl (pogleda Lomova). Zares je umrl! Očetje! Vode! Zdravnika! (dvigne kozarec Lomovu k ustom). Izpijte . . . Ne, ne pije . . . . To pomeni, umrl je in temu podobno . . . . Nesrečen človek sem! Zakaj si še nisem pognal krogle v bučo? Zakaj se doslej še nisem ubil? Česa neki pričakujem? Dajte mi nož! Dajte mi samokres! (Lomov se zgane). Oživlja se, očividno . . . Izpijte vode! . . . Tako . . . Tako . . .

Lomov. Iskre . . . megla . . . Kje sem?

Čubukov. Ženite se čim urneje in odidita k zlodeju! Ona je soglasna! (združi roko Lomova in svoje hčerke). Ona je soglasna in temu podobno. Blagoslavljam vaju in tako dalje. Samo dajta mi enkrat mir!

Lomov. A? Kaj? (vstaja). Koga?

Čubukov. Ona se soglaša. Nu? Poljubita se in . . . in vrag bodi z vama!

Natalija Štefanovna (stoče). On je živ . . . Da, da, jaz sem pripravljena . . .

Čubukov. Poljubita se!

Lomov. A? koga? (poljubita se z Natalijo Štefanovno). Zelo mi je ljubo . . . Dovolite, za kaj pojde tu? Oh, da, razumem . . . Srce . . . iskre . . . Srečen sem, Natalija Štefanovna! (poljubi ji roko). Noga mi je umrla . . .

Natalija Štefanovna. Jaz . . . jaz sem tudi srečna . . .

Čubukov. Vprav, kakor bi se mi gora zvalila s pleč . . . Uf!

Natalija Štefanovna. Nu . . . vsekakor se strinjajte vsaj sedaj: Ugadaj je slabši od Otkataja.

Lomov. Boljši!

Natalija Štefanovna. Slabši.

Čubukov. Nu, že se pričenja rodbinska sreča! Šampanjca!

Lomov. Boljši!

Natalija Štefanovna. Slabši! Slabši! Slabši!

Čubukov (trudeč se prekričati ja). Šampanjca! Šampanjca!

(Zagrinjalo.)

(Prevedel *Peter Miklavec-Podravski.*)

Književne novosti

Knjige »Slovenske Matice« za l. 1900: Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. K. Štrekelj. V. snopič. V Ljubljani 1900.

»Narodno slovstvo, to je prav naše, edino naše premoženje, katerega nam ne more nihče oporekati, niti njegove vrednosti kratiti. Zato pa je treba to našo imovino svetu javno pokazati ter udariti ob svojo torbo in reči: ,To je naše!'« Tako je pisal skoraj pred dvajsetimi leti S. Rutar v »Ljublj. Zvonu« 1882. l., str. 57. Dandanes lahko udarjamo ob svojo torbo: od l. 1895. dalje je izšlo v veliki osmerki pet snopičev naših narodnih pesmi, zadnja pesem tega snopiča ima že številko 1676, in vse to je menda šele tretjina! Že dejstvo, da se zbira vse, kar je bilo zapisanega — ne samo objavljenega — nas navdaja z veseljem in nas sili, da se spominjamo s hvaležnostjo moža, ki je prevzel težaven in umoren posel zbiranja in prebiranja; naša hvaležnost pa se zvišuje in se stika z občudovanjem, če preudarimo, kako on izdaje pesmi. Zdaj, ko se delo bliža nekako višku in nam postaja faktično jasno v svoji zasnovi, zdaj spoznamo, koliko požrtvovalnosti in duševnega napora je treba za tak posel. S tem večjim prepričanjem se pridružujemo hvali, ki se je dr. Štreklju delila, odkar je njegovo ime združeno z izdavanjem naših narodnih pesmi.

O vrednosti narodnega pesništva so se dandanes razbistrili pojmi. Ono ognjeno navdušenje za vsak verz, pobran v vasi, se je v zadnjih desetletjih ohladilo, nekih preziralcev pa tudi ni več. — Le dvojno važnost narodnega pesništva omenim tu: za narečjeslovje in za proučevanje narodne psihe. Za prvo bi bilo seveda treba natančnih zapisov, ki se pa dobe težko, n. pr. v tem zvezku pač le pri onih številkah, ki jih je zabeležil izdajatelj sam, (n. pr. št. 1545., 1613.), nekaj prispeva vsaka pesem. — Za narodno psihologijo pa so vprav pesmi tega zvezka neizčrpljiva zakladnica, »zaljubljene« jih imenuje izdajatelj dobro in značilno. Nikjer drugje se ne da tako opazovati človeška duša v vseh njenih tajnih kotičkih kakor pod pritiskom neodoljive sile ljubezni v njenih neštevilnih, samostalno in skupno delujočih komponentah. V tem zmislu nam prav ustreza knjiga s svojo znano in priznano ureditvijo, posebno z navajanjem vseh pristopnih redakcij in varijant. Ž njimi nam je omogočeno zanimivo primerjanje utelešenja istih motivov po raznih domačih pokrajinah, oziroma zasledovanje raznih motivov pri isti priliki. G. izdajatelj je v tem oziru zastavil ves svoj trud; saj si je za princip pri razdelitvi izbral motive, ki nam jih kaže na zunanje kot naslove, uporabljajoč pri njih tvorbi kolikor mogoče tudi narodno besedilo. S takimi zaglavji so uvrščene varijante — ako jih je kaj — skupno pod oddelki A, B, C, redakcije pod vsako izmed teh črk. — Prav zanimive so kontaminacije: zverižeuja zelo znanih pesmi z drugimi; n. pr. motiv »Je pa davi slanca padla« (št. 1224. nn.) je združen (št. 1312.) z motivom »Kak je vojaški stan«. V št. 1372. je v zadnjih dveh kiticah naknadno opisano bogastvo nevestino z zasmehljivo obširnostjo — shranjeno imamo pa pesem zabavljivo, ki obdeluje obsežno samo to snov. Sploh so nekatere kitice te in te pesmi obče blago, pojo se pa — zaljubljene pesmi se vse pojo — ali same zase ali v širšem okviru; slišal sem n. pr. v gorenjesavinski dolini vsako lepo poletno noč 4. kitico št. 1090 malo lokalno predrugačeno: »Moja je gorši ko tvoja . . .«

Tako vstaja pred nami mikavnost za mikavnostjo. Širok obzor se nam še odpira, če se ozremo k drugim narodnostim: konec v št. 1285. nn. nas spominja malo na prepirček med ljubim in ljubo v znani Horacijevi »Donec gratus eram tibi . . .« i. dr. Pričakovati še smemo, da bo ta snopič in nastopne čitalo občinstvo tudi kot neposreden užitek.

»Zaljubljene« pesmi se sicer gibljejo v okrožju nežnosti, ali se lahko bližajo kočljivosti. kar priprost človek marsikaj nazivlje s pravim imenom, kar kulturnik molče — dela! Otročje je, če smo tukaj in humanis preveč zapeti. V tem oziru je g. izdajatelj že l. 1898. (str. VII.) izrekel neprikrito svoje edino pravo mnenje. Naša opazka zadeva V. snopič sicer le ob straneh. Male pikantnosti so na redkih mestih, n. pr. ona »lahterna« v št. 1281. nn.; edini nesalonski izraz sem zapazil v št. 1348. — Bo li zbirka absolutno popolna?

Nekatera pesem je nemara le ponarodnela; ono »Samec si želi ljubezni« sem slišal večkrat v gornjegrajski okolici; star kmet jo je pripisoval — Orožnu, ki ga je pomnil še dobro. Kaj pa, ko bi jo bil Orožen — narodno — prepesnil in spravil na novo med narod?

Vsekakor smo dr. Štreklju hvaležni in želimo, da bi vztrajal pri prevažnem delu. *Dr. Jos. Tominšek.*

»Z viharja v zavetje«. Roman iz življenja preproste deklice. Spisal Fr. Malograjski. V Ljubljani 1900. Založila »Slovenska Matica«. — XII. zvezek »Zabavne knjižnice« je prinesel obsežen, 305 strani dolg izviren roman odličnega, izredno plodovitega ter vsestransko literarno delavnega pisatelja, ki pa se je docela nepotrebno skril za psevdonim. »Slovenska Matica« je poklicana v prvi vrsti, gojiti izvirno slovstvo; najbolj pa ustreza svojemu namenu ter zadovoljuje svoje člane s tem, da izdaje izvirna leposlovna dela. S te strani je storil odbor z letošnjim izdanjem društvenih knjig docela svojo dolžnost, ter so zategadelj društveniki s poslednjim književnim darom »Matice« popolnoma zadovoljni. »Slovenske narodne pesmi«, »Knezova knjižnica« in »Zabavna knjižnica« so prinesle dovolj leposlovnega gradiva. Nedvomno pa najde povest Malograjskega med vsemi letošnjimi knjigami največ prijateljev in prijateljic. Zlasti med ženskim svetom in odraslo mladino si pridobi izvestno prav mnogo hvaležnih čitateljev. Romantika in realistika sta združeni v tej povesti tako zabavno, in ideali mase so prikazani in uživotvorjeni v njej toli prijetno in vabljivo, da se bode o pridni Reziki in hudobni Brigiti čitalo in govorilo še dolgo, ko se bode prašil marsikak literarni umotvor že davno pozabljen po knjižnicah in policah. Roman »Z viharja v zavetje« pa je v istini namenjen nekritični masi, ki se hoče ob svojem čtivu pred vsem prijetno zabavati, nekoliko naplakati in nasmejati ter se končno zadovoljno oddahniti v srečni zavesti, da stari Bog še vedno »slabo kaznuje in dobro plačuje«. In če smo iskreni, moramo priznati, da je s takimi spisi vselej ustreženo večini »Matičarjev« in tudi večini Slovenk in Slovencev, ki čitajo. S tem priznanjem pa je zadobil »roman« Malograjskega tudi svojo eksistenčno upravičenost. »Roman« je zabaven, moralen, lepo in z okusom pisan ter ugaja. Potemtakem je s splošnega stališča vsakršen ugovor brezploden in odveč.

Večina slovenskih in tudi nekaj hrvaških listov se je že bavilo s tem romanom, a vse ocene so soglašale v sodbi, da se razpreda sicer zanimivo dejanje romana precej s pomočjo slučajev in neverjetnosti, ter da je postavil pisatelj v to dejanje skoraj bolj tipe nego značaje. Vsebine dolgega »romana«

ne moremo navajati, saj mislimo, da je že vsakemu čitatelju »Lj. Zvona« znana, ali pa jo je čital vsaj v drugih ocenah. Gosp. Malograjski sam je v »Slovenskem Narodu« odgovarjal na razne ocene svojega romana — tudi naslov »roman« je razumeti le v navadnem pomenu — ter se pred vsem bavil z vprašanjem, v koliko sta »slučaj« in »neverjetnost« v beletristiki porabna in v koliko sta v tendenčnih povestih naravnost neizogibna. Sklicaval se je v svoji apologiji na poslednji roman grofa Tolstega in na Zolov roman »Plodovitost«, češ tudi v teh dveh romanih je mnogo neverjetnosti. Toda objektivna evropska kritika je zlasti — Zoli ostro očitala, da je nakopičil v tendenciozni »Plodovitosti« toliko slučajnih in neverjetnih dogodkov, a tudi Tolstemu se v tem oziru ni prav nič prizanašalo. Iluzija verjetnosti je pri vsakem, tudi tendenčnem beletrističnem delu glavni pogoj. Ako pa se čitatelju vsiljujejo misli: »To ni možno, to ni verjetno« — izgine vsaka iluzija in hkratu tudi vsak resničen umetniški užitek. A tudi tendenca ne doseže nameravanega efekta. Moderno slovstvo se prav v tem razlikuje od slovstva prejšnjih stoletij, da je v njem vsak sujet po svojem milieuju verjeten, da se razvija dejanje psihološko in zunanje motivirano, ter da ima čitatelj občutje, kakor bi stal sam resnično sredi vsega dejanja ali kakor bi bil sam prisoten pri vseh dotičnih dogodkih in prizorih. To so najglavnejše zahteve modernih, ki pa poleg tega ne zanemarjajo skupnega generalnega pogoja vesoljne beletristike, da bodi spis umetniško zasnovan in obdelan, poln poezije življenja ter spisan v najlepšem slogu in jeziku. Tistih včasi tako priljubljenih »kar naenkrat« — »nenadoma« — »kakor strela izpod jasnega« dandanes občinstvo ne ljubi več, in frapantnih obratov in čudesnih zapletajev ter razpletajev v romanih in novelah, ki imajo zajeto svojo snov iz sočasnega socialnega življenja, še celo ne trpimo več. Ako pa hoče pisati kdo pravljice in pripovedke, mu seveda tudi dandanes ne bo ugovarjal nihče niti tedaj, če rabi nadnaravne čudovite, vsaki kontroli se odtegujoče pomočke. Z napredujočo kulturo je postalo človeštvo skeptično in pesimistično, in v čudeže ne verjamemo. Ali docela se strinjamo z g. Malograjskim, ako zatrjuje v svojem zagovoru, da se dogajajo tudi v življenju čestokrat neverjetnosti, in da igra slučaj še dandanes veliko ulogo. Gotovo zategadelj ni možno absolutno zavračati vsake neverjetnosti in vsake slučajnosti v povestih, toda pisatelj ne sme izrabljati slučajev in neverjetnosti v prevelikem obsegu. Stvar okusa in čuta je torej, v koliko rabi leposlovec neverjetnost in slučaj kot premen v svojih spisih. Prav pravi Malograjski v svojem zagovoru, da ima človek svobodno voljo in da ni le igrača naravnih zakonov ter milieuja. Ali človek tudi ni igrača čudesnih, nepremagljivih slučajev, ki ga mečejo semtertja kakor razburkano valovje ladjo brez krmilca. In take ladjice so nekatere njegove osebe v romanu »Z viharja v zavetje«. Tudi ima prav Malograjski, ko trdi, da je med ljudmi vendarle še nekaj dobrih ter med ženskami še nekaj plemenitih, značajnih bitij. Ali prav v tem romanu so vse nastopajoče osebe — razen Rezike — neznačajne, omahljive, zločinske ali propale črne duše — junakinja Rezika pa nas spominja tistih svetnic, ki so hodile po stolčenem steklu, a se niso obrezale, ki so stale sredi ognja, a se niso spekle ter so bile vržene med divje zveri, a se jim ni zgodilo nič! — G. Malograjski odklanja »tisto leseno doslednost in logičnost«, s katero ustvarjajo nekateri realisti svoja beletristična dela, ali prav tako mrze realisti tisto doslednost, s katero vodi gosp. Malograjski svojo Reziko skozi najrazličnejše brloge nravne propalosti ter jo dovaja v najopasnejšo dotiko z blodniki in

blodnicami, a jo reši končno v samostan vzlic vsem izkušnjavam čisto in telesno nedolžno, kakor je bila rojena. Ta doslednost se zdi mislecu, ki pozna svet in življenje, vsaj — lesena. A tudi druge osebe v »romanu« so slikane zgolj tipično kot konsekventni lopovi, potepuhi, lahkomiselneži ali slabiči ter imajo v »romanu« nekako le tisti namen, kakor gledališke kulise, sredi katerih se odigrava tragika ene same duše.

Ali roman »Z viharja v zavetje« ima tudi mnogo dobrih in lepih strani. Pripovedovanje kaže vseskoz spretnega stilista, simpatičnega slikarja prirode in tankočutnega, človeško dušo globoko proučavajočega moža. Filozofija Malograjskega kaže zrelega misleca, njegov slog pa umetnika nemalega okusa. Povsod se vidi, da je motril pisatelj življenje na kmetih bistro in natančno ter da ume najti poetičnih momentov, ki napolnijo človeško dušo s čutom lepote tudi v najpriprostejših situacijah. Prvi del s svojo na široko zasnovano ekspozicijo in s popisi slovenske narave in slovenskega kmetiškega življenja je vsekakor mnogo boljši od drugega dela, kjer je pisatelj razbrzdal svojo bogato domišljivost ter vodil svojo junakinjo Reziko naglo po italijanskih mestih, preko morja in v Aleksandrijo, česar vsega pisatelj v istini ne pozna. Psihološka stran Rezikinega romana je v prvem delu obdelana logično, nežno in fino. Tudi polagoma, iz najrahlejših kali razvijajoča se ljubezen Mihca in Albina do Rezike je slikana s pravimi umetniškimi barvami in niansami. Razmerje med Meto in Jožkom pa se razvije brez zadostnih predpogojev prenaglo ter se završi prebrutalno. Pisatelj sploh uporablja prekrepko efektne konce svojih oseb, katere vse zapored in nagloma pomrjejo na izreden, nasilen način.

Roman »Z viharja v zavetje« utegne postati pravi ljudski roman. Druge bogatejše literature imajo mnogo romanov, ki so slabejši, a so vendarle najpopularnejši; zategadelj tudi dela g. Malograjskega ne zametamo, ker smo tega mnenja, da vse ni za vsakega, da hočejo imeti različni sloji tudi različno berilo. Malograjski pa je dokazal iznova, da ima prelep pripovedovalni talent, ki je sposoben, ustvariti tudi kaj mnogo boljšega, umetniško dovršenejšega, nego je ta roman. *Fr. Govekar.*

Kaj hočemo. Poslanica slovenski mladini. Ljubljana. Komisijonalna založba L. Schwentnerja. 1901. Str. 71. — To brošuro so izdali nekateri v Pragi študujoči slov. akademiki, ki se prištevajo k stranki čeških realistov. Knjižica je vzbudila pri nekaterih slov. listih posmehovanje in površno negativno kritiko. Tudi mi se ne spuščamo v obširno analizo cele vsebine te knjižice, izjavljamo pa, da je ne obsojamo kar a priori in pavšalno. Nasprotno, veseli nas, ako se naša mladina ne zadovoljuje s frazami, nego teži za pozitivnostjo, za realnostjo. Misleča mladina mora biti vsakemu pametnemu človeku simpatična. In čimbolj bo naša akadem. mladina mislila in študirala, tem boljše za nas! Realistom je prvi pogoj vsega napredka kultura, temeljita izobrazba. Realistu je glavna stvar jedro in ne lupina. Slovanstvo si mora pridobiti ugleda in moči samo s kulturnostjo in resno etično vzgojo, ki je oprta na racionalna načela, ki upošteva človeka kot telesno-duševno organsko bitje . . .

V I. delu »Kaj hočemo« čitamo nekak program. Tu se poudarja važnost samoizobrazbe ter resnega proučevanja življenja. V vseh strokah treba temeljitega znanja. Življenje ni sport, ne zabava, ne igrača. Treba študirati zlasti socialno vprašanje, ki obsega v sebi skoro vsa druga vprašanja (dejavsko, žensko in narodnostno vprašanje). Resnica je, da to še ni nikaka zasluga,

če je kdo rojen Slovan, in resnica je tudi, da nam je gledati in iskati tudi v slovanstvu pred vsem človeka. Kakor smo že rekli: Tudi Slovan more imponovati svetu samo s kulturnostjo in plemenitostjo ter značajnostjo . . .

V II. delu precizujejo izdajatelji svoje stališče nasproti liberalizmu, klerikalizmu in socialni demokraciji. — V III. delu pa je prevod klasičnega članka »Ideali vzgoje«, ki ga je bil objavil v »Času« dr. Drtina. — So li hoteli sestavitelji te brošure osnovati na Slovenskem novo stranko realistov, ne vemo. Ne verjamemo, da bi se dal češki politični »realizem« kar neizpremenjen uvesti med Slovenci. Sicer pa ni glavna stvar stranka, ampak celokupni narod je glavna stvar! Tista stranka je najboljša, ki stori največ za kulturni napredek naroda. Pod kulturo razumevamo vsestranski razvoj gmotnih in duševnih moči narodovih. Kaj hočemo torej? Mi se hočemo okoristiti z vsemi resničnimi kulturnimi pridobitvami prosvetljenih narodov. Mi hočemo biti čimdalje bolj kulturni, izobraženi, civilizovani, omikani. Pri vsem tem pa hočemo ohraniti svojo slovansko individualnost Hočemo energično braniti svojo narodnost na vse strani. Hočemo ostati v neprestani duševni dotiki z drugimi slovanskimi brati in ž njimi vred braniti slovanstvo. Prosveta in slovanstvo — to je naš program. A čimbolj bomo prosvetljeni, kulturni in omikani, tem boljši Slovani bomo! To je, kar hočemo . . .

A. Aškerc.

Ottův atlas zeměpisný. Vydává »Česká společnost zeměvědna«, rediguje prof. dr. Jindřich Metelka, nakladatel J. Otto v Praze Sešit 1. za 2 K. 1. Z dějin kartografie; 2. Planigloby; 3. Britské ostrovy.

Že pred dvajsetimi leti so si želeli Čehi veliko, znanosti dostojno izdajo svetovnega atlanta, in neki odličen rodoljub je zapustil v ta namen primeroma veliko vsoto; ali kljubu temu so bila tedaj sredstva češkega naroda še preslaba. Izdajali so sicer od časa do časa posamezne zemljevide (n. pr. v Ottůvem Slovníku Naučnem), ali moderne, priročne zbirke zemljevidov vseh dežela do sedaj še ni bilo mogoče spraviti na svetlo.

Leta 1894. pa so ustanovili »Česko společnost zeměvědno«, ki si je v kratkem času pridobila skušenih sotrudnikov, navdušenih za izdavanje modernega atlanta. Na srečo je našel dobroznani zemljepisec prof. Metelka podjetnega založnika J. Otta, ki se ni ustrašil nobenih stroškov, da bi to delo častno izvršil. Atlant je preračunjen na blizu 40 zemljevidov, in od teh je do zdaj že 29 ali popolnoma, ali deloma izgotovljenih.

Na prvem izmed omenjenih listov je zanimivo opisana zgodovina moderne kartografije in njene pomanjklivosti. Šele 4. izdaja slavnoznanega Andrejevega atlanta nam prinaša posebne, od Bludoja preračunjene in narisane stopinjske mreže. Jasno je namreč, da zmanjševanje obstoječih kart (od 75.000 na 200.000), še bolj pa povečavanje mora provzročiti mnogo nepopolnosti in napak. A na zemljevidu Ottovega atlanta št. 2. najdemo celo najnovejše mere morskih globočin. Pohvalno je tudi, da ima n. pr. karta Velike Britanije okolične karte Londona, Mančestra in Glasgova.

V tehničnem obziru Ottov atlant daleč nadkriljuje Andrejevega in bržkone tudi druga tuja kartografska dela. Velikost krajev je po pisavi in krajevnih znakih po najnovejši statistiki točno razvidna. Risba je sicer drobna, ali popolnoma pregledna; tudi najmanjša pisava se lahko čita.

Zaznamenovani so tudi kraji, kjer se nahajajo avstrijski konzulati in druga politična zastopstva.

Kot zvršetek atlanta pride »Splošni zemljepis« (njegov začetek je zgodovina kartografije). Priklopljen bo tudi popoln zemljepisni imenik s češkim, odnosno slovanskim nazivanjem. Za »Irish sea« bo stalo n. pr. Irské moře, za »Crecy« Kreščak. *Simon Rutar.*

Malý slovinsko-český slovník. Sepsal Jindř. Očenášek. Nakladatelství J. Otty v Praze. 1901. Mala 8°. Str. 63. Cena 1 K 20 h. — Čehi gojé že od nekdaj praktično slovansko vzajemnost in tudi za nas so se že od nekdaj živahno zanimali na ta način, da širijo med seboj poznanje našega narečja. V tem zmislu deluje »česko - slovínský spolek« v Pragi. Znani rodoljub, g. Jan Lego, je že pred več leti spisal jako temeljito slovensko slovnico za Čehe. Sedaj je izdal gosp. Očenášek še majhen slovensko-češki slovar. Čeprav je ta slovarček zares majhen, vendar utegne mnogo koristiti in pospeševati češkoslovensko vzajemnost, in zato ga z veseljem pozdravljamo!

А. Л. Волынскій: Борьба за идеализмъ. Критическія статьи. С.-Пбгъ. 1900. (A. L. Volynskij: Borba za idealizem. Kritične razprave. Sankt-Peterburg.) Vel. 8°. 542 str. — V tej knjigi je zbral g. Volynskij svoje članke, essaye in razprave, ki jih je napisal o 43 različnih pisateljih, pesnikih in umetnikih. Po ogromni večini so to ruski avtorji; med njimi govori pa tudi o Senkiewiczu, Nietzscheju, Zoli, Maeterlincku in o Oskarju Uvajljdu. Essayi ti so bili z malimi izjemami natisnjeni poprej v »Severnem Vjestniku«, no Volynskij jih je za knjigo primerno prikrojil. Ko so izhajali članki v časopisu, izzivali so tupatam živahno polemiko, ker se niso ne vsi literarni krogi niti uredništvo strinjali z vsemi nazori Volynskega. Naravna prikazen! Mora pa se reči, da piše g. Volynskij z veliko načitanostjo, s temeljito izobrazbo in s finim ukusom. Njegov slog je eleganten, njegova dikcija duhovita. Ruski pisatelji in pesniki, ki so tu prerešetani, so med drugimi: Dostojevskij, Koljcóv, Tolstoj, Hercen, Turgenjev, Gogolj, Korolenko, Sologub, Apuhtin, Čehov, Gorjkij, Minskij, Merežkovskij, Baljmont, Lohvickaja, Korinfkij, Vjeličko, Solovjev, Boborykin i. dr. . . »Borba za idealizem« je dal Volynskij svoji knjigi ime, ker je pač vse duševno delo umetnikov, svobodnomislečih pisateljev in pesnikov zares neprestana borba za ideale, ali bi vsaj imela biti.

Volynskij pravi v predgovoru, da samo idealizem nam more pojasniti umetnost, zakone umetniškega ustvarjanja in da more samo idealizem dati impulz k vsakemu drugemu ustvarjanju — praktičnemu in nravstvenemu. Kakor umetnost — pravi Volynskij — tako se more tudi življenje prenoviti samo tedaj, ako se zavedo ljudje idej višjega reda, ako spoznajo tiste ideje, ki se zajemajo iz ekstaz duše. Ljudje morajo poznati svoje zadače, svoje »bogočloveške« zadače na svetu, če hočejo priti na nova zgodovinska pota. V tem slučaju bode pa tudi umetnost sama veliko bolj nego doslej važna in sveta stvar . . .

A. Aškerc.

А. Л. Волынскій: Царство карамазовыхъ. — Н. С. Лѣсковъ. — Замѣтки. — С. Пбг. 1901. (A. L. Volynskij: Carstvo Karamazovih. — N. S. Ljeskov. — Črtice. — Peterburg. 1901.) Vel. 8°. 493 str. Ta knjiga je pravzaprav samo nadaljevanje »Borbe za idealizem«. Volynskij analizuje najprej nekatere značaje v romanih Dostojevskega in to jako obširno. Potem karakterizuje pi-

satelja Ljeskova in njegove števiine spise. Za tem sledijo članki o filozofu Spinozi. Končno govori tudi o antisemitizmu, o gledišču, zlasti o drami grofa Aleksija Tolstega »Car Fjodor Ivanovič«. Kakor »Borba za idealizem«, tako je tudi ta zbirka essayev sestavljena z veliko erudicijo in z espritom. — Razen teh knjig je izdal Volynskij tudi študijo o ruskih kritikih ter obširno delo o Leonardu-da-Vinciju. *A. Aškerc.*

Fr. Prešeren, Poesien. In deutscher Übertragung gesammelt und herausgegeben von Dr. Fr. Vidic. Verlag des Herausgebers. In Commission bei Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, Wien, I. Rothenthurmstrasse 13.

Odkar je Goethe opozoril s srčnim navdušenjem nemško občinstvo na dragoceni zaklad srbske narodne poezije, se je le-to prav malo pečalo z jugoslovansko literaturo. Ostali smo nemškemu narodu tuji. Kakor začetkom tega stoletja ni tudi dandanes celo izobraženemu Nemcu o nas navadno nič drugega znano kakor — naše ime. Kulturno delovanje in kulturna dela slovenska so Nemcem še sedaj terrae incognitae.

Zakaj? Ali je temu kriv samo nacionalni šovinizem? Zdi se mi, da se tudi sami premalo brigamo, da bi se mogli Nemci in ž njimi tudi več drugih narodov seznaniti z našim delovanjem na duševnem polju. Kakor gre v majhnem družabnem življenju mlajšemu, neznanemu dolžnost, da se predstavi starejšemu, občno znanemu, tako moramo mi kot manjši, nepoznani narod, kot homines novi skrbeti, da obrnemo sami pozornost narodov-velikanov nase. Kadar bomo predstavljeni, nam ni treba več oddajati vedno svoje vizitnice; ona že leži na salonski mizi izobraženega tujca v obliki — prevodov, ali visi na stenah kot slikarski umotvor, ali jo najdeš na klavirju ležečo v obliki domačega glasbenega dela.

Kdo je učil Nemce spoštovati Ruse kot enakovreden narod? Menda velikanska armada? Ali so ognjeviti parlamentarni govorniki silili Nemce, da se odkrijejo pred sovražnim češkim narodom?

Tuintam je samo spoznavanje vztrajnega, samozavestnega, impozantnega delovanja teh narodov na kulturnem, posebno pa literarnem in umetniškem polju posredovalni organ, ki poravna politično nasprotstvo nemškega naroda in pospešuje mednarodno sporazumljenje.

In kaj nam je še treba govoriti o velikem vplivu, ki ga je pripisovati medsebojnemu približavanju narodov v kulturnem oziru?

Dosledno moramo torej biti hvaležni vsakemu prevoditelju, ki daje tujim narodom priliko, seznaniti se s slovenskimi literarnimi proizvodi.

Seveda morajo biti ti prevodi dobri, in Bog ve, koliko zahtevamo s tem.

Bistveno psihološko analizo prevajanja podati dozdaj se menda še nikomur ni posrečilo. Izvrstni prelagatelj iz poljskega in iz raznih drugih jezikov, Henrik Nitschmann, pravi nekje: »In der Übersetzung muss die Form bei gleichem Inhalt eine durchaus andere und doch gleichzeitig mit diesem aus dem Acte der Wiederschöpfung hervorgegangen sein«. Jean Paul pa smatra prevod za dobrega, ako se da dvomiti, ali je izvirnik, ali prevod original dotičnega dela.

Kratko rečeno: dober prevoditelj pesmi mora biti obenem dober pesnik.

Ravno radi tega nas je svoj čas zanimala vest, da namerava g. Vidic izdati Prešerna v nemškem prevodu. Radovedni smo bili, kakovega pesnika,

bomo spoznali v njem, ki nam je bil že znan kot filolog in translator državnega zakonika.

Toda žalibog sta bili naša radovednost in veselje prenagljeni.

V novi zbirki Prešernovih poezij so samo trije prevodi Vidičevi, in tudi za te ga ne moremo — zavidati. Gospod Vidic je menda pozabil, da ne prevaja samo Prešerna, ampak Prešernovo poezijo. No, poezije nismo našli v teh prevodih. Toda pravilno in razumljivo nemščino bi od njega kot jezikoslovca lahko pričakovali. Ali čuda, tudi v tem oziru smo se zmotili. Analiziranje sledečega stavka bi še celo našim maturantom provzročilo preglavice:

»Wenn einem ward vom Glück zu theil die Schelle,
ihn traf, dass seine Gunst von ihm es wende,
und hätt' er der Giganten hundert Hände,
er bringt des Pluto Gaben nicht zur Stelle.«

Nič gladkeje ne teče sledeča štrofa:

»Mit Leisten kommt ein Schusterlein, das schlaue;
weil es betrifft das Schuhwerk in dem Falle,
zu wenig Riemen, meint es, dass er male;
und was es tadelt, macht Apell genaue.«

Sicer pa je g. Vidic samo zbral prevode, ki so nam bili že znani, ali jih preskrbel po drugih prevoditeljih, v kolikor jih še ni bilo.

Glavno njegovo delo bi morali torej iskati v redakciji tujih prevodov.

A žalibog redakcije ni v tej knjigi nobene. G. Vidic je sprejel prevode v svojo zbirko, kakršne jih je našel, oziroma kakršni so se mu ponudili, in to je glavna napaka njegovega dela.

Prenatisnjen, oziroma objavljen je tu marsikateri prevod, ki bi prenašal izdatne poprave, in to ne samo glede poetične dikcije, ampak tudi glede stilistike in — gramatike.

To velja v prvi vrsti glede prevodov E. pl. Strahla.

Sledeči spicilegij naj to trditev dokaže: »Dass ich nimmermehr erwähne — von der Liebe Glück und Noth« (str. 10.). »Dass ich wo ich dies nur könne — fliehe dich und deine Bahn (scil. des Mädchens); — so verlangst du, Anmuthschöne! — Weisst's, wie ich gehorchen kann.« (str. 10.) »Schmollen wird der alte Vater; — und die Mutter finster brummen«. (str. 45.) »Nur in Liebe wünscht zu dienen — dir mein Herz, nicht in Processen — meine Feder, holdes Mädchen; — ohne Ruhe all mein Denken — zieht zu dir es meine Blicke, — folgen heisset deinen Wegen, — mich mit ungeahnten Kräften — blühend schönes, theures Mädchen«. (str. 47.) (Popolnoma nerazumljivo). »Die (scil. Rosamunde) geleitet von den Gästen, — nach drei Wochen aus dem Schlosse — er als Braut daheim soll führen«. (str. 50). »Und der Bräutigam versammelt, — was des Ostrovrhar Mannen« (str. 52.) »Die Strassen ziehen dort entlang — die Christen oft zum Kirchengang«. (str. 54.) »Doch weil der Tempel gar so weit, — blieb sie zu Haus' auch diese Zeit. — Es sprach sodann die Judenmaid: — Vom Sitzen ist mir unwohl schier, — erlaubt, geliebter Vater, mir, — dass ich zum Parke hin spazier'«. (str. 54.) i. t. d.

Razen teh in marsikaterih drugih gramatikalnih napak in nepravilnosti je v Strahlovih prevodih veliko napačnih akcentuacij in nečistih rim, trivialnih in nepoetičnih izrazov pa naravnost mrgoli.

Boljši od Strahlovih so Rudolfovi prevodi, dasi tudi oni niso nikakor dovršeni. Na pr.: »Wie mir meine Wangen bleichen, — wie mein Auge bricht und stirbt; — wie aus ihm die Thränen schleichen, — da umsonst um Lieb e's (kdo? mrtvo oko?) wirbt«. (str. 5.). »Der Abt und die Mönche sonst só kluge Leut'« (str. 59.) »Dem Fischer schon lange dies Sternlein strahlt, — ins Herz, welches früher noch lieblos und kalt, — es goss ihm die Liebe mit Glut und Gewalt(?) (str. 69.) »Wie lange noch blickst du dem Sterne zu«. (*Zu*blicken? str. 69.) »Zu lieben 'nen andern die Treulose spricht« (str. 70.). »Fühlt ich auch vor meinen Augen einen dunklen Schleier springen« (str. 110.).

Veliko čudnih izrazov se nahaja tudi v X-ovih prevodih. N. pr.: »Mit Hoffnungszagen spähen«, »Blitz und Donner schlagen«. (str. 119.) »War Gottes Bild zu schauen grabumfangen« (str. 122.) »Als frei sein Geist zum Himmel auf entschwebte, — entwuchs dem Herzen aus des Grabes Hallen — ein Rosenstrauss — so geht der Sage Wallen« (str. 138.). »Im Bild will einmal schauen er zur Stelle — des Himmels Freuden, deren Spuren thauen« (str. 143.).

Tudi H. Penn, čigar prestave so sicer precej dovršene in čigar prevod »Krst pri Savici« je jako zaslužno delo, se ni mogel popolnoma izogibati napakam glede slovnice in besedila. Izrazi, kakor »zur nächt'gen Weile« (str. 43.), »gegenreden« za »antworten« (str. 43.) so pač jako prisiljeni, ali celo nepravilni. Sledečega njegovega prevoda tudi ne bo nihče razumel: »Vom Unglück meiner Liebe sing' du, Weise, — und wie der elend ist, bestimmt zu enden — vom Pfeil durchbohrt, den Himmelsaugen senden«. (str. 117.)

Z ozirom na prostor ne kaže tukaj navajati vseh nepravilnosti, netočnosti in trivialitet; izbrati in sestaviti bi morali iz njih precej obširno — antologijo. Glede teh prevodov Prešernovih poezij bi moralo pač veljati namesto gesla »več Prešerna« parola »več poezije«.

Naglašati pa moram sledeče: Kdor me iz pičlih mojih literarnih poskusov ali osebno pozna, ve, da nisem filološki pikolovec. Nikdar bi mi ne bilo v glavo padlo, čitati katerekoli pesmi z namenom, da bi stikal v njih po slovniških nepravilnostih. Samo estetično, umetniško uživanje iščem v poezijah; dokler ga najdem v njih, mi ne pride nič drugega na misel. Tudi predrznih oblik in skrajne poetiške licence se ne bojim; nasprotno: kadar so umetniško le količkaj utemeljene, se jih naravnost veselim (na primer izvrstnega izraza: »fiedelauf, fiedelab« v Pintarjevem prevodu [str. 77.]) — samo da imam poezijo pred seboj.

Radi tega z veseljem konstatujem, da je v Vidičevi zbirki tudi veliko jako dobro prevedenih pesmi. Ti prevodi so potekli večinoma iz peresa izvrstnega našega prevoditelja A. Funtka in iz peres H. Penna, L. Dimitza, E. Samhaberja in — Prešerna samega. Pri teh prevodih velja pač bolj ali manj gori navedeni izrek Jeana Paula: ne pozna se jim, da so samo prevodi.

Pri teh dobrih prevodih bi se zdaj rad toliko časa zamudil kakor pri prej omenjenih slabših in rad bi tudi citiral par najboljših. Ker so pa naši čitatelji zvedeli iz teh vrstic, kar je slabega v tej zbirki, naj se sami prepričajo o tem, kar je dobrega v njej. Tudi tega bodo veliko našli.

Zdaj še eno besedico o zunanji obliki. »Kleider machen Leute«. Francozi, Rusi in Angleži ne potrebujejo več sijajne obleke — Nemci jih že poznajo in jih radostno sprejemajo v svojih salonih.

Mi ubogi kmetski Slovenci bi se pa vendar morali predstaviti vsaj — v salonski obleki, da vidijo tujci, da se znamo tudi gibati na gladkem parketu.

Glede ocenjene knjige pa se bojim, da nastane prepir zastran papirja. Ta ga bo smatral kot haut goût najnovejše secesije, drugi pa za preležan papir. In zakaj ni dobiti knjige vezane? V tem slučaju skromnost v opremi ni bila umestna. *Dr. Gojmir Krek.*

Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek, izdaje knjigarna L. Schwentner v Ljubljani. Izhaja šestkrat na leto, cena za leto 8 K.

Odlični ne le po zunanji obliki, marveč tudi po svojem bistvu, po svoji vsebini so nam »Novi akordi« v svoji prvi številki ko cvet, poln zdravja in svežosti, ko poroštvo kremenitosti, ki je naj nikdar ne pogrešamo pri novem podjetju.

Tak list, kakršen so »Novi akordi« v svoji prvi številki, moremo le toplo priporočati; umetnosti namenjeni, podajejo resnično umetnost, zadoščajo torej svojemu smotru. In umetnosti je nam Slovencem treba, treba nam je nagona, ki bi naj podkrepil in ojačil delovanje na glasbeno-umetniškem polju. Energično urejevan glasbeni list oploja ustvarjanje, pozivlje na dan skladatelje, izpodbuja jih k delovanju, in živahno stremljenje po boljšem in popolnejšem povzdiga okus in pa veselje do muzike in do razumevanja njenih oblik tako med ustvarjajočimi, kakor med glasbo uživajočimi muziki.

Glasbeni list more biti le v korist produkciji, živahnejše produktivnosti v glasbi smo pa doslej pogrešali v Slovencih. Kakor potrebuje beletristika in politika in vsakršna druga stroka duševnega delovanja svojega lista, ne more ostati brez njega glasba. Razni so pač načini, v kakršnih se more javiti glasbeni list; za naše razmere pritrditi je načinu, po kakršnem se hočejo urejati »Novi akordi«. Vokalna in instrumentalna glasba, petje in skladbe za razna glasbila naj se menjavajo v listu, vse naj pride na vrsto, ko ne moremo imeti svojega lista za klavir, svojega lista za gosli ali za petje i. dr. Vsakdo, ki se peča z glasbo, naj se bavi vsestranski i z drugimi skladbami, ki niso ravno njegovemu glasbilu namenjeni, in vsi se naj zanimajo za vokalno glasbo, za pevske skladbe, v katerih se zrcali najbolje inteligenca skladateljevega mišljenja, in v katerih iščimo najprej merila za ocenjanje skladateljevega znanja. Doslej je bila ta stroka skladanja, skladanje za en sam glas ob spremljevanju glasbila, najbolj zanemarjana v Slovencih.

V pričetnem zvezku nahajamo lepo zbirko vsekakor zanimivih skladb. Klavirske skladbe objavljajo nestor slovenskih skladateljev dr. Benjamin Ipavic (Poloneza) in eden najmlajših izmed njih, urednik listu, dr. Gojmir Krek (Slovanski capriccio) ter Risto Savin (Sarabande). Njim se pridružuje Emil Komel s »fugirano predigro« za orgle ali harmonij. Vijolinistom podaje Jos. Procházka »nocturno«, samospeve pa so vposlali Iv. pl. Zajc (»Seljanko, dušo

moja«), Leop. Pahor (harmonizacijo narodne »En starček je živel«) in Jos. Procházka (»Kaj bi te vprašal«). Z dvospevom je zastopan K. Hoffmeister (»Ločitev«), z moškim zborom Fran Ferjančič (»Oj slovenska zemljica«) in z mešanim zborom dr. Anton Schwab (»Moji devojčici«).

Iz tako bogate in raznovrstne vsebine zajme lahko vsakdo kaj zase, preveri pa se tudi, da je vsaka teh skladb dobra, da, mnoga izmed njih prav dobra. Skladbe dr. Kreka, Hoffmeistra in Procházke diči znak zrelosti in prešinja jih ob temeljiti tehniki in umetniški koncepciji zanos krepkega duha, navdaje jih poezija čutapolnega mišljenja.

Prvi zvezek »Novih akordov« spremljajo naše prisrčne simpatije. Naj najdejo »Novi akordi« odprte vse kroge gojiteljev glasbe in povsod vdane zaščitnike razvoja naše glasbe! Dobro delo je vredno podpore in vneme, saj donaša le korist in pa radost. *Dr. Vladimir Foerster.*

Javna produkcija gojencev »Glasbene Matice« konec šolskega leta 1900/1901. dne 12. julija. —

Srčno pozdravljamo vsako priliko, katera se da glasbe učeči se mladini, da nastopi v javnosti in pokaže pred širšim občinstvom svoje muzikalne zmožnosti. Pa tudi občinstvo se zanima očividno za javne šolske produkcije; dokaz temu natlačeno polna koncertna dvorana. Še bolj pa učenci in učenke same. Kdor je opazoval rdeča lica gojencev, nastopivših pri letošnji produkciji, ko so se vrnili z odra in sprejemali čestitke prijateljic in tovarišev, ali si ogledoval obraze onih, ki niso bili popolnoma zadovoljni z uspehom, temu je morala biti ta mladostna navdušenost, oziroma samo-kritična nevoljnost pravi užitek. Spominjal se je menda onih vročih trenotkov, ko je on sam stopil prvikrat pred širše občinstvo, poln navdušenja in nad, pa tudi poln tesnih čutov.

Ni dvoma, da so šolski koncerti velikega pedagoškega pomena. Predno razume učenec vso kritičnost svojega položaja, navajen je pred tujimi ljudmi muzicirati, prost in vesel kakor ptič v logu. Trema, ki vznemirja toliko in toliko izvrstnih svetovnoznanih glasbenikov pri nastopu in ki škoduje njihovemu uspehu, ostane takim učencem navadno neznan čut. K temu še pride, da izpodbujajo učenci drug drugega k vztrajnemu delu, videč uspeh součencev.

Radi tega obžalujemo, da prireja ravnateljstvo »Glasbene Matice« samo koncem šolskega leta javno produkcijo. Z ozirom na vzgojevalni pomen teh predavanj bi želeli, da se daje učencem višjih razredov večkrat, recimo trikrat ali štirikrat na leto prilika za javno nastopanje. Makari se naj tudi zahteva majhna vstopnina — starši, drugi sorodniki, prijatelji, znanci reprezentirajo občinstvo, s katerim se sme računati.

V tem oziru bi še sledeče predlagali: produkcije naj bodo kratke. Poslušalec mora biti zmožen, da zasleduje glasbo z vsem razumom in čutom.

Spored takih šolskih koncertov bi se moral sestaviti bolj raznovrstno. Dobro došli bi bili v prvi vrsti šolski zbor in svirači na lok. Dokler še nimamo šole za piskalce, bi bilo navaditi one učence, ki čutijo v glasbi svoj poklic, da bi se učili poleg klavirja vsaj tega ali onega instrumenta na lok. Potem bi se moglo in moralo gojiti igranje v ensemblu. Toda že sedaj bi bili učenci sami mogli spremljevati svoje tovariše-soliste na klavirju. Nič ne utemeljuje in okrepčuje trdne in nezmotljive ritmike tako kakor skupno igranje, zlasti pa komorna glasba, ki obenem tudi na poseben način pospešuje zanimanje in veselje do igranja.

Torej več kratkih javnih produkcij, pri katerih naj ne manjka zbora in ensembla.

Na posameznosti koncerta z dne 11. julija t. l. se z ozirom na 21 točk obsegajoči program pač ne moremo ozirati.

Nastopili so solo-pevci in pevke iz šole gg.: Frana Gerbiča in Mateja Hubada, pianisti in pianistinje iz šol gg.: J. Vedrala, Frana Gerbiča, Josipa Procházke in gdč. K. Praprotnikove ter dva violinista iz šole g. J. Vedrala.

Celotni vtisk je bil vsekakor časten tako za učitelje kakor za učence.

Kar se dostaje klavirja, kateremu je bil posvečen ogromen del programa, odlikovali so se po sigurni ritmiki, dobri prstni spretnosti, razumni rabi pedala, kolikor toliko resnem razmotrivanju in čutapolnem igranju posebno gdč. Ana Kilar iz šole K. Praprotnikove, gdč. Vida Prelesnik, Avgusta in Ema Nolli, Pavla Rozman in Hilda Schinzel in g. Rudolf Reich iz šole gosp. Procházke. Izredno nadarjena sta se nam zdela gdč. Prelesnik in g. Reich. Učenci iz klavirske šole g. Vedrala pretiravajo po mojem mnenju disciplino v udarjanju ter se v tem oziru že približujejo maniri.

V solo-petju smo se razveseljevali nad dobro intonacijo, lepo vokalizacijo, korektnim izgovarjanjem, razumno razdelitvijo dihanja in bolj ali manj krepkim in obsežnim glasovnim materijalom gospe Ferjančičeve, gdč. Minke Moos, E. Povše in M. Dev iz šole g. M. Hubada. Zadnja gospodična je menda ta večer čutila nekaj gledališke krvi v sebi. Zakaj zaman iščemo dobrih slovenskih gledališčnih pevk? Žalibog lahko sami odgovorimo na to za našo Talijo usodno vprašanje.

Omeniti moram še jako nadarjenega goslača g. Milana Lenarčiča iz šole g. J. Vedrala. On igra čisto, napreduje od dne do dne v tehniki leve in desne roke in seže v kantileni poslušalcu s svojim velikim in polnim tonom v srce.

Ni torej gola fraza, ako kličemo »Glasbeni Matici« ob koncu šolskega leta: Vivat, floreat, crescat! Ta želja nam prihaja iz srca.

Dr. Gojmir Krek.

Med revijami

Русскій Вѣстникъ — »Russkij Vjestnik», ki izhaja v Moskvi, ima v svoji julijski številki tudi kratko poročilo o zborniku »Slavjanskije narody«. Ta zbornik izdaje »Slavjan. blagotvoriteljno obščestvo« v Peterburgu. A. L. Lipovskij je opisal v posebni knjigi Hrvate. Kritik »Russkega Vjestnika« ni čisto nič zadovoljen s knjigo Lipovskega. Pravi, da je pisana suhoparno, da našteva pač nekaj statističnih podatkov, se peča s staro zgodovino hrvatsko, ne pozna pa prav nič današnjega položaja in narodnokulturnega življenja hrvatskega. Čitatelj odloži knjigo nejevoljen, ker ni izvedel iz nje ničesar o političnem položaju in razmerju med Hrvati in Madjari. Takisto nejasen in vihravo površen da je Lipovskij, kadar govori o hrvatski literaturi in o hrvatskih pisateljih. Kritik končava svoje poročilo o knjigi Lipovskega s temi-le značilnimi besedami: »Še enkrat ponavljamo, da nam je žal, da je dal Lipovskij tako malo mesta današnjemu življenju Hrvatov. Sicer pa je takšna vsa naša (ruska) znanost o Slovanih! Naši slavisti poznajo veliko bolj preteklost slovanskih narodov

nego pa sedanjost. In medtem ko mi izučavamo zgodovino in se potapljamo v globočino vekov, preseneča nas sedanjost z nepričakovanimi dogodki. Tam za Karpati je takrat, ko so slavili Madjari svojo tisočletnico, zapel Slovakom mrtvaški zvon. Podobna usoda grozi v bližnji bodočnosti Slovencem, morebiti tudi Čehom . . . Mi pa še zmerom brskamo po stari, srednovečni in novi zgodovini, a do najnovejše (današnje) zgodovine še nismo dospeli! Mi tako malo poznamo te umrle in pred našimi očmi umirajoče Slovake in Slovence . . . Dajte ruskemu občinstvu več živih in aktualnih etnografskih spisov današnjih Slovanov!« Veseli nas, da se je vendar enkrat oglasil ruski kritik, ki je povedal svojim rojakom, da so pravi ignoranti v modernem slovanoznanstvu.

Česká Revue se v julijski številki simpatično spominja »Ljubljanskega Zvona«. Dotično rubriko je spisal g. dr. Karasek. V rubriki »Iz slovanskih revij in listov«, ki jo ureja gosp. dr. Prusík, pa čitamo v poročilu o »Russki Mysli« prezanimivo statistiko o militarizmu XIX. stoletja »Oboroženi mir«, kakor imenujejo diplomatje v svojem žargonu današnji militarizem, stane evropske države na leto okroglih deset milijard frankov! Militaristna statistika XIX. stoletja, kakor jo je sestavil londonski »Peace Society«, pa nam kaže, kake vojne so bile XIX. stoletja in kake izgube na ljudeh in na denarju so provzročile.

	Ubitih ljudi:	Vojni stroški:
1800—1898 Anglija z Indijo . . .	810.000 . .	2.000 milijonov frankov.
1803—1815 Napoleonove vojne . .	5.000.000 . .	25.000 „ „
1812—1815 Anglija — Amerika . .	30.000 . .	1.400 „ „
1828 Rusija — Turčija	120.000 . .	400 „ „
1860 Španija — Portugal	160.000 . .	710 „ „
1830—1847 Francija — Alžir . . .	100.000 . .	950 „ „
1848 Evropske revolucije	60.000 . .	250 „ „
1854—1856 Krimska vojna . . .	790.000 . .	8.500 „ „
1859 Italijanska vojna	65.000 . .	1.500 „ „
1861—1865 Amerika — Anglija .	951.000 . .	50.000 „ „
1860—1865 Francija — Mexico . .	65.000 . .	1.000 „ „
1864 Dansko — Prusija	10.000 . .	360 „ „
1866 Prusija — Avstrija — Italija .	95.000 . .	1650 „ „
1864—1870 Brazilija — Paraguay .	330.000 . .	1.200 „ „
1860—1874 Anglija — Nova Zelandija	25.000 . .	275 „ „
1870—1871 Francija — Nemčija . .	365.000 . .	12.875 „ „
1877 Rusija — Turčija	344.000 . .	6.452 „ „
1878—1880 Anglija — Afganistan .	80.000 . .	875 „ „
1884 Francija — Tonkin	30.000 . .	? „ „
1885 Srbija — Bolgarija	15.000 . .	775 „ „
1894 Kitaj — Japan	25.000 . .	1.500 „ „
1897 Grško — Turčija	? . .	160 „ „
1898 Amerika — Španija	90.000 . .	4.000 „ „
1800—1899 Anglija — Afrika . .	190.000 . .	800 „ „
1899 Anglija — Transvaal . . .	17.000 . .	6.000 „ „

Potemtakem je poginilo največ ljudi v Napoleonovih vojnah, namreč 5,000.000; najdražja vojna je bila med Anglijo in Ameriko leta 1861—1865 (50.000 milijonov frankov). *A. A.*

Naše obnebje

Astronomski koledar za avgust. Merkur se vidi v začetku meseca kot jutrnica. — Venera sveti kot večernica na zapadnem obzorju. — Mars se nahaja precej globoko na jugozapadnem nebu ter zapada 1. dne avgusta po $9^3/_4$, zadnjega dne pa ob $8^1/_2$. — Jupiter stoji v mraku v bližini meridiana na jugu; zapada 1. avgusta po $1^3/_4$, zadnjega dne pa ob $11^3/_4$ po noči. — Saturn stoji v mraku blizu Jupitra ter zahaja v začetku meseca pred $2^1/_2$, na koncu pa ob $12^1/_2$ po noči.

Splošni pregled

Razstava na ljubljanski umetno-obrtni strokovni šoli. Dne 7., 8. in 9. julija je bila na tem zavodu zanimiva šolska razstava, zanimiva osobito zategadelj, ker smo prvič opazili moderno smer in imeli priliko ocenjevati njene učinke na naš umetni obrt. Razstava je obsegala vse glavne stroke, katere goji zavod: umetno vezenje in čipkarstvo, pohištveno in stavbinsko mizarstvo, strugarstvo, rezbarstvo in figuralno podobarstvo, osobito pa pouk v risanju in modeliranju. Risbe učencev in učenk so pričale, da veje danes nov veter po naših obrtnih šolah. Stari gipsasti modeli in njih dolgočasno, mučno kopiranje izumira, na njih mesto pa stopa risanje po sveži naravi, po rastlinah in po človeškem telesu. Uspehi so kar naravnost nepričakovani, bodisi glede oblike, bodisi glede barv. Barve so sploh zopet prišle v svojo veljavo in povsod oživljajo izdelke. Na premnogih risbah smo opazili, da učenke in učenci najprej rišejo naturni objekt, poleg tega pa postavijo njegovo uporabo. In ravno v štilizaciji naturnih objektov leži glavni moment modernega umetnoobrtnega risanja. Risbe (akti) po živem človeškem telesu so istotako dokaz, da šola stopa v soglasju s sedanjimi zahtevami časa in da razpolaga v tem oziru z jako nadarjenimi učenci. — Praktični izdelki so bili v mnogobrojnem številu razloženi: vezenine in čipke od najpriprostejše tehnike do najfinejših japonskih in kineških del, od navadnega čipkarskega uboda do bogate bruseljske čipke; lični rezbarski objekti in izborno modelirani predmeti po naravi; dela učencev v strugarskem oddelku in pohištveni mobilijar, kipi podobarskih učencev in končno izdelki pletarjev — vse to je preobilno, da bi se mogli na tem tesnem prostoru spuščati v detajle. — Razstava je bila jako dobro obiskana, kar priča, da se občinstvo zanima za zavod. Tako je tudi prav, kajti šola je s svojo razstavo vnovič dokazala, da je tega zaupanja vredna. Končni uspeh vsakega obrtnega šolskega zavoda je zavisen od medsebojnega delovanja občinstva in šole. Želimo, da to delovanje raste in napreduje v prid našemu domačemu umetnemu obrtu! —*i*—

† **Grof Gjuro Jelačić** brat znamenitega hrvatskega bana Josipa Jelačića, podmaršal v pokoju, je umrl minulega meseca na svoji grajščini Novi Dvori na Hrvaškem v 96. letu svoje dobe. Grof Gjuro Jelačić je bil odličen vojak in se

je odlikoval zlasti na italijanskih bojiščih l. 1859. No samo zaradi njegove vojaške hrabrosti bi ga ne omenjali, nego zato se ga spominjamo, ker je kot visok vojaški dostojanstvenik in kot podban ostal značajen Hrvat in ni zatajil svojega slovanskega prepričanja. Bil je delaven rodoljub, ki je krepko podpiral vse politične in kulturne težnje hrvatskega naroda. To je bila pravzaprav tudi le samo njegova dolžnost, ali jugoslovanstvo ima toliko renegatov, da zaslužijo taki kremeniti možje, kakršen je bil Gjuro Jelačić, naše posebno občudovanje. Slava značajnemu Slovanu Jelačiću!

† **Bolgarski metropolit Klement** je umrl minolega meseca v Sofiji. Klement je bil sila popularen, slaven rodoljub, ki se je l. 1877. kot prostovoljec udeležil vojne proti Turčiji. Za Stambulove strahovlade je stal neomajen na strani rusofilov. Po smrti Stambulova je vodil deputacijo v Peterburg in je dosegel spravo z Rusijo. Klement se je svoj čas pečal tudi s književnostjo ter je tudi kot pisatelj na dobrem glasu. Spisal je med drugim par dram iz bolgarskega življenja ter urejal neki literarni časopis.

† **Dr. Jožef Pajek**, kanonik mariborski in bivši gimnazijski profesor, je umrl minolega meseca v 58. letu svoje dobe. Pred nekaterimi leti je bila izdala »Slov. Matica« njegovo delo: »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev«, ki je jako važno za folkloristiko. Pisal je tudi v razne časopise, zlasti v »Kres«.

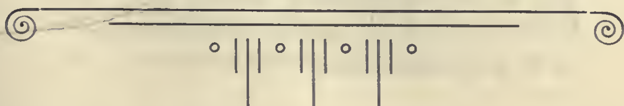
Spomenik Radoslavu Lopašiću, znamenitemu hrvatskemu zgodovinarju, so odkrili sredi minulega meseca v Karlovcu. Doprsni kip iz kararskega marmorja je ustvaril Rendić, in hrv. listi pravijo, da spada ta kip med najboljša dela Rendićeva.

Nemška stenografija na ljubljanskih gimnazijah. Na obeh ljubljanskih gimnazijah se učí samo nemška stenografija, čeprav potrebujemo Slovenci dandanes v prvi vrsti slovensko stenografijo! In krvava ironija je to, da mora nemško stenografijo učiti slovenske dijake tudi g. prof. Novak, ki je spisal dva učbenika slovenske stenografije, ki ju je oba strokovnjaška kritika obsipala z izredno pohvalo. Če to ni abnormalno stanje, potem sploh ni nič abnormalnega na svetu! In če se v Ljubljani ne poučuje slovenska stenografija, potem sploh ne vemo, kje naj se uči! Ali res ni nikogar, ki bi povzdignil na pristojnem mestu svoj glas v prid slovenski stenografiji, v obrambo narodnih pravic in v obrambo — zdrave pameti?!

»Programmi«, »Jahresberichti«, »Izvestja«... »naših«, t. j. na slovenskem ozemlju stoječih gimnazij in realk letajo sedaj okoli raznih uredništev in pričajo na ves glas, kako inferiorno pleme smo mi Slovenci po svoji krivdi. Narod, ki nima srednjih šol v svojem maternem jeziku — kaj je pravzaprav dandanes takšen narod? In narod, ki takšnih svojih šol ne zahteva na podlagi državnih osnovnih zakonov energično na pristojnem mestu — kakšno bodočnost ima pač takšen narod? . . Ob tej priliki poudarjamo, da se nam zdi čisto nelogično, če neka gimnazija, katere nižji razredi so utrakvistni, višji pa nemški, izdaje vendarle slovenska »Izvestja«. Čemu metati ljudem peska v oči in prikrivati resnico! Na Slovenskem je dosedaj nimamo nobene slovenske srednje šole, torej tudi ni dosledno, če se o nemški šoli izdajejo slovenska izvestja!

Ljubljanski Zvon

Aloa cvete.

Legenda.

Aloa, Aloa! Ali res spet
cvete skrivnostni tvoj, čudesni cvet?
Klije na dan ti iz srčne globine
pa se popenja do solnčne višine!

Hej, kak ponosno to v zraku stojí,
više in više stremí, hrepení!
Luči, življenja se hoče navžiti,
vlage nebeške želí se napiti.

Bujno leskeče pri listu se list,
nežno poslikal jih božji je kist . . .
Dražest vse bistvo ti nežno ovija,
sama iz tebe diší poezija . . .

Sto let! . . Ah, Aloa, dolgo je to!
Sto let krotiti vsa čuvstva tako!
Sto let v brezradostnem samstvu medleti . . .
Mogla si li brez ljubezni živeti?

Nememu zdaj koprnenju je kraj,
zlata svoboda ti cvete sedaj . . .
Želje sto let zadržavane vroče
šinile zdaj so na dan ti — cvetoče!

Aloa, Aloa, zdaj triumfuj!
Krasna nevesta, sedaj se raduj!
Ura je sreče ti prišla vesela,
venec poročni na glavo ti dela!

To je tvoj véliki svatbeni dan,
tvoj se oživil stoletni je san . . .
Solnce, tvoj ženin, pošilja pozdrave
in te poljublja z neskončne višave.

Solnce te ljubi — ah, kólika slast!
Kólika dviga pač k njemu te strast!
Više in više k izviru življenja,
k svojemu vzoru se duša ti vzpenja . . .

Aloa, Aloa! . . Vsakih sto let
samo po enkrat zdaj cvete tvoj cvet . . .
Nekdaj pa vsako si leto cvetela . . .
Kam pač ta doba je srečna odspela?

Kje je ta bajni, ta blaženi čas,
ko te obseval ves čar je in kras?
Bila najlepša si gozdna cvetlica,
bila med rožami ti si kraljica . . .

Kdor tvoj zagledal kdaj kras je in čar,
drugih cvetlic več ni bilo mu mar;
tebe le gledat je vsak dan zahajal,
s tvojoj krasotoj oči si napajal.

In kdor okusil tvoj duh je kedaj,
bil je zamaknjen v nadzemeljski raj;
nič več ni maral za druge dišave,
k tebi ga vlekel je duh iz daljave . . .

Pa se zaklel ves cvetlični je svet,
Aloa, Aloa, zoper tvoj cvet;
rože zavezo so sveto sklenile
in iz zavisti se vse zarotile.

In iz vrtóv so, lesóv in poljan
tožile cvetke Bogú noč in dan;
noč in dan z listki so cvetke šumele,
noč in dan prošnje iz čaš jim puhtele:

»Bog, ti naš stvarnik, naš večni vrtnar,
ali že nič več mé nismo ti mar?
Vse nas prezira in nas zaničuje —
Aloo sámo ves svet občuduje!

»Ah, vso krasoto ti dal si le njej,
njena prelest in njen čar sta brez mej . . .
Reve smo vse zapuščene cvetlice,
kadar razcvete se Aloi lice!

»Niti metulj od nobene strani
ne prileti k nam noben več v té dni;
v čašah se naših noben več ne ziblje,
kril pestrobojnih nad nami ne giblje.

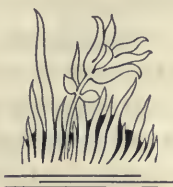
»Sram nas je, ah! Pač gorjé nam, gorjé!
Nam od sramote že vene srce . . .
Nam zraven Aloe ni več živeti . . .
Ah, od ponižanja nam je umreti!«

Slišal je Bog ta šepet in ta vzdih,
stok iz cvetličnih čaš tajen in tih . . .
Pa se usmilil zavidnih je rožic,
gizdavih in ljubosumnih ubožic . . .

»Posihdob Aloa vsakih sto let
samo po enkrat pokaži svoj cvet! . .«
Čule glas božji ta vse so cvetlice —
Aloi bedni stemnilo se lice . . .

Aloa, Aloa! . . Vsakih sto let
samo po enkrat rodí se tvoj cvet;
samo po enkrat k izviru življenja,
k solncu se, ljubljencu, duša ti vzpenja . . .

A. Aškerc.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

XVIII.

Zvečer tistega dne, ko se je bila izrekla obsodba, je ležala Manica na svojem trdem ležišču, mirna, brez vsake vidne razburjenosti . . .

Bilo ji je, kakor bi se ji bil odvalil težak kamen od srca, ko je bilo končano . . .

»Hvala Bogu!« je vzdihnila sama pri sebi. »Zdaj je konec zaslišavanja in izpraševanja, konec nevarnosti, da bi se zagovorila, da bi izdala očeta!«

Da je imela prestati desetletno ječo, za to se ni zdaj niti najmanj zmenila. Deset — dvajset let — celo življenje, to ji je bilo vse eno! . . Kaj ji je bilo zdaj še do življenja, kaj do prostosti! . . Očeta je morala rešiti — in vendar . . .

Misli so ji poletele nazaj v preteklost, in podoba za podobo ji je vstajala pred očmi . . . S čudovito jasnostjo se je spominjala vseh dogodkov svojega življenja izza prvih otročjih let. Vedela je še natanko, kako obleko je imela kot triletno otroče, vedela vse, kje, s kom, kako se je kdaj igrala, kod je spomladi trgala cvetje, kod je v svoji mladostni razposajenosti skakala in letala . . . Zavedala se je tudi, kako je postajala večja in večja, kako se je njeno življenje polagoma izpreminjalo, kako je postajala z leti druga . . . Prav živo se je še spominjala, kako je bilo takrat, ko sta jo oče in mati prvič vzela v cerkev s seboj. Kako dolga se ji je zdela tistikrat pot do župne cerkve! S kakim svetim strahom je prestopila prvič cerkveni prag, s kakim strmenjem so begale njene oči od oltarja do oltarja, od podobe do podobe! . .

In kako je bilo takrat, ko je šla prvič za procesijo sv. Rešnjega telesa, belo oblečena, z vencem na glavi! Ah da, ta venec — tudi pozneje ga je še nosila! . . . Spominjala se je, kako so ljudje, ko je bila odrasla, delali opazke radi njene lepote, opazke, ki jih tedaj niti razumela ni . . . Zavedala se je tudi, kako se je začelo njenega srca počasi lotevati neko čudno, sladko hrepenenje, kako ji je začel ugajati ta in oni mladenič, kako se ji je začelo srce od-

pirati ljubezni . . . Kako lepa je bila ta ljubezen, v kako sladkem skladju je bila z drugimi njenimi čuti, s pobožnostjo in iskrenostjo, s katero je molila vsak dan k Bogu, k svoji patroni in k devici Mariji! . . Saj tistikrat niti vedela ni, da je tisto hrepenenje, tisto tiho veselje, ki ga je občutila ob pogledu lepega mladeniča, ljubezen! Še manj pa je vedela, da je to hrepenenje, to ugajanje nekaj nedopustnega, nekaj pregrešnega! . .

Potem pa je prišel novi župnik s svojimi novimi nauki in nazori! . . Od tistihdob pa se je pojavljalo neko nesoglasje v njeni notranjščini, od tistihdob se je začelo neko bojevanje v njenih prsih, ki je bilo posledica njenega prizadevanja, da bi zatrla v svojem srcu vse naravne gibljaje, da bi napravila iz njega zgolj oltar, na katerem naj bi vedno in vedno plamtel samo plamen one nadnaravne ljubezni, ki odpre baje edina človeku vrata nebeška . . . In ona je ljubila, ljubila je iz vsega srca, iz cele duše svojega Boga, svojega Kristusa in prečisto devico Marijo ! . .

Toda včasi je vendarle obtičalo njeno srce tudi še pri kakem posvetnem občutku. Navzlic vsemu temu se je še včasi izpozabila! . .

Ko jo je bil tistikrat v gozdu presenetil Dolfe, takrat ni povesila pogleda! . . . . . Zakaj ne? . . . . . Zakaj ji ni prišlo na um, da bi bila bežala pred njim? . . . . . In postalo ji je hkratu tudi jasno, kar se je bilo zgodilo tistikrat. Čudno, do tega trenotka se je onega dogodka in vsega, kar je bilo ž njim v zvezi, spominjala le napol . . . . . Često je naravnost dvojila, da je bilo vse tisto res . . . Zdelo se ji je, kakor bi bila enkrat le sanjala o tem . . . Zdaj pa je stalo hipoma vse jasno pred njenimi očmi! Zavedala se je vsakega posameznega čuta, ki ji je tistikrat prešinjal srce . . . Za vse je znala zdaj, vse je vedela! . . . Njena pretirana pobožnost je bila res povod, da je bila šla z Dolfetom šmarnic iskat — a kar ji tistikrat ni bilo prišlo do zavesti, prišlo ji je zdaj! . . Zdaj se je natanko spominjala, kako dobro, kako sladko ji je bilo ob mladeničevi strani, kaka nepopisna slast ji je pretresala život, ko jo je privil k sebi, ko ji je pritisnil poljub na ustnice . . . Tistikrat je bila omamljena, zdaj pa je vsak čut lahko posebej analizovala . . . Da, zavedala se je zdaj one slasti, zavedala tudi, da je omagala v tej slasti . . . Ali s čim je grešila, tega še vedno ni znala! . . Njene misli niso bile nečiste. Njeno srce je sicer omagalo v nasladi, a hrepenelo ni po njej! . . Ali je mar že čutenje samo na sebi greh? . . — —

Čim bolj je preudarjala, na kak način je zaslužila grozno kazen, ki jo je bila zadela, tem manj je mogla umeti vse to . . .

Glava ji je postajala pri teh mislih trudna, težka . . .

Neka zaspanost ji je legala na oči, in semtertja jih je zaprla za nekaj časa . . .

»Ko bi bil ostal vsaj otrok pri življenju, lahko bi bilo še lepo! ..

Ta misel ji prešine hipoma možgane. Pri srcu jo zaskeli, a takoj jo obvlada spet apatija . . .

»Ali kaj — zdaj je vse eno! . .«

»A — ha-a-a!« —

Zazevalo se ji je. Toda namesto spanca se je je lotevala samo neka omotica . . .

»Izgubljeno — vse izgubljeno! . .« je mrmrala in zapirala ter odpirala s težavo oči . . .

»In vendar sem molila — in vendar sem častila Marijo kakor malokatera mojih vrstnic, in storila sem vse, kar je bilo v moji moči! . .«

Vedno bolj v pretrganih stavkih je govorila, naposled so bili njeni vzkliki brez vse logične zveze . . .

»Ah, moj oče! — —«

»Marija — Marija . . .«

V glavi se ji zavrti . . . Njene oči zastrme . . . Pred sabo vidi nebeško prikazen! . . Marija, obdana od bleščečega svita, je stala ob njenem vznožju . . . Prijazno se ji je smehljala ter ji ponujala nazaj venec, ki ji ga je bila strgala nekdaj z glave . . .

Skloni se napol s svojega ležišča . . . Da, to je bila Marija, Marija, taka, kakršna kraljuje gori nad zvezdami, taka, kakor si jo je vedno predstavljala . . . Njeno nebeško lice je bilo tako milo, tako sladko, in vedno zopet se ji je nasmihavala, vedno zopet ponujala ji venec! . .

Njenega srca se loti za hip odpor.

»Čemu naj mi bo zdaj venec, čemu? . . Prej — prej . . .«

Hkratu pa ji postane spet mehko, in prsi ji napolni ona nebeška sladkost, katero je občutila takrat, ko je po cele ure preklečala pred oltarjem zamaknjena v Marijino podobo . . .

Povzdigne roke in začne moliti, moliti iskreno, goreče kakor nekdaj . . . »O Marija, Marija! . .«

Molila je h kraljici božji spet kakor v tistih lepih srečnih časih — dokler se ni naposled razpršila prikazen ter je objel sen njeno trudno, do smrti izmučeno glavo . . .

XIX.

Da je Škrjanec kadil viržinko, je moralo biti že kaj posebnega. Navadno je nosil s seboj mehur s tobakom in pipo . . . Ob cerkvenem shodu ali kakem semnju, sploh kadar ga je imel malo v glavi, si je kupil tudi smodko za dva novčiča. Prižgal jo je, a gledal, da mu je kolikor mogoče kmalu ugasnila, in potem jo je glevil ter sukal med prsti celi dan, dokler ni šel spat, a izkadil jo je navadno šele drugega dne po tistem.

No danes pa ni bil ne cerkven shod, ne semenj, nego čisto navaden delavni dan je bil, a Škrjanec je kadil, prav pošteno kadil, celo viržinko, a slamo, ki jo je bil potegnil iz nje, si je bil vtaknil za uho, kakor delajo fantje, kadar gredo k vojaškemu naboru.

In tako je krevsal počasi, z nekoliko upognjeno glavo in na levo stran nagnjenim životom črez vas. Vsakega pa, ki ga je srečal in ga je hotel poslušati, je nagovoril ter mu rekel: »Ali si slišal, kaj se je zgodilo? . . Tisto našo iz konsumnega društva je noč vzela, pa denar tudi, kolikor ga je bilo! . . Vse strele, saj pravim no, hihihi! . . .«

In popraskal se je za ušesom, udaril z desno nogo ob tla pa smejal se na vso moč, da so mu solze prihajale v oči.

»Kam pa je šla, kam? . .« ga povpraša nekdo.

»Kam je šla! — Vprašaš! . . I — v Rim! . . In ker je pot tjakaj dolga, je morala imeti seveda denarja s seboj! Hihihi — vse strele! . .«

»Ti si pravi klerikalec, da bobnaš in raznašaš take stvari po vasi! . . Molčal bi, molčal!« ga posvari neko ženišče.

»Kdo pravi, da nisem klerikalec? . . Klerikalec sem in bom! . . Sem pa tudi mož za to! . . Vse strele — nak — a . . . hihihi! . .«

»Če bi bil klerikalec, ne bi bil tak!« ugovarja ženišče.

»Kakšen tak? . . Ali nismo mar vsi enaki, klerikalci in liberalci? . . Spočetka, ko sem slišal našega gospoda župnika pridigovati, sem res mislil, da bodo vsem liberalcem že na tem svetu rogovi zrasli! . . Zdaj pa vidim, da je vse en vrag, klerikalec ali liberalec!«

In pomikal se je spet počasi naprej, dokler ni dospel do gostilnice, v kateri je začutil ljudi. Tam se je okrenil okrog vogla ter zavil noter . . .

V gostilniški sobi je bilo že več moških, ki so bili prišli drug drugemu pravit novico . . . V kotu pri majhni mizici pa sta sedela sama zase Dolfe in Baston. Poznalo se je že obema, da sta pila.

Prišla sta v gostilnico posamič, ne da bi bila vedela drug za drugega, a vendar oba iz enega in istega nagiba. Imela sta namreč oba že dalje časa skrbi radi tiste nečakinje župnikove in zdaj sta bila sila vesela, da se je bila stvar iztekla tako. Ker je bila odnesla denar, sta bila lehko prepričana, da se ne povrne več, in bilo se jima ni torej bati nikakih sitnosti . . .

»Vse strele . . . vina na mizo!« je zahteval Škrjanec, stopivši v sobo. »Hihihi, kaj pravite k temu, kaj? . . Jaz bi rad vedel, kako je našemu gospodu župniku zdaj pri srcu! . .«

»Pusti župnika v miru!« reče krčmar menda zastran lepšega, kajti kot liberalec je privoščil župniku prav od srca nezgodo, ki se mu je bila pripetila z nečakinjo. In ker je menil, da cika Škrjanec v prvi vrsti na razmerje, ki je bilo baje med župnikom in nečakinjo njegovo, pristavi še: »Župnik so iz mesa in krvi, kakor smo vsi drugi! . .«

»Kajpada!« potrdi Škrjanec. »Kaj sem rekel mar, da ne? . . Iz mesa in krvi, kajpada, hihihi! . .«

In nato se je govorica pletla dalje o tem predmetu, in vsak je uganil kako modro, samo Dolfe in Baston sta molčala zadovoljno in pila.

To pa menda ni ugajalo Škrjancu, kajti obrnil se je proti njima ter začel:

»Ti Baston in . . . Dolfe — kaj pa vidva pravita? . . Ali ni bila fino blago ta nečakinja župnikova? . . Pri moj' sedemnajst' tisti se pa že lahko postavi in potrka na prsi, ki je pokosil ta travnik! . .«

»To sem bil jaz!« vzklikne Baston v svoji toposti. Bil je sila bahat in se je zlasti glede žensk rad ponašal. Zavest, da se mu ne more zgoditi nič več, pa ga je bila še bolj ujunačila.

»Ka-aj, ti? . .« povzame Škrjanec. »Ali res, Dolfe? . . Jaz sem pa tebe sodil! . . Tak fant, kakor si ti, pa da ne bi . . .«

Te besede so bile izgovorjene tako, da so morale privzdigniti Dolfeta, ki ni bil nič manj domišljav nego Baston. In res se skloni pokoncu ter vzklikne: »Jaz pa pravim, da sem bil jaz! . .«

»Ni res — jaz!« ugovarja Baston.

»Ne — jaz!«

Tako je šlo še parkrat semintja, hkratu pa sta imela Baston in Dolfe vsak svoj vrček v rokah. In predno je mogel kdo misliti na to, da bi preprečil pretep, sta že neusmiljeno obdelovala drug drugega. Bila sta kmalu vsa razrezana in krvava po obrazih . . .

Škrjanec pa je le še hujskal, rekoč: »Zdaj pokaži, Baston, zdaj, če si za kaj!«

In res je ta še bolj napel svoje moči. Ker je bil vrček že ves razbit, je zgrabil Dolfeta za lase in vrat ter ga podrl na tla . . .

A zdaj je apostrofiral Škrjanec spet Dolfeta, rekoč: »Kaj, Dolfe? . . Takemu se pustiš? . .«

To je podžgalo spet Dolfeta, tako da je mahnil še z večjo silo po svojem nasprotniku . . .

Krčmar in še nekateri drugi so priskočili, da bi ju raztrgali na dvoje. Škrjanec pa je kričal: »Pustite ju, hudimana, kaj to vam mar! . . Naj se, če se hočeta! Ali mar vas katerega boli to? . . Toliko liberalca sem pa že jaz, da pustim vsakemu pretepavati se, ako se mu ljubi! . .«

Ko so naposled Bastona in Dolfeta vendar le ločili in sta bila drug za drugim s krvavo glavo odšla iz sobe, si je velel Škrjanec iz samega veselja nad tem, kar je videl, prinesti še eno viržinko... Smejal se je tako, kakor morda še živ dan ne, in venomer je vzklikal: »Kaj takega pa še ne — strela vendar, hihihi!« . . .

Tako so se razvijale razmere v Poljanah in bližale svojemu naravnemu koncu. Surovost je napredovala, slabe posledice razpora in medsebojnega sovraštva so se kazale na vseh straneh . . .

Trgovci, proti katerim je bilo naperjeno konsumno društvo v prvi vrsti, so bili omagali v boju . . . Eden izmed njih je bil že pred dalj časom zaprl prodajalnico ter pobegnil z doma. Nekega dne pa je prišla vest, da so potegnili njegovo truplo iz Kulpe . . . Preživiti ni mogel več sebe in svoje številne obiteli, zato je obupal. Zapustil je pismo, v katerem je bilo pisano: »Po zdaj veljavnih katoliških načelih jaz kot trgovec nimam pravice živeti, zato grem v smrt! . .«

No, in zdaj pa je bila tudi propast konsumnega društva neizogibna! . . Ustanovljeno brez etične podlage, porojeno iz sovraštva, ni moglo obroditi dobrega sadu! . .

Župnika je bila tista stvar ž njegovo nečakinjo hudo zadela. Zdaj, ko so jo iskali zaradi tatvine, je sam pravil, da ni sorodnica njegova. A s tem se je le še bolj osmešil! . . Ljudje so bili vsled tega še bolj prepričani, da je vse res tisto, česar so ga dolžili in kar so pravili o njem in o njej. In vse eno so ga delali odgovornega za to, da je bila pobegnila z denarjem . . . Prizanašali mu zdaj sploh niso v nikakem oziru več. Dvignilo se je vse zoper njega. Klerikalci in liberalci so si podali roke, da bi ga uničili . . . Vsi njegovi prijatelji so ga zapustili, da, le-ti so zdaj najbolj divjali zoper njega! . . In

kaj vse so si upali proti njemu! . . Ljudje, ki so mu poprej poljubljali roko, so hodili zdaj kar neodkriti, brez pozdrava mimo njega! In iz vsega tega, kar je bil uvedel na novo, so se očito norčevali! Ni bilo še dolgo, kar je bil razdelil nekake svetinje med člane onih društev, katera je bil ustanovil on, da bi se ti ljudje tako že po zunanjem razločevali od drugih. A kaj se je zgodilo? . . Neko noč so mu jih pometali skozi zaprta okna v župnišče ter mu pobili pri tem skoro vse šipe! . .

Vse, prav vse so mu storili, kar so vedeli, da ga bo bolelo in jezilo . . .

Nekoč se spomni nekdo besed tistega poredneža, ki se je bil o priliki, ko so se pripravljali na njegov sprejem, ponorčeval iz Poljancev ter jih posvaril rekoč: »Le gledite, da ne zapojete črez nekoliko časa pa tako: »Da bi od nas odnesel te hudir, namesto mira si prinesel nam prepir!« In brž so se združili nekateri ter poskrbeli za to, da je dobil župnik nekega jutra pred vrati župnišča na dva kola pribito desko z navedenim napisom.

Hodili so mu tudi pod okno zbadljive pesmi popevat . . .

Vse to ga je neznansko peklo in jedlo . . . Njegovo zdravje se je slabšalo bolj in bolj. Lotila se ga je huda živčna bolezen . . . Imel je grozne noči . . . Vsi njegovi čuti so ga varali, in imel je vse mogoče prikazni . . . Spal ni skoro nič. Včasi je precej zvečer zadremal za trenotek, a hipoma in brez pravega vzroka se je prebudil, in potem ga je minilo spanje za celo noč . . . Primerilo se je tudi, da so mu šele proti jutru zamižale oči, a to je bíla le nekaka omotica, ki je trajala morda kratko uro, in iz katere se je prebudil še bolj truden, še bolj obupan in bolan, nego je bil prej... Največkrat pa kar celo noč ni zatisnil očesa. Prišlo je tako daleč, da ga je že pri sami misli na posteljo pretresala groza. Ko se je začel nagibati dan, se ga je lotil vselej tako strašen nemir, da je včasi begal semtertja, kakor bi ne bil pri pravi pameti . . . In vedno mu je plesala pred očmi postelja, v kateri mu je bilo prebiti toliko neznosnih muk, toliko bridkih ur, kajti vselej, kadar je legel, so se začeli razni pojavi njegovega bolestno razburjenega živčevja. Zdelo se mu je med drugim, da mu škrbljajo miši po njegovem zglavju. Otepal je s pestmi po blazinah, metal jih v divjem srdu ob tla, mendral s koleni po njih, teptal jih z nogami, tako da bi bilo moralo biti konec vsake živali; a ko je položil spet glavo na blazino — prejšnje škrbljanje! . . Včasi mu je hipoma udaril v nos smod, kakor da bi se kaj žgalo. Odprl je vsa okna na stežaj, zaman —

smradu ni mogel pregnati! . . Drugikrat zopet so mu začele plesati goreče krogle pred očmi. Zavezal si je oči, da bi si pregnal neprijetno prikazen; a pomagalo ni nič, tudi z zavezanimi očmi je videl vse v svetlobi, vse v ognju . . . Nekoč je začul grozen krohot za pečjo, in zdajci se je začela proti njemu pomikati režeča pošast. On se je branil z rokami in nogami, a ni se je ubranil. Pokleknila mu je na prsi, režala se mu v obraz ter ga dušila, položivši mu roko za vrat.

Da bi se omotil, je pil, mnogo pil, a njegovi razvneti možgani se niso dali omotiti . . . Vse na njem je bilo trudno, v vsakem posameznem členu svojega trupla je čutil zaspanost, grozno zaspanost, samo glave ni hotel objeti zaspanec.

O, gospod Rajmund je bil zdaj obžalovanja in pomilovanja vreden, a obžaloval in pomiloval ga ni nihče! . . Dokler je mislil, da ima še kaj prijateljev, je semtertja potožil komu svoje stanje, a nihče ni imel zmisla in razuma za njegove muke, za njegovo grozno nesrečo! . . Nasprotno, dostikrat je naletel na ljudi, ki so se mu rogali, ki so se norčevali iz njegove bolezni . . . »Gospod župnik, oženiti bi se morali, oženiti!« mu je nekoč svetoval Škrjanec. On pa je pobegnil pred neusmiljenim človekom . . .

A njegovega napuha vendar vse to ni strlo . . .

Po noči, ko je bil tako sam, ko se je čutil tako onemoglega, tako brez vse pomoči, po noči je postal mehak, ponižen. A kadar je posijalo solnce, kadar je bilo konec njegovih muk, je bil zopet stari . .

Čim bolj je raslo število njegovih nasprotnikov, tem bolj je rohnel, tem bolj je pretil in grozil . . . In ker so preklinjali ljudje njega, preklinjal je tudi on nje s prižnice . . . Izročal je njih duše peklu in hudiču! . . Ošteval jih je včasi tako, da se je bilo bati, da mu ne začne kdo na glas v cerkvi ugovarjati . . .

Lotila se je bila njega in ljudi neka čudna razdivjanost, in on, ki je nekdaj silil ljudi v pretirano askezo, je moral gledati zdaj, kako se je ščeperila razuzdanost po vseh kotih, kako se je pojavljala nemoralnost pri mladih in starih! . . A ne, da bi bil priznal javno, da je tega tudi on kriv! . . Ne, vdati se gospod Rajmund ni hotel! Svoje krivde bi se ne bil obtožil za ves svet ne! . . In še zmeraj je rad pokazal svojo moč, ako je mogel!

Bilo je sredi decembra, ko prisopiha nekega popoldneva Tomaževa žena v župnišče. Poznalo se ji je, da je silno hitela, kajti čeprav je bilo mraz, da je škripalo pod nogami, ji je stal vendar znoj po čelu.

»Oh, gospod župnik« . . . je začela, »mojemu možu je tako slabo! . . Prav lepo bi vas prosila, če bi hoteli priti, da bi ga previdelil . .«

Žena je prosila iskreno, ponižno. A baš to je vzbudilo nemara v župniku nekdanjo samozavest. Zdaj je potreboval torej spet enkrat eden njegovih nasprotnikov njegove milosti! .. Ha, in baš ta Tomaž! .. Ej, kako dolgo, kako dolgo si je že želel tega trenotka! . . Zdaj mu lahko pokaže svojo moč! . . Zdaj ga lahko kaznuje za to, da se je bil dvignil zoper njega, kaznuje za vse, kar mu je bil storil! .. Neka razkošna veselost se loti njegovega srca . . . Pozabil je v tem hipu vse, pozabil celo svojo bolezen . . . samo misel, da se zdaj lahko znosi nad svojim najhujšim nasprotnikom, mu je polnila glavo . . .

Skloni se pokoncu, tako da je zrl na ubogo ženo zviška, in z odurnim glasom jo vpraša:

»No — ali je zdaj pameten vaš mož? . .«

»O mislim, da je! .. Nobenih neumnosti ne počenja. Samo molči zmeraj . . .«

»In koliko časa že leži? . .«

»Od tistega časa, ko nam je bil ušel v mesto in smo morali iti ponj, ni več vstal. Oh, gospod župnik, ko bi vedeli, koliko sem trpela ves ta čas! . . Nobene reči ni hotel zaužiti — samo kar sem s silo spravila vanj! . . Časi sem se morala skoraj tepsti ž njim, da je jedel. In kaj je spočetka vse počel! . . Če je le kaj zaropotalo v veži, pa je smuknil pod odejo, in ni ga bilo spraviti izpod nje, tako se je bal ljudi! . . Zdaj pa je že nekaj časa popolnoma miren . . . Ali slab je, slab, tako da ne bo nikdar dolgo! . . Zato bi prosila, gospod župnik . . .«

»Mhe, mhe, mhe — tako, tako! . . Ali pa tudi veste, da je vaš mož zaslužil to, kar ga je zadelo? . . Vaš mož je grešnik, velik grešnik! . .«

Župnik je govoril s trdim, skoro srditim glasom. Mica pa si je obrisala solzo in rekla: »Oh, moj Bog, seveda je grešnik! Kajpada je grešnik! . . Grešniki smo vsi . .«

Ali župnik, kakor bi mu ta zaključek ne bil ugajal, pripomni: »Ali še veste, kak je bil proti meni? . . Grešnik je, liberalec je ta vaš mož — zato pa naj se le pokori! . . On ne zasluži tolažbe, kakršno je odmenila cerkev poštenim kristjanom! — Jaz ne pridem! . .«

»Oh, gospod župnik, gospod župnik, prosim vas, kakor se prosi Bog v svetih nebesih! . . Kaj bi bilo, če bi umrl tako? . .«

»Ne, ne pridem! — — — Danes ne . . .« se popravi naposled, toda uboga reva ga ni več slišala. Glasno ihteč je zapustila župnišče ter se vrnila obupana proti domu . . .

Drugo jutro pa je župnik vendarle naročil cerkovniku, da naj pozvoni, češ, da gre previdet v Lipovec Tomaža . . .

Mica je vztrepetala resničnega veselja, ko ji je prišel nekdo povedat, da pridejo z Bogom. Hitro je pregrnila mizo z belim prtom ter postavila križ in sveče nanjo. In ko je začula zvonček, so se ji usule solze po licih, tako je bila ganjena. — »Kako so vendar dobri — gospod župnik!« je rekla sama pri sebi. »Kaka sreča to! . .«

In stopila je k možu ter mu poravnala kar z dlanjo nekoliko lase po glavi. »Veš, gospod gredo!« mu je rekla s solznimi očmi in blaženim smehljajem na ustnicah . . . Bila je tako srečna! . .

Tomaž se ni ganil, ampak je topo strmel v nasprotno steno. Bila sta ga že sama kost in koža, in bilo ni težko prorokovati, da so ure njegovega življenja štete. Njegovo stanje se ni dalo izlahka določiti. Preteklosti se ni zavedal več, a vendar ga je tiščalo nekaj težkega, nekaj neznosnega v glavi in v prsih . . .

Ko so se bila odprla vrata in je udaril glas zvonca iz neposredne bližine na njegovo uho, se je zganil, in bilo je videti, kakor bi bil zadel solnčni žarek njegovo medlo, motno oko . . . Nekaj se je posvetilo v tem očesu, in zaiskrilo se je nekoliko . . . Tudi njegov sicer vedno apatični obraz je dobil zdaj nekak izraz . . . A bil je še zmeraj miren.

. . . Ko pa stopi župnik k njegovi postelji, mu hkratu zastrme oči, a njegovih nog in rok se loti konvulzivno zgibanje . . . Zavedal se ni, a oni toki, ki proizvajajo v človeških možganih misli, so našli kar sami ob sebi in na čisto mehaničen način zvezo med seboj, strnila se je v njegovem spominu sedanjost s preteklostjo, in kakor tistikrat v cerkvi je zaklical:

»Ti si kriv, ti si kriv, ti si kriv! . .«

Njegov glas je bil sicer slab, a nič manj strašan in grozen nego tistikrat . . .

Župnik je zatrepetal po vsem životu . . . Hotel ga je tešiti, poskusil je dvakrat, trikrat nagovoriti ga, zaman — Tomaž je venomer ponavljal: »Ti si kriv!«

Naposled je župnik uvidel, da bi bolnika le še bolj razdražil, če bi se mu vsiljeval, in vrnil se je.

»Ježeš, Ježeš, Ježeš — Boga nesejo nazaj!« so javkale ženice, ko so čule, da cerkovnik tudi nazaj grede pozvanja. »Oj to je hudo, to je hudo, če morajo z Bogom nazaj! . .«

Neki moški pa je pripomnil: »Tomaž ve, da ga je zamaševal, le meni verjemite, zato ga ni pustil k sebi! . . Ali vam nisem zmeraj pravil, da ga bo? . . Vidite, pa ga je! . . Ko poteče leto od tistihmal, ko ga je, pa bo mrtev Tomaž, boste videli, da bo taka! . .«

Ta obletnica se nikakor ni dala nadzirati, vendar so bili mnogi, ki so slišali te besede, za trdno prepričani, da umre Tomaž baš ob letu, ko ga je župnik zamaševal . . .

»Ježeš, Ježeš, Ježeš — to je žalostno!« so še nadalje vzklikale ženice.

In res se je zvonček z odhajajočim Bogom nekam žalostno glasil . . . Nikomur pa se ni zdel ta glas žalostnejši nego župniku samemu. Zdelo se mu je, kakor bi bil to njegov mrtvaški zvon . . . kakor bi to cingljanje oznanjalo njemu smrt! . .

»Ti si kriv!« ta vzklik umirajočega Tomaža mu je iznova pretresel vse živce in mu vzel zadnjo moč . . . Moral se je opirati na cerkovnika, da je mogel naprej . . . Izkušal je samega sebe prepričati, da je Tomaž blazen, in da ne gre pripisovati besedam blaznikovim nikakega pomena; prigovarjal si je, da ni res, da bi bil on česa kriv, a vedno zopet se mu je pojavil pri srcu glas, ki je temu ugovarjal, ki mu ni dal, da bi se pomiril . . . In ta nemir je postajal hujši in hujši . . . Nekaj, kakor obup, se mu je vsesalo v srce, ga tiščalo in morilo . . . Skoro da bi se bil razjokal, tako slabega, tako onemoglega in nesrečnega se je čutil . . . In začel se je bati prej nego po navadi večera . . . Vedel je, da bo imel spet strašno noč, in tresel se je že pri sami misli na muke, ki so ga čakale . . .

XX.

»Zdaj bom vsaj spal!« je dejal gospod Rajmund sam pri sebi, ko je bil po večerji popil že tretji popolliter dobrega, močnega vina . . . »Zdaj bom vsaj spal!«

»Ne, ne boš spal!« se mu je oglasilo v prsih. Ne boš spal! . .«

Župnik se je prijel za svojo srčno stran, kakor bi hotel udušiti ta glas, a ni se mu posrečilo! . . Ravno tako malo, kakor so se dale pregnati miši, ki so škrbljale vsak večer po njegovih blazinah, ravno tako malo se je dal pregnati ta sovražni glas iz njegovih prsi . . .

Popoldne je bilo začelo mesti, in zdaj se je usipal droben, gost sneg s temnega neba.

Župnik je stopil semtertja k oknu in v luči, ki je prodirala od njegove svetiljke, je videl, kako plešejo po zraku snežene mačice, kako se vrte in sučejo in padajo . . . Vmes pa je tulila in piskala burja ter zaganjala se s tako silo ob vogel župnišča, da je bilo včasi čutiti, kakor bi se zid majal in stresal.

»Ha, nocoj vsaj vsake četrt ure biti ne bom čul!« se je tolažil.

»A zato boš čul pa to žvižganje in piskanje!« mu reče oni glas, ki je bil zmeraj v protislovju ž njim.

Zagomazelo mu je po hrbtu, in strani je šel od okna . . .

Sedel je spet k mizi.

»Ko bi se mi le že dremati hotelo!« je vzdihnil ter se žalostno ozrl proti postelji. »Oh ta postelja — da mora biti življenje urejeno tako! . .«

»Ne, ne bom spal — že vidim, da spet ne bom spal! . .«

Poklical je kuharico.

»Vode mi prinesi. Moral si bom že spet devati mrzle obkladke na glavo! . .«

»Bolje bi bilo, da bi ne bili toliko pili«, pripomni kuharica, a gre ter prinese mrzle vode v lavorju.

»Le spat pojdi!« reče župnik. A v istem hipu, ko je izrekel te besede, se zdrzne, in strašna vznemirjenost se ga loti . . . Stopilo mu je živo pred oči, kako bo spet, ko bode vse okrog njega spalo ter uživalo sladek počitek, on pa bo bedel in trpel ter se otepal onih groznih pošasti, ki komaj čakajo, da bi ugasnil luč in bi mogle planiti nanj . . . »Uuu« . . ., zatuli in mraz ga strese . . . Spomnil se je, kako se ga je loteval včasi v takih trenotkih obup, kako se mu je vsiljevala včasi strašna misel, da bi storil konec svojemu nesrečnemu življenju, kako je včasi samo še vprašanje obvladovalo njegovo zmedeno glavo, naj prime li za nož, ali za revolver — ali naj gre ter skoči v vodo . . .

Ko je prišel dan, si je seveda očital take misli, a zvečer — zvečer ni imel nikakega zaupanja več ne v se, ne v svojo moč . .

»Na, še ta nož vzemi s seboj in ga spravi kam!« je zaklical za kuharico, ki je hotela baš vrata zapreti za seboj. »Pa še to, na!« Dal ji je tudi škatlo, v kateri je imel shranjen revolver.

Kuharica ga je pogledala čudeč se, a rekla ni nič in je odšla.

»Ha, zdaj sem varen!« reče župnik, skoro zadovoljen, da je bil prišel na to srečno misel. »Človek nikoli ne ve, človek nikoli ne ve... No in zdaj pa vse eno poskusimo zaspati — morda pa pojde! . .«

Slekel se je le napol, si dal mrzel ovitek na glavo, ugasnil luč ter legel.

»Če zaspim v petih minutah, potem pojde, ako ne . . .«

In prizadeval si je, da bi zaspal. A čas je potekal, on je pa še vedno mislil, in z vsakim hipom mu je ginilo bolj upanje, da zaspi . . .

»Premakniti se ne smem, premakniti! . . Če se premaknem, si preženem spanje! . .« je dejal spet sam pri sebi.

In silil se je, da bi ostal na svojem mestu. A naposled ni mogel strpeti več in začel se je prevračati.

»Ne bom zaspal, pa ne bom!« vzdihne, in divji srd se ga loti. Sname si ovitek z glave ter ga vrže po sobi, potem pa si začne puliti lase z glave ter biti s pestmi okrog sebe . . .

Črez nekaj časa vstane, gre kar v temi parkrat po sobi, ne meneč se za to, da se je zadeval na vse strani, potem pa leže spet.

»Ah, blazino si denem na glavo, tako bo menda bolje!« . . . Bil je vesel te misli.

In res vtakne glavo pod blazino! . . Toda kaj je to? . . Ali so tudi v žimnici miši ! . .

Začelo se je bilo tisto šumenje in škrbljanje v njegovih ušesih, in zdaj je vedel, da pridejo kmalu tudi še vse druge prikazni na vrsto . . .

Čimdalje grozneje mu je postajalo. Spomni se Tomaža in hkratu ga vidi, prepadlega, mrtvaško bledega poleg sebe v postelji . . .

»Vstran, vstran, vstran!« je klical ter otepal okrog sebe z rokama . . .

»Vstran! . .«

A Tomaž se ni ganil z mesta. Ležal je poleg njega, vpiral svoje srepe oči vanj in zdaj je tudi že odpiral usta, da bi zakričal proti njemu tiste grozovite besede: »Ti si kriv!«

Ves preplašen plane pokoncu in hoče prižgati luč, toda na noben način ni mogel najti vžigalic. Gre zopet do umivalnika, potakne glavo v vodo, zadrgeče malo in se vrne . . .

»Ah, — narobe se uležem, narobe, potem bo morda!«

In zlekne se na posteljo tako, da je imel noge v zglavju, glavo pa v znožju . . .

»Da, zdaj bo, zdaj bo!«

Začelo se mu je vrteti v glavi, in res ga zapusti zavest . . . Toda nenadoma se zdrzne, in zazdi se mu, da čuje nekoga kričati pod oknom . . .

»Ha tukaj so zopet, tukaj so zopet ti lopovi! . .«

»Prišli so zopet, zasramovat me in popevat mi svoje zbadljive pesmi! . .«

Kolikokrat jih je že lovil, kolikokrat si je že prizadeval, da bi jih spoznal, kdo so, a vselej so mu bili ušli! Toda nocoj mu ne uidejo, nocoj ne! . . Čul je prav natanko petje — skoro besede je razločeval . . .

»Ha, tu so zopet! . . Lopovi, lopovi, lopovi, zdaj mi ne uidete, zdaj vas zasačim, in potem gorje, gorje vam! . .«

V svoji zmedenosti skoči naglo s postelje ter plane proti oknu... Okno, notranje in zunanje, je bilo hipoma odprto, in vedigabog kako se je zgodilo — župnik je telebnil s prvega nadstropja na tla! . . . Mogoče, da se sploh ni zavedel, kaj dela, mogoče tudi, da je zamenjal okno z vrati, ali pa da je v svojem hrepenenju po maščevanju prezrl le nevarnost ter skočil doli — bodisi že tako ali tako — tu je ležal zdaj v snegu napol nag . . . Nekaj časa ni vedel nič, kaj se je pripetilo. Toda ker se mu je sneg usipal na glavo, na goli vrat in na razgaljeni prsi, in ker mu je ostra, pekoča burja brila v obraz, se je vzdramil . . .

»Moj Bog, kje sem? . . Kaj se je zgodilo? . . Okrog mene je sneg, in burja vihra, jaz pa . . . Kje je moja odeja? . .«

Za hip se mu je zopet zmedlo, in mislil je, da ga zebe samo, ker leži razodet . . .

»Ne, to je sneg, resničen sneg!« zastoče ko poseže z dlanjo po snegu.

»Sneg, sneg — hu, kako je mraz! . .«

Hoče se premakniti, a v nogah začuti hudo bolečino. Zdaj je vedel, da je padel in da si je polomil noge. Prestraši se. Vstati ne more — kaj, ko bi . . . Pa ne, ne, tukaj tik župnišča ga ne bode konec! Zavpil bo, in čuli ga bodo! . .

A zavpil vendar ni, kakor bi se bal, da bi se prehitro ne prepričal o onemoglosti svojega glasu . . .

Toda poskusiti mora, mora! . . . Zbral je vse svoje moči in zakričal je, toda kakor nalašč je baš v tistem hipu še huje zavihrala in zabučala burja, tako da skoro samega sebe ni čul . . .

Zavpil je še enkrat — a s tistim neuspehom! . .

»Moj Bog, moj Bog, kaj bo? . . Pokoncu skloniti se ne morem, burje prevpiti tudi ne morem — ko bi se vendar že daniti začelo! . .«

Ali iz zvonika je odmevala šele ena črez polnoč! . .

Izkuša se spraviti po vseh štirih naprej, a na noge se ne more opreti čisto nič. Vsak najmanjši gibljaj mu provzroča neznosne bolečine . . .

In obtičal je spet na svojem mestu, opirajoč se na roke. Z neba pa se je neusmiljeno usipal sneg ter ga zagrinjal bolj in bolj. Spočetka se je topil na njegovem toplem životu, zdaj pa se mu je začel izpreminjati po obrazu, po vratu in po drugem životu v ledeno skorjo . . . In udje so mu čimdalje bolj dreveneli.

»Moj Bog, moj Bog, ali doživim še jutršnji dan? . .«

Nekaj kakor smrtna groza mu izpreleti telo . . . Iznova začne klicati, a burja je žvižgala in vihrala, kakor bi se rogala vsem njegovim poskusom. In res ni spravil nobenega poštenega glasu več iz prsi . . . .

Za trenotek ga zapusti spomin, a precej ga prešine spet misel, doživi li jutršnji dan. In če bi ga ne — če bi bil to zadnji večer njegovega življenja? . . Kaj, če bi umrl tako? . . Ali je pripravljen na smrt? . . Ali ni grešnik? . . Ali ni ves čas svojega duhovništva preveč mehanično opravljal svojega posla, tako nekako, kakor bi bila vera samo za druge, zanj pa ne? . . Ali ni izgovarjal v svojih pridigah često po nevrednem božjega imena? . . Ali ni bila to blasfemija, da je izpostavljal monstranco v politične svrhe? . . Kakšnega si je mislil on Boga, ko je pričakoval od njega, da se poda v podlo politično borbo zanj? . . Ali pa pri tem sam ni veroval v njegovo pomoč in je samo ljudi slepil? . . . Eno kakor drugo grozen, strašen greh zoper svetost in vzvišenost božjo! . .

Ah, zdaj je gospod Rajmund čutil veličastvo božje, zdaj je čutil, da je on reven črv proti Njemu, ki je vseveden, vsemogočen, a vendar neskončno usmiljen! . .

In začel se je kesati ! . Obžaloval je, da je bil nestrpen včasi celo do ljudi na smrtni postelji! . . . Ah, hako si je zdaj sam želel milosti božje! . .

»Moj Bog, moj Bog, svoje tolažbe mi ne odreci, in jaz je ne odrečem nikdar nikomur več! . .« tako je obljuboval, tako je vzdihoval! . .

»Ha — zvonček — čuj, čuj . . . prihajajo, prihajajo! — Gospod, jaz nisem vreden, da greš pod mojo streho, toda reci samo . . . Ne, ne — to ni, to ni! . .«

Spomni se, kako se je vračal dopoldne z Bogom od Tomaža, in ta spomin mu obudi nove bolečine v srcu . . .

»Ali sem res kaj kriv? . . Moj Bog, če sem res kaj kriv, odpusti, odpusti! . .«

In zopet se mu zazdi, da leži Tomaž poleg njega. Toda njegova lica so bila zdaj tako nekako izpremenjena — sladak mir je bil razlit po njegovem obrazu, in smehljal se mu je, kakor bi mu hotel reči: »Jaz te ne sovražim več! . .«

In tudi on mu reče: »Bodiva prijatelja, Tomaž! . .«

Postalo mu je hkratu nekam prijetno v tej druščini . . .

Oči so mu lezle skup . . . Omagale so mu bile že davno tudi roke, in zdaj je ležal iztegnjen na hrbtu kakor v postelji. Njegov život je bil že skoro popolnoma zameten s snegom . . . Neka dobrodejna utrujenost se ga je lotevala, legla mu po udih, in prijetna zavest, da bode zaspal, ga je prešinjala . . . »Ha, zdaj zaspim, zdaj zaspim! . . Zdaj zaspim in si odpočijem! . .«

In res je zaspal . . .

* * *

»No, zdaj bosta pa skupaj ležala,« so pravili prihodnjega dne drug drugemu ljudje; kajti tisto noč, ko se je bil ponesrečil župnik, je bil izdihnil tudi Tomaž svojo dušo . . .

Toda to se ni zgodilo.

Župniki in taki gospodje imajo svoja odlična mesta na pokopališču, in tudi gospodu Rajmundu so bili njegovi duhovni bratje odločili pri cerkvenem vhodu prav tik cerkvenega zidu jamo, dočim so jo bili za Tomaža izkopali v nekem bolj oddaljenem kotu.

Pač pa jima je skupaj zvonilo, in tudi skupaj so ju bili prinesli v cerkev . . .

Seveda je stala župnikova krsta bolj v ospredju, Tomaževa pa bolj zadaj, in tudi to prednost so dali župniku, da so ga zagrebli pred Tomažem — a vse to ni nikogar vznemirjalo, niti mrtvecev samih ne . . .

Malo čudno pa se je vendarle zdelo nekaterim, da sta morala ta dva velika nasprotnika tako obenem stopiti pred sodbo božjo . . .

»Glejte no,« so vzklikali ter zmajavali z glavami, »zamaševani in oni, ki ga je zamaševal, kar oba hkratu! . . Kdo bi si bil to mislil! . . Pa seveda: človek je človek, in vsi smo v božjih rokah! . .«

* * *

Nekoliko tednov po tistem so Poljanci zopet sprejemali novega župnika.

Baston se je vedel na čelu gasilnega društva to pot še vse samozavestneje nego nekdaj pri sprejemu gospoda Rajmunda.

Bil je danes brez tekmeca. Prejšnjega učitelja ni bilo več. Radi prepirov, ki jih je imel s svojo ženo in ki so postajali naravnost pohujšljivi za vso okolico, so ga bili premestili. Kdo je bil bolj kriv, ali on, ali ona, se ni dalo prav dognati. Če bi se smelo verjeti Škrjancu, o katerem so trdili, da ima dober nos za take stvari, tudi žena učiteljeva ni bila posebno vzorna . . . Večkrat je namreč pravil o njej: »E — ta vam je liberalna, ta, kar se tiče ljubezni! . . In tako sem vendar učakal, da so enemu zrasli rogovi, pa še ta je klerikalec, hihihi! . .«

Istina je bila, da sta se učitelj in njegova žena včasi ne samo prepirala, temveč celo pretepavala, in da niti med šolskim poukom ni bilo vselej miru . . .

Tako se je bilo zgodilo, da je moral učitelj strani. Na svojem novem mestu je poskušal najprej, če ne bi šlo spet z liberalizmom. A ko se je uveril, da tla za to niso ugodna, je začel kar sam na svojo roko snovati konsumno društvo, in sicer natanko po vzgledu onega, ki je bilo v Poljanah storilo tako žalosten konec . . . S tem je dosegel to, da je postal imeniten po celi deželi, kajti po vseh časopisih se je čitalo njegovo ime. Eni so mu zabavljali, drugi so ga hvalili, a njemu je bilo to vse eno, samo da se je videl tiskanega.

Pri sprejemu Rajmundovega gospoda naslednika pa se Poljanci nikakor niso tako trudili kakor tistikrat, ko so sprejemali njega. Ljudje so bili postali nekamo ravnodušni za take stvari. Tako je bil čitati pri sprejemu en sam napis, ki se je glasil:

»V imenu miru vas pozdravljamo!«

Prav jasen ta pozdrav morda ni bil, a novi župnik ga je umel. Bil je moder mož in vedel je takoj, po čem hrepene njegovi župljani. In da bi jim pokazal, da se strinja ž njih željami, jim je precej prvo nedeljo s prižnice zaklical:

»Ublažimo svoja srca! .. Začnimo novo življenje! .. Ne bodimo ne liberalci ne klerikalci — bodimo predvsem ljudje!«

Poljancem pa je zadrhtelo srce spričo teh priprostih, a vendar tehtovitih in prisrčnih besed, tako zelo so se bili zaželeli sloge in miru, tako zelo so se jim bile pristudile dosedanje neplodne politične borbe! . .

»Da, bodimo predvsem ljudje! . . . .« so ponavljali s trdnim sklepom, da se hočejo odslej ravnati po tem lepem nauku . . .

* * *

Tomaž je počival že nekaj časa v hladni zemlji, ko so začeli govoriti najprej po Lipovcu, potem pa po celi župniji, da je on v svoji blaznosti zadušil Maničinega otroka.

Neki Ulčar, človek, ki je zaradi svojega slabotnega telesa, a bolj še menda radi prirojene mu apatije do dela samo postopal ter se plazil od hiše do hiše, je izbleknil nekoč, da je bil tistikrat pod oknom in da je na svoje oči videl, kako je Tomaž zadušil otroka.

Ko so ga ljudje izpraševali, zakaj ni prej povedal tega, je na vsa ta vprašanja odgovarjal dosledno:

»I — kaj meni mar drugi ljudje! . .«

In ko je prišla cela zadeva pred pristojno oblastvo in so ga tudi tu zaslišavali in izpraševali, zakaj je molčal ter pustil, da je po nedolžnem trpelo ubogo dekle, je tudi tu venomer ponavljal:

»I — kaj meni mar drugi ljudje!«

Ravnodušnost in malomarnost, s katero je odgovarjal, je navdajala s srdom vsakega, ki ga je slišal.

Obnovilo se je kazensko postopanje proti Manici, ki se je končalo ž njeno oprostitvijo . . .

Državnega pravdnika namestnik, ki je pri prvi obravnavi zastopal obtožbo, je triumfiral, nekdanji predsednik sodnega dvora pa je zrl v tla, ko je čul vse to. Bilo ga je sram, morda prvič v njegovem življenju! In od tistihdob ni baje nikdar več trdil, da je »priznanje poglavitni dokazov«. Ta pretresljivi zgled otroške ljubezni in požrtvovalnosti je bil ganil celo njegovo odrevenelo srce ter omajal njegove starikave nazore.

A na Maničino usodo vse to ni imelo nikakega vpliva . . . Njeno življenje je bilo strto, uničeno . . . Popolnoma apatična je zapustila ječo ter stopila pod milo nebo . . .

Prišedši domov, se je nema ozirala okrog, kakor bi se več ne spoznala v domači hiši . . . Šele črez nekaj časa se je oklenila matere okrog vrata in se bridko razjokala . . . Saj je bilo to edino, kar je storiti mogla! . .

In zdaj živi svoje tiho, mirno življenje, a nje lica se ji nočejo razjasniti več . . . Ljudi se ogiblje, kolikor more . . . Vsak dan pa, če je le mogoče, gre na pokopališče in tam joče na očetovem in na — otrokovem grobu . . .

O njeni nedolžnosti je zdaj vse prepričano, in vendar kažejo včasi otroci s prstom za njo ter si dopovedujejo:

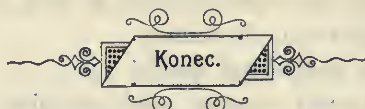
»Vidiš, ta je bila pa že zaprta! . .«

Njeno življenje je navzlic njeni nedolžnosti omadeževano! . .

A drugi? . .

Dolfe in Baston se počutita dobro! . . Razen onih brazgotin, ki sta jih tistikrat provzročila drug drugemu, ko sta se obdelovala s kozarci, ni pustilo njijino razuzdano življenje nikake sence na njiju. Oba sta na tem, da se oženita, in oba imata mlado, lepo, nedolžno in bogato nevesto . . . Brez dvojbe bosta oba srečna . . .

Tako je pač dostikrat v življenju! . .

Noviji hrvatski pjesnici.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao

Milan Marjanović.

(Konec.)

Kao da je Kranjčevićevim nasljednicima ostalo nakon velike oluje opustošeno polje, kao da su im očajne sumnje i misli ubile sav život — oni su se poplašili misli, uvukli se u sebe i počeli da lutaju poharanim poljima turobne duše (kao Nikolić i Domjanić) ili su odbjegli ovaj gorki sadanji život te se uživili u drugo, vedrije doba, u doba starih klasičkih kultura, helenske i pompejanske (kao Vidrić), nekoji zašli doduše malo bliže sadašnjosti, ali ipak daleko od ovog našeg života, u vedro doba igranja, ljubavi i ljepote, u romanski rokoko (Begović-Xeres de la Maraja), Jelovšek je htio pako ovaj naš život pročistiti i revolucijonovati te postavio tražbine nekog većeg, slobodnijeg, sočnijeg života budućnosti, dočim je Nazor odbjegao takodjer realnost, ranio se za starom hebrejskom poezijom, ali ubrzo zašao medju stare poganske Slavene i tu našao veliki okrepljujući dah majke zemlje, života i blagoslova.

Mihovil Nikolić, koji se javio još u sredini devedesetih godina, izdao je do sada jednu knjigu pjesama i jednu knjigu crtica (»Knjiga života« — zajedno za Tucićem) te je proizveo, osobito na

mladje, silan dojam. Javio se baš u ono doba kad i hrvatska »moderna«, u doba, kad se pričalo o umornim i izmučenim dušama, o rafinovanim nervima, o bankerotu naturalizma (kojega u nas nije ni bilo), o oživjelim legendama, o sjeni Swedenborga. Javio se u doba, kad je nastao kult duše, psihizma, u doba, kada su u jednu ruku Strindberg a u drugu Maeterlinck zanašali duše, u doba intimne umjetnosti. Nikolić je pjesnik »tihe lirike«, pjesnik jeseni, kada pada lišće, kada se za melanholičkih sunčanih zapada proteže od drveća tako turobne sjene. Njegovi stihovi odišu jesenjom sipljivom kišicom, mekani su kao maglica, šušte poput pošutjeloga lišća. Nikolić je pjesnik izgubljene energije, sav nježan i osjetljiv, pjesnik tihe čežnje, pjesnik novembarskih sutonâ. Tek jedno hoće da ima — jednu žensku toplu dušu, koja ga razumije, koja ima dobro srce i vlažno veliko oko, polak sestra a polak ljuba. Njegove su pjesme šapat sjenâ, što pričaju konac neke priče, kojoj ne znamo početka. Tek na par mjesta trgne se taj pjesnik, da se pečalno uspravi i ojedi nad životom (Na čistu srijedu, Lanac), ili da kaže zmiji misli i sumnje, da se ne uvlači u njegovo srce (»A kada mi dodješ do srca — onda ću smrskat ti glavu«). Njegova je melanholija slična onoj nekojih naših tužnih narodnih pjesama, puna čudnoga moduliranja, naliči često na onoj lički vječni otegnuti: »oj . . o-o oj . . oj . .«, što se razlijega od samotne planine k drugoj planini. Nikolić je jedan od najčišćih naših melanholika. On se silno dojmio mladje generacije, pa i ako je po osjećajima dosto jednoličan i ako je u zadnje doba pao donjekle u maniru, (to je u ostalom njegova originalna manira), ostati će uvjek njegova blaga poezija ugodno štivo u turobnim urama života.

Dragutin Domjanić nije još izdao zbirke svojih pjesama, ali je i on medju svim onima, koji znadu cijeniti čistu umjetnost, dobro poznat. Javio se nešto kasnije nego li Nikolić, a i nije mnogo napisao, ali su to pjesmice dotjerane, ostrog izražaja, pune krasnih slika, pune neke zgusnute boli. Domjanić je pjesnik polja na ugaru, pustoši, čemerna srca. U novije je doba postao nemirniji, pjeva šampanjcu, pjeva svojoj ljubavi, trza se, diže se.

Vladimir Vidrić nije tako bolesne duše kao ova dvojica. Znao je često rumena lica govoriti: »Ja sam zdrav, ja sam zdrav!« Zdrav je, ali u tom zdravlju nije pustopašan, nije razmetan. Vidrić je idealista prepun krasnih sanja, a nada sve on je vedar kao južno nebo. Nije pjesnik velikih koncepcija, ali umjetnik malih prekrasnih ljubkih slika. Prozvaše ga neohelenistom, a donjekle on to i jeste.

Pjesnik je lijepog, lagodnog i svjetlog prirodnog života, kako ga nalazi medju drevnim Nimfama, Panima, u Pompejima i druguda. Izmedju njegovih a fresco pjesama i Siemiradskovih slika ima nega laka srodnost, a ima u njega mnogo krijeposti jednoga velikoga Francuza. Vidrićevi su stihovi tako slikoviti i plastički, da pogadjajući u njihovoj intonaciji dobro duh dobe i predmeta, koji pjeva, evocira u par poteza kaku lijepu davnu sliku. Uvjek govori u slikama. Vidrić je vrlo malo pjesama izdao ali ih je to više spjevao. On i rijetko piše svoje pjesme, nosi ih u glavi i uživa, kad ih kome recitira svojim baržunastim glasom. Lutajući po svojem gaju, u onoj zagrebačkoj vedrini slaže pjesme, te ih čuva u sebi. Navesti ću ovdje samu jednu pjesmicu (»Pompejanska sličica«), da se vidi genre njegovog pjesnikovanja: »Tamo u dolu, gdje lovori šume — I srebrene vode teku: Kucaju srca —, crni satiri — Rumenog ovna peku. — Pod svietlim panjem penje se plamen, — Ožarene aršću grane, — Ogrud satiru sakriva Phryne — Obraze milovane. — A okol u okol skaču satiri, — Pak se rozima biju — Krčage nose, krčage vuku, — Sladjano vino piju. — I vjenčav se lišćem vinjage bujne, — Buku podižu divlju, — Kucaju srca, s ljupkog se gaja — Bijele nimfe ozivlju«. I ništa više? Ne! Zar nije to dosta?

Ali nije Vidrić jedini ovakov eksotik. Došao je s juga još jedan krijući se isprva pod čudnim pseudonimom Xeres de la Maraja, nazvav svoju ljubu čarobnim imenom Zoë Boccadoro (Zlatousta Zoë). Bio je i prije poznat kao Begović.

Milan Begović pjeva već dosta dugo, izdao je do sada dvije knjige pjesama (»Pjesme« i »Knjiga Boccadoro«), napisao mnogo pjesama, pa koji članak, mnogo malih ljubavnih pripovjedaka, dramoleta i dialoga. Izučio je dobro romanistiku, voli Heinea (koga je i prevadjao), pun je vatre, ljubavi, temperamenta i majstor stiha. U prvim je svojim pjesmama bio još nesiguran, nije znao pravo kojom da stazom udari. Bile su to pjesme nadarenoga mladića, ali taj mladić nije stvorio osim dvije tri pjesme (»O Lola bianca . .« »Arpadovom sinu« i još koja) ništa krepčega i izrazitijega. Bilo je to neko tapanje u neizvjesnosti. Tek kasnije je počeo da traži svoje osebne sujete. Pisao je razne »dramatske skerce« na način libreta novotalijanskih opera, pisao svoje polufantastičke čarobne ljubavne priče, pjesme i. t. d. Žar južnoga sunca, žar krvi i vatra ljubavi koja zatravljuje — to su obilježja tih radova druge njegove periode, ali to sve još nije bilo uredjeno: našao je sujete, ali nije našao još svoju pravu formu, svoj ritam. To je sve našao u čarobnoj »Knjizi Boc-

cadoro«, toj ljubavnoj himni, toj pjesmi vječnoj ljepoti, toj knjizi ljubavnih igara, razkoši i opojnosti. Nema tu oblaka, nema mraka, sve je vedro, žarko, polu naivno, polu rafinovano, polu čisto prirodno, a polu rococo. O čemu god pjevao, uvjek na koncu pjeva o svojoj Zoï, s kojom šeće poljanama, obalama mora i potoka, salonima, po suncu i noći. Vjenčava ju žutim zrelim klasjem, makovim cvijetom, cjeluje joj usne i nožice, radostan, bezbrižan, zatravljen. Prati ju u crkvi i gleda njeno lice u slikama svetica, sluša, kako sva priroda pjeva njoj. »Boccadoro« je knjiga sreće i naivne ljubavi, i ako su ju nekoji nazvali — svinjskom knjigom. Begović je naučio svoje stihove graditi od sjajnih stihotvoraca Talijana, a osvježio ih je i okitio najljepšim blagom naše pučke pjesme. Njegova je pjesma jedra i puna, nije monotona, teče gladko, začarava čitaoca. Većina su Begovićevih pjesama — slike, slike kasnije rennaissance, ili ranijeg rococoa te ta mješavina daje još ljubkiji čar njegovoj poeziji. Njega su dapače u premnogim pjesmama baš i nadahnule slike starih velikih majstora.

I ta slikovitost u poeziji karakteristikon je svih modernijih hrvatskih pjesnika. Za čudo je, da francuska teorija (Verlaine i Malarmé, koji je radio na muzikalnoj drami glasbe) o muzici riječi nije mnogo djelovala na našu poeziju. Nikolićevi stihovi su doduše vrlo muzikalni, a i Kranjčević pazi na to (n. pr. »Ciliču gusle . . resko i drsko, razbludno, milo . .«), ali ta muzikalnost nije tražena, dolazi kanoti sama od sebe, ali se za to slikovitost osobito ističe. Većina je mladjih pjesnika slikarima, često nije čitava pjesma drugo nego jedna lijepo komponirana slika harmoničkih boja. To se opaža već kod Nikolića, ali još više kod Vidrića, Begovića a i Nazora. A te su slike uz to jasne i plastične. Ta slikovitost i plastičnost daju našoj novijoj poeziji vrlo prijatan vid, a s umjetničke su strane veliki napredak prama starijoj patetičkoj, retoričkoj direktnoj, gotovo bi rekao referentskoj lirici, jer je veća i čišća umjetnost predočivati stvar nego opisivati ju ili deklamirati o njoj i o dojmu njenom na pjesnika.

I tako je eto iza nikolićanizma odmah izbila na javu nova, vedrija poezija. Nije se moglo na dugo zadovoljiti sa Kranjčevićevim pesimizmom, niti sa slabašnom Nikolićevom melanholijom. Trebalo je novoga proljeća. Vidrić ga je potražio u helenizmu i starom Rimu, Begović medju romanima, Jelovšek, po naobrazbi više sjevernjak, htio ga je ma i na silu stvoriti, a eto je došao i Nazor, da uskrsne stare slavenske mite, da ga dočara, kakovo dolikuje našoj naravi.

V l a d i m i r N a z o r je jedan od najinteresantnijih i najsnažnijih talenata nove hrvatske poezije. I on je pobjegao doduše od ovog

realnog života, koji ga ne zadovoljava, ali i ako se zaletio u daleku prošlost medju slavenske bogove, on se vratio samo k prirodi, jer ti su bogovi za njega samo simboli. Nazor je epik, i ako je napisao par dobrih lirskih pjesama. U mladosti talijanski naobražen naučio je tek kasnije hrvatski (on je Dalmatinac), i prve su mu pjesme bile talijanske. Pa kao što je i Preradović, isprva njemački pjesnik, izučiv dobro jezik postao jedan od najnacijonalnijih pjesnika, tako je i Nazor došao u kratko vrijeme do toga, da umije vanredno pogoditi pravi narodni ton i shvatiti duh. Zanesen isprva za Ariosta, počeo je u »Nadi« da pjeva bibličke sujete iz doba Salamuna (»Ruta Moabka« »Ahionama« i. t. d.) ili da kuša (ali uspješno) imitirati duh narodne pjesme (»Kosovo«, »Kraljević Marko«). Držali su ga zgoljnim artistom, a bio je »samo« krasan umjetnik epske žice, tako svjež, naravan i živ. Lanjske je godine donapakon izdao svoje »Slavenske legende«. Čini se kao da on tu stoji pod starom lipom te uz lutnju pjeva, priča, igra pred ulazom u sveti gaj i snubi slušaoce da se obrate majci Živi. Priča o Dabogu i rodnim poljima, o Čertu, o Davoru, Stojanbogu, o Ladi i Jarilu, o Bolačku, Mrakoču, Vuku, o Momiru i Grozdani; govori o moći Peruna, o dobroti Daboga, o Svevidu, o Pojezdi i Prijezdi, o dva traka prvog sunca. A onda još priča legende o Dunaju Ivanoviću i o njegovoj tihoj, blagoj ljubavi, o Lorani što odbija knezove a ljubi pjesnika, o Iliji Muromskom vjernom i velikom junaku, o Sepontu i Hrvatima, koji u tudjini ljube cure i usrećuju kraj, dok im Saracen zemlju otima; pjeva o tajnama Miroč-planíne, o Jerisavlji vili, o Živani majci i Ravijojli. I kad ga slušamo, u nama se nešto gane i budi, kao da puca stoljetni led, upaljuje se krv, kane suza tromica, kao da se budi stari duh u nama, Mnogi nisu razumjeli te legende, nisu razumjeli te simbole, jer i ako je genijalni Nadilo napisao Hrvatskoj o mitologiji gotovo dvie tisuće strana veliku razpravu kroz jedno 10—11. »Radova« Akademije, i ako je tu radnju popularno ekscerptirao Šegvić, naša je krasna mitologija vrlo slabo poznata. Ali napokon te »Slav. legende« su bile tek fragmenti, izdani za pokus. Nazor će sada izdati cijeli jedan mitički epos (jedini u našoj literaturi) »Živana« [1]) (boginja zemlje i života). Nazor svjesno

[1]) Kako mi je ta radnja poznata, a i onako će doskora izaći, kazati ću riječ dvije i o tome. »Živana« je mitički epos u tri pjevanja, a svako pjevanje u tri dijela. Epos počima sa grandioznim opisom Čerta (bog mraka i zime), kako gradi od leda i blata Goleč-kulu proti Vidu (bog otac dobra i svjetla) te pritisne zemlju zarobiv Živu (boginja života i plodnosti). Dok djevojke na zemlji plaču tužaljku za živom (metar starih hrv. nar. pjesama »bugarčica«), dotle čert šalje svoju djecu Balačka i Mrakoča da pritisnu maglom i ledom ljude i zemlju,

zastupa ideju povratka k zemlji, životu i prirodi, dakako samo princip, jer on se ne pača u ovaj današnji život. Ali taj pojav je znatan i navješćuje novo doba poezije i literature, jer on skicira i drugi jedan princip: narodnu kulturu, nadovezanje na tradicije — prekinuti pred hiljadu godina. U »Perunu« pjeva:

Nek znadete, kakva moć je u silnijeh u Bogova . . .
Nek znadete sudba vaša, da je s nama prepletena.
Oj, vi puci i narodi: uspomene mladih dana
I narodnoj duši vjekom ostati će krepka hrana!
Oj, vi puci i narodi: nit se briše, nit ostavi
Pečat što ga usred čela utisnuše Bozi stari . . . .
Sudjeno je, znam, doskora da pobjede zlobne Moći, . . .
Da što do sad svetost bješe, bude lažno i prokleto.
— Mladom suncu na ishodu svak upire radje oči! —
Ali ipak moć nam silna neće klonut, neće pasti!
Kad će Biesi sušom nagnut svaku klicu da uguše:
U pomoć će ono zvati novo Biće, Ime novo,
Al' pred njeg'vim oč'ma lebdit Božanstvo će Perunovo.«

Tko zna kako je naš narod još sav pun svojih mita, kako su narodne pjesme za pravo mitične, kako ta stara vjera »pod novim imenima« još žive, taj će znati što tu pjesnik misli, koji na usta gromovnika Peruna ovako govori. Ali Nazor je govorio još direktnije

---

a Paraha (bura na moru) da uništi brodare. Krasan je opis dolazeće zime i mećave i bijede ljudi. Svud zavlada pustoš. Dotle Parah razbija brodove, koji dolaze kući puni plodine. Krasan mitički opis dolazeče oluje i konačnog razapa. Živa ukočena dotle robuje u Goleč-kuli. Ali kad se dižu topliji vjetrovi s juga, polazi Čert samotan zemljom: puca led pod njegovim nogama, mekša se snijeg, hoće da se bori sa novom Zorom, ali ga natjeraju braća Pojezda i Prijezda (prvi i drugi trak sunca) natrak k sjeveru. Ali u to su vile odgojile krasno dijete Momira (rano proljeće), a on zatravljuje môme, ide zemljom, oživljuje travu. Krasno je prikazan taj mladjahni bog. Ali Čert hoće da ga uništi. Nato Zlata zove i budi podrijemanog Stojan-boga (sunce u marču) i on se napokon diže i leti u boj na koji je pošao da zove sve bogove Nava (raj, stan bogova, nebo) i onda nastaje vanredno opisani mitički boj dobrih bogova sa zlima, a za majku Živu. Taj simbolički boj završi porazom Čerta koji pobjegne ranjen daleko na sjever. Zemlja je opet slobodna. Ali se mladi momir uzobjestio, te se zaljubio u svećenicu Vidovu u Grozdanu i odveo ju iz hrama. Na to ga Vid kazni i Stojan usmrti nebeskom strijelom. Bogovi se spustiše sa svjetle Rajevine na zemlju. Vile vode Živanu na vjenčanje sa Dabogom (plodnost): pjevaju joj pjesme, a dotle žrec (svećenik) tumači ljudima, kako se Vid slici zmaja zagledao u Živu i kako mu je ona rodila svijet i ljude. Vile se opet zabavljaju pjesmom, a Živana dotle krijepi Srdana krepkog ratara sina Gorazdovog (mitičko-simbolički čovjek) to ga bodri na rad. A Dabog putuje zemljom poljanskom i dariva ju i okrene Zemovitu (simbol. ime) i priča mu o

apostrofirajući u jednoj svojoj pjesmi današnje pokoljenje ovako: »Vi momci blieda lica i misaona ćela; — Danci bez praskozorja, cvijeće bez latica; — Gore bez zelen borja, vi djeca ostarjela: — Dodjite k ovom hramu, do našeg cvjetnog plota, — Dodjite k ovom hramu mladosti i života!«

*

I tako vidimo, kako se polagoma naša poezija razvedruje. Ne zadovoljava se Tresićevim poetskim eklekticizmom, ne tjezi se i ne veže nikakovim vanjskim sistemom. Oslobadja se uopće tutorstva; za Kranjčevićem se silno digla vratomno visoko, ali onda klonuv najprije, polagano se opet vedri. Bježi doduše od realnoga života, ali mu se u principu primiće, pa će doći doba, kad će ona i osvježiti taj život. Baš u doba, kad u našoj pripovjedačkoj literaturi, koja promatra i študira realni naš život vlada kao temeljni ton »Morituri-«motiv, poezija počima da se zanaša »Resurecturi-«motivom. Jeli je zato lažna? Tko promotri njenu krepčinu, prirodnu svježinu i sočnost, taj to neće kazati. Možda tankoćutni lirici osjećaju kao stari mornari Kolumbovi na pučini miris zemlje, miris novog života. Ali ga možda samo propovjedaju? U jednom i u drugom slučaju je to dobro i utješno. A najutješnije je to, da čine to u sve ljepšoj i čišćoj umjetničkoj formi. A moramo osim toga uvažiti, da svi ti pjesnici nisu ni iz daleka prestali da se razvijaju, da su to mladi ljudi, da od ovih mladjih nema ni jedan ni trideset godina. Koliko možemo još od njih očekivati? Jeli možemo očekivati još velikih djela? Begović i Nazor dati će ih za cijelo (O Tresiću i Kranjčeviću ne govorim), a drugi će za cijelo dati još lijepih pjesama. Glavno je, da nestaje iz poezije diletantizma i početničtva i da se razvijaju izrazite individualnosti. A toga u novijoj hrvatskoj lirici ima.

budućnosti, radu i blagoslovu. »Danak je blizu, u kôm će, Zemovite, pobjeda tvoja — Oriti licem se zemlje: ti možni kralju, ti vrutče — Topline, obilja majke, temelju ponosne sgrade — Devore svježe krepčine, jakosti, žara dobrote — Baš ko i sunušce ono na svodu visokom.« I Zemovit oćuti »sreću života, radost i slast.« — Iz te epopeje miriše zemlja sa svim njenim sokovima. Priroda je tu tako potpuna i živo ocrtana, borbe tako velebne, a idilizam i rad i blagoslov tako čaroban i naravan da je divota slušati roman onih krasnih stihova. Protest je to proti asketizmu, velepjesan života, plodnosti i svjetla. Ti bogovi nisu ni prevarni kao grčki, niti mrki, bojovni kao germanski, to su snažna dobra bića, koja donašaju život sretan i veseo. U tom epu nema monotonije, stihovi su blagozvučni, metar se izmjenjuje, slike su žive i krepke, poznavanje prirode izvrsno, a ideja velika. Mora se znati, da je Nazor profesor zoologije, botanike, mineralogije, matematike i fizike, dakle baš največeg dijela prirodnih znanosti, osim toga ljubi prirodu i u njoj nalazi snagu i mir.

Pogumna Anka.

To vam pravim, take ni nikjer!
Lepa kakor sveža roža v vrtu,
zala kot na vzhodu rdeča zarja,
a neustrašena ko mož!

Da, neustrašena ko malokdo!
Doli za vasjo k studencu, čujte!
ko nobena, ona gre po vode,
naj še bolj bo temna noč.

Stare mamke in dekleta vsa
si ščebljajo o skrivnostnih vilah,
ki preže po noči na dekleta,
Anka pa se ne boji.

Še možaki, da ne govorim
o mladeničih nevstrašenih vam,
hvalijo in čudijo se Anki,
da se ne boji noči . . .

Zadnjič pa sem se zapoznil bil.
Kasno v noč sem vračal se iz mesta,
pred vasjo sem moral prek studenca,
če sem hotel v svojo vas.

Pa ko grem počasi, kaj zazrem?
Anka, in . . . kaj da ni bilo strah je,
strah po vode iti v pozni noči?
Spremljal jo je ljubček njen. —

Stanko Stanič.

Monolog pomladnjega večera.

Spisal Ivan Prijatelj.

Dober večer, prijateljica moja! Kako krasen večer nam je dal Gospod! Solnce je šlo za milost božjo, a v zraku je še vse polno dobrodejne svetlobe. Zdi se, da se noče zmračiti. Kako krasen večer v prirodi! Drevje je pognalo prve liste, drobne, nežne, mehke... Najlepše ima bukev: voljni so in gladki kakor atlas in na zlato se izpreminjajo. Kako čudovite so ob tej uri bukve v naših dolenjskih gozdih! Prelest!

Danes sem posebno vesel, da sem ostavil veliko tuje mesto. Tako dolgo, se mi zdi, sem že bival v njem. Bil je že čas, da sem se mu odtegnil. Postajalo mi je tesno in strašno med ogromnimi poslopji. Začel sem se bil bati dolgih ulic in cest, ki se v nemoči vijejo zdaj sem, zdaj tja, kakor da bi se hotele polagoma iztrgati mestu ter pobežati ven iz težkih zidin, se na široko vleči črez svobodno polje, osmukniti se borovega gozda tam na horizontu in si stalno uravnati svoj tek poleg reke, ki teče v daljne dežele, kjer se svobodneje diha in prosteje živi.

A sto malenkostnih vezi me je še vezalo na mesto. Uklenjen sem bil, in ob zimskih večerih — v tistem času, ko začne noč strašiti po velikomestnih ulicah in nedolžni otroci beže k materam pod domače krove — me je bila pričela obiskovati bleda melanholija, katere se bojim.

Prijateljica moja, kako težko je biti samemu! Ali potrebno je in koristno. Naša narava je taka, da smo tako radi z drugimi, da gledamo samo na druge, govorimo samo z drugimi in imamo skrb samo za druge. Ali potrebno je in koristno, da smo tudi radi sami s seboj, da gledamo pred vsem vase, govorimo s seboj in smo v veliki skrbi zase. — Postavim ženski spol. Velika sladkost in radost je za mladeniča biti v dekliški družbi. Tako se ti smejo, da ti je neizrekljivo pri srcu. Vesel si in misliš, da bi mogel vedno živeti med temi rdečeletnimi, živahnimi bitji. Ali ravno tu se motimo. Vsak človek živi namreč samo od življenske moči, ki jo ima v sebi. A ta življenska moč je talent, ki ga je vsakdo prejel pri vstopu v življenje, da ga ne zakoplje, ampak stokratno naloži. Zdaj boš tudi razumela, zakaj sem rekel, da se mora gledati vase, govoriti s seboj

in biti zase v največji skrbi, ker če to delamo, množimo svoj »talent« in stojimo na trdnem, ker stojimo v sebi. — Toliko še niso ljudje živeli na ulici, kakor živimo dandanes. Naši domovi pa so prazni in zato pusti. Res, predniki naši so živeli veliko na ulici, a iskali so tam utehe samo za svoje oči, in hodili so gledat pisane glumače in vratolomne vrvoplezalce. Nas pa boli duša, doma nam je neznosno: nam hrepene naše dušne oči po utehi. In mi hodimo ponjo tja, kjer se nahaja samo za telo — na ulico. Čudno, da ne spoznamo, da smo ravno zato bolj kratkovidni nego naši predniki, ki so se črez vse mere veselili prihoda komedijantov na trg. Oni so namreč vsako jutro spravili vse svoje reči doma v red in potem so šli z doma. Pomirili so svojo dušo, da jih ni bolela, ko so šli, da napravijo veselje telesu. In ker so imeli manj spravljati v red nego mi, so služili potem lože dalje svojemu telesu. A mi, ki ne živimo zastonj nekaj desetletij — stoletij za njimi, smo sprejeli od njih v dediščino večje prostore duše, zato je več praznote v njej. Naravno bi bilo, da bi zato bolj napolnjevali dušo, a manj telo, ki manj zahteva od potomcev nego od očetov in dedov. Popolnoma zanemariti telesa ne smemo. Za primer, kako se razvijaj naše duševno in naše telesno življenje, nam lahko služi učilna doba posameznega človeka. Dokler je deček še mlad, ga nihče ne sili h kakšnemu umstvenemu delu. Od jutra do večera lahko ostaja na trati pri mladinskih igrah. A pridejo leta, in deček mora v šolo; spočetka prevladujejo tudi v šoli telesne vaje, potem pričnejo odstopati vedno več časa duševnim, dokler jih ne porinejo čisto v ozadje. Popolnoma nikoli ne nehajo. To naj vam bo primera. — Mi ne živimo zastonj nekaj desetletij — stoletij za našimi zadovoljnejšimi predniki. Pred nami je že toliko rodov prisluškavalo duši in razvozljavalo njena vprašanja, da nas boli duša, ki smo bolj potomci očetov mesa nego duha.

Ako se zamisli človek, draga moja prijateljica, v razmerje sedanjih ljudi med seboj, se jim mora čuditi. Že poprej sem rekel, da smo nazadovali v dušnem življenju za svojimi predniki. Kadar so naši stari začutili kak nered v svoji notranjosti, popravili so ga hitro sami. Kadar so začutili potrebo telesa, šli so k drugemu telesu. Obračali so se torej v telesnih zadevah na bližnjega. Kadar jim je bilo na primer v duši težko, so se zaprli v svojo sobico in so molili. Tako jim je odleglo. Če pa so jih silile mišice, so šli na ples in zabavo. Zdaj pa smo zmedli zmešnjavo duše in telesa. In najbolj ponižujoče za nas je to, na kakšen način smo to storili: Vprašanja duše so naenkrat strašno navalila na nas, ki smo potomci mislečih

prednikov. Bog ve, morebiti smo si ubijali nekaj časa glavo ž njimi. A dolgo ne. Kajti kmalu nam je prišlo na misel, da bi nam dobro delo, ako bi se malo razvedrili in odpočili s tem, da bi se za hip posvetili telesu. Zahteve, ki jih stavi telo na nas, pa so lahke, ker je priroda že sama položila v nas njih rešitev. Lahkota in slast, ki ju ima v sebi zadoščevanje telesnim potrebam, pa sta nas omehkužili in nam vzeli ves pogum, poprijeti se resno vprašanj duše. Zanemarili smo jih, ali ona niso zaspala, ampak zrinili smo jih samo tako daleč v stran, da jih nismo vedno slišali. Toda odslej nam tudi telesno življenje ni napravljalo več onega mirnega, krepčalnega užitka kakor poprej. Ni bilo več onih blaženih praznikov telesa kakor nekdaj; vedno jih je motil strah, da se naenkrat razlegne iz daljave obupen vzdih odrinjene, zapuščene duše. Tako smo izvršili zločin nad seboj.

Nato smo postali odtrgane bilke. Telesno občevanje z bližnjim, ne napravljajoče nam nobene slasti več, nas je vendar navezalo na druge. V sebi nismo mogli ostati več, strah nas je bilo praznot našega doma. Začeli smo letati okrog znancev in prijateljev zavoljo dušnih nemirov, zagovorili smo, da nas boli duša. Utehe pa nam seveda ni mogel dati nihče, ker ni nihče gospodar črez našo dušo kakor mi sami. Tako smo postali siromaki. Vsega nam je manjkalo: nekaljenega užitka pri telesu in miru v duši. In nič ni čudno, da smo začeli blazno grabiti podse vse, s čimer bi navidez mogli potolažiti svoje pekoče potrebe. Tako smo razvijali svoje dušne in telesne lastnosti, da smo danes zašli ž njimi v strašno blato, v katerem tičimo sedaj vsi do vrata — v blazni egoizem. Iz sebe pa smo naredili — norce.

Ali niso norci ljudje, ki letajo okrog sosedov, naj bi jim za božjo voljo pomirili danes dušo, jutri telo, potem pa segajo tako danes kakor jutri kakor krokar po vsaki drobtini, ki se blešči izpred bližnjega njih pohlepnim očem. A ker ne poznajo sebe in svojih potreb, grabijo podse marsikaj, kar bi koristilo bližnjemu, zanje pa je brez haska. Tako delajo škodo onemu bližnjemu, od katerega bi radi, da bi jim oskrboval njih dušo in telo. Potem ni čudno, da stradajo oni in njih bližnji. Vse vpije danes o dušni in telesni lakoti. In to samo zato, ker žive ljudje v tem blaznem egoizmu in v tej kruti pomoti: ne da bi v stiskah duše iskali pomoči samo pri sebi in se v stiskah telesa vzajemno podpirali, se godi sedaj ravno nasprotno: po odgovore na vprašanja svoje duše hodimo k drugim, telesne dobrote pa grabimo z vsemi štirimi podse.

Draga prijateljica! Že prej sem bil mimogrede omenil ženski spol. Naj sedaj izpregovorim še par besed o njem, ali pravzaprav o razmerju moškega do ženske. Ž ženskami se sedanji človek najrajši obdaja, ker ima od njih največ telesnega užitka, ki ž njim začasno odriva potrebe duše. Obdaja se ž njimi tesno od vseh strani, ker misli, da ga bodo podpirale, kadar mu bo postalo težko, in bo mogel, naslonjen nanje, varno iti skozi ure bridkosti. A pri tem se vara. Misli, da si je napravil iz ženskih teles trden zid, izza katerega bo izgnal vse nadležne prosilce duše, v resnici pa si je napravil zid, ki mu vsak hip preti s pogubo. Sredi tega zidu mu začne namreč kmalu postajati tesno, zaduhlo, neznansko. Medli. Polagoma spoznava, da nima več kje stati, da je na zase odločeno mesto postavil zid, a zanj da ni več prostora v življenju, ker ga je prodal, zapravil. Konec njegov je neizogiben. To vse zato, ker je zakon narave o razmerju moškega do ženske pregrobo razlagal.

Več žensk v bližini budi vedno misel na grobo telesno uživanje. A ena sama ženska kaže kakor jeziček na tehtnici na ravnotežje, ki naj vlada med našo skrbjo za dušo in telo. Ena sama ženska postane lahko pod našim vplivom naša vodnica, ki nas vodi počasi, a neprestano više in više na goro harmonične sreče, v ono ljubezen, v kateri se telesno druženje tako čisto in božansko uživa kakor duhovno.

Na tej višini je namreč vse duh, in vsak užitek je njegov užitek. In ta sreča je v namenu našega prirodnega razvitka. Kdaj bodo ljudje prekoračili stanje brutalne pohote in uživali razmerje svoje do ženske tako kakor lepo lirično pesem, ki je daljni odblesk tega razmerja? Kdaj bodo stopili z globoko v blato povešenega vzvoda v njega ravnovesje, ki je ravnovesje sreče, o katerem ves čas govorim.

Sedaj se nam samo včasi mimogrede zasanja o tej pravljični sreči. Kadar nas obišče slovesen trenotek, takrat se spustimo v svoje notranje prostore in takrat jo zopet vidimo samo, otožno v velikih, praznih prostorih naše notranjosti, zopet slišimo enkrat njene mehke besede, ki so pravzaprav naše obtožbe. Za hip postanemo žalostni in pravimo zopet, da nas boli duša . . . . Ako ob teh prilikah pridržimo korak in se pomudimo le par trenotkov pri sebi, vidimo, kako gubica za gubico splahneva na čelu naše duše. Smehljaj se vrača na njena bleda lica kakor na mehki obraz mamice, ki je sprejela zopet svojega izgubljenega sina v svoje naročje. In toplo postaja zopet v naši hiši; puščoba in praznota izginjata kakor mrak

in megla v jutru. In zopet uživamo tihe nedeljske večere s solncem na strehi, bleskom na oknih in gorkoto na pragu.

Ko bi hoteli ljudje ostajati doma! Ko bi hoteli gledati vase, pa bi vedno vedeli, koliko življenske moči je še v njih. Ne bali bi se smrti, ker bi vedeli zanjo. Delali bi s svojo življensko silo, v lepem delu bi jo porabljali, slavno bi jo izrabljali, na njeno manjšanje bi gledali kakor na približevanje konca svojega dela.

Izginil bi strah pred smrtjo. Saj se bojimo smrti samo zato, ker ne vemo, kdaj pride, ker nimamo njenega prihoda zapisanega v sebi. S tem, da smo drugim prepustili, naj urejajo našo notranjost, smo vrgli tudi skrivnost svojega življenja in svoje smrti med druge. A oni ne umejo te skrivnosti, ki plava zdaj med svetom, in nihče je ne razume. Mi pa smo neprestano v nevarnosti, da se namah in nepričakovano izteče naše življenje. In niti minute nimamo miru. Kakor val smo, ki ne ve, kdaj splahne v morju. Svojo usodo smo vrgli s svojo dušo v svet, ki je kakor morje, kateremu ne veš globočine in vsebine. Po morju plava, in mi ne vemo, kje jo vrže morje na suho. Zanjo plovemo po nemirnem oceanu, neprestano plovemo, iščoč vala, ki nosi našo usodo, in ne vemo, kje bomo spustili sidro z življenja našega ladje, nastopajoč s svojo dušo, izlučeno iz morja na suho, svoj zadnji, neznani, zagrobni pot.

Ko tako govorim, me gledaš, in tvoje dobre oči, kakor da bi me hotele vprašati, zakaj ravno jaz tako govorim. Ti sama veš, da si me večrat vprašala, zakaj se vselej hitim poslavljati od tebe, kadar te poseti vesela druščina tvojih tovarišic. Ko sem ti odgovarjal, da mi tvoja tiha družba najbolj prija, se ti seveda nisem laskal — tebi sami je najbolje znano, da ti ne govorim nikoli gladkih, sladkih besed, — a drugi vzrok povzameš lahko iz tega, kar sem ti že in ti bom še povedal.

Ne misli, da v tej stvari nimam izkušnje, še manj pa, da ti jo prikrivam iz smešnega vzroka, kakor da bi bila ti prvo moje dekle. Ali boli me, ko mi v najlepših trenotkih — kakor na primer sedaj, ko tako po duši kramljam s teboj — vstaja pred očmi mala, čudovita ženska, o kateri ne vem, kaj mi je bila, ne vem, zakaj ne umrje v mojem spominu, in ne vem, zakaj me preganja. Jaz ji nisem storil nič žalega, in vendar se ne more noben moj dušni praznik tihega premišljevanja končati drugače, kakor da se mi prikaže pred očmi majhna sobica z zavesami in preprogami, visoka peč z žarečo odprtino, kot in v kotu v poltemi bela postelja, vsa obdana z ženskimi sanjami, ki vise že bogve koliko noči nad njo. Človek kakor jaz ne more niti

slutiti, nikar šele vedeti, o čem je sanjala samotna ženska vse dolge večere, ko živa duša ni zmotila njenih tavajočih misli. Ali če mi v traku zgodnje večerne lune, ki se krade skozi redke žaluzije, naposled zablešči pred očmi ta snežnobela postelja, na mehki blazini glava žene, obdana s prameni razpuščenih las kakor v sladkoneznanih slutnjah živeča nevesta pod vencem poročnim . . . oprosti, prijateljica moja . . . kaj ne, ti tega ne razumeš? . . ali meni je takrat hudo, da stisnem glavo med dlani in čakam, da me moj Bog reši te bridkosti. Potem sem utrujen in mislim navadno na tvoje jasno dekliško lice in tvoje spodobno spletene sveže kite. Potem mislim jako rad nate, ki si krepko slovensko dekle. Kakor ti meni, tako so stale v davni dobi našega rodu mladeničem slovenske mladenke ob strani, mladeničem, ki so branili našo ljubo grudo pred sovražnikom. Koliko sile in lepe moči je moralo živeti v njih, koliko svete ljubezni in krasnega navdušenja za domači, leseni, dimasti krov, kateri — trhel in siromaški — v resnici ni bil vreden, da bi se bila zanj prelivala dragocena človeška kri. Krov je bil ničeven, in če je našim starim pogorel, se niso žalostili za njim, ampak so hiteli med petjem in v veselju staviti si nov, trdnejši in lepši dom. A bila je ljubezen, živel je v njih ponos do vsega, kar so imenovali svoje. In, draga moja prijateljica, — ti razumeš — kadar mislim o naši zemlji in jo vidim malo, ubogo, z ničimer nezavarovano, obdano od vseh strani od sovražnikov, ter se vprašujem, kak čudež je ohranil ta košček našemu rodu, takrat, draga moja, se mi zgane nekaj v žilah kakor davno pozabljena, davno na novo več ne vzbujevana moč, ki nam pobeži po mišicah, ko čujemo stare povesti o slavnih, velikih delih. Verjemi mi, draga, še živi v nas ona moč, ki nam je ohranila zemljo naših dedov, še živi v nas, a globoko in neopaženo.

V takih trenotkih se me polasti hrepenenje po naši zemlji. Iz tujega kraja si želim v naše zaskrbljene dolinice, kjer je bilo včasi ob miru več pokoja in ob vojni več poguma in kreposti, a nikoli. toliko zlobe in ničemurnega sovraštva kakor danes. Ali zemlja je ista kakor nekdaj: Pohlevni holmci se ti odkrivajo drug za drugim. Ko greš po prvem, ne vidiš drugega, šele pod vrhom se ti pokaže: okrogel in ljubek kakor nerodno ostrižena glavica pastirja, ki pase na njem visokokolke krave. In ko greš dalje, se ti odkrije drugi, dalje tretji in konca jim ni tem ljubeznivim dečakom. A ozri se na desno in levo, in videl boš, kako so sedle ob obeh straneh mogočne, resne gore kakor postarne velikanke v temnozelenih, širokih krilih na zemljo. Ne menijo se za razposajeno deco v podnožju, ampak

se neprestano šepetajoč s temnimi jelovimi gozdovi v nizkih, globokih glasovih postarnih, modrih kraljic važno posvetujejo. V naših gozdih gre nepretrgano posvetovanje, in nikdar ne utihne sedaj nevoljni, sedaj pomirljivi govor reke, ki mogočno korači črez ravan, in vedno golče potoki, ki z vseh rebri hite v doline.

In ko poslušam vse te nikdar ne mirujoče, sedaj vprašujoče, sedaj nevoljno mrmrajoče glasove, ko gledam te dole, ki me vodijo vedno dalje in dalje v gorske jarke, kakor da bi me hoteli peljati k neznano kje zakopanemu zakladu, to ravnino, ki beži sem, beži tja, od gora do gora, ostajajoč vedno v isti legi, ko te tako vidim, moja domovina, in mislim na marsikaj, ki bi bilo bolje, da bi ne bilo — obrnil bi se naravnost nate in te z Gogoljem vprašal:

»Kaj hočeš od mene?«

*

Kaj hočeš od mene, domovina moja? Še živi v meni moč mojih dedov in njih visoki duh. Ko so zaplamteli po vrhovih kresovi, so prihajali gospodarji na prage svojih koč. Dlan so si devali na čelo in gledali v daljavo, kjer se je trgal ogenj od tal in se vzpenjal v zrak kakor junak v smelem boju. In potem so začeli prihajati molče iz svojih tihih dolin, izpod svojih pohlevnih, slamnatih krovov. In lepi so bili kakor javor v gozdu in zdravi kakor dob v seči.

Ti, draga moja prijateljica, slutiš, kaj hočem reči. Poleg javorja in doba so živeli leto in dan, kakor onadva so se borili z elementi in kakor onadva so bili krasni za pogled in ljubezni vredni za srce. Meni se zdi, da so v svoji samoti bolj umeli svojo zemljo, njene zakone in njeno voljo nego mi, ki živimo v tesni družbi in hodimo za svet izpraševat okoli bližnjih in daljnih sosedov, živečih v taki zmoti kakor mi. Sedaj zahajamo na shode in s shodov prihajamo žalostni, razburjeni, nepotolaženi. Z nevoljo vršimo svoja dela in potem imamo nemirne noči brez spanca. Čutimo, da imamo od dne do dne manj mesta, da bi stali na njem, delali na njem in na njem po delu mirno zaspali. Ali tega se ne zavemo, kdo nam ga jemlje. — Prijateljica moja, če ti je v spominu, kar sem poprej rekel o ženski in moškem, boš razumela, kaj mislim, ko rečem, da nam ga jemljejo oni, brez katerih pravimo, da ne bi mogli živeti. Saj morajo vendar ti, ki so nam tako blizu, tudi kje stati. In oni v resnici stoje. Na naših tleh namreč, in nam je tesno in bridko pri srcu, da menimo, da moramo vsak trenotek zadahniti. Ko bi mogli stopiti malo na plano, iz gneče, pa bi lože in svobodneje dihnili.

Naj bi bili bolj sami in bolj čisti! Potem bi zopet lahko molili, in ne mučilo bi nas toliko izkušnjav. Prijateljica moja, kadar hodim po naši zemlji, razodevajoči mi skrivnost prirodne čistosti, mi pride neka misel, ki mi vselej z vzvišenostjo napolni dušo. Pred oči mi stopijo slavni predniki, ki so hodili po razoru in z ljubeznijo gledali v zemljo, — si videla Segantinijeva orača? — Čiste in krepke misli jim je budila ta zemlja in jim radovoljno odklepala svoje skrivnosti in zakone. In v takih mislih so molili, in zemeljske moči so poslušale. Lehko si misliš, draga moja, kakšne želje mi ob takih hipih vstajajo v duši: kakor naša polja naj bi bil naš novi zarod — vsaka njiva je v njih skrbno obdelana in vsaka ima v deželi svoj prostor. Kakor dobro obdelano polje naj bi bil mali rod, če noče propasti.

V takih trenotjih me prime živa želja:

iti tja, v našo deželo, poslušati, kaj govori naša zemlja, kakor Antej si nasrkati novih moči iz nje, h kateri spadam kakor v materino naročje, postati močan in silen in pisati njene zakone v vsa debla naših gozdov.

To bi bil orakel kakor v Dodoni. Modrost naše zemlje bi govorila svoje proročbe, in domači sinovi bi zahajali še enkrat sem, predno bi se odpravljali v tujino. Tako bi vnovič zacvetla božja pota. Ne razpadale bi romarske cerkvice samotne po holmcih in ne čakale, kdaj jih zopet obišče ptica-selilka, ki obleti z otožnim čivkanjem parkrat njih rušeči se zvonik in odfrči kot poslednji gost tihega svetišča na dolge, dolge mesece v tuje kraje.

Orakel bi imeli kakor Grki v Dodoni. In močni in čisti bi v miru živeli s prirodnimi silami, katerim bi se po prestanem delu kakor po dovršeni nalogi radostnega srca prepuščali, da nas sprejmo v svoje naročje. — Potem bi več ne bilo naše življenje kakor podgorska pot, ki teče pod hribom, da se izgubi sredi gozda; pod milim nebom leži, in nihče ne ve, kdaj jo bodo razrili in razdrli hudourniki. Potlej bo ležala raztrgana mirno na mestu v blatu in neredu, in čakala, da njeno blato posuši solnce v debele grude, in da pride kmetič in jo površno zopet poravna in nasuje.

Bilo bi naše življenje ko gorsko jezero, mirno, a vedno živo, gibajoče se, a neprenehoma kakor eno samo zatopljeno oko, gledajoče vase in okrog sebe, zlasti pa neprestano vprto v nebo. Kakor baržunasta gladina gorskega jezera bi bila doba naših let. Na njej gre neprestano gibanje, cela pa predstavlja danes kakor jutri divno, pokojnoveličastno harmonijo: vsi valčki vstajajo iz nje in vsi gredo zopet vanjo. Takšno naj bi bilo naše življenje: polno gibanja

in polno cilja: velika simfonija. Potem bi bil tudi njega konec krasen finale. Kadar bi prišel, bi ne jokali več, ampak zavzeti in prevzeti od njega veličasti, bi ga občudovali in šepetali tiho molitev Njemu, ki je skladatelj harmonije sveta.

Kdaj nam bo vzplamtelo srce za to veliko harmonijo življenja, in kdaj pride njen glasnik v naša sela?

Ko si stavljam to vprašanje, draga moja prijateljica, oživi mi v duhu podoba genija našega rodu. Pred očmi moje duše vstane on, ki je prišel iz naše rase, da razvije njene lepe moči v zgled svojemu ljudstvu, on — Prešeren. Kadar se zamislim vanj in gledam in sledim razvitku moči naših v tem visokem duhu, njih stopnjevanju in žalostnemu pojemanju, takrat strmim, in groza me pretresa kakor pri prizoru globoko pretresljive tragedije, ki v njej pada duh enega celega plemena bogve na koliko časa. —

Toda kaj je tebi, moja prijateljica? Tvoje oko se leskeče kakor biser iz čarobnega jezera, o katerem sanjam. Ljubica, ti jočeš?

Pustiva! Povedal ti bom jutri tragedijo o Prešernu. Sedaj molčiva in čakajva, da gre žalost mimo. Z nočjo je prišla kakor nočna ptica in odletela bo pred solnčnim svitom. — Ali prekrasno bo vstalo jutri solnce. Morje luči se bo razlilo v svet, zaplameneli bodo oblački, zažarele naše gore, zazibale se v svetlobi naše vode, in bela cesta se bo videla, vijoča se v srce naše dežele. In po njej pojdeva midva, držeča se za roke, nepokritih glav, vsa kopajoča se v solncu...

Oh, bil sem pobožen nekdaj . . .

Oh, bil sem pobožen nekdaj . . .
Veličasten sezidal oltar
sem si v tvoje nedolžno srce,
daroval nekrvavi tam dar.

In klečal sem dan in noč
pred oltarjem svetim tedaj,
cvetov in vencev nebroj
sem zanesel v ta božji raj . . .

A nekdaj sem zapustil Bogá
in zapustil sem svoj ideal,
nisem šel pred njegov več oltar,
porušil sem si ga — Vandal . . .

Razvaline zdaj v zrak mi štrlé,
pred njimi poklekam potrt,
in molim in molim Bogá
za nedolžni, za tihi moj vrt.

V. S. Fedorov.

Ruska poezija.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal **Akil L. Volynskij.** (Skt-Peterburg.)

II.

Poleg te glavne struje v ruski poeziji se pretaka še druga struja, mogočna, z ozirom na kulturno Rusijo, celo vplivnejša nego struja Puškinske poezije. V ospredju te struje stoji Lermontov. Po talentu je to pravi velikan, genij prve vrste, ki bi se mogel kosati z Byronom glede brzosti svojega poleta. »Ne, jaz nisem Byron, jaz sem drugačen, jaz sem neznan še izvoljenec, kakor on po svetu gnan popotnik, ali samo z rusko dušo« — je govoril sam o sebi. V resnici, vkljub Byronskemu demonstvu, vkljub nemirni duši čutiš v Lermontovu rusko mehkost, rusko toploto, ta dar, ki se vzbuja v Rusu, poglabljajočem se v široko in otožno rusko prirodo. Lermontov ne izginja poleg Puškina, čeprav je pri Puškinu vse lahkost, vse nežna, gladka krasota, pri Lermontovu pa vse napeto, razgreto, polno obupa in bridkosti. Včasi se zabliskajo v krasoti njegove poezije črte nekakega bogotajstva, ali takoj se spet prikažejo mehke, svetle podobe, sliši se trepetanje belih angelskih kril, katera nesejo proti nebu žrtve demonskih očarovanj. Stih Lermontova je svetel, kovinski, ritem zveni ko vojaška godba pogrebnega marša, njegove barve izražajo čarobno dva nasprotujoča si svetova — pozemeljski in nadzemeljski. »Njeno čelo sega med oblake, ona je dveh elementov resna prebivalka« — tako govori Lermontov o granitni skali, s katero često primerja sam sebe.

Takšna je Lermontovska poezija, katero bi mogla razjasniti le pristna filozofska kritika. Njegova neprestana opozicija dejstvenosti, njegovo čisto individualno stremljenje k svobodi je smatrala ruska družba za nekak državljanski protest, in to za prvi po svoji sili, čeprav ne za prvi po času. Liberalna in tendencijozna poezija, ki se je porajala tiste dni v ruski žurnalistiki, je videla v Lermontovu svojega predhodnika. Ta poezija je obenem zožila krog svojega ustvarjanja in, sprejemši vase narodne motive Koljcova, je postala silen element v naprednem gibanju.

Na ta način je nastala poezija Njekrasova. Polna ognja in temperamenta, čeprav tudi revna v psihološkem zmislu, je vendar ta poezija za dolgo časa nekako izpodrinila Puškinske vplive. Tjut-

čeva rusko občinstvo ni poznalo prav do zadnjega časa, Fjet je bil obrizgan s porogami kot površni, sladkoglasni pevec v težki dobi ruske javnosti; o Polonskem in Majkovu pa so popolnoma molčali. Nad občinstvom je kraljevala Njekrasovska muza »maščevanja in boli«. Njekrasov je bil zakonodajatelj v žurnalistiki kot urednik vplivnega časopisa in je bil prva avtoriteta v oblasti pesništva. V resnici, to je velika podoba v drugi polovici devetnajstega veka, ki je zarezala v ruskem življenju globoke brazde. Kako bogata in kontrastov polna natura je bila to! Njekrasov je peval o ljudstvu, čeprav je bil sam gosposkega stanu, človek z neobuzdanimi strastmi v raznih smereh, do hazardne igre, in obenem z zvito preračunljivostjo glede raznih okolnosti, preko katerih ga je vodil pot življenja. Vse to čutiš v njegovih verzih, smelih, silnih, včasi bujnokrasnih in včasi zvenečih kakor pretrgan, skesan vzkrik. To je bivši fevdalec s fevdalskimi instinkti v krvi, ki iskreno oplakuje ljudstvo, ne naroda v širokem zmislu te besede, nego samo kmeta zato, ker na Ruskem takrat še ni celotnega naroda, nego je samo prezirana masa kmetov, kateri brez moči zapoveduje peščica inteligentnih in polinteligentnih ljudi. Toda ta kmečka množica s svojim notranjim življenjem še v ruski literaturi ni bila prišla na površje, če izvzamemo samo en primer — prvotno, silno, genijalno poezijo Koljcova. To je edini resnično narodni, kmečko-ljudski pesnik sredi velikih ruskih pesnikov, vštric katerih zatemnevajo imena Nikitina, Surikova in drugih. Njekrasov pa, to ponavljam, je gospod, ki poje o kmetu, objokuje njegovo usodo z višine peterburškega žurnalizma, ki pa ne izgublja vere v njegovo bodoče prerojenje. S prerojenjem ruskega kmeta, ž njegovo prosveto in ž njegovim osvobojenjem je za Njekrasova tesno zvezano prerojenje cele Rusije same.

III.

Mlada ruska poezija se začenja z Nadsonom. Ta nadarjeni mož se je popel na višino nedosežne popularnosti. Knjiga njegovih poezij se je razpečala v ogromnem številu eksemplarov. Umrl je rano za jetiko, njegovo ime pa je ostalo na dolgo časa v mladem pokolenju okroženo z nekakim svetim sijajem. Njegovi privrženci so razširili govorice, da je umrl vsled zastrupljenega kritičnega bodala Burenina, ki mu ni prizanesel niti v bolezni. Ti prijatelji so objavili njegovo korespondenco z izmišljeno grofico Lido, korespondenco v bistvu prazno, mladostno-lahkomiselno in romantično-mikavno. Slava Nadsonova se je razvnela v kratkem času v vseh slojih občinstva! V resnici je bil

Nadson pravi talent, nežna, bolestno-razdražena, ali razdvojena in v celoti svoji neznatna individualnost. Njegov stih je pojoč, ali neenakomeren in nikdar silen, kakor trepečoča struna mandoline. Vsebina njegovih poezij zlasti ni čisto izvirna. To vam je zmes Njekrasovske državljanstvenosti, Njekrasovskih gosposkih kesanj in Lermontovskega užaljenega ponosa. Kajpada so to krasni motivi, ali brez temperamenta Njekrasova in Lermontova izgubljajo vsakršno prelest.

Globočji in mnogo samostojnejši nego talent Nadsonov je talent Minskega. On je tudi začel z Njekrasovskimi motivi, z razočarovano državljanstvenostjo, v kateri pa ni bilo neposrednosti in moči, nego je bil samo nekak umstveni entuziazem. Na njegovih stihih si čutil vselej sled evropske kulturnosti. In v resnici je Minski jako kulturen človek, celo preveč kulturen, ki mu je v tej njegovi kulturnosti odpihal veter, kar je globočje in dražje od vsake kulture, svežost vtiskov in preprostost srca. Zdi se ti, kakor da bi bil pesnik dospel ravnokar iz Pariza, kjer je videl veselje brez pijanosti in kričeče tolpe okoli barikad, braneče delo svobode, in ki se mu sedaj tukaj v Rusiji, v Peterburgu toži po Parizu. Takšen je Minski v prvi dobi svojega delovanja, ko je bil široko zaslovel. Nihče ni opazil precejšnjih nedovršenosti v njegovih stihih; razen tega se tiste dni nihče ni menil za vprašanja čiste umetnosti, ker so smatrali taka vprašanja za nevredna resne društvene kritike. Ali že konec 80tih let je Minski nagloma zašel od pesniškega revolucijonizma k pesniškemu modrovanju, in tukaj je pokazal svoje nenavadne umstvene moči. On je tudi prvi razodel v ruski poeziji nekako novo strujo in vrgel pred sabo senco bodočega dekadentstva. To je tisti trenotek, ko je njegov umstveni entuziazem dosegel svoj zenit. Verzi njegovi so se čitali in že izzivali nezadovoljnost liberalne publike, obenem pa so mu pridobivali privržencev in tovarišev sredi literarnih družb. Toda ravno isti trenotek, ta nasledujoča doba njegovega delovanja, ki obsega 90ta leta, je bila zanj usodepolna. Ideje njegove so se popolnoma odtrgale od tega, kar daje vsaki duši moč — namreč od instinktivnega stremljenja k celotnosti, k možni sintezi. Sedaj je ves razdvojen med svojim filozofskim mišljenjem in človeško naravnostjo. Sedaj že nima več poezije in začenja se celo izneverjati pesniški obliki, pečaje se s prozaično beletristiko in kritično-filozofskimi članki, s katerimi agitira veliko lože za svoje dekadentske ideje. Slava njegova bledi od dne do dne.

Skoro enako se je zgodilo z Merežkovskim. Njegova poetična plodovitost je usahnila poslednji čas popolnoma in obstala na

istem stadiju njegovega umstvenega razvoja, ki ga je zdaj, kakor se zdi, sam shranil v arhiv preteklosti. Če govorimo o njegovih poezijah, treba, da pregledamo njegove zbornike, ki so izšli pred nekaterimi leti. Njegov poslednji zbornik prešinja duh nietzscheanstva, to so motivi javno posneti iz knjig, ki pa so dobili v njegovi prepesnitvi napeti in strašno patetični ton. On opeva predrzni smeh »prelest zla«, prevrat naravnih norm in zakonov. Pri vsem tem lahko rečemo, da je Merežkovski imeniten verzifikator kakor tudi odličen stilist v prozi. Njegov stih je hladen, včasi prisiljen, ali same oblike njegove so vselej raznovrstne. Pesnik je mnogo videl, veliko čital, povsod iščoč krasnega gradiva za reprodukcijo. To čutiš tudi v njegovih umetniških manirah. Nad njim leži neprestano hipnoza krasnih vzorov umetnosti. Merežkovski je nekako sam izdal svojo tajnost, ko je napisal knjigo: »Večni sopotniki«, v kateri govori o nekaterih priljubljenih svojih pisateljih; v raztresenosti jim prišteva tudi Parthenon — pravi, nepremakljivi atenski Parthenon!

Za Minskim in Merežkovskim treba še postaviti gospo Gippius. Poleg novel in kritičnih člankov poslednje dobe ter neke majhne fantastične drame, nazvane »Sveta kri«, piše Gippius včasi tudi nevelike lirske pesmi, v katerih se koketno igra z rimo in svobodnimi metri. To, kar je v njenih novelah skovano z brezsilnim razonerstvom, namreč njeno fino dekadentsko čuvstvovanje, to stopa v njenih verzih včasi v vsej tvoji svežosti in čistosti na dan. Ti verzi kažejo nadarjenost in so, izvzemši nekatere filozofsko pobarvane stvari, harmonični in lepi. To je prava pesnica čuvstev, sicer ne silna, nekoliko monotonska, vendar pa fina, izvirna. Če slišiš v novelah njenih neprestano šelest svilenih kril povestnih junakinj, to se razlega v njenih verzih prijeten, tihi zvok skromnih ritmov.

Največji dekadentski poet sedanjosti je brez dvoma Baljmont. V času, ko njegova starejša tovariša, Minski in Merežkovski kot poeta že odhajata s pozorišča, razgoreva se poetična zvezda Baljmontova čimdalje svetleje. Čeprav dekadentska poezija na Ruskem ni popularna, vendar uživa Baljmont, s temi in drugimi ugovori, vseobče priznanje. Časopisi ga radi tiskajo, in publika lovi in ponavlja nežne in lahke zvokove njegovih poetičnih strun. V resnici je poezija Baljmontova, če se ne oziramo na retoriko njegovega nekoliko umetnega demonizma, na pretencijozno izmišljena zaglavja njegovih snovi, vendar polna posebne prelesti. On živo čuti prirodo, čeprav jo vidi v dekadentski luči; on zna uloviti glas svoje duše in izraziti ga v svetlih zračnih tonih. Včasi slišiš skozi njegove tihe,

mehke fantazije izbruhe nekega elementarnega notranjega uporstva. Ponavljam, to je najdarovitejši pesnik v dekadentski struji ruske literature in obenem nevsakdanja in inteligentna delavna moč. On se uči neprestano, potuje po Evropi, prevaja v verzih in prozi Shelleya, Poea, Calderona in se vobče ne loči nikoli od struje sočasnih idejnih interesov. Lahko rečemo s prepričanjem, da njegovo ime ne zatemni na nebu ruske poezije sredi drugih zvezd.

Minski, Merežkovski, Gippius, Baljmont — to so vsi ruski dekadenti. Nastopili so kot nositelji novega vrenja v literaturi in so sami po sebi nekaka opozicijska moč z ozirom na poprejšnjo Njekrasovsko strujo v ruskem pesništvu. Priznavali so samo tradicije Puškina, Baratynskegá in Tjutčeva. Vendar pri nobenem iz njih ne najdeš ne svetlega dne Puškina ž njegovim raznoobrazjem, ž njegovim narodnim koloritom, ne temnih fantazij Baratynskega, ne nočnih razodetij Tjutčeva. Iz stihov sočasnih dekadentov, teh nadarjenih individualistov, se zabliskajo tedajpatedaj nejasni znaki neke nove zarje, nekega novega dne.

IV.

Če govorimo o moderni ruski poeziji, treba nam je postaviti na posebno visoko mesto veliki, celo jako zanimivi talent Fófanova. Kamor pogledaš, povsod vidiš to veliko svetlo zvezdo. Včasi se ti celo dozdeva, da polagoma on zatemni vse druge mlade ruske pesnike, ker ima v sebi velikansko neposrednost, kakršne ni v nobenem izmed dekadentskih pesnikov, čijih pesniške plodovitosti ne prešinja samo idejnost, ampak tudi razumnost. Fófanov ima živahno fantazijo, pobarvano s fantastičnostjo, in pa večno nervozno srce, ki se topi v vseh človeških čuvstvih. Resnična otožnost zveni iz njegovih stihov, ki dosezajo lepoto Tjutčevske in Fjetovske poezije. Verzifikacija njegova je vzorna brez ozira na vse neenakosti njegove nature. To je pesnik višjih poletov, visokih not, tupatam z bolestnim trepetanjem in z raztrganostjo. Njegova duša je krasno zrcalo, v katerem odseva ves svet, in to neenakomerno in neharmonično.

Nekoliko soroden je Fófanovu Ljdov. Ali to je pred vsem prepričani ognjeviti idealist, ki zavedoma jemlje za svoje poezije samo to, kar sam odobrava s stališča idealizma. To je nekak kantijanec v ruski poeziji, nekoliko naiven in jako iskren. Kakor Fófanov je tudi Ljdov neposreden, čeprav nima Fofanovske fantazije in njegove fantastičnosti. Vobče je to resničen talent, čeprav ne posebno velik in ne čisto samostalen. V predgovorih in pagovorih k svojim

zbornikom polemizuje s tendencijozno poezijo, poziva jo na boj in oznanja zarjo nove poezije s takim patosom, da se mu često smejejo recenzenti.

Ne smemo tudi zamolčati prelestnega, čisto eročnega talenta gospe Lohvicke. Sredi modernih pesnikov zavzemlje čisto samostalno mesto. Ona ne posnemlje nikogar in se ne meri z nikomer. To je moderna Sappho, pevka strastne ljubezni, toda ljubezni normalne v semitski krvi. Časopisi se ji često rogajo zaradi enostranosti njenega pesništva, in morebiti se je nadarjena pesnica nekoliko uplašila teh graj, ker je začela segati po snoveh, ki jim ni vselej kos. Ali nikakega dvoma ni, da je Lohvicka v svojem žanru izreden talent, ki ima svoja pota. Ona piše čudovite pojoče stihe, ljubi goreče, svetle barve in neobuzdano smelost v čuvstvovanju. Izdala je že več knjig[1]) svojih poezij, ki so se vkljub nekaterim izzivajočim kritikom naglo razpečale; in to dokazuje, da družba potrebuje zdrave, silne poezije brez psiholoških disharmonij in brez reflektujočih motivov.

Še je nekoliko pesnikov, ki niso brez talenta, čeprav niso tako veliki in tako izvirni, da bi bilo treba o njih posebej govoriti. Takšni so: Ljebedev, Bunin, Fjodorov, Šuf, Tan in Mjeljšin Jakubovič, kateri vsi marljivo delujejo v sočasni žurnalistiki in izdajajo zbornike svojih pesnitev. Izmed njih udarjata Tan in Jakubovič na Njekrasovske strune; Jakubovič se peča poleg tega tudi s prevajanjem, n. pr. »Cvetov zla« Baudelaireja. Drugi izmed nazvanih pesnikov nas spominjajo s svojimi spisi na prve korake Fófanova in Ljdova. Imajo talent, ne pa dovolj določene poetične individualnosti. Sredi teh pesnikov stojita Apollon Korinjfskij in Vjeličko. Korinjfskij je pretencijozen, kričav, ali precej prazen stihotvorec, ki je objavil že celo vrsto knjig s čudnimi naslovi. Ljubi ga le množica prostodušnih, neizbirčnih čitateljev. Vjeličko teži v svojih poezijah k vztočnim motivom in barvam, ki jih zajemlje pri vztočnih pesnikih. On je tudi žurnalist in nečistokrven publicist, ki včasi rad napada drugorodce . . . Treba, da se še ozremo na majhno skupino pesnikov — na takozvane moskovske simboliste. Ta skupina ima dandanes svojo izdajateljsko tvrdko »Škorpijon«, ki se peča med drugim s prevodi inozemskih avtorov takšne smeri, kakor so n. pr. Edgar Poe, Ibsen, Hamsun, d' Annunzio i. dr. Velik ugled uživata pri teh pesnikih Baljmont in Sologub, ali pravi malik jim je čisto mladi pesnik Aleksander Dobroljubov. To je jako čuden mladenič, ki se igra z originalnostjo in ljubi skrivnosti sumljive

[1]) Troje. *Prevoditelj.*

morale. Odšel je po dovršenih prvih vseučiliških semestrih peš v Solovetski samostan ob Belem morju, kjer živi še sedaj. »Škorpijon« je izdal majhno knjigo njegovih poezij s predgovorom in opazkami Ivana Konjevskega in Valerija Brjusova. Konjevski analizuje osebnost Dobroljubova. Dobroljubov je baje nameraval ustvariti svoj poseben svet »onstran človeških čuvstev in človeških misli, zunaj telesa in uma.« Konjevski vidi zato v Dobroljubovu pojav velikega »duha«. Bistvo te pesnikove zadače obstoji očividno v tem, da bi se ravnal človek samo po svoji lastni volji v vseh njenih svobodnih kapricah V resnici kažejo poezije Aleksandra Dobroljubova značilno ilustracijo take vrste pesništva, ki nima na sebi nikakih življenskih barv, ker ni osnovano na realnih vtiskih, ki nima določenih idej, ker je tu zavržena vsaka normalna logika. Ni težko razumeti, da potemtakem poezija Aleksandra Dobroljubova ni pravzaprav nikaka poezija, nego, boljše rečeno, blazna blodnja v samo sebe zaprte in brezplodne duše, ki je brez talenta in brez živih vezi s prirodo, z ljudmi in z umetnostjo, brez tistih pravih vezi in nedomišljenih skrivnih, iz katerih samih proizhaja umetniško ustvarjanje. Stihi dobroljubova so suhi, prisiljeni in povrhu primitivno brezmiselni. V njih ni prav nič tistih živih halucinacij, ki bi mogle postati silna volja. Kar se tiče drugih pesnikov te skupine, moramo priznati, da je Valerij Brjusov najznamenitejši. On piše stihe, kritične črtice in celo razprave o literaturnih vprašanjih. Na videz je to jako inteligenten človek, ki se je znanstveno dobro pripravil za uspešno literarno delovanje, ko bi ne delal pod zastavo »Škorpijona«, in če bi se ne spominjali čudaštev njegovega prejšnjega pesništva, mogel bi se Valerij Brjusov prištevati obči struji najnovejše dekadentske umetnosti. Ali kaj pomenja usoda! Nekikrat je napisal Brjusov pesem z enim samim verzom: »O, zakrij svoje blede noge!« — nič več. Vsa Rusija se je smejala nad to »pesmijo«, da je skoraj počila; od tistih dob je znan Brjusov čitajoči publiki samo kot čudak zraven drugih moskovskih dekadentov: Konjevskega, Baltrušajtisa, Durnova in Miropoljskega. Ali Valerij Brjusov je vendar jako nadarjen človek, in danes je še težko natanko določiti, kaj se razvije iz njega v bodočnosti, ravno tako kakor iz vsega tega moskovskega gibanja, ki je zvezano po svojih rezko-individualističnih tendencah z najnovejšimi strujami evropske literature.

Takšna je moderna ruska poezija v svojih poglavitnih strujah in v svojih najznamenitejših predstaviteljih. Sredi današnjih živečih pesnikov, ki sem jih tukaj naštel, ni malo odličnih talentov. Ali ti

talenti imajo izključno lirski značaj in ne objemajo ruskega življenja v njegovi občnosti in v njegovem epskem elementu. Oni delajo, zarivši se v globino svoje duše, in samo tam zajemajo gradivo svojim pesnitvam v nekaki novi psihološki istinitosti, ki je je treba šele iskati, ki je pa vsi pričakujejo. Ta istinitost se prikaže in vtelesi v poetični besedi rano ali pozno, kajti Rusija v svoji poetični plodovitosti, kakor sploh v čisto beletrističnem ustvarjanju še davno ni izčrpana.

(Iz ruskega rokopisa prevedel *A. Aškerc.*)

Že dan za gorami se svita . . .

Že dan za gorami se svita,
in veje že jutranji hlad,
v megló je krajina zavita,
in sanja še stari grad.

Na daljnem zbledelem tam vzhodu
iz noči mladi dan krvavi,
po ranem, po vétrenem svodu
oblaček vesel se podí.

Kdaj v srcu šele prebudi se
tak dolgo že tiha radost?
Kdaj mi solnce vzgori, razžari se
in ljubezen in up in mladost?

† Aleksandrov.

Najlepši dar.

V mestu bogatem
ljuba je bila
pa se vrnila
v tiho je vas.

Roko ovila
mi je krog vrata,
pošepetala
mi na uhó:

Pa sem jo prašal:
»Ljubljeno dekle,
kakšen prinesla
meni si dar?«

»Sebe sem samo
v dar ti prinesla,
ljubav gorečo,
zvesto srcé.«

K sebi privil sem
ljubico sladko —
držal najlepši
v rokah sem dar.

Branko.

Labodnica. („Kalhas“.)

Dramatična študija v enem dejanju.

Ruski spisal A. Čehov.

Osebe:

Vasilij Vasiljič Svetlovidov, komik, oseminšestdesetleten starec.
Nikita Ivanič, šepetalec, starec.

Dejanje se vrši v gledišču na deželi, po noči, po predstavi. Prazen oder v gledišču srednje velikosti. Na desno vrsta neozaljšanih, preprosto iztesanih vrat, držečih v toaletne sobe; leva stran in globel odra je napolnjena s pohištvom. Sredi odra leži prevržen stolec. Noč. Temno.

I.

Svetlovidov (v opravi Kalhasa, s svečo v roki, pride iz oblačilnice ter se glasno smeje).

Svetlovidov. Raca na vodi! Ta pa ta! V oblačilnici je zaspal! Predstava se je že davno končala, vsi so zapustili gledišče, jaz pa sem zaspal tu tako mirno. Oh, stari hren, stari hren! Pravcati stari pes! Tako si se ga očividno navlekel, da si sede zaspal! Pameten človek! Hvala ti, mati! (Kriči.) Jegorka! Jegorka, zlodej! Petruška! Zaspala sta, zlodeja, nasrkala sta se ga, sto zlodejev in ena čarovnica! Jegorka! (Dvigne stolec, sede nanj ter postavi svečo na pod). Ničesar ni moči slišati. Zgolj odmev mi odgovarja . . . Jegorka in Petruška sta dobila od mene danes za vdanost vsak svojo zaušnico — niti s psom ju sedaj ne najdeš . . . Odšla sta, podleža, ter gledišče bržkone zaprla . . . (vrti glavo). Pijan sem! Uf! Koliko sem danes radi te predstave zlil vase vina in piva, moj Bog! Po vsem životu me peče, in v ustih čutim dvanajst jezikov . . . Zoprno . . . (odmor). Neumno . . . Napil se je stari bedak, a sam ne ve, radi česa . . . Uf, moj Bog! . . V križu čutim bolečine, v glavi mi šumi in me mrazi, toda v duši mi je hladno in temno kakor v kleti . . . Ako ti že zdravja ni žal, pa bi naj prizanesel vsaj svoji starosti, glumač Ivanič . . . (odmor). Starost . . . Zvijaj se, kakor hočeš, delaj se hrabrega, kakor ti je drago, in uganjaj burke, toda svoje življenje si preživel . . . Oseminšestdeset let mi je prošlo, dragi moji! Ne vrneš jih . . . Vse je že izpito iz steklenice, in komaj nekoliko kapljic je še ostalo na dnu . . . Ostala je sama usedlina. Tako . . . Taka je ta stvar, Vasilij . . . Hočeš-nočeš, toda enkrat bo le treba odigrati ulogo mrtveca. Mati-smrt ni več daleč za gorami . . . (zre predse). Na odru sem

prebil petinštirideset let, toda gledišče, zdi se mi, vidim sedaj po noči prvič . . . Da, prvič . . . Pa je tudi zanimivo . . . (stopi k vhodu). Ničesar ni moči videti... Nu, šepetalčeva hišica se vidi nekoliko... tam-le ono s črkami opremljeno ložo, podstavec . . . vse ostalo pa je — tema! Črna jama brez dna, pravcata gomila, v kateri se skriva smrt . . . Brrr! . . hladno je! Iz dvorane piha veter kakor skozi dimnik . . . Evo, kje je najprimernejši kraj klicati duhove! Neprilično, da zlodej poberi . . . Kar mravljinci mi gomaze po hrbtu . . . (kriči) Jegorka! Petruška! Kje sta, zlodeja? Gospod, kaj da imam že zopet ime nečistega duha v ustih! Oh, moj Bog, otresi se že enkrat teh besed, odreci se pijančevanju, saj si že star in umreti bo treba . . . Ljudje v starosti oseminšestdesetih let hodijo k maši ter se pripravljajo na smrt, a ti? . . O, Bog! Nečiste besede, pijan obraz in ta glumaška oprava . . . Kar zoprno mi je gledati to! Pojdem čimpreje, da se oblečem . . . Neprilično! Saj ko bi človek presedel vso noč tukaj, utegnil bi od strahu umreti . . . (Gre k svoji oblačilnici; med tem pa se iz oblačilnice na koncu, v globeli odra, prikaže Nikita Ivanič v beli ponočni suknji).

II.

Svetlovidov (zagledavši Nikito Ivaniča, zakriči od groze ter se umakne nazaj). Kdo si ti? Čemu? Koga ti? (cepeta z nogami). Kdo si ti?

Nikita Ivanič. To sem jaz, gospod!

Svetlovidov. Kdo si ti?

Nikita Ivanič (se mu počasi bliža). To sem jaz, gospod! Šepetalec Nikita Ivanič . . . Vasil Vasiljič, to sem jaz! . .

Svetlovidov (omahne onemogel na stolec, težko sope ter trepeče po vsem životu). Moj Bog! Kdo je to? To si ti . . . ti, Nikituška? Čemu si ti tukaj?

Nikita Ivanič. Jaz tukaj prenočujem v oblačilnici. Gospod, bodite tako dobri, ne povejte tega Alekseju Tomiču, veste! Boljše se ne prenočuje nikjer, verjemite mi, gospod!

Svetlovidov. Ti, Nikituška . . . Moj Bog, moj Bog! Klicali so nas šestnajstkrat, prinesli tri vence in dokaj drugih reči . . . vse je bilo nekako zamaknjeno, toda niti ena duša ni zbudila pijanega starca ter ga odpeljala domov . . . Jaz sem že star, Nikituška . . . Imam oseminšestdeset let... Bolan sem! Moj slabotni duh je utrujen... (omahne šepetalcu na roke in joče). Ne odhajaj, Nikituška . . . Star sem, onemogel, umreti bo treba . . . Strašno, strašno! . .

Nikita Ivanič (nežno in spoštljivo). Čas je, Vasil Vasiljič, da greste domov.

Svetlovid. Ne pojdem! Jaz nimam doma — nimam, nimam!

Nikita Ivanič. Moj Bog! Že ste pozabili, kje prebivate!

Svetlovidov. Nočem iti tjakaj, nočem! Ondi sem zopet sam... Nikogar nimam, Nikituška, ne sorodnikov, ne starke, niti otrok . . . Sam sem kakor veter na polju . . . Umrem, in nihče se me ne bo spominjal . . . Strašno mi je biti samemu . . . Nikogar nimam, ki bi me segrel, me božal in me pijanega položil v posteljo . . . Čigav sem? Komu sem jaz potreben? Kdo mene ljubi? Nihče me ne ljubi, Nikituška!

Nikita Ivanič (skozi solze). Občinstvo vas ljubi, Vasil Vasiljič.

Svetlovidov. Občinstvo je odšlo in sedaj spava; pozabilo je svojega glumača! Ne, nikomur jaz nisem potreben, nihče me ne ljubi . . . Nimam žene, niti otrok . . .

Nikita Ivanič. Ehe, o čem žalujete . . .

Svetlovidov. Saj sem vendar človek in sicer živ človek, kateremu se pretaka v žilah kri, ne pa voda. Plemič sem, Nikituška, odličnega rodu . . . Predno sem zašel v to jamo, služil sem pri vojakih, pri topničarjih . . . Kakšen fant, lep človek, kakšen vrl, smel, živahen človek sem bil! Moj Bog, kam se je dejalo vse to? Nikituška, in kakšen igralec sem bil potem, a? (dvignivši se, se opre ob roko šepetalca). Kam je prešlo vse to, kje so sedaj tisti časi? Moj Bog! Ako pogledam sedaj v to jamo — pa se spomnim vsega! Ta-le jama mi je pojedla petinštirideset let življenja in to kakšnega življenja, Nikituška! Sedaj grem v to jamo in vidim vse do poslednje črtice kakor tvoj obraz. Zanos mladosti, vera, prah, ljubezen žensk! Ženske, Nikituška!

Nikita Ivanič. Čas je, Vasil Vasiljič, da greste spat.

Svetlovidov. Ko sem bil še mlad igralec, ko sem šele začel zahajati na oder, dobro se spominjam, se je zaljubila vame ena radi moje igre . . . Krasna, lepe rasti kakor topola, mlada, nedolžna, čista in plamteča kakor poletna zarja. Pod pogledom njenih modrih oči, pri njenem prelestnem nasmehu ne mogla bi se ustavljati nobena moč. Morski valovi se razbijajo ob kamenje, toda ob valove njenih kodrov so se razbijale skale, ledene skrili, snežene gruče! Spominjam se, stal sem pred njo, kakor stojim sedaj pred teboj... Bila jo krasna to pot kakor nikdar; gledala me je tako, da tega pogleda ne pozabim niti v gomili . . . Ljubezen, pamet, odsev mladosti! Pijan ljubezni, presrečen, sem se zgrudil pred njo na kolena,

prosil jo sreče . . . (nadaljuje z zamolklim glasom). A ona . . . ona mi reče: zapustite oder! Za-pu-sti-te o-der! . . Ali razumeš? Ona je mogla ljubiti igralca, ni pa mogla postati igralčeva žena! Spominjam se, ta dan sem igral . . . Uloga je bila podla, šaljiva . . . Igral sem ter začutil, kako se mi odpirajo oči . . . Takrat sem spoznal, da ni nikake svete umetnosti, da je vse le sleparstvo in prevara, da sem jaz suženj tuje lenobe, glumač, slepar! Takrat sem spoznal občinstvo! Od tega časa nisem verjel ni ploskanju, ni vencem, niti navdušenju... Da, Nikituška! On mi je ploskal, kupoval za srebrnjak mojo fotografijo, toda jaz sem njemu tujec, jaz sem zanj le — blato . . . Radi slavohlepja išče on znanja z menoj, noče pa se ponižati toliko, da bi mi dal za ženo svojo sestro, svojo hčer . . . Ne verjamem mu več! (omahne na stolec). Ne verjamem!

Nikita Ivanič. Vi ne poznate hlimbe, Vasil Vasiljič! Celo mene ste pripravili v strah . . . Pojdiva domov, bodite velikodušni!

Svetlovidov. Spregledal sem takrat, in dokaj me je stalo to spregledanje, Nikituška! Po tem dogodku, po izgubi te device sem se začel brezmiselno klatiti okrog, živeti brez ozira v bodočnost . . . Postal sem glumač, vznemirjal ljudem možgane, in glejte, kakšen umetnik sem bil! Nato sem zakopal svoj talent, obrabil in nalomil si svoj jezik, izgubil obraz in podobo . . . Požrla in pogoltnila me je ta črna jama! Tega nisem čutil poprej, toda danes, ko sem se zbudil, sem se ozrl ter videl za seboj oseminšestdeset let. Šele sedaj sem zagledal starost! Izpeta je pesem! (jokaje). Izpeta je pesem!

Nikita Ivanič. Vasil Vasiljič! Moj oče, ljubček . . . Nu, pomirite se! . . O Bog! (kriči). Petruška! Jegorka!

Svetlovidov. A vendar kakšen talent, kakšna moč! Ti si ne moreš predstaviti, kakšna dikcija, koliko čuvstev in miline, koliko strun... (udari se po prsih) je v teh prsih! Kar zadušil bi se človek!.. Starec, ti poslušaj . . . čakaj, daj mi priti k sapi . . . Evo nekoliko iz »Godunova«:

»Duh Groznega je mene posinovil,
iz groba mi ime Dimitrij dal,
in okrog mene narode je spuntal
in princa Borisa mi žrtvoval.
Jaz carjevič sem. Dosti! Sram me je,
da bi ponižal se pred to Poljačko! . .«

A, slabo? (živo). Čakaj, evo še iz »Kralja Lira« . . . Razumeš, črno nebo, dež, grom — rrr! . . blisk — žžž! . . razsvetli vse nebo, in tukaj:

»Huduj se veter! Duj, da se razpočiš!
Prepadi vôd, razlijte se viharno,
zalijte stolpe z vetrnicami!
In vi žvepleni, nagli ognji vi,
glasniki groma in njegovih strel,
ki hraste ruvate, le sèm, le sèm
na glavo sivo mojo! Grom nebeški,
razdirajoči, ti razbij ves svet,
razdrobi zemljo tolsto mi namah,
razmeči seme kar na vse vetrove,
ki nehvaležne té rodí ljudí! . .«

(Nestrpljivo.) Urno podajte besede šaljivca! (Zacepeta z nogami.) Izreci urno bosede norčeve! Jaz ne utegnem!

Nikita Ivanič (igraje ulogo norca). »Kaj, boter. Jaz si mislim, da je bolje sedeti pod streho nego izprehajati se po dežju. Zares, ded, rajši bi se spravili s svojimi hčerkami. V takšni noči se razumniku in bedaku godi slabo!«

Svetlovidov.

»Rujovi z vso močjó!
Le pihaj, lij in grmi in pa žgi!
Naj se ne smilim ti! Saj veter, grom
in ogenj, dež — to niso hčere moje!
O, ne očitam vam okrutnosti:
Kraljestva nisem vam izročil živ,
in nisem rekel, da ste deca moja . . .«

Sila! Talent! Umetnik! Še nekaj . . . še nekaj takšnega . . . veselega na stare dni . . . Na priliko (pri tem se spusti v smeh) iz »Hamleta!« Nu, jaz pričnem . . . Kaj neki bi? A, evo kaj . . . (igraje Hamleta). »Oh, glejte sviralca na piščalko! Daj mi svojo piščalko! (Nikiti Ivaniču). Zdi se mi, da se nekoliko preveč pehate za menoj.«

Nikita Ivanič. »Verjemite, princ, vsega tega je kriva moja ljubezen do vas in moja vdanost do kralja.«

Svetlovidov. »Jaz nekaj ne razumem povsem. Zasviraj mi nekaj!«

Nikita Ivanič. »Ne morem, princ.«

Svetlovidov. »Stori mi to uslugo!«

Nikita Ivanič. »Zares, ne morem, princ!«

Svetlovidov. »Sviraj, radi Boga!«

Nikita Ivanič. »Ha, jaz nikakor ne znam svirati na piščalko.«

Svetlovidov. »To pa je tako lahko, kakor lagati. Vzemi piščalko tako, priloži jo k ustom, prste položi semkaj — in zasviraj!

Nikita Ivanič. »Jaz se tega nisem učil.«

Svetlovidov. »Sedaj pa sodi sam: za koga ti mene smatraš? Ti hočeš svirati na moji duši, pa še ne znaš zasvirati niti trohice na tej piščalki. Mar sem jaz slabši in preprostejši nego ta piščalka? Smatraj me, za kar ti je drago; ti me moreš celo mučiti, ne pa se igrati z menoj!« (Smeje se in ploska) . . . Bravo! Bis! Bravo! Kakšna je to za zlodeja starost! Nikake starosti ni; vse je le budalost, bedarija! Moč mi sili iz vseh žil kakor voda v vodometu — to je mladost, svežost, življenje! Kjer je talent, Nikituška, tam ni starosti! Ves zbegan sem postal, Nikituška! Počakaj, daj mi priti k zavesti... O Gospod, moj Bog! A zdaj poslušaj, kakšna nežnost in finost, kakšna godba! Pst . . . Tiho!

»Tiha ukrajinska noč,
jasno nebó je, zvezde gorijo.
Svoje dremote prikriti ni moč
zraku prosojnemu. Komaj šumijo
topol srebrni listi . . .«

(Čuje se ropot odpirajočih se vrat). Kaj je to?

Nikita Ivanič. Ha, bržkone sta Petruška in Jegorka prišla... Talent, Vasil Ivanič! Talent!

Svetlovidov (kriči, obrnivši se proti oni strani). Semkaj, sokola moja! (Nikiti Ivaniču). Pojdiva se oblačit! Nikake starosti ni; vse to je le budalost, bedastoča . . . (veselo se smeje). Čemu se jočeš? Dobri moj tovariš, čemu si se spustil v jok? Ej, to ni dobro! Ej, to nikakor ni dobro! Nu, nu, starec ne bodi takšen! Čemu si tako otožen? Nu, nu . . . (objame ga skozi solze) Ni treba jokati . . . Kjer je umetnost, kjer je talent, tam ni starosti, ni samote, ni bolezni, in tudi smrt je za polovico manj strašna . . . (joče se). Ne, Nikituška, izpeta je že najina pesem . . . Kakšen je moj talent? Izžeta limona, zatič, rjast žrebelj, a ti — stara gledališka podgana, šepetalec . . . Pojdiva! (Gresta). Kakšen je moj talent? V resnih igrah sem prikladen samo za spremstvo Fortinbrasa . . . da, tudi za to sem že prestar . . . Da . . . Ali se še spominjaš onih vrst iz »Otella«, Nikituška:

»In zbogom, mir, ti zadovoljnost, zbogom!
in zbogom, pernate vé vojske naše
in boji vi ponosni, v kterih se
za hrabrost smatra čestilakomnost . . .
Vse zbogom, vse! Rezgetajoči konj,
trompete zvok in bobnov glasni grom,
piščalke žvižg in prapor carski svetli,
vsa slava, vsi triumfi, vse veličje
in burni bojni hrup — vse zbogom, zbogom! . .«

Nikita Ivanič. Talent! Talent!

Svetlovidov. Ali še to:

»Iz Moskve ven! Sem jaz ne pridem več.
Bežim, bežim naprej, po svetu pojdem iskat,
kje našlo bi mirú užaljeno srce!
Kočijo dajte, kočijo! . .«

(Otide z Nikito Ivaničem.)

(Prevedel *Peter Miklavec-Podravski.*)

Tendenčnost v Ibsenovih spisih.

Očrtal E. K.

n zopet se je, kakor že večkrat, glasneje in glasneje začel razlegati klic: »Umetnost umetnosti« — »l'art pour l'art«. Deviza je to, ki se ji ne more odrekati velika, nekako čarovno-sugestivna moč, ki pa je vendar dokaj prazna beseda, prazna že zaradi tega, ker je njena zahteva neizvedljiva. Zlasti jasno je to v literaturi, ki je širšemu občinstvu izmed vseh umetniških panog najbolj razumljiva. Dosledno izvajanje tistega gesla bi bila smrt lepe književnosti, ker bi morala, strogo slede oni puritanski zapovedi, postati enostavno igračkanje z besedami. Nobena umetnost ne more izhajati s samimi oblikami, temveč potrebuje snovi; materija, ki jo more rabiti literatura, pa je živa, in dih življenja je vedno tendenčen.

Perhoresciranje vsake tendence v leposlovju je vobče fikcija. Najodločnejši zagovorniki samosvoje umetnosti so v istini samo nasprotniki take tendence, ki njim ne prija, lastnim mislim pa vendar ne morejo izbegniti, a kjer je misel, je tudi tendenca. Brez misli je literatura sploh nemogoča. Poudarjanje čuvstev ne dokaže in ne ovrže ničesar; kadar je čuvstvo izraženo z besedo, nastane misel.

Med aktivnimi literati ne razločujemo takih, ki pišejo tendenciozno, in takih, ki bi delovali brez tendence, temveč: take, ki priznavajo, da je tendenca element leposlovja, pa take, ki ta nazor pobijajo, a jo v praksi vendar rabijo. Literarni velikani: Tolstoj, Zola, Hauptmann, Sienkiewicz, stoje v prvem taboru; Ibsen, ki mu nameravam posvetiti nekoliko študije, ni le umetnik, temveč v vseh svojih spisih se pokazuje tudi praktičnega filozofa, odločnega propagatorja svojih idej.

Na nekem banketu, ki mu ga je ob priliki sedemdesetletnice njegove priredilo žensko društvo v Christijaniji, je dejal, odgovarjaje napitnici znane pisateljice Ellen Key:

»Vse vkup, kar sem spesnil, ni izšlo iz zavedne tendence. Bil sem bolj pesnik nego socialni filozof, kakor se navadno misli.«

Bil je bolj pesnik. Da je bil tudi socialni filozof, tega sam ne zanikuje. In slep bi moral biti, kdor bi ne videl, da so vsi njegovi spisi filozofski, nekateri bolj, nekateri manj, nekoliko pa vsi. Prav ima, ako poudarja, da je bil vedno pesnik. Svojih misli ni podajal v znanstveni, temveč v čisto umetniški obliki, ki je na mestih tako krasna, da ji je v svetovni literaturi težko najti para. Najbolj pa ga kvalificira kot umetnika beseda, da ni pisal iz zavedne tendence. Iz svojih nezavednih globočin zajemati, niti ne vedeti, skoro ne slutiti, da je to, kar napiše, veliko, a vendar ustvarjati lepoto in veličino — to je delo veleuma. Kolikor bolj je Ibsenova beseda o nezavednosti tendence resničnejša, toliko večji je njegov umetniški pomen. Tem zanimivejša pa je naloga za tistega, ki hoče študirati tendenco Ibsenovih spisov.

Na banketu, ki sem ga že omenil, je dejal pesnik še sledeče:

»Naloga mi je bila, slikati ljudi. Ako pa slika količkaj zadene, vloži čitatelj svoja lastna čuvstva, razpoloženje svojih občutkov vanjo, pa jih pripiše pesniku. Ali ne; še drugače je. Pesnikovo delo se lepo in fino prepesni, kajti ne samo oni, ki pišejo, pesnijo, temveč tudi tisti, ki čitajo. Sopesniki so. Često imajo več poezije nego sam pesnik«.

Ako pomislimo, koliko kritičarjev je pisalo najbolj različne komentarje o Ibsenu in njegovih pesniških delih, komentarje, ki so drug drugemu, često pa tudi sami sebi nasprotovali; ako vpoštevamo, da so ga isti kritičarji (n. pr. dunajski Speidel) danes metali med staro šaro in ga proglaševali za bebca, a jutri so ga dvigali v deveta nebesa umetnosti; ako se spomnimo, da so krogi, proti katerim je (kakor v »Ljudskem neprijatelju«, v »Stebrih družbe« i. t. d.) z največjo odločnostjo nastopal, pesnika imenovali svojega: tedaj je tudi fina ironija njegovih besed razumljiva. Mnogi bralci so bili tako poetični, da so našli hvalo v Ibsenovi graji in blagoslov v njegovi kletvi. Prav tako govori Rubek v zadnji pesnikovi drami »Če se mrtvi prebudimo«: »Kaj ve ves svet? Ničesar ne ve ves svet. V mojih portretih so videli »frapantno podobnost«, a kar sem jim podaril povrh tistih konjskih, oslovskih, pasjih, svinjskih krink, teh niso videli!« Ibsena torej jezi, ako ga bralci ne razumejo. V tem je dokaz, da hoče s svojimi spisi nekaj povedati, na čemer mu je

ležeče, da ljudje prav razumejo. To potrjuje tendencioznost njegovih umotvorov. Študijo tendence pa nam olajšuje z besedami: »Naloga mi je bila, slikati ljudi«.

Vprašanje je jako enostavno: Kakšni so ljudje, ki jih Ibsen slika?

Da dobimo kar mogoče natančnejši portret pesnika, se moramo ozreti tudi na njegovo prvotno delovanje. V začetku je bil Ibsen sploh poet sans phrase. Pisal je verze, pesmi v ožjem pomenu besede in dramske pesmi, a tudi nekatere drame, ki so namenjene odru, je sestavil v vezani besedi. Imel je pravico, pričakovati mnogo lavorik na tem polju. Njegove poezije so pričale o nenaravnem bogastvu čuvstev in o globočini mišljenja; temu se je pridruževala za poezijo tako pomembna, bujno razvita fantazija, in posebno značilna mu je bila moč izraževanja. V obliki pa je bil mojster. Ponekod banalno zveni, ako se pravi, da je bil mladi Ibsen formalist. Vendar je res, ali tako, da mu oblika ni bila cilj, temveč velevažno sredstvo. Pomagati mu je morala, da je to, kar je hotel, izrazil tako, kakor je hotel. Ritem, rima — vse mu je bilo nekako orodje za karakterizacijo.

Sredstva poezije je Ibsen rabil povsem samostojno. Komponiral je nekako muzikalno poezijo, ki je ne le z besedami, temveč z vsakim tonom, z ritmom, celo z rimo nekaj izrekala, slikala, narejala vtiske in obujala to, kar imenujejo Nemci »Stimmung«, ter tako izpopolnjevala vtisk besede. Ali od modnega impresionizma se je razlikovala v tem, da je igrala oblika vendarle drugo ulogo, služeč vsebini in povečujoč nje pomen, nikdar pa ni smela forma zožiti ali popačiti tvarine. Pač pa je bila snov pod njegovim mojstrskim peresom nenavadno gibčna in tako poslušna kakor barve čopiču velenadarjenega slikarja. Kakor najdivnejše harmonije, je znal komponirati tudi najbolj veličastne disonance. Glede značilnega oblikovanja bi se dal pesnik Ibsen primerjati s skladateljem Wagnerjem.

Bolj kakor oblika nas zanima seveda vsebina spisov severnega mojstra. Nenavadno bogata je poezija velikega Norvežana — mislim ne samo kvantitativno, nego še bolj kvalitativno. V obširni literaturi, ki jo je ustvaril njegov genij, pa nahajamo nekaj, kar se ponavlja v vseh njegovih slikah kakor stalna točka, okoli katere se vrti vse bujno življenje s svojim veseljem in s svojo žalostjo, z upom in obupom, s slastmi in strastmi. Kot veličastna prikazen stoji sredi vrvenja in šumenja — človek, individuum. »Naloga mu je bila, slikati ljudi.«

To bi ne bilo pravzaprav nič novega. Človeka so opisovali vsi pisatelji, velikani in maliči; saj brez tega najvažnejšega instrumenta sploh ne bi bilo literature. Ali v nobeni smeri se ni napačni idealizem tako bujno razvijal kakor v prikazovanju ljudi. Tu pa je Ibsen temeljito naredil »tabula rasa«. Ne le da ne opisuje ljudi, ki bi živeli in se vedli kakor angeli in bogovi; tudi v osredje svojih dram ne postavlja junakov po stari tradiciji, s svetniškimi aureolami okrog čela, polnih krasnih, vzvišenih lastnosti, brezmadežnih, skratka idealnih. Skoro vsaka njegova drama je kos navadnega življenja, z navadnimi ljudmi, kakršne srečujemo povsod in vsak čas.

Prvo Ibsenovo dramatično delo je »Catilina«, proizvod dvajsetletnega mladeniča. Že tu opazujemo poleg one muzikalno karakterizujoče poezije, ki sem jo omenil, poskus verističnega prikazovanja. Petindvajset let pozneje, ko je bil pesnik sam napram sebi že nenavadno kritičen, se mu je to mladeniško delo vendar zdelo še toliko vredno, da je dramo predelal in vnovič izdal. Seveda je bilo v opusu, kakor je sam priznal, prav mnogo napak. Ali dramatični sestavek, ki ga je petinštiridesetletni že dozoreli in že slavni pisatelj še enkrat porabil, in če bi ne bilo za nič drugega kakor za temelj novemu delu, je vendar moral obsegati zdravo jedro in nekaj specifično ibsenovskega, kar je v avtorjevi duši še izza toliko let ostalo.

Čisto pesniška krasota se je bolj in bolj razvijala in stopnjevala v poznejših Ibsenovih dramatičnih spevih. Vrhunec je dosegla v »Brandu« in zlasti v bajnokrasnem »Peer Gyntu«. To nista drami za oder; pesnik je imel torej glede oblike dokaj svobode, katero je porabil, da poviša poetiški čar teh spisov.

V »Brandu« vidimo človeka, ki mu je geslo: »Vse ali nič«. Neskončno blagega srca, je vendar v zasledovanju svojega cilja strog in trd, celo okruten. »Ako hočeš vse doseči, moraš vse zastaviti«, je njegov nauk. Ljudje, med katerimi živi, niso tako načelni. Današnja korist jim je več vredna nego zadnji cilj, v katerega verujejo z jezikom, a ne s srcem. Niti lastna mati ga ne razume, on pa žrtvuje svojemu jeklenemu načelu celo sinovski čut. Kakor veruje sam v svojo idejo, išče ljudi, ki bi brezobzirno verovali vanj. Ali eno samo tako osebo najde — Nežo, ženo, ki mu sledi iz globokega prepričanja, pa zataji vse svoje nagone zaradi njegovega načela. Vse mu žrtvuje; ker načelo zahteva, umre njen sinček, umre končno sama, edino človeško bitje, ki je verjelo njegovi besedi. Brandova dejanja fascinirajo tudi druge ljudi. V mali občini postane župnik, in njegov vpliv izpodrine veljavo vavpotovo, proštovo, celo škofovo.

Ali, ko zahteva, naj iz njegovih besed vsi izvajajo posledice, naj izpremene vero jezika v vero dejanja, ostane osamljen. Množica mu sledi v gorsko puščavo, sledeč prvemu mogočnemu vplivu njegovega navdušenega govora; a najpriprostejše zvijače vavpota in prošta zadostujejo, da zagrmi ljudstvo »križaj ga!« njemu, ki mu je še trenotek prej klicalo »hozana«. Ves krvav in zbit stoji v skalnati puščavi sredi nevihte — sam:

»Tisoč mi jih je sledilo, ni eden ni hotel kupiti si višave. Skozi srca veje pač hrepenenje po času, ki naj pride, prepolni si žele višjega poleta. Ali žrtvovati? — To jih prežene!«

Razne prikazni se pode pred njegovimi očmi, izkušajo ga, rogajo se njegovim mislim. Izmed živih ljudi ugleda le eno osebo, ciganko Gerd. Ona vidi na njegovem telesu sledove ran, kri v laseh, na čelu pa opraske trnjevega venca. »Ali nisi visel na križu — ga vpraša. — To je bilo pred mnogo leti; oče mi je često pripovedoval, a drugo ime je imenoval . . .« Ali Brand vidi cerkev, po kateri je hrepenel, daleč — daleč. V dvomih zakliče skozi nevihto: »Povej mi, bog v smrtni grozi: Mar za odrešenje ne zadostuje možate volje quantum satis —?« Sneženi plaz pa ga pokoplje, in skozi grmenje zadoni klic: »On je deus caritatis! . .« (Konec prihodnjič.)

Ljudske knjižnice.

Sestavil A. Aškerc.

Med najvažnejša pospešila moderne ljudske izobrazbe spadajo ljudske knjižnice. Take knjižnice imajo namen, da podajejo občinstvu čtiva iz vseh strok človeškega znanja. Izraz »ljudska« knjižnica ne pomenja, da je literarno blago dotične biblioteke namenjeno samo preprostemu ljudstvu; beseda »ljudska« se mora razumevati v tem slučaju v najširšem pomenu. Beseda »ljudska« knjižnica tudi izraža praktični moment! Ni dovolj, da se v kakem lokalu nabirajo in zlagajo knjige, če pa je lokal zaprt in nepristopen! Taka knjižnica je mrtva in je podobna zakopanemu kapitalu, ki skopuhu ne nosi obresti. Knjižnica, ki jo občinstvo rabi in uživa, je prava ljudska knjižnica. Torej: vsak človek bodisi kateregakoli stanu ali kakršnekoli izobrazbene stopinje, najdi v pravi ljudski knjižnici svoje čtivo, knjigo po svojem okusu in po svoji duševni potrebi!

Dobro urejene in bogato založene knjižnice so prava dobrota za občinstvo in izdatno pospešujejo razširjanje izobrazbe in omike. Namesto, da ljudje ob prostih dneh — ob nedeljah in praznikih — posedajo po krčmah in beznicah, pijančujejo in se prepirajo ter pretepajo, zahajajo v knjižnice, kjer jim je za majhen denar ali celo brezplačno na razpolaganje duševna hrana dobrih pisateljev.

Narodno-pedagoški moment ljudskih knjižnic je dandanes po svetu obče pripoznan, pa zato so se zlasti v novejšem času sila razvile. Ljudsko knjižništvo je postalo takorekoč bistven element moderne prosvete in posebna stroka, ki ima svoja posebna glasila[1]), pečajoča se izključno z razvojem ljudskih knjižnic po vsem kulturnem svetu.

Vseučiliške, dvorne in akademijske knjižnice, čeprav so tudi javne in občinstvu pristopne, niso prave »ljudske« knjižnice, ker niso ustanovljene nalašč za široke mase prebivalstva in niso neodvisne institucije. Zato tukaj ne govorimo podrobneje o njih. —

Oglejmo pa si sedaj nekatere prave ljudske knjižnice, pa naj se nahajajo kjerbodi v kulturnem svetu!

Največjo ljudsko knjižnico ima Boston (S. A.). Bostonska ljud. knjižnica šteje $^1/_2$ milijona zvezkov, potem prideta London in Pariz s $^1/_4$ milijona knjig; Chicago in Manchester imata vsak po 200.000 zvezkov. Vzor prave ljudske knjižnice je ljudska knjižnica bostonska. Samih časopisov je v tej knjižnici nad 1000. V amerikanskih knjižnicah se plačuje navadno po 2 centa na dan od knjige (100 cent. = dolar). Velike knjižnice ima seveda tudi Novi York. Leta 1890. je bilo v Združenih državah 270 mest, ki so imela svobodne knjižnice s približno 4 milijoni zvezkov.

Vse ljudske knjižnice dunajske štejejo skupaj 40.000 zvezkov. Dunajski »Volksbildungsverein« je imel l. 1898. na Dunaju 12 ljudskih knjižnic, razen teh pa še 5 knjižnic za garnizije, 4 za obrtne učence, 8 za bolnišnice in 1 za ječe. To društvo izdaje za svoje knjižnice na leto po 40.000 kron. Vse ljudske knjižnice dunajske potrošijo za svoje namene na leto po 200.000 kron.

V Gradcu je štela ljudska knjižnica l. 1897. nad 23.000 zvezkov.

Berlin je imel leta 1897. 27 ljudskih knjižnic z okroglimi 35.000 zvezki. V osrednji Evropi ima Nemčija sploh najrazvitejše

---

[1]) N. pr. Dr. E. Schultze, Freie öffentl. Bibliotheken, Volksbibliotheken Stettin, 1900; — Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. I. Jahrg. Leipzig. — Dr. Bohatta und Dr. Holzmann: Adressbuch der Bibliotheken der österr.-ung. Monarchie. Wien 1900. — »Minerva« (organ za ljudske knjižnice celega sveta). — Dr. Reyer: Entwicklung der Volksbibliotheken, Leipzig 1893.

ljudsko knjižništvo. Ni ga tam skoro mesta brez ljudske knjižnice. Sama Saksonska n. pr. ima 198 takih knjižnic. Nemške ljudske knjižnice imajo svoje posebne hiše in palače.

Lepo razvito je v novejšem času ljudsko knjižništvo v Švici. Največje švicarsko mesto Zürich, ki šteje 170.090 preb., ima 8 ljudskih knjižnic, ki jih ima vse v svoji oskrbi »Pestalozzijeva družba«. Visokokulturne skandinavske države so kar napolnjene z ljudskimi knjižnicami. Kopenhagenske knjižnice štejejo vse skupaj nad 35.000 zvezkov; pa tudi druga danska mesta imajo svoje knjižnice. Država daje tem knjižnicam na leto po 300.000 kron subvencije. Norvegija ima v Kristijaniji, v Bergenu in drugod številne in bogate knjižnice. Vsa Švedija pa ima okoli 3000 ljudskih knjižnic z blizu 1,000.000 zvezki. Znano je, da so Fini (Čudi) jako izobražen narod. Na vsem Finskem je nad 800 ljudskih knjižnic.

V Italiji je najstarejša takšna knjižnica v Milanu, ki šteje okoli 21.000 zv. Rim je dobil svojo lj. knjižnico šele potem, ko ga je zasedel Vik. Emanuel. Lj. knjiž. so tudi v Benetkah, v Florenciji i. dr.

Slovanska Rusija se trudi zlasti v novejšem času, da uvede po mestih in tudi po deželi čimveč ljudskih knjižnic. Statistika kaže vsporedno z naraščajočim ljudskim šolstvom tudi napredek knjižnic. Že v 80. letih je bilo na Ruskem nad 800 ljudskih knjižnic. Zanimivo je, da se je prva taka knjižnica na Ruskem ustanovila v Tomsku (v Sibiriji) l. 1835. Moskva je imela pred 6 leti 2 ljudski knjižnici. Peterburška ljudska knjižnica je v velikanski palači, ki jo je podarila neka Rusinja v ta namen. Za razširjanje ljudskih knjižic po Rusiji se je ustanovilo pred leti v Peterburgu posebno društvo, ki ima sijajne uspehe.

Gibčni in žilavi Čehi so tudi v ljudskem knjižništvu zelo napredovali. Ljudska knjižnica (češka) v Pragi šteje okoli 10.000 zvezkov in potroši na leto po 14.000 kron. Kajpada ima vsako češko mesto bodisi občinsko ali kako društveno ljudsko knjižnico.

Poljsko[1]) ljudsko knjižništvo je zelo razvito. Krakovsko društvo za narodno prosveto je ustanovilo po deželi (po trgih in vaseh) že nad 700 ljudskih knjižnic; levovsko enako društvo pa blizu 400; v Levovu samem jih je 9. Vrhutega je ustanovilo društvo »Ljudska šola« okoli 90 javnih ljudskih čitalnic, med temi sta 2 v Krakovu. Še živahnejši so na tem polju Poljaki, živeči v Nemčiji. Do l. 1898. je bilo tam okoli 1400 javnih poljskih ljudskih knjižnic, za katere so potrošili nad 200.000 mark.

[1]) Sporočil mi g. prof. Zawilinski v Krakovu.

Ozrimo se še na nekatere druge dele sveta!

V Avstraliji je štelo l. 1891. mesto Melbourne v svoji javni knjižnici 127.000 zvezkov in 173.000 brošur. Ljudska knjižnica v Sidneyu je štela l. 1891. 92.000 svezkov. Ljudska knjižnica v Aucklandu (Nova Zelandija) je imela l. 1890. 23.000 zvezkov. Cela južna angleška Afrika je štela leta 1890. v svojih ljudskih knjižnicah circa 220.000 zvezkov. Kapsko mesto samo (Cape-Town) je imelo v svoji javni knjižnici 48.000 zvezkov. Seveda so tudi napredni in ukaželjni Japonci začeli po svojih mestih snovati ljudske knjižnice. Razen cesarske knjižnice je sedaj v Tokiju še 8 javnih in 12 privatnih knjižnic s 70.000 zvezki, med katerimi je okoli 5000 evropskih knjig. Posojilnic za knjige je v Tokiju 60.

Naj še dostavim, da imajo ponekod po Nemškem, v Švediji in Norvegiji takozvane potujoče knjižnice. Posamezne knjižnice zamenjavajo namreč svoje knjige med seboj, tako da imajo čitatelji zmerom novo čtivo. Ta vrsta knjižnic se je izkazala baje jako praktična.

V Severni Ameriki, pa tudi v Evropi so v novejšem času zelo važne fabriške delavske knjižnice, ki jih podjetniki ustanavljajo na svoje stroške. Letos je pisala tvrdka »Calumet & Hecla Mining Company«, ki ima svoj sedež v Bostonu, svoje rudnike pa v Michiganu v Severni Ameriki ljubljanskemu knjigarju Schwentnerju, da je sklenila ustanoviti za tamošnje slovenske delavce tudi posebno slovensko knjižnico ter je prosila za katalog slovenskih knjig.

Tudi ljubljanska tobačna tovarna namerava baje za svoje slovenske delavke in delavce sestaviti slovensko knjižnico.

*

Ljudska knjižnica doseza le takrat svoj namen, če jo ljudstvo (prebivalstvo) res tudi obiskuje. In najimenitnejše knjižnice sveta, katere smo dosedaj omenili, so izvrstno obiskovane. Tako n. pr. izkazujejo: londonska, manchesterska in pariška ljudska knjižnica po 1·3, 1·5, 1·5 letnih izposojitev. Londonske knjižnice štejejo 2·5 letnih izposojitev, toliko tudi Chicago. Amerikanci in Angleži so najgloblje spoznali veliki pomen ljudskih knjižnic. Zato pa dobivajo tamošnje knjižnice velike subvencije od mest in države. Tako n. pr. zahteva letni budget za bostonsko knjižnico po 7 mark od družine; v Chicagu pride v isti namen po 3 marke, v Manchestru po 2 marki; toliko pride tudi v Parizu na posamezno familijo.

V Ameriki podpirajo rodoljubni bogatini kaj radi javne knjižnice in jih ustanavljajo iz svojega žepa. Dogaja se, da podari kdo po stotisoč, po milijon dolarjev za ustanovitev ljudske knjižnice.

Razume se pač samo ob sebi, da morejo imeti velike ljudske knjižnice samo veliki narodi, ki imajo bogato razvito literaturo. Čim večjo literaturo ima kak narod, tem večje knjižnice ima, ker moramo vendar v prvi vrsti vpoštevati narodno, domačo književnost. Dela iz tujih jezikov morajo biti seveda tudi zastopana v vsaki pravi javni ljudski knjižnici, in to v prevodih in v izvirnikih.

Čisto naravno je, da mi Slovenci dosedaj še nismo mogli imeti velikih ljudskih knjižnic.

Nekoliko nadomešča takšne ljudske knjižnice naša »Družba sv. Mohorja«, ki pa bi morala biti osnovana na **svobodnejših** načelih, da bi bolj ustrezala svojemu namenu: podajati ljudstvu **vsestransko** izobrazbo. No, že to, kar je ta družba storila dosedaj za naše slovensko ljudstvo, je vredno največje pohvale. Smelo bi se nekako reči, da ima skoro vsak slov. kmet svojo skromno domačo knjižnico, za katere pomnožitev plačuje na leto po 2 kroni. Če bi se ozirali samo na to vsoto, bi morali reči, da plačuje slovenski kmet za svojo privatno knjižnico razmeroma več nego Amerikanec za mestno ljudsko knjižnico. Seveda je med obema knjižnicama velik razloček. —

Po mnogih krajih na Slovenskem obstoje farne in tudi šolske knjižnice, v katerih dobiva ljudstvo razen knjig »Mohorjeve družbe« tudi drugih knjig na posodo. Da bi pa kje na Slovenskem bila kaka občinska, trška ali mestna slovenska knjižnica, nam ni znano.

Prvo javno, neodvisno slovensko ljudsko knjižnico je ustanovil lani v spomin Slomšekovega jubileja na Ponikvi (na Štajerskem) ljubljanski policijski svetnik, g. Podgoršek.

Po vseh slovenskih pokrajinah je veliko število »čitalnic«, »bralnih« in podobnih društev, ki bi lahko vsa imela svoje ljudske knjižnice. Nekatera taka društva imajo tudi res lepo urejene knjižnice; velika večina takih čitalnic pa je izgrešila svoj pravi namen ter se prelevila v zgolj zabavna shajališča. Želeti bi bilo, da bi se slovenske čitalnice zopet spomnile, da so bile ustanovljene v prvi vrsti za — čitanje knjig in časopisov ter za poljudna predavanja. Ko bi pa pogledali v sobo kakega takega »slavnega« bralnega društva, bi videli nemara, da se časopisi in knjige ne dajejo vezat, nego da leži vse to literarno blago zamazano, raztrgano, zaprašeno in razmetano po vseh kotih, navadno pod streho mišim v hrano. Naše

beletristične časopise in pa knjige »Družbe sv. Mohorja« ter »Slovenske Matice« lahko najdeš včasi tudi na straniščih . . . Koliko književnega blaga se je na ta način pri nas že lahkomiselno pogubilo, o tem bi se dala pisati cela »študija«.

Ljubljana nima do danes še nobene javne slovenske ljudske knjižnice! In vendar zahteva pomen Ljubljane, metropole slovenskega naroda, da se tudi tukaj ustanovi čimprej mogoče takšna knjižnica po vzoru drugih javnih ljudskih knjižnic. Kolikor smo izvedeli izza kulis, se je kvas za to stvar že postavil na odločilnem mestu. Upajmo, da se plemenita ideja čimprej uresniči — na korist našemu slovenskemu prebivalstvu in mestu samemu v čast.

Te vrste so samo površen pregled modernega ljudskega knjižništva in imajo namen, vzbujati večje zanimanje za ta pripomoček narodne prosvete.

Kakšna pa je notranja organizacija ljudskih knjižnic in kako bi se dale pri nas z uspehom ustanavljati, to pa je tako važno vprašanje, da izpregovorimo o njem o priliki s posebnim člankom.

Književne novosti

Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala in uredila Ivan Vesel in A. Aškerc. V Gorici. Založila in natisnila Goriška tiskarna Gabrščekova. 1901. Mala 8⁰. Str. 464. Cena broš. eksemplarju 3 K, elegantno vezanemu 4 K 50 h, po pošti 20 h več. V Ljubljani prodaja knjigarna L. Schwentnerjeva. — To antologijo je bil zasnoval I. Vesel, a ko je lani m. decembra umrl, nadaljeval je poročevalec delo od 4. pole do konca. V antologiji je zastopanih 74 ruskih pesnikov in pesnic z več ali manj prevodi, tako da obsega skoro vso dobo ruske umetne poezije izza 18. stoletja do današnjih dni. Ker je poročevalec sam sourednik in soprevajatelj, se ne spušča v nikakšno kritiko, nego se usoja knjigo priporočati rojakom zaradi ruske poezije same, ki tukaj prvikrat v posebnem zborniku stopa pred slovensko občinstvo. »Ruska antologija« je v tem zmislu res nekaj novega, in založnik Gabrščck zasluži, da ga naše občinstvo podpira.

Izza Puškina je ruska poezija v vezani in nevezani besedi del svetovne literature, in vsi znameniti ruski pisatelji so že prevedeni na kulturne jezike evropske. Toliko bolj se moramo zanimati za ruske pesnike mi Slovenci, ki smo Rusom pravi bratje po plemenskem sorodstvu in jeziku! Blagoglasni in bogati ruski jezik govori okoli 85 milijonov ljudi, in ta slovanski jezik je našemu narečju tako podoben, da se ga Slovenec, ki ima količkaj dobre volje, nauči v nekaterih mesecih. In ta jezik je ključ do zlatih zakladov pesniških, ki se lahko merijo z zapadnimi neslovanskimi literarnimi zakladi. Mi Slovenci

se moramo sploh že enkrat otresti tistih za nas pogubnih predsodkov, ki so nam jih vtepli v glavo v nemških šolah, češ, da se baje le v nemški literaturi nahajajo najboljši pesniki. Te predsodke so nam v naših potujčenih šolah tako dolgo sugerirali, da se jih naša inteligencija ne more otresti in zato sega, kadar išče duševnih užitkov, največkrat po nemških beletristih. Ruski novelisti in romanopisci so že zdavnaj enakovredni zapadnim neslovanskim novelistom, a nekateri ruski pisatelji presegajo vse druge svetovne pisatelje. Kdo so: Tolstoj, Čehov in Gorkij, če ne Rusi?! A tudi v vezani besedi, v poeziji v ožjem pomenu so ustvarili Rusi čudovitih stvari, ki se smelo kosajo s pesnitvami neslovanskih pesnikov. »Ruska antologija« prinaša nekaj vzgledov te poezije. Zato mislimo, da najde ta prvi naš poskus odziva med našim čitateljstvom; zlasti se obračamo do naše študujoče mladine, da naj se potrudi spoznavati rusko poezije.

Antologijo ruskih pesnikov imajo drugi zapadni veliki narodi že zdavnaj. Nemcem je podal takšno antologijo menda prvi Bodenstedt že začetkom druge polovice preteklega stoletja. Čehi imajo prevedene skoro vse znamenitejše ruske pesnike, a z ruskim pesništvom jih seznanja posebna »Ruská knihovna«. »Matica Hrvatska« je izdala pred par leti Puškina. Tudi mi imamo prevedenega mnogo iz Turgenjeva, Dostojevskega, Čehova, Tolstega in Gorkega. V naši »Ruski antologiji« pa stopajo pred slovansko občinstvo ruski pesniki v slovenskih prevodih.

Lani je prevedel g. Korš vsega našega Prešerna in ga izdal za pesnikov jubilej. To je bil znamenit dogodek v rusko-slovenski literarni vzajemnosti. Bratje Rusi naj bi smatrali našo »Rusko antologijo« kot skromen odziv ruskemu Prešernu. A slovensko občinstvo naj bi že iz tega razloga pokupilo III. zvezek »Salonske knjižnice«, ki je naša »Ruska antologija«.[1])

Ako naše čitateljstvo seže založniku pod rame, izda pač sčasoma še češko in poljsko . . . antologijo. *A. Aškerc.*

Knjige »Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti« za l. 1901.

A. »Rad«. Knjiga 145. Razredi filologijsko-historijski i filosofsko-juridički 55. U Zagrebu 1901. Knjižara Jugosl. akademije. Dionička tiskara. Vsebina: Uzori Reljkovićevu »Kućniku«. Spisal dr. Tropsch. — Humanist Matija Grbić

[1]) Gospod dr. Mencinger nas je opozoril te dni še na naslednje tiskovne pomote v svojih prevodih:
Stran 137., 6. vrsta: namesto »zatre« naj stoji: zatne.
„ 139. v drugí vrsti poslednje kitice: namesto »shod« naj stoji: hod.
„ 144. prva vrsta zadnje kitice namesto: »o slad ni« naj stoji: osladni.
„ 146. čitaj v 4. vrsti namesto: »in slednji jasni dan«, naj stoji: za slednji jasni dan.
„ 154., 5. vrsta namesto: »močnega« naj stoji: nočnega.
„ 155., zadnja vrsta namesto: »tu v hladni« naj stoji: ín v hladni.
„ 164. V: Ne; nisem Byron, 3. vrsta namesto »znanec« naj stoji: gnanec.
„ 168., 4. vrsta namesto »in gnala vštric« naj stoji: ju gnala vštric.
„ 168., 5. „ „ »zaklala« naj stoji razklala.
„ 286., 10. „ naj stoji pomeče (ne: »pomete«).
„ 335., 15. „ „ „ stvarilne (misli) [ne: svarilne].
V »Kazalu« pa je med Lermontovljevimi pesmimi izostala na strani 158. natisnjena pesem »Hrib«.

(Garbitius Illyricus). Spisal dr. J. Körbler. — Jazik u Karečku. Spisal M. Vukčević. — Moći sv. Šimuna Bogoprimaoca u Zadru. Spisal dr. L. Jelić.

B. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. VI. Uredil dr. A. Radić. Vsebina: Vrbnik na otoku Krku. (Dalje). Spisal J. Žic. — Kralje v turški Hrvatski. Folklor. študije. Spisal J. Klarić. — Vjerovanja u Bosni in Hercegovini. Zabeležil J. Zovko.

C. Ljetopis za l. 1900. Zvezek XV. Ta letopis obsega najprej upravna izvestja, potem slede članki. Dr. Mohorovićić je spisal življenje bivšega predsednika jugoslov. akademije, Torbarja. G. dr. Musić pa je objavil prezanimivo študijo o Prešernovem »Krstu pri Savici«, ki jo je ćital lani dne 3. decembra v spomin pesnikovega jubileja. Ta študija obsega skoro dve tiskani poli in je sploh prva večja študija o Prešernovem eposu. Poročevalec teh vrst je bil lani navzoči pri predavanju in je občudoval duhovito in pesniško navdahnjeno literarno-estetično razpravo našega rojaka akademika, ki je lepo in jasno pokazal, kako tesno je spojen ta epos z značajem in duševnim razvojem Prešerna samega. Za sedaj samo zabeležujemo ta essay, ki je izišel tudi v posebnem odtisku, v kratkem pa izpregovorimo o njem več. *A. A.*

Jurja Dalmatina Predgovor k bibliji iz l. 1584. Prepisal, založil in izdal Anton Chráska. V Č. Budějovicah. Natisnil A. Pokorny. 1901. 8⁰. XII.+84. Cena 30 h, vezana 60 h. — Kakor znano, Trubar ni prevedel celega svetega pisma, to je marveč delo Jurja Dalmatina. Dalmatin je izdal l. 1575. Jezusa Siraha, l. 1578. Pentatevh, l. 1580. Salomonove pripovesti; tako je polagoma končal prvi slovenski prevod celega svetega pisma, ki je izšlo v Vitenbergu na Saksonskem l. 1584. To znamenito delo protestantovske dobe ima za nemškim tudi dolg slovenski predgovor jako polemičnega značaja o navdahnjenosti in svetosti svetega pisma, o Bogu, o stvarjenju tega sveta, o človeku in prirojenem grehu, o človeški svobodni volji, o kazni in božjem srdu radi greha, o postavi, o evangeliju, o pridigarstvu, o veri, o dobrih delih, o pokori, o sv. zakramentih, o sv. krstu, o Kristusovi večerji, o krščanski cerkvi. In ta predgovor je v posebni knjižici izdal Chráska ter ga na več mestih opremil z opombami, ki polemizujejo s katoliško cerkvijo. Namen mu je očit; sam pravi v uvodu: »Ali bi ne bilo pametneje rešiti versko vprašanje tako, kakor so to storili Slovenci v 16. stoletju?« to je, poprijeti se protestantizma. Ker se v čisto verska vprašanja ne maramo spuščati, tudi ne reagujemo na proselitske poskuse g. Chráske. Zgodovinska resnica je sicer, da so dandanes protestantovski narodi na višji stopinji kulture nego katoliški, ne verjamemo pa, da bi bil to provzročil protestantizem sam, in da bi bila to samo njegova zasluga, nego tukaj pridejo še čisto drugi činitelji v poštev, kakor n. pr. rasa, geografska lega, podnebje in državne oblike. Dandanes tudi verska vprašanja niso na dnevnem redu v istem zmislu kakor v 16. stl. Reformacija je resda najsijajnejša doba naše slovenske zgodovine, protireformacija pa najžalotnejša. Ali mi dandanes vendar ne moremo več v tisto versko strujo, v kateri so živeli Trubarjevi vrstniki, ker nas loči od tiste dobe ne samo časovno, nego tudi velikansko kulturno razdobje. Današnji Nemci se ne ogrevajo za protestantizem iz verskih, nego iz čisto političnih razlogov. Navsezadnje pa je dogmatični in oficialni protestantizem takisto nestrpen in zelotski kakor oficialni moderni katolicizem.

Končno pa poudarjamo, da smo gospodu Chráski hvaležni, ker se s tako idealno ljubeznijo peča s klasiki naše slavne in prevažne reformacijske dobe!

l + r.

Prvi listi. Izdali slovenski in hrvatski učiteljski abiturienti. Ljubljana 1901. Narodna tiskarna. Založili abiturienti. — Po zgledu gimnazijskih abiturientov, ki so bili pred tremi leti izdali svojo knjigo »Na razstanku«, izdali so letos še nekateri učiteljski abiturienti nekaj takega. Čeprav seveda »Prvi listi« ne dosezajo estetične višine almanaha »Na razstanku«, nas vendar tudi ta knjiga veseli, ker priča, da je tudi med učiteljskimi pripravniki, ki se pripravljajo za praktični svoj poklic, dovolj idealno navdahnjenih ljudi. Pesmi in proza v tej knjigi pričajo, da je med sestavitelji tega almanaha marsikak beletristen talent, ki pa še ni dozorel. Lirike je brez dvoma v teh dekadentnih verzih dovolj, toda dotični pesniki se zelo motijo, če mislijo, da ima ta anarhistična psevdo-metrika kako veljavo v bodočnosti. Gospodje so čitali tu in tam, da je taka oblika »moderna«, ali gospodje ne vedo, kako je nastala ta vihrava in bolna oblika. Nastala je in vzrasla iz takisto bolnih, nervoznih, raztrganih in blaziranih duš velikomestnih francoskih pesniških »bohêmov«, ki so jih začeli po opičje posnemati tudi po drugod, misleč, da je vse »dobro«, kar pride iz Pariza. Dandanes se smejemo takim abnormalnostim in smejemo se tudi dekadentom »Prvih listov«. Med črticami, pisanimi v prozi, se nahaja marsikaka lepa stvar, čeprav tudi v prozi prevladuje dekadenca. Na str. 65. je n. pr. naslov: »Blazno hrepenenje« popolnoma umestno. Nikakor pa ni nemogoče, da kdo izmed teh almanaharjev, ki tukaj v »Prvih listih« diletantujejo, razvije sčasoma svoj resnični talent, ki ga bo pa treba seveda brusiti z različnimi študijami. To mi samo iz srca želimo, ker visoko cenimo učiteljski stan, ki ima pa tudi priliko, da, živeč sredi ljudstva, opazuje njegovo življenje in gleda v njegovo dušo kakor njegov tovariš duhovnik . . . Četudi »Prvi listi« ne prinašajo zrelega sadja, vendar nas knjiga veseli, ker so jo izdali mladi možje, ki so se šolali po večini na ljubljanskem, v jedru svojem nemškem učiteljišču, na katerem se uče samo trije predmeti s slovenskim učnim jezikom, in to veronauk, slovenski jezik in matematika. Prirodoslovje se poučuje na moškem oddelku v slovenščini, v ženskem pa v nemščini! Za žensko je baje boljše, če zna manj slovensko, ker se potem manj zaveda svoje narodnosti in lože potujčuje mladino. —

Anton Martin Slomšek kot pedagog. Spisal Josip Brinar. Natisnil in založil Dragotin Hribar v Celju 1901. 94 strani. Cena 1 K, po pošti 10 h več. — Vsak izobraženi Slovenec ve, da je bil Slomšek znamenit pedagog, a še strokovnjak je bil doslej v zadregi, kadar bi moral natančneje govoriti o odgojnih in didaktičnih načelih Slomšekovih. Slomšek namreč ni spisal sistematičnih pedagoških del, iz katerih bi lahko posnemali njegovo teorijo; treba je bilo marveč njegove pedagoške nazore iskati in zbirati po mnogoštevilnih razpravah, objavljenih v »Drobtinicah« in drugod, ali pa abstrahirati iz snovi in uredbe šolskih knjig, ki jim je bil on oče. Temu nedostatku je vsaj deloma odpomogel Brinarjev spis, ki mu je »Slovensko učiteljsko društvo za ptujski okraj« prisodilo častno nagrado. Tu imaš v poglavju B. sistem Slomšekovih nazorov o vzgoji (I. o vzgojni svrhi, II. o vzgojnem postopanju, III. o sredstvih vzgoje, IV. o vzgojnih oblikah), v poglavju C. sistem Slomšekovih nazorov o pouku (I. o svrhi pouka in o učnem postopanju, II. o učnih predmetih, III. o šoli in učiteljih), v poglavju D. Slomšeka kot pedagoškega pisatelja (I. Slomšekovi spisi za mladino, II. učne knjige, III. pedagoške razprave in »Blaže in Nežica«). Spredi čitamo za »Uvodom« v poglavju A. o Slomšekovem življenju in njegovi

dobi, češ, da moremo le tedaj prav presoditi človeka, ki se visoko dvigne v človeški družbi, ako poznamo njegovo okolico.« V tem zmislu razlaga pisatelj n. pr. rano Slomšekovo zanimanje za slovenščino z razvojem narodnostnih razmer v Napoleonovi Iliriji ter opozarja na Vodnika in »druge navdušene šolnike« pa na Metelkovo slovensko stolico. Brez dvoma je nastanek Ilirije sam ob sebi zanimal sosede, a Iliriji je manjkalo mož; v nekem rokopisu znanega Primca, ki je deloval v Gradcu, čitamo: »In Illyrien hätte man nun die schönste Gelegenheit, für die Cultur der Landessprache etwas zu thun. Aber es fehlt an Aufmunterung und Gemeingeist! Die Herren Pf. V. und R. (Vodnik, Ravnikar) sind in Laibach die einzigen, welche sich mit anhaltendem Eifer darauf verlegen . . .« In Gradec je dobil prej slovensko stolico nego Ljubljana, in z narodno vnemo Cvetka, Jaklina, Modrinjaka se je v Iliriji mogla meriti le navdušenost Vodnikova; Vodnik, čigar pesmi je čital Slomšek že v gimnaziji, mu je pač bil »svetla zvezda«, kakor pravi v pesmi l. 1859. Na Slomšeka je deloval, kakor na vse te sinove jožefinske dobe, romantični duh časa, ki se je naslajal z zvočnostjo jezika in melodijo petja, ki je omikancem nalagal skrb za odgojo človeštva. Ravnatelj graške filozofije Appeltauer je ob drugi otvoritvi slovenske stolice (1823) izpregovoril besede: »Der Priester muss sich auf der Kanzel über die Gemeinheit erheben und über die Unbildung der ungeschlachten Volksmundart.« Ali ni to misel, ki jo je tolikokrat izrekel Slomšek?! Spomini Herderjevih idej se nahajajo često v Slomšeku, da, Slomšek ga celo citira. Nerešena je dozdaj naloga — tudi g. Brinar se je ni lotil —, kako se je izobraževal Slomšek, kaj je posebno čital in študiral v gimnaziji; rešitev te naloge bi olajšala analizo Slomšekovega mišljenja, pa tudi omogočila pravično sodbo o njega izvirnosti; le tedaj bomo prav cenili moža, če spoznamo vse tanke in močne vezi, s katerimi je bil privezan na preteklost in svojo dobo. Slomšek n. pr. ni osamel v svoji skrbi za nedeljske šole; zgodovina marveč kaže, da se je 18. stoletje ob svojem koncu sploh silno zanimalo za to šolstvo, zlasti v Ameriki in na Angleškem; v začetku 19. stoletja so bile nedeljske šole uvedene že na Bavarskem. Posebe bi še bilo treba preiskati, koliko se je Slomšek bavil s pedagoško teorijo prve polovice 19. stoletja; zdi se mi, da se zanjo, zlasti za didaktiko ni mnogo brigal; sam rojen šolnik, je preziral potrebo teoretične metodike. Zaslugam Slomšekovim bi bil Brinar dal pravo mero, če bi se bil oziral bolj na takratni šolski zakon, zlasti na izboljške »politične šolske ustave« po l. 1848., na drugi strani pa bi mu bil Slomšek pridobil, ako bi bil g. pisatelj močneje uvaževal njegova »Berila« in ne presojal njegove metode malodane izključno po »Blažetu in Nežici«.

Tupatam se misli vrste premalo gladko, zlasti tam, kjer nastopa pisatelj s splošnim razmotrivanjem, tako v uvodu in na strani 8., kjer si sam nasprotuje. Jezikovnih hib je več. S stvarnega stališča napravi knjiga na bralca ugoden vtisk; pisatelj razpolaga s teoretično naobrazbo, da ž njo lahko presoja konkretne slučaje; nekatere citirane avtoritete, kakor Taine, Hennequin, služijo pač le figuriranju, takisto francoski citat iz Voltaireja; ni mi jasno, kaj naj pomenijo Goethejeve besede

»Im Ganzen — haltet euch an Worte!
dann geht ihr durch die sichere Pforte
zum Tempel der Gewissheit ein« —

kot moto zadnjemu poglavju »Slomšek kot pedagoški pisatelj«; te ironične besede daje Mefistofel učencu za vodilo pri študiju teologije ter jih nadaljuje tako-le:

»Denn eben, wo Begriffe fehlen,
da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
Mit Worten lässt sich trefflich streiten,
mit Worten ein System bereiten,
an Worte lässt sich trefflich glauben,
von einem Wort lässt sich kein Jota rauben«.

Brinar torej Goethejevega citata ni razumel. V duhu novejše, odraslim namenjene literature se odločno upira sledovom Slomšekovega moralizujočega mladinskega slovstva ter zahteva v čitankah poleg morale in realij tudi pravo poezijo, ki nima izven sebe namena. Najsi bi bilo Brinarjevo delo manj dobro, nego je, ostalo bi vendarle znamenito kot začetek, kot jedro kristala. Želeti bi bilo, da bi se vse učiteljstvo tako temeljito bavilo s pedagogiko, kakor se bavi Brinar. *Dr. Fr. Ilešič.*

Dve slovenski knjižici iz 18. stoletja. — P. Valter Šmid mi je poslal na ogled dve knjižici iz bogate knjižnice admontskega samostana: prvo in drugo izdajo razlaganja malega katekizma. Naslov 1. izdaji se glasi: »Obchinzka knisicza izpitavanya teh pet glavneh stukov maloga katekismussa postuvanoga patra Petra Kanisiussa iz tovarustva Jesussa na viſzoko zapovedanye, i poterdenye duhovneh, i ſzvetczkeh Poglavarov iz nemskoga preſtavlena, ino izdana. Za hafzen vſzeh Gozpodov, Farmoſtrov, Duſs-Szkerbitelov, Skolnikov, Decze, Sztarſſov, i vſzeh Kotrigov Bratovchine Kerſchanzkoga navuka vu leti 1758. — Pritizkana v Graczi pri Witmonstetarszkim erbom.« (16^0.) Druga izdaja je izšla 1764 pri taistem tiskarju v mali osmerki. Prva ima listov H_1, druga H_4. Zanimiv je predgovor prve izdaje, ki naj bo hkratu tudi vzorec jezika. »Szlovenzki jezik je telko fele, dabi, ako bi ſze vſzakomi htelo zadoſzta vchiniti, vu vſzaki ſari drugo kniſiczo potrebno bilo pritizkati. Da pak to nemore biti, preſtimali ſzo duhovni poglavari, da ſze edna obchinzka kniſicza, kera je, na pol horvaczko napravlena, konchema v-takſſe fare vpala, kere vech od horvaczkoga, kak od krainzkoga jezika imajo. Kak pak je czil ino konecz ovih kniſicz ne, dabi ſze ludi novoga jezika vuchili, temoch dabi ſze kerſchanzki navuk léſi ednako vuchio; tak budo vſzi farmastri znali, da ſze morajo ne ſznamo polek ovih kniſicz derſati ino ravnati, temoch tudi zavekſſi hafzen duſſ, in povekſſanye kerſchanzkoga navuka polek ſege ino navadnoga guchanya szvoje fare. Ako ſze more biti neke beſzede neznane vidio kakti: merttuchlivoſzt, nazlob, i vech druge, kere vſzlovenzkem jeziki ne naide, ſzo ſzato iz horvaczkoga vzete, da ſze pochaſzi tak lehko budo na tote beſzede navadili, kak na krainczke, ali nemske.« — Kakor pravi neznani pisatelj sam, se naslanja jezik na hrvaščino, — meni menda kajkavščino —, a druga izdaja je že bolj slovenska; genet. končnica *-oga* je skoro dosledno zamenjana z *-ega*, tudi besedje je ponekod drugo, mesto »*u*« stoji »*ü*« v besedah kakor düſza, drügi, vüpati, stük itd. Vendar je slovenščini nevešč menih zapisal na prvem listu: Bibliothecae Admontensis windischer Caniſius vielmehr Croatischer.

Sklepaje po tekstu druge izdaje, sem zaznal, da je pisec rabil neko vzhodnoštajersko narečje, najbrž prav ob ogrski meji, dočim se jezik 1. izdaje

naslanja na narečje, ki se govori južno od onega. Naj navedem nekaj takih izrazov, ki so značilni za vzhodnoštajersko narečje: pervle, najprea, ar, kakti, ka (= da), neti-neti (= niti-niti), ſmetno, zapſztoin, razvi, gnesz (= danes); ſzamrad; duſnoſzt, dén, szudecz, voſznik (= jetnik), dobro nakanyenye (= namen), düſſe v hiczah, naſzlob, raſzipavanye penez, kipecz, czonyavanye (= davanje priimkov), betesnik, vüzem, turiszhe, miholſchak (= september); ledichen, lüczka ſena, takſſe, seden (= žejen), tèrdokoren, prékreden; chteti (= čitati), kaſtigati, pokoro vchiniti, ſzvetke ſzvetiti; toti (ne vedno). Instr. sing. fem. se glasi na *-oj*: ſmarlivoljtztjoi, z gnadoi Bosjoi. Part. praet. I. m. se ne končava nikdar na *-l*: dao, bio, priſſo, mogo, odkrio, vuchio, napravo, ſztvaro, odreſſo, ſzodo, raſalo (= razžalil), — zopet majhen prinos za izgovor *l*-a.

Dr. Glaser ni kljub svoji natančnosti v bibliografičnih podatkih nikjer omenil teh dveh knjižic, najbrž jih ni bilo nikjer zaslediti. Na str. 204. I. zvezka »Slovst. zgod.« je sicer omenjen neki »Ta male katehismus Petra Kanisiusa etc.«, in ondukaj naj se pristavi naslov gori opisanih knjižic. *I. Wester.*

Med revijami

Pariška **Nouvelle Revue** je prinesla v poslednjih štev. zanimljiv odlok naučnega ministrstva zastran jezika. Misli so te-le: Ker je govorjeni jezik živ ustroj, ki se razvija in izpreminja, in ker se govorica ne meni mnogo za slovniška pravila, ampak išče prostosti, lahkote in enostavnosti, prihaja od časa do časa, bolj ali manj pravilno, za vsak jezik potreba, da se pisava predrugači in za silo v soglasje spravi z govorico. Toda kako izvesti izpremembe in do katere meje? V živi govorici se menjavajo, premikajo, prestavljajo in prenašajo besede, oblike in njih pomeni, to pa na korist gibčnosti misli in jasnosti izraževanja. Pri tem prenarejanju je udeležen ves narod. Veliki pisatelji od časa do časa sicer ustavljajo jezik v njegovem premikanju in ustanavljajo za daljšo dobo veljavne oblike. Toda svojega slovarja ne morejo drugače obogatiti, kakor da se pomešajo med živahno in žlobudravo množico ter si med ljudstvom naberejo potrebne besedne zaloge. Množica pa se poprijemlje izrazov, ki se prilegajo njeni domišljivosti in ji segajo v srce. Množica ne gleda na slovniško pravilnost, ampak ulovi včasi izraz, ki ga je prineslo naključje, ki pa je srečno in smelo izbran in z mislijo zvezan morda na originalen način. Brez pomislekov podira narod jezikove oblike, iz kosov pa sestavlja nove stvore za krepko izraževanje čutil in strasti. Tako se jezik prenavlja in preraja. Seveda se to ne dela brez nekakega nereda ali celo spotike. Bodoči sestavljalec novega slovarja bode pač godrnjal in grajal, vendar bode moral med novoustvarjenimi besedami in oblikami poloviti tiste, katere bodo še žive in sposobne za življenje.

Fr. Svetič.

Naše obnebje

Astronomski koledar za september. M e r k u r se ne vidi. — V e n e r a sveti kot večernica blizu jugozapadnega obzorja. — M a r s stoji na večernem nebu globoko na jugozapadu; zapada 1. dne po $8^1/_4$ zvečer, 30. dne pa pred

$7^1/_4$ zvečer. — Jupiter stoji ob solnčnem zahodu blizu meridiana, zapada začetkom meseca pred $11^3/_4$ po noči, na koncu meseca pa po $9^3/_4$ zvečer. — Saturn stoji ob solnčnem zahodu tudi blizu meridiana; zahaja začetkom m. $12^1/_4$ po noči, na koncu m. pa po $10^1/_4$ zvečer.

Splošni pregled

Šolska družba »sv. Cirila in Metoda« je imela dne 8. avgusta svoj občni zbor v Mariboru v tamošnjem »Narodnem domu«. Predsedoval je profesor msgr. Tomo Zupan. Tajnik g. Žlogar je poročal o delovanju društva. Naše šolsko društvo šteje 30 moških, 36 ženskih in 78 mešanih podružnic ter okoli 10.000 članov. Družba vzdržuje ali podpira 25 šol. zavodov. 1 teh zavodov je v Tržiču na Kranjskem, 3 so na Štajerskem, 1 na Koroškem (v Velikovcu), 13 jih je na Goriškem, 7 pa v Tr stu. Te zavode obiskuje okoli 2500 otrok. — O denarnem stanju je poročal blagajnik g. prof. Petelin. Družba je imela lani 33.133 K 63 h dohodkov in 35.243 K 79 h stroškov, torej nad 2000 K deficita! Vrhu denarja, ki so ga nabrale podružnice, je daroval družbi kranjski deželni zbor 2000 K, mesto ljubljansko pa 1000 K. Naši časniki so nabrali 5170 K 33 h; največ, namreč 3508 K 27 h, je nabral »Slovenski Narod«. Od vžigalic (tvrdka Perdanova v Ljubljani) je dobila družba doslej 6400 K, od kave (firma Jebačinova v Ljubljani) pa 2400 K. — Potem je bila volitev novega odbora.

Slovenci imamo veliko, tudi dosti nepotrebnih društev, ali najvažnejše naše društvo je v sedanjih naših abnormalnih razmerah ta šolska družba. Kaj nam pomaga vsa naša literatura, vsa naša politika, če pa nam nemška povodenj ob severni in laški naval ob jugozapadni meji trgata kos za kosom od naše slovenske posesti, če se nam naše narodnostne meje krčijo desetletje za desetletjem! Kadar bosta ponemčeni južna Štajerska in južna Koroška in bo poitalijančena Primorska, potem pade sama od sebe tudi Kranjska, kjer razjedajo velika industrija na Gorenjskem, na Dolenjskem pa tuji kloštri naš narodni organizem. Prvo je življenje! In mi bojujemo s svojo »Družbo sv. Cirila in Metoda« samo defenzivni boj proti agresivnemu nemštvu in italijanstvu. »Schulverein« in »Lega nazionale« lovita našo slovensko deco v svoje šole in jih potujčujeta, mi branimo le svoje. A dočim dobiva »Schulverein« svoje marke iz Nemčije in »Lega nazionale« svoje lire iz Italije, branimo mi svojo narodnost s svojim avstrijskim denarjem. Mi se moramo braniti sami — to je tragični moment naše zgodovine. In če se zapustimo sami, izgubljeni smo! Zato naj bi se dohodki naše važne šolske družbe v bodoče podeseterili! Potreba živahnejše agitacije in izdatnejše akcije za našo šolsko družbo bi morala v bodoče prešinjati ves naš narod!

Zato si upamo reči, da je vsaka slovenska ljudska šola ob naši jezični meji stokrat več vredna, nego bode vredna šent-vidska »katoliška« gimnazija!

Vsak naj stori napram naši šolski družbi »sv. Cirila in Metoda« svojo dolžnost, da se pokrije primanjkljaj, in da se otvorijo še novi potrebni zavodi, Fiat!

Šestdesetletnica švedskega pesnika grofa Karla Snoilskega. Naši čitatelji se še spominjajo članka »Švedski pesnik — po rodu Slovenec«, ki je bil objavljen l. 1898. v »Ljubljanskem Zvonu« v oktobrski, novembrski in decembrski številki. Ta švedski pesnik je grof Karel Snoilsky, ki sam s ponosom trdi, da so bili njegovi pradedje slovenski Znojilšeki, ki so morali v 16. stoletju bežati s Kranjskega, ker se niso hoteli vdati protireformatorjem in pokatoličaniti se. Dva tistih protestantov Znojilšekov sta bila učena protestantovska bogoslovca in pridigarja, eden pa je bil vojak. In od enega teh Znojilšekov izhaja rod sedanjega znamenitega švedskega pesnika grofa Snoilskega. V družini pesnikovi se hrani sporočilo, da so po rodu Slovenci, in grof Snoilsky pravi sam v svoji odi »Ljubljani«: »Iz Ljubljane izhajata moje ime in pa moj rod . . .«

Ta švedski literat slavi letos dne 8. septembra svoj šestdeseti god, in ker se ne sramuje svojega izvira, kakor marsikateri član renegatske naše jare gospode, nego javno pripoznava, da teče po njegovih žilah tudi slovenska kri, spodobi se, da se tega plemenitega potomca naših Znojilšekov spominjamo tudi mi ter mu posvetimo za njegov častni jubilej teh par vrst!

Grof Karel Snoilsky je bil porojen 8. septembra l. 1841. Po dovršenih vseučiliških študijah je služil od l. 1865. do 1879. v ministrstvu za vnanja dela. Sedaj je državni bibliotekar v Stockholmu.

Prvo svojo pesem je objavil l. 1861. bivši študent v Upsali. Prvi zvezek svojih pesmi je izdal l. 1871. Prve njegove pesmi preveva veselje do življenja, pomešano z melanholijo. Njegova poezija razodeva fino umetniško aristokratsko dušo. V teh pesmih čutiš ponos, hrepenenje po lepoti in svobodi in energično opozicijo vsakemu despotizmu. Jako lepe so njegove slike iz Italije.

L. 1881. je izdal II. zvezek svojih pesnitev, l. 1885. pa svoj III. zvezek. Tendenca njegovih pesmi postaja bolj demokratična, človekoljubna in narodna. Pesnik se poglablja v socialne probleme, grmi proti duševni temi — ki je pa v sami Švedski menda ni baš veliko! — Pretresujoče so njegove slike iz tovarniškega življenja.

V svoji IV. knjigi »Švedske slike« je objavil narodne balade iz domače švedske zgodovine. Vmes se poteguje tudi za svobodo vseh potlačenih narodov. Tako n. pr. protestuje proti razdelitvi poljske države in pomiluje poljski narod radi njegove narodne nesreče . . . V poslednjih njegovih pesmih zveni struna tihe resignacije in moške filozofije.

Skandinavija je od nas oddaljen svet, in o Švedih vemo Slovenci vobče samo toliko, da so jako visoko izobraženi, in da tam ni analfabetov. O švedskem jeziku vemo le toliko, da pripada germanski (nordski) skupini in da je najblagoglasnejši germanski jezik; sicer pa utegne biti, žal, malo Slovencev in sploh malo Jugoslovanov, ki bi ga razumeli. Vendar pa sta nam dva Šveda draga in simpatična znanca. Eden je gospod Alfred Jensen, znani slavolog, ki zna tudi slovenski in prevaja tudi slovensko poezijo (Prešerna i. dr.). Drugi pa je naš rojak po svojih pradedih, slavni švedski pesnik, grof Karel Snoilsky, ki praznuje ta mesec šestdesetletnico svojega rojstva. Na dan njegovega jubileja se zbere ves švedski narod okoli sivolasega svojega pesnika, in ko mu bodo njegovi častilci napivali navdušene švedske zdravice, naj vé pesnik Snoilsky, da mu pošiljamo tisti dan tudi Slovenci za njegov slavni jubilej svoj krepki: »Živio!«

A. Aškerc.

Sedemdesetletnica drja. Gustava Ipavca. V Št. Jurju pri Celju je praznoval 15. dne prošlega meseca tamošnji zdravnik in župan, cesarski svetnik gosp. dr. Gustav Ipavec, naš skladatelj, sedemdeseti god svojega rojstva. Dr. Gustav Ipavec je, kakor je znano, brat drja. Benjamina Ipavca, in gotovo je zanimivo, da nam je ta bratovski par podaril najlepših slovenskih skladb, kar jih sploh imamo v svoji glasbeni literaturi. Kakor Benjaminove, tako pojo Gustavove pesmi po vsem Slovenskem. V naši polpretekli preporodni dobi je tudi dr. Gustav Ipavec mnogo pripomogel k probujenju narodne zavesti zlasti na slovenskem Štajerskem, kjer so njegovi napevi, zajeti in zapeti iz srca, segali zopet v srce našega ljudstva, ga razveseljevali, dvigali ga v višave duševnih užitkov, bodrili ga v trdem boju za obstanek in mu čistili estetični okus. Skladbe Gustavove so sicer preproste, a nenavadno melodiozne. Zato so vse ponarodnele. Kdor je kdaj prisostvoval kaki veselici, kjer se je pela iz stotine grl njegova budnica »Slovenec sem«, ta ve, kaj se to pravi, da je Gustav naroden skladatelj. Število Gustavovih kompozicij je jako veliko, in naloga bo kakemu glasbenemu zgodovinarju, da nam oriše umetniški značaj našega jubilarja, kateremu želimo še mnogo mnogo zdravih let na diko njegovemu domačemu kraju ter na čast vsemu slovenskemu narodu!

A. A.

»Matica Hrvatska« je imela dne 21. julija svoj občni zbor, ki ga je vodil akademik in vseučiliški profesor dr. Smičiklas. »Hrvatska Matica« ima po letošnjem stanju 11.110 članov. Leta 1900. je imela »Matica« 88.373 K 16 h dohodkov. Vse Matičino premoženje, ne vštevši društvene hiše in podsusedskega posestva znaša, 251.500 K 97 h. Za bodoče leto izda »Matica Hrvatska« svojim udom devetero knjig. Med temi knjigami bo tudi Marulićeva »Judit«, ki se smatra za prvo hrvaško umetno pesem. Letos je namreč ravno štiristo let, kar je spisal dubrovniški pesnik Marulić svojo »Judit«, in hrvaška književnost slavi to jesen svoj znameniti 400letni jubilej, katerega se udeležujemo kot sobratje tudi mi Slovenci z navdušenjem.

Ker je dr. Smičiklas obenem predsednik »Jugoslavenske akademije«, je moral zbok prevelikega dela odložiti predsedništvo »Hrvatske Matice«, kateri je predsedoval 12 let. Namesto njega je bil izvoljen za predsednika starosta hrvaških pesnikov Ivan vit. Trnski. V pokoj je stopil tudi dosedanji tajnik, Ivan Kostrenčić, ki je bil duša »Matice Hrvatske« celih 25 let in ki je »Matico Hrvatsko« povzdignil s pomočjo svojih sotrudnikov pisateljev na sedanjo višino, da je prvo literarno društvo na našem jugu. Občni zbor je votiral gosp. Kostrenčiću počenši s prihodnjim letom letne pokojnine po 1600 K. Na občnem zboru »Hrvatske Matice« se še nič ni govorilo o vzajemnem delovanju hrvaške in slovenske »Matice« — to pa zato ne, ker predsedništvo »Slovenske Matice« še ni bilo naznanilo resolucije občnega zbora z dne 3. junija t. l. — —

† Nils Adolf Erik Nordenskjöld, slavni švedski potovalec-odkrivatelj, profesor geologije na vseučilišču v Stockholmu, je umrl 12. avgusta, 69 let star. Kadar se imenujejo Kolumb, Vasco da Gama in Magelhaens, mora se imenovati tudi Nordenskjöld. Rojen je bil na ruskem Finskem. Leta 1878. je nastopil na ladji »Vega« iz južne Švedske svoje znamenito potovanje na severno pobrežje Azije, ki je bilo do tedaj še malo preiskano. Dospevši do kapa Čeljuskina, je moral tukaj prezimiti, potem je preiskaval ustje Lene in drugih sibirskih

rek. Nato ni svet dolgo ničesar slišal o njem, in mislili so že, da je izgubljen. Ali Nordenskjöld je bil med tem preplul Behringovo morsko ožino. Prihodnje leto pa se je vrnil mimo Japonske proti domu skoz Sueški kanal. Na svoji povrnitvi v Evropo je užival prave triumfe kakor pred par leti njegov rojak Nansen. Nordenskjöld je opisal svoje potovanje v velikem delu, ki so ga prevajali na razne evropske jezike. Velik podpornik Nordenskjöldove znanstvene ekspedicije je bil bogati ruski mecen Sibirjakov.

A.

Starogrške izkopine v Efezu. Avstrijsko arheološko društvo je pred kratkim v Efezu izkopalo spet jako zanimivih in dragocenih starogrških skulptur. To je pred vsem bronast kip atleta v naravni velikosti in klasične dovršenosti. Ustvaritelj tega umotvora je po sodbi poznavalcev kongenialen Praksitelu. Poleg tega kipa so našli še par reliefov (»Boj s Kentavrom« . . .), portretni kip starega Rimljana, glavo Hermesovo in glavo nekega višjega cesarskega svečenika. Kraj, kjer so našli te stvari v Efezu, je bil po mnenju strokovnjakov veliki mestni trg (ἀγορά). Kakor znano, je bil Efez v starem veku cvetoče maloazijsko trgovsko mesto; in kakor posnemamo iz »Dejanj apostolov«, je bilo še v 1. stoletju po Kr. jako živahno mesto. Omenjene umetnine so shranjene sedaj večinoma v takozvanem Tezejevem templju v ljudskem vrtu na Dunaju.

Električna poulična železnica v Ljubljani se otvori meseca septembra. S tem stopi naša slovenska metropola zopet za korak dalje na poti modernega napredka in dobi nekako velikomestno lice. Ljubljanski električni tramvaj je zgradila svetovnoznana tvrdka »Siemens & Halske«, ki je lastnica njegova. Črez 50 let preide po pogodbi železnica v last mesta ljubljanskega. Železniška proga je za sedaj samo 5·5 kilom. dolga in veže južni kolodvor (Dunajska cesta — Prešernove ulice — Marijin trg — Špitalske ulice — Mestni in Stari trg — Florjanske ulice — Karlovska cesta — Dolenjska cesta) z dolenjskim kolodvorom. Od Mestnega trga se cepi stranska proga v Vodmot do vojaške bolnice (Pred škofijo — Vodnikov trg — Poljanska cesta — Ambrožev trg — Most črez Ljubljanico — Št.-Petrska cesta — Zaloška cesta). V Vodmotu je nalašč v ta namen sezidana pojata za vagone in za prometne urade. Motornih vozov ima železnica 12 z dvema nemotornima vozovoma »pripetnikoma«. Električni tok jemlje železnica iz mestne elektrarne in dovod je nadstrešni. — Morebiti utegne naše čitatelje zanimati, če jim povemo, da je bila prva javna električna železnica zgrajena in otvorjena leta 1881. v Gross-Lichterfeldu pri Berlinu.

Ljubljanski Zvon

Verzi.

I.

Če tepe te usoda, skloni tilnik više!
Ne beži ko deseti brat iz rojstne hiše,
obup, brezdelica in mrak s teboj —
a sam najhujši si sovražnik svoj.
Trpi le, kdor se sam uslužno klanja,
volka od staje pa pastir si naj odganja!
In brez moči je, kdor o prošlosti živi,
nikdar ne oni, ki kljubuje in stoji.
Res, ljubil molk bi in življenje mirno
in ljubil bi naravo in planoto širno —
no, drag mi tudi je obup in boj,
vihar in blisk in tema nad menoj!

II.

Ti sam si drag si, ljubiš se na sveti,
ti sam si mati si in oče svoj,
lažnjivi ljudstva so in bratov vsi obeti
in zbirajo dan temni nad teboj.
Komu bi iz srca verjel, da ljubi,
in varen kam naslonil bi glavó?
In kdo te hladno ne proda pogubi
in — ne žaluje za teboj gorkó?
Iztrezneš se, in padejo zavese,
in kakor znaš, tako se uživiš . . .
Ah mnogi se v skrbéh še zate trese,
a storil davno že črez té je križ!

† Aleksandrov.

Vid Dobrin.

Spisal Josip Kostanjevec.

1.

id Dobrin je bil že dve leti poročen in bil je, kar je veliko bolj važno, v zakonu srečen. Njegova ženka Netka je bila ena onih bitij, ki ne morejo nikogar žaliti, najmanj seveda svojega moža. Bila je srednjega stasa, bujnih udov, modrih, dobrodušnih oči in živahna kakor veverica. Njena glava sicer ni kazala eksotične lepote, njeno čelce je bilo nekoliko preveč stisnjeno, toda nihče dozdaj še ni trdil, da bi ta glava ne bila na prvi pogled prikupljiva. Netkin glas je bil sicer nekoliko tih, a zvonek, in kadar se je zasmejala, je božal ušesa poslušalcev nalik glasu, ki ga izvablja vešča roka srebrnim strunam. In ta Netka je podarila Vidu tudi že prvega sinčka, ki je imel zdaj že skoro celo leto življenja za sabo. Zakaj bi torej Vid ne bil srečen?

Vid je bil sodni adjunkt v Dolgi vasi. Ta Dolga vas bi se bila morala pravzaprav prekrstiti v dolgočasno vas brez vsakega socialnega življenja, kakršnih je pa sicer še mnogo v naši ožji domovini. Uradniki so bili skoro vsi vklenjeni v sladki zakonski jarem ter so zvečer in ob prostih urah prečepali pri svojih družinah, pomagali pestovati najmlajše svoje nade, klali drva ter skrbeli, da ni ugasnil ogenj. Z dovoljenjem svojih »milostivih« so si semtertja prižgali tudi pipo ter izpili kozarec vina, a nato so pomagali slačiti debelokračne maličke ter jih devati v postelj. To je bilo vse njih očetovsko veselje. K »boljšim« ljudem sta pripadala še dva trgovca, ki sta bila vajena, da sta vsak dogodek in nedogodek v Dolgi vasi merila natančno na vatle, ter nekoliko krčmarjev, ki so se pa videli na prvi pogled zelo sumljivi. Navzlic vsemu temu pa je imela Dolga vas vendar to prednost, da se je vsak škandalček zasledil že v povojih, in radovednost ter klepetavost sta imeli razprostrte svoje mreže v najskrivnejši kotiček.

Ko je prišel Vid v Dolgo vas, je bil še samec. Na hrano je moral hoditi v gostilnico, ki so mu jo nasvetovali. Ali po nesreči je zahajal tja tudi davčni praktikant, vsiljivo, nezrelo človeče. In Vid si je gostilnico prebral zaradi njega. Toda glej, že črez nekoliko dni

je bil za njim tudi praktikant! Od tedaj pa je začel razmišljati, kako bi se rešil in si poiskal miren kot, ki bi mu ugajal. In prepričal se je, da je sedaj najpripravnejši trenotek, ko lahko izpolni svoji nevesti srčno željo ter jo povede pred oltar. Vid se je torej oženil največ iz dolgega časa in zaradi filistrskih razmer v Dolgi vasi. A navzlic temu se dozdaj še nikdar ni pokesal, da je storil ta korak. Bil je srečen in v tej sreči niti ni mislil, da bi tako hitro odšel iz Dolge vasi. To filistrstvo se mu je nekako prikupilo, in slutil je, da je prav ono vzrok, da more imeti svojo ženko popolnoma samo zase.

Vid je torej začel živeti samo sebi in Netki. Redno je hodil vsak dan v pisarno in iz pisarne, proti večeru napravil z ženko kratek izprehod v bližnji gozdič ali sosednjo vas ter potem prebil po ves večer v njeni družbi. Ko je dobil sinčka, pestoval in oblačil in slačil ga je prav tako, kakor so to delali drugi, manj duhoviti zakonski možje, nego je bil Vid . . .

A danes je dobil Vid v svoji pisarni na mizi listek brez podpisa, v katerem mu »dobrohoteč prijatelj« s suhoparnimi besedami razodeva, da ga žena vara, ter da mu zahaja v škodo Milan, nadobudni mlečnozobi sinček trgovca Vejača . . .

Vid se je glasno zasmejal ter vtaknil list v žep. Kakor bi se ne bilo pripetilo nič posebnega, je sedel k pisalni mizi ter vzel v roko bližnji akt. Prebrskal je par strani, a takoj mu je roka nehote segnila v žep, in iz njega je vzel pismo »dobrohotečega prijatelja«. In prebral je njegovo vsebino vnovič. Nato je naslonil glavo v dlan ter razmišljal. In vnovič se je glasno zasmejal.

»Prav navadno, surovo obrekovanje!«

Hotel je verjeti tem besedam, ki so mu polglasno ušle iz ust, saj je bil globoko prepričan o ljubezni in poštenosti svoje žene. A vendar mu je v tem hipu legla na dušo temna misel, in postalo mu je tesno okoli srca. Tako neprijeten čut ga še ni nikdar obšel kakor v tem trenotku.

Vstal je ter stopal po pisarni gori in doli. Semtertja je stresal z glavo ter večkrat ponavljal:

»Ne, to ni mogoče, ni mogoče! In pa s takim obliznjenim gigrlom!«

A bolj ko se je izkušal pregovoriti, da to ni mogoče, bolj in bolj mu je šepetal drugi glas: da, to je prav lahko mogoče! Ne! . . Da! . . Vrag ga vedi, vsaka ženska je naposled največja uganka na svetu! . .

Črez nekoliko časa je vnovič sedel, vzel pero v roko ter nekaj napisal na zadnjo stran prejetega lista. Nato ga je zopet skrbno zvil ter vtaknil v žep.

Kmalu se je zopet zatopil v svoje akte in bil je videti miren, vsakdanji . . .

Ko je opoldne stopil v svoje stanovanje, mu je prišla nasproti Netka. Prizibala se je na prstih, lahka in vesela. Svoje bele, do komolca zavihane roke je iztegnila proti njemu ter se mu ovila okolo tilnika. Njene ustnice so iskale njegovih.

»Ah, poredněž, čemu se umikaš?«

A Vid je obračal glavo zdaj na eno, zdaj na drugo stran, in ona je zaman lovila njegove ustnice.

»Vid, čemu me dražiš?«

»Pusti te neumnosti, saj sva že stara!«

Njene roke so se hipoma umaknile od njega in ji padle navzdol. Vprašujoče njene velike oči so mu plašno zrle v bledi obraz. Negove besede so bile trde in izgovorjene z glasom, kakršnega še ni čula iz njegovih ust.

»Vid, kaj to pomeni,« je viknila, in solze so ji zalile oči. Tedaj se je pa Vid siloma otresel preplavljajočih ga čutil in planil je k njej ter jo z vso silo prižel na prsi svoje.

»Nič, dušica, nič. Tako sem nekam čuden! . .«

Sedla sta k mizi ter obedovala. In Vid je bil ves čas tako nenavadno vesel in razposajen, da se je morala Netka vedno in vedno smejati.

A med obedom ga je vprašala:

»Vid, kdaj pojdeš zopet na kako komisijo?«

Vid pa se je nehal smejati, in neka resnost mu je šinila v obraz. Oko se mu je vprlo v soprogo ter ji hotelo prodreti v dušo.

»Za Boga, Vid, kaj ti je?«

»Eh, nič, prav nič . . . da . . . glava me boli!«

Skoro je jecljal, ko je to govoril.

»Da, glava me boli. Toda, čemu . . . čemu bi rada videla, da bi šel kam na komisijo?«

Gledal je v tla in bobnal s prsti po mizi.

»Toda glava me boli, za nekoliko časa ležem. Pusti me samega!«

Naglo je vstal ter odšel v bližnjo sobo. Tamkaj se je zleknil po divanu ter se obrnil proti steni . . .

Netka je v tem vršila svoje gospodinjske posle, kolikor se je dalo tiho, nešumno. Hodila je po prstih, prestavljala semtertja posodo tako rahlo, da bi se bila slišala miš v sobi.

Vedenje Vidovo jo je vznemirjalo. Še nikdar ni bil tak. Kaj mu je prišlo navzkriž? Razbijala si je glavo, da bi ugenila, ali slednjič je prišla do zaključka, da je res bolan, ali pa da ga zalezuje huda bolezen. In že ga je videla v duhu vijočega se v smrtnih bolečinah, bledega in ugasujočih oči. Prijeti se je morala ob omaro, tako se je prestrašila lastne domišljije. Oči so ji zrle plašno skozí okno na vrt, kjer se je v jesenskih solnčnih žarkih blestelo rdečkasto listje po drevju. In potegnila je močna sapa, drevje se je streslo, in odtrgalo se je nekaj listov ter v ovinkih plulo proti tlom. In Netki se je hipoma zazdelo, da so se tako odtrgale nade njene duše, njenega življenja ter se sedaj razprhujejo . . .

V sosednji sobi je nekaj zašumelo. Vid se je obrnil na divanu. Netka se je vzdramila ter hitela k njemu. In ko se je nagnila nad njegovo glavo, zazrla je pred seboj smrtnobledi njegov obraz in trdo stisnjene ustnice. Oči so se mu bile za hip vprle vanjo, a takoj so se zopet zaprle, kakor bi bile utrujene.

Netka mu položi drobno svojo desnico na čelo ter mu pogladi zmršene lase.

»Vid, kaj ti je? — Govori!«

A Vid molči in se ne gane.

»Vid, jaz pošljem po zdravnika! — Slišiš, Vid?«

»Po zdravnika? Čemu? Saj nisem bolan!«

»Kaj pa ti je, duša zlata?«

»Duša zlata? — Haha, haha!«

In Vid je planil kvišku in smejal se je glasno in grozno. Premeril je parkrat sobo gori in doli, a potem se ustavil na sredi pred Netko. In pogledal jo je topo in zbegano ter dejal polglasno, vsako besedo naglašujoč: »Netka, čuj: kdaj pa hočeš, da pojdem na — komisijo?«

Netki je zastala beseda, in hkratu ji je oledenela kri po žilah. Vidov pogled, njegovo govorjenje, vse njegovo vedenje ji je hipoma rodilo misel, da je Vid obolel na duhu. Ta misel pa jo je prestrašila tako, da so se ji zašibila kolena in je morala sesti.

V tem se je pa Vid zavedel. Spoznal je, da je govoril nepremišljeno, da se je vedel nerodno, in vse to iz ničevnega vzroka. Kaj pa dokazuje ono brezimno pismo? Ali je imel kdaj povod, da bi dvomil o svoji ženi? In vest ga je začela peči.

»Potolaži se, Netka; jaz sam ne vem, kaj se godi z mano,« je dejal rahlo ter pristopil bliže nje. »Saj te imam rad, tako rad!«

In sklonil se je k njej ter dahnil poljub na njeno belo čelo.

Netki je nekoliko odleglo.

»Čuvaj se, Vid, da ne oboliš! Pojdi na izprehod; čisti jesenski zrak bo dobro del tvojim razburjenim živcem. Toda prej poglej še Borisa!«

Prijela ga je pod pazduho ter ga rahlo vlekla za sabo v bližnjo sobo.

Tam je na posteljici spal njun sinček Boris. Ročici z drobnimi belimi prstki je držal izpod snežnobele rjuhice, a nežna glavica z napetimi lični in ozkimi, črešnjevordečimi ustnicami je bila nagnjena nekoliko na stran. Počrez po rjuhici se je žarel rumen solnčni trak, ki je uhajal skozi presledek pri zastoru, ter se zrcalil kakor zlat, posteljico preprezajoč pas.

»Kako rahlo spi,« je dejala Netka ter popravila rjuhico.

Vid se je približal ter se zamaknil v otroka. Nepremično je strmel v njegov obrazek. A glej čudo! Bolj ko je motril te poteze, bolj so se zabrisavale pred njegovimi očmi, in predno se je bil zavedel, je videl na posteljici neko drugo glavo, glavo s potezami in obrisi — Milana Vejača. Huj, kako mu je podoben! Ta misel se mu je ostro zarila v komaj nekoliko pomirjene možgane . . .

»Vidiš, Vid,« je dejala v tem Netka. »Zopet bode treba novih rjuhic in nove odeje. Kaj ne? Glej, kako se vidi že oguljena! Toda glej, že davno sem ti hotela povedati, pri Sedlaku v prodajalnici nismo dobro postreženi. Vse je nekako preležano in predrago. Tudi jestvine niso vedno sveže. Kaj praviš, Vid, ako bi začeli jemati pri Vejaču?«

Vid se zasmeje in reče:

»To se pravi, pri — Milanu Vejaču, kaj ne?«

Vid je pričakoval, da pride Netka v zadrego, da zardi ali povesi oči . . . Toda ona je stala pred njim popolnoma mirna, le sama pri sebi se je čudila, čemu poudarja vprav Milana Vejača.

Hej, kako je zvita in prekanjena, si je mislil Vid. A glasno je dejal: »Dobro, dobro, le jemlji pri Vejaču, toda vse, razumeš vse, sladkor in maslo, kavo in slanino, rjuhe in rjuhice in — in — in — vse, z eno besedo popolnoma vse, kar potrebuješ za telo in — in — dušo!«

Njegov glas je bil hripav in skoro kričeč. Pograbil je klobuk ter naglo odšel . . .

2.

Ko je Vid stopil na ulico, je nekoliko postal ter pogledal kvišku na okna svojega stanovanja. To je storil vselej, ko je odhajal

sam z doma, ali pa sam prihajal domov. In res, tudi sedaj je bila Netka pri oknu. Toda sedaj se mu ni smehljala kakor navadno, pač pa ji je odsevala z lic resna skrb. Vprav mu je hotela zaklicati vnovič, naj se čuva, v tem hipu je stopil Vid že dalje, ne da bi se brigal zanjo. Tedaj se je pa Netka opotekla ter omahnila na stol. In naslonila si je glavo v roke ter zaihtela . . .

Vid pa je stopal dalje po prašni ulici. Ni se ozrl niti na desno, niti na levo, mrklo zroč predse. Na ovinku ga je srečal Milan Vejač ter ga pozdravil. Vidu je zastala noga. Nekaj ga je zgrabilo v prsih, in pest se mu je skrčila. Hu, kako bi skočil vanj in trgal bi mu meso kosec za koscem z grešnega telesa! Tak smrkavec, a rušitelj njegove sreče! Toda o pravem času se je še domislil, kako neumnost bi storil, ako bi iztegnil roko svojo po takem pobalinu. In stopal je dalje, ne da bi bil odzdravil. Milan pa se je ustavil, zmajal z glavo ter gledal za njim. Ko se je skril Vid za ovinkom, je Milan zmajal vnovič z glavo ter mirno nadaljeval svojo pot.

Vid ni imel danes sreče. Najrajši bi bil videl, da bi se neopazovan zmuznil skozi ulice tja ven iz Dolge vasi, daleč, daleč, kjer bi bil sam, nemoten v mislih svojih. Ali že za par korakov dalje ga je srečal notar ter ga ustavil.

»Lep dan, gospod prijatelj, kaj ne-e? Škoda ga je prečepeti v pisarni, kaj ne-e? Ako dovolite-e, pa vas malo spremim, kaj ne-e? Sicer pa bi rad nekaj govoril z vami, torej dovolite, kaj ne-e?«

»Ne maram, hodite svojo pot!« zavpije Vid ter korači dalje.

Notarju so od strahu in začudenja zdrsnili naočniki z nosa, in usta so se mu odprla sama ob sebi.

»Kaj mu je-e?« je vzdihnil ter se počasi obrnil. »Sicer tako vljuden človek, a danes tak surove-ež! . .«

Komaj se je Vid iznebil notarja, že mu je prihajal od druge strani nasproti njegov šef, stari sodnik. In Vid je vedel, da ga obsuje cela ploha praznih besed, in streslo ga je. »Hu, hu«, je zaječal, a v istem trenotku se je že obrnil ter izginil v bližnjo stransko ulico. Hodil je naglo, skoro da ni tekel, a ko mu je izginila za hrbtom zadnja hiša, si je oddahnil ter snel klobuk z glave. Na čelu so mu stale potne kaplje, a v srcu ga je zeblo, da, zeblo . . .

Pot je vodila Vida naprej mimo travnikov, na katerih se je v velikih skupinah plodil jesenski podlesk. V ozadju blizu že orjavele seči so se pasla goveda, in glasovi obvratnih njih zvoncev so se tožno razlegali po planjavi. Na koncu travnikov je bila dolga njiva, posajena s krompirjem. Suha, rjava krompirjevica se je vila po črni,

mastni zemlji in spletala velike, semtertja rahle zanjke. Iz pomandrane zemlje je tupatam gledal napol izkopan rumen krompir, debel in podolgovat in se svetil, kakor bi bil že zdaj zabeljen. Ko je Vid dospel do konca njive, ga je prestrašil rezek šum, ki je nastal na njegovi desnici. Noga mu je nehote obstala, in v prsih ga je zapeklo. Iz krompirjevice je namreč sprhutala jata poljskih jerebic z glasnim vpitjem ter letela proti bližnji meji. Napravila je velik ovinek, a nazadnje sedla med nizko grmičevje. Ko je Vid povzdignil oko na nasprotno stran, je zagledal človeka s puško na rami.

»Ah, ah, jerebice, kaj ne, gospod adjunkt?« je že od daleč vpil prihajač. »Oh, dobro sem jih videl, kam so sedle. To bo pokanje, kaj ne, Diana? Dober dan, gospod adjunkt!«

Vid je spoznal v lovcu trgovca Vejača, in kletvica mu je siknila iz ust.

»Ali ne bom imel nikjer miru?« je vzdihnil nato bridko ter naglo stopal dalje, ne da bi se bil odzval prišlecu.

»Ali je gluh ta gosposki sin?« je mrmral sam s sabo Vejač. »Ej, brate, nikar tako ponosen! Vejač ima več pod palcem nego ti v svoji ošabni glavi. Ej, ej!«

Vid se niti ni ozrl ter zavil prav v nasprotno stran. Komaj se je bil oddahnil četrt ure, že je za mejo dvakrat počilo.

»Uboge živali! In kaki tepci jih streljajo!« je dejal pomilovalno Vid ter se zleknil na nekem osredku na mehko travo . . .

In bilo je, kakor bi se bila mati zemlja usmilila Vida, kakor bi mu bila počasi izsesala razburjeno kri ter mu vlila v žile hladila in krepila. Vid je začutil, da se mu živci krepijo, da se ga počasi polašča neki dobrodejen mir in se mu jasni v možganih. In nehote je izpregovoril dvakrat zapored: »Ah, to je dobro, dobro!«

In s polnimi požirki je začel dihati vase sveži vzduh in vonj po smrečju, ki se je črnelo nedaleč od njega po nizkem holmu. Ta vonj!

Solnce je počasi lezlo proti zapadu. Od daleč so se svetile strehe dolgovaške in šipe pri oknih v njegovih žarkih, in svetili so se gorski vrhovi in vrhovi smrek in jelk, svetili se obronki gozdni, svetila se v morju svetlobe cela okolica.

In solnčni žarek je prodrl tudi v srce Vidovo in mogočno razsvetlil njegovo dušo. In solnčni žarek je šinil tudi v njegove možgane ter jih razsvetlil v najskrivnejši kotiček, in Vid je začel misliti bistro in jasno . . . .

Vnovič je potegnil brezimni list iz žepa ter ga zopet prebral. Nato ga je obrnil ter prebral tudi ono, kar je zjutraj napisal sam.

Kako to, da so mu prav tačas šinile na misel te besede? Ali je to slučaj, ali je več nego slučaj?

Napisal pa je bil:

»Kaj temu treba žalovati
in kaj jeziti se, ječati,
kaj treba tistemu trpeti,
kdor moč ima, vse — razumeti!?«

Te besede pa mu je roka napisala samo mehansko, o njih ni hotela duša vedeti prav nič; to je kazalo vse njegovo današnje nastopanje, kazal njegov gnev in njegova potrtost. A zdaj šele je začel razmišljati o njih. Ali je imel on moč, da bi bil ta dogodek prav razumel? Recimo, da ga žena res vara, ali ni morda upravičena v to? Ali je on v svoji sebičnosti res upravičen, zahtevati od nje, da bodi samo in edino le njegova? In ali se ni morda ona nehote motila v onem usodnem trenotku, ko je verjela, da ga ljubi, ko mu je obljubila večno zvestobo? Da, trenotek, kako važen, kako usoden je človeku najčešče samo trenotek! Kaj potem, ako je bila spoznala, da je prevarala samo sebe, ko je bila uvidela, da je priklenjena na neljubljenega moža? Ali ni tedaj ona tisočkrat bolj vredna pomilovanja negoli on? In ima li on pravico, ji spričo tega kaj očitati, mučiti jo in mesariti njeno notranjost? Kaj pa, ako bi se njemu kaj takega pripetilo, ako bi kdaj uvidel, da je tudi njega prevaral trenotek, ako bi hkratu začutil v sebi led in mraz, ako bi ga nepripravljenega zalotila tema, noč? In ako bi kdaj iskal utehe drugod, kdo bi bil upravičen, da bi mu smel kaj očitati? Ali nima na svetu vsakdo enakih pravic? Bodi to, kar je meni v tolažbo, drugemu v greh, kar je meni v bodrilo, drugemu v propast in pogubo? Vsakemu enake pravice! Tam, kjer kdo misli, da je upravičena trda beseda in surovo dejanje, tam pošten človek mnogo prej uvidi, da je treba — usmiljenja in človekoljubja! In usmiljen, vznesen nad vsako vsakdanjostjo je hotel biti odslej tudi Vid Dobrin. In prvi korak, ki ga je hotel storiti do tega vzvišenega načela, je bil ta, da je izkušal razumeti prestopek svoje žene. In kdor izkuša kaj razumeti, ta čestokrat tudi najde moč, da razume! —

Vid je spravil mirno listek v žep ter vstal. Pogladil si je obleko, pogledal na solnce, ki je bilo zdaj že blizu zatona, ter se odpravil domov. Pri srcu mu je bilo nekam praznično, svečano in toplo, kakor bi bil vprav spretno dovršil težavno nalogo. Počasi je stopal

proti Dolgi vasi, niti sence nezadovoljstva ni bilo v njegovem srcu.

Ko je bil dospel do prve hiše, je zagledal čuden prizor. Priletna ženska zagorelega obraza in visoko izpodrecanega krila, izpod katerega se je videlo dvoje tankih, izsesanih nog, je tirala po stopnicah gori na hodnik opotekajočega se in preklinjajočega pijanca. Toda bolj nego on je vpila ona in obenem je udrihala s polenom po hrbtu njegovem, da je tulil vsled bolečin.

»Čakaj, klada pijana! Prasič pijani, da bi te strela! Joj, ta gliva glivasta zažre vsak krajcar, doma pa stradamo. Čakaj, na, na!«

In zopet je udrihala.

»Včeraj so nam prodali kravo, jutri pa pojde za njo še koza. Vrag te ubij! In otroci, še srajc nimajo in želodce si morajo greti na solncu, da jim lakote ne zamrznejo! Na, zlodej!«

Zdaj je pa treščilo po glavi, in mož se je vrhu stopnic krvav zgrudil na hodnik. Nobenega znamenja ni dal od sebe. Ležal je na zobeh.

Ženska se je pa oddehnila, vidno zadovoljna, potegnila z rjavo roko preko ust ter izginila v hiši. Kmalu nato je stopila zopet ven, in ž njo je bil nekako dvanajstleten deček zmršenih las in potuhnjenega pogleda. Na sebi ni imel drugega nego razcapane hlačice, ki mu niso segale dosti črez kolena, a rjave, ozke prsi so bile popolnoma gole.

»Primi!« je zavpila ženska ter potegnila izpod moža njegove roke.

In deček je prijel očeta za roke, mati pa ga je držala za noge. In drsajoč ga po tleh, sta vlekla moža črez prag. Sinček je zakrivil usta kakor v posmeh, in iz njih mu je molel slinasti jezik . . .

Vid je nekoliko postal ter opazoval grozni prizor. Strah in groza sta mu napolnila dušo. In ko je stopal dalje, si je mislil: kaj nesrečna ljubezen, kaj nezvestoba zakonska, to še ni nikaka nesreča; ali to, to, kar sem videl sedaj, to je nesreča! In kolikor dalje je stopal, toliko bolj je bil prepričan, da je na svetu še mnogo, mnogo bolj perečih vprašanj, nego so vprašanja ljubezenska, mnogo in mnogo večjih nesreč, nego so nesreče, izvirajoče iz ljubezni. Za té naj se brigajo debelotrebušneži, ki se brezskrbno valjajo v svoji masti, plitveži, ki ne mislijo ped predse, in sebičneži, ki so zaljubljeni v svoje gnilo meso. Poštenih, resnih mož delo pa je, da se posvetijo občnemu človeškemu blagru, da pozabijo sami nase in žive človeštvu . . .

Solnce je zahajalo za gorami, ko se je Vid obrnil proti njemu. In zdelo se mu je, da ga gleda samo obličje božje, ki mu prijazno namiguje, ki ga potrjuje v njegovih mislih ter mu kaže za sabo pot tja gori proti jasnim višavam . . .

3.

Ko je Vid stopil v svoje stanovanje, je na hodniku nehote postal. Iz sobe je zaslišal polglasno govorjenje. Bil je glas Netkin, a drugi — moški glas, ki ga ni poznal.

V tem hipu je prihajala mimo njega pestunja.

»Kdo je notri?«

»Gospod Milan Vejač,« odgovori pestunja ter gre svojo pot. Vidu se je zazdelo, da ga je pogledala nekako škodoželjno, in jo je hotel poklicati nazaj. Toda v tem hipu si je premislil ter izginil v svojo sobo. Tam se je najprej sezul ter nataknil mehke cipele. In začel je hoditi tiho gori in doli.

»Torej, to je gotovo sedaj, da imata nekaj skupaj,« si je zamrmral. Bil je popolnoma miren, kakor se spodobi možu, ki se je otresel vseh predsodkov in si ustanovil za svoja dejanja tako vzvišena načela. In da bi ta mir svoj še bolj podkrepil, si je dejal: »Saj sem tako miren!«

A nehote se je pri teh besedah ozrl na divan ter gledal tja, kakor bi tam nekdo sedel, ki mu ugovarja ter dokazuje ravno nasprotno.

»Res, popolnoma miren,« je potrdil Vid vnovič skoro jezno. »Vzvišen sem nad take malenkosti, v meni je jasno, in pred sabo vidim jasno začrtano svojo pot. Jaz sem miren!«

Toda oni na divanu se mu je zarežal v obraz ter dejal porogljivo:

»Vid, saj res, ti si miren, kaj ne? In duša tvoja je tudi mirna, kaj ne?«

»Duša moja?« je vzdihnil Vid. »Seveda, popolnoma mirna!«

»Ha-ha, nagni svoje uho in prisluškuj! Ali ne čuješ, kako ti nekaj groznega, pošastnega komaj slišno leze vanjo? Ali ne čuješ, vedno večji šum . . . glej, narašča . . . narašča!« mu je govoril nasprotnik . . .

Vida je zaskelelo v prsih, in prijel se je zanje.

»Beži izkušnjavec, beži . . . jaz sem miren,« je viknil ter se prijel za glavo.

A Vidu se je temnilo pred očmi, neznanska duševna bolest se ga je polotila.

»Toda jaz sem miren,« je dejal vnovič ter s pestjo udaril po mizi.

A tedaj se je napolnila soba z zlobno se režečimi obrazi, ki so iz vseh kotov strmeli vanj z brezzobimi svojimi čeljustmi. In rogali so se mu ter sikali: »Vid, oj Vid, v tebi je jasno. Ti si junak! Ha-ha, strl si vse konvencijonalne laži! Slava ti, Vid!«

In oni na divanu je rastel ter dosegel z glavo svojo celo do stropa in glasno je izpregovoril: »Vid, ti si velik, resnično velik!«

In Vidu je to delo dobro, usta so se mu zaokrožila na smeh, in dejal je: »Hvala vam vsem; da, jaz hočem biti velik — v meni je jasno . . . jasno . . .«

»Slava ti, slava ti!«

Soba se je začela prazniti, Vid pa je ostal sam sredi nje z izbuljenimi, preplašenimi očmi, a ustnice so mu bile še vedno zaokrožene na smeh.

Tedaj je zaslišal zunaj Netkin glas, ko je vprašala: »Anka, ali ni gospoda še doma?«

»V sobi je!« je odgovorila pestunja.

V tem hipu so se vrata odprla, in k Vidu je hitela Netka. Toda prav tačas je začela soba plesati okoli Vida. Vid pa je iztegnil roke ter se začel vrteti v kolobarju. In viknil je: »Da, premagal sem vas, peklenske moči! Huj, v meni je jasno . . . Netka!«

Besedo ‚Netka‘ je izgovoril, kakor bi se mu bila iztrgala iz dna duše, iz dna uničenega srca.

Takoj nato pa se je spotaknil in padel je po tleh . . .

4.

Neki popoldan je prilezel davčni praktikant bled in prepadel k sodnemu diurnistu v podstrešje. Kakor utrujen je naglo sedel na stol ter dejal: »Nace, mene peče vest. Prehuda šala je bila to.«

Diurnist nekoliko pomolči, potem pa de malomarno: »Vraga, kdo bi si bil mislil, da je tako rahločuten in pa da pojde tako brezmiselno na limanice!«

»Uh, res je, prav praviš. Toda pravijo, da bode težko kaj iz njega.«

»Kar je, pa je! Meni se sicer smili, pa dober človek je bil!«

»Sam vrag vedi, da je ona morala prav tisti dan poklicati Milana k sebi. Ali ni mogla sama stopiti v prodajalnico ter si tam ogledati vzorce? Čemu jih je moral donesti ravno ta cepec!«

»Ljubi moj, usoda!«

Diurnist je zazeval, da se mu je videla škrbasta gornja čeljust, ter zevajoč vprašal: »Toda, povej mi še enkrat, kako je vse to bilo, skoro sem že pozabil!«

»Kako? Saj veš, na Dobrina sem imel vedno neko piko, ker me je v prejšnjih časih tako preziral in tudi pozneje toliko, da mi je odzdravil. Kaj takega ne more prenašati moja narava. Uh, kako bi jim hotel pokazati takim vihonosnikom, ako bi imel kaj moči! — Vsakikrat, ko sem Dobrina srečal, me je pogrelo v prsih, in vedno sem želel, da bi vendar enkrat izginil iz Dolge vasi. A tedaj sva bila nekdaj skupaj z Milanom Vejačem. Ravno je bil pred nekoliko dnevi prišel od vojaških vaj, kamor je bil prvič poklican kot reservni častnik. Sam vrag vedi, kako so mogli takega tepca napraviti za poročnika! Bil je tisti dan silno melanholičen in vzdihoval je venomer. Sedela sva v gostilnici, in on je pil, kakor bi izlival na apno, in glavo je povešal kakor bolna kura. Ko sem ga bil že nekolikokrat vprašal, kaj ga teži, mi je povedal, da je zaljubljen, črez ušesa zaljubljen. ‚Ah, ti ne veš, kako je lepa, kako angelski je njen obraz! Da bi jaz bil vsaj njena cipela in bi smel tičati pod njeno nožico!‘ Take in enake bedastoče mi je klatil ter nazadnje prišel do zaključka, da se obesi, ako ga ne usliši. Kdo pa je ona, sem ga vprašal. ‚Adjunkta Dobrina žena, ona je!‘ je dejal komaj slišno ter vnovič vzdihnil. — Pozneje je večkrat stopical pod njenimi okni ter se oziral kvišku kakor gos, kadar pije vodo. Ko sva se zopet sešla črez nekoliko dni, je bil nekaj bolj vesel, in komaj sem prisedel k njemu, že mi je začel govoriti: ‚Ah, ljubi moj, sinoči sem pa bil pri njej. Ko sem vstopil, me je objel omamljiv vonj po rajskih cveticah, ki so rasle po vseh kotih njene sobe. Bile so lepe in njih cvet bujen kakor kipeče prsi hurisk. Na sredi sobe je bil divan, prevlečen z žametasto prevlako, a na njem so temnele mehke blazine. Sredi blazin pa je slonela ona ter me prijazno vabila k sebi v svoje razkošno naročje. In iz vseh kotov so se oglasili srebrni zvončki, zaigrale so nevidne citre z najmilejšimi glasovi ter proslavljale ljubezen mojo, poroko moje duše ž njeno. Ah, zakaj je to vse tako hitro minilo, zakaj sem se prehitro zbudil?‘ Njegovo oko je pri tem pripovedovanju čudno žarelo; bil je ves kakor prerojen, in njegov dolgočasni obraz je bil videti v tem hipu celo duhovit. Ah, to se ti je samo sanjalo, kaj ne, prijatelj? sem ga vprašal jaz. A on je odgovoril: ‚Da, samo sanjalo, a take sanje so tudi — nebesa, vsaj za hipec!‘ — Pri tem njegovem pripovedovanju mi je pa šinila v glavo misel: kaj, ko bi se Dobrínu sporočilo, da ga žena vara z Milanom. Eh, to bi bila

šala in zraven morda tudi — maščevanje. In ta misel me ni hotela zapustiti, in prišel sem bil k tebi, kjer sva oni usodni dan napravila dotični še usodnejši listek. In že ko je imel Dobrin listek v roki, je usoda nalašč hotela, da je zvečer našel pri ženi Milana. Ali ni bila tako krivda dokazana? A ona je bila samo pri Vejaču naročila, naj ji pošljejo na pogled vzorce modnega blaga. In tedaj se je ponudil Milan sam, da jih ponese tja. Kdo je bil tisti dan srečnejši od Milana! Videl sem ga, ko je ravno prihajal od nje. Zadovoljnejšega si ne moreš misliti velikojedca, ko vidi pred seboj rumeno pečenega purana s kislo in sladko solato.«

»Dobrin je pa v tem obolel, ta osel,« je dejal diurnist, ko je praktikant končal in si prižigal že šesto cigareto.

»Da, mačuh ga je uničil,« pravi praktikant in umolkne.

V sobi se je začelo mračiti, in čedna tovariša sta samo pušila in pušila, da je bila cela soba preprežena z dimom.

»Kaj pa ona, njegova gospa?« vpraša črez dolgo praktikant.

»Sama kost in koža jo je, njena lepota je izginila!«

»Pravijo, da je v njegovi obleki našla oni list.«

»Da, in to ji je najhujše... Čudo bi ne bilo, ako bi zblaznela!«

Nekoliko tednov pozneje sta sedela v sobi, kjer je že peč razširjala mehko toploto, prav blizu drug drugega Netka in — Vid.

Vid je bi še zelo bled, in skozi belo kožo na rokah so se svetile modre žile. Njegov obraz je bil sicer še upadel, a v očeh mu je sijalo življenje, ki so mu je bili zdravniki rešili le s težavo. Toda glava njegova je bila plešasta, legar je zahtegal njegove lase.

Tudi Netka je bila še vedno upadla in bleda, a njena prejšnja živahnost se ji je bila že povrnila.

Vid je držal Netko za roke ter jih božal, a ona mu je z glavo svojo slonela na rami. V peči je veselo prasketal ogenj, zunaj so drevesa otresala zadnje svoje listje, a solnce je pošiljalo skozi šipe svoje žarke po sobi.

»In da si mogel kaj takega verjeti, Vid? Glej, takoj bi mi bil pokazal ali povedal, kaj te muči, in mnogo trpljenja bi se bila lahko ognila oba. Toda, sedaj je vse dobro, kaj ne, Vid?«

In privila se je še bliže njega ter ga strastno poljubljala.

Vid se ji je rahlo izvil ter dejal: »In vendar je bilo to potrebno, kajti šele sedaj je v meni popolnoma jasno, in prav tako bode jasno tudi v tebi in imela bodeva ena načela, ene težnje! ..«

V sobo pa so lili vedno čistejši solnčni žarki . . .

Tendenčnost v Ibsenovih spisih.

Očrtal E. K.

(Konec.)

za najlepše Ibsenovo delo smatrajo v domovini pesnikovi »Peer Gynta«. Peter je otrok nenavadno močne fantazije. Že v mladih letih si izmišlja raznovrstne poetične bajke, ki jih pripoveduje materi, tovarišem in dekletom, a vse, kakor bi bil sam doživel. Njegova sanjarska nrav je tako razvita, da je za praktično delo čisto nesposoben. Fantazija mu čara slike tako živo pred oči, da veruje vanje kakor v resnične dogodke. Končno ne more več ločiti istine od domišljije. Raztrgana pastirica mu je kneginja, ki se hipoma zaljubi vanj; fantazija ga odpelje v njeno podzemsko carstvo, kjer vidi vsa mogoča mitološka bitja in ž njimi doživi čudesne dogodke. Pogovarja se z gnomi, ki ga silijo, da sprejme njih šege in da prizna njih glavno načelo: »Sam sebi zadostuj! . .« Mati se huduje nad njim, fantje, če so močnejši, ga pretepajo, dekleta se mu rogajo. Samo eno dekle ga ljubi, brezmejno in brezobzirno. Ko je vse izgubil, mu sledi v borno kočo sredi gozda; ali Peter ni zmožen življenja v zatišju, kjer bi bilo vse enolično, in preveč se je navzel gnomovega nauka: »Sam sebi zadostuj« mesto človeške maksime: »Sam sebi bodi zvest«. V svet ga vabijo slike bujne domišljije, in vsaki sledi kakor neizkušen potnik v puščavi zračnim prikaznim. Da bi resnično postalo, kar v domišljiji gleda, se ne ustraši nobenega sredstva. Njegove želje se v tem bolj in bolj razpenjajo in raztezajo. Ko je vsled srečne trgovine s »črno slonovino« nabral velikansko imetje, hoče doseči tudi drugo moč — carska krona mu je cilj. V spominu mu žive slike iz mladih let, tedanje fantazije, a kakor bi bile resnične, a lepše in pomembnejše, nego so se mu takrat dozdevale. Iz družbe gnomov, o kateri je bil otrok sanjal, naredi dvor pravega vladarja; pastirica, ki se je takrat v njegovi domišljiji izpremenila v gnomsko princezo, mu živi v spominu kot prava kraljična. Ž njenimi brati in sorodniki je imel dvoboje; vse to pripoveduje ljudem z najresnejšim obrazom. Tedaj se mu ne zdi kar nič čudno, da bi postal car sveta. Na ladji ima ogromno bogastvo; z denarjem bode pomagal turškemu sultanu proti rebelskim Grkom, potem bode prevaral sultana . . . fantazija ga že nosi na

svojih krilih. A vse sanje se razblinijo; vse, kar doseže, izgubi. Za ladjo in denar ga ogoljufajo prijatelji, zopet je siromašen, kakor pred leti. Takoj pa deluje zopet fantazija, postavljaje ga vsak hip v nove situacije; vsaka iluzija mu je hipno resnica. V puščavi igra ulogo muhamedovskega proroka, kljub temu značaju se zaljubi v islamsko dekle pa pobegne ž njo. Tudi ona ga prevara. Ob egiptovskih piramidah sanja arheološke sanje; po naključju pride v blaznico, in govori blaznih so mu zopet živa istina. Tako mu preteče življenje v praznem sanjarjenju, v blaznem tekanju za veščami, v lovu iluzij . . . Izmučen, duševno in telesno potrt pride zopet v domovino, v znane kraje svojih prvih domišljij ín v gozdu najde njo, ki mu je zvesta ostala pa ga čakala, prepričana, da se povrne k njej. Vrnil se je, da umre v njenem naročju . . .

Velekrasna pesem je tupatam mistično-simbolistična, kar opazujemo često tudi v poznejših Ibsenovih delih. Glavna oseba dramatičnega speva pa je vseskozi realistična. Taki ljudje žive, nekaj Peer Gyntovega duha pa ima skoro vsak človek v sebi. Ibsen je opazil bujno razvito, neplodno in produktivnemu delu sovražno fantaziranje vobče v svojem narodu, in Peer Gynt je pravzaprav kolektivni individuum, personifikacija norveškega naroda. To potrjujejo tudi nekateri deloma mistični, deloma satirični detalji, n. pr. nevidna figura zagonetnega »Böiga« (skrivljenca), ki je Petru povsod pod nogami kot poosobljenost tope mase, katera se ne gane pod nobenim vplivom; ali pa neki jezikoslovec, ki zastopa po Ibsenovem mnenju jako smešne nazore neke norveške stranke.

V »Brandu« in v »Peer Gyntu« absorbira le nekoliko oseb vse zanimanje čitateljevo: v prvem delu Brand in Neža, v drugem skoro sam Peter, le nekoliko njegova zvesta ljubica. Njim pa posvečuje pesnik vso svojo umetniško brigo. To opazujemo — mutatis mutandis — tudi v ostalih Ibsenovih spisih, zlasti v dramah za oder, v zgodovinskih glumah, v družabnih igrah, najsi bodo vesele igre, igrokazi ali pa tragedije.

Vse Ibsenovo književniško delovanje se deli na dve glavni perijodi. V prvi je vihral v njegovih prsih hud boj, ki ga pozna menda vsak pravi umetnik; v duši se mu je javljal dvom nad samim seboj, nad svojo ustvarjajočo močjo in nad svojim poklicem. Refleksi te notranje borbe padajo često v njegove spise, zlasti močno v »Kronskih pretendentih«. Ko vpraša skald kralja: »Ali vedno veš, da si kralj?« mu odgovori kralj z vprašanjem: »Veš li ti vedno, da

si skald?« Prav v tisti periodi pa se je Ibsenova moč najbolj dvignila, in svoje pravo polje je našel v družabnih problemih.

Sumarne individualnosti, kakršno vidimo v Peer Gyntu, morajo v ostalih dramah dati prostora pristnim, specializovanim ljudem. Individualizem prihaja v vseh delih do absolutne veljave. Ljudi slika Ibsen iz raznih slojev družbe, raznega razvoja, raznih prirojenih in pridobljenih moči. Že v »Kronskih pretendentih« vidimo celo vrsto ljudi, največ polovičnih: takih, ki hočejo, pa ne morejo, takih, ki bi mogli, pa nimajo volje, močnih, velikih, ki pa v njih kaj gloda in jih slabi, jih dela nesposobne za delo in jim brani uspeh. Med vsemi pa stoji kralj Hokon Hokonson, ki nima pravzaprav nobene druge prednosti, kakor da veruje brezpogojno vase in v svoj poklic, pa gre brezobzirno, krepko svojo pot in končno zmaga. Jarl Skule je večji junak, škof je neprimerno modrejši — oba propadeta, Hokon pa triumfira. Škof in protikralj sta mu hotela vsaditi dvom v srce; ali zaman, kajti on veruje prečvrsto vase. V njegovi glavi se porodi misel, da bi združil vsa nasprotna si plemena dežele in ustvaril narod. To je kraljevska misel. Ko jo izreče protikralj, je karikatura.

Podobna je situacija značajev v vseh modernih socialnih dramah. Povsod postavlja Ibsen ljudi na oder, ki so kakorsibodi slabotni, fragmentne značaje, žrtve družbe, milieuja ali pa prirodnih zakonov, stvore, ki gledajo na dve strani in se ne morejo približati nobenemu cilju, bitja, ki se zibljejo med starim in novim, med zakonom in željo. Nasproti pa jim postavlja posameznike: celega človeka, pristni individuum. V tem pa je Ibsen vedno realist. Najsi je delo sicer naturalistično, simbolistično, mistično — ljudje, ki jih postavlja na deske, so vedno iz življenja, nikdar idealizovani. Njegovi junaki niso ljudje brez napak in človeških slabosti, prikrojeni zahtevam, kakršnesibodi dovršenosti; niso romantični vitezi kakor Ohnetov vzorni lastnik fužin, kakor Jokaieve mališpane marijonete, pa tudi ne Nietzscheanski »nadljudje«. Nič drugega niso kakor ljudje, individui pur et simple, ali individui, ki imajo dosti moči, da žive, da se bojujejo in da tudi zmagajo, a če padejo, je njih poraz v resnici tragičen. Tak je Brand, taka njegova Neža; pa Solweig, Stockmann, Ellida Wangel, celo Nora, Hedda Gabler i. t. d.

Stockmann se bojuje za blagor naroda, a ves narod ga zapusti, mu pobije okna, ga nazove ljudskega neprijatelja. A ta čas, ko je sam, zapuščen od vseh, se dvigne še više; osamljen se čuti najmočnejšega. Kajti v sebi ima dosti sile, da se upre vsemu svetu,

če treba, in ker je sam, se mu ni treba ozirati na nobeno stran. Svoboden je, s krepkim korakom gre lahko svojemu cilju nasproti.

Za Ellido Wangelovo skrbi soprog kakor za otroka; ona pa postane v tem res slaba kakor otrok. Vsa duševna moč jo zapusti v nesamostalnosti, njeno notranje bitje propada. Z možem ne more živeti kakor soproga, srca svojega deteta si ne more pridobiti, osamljena je in najabsurdnejša insinuacija jo hipnotizuje. Za nekim neznanim hite njene želje, vse njeno koprnenje se vpira v nedoločno daljavo, in če ne pride tja, mora umreti. Soprog naj ji dovoli, da sama določi, ali hoče oditi s tujcem, z blaznim človekom, ki je ni vreden, ali pa naj ostane pri njem, ki je izgubil njeno srce. Ako ji da svobodo, jo popolnoma izgubi; o tem je prepričan. Vendar ji dovoli. In sedaj, ko je svobodna, ko sama lahko voli, se ji čudovito povrne moč; sedaj jo je soprog zopet pridobil. Nesamostalnost jo je uničevala, svoboda jo je iznova oživila . . .

Tako je v vseh Ibsenovih delih do zadnjega: »Če se mrtvi prebudimo.« Povsod slika žive ljudi; močan individualizem je kvintesenca njegovih dram. Alternativa, izvirajoča iz jedra njegove umetniške filozofije, je po priliki sledeča: »Dovršenih ljudi ni; ali vzemimo ljudi ž njih dobrimi pa tudi s slabimi lastnostmi, ali pa ne marajmo ljudi vobče.« V tej dilemi nastopa Ibsen z vsem prepričanjem, z vso močjo in — nota bene — z vso svojo umetnostjo za ljudi, kakršni so, in za njih razvoj. Kako živo veruje v razvoj, je leta 1886. sam povedal, rekoč: »Menim, da velja prirodoslovni nauk o evoluciji tudi z ozirom na duševne faktorje življenja.« Zato hoče, naj se odstrani vse, kar ovira razvoj, zato pobija strastno in z najostrejšim orožjem družbo, ki potlačuje in zatira individualnost s svojimi uredbami, šegami, postavami, s svojo moralo in konvencionalnostjo in s svojo nenaravnostjo. V tem zmislu je Ibsen fanatičen apostol svobode, brez katere se individuum ne more razvijati, v tem zmislu je boritelj in pesnik tendence.

Marsikaj je v njegovih delih takega, da bode izgubilo sčasoma umetniško vrednost; z marsičim se tudi individualisti ne bodo strinjali, bodisi s formalnim, bodisi z meritornim; ali dramatični pesnik Ibsen ostane gotovo kot velikan naše dobe v literarni zgodovini. In če bode živ tudi v bodočnosti, ne bode s tem nikakor desavouiran.

Tistim, ki so prepogostoma poudarjali Ibsenov pesimizem, je odgovoril s sledečimi besedami: »Ob mnogih prilikah so rekli o meni, da sem pesimist. In to sem res, v kolikor ne verujem v večnost človeških idealov. Ali tudi optimist sem, ker popolnoma in

čvrsto verujem, da se ideali lahko razplojujejo in da so sposobni za razvoj. Zlasti verujem, da se nagibljejo ideali naše dobe, v tem ko propadajo, napram tistemu cilju, ki sem ga v drami »Cesar in Galilejec« označil kot »Tretje carstvo« (Das dritte Reich).

»Cesar in Galilejec« je sploh neizmerno važno delo za spoznanje pesnikovega — »Creda«. Tam govori mistik Maximos za njega:

Tri carstva so.

Julijan: Tri?

Maksimos: Prvo carstvo, ki je utemeljeno na drevesu spoznanja; drugo, ki je utemeljeno na deblu križa —

Julijan: In tretje?

Maksimos: Tretje je carstvo tajnosti, carstvo, ki se ima utemeljiti na drevesu spoznanja in na deblu križa obenem, ker oboje sovraži in ljubi in ker ima vire življenja v gaju Adamovem in na Golgati . . .

Tajne prikazni pravijo Julijanu, kaj je uganka življenja. »Hoteti, kar se mora« je njih misteriozni nauk. In Julijan hoče, kar mora. V znamenjih čita zakon, a znamenja ga — varajo. Cezar postane car, svojo moč porabi v prid paganstva, ker v paganstvu je bila lepota. Zgrešil je pot; mesto naprej je hotel korakati nazaj. Cezar se bojuje z Galilejcem. Strah ga je, da propade. Zopet izprašuje Maksima.

Julijan: Da, ta Jezus Krist je bil največji upornik, kar jih je živelo. Kaj je bil Brut, kaj Kasij napram njemu? Umorila sta samo enega Julija Cezarja; on pa mori Cezarja in Avgusta obenem. Ali pa je mogoče misliti na poravnavo med cesarjem in Galilejcem? Ali je na zemlji prostora za oba? In on živi na zemlji, Maksimos — Galilejec živi, naj si Židje in Rimljani še tako temeljito domišljajo, da so ga usmrtili; — on živi v upornem duhu človeštva, on živi v njih kljubovanju in roganju napram vsaki vidni sili. Daj cesarju, kar je cesarjevega, in bogu, kar je božjega! Nikdar niso človeška usta izrekla zvitejše besede. Kaj in koliko pristuje cesarju? Ta beseda je bojni kij, ki zbije krono s cesarjeve glave . . . Ne, ne, poravnava je nemogoča . . . O, Maksime, ali mi moreš povedati izid tega boja?

Maksimos: Da, moj brat, lahko ti ga povem.

Julijan: To moreš? O, povej mi. Kdo bode zmagal, cesar ali Galilejec?

Maksimos: Oba bodeta propadla, cesar in Galilejec.

Julijan: Propadla bodeta? Oba?

Maksimos: Oba. Ali v naši dobi, ali v sto in sto letih, tega ne vem. Ali zgodilo se bode, kadar pride pravi.

Julijan: In kdo bo pravi?

Maksimos: Tisti, ki pogoltne cesarja in Galilejca.

Julijan: Temno uganko rešuješ s temnejšo . . .

Maksimos: Oba bodeta propadla, ali ne izginila . . . Dete ne izgine, ko postane mladenič, mladenič ne, ko postane mož . . . Oj ti si hotel mladeniča preleviti v otroka. Carstvo duha je pogoltnilo carstvo mesa. Ali carstvo duha ni zaključek. Mladeniču si hotel braniti, da postane mož. Oj blazni, ki si dvignil meč proti prihajajočemu, proti tretjemu carstvu, v katerem bode vladal Dvostranski!

Julijan: In ta?

Maksimos: Židovski narod ima zanj ime. Mesijo ga imenujejo in ga čakajo . . .

Julijan: Cesar = bog; — Bog = cesar. Cesar v carstvu duha in bog v carstvu mesa . . !

Maksimos: To je tretje carstvo . . . Logos v Panu, Pan v Logosu . . .

Da pa pride to tretje carstvo, v katero Ibsen tako živo veruje, zahteva svobode za neomejen razvoj, svobode túdi za tisto individualnost, ki hoče porušiti in odpraviti, kar je zastarelo, nesposobno za življenje, kar ovira razvoj in svobodo in kar brani novim, zdravim, mladim in krepkim idealom, da bi vzklili, vzcvetli in obrodili sad.

Rekel bi, da sta individualnost in življenje Ibsenu umetniku skoro identna pojma. »Živite, živite svoje lastno življenje in raztrgajte vse spone«; to kličejo vsi Ibsenovi junaki, in to tendenco diha vsa njegova filozofija, vsa njegova umetnost.

Antimah.

Nestrpno množica meščanov,
še modri Platon čaka željno,
da skoraj brati bi pričel
Antimah epos svoj.

Pričel je. Ali danes niso
všeč poslušalcem njega glasi;
iz množice za drugim drug
odhaja mrmrajoč:

»Ni enega glasu o luni,
o ptičkih enega ni verza,
norčuje iz ljubezni se,
iz naših šeg, navad.

»Boginja sladke poezije,
pa ne ko ti bi izmešala
Antimahu srce in duh,
da ne ume te več?«

A pevec mirno... čita... čita...
Odkod naenkrat ta tišina? . . .
Ozre okrog se po ljudeh . . .
Sam Platon sluša ga.

»Le tebi ni resnica grenka?
Ti sam si mi za tisoč drugih!«
In v zadovoljnosti obeh
prečita epos ves.

Sigma.

Iz oblasti teme.

Povest.

Spisala Márica Bartol.

iste dni, ko se je vršila obravnava proti Francu Pavliču, se je za to obravnavo zanimalo vse mesto. Franc Pavlič, ki je bil občespoštovan obrtnik, vselej vzglednega vedenja in ki ni prišel s kazenskimi paragrafi niti v najmanjše navzkrižje, je stal sedaj pred sodniki, ker je zalučal svoji lastni materi gladilnik v glavo, da je vsled tega umrla že po par urah.

Tisti dan pa, ko se je vedelo, da se mora Pavlič zagovarjati, se je kar trlo radovednega občinstva na galeriji.

Ko je sodnik dejal zatožencu: »Sedaj povejte, kar imate povedati v svoj zagovor« — je nastala v sodni dvorani prav smrtna tišina, Pavlič pa je govoril tako, kakor bi se bil naučil iz knjige; saj ga je ta izpoved težila od njegovega petega leta, težilo ga to, kar je zdaj govoril, celih štiriindvajset let kakor mora, ne da bi bil živi duši kaj zaupal o tem.

* * *

Bilo je v juniju pred štiriindvajsetimi leti. Bil sem takrat star šele pet let. Stanovali smo v majhni pritlični hišici zunaj mesta v stanovanju, obstoječem iz sobice in kuhinje. Kraj nas so stanovali še drugi ljudje, revni kakor mi, na drugem koncu hiše tudi v sobici in kuhinji. Drugih prostorov ni bilo v hišici.

Tisti večer je prišel oče kakor po navadi ob deveti uri domov. Jaz in moja dva mlajša bratca smo se igrali na kuhinjskem pragu, kamor se je stopilo z dovolj prostranega dvorišča.

»Papa, papa!« sem jel kričati in mu plezati po hlačah, zamazanih od dela v skladiščih.

Drugih dveh bratov oče ni imel rad; to sta otroka čutila instinktivno, zategadelj mu tudi nista nikoli tekala naproti.

Vsak večer, ko sem mu tako pritekel naproti, me je posadil na svoje široke rame in poskočil z mano: hi, hop, hi, hop! da sem z glasnim krohotom odskočil visoko črez njegovo glavo.

To so pa bile tudi edine lepe minute mojega otroškega življenja, kajti mati naša ni bila nikdar ljubezniva z nami in tepla je poprek vse tri, kateri ji je ravno prišel pod roko.

Tisti večer pa me oče ni posadil na rame in ni poskočil z mano, ampak del me je dovolj naglo takoj zopet na tla.

V kuhinji nas je čakala na mizi solata in velik kos suhe polente. Nam otrokom se solata ni dopadla, zato smo vzeli vsak svoj kos suhe polente v roko ter šli zopet na prag — med dvoriščem in kuhinjo. Zunaj je bilo svetlo kakor po dnevi, ker je bil polni mesec ravno priplul izza hriba. Ko smo tako zopet začeli svoje igre, sem začul očetovo kričanje; to se mi pa ni zdelo čisto nič čudno, saj sta vpila in kričala drug na drugega vsak večer, ko je prihajal oče z dela, tako da sem si že mislil, da ne more biti drugače.

»Francek,« začujem očetov glas, »Francek, pojdi sem! Ali je bil stric Tone tudi nocoj tukaj?«

»Da, bil je«, sem odgovoril in se ustrašil, ko sem pogledal na mater in videl, kako me grdo gleda.

»Ali ste takrat že jedli?« je vprašal zopet oče.

»Mi ne, stric Tone in ma . . .«

Poslednje besede nisem izgovoril, ker mi je mati priložila v tistem trenotku tako zaušnico, da sem kar odletel in padel. Med mojim vriskanjem in jokom sta kričala zdaj še bolj drug na drugega; potem sem videl očeta, ki je mater prijel in držal nekaj časa za vrat, a jo potem izpustil in pahnil od sebe. Nato je vzel iz škatle, kjer je hranil svoje orodje, dolg žrebelj, stopil na nizek stol in zabil žrebelj skoro pod strop. Zarjovel je strašno na mater, naj se pobere ven, zapodil nas s praga in se sam zaprl v kuhinjo. Mi trije smo jokali vsi, a ker nam je mati grdo zažugala, da naj molčimo, smo nehali skoro in stopili ž njo črez dvorišče na cesto.

Ljudje so še hodili po cesti, v veliki sosednji hiši so še svetili, in čuli smo v njej ljudi, ki so se razgovarjali.

Mati naša je pa stala nema na cesti, sam ne vem, kako dolgo, dokler nista prišla mimo redarja, ki sta šla vsako noč ob isti uri ondod. K tema je stopila mati, pričela jokati in praviti, da nas je oče vrgel na cesto, sam pa se je zaprl v hišo. Ulomili so vrata in pri slabo brleči petrolejki smo zagledali očeta, ki je visel na tistem dolgem žreblju izpod stropa že hladen, mrtev . . .

»Proč, nesite ga proč, tja v mrtvašnico, da ga ne vidim tukaj, takoj!« je zavpila mati, in želja se ji je izpolnila prav kmalu. Na pogreb nas ni peljala in tudi sama ni šla.

Majhen sem bil še tedaj; saj vam pravim, da sem imel samo pet let; stvari, ki so se godile okoli mene, nisem sícer razumel, a vtisnile so se mi v srce za vedno. Ko sem bil odrastel, sem videval

vse tiste stvari znova dan na dan in razumel prav dobro, kaj je gnalo mojega očeta v smrt.

Ko sem ga nekoč, ko me je vzdignil na ramo, vprašal, zakaj ne vzdigne tako nikdar mojih bratcev, je dejal: »Teh nimam rad, ta dva nista moja, ti sam si moj.«

Spominjam se še, kako sem tedaj zaklical bratcema veselo: »Vidva nista od papa, vidva nista od papa!«

Dobro vem, kako je vsak večer okoli sedme ure prihajal k nam »stric Tone« (tako smo ga klicali mi otroci), mladenič, kateremu so prav pred kratkim pognale prve brčice. Bil je mnogo mlajši od mojega očeta in od moje matere. Ko je prihajal, je mati vselej kaj cvrla, da nas je, mene vsaj, tako prijetno ščegetalo v nosu. Cvrla je ali kakove drobne ribe ali jetra ali klobase in postregla še s čim drugim »stricu Tonetu«, nas pa pognala igrat se. Ko je pa okoli devete ure prihajal domov moj oče, je našel na mizi skledo solate ali fižola in suho polento, dasi sem videval, kako je prinašal ob sobotah materi ves svoj zaslužek. »Stricu Tonetu« je pa tudi bilo treba pripraviti kaj tako dobrega; kajti ko mu enkrat ni bilo nekaj povšeč, je strašno razsajal nad materjo ter ji razbil več loncev in skled. Potolažil se je šele, ko ga je mati lepo prosila in mu obečala, da mu bode odslej pripravljala boljših jedi. Včasi, ko je »stric Tone« pojedel, sta šla z materjo z doma, najbrže v gostilnico. Oče nas je dobival tedaj same doma in svojo solato si je moral pripraviti sam. Ko se je mati vrnila, je bil zopet krik in vik dolgo v noč.

Nekoč se je moj oče ponesrečil na delu, da je moral biti doma. Kako dolgo ni šel na delo, ne vem; saj veste, da otroci nimajo pojma o času. »Strica Toneta« ni bilo ves ta čas k nam, a spominjam se, da sem slišal očeta, ki se je hudoval na mater, češ, da daje »stricu Tonetu« denarja. Mi, oče tudi navzlic bolezni, smo jedli kakor doslej samo najbornejšo hrano.

Z leti sem razumel vse, le nekaj mi ni hotelo v glavo, zakaj namreč ni moj oče pustil matere in onih dveh otrok ter vzel mene in šel, ali zakaj je ni zadavil . . . Bil je pač dober, predober, in sram ga je bilo ljudi . . .

Ko se je tisti večer zaprl v stanovanje, je zapisal na koščck papirja, da umrje, ker mu je žena zagrenila življenje tako, da mu nikakor ni mogoče več živeti.

In sedaj vstaja v mojih spominih zopet tista mesečna, svetla junijska noč, vstaja mi v spominu — ona, mati naša, zroča ravnodušno v žrebelj, ki ga je oče zabijal pod strop, vstajajo mi v spominu

cesta in ljudje, ki so po njej hodili gori in doli; še vidim pred seboj tisto veliko hišo poleg naše, vso razsvetljeno in polno ljudi. Vse to je videla tudi ona, in dasi je dobro vedela, kaj namerava moj oče, ni zinila, da bi koga poklicala, do tedaj, ko je za gotovo vedela, da je že prepozno.

Starše moramo ljubiti, tako so nas učili v šoli, potrpeti ž njih slabostmi, če jih imajo; otroci nikdar ne smejo soditi svojih staršev, posebno matere ne! Mati — oh, sladko ime! sem bral večkrat. Ali lepo vas prosim, gospoda, kaj je meni storila moja mati takega, da bi jo moral ljubiti? Umorila mi je očeta, ki me je imel rad; kadar je le mogla, me je pahnila od sebe. Dala mi je samo življenje, za katero ji gotovo ne morem biti hvaležen, in dala mi ga je najbrže nevoljna, srdita name, odkar me je začutila. Kaj ljubiti! Niti lepo pogledati, pogledati ji naravnost v obraz nisem mogel nikoli, odkar sem se zavedel pa do onega dne, ko je zavrelo v meni in se nisem mogel več brzdati.

Ko sem začel sam misliti in razumevati, sem se večkrat vpraševal kakor danes: Zakaj ni oče ubil rajši — nje? — in vsakikrat sem se moral nasmejati.

Dasi je bila ona kriva, bi ga bili vi po svojih paragrafih obsodili v dolgoletno ječo, bil bi zločinec, morilec, katerega bi se ogibal vsak pošten človek. Povejte mi, ali ga ona ni umorila? Ni li sam potrdil tega v poslednjem trenotku svojega življenja, ko gotovo nihče ne laže? In vendar je nihče ni kaznoval, živela je dalje v grehu brez nobene kazni, ako izvzamem njenega ljubimca, »strica Toneta«, ki jo je pretepal. Po vaših paragrafih je bila nedolžna kakor jagnje, in kaznovali bi bili tistega, ki bi ji bil zalučal v obraz besedo: morilka!

Oprostite, gospodje sodniki! Prav je, da me svarite in pozivljete k stvari; zabavljati ne smem čez zakone, in Bog ve, da do danes tudi nisem zabavljal proti nikomur, govoril sem o tem le sam s seboj. Sem pač sin svojega očeta . . .

No, silite me, naj pridem čimprej h koncu, k onemu dejanju . . .

Kakor veste, sem bil od svojega osmega leta pri svojem stricu, očetovem bratu, ki tudi danes tukaj priča tako kakor vsi drugi, ki me poznajo, da sem namreč dober, miren človek, za kar se imam zahvaliti le njemu. Ona — mati — je vedno silila v našo bližino; saj je dobila včasi od tete krožnik juhe ali kos kruha, ker vsak krajcar, ki si ga je zaslužila, ga je morala dati — njemu — Tonetu. Dražila in mučila me je s svojo navzočnostjo, v tem ko so v meni vstajali pri pogledu nanjo najbridkejši spomini.

Tisti usodni dan je torej prišla v našo kuhinjo. Bili smo povečerjali; stric in jaz sva čitala liste, teta je gladila perilo s težkim gladilnikom. —

Odgovarjali smo ji vsi le kratko, ker je ni maral nihče. Ko je pomolčala nekaj časa, se je obrnila k meni in dejala zlobno: »Franc, ti se torej ženiš,« — in ko sem pogledal črez list ne njej v obraz, ampak na njeno pisano krilo, tedaj se je zasmejala tako grdo, da mi je šlo po vseh kosteh.

»Ha, ha, ženi se! Tak mož tepec boš, kakršen je bil tvoj o . . .«

Pogledal sem jo divje kakor še nikogar ne v svojem življenju, pogledal ji naravnost v oni odurni, nabrani, grdi obraz, in srd, katerega sem zadrževal celih štiriindvajset let, je zavrel, prekipel v meni.

Očividno se me je ustrašila, ker ni izgovorila besede »oče«, jaz pa sem zagrabil gladilnik in ga ji zalučal naravnost v glavo . . .

Vse drugo veste . . .

Kakor bi mi bil tisti gladilnik ležal celih štiriindvajset let na srcu, tako olajšanega sem se čutil — Bog mi odpusti, in zdelo se mi je, da je duša mojega ubogega očeta šele sedaj našla pokoj.

Zdaj me sodite — po svojih paragrafih!

Po klopeh se po parku oziram . . .

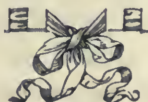
Po klopeh se po parku oziram;
na vsaki ljubeč sedi par —
Jaz stopam bolehav po poti;
ljubezni mi vaše ni mar.

Vi mislite, da izumrle
so v meni življenske moči,
da smrti že gledam v obličje,
pošastim tam večne noči?

O, v meni še polje življenje
z nekdanjo mladostno močjo,
v duši moji brsti in poganja
klic življenja pač sto in pa sto.

Le ljubite vi se po svoje,
jaz ljubico svojo častim; —
visoko njen prapor mogočni
— resnice jaz prapor držim.

V. S. Fedorov.

Vodnik in Kopitar.

Odlomek iz naše slovstvene zgodovine.

Spisal dr. Fr. Vidic.

Naše znanje o marsikaterih zgodovinskih stvareh je pravzaprav jako šibko. O mnogih stvareh se je razvila tradicija, katero smo smatrali za suho zlato; v šoli so nam pripovedovali to učitelji s takim prepričanjem, kakor bi bili sami priča za to, in mi smo verovali ter si domišljevali, da vemo do pičice natančno, kako je bilo nekdaj to in ono. Če pa se je kdo osmelil ter sam pogledal v vire — no potem ni našel mnogokrat niti sledu o tem, kar je smatral za sveto, neovržno resnico, ali pa se mu je pokazalo z vsem drugim licem. Kako dolgo smo n. pr. trdno verovali ter bili do duše uverjeni, da so bili stari Slovani prave ovčice, da so se bali orožja kakor hudič križa. Šele v novejšem času so se podrle te bajke, in se je iz sporočil starih zgodovinarjev dokazalo, da so znali tudi Slovani prelivati kri, kadar je bilo treba.

Tudi v literarni zgodovini se nam je tupatam sporočila kaka neresnica ali nenatančnost, katero pa verujemo, ker se ne potrudimo, da bi se sami prepričali o stvari. Tako je pokojni Navratil v odstavku »Kopitar pa Vodnik« v Kopitarjevi spomenici na kratko označil razmerje med Vodnikom in Kopitarjem ter napisal na koncu odstavka: »Pa bodisi kakorkoli, potolaženi smo; kajti uverili smo se na preveliko radost, da sta se ločila naša tako imenitna rojaka, ko je odhajal Kopitar na Dunaj, kakor prava prijatelja ter si ostala prijatelja do smrti.«

Ta trditev ni resnična, zakaj razmerje med Vodnikom in Kopitarjem, ki se najbolje razvidi iz korespondence, je ostalo tudi po odhodu Kopitarjevem napeto, in pravega prijateljstva ni bilo več med njima.

Po Linhartovi smrti se je čutil Zois osamljenega, zato se je tem bolj potrudil, da je dobil Vodnika v svojo bližino. Ko se je tudi Pengel vsled svojega hudega pijančevanja zameril Zoisu, je stopil Vodnik na njegovo mesto in postal Zoisov »Hausslavist« (1798). Že naslednjega leta 1799. je prišel tudi Kopitar v Zoisovo hišo za domačega učitelja njegovemu nečaku ter ostal tam, ko je bi njegov učenec dovršil nauke, »beim ebenso geliebten als liebenswürdigen

Sigmund Zois im Haus als Secretär, Bibliothekar und Mineraliencabinets-Aufseher« osem let.

Za Zoisovim omizjem sta se seznanila Vodnik in Kopitar. Bila sta si dobra prijatelja, samo zbadala sta se rada, saj sta imela oba dovolj humorja za to, in Zoisu je bilo tako pričkanje gotovo samo v zabavo. Kopitar piše v odlomku avtobiografije iz leta 1808. Dobrovskemu: »Da kam er (Kop.) nun mit Vodnik an eine Tafel und K***s Plattheiten und pedantische Kurzsichtigkeit ärgerten ihn und gaben seiner grammatischen Logik reichliche Übung, aber doch waren sie gute Freunde, wie wohl ewige Oponenten.«[1]) To prijateljstvo pa je trajalo samo tako dolgo, dokler ni Kopitar povedal svojega namena, da hoče spisati slovnico slovenskega jezika. To je speklo ubogega Vodnika, zakaj sam je nameraval spisati tako knjigo. Zois mu je to takorekoč naročil, ko je bil še na Koprivniku, in zato se je smatral Vodnik edino poklicanega za tako delo. A ker je imel vedno polne roke drugega dela in ker je vsled svoje dobrodušnosti in komodnosti le počasi delal, je morala slovnica še čakati. Zato ga je Kopitarjeva vest prav nemilo zadela, in težko mu je bilo, da bi ga Kopitar prehitel. Odslej pa je tudi izginila zaupnost med njima, in začele so se intrige.

Ko sta bili leta 1806. mlada grofica Bellegarde, šestnajstletna hčerka grofa Belegardeja, ki je bil premeščen v Kotor, in njena guvernanta pri Zoisu na posetu, sta tožili, da znajo v Ljubljani najboljše kuharice samo slovenski, in zato sta prosili Zoisa, naj jima preskrbi dobrega učitelja. Zois jima je poslal Kopitarja. To je bila zanj težka naloga, a Kopitar se je z vnemo poprijel dela. Predelal je slovensko slovnico »en detail« ter napisal za svojo »lepo učenko« v francoskem jeziku par pol slovenske slovnice. Sam priznava, da se je vedno bolj »zaljubil« v svoj jezik, in zato je sklenil izdati slovnico v knjigi. Kopitar pripoveduje to Dobrovskemu v svoji že omenjeni avtobiografiji iz leta 1808., torej skoro neposredno po dogodku, tako zanimivo, da se mi zdi umestno, podati besede Kopitarja samega, zlasti ker pride Jagićeva knjiga, katero je izdala ruska akademija, le malokomu v roke.

Kopitar piše med drugim: »K*** sagte zu Vodnik: ich könnte nun leicht eine Grammatik machen. V** hortabatur, denn Japel lebte noch, und gegen 2 traute sich V. nicht, oder glaubte er, K*** sey so veränderlich in Vorsätzen wie er: genug K. machte die Gram-

[1]) V. Jagić: Источники для истор. слав. филологіи. II. str. 310.

matik, und gab sie dem V** zum freundschaftlichen Durchsehen eine Woche lang; es war Vakanz. Jappel starb indessen; da mochte dem V** der Gedanke aufgestiegen seyn, die Möglichkeit des Monopols zu glauben: (man vergesse nicht, dass V** des P. Marcus Schüler ist, auch dem moralischen Charakter nach . . .); er machte den Plan K***'s Arbeit scheitern zu machen, und ihn indessen einzuschläfern, bis auch er, V**, was zusammengeschrieben hätte, (welches ihm leicht war, denn er konnte sich K***'s Arbeit nur extrahiren und inventis addere pauca). Er sagte daher dem K***: du hast keine Syntax gemacht, die werde ich dir machen. Meinetwegen, antwortete K***, wiewohl ich glaube, dass dieselbe von der Grammatik getrennt werden kann, und die Elementen- und Paradigmenlehre vorerst das Wichtigste sey. V** ging nun seinen gewöhnlichen Vakanzreisen von Schloss zu Schloss nach (ein Rest seines Mendikantenlebens), traf in Unterkrain auf einen Theilnehmer des Annalen-Instituts von Wien, und gab ihm, mit vorzüglichem Bedacht auf seine Syntax, ohne K*** Vorwissen, die, seine Grammatik betreffende, Notiz an, womit K*** mit Recht sehr unzufrieden war (v. Österr. Annal. 1807. Novemb. Intelig.-Blatt). — Als im November Vodnik wieder nach Laibach kam, sprach ihn K*** höflichkeitshalber um die Syntax an. Der kommode Mann Vodnik hatte eigentlich noch nichts Druckfertiges, doch glaubte er dem K*** schon mit hohnlächelndem Triumph antworten zu können: Est quaestio quisnam cuinam Beiträge dabit (so spricht V** lateinisch). K*** war überrascht: als einen charakterlosen imbecille hatte er V**n gekannt, aber nicht als Intriganten: es schmerzte ihn unendlich, unter solchen Auspicien in die literarische Welt einzutreten: er hatte erhabene Begriffe von dem Berufe der Schriftsteller, nun sollte er wie ein Hund mit seinem Bekannten und soidisant guten Freunde Vodnik sich herumbalgen, die Idee erfüllte ihn mit Abscheu. — (Meister! warst du nie in diesem Falle?) —

K*** ging zum Buchhändler Korn, und sprach: Wollen Sie eine krainische Grammatik verlegen? — »Nicht nur das, sondern dem Autor ein schönes Honorar geben«. — Ohne Honorar, da haben Sie eine, und machen Sie, dass sie bald gedruckt werde. — Korn bestellt gleich Papier, er traute K**n zu, dass er was rechtes zu machen im Stande sey; denn er kannte ihn. Was thut aber Vodnik? — der Kauz schleicht zu Korn, und — insinuirt ungefragt, und ungebeten, K***'s Grammatik sey mangelhaft, kurzum nichts nutz. — Korn, ein Deutscher, und unfachkundig, fragt bei Baron Zois an, dessen Klienten V** und K*** sind. Vodnik retirirt so gut er kann ins Finstere,

giebt seine Hintertreibung der K***schen Grammatik auf; schreibt aber an den Meister in Prag vorerst weite Insinuationen, um wenigst in opinione doctorum — (der Kurzsichtige!) sich zu behaupten. Cetera nosti.« [1])

Tako je sodil in pisal Kopitar o Vodniku v prvi jezi razžaljenega avtorja. Vidi se, da je izlil ves žolč na ubogega Vodnika, samo da ga pokaže v tem bolj črni luči. Da mu je tako trpke besede o sicer dobrodušnem Vodniku narekoval samo vpliv prve jeze, se vidi iz tega, da je v svoji avtobiografiji iz l. 1839., ko je zopet poročal o tem sporu, pisal mnogo mileje in delal Vodniku celo koncesije. Dočim odsevata iz prvega poročila strast in srd, veje iz drugega humor: V šali, pravi, da je dražil Kop. Vodnika, češ, ako bode še dalje odlašal, ga Kopitar še prehiti. Vodnik pa se je dobrovoljno smehljal rokopisu, obsegajočemu 5—6 francoskih pol, in je v svojo nesrečo zbadal Kopitarja s tem, da ga je vsak dan popraševal, ako je njegov »Meisterwerk« že v tiskarni. Prvikrat da mu je Kopitar samo dejal: Ne dražite me; na drugo in tretje zbadanje pa je odgovoril s tem, da se je domenil s Kornom glede tiska. Kopitar pristavlja: »Vodnik hatte dem Verleger gesagt, Kopitar's Grammatik sei nicht vollständig und hatte darin mehr Recht als er vielleicht selbst wusste«. [2])

Prvi si je Vodnik dopisoval z Dobrovskim in dajal je Kopitarju čitati njegova pisma. Deloma iz ljubosumnosti, deloma zato, ker mu Vodnik najbrže ni več dajal čitati pisem Dobrovskega, odkar sta se bila sprla, se je odločil Kopitar sam in pisal še iz Ljubljane Dobrovskemu dolgo pismo. Umevno je, da Kopitar v njem nima dobre besede za Vodnika. Dne 30. marca 1808. l. je pisal: »Ich freute mich sehnlich darauf, mich Ew. H. W. mit einem Stücke gethaner Arbeit aufzuführen und nahm unsere einfache Grammatik vor, die P. Marcus so elendig verhunzt hatte. Vodnik's Unbescheidenheit (ne asperius dicam) hat dem Fortgange meiner Arbeit Verdruss und Versäumnis verursacht, seine Cabalen zwangen mich auch, früher und in einer minder edlen Rolle vor Ew. H. W. zu erscheinen«. [3])

Kopitar je torej čutil, da ni lepo in plemenito, črniti Vodnika pri Dobrovskem, a pomagati si ni mogel, in pisal je dalje, da Vodnik ni izučen gramatik, da ne zna nemški niti koncipirati, ter je naposled vzkliknil: »Weiß Gott, ich bin ein versöhnlicher Mensch und habe

[1]) Jagić l. c. II. str. 312.
[2]) Miklosich: Kopitars kleinere Schriften str. 10.
[3]) Jagić l. c. I. str. 1.

alles gethan, um mit Vodnik vereint für unsere Sprache zu arbeiten: aber seine Einseitigkeit und Inkonsequenz sind ohne Ende und sein stiller (ich will sagen heimtückischer, selbstsüchtiger etc., der jedoch nicht den Muth hat, laut aufzutreten) Ehrgeiz und Monopolsucht empörend«.[1])

Namen Kopitarjev je bil, izpodriniti Vodnika ter prepričati Dobrovskega, da Vodnik ni mnogo vreden, ter da bi storil boljše, ako vzame njega za korespondenta. In ta namen je na koncu tudi sam povedal, češ: »Im Bewusstsein meiner reinen Absichten und in der Überzeugung, dass ich zu dem würdigsten und wärmsten Freunde der Slavität rede, wage ich es sogar mich selbst als einen fleißigeren Correspondenten pro slavicis, quam est Vodnicus, Ew. H. W. hiemit vorzuschlagen. Vodnik hat mich bisher ihre gütigen Zuschriften lesen lassen, und ich würde im umgekehrten Falle das nämliche thun: der ganze Unterschied wäre nur, dass Ew. H. W. dann schnellere und treuere et unbefangenere Rapporte zugebote stünden«.[2])

Še ostreje je pisal v svoji »Slavins Rückbotschaft aus Krain«, ki je bila priloga njegovemu pismu in nekak odgovor na Dobrovskega »Slavins Botschaft aus Böhmen«. Poln hvale za Zoisa, katerega imenuje po pravici središče kulture na Kranjskem, pripoveduje, da ja izdal slovnico, in dostavlja: »Darüber haben sich freilich zwischen Letzterem (Kop.) und V** beide Arten des φθόνος hören lassen; schadet nicht, die Wahrheit gewinnt durch Wissenschaft . . . V** liest auch nicht und ist ein Epicuräer von der gröberen Art (i. e. ex Franciscano Epicurus), aber er hat sich im ganzen Lande für den Patriarchen der Slavität gelten zu machen gewusst, wiewohl er erschrecklich seicht ist. Hätte er doch auch den Fleiß und die Unschuld eines Pedanten, wie er dessen Abgeschmacktheit und Paradoxiesucht hat«.[3])

Kopitar pa kljub svoji jezi in robatosti ni bil povsem nepravičen. Da bi bil Vodniku vse odrekal, tega ni hotel, in Kopitarju v čast moramo priznati, da je sicer marsikaj glede Vodnika pretiraval, da pa mu je priznal tudi marsikatero prednost. V istem članku namreč piše nekoliko pozneje: »Von den Lebenden wäre Vodnik der slawischeste Krainer, wenn er — Geschmack hätte: er weiß bei weitem die meisten Wörter«; seveda pristavlja takoj zopet: »aber seine Logik, sein Geschmack —!—. Wäre V** so billig mit

[1]) Jagić l. c. I. str. 1.
[2]) Jagić l. c. I. str. 2. in 3.
[3]) Jagić l. c. I. str. 8.

Kopitar***! Aber seit Japel todt ist, möchte sich V** noch den jungen Rivalen (t. j. Kop.) vom Halse schaffen, per fas et nefas, um das bequeme Monopol mit krainischer Sprachkunde zu treiben i. e. sich dafür bewundern, schmeicheln etc. zu lassen und — faulenzen«.[1])

To je Kopitar zopet debelo povedal. Dobrovský, ki je Vodnika že poznal iz pisem, je pač vedel, da je pisal Kopitar v jezi in razburjenosti. Zato ga je izkušal potolažiti v pismu, ki nima datuma, pa je gotovo pisano konec januarja ali v začetku februarja 1809. l. Iz tega pisma se vidi, da se Dobrovský sicer ni mnogo nadejal od Vodnika in njegovih študij, a da ga je smatral za dobrega človeka, »und seine »pesme« sind doch nicht schlecht«, nadaljuje potem. »Gut, dass Sie sich in keine Fehde mit ihm verwickelt haben . . . Zur Versöhnung möchte ich wohl etwas beitragen. Aber es mag nun Alles beigelegt sein. Desto besser«.[2])

Da sta se Kopitar in Vodnik pred odhodom Kopitarjevim na Dunaj res spravila, potrjuje Kopitar sam v pismu, ki ga je pisal Dobrovskemu z Dunaja: »So redete B. Z. seit 20 Jahren dem Kumerdej, Japel, Vodnik in Rücksicht auf Grammatik und Lexicon zu. Quoad grammaticam hat sein Secretär den Wunsch zum Theil erfüllt: Wegen Lexicon schreibt mir eben Vodnik (mit dem wir wieder gut sind, da er auf das Monopol Verzicht gethan hat«).[3])

Namesto sintakse, katero je bil Vodnik obljubil, a je ni izdelal, je hotel dodati Kopitarjevi slovnici etimološki slovarček, a ker ni bilo časa za to, in ker delo ni bilo analogno Kopitarjevemu, zato ni izšel, in Vodnik dostavlja: »und wartet auf mein Wörterbuch: die Zeit, die ich damit zubrachte, ist nicht verloren. Nun aber kehre ich mit aller Sensucht zum Dictionario zurück, wie Jakob zu seinem abwesenden Joseph«.[4]) Vodnik je imel v mislih, kakor razlaga Kopitar Dobrovskemu, nemško-slovenski del, ker ga je upal najnagleje prodati »nemško mislečim pridigarjem«. — »Ein Slavisch (Kr)-deutsches Lex.«, piše Kopitar, »für den Philologen bei weitem das nöthigere, ist entweder von Vodnik selbst oder von K***, oder von dem eben ausstudierenden dr. theologiae Supan . . . zu erwarten«.[5]) Ker je torej Kopitar nemško-slovenski del slovarja v kratkem času

[1]) Jagić l. c. I. str. 14.
[2]) Jagić l. c. I. str. 28.—29.
[3]) Jagić l. c. I. str. 30.
[4]) Jagić l. c. I. str. 30.
[5]) Jagić l. c. I. str. 30.

pričakoval, je umevno, da je postajal nevoljen, ker slovarja ni hotelo biti. Večkrat je torej tožil in tarnal ter se hudoval na Vodnika. Dobrovskemu je pisal 20./24. nov. 1809. l.: »Vodnik verspricht immer, dass sein deutscher Theil bald beendigt wird. Credam cum videro. Vielleicht schrecken ihn ein paar meiner Kameraden aus der monopolitischen Bequemlichkeit auf. Vielleicht ich selbst, wenn ich nur Muße habe«.[1]) Dobrovský je odgovoril z neko ironijo: »Vodnik's Arbeit werden wir wohl noch erleben«.[2])

Zanimanje za slovar je bilo veliko. Vse ga je težko pričakovalo, zlasti inteligentni Primic, ki je v Gradcu zbral 15 teologov v »societas slovenica«, kjer so proučevali jezik in njegovo slovnico. Primic je večkrat popraševal Vodnika, kako napreduje delo, ter mu celo obljubil pomoč svojih tovarišev. Tako mu je pisal 13. dne maja 1810. l.: »Was macht kranjsko Befedifhe? — Hier werde ich meine Consorten antreiben, dass sie Materialien zu einem Lexicon sammeln, damit bald eins zustande kommt. Naj li hitro délajo, potlej bodo drugo delo dobili, jeft bom tim zhafi robo perpravlal . . . Schicken Sie mir wohl auch einige, Ihnen etwa unbekannte Wörter, ich kann vielleicht hier ihre slavische Bedeutung erfahren«.[3]) In v pismu z dne 28. junija ga zopet opominja, naj hiti s svojim delom, češ, naročil je svojim »Consociis«, naj o počitnicah nabero čimveč besed, katere mu hoče potem dati na razpolago. Toda tudi Primic je postajal vedno nestrpnejši in 29. dne nov. 1811. l. je pisal Vodniku: »Wie steht es denn mit der Herausgabe Ihres Wörterbuches? — Säumen Sie doch nicht länger um des Himmelswillen, die Früchte Ihrer Bemühungen zu ernten, und denken Sie an das: vita brevis, ars longa . . . Ich dächte, es wäre Zeit mit der Herausgabe des Lexicons zu eilen. — Wörterbücher werden ohnehin erst mit der Zeit vollständig — Sapienti sat! —«[4])

Če je že Primic tako odločno pokazal Vodniku svojo nevoljo in nestrpnost, koliko bolj se je moral jeziti nervozni Kopitar, ker Vodnik ni mogel dokončati svojega dela. Dolžil ga je, da je kriva samo njegova lenoba in komodnost, ne da bi bil vpošteval burne čase in neugodne razmere ter obile posle Vodnikove.

Da torej v tem času razmerje med Kopitarjem in Vodnikom ni bilo posebno prijateljsko, in da je moral celo Zois poseči vmes, dokazuje Kopitarjevo pismo Dobrovskemu z dne 8. avg. 1810. leta.

[1]) Jagić l. c. I. str. 62.

[2]) Jagić l. c. I. str. 74.

[3]) in [4]) Iz pisem v ljubljanskem muzeju pod »Vodnikiana«.

Pisal mu je: »Als Kommentar zu Župans Brief muss ich noch hinzusetzen, dass mir Vodnik vor etwa 6 Monaten einen Mönchs-Brief geschrieben, worauf ich derbe Wahrheit ins Gesicht in einem offenen Anschluss in Baron Z. Brief erwiderte. Der Baron remisit inclusam nolens ali iras grammaticorum und so blieb Vodnik ohne Antwort. Ich bin sonst sehr versöhnlich und habe gar keinen Groll auf V., deswegen eben hatte ich mich ausgeschüttet«.[1])

Kopitar je upal, da Vodnika zbudi graška societas, in v vsakem pismu je tožil Dobrovskemu o njem. Končno so izšli: »Pismenost« (slovnica), »Kershanski navuk sa ilirske deshéle« in »Abeceda«, ki so se zdela Kopitarju »zu krainisch«.

Še predno je Kopitar poznal Vodnikovo slovnico, je že nagovarjal Dobrovskega, naj jo kritikuje, češ »Von mir würde sie's als einem propheta in patria verschmähen«.

Kljub temu, da je Vodnik leta 1811. izdal toliko del, Kopitar vendar še ni bil zadovoljen, temveč je zopet godrnjal, da ni slovarja. Tolažil se je, da bo moral priti drug leksikograf, in celo sam bi se bil lotil dela, ako bi bil na Kranjskem. Vesel je bil naznanila, da izda Primic majhen slovar; ko pa tudi tega ni bilo, začel je zabavljati obema: »Vodnik nimmt sich heilig vor, sein Lexicon ums N. Jahr (1813 oder 1800 + x?) auszugeben. Primitz hat ihn aufgeschreckt! Es ist aber einer ein Schuft wie der andere; der jüngere doch etwas besser, weil frischer«, je pisal 2. avgusta 1812. leta Dobrovskemu.

Novo leto je prišlo brez Vodnikovega slovarja. Sedaj pa se je Kopitar razsrdil in dal duška svoji jezi v pismu Dobrovskemu, pišoč: »Nam si Vodnik et Primitz pergunt cessare, frangam ego glaciem, daboque quantum τήλοθι πάτρης possum, circiter tertiam partem des ganzen windischen Sprachschatzes«.[2])

Leta 1813. se je bližalo Vodnikovo delo svojemu zvršetku, ko pa ga je v »Telegraphe officiele« naznanil, se je Kopitar nekako norčeval, pišoč Dobrovskemu: »Vodniks Lexicon wird auf Pränumeration angekündigt, en exemplum, quid dicis de resonamento et methodo?« Dobrovsky je takoj prosil, da ga oglasi za naročnika.

Naznanilo, katero je imel Dobrovsky, je vzel s seboj Šiškov, zato je prosil drugega. — Ko mu ga je Kopitar poslal, je pristavil nezaupno: »En tibi novum folium Vodniki, plura mitterem, si occasio

[1]) Jagić l. c. I. str. 162.
[2]) Jagić l. c. I. str. 323.

esset, sed vix incipiet Vodnik his temporibus«. In v resnici, Kopitar se ni motil, zakaj Vodnik ni nikdar izdal svojega slovarja.

Že iz vsega tega se vidi, da Kopitar ni posebno čislal Vodnika in da mu je, kjer je le mogel, katero zasolil. Vzrok temu je bil deloma prepir radi slovnice, deloma pa je temeljilo nasprotstvo v različnih značajih. Kopitar je bil agilen mož, vedno poln novih dalekosežnih načrtov, Vodnik pa počasnež, ki se ni nikdar prenaglil. Kopitar je sicer mnogokrat pretiraval, vendar mu ni povsem odrekal zmožnosti.

Dobrovsky, ki je moral vedno poslušati Kopitarjeve tožbe, je vendar sodil mirneje o njem, in zanimivo je, da se je oziral na Vodnika in njegovo sodbo glede brižinskih spomenikov. Ko je Dobrovsky po Grimmu zvedel zanje, je pisal o tem Kopitarju ter ni pozabil Vodnika, češ: »Vodnik muss sich darüber freuen und die ganze slaw. Anstalt in Grätz. Quaerite et invenietis«.

Dobrovsky je poslal Kopitarju besedilo drugega dela, prvi del pa baronu Zoisu, tako da je Kopitar spoznal oba. Nagovarjal ga je, naj spomenike izda, ter predlagal, da bi tudi Vodnik pomagal. Vendar to Kopitarju ni bilo prav, da bi se tudi Vodnik udeležil izdaje, pač pa mu je izročil spomenike, da jih je razlagal. Vodnik se je silno zanimal za spomenike ter spisal celo latinski komentar k prvemu delu »Glagolite po naz. . .« Delo ni nič posebnega, vendar dokazuje Vodnikovo zanimanje. Izpisal je vsako besedo v prvotnem pravopisu, v sosednjem razpredelku v »moderna orthographia«, v 3. »ratio loquendi moderna« in v 4. latinski prevod. Ta komentar je poslal Vodnik Kopitarju, ki se mu je zanj zahvalil: »Gratias summas de misso praeclaro commentario. Non te poenitebit. Nil nunc deest nisi adhuc Županianus, post hunc augetum statim me accingam ad edendum (ne verbum mihi comedas)«.[1]) Kopitar je poslal komentar Dobrovskemu.

Vodnik je naslovil prvi del »Confessio peccatorum generalis Slovenica conscripta, ac reperta in Bibliotheca Monachensi etc.« Njegova končna sodba je bila: »Scriptor videtur fuisse Italus, qui tamen mirae puritatis Slavicae amator fuit . . . . Orthographia est aevi diplomatum Lokae et Veldes donatorum praediorum ab Ottone III. et Henrico II. Imperatoribus: dialectus vero adhuc illo aevo anterior. Cetera observabit doctus Dobrovsky et noster Kopitar«.[2])

Vodnik je nekoliko dvomil, da bi bili spomeniki slovenski, in je sumil, da so srbski, »ob *ch* sonum« pravi Kopitar.

[1]) Iz nenatisnjenih pisem v arhivu ljubljanskega muzeja.

[2]) Jagić l. c. I., str. 353.

Kar se je tikalo brižinskih spomenikov, je bil torej Kopitar Vodniku pravičen.

Za Vodnika so bili brižinski spomeniki še posebnega pomena. Prepiral se je namreč s Kopitarjem, ki je trdil, da se začne slovenska literatura šele s Trubarjem, ter menil, da so imeli Slovenci tudi pred Trubarjem pisatelja. Zato se je tembolj zanimal za brižinske spomenike, ker je iskal v njih potrdila svojemu mnenju.

Še glede enega vprašanja je Kopitar zmerno sodil o Vodniku, namreč glede alfabeta. Kopitarju je prizadevalo največ skrbi, da bi dobil alfabet za vse Slovane; to željo je večkrat izrekel: »quaerite primum orthographiam, cetera ordine venient als natürliche Zugabe« je pisal Dobrovskemu. In čudno! Zopet se je Vodnik lotil tega dela; sestavil je abecedo ter jo poslal Kopitarju na Dunaj, da jo izroči Dobrovskemu. Kopitar je to storil z značilno opazko v pismu: »Ich muss schließen, um die Post nicht zu versäumen, und lege nur noch Vodnik's ganz selbstausgedachte und meiner feindlichen fides zur treuen Ablieferung an E. Hochwürden anvertraute Alfabetsvorschläge pro omnibus slavis latino charatere utentibus bei«.[1]) Dobrovsky je Vodnikovemu načrtu pristavil opazko: »komu těžko necht' powrze, a komu dussno necht' kassle«, Kopitarju pa je pisal: »Was Sie mir von Hrn. Vodnik beylegten, hat ganz meinen Beyfall, *nj* etwa ausgenommen«.[2])

Kljub temu torej, da se je Vodnik zanimal za vsa aktualna vprašanja ter da se je vedno potrudil izkazati Kopitarju usluge — popisal mu je n. pr. drugo izdajo Megisserjevega slovarja, ki je izšla l. 1603. v Frankfurtu — mu Kopitar vendar ni vedel stalne zahvalnosti in priznanja. Samo kadar ga je rabil za kako delo, mu je bil dober, sicer pa mu je bil »ein rothwangiges, wohlgefüttertes Pfäfflein«, ki ima najboljše vino, najboljše jedi in najboljši tobak in je torej pravi Kacij. »Er ist ein Exfranciscaner, das Mönchthum hat jeden Funken von der Göttergabe Enthusiasmus in ihm erstickt. Als Bettelmönch hat er viele Dörfer gesehen, und — Sprachvarietäten gelernt: ein falscher Geschmack hat aber überall das Ungangbarste liebgewonnen. (Vielleicht weil das die confratres am meisten etonnierte: Türken brauchen türkische Musik, um affizirt zu werden«.[3])

Seveda je bila ta sodba iz l. 1808., ko je bil razpor med njima največji. Toda tudi v poznejših letih po Vodnikovi smrti ni bolje

[1]) Jagić l. c. I., str. 130.
[2]) Jagić l. c. I., str. 130.
[3]) Jagić l. c. II., str. 308.

sodil o njem. V svoji avtobiografiji iz leta 1839. celo trdi, da Vodnik ni dalje prišel nego do naznanila svojega nemško-slovenskega slovarja. Kopitar navaja torej samo slovar, ki je ostal v rokopisu, drugih del pa ne omenja niti z besedico.

V poznejših letih, ko je bil Vodnik izgubil službo na gimnaziji in je živel v bornih razmerah, se Kopitar sploh ni več brigal zanj. Ko pa je Vodnik izdihnil svojo dušo, je to Kopitar lakonično sporočil Dobrovskemu, pišoč mu 10. dne febr. 1819. l.: »Vodnik prae nimia sanitate est mortuus subita apoplexia«.[1]) Druge besede ni imel zanj. Tako pač ne poroča prijatelj o smrti prijateljevi. Razpor med Vodnikom in Kopitarjem se torej nikdar ni poravnal docela; dasi sta se navidezno sprijaznila — prijatelja si nista bila več.

Voditelji kitajskega duševnega življenja.

Za »Ljubljanski Zvon« napisal

Přemysl Hájek (Berlin).

Podavajoč čitateljem tega lista kratek obris filozofskih nazorov največjih učiteljev kitajskega naroda, hočem najprej z nekoliko besedami poudariti namen teh vrstic.

Kitajska filozofija, zlasti konfucianizem, ni veda, oddaljena od življenja kakor večina naših filozofskih sistemov. Je to praktična moralka, »Weltweisheit«, kakor pravijo Nemci, ki je izšla iz naroda in je na narod kot civilizatorski element vplivala, kakor vpliva še sedaj. Konfucianizem (t. j. Konfucijeva filozofija) je za »Državo srede« približno takšnega pomena, kakor za stari vek svetovni nazor helenski ali pa za srednji vek krščanstvo. Zato ni brez interesa za tistega, kdor se zanima za Kitajsko in za njegovo mnogoštevilno prebivalstvo, in skoro potreba, da spozna filozofske temelje kitajskega svetovnega naziranja; kajti »Tout comprendre, c' est tout pardonner«.

Dovoljujem si torej naglašati tudi pomen kitajske filozofije in sploh študija starih filozofskih nazorov za moderne ljudi v sedanjem času, ki čitajo le najmodernejše stvari in se nagibljejo k najekscen-

[1]) Jagić l. c. I., str. 447.

tričnejšim nazorom. Staro se zaničuje, staro je balast, s starim proč! In posledice: oproščena »starih« nazorov, prha moderna duša v vročinski zmedenosti od plamena do plamena, brez dogmatizma, brez materializma, brez idealizma, in kakor se vse to še imenuje! Vse je polomljeno, razmetano, zmešano, spejemo k anarhizmu. Največji mislec-pesnik naše dobe, Helenec Nietzsche, je hotel imeti v sebi kaos, da bi splodil plešočo zvezdo, in Tolstoj, »trinajsti apostol Kristov«, oznanjuje: »Uničite državo!« Ali bi ne bilo v času, ko rdeča, zdrava lica in zdravo sodbo smatrajo za nemoderno, koristno, odpreti stare knjige in rajše tam iskati izhodišča iz obupnega stanja nego pobešati glavo in onemoglo vzpenjati roke k zaprtim vratom bodočnosti?

Tudi ta kratki načrt kitajske filozofije hoče k temu izpodbujati.

I. Konfucij.

Ko je leta 1122. pred Krist. na Kitajskem dinastijo Šang, ki je vladala skoro 600 let, pleme Čau vrglo s prestola, polastil se je vladarstva Wu-wang, učen in vrl mož. Kitajska, ki je bila od nekdaj fevdalna monarhija, je bila takrat razdeljena na 1800 fevdnih grofij, poleg katerih je Wu-wang ustanovil še 72 novih za svojo rodbino.

Za prvih sedem naslednikov Wu-wangovih enotnost države vsled tega ni trpela. Ali slabi nasledki fevdalnega sistema so se vendar pokazali. Cesarji, ki so prvotno vladali nad desetkrat večjo deželo nego ostali knezi, so svoj imetek kos za kosom odstopali svojim sorodnikom in ljubljencem, dočim so njih vazali na mejah države svojo posest vedno bolj razširjevali, pa tudi v večnem medsebojnem prepiru živeli. Ljudstvo je pa pri tem neizmerno trpelo vsled visokih davkov in vojaške službe. Bridko se pritožuje filozof Meng-tsï (rojen 371. l. pr. Krist.) radi bede in pomanjkanja, ki ga trpi ljudstvo; dostikrat, zadržan po vojni službi, ni mogel podanik svojega polja obdelati, da bi prehranil roditelje, oče in mati sta gladovala in zmrzovala, sin pa je moral daleč stran od njih na vojsko. Ko je nastala v Tseu lakota, je skočilo na tisoče starih ljudi v prekope in jarke, na tisoče se jih je pa odselilo. Podaniki so pobijali svoje kneze, otroci svoje roditelje. Bilo je sicer nekaj shramb, kamor so spravljali del žita za slabe čase, pa knezi jih niso hoteli odpreti, hoteč izkoristiti splošno bedo in lakoto.

Takrat, ko se je vseh mislečih Kitajcev že oprijemal obup, in ko se je začelo premišljevati o starih dobrih napravah polmitičnih

vladarjev, narodil se je kitajskemu narodu njegov največji sin, Konfucij.

Konfucij[1]) je bil porojen dne 19. junija l. 551. pred Krist. v sedanjem Kio-fu-hien v provinciji Šan-tungu. Njegova rodbina je izhajala iz stranske linije grofov Sungovskih, potomcev Čeua, poslednjega cesarja II. dinastije, Yin (1154—1123). Njegov oče je imel 9 hčera od prve zakonske žene in pohabljenega sina, ki je pa kmalu umrl, od postranske žene. Po smrti prve žene se je oženil v drugič, dasi mu je bilo že sedemdeset let, in sicer zato, ker ni imel potomcev moškega spola, kar smatrajo na Kitajskem za veliko nesrečo.

Rojstvo Konfucijevo je kakor Buddhovo zastrto z mnogimi pripovedkami in bajkami (mogoče da pod vplivom buddhizma). Tako n. pr. se pripoveduje, da se je dala Čing-tsai, mati Konfucijeva, ko se je bližal porod, odnesti v votlo murvovo drevo, da bi tam porodila. Tu sta priletela z neba dva azurjeva zmaja in se postavila pri vhodu votline. Po zraku so letali ženski duhovi, in rosa v votlini je razširjevala prijeten vonj. Na povelje nebeškega cesarja so prišli z nebes v votlino nebeški godci, in zaslišal se je glas: »Rojstvo svetega deteta giblje nebesa, zato pošiljajo (nebesa) prijetno godbo in zvonke instrumente, ki se razlikujejo od glasbil tega sveta.«

Iz Konfucijeve mladosti je le malo znano. V tretjem letu mu je umrl oče, in tedaj se je mati poprijela njegove vzgoje. V sedmem letu so ga začeli poučevati učitelji. Da je bil jako marljiv, se da posneti iz poročila, ki trdi, da je bil v sedemnajstem letu že zmožen poučevati sinove nekega plemiča v obredoslovju.

V devetnajstem letu se je oženil, pa v zakonu ni bil srečen, zato se je dal kmalu ločiti. Leto po poroki se mu je rodil sin Li, ki je baje doživel petdeseto leto.

V dobi, ko so skrbi za rodbino začele bolj in bolj nanj pritiskati, je stopil v službo pri mogočni rodbini države Lu, najprej kot nadzornik shramb, pozneje pa kot nadzornik čred in pašnikov. Dasi je ta služba le malo nesla, jo je opravljal Konfucij vestno. »Če imam svoje račune v redu«, je rekel često, kakor spričuje njegov učenec Meng-tsï — »je zadosti«.

---

[1]) Latinizovano iz kitajskega »K'ung-fu-tsï« (k'ung = jama, fu-tsï = učitelj); K'ung je rodbinsko ime. Ime, ki ga je dobil po rojstvu, je bilo K'ien = hribček. To ime je sveto, in Kitajci namesto tega, kakor Židje namesto Jehova Adonai, čitajo Mao. Častno ime Konfucijevo, ki se prideva otrokom na Kitajskem, ko dosežejo polnoletnost, je bilo Čung-ni (srednji Ni).

V svojem 22. letu je začel Konfucij svoje delovanje kot učitelj in je v kratkem času zbral okoli sebe množico ukaželjnih mladeničev, hrepenečih po izpopolnitvi na temelju študija starodavnosti. Pri tem pa tudi sam ni prenehal učiti se, tako da je že v tridesetem letu po svoji lastni izpovedi »stal trdno« in se odločil posetiti slavnega Lao-tsïja, ki je po tedanji govorici »umeval vire običajev in godbe, imajoč jasen nazor o potu prave kreposti.« Pa Lao-tsï ga ni zadovoljil. Čisto naravno: Konfucij je bil poln mladostnih nakan in načrtov, hrepeneč po starih šegah in obredih, Lao-tsï pa postaren človek, brez zahtev, čigar ideal je bil mirno, priprosto življenje prvotnega človeka. Pri tej priliki je Lao-tsï neki rekel Konfuciju: »S čimer se ti pečaš, se opira le na zastarele vzglede. Sam ne delaš ničesar, hodiš le po poti minolosti, ne začenjaš nič novega«. Te in podobne besede so seveda osupnile mladega Konfucija, zato ni treba prav nič dvomiti o resničnosti nekega poročila, češ da ni tri dni izpregovoril niti besedice. Ločivši se od Lao-tsïja, je šel dalje po svoji poti, povsod iščoč pouka, tako da je vračaje se domov bil že slaven in je imel baje črez 3000 učencev.

V tistem času so se začele politične razmere v Lu zapletati, in je prišlo na zadnje do odkritega boja med knežjo hišo in tremi sorodnimi rodovi. Zato se je Konfucij umaknil v sosednjo državo T'si, kjer se je posvetil posebno študiju godbe in si pridobil velik vpliv na tamošnjega kneza. V T'si je bival dve leti ter se vrnil potem v svojo domovino, kjer je čakal petnajst let, predno je prišel do urada, njega dostojnega. Šele, ko so se politični viharji polegli, je bil imenovan za prvega uradnika mesta Čung-tu, in je opravljal to službo s tako vestnostjo in s takimi uspehi, da je bil kmalu povišan za ministra javnih poslov, in je končno dosegel mesto prvega ministra. V tem uradu se je čutil Konfucij, ko je smel izdajati zakone in uveljavljati zlasti svoje pravniške in politične nazore, popolnoma srečnega. Po njegovem prizadevanju je bila obnovljena stara poštenost in moralnost, Konfucij sam pa je postal proslavljeni ljubljenec ljudstva. —

Pa ta doba slave ni trajala dolgo. Razcvit države je vzbudil zavist sosednjih knezov, ki so na vse mogoče načine izkušali Konfucija odstraniti.

Poslali so vladarju države Lu v dar tudi krasnih deklet in lepih voz ter tako dosegli, da je jel zanemarjati državne posle, in Konfuciju ni preostajalo drugega kakor umakniti se z dvora. Šel je iz domovine in blodil trinajst let po tujini od kraja do kraja. Pri

tem je užil mnogo časti in slave, pa tudi mnogo zaničevanja in trpljenja.

Ko so se pa razmere v Lu zopet predrugačile, vrnil se je Konfucij l. 483. zopet v domovino, iznova pripravljen, da pomaga knezu s svetom in dejanjem. Pa zmotil se je v svojih nadejah. Knez ga je sicer sprejel s častjo in slavo, na svoje vladanje mu pa ni dovolil nikakega vpliva, tako da se je ubogi modrec odpovedal vsakršnemu javnemu delovanju in v resignaciji tiho živel, uglobivši se v študij glasbe, obredov in literature. V to dobo spada literarno delovanje Konfucijevo. Takrat je bil urednik Šu-kinga (kanonične knjige zgodovinskih listin), Ši-kinga (kanonične knjige pesmi), Li-kinga (kanonične knjige šeg in obredov), Yok-kinga (kan. knjige glasbe), Yik-kinga (kan. knjige izpremenitev) in je napisal edini svoj izvirni spis »Čün-ts'ien« (Pomlad in zima), t. j. kroniko države Lu, kjer suhoparno popisuje dogodbe 12 vladarjev te države in njih vrstnikov v sosednjih deželah.

To urejevanje starih svetih knjig je pridobilo Konfuciju slavo, njemu ima zahvaliti svoj vpliv in pomen v minolosti in sedanjosti. Še sedaj vzklikne cesar pri daritvenih slavnostih na čast Konfuciju vsake pomladi in jeseni: »O učitelj, po krepostih enak Nebu in Zemlji, čigar uk obsega minolost in sedanjost, ki si nam uredil in ostavil šest klasikov in nam izročil njih nauke za vsa pokolenja!«

Med tem so se bližali modrecu poslednji dnevi. Sluteč svoj konec, je baje rekel enemu izmed svojih učencev: »Da država ni na pravi poti, tega je že dolgo; nihče me ne spoštuje. Ljudje Hia (I. dinastija Kitajske) so pokopani pri vzhodnih stopnicah, ljudje Čeu (III. dinastija) pri zapadnih, Yin (II. din.) je pa med obema stebroma. Nocoj se mi je sanjalo, da sedim med obema stebroma, saj spadam k ljudem Yin. V deželi ne vlada prosvetljen vladar, nihče v celi državi ne časti mene, kmalu bom umrl.« Obupan je odšel v svojo spalnico in črez teden dni umrl 26. dne, 4. meseca leta 479., star 73 let.

Njegovi učenci so ga pokopali svečanostno na severni strani ozidja mesta Kio-fu-hien in so ga objokavali tri leta. Na ukaz vladarja mu je bilo postavljeno svetišče in bile odrejene četrtletne daritvene molitve. Leta 194. pred Kr. mu je ustanovnik dinastije Han sam daroval, in v prvem letu po Kr. mu je vzdel cesar Ping posmrtni častni naslov »popolni svetnik in stari učitelj K'ung-tsï«. Leta 57. so bile odrejene daritvene molitve zanj na vseh cesarskih in deželnih šolah. Od 7. stoletja je pa že splošno čaščen, in sam

cesar potuje k njegovemu grobu, kjer pred njegovo sliko trikrat poklekne.

Konfucij, kakor smo že omenili, ni napisal niti ene knjige filozofske vsebine. Njegov nauk nam je ohranjen posebno v takozvanih malih klasikih (»Lun-yü = Razgovori Konfucijevi Ta-hiok, Veliki nauk, Čung-yung, Nespremenljiva sredina, Meng-tsï).

Ideje Konfucijeve niso bile nove, revolucijske. Kar je učil, to je bila le modrost starih. »Podajem le staro in ne delam nič novega«, je rekel sam. Ker je bila njegova doba pokvarjena, je iskal sredstev za izboljšanje človeške družbe in pred vsem države, in našedši to sredstvo le v poboljšanju posameznika, si je napravil ideal plemenitega človeka »Kiün-tsï« z ozirom na samega sebe in v razmerju k drugim ljudem. Karakteristični znaki tega plemenitega človeka so tri kreposti: znanje, humanost in moštvo, s pomočjo teh ima izpolnjevati svoje dolžnosti z ozirom na vladarja, očeta, ženo, starejše brate in prijatelje.

Konfucij je veroval v prvotno popolnost človeške narave, katere reprezentant mu je bil svetnik (šing), t. j. človek, od narave absolutno popoln. Toda »Svetega človeka«, je rekel, »nisem dobil pred oči, ko bi mi prišel vsaj plemenit, menim, da bi mi bilo zadosti«.

Plemenit človek si izkuša ohraniti ravnotežje notranjosti, in da se v tem izpopolni, se uči od starih. Kaj je cilj tega izpopolnjevanja, se da posneti iz lastnih besed Konfucijevih: »Pot plemenitega človeka je četvera; K'ien (= Konfucij) ne zna dosedaj niti ene. Kar se zahteva od otroka, da bi s tem ustregel očetu, tega dosedaj gotovo ne zmore. Kar se zahteva od ministra, da bi s tem ustregel vladarju, tega dosedaj gotovo ne zmore. Kar se zahteva od mlajšega brata, da bi s tem ustregel starejšemu, tega dosedaj gotovo ne zmore. Kar se zahteva od prijateljev in tovarišev, tega dosedaj ne zmore človek, da bi to delal prvi.« [1])

Te besede pomenijo: Plemeniti človek deluje med ljudmi, ustreza njih zahtevam, pa tudi isto od njih zahteva; je zmeren in ima jasen pojem o razmerju med posameznimi sloji človeške družbe, pravzaprav državnega telesa. Določitev specijalnih pravil o tem razmerju tvori drugi del Konfucijevega nauka.

Razmerje žene do moža je karakterizovano po podrejenosti žene: neomožena ženska je podrejena očetu (event. najstarejšemu bratu), omožena ženska možu, vdova najstarejšemu sinu. Te podrejenosti pa ni smatrati za suženjstvo. Podrejena je namreč očetu kakor

[1]) Tu je izpuščeno še razmerje med možem in ženo.

ostala deca, kot soproga ima na skrbi domače gospodarstvo, (dočim mož deluje na zunaj) in kot vdova uživa obče spoštovanje.

Kar se tiče razmerja roditeljev in otrok, se more označiti kot brezpogojna vdanost otrok staršem. Vendar pa smejo otroci roditelje pokarati, ako zapazijo pri njih kaj nelepega, seveda z največjo spoštljivostjo. »Služeč očetu in materi«, je učil Konfucij, »jim izlepa prigovarjajte. In če tudi vidite, da njih srce ne posluša, jih vendar častite in jim ne kljubujte ter se ne jezite, dasi morda tudi trpite vsled tega«.

Smrt roditeljev ne pretrga dolžnosti otrok do njih. Potem morajo po starodavni šegi tri leta po njih žalovati, pri čemer je po besedah Konfucijevih »notranja žal boljša nego zunanje formalnosti«.

Tretje razmerje, ki ga je Konfucij določil, namreč spoštljivost mlajših bratov do starejših, je bilo na Kitajskem že od davna v veljavi. Tako veleva kanonična knjiga obredov Liki: »Mlajši sin in njegov mlajši brat morata služiti najstarejšemu sinu direktnega potomca, utemeljitelja rodbine, kakor tudi njegovi ženi.« — Kadar mlajši brat obogati ali doseže visok urad, mora pred starejšim bratom nastopati prav skromno in spoštljivo. Konfucij je kakor povsod, tako tudi tu svetoval zmernost in priporočal, naj imajo starejši bratje ozir na mlajše.

Zlasti je Konfucij poudarjal razmerje do prijateljev in tovarišev (zvestobo). Tako je rekel: »Kot človek ne imeti zvestobe, pa res ne vem, kako je to mogoče. Ako velik voz nima osi, ako voziček nima prečnice, kako naj se pa spravi dalje?« Zahteve tega razmerja je naglasil s temi besedami: »Imej za temelj odkritost in zvestobo; ne imej prijateljstva s temi, ki niso kakor ti sam, a če si se zmotil, ne boj se premembe, poprave« in: »Česar ne želiš, da bi storili tebi samemu, ne delaj ti drugim«.

Kar se tiče zunanjega vedenja, ima biti človek med prijatelji resen in vzdržen. Prijateljstvo je le takrat mogoče ohraniti, ako si prijatelji niso slepo zaupljivi, ali pa če si niso kar nezaupljivi. Namen prijateljstva je gmoten, ne glede na moralno korist. Zato priporoča Konfucij, da si je treba izbrati prijatelje izmed moralnih ljudi.

Pri razmerju vladarja in podanikov naglaša Konfucij pomen moralne višine vladajočega. Kajti »če je oseba vladarja poštena, gre brez ukazov, ako pa ni, nihče ukazov ne posluša, četudi jih vladar daje«.

Ko je Konfucija njegov učenec Tsï-lu vprašal zaradi državne uprave, mu je odgovoril: »Sveti jim s svojim vzgledom, uči jih dela«,

in ko je ta zahteval od mojstra nadaljnje razlage, mu je rekel: »Ne odnehavaj«!

Vladar je odgovoren za moralnost svojih podanikov: »Ko bi bil vladar pravi, bi bilo treba samo ene generacije, da bi zavladala humanost« (t. j. da bi bili ljudje takovi, kakor bi bilo treba, da so[1]). Če je vladar sam kreposten, se tudi trudi, da poboljša ljudstvo po svojem vzoru, kajti »oblastvo (namreč: dobro) ima poboljševati.« Krepostni vladar smatra svojo dolžnost resno, je pravičen, velikodušen in spoštuje stare šege. On naj nastopa sijajno, ne sme pa biti zapravljiv ljudstvu v škodo. Dolžan je skrbeti ne le za gmotno blagostanje ljudstva, ampak tudi za njega izobrazbo.

Izvršujoči organi vlade, uradniki in ministri zlasti, imajo z ozirom na vladarje dolžnost »ne varati, pač pa upirati se«, to se pravi: ukaze svojih gospodov izvrševati, pa le v toliko, v kolikor so ljudstvu v prid. Ker uradniki kot posredovalci med vladarjem in ljudstvom igrajo v državi zelo važno ulogo, naj se jemljejo v urade in se naj tam povišujejo le zmožni ljudje. »Ako povišuješ ravne in odstranjuješ krive, si zmožen, da krive napraviš za ravne. Zato naj vsakdo, predno urad nastopi, prej premišljuje, je li zanj ali ne.«

Dolžnost vladarjeva je, da se nasproti ministrom vede dostojno: »Vladar porabljaj ministra dostojno, minister pa služi vladarja vdano«.

*

S tem končujem ta kratki obris Konfucijevih naukov. Ko bi jih hotel podrobneje razlagati, bi bilo treba preložiti in tu priobčiti cele manjše kitajske klasike. Za to pa tu ni prostora in ni to niti namen tega instruktivnega članka, čitatelj pa, ki se za to stvar zanima, si bo prečital prevode drugod.[2])

Kar se tiče pomena, ki ga imajo nauki Konfucijevi za kitajski narod, treba konstatovati, da so se ti nauki, izšedši iz naroda, v narodu tudi trdno ukoreninili, in da je konfucianizem bil in je za ljudstvo kitajsko ne kakšna na papirju ostala filozofija, ampak pravo v kri prešlo naboženstvo.

---

[1]) Drugod se zopet definuje humaniteta: Humaniteta je v človeku tisto, kar ljubezen do sorodnikov in bližnjih povečuje na splošni princip.

[2]) Najboljši prevodi so: The Chinese classics. With a transl. crit. and exeget. notes, prolegomena and copious indexes by James Legge. Vol. I.: Confucian analects, the great learning, and the doctrine of the mean. I. Izdanje Oxford in London 1861, II. izd. Oxford, Clarendon Press 1893. — T'a-Hio, übers. von Reinhold von Plaenckner, Leipzig 1875. — Tchong-Yong übers. von R. v. Plaenckner. Leipzig 1878.

In ta priprosta filozofija, priprosta pa praktična, praktična pa vznesena, je skoro 2000 let zadostovala štiristomilijonskemu narodu, ki je mirno deloval za svojo kulturo, počasi in marljivo, vedno nazaj se oziraje, dočim je za njegovimi mejami in daleč tam na zapadu žvenketalo smrtno orožje, podirali se prestoli in razpadale države, pri vsem tem se pa sestavljali nespametni in nezmiselni, zato ker za življenje neveljavni, filozofski sistemi, samo za igračo in zabavo nekoliko duševnih sladostrastnikov.

Konfucij je hotel mirno in harmonično življenje države kakor posameznika. Njegovi nauki so se obnesli, in zato se lahko marsikaj naučimo od njega, in najsi je Kitajec, tudi mi, ki že skoro ničesar ne moremo pustiti na miru in na pravem mestu. Končujem z besedami Brandtovimi:[1])

»Naj se očita konfucianismu, kar se hoče, tega se mu ne da odrekati, da je to bil njegov vpliv, ki je Kitajkso ohranil mnogih pojavov, katerih se zapadna, hitreje napredujoča kultura ni mogla ubraniti. Pojavi, kakor inkvizicija in anarhizem in proslavljanje teh žalostnih pojavov v širših slojih prebivalstva, so na Kitajskem neznani, in četudi dejanski uspehi niso vedno odgovarjali teoriji, česar pa dosedaj sploh še nikjer ni bilo, je konfucijska smer kitajske filozofije vendar razumela svojo nalogo in jo je tudi izvrševala. Sodelovala je pri reševanju vprašanj vsakdanjega življenja ter tako postala svojina vsega ljudstva in ne samo posameznih duševnih velikanov. Spričo pesimizma in cinizma, ki se ščeperi v sodobni evropski filozofiji in vpliva na življenje tako otrovno in pogubno, bi nam bilo priporočati, da bi se nekoliko več pečali s priprosto modrostjo starih Kitajcev, kajti to bi na nas učinkovalo gotovo le pomirjujoče in blagodejno.« (Dalje prih.)

[1]) M. v. Brandt, Die chinesische Philosophie und der Staats-Confucianismus. Stuttgart 1898. str. 96.—97.

Vihra vije . . .

Vihra vije nad menoj,
in šibi se vitko drevje,
poka, prasketa vejevje,
in vrše vrhovi hoj.

Naj buči, vihrá vihar!
Ah, tu v prsih hujši moji
so pekočih strasti boji,
ki ne vtihnejo nikdar.

C. G.

S potovanja v Jeno.

Spisal V. Bežek.

I.

li smo v kateri slovstveni vrsti bolj napredovali nego v potopisju? Pomislite, Levstik je še popisoval »Popotovanje iz Litije do Čateža« in Erjavec »Pot iz Ljubljane v Šiško«; dandanes pa naši rojaki-turisti zajašejo bicikelj ter zdrknejo v — Kavkaz ali Pariz ali pa se vpišejo pri potovalni pisarni »Cook & Comp.« za potovanje na Severni rtič ter je tudi obširno in natančno opišejo. Če to pomislim, priznam, da se mi zdi jako neimenitno, popisovati potovanje, ki sem je napravil letos konec julija in v avgustu k pedagogiškim tečajem v Jeno, dasi me je vedla pot preko Draždan, Berlina in Lipska in nazaj preko Nürnberga in Monakovega. Hrabri me samo zavest, da sem kot pedanten šolnik potoval po načelu »festina lente«; tako sem videl in opazil marsikaj zanimivega, kar ostane prikrito očem brzečih kolesarjev in udeležnikom potovalnih družb, ki po določenem načrtu in pod točno komando posečajo obligatne znamenitosti. Kot »tintni suženj« prav živo čutim potrebo, popustiti včasih knjige, iti med ljudi ter med njimi živeti, kakor pravi Lessing. Zato pa tudi v potnem kupeju odpiram oči in ušesa ter z zanimanjem motrim ljudi in naravo, prepuščajoč čitanje in dremanje v potnem vozu blaziranim potovalcem in potnim agentom, ki polovico svojega življenja prebijejo na železnici ali parniku in svojim duševnim potrebam ne utegnejo drugače ustreči nego spotoma.

Prvi oddih od ne baš neprijetne, a vendar naporne vožnje sem si privoščil v Gradcu, ne toliko radi mladeniških spominov, dasi me je mikalo, po daljšem odmoru posetiti zopet poprišče nekdanjega »sturma in dranga«. Zdi se mi zanimivo, si zopet ogledati znana mesta po daljšem presledku, tudi zategadelj, da primerjaš njih napredek z napredkom ali nenapredkom domačega kraja, katerega razvitek ti je najbolj pri srcu.

Točk, ki tvorijo »tertium comparationis« med Gradcem in Ljubljano, je več, zlasti pa grad, reka in pa (izza zadnjih tednov) tudi električna železnica. Zlasti ta je res udarila Gradcu nekoliko velikomestnega značaja, ker je nadomestila prejšnji konjski tramvaj, ki ni bil menda nikjer tako klavrn kakor baš v Gradcu.

Z graškim gradom pa se ne da ljubljanski niti primerjati. Sedaj je ondu tudi restavracija, v kateri se prirejajo večerni koncerti, in do nje vodi celo vzpenjača z Zagatne ceste (Sackstraße). Seveda sé za naprave in nasade na gradu ne briga samo občina, ampak tudi premnogi penzionisti, radi katerih se imenuje Gradec, kakor je znano, »Pensionopolis«. — Ptiče tu goje kakor nikjer, in ti morda tudi to vedo, kajti niti ne ognejo se ti, ampak ti se jim moraš. — Ravno sedaj popravljajo stolp, v katerem visi starodavna »Liesel«, ki je zvonila tudi Andreju Baumkircherju in pa Ivanu Erazmu Tatenbachu na zadnjem potu. Še vedno pozvanjajo ž njo Gradčani zjutraj in zvečer ob sedmih ter opoldne, vsakokrat menda s sto in enim udarcem.

Z nasadi na gradu je neposredno v zvezi mestni park, ki je na vzhodni strani mesta ondu, kjer je bil prej mestni jarek in zid; to je nekako tako, kakor da bi se naš Tivoli stikal z gradom. To je ugoden položaj, a občina graška stori vse, kar more, da ga izkoristi, ter se ne plaši nikakršnih žrtev. Kar milo se mi je storilo, ko sem pohajal po krasnih nasadih med neboječimi kosi in ščinkovci, ter se domislil našega zanemarjenega gradu, ki ga, zapuščenega po potresu, občina še zastonj ni marala . . .

Ne da bi jih bil potres na to prisilil, so izvršili Gradčani celo vrsto vprav monumentalnih zgradb. Semkaj štejem preobokanje Gradaščice (Grazbach), ki je prizadeval Gradcu enolike neprilike kakor Dunajščica Dunaju, zgradbo štirih krasnih železnih mostov namesto prejšnjih lesenih in na verigah, potem uravnavanje nabrežja, ki so ga že dobršen del izvršili; a v ta namen so ali še bodo odkupili in porušili celo vrsto nabrežnih hiš ob že imenovani Zagatni cesti — prav kakor če bi pri nas v Ljubljani podrli vrsto hiš tik vode na Starem trgu ali pa v Zlati luknji ter napravili odprto, široko nabrežje.

Toda dovolj hvale! Tudi Gradčani imajo svoje ribniške muhe. Preblizu je jezikovna meja, nego da bi bili napram Slovencem tako filozofsko dobrodušni, kakor so Dunajčanje napram »interesantnim« narodičem, in baš v zadnjih dveh desetletjih so postali tako strupeni in nestrpni, da so s tem pridobili svojemu mestu častni nazivek najbolj nemškega mesta; in baš v Jeni sem zvedel, da bo prihodnje leto vsenemški shod v Gradcu. In med graškimi velikonemci se s svojimi slavofobnimi predlogi posebno odlikuje rojak naš, Ljubljančan.

Vkljub vsemu napredku — našteli so pri zadnjem ljudskem štetju precej črez 100.000 prebivalcev — pa manjka Gradcu onega velikomestnega živahnega prometa, ki je pač plod velike obrtnosti,

in ravno te njemu skoro popolnoma nedostaje, izimši morda pivovarstvo. Le-to pa je tako bujno razvito (Reiningshaus, Puntigam), da preplavlja tudi naše pokrajine s svojimi izdelki in bo menda skoraj docela udušilo naše ljubljanske pivovarje, ki deloma po svoji krivdi nazadujejo od leta do leta.

* * *

Vožnja črez prepade in skozi predore semerinške je meni vedno zanimiva. To pot je bila posebno imenitna. Po mežavem, deževnem dnevu je večerno solnce prodrlo oblake, in velikanska mavrica se je razpenjala črez hrib in dol ter oblivala z najkrasnejšimi bojami Semering. — Mraz je pa bilo — konec julija! — tako kakor pri nas v Gorici meseca novembra!

Dunaju pa je bil prinesel oni dež zaželjenega hladila; toda le za malo časa, in za dva dni je solnce že zopet neusmiljeno pripekalo.

Dunaj se dobro okorišča z milijoni, ki mu jih je naklonila država za izvršitev novih prometnih sredstev, zlasti obmestne železnice. Šele zdaj se pretvarja v pravo veliko mesto. Baš v tem prehodnem štadiju pa je res silna mnogovrstnost prevoznih pripomočkov; med elegantnimi vozmi električne železnice se še vedno vrste stari vozovi konjskega tramvaja, in poleg parnega tramvaja in mestne železnice še vedno uspevajo stari »stellwagni« in omnibusi z melanholičnimi kljuseti in pa »enovprežniki« in fijakarji. Toda zdelo se mi je, da so baš izvoščeki izgubili mnogo svoje znane šegavosti in rezkosti; čutijo, da je nastopila nova doba, v kateri bodo konji po mestih samo še za luksus, in pohaja jim humor.

Najbolj je Dunaju izpremenila značaj mestna železnica, ki se je v polnem obsegu otvorila začetkom avgusta. Videti je, da vožnja po njej Dunajčanom še takisto ni prešla v meso in kri kakor ne Ljubljančanom vožnja z električnim tramvajem, vendar je promet že sedaj ogromen; neprenehoma švigajo po njej vlaki semtertja. In koliko izpremembe ti nudi v najkrajšem času vožnja po mestni železnici! Sedaj se pelješ po betoniranem predoru, v katerega eni polovici teče ukročena in utesnjena Dunajščica, sedaj pod mestnimi hišami in mostovi, črez katere peljejo mestne ulice in ceste, sedaj zopet po vitkih železnih viaduktih visoko med hišami, katerim vidiš iz vagona v drugo ali tretje nadstropje, ali pa celo nad hišami. A vse to neutrudno, nepretrgano vrvenje in drevenje voz in ljudi, ki se na videz vrši brez smotra ali se ti zdi vsaj pretirano, spremlja neizmerno bučanje, ropotanje, drdranje, žvenkljanje, piskanje in puhanje, da kmalu

želiš hipček odmora svojim izmučenim ušesom, prepričan, da je baš ta bakhanalski ropot eden izmed virov velikomestne nervoznosti. A da ti tudi oči ne morejo počivati, zato skrbe nebrojni reklamski napisi, ki ti štrle in zijajo povsod nasproti, od desne in leve, od tal in z viška, s streh in s sten, tako vsiljivo, da jih moraš hote ali nehote čitati, ter s tem trapiš uboge oči in pospešiš splošno utrujenost, ki se te kmalu polasti.

Značilno, a ne samo za Dunaj, nego za vso novo dobo, ki nam je napočila zlasti po elektriki, se mi vidi gosto žično omrežje, ki prepreza moderna mesta, in o katerem so dobili že nekoliko pojma tudi Ljubljančanje, odkar imajo telefon in električno razsvetljavo in železnico. Da so raznovrstni drogovi in klini, po katerih se razpenjajo tenke in debele žice, posamič in v gostih pramenih, v nakit in okras modernim mestom, tega pač nihče ne bo trdil; a neizogibni so, in ako se poslužujemo dobrot elektrike, moramo sprejeti tudi nje zvonce in žice. —

Tu pa ne smem zamolčati, da so mnoge uredbe pri mestni železnici dunajski, n. pr. podzemeljski dohodi k posameznim tirom, svareči in orientujoči napisi, verne kopije dotičnih naprav na Nemškem, in uveril sem se na svojem potovanju, da uživajo celo manjša nemška mesta (n. pr. Draždane) že par desetletij vse te dobrote; upam, da se ž njimi seznanijo Ljubljančanje vsaj tedaj, ko se zgradi novi centralni kolodvor, pri katerem se gotovo uporabijo vsi moderni, drugod že davno uvedeni dobri izumki.

Toda velikomestno napredovanje ne prija baš slavnoznani dunajski »dobrovoljnosti«. Ni nova tožba, da Dunaj ni več tisto veseljaško mesto, kateremu je bila namenjena Schillerjeva - Goethejeva ksenija:

»Mich umwohnt mit glänzendem Aug' das Volk der Phaeaken,
Immer ist's Sonntag, es dreht immer am Herd sich der Spieß«.

O propadajoči »gemüthlichkeit« svojih rojakov jadikujejo lokalni dunajski patrijotje že desetletja; a še za mojih dijaških let ni bilo konec veseljaškega Dunaja, in dobroživčkov se tudi v srednjih slojih tačas ni manjkalo. Sedaj pa se mi je zdelo, da je Dunaj izgubil svojo tipično veselost. Morda se varam, in je to neveselo prikazen pripisovati samo poletni mrtvi sezoni. Sicer pa je resnih vzrokov zanjo dovolj: splošno propadanje narodne blagovitosti, politični boji, sedaj pa še elektrika in avtomobili! Kako naj tako konkurenco preneso izvoščeki, glavni reprezentantje dunajskega humorja! —

Veličastni Ring se je izza mojih dijaških let še bolj olepšal in izpopolnil zlasti z zgradbo dvornega gledališča in obeh muzejev ob spomeniku Marije Terezije, ki sta po obliki in vsebini res pravi svetovni čudesi. Menda je Ring najkrasnejša cesta na svetu, kajti ni ga mesta, ki bi imelo na enolikem prostoru združene vse najmonumentalnejše zgradbe, ki tvorijo tak nepopisen »ensemble«. Kaj je proti Ringu toli slavljena berlinska cesta »Pod lipami!« Tudi monakovski stavbni umotvori, baš ker niso združeni v harmonsko organsko celoto, ne napravljajo tolikega celokupnega efekta kakor Ring.

* * *

Do državne meje češko-saske (Bodenbach - Tetschen) vodita z Dunaja dve tekmovalni železniški progi: državna železnica preko Brna, a severozahodna preko Znojma in Iglave; a obe vodita po pokrajinah, ki so pač plodovite in obrtne, toda jako neromantične. Zlasti nemilo pogrešaš bistrih naših planinskih voda, tekočih po širokem, belem apnenčevem produ, ki jim daje prelepo sinjo ali modrozeleno barvo. Tudi Laba je po naših pojmih nelepa voda. — Vozijo pa se vlaki vsaj po severnodržavni dvotirni železnici prav kakor na Nemškem po desnem tiru.

Kultura pa je tod tudi po širokih poljanah vedno intenzivnejša, in način obdelovanja opominja že na Nemško. Po nedogledno dolgih njivah, katerim se je poznalo, da so bile obdelane in obsejane s stroji, je ležalo žito, ne požeto, ampak pokošeno, ne v snopih, ampak tako, kakor je bilo padlo izpod kose.

Pozneje sem imel tudi priliko, videti take kose, ki so nalašč v ta namen opremljene z nekim nastavkom, v katerega se lovi klasje, da pada enakomerno. —

Pri Melniku pristopajo gorice k Labi in tvorijo pokrajino zanimivejšo, tembolj, ker so te gorice vinorodne in prepre žene z jako skrbno obdelanimi vinogradi; saj se tod prideluje izvrstno melniško in črnoseško vino že izza časa Karla IV., ki je semkaj donesel iz svoje francoske domovine burgundske trte. —

Od Ustja (Aussig) navzdol prodira Laba skozi peščenčevo gorovje, in pokrajina postaja prav romantična, tembolj, ker dičijo ta in oni grič gradovi ali pa razvaline. To ti je slovita Češko-saska Švica. Vožnja skoz njo je zanimiva še posebno zato, ker je tudi na spremljajoči te reki vse polno prometa in življenja. Parniki se srečavajo, bodisi osebni, ki dosti hitro vozijo, dasi nikakor ne morejo tek-

movati z brzečim vlakom, bodisi »remorqeurji«, ki za seboj vlačijo celo vrsto težko obtovorjenih ladij.

Češko-saska Švica sestoji iz peščenca pločnjaka. Le-ta, dasi sam na sebi lepo rumenobelkast, počrni na zraku popolnoma, in poslopja v Draždanah iz peščenca so počrnela, kakor da bi bila vsa sajasta po fabriškem dimu ali pa spričo kakega požara. Vendar je radi lahkega obdelovanja jako poraben za zgradbe, in premnogo je ob bregovih Labe kamenolomov, iz katerih spuščajo peščenčeve skaline kar k čolnom kraj reke.

Mogočni skladovi peščenčevi, ki se dvigajo ob obeh straneh Labe, pa so prepokani navpično in počrez ter tvorijo često fantastične oblike, stebre, stene, oboke in nasipe, in ni ti treba niti pri belem dnevu dosti fantazije, da se ti zazdi pri marsikaterem ovinku Labe, da so na tem ali onem strmem obronku podrtine kakega viteškega gradu. Semtertja se take razpoke razširijo ter tvorijo soteske, kakor je naš Vintgar, n. pr. pri Herrenskretschnu. Zato pa tod vse mrgoli turistov, in premnogo srečaš tod v ferialnih mesecih učiteljev in dijakov z nahrbtniki in potnimi torbami. Sploh sem tukaj in po Turinškem lesu videl mnogo pešpotnikov, tudi ženskih; temu sem se čudil, ker je pri nas prišlo pešpotovanje že toliko iz mode, da se še gorskim vaščanom zdiš neimeniten, ako se ne pripelješ s kočijo ali vsaj z bicikljem.

S krasno prirodo se tod druži cvetoča obrtnost, ki žal zapušča tudi zle sledove: premogov dim in prah, katerega sem bil po Nemškem vedno ves poln po koži in po perilu.

Ker je vožnja s parnikom tudi navzdol dosti počasna, rad stopiš zopet v vlak, zlasti ker je prirodnih čarov kmalu konec. Jaz sem porabil parnik od Tetschna do Schandaua; tako sem opravil tudi na parniku carinsko revizijo svoje prtljage, ki je tu manj nadležna nego v vlaku.

Izstopivši v Schandauu, sem bil torej »im Reich der Gottesfurcht und frommen Sitte«, in zategnjeni glasovi saskega narečja so me pozdravili. Da se pa bližam rajhu, sem občutil že v Tetschnu, kjer se ti že vsiljujejo sledovi Bismarckovega kulta. Ponosno-porogljivo so nama (mojemu tovarišu in meni) pokazali ondotni lepi grad grofa Thuna, »ministra § 14.«, ter nama povedali, kako mu je nekdo napisal na grajsko steno z velikanskimi znaki: »§ 14.« Znana nemška rezkost pa se nama je predočila v Schandauu že takoj na železnici. Ravno na železnici pa se pojavlja — to je treba priznati — jako ugodno kot preciznost, ki je napram potnikom včasi res že

skoraj odurnost, a je »conditio sine qua non« za točnost prometa; a zaman je iščeš na naših železnicah. Privadil sem se pa v nekolikih tednih disciplini na nemških železnicah tako, da se mi je po povratku na Tirolsko mehkobnost naših železniških uradnikov zdela naravnost malomarna popustljivost.

* * *

Čas, kolikor sem ga bil odmeril Draždanam, sem posvetil skoraj ves prekrasni galeriji, ki je kar mrgolela — bilo je v torek — tujcev, zlasti Angležev. Kot zgodovinsko spominščino naj navedem, da je to slikarsko zbirko občudoval že mladi Goethe, ki je bil nalašč zato prišel semkaj iz Lipska po napotku slikarja Oeserja. — Že po površnih vtiskih sem se prepričal, da so Draždane veliko svetovno moderno mesto, opremljeno z vsemi ugodnostmi novodobnih prometnih sredstev. Niti niso Draždane brez prirodnih čarov kakor druga velika mesta v nemški nižini; saj jih presekava živahna in prometna Laba ter obkrožujejo skrajnji griči Lužiškega gorovja.

Na železniški progi, ki vede črez Dobrilugk(!) v Berlin, pa hitro izginejo tudi zadnji sledovi pokrajinske romantike, in objema ti oči ob desni in levi enolična planjava, ki očem bolj neprijetno de nego najnerodovitnejši Kras. Niti niso te valovite ravnine vseskoz plodne. Z velikanskimi njivami in travniki, ki so bržčas lastnina oblastnih pruskih »junkerjev« in »agrarcev«, se vrste malovredni gozdiči samih brez in borovcev, ki le za silo prikrivajo nerodovitno pustinjo ter te spominjajo na gozdne nasade na Kamenem polju pri Dunajskem Novem mestu; in zopet slede mala jezera in lokve, baje ostanki nekdanje ledniške dobe, ki je ustvarila tudi severnonemško jezersko ploščino. Z belo glinasto sipino, iz katere žgo opeko za premnoge opečne stavbe (t. j. z licem iz neometane opeke), se menjava črna prst, iz katere režejo šoto kakor na Ljubljanskem barju. —

Rekli smo, da ta proga drži črez Dobrilugk (Dobri Log); tudi imena drugih postaj in postajic, mimo katerih beži brzovlak, se ti zde slovanska. I seveda; saj leti naš vlak skozi ozemlje Lužiških Srbov.

Na obzorju se pokaže semtertja kak mlin na veter s četverimi velikimi vetrnicami; toda vrtel se ni nobeden, ker je bilo brezvetrije.

Vlak po docela premi črti leti kakor ptič, a vožnja je vendar dosti tiha in gladka, kar je zavisno, kakor je znano, od mnogih činiteljev: ne samo od voz in koles, ampak tudi od tira, kako je

položen, in od posameznih plesem, kako so sklopljena. Vse to je menda tu bolj skrbno pripravljeno nego pri nas, kajti včasi se ti zdi, kakor da vlak ne drdra, ampak da polzi ali drsi, dasi z neznansko hitrostjo. Samo na postajah, na katerih se ne ustavi, in kjer preskakuje iz tira v tir, kolebajo vagoni s toliko silo semtertja, da meniš, zdajci skočijo iz tira, in potem pojde vse na drobne kosce. —

Množili so se znaki, da se bliža veliko mesto: tvorniški dimniki na obzorju in tvornice, zgrajene iz neometane, temnordeče opeke, križajoči in spajajoči se železniški tirovi, katerih je naposled narasla nedogledna vrsta, in po njih smo skakali iz tira v tir, da se je vlak zibal kakor ladja na valovih. Velikanska opekasta rdeča poslopja — tvornice in kasarne — so švigala mimo nas. Naposled se ustavimo na Anhaltskem kolodvoru; kajti centralnega kolodvora Berlin takisto kakor Dunaj nima. —

Ako ne posečaš velikih mest zgolj za zabavo in ti je vrhu tega ne preobilo odmerjeni čas dobro izkoristiti, tedaj moraš vsako mesto takorekoč z orožjem v roki naskočiti in si ga osvojiti. V orožje ti je Bädeker ali kak drug »kažipot«. Pri tem se moraš zadovoljiti s splošnim vtiskom, ki ti ga napravijo kraj in ljudje, ter omejiti pozornost na one objekte, po katerih se dotični kraj zlasti odlikuje. — Naskok na Berlin sva izvršila s tovarišem na ta način, ki bi ga vsakemu pri posečanju tujih velikih mest priporočal. Takoj pri izhodu s kolodvora sva si vzela pri redarju pločevinasto ploščico, na kateri je bila zabeležena številka izvoščeka, ki sva ga morala poiskati pred kolodvorom ter mu izročiti ploščico. Brez redarjeve ploščice ne dobiš fijakarskega voza — droschke jih imenujejo Berlinci, in vsaka ima svoj »taksameter«, ki avtomatski naznanja tarifo. Dala sva se peljati v bližnji nama iz Bädekerja znani »hôtel garni«, t. j. hotel, v katerem razen zajtrka ne dobiš druge gostilniške postrežbe. A čedno sobico, res, da v III. »etagi«, dobiš za dve marki, toda s pogojem, da zajtrkuješ v hotelu, a zajtrk stane 75 pfenigov. Ako ne zajtrkuješ, plačaš malo več stanarine.

Prva najina pot je bila na slavno cesto »Pod lipami«; o vtisku, ki ga je na naju oba napravila, ko sva jo primerjala z dunajskim »Ringom«, sem že govoril, ter tu ponavljam: vsem berlinskim zgradbam — med njimi je pač najkrasnejša nova državna zbornica z Bismarckovim letos razkritim spomenikom — manjka onega umetniškega »ensembla«, ki ga občuduješ na »Ringu«. Umetniški užitek ti pa tudi motijo oni premnogi spomeniki, katerih znani in neznani junaki — pruski kralji in generali — se ti predstavljajo na konju

in v vojaški opravi ter te pri vsakem koraku spominjajo, da si v glavnem mestu novodobnih Špartancev. — Vendar je videti v nekaterih rečeh Berlin velikomestnejši nego Dunaj, n. pr. glede prodajalnic in njih izložb. Tako zaman iščeš na Dunaju prodajalniške hiše, katere celo pročelje od strehe pa do tal bi bilo stekleno; te velikanske steklene stene se vsak dan snažijo na iztegljivih lestvah, kakršne rabijo gasilcem. —

Tipične Pruse, kakršen pravijo da je bil Bismarck, sem si jaz vedno predstavljal kot visokorasle, krepke, belokožne in plavolase ljudi. Nisem se motil; taka je vobče pruska rasa, po katere žilah teče pač manj nemške nego slovanske in pa staropruske krvi. Toda poleg tega srečavaš premnogo ljudi, ki se ne ujemajo z označenim tipom, ljudi slovanskega in romanskega (francoskega) izraza; gotovo je med njimi mnogo tujcev, zlasti Poljakov, a francoski tip je morda lasten potomcem premnogih francoskih priseljencev izza verskih bojev na Francoskem (hugenoti!), izza Friderika II., kateremu so bili Francozje na srce prirasli, ter izza francoske revolucije (emigrantje!). — Značaja se mi zde Berlinci resnobnega, morda celo osornega, toda napravljali so name vtisk, da se na njih besedo moreš zanesti; in med natakarji in drugimi javnimi služečimi osebami nisem opazil tistega prežanja po bakšišu, ki ti greni potovanje po naših krajih in tudi po južnem Nemškem. —

Pruska ni samo vojaška, ampak tudi redarska država in sploh država uniform, katerih v Berlinu kar mrgoli; tudi izvoščeki so uniformirani, in bistvo njih uniforme je črn ali bel cilinder. Da tedaj vlada po mestu strog red in vzorna snaga, se razume samo ob sebi. Beračev ni videti nič, dočim se v Monakovem že pojavljajo, vsaj v cerkvah in v njih bližini. Vzorno čistoto sem našel tudi v velikanski centralni tržnici, v kateri so me zlasti zanimale velike posode z živimi ribami, ki jim je po ceveh vedno dotekala sveža voda. Zato pa se mi je zdelo čudno, da so baš tedaj berlinski časniki tožili, da je Spreva tako nesnažna, da ribe trumoma umirajo. —

Velikomestna zabavišča nimajo skoraj nič več značilnega, ampak so postala že skoro čisto mednarodna; zato jih tudi prijatelj in jaz nisva posečala; a kolikor sva jih slučajno mimogrede videla, nama niso prav nič imponirala. A ko sem v Monakovom nekemu Berlincu trdil, da se glede ljudskih zabav Berlin pač ne more meriti z Dunajem, se je mož razgrel ter ves navdušen govoril o berlinskih zimskih in poletenskih zabaviščih ter o Wolzognovem »Ueberbrettlu«, ki je res neka posebnost berlinska, a pravzaprav tudi nič druzega

nego nekak »variété«. Pač pa sem s tovarišem prisostvoval vojaškim paradam na dvoru, ki se vrše točno ob $12^{1}/_{4}$ uri, in po katerih vojaška godba igra eno uro na prostem trgu. Naju složna sodba je bila, da so naše vojaške godbe vsekakor boljše, a pruske igrajo nekako medlo in imajo tudi drugače ubrana godala (tudi cimbale). Pri defiliranju pa se nemški vojaki še bolj razkrekavajo nego naši, in kar smešno je, kako noge od sebe mečejo. Poleg bobnarjev spremljajo korakajoče vojaške oddelke tudi piskači, ki povečujejo efekt bobnov, svirajoč priproste koračnice. Domislil sem se nehote »turške muzike« nekdanjih »Landsknechtov«, ki sem jo videl in slišal v nekem zgodovinskem izprevodu v Gradcu. A godbo imajo tudi še konjeniški polki; videl sem jo na čelu ulanskega polka, ki je v največjem dežju, z izpranimi zastavicami, jahal korakoma menda v kasarno, a godba mu je svirala. — Z mojimi pojmi o pruski rezkosti se tudi ni ujemalo, da vojaki stoje na straži tako nekako malomarno, puško, katera nima nič jermena, prekladajoč z rame na ramo; tudi nagovoriti jih smeš na straži, in prijazno ti odgovore.

Znano je, da se Berlinci tudi odlikujejo po svoji govorici, ki se že nagiblje nižji nemščini, a priznati moram, da sem jih laže razumel nego Sase v Lipsku in Jeni. —

»Altri paesi — altri costumi«; ta resnica zadeva tudi hrano, in potniku se je treba v vsakem kraju nekoliko asimilirati tuji kuhi; vsekakor je taka pokoritev po načelu: »Si Romae vivis, Romano vivito more!« pametnejša, nego da bi iztikal po gostilnicah, kjer pripravljajo jedi tako, kakor si jih ti vajen doma; kajti take kuhinje v tujem kraju vendar ne morejo popolnoma obvarovati svojega značaja ter proizvajajo potem nekako mešanico, ki ti še manj prija. V Berlinu jej po berlinski. Seveda se tu marsikaj drugače kuha kakor pri nas. Goveja juha (bouillon) ni tako obligatna kakor pri nas, a navadna njih juha je menda pripravljena največ iz raznih zelišč, in zelišča tudi po njej plavajo. — Brez omake ni nobena pečenka, ponujajo jo celo še posebe v skledicah. Goveje pečenke ne špogajo dosti, tembolj čislajo ribe in svinjino, med kuretino pa zlasti gosi; saj se pripisuje Berlincem izrek: »Eine jut jebratene jans ist eine jute jabe jottes«!

Vprav neizogibno pa je surovo maslo; prineso ti ga k zajtrku s kruhom, opoldne za »desert« s sirom, za južino na kruhu z gnjatjo ali brez gnjati. To so tisti »obloženi kruhki« — »belegte Brötchen« —, ki jih dobiš povsod in v vsakem času. Ker zaužīvajo Nemci toliko surovega masla, ni čudo, da ga tudi veliko ponarejajo iz tolšče, tako ime-

novano margarinsko maslo. Šele tu v Berlinu se mi je razbistrilo, zakaj se je bil nekdaj tako srdito boj za zakon o margarinskem maslu, ki določuje, naj se le-to sme prodajati le kot umetna jestvina z izrečnim pristavkom, da je margarinsko. No, jaz sem se tudi sam uveril, da margarinsko maslo ni pristno maslo, kajti njega zauživanju pripisujem, da sem si v Jeni korenito izpridil želodec, ki je proti margarinu tako krepko reagiral, da sem že mislil, da bom moral pred časom otresti nemški prah s svojih črevljev.

Jako ugodno zlasti za tujca pa je to, da dobi opoldne v najboljših restavrantih kosilo (menu) za stalno ceno, za 1 marko n. pr., že precej dobro. Za 1 marko in 25 pfenigov sva obedovala s prijateljem na Friedrichovi cesti dosti opulentno; bilo je petero jedil, a pri vsakem obhodu si lahko volil med dvema ali tremi jedmi. Tudi večerja se dobi ponekod za določeno ceno in z določenimi jedmi; Nemci imenujejo to »Stamm«. Tudi pri kolodvorskih bufetih so povsod izpostavljeni ceniki, ki te obvarujejo tistega odiranja, ki je pri nas običajno zlasti na železnicah Celo nagrade pri posečanju muzejev, zbirk, poslopij vladajočih rodbin imajo svoj »prix fixe«, in najdeš ga natančno zabeleženega v vsakem kažipotu. Torej celo bakšiš je pod redarsko kontrolo, in tako je tujcu možno, pri svojih obhodih si napraviti vsaj približen proračun. In zato je vobče resnična trditev, ki sem jo že često čul, da na Nemškem marka toliko zaleže kakor pri nas goldinar. —

Ker smo se že doteknili — last, not least — kulinarskega vprašanja, naj še rečemo katero o pijači. Domači proizvod po severnem in srednjem Nemškem je »Weißbier«, ki se v Berlinu pretežno vari iz pšenice (»Berliner Blonde«). Varijo ga tudi po manjših krajih, da, celo po vaseh, često v občinskih pivovarnah, a donašajo ga gostom tudi v lesenih, znotraj s smolo prevlečenih vrčih. Jaz se mu nisem mogel privaditi, a Prusi ga pijo kaj radi, tudi namešanega z malinovcem. Videl sem pri Potsdamu mater z otroki piti tako rdečkasto mešanico iz ene široke steklene čaše. — Sicer pa poleg monakovskega piva vzdržuje častno mesto plzensko pivo. Koliko se je že agitiralo s šovinistično-narodnega stališča proti plzencu; v kolikih nemških mestih ga izkušajo ponarejati, pa ne gre in ne gre. — Vino se seveda ne prodaja drugače nego v steklenicah; dobro je pač — večinoma rensko, vsaj po imenu — a drago kakor žafran, in treba je bilo krotiti vinsko poželjivost.

* * *

Berlin ni umetniško središče nemško, dasi ima krasne galerije slik in kipov, pač pa je znanstvena centrala nemška in ima znanstvene zbirke, s katerimi tekmuje z vsemi svetovnimi mesti. Egipčanski njegov muzej je menda najbogatejši, in njegov akvarij za neapolskim najimenitnejši. Takisto zoološki vrt berlinski nadkriljuje schönbrunnske zverinjake, zlasti glede načina, kako se umetno bivališče v zverinjaku izkuša prilagoditi naravnim življenskim pogojem vsaktere živali in po možnosti imitirati prirodno nje bivališče. V Schönbrunnu tudi še sedaj prevladujejo omrežene kletke, za katerimi rjovejo in groze ali pa javkajo in cvilijo in čivkajo prostosti oropane hodeče, leteče in lazeče zveri. V berlinskem zoološkem vrtu pa je neizogibno omrežje vsaj drapirano s skalovjem in grmovjem, s kaskadami in vodometi, in razdelitev živali po kontinentih je karakterizirana tudi po poslopjih, sezidanih v slogu dotičnih zon (prim. egiptovski tempelj in indijsko pagodo).

* * *

S prirodnimi čari se Berlin ne ponaša in tudi okolica njegova ne; tembolj te iznenadi bližnji Potsdam, druga prestolnica, oddaljena od Berlina kakih 20 km. Lep, solnčen dan je bil, ko sva ga posetila s tovarišem. Kako dobro je dela najinim po velikomestnem hrupu izmučenim živcem šetnja po prekrasnem parku. Kako bi se bil mogel nadejati sredi enolične berlinske planjave tako mičnih, sočnozelenih gričev, a med njimi sinjih jezer, po katerih sva se vozila nekoliko s parobrodom, a nekoliko naju je veslal — seveda po stalni tarifi — čolnar prav do sredi Potsdama. V Potsdamu pa je konec prirodne iluzije; tu prevladuje zopet vojaštvo — tu je do kakih 10.000 mož posadke — in vojaški spomeniki. Grad Sanssouci pa te spominja Schönbrunna in indirektno tiste dobe, ko je bila nemškim knezom vzor sijajna razkošnost francoskega dvora.

Kako je prusko nemštvo, sedaj glavni steber nemške velesile, skozinskoz zgrajeno na slovanskih koleh, o tem me je poučil zanimiv primer. Tik Potsdama, ki je druga prestolnica nemškega cesarstva, je samosvoja občina — Nova ves — (Nowawes pišejo Nemci); a na svarilni tablici, kakršnih je po Nemškem vse polno, grozečih globo toliko in toliko mark za ta in ta prestopek, je podpisan občinski predstojnik kot »Bürgermeister von N o w a w e s - N e u d o r f !« Odkod prevod poleg izvirnika? Ali je ostanek nepretrgane slovanske tradicije, ali je napravljen šele v najnovejšem času? — Sicer pa je tudi Potsdam slovanskega izvora; omenja se v obliki »Postupimi« v neki listini iz l. 993.

* * *

Ko sva si s tovarišem Berlin vsaj za silo ogledala, sva se razstala; on je odšel na Dansko in Norveško, a jaz preko Lipska v Jeno.

Vreme se je začelo krhati, in zdajpazdaj je močan veter škropil deževne kaplje na kupejna okna. Tiste pošastne mlinske vetrnice so se sedaj vse vrtele; in imele so menda tudi opravka, ker je bila ravnokar — bilo je v začetku avgusta — žetev dovršena.

Železnica v Lipsk drži črez Wittenberg, kjer prekorači Labo, ki je ondod že dosti mogočna. Rad bi se bil ustavil, če bi bil utegnil, v Wittenbergu, slavnem torišču Luthrovega in Melanchthonovega delovanja, kjer so se šolali tudi naši rojaki (Bohorič!) in kjer je izšel Dalmatinov prevod celega sv. pisma in Bohoričeva slovnica »Arcticae horulae«. Sicer pa je pokrajina na tej progi takisto nezanimiva, brez prirodnih čarov kakor med Draždanami in Berlinom: enakomerna, semtertja nekoliko valovita planjava, v kateri tvorijo edino izpremembo mlini na veter in pa tvorniški dimniki. To je tista zgodovinsko imenitna ravan, na kateri je bil poražen Tilly, kjer je v zmagovitem boju padel Gustav Adolf, in kjer je v gigantski borbi podlegel Napoleon premoči združenih sovražnikov. A vsa ravnina je gosto posuta z nerazrušnimi spomeniki slovanskih grobov — s slovanskimi krajevnimi imeni. In saksonsko narečje samo, ki se odlikuje po posebnem naglaševanju in pomešavanju mehkih in trdih soglasnikov, ne priča li, da njega govorilci niso pristni Nemci nego ponemčeni Slovani? In če bi kdo še o tej resnici dvomil, naj pomisli, da so baš Saksonci na glasu spričo svoje vljudnosti in krotkosti — lastnosti, po katerih se pristni Nemci ne odlikujejo.

Tudi Lipsk sam je slovanskega izvora; ustanovili so ga v VII. ali VIII. stoletju slovanski ribiči tamkaj, kjer je dandanes vhod v Rosenthal (na severozapadni strani mesta). To priznavajo Nemci sami, in velikonemški pesnik Arndt nazivlje Lipsk v pesmi »Die Leipziger Schlacht«: »O Leipzig, freundliche Lindenstadt«. Dandanes pa je Lipsk tretje največje mesto nemško ter šteje s predkraji vred, ki si jih je priklopil, do pol milijona stanovnikov. Da je opremljen z vsemi novodobnimi prometnimi sredstvi (dvojna električna železnica, »droške« s »taksametri« i. t. d.), se pri takem odličnem trgovskem mestu razume ob sebi; kajti Lipsk zavzema še dandanes vsekakor prvo mesto v knjižni trgovini, in njegovi sejmi (o Veliki noči in o sv. Mihelu) so še dandanes tako imenitni, da zanje obstoje posebne odredbe mestnega predstojništva. Glede umetniških zbirk se pač ne more meriti niti z Monakovim niti z Berlinom niti z Draždanami;

toda poleg monumentalnih zgradb izza zadnjih let (vseučilišše, novo gledališče, glavna pošta, Grassijev muzej, nova borsa, kristalna palača, državno sodišče itd.; zlasti je ž njimi okrašen velikanski Avgustov trg) je posebno notranji najstarejši del mesta imeniten po prastarih, celo iz srednjega veka ohranjenih stavbah, po katerih se Lipsk izmed nemških mest poleg Norimberka menda najbolj odlikuje. Takoj prvi večer po svojem dohodu, ko sem ogledoval v ne baš prebistri razsvetljavi tamošnja črnikasta poslopja notranjega mesta, sem slučajno prišel mimo gostilnice, katere napis me je kar elektrizoval: »Auerbachs Keller«! Torej to je tista Auerbachova klet, že davno mi znana iz Goethejevega Fausta! Ogledujem natančneje in čitam vrstice: »1525 Doctor Faustus zu dieser Frist aus diesem Keller geritten ist«. Vstopil sem, in dasi nisem slep oboževalec nemške Muze, me je vendar pretresla nekaka sveta groza, ko sem ogledoval zakajene podzemske prostore, v katerih so prišepetavali vinski duhovi mlademu Goetheju skrivnostne misli ter vdihavali one podobe, ki jih je utelesil v Faustovem I. delu. S koliko svečanostjo sem v tej razpoložitvi použil steklenico renskega vina — niersteinca — to si lahko vsakdo misli. Vendar mi je grenila užitek nekaka zavist; čemu se navdušujem ob slovstvenih svetinjah naroda, ki nam odreka celo pravico do obstoja?! A tolažila me je zopet misel, da kozmopolitični Goethe, da bi od mrtvih vstal, sam nekaterih nestrpno prenapetih rojakov ne bi več poznal; saj on je z zanimanjem sledil tudi razvitek slovanskih literatur (češke in srbske) ter velikosrčno pripoznaval, da poleg mogočnih hrastov tudi lahko uspevajo ponižni grmiči . . .

Vljuden natakar mi je hitel pripovedovati, da iz Auerbachove kleti — sezidal je dotično poslopje dr. Henrik Stromer iz Auerbacha l. 1530.—1538. — vodita dva podzemeljska hodnika v Pleißenski grad (Pleißenburg) in v Pavlinsko cerkev; pokazal mi je tobožnji vrč, iz katerega je dr. Faust pil, ter sod, na katerem je jezdil iz kleti, potem kupico, iz katere je Goethe vino pil. Tudi Goethejeve rokopise, podobe i. dr. so mi pokazali ter mi predložili knjigo za tujce, ki je znamenita po premnogih beležkah imenitnih mož v poeziji in prozi . . .

Še veliko drugih stavbnih znamenitosti hrani notranje mesto, ki je primeroma majhno; zaradi tega si jih lahko ogledaš v precej kratkem času. Tudi jaz sem si ogledal, s kažipotom in mestnim načrtom v roki kakor kak Anglež, vsa tista poslopja, s katerimi so sklopljeni spomini slavnih slovstvenikov nemških (Luther, Gellert, Gottsched, Lessing, Goethe, Schiller, Jean Paul . . .) in drugih zgo-

dovinskih oseb (Peter Veliki, Karel XII., švedski kralj, Friderik II., Jérome, brat Napoleonov, Napoleon sam i. t. d.).

Malo težje mi je bilo najti »Schillerjevo hišo« v Gohlisu. Niti ljudje v bližini niso vedeli zanjo, in šel sem mimo, ne da bi jo bil opazil; tako neznatna in prikrita je med novodobnimi hišami, ki so Gohlis, nekdanjo vas, popolnoma izpremenili v velik mestni predel, in med katerimi je le še malo ostankov iz Schillerjeve dobe, nekaj koč in vrtov, med njimi tudi Schillerjeva hiša in nje soseda, bajtica, katere stanovnik, »Georg Hieronymi, Schuhmacher-Meister«, je obenem vodnik in čuvaj Schillerjeve hiše. Neko Schillerjevo društvo jo vzdržuje kolikor mogoče takšno, kakršna je bila za bivanja pesnikovega, ki je bil tu gost prijatelja Körnerja (očeta Teodorja Körnerja). Kako borna je! Vsaka kmetiška hiša ima dandanes več komforta, in vendar je bil Schiller v svojih dveh podstrešnih sobicah tako srečen, da je tu zložil »pesem o veselju«, kakor veli tudi na vnanji prednji steni vzidana plošča: »Hier wohnte Schiller und schrieb das Lied an die Freude.« Na Schillerjevo bivanje spominja tudi »Poetenweg«, ki pelje po Gohlisu za hišami in vrtovi po takšnih travnikih, kakršni so v Mestnem logu pri Ljubljani; namaka jih dolgočasna Pleiße (dotok Elstre), ki tako po polževo leze, da moraš dalje časa opazovati, da uganeš, na katero stran teče nje umazana voda. In ta prirodni »milieu« je zadostoval ognjevitemu Schillerju, a Bakhovo pijačo mu je moralo nadomeščati plehko lipsko pivo, »Gose« imenovano, ki je za Lipsk takisto značilno kakor »belo pivo« za Berlin ali za Lichtenhain pri Jeni; po njem sluje zlasti od Schillerjeve hiše ne posebno oddaljena gostilnica »Eutritzscher Gosenschänke«.

* * *

V Jeno sem se odpravljal v nedeljo dne 14. avgusta. Prej ta dan in zvečer je izdatno deževalo, a jutro je bilo megleno, in vožnja črez Lipsko polje proti turinški Zali (Saale) me je živo spominjala vožnje po Ljubljanskem barju, samo da je ondi obrtnost doma, ki je na našem barju kar nič ni. Hladno pa je bilo takor kakor jeseni. Toda megla se je jela dvigati, in vožnja po zalski dolini je bila prav prijetna.

Le-ta se zdi severnim in srednjim Nemcem, ki v svojih nazorih in zahtevah glede pokrajinske lepote niso baš razvajeni, silno romantična, in opevajo jo z navdušenimi ditirambi; mi, »planinski Hrvatje«, ki v tem pogledu nismo tolikanj skromni, bi ji kvečjemu pripoznali, da je prijazna, mična; toda z lepo naravo se tu druži

cvetoča kultura, vzorno poljedelstvo in pa krepko razvita obrtnost. Z le-to pa čudno kontrastujejo razvaline nekdanjih viteških gradov, ki jih je vse polno na gričih tod po Turingiji, a njih govorica je jasna: cum tacent, clamant. Otožno se spominja njih prošle slave narodna pesem:

»An der Saale hellem Strande
stehen Burgen stolz und kühn.
Ihre Dächer sind gefallen,
und der Wind streicht durch die Hallen,
Wolken ziehen drüber hin.«

In neka druga pesem veli:

»Auf den Bergen die Burgen,
im Thale die Saale! . .

Železnica po zalski dolini se pri Großheringnu odcepi od glavne proge, ki vodi črez Weimar in Erfurt proti zapadu. Izprovesti mi je bilo le še par kratkih postaj. Pri Dornburgu, malem weimarskem mestecu, me je opozoril ljubezniv Saksonec v malo razumljivem govoru na tri gradove, ki se vzdigujejo na strmi skali; izmed njih je bil severni že za Otona I. cesarski dvorec, a v južnem je bival nekaj časa Goethe. Pozneje sem posetil iz Jene dornburške grajščine ter občudoval krasne terase s prelepimi nasadi (rožami) in čarobnim razgledom; v Goethejevem stanovanju pa mi je postaren zgovoren čuvaj razkazal vse znamenitosti, ki spominjajo na Goethejevo bivanje in ki se po možnosti ohranjujejo, med njimi tudi primitiven klavir — spinet — na katerega je igral Goethe. —

Sledili sta še postajici Porstendorf in Zwätzen, potem pa je izprevodnik zaklical: »Jena!« (Konec prih.)

Pesem.

In ti bori, ki svečano
zvezdam se priklanjajo,
in te zvezde v sinjem etru,
kdo ve, kaj mi sanjajo . . .

In prelestne misli moje,
kdo ve, kam mi plovejo —
in ta lepa, mehka čuvstva,
ah, kako se zovejo?

Vida.

Moja prijateljica.

Spisala Zofka Kveder.

Imam prijateljico, ki ima čudne manije.

Zemljevide ljubi bolj od lirskih poezij, geografija je najljubši predmet njenih pogovorov, in kar nad vse jo zanimajo vozni tarifi železnic in parobrodov. Kako lepo doneče ime kakega mesta, ki leži v drugem delu sveta ali vsaj par pedi zemljevidske mere od njenega bivališča, jo spravi naravnost v ekstazo.

»Moskva, lepo te prosim, Moskva!« vzklikne ona, če izgovorim morda s premajhnim spoštovanjem to ime, in nje ustnice se pri tem nabero kakor v poljub.

Vsak tujec ima zanjo neko mistično privlačnost.

»Pomisli, ta je iz Indije«, in sveto navdušenje se sveti ž njenega obraza.

Ona ima dušo Ahasvera, seveda modernega, ki se vozi z železnico in parobrodom po belem svetu.

Njena novčarka spada med pravo proletarijatsko beraštvo in je izvor njene vedne nesreče.

»Oh, nič ni težje od prazne denarnice«, vzdiha včasi. »Kako me to tišči nizdolu, kako me ovira in priklepa!«

To je tudi vzrok, da vedno čepi na mestu, četudi njen duh šviga okrog, Bog sam zna, kje in kod.

Ali mnogokrat se prav resno oklene kake ideje.

Oni teden je kar zviška planila k meni v sobo in zakričala z nedopovedljivo gesto: »Jaz grem v Kanado!«

Če bi ljudje imeli peroti, bi se vzdigali v zrak z isto kretnjo, ki jo porablja moja prijateljica, kadar je navdušena in na vsak način odločena v svet.

Jaz sem že vajena pojavov njenega poguma in njene odločnosti; zato sem jo precej reservirano vprašala:

»Kam?«

»V Kanado, duša!«

»V angleško kolonijo kaznjencev morda?«

Uh, ali je postala huda!

»Ne brij norcev! Jaz grem in grem. Meni ni več obstanka.

Ravno tako mi je, kakor da sleherni atom v meni nekam hoče in koprni, kakor da se moram sleherni trenotek razleteti, razbliniti.«

»Ali s kom pojdeš?« vprašam jaz.

»Sama.«

»Ali s čim?«

»Pusti me vendar, to je moja skrb! Na, vzemi mantilo in pojdi z menoj. Jaz se moram še danes informirati.«

In vlekla me je s seboj venkaj na ulico in potem kar v diru dalje k posredovalnici za potovanje.

In informirala se je, koliko stane vožnja, s katero železnico, s katerim parnikom se vozi, kako dolgo traja potovanje, da celo, kakšnih papirjev je treba, in kako prtljago je smeti s seboj vzeti, ne da bi se plačala carina.

Vraga, meni je postalo že dolgočasno.

»I saj nimaš nič!« ji rečem.

»Že dobim! Moram, razumeš!«

»Videlo se ji je, da se ji po glavi pode razne pustolovske misli in fantastični načrti.

»Oh, da poznam kakega prismojenega Angleža, da mi plača za pot makar v osrednjo Afriko, takoj bi šla!«

Morala sem se ji smejati. Ali ona je napravila tako žalosten obraz, da se mi je smililá, in da sem potrpežljivo poslušala njene nadaljne osnove, kako bode varčevala, kaj vse bo delala, da pride do denarja in da bo mogla potem v Kanado ali kam drugam, samo daleč, zelo daleč.

Revica, saj vendar dobro vem: predno prihrani desetak, bodo njeni črevlji raztrgani, in nabralo se bo še deset drugih malenkosti, za katere bode treba izdati prvo zalogo potnine v Kanado in v svet.

Oh da, ta moja prijateljica!

Včasi se kar zakadi kam v kako misel in potem je vsa v ognju.

Nekaj časa se je oglašala v listih in se ponujala za potno spremljevalko za vseh pet delov sveta. Oglasil se ni nihče, in ona je skoro obolela od jeze in žalosti.

Že brezštevilno znamk je zmetala za pisma raznim lordom, farmarjem, damam, ki se križem sveta vesele življenja in katerih prav nič ni volja, jemati mojo prijateljico med svoje dvorjane kot družabnico, korespondentinjo ali za to ali ono izmed različnih dostojanstvenic, katere si je z neštevilnimi kombinacijami izmislila moja vročekrvna znanka.

Fantazije ji ne manjka, to ji moram priznati. O, njena domišljivost bi niti kakemu Münchhausnu ne delala sramote.

Meni včasi kar sapa zastaja, kadar mi z neko lehno, gracijozno razumljivostjo govori o najgorostasnejših nemogočnostih.

»Ti, ali bi ne bilo fino, če bi bili velikani na svetu?« me včasi vpraša.

»O da,« ji odgovorim in čakam, s čim me zopet preseneti.

»Kaj ne?! Ah, če bi bila jaz velikan, to bi bilo imenitno. Veš, Sahara bi bila moja postelja, Veliki ocean moja kopel . . .«

»Oh, molči, molči!«

»Ali fletno bi bilo pa vendar. Veš, stolp cerkve svetega Marka v Benetkah bi bil ravno prav za cigareto. Paf, paf! Ali bi se kadilo!«

Jaz sem včasi naravnost huda. Prav kakor da je otrok!

Na jezeru je rada. Seveda pretakne prej vse žepe, četudi še premore drobiža za čoln. Veslati pa zna imenitno.

»Ha, vidiš, kako gremo!«

In napenja se, da ji je vroče, in da voda kar prši.

»Tako človek vsaj čuti, da ima kaj moči! Ti, ti! Ali ni lepo na svetu! Tako nekaj zagrabiti, stisniti! Uh!«

In ker ni druge žive duše blizu, pograbi mene in me pesti, stiska, ščiplje in trese, da me včasi kar slabosti obhajajo. Zame tako izkazovanje njene moči seveda prav nič ni prijetno, ali kaj rada jo vendar vidim, kadar je tako krasne, nebeške volje.

Najrajša me zvečer vleče k jezeru, in potem moram ž njo občudovati prav vsak oblaček in vsako zvezdo posebej in vzdihovati in vriskati pri vsakem valu, ki čoln zaziblje.

»Ali ni krasen svet?! In voda in gore in nebo in te zvezde! To nebo! Veš, to je staro nebeško zagrinjalo. Raztrgano je že, pa se bliska skozi krasota raja; zvezde so samo presledki in luknjice, skozi katere uhaja svit k nam. Glej, ta rimska cesta! Kakor preperel solnčnik, če ga držiš proti solncu, vso svetlobo vidiš skozi!«

Hm, vsa ušesa mi napolni takih stvari, da še jaz ž njo vred fantaziram in klatim kar iz zraka odlomke najlepših lirskih pesmi.

Ali včasi ima tudi svoje muhe in za vso lepoto nima ni besede. Samo žalostna je do duše in nič drugega ne govori, nego jezi se na svet in ljudi in nase.

»Glej, to veliko mesto! Ali misliš, da je samo en človek, ena duša, kateri bi bilo kaj, če sem ali nisem?! Ne ene ni, ti pravim. To je svet in tista hvaljena medsebojna ljubezen. Človek je neumen, da se muči in sili med to druhal. Ali ni sramota, beračiti okrog za

prijaznost, naklonjenost in take prismodarije! In najlepše je še, da ne moremo biti brez ljudi, katerim nismo nič! Ali bi kdo zajokal za menoj, če že danes preminem?! Nihče! In meni silijo solze v oči, ker jim nisem nič! Razumeš, to je sramota, sramota!«

In ona se jezi, stiska pesti in zabavlja na ves svet, jaz pa vem, da ji duša joka nad svojo lastno osamelostjo.

Smili se mi . . . Ali ni to strašno, imeti toliko želj in upov, ki se vsi samo rušijo in podirajo, nikdar ne izpolnjujejo?!

Nekaj pretresljivega so ti upi moje prijateljice, ki jih upa tako verno in vroče in ki so prazen nič, pene; ali ona živi v njih, njej so življenje, vse.

Zdaj je zaljubljena. In v koga? Njena ekstravagantnost nima nobenih mej.

Zadnjič je bila v gledišču. Ona strastno rada zahaja v gledišče. Dvakrat mora biti sicer brez večerje, a zato je enkrat v nebesih, t. j. — v prozi povedano — na zadnji galeriji. Igrali so »Devico Orleansko«. No, moja prijateljica ni imela nujnejšega opravka, nego na moč se zaljubiti v kraljevega prvega vazala.

»Imena ne vem, ali vsaj veš, oni zvesti kraljev privrženec.« —

No, jaz vem, da zgodovina ni njena moč . . .

Ali kaj, to je ravno nesreča!

Ona ne vidi igre, ona vidi kos življenja. Ona drevesa iz papirja zanjo res rasto in cveto, oni blisk in grom zanjo nista umetna, ona ne vidi igralcev na odru, ampak ljudi, resnične ljudi iz onih preteklih, pozabljenih časov.

In v kraljevega prvega pažeta se je zaljubila. V vsako njegovo kretnjo, v njegov glas, v značaj, v njega, pogumnega viteza izza časov Device Orleanske.

Igralec! Hm, kaj ji je mar igralec! Ona ne misli na to, da je oni oklep le — maska, da so brada in lasje tuji, da so besede patos, ona veruje v viteza, v vojvodo z bleščečim železnim oklepom in pogumnim, ponosnim značajem.

Sanjariti za junake srednjega veka v našem modernem, naprednem času!

Ha, ha!

Z iskrečimi očmi slediti vsaki kretnji junaka na odru in pri tem pozabiti, da sedi na zadnjem galerijskem sedežu, in da je oni vitez gledišćni igralec!

Ali moja prijateljica zna to.

Jaz je skoro ne razumem.

Ona živi dvojno življenje. Eno navadno in drugo skrito v duši, nevidno za profanske oči nas prozaistov.

Zunaj dež in mraz in burja. A njene sanjave oči zro v daljavo, kjer sije gorko italsko solnce, kjer mili morski veter šumi v palmah. V ljudski obednici sreblje lahko prežganko, a v duhu se v kakem tujem grand hotelu pri table d' hote imenitno zabava z kakim albionskim sinom ali živahnim, elegantnim Francozom.

Jaz jo zavidam za njeno divno lahkoživost.

Ta trenotek še čudovito živo opisuje noč na krovu elegantne jahte, ki bi imela seveda biti njena, v drugem hipu me nedolžno vpraša, ji li ne morem povedati, koliko dobi v zastavnici za brošo.

»Veš, te grde, sive skrbi zopet strašijo okrog mene! Toda nič ne de, nič, nič! Svet je lep, lep, in lepo je živeti!«

Himmelhochjauchzend, zu Tode betrübt, to je karakteristika moje prijateljice.

Vse silno, popolnoma, brez mej! In brez miru, vedno menjavanje, vedna izpremenljivost, in vendar vedna enoličnost.

Da, moja prijateljica ima čudne manije, a jaz jo skoro zavidam.

Lepo je biti srečen — in četudi le v mislih!

A tega ne zna vsakdo.

Književne novosti

Medved Anton dr., Knezoškof lavantinski A. M. Slomšek. Izdala in založila »Družba sv. Mohorja« v Celovcu 1900.

Ta knjiga je v knjižnem daru »Družbe sv. Moh. za preteklo leto najtrajnejše vrednosti. Kot spominska knjiga ob stoletnici njegovega (Slomšekovega) rojstva bo gotovo nekako zaključila podrobno pečanje z našim škofom, prepustivši ga sistematičnim spisom o slovenskem slovstvu, o slovenski šoli i. t. d. v 19. stoletju. Kot predmet za monografijo snov ne bo tako hitro več aktualna. Prav umestno je torej bilo, da je Moh. družba, ki jo je zibal tudi Slomšek, postavila njemu o pravem času literaren spomenik; slovensko občinstvo je dr. Medvedu hvaležno, da se je s tako vnemo in ljubeznijo lotil posla ter, uporabivši pisane vire, razna ustna poročila in sadove svojih osebnih spominov, oskrbel celoten spis, ki na 191 straneh omenja pač vse, kar je vredno omeniti. Razen »Predgovora« je knjiga razdeljena v dva dela: 1.) »Slomšekovo življenje in pastirovanje«. Tu se opisuje Slomšekova mladost, Slomšek dijak, bogoslovec, škof in njegova smrt. 2.) Slomšekove zasluge za slovenski narod. — K načrtu ni kaj pripomniti, le naslov »Slomšekovo življenje in pastirovanje« ni srečen, ker spada »pastirovanje« ali že v »življenje« ali pa — glede na uspehe — med »zasluge«. — Razvidno pa je, da knjiga ni prezrla nič važnega.

Pa kakor je tudi knjiga dobrodošla našemu občinstvu, vendar se bojim, da ne bo posebno zadovoljila niti prostaka niti olikanca, ki išče korenitega prispevka k slovstvu. Zakaj ne? Ne zaradi nedostatkov glede vsebine, pač pa zaradi načina podavanja. Ne bo se štelo v posebno zlo, če se ob slavnostni priliki besede nekoliko natezajo po škripcih ter se govori s povzdignjenim glasom, ali v tem spisu je toliko hvale, toliko le svetlih barv in sladčic, da postanemo kar okoreli nasproti preobilnemu užitku. Vse je »silovito«, vse gori z »žarečim plamenom«, preveč solz pretaka ljudstvo — nehistoričnih! Manj takega bi bilo več! Kaj naj pravimo n. pr. o stavku na strani 19.: »potem jo je pa (namr. pesem) z rajsko(!) sladkim veseljem . . . prepeval, ljubko in milo kakor slavček«, ali na str. 25.: »Bil je modrijan« (kot abiturient!!)? — Išče se povsod kaj epohalnega, kjer je bilo kaj uspešnega, dasi često samo ob sebi umljivega, n. pr. delovanje v spovednici, ki je omenjeno kar po večkrat v slični obliki (str. 47., 73.). — Pristopni smo tudi poeziji in poetičnemu besedilu — na nekaterih mestih se spis čita res lepo — ali vse bodi na pravem mestu, pri globokih, velikih pojavih.

Najmanj mi ugaja neki malodane vsiljiv poučen ton. Koliko nepotrebnih, mestoma kar banalnih misli in še več stavkov in besed se tu čita, zlasti v prvem delu! Naivni so stavki na str. 18.: »A nikjer ni čas toliko vreden kakor na latinskih šolah(!) Vsaka ura je za dijaka velik zaklad; ako jo zamudi, izgubi silno(!) veliko. Latinske šole so za mladeniče zelo važne!!« itd. Na str. 20. se govori obširno o vrednosti »šolskega izpričevala«! Na str. 27. se poučimo kar na mah o bogoslovnih študijah: »Bogoslovni nauki niso lahki« — kdo trdi nasprotno?! Na str. 51. se piše o »neprecenljivem pomenu službe veroučitelja v latinskih šolah,« na str. 94. je kar odstavek o misijonih, na str. 109. o životopiscih, na str. 62. životopis protireformatorja Jurja Stobeja pl. Palmburga, ki je živel nekaj — stoletij pred Slomšekom in je bil tudi — škof! — Moralizovanje pa najdeš povsod!

Ali se po takem naj čudimo, da je zašel v spis kak stavek, ki zbuja v nas smehljaj? N. pr. na str. 40.: »Počitka bomo imeli dovolj v grobu, tukaj pa je čas marljivega dela.« No, no! Ali za vinotržce važna opazka na str. 31.: »Bizeljsko vino je takrat daleč slovelo, kakor bo črez nekoliko let brezdvomno zopet« — slovi že zdaj! — Kdor je imel kdaj kaj opraviti z gimnazijci, bo skeptično čital nebodigatreba stavek (str. 21.), da so, »lilijam jednaki presajeni na nevarni vrt mestnega življenja.« — S krilatim rekom: »Kdor svojih prednikov ne časti itd.,« ki ga najdemo prvikrat na 1. strani, se snidemo tudi še na strani 85. in 109.

Skladna z nagonom, natikati bralcu povekšalo, je tudi trditev (str. 86.): »Stari Latinci so . . . celo iz Gadisa potovali v Rim, da bi videli . . . Livija.« Plinij poroča v svojih pismih to le o enem Gaditancu (Gaditanum quemdam). Sem spada tudi trditev, da je Ahacljeva zbirka narodnih pesmi (str. 152.) »knjiga izvenredne slovstvene važnosti« — kot slab zgled — kali?

Pa dovolj!

Ali poreče kdo, da je knjiga namenjena priprostemu ljudstvu. Jaz pa pravim, da je ni hujše zmote nego mnenje, da ugaja prostaku tako govorjenje, pretirano hvaljenje ter stalno namigavanje z nauki, ki naj sledijo iz vsakega dogodka in pojava. Nasprotno! To preseda zlasti prostaku, ki išče dejstev, ne razmišljevanj; poslušal bo rad tudi nauke, če se mu

podajejo z živo, ognjeno govorjeno besedo, v knjigi mu jih je kmalu dovolj! Zadnja opazka veljaj sploh za nekatere izmed spisov, namenjenih prostemu ljudstvu; nikar ne poučujte preveč z medlo besedo, naj ne gleda pri vsakem izdelku nauk skozi vse špranje; tak pouk ne doseže ničesar, temuč vzbuja le malomarnost. Kakor si pokvarimo želodec, če uživamo začimbe ali le enostranski živež, ki naj krepi kako posebno stran našega telesa, tako se godi pri duševni hrani . . . Tako zaničevati pa svojega ljudstva tudi ne smemo, da ga smatramo le moralnih naukov potrebnega! Dajajte mu krepke, seveda nepokvarjene hrane, vse drugo prepustite njegovemu želodcu; ta bo kot najfinejši sok potegnil iz nje tudi — nauk! — Zatrjujem še, da ne govorim tu le akademično, ampak po dejstvih.

Tudi glede oblike bi se dalo knjigi marsikaj očitati, dasi je pisava gladka, tuintam vzorna. Krivo je i tu napačno potezanje za popularnim izrazom. — Otresimo se vsaj enkrat onega sužniškega nemškega onikanja nasproti višjim osebam, ki se tako grdo poda našemu jeziku; ali če se že to ne mara, naj se rabi množina dosledno. Naša knjiga se v tem oziru ne ravna po nobenem načelu. Stran 10: »oče Marko so . . . vedeli«, stran 15. »nočejo slišati«, »odločili so ga«, tako tudi stran 4., 87. i. dr.; ali stran 22.: oče »je upal«, »mislil«, stran 23.: »se je oženil«. Zakaj se materi večkrat prisoja ednina? Stran 17.: »mati je dala«, 22.: »mati je živela«, 15. pa: »drugih misli so bili pobožna mati«! Jako čudno na strani 87.: »Oče ga niso(!) kaj ljubili, le mati ga je(!) bila . . . skrivaj potisnila v šole« — oboje v istem stavku! — »Najboljši članki so bili od Slomšeka« (str. 55.) tudi ne pišemo več.

Ali se sme v spisu, ki je očividno prikrojen za prosto ljudstvo, brez pojasnila govoriti o Pegazu (101.), Parnasu (102.) i. dr.?

Da sklenemo: škoda, škoda je, da pri knjigi, spisani z velikim navdušenjem, živim ognjem in odprtim srcem, kvarijo navedene zunanjosti užitek zlatega jedra. Knjiga naj bi bila za dobro tretjino krajša, skrajšana za vse dozdevno lepotičje — in imeli bi nekaljeno veselje ž njo olikanci in širše ljudstvo. Preveč dobre volje je v kvar! — — V drugem oziru pa se ne smemo in ne moremo dotakniti priznane spretnosti in temeljitosti g. pisatelja.

Dr. J. Tominšek.

Novi akordi. 2. zvezek. September. — Tega glasbenega dvomesečnika, katerega izdajanje smo z zanimanjem pozdravili, je izšla 2. številka. Podaja 3 klavirske točke, 1 skladbo za orgle ali harmonij, 2 solova napeva, 2 mešana zbora, po 1 skladbo za mešani in ženski zbor. Zopet torej lepa izbera za vsakogar, ki se bavi z glasbo. Nadrobno oceno glasbene vrednosti si pridržujemo za takrat, ko bo na razpolago cel letnik, ker poda le letnik v celoti pregled o stopnji, ki jo je dosegel zbornik v korist domače glasbene produkcije. Le na kratko naznačimo tu vsebino podanega materijala, hoteč povzbuditi zanimanje in pozornost za hvalevredno glasbeno izdajo »Novih akordov« tako med proizvajajočimi glasbeniki kakor med uživajočimi ljubitelji glasbe. Pianistom nudi

Anton Lajovic v »Sanjarijah« mladostno skladbo lepega vznosa, stremečo po poluglasnem strastnem efektu, Risto Savin melodijozno lahko »etudo«, Viktor Parma pa »mandolinato«, v plesnem ritmu se zibajočo točko iz dobro znane svoje dramatične romance »Stara pesem«. Z orgelsko skladbo »fuga« ustreza dobro akreditirani cerkveni skladatelj Danilo Fajgelj. Ženskim zborom podaja Fran Ferjačič nežno občuteno nagrobnico »Pokojnici v slovo«, z uglasbenjem gorko občutenega besedila S. Jenkovega »Vabila« pa tekmujeta Jos. Procházka in dr. Gojmir Krek, prvi s skladbo za moški, drugi s skladbo za mešan zbor. Značilno se razlikujeta skladbi v barvah; temneje in bolj sanjavo, prikladneje torej besedilu, barva ozadje Procházka, s svetlimi črtami si ga riše Krek. Za mešan zbor je tudi skladba dr. Gustava Ipavca na besede narodne o »Tičku«. V nekaljeno veselje bosta našim pevcem solonapeva dr. Benjamina Ipavca »Če na poljane rosa pade«, skladba ljubeznivega značaja, polna finih, prisrčno občutenih akcentov, in pa dr. Gojmira Kreka »Jaz nimam več palm«, skladba bleščečega zanosa, ki jo diči v nepresiljeni vervi bohotno se vzpenjajoči koncept plemenite muzikalnosti.

Dr. Vladimir Foerster.

Janko Žirovnik, »Narodne pesmi«. II. del. 1901. Založil O. Fischer v Ljubljani. Cena 1 K, po pošti 10 h več. —

Kako velevažna je harmonizacija narodnih pesmi za povzdigo glasbe, to jasno pričajo Žirovnikove »Narodne pesmi« za mešan zbor. Koliko pevskih društev se je ustanovilo od tistega časa, odkar so začele izhajati te priprosto, blagoglasno in pravilno harmonizovane pesmi, ki ne poznajo onih kričečih, narodni pesmi sovražnih disonanc, ne težkih, zamotanih akordov, kakršne dandanes pišejo nekateri glasbeniki.

Harmonizovana narodna pesem ohrani v tej novi obleki svoj stari in pristni značaj. Izkušeni pevovodje so mi pripovedovali, da so se njih pevci zanimali naprej za Žirovnikove in Hubadove pesmi. Šele dolgo potem so lahko pričeli s petjem umetne pesmi. — To, kar človek pozna, mu najprej podaj v lepši, lahkoumljivi obliki, potem se šele lahko prebavljajo težje stvari.

Zato so Žirovnikovi zbori vse hvale vredni, ker kažejo poleg vseh drugih lepot manj izobraženim pevcem pot do višje glasbene naobrazbe. Sploh so pesmi v tej zbirki pravi biseri slovenske narodne pesmi. Saj te pesmi pojo povsod, kjer se glasi naša narodna govorica.

V And. Jamarjevi pesmi »Nezvesta«, ki se tudi nahaja v tej zbirki, naj bi se menjavala $^3/_4$ in $^4/_4$ takt.

V pesmi »Tri deklice« bi bolje kazalo, če bi se ohranila v vseh taktih ritmika prvega takta. — »Večernica« ni naša narodna pesem, dasi se je pri nas že popolnoma udomačila in priljubila. To pesem imata Proschko in Pammer v nemški zbirki »Liederquelle«, str. 34. kot »Abendglöcklein« (Volksweise 1849) »Nach einem Volksliede von Karl Kummerel 1847.« Nahajamo jo tudi v »Weinwurmu« z nekoliko drugačnim tekstom in v raznih drugih nemških pesmaricah. Po tej pesmi je priredil Slomšek slovenski tekst. V »Šoli veseli lepega petja za pridno šolsko mladino«, ki jo je izdal Slomšek l. 1853. v Celovcu, je za »Večernico« troje napevov. Eden je vzet iz Ahaclja, drugi in tretji sta A. Bichlerjeva, a tega napeva ni. Kako je prišla ta melodija k nam — ne vem. —

R. Vrabl.

Med revijami

»Nouvelle Revue«. Sienkiewiczev sloveči roman »Quo vadis?« je v francoščini prirejen za gledišče (dramatizoval Emil Moreau) in se je pred kratkim uprizoril na pariškem odru Porte-Saint-Martin. Kritik Lintilhac piše pri tej priliki v »Nouvelle Revue« tudi o povesti sami nekaj besed. V nasprotju s splošno navdušenostjo pravi Lintilhac, da se mu uspeh romana »Quo vadis?« ne zdi v pravem razmerju z njegovo resnično vrednostjo. Kritik je sicer povest z veseljem čital in rad pripoznava spretnost, s katero je pisatelj »predelal« znane spise te vrste, kakor so n. pr. »Fabiola«, »Poslednji dnevi mesta Pompeji«, »Antikrist« in drugi. »Ragoût« se mu zdi dobro začinjen, vendar se »sauce« nekoliko vleče. Ne more pa si Lintilhac razlagati občudovanja, katerega je deležen ta plod na pretežke starinoslovske učenosti; pravi, da dobro vidi v pisateljevo delavnico in da si lahko predočuje, kako se je izgotavljala ta starinska mozaika; z najboljšo voljo ne more zaslediti tolikanj poveličevanih prizorov v pestrih in živahnih bojah, ki napravljajo neki naravnost žive obraze iz te mozaike. Lintilhac se vpraša, če ni morda vse to navdušenje v starem in v novem svetu in posebej na Francoskem znak, da je nekdanji dobri okus nekoliko padel. Morda je zrastlo to poveličevanje tudi na rodovitnih tleh gizdave šopirnosti, ki je vsa srečna in vneta ter si domišlja, da jo je roman »Quo vadis?« hitro vpeljal v tajnosti starodavnega duha in življenja, v tajnosti, katere v težavnih preiskavah skušata razkrivati učenjaka Teodor Mommsen in Gaston Boissier? — Na odru je imel »Quo vadis?« lep uspeh, toda manj hrupen in bolj v razmerju s svojo ceno. Za polovico tega uspeha pa se je zahvaliti deloma spretni dramatizaciji in lepi glasbi, ki spremlja ganljive in veličastne prizore, deloma, in ne najmanj, sijajni uprizoritvi in vseskoz dobremu igranju. *Fr. Svetič.*

Naše obnebje

Astronomski koledar za oktober. Merkur je v prvi polovici meseca v jako neugodnih razmerah večernica. — Venera sveti kot večernica na jugozapadnem nebu po solnčnem zahodu. — Mars stoji v večernem mraku blizu jugozapadnega obzorja; zapada 1. pred $7^1/_4$ zvečer, 31. dne pa že ob $6^1/_4$ zvečer. — Jupiter stoji na večernem nebu na jugozahodni strani; zapada v začetku meseca po $9^3/_4$ zvečer, konec meseca pa po 8ih zvečer. — Saturn stoji na jugozapadnem nebu; zapada začetkom meseca ob $10^1/_4$ zvečer, na koncu pa pred $8^1/_2$ zvečer.

Splošni pregled

Anton Dvořak, največji komponist sedanjosti, je praznoval minulega meseca šestdesetletnico svojega rojstva. Ker je zdrav in čil na telesu in duhu, nadeja se Slovanstvo, nadeja se svet, da poteče izpod umetnikovega peresa še marsikaka velika skladba.

Alojzij Jirásek, znameniti češki romanopisec, je praznoval m. avgusta 50letnico svojega rojstva in 30letnico svojega literarnega dela. Kar je Poljakom Sienkiewicz, to je Čehom Jirásek. Burna in slavna češka zgodovina je tista zakladnica, kjer zajemlje Jirásek snovi svojim povestim. Število njegovih klasičnih zgodovinskih povesti, v katerih kaže svojemu narodu junake preteklih dni in v katerih riše z dramatično živahnostjo borbe češkega duha za dom in svobodo, je ogromno in obsega celo knjižnico. Najlepše so povesti iz husitske dobe. Češki narod ljubi Jiráska, ker vidi v njegovih romanih samega sebe. Ti romani imajo plemenito tendenco, povzdigati narod k idealom, ga bodriti v težavni sedanjosti in mu kazati v plastičnih podobah vzore poguma, požrtvovalnosti in značajnosti.

Tudi mi Slovenci in Jugoslovani sploh imamo nemalo zanimivih trenutkov v svoji preteklosti. Jurčič, Vošnjak, dr. Tavčar, dr. Detela, Krsnik, Koder in nekateri drugi so nam pokazali, da se nahajajo tudi v naši zgodovini hvaležne snovi novelistnim spisom. Ali ne bi bilo dobro, ko bi se naši novelisti češče pečali z našimi historičnimi dogodki? Razni romanopisci so dokazali, da se dajo tudi zgodovinske snovi umetniško obdelati. A v naši književnosti bi bile take krepke slike iz naše preteklosti gotovo velikega narodno-pedagoškega pomena.

K hronologiji slovenskih prevodov iz ruščine. Doslej se je mislilo, da je Puškina prvi prevajal Rodoljub Ledinski; v »Novicah« l. 1855. imamo njegov prevod »Misli in želja« (Glaser, III. 245. Ruska antologija 452). Temu pa ni tako; zakaj že v Miklošičevem »Slovenskem berilu za peti gimnazijalni razred« iz l. 1853. nahajamo na str. 59. prevod »Ribar in riba. Po A. S. Puškinu«. Ta pesem je zdaj trikrat poslovenjena; Koseski jo je preložil v dobi 1852—1860 in Aškerc v »Slov. večernicah« 1890 (Ruska Antologija 64). Prevod v Miklošičevem berilu je pač delo Miklošiča samega; jezik namreč kaže štajersko narečje, prim. henja = neha, po*vi*tice, d*ve*ri, zdere se na njega = *za*dere se; néjdeš (na Štaj. tudi nědeš) = ne ideš, bota dóbila = bo*s*ta dobíla, táko, záčne, vísok(o) i. t. d. Prevod je neprimerno boljši od prevoda Koseskega. Miklošič se je v svoji mladosti klanjal tudi muzi; zato se ni čuditi, da je pozneje prevajal pesnike, če je bilo treba. V istem berilu je poleg drugih prevodov iz poljščine tudi pesem »Lipa. Po J. Kohanovskem poslovenil Fr. Miklošič«.

Po podatkih Ruske antologije (str. 452.) bi mislili, da je Miklošičev prevod tretji v vrsti prevodov iz ruskih pesnikov; prvi je Ledinskega prevod iz M. Delarjuja »Vdova siroti«, Novice maja meseca l. 1846., drugi l. 1852. »Prokletje« barona Rozena; a pri tem se je prezrla Koseskega prestava Deržavinove »Ode Bog«, ki jo čitamo že v Novicah 1846 meseca novembra in v Macunovem »Cvetju jugoslavjanskem« I. (na strani 45.) iz leta 1850.; zato je imeti Miklošičev prevod za četrtega.

Pa tudi to ni res, da bi po letu 1855. prelagal iz ruščine šele Vesel z l. 1865. in sicer spet iz Puškina. V šestem desetletju se je obenem s Puškinom že tudi prevajal I. A. Krylov.

Bleiweisovo »Slovensko berilo za četrti gimnazijalni razred« l. 1855. ima na str. 98. basen »Rak, labud in ščuka. Po Krilovu«, Miklošičevo »Slovensko berilo za sedmi gimnazijalni razred« l. 1858. pa na str. 19. basen »Osel in slavec. Po I. A. Krilovu«; ta zadnji prevod utegne biti tudi Miklošičev (prim. kokot = petelin; né boš = ne bóš; pričakovali bi seve »slavića« namesto »slavca«). Isto basen je poslovenil tudi dekan Vesel (Antologija, str. 11.), a povse drugače.

Krilova je čital menda tudi Levstik in sicer pred l. 1854. Tega leta je v »Pesmih« natisnil svojo Ježo na Parnas, ki ima isti motiv kakor Krilovljeva basen Parnas (Antologija, str. 13.). V Krilovu dobi neki »posvetnjak« namesto pregnanih bogov in muz goro Parnas v svojo last in žene »na goro past vso čedo oslov«, ki so začeli »krepko« peti, ker jim je šlo »za slavo«; kdo bi v tem ne videl Levstikovega Oslovskega (Koseskega), ki je s palico svojega osla priganjal na Parnas, da bi »prve hvale kadilo dobil«. Iz Dmitrijeva, pisca bajk in basni, je neimenovanec v Novicah l. 1860., 392 poslovenil »Trije levi«.

V istih berilih šestega desetletja 19. veka imamo tudi prevode ruskih narodnih pesmi; v Bleiweisovem berilu za tretji razred l. 1854., št. 25., je »Jetnik. Ruska narodna« (prvič v Novicah 1853), za četrti razred l. 1855., št. 8., »Domotožnost. Narodna maloruska.«, št. 42. pa »Tri golobice. Po rusinski narodni pesmi. Poslovenil M. Cigale«, ki je bila natisnjena že v Novicah 1850. — V Janežičevih Cvetnikih prevladuje češčina; v prvem Cvetniku l. 1861. je berilo 91. »Sreča. Ukrajinska narodna, poslovenil Fr. Celestin«, v Cvetniku slovenske slovesnosti l. 1868. pa »Slovo o polku Igorově«, ki ga je Pleteršnik poslovenil v izvestju celjske gimnazije l. 1865.

Izmed ruskih prozaistov je bil menda prvi prevajan sloveči zgodovinar Karamzin. Že v Bleiweisovem berilu za drugi razred l. 1852. imamo sestavek 21. »Piščalka. Po ruskem iz Karamzina spisal Podgorski« (— Svetec), pesniški uporabljen spomin iz mladih dni, v Miklošičevem berilu za peti razred l. 1853., str. 154., je »Cena zgodovine domače. Po N. Karamzinu« in na strani 159. »Veliki Knez Svetopolk. Po N. Karamzinu« (pred tem sestavkom je Navratil popisal življenje Deržavinovo), v berilu za šesti razred l. 1854. pa na strani 122.« Jaroslav. Po N. Karamzinu.« Miklošič je pač tudi Karamzina za svoja berila prestavljal sam.

Bleiweis se je v svojih šolskih knjigah nagibal na srbsko-hrvaško, potem na češko stran, Janežič odločno na češko, potem šele na srbsko-hrvaško, Miklošič je izhajal od poljščine in ruščine, a je ostal v ravnotežju.

Dr. Fr. Ilešič.

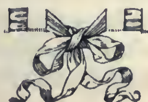
»Knez Semberijski.« Majeva številka »Ljubljanskege Zvona« je prinesla Gortanovega in Rocolskega prevod zgodovinskega prizora »Knez Semberijski« naslovljenega, ki ga je srbski spisal Branislav Nušić. Hvaležni smo gospodoma prelagateljema in uredništvu Zvonovemu, da so objavili ta ginljivi prizor, ki bi bil ostal veliki večini slovenskega razumništva brez slovenskega prevoda neznan. In vendar zaslužujeta vsebina in tudi pesniški izdelek, da se Slovenci ž njima seznanijo. Potrebno pa se mi zdi, da nekatere, Slovencem absolutno neznane besede iztolmačim in druge krivo iztolmačene popravim.

Koj v začetku je bilo treba omeniti, da beseda »kmet« ne rabi Srbom v onem pomenu kakor nam Slovencem. Oni kmetje, ki so se zbrali okoli kneza Iva Kneževića, niso običní »seljaki«, nego so to, kar so naši »župani«. Dokaz temu besede prvega kmeta na strani 332. vrsta, 18. od zgoraj: »To je od mene in mojega sela; zbral sem, da plačam harač itd.«, potem besede drugega kmeta, nekoliko niže: »Na ti štiri rušpije iz mojega sela«, ter besede tretjega kmeta: »Iti hočem v selo ter zbrati še, kar se da in kolikor se da«. Tudi »knez« ne rabi na našem mestu v onem zmislu, kakor to besedo mi navadno umevamo, ker v srbščini pomenja »knez» včasi pravega »kneza« ali pa tudi »grofa«, in včasi tudi samo »selskega poglavarja«. Da je nahija naše »okrožje«, tudi ni

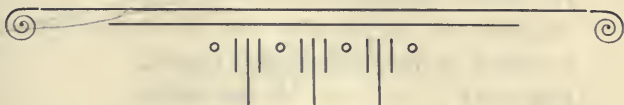
vsakemu Slovencu znano. — Na str. 328. čitamo v 6. vrsti: »Večina njih je oblečena s čohasto (irhasto) bosansko obleko«. Prevoditelja očividno nista vedela pomena besedi »čoha«, ki nikdar drugega ne pomenja kot »sukno«. Irhovina je blago iz kozlovskega usnja (stvsn. irch, lat. hircus.), v tako blago se pa Bosanci ne oblačijo. Kako kriv je izraz »irhaste«, kaže opazka na str. 330., vrsta 3. od zgoraj, da je knez oblečen v modre irhaste hlače; čohaste t. j. suknene hlače modre barve so pač zelo priljubljene, irhaste hlače pa se ne barvajo modro. »Saruk« je ona ruta, ki se zavija okoli glave; zato jo je imenoval Cigale dosti prilično »svitek«. Imenuje se tudi čalma (turban). »Jemenije« pa so široke papuče iz rdečega zafijanskega usnja. Na str. 329. v prvi vrsti bi bilo bolje rečeno »prejak, presilen« nam. »premožen«, ker ta poslednja beseda nima komparativnega pomena v slovenščini.[1])

Na strani 330., v 16. vrsti od zgoraj, se omenja »džečerma« in na str. 336. pod črto se razlaga ta beseda, ki se pravilno piše »dječerma« ali »gječerma«. — Na isti strani v 16. vrsti o. zg. odhaja Boja, da prižge lestenec pred ikono. Ikona je sv. podoba, pred katero gori »kandilo«. To je navadna viseča lampa, kakršne videvamo tudi v naših cerkvah pred sv. podobami, ne pa lestenec, ki pomenja to, kar nemški »Luster, Kronleuchter«. Na isti strani sta dva tiskarska pogreška, ki lahko motita, namreč v 12. vrsti »iaostane« mesto »izostane« in v 22. vrsti »Peca in Klubca« mesto »Peca (Peter) iz Klubca». 3. vrsta od spodaj: »kraj mojih konakov« t. j. »mojih dvorov«. — Str. 331. »rušpija« je benečanski zlat(ital. ruspo, ruspone). — Str. 332. »zurla« ali »zurna«, kakor je zabeleženo v Vukovem slovarju, je piščal turske glasbe. — Na isti strani je »biljeg« prevedeno v opazki »svatbeno darilo«. To je darilo, katero dobi izprošena nevesta od svojega bodočega tasta. »Hči mi je prinesla biljeg iz doma Mrvišića«, torej pomenja: »Hči je prinesla darilo, katero ji je tast Mrvišić poklonil«. Od tega darila se žena nerada loči. »Musafir« pomenja »gost«. Str. 333., vrsta 5. od sp. »Ako je Kulina«, Slovenec teh besed ne more razumeti. Trebalo bi reči: »Če zahteva Kulin«. — Prava spaka je na str. 334. v 6. v. od zgoraj, kjer je zapisano, da nosi pandur Kulinov goreč ogelj z burklami. Jaz sicer ne vem, kaj stoji v originalu, a zdi se mi, da bode tam stalo zapisano »maša«. To so nekake klešče, s katerimi se prihvača oglje in ki jih nosijo ljudje za pasom, nikakor pa ne burkle, s katerimi se pristavljajo lonci v peč. Tudi nimajo burkle take oblike, da bi bilo moči ž njimi stisniti oglje in ga nositi okoli. — »Zarf« ni mala srebrna tasa, nego po besedah Vukovih »kao mala čašica od srebra ili od mjedi, a u nekoga može biti i od zlata, u koju se meću fildžani, kad se kafa pije«. Še najbolj podoben je zarf onim čašicam, v katere se devajo v mehko kuhana jajca, predno se načnó in izpijó. — »Silaj« ali »silah« je usnjen pas, za katerega se vtikajo handžari in pištole. — »Krstno ime« je podoba onega svetnika, na čigar god se je dotična hiša v davnini pokrstila. *R. Perušek.*

[1]) Na isti strani je čisto neumevna opazka: »laf = turška beseda, znači razgovor, zabavo; laf jesti = fraza«. Pisca sta menda hotela reči: turška beseda »laf« pomenja »razgovor« in »laf jesti« je fraza, ki pomenja »zabavati ali razgovarjati se s kom«.

Ljubljanski Zvon

Sveti trije kralji.

V viharju mi okna žvenkečejo,
pred oknom mi konji rezgečejo . . .
»Oj, vstani, zaspani gospodar!
Mi smo Gašpar, Miha, Boltažar,
smo sveti trije kralji;
iz jutrovih smo dežel prišli,
neznan nam je kraj, in trudni smo vsi,
mi bi radi tu nočevali.«

»»Konjiče v hlev pa po vina v klet!
Ajd, v kuhinjo, ženka, brž peč in cvret!
Kaj se ti je tak raztrgal obraz?
Sveti trije kralji so danes pri nas,
poglej jih — za mizo sedijo:
na glavi se vsakemu krona blešči,
in Gašpar na palici zvezdo drži,
od nje trije roglji štrlijo.««

In žena gre — on pa zaupno med tem:
»»Vi greste tja v mesto Betlehem,
in zvezda rogata vam kaže pot —
baš danes so pravili v cerkvi gospod . . .««
Sveti trije kralji sedijo,
na glavi se vsakemu krona blešči,
in Gašpar na palici zvezdo drži,
in vsi trije molčijo.

»»A kaj ne pokušate vinčeca nič?
Jaz nisem krčmar niti čifutski tič,
ne bojte se — jaz sem vam veren kristjan,
a cviček je moj trdovraten pagan,
Bog živi! — — —«« A oni sedijo —
na glavi se vsakemu krona blešči,
šest vanj je uprtih steklenih očí,
a vsi trije molčijo.

»»No, baba, obrni se vendar urnó,
sveti trije kralji so lačni zeló,
sveti trije kralji hudo se držé,
sveti trije kralji — — — kaj hočete?! —««
Sveti trije kralji sedijo:
velike votline so njih oči,
na licih mesá ne, kože ni,
in vanj in vanj strmijo.

In kot pri večernicah kadar trijé
kanoniki pred oltarjem klečé,
po cerkvi odmeva njih nizki bas —
vsi trije naenkrat: »Saj častil si nas!«
Le to — in potem molčijo . . .
Na licih mesa jim, ne kože ni,
velike votline so njih oči —
tak do jutra vanj strmijo . . .

Kdor se svetim trem kraljem od sedmega leta dalje posti, temu se prikažejo tri dni pred smrtjo, da se lahko nanjo pripravi. Ta vera je znana široko po Slovenskem. Jaz sem jo čul prvič v Novem mestu in sem bil jako žalosten in nesrečen, ker sem bil prestar, da bi mi bila še pomagala post in češčenje.

Oton Zupančič.

Medved.

Šaljiva igra v enem dejanjn.

Ruski spisal A. Čehov.

Osebe:

Helena Ivanovna Popova, vdova z jamicami na licu, posestnica.
Gregorij Štefanovič Smirnov, še ne star posestnik.
Luka, strežaj Popove, starec.

Soba za goste na posestvu Popove.

I.

Popova (v črni opravi, zroča v fotografijo) in Luka.

Luka. Tako ni prav, gospa . . . Vi samo ugonabljate sama sebe . . . Sobarica in kuharica sta odšli po jagode, vse, kar je živega, se veseli, celo mačka se čuti zadovoljno, ko se izprehaja po dvorišču ter lovi ptice, vi pa ves dan le sedite v sobani prav kakor v samostanu in nobenega veselja ne užijete. Da, resnica! Le pomislite, že je preteklo leto, odkar niste ostavili hiše! . .

Popova. In je ne ostavim nikdar! . . Čemu? Moje življenje je že pri kraju. On leži v gomili, jaz pa sem pokopala sebe med štirimi stenami . . . Midva oba sva umrla.

Luka. Nu, glejte! Nikolaj Mihajlovič so umrli, tako je bila božja volja, Bog jim daj nebesa! . . Treba je priznati, da ste dovolj dolgo žalovali za njimi. Vse življenje jokati in nositi črno obleko, pač nikakor ne kaže. Tudi meni je ob svojem času umrla žena . . . Pa kaj? Žaloval sem ter se jokal za njo en mesec, končno pa sem se uveril, da bi bilo predolgo žalovanje neumestno (vzdiše). Tudi na sosede ste povsem pozabili . . . Niti vi sami ne greste nikamor, pa tudi sprejeti nočete nikogar. Živimo, oprostite, kakor pajki — ter belega dneva ne vidimo. Livrejo so miši pogrizle . . . Vprav, kakor bi vrlih ljudi več ne bilo, a vendar je ves okraj poln gospode . . . V Riblovu stoji polk, tam so častniki — pravcate slaščice, ne nagledate se jih! V taboru pa je razen petka vsak dan ples, in veste, vsak dan svira ondi vojaška godba. Eh, gospa — mati! Mladi ste in zali, sama kri in mleko — ko bi le znali tudi uživati življenje! . . Lepota, veste, ni dana človeku za zmerom! Mine deset let, pa boste

sami hoteli še komu dopasti ter gospodom častnikom stresati pesek v oči, toda takrat bo že prepozno . . .

Popova (odločno). Prosim te, da mi ne govoriš nikdar o tem! Znano ti je, da od onega časa, kar je umrl Nikolaj Mihajlovič, je življenje izgubilo zame vsako ceno. Tebi se dozdeva, da sem jaz živa, toda to je samo na videz! Jaz sem se zaklela, da do svoje smrti ne odložim te črne obleke in ne odidem med svet . . . Ali čuješ? Naj njegova senca vidi, kako ga ljubim . . . Da, jaz vem, da ti to ni tajnost, kako je ravnal večkrat krivično z menoj, kako je bil do mene surov in . . . in celo nezvest, toda jaz mu ostanem zvesta do smrti ter mu pokažem, kako ga znam ljubiti. Tam na oni strani groba me on zagleda takšno, kakršna sem bila do njegove smrti.

Luka. Namesto teh besed bi šli rajši šetat po vrtu, ali pa bi zapovedali zapreči Tobi ali Velikana in se odpeljali k sosedom v posete . . .

Popova. Oh! . . . (joče).

Luka. Milostljiva gospa! . . Mati! . . Kaj počenjate? Kristus bodi z vami!

Popova. On je imel tako rad Tobi. On se je zmerom vozil ž njim h Korčaginovim in Vlasovim. Kako ga je znal dično brzdati! Kako mično ga je bilo gledati, kadar je z vso močjo nategnil vajeti! Ali pomniš? Tobi, Tobi! Zapovej dati mu danes celo osminko ovsa.

Luka. Čujem!

(Čuje se rezki glas zvončka).

Popova (strepeče). Kdo je to? Povej mu, da jaz ne sprejmem nikogar.

Luka. Čujem! (Odide.)

II.

Popova (sama).

Popova (zroča fotografijo). Ti razvidiš, Nikolaj, kako jaz znam ljubiti in odpuščati... Moja ljubezen ugasne obenem z menoj kadar neha utripati moje revno srce (smeje se skozi solze). Ali te ne peče vest? Jaz zapuščena, zvesta žena, sem se zaklenila ter ti ostanem zvesta do smrti, a ti, porednež . . ., ali te ne peče vest? Izneverjal si se mi, iskal znanja ter me po cele tedne puščal samo . . .

III.

Popova in Luka.

Luka (vznemirjen vnide). Milostljiva gospa, tam nekdo povprašuje po vas. Hoče vas videti.

Popova. Nu, saj si mu rekel, da od dneva smrti mojega moža ne sprejmem nikogar?

Luka. Rekel sem mu, toda on noče o tem nič slišati ter pravi, da ima zelo nujen opravek.

Popova. Jaz ga ne sprejmem!

Luka. Jaz sem mu to povedal, toda . . . pravi spak je to, ki se le roga ter sili v sobo . . . že je v obednici . . .

Popova (razdraženo). Dobro, naj pride . . . kakšen neotesanec!

(Luka odide.)

Popova. Kako sitni so ti ljudje! Kaj potrebujejo od mene? Čemu me pridejo vznemirjat? (vzdiše). Ne, očividno, da bo zares treba zbežati v samostan . . . (se zamisli). Da, v samostan . . .

IV.

Popova, Luka in Smirnov.

Smirnov (vstopivši, Luki). Budalo, koliko blebečeš . . . Osel! (Zagledavši Popovo, z dostojanstvom). Milostljiva gospa, imam čast se vam predstaviti. Sem topničarski poročnik v pokoju, posestnik Gregorij Štefanovič Smirnóv. Prisiljen sem vznemirjati vas radi jako važnega posla . . .

Popova (ne podavši mu roke). Česa želite?

Smirnov. Vaš pokojni soprog, katerega sem imel čast poznati, ostal mi je dolžan na dveh menicah tisoč dvesto rubljev. Ker pa moram jutri plačati obresti v deželno banko, zato bi vas prosil, da bi mi izplačali danes ta denar.

Popova. Tisoč dvesto . . . A za kaj vam je ostal moj mož dolžan?

Smirnov. On je kupoval od mene oves.

Popova (vzdihnivši, Luki). Saj ti, Luka, nisi pozabil povedati, naj dado Tobi eno osminko ovsa. (Luka odide. Smirnovu). Ako vam je Nikolaj Mihajlovič ostal dolžan, razume se to samo ob sebi, da vam jaz vrnem. Toda oprostite, prosim vas, danes jaz nimam pri rokah denarja. Pojutrišnjem se vrne iz mesta moj poslovodja, in jaz mu naročim izplačati vam, kar vam gre, toda sedaj ne morem izpolniti vaše želje . . . Vrhutega je vprav danes preteklo sedem mesecev, kar je umrl moj mož, in jaz sem še tako razmišljena, da nikakor nisem zmožna ukvarjati se z denarnimi opravki.

Smirnov. Pa tudi jaz sem danes tako razmišljen, da, ako danes ali jutri ne plačam odstotkov, pa pridem ob vse svoje imetje. Posestvo mi pride na boben!

Popova. Pojutrišnjem dobite svoj denar.

Smirnov. Jaz pa potrebujem denar ne pojutrišnjem, marveč danes.

Popova. Oprostite, danes vam ga ne morem izplačati.

Smirnov. Jaz pa ne morem čakati do pojutrišnjega.

Popova. Kaj mi je storiti, ako ga pa sedaj nimam!

Smirnov. Torej, vi ne morete izplačati?

Popova. Ne morem . . .

Smirnov. Hm . . . To je vaša zadnja beseda?

Popova. Da, moja zadnja.

Smirnov. Zadnja? Res?

Popova. Res.

Smirnov. Iskrena vam hvala! Tako tudi zapišem (skomigne z rameni). A potem ljudje še hočejo, da naj ostanem hladnokrven. Potoma me je srečal dacar ter me povprašal: »Čemu se vi neprestano srdite, Gregorij Stefanovič?« Da, oprostite, kako se neki ne bi srdil? Denar mi je neobhodno potreben. Odšel sem že včeraj zjutraj ob svitu, obiskal vse svoje dolžnike, in ko bi mi vsaj eden izmed njih poplačal svoj dolg! Utrudil sem se kakor pes, prenočeval vrag vedi kje — v židovski krčmi poleg sodčka z žganico . . . Končno sem dospel semkaj 70 vrst daleč od doma, nadejal sem se dobiti denar, a tu pa me pogoste s »slabo voljo«. Kako se ne bi jezil?

Popova. Mislim, da sem jasno povedala: ko se poslovodja vrne iz mesta, takrat dobite denar.

Smirnov. Jaz nisem prišel k poslovodji, marveč k vam. Kaj vraga, oprostite mi ta izraz, imam jaz opraviti z vašim poslovodjo!

Popova. Oprostite, milostljivi gospod, jaz nisem vajena poslušati takšnih čudnih besed, v takem tonu. Jaz vas ne maram več poslušati (urno odide).

V.

Smirnov (sam).

Smirnov. Povejte, prosim vas! Slaba volja! . . . Pred sedmimi meseci ji je mož umrl! Da, ali naj jaz plačam odstotke ali ne? Vprašam vas, ali je treba plačati obresti ali ne? Nu, vam je mož umrl, vi ste slabe volje in kar je še več temu podobnega . . . poslovodja je nekam odšel, zlodej ga vzemi, a kaj pa naj sedaj jaz storim? Mar naj zletim proč od svojih upnikov v balonu ali kaj? Ali naj drevim ter butim z glavo ob steno? Pridem h Gruzdjevu — ni ga doma; Jaroševič se je nekam skril, s Kuricinom

sem se sprl na smrt, in le malo je manjkalo, da ga nisem vrgel skozi okno, Mazutov ima kolerino, ta pa je slabe volje. Niti ena kanalja noče plačati! A to vse zato, ker sem se vse preveč nežno vedel proti njim, ker sem jaz mevža, cunja, baba! Da, preveč nežen sem do njih. Nu, le čakajte! Vi me še spoznate! Jaz vam ne dovolim šaliti se z menoj, zlodej vas vzemi! Jaz ostanem ter se ne ganem odtod, dokler mi ona ne plača. Brrr! Kako sem jaz danes zloben, kako zloben! Od jeze se mi tresejo vse žilice, in celo sapo mi je zaprlo . . . Fej, moj Bog, celo slabo mi je postalo! (Kriči.) Sluga!

VI.

Smirnov in Luka.

Luka (vnide). Česa želite?

Smirnov. Daj mi kvasa ali vode!

(Luka odide).

Smirnov. Nu, kakšna logika! Človeku je neobhodno potreben denar, toda ona noče plačati, a to raditega, ker se ji ne ljubi ukvarjati se z denarnimi posli! .. Pravcata ženska, abnormalna logika! Zato tudi jaz nikdar nisem rad govoril in še sedaj ne govorim rad z ženskami. Meni je lože sedeti na sodčku s smodnikom nego govoriti z ženskami. Brr! Celo mravljinci mi gomaze po koži, tako zelo me je raztogotila ta vlečka. Treba mi je samo iz daljave videti takšno poetično bitje, pa me od jeze začne grabiti krč. Kar na pomoč bi kričal!

VII.

Smirnov in Luka.

Luka (vnide ter prinese vode). Gospa so bolni ter ne sprejmejo nikogar.

Smirnov. Pojdi!

(Luka odide.)

Smirnov. Bolni so ter ne sprejmejo! Saj ni niti treba me sprejeti . . . Jaz ostanem ter posedim tukaj, dokler mi ne oddaš denarja. Ako boš bolna en teden, presedim jaz tukaj ves teden . . . Ako boš bolna eno leto — presedim tukaj vse leto . . . Jaz dobim, kar je mojega, mati! Mene ne preženeš z žalobno opravo, niti z jamicami na licu. Poznamo mi te jamice! (kriči skozi okno.) Semen, razprezi! Ne odpeljeva se še tako kmalu! Jaz ostanem tukaj! Povej tam hlapcem, naj dado ovsa konjem! Zopet se ti je, govedo, levi konj zapletel v vajeti! (oponašljivo). »Ničevó« . . . Jaz ti dam, pa res!

(odide od okna). Ostudno . . . vroče je, da ni prestati, denarja nihče ne da, prošlo noč sem slabo spal, in sedaj pa še ta žalobna vlečka in slaba volja . . . Glava me boli . . . Ali se naj napijem žganja, ali kaj? Nu, bodisi, napijem se ga. (Kriči.) Sluga!

Luka (vnide). Česa želite?

Smirnov. Prinesi steklenico žganja!

(Luka odide.)

Smirnov. Uf! (sede ter se ogleduje) Lepa postava, ni mi kaj reči! Ves sem prašen, škornje imam blatne, nisem umit, niti počesan, na telovniku mi visi slama. Gospa me je očividno smatrala za razbojnika (zeha). Nekoliko odurno je, pokazati se v sobi za goste v takšni podobi, nu, tudi to ni nič. Jaz tukaj nisem gost, marveč upnik; upnikom pa obleka ni predpisana . . .

Luka (vnide in prinese žganja). Vi si mnogo dovoljujete, gospod . . .

Smirnov (jezno). Kaj?

Luka. Jaz . . . jaz ničesar . . . jaz pravzaprav . . .

Smirnov. S kom ti govoriš?! Molči!

Luka (na stran). Obesil se je hudir nam na glavo . . . Zlodej ga je prinesel . . .

(Luka odide).

Smirnov. Oh, kako sem jaz zloben! Tako zloben, da se mi zdi, da bi ves svet zdrobil v prah . . . Celo slabo mi prihaja . . . (kriči). Sluga!

VIII.

Popova in Smirnov.

Popova (vnide s povešenimi očmi). Milostljivi gospod, v svoji samoti sem se že davno odvadila človeški govorici ter ne prenašam krika. Prosim vas nujno, ne vznemirjati mojega miru!

Smirnov. Izplačajte mi denar, in jaz odidem.

Popova. Jaz sem vam povedala po rusko: prostega denarja sedaj nimam, počakajte do pojutrišnjega.

Smirnov. Jaz sem tudi imel čast, povedati vam po rusko: denarja ne potrebujem pojutrišnjem, marveč danes. Ako mi ga danes ne daste, bom primoran se jutri obesiti.

Popova. Nu, kaj mi je storiti, ako danes nimam denarja? Kako čudno!

Smirnov. Torej mi ga vi takoj ne izplačate? Ne?

Popova. Ne morem!

S m i r n o v. Zatorej ostanem tukaj ter počakam, dokler ne dobim denarja . . . (sede). Pojutrišnjem mi plačate? Izvrstno! Jaz na ta način presedim tukaj do pojutrišnjega. Vidite, tako hočem sedeti . . . (skoči pokoncu). Samo to vas vprašam: ali mi je treba plačati jutri obresti ali ne? . . Ali si mislite, da se šalim?

P o p o v a. Milostljivi gospod, prosim vas, ne kričite! Tukaj ni konjski hlev!

S m i r n o v. Jaz vas ne vprašam po konjskem hlevu, marveč to, ali mi je treba jutri plačati obresti ali ne?

P o p o v a. Vi se ne znate vesti v ženski družbi!

S m i r n o v. Pač, jaz se znam vesti v ženski družbi!

P o p o v a. Ne, vi ne znate! Vi ste neizobražen, surov človek. Pošteni ljudje ne govore tako z ženskami!

S m i r n o v. Oh, čudna stvar! Kako torej zapovedujete govoriti z vami? Francoski, kaj ne? (huduje se in šepeče). Madame, je vous prie . . . kako sem srečen, da mi ne izplačate denarja . . . Oh, pardon, da sem vas vznemirjal! Kako lepo vreme imamo danes! In ta žalobna obleka, kako se vam prilega! (klanja se, popraskavši z nogo).

P o p o v a. Nespametno in surovo.

S m i r n o v (oponašljivo). Nespametno in surovo! Jaz se ne znam vesti v ženski družbi! Milostljiva gospa, v svojem življenju sem videl dokaj več žensk nego vi vrabcev! Trikrat sem se boril s samokresom za ženske, dvanajst žensk sem zavrgel, devet pa jih je zavrglo mene! Da! Bil je čas, ko sem jaz norel, pojedal mandlje, točil medico, razsipaval bisere, kopal z nogami . . . Ljubil sem, trpel, vzdihal k luni, kipel, se tajal in ohlajal . . . Ljubil sem strastno, besno, na vse mogoče načine, zlodej me vzemi, hreščal kakor sraka o emancipaciji, zapravil ob nežnih čuvstvih polovico premoženja, toda sedaj sem — pokorni sluga! Sedaj me ne zapeljete več! Dovolj je! Za črne, za strastne oči, rdeče ustnice, jamice na licu, za luno, šepet, rahlo dihanje — za vse to, gospa, ne dam sedaj več počenega groša! Jaz ne govorim o navzočnih, toda vse ženske, od male do velike, so verolomnice, grde spake, spletkarice, nevoščljivke, lažnjivke do mozga kosti, ničemurne, malenkostne, brezsrčne, brez vsake logike; kar pa se tiče te umeteljnosti (udari se po čelu), pa — oprostite mi mojo odkritosrčnost — je vsak vrabec kakemu modrijanu v janki po desetkrat kos! Ako pogledaš na drugo poetično bitje: mušlin, eter, poluboginja, milijon zanosov, a če mu globlje pogledaš v dušo — pa je to le navaden krokodil! (Zgrabi za naslonilo stola, stol zahrešči in se lomi). Toda najžalostnejše pri vsem tem je to, da si ta kro-

kodil še domišlja, da njegova trma, njegovi privilegiji in monopoli so nežna čuvstva! Da, zlodej jih vzemi, obesite me tukaj-le na ta žrebelj z nogami kvišku — ako zna ženska ljubiti koga drugega razen psičkov? . . V ljubezni zna ženska samo ihteti in jokati se. Kjer moški trpi in se žrtvuje, tam se vsa njena ljubezen izraža samo v tem, da ona vrti vlečko ter si prizadeva, prijeti se čim krepkeje za nos. Vi ste tako nesrečni, da ste ženska, torej sami najbolje poznate žensko naravo. Povejte mi torej po svoji vesti, ali ste videli v svojem življenju žensko, katera bi bila odkritosrčna, zvesta in stanovitna? Niste je videli! Zveste in stanovitne so samo starke in pokveke! Poprej boste srečali rogato mačko ali belega kljunača nego stanovitno žensko!

Popova. Dovolite, kdo je torej po vašem mnenju zvest in stanoviten v ljubezni? Mar moški?

Smirnov. Da, moški.

Popova. Moški! (zloben smeh). Moški je zvest in stanoviten v ljubezni! Povejte, kakšna novost! (vneto). Da, kakšno pravico imate reči to? Moški so zvesti in stanovitni! Ker je že prišlo do tega, torej vam povem, da izmed vseh moških, kar sem jih poznala in jih poznam, je bil najboljši moj pokojni mož . . . Jaz sem ga ljubila strastno, z vsem svojim bitjem, kakor more ljubiti samo mlada, duhovita ženska; dala sem mu svojo mladost, srečo, življenje, svoje premoženje; gorela zanj, molila za njega kakor paganka in . . . in — kaj? Ta najboljši izmed vseh moških me je na najbrezvestnejši način vodil za nos pri vsakem koraku! Po njegovi smrti sem našla v njegovi miznici poln predalček ljubavnih pisem, a dokler je še živel — strah me je se spominjati tega — me je puščal samo po cele tedne ter pred mojimi očmi hodil za drugimi ženskami, bil mi nezvest, zapravljal moj denar, zbijal šale nad mojimi občutki . . . In ne glede na vse to sem ga jaz ljubila ter mu ostala zvesta . . . Toda tega še ni dovolj; on je umrl, jaz pa sem mu še neprestano zvesta in stanovitna. Pokopala sem se med štirimi stenami in do svoje smrti ne odložim te črne obleke . . .

Smirnov (prezirljivi smeh). Žalna oprava! . . . Ne razumem, za koga me neki smatrate? Prav, kakor bi jaz ne vedel, radi česa nosite to črno obleko in ste se pokopali med temi štirimi stenami! Kajpada! To je tako tajnostno, poetično! Kadar pojde mimo naselbine kak plemič ali kratkoviden pesnik, pa pogleda v okna ter si domisli: »Tukaj prebiva skrivnostna Tamara, ki se je iz ljubezni do

svojega moža pokopala med štirimi stenami.« Poznamo mi te premetenosti!

Popova (razjarjeno) Kaj? Kako se vi drznete praviti mi to?

Smirnov. Vi ste pokopali sebe živo, nikakor pa niste pozabili potresti se s pudrom.

Popova. Pa kako si vi upate govoriti z menoj na ta način?

Smirnov. Ne kričite, prosim vas, ker jaz nisem vaš poslovodja! Dovolite mi imenovati vsako reč s pravim imenom. Jaz nisem ženska, in navajen sem izpovedati svoje mnenje naravnost. Nikar ne kričite!

Popova. Jaz ne kričim, pač pa kričite vi! Blagovolite me pustiti pri miru!

Smirnov. Izplačajte mi denar, in jaz odidem.

Popova. Jaz vam ne dam denarja!

Smirnov. Ne, vi ga daste!

Popova. Evo, vam na jezo ne dobite niti kopejke! Lahko me pustite pri miru.

Smirnov. Jaz nisem namenjen biti ni vaš soprog niti ženin, in raditega vas prosim, ne delajte mi prizorov (sede). Jaz tega nimam rad.

Popova (zardevša od jeze). Vi ste sedli?

Smirnov. Da.

Popova. Prosim vas, otidite!

Smirnov. Izplačajte mi denar . . . (na stran). Oh, kako sem zloben, kako sem zloben!

Popova. Jaz si ne želim razgovarjati se z nadležniki. Izvolite oditi! (odmor). Vi ne greste? Ne?

Smirnov. Ne!

Popova. Ne?

Smirnov. Ne!

Popova. Dobro! (zvoni).

IX.

Prejšnja in Luka.

Popova. Luka, odvedi tega gospoda!

Luka (stopi k Smirnovu). Gospod, izvolite oditi, ko vam zapovedujejo! Tu nimate ničesar . . .

Smirnov (skoči pokoncu). Molči! S kom ti govoriš? Jaz napravim iz tebe salato!

Luka (prime se za srce). Očetje . . . Svetniki! (omahne na naslanjač). Oh, slabo mi je, slabo. Sapo mi je zaprlo!

Popova. Kje je Doroteja? Doroteja! (kriči). Doroteja! Pelagija! Doroteja! (zvoni).

Luka. Oh! Vse so odšle po jagode ... Nikogar ni doma. Slabo mi je. Vode!

Popova. Izvolite oditi ven!

Smirnov. Ni li vam prilično, vesti se nekoliko nežneje?

Popova. (stiskajoč pesti in cepetajoč z nogami). Vi ste mužik! Surov medved! Burbon! Pošast!

Smirnov. Kako? Kaj ste rekli?

Popova. Jaz sem rekla, da ste vi medved, pošast!

Smirnov (oblastno). Dovolite, kakšno pravico imate, da me žalite?

Popova. Da, žalim . . . nu, torej kaj? Ali mislite, da se vas bojim?

Smirnov. Vi pa si mislite, ako ste poetično bitje, da imate pravico žaliti me brez kazni? Da? K barjeri!

Luka. Očetje! . . Svetniki! . . Vode!

Smirnov. Streljajva se!

Popova. Če imate zdrave pesti in volovski vrat, pa si mislite, da se vas bojim? A? Burbon!

Smirnov. K barjeri! Jaz nikomur ne dovoljujem žaliti me ter se nočem ozirati na to, da ste vi ženska, slaba stvarica!

Popova (trudeča se, prekričati ga). Medved! Medved! Medved!

Smirnov. Čas je otresti se končno predsodka, da so samo moški dolžni dati zadoščenje. Ravnopravnost je ravnopravnost, zlodej jo vzemi! K barjeri!

Popova. Vi se hočete streljati? Izvolite!

Smirnov, Takoj!

Popova. V tej minuti. Mož mi je ostavil samokrese ... Takoj jih prinesem semkaj . . . (urno gre, pa se vrne). S kakšnim veseljem vam poženem kroglo v vašo medvedjo glavo! Zlodej vas vzemi (odide).

Smirnov. Ustrelim jo kakor pišče! Jaz nisem nikak pobalin, niti sentimentalno ščene; jaz ne poznam slabotnih bitij!

Luka. Moj rojstni oče! . . (poklekne na kolena). Stori mi to ljubav, prizanesi vsaj meni, starcu, ter pojdi od tod! Prestrašil si me na smrt, pa še streljati se hočeš!

Smirnov (ne poslušajoč ga). Streljati se — vidite, to je tudi ravnopravnost, emancipacija! V tem sta oba spola enaka! Jaz jo

ustrelim iz principa! Toda kakšna ženska je to! (porogljivo). »Zlodej vas vzemi! — Poženem vam kroglo v medvedjo bučo« . . . Kakšna? Vsa je zardela, in oči so se ji lesketale . . . Ona je sprejela poziv. Častna beseda, prvič v svojem življenju sem doživel kaj takšnega...

Luka. Oče, odidi! Hvaležen ti bodem na veke!

Smirnov. To je ženska! Sedaj to spoznam. Pravcata ženska! Nikaka kiselinka niti mehkužnica, marveč ogenj, smodnik, raketa! Celo bridko mi je, ubiti jo!

Luka (joka). Rojstni oče, odidi!

Smirnov. Ona mi je v resnici všeč! V resnici! Čeprav ima jamice na licu, mi je vendar všeč! Pripravljen sem celo odpustiti ji dolg . . . tudi jeza me je prešla . . . Čudovita ženska!

X.

Prejšnja in Popova.

Popova (vnide s samokresi). Tukaj sta samokresa. Toda predno se greva streljat, mi izvolite pokazati, kako je treba streljati . . . Jaz še nikdar v svojem življenju nisem imela v rokah samokresa.

Luka. Gospod, reši in usmili se nas! . . Pojdem ter poiščem vrtnarja in kočijaža . . . Odkod je prišla ta nesreča na našo glavo . . . (odide).

Smirnov (ogledujoč samokrese). Veste, na svetu je več vrst samokresov . . . So nekaki nalašč za dvoboj prirejeni samokresi Mortimera, na kapseljne. Vaša samokresa sta izdelana po sistemu Smita in Bessona, za trikraten strel, z ekstraktorjem in s centralnim vžigom . . . Izvrstna samokresa! Takšni se prodajejo par najmanj po 90 rubljev . . . Držati je treba revolver tako . . . (na stran). Oči, oči! Zapaljiva ženska!

Popova. Tako?

Smirnov. Da, tako . . . Nato dvignete petelina . . . Evo, tako se meri . . . Glavo nagnete nekoliko nazaj! Iztegnite roko, kakor je treba . . . Potem pa s tem-le prstom pritisnite ta jeziček — več ni treba ničesar . . . Poglavitno pravilo je: ne razvnemati se in pri merjenju se preveč ne žuriti . . . Potrudite se, da se vam ne zgane roka . . .

Popova. Dobro . . . V sobani je neprilično streljati se; pojdiva na sveži zrak.

Smirnov. Pojdiva! Samo to povem že naprej, da jaz ustrelim v zrak.

Popova. Tega je še manjkalo! Čemu?

Smirnov. Zato, ker . . . zato, ker . . . To je moja stvar, čemu!

Popova. Vi ste se zbali? Da? A-a-a-a! Ne, gospod, vi se ne izvijete! Izvolite iti za menoj! Jaz se ne pomirim poprej, dokler ne prestrelim vašega čela . . . evo tega čela, katero tako sovražim. Zbali ste se?

Smirnov. Da, zbal . . .

Popova. Lažete! Zakaj se nočete boriti?

Smirnov. Zato, ker mi vi . . . zelo ugajate.

Popova (zlobno se smehljaje). Jaz njemu ugajam? On si upa reči, da sem jaz njemu všeč! (pokaže na vrata). Morate!

Smirnov (molče odloži revolver, vzame čepico ter gre. Pri vratih obstane, pol minute zreta oba molče drug drugega. Nato on bojazljivo stopi k Popovi in reče). Poslušajte . . . Vi se še zmerom srdite? . . Jaz sem tudi vražje razjarjen, da ne vem, kako se naj primerno izrazim . . . Stvar tiči v tem, da, nu vidite, takšne vrste historija, da tako povem . . . (kriči). Nu, ali sem jaz kriv, da ste mi všeč? (Zagrabi za stolov naslanjač, stol zahrešči in se lomi). Zlodej vedi, kakšno krhko pohištvo imate! Vi ste mi všeč! Ali razumete! Jaz sem malone zaljubljen!

Popova. Pojdite od mene — jaz vas sovražim!

Smirnov. O Bog, kakšna ženska! Nikdar v svojem življenju še nisem videl kaj takega. Propadel sem! Poginjam! Zašel sem v past kakor miš!

Popova. Odidite proč, če ne, ustrelim!

Smirnov. Streljajte! Vi niti ne morete razumeti, kakšna sreča je zame, umreti pod pogledi teh čudnih oči, umreti od krogle iz revolverja, katerega drži ta mala, mehka ročica . . . Prišel sem ob pamet! Pomislite in odločite se takoj, kajti ako jaz odidem odtod, pa se nikdar več ne vidiva . . . Plemič sem, pošten človek, imam deset tisoč letnih dohodkov . . . zadenem s kroglo v zrak vrženo kopejko . . . imam izvrstne konje . . . Ali hočete biti moja žena?

Popova (razburjena, potrese revolver). Streljajva se! K barjeri!

Smirnov. Prišel sem ob pamet . . . Ničesar ne razumem . . . (kriči). Sluga, vode!

Popova (kriči). K barjeri!

Smirnov. Prišel sem ob pamet, zaljubil sem se kakor kak dečko, kakor bedak! (prime jo za roko, a ona zakriči od bolečin). Jaz vas ljubim! (pade na kolena). Ljubim vas, kakor še nikogar nisem ljubil. Dvanajst žensk sem zavrgel, devet pa jih je zavrglo mene, toda nobene nisem ljubil tako, kakor ljubim vas . . . Raztajal sem

se in postal enak kvasu . . . tu čakam na kolenih kakor bedak ter vam ponujam roko... Kar sram me je! Pet let nisem bil zaljubljen, zaklel sem se, da se to več ne zgodi, tu pa sem se zapičil kakor oje v tuj voz! Ponujam vam roko. Da ali ne? Nočete? Ni treba! (Vstane ter urno gre k vratom.)

Popova. Stojte! . .

Smirnov (obstane). Nu?

Popova. Ničesar, odidite . . . Sicer pa stojte . . . Ne, idite, odidite! Jaz vas sovražim! Ali ne . . . Ne odidite! Oh, ko bi vi vedeli, kako sem jaz zlobna, kako jezna! (vrže revolver na mizo). Kar prsti so mi otekli od te zoprnosti . . . (od jeze trga robec). Kaj še stojite? Odpravite se!

Smirnov. Srečno!

Popova. Da, da, odidite! . . (kriči). Kam greste? Stojte! . . Sicer pa idite! Oh, kako sem zlobna! Ne bližajte se mi, ne bližajte!

Smirnov (stopivši k njej). Kako sem hud na samega sebe! Zaljubil sem se kakor gimnazijalec, klečal na kolenih . . . Celo mravljinci mi gomaze po koži . . . (surovo). Jaz vas ljubim! Zelo mi je bilo treba zaljubiti se v vas! Jutri je treba plačati obresti, košnja sena se je pričela, tu pa vi . . . (Objame jo okrog pasu). Nikdar si ne odpustim tega . . .

Popova. Odidite proč! Proč roke! Jaz vas — sovražim! K barjeri! (dolg poljub).

XI.

Prejšnja, Luka s sekiro, vrtnar z grabljami, kočijaš z vilami in delavci s koli.

Luka (zagledavši poljubujoči se par). Očetje! (Odmor.)

Popova (pobesivši oči). Luka, povej ondi v hlevu, naj bi danes Tobi ne dali čisto nič ovsa . . .

(Zagrinjalo.)

(Prevedel *Peter Miklavec-Podravski.*)

Še enkrat . . .

Še enkrat obsijaj ljubó,
rumeno solnčece, goró,
potem pa nočne naj temine
zagrnejo dolí, planine!

Še enkrat sreča preših dni
pred dušnimi očmi zasij,
potem pa večne naj temine
zagrnejo željé, spomine!

Branko.

Štiristoletnica hrvaškega slovstva.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal dr. A. Musić, vseučiliški profesor v Zagrebu.

Hrvati se pripravljajo na praznovanje štiristoletnice svojega slovstva. Prvi je to misel sprožil profesor dr. Fr. Marković v »Vijencu« leta 1900. v članku »Djed i unuci« (str. 24.—26.). Tu on omenja, da bo leta 1901. štiristo let, odkar živi umetno slovstvo hrvaško, ali da se bližata tudi še druga dva jubileja: leta 1926. bo tisoč let, odkar je bil na Duvanjskem polju v Bosni Tomislav kronan za prvega kralja hrvaškega, a leta 1927. bo štiristo let, odkar so Hrvati v Cetinu v Dalmaciji izvolili za svojega kralja Ferdinanda I., odkar torej Hrvati imajo kralje iz habsburškega rodu. Marković je naredil tudi načrt, kako bi se vsi ti jubileji imeli praznovati. Toda za zdaj se je sprejel samo njegov predlog o praznovanju štiristoletnice hrvaškega slovstva. A sprejelo ga je mlado »Društvo hrvatskih književnika«, katero je odločilo v sporazumku z »Jugoslovansko akademijo«, »Matico hrvatsko«, »Društvom Sv. Jeronima« in »Hrvatskim pedagogičkim zborom« prirediti svečanost v Zagrebu meseca novembra t. l. Iz proglasa, ki ga je osrednji odbor te dni izdal, omenjam, da se bo svečanost vršila po tem-le razporedu: Sredi novembra se bodo povabili na svečanost v Zagreb vsi hrvaški pisatelji in prijatelji narodne prosvete. Ta strogo slovstvena spominska svečanost ima pa biti trojna: v društvu hrvaških pisateljev za pisatelje in njih goste; v hrvaškem narodnem gledišču za širje občinstvo in po vsem Hrvaškem za narod. V sporedu svečanosti bo najprej svečana seja, v kateri se bodo govorili svečani govori, recitirala prigodna pesem in čital spominski spis o štiristoletnem razvitku umetnega slovstva hrvaškega, a zraven tega deklamiral odlomek ene Marulićeve pesmi. Na svečani predstavi v gledišču se bo izvajala prigodna kantata, potem pa predstavljala prigodna igra, v kateri se bo prikazal prizor iz življenja pesnika Marulića. Čisti prihod glediške predstave je namenjen za Marulićev spomenik v Zagrebu. Drugi dan svečanosti je posvečen spominu Avgusta Šenoe. Odbor se hoče oddolžiti senci slavnega Zagrebčana Šenoe, ki je proslavil svoje rojstno mesto v krasnih svojih romanih. Potem bo izredni občni zbor »Društva hrvatskih pisateljev«, na katerem se bodo posvetovali po-

sebno o vprašanju občnega zbora hrvaških pisateljev. Da se pomen te svečanosti predoči tudi narodu, izda osrednji odbor svečan popularen spis, v katerem se bodo prikazale zasluge pesnika Marka Marulića in glavni momenti umetnega slovstva hrvaškega v teh štirih stoletjih. Čisti prihod tega spisa je namenjen tudi za Marulićev spomenik v Zagrebu. Na koncu svojega proglasa priporoča osrednji odbor vsem pevskim društvom hrvaškim, čitalnicam in drugim prosvetnim korporacijam, da v teku tega leta priredé javna čitanja in koncerte in da skrbe za to, da bi se ta svečanost v vseh večjih mestih dostojno manifestirala, posebno pa tako, da bi se postavljale spominske plošče hrvaškim prosvetiteljem.

Tako se bo v glavnih črtah letos praznovala ta redka spominska svečanost. Zdaj pa pojdimo za štiristo let nazaj v preteklost, v leto **1501**. Tega leta je Marulić dovršil svojo »Judito«. To se vidi iz tega, ker je posveto tega svojega dela (»počtovanomu u Isukrstu popu i prmanciru (primincerius) splickomu, gospodinu dom Dujmu Balistriliću, kumu svomu«) datiral tako-le: »Od rojen'ja Isukrstova u puti godišće prvo nakon tisuća i pet sat, na dvadeset i dva dni miseca aprila. U Splitu gradu.« Zato se življenje umetnega slovstva hrvaškega računa od tega leta, čeravno je »Judita« bila prvikrat natisnjena šele l. 1821. Sicer pa sam Marulić v omenjeni posveti pravi, da je to pesem zložil »po običaju naših začinjavac« t. j. pesnikov; tedaj je bilo pesnikov hrvaških že pred Marulićem; ali mi ne poznamo ne njih ne njih pesmi. Marulićeva »Judita« je prva ohranjena umetna pesem hrvaška. Zato je prav, da se po njej ravna jubilej slovstva hrvaškega. — Kdo pa je bil Marulić?

Zibka slovstva kakor tudi političnega življenja hrvaškega je tekla v Dalmaciji, na solncu italijanskega preporoda (renaissance). Marko Marulić se je porodil l. 1450. v Spletu. Sin plemenitega rodu in bogatih roditeljev je šel po navadi tistega časa v višje šole v Padovo, kjer se je pri glasovitih učiteljih učil posebno filozofije, poetike in retorike. Ko se je vrnil domov, pravijo, da je nekaj časa živel lahkomiselno; toda kmalu se je zavedel ter se je odrekel sveta pa svoje življenje posvetil samo pisanju knjig in pobožnemu razmišljanju. V svojem šestdesetem letu je šel celo v samostan sv. Petra v Gluhi dolini na otoku Šolti, ali črez dve leti se je vrnil zopet nazaj v Splet, kjer je tudi umrl l. 1524. v štiriinsedemdesetem letu svojega življenja.

Pisal je Marulić vrlo mnogo v verzih in v prozi, v hrvaškem in v latinskem jeziku. Po njegovih latinskih delih ga je poznala cela

zapadna Evropa. Naj omenim le najglavnejša! Njegov »Evangelistarium« je sestavljen po glavnih naukih sv. evangelija za pouk ljudem, kateri hočejo krepostno in sveto živeti. Razdeljen je na 7 knjig tako, da se v 1. govori o veri, v 2. in 3. o upanju, v 4.—7. o ljubezni. Delo je polno modrosti, morale in velike učenosti. Koliko se je cenilo, vidi se po tem, da je v sto letih doživelo sedem izdanj in da se je tudi na italijanski jezik prevelo. Italijanski prevoditelj (Silvan Razzi) imenuje Marulićev Evangelistar sveto knjigo in pravi, da je večkrat ne samo od navadnih, nego tudi od učenih ljudi slišal, da kolikorkoli so knjig čitali, nobena jih ni toliko izpodbudila na pošteno in pobožno življenje, kolikor ta Marulićeva, katera je kakor kaka božanska etika in zbornik vseh kreposti krščanskih. — Še večjo ceno je imelo Marulićevo delo »De institutione bene beateque vivendi« (nauk o dobrem in srečnem življenju), katero je v 16. in 17. stoletju doživelo do trideset izdanj po celi Evropi: v Italiji, na Francoskem, Nemškem, Švicarskem in Nizozemskem, italijanski prevod od l. 1569.—1609. pet izdanj, a prevelo se je tudi na nemški jezik (l. 1583.). Po vsebini je sorodno Evangelistariju, vendar je v moralnih naukih in historiških primerih bogatejše in obširnejše, čeravno nima več nego 6 knjig. S tem delom je Marulić pokazal, da zna ne samo sv. pismo starega in novega testamenta skoraj na pamet, nego da pozna tudi vse stare grške in latinske pisatelje, posebno pa cerkvene historike in pisatelje življenja svetnikov. Z velikim trudom je v njem zbral moralne nauke iz sv. pisma in iz vseh boljših pisateljev, ki so pred njim živeli in v grškem ali latinskem jeziku pisali, in zložil jih tako razumno, da bi se njegovo delo moglo imenovati enciklopedija naukov moralnega življenja (pravi J. Kukuljević). Sicer je pa Maruliću v populariziranju krščanskih naukov bilo vzor znano delo Tomaža Kempenskega »De imitatione Christi«. Tudi »Parabolae« (50) Marulićeve so bile zelo popularne in so se večkrat izdale. Še l. 1882. je izšel nov italijanski prevod Parabol v Genovi.[1]) Značajno je, da nobeno od omenjenih latinskih del Marulićevih ni našlo hrvaškega prevoditelja, gotovo zato, ker je vsak, kdor je znal ceniti Marulićevo didaktiko, znal tudi latinski. Pač pa je v naše dni ta sreča zadela Marulićevo delo »De humilitate et gloria Christi«. Prevedel ga je na hrvaški J. Cherubim Šegvić pod naslovom »Poniženi i uzvišeni Isus« (Zadar 1893).

[1]) Marulićeve Parabole so tako lepe in poučne, da bi dobro bilo, ko bi se v prevodu podale tudi slovenskemu narodu. To bi lahko storila na pr. »Družba sv. Mohorja«.

Razen bogoslovnih in moralno-filozofičnih del je Marulić v latinskem jeziku pisal tudi historična dela; n. pr. »Regum Dalmatiae et Croatiae gesta« (Dela dalmatinskih in hrvaških kraljev; prevod stare hrvaške kronike); »In eos qui beatum Hieronymum Italum esse contendunt« (Proti tistim, ki trdijo, da je sv. Jeronim bil Italijan); »Epistola ad Adrianum VI. pont. max. de calamitatibus occurrentibus et exhortatio ad communem omnium Christianorum unionem et pacem« (Pismo papežu Hadrijanu VI. o nadlogah in opomin na slogo in mir vseh kristjanov; Marulić opisuje nadloge, ki jih trpi Dalmacija od Turkov, in prosi papeža, da bi pomiril in zedinil krščanske narode in izpodbudil jih na vojsko proti Turkom); »Dialogus de laudibus Herculis« (Razgovor o slavnih delih Herkulovih; razgovarjata se pesnik in bogoslovec). Tudi zbirko latinskih napisov, ki jih je nabral po Italiji in v Solinu, je izdal Marulić. K vsemu temu prihaja pa še veliko število latinskih pesmi: elegij, himen, ôd, herojičnih pesmi, epigramov itd. Predmet jim je vzet navadno iz sv. pisma ali iz življenja svetnikov. Prave poezije ni mnogo v njih, pač pa zasložuje vsako hvalo klasična oblika in moralna vsebina. (O latinskih pesmih Marulićevih govori obširno M. Šrepel v »Nastavnem Vestniku« 1899. str. 346. in d.).

Še lepši od venca, ki ga je Maruliću splela krščanska Evropa za njegova latinska dela, je pa venec, s katerim ga je ovenčal njegov lastni narod za dela, ki mu jih je podal v njegovem jeziku in ž njimi vsadil drevo hrvaškega slovstva. Glavno hrvaško delo Marulićevo je epos »Judita«, katero je, kakor sem že poprej omenil, dovršil l. 1501., a izdal šele l. 1521. v Benetkah pod naslovom: »Libav Marka Marula Splićanina, u kom se uzdrži istorija svete udovice Judit u versih hrvacki složena, kako ona ubi vojvodu Oloferna po sridu vojske njegove i oslobodi puk izraelski od velike pogibili.« Druga izdaja je izšla že drugo leto (1522.) s slikami; potem sta izšli še dve izdaji (četrta l. 1628.); letos pa izide med knjigami »Matice hrvatske« sijajno jubilejsko izdanje, v katerem bodo tudi slike iz starih izdaj reproducirane. V svoji pesmi je Marulić pesniški obdelal znano biblijsko povest o junaški Juditi v šestih spevih. V glavnem se pesnik drži reda, ki mu ga podaje sveto pismo. V že omenjeni posveti dom Dujmu Balistriliću pravi, da je to historijo zvel v verzih »po običaju naših začinjavac i jošće po zakonu starih poet«. Za prvi izraz misli prof. M. Šrepel, najboljši poznavalec Marulića« v svoji razpravi »O

Maruliću«, ki jo je 5. junija čital v Jugoslovanski akademiji v slavo štiristoletnice Marulićeve »Judite«, — da se tiče metra, ker že v početku 15. stoletja nahajamo v Dubrovniku pesmice v šestercu, a Marulićev dvanajsterec je samo zveza dveh šestercev. Da se vidi, kako obliko ima Marulićeva »Judita«, navajam tukaj njen začetek:

»Dike ter hvalj*en'ja* presvetoj Jud*iti*,
smina nje stvor*en'ja* hoću govor*iti*;
za to ću mol*iti*, bože, tvoju sv*itlost*,
ne htij mi krat*iti* u tom punu m*ilost*.«

A za drugi izraz (»po zakonu starih poet«) misli Šrepel, da se tiče kompozicije in stila, v čemer Marulić posnema posebno Vergilija in Ovidija. Opis vojske in razne pripodobe v 1. spevu nas živo spominjajo Vergilijeve Eneide (in sicer njene druge polovice). Značilna je tudi amplifikacija misli, kakor jo nahajamo posebno v Ovidijevih delih. Jezik, ki ga je Marulić s svojo »Judito« vpeljal v slovstvo hrvaško, je njegovo materino narečje čakavsko. Šele, ko se je hrvaško slovstvo razvilo v Dubrovniku, zagospodovalo je v njem štokavsko narečje. Sicer pa v »Juditi« ne nahajamo mnogo poezije. Gotovo je pesniku oviral polet biblijski predmet in pa težki meter. Danes ima »Judita« le še historično vrednost. Ali da je ob svojem času bila popularna, dokazuje najbolj to, da je v dveh letih doživela dve izdaji.

Kar je o »Juditi« rečeno, velja tudi za drugi epos Marulićev, za »Suzano«, ki je pa ohranjena samo v rokopisu, kjer ima naslov: »Počinje historija od Susane hćere Helkije, a žene Joakimove. Ovo se zgodi u Babiloniji, budući tamo zaveden u sužanjstvo puk izraelski. Ovej verse složi Marko Marul Splićanin«. Sicer pa je Suzana krajša od Judite, ker ima samo 780 verzov, a Judita jih ima 2126.

Razen teh pesmi je izdal I. Kukuljević v 1. zv. akademijskega zbornika »Stari pisci hrvatski« še mnogo drugih kot Marulićeve. Med njimi so pesmi poučne in nravstvene, duhovne in bogoljubne, šaljivo-satirične ali pokladnice in smešnice (tal. Farse, nem. Fastnachtsspiele), prikazanja (tal. Rappresentazioni, nem. Geistliche Schauspiele). Ali za mnoge od teh samo v rokopisu ohranjenih pesmi ni gotovo, če so res Marulićeve. Gotovo je pa njegov prevod znanega zbornika »Disticha moralia Catonis« pod naslovom: »Stumačen'je Kata«. Prevod je svoboden. Marulić tudi tu rad amplificira misli originala; zraven pa gleda moralne nauke postaviti na krščansko podlago (gl. Fr. Maixnera v Radu Jugoslov. akademije knj. 74.).

Izmed prozaičnih hrvaških del, ki se smatrajo za Marulićeva, je gotovo njegovo samo to-le (ohranjeno v rokopisu): »Knjige Ivana Gersona kancilira pariškoga Od naslidovanja Isukrstova i od pogrjenja taščin segasvitnjih«. To je prevod glasovitega dela Tomaža Kempenskega »De imitatione Christi«, katero je Marulić imel za Gersonovo, toda danes ga kritika smatra za Tomaževo. Marulić ga je prevel že l. 1500., kakor je zapisano na koncu rokopisa, tedaj še predno je spisal svojo »Judito«. Pa že to, da je ravno to delo šel prevajat, je značilno za smer slovstvenega delovanja Marulićevega.

Seme, ki ga je Marulić pred 400 leti posejal, obrodilo je obilno sadu. V tej dolgi vrsti let je hrvaško slovstvo napredovalo neprenehoma, čeravno se mu je središče večkrat menjavalo po tem, kakor je osvajalo posamezne dežele hrvaške. Najprej je cvelo v Dalmaciji, potem v Bosni, potem v Slavoniji, potem v pravi Hrvaški. Nazadnje se je ustavilo v duševnem središču celega naroda, v Zagrebu, kjer so se vsi posamezni žarki, ki so ga dotlej oživljali, zlili v jarko solnce, ki ga je probudilo na novo življenje. Danes štejejo že vse vrste slovstva med Hrvati odličnih zastopnikov. In če se Hrvat o štiristoletnem jubileju svojega slovstva ozre v preteklost, mu ni treba biti v skrbi za prihodnjost. Večno pa bo hranil hvaležen spomin začetniku svojega slovstva, Marku Maruliću, in s ponosom ga bo navdajala misel, da je to bil eden najodličnejših mož svojega časa. Tako se bo izpolnilo, kar je l. 1536. o njem pel Peter Zoranić:

»Blažen i slovući biti će njega glas,
dokole živući bude hrvatski stas.
Njegova poja slas i složenja hitrost
uzdržati će vlas, dokol sunčja svitlost
bude obhodit svit vas dileć svu kripost«.

Iz popotnega dnevnika.

1. Velikanoč med beneškimi Slovenci.

Sv. Peter Slovenov.

Vsi travniki in vsi vrtovi
že zelenijo in cvetó . . .
Velikonoč pojó zvonovi,
pomladno se smehljá nebó.

Ljudjé prijazni in veseli
pozdravljajo me tod gredoč. —
Obleko pražnjo so odeli,
saj danes je velikanoč!

In mehki solnčni soj trepeče,
poljubljajoč dolinski kraj . . .
Čar poezije, tihe sreče
razliva se črez ves ta raj . . .

Velikanoč . . . Vstajenja slavi
zares pojó zvonovi tí?
Ah, nekaj v duše dnu mi pravi,
da na pogreb takó zvoní . . .

Počasi, tiho do gomile
mrliča nekega nesó . . .
Da grob bi vsaj mu okrasile,
cvetlice tod povsod cvetó . . .

---

2. Jutro na lagunah.

Med Gradežem in Oglejem.

Vse tiho kroginkrog . . . Laguna spava . . .
Oj, kakor daleč segajo očí,
pred mano morje mirno mi leží . . .
Ko bela čajka ladja naša plava . . .

Polglasno ribiči še govorijo.
In vmes pokaže kdo molčé črez krov,
češ, tam-le vselej je obilna ribja lov.
Da ne vzbudé lagune, se bojijo . . .

Prozorna tenka megla jo pokriva,
odeva ko nevestin jo ovoj;
pod njim obraz laguna skriva svoj
in sanje jútranje čarobne sniva.

Od nekod vetrič svež mi rahlo piha . . .
In slastno srkam vase duh solí,
živahneje po žilah polje kri,
in grud svobodneje se širi, diha.

Vse tiho . . . Tam z otoka, iz goščave
zdaj vzletel je povodnji ptič nekak.
Kričeč vznemiril le za hip je zrak,
in zginil spet je nekam tja v daljave.

Aj, kaj tako gorí tam na obzorju!
Izza valov krvav se dviga žar;
po neizmerni plani mu odsev trepeče . . .
Izkópan vstaje dneva svetli car . . .
Kakó se zlata krona mu leskeče,
a on zre zmagovit po sinjem morju . . .

---

3. Noč ob morju.

Gradež.

Noč . . . Na nebu tu, tam kaka zvezda gorí . . .
Vse molčí . . . Samo morje pred mano šumí . . .
Širi tiha se temna daljava.
Samo morje nemirno ne spava?
Kaj je tam iz mrakú zažarelo zdaj to?
Vzplamenelo je nekaj, se vnelo . . .
Kak Ciklop li odprl je tam svoje oko?
Spet ugasnilo je, potemnelo . . .

A tam lučka pomiče se preko valov . . .
Že izginila je za obzorje . . .
To nemara povrača se ladja domov —
kam, to veš le neskončno ti morje!

Vse molčí . . . Le tí morje pred mano šumiš.
Samo ti še ne spavaš, le ti še bediš . . .
Prsi dvigajo se ti mogočne,
sred tišine ti sôpejo nočne.
Bolj in bolj se razširja velika ti grud . . .
Kak razganja osrčje skrivnosten ti čut?
Kaka strast ti valove peneče
na pobrežje zaganja in meče?
Samo s sabo šepečeš, ko rahlo šumiš?
In sedaj kakor grom mi bučiš in grmiš . . .
Zdaj toguješ, po nečem žaluješ . . .
Mar i tebe premagala bajna je noč,
sen čarobni zapredel te v svojo je moč,
in zato tak ječiš in vzdihuješ?
Oj, o čem pač v ponočnem zdaj sanjaš ti snu?
Mar o zlatih zakladih, ki skriti na dnu
ti že veke ležé zakopani
in le tebi so samemu znani?
Al o daljnih deželah ti sanja srcé,
ki poljubljajo tvoje sedaj jih vodé,
o bregovih zelenih, cvetočih,
o obalah peščenih in vročih?
Palme vztočne, visoke li gledaš sedaj,
ali severni brezov se sanja ti gaj?
Slišiš ribičev severnih tožni li spev
in njih pesmi med fjordi otožni odmev?
Parobrode li zreš velikane,
zreš v oklepih jeklenih Titane nocoj,
ki razjarjeni v divji sopihajo boj
izza luke tam skrite, neznane? . .
Kaj zastokalo spet si bolestno takó?
Se li ladja potaplja v globoko ti dno?
Vidiš zdaj-le popotnike plašne,
slišiš krike obupne in strašne? . .
Ah, kaj mar ti ponočni ta san!

In kaj mar ti vsa ta spremenljivost,
in kaj briga te nična minljivost,
neizmerni in večni ti moj ocean!

Šúmi, pevaj mi himno prekrasno,
himno sveto o večnosti glasno!
Kakšna godba v teh zvokih je tvojih in moč!
Ah, poslušal očaran bi celo to noč!

---

4. Pred spomenikom Mickiewicza.

Varšava.

Napósled! . . . Mislil sem že res,
da kraljev poljskih ni v Varšavi...
A tukaj pred menoj stojí
iz brona vlit kralj jeden pravi!

Kralj-pesnik Adam, z mečem pač
v boj vodil nisi ti junakov,
a z liroj zapovedoval
ti srcem svojih si rojakov.

Kdarkoli z zlatih tvojih strun
je pesem nova zazvenela,
za dom, za svetli ideal
je milijone duš razvnela.

In pred pesniški prestol tvoj
neštete vrele so armade,
poslušat te, a ti si pel
nesmrtne svoje jim balade . . .

Tod mimo tebe dan hrušči,
vse peha nekam in drví se . . .
V življenja zreš kalejdoskop,
ki pisan pred teboj vrti se.

Ti mirno, kralj-poet, stojiš,
in noga tvoja se ne gane . . .
I pesem tvoja, dobro veš,
ne mine nikdar, a ostane . . .

---

5. Ukrajinska step.

Step ti ukrajinska, širna, tiha plan!
Tu ležiš na solncu kakor božja dlan.

In po stepi vlak naš kakor črv se vije . . .
Gledam . . . Kje pogled moj tod si naj počije?

Kamorkoli željno ozre se okó —
le ravnina sama in nad njoj nebó

ko azurni šator večni se razpenja . . .
Step ti nedogledna, kje ti meja jenja?

Zgrudim se, zadremljem . . . Vlak polzí, polzí . . .
Leze li v neskončnost? V sanjah se mi zdi . . .

Vzdramim se, pogledam: ista pokrajina,
ista step široka, ista še ravnina!

Kroginkrog vse tiho . . . Kje je kak kazak,
ki bi vranca jahal mi črez plan junak?

Ni nikjer je žive točke na obzorju.
Vse je mrtvo kakor na brezbrežnem morju . . .

Vlak enakomerno kakor gad polzí . . .
Je li se premaknil že za tri pedí?

Hej, Mazepa, kje si vojskovodja slavni?
Zberi četo svojo pred menoj na ravni!

Ni nikjer Mazepe — le naš parostroj
puha in zapušča dim siv za seboj.

Glej! V daljavi tam-le zdaj se nekaj giblje!
Ko pošast velika se fantastno ziblje . . .

Mlin tam krila svoja kvišku mi molí,
a počasi veter stepni jih vrtí . . .

Dviga se in pada tam za krilom krilo . . .
Na obzorju vidim čudno to strašilo.

Gledam ga in gledam . . . Moti me okó!
Ni to mlin na veter — stepni duh je to!

Stepni duh sam roke svoje tam vzdiguje . . .
Dolgčas je i njemu, na pomoč vzdihuje . . .

---

6. V cerkvi »Krista Spasitelja«.

Moskvá.

Sred morja lučij, sred kadíl oblakov
vzdiguje zlati se ikonostas. —
»Gospodi, pomiluj! . .« zapel slovesno
in sveto himno je globoki bas.

»Gospodi . . .« in zdaj tiše, zdaj glasneje
oglaša pevcev se številni zbor;
pod kupolo visoko plava pesem,
in s pesmijo se vzpenja v raj sabór.[1])

Odkod so grla tá in tí glasovi?
Mar kerubi takó lepó pojo?
Zakaj tako objemajo mi dušo?
Zakaj začarali so mi uhó?

Ko strun srebrnih mehka melodija
zdaj boža mi in ziblje srce spev,
a zdaj narašča kakor slap mogočni,
in kakor groma ori se odmev.

In duša koplje mi se v teh glasovih,
očiščena je grehov vseh mi spet;
veruje, upa, ljubi, moli z vami,
korál veliki peva z vami vred . . .

A ti mužík, ki klanjaš se in križaš,
veš li, kdo pevci so pobožni tí?
Ti pevci tvoji zapodili z mečem
Tatarja so iz Kremlja njega dnij.

Pred pevci temi bežal z vaših stepij
ponižani je smeli Korsičán;
in v Šipki krvaveli tí so pevci —
in rešen bil balkanski je Slovan . . .

»Gospodi, pomiluj! . .« Koral se ori,
močneje in močneje peva bas . . .
Sred morja lučij, sred kadil oblakov
leskeče zlati se ikonostas.

A. Aškerc.

[1]) соборъ = sabór = cerkev.

Voditelji kitajskega duševnega življenja.

Za »Ljubljanski Zvon« napisal Přemysl Hájek (Berlin).

(Nadaljevanje.)

II. Meng-tsï.

burnih časih, ki so nastali po Konfucijevi smrti, so prišli njegovi nauki ob vso veljavo. Zmotnje so se zagnezdile tako na vladarskih prestolih kakor tudi v kitajski filozofiji. Pustolovci so prišli do vlade, pustolovci so razširjali svoje ekscentrične nauke ter izpodkopavali Konfucijevo avtoriteto. Pa v tej dobi se je narodil velikega misleca dostojni in krepki bojevnik Meng-tsï, ki je iznova dvignil zastavo mojstrovih naukov, jo branil proti napadovalcem in jo tudi ubranil.

Meng-tsï (latinizovano Mencius) se je rodil leta 371. pr. Kr. kot potomec ene izmed onih treh knežjih rodbin, ki so se za Konfucija v Lu borile za nadvlado, takrat (ko se je Meng-tsï rodil) pa so bile obubožale.

Očeta je izgubil kmalu, in vzgojo otroka je prevzela mati Čang, ki v spominu kitajskega naroda še sedaj živi kot vzor matere. Prejemši od nje dobro predizobrazbo, se je vdal študiju starih knjig — zlasti s Knjigo pesmi in s Knjigo zgodovinskih izvestij se je baje marljivo pečal — se oklenil z vso dušo Konfucijevih naukov ter se odločil, braniti jih proti novim ukom.

Vse njegovo nadaljnje življenje je takorekoč kopija življenja mojstrovega. Kmalu je začel tudi sam nastopati kot učitelj in je zbral okrog sebe množico učencev, ki so ga bržkone gmotno podpirali. Ko je pa prekoračil štirideseto leto, se je odpotil kakor Konfucij v sosednje dežele, da bi pridobil tamošnjega vladarja za uresničenje svojih filozofsko-političnih idej.

Politične razmere na Kitajskem so bile v oni dobi zelo klavrne. Cesar je bil le senca vladarja in, posamezni knezi, ovladovani od slabih svetovalcev, so živeli v večnem medsebojnem prepiru. Čisto naravno torej, da je Meng-tsïjevo delovanje zadelo na nepremagljive ovire, in da njegov trud ni dosegel namena. Končno po dolgem brezuspešnem blodenju se je vrnil, varan v svojih nadejah, leta 309. v Lu, kjer je

živel še 20 let, in se posvetil v krogu svojih prijateljev in učencev spisovanju svojega dela.[1])

Umrl je leta 289. pr. Kr., pozabljen od vseh, razen najbližjih znancev. Leta 135. so ga kitajski učenjaki uvrstili med klasike in mu odkazali prvo mesto za Konfucijem. Toda šele črez 1300 let je bil javno priznan in mu je bilo določeno dostojno mesto v Konfucijevih templjih. Danes je Meng-tsï ljubljenec kitajskega naroda. Že mali otroci se ga uče na pamet v šolah, tako da so njegovi nauki prešli Kitajcem v meso in kri, in da so njih politični nazori pravzaprav nazori Meng-tsïjevi.

Kar se tiče vsebine in obsega Meng-tsïjevega učenja, je Meng-tsï s Konfucijem precej v takem razmerju kakor Platon k Sokratu. Meng-tsï je ortodoksni učenec Konfucija, pa njegova filozofija je sistematičnejša in obsežnejša nego mojstrova in tudi bojevitejša — ker namerjena proti nekonfucijanskim filozofom, skeptikom, cinikom in socialistom.

Ker je glavno človek v svojem razmerju do človeške družbe (države) predmet te filozofije, se lahko reče, da je to nauk o državi (Staatsweisheit, political philosophy), zgrajen na etičnih principih, katerih filozofski temelj je nauk o človeški naravi.

Po Meng-tsïju imajo vsi ljudje isto naravo (Wesensnatur): »Vse stvari iste vrste so si med seboj podobne, zakaj naj bi torej dvomili o tem glede človeka«. In nadalje pojasnjuje: »Kaj imajo torej vsa srca skupnega? So to ideje in pravičnost«. Svetniki (svetnik = ideal človeka) se razlikujejo od drugih ljudi le po tem, da ono »skupno« prej pojmijo. Narava človeka se pojavlja v njegovem srcu (= duši), ki je središče duševnega življenja. Vsi ljudje imajo usmiljeno (sočutno), sramežljivo, rahločutno in vestno srce, (the feeling of commiseration, the f. of shame and dislike, the f. of modesty and complaisance, the feeling of approving and disapproving); kdor ga nima, ta po Meng-tsïju ni človek. To so temelji moralnih čutov, kajti »srce

[1]) Knjiga Meng-tsïjeva, po avtorju imenovana Meng-tsï, je najbolje prevedena na angleški jezik: The Chinese Classics with a transl. etc. by James Legge. Vol. II. The Works of Mencius. Hongkong-London 1861; 2. izdaja Oxford, Clarendon Press 1895. Na francoski jezik je preložena v: Confucius et Mencius Les quatre Livres de philosophie morale et politique de la Chine, traduits par M. G. Pauthier. Paris, Charpentier 1862. Na nemški jezik je preložen največji del Meng-tsïja v: Ernst Faber, Eine Staatslehre auf ethischer Grundlage oder Lehrbegriff des chinesischen Philosophen Mencius. Elberfeld 1877. Poslednje je prevedeno tudi na angleščino od A. B. Hutchinsona pod naslovom »The Mind of Mencius or etc.« London. Trübner & Co. 1882.

usmiljenosti (sočutnosti) je kal humanitete, srce sramežljivosti kal dostojnosti in srce vestnosti kal modrosti.« Da si iz teh kali vzgojimo kreposti, moramo čuvati srce »želja po uživanju zunanjih stvari« in se izobraževati. In cilj tega izobraževanja ni nič drugega kakor samospoznanje. »Namen študija in preiskovanja ne obstoji v ničemer drugem, kakor edino le v tem, da iščemo svoje zablodelo srce«.

Meng-tsï se ne zadovoljuje samo s preiskovanjem človeške duše, ampak gre dalje in opazuje razmerje človeka do Neba (t'ien). Kakor je Nebo vzrok vseh vzrokov, tako izhajajo tudi duševne zmožnosti iz njega, ono plačuje dobro in kaznuje zlo. Svoje dolžnosti do Neba izpolnjuje človek, če »kroti svoje srce in vzgaja svojo naravo«. A »kdor je spoznal svoje srce, pozna svoje bistvo; poznaš li bistvo, poznaš tudi Nebo«. Do te velike ideje sta dospela skoro v isti dobi na tako oddaljenih krajih zemlje dva filozofa, sinova čisto različnih plemen: Grk Sokrat na Zapadu in Kitajec Meng-tsï na Vzhodu.

Vesoljní svet je po nazorih Meng-tsïjevih urejevan po enotnem, splošnem, generalnem zakonu, imenovanem tao. Glede na človeka pojavlja se »tao« posebno v štirih temeljnih krepostih: modrosti, humanosti, pravičnosti in nravnosti (moralnosti) ter v petih človeških razmerjih: očeta in otrok, moža in žene, bratov in prijateljev, vladarja in ministrov (uradnikov).

Obseg m o d r o s t i je uresničevanje humanitete in pravice. Ni, da bi moralo in tüdi ne sme biti to golo mnogoznanje (Vielwisserei), modrost je v svojem obsegu lahko omejena in ima lahko za svoj cilj le najbližje stvari »Celó modrost Yao-va in Sun'ova ni obsegala vseh stvari, temveč je šla pred vsem na to, po čemer nimamo najprej stremeti«. Prava modrost je torej vedno praktičnega značaja.

H u m a n o s t je branil Meng-tsï proti takrat razširjevanim naukom sensualizma in socializma: »Pri sensualizmu se vrti vse okrog »jaz«-a, tu se ne priznava nobenega drugega gospoda (avtoritete), pri socializmu pa velja »splošna ljubezen«, tu prenehajo vse razlike, celo naravne.« Točne definicije pojma humanosti nam Meng-tsï ne podaje, loči jo pa strogo od sinovske pietete: »Plemenit človek ljubi kreature (stvarstvo), pa ne izvršuje proti njim humanitete, proti ljudstvu izvršuje humaniteto, pa ni do njega zaupljiv; zaupljiv je le do roditeljev, človekoljuben do ljudstva in ljubezniv do stvarstva.«

P r a v i č n o s t čisla Meng-tsï bolj nego življenje. Lepe so njegove besede: Rad jem ribe, pa tudi medvedje tace jem rad; če obojega

hkratu ne morem dobiti, pustim ribo in si vzamem medvedjo taco. — Življenje tudi ljubim in pravičnost tudi; če obojega hkratu ne morem dobiti, pustim življenje in si vzamem pravičnost. Življenje tudi spada k temu, česar si jaz želim, pa med tem, kar si jaz želim, so še večje stvari nego življenje, zato si ga (življenje) nočem pridobiti s podlostjo«.

Kar se tiče nravnosti (moralnosti) pravi Meng-tsï: »Kdor ima nrav (Sitte), časti druge«. Pa, dasi ji pripisuje veliko važnost, mu ni neznano, da je nrav lahko dobra ali slaba: »Nravi, ki je nenrav, pravičnosti, ki je nepravičnost, ne izvršuje velik človek«.

Nauk o človeških razmerjih je prevzel Meng-tsï od svojega mojstra Konfucija, zato ni treba posameznosti obširneje razlagati. Tem več je pa povedati o Meng-tsïjevem nauku o državi, kar tvori jedro njegovih ukov.

Namen države ni samo povzdignjenje gmotnega blagostanja državljanov, ampak tudi duševnega. »Ljudje imajo eno konsekvenco: zadostna hrana, topla obleka, udobno stanovanje brez (etične) izobrazbe jih približuje živini.« Najboljše izobraževanje ljudstva pa je dober vzgled najvišjih dostojanstvenikov države. »Če je vladar človekoljuben, je vsakdo človekoljuben, če je vladar pravičen, je vsakdo pravičen«. Izobrazba ljudstva je naravnost nujno potrebna za obstanek države: »Če država nima veliko gradov in trdnjav, obilo orožja in branil, ni to nikakšna nesreča; če si ni razširila polja in ne nakopičila blaga, ni to nikakšna škoda. Če pa višji nimajo moralnosti, nižji ne izobrazbe, pa se dvigne uporno ljudstvo, in polom ni daleč«.

Specijalno se vrši vzgoja v peteri smeri: »Plemenit človek poučuje na petero načinov: 1) na nekatere vpliva kakor pohleven dežek ob pravem času, 2) pri nekaterih izpopolnjuje kreposti, 3) pri nekaterih razvija zmožnosti do razcvita, 4) pri nekaterih odgovarja na vprašanja, 5) nekatere poplemenituje posebno.«

Država je mogočna, če je sama na sebi, po svojih členih, v moralni harmoniji močna. Potem je ne more razdejati zunanje nasilje: »Človek se mora najprej sam onečastiti, potem ga šele drugi, rodbina se mora najprej sama uničiti, potem jo šele drugi, država se mora najprej sama razmesariti, potem jo šele drugi«. Drugod zopet pravi: »Narod se ne obvaruje z obmejnimi nasipi, država se ne obrani s strmimi gorami in soteskami in si ne pridobi ugleda z orožjem. Kdor je moralni svetovni zakon (tao) našel, temu pomagajo mnogi, kdor ga pa je izgubil, temu jih pomaga malo.«

Vojski je Meng-tsï odločen nasprotnik (»Vojska je sploh zavrgljiva«) in zahteva politiko miru. Agresivna vojska mu ni nič drugega kakor pobijanje ljudi: »Če se bojujejo za zemljo, pokrivajo ubiti plano polje, če se bojujejo za mesto, napolnjujejo pobiti mesto. To ima v mislih rek: ‚deželo braniti, človeško kri piti‘ — zločin, za katerega je smrt še premila kazen. Dobre bojnike naj zadene najhujša kazen, takoj za temi one, ki vladarje aliirajo (za vojsko), nato pa one, ki povečujejo goličave in obremenjujejo ljudstvo z neobdelano deželo.«

Največje blagostanje države je sloga njegovih elementov, harmonija nižjih in višjih. Da se ta ohrani, morajo vsi živeti tako, da imajo ta princip pred očmi, kajti: »Če zgoraj ni nobenega ideala (tao) v svrho preskušnje, spodaj nobenega zakona v svrho spoštovanja, dvor ne veruje tau, rokodelec ne veruje meri, plemenitnik se pregrešuje zoper pravičnost, priprosti človek zoper kazenske zakone. Da se mesto (država) dalje vzdrži, je le srečen slučaj.«

(Konec prih.)

Kako je mrtev ta jesenski dan . . .

Kako je mrtev ta jesenski dan,
kako je prazna, tožna ta ravan!
Črez njo hrumeč viharji ne vihrajo,
črez njo šušteč zefirji ne pihljajo,
nad njo ne lomi v gromu se nebo,
nad njo ne sije solnčece ljubo.
Ah, solnce jasno, vihre črne spe,
in blede té megle srce moré . . .

In to življenje mrtvo se mi zdi.
Za uro ura leno se vrsti . . .
Nesreč viharji dni mi ne kalijo,
veselja žarki vanje ne žarijo.
Tišina . . . mir . . . Nad poljem vse molči . . .
Ni solnčnih žarkov, vihre, gromov ni.
Ah, solnce jasno, vihre črne spe,
in blede té megle srce moré . . .

Ivo Šorli.

Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek.

Spisal V. Bežek.

oja iz »Ljubljanskega Zvona« ponatisnjena razpravica o našem bodočem oficialnem pravopisu je izzvala dva krepka odgovora. Oče Stanislav Škrabec ji je privoščil »platnice« cele številke svojega »Cvetja« (XIX, 2); tudi v 3. številki istega letnika je menda nekaj trpkih besed izgovorjenih na mojo adreso, in konec številke je celo posvetil verzificirano, da ne rečem poetično satiro — žal, da je jezikoslovni lajik ne bo razumel brez učenega komentarja. Prof. dr. K. Štrekelj pa je počastil mojo brošurico v »Domu in Svetu« (Kritika in biblijografija, str. 572.—576.) z odgovorom, ki je nova priča njegove temperamentnosti. Izšla pa je prof. dr. K. Štreklja kritika tudi v ponatisku.

Menda bodo čitatelji le odobravali, da na »epitheta ornantia« obeh odgovorov, ki lete name in na moje somišljenike (»negodna gospoda«, »masa slabo poučenih učiteljev«, »psevdo-filologi«, »gigerli«, »ničevedci časnikarski«, »znanstvena laž in podtikanje«, »dr. Žveplo«, »ohola gentry«, »philoxera philologica«, »znanstveno sleparstvo« . . .) nič ne reagiram. Zavrniti pa moram vsekakor očitanje g. Škrabca, da »je moje stališče natorno na njemu nasprotni strani, zato ker so tam moji kolegi, moji predstojniki«. Da naši predstojniki »elanje« že mnogo let zahtevajo, o tem meni ni nič znano; baš narobe: ker je »Slovenski pravopis« bil naročen z višjega mesta in je izšel v c. kr. zalogi šolskih knjig, tedaj je verjetno, da so zanj na višjem mestu ugodne dispozicije; in v istini se čujejo glasovi, da se uradna potrditev samo zategadelj ni takoj izvršila, ker se je iz Ljubljane »nepričakovano zabliskalo in zagrmelo«, in baje da se odobritev dotlej ne izreče, dokler se ne pomirijo duhovi.[1])

[1]) Še hujši očitek je zadel pokojnega dr. Oblaka. O. Stanislav pravi, da bi bil jaz moral Oblaka nekoliko drugače razumeti, češ: »Oblakovi nazori tudi meni niso bili neznani. Njegov cilj je bila vseučiliška stolica in učenjaška slava; za naše knjižne slovenščine razvitek in napredek je bil hladan bis ans Herz hinan, torej seveda tudi za moje „reforme" . . . .« To je silno ostra obsodba! V obrambo pokojnikove časti, ki je ž njo hudo zadeta, bi bilo želeti, da se razveljavi ta obsodba s pristojne strani.

»In merito« je moj zagovor pač lehak. O. Škrabec kakor tudi g. dr. Štrekelj vztrajata v pravopisnem vprašanju oba na svojem zgodovinskem stališču, in ž njega udrihata po meni, ki stojim na bistveno drugem stališču. Morala bi me pobijati z mojega stališča, z mojimi načeli, ali pa dokazati, da je moje stališče krivo; le-tega pa nista storila. Boj z različnih stališč in z različnimi načeli pa je nezmiseln: contra principia negantes non est disputandum!

Jaz pa sem izkušal dokazati, in mislim, da sem tudi dokazal, da naš pravopis prav kakor nemški ni niti izključno fonetiški niti etimološki niti zgodovinski, nego da treba vpoštevati tudi četrti faktor: pravopisno rabo — usus — ter sem natančneje opredelil pojem pravopisne rabe. Zato sem žel samo roganje in ironijo. A s kritično analizo se moje opredelitve pojma pravopisne rabe nobeden obeh nasprotnikov niti dotaknil ni.

Je pač resnica: brezkončno jezično in peresno bojevanje nastane, ako nasprotniki z isto besedo spajajo različne pojme. In kako zelo se izpremeni vsebina, pojem iste besede v stoletjih in celo v desetletjih! Baš naš slučaj je tak. Vsa naša polemika — sodim — izvira odtod, ker si nismo edini glede pojma knjižnega jezika.

Velikanski korak stori narod, kadar stopi v politično življenje, ko se prizna njegovemu jeziku ravnopravnost ne samo v cerkvi, ampak tudi v šoli, v uradu, ko njegov jezik neha služiti samo potrebam vsakdanjega življenja ter se prične uporabljati tudi v vzvišene kulturne svrhe: na govorniškem in gledališkem odru, v sodni dvorani in v parlamentu ter v raznih narodnih in političnih zastopih. Priznati je treba, da se bistveno predrugači, če se narod dvigne na to stopinjo, tudi pojem knjižnega jezika njegovega; priznati je treba, da je tudi nam Slovencem knjižni jezik izza leta 1848., ko so nam jeli drobiti mrvice političnih pravic v uradu in šoli, celo drugo orodje nego nam je bil — recimo v 17., 18. in v prvi polovici 19. stoletja — v Rogerijevih, Basarjevih, Pohlinovih in drugih nabožnih in praktičnim svrham namenjenih knjigah in tudi v Vodnikovih in celo — križajte me! — v Prešernovih pesmih. Pred političnim osamosveščenjem narodovim je knjižni jezik posameznikom, ki stoje visoko nad maso narodovo, ugodno sredstvo za dosezanje posebnih, bodisi materialnih, bodisi tudi idealnih smotrov; verski moment igra tu prevažno ulogo. Prešeren je pel dovršene slovenske pesmi, a korespondiral je z Vrazom — nemško. Ko se je naš narod politično predramil in osamosvojil, šele tačas je postal naš knjižni jezik pravo duševno orodje, rabeč najpreje narodnim

voditeljem in izobražencem, pozneje pa vedno širšim masam, vzgojenim v ljudskih šolah, povsod ondu, kjer se je preje ščeperila tujščina.

A pri tem velikanskem koraku, ki ga napravi knjižni jezik, prestopajoč iz tesnih mej nabožnega in nizkopraktičnega slovstva na veliko poprišče praktične pismene in ustne rabe, v vseh onih slučajih socialnega in političnega življenja, kjer je preje gospodovala tujščina — pri tem orjaškem koraku, vprašam, ali ni celo naravno, niti ne more biti drugače, nego da si knjižni jezik pribavi obilico novih sredstev, besed, izrazov, fraz, ako naj povoljno ustreza mnogoterim novim nalogam. Množino novih sredstev si je morala torej pribaviti tudi knjižna slovenščina in si jih je tudi — pri onem prehodu iz knjige v življenje. Preporoda narodovega neizogibna posledica je bil preporod knjižnega jezika; obojni preporod je tako tesno spojen, da se drug brez drugega niti misliti ne da. Kdo bi torej hotel ali mogel primerjati knjižno slovenščino izza l. 1848. s knjižno slovenščino prejšnjih dob, pa naj bi obsegala še več stoletij nego jih?! A gg. Škrabec in Štrekelj merita obe po istem učenjaškem vatlu, popolnoma prezirajoč dejstva, ki niso bila samo realno-zgodovinskega, ampak takisto tudi jezikovno-zgodovinskega pomena.

Vpoštevajoč velikanski razloček med obema, se ne bojim izreči, da knjižnega jezika v ožjem zmislu pred l. 1848. res nismo imeli, pa naj mi tudi g. dr. Štrekelj očita, da napeljujem s to trditvijo vodo na mlin najhujših naših nasprotnikov. Sicer pa menim, da nam konstatovanje te resnice prav nič ne škodi; kajti ako oni, ki nam odrekajo in kratijo narodne pravice, ne bi imeli drugega orožja proti nam na razpolaganje, nam tudi ona pretveza ne bi nič škodovala. In tudi to se drznem izreči, da naše slovstvo, kolikor ga je absolutne, samoobsebne vrednosti, je skoro vse izza one male dobe po l. 1848., in še največ ga je izza še bolj majčkine dobe po l. 1870., in njega stvaritelji so z velike večine »gigerli«, dočim so vsi knjižni proizvodi onih dolgih 300 let komaj »en malo branja vredni« našim filologom.

A sedaj nastane prevažno vprašanje: Kdo je provzročil, pospešil in izvršil dvojni preporod našega naroda in našega knjižnega jezika? Kdo je le-temu pomagal vstati iz mrtvih knjig ter postati vsestranski sposobno sredstvo za ljuti boj, ki smo ga morali biti v dosego političnih in socialnih pravic? Mari naši slovničarji in »kranjski klasiki« tiste praktične vrste, kakršen je »pisar« v »Novi pisariji« Prešernovi, ki se jim je z nezmotljivim Kopitarjem vred zdela celo »Kranjska Čbelica« pregosposka, češ, da je kmetje ne bodo razumeli? Ali pa

dogaja neovržnim zgodovinskim resnicam naših jezikoslovcev, ki imajo usodo nesrečne Kasandre, da njih prorokovanja nihče ne mara poslušati — nego tiste izmišljenine so šle in še hodijo med narod, se čitajo dan na dan, in »po lastnosti, po kateri smo z opico v rodu,« so se jih poprijele pišoče mase, t. j. velika množica tistih Slovencev, ki pišejo zgolj iz potrebe, ne za zabavo in učenjaški šport, ali pa si s pisanjem celo služijo kruh, a se ne utegnejo baviti s slovniškimi teorijami niti nimajo samostojne sodbe o slovniških stvareh. Med »pišočimi masami« je res prebito malo našega »kmetiškega naroda«, ki do današnjega dne pri nas bore malo čita, a še manj piše in kvečjemu tako piše kakor korporal Godrnjavček imenitnega spomina, a del naroda so pa pišoče mase vendarle, dasiravno so se morda po bivanju v mestih in v ponemčenih šolah kolikor toliko izneverili pristni kmetiški govorici ter se na šolskih klopeh navzeli morda celo nekaj jezikovnih izmišljenin. In te pišoče mase — oj nesreča! — se nič ne brigajo za platnice »Cvetja z vertov sv. Frančiška« niti za pravopisne podlistke »Slovenčeve« in slede rajše — horribile auditu! — časnikarske ničevedce!

In te »pišoče mase« so akceptirale »bralca« po vzgledu časnikarskih ničevedcev, a ti zopet baje po Levstikovem priporočilu, kakor meni dr. K. Štrekelj, vkljub prigovorom Cigaletovim in Marnovim in pridržali so ga tudi potem, ko so odklonili večino drugih Levstikovih reformatorskih poskusov.

»Pišočim masam« se je pridružila seveda tudi masa »slabo poučenih« učiteljev. In ker je vzgoja vsega slovenskega rodu kolikor toliko v njih rokah, tedaj se ni čuditi, da je večina pišočega in beročega slovenstva na srce pritisnila bralca. — In pogubljivi vpliv »slabo poučenih učiteljev« na slovensko »gentry« in morda celo na kmetiško ljudstvo, vsaj glede pravopisa, je zlasti vzkipel izza l. 1870., ko je državni ljudskošolski zakon stopil v praktično veljavo z uredbo šol in pouka po ministrskem ukazu z dne 20. avgusta l. 1870. ter so se po njej presnavljale stare šole, ustanavljale nove in se je množila ž njimi vred masa slabo poučenih učiteljev. Dobrodejne posledice novega zakona niso izostale, med drugimi tudi silno naraščanje čitanju in pisanju veščih ljudi. Najboljši vidni dokaz za to naraščanje v nas Slovencih je nepričakovani razvoj našega časopisja izza l. 1880. Morda je po tem razmotrovanju tudi g. dr. Štreklju jasno, zakaj meni poleg l. 1848., ko se je jel naš narod politično in socialno probujati, velja zlasti l. 1870. kot mejnik one

dobe, v kateri je šele možno pri nas govoriti o kaki pravopisni rabi.

Sedaj pa, ko sta pojma pišočih mas in pravopisne rabe jasno opredeljena, se usojam vprašati: kaj znači nasproti pravopisni in (bodi takoj rečeno!) tudi pravorečni rabi zadnje, četudi še tako »majčkine« dobe izza l. 1870. oni starejši, četudi tristoletni pravopisni usus, ki je tak kakor strah, t. j. v sredi votel, a okolo kraja ga nič ni, ko so redke nabožne knjige čitali redki čitanja zmožni izvoljeniki, a ni slovenski pisal niti pisati znal nihče razen duhovnikov in redovnikov? O pravorečni rabi knjižnega jezika v onih tri sto letih pa celo ni, da bi govoril, ko se naš knjižni jezik nikjer ni govoril, ko se je gotovo celo v cerkvi razlegal samo dialekt.

Toda ne samo pri ustanavljanju današnjega knjižnega jezika in njega pravopisa so igrali »časnikarski ničevedci« in »psevdofilologi« ter njih »slepi privrženci« prevažno ulogo »na škodo resnice«, nego tudi pri ustanavljanju pravorečja. Ko so l. 1848. Slovenci z drugimi narodi vred jeli stopati na dan ter se trudili našemu jeziku izvojevati vsaj nekoliko ravnopravnosti povsod v javnem življenju, tedaj je postalo pereče tudi vprašanje o pravorečju. Da je treba za nastop v zbornicah, šolah, na govorniškem in gledališkem odru olikane govorice, ako se nočemo smešiti pred našimi nasprotniki, ki so nam vedno očitali, da je naš jezik samo za kmeta, to so naši ljudje živo čutili ter so jo za silo tudi takoj ustanovili. A trudeč se dokazati, da imamo tudi »gosposki« jezik, s katerim si upamo nastopiti kjerkoli, tudi v salonu, so morda res prekoračili semtertja meje ter se »spakovali«. »Extrema se tangunt«, in dočim so preje naši inteligentniki v olikani družbi govorili ali v narečju, pa le bolj poredko, za parado, da so kazali svoje rodoljubje — ali pa, kar je bilo bolj navadno, v nemščini — se je sedaj čulo po naših čitalnicah, v gledišču itd., včasi res neko afektirano, nenaravno, prisiljeno izgovarjanje in naglaševanje. Toda vsak ekstrem trpi samo nekaj časa, in tako se je tudi naša gosposka govorica sčasoma po praktični rabi otresla tistih spak ter ubrala in si utrdila neko srednjo pot, tako da je tudi v tem pogledu kolikortoliko utrjen ortoepski »gosposki« »usus«, in smeši se v olikani družbi tisti, ki misli, da sme in mora povsod tako govoriti, »wie ihm der Schnabel gewachsen ist«, češ, da se sicer spakuje. Tako je čisto naravski, zgodovinski nastala tista »spačena«, recte: olikana govorica, in tako »spačeno« govorico imajo vsi omikani narodi, seveda samo njih ohola »genty«, ki se o posebnih prilikah tudi »spačeno« oblači v salonsko opravo, v frak in klak in razne uniforme, a

kmetiški narod vsega tega spakovanja res nič ne pozna. — Vse to sem skoraj do pičice enako že zadnjič raztolmačil, a da moram sedaj zopet ponavljati, nisem sam kriv.

Celo drugače pa si je tolmačil postanek »spačene« govorice naše inteligencije Baudouin de Courtenay, in baš njegova duhovita razlaga je imponirala našim ljudem toliko, da so se tistega mnenja oklenili kakor kake dogme, in tudi v »Slovenskem pravopisu«, kakor smo že zadnjič omenili, straši dogma o »spakujoči«, »tuji«, »prisiljeni« govorici.

V »nekaterih opazkah ruskega profesorja«, ki jih je objavil Baudouin de Courtenay v »Soči« l. 1872. in 1873., se nahaja tudi ta-le pripomnja: »Ta prikazen, da se Slovenci tako radi poslužujejo drugih jezikov, dokazuje med drugim to, da, kakor potomki sužnjev, niso se še mogli odvaditi robote in hlapčevanja tujcem. — Saj celo nekateri vneti Slovanje med Slovenci sramujejo se svojega domačega slovenskega jezika, čislajo ga za »gmajn špraho«, ter, če le znajo, naprimer, po hrvatsko, rabijo v razgovoru hrvatski jezik. Če ga pa znajo premalo zato, da bi ga mogli svobodno rabiti, vsaj mešajo v svojo slovenščino mnoge hrvatske in druge inoslovanske besede, izraze in forme. Drugi pa, če ne delajo ne enega ne drugega, vsaj predelavajo po svoje slovenski jezik ter si sestavljajo svoj čisto osebni jezik. To se poteguje med drugim na te gospode, ki govorijo preveč »pravilno«, izrekaje vse, »kakor je zapisano«, na primer *l* na koncu besedi (rekel, delal, kozel, i. t. p.), na mesti česar navadna slovenščina ima *u* (rekeu, delau, kozeu i. t. p.).« [1])

Če bi bilo Baudouinovo domnevanje in tolmačenje utemeljeno, potem bi bili vsi kulturni narodi »potomki sužnjev«, kajti vsi njih olikanci se po šolah, glediščih itd. pačijo ali po Baudouvinovo »preveč pravilno« izrekajo. Sicer pa je Baudouin de Courtenay med tem časom menda že opustil svojo hipotezo o »potomkih sužnjev«, kajti v pismu do o. Stanislava Škrabca iz l. 1900. (gl. Cvetje, XVII. 12) pač še vedno vztraja pri svojem nazoru o »spakovanju«, toda sedaj ima zanj to »navlaščno« kvarjenje jezika »dekadentični« značaj.

Torej k zgoraj omenjenemu lepemu številu častnih priimkov lahko pridenemo nov epitheton ornans: Dekadenti! Čudno, da ga je prezrl g. dr. Štrekelj »Gigerl« in »dekadent«, kako se to lepo ujema! — .

---

[1]) Na str. 35. ponatiska iz »Soče«. (Gorica, 1873).

Iz Baudouinovega pisma navaja o. Stanislav na mestu rečenem tudi še ta-le stavek: »A ne da se vendar ovrèči, da tisti jezični dekadenti delajo mnogo škode in motijo naravne pojme«.

Grozno! »Naravno pojme motijo!« No, menda sam gospod Baudouin de Courtenay ne meni tako hudo, in izraz o motenju naravnih pojmov« je v naglici (v pismu!) napravljen in nekoliko pretiran. A oglejmo si škodo, ki jo dekadenti delajo, malo pobliže. Pred vsem je treba pomisliti — na kar sem že zadnjič opozoril — da »beseda ni konj«, da boji, ki jih bijemo nasprotniki in zaščitniki »Pravopisa«, so manj ali bolj le papirnati, in na razvoj naše narodne prosvete in blagovitosti stokrat močneje vpliva realna naša politika s svojimi uspehi in neuspehi nego vse naše črkarske pravde.

Vsa škoda, ki jo delajo dekadenti, razvijajoč po svojih, v našem razgovoru označenih nazorih knjižni jezik in njega izreko v šoli, gledališču itd., je pač ta: V novodobnem dekadentskem jeziku in njega ortoepiki se zabriše — to treba priznati — marsikatera finoča pristne narodne govorice in izreke, recimo, iz nevednosti in sistemoljubja — sit venio verbo!! — izenači se in zatre marsikatero tanko razločevanje glasov, akcentov, besednih oblik iz gole komodnosti ali krivim analogijam na ljubo; kujejo se često nerodno nove besede in rečenice na škodo pristnim domačim iz edinega vzroka, ker so le-te neznane itd. itd. Res je, da sta tako nastala knjižni jezik in njega izreka brezbarvna, po možnosti uniformirana, oropana vseh dialektičnih primesi, vseh tistih »častitljivih« starin, po katerih so baš narečja tako dragocene, neizčrpne zakladnice učenim lingvistom, a knjižni jezik in knjižna izreka sta jim neintresantna, nevredna opazovanja, kakor pitome rastline, požlahtnjeno sadno drevje in umetelno vzgojene rastline nič ne zanimajo učenih botanikov. Vse to je res; res je pa tudi, da šele po tisti brezbarvni knjižni obliki in izreki postane jezik toliko lahek in prozoren, da se ga je možno naučiti v šolah in celo iz knjig in to tudi tujcem in onim napol iznenarodelim domačinom, ki nimajo prilike občevati s priprostim, nepokvarjeno govorečim narodom. — Še l. 1895. je napisal g. ravnatelj Levec v životopisu Levstikovem te-le besede: »Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani tako razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz narodnih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljevati, še močneje, nego se čuti dandanes«. (Levstikovi zbrani spisi, V. 314.). Tisti knjižni razvitek, ki je Levcu na misli, s katerim se ponašajo drugi jeziki, a naš baje še ne, je baš ustvaritev in ustanovitev tistega

kmetiški narod vsega tega spakovanja res nič ne pozna. — Vse to sem skoraj do pičice enako že zadnjič raztolmačil, a da moram sedaj zopet ponavljati, nisem sam kriv.

Celo drugače pa si je tolmačil postanek »spačene« govorice naše inteligencije Baudouin de Courtenay, in baš njegova duhovita razlaga je imponirala našim ljudem toliko, da so se tistega mnenja oklenili kakor kake dogme, in tudi v »Slovenskem pravopisu«, kakor smo že zadnjič omenili, straši dogma o »spakujoči«, »tuji«, »prisiljeni« govorici.

V »nekaterih opazkah ruskega profesorja«, ki jih je objavil Baudouin de Courtenay v »Soči« l. 1872. in 1873., se nahaja tudi ta-le pripomnja: »Ta prikazen, da se Slovenci tako radi poslužujejo drugih jezikov, dokazuje med drugim to, da, kakor potomki sužnjev, niso se še mogli odvaditi robote in hlapčevanja tujcem. — Saj celo nekateri vneti Slovanje med Slovenci sramujejo se svojega domačega slovenskega jezika, čislajo ga za »gmajn špraho«, ter, če le znajo, naprimer, po hrvatsko, rabijo v razgovoru hrvatski jezik. Če ga pa znajo premalo zato, da bi ga mogli svobodno rabiti, vsaj mešajo v svojo slovenščino mnoge hrvatske in druge inoslovanske besede, izraze in forme. Drugi pa, če ne delajo ne enega ne drugega, vsaj predelavajo po svoje slovenski jezik ter si sestavljajo svoj čisto osebni jezik. To se poteguje med drugim na te gospode, ki govorijo preveč »pravilno«, izrekaje vse, »kakor je zapisano«, na primer *l* na koncu besedi (rekel, delal, kozel, i. t. p.), na mesti česar navadna slovenščina ima *u* (rekeu, delau, kozeu i. t. p.).« [1])

Če bi bilo Baudouinovo domnevanje in tolmačenje utemeljeno, potem bi bili vsi kulturni narodi »potomki sužnjev«, kajti vsi njih olikanci se po šolah, glediščih itd. pačijo ali po Baudouvinovo »preveč pravilno« izrekajo. Sicer pa je Baudouin de Courtenay med tem časom menda že opustil svojo hipotezo o »potomkih sužnjev«, kajti v pismu do o. Stanislava Škrabca iz l. 1900. (gl. Cvetje, XVII. 12) pač še vedno vztraja pri svojem nazoru o »spakovanju«, toda sedaj ima zanj to »navlaščno« kvarjenje jezika »dekadentični« značaj.

Torej k zgoraj omenjenemu lepemu številu častnih priimkov lahko pridenemo nov epitheton ornans: Dekadenti! Čudno, da ga je prezrl g. dr. Štrekelj »Gigerl« in »dekadent«, kako se to lepo ujema! —

---

[1]) Na str. 35. ponatiska iz »Soče«. (Gorica, 1873).

Iz Baudouinovega pisma navaja o. Stanislav na mestu rečenem tudi še ta-le stavek: »A ne da se vendar ovrèči, da tisti jezični dekadenti delajo mnogo škode in motijo naravne pojme«.

Grozno! »Naravno pojme motijo!« No, menda sam gospod Baudouin de Courtenay ne meni tako hudo, in izraz o motenju naravnih pojmov« je v naglici (v pismu!) napravljen in nekoliko pretiran. A oglejmo si škodo, ki jo dekadenti delajo, malo pobliže. Pred vsem je treba pomisliti — na kar sem že zadnjič opozoril — da »beseda ni konj«, da boji, ki jih bijemo nasprotniki in zaščitniki »Pravopisa«, so manj ali bolj le papirnati, in na razvoj naše narodne prosvete in blagovitosti stokrat močneje vpliva realna naša politika s svojimi uspehi in neuspehi nego vse naše črkarske pravde.

Vsa škoda, ki jo delajo dekadenti, razvijajoč po svojih, v našem razgovoru označenih nazorih knjižni jezik in njega izreko v šoli, gledališču itd., je pač ta: V novodobnem dekadentskem jeziku in njega ortoepiki se zabriše — to treba priznati — marsikatera finoča pristne narodne govorice in izreke, recimo, iz nevednosti in sistemoljubja — sit venio verbo!! — izenači se in zatre marsikatero tanko razločevanje glasov, akcentov, besednih oblik iz gole komodnosti ali krivim analogijam na ljubo; kujejo se često nerodno nove besede in rečenice na škodo pristnim domačim iz edinega vzroka, ker so le-te neznane itd. itd. Res je, da sta tako nastala knjižni jezik in njega izreka brezbarvna, po možnosti uniformirana, oropana vseh dialektičnih primesi, vseh tistih »častitljivih« starin, po katerih so baš narečja tako dragocene, neizčrpne zakladnice učenim lingvistom, a knjižni jezik in knjižna izreka sta jim neintresantna, nevredna opazovanja, kakor pitome rastline, požlahtnjeno sadno drevje in umetelno vzgojene rastline nič ne zanimajo učenih botanikov. Vse to je res; res je pa tudi, da šele po tisti brezbarvni knjižni obliki in izreki postane jezik toliko lahek in prozoren, da se ga je možno naučiti v šolah in celo iz knjig in to tudi tujcem in onim napol iznenarodelim domačinom, ki nimajo prilike občevati s priprostim, nepokvarjeno govorečim narodom. — Še l. 1895. je napisal g. ravnatelj Levec v životopisu Levstikovem te-le besede: »Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani tako razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz narodnih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljevati, še močneje, nego se čuti dandanes«. (Levstikovi zbrani spisi, V. 314.). Tisti knjižni razvitek, ki je Levcu na misli, s katerim se ponašajo drugi jeziki, a naš baje še ne, je baš ustvaritev in ustanovitev tistega

sicer brezbarvnega, zato pa tudi prozornega in za učenje netežavnega knjižnega jezika. Tako se tudi mi in drugi Nenemci v Avstriji učimo brezbarvne, obrušene nemščine; a kadar pridemo v dotiko z rojenim Nemcem kateregakoli narečja, šele čutimo, koliko nam še manjka do znanja pristne popolne nemščine; toda — kar je glavna reč — razumemo se in izhajamo s tisto šolsko nemščino povsod, koder bivajo Nemci. Le po tem načinu si razširijo jeziki svoj obseg in svoje območje; izgube sicer mnogo pristnosti in čistote, pa prekoračijo ozke meje prvotnega območja.

Ne da bi si domišljevali ali stremili za tem, da bi se slovenščina oblastno iztegovala preko svojih skromnih mej, in ne da bi se trudili tujcem olajšati učenje našega jezika s tisto lahkotno šolsko slovenščino, toda le-ta nam je vendarle potrebna, potrebna za vse one narodne, recimo, meščanske sloje, katerih rodoljubje je iskreno in trdna opora naši narodni organizaciji, a njih govorica je po dolgotrajnem vplivu nemščine še vedno dosti pokvarjena in pomanjkljiva. Zajemati naravnost iz narodovih ust premnogi naši rojaki po mestih in trgih poleg najboljše volje ne morejo, a tisto šolsko slovenščino si lahko prisvoje. Le na ta način je možno in se v istini že dogaja, da se nam pisatelji in pesniki rekrutirajo tudi iz »gosposkih« krogov, a ne samo iz kmetiškega naroda kakor nekdaj.

No, sedaj vemo, v čem obstoji vsa škoda, ki jo delajo jezični dekadenti. Prav primerno jo lahko označimo v podobi tako-le: Kakor umetnost vrtnarjeva nič ne more nahuditi večnim zakonom prirode, kakor pitome rastline nikdar ne bodo izpodrinile samoraščih dreves in zelišč, takisto knjižni jezik, četudi dekadentskega značaja, nič ne škodi naravnemu razvoju narečij; le-ta so in ostanejo takisto kakor prirodne rastline neizčrpni viri in predmeti jezikoslovne, oziroma prirodopisne vede.

(Konec prihodnjič.)

Utrinki.

Spisal Josip Kostanjevec.

V.

Mato.

Žvenket konjskih kopit se je razlegal v jasno pomladnje jutro. Po široki beli cesti so prijezdili na iskrih, ponosno stopajočih žrebcih trije vojaki. Žrebci so se semtertja vzpenjali kvišku ter grizli svetle uzde, okoli katerih so se držale bele pene. Spuščali so se nato zopet elegantno na svoje vitke noge ter hrskali v stran, kakor bi si hoteli ogledati ob cesti se razprostirajočo, ravnokar v pestre cvetove se odevajočo, bujno zaraslo livado. Nad trškimi hišami se je lahno vzdigoval sivkast dim ter zavijal vase visoke, rjave dimnike, da so se videli kakor resni, v težke misli uglobljeni filozofi. Nad bližnjo reko je še visela mlečnobela megla, a sproti se je trgala na velike kosme ter se vidno raztapljala v objemu vedno pohotnejših solnčnih žarkov, ki so se vsipali nanjo izza gore.

Ko so dospeli vojaki na široki prostor pred cerkvijo, so stopili s konj, a eden od njih je koračil z rožljajočimi ostrogami v tamkaj se nahajajočo občinsko pisarno.

Tačas sta se ostala dva razgovarjala.

»Beri tam-le oni napis, Mato,« je dejal prvi ter kazal na kamen nad cerkvenimi vrati. Vihal si je s prosto roko črne brčice pod nosom ter je bil videti fin in inteligenten dečko.

Mato pa je povesil pogled ter dejal žalostno:

»Lahko ti, brate Ivane, ki znaš brati! Lahko ti, da se norčuješ iz mene!«

»No, no, Mato — ne zameri! — Te mesece, ko ostanemo tukaj, bodeš imel priliko, da se naučiš brati!«

Mato je povzdignil svoj široki, ne baš duhoviti obraz, in v očesu se mu je zaiskrilo kakor nenaden blisk, ki se zasveti v temni noči.

»Aj, brate Ivane, to bi bil moj otec vesel! — Oh, moj otec, brate Ivane, ta je dečko!«

Dlesknil je z jezikom ter nadaljeval:

»Da, brate Ivane, moj otec bo tedaj sedel na onem nizkem stolu za pečjo in gledal me bo in vesel me bo. „Aj, kako znaš

lepo brati, Mato. Priden si bil, Mato," poreče, a jaz poskočim veselja in bral bom . . . bral . . .«

Razgovor je prenehal, žrebčarski vodnik se je vrnil. V hipu so bili vsi trije zopet v sedlu ter so jezdili počasi nekoliko ven iz trga na svojo postajo.

Mato je vzdignil glavo više nego prej, njegova duša se je kopala v blaženstvu, in mislil je le eno, mislil samo, kako bode otec vesel, ko bode on znal brati . . .

V nedeljo potem so sedeli vojaki v gostilnici. Mato je bil zelo redkobeseden in gledal je čemerno in kremžil svoj obraz v neprijazne gube, in videti je bil neumen, moj Bog, tako neumen, da je celo dekla gostilničarjeva postala na vratih ter ga opazovala z odprtimi usti.

Vtem je vstopil nov gost. Bil je trški učitelj Trebin. Vojaka Ivana je poznal že iz prejšnjega leta, zato je prisedel.

»Aló, Mato, tvoje skrbi je konec. Glej, tukaj ta gospod je učitelj in on te nauči brati,« vzkliknil je Ivan ter podrezal Mateja.

Mato se je zdramil ter pogledal Trebina. Nekako nezaupno je iztegnil roko proti njemu ter dejal:

»Ali res? — Koliko ti dam?«

»Nič,« je dejal osupel Trebin. Toda uvidel je takoj, da je pri tej stvari nekaj resnega, in nehote je pristavil:

»Da, učiti te hočem! Takoj jutri začneva!«

Mato je udaril veselo ob mizo ter poklical liter vina za zadnje novce, ki jih je pristradal. Te dni, kar je bil tukaj, je bil že obupal, da dobi koga, ki bi ga hotel učiti, a sanje, ki jih je bil sanjal oni dan, so mu še vedno brnele po glavi, in zato mu je bilo tako hudo, ko ni bilo od nikjer upanja, da se mu uresničijo. Ali sedaj! Hoj! . . otec moj! . .

Trebin je dobil na ta način jako pridnega učenca. Res ni bil nadarjen, njegova roka je bila okorna, njegova glava je mislila počasi, počasi, sprejemala težko, toda šlo je vendar. Mato ni šel nikamor; vsako prosto minuto je pričepel pri knjigi ter z listom papirja in svinčnikom v roki črtal debele, okorne črke. A Trebin ni imel še nikoli hvaležnejšega učenca! . .

Tam nekje v bližini je stanovalo mlado kmetiško dekle. Bilo je okroglih, rdečih lic in na vsakem licu je imelo ljubko, okroglo jamico, prirejeno nalašč za poljub. In te oči! Dvoje žarečih ogelcev! Mateja je vselej pogrelo okoli srca, ko jo je videl, kako je stopala po dvorišču, ko je slišal, kako je veselo in zvonko prepevala ob

lepih solnčnih jutrih. In prihajala mu je čestokrat čudna misel, misel, kako bi bilo lepo, ako bi imel zraven otca pri sebi še to stvarico... Ali tedaj je vselej energično stresel z glavo, kakor bi hotel reči: »Ne, prvo je otec in — branje!« In dosledno je zrl v abecednik in še hitreje črtal po papirju . . .

In bilo je zopet nekega dne, ko je stopal Trebin proti žrebčarski postaji. Po košatih vrhovih rogovilastih črešenj so črneli nebrojni plodovi, in okoli njih je cvrčala truma vrabcev ter se preletavala od veje do veje. Mimo njega so pohitevali otroci s košaricami sladkih črešenj, a s počrnelimi ustnicami od nepaznega zobanja.

Trebin je hotel dalje, veseleč se z Matejem ugodnega uspeha. Prav danes je hotel dokončati s poučevanjem. Mato je čital precej gladko in pisal tudi za silo . . .

Ko je stopil Trebin na dvorišče, ni bilo Mateja nikjer. Vselej ga je bil doslej pričakoval ter mu vesel prihitel nasproti. Toda danes ga ni bilo in ni bilo! Trebinu se je to čudno videlo, a stopal je dalje in prišel v hlev. Ozrl se je po nekoliko temnem prostoru in tako začul iz kota na dolenjem koncu neko hlipanje. Stopal je tja, a kolikor bolj se je bližal, toliko glasneje in grozneje se je čulo. Na svoji slamnjači pa je ležal Mato ter hlipal in stokal, da se mu je v krčih vilo močno njegovo telo. Trebin se je pripognil ter se ga dotaknil z roko. V tem hipu je zagledal ob slamnjači na kose raztrgani abecednik.

»Mato, Mato! — Za Boga, kaj ti je!« je klical Trebin ter se nagibal vedno bliže njega.

Mato ni čul. Iz njegovih prsi so silili vedno strašnejši, vedno žalostnejši glasovi.

»Mato, Mato!«

Šele zdaj se je Mato vzdignil. V njegovih licih ni bilo kapljice krvi, njegovi lasje so bili zmršeni, in brke so visele navzdol. Oko mu je bilo ugasnilo, in roke so mu bile omahnile, kakor bi ne bile njegove.

»Kaj ti je, Mato?«

In Mato se je zopet zgrudil na slamnjačo ter kriknil:

»Aj, brate, brate moj!» — Moj otec — ne bode — več — čul, kako — znam — brati . . . moj otec . . . je — umrl!«

In zarjovel je kakor ranjen lev . . .

Žrebci so s trdimi kopiti bili ob tla . . . po vzduhu se je razlegala vesela pesem lepe sosede. —

Noviji hrvatski pripovjedači.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao

Milan Marjanović.

staknuo sam već u ovom listu kako su našoj literaturi doniele osamdesete i devedesete godine obilna ploda, novog života, samostalnih pisaca i kako je u tom razdoblju literatura osvojila nova polja i dobila nove vidike i nove zadatke. Govorio sam na ovom mjestu već i o razvoju hrvatskog realizma u pripovjetci, kako ga markiraše prvaci našeg romana i pripovjesti: Kovačić, Gjalski, Kozarac i Leskovar. Ali osim ovih glavnih reprezentanata imade još dobar broj ostalih pripovjedača, koji čine onoj četvorici temelj, u kojima se je naš realizam možda još čišće (i ako ne umjetničkije) istaknuo nego u njima. Osim toga su ti pisci vrlo interesantni za naš i literarni i kulturno-društveni život i radi nekojih drugih stvari. Ovaj drugi, brojniji niz pisaca pripovjesti razlikuje se od onih reprezentanata ponajviše time što su donjekle specijaliste. Dočim su Kovačić, Gjalski i Leskovar, a u mnogom (osobito u novije doba) i Kozarac ostali općenitije pojave našega narodno-društvenoga života, ili da bude još tačnije rečeno, dočim su oni pojedinim pojavama i karakterima dali tipične crte i bavili se generalnijim problemima, ovi su ostali realiste odabrali specialne tipove ili krajeve ili slojeve za svoj studij. Neću ni malo da time kažem da su ti specialiste umjetnički slabiji od onih prvih, ima ih dapače koji i natkriljuju umjetničkom obradbom svojih sujeta nekoje od »predstavnika«. Studij ovih pisaca je isto tako interesantan, kao što je i važan uz studij predstavnika. Osim toga pokazuju ovi pisci toliku raznolikost i toliku udubljenost u svoje predmete, a ujedno i dobar opažalački dar, da sa stanovišta kulturno-socijalnoga postaje njihov rad velevažan.

U novijoj hrvatskoj pripovjetci opažamo kao temeljnu značajku — decentralizovanje, gotovo lokalizovanje. Taj sam pojav nastojao osvjetliti i ocjeniti drugdje (u ovogod. »Nadi«), a ovdje ću ga samo konstatirati. Gotovo svaki kraj ima svoga pripovjedača, koji iznaša najznačajnije pojave svoga kraja. Ali svima je ipak zajednička jedna crta: svi (gotovo bez iznimke) crtaju našu narodnu društvenu a ponajpače ekonomsku krizu. Svi crtaju kako naš čovjek patriarhalno odgojen pada u novim prilikama, koje donaša novo doba, i kako

im se naš čovjek ne može da pravo prilagodi. Ti pisci crtaju tu krizu nepristrano, ali oni većinom stoje na strani onoga, kojega prilike ruše, vezani uz njega vezama samilosti ili simpatije. Malo ih ima, koji crtaju »nove ljude« ili one koji nastoje da tu krizu prevladaju i zlo prebole. Osim toga je naš realizam znatan korak naprijed u tome, što je bacio ad akta one kojekakove šablonske i blijede grofove i barune, s kojima je operirala naša starija drama i pripovjetka. Noviji se pripovjedači bave gradjanskim i seljačkim stalešem. Ali i tu moramo učiniti neku razliku: dočim su se opisivači gradjanskog, srednjeg staleša emancipirali više manje od šablone, crtači sela i seljaka su mnogo trpili na folklorističkoj maniji, ali se nekoji znali i toj mani da otmu. Prema tome je naravno, da mora biti ta realistička pripovjest raznolika i bujna. Ima medju tim piscima artista, fiziognomista, psihologa, sociologa i didaktičara. I ako ne stoje svi ti pripovjedači bilo s kojega gledišta na jednakoj visini, ipak su svi važni, jer po njima više manje upaznajemo kolorit, prilike i tipove pojedínih krajeva, oni nadomješćuju donjekle sociološku literaturu, oni proučavaju ili iznašaju svoj okoliš, te nam pružaju više manje izpravnu i ako ne uvjek svestranu sliku našega narodnog života i raznih oblika u kojima se javlja naša novovjeka kriza. I u tome je najveća važnost našega realizma. Ali taj realizam nije hladan, nego pun čuvstva, nekako liričan, često sentimentalan, a pisci su gotovo uvjeke idealiste. I tako se tu spaja obično (ne uvjek) realistična (više manje) metoda sa idealnim tražbinama. Taj spoj, ili bolje reći taj sukob realnoga života sa idealizmom nazora na sviet u pisaca radja onom preosjećajnom melanholijom, u našoj literaturi tako značajnim pojavom. Nije to pesimizam, nego je to neka turobnost, bez titanizma, bez borbe, bez da se pretvori u aktivnost bilo koje ruke. I za to su sve naše pripovjetke u glavnom velike elegije. Suhih, objektivnih naturalista, verista ili »konsekventnih realista« nema u hrvatskoj literaturi ili ih ima samo djelomično. Pitanje umjetničke forme nije bilo u nas nikada tako akutno kao n. pr. u Njemačkoj, a isto tako nije ni pitanje idejnoga smjera, pitanje »škole«, tako zaokupljalo kao što u Francuskoj. Naš realizam je originalnog teoretizovanja dao vrlo malo. Nekoliko Zolinih teza, nešto Taine, malo više Brandes, ali najviše pako Rusi — to so bili učitelji. Prevoda francuskih realista i naturalista nije gotovo ni bilo, ali je zato ruska beletristika gotovo poplavila i listove i ostale edicije. Biti će tome i taj uzrok, što su naše prilike veoma analogne ruskima, što smo mi Rusima vrlo blizu. Ali uza sve to dobro, naš realizam nije iznio

mnogo velikih muževa, i ako je iznio sileziju dobrih talenata. Moramo razlikovati dvije grupe pripovjedača: stariju grupu iz osamdesetih godina i mladju iz devedesetih. Starija je grupa bila nekako ukočenija, hladnija ili ako hoćete konsekventnija, dočim je mladja prisvojiv si realističku tehniku kao nešto sasma naravnoga, pošla da ju prilagodjuje individualitetu pojedinih autora. Noviji su autori gibkiji, gladji i slobodniji.

U početku osamdesetih godina javilo se mnogo mladjih pripovjedača. Pisali su u »Hrvatskoj Vili« i »Balkanu«. Ali od tih so ostali do danas radini i važni (osim Kumičića i Kovačića, o kojima sam već govorio) još i Tordinac, Draženović Josip, Gjuro Turić i Novak Vjenceslav, dočim je po strani stajao svakako najveći talenat ovih specialista Ivo conte Vojnović. Od ovih pisaca su svi gotovi u svojem razvoju već u osamdesetim godinama, jedino se Novak nešto više produbio u devedesetim. Devedesete godine donašaju opet novu četu pripovjedača medju kojima se ističu osobito Vladimir Borota, Branimir Livadić, A. G. Matoš, Osman-Aziz, Edhem Mulabdić, Car-Emin, Ivo Cipico, supruzi Lovretić i. t. d.

Ivo Vojnović, stajao je valjda jedini od naših pisaca pod direktnim uplivom francoskoga naturalizma, osobito pako Flauberta, onoga genialnoga naturaliste, koji je kazao, da je »život samo jedna iluzija koju treba opisati« — i ništa više. Tu hladnoću je Vojnović naučio od velikoga pisca »Salamboa« i »Iskušavanja sv. Antona« ili još bolje rečeno: Vojnovićevom ponosnom aristokratizmu dubrovačkom prijao je hladni Flaubert, koji nije dao maha svojim osjećajima nego ih zgušćivao u slike, u scene, u svoj velebni, mirni stil. I tako je postao Vojnović najdotjeraniji stilista novije pripovjetke. Otmjenost, salonski ton, plastičnost njegovog govora, skladnost pojedinih perioda, mir u opisivanju, svladavanje samoga sebe, to su sve biljege tog osebujnog aristokrate. Vojnović je pisac spor, izdao je u dvadeset godina tekar jednu knjigu pripovjesti (»Perom i olovkom«), jednu veću pripovjest (»Ksanta«) i tri drame (»Psihe«, »Ekvinokcij« i »Trilogija«). Vojnović je i u umjetnosti ostao patricij, gospar. On se suzdržava, obuzdava, hoće da bude tvrd i mrzi profanost, frazu i brbljavost. On zapinje osjećaje da se napnu i zgusnu i prodube. On daje samo ekstrakt, kvintesencu svojih opažanja i osjećaja, nije nikada subjektivan. Za njega je umjetnost izraz višega života, ona je smisao života za one, koji joj se posvete i za to ju toliko cijeni, neće da zasipava to blago, čuva ga dok iskristalizuje u njegovoj duši valjano djelo. Ali on nije prikazao u svojim

djelima kakovih velikih zgoda i ljudi, on je iznašao najprije kozmopolitske tipove, generalne ideje, dočim je kasnije prešao na rodno tlo, tlo svog hiljadugodišnjeg, gordog Dubrovnika, ali njegovi junaci su bili uvjek obični ljudi. Tek su duše tih ljudi tvrde i ponosne, aristokratske. Njegovi junaci su veliki po načinu, kojim oni snose muke života, a Vojnović je velik po načinu kojim on te ljude opisuje. Tendencije u njega nećemo naći, sav se njegov život i duh pretvara u umjetnost, koja ne trpi drugih profanih primjesa. Njegov je talenat konstantan, nije mnogo ni napredovao, ali nije nazadovao. Njegove su radnje kabinetski radovi prvoga reda, ali za široki forum nisu. Vojnović se nije nikada miešao u naše dnevne razpre i bojeve, on je od prvoga početka do danas ostao apartan, hladan, oseban.

Što se mirnoće tiče, može se uz Vojnovića spomenuti Josip Draženović. Izdao je tek jednu knjigu crtica još u polovici osamdesetih godina, ali je za to razasuto dosta njegovih većih i manjih radnja po »Hrv. Vili«. »Balkanu«, »Viencu« i »Nadi«. On ne zauzima reć bi prama svojim sujetima nikakovo stanovište, opisuje sve jednakom nonšalansom, iznaša sve nekako bezbrižno, gotovo blazirano, često mrzovoljno i cinično. Ni on kao ni Vojnović čini se da ne daju umjetnosti nikakove velike misije u životu i društvu, ali ju ipak smatraju nečim najotmjenijim i najvišim. Ali dočim je Vojnović najveću pažnju posvetio stilističkoj obradbi, dotle je Draženović izvrstan fiziognomista. Njegove su radnje virtuozni akvareli, dočim su Vojnovićeve radnje pomno izradjeni pasteli. Draženović je uzimao za gradju svojim radjama većinom gornju krajinu i njenu inteligenciju, a on je i sam radan krajišnik. Rekao bi da je to uzrokom, što nema u njega ništa sentimentalnoga, što ne trpi nikakovih pretjeranosti niti zanašanja. Kao što nije preosjećajan, tako isto ne voli ni idealogije i filozofiranja. U jednoj svojoj crtici (»oni su divanili . . .« u »Viencu« g. 1885.) izrugava se onima koji mudruju i filozofiraju, a onda završuje ovim značajnim riječima: »Čemu? — Zašto da pitamo! — — Poslije? — Što nas briga! Odatle te, bezćutna starice filozofijo? mani suhonjavu ruku od koprene nedoglednih časa, štono krije otajno sbilju naše koljevke zemlje! Tvoje ukočeno, misaono oko kobno zuri u mladahnu dušu, u povodu ledene ti ruke, bezutješan je put kroz pustaru znanja. Što hasne sve te nedohodne niti tvojega umovanja, što uvriedi leden drhtaj s vječnog prispodabljanja! Pusti nas! Tvoje grudi prazne su i strane; dotakni se majke zemlje, čovječe Anteju, ta tude je sve za te; na njoj, na

majci zemlji samo grije svemirsko sunce, izvan nje ono naprosto samo titra, pravilno i bezćutno titra — — — Pusti nas; kudgod nas dovede život, hoćemo da ostanemo djeca; takova ćemo i umrijeti. Onda ti slobodno svoju reci!« To znači drugim riječima: čovječe živi i živi i ne brini se za drugo. Ili s obzirom na literaturu: piši kako se žive, ne zalijetaj se, budi realan! Tu je Draženović odbacio umovanje, a naglasio osjećaj, ali to ga nije zavelo, da se poda tom osjećaju izključivo. Život je da se živi, a literatura da ga se opisuje. Život je nešto običnoga, sve je na njemu prama tome važno i značajno ili — ništa. Tako je i Draženović opisivao život. On je jedan od najkonsekventnijih naših realista.

Taj živi smisao za realnost imao je i prerano umrli šlavonac Nikola Tordinac (drug Kozarca). On je opisivao selo i seljake i prevladao sentimentalno-idiličku metodu starije seoske pripovjesti. Njegove seoske pripovjesti su svakako uz one dalmatinca Ive Cipica najrealističnije. Ali Tordinac je ljubio toga seljaka, nije bio onako hladan kao Draženović. On je iznio biedu tog seoskog malog čovjeka iskreno, pokazao na uzroke, upozorio na mane, ali sve sa ljubavlju i zabrinutošću. Utjecao je mnogo i na Kozarca i nekoje druge seoske pripovjedače.

Ali i od njega i od Draženovića je svakako interesantniji Gjuro Turić, potomak graničarske vojničke obitelji, a po zvanju pedagog. Turić je mislioc i čovjek pun osjećaja. I on je počeo pisati početkom osamdesetih godina i javlja se sve do danas. Nije ni malo još ocjenjen (kao što ni Draženović), ni dovoljno cienjen. Samotari i razmišlja, opaža i piše. Svaka njegova radnja je jedna studija, uvjek zahvaća koji problem iz socijalnoga života, uvjek ga zanima nešto što je u našem društvenom životu tipično i važno. On se ne pretvara u stil kao Vojnović, ne riše fiziognomije kao Draženović, nego iznaša tipične pojave, a ne ljude. Ljudi su mu više produktima raznih prilika i sila, negoli pravo odgovorni za svoje čine. Socialni momenat je u njega gotovo jedini uvjek snažno markiran. U tome je Turić srodan sa Kozarcem, ali dok Kozarac pada u sve veći pesimizam, Turić se ga nekako sretno klone. Njegova narav nije tako mekana, u duši je ipak idealista. U tom idealizmu ima izvor i njegova tendencioznost, koja se isticala osobito u njegovim prvim radnjama. Napisao je mnogo manjih crta, skica i studija, a i nekoliko većih radnja (»Pod kabanicom« — »Hrv. Vila« 1884; »Kamo to vodi« — »Balkan« 1888; »Darovi Svijeta« — »Dom i Sviet«; »Tko je kriv« — »Vienac« 1898.), ali u svim tim radnjama

ćemo naći dvije temeljne značajke: izvrstna psihologija i dojamljivo crtanje okoliša. Kod Turića prevladjuju figure koje rade u nekoj polusvijesti, poluobmami: obsjednuti su njegovi ljudi ili kakom idejom ili osjećajem, a sve je to gotovo uvjek mračno, nejasno, zagušljivo poput guste, teške magle. Sve njegove osobe kreću se u toj magli, a nekoje i u potpunom mraku. Savršeno crtanje toga »mraka« i te »psihologije mraka« podao nam je Turić još g. 1884. u crtici »U mraku . . .« Sve grozote kojima radja ovako stanje duše, sve nam ih crta Turić dubokom istinitošću i iznaša vrlo sugestivno. Njegov stil nije hladan, Turić nije miran crtač, on hoće da djeluje i odatle njegova silna sugestivnost. Ali on ne navodi obično jasno uzroke zlu, on ne pokazuje prstom na krivce — daje da naslutimo, da sami tražimo, on nas potiče, on nas sili da se zamislimo u razne pojave našega života. Osim toga Turić crta uvjek, isključivo našeg hrvatskog čovjeka i naše prilike, te je jedan od naših najčistijih »počvenika« kako bi to Rusi kazali. U njega nema puno elegancije, ali ima snage i istine, njemu je manje stalo do umjetničke forme, ali pošto se trzi da mu forma odgovara milieuju i svrsi, da bude kolorit i istinit i sugestivan, to su i najmanje njegove stvari i umjetnički vrijedne. Turić je najbliže od svih naših pisaca Tolstoju, onom Tolstoju koji je napisao »Smrt Ilijića« »Gospodara i slugu«, seljačke pripovjesti i slične stvari. Turić je osim toga od svih ovih specijalista ponajgeneralniji. Turić nije poetična duša, on je — poput svih Ličana — više racijonalističan, on razmišlja, ne zalijeće se, težak je i mrk, uvjek ozbiljan i samostalan. Karakterističan je za njega njegov veliki putopis »Iz Njemačke«, gdje očito prianja uz protestantski racijonalizam. Taj smjer zastupa i u pedagogiji, a sve dobre strane takovog duševnog razpoloženja ogledaju se i u njegovom pripovjedačkom radu. Tomu imamo da zahvalimo, što nema ni u njega kao ni u Draženovića sentimentalnosti.

Ali u daleko je većoj mjeri prenasićen sentimentalizmom drugi jedan pisac — Vjenceslav Novak, jedan od najplodnijih naših pripovjedača. Ta plodnost mu je u mnogom i škodila, razvodnila je njegove radnje, razrijedila njegove slike, oslabila dojam, a što je glavno: nije mu dala da si uzavrši tehničku i psihološku stranu svojih radnja. Tehnika mu je vrlo šablonska, psihologija površno obradjena i ako se ne može reći da je uvjek neispravna. Novak je napisao i sjajnih stvari (kao što su n. pr. »Pavao Šegota« — »Nikola Lovretić« i osobito »Poslednji Stipančići«), ali u onoj silnoj masi njegovih radnja, nekako se gotovo gube. Čini se osim toga, da on piše i

odviše za široku publiku. Novak je jedan od onih pisaca koji složiše kompromis izmedju tražbina publike i tražbina umjetnosti. Njegov blagi, idealistički nafarbani realizam (na način n. pr. jednoga Coppéeja) njegovi umirni, kompromisni završetci, blijeda karakterizacija, prilična ograničenost njegovih sujeta i figura, sve to otima Novaku ono što bi on po svojem talentu mogao bío dostiči — vijenac umjetničke slave i individualnog znamenovanja. Čovjek vidi gotovo svagdje tragove tom njegovom talentu, ali umjesto da ga još tiska i zgušćuje kao Vojnović, on ga homeopatski razredjuje. Njegova domena jesu pripovjesti iz Podgorja (kraj Senja) i Senja. A i uz najbolju volju ovako ograničenu gradnju ne može se izrabiti za toliko pripovjesti vrlo lako i brzo. Novak je opisivao i inteligenciju i puk i ti opisi i ako nješto blijedi, u čitavoj svojoj masi, u svem radu Novaka, daju nam dosta tačnu sliku njegovoga kraja. On je nekoje tipove i pojave htio i generalizovati, ali je pri tome za sredstvo generalizovanja imala služiti više sentimentalnost čitalaca nego li jaki stvaralački nagon pisca. Tko bi htio Novaka pravo ocijeniti, morao bi uvjek imati na umu njegov odnošaj prama publici, pa ga s toga gledišta ocijenjivati. Novak nije nikakova izrazita književna personalnost, u njega nećemo naći unutarnjega razvoja, on nema vlastite, teškom si mukom izvojevane filozofije. Realističku je tehniku (i to ne uvjek konsekventno) prihvatio — jer je takovo doba, u kojemu piše. U ljudi ovake vrsti je nagon za pisanjem jači od nagona za stvaranje: ne mogu da u sebi zadrže jedan sujet dugo vremena — odmah ga dadu na javu. Kod pisanja im pomaže rutina, ali oni su često i žrtve te rutine. Neću kazati da je i kod Novaka uvjek tako, tek sam htio da upozorim na pogibelji ovakovog pripovjedaštva. Medju ovakovim piscima nema doduše jakih individualiteta, ali im često pojedine stvari izvrstno uspiju. Tako ima i u Novaku par radnja, koje se mogu mirne duše uvrstiti u antologiju najboljih naših stvari. Ali vidi se da su te stvari »uspjele«, da su plod sretnoga momenta, a ne konstantnog, uvjek jednako napetog duha.

Medjutim nije Novak sam koji ovako radi. U ovu vrstu kompromisnih pripovjedača možemo uvrstiti od novijih: Ivana Devčića, Osman-Aziza, Car-Emina, donjekle i Jagodu Truhelku, Kristijanu Solvejgsovu pisce historijskih pripovjesti i romana: Davillu, Dragošića, onda još Mulabdića, a od starijih Becića Ferdu, Jorgovanića Rikarda, a i Kumičića i ako je on od svih ovih pisaca najtemperamentniji.

(Konec prih.)

Ciganka.

1.

Prav lepo se to mi zdi,
če devojka zarudi,
glorija z neba posije,
gladko lice ji oblije.

Lepšega pa vendar ni,
če se zraven pripeti,
da le jaz to lice gladko
smem poljubiti prav sladko.

2.

To tiste tvoje črne so oči,
iz kterih moč življenja govori:
»Ti človek mladi, svet je pena prazna,
vsa bol in žal le nje igrača blazna.

Enkrat cveteš, enkrat samo si mlad,
povsod te spremlja senca, groba hlad.
V nič svet in tebe čas bežeči zmane,
da sleda za nobenim ne ostane.

Ti človek mladi, srečen boš samo,
če ni ti mar, kar bilo je, kar bo;
če drzno za življenja čašo zgrabiš
in piješ, piješ, vse okrog pozabiš.«

To tiste tvoje črne so oči,
za druge govorijo naj ljudi;
a meni, ljubi Bog, dovolj je sreče,
če rešiš njih moči me gonobeče.

3.

Jeziček njen miru ne da,
v besedah sladkih iz srca
presladka čustva dviga, nosi
in brez miru grozi al prosi.

Celo v poljubu ji skrivaj
skoz bele zobke švigne kdaj,
da v nemem govoru trepeče
telo mi in srce ljubeče.

4.

Zakaj si spet prišla, zakaj, zakaj?
Pozabila je komaj duša
tvoj hod ponosni, tvoj veleči glas,
ki spet trepetom ga posluša.

Že radoval sem se ko samotar,
ki srečno boje vse prebije,
v samotnem kraju božjega miru,
mu žarek milostivo sije.

Tako je dneva tisti kratki čas,
ko solnce zajde pa do mraka,
ožarjeni vrhovi so gorâ,
in gleda samotar in čaka.

Nemir mi prejšnji spet je v srcu vstal,
kri brizga spet iz stare rane,
moj Bog, tako bom živel strašne dni,
da kapljica poslednja kane.

5.

Ko bi možje o tebi čuli,
v krvavih četah bi prihruli,
poklali bi se med seboj,
mož zadnji bil bi ljubček tvoj.

Ko vedele bi druge žene,
kako sladko ti ljubiš mene,
prišle bi s celega sveta,
pustile deco in moža.

6.

Kakšni smo ljudjé možjé!
Nam igrača so žené,
jutri druga, danes ta . . .
Kak smo lahkega srcá!

Ko slabost prevzame njo,
da odpre srce zvesto,
mož je kakor vrag vesel,
ki je grešno dušo vjel.

Prvi je objem noči:
Ona večnosti želi,
mož pa ji v rokah zaspi,
v sanjah ljubi druge tri.

Ko pa tebe sem spoznal,
vendar bilo mi je žal,
da smo takšni mi možjé,
nam igrača so žené.

Kazimir Radič.

S potovanja v Jeno.

II.

Spisal V. Bežek.

»Donnerstag nach Belvedere, Freitag geht's nach Jena fort:
Denn das ist, bei meiner Ehre, doch ein allerliebster Ort«.

Goethe, »Die Lustigen von Weimar«.

o sem prišel v Jeno dne 4. avgusta t. l.[1]), so bila seveda že prenehala vseučiliška predavanja; toda dijakov velikošolcev je bilo mesto še vse živo, in povsod si srečaval mladeniče znanega nemškega dijaškega tipa: z mrkimi očmi, od pijače zabuhlimi, po mnogih dvobojih in menzurah razrezanimi ín zakrpanimi obrazi; a njih pestre čepice in takisto pestri oprsni trakovi bi ti bili, da si znal tolmačiti boje, razodeli, pripada li njih imenitni nosilec starodavni Arminiji ali ponosni Tevtoniji ali rogoborni Normaniji ali pa nepremagani Germaniji ali Frankoniji ali Turingiji ali Saksoniji ali Guestphaliji.

Ravno tačas — o mojem prihodu — so obhajali Germanci menda imenitno slavje. — Počival sem, utrujen od dolge vožnje, popoldne v svojem hotelu; kar me zbudi prava pravcata turška godba, ki jo je spremljal velikanski trušč in hrup. Planem pokoncu, in ravnoprav sem še prišel na Trg (Marktplatz), da sem videl vsaj del izprevoda. Nepretrgana vrsta dvovprežnih, deloma jako staromodnih kočij — menda so jih bili spravili skupaj, kolikor jih premore Jena — se je pomikala mimo rotovža po ozkih ulicah na Löbdergraben proti Paradižu, ki je Jenčanom to, kar Ljubljančanom Tivoli, in potem črez Zalo po Streliškem mostu na Strelišče (Schützenbrücke, Schützenplatz). V vozovih so se prešerno iztezali junaški Germanci in povabljeni njih gostje Arminci, Tevtonci itd. Nekateri so bili že popolnoma »trdi«, drugi so bili še grozno podjetni in so peli svoje dijaške pesmi — ne peli, ampak vpili in rjoveli. In tuintam je sedela med temi bakhanalije uganjajočimi burši kaka mlada dama; in te gospice niso bile niti sramežljive ali ogorčene radi dijaške razuzdanosti, nego — horribile dictu! — so se dale objemati in so celo same objemale svoje tovariše. Oj »Gottesfurcht in fromme Sitte«, kje sta, sem si mislil. Toda, da niti za trenotek ne vzamem

[1]) Ne dne 14. avgusta, kakor je bilo pomotoma tiskano v zadnji številki na str. 711.

časti nemškim dijakom, naj takoj pojasnim, da tiste dame so bile — našemljeni dijaki; gotovo so te uloge izvrševali najmladostnejši izmed njih, kajti njih »teint« je bil res tako nežen kakor mladih gospic; a žensko kretanje so oponašali tako spretno, da so me ti glumači nekaj časa varali. Sedaj si lahko mislite, kako sem se zgražal nad toliko brezstidnostjo, ki se tu dogaja in dopušča pri belem dnevu, v nedeljo popoldne na javnem prostoru, in za izprevodom se drevi in ga spremlja z grohotnim smehom in vpitjem ne le srborita mladina in nižje meščanstvo, ampak tudi boljše, odlično občinstvo in celo strogi redarji, ne da bi konec storili temu škandalu. No, kmalu sem uvidel svojo zmoto ter se tudi sam smejal burkam jenskih dijakov in se čudil njih glumaški spretnosti. Posebno smešen je bil dijak, ki je peš spremljal kočijo. Preoblečen je bil za redarja iz starih časov, za »polipa«, s staromodno uniformo in starinarsko sabljo; sedaj je zaostal za vozovi, red napravljajoč med množico, zlasti med poredno mladino, ki se je drevila za njimi, sedaj je zopet stekel s svojimi suhimi, dolgimi kraki za kočijami, ki so mu bile med tem že daleč ušle.

Toda motil bi se, kdor bi mislil, da so vsi ti »burševci« tako dobrovoljni — »gemüthlich«. Bil sem takoj potem priča prizoru, ki mi je jasno pokazal, do kolike surovosti tira sistematična gojitev »krokanja« po nemških dijaških družbah. Imeli so dijaki pijačo tudi v vozovih ter se nalivali; vsak hip so dali ustaviti kočije ter so izstopili in zopet vstopili. Pri neki taki priliki pristopi neki burševec z vrčem v roki k mirnemu meščanu, ki je z drugimi vred zijala prodajal, ga vprašal, je li povabljen na slavnost ali ne, in ko je le-ta odkimal, da ni, ga je z vrčem udaril po čelu, da se mu je takoj kri udrla. Prišel je pač takoj redar, in odšli so vsi trije. Kako se je stvar završila, ne vem; a ta mučni prizor me je navdal z novim ogorčenjem proti burševcem. Pustil sem nje in njih pustni izprevod ter krenil v restavracijo v Paradižu tik Zale, kjer je bilo vse polno nedeljskega občinstva, kakor na Koslerjevem vrtu v Šiški pri Ljubljani ob nedeljah in praznikih. Prisedel sem k mizi, pri kateri je sedel preprost, prijazen Saksonec s svojo rodbino. —

Bučno slavje na Strelišču, spremljano od meščanske godbe — kajti Jenčani imajo poleg vojaške kapele tudi svojo mestno — je menda trajalo celo noč ter se nadaljevalo drugi dan v Wenigenjeni, t. j. predkraju jenskem s 4000 prebivalci na desnem bregu Zale. Wenigenjena je nemškim buršem posebnega pomena. V sedanjem rotovžu — rotovž in rotovško klet (Rathhauskeller) ima na Nemškem

že skoro vsaka večja vas — je bila nekdaj gostilnica »Pri jelki« (die Tanne), in tamkaj je bilo ustanovljeno l. 1815. prvo nemško burševsko društvo; tamkaj je zložil Goethe balado »Erlkönig«, in v cerkvi v Wenigenjeni se je poročil Schiller l. 1790., tačas izredni profesor zgodovine na vseučilišču v Jeni. —

Krokajoči Germanci in drugi burševci pa so še drugi dan (v ponedeljek) popoldne po mestu rogovilili. Naposled pa so se dali zapeljati v svojo društveno hišo na Trgu, kjer se je imelo nadaljevati pirovanje; vsaka dijaška zveza ima namreč svojo hišo, in nekatere izmed hiš, ki so last dijaških društev, so prave palače. A predno so se ustavili pred svojo hišo, jih je moral kočijaž še trikrat peljati okolo spomenika vojvode Ivana Friderika Velikodušnega, ustanovitelja jenskega vseučilišča (l. 1558.). Prevozniku se je pač na obrazu videlo, da mu je vse to početje že preneumno, pa je modro molčal ter, ne da bi zinil, molče prenašal in izvrševal dijaške ukaze. —

Tisti prijazni Saksonec v Paradižu, h katerega mizi sem bil prisedel, je bil pravi hrust. Bil je jako zgovoren; toda moral sem včasi silno napeto prisluškovati, ker je govoril pristno saksonščino. Povedal mi je še marsikaj o šegavosti, pa tudi oblastnosti jenskih dijakov, kako so pravzaprav gospodje v mestu, in mestni očetje si jim ne upajo nič reči. Nekoč, ko so jim hoteli prikrajšati njih akademijske svoboščine (l. 1792.), so uprizorili pravcati štrajk, in petsto dijakov je zapustilo Jeno ter se naselilo v neki vasi med Weimarom in Erfurtom. Vdali so se šele potem ter se vrnili, ko so jim potrdili vse stare pravice. Takisto so se izselili dijaki l. 1822. v Kalo (Kahla, mestece vojvodine altenburške ob Zali, ustanovljeno proti Slovanom), in meščanje so jih morali za božjo voljo prositi, da so se vrnili. Po takih uspešnih štrajkih ni čudo, da poznajo dijaki svojo veljavo.

Orjak v »Paradižu« mi je tudi s ponosom pravil, da je služil pri gardi v Potsdamu, da se je udeležil vojne leta 1870. in 1871. proti Francozom ter da je bil med zmagovitimi Nemci v Parizu. Kar oči so se mu svetile, ko je oživljal nekdanje spomine . . . Tradicije o slavni vojni, žive in v kamenu in bronu uvekovečene, je pač v Nemcih takisto vse polno kakor v Francozih revanšne ideje.

Saksonec, ki je bil železničar po poklicu, mi je vedel marsikaj zanimivega povedati tudi o železnicah, o njih centralizaciji po državi, o boju pruskih državnih železnic s saksonskimi, v katerem gotovo da zmagajo pruske, češ, da je naturni zakon, da veliki požro male, in spravil je v zvezo s tem zakonom zadnji veliki finančni polom v

Lipsku; pojasnil mi je izraz D-Zug in L-Zug v nemških »kurirjih«; L-Zug da pomeni Luxuszug, a D-Zug Durchfahrtszüge, to so brzovlaki, ki se liki naši kurirni vlaki ustavljajo le na najvažnejših postajah . . .

Moral sem naposled pustiti zgovornega Saksonca, ker se je bližala osma ura, a ob osmih in pol se je imel pričeti otvoritveni večer »ferialnih kurzov«, zaradi katerih sem bil pravzaprav prišel v Jeno.

* * *

Napotim se proti »grajski kleti« (Burgkeller), kjer je bil napovedan sestanek udeležencev počitniških tečajev, ali recimo krajše, ferialnikov.

»Burgkeller« je sredi notranjega mesta, tik starodavne mestne glavne cerkve sv. Mihela. Priznati moram, da so mi imponirale starodavne mestne stavbe jenske, častitljivi ostanki prastarih časov, nekatere še iz predreformacijske dobe, druge pa priče ljudskih verskih bojev. »Burgkeller« sam je zgrajen v robatem renesanskem slogu; glavna vrata so okroglo obokana, a pod postranskima dolbinama na obeh straneh vrat sta vzidani konsoli. Takšnih starih hiš je v Jeni še dosti.

Že pred grajsko kletjo samo je bilo jako živahno; na prostem so bile mize in stolice in okoli njih dijaki — Arminci; kajti »grajska klet«, prvotni sedež nemškega burševstva, je sedaj last društva »Arminija«, toda v prvem nadstropju je javna restavracija.

Visoko pritličje je pravi vzor dijaške »knajpe«. Tu je tudi arminska soba (Arminierstube), okičena s podobo Fritza Reuterja (slavnega zlagatelja poezij — veseloiger — v niženemškem narečju), s podpisom pesnika samega:

»Die Welt ist anders geworden, ich fühl-s.
Der Ernst tritt an Stelle des frölichen Spiels.
Wo einst ich gejubelt in jungen Jahren,
Hängt man mich jetzt auf in ergrauten Haaren«.

Udeležencem ferialnih tečajev je bila za ta večer in za vse sledeče večerne shode prepuščena velika dvorana v prvem nadstropju. Opravljena je v nemškem slogu, ki je po Nemškem dandanes silno priljubljen takisto v arhitektoniki kakor v ornamentiki ter nudi gostilničarjem še to udobnost, da izhajajo brez potratnega perila; stari Nemci niso pogrinjali svojih miz in prtičev svojim gostom tudi niso dajali, in tako se v staronemški opravljenih gostilniških sobah mize

nič ne pogrinjajo, a prtiče dobe gosti — papirnate, okrašene z reklamskimi naznanili.

Ko sem stopil v sijajno razsvetljeno ter z zelenjem odičeno dvorano, je bilo že vse polno »ferialnikov«, in še vedno so prihajali, gospe in gospodje, mladeniči in osiveli možje.

Zvedel sem bil že v Ljubljani, da pojde v Jeno tudi kolega z ondotnega učiteljišča, ki ga pa osebno nisem poznal. Kako naj ga najdem med tolikimi udeležniki, kako naj se mu dam spoznati? In vendar bi se bil tako rad precej seznanil z edinim rojakom med tolikimi tujci. Ko sem se še oziral po širni dvorani, motril raznolike, meni vseskoz neznane obraze ter ugibal, kam naj bi prisedel, pristopi k meni ter se mi predstavi nihče drug nego — ljubljanski kolega, ki me je že poznal po licu. Peljal me je k svoji mizi, okolo katere so se bili — slučajno ka-li? — znašli Italijan z liceja v Trstu ter učitelj in učiteljica iz Dolenje Avstrije. Naj takoj tu povem, da smo si bili Avstrijci, dasi različne narodnosti, kmalu dobri prijatelji; Nižeavstrijec — meščanski učitelj v Floridsdorfu pri Dunaju — mi je zatrjeval, da našo slovensko, oziroma italijansko nemščino laže razume in raje posluša nego saksonsko in druga malo razumljiva nemška narečja. Celo dva avstrijska Poljaka — Galičana — sta se pozneje priklopila našemu avstrijskemu kolu, in tako je bila vsa avstrijska delegacija v lepi složnosti združena izven dveh nemških radikalcev, ki se nam nista niti približala; a vsi drugi — devetorica, med njimi učiteljica iz Scheibbsa na Dolenjem Avstrijskem — smo se pred razhodom celo skupaj fotografirali. Tržaški kolega je imel izvrsten amaterski aparat; pomagal pa nam je sestaviti skupino in sprožiti stroj učitelj Luksemburžan, napol Francoz, napol Nemec, vesela, odkrita duša; oklenil se je bil nas, ker smo bili kakor on katoličani, a presedale so mu kakor nam protestantovske arogantnosti, ki smo jih občutili tembolj, ker smo bili v silni manjšini napram nemškim, angleškim, skandinavskim in ameriškim protestantom. — Neprisiljena avstrijska solidarnost, provzročena pod pritiskom vnanjih razmer, pa mi je vdihnila misel, da bi se centrifugalne težnje, ki se sedaj pojavljajo v Avstriji, pod vnanjim pritiskom hipoma izpremenile v centripetalne.

Ko sem govoril o nas Avstrijcih, to sem mislil Avstrijce »kat' eksochen«, v ožjem zmislu, kajti Ogri, med njimi menda tudi kak Slovak (? Kowarik, Porubszky) ali Hrvat, so igrali nam nasproti inozemce ter so se združili v posebno skupino, ki je v zapisniku udeležencev jenskih kurzov naslovljena: »Ungarn, Croatien, Slavonien.«

Kot »kuriosum« naj navedem, da Srbi — bila jih je četvorica — so dali v »listi udeležencev ferialnih tečajev« svoja imena tako-le transkribirati: Bicklowitsch Rudolf, Jowanović Jowan, Kretschkowitsch Michael, Petrowić Johann! »Bicklowitscha«, profesorja v Požarevcu, sem zategadelj prijel, pa se je izgovarjal, da sicer Nemci ne bi njegovega imena prav čitali!

Dvorana je bila že natlačeno polna. Tudi naši bodoči predavatelji so bili že skoro polnoštevilno zbrani okolo častne mize v gorenjem koncu dvorane: profesorji in privatni docentje, večinoma seveda z vseučilišča v Jeni, pa tudi iz Vratislave (1) in Kristianije (1), potem pastorji, seminarski (t. j. učiteljiški) ravnatelji in učitelji, nekateri s svojimi ženami in drugimi ženskimi sorodnicami. A načeloval je tej mizi reditelj tega večera, duša vsega podjetja, znani pedagoški pisatelj, profesor pedagogike na vseučilišču v Jeni — prof. Viljem Rein; tudi njegova žena, hči in sin so bili navzoči ter takisto v ferialne kurze vpisani.

Bila je že deveta ura; po napolnjeni dvorani se je že valil gost dim, in jeziki so se bili že precej razvozlali, ko se je dvignil profesor Rein. Dasi je že postaren, je vendar še jako čvrst in elastičen mož. Z vrčkom trkajoč ob mizo, je velel »silentium«, pozdravil s primernim govorom in dobrodošlico ferialnike, ki so se zbrali iz vseh delov sveta v obilnejšem številu nego lani in prejšnja leta; raztolmačil je na kratko pomen in namen ferialnih tečajev v Jeni, ki ne namerjajo samo, njih udeležnikom nadomestiti ali izpopolniti nedostatno akademiško izobraženost, ampak jim nudijo tudi priliko, si razširiti duševno obzorje v živahnem medsebojnem občevanju omikancev, prišlih iz raznih narodov in delov sveta. Obetal je, da on in tovariši vse store, da se nam Jena in kurzi omilijo, in izrazil je uverjenje, da po štirinajstih dneh, ko se razidemo, bodemo pritrdili pesmi, ki veli:

»Und in Jena lebt sich's bene,
Und in Jena lebt sich's gut.«

V teh par tednih pa naj se smatramo za ude ene velike družine ter delujmo vzajemno brez ozira na narodnost, vero in državljanstvo. In da se pospeši ta vzajemnost, nas pozove, naj se drug drugemu predstavimo tako, da se vsi zaporedoma, od njega počenši na desno, vzdignemo ter imenujemo svoje popolno ime in bivališče po vzorcu: »Viljem Rein, Jena.«

In sledilo je predstavljanje »en masse«, ki je bilo dovolj zanimivo. Natančno si razločil sicer iz raznolikih glasov, visokih in

globokih, čistih in zamolklih, moških in ženskih, malokatero ime, a toliko si vendar lahko pogodil, da so bili poleg večine nemških udeležencev iz vseh nemških pokrajin tudi mnogi zastopniki angleškega, ameriškega, švedskega, ruskega, holandskega, avstrijskega, ogrskega učiteljstva; iz Transkavkazije in Armenije ter celo iz skrajnjega orijenta, iz prosvetoželjne Japonske so bili prihiteli profesorji in dijaki. Vseh skupaj je bilo v »zapisniku ferialnikov« izkazanih 247 udeležencev; seveda na otvoritvenem slavju niso bili vsi prisotni.

Japoncev je bilo vseh skupaj petorica, zgolj majhne, šibke, drobne postavice, umazano-rumene polti, svetlo-črnih las ter črnih, nebujnih brčic; a bili so videti inteligentni ter so se nosili in vedli popolnoma evropski; večinoma so nastopali v črni salonski opravi. A na domu, kjer so bivali zadružno, so se oblačili po domače, v ohlapne zelene halje ter mehke papuče, in dočim so bili v javnosti silno tihi in skromni, so bili doma baje dokaj glasni, a nemški čitati in govoriti so se glasno učili, a včasi tudi zapeli kako domačo pesem, katere melodija je bila dovolj čudna. Družili se niso z nikomer. Tisti prvi večer so bili došli precej pozno ter niso dobili ugodnega sedeža; stisniti so se morali nekam v kot. A ker je bil med njimi tudi profesor cesarske plemenitaške šole v Japanu — tako mi je pravil pozneje sam profesor Rein — so bili solidarni Japonci silno užaljeni in se poznejših skupnih večerov in izletov niso več udeleževali. V kolegije pa so prihajali jako marljivo, posedli vsi skupaj v kak kotiček ter bili ondu videti s svojimi umazano-rumenimi obrazi kakor silhuete, celo podobni tistim figuram na japonskih slikarskih izdelkih. — Velikana po mojih dosedanjih izkušnjah Japonci menda nimajo med seboj, in v krutem boju za obstanek jih more le rešiti duševna premoč, sicer bode po njih. —

Naj se mi oprosti ta digresija o Japoncih, toda le-ti so prezanimivi, nego da bi mogel kar tako mimo njih. —

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

»Matica Srpska« u Novom Sadu je dala svojim članom za leto 1901. doslej nastopne knjige: Letopis Matice Srpske v 4 zvezkih, knjiga 205—208; izmed »Knjig Matice Srpske«: Život Dra. Jovana Subotića (Avtobiografija), prvi deo: Idila; Agrarni pokreti u starom Rimu s osobitim obzirom na današnje naše poljoprivredne prilike napisao Dr. Gjorgje Dera. To pa še niso darovi za celo leto; pride še Letopisa knjiga

209 in 210 in pa ena »Knjiga Matice Srpske«; razen tega izda še pet »Knjiga za narod« in Kalendar za 1902 iz zadužbine Petra Konjevića; izmed teh bodo tri knjige zabavne vsebine, dve poučni ter se razpošljejo meseca oktobra — jako bogati darovi za eno leto.

Letopis ima povsem drug značaj od prejšnjega Letopisa in sedanjega zbornika Matice Slovenske; izide vsaka dva meseca (torej šestkrat na leto) v zvezkih, broječih po okoli 140 strani, ter je nekaka revija; v njegovem programu je, »da bude književno ogledalo savremenog života i kulturnog rada Srba i ostalih prosvećenih naroda, naročito njihove književnosti, veštine i nauke«; zato prinaša razprave, črtice iz povestnice in življenja Srbov naše monarhije, dalje tudi ostalih Srbov in Slovanov, memoare, romane, povesti, članke sociološke, preglede o cerkvenem, šolskem, literarnem življenju, bibliografijo itd.

Iz dosedaj izišlih zvezkov Letopisa naj navedem le dve književnopovestniški razpravi o »Gorskem vijencu«, da s tem opozorim Slovence na sloveče delo črnogorskega vladike Petra Petrovića Njeguša, ki je pri nas skoro neznano. V knjigi 206. opozarja Ivan Skerlič, da se znana »nosova« senca, ki jo uprizori Mefistofoles Faustu v Auerbachovi kleti, pripoveduje tudi v Gorskem vijencu; uprizore jo v Boki čarodeji »iz Italije ili od kud drugo«; iz tega se vidi, da je na zapadu doma. — Zanimiv pa je v knjigi 208. prof. Medićev članek »Anakreont, Šiler i P. Petrović Njeguš. Tu gre za primero Anakreontove pesmi εἰς γυναῖκας, kjer pravi pesnik, da je priroda različna živa bitja po svoje oborožila, žensko z lepoto, in Schillerjevih besed, ki jih v W. Tellu govori Melchthal (»Jedem Wesen ward ein Nothgewehr in der Verzweiflungswuth« itd.) in pa krasnih verzov, ki jih v Gorskem vijencu govori stari iguman Štefan, na sveti večer sedeč okoli naloženih badnjakov:

»Svjet je ovaj tiran tiraninu
a kamo li duši blagorodnoj!
On je sostav paklene nesloge:
unj ratuje duša sa tijelom,
unj ratuje more s bregovima,
unj ratuje zima i toplina,
naj ratuju vjetri s vjetrovima,
unj ratuje živina s živinom,
unj ratuje narod sa narodom
unj ratuje čovjek sa čovjekom,
unj ratuju dnevi sa noćima,
unj ratuju dusi s nebesima.«

Njeguševa filozofija sega najdalje, ker obsega vsa bitja, vse, kar je; za vzrok vesoljnega boja navaja »neku neobuznu silu, nuždu, nedovoljstvo«; v tem se da spoznati Darvinov zakon prirode o »održanju jedinke i vrste«. »Itako ćemo se sada valjada svi složiti u tome, da je Vladika dajbudi borbu za život prikazao baš onak, kao što je ističu pristaše Darvinove.«

Pevec Gorskega vijenca je tako z Goethejem med predniki Darvinovimi.

Seve taka »Darvinova« filozofija se porodi vsakemu, kdor malo globlje misli o življenju, samo da vsakdo ne izvede vseh posledic; tako filozofijo je izpovedal tudi naš slovenski Verjanko, ko je govoril brezvestni materi:

»Peroti ptičica ima,
plavute ribica ima,
junak z orožjem se obda«. —

Vsega uvaževanja vredna je knjiga »Agrarni pokreti«; spisana po latinskih virih, nemških in francoskih delih ima dodatek o podobnih pojavih v vseh današnjih kulturnih državah, je torej nekaka »primerjajoča zgodovina in sociologija.«

Dobivajo se knjige Matice Srpske v Pančevu, Belgradu, Zagrebu, v Novem Sadu, Pragi, Somboru, v V. Kikindi, v V. Bečkereku, Zemunu. Kje pa naše?

Dr. Fr. Ilešič.

Ottův atlas zeměpisný. Sklicujoč se na oznanilo in oceno v avgustovi številki, str. 570. »Ljub. Zvona«, javljamo našim čitateljem, da je pred kratkim izšel drugi sešitek te velezanimive in prekrasne publikacije, obsegajoč št. 27. »Francie« in št. 40. »Střední Amerika«. O prvi karti pač ni treba posebej govoriti, ker se v zadnjih letih ni nič izpremenilo na Francoskem; pač pa moramo pohvaliti karto »Srednje Amerike«, ker obsega mnogo več nego podobni zemljevid (v istem merilu) na Andreejevem atlasu. Ottůva karta nam podaje še velik del Mehike (zahodno od Tehuantepeškega zaliva), potem Južno Ameriko do Amazonske reke in na pridejanem zemljevidu tudi vso Guajano in del Brazilije še črez izliv omenjene reke. Na istem listu sta posebej natisnjena v povečanem merilu okolica mesta Mehike (1 : 2,000.000) in srednji del Ekvadorja (1 : 3,333.333). Zaradi posebno živih barv je preglednost na Ottůvem zemljevidu mnogo večja nego na Andreejevem. Politična pripadnost in državne meje so jako vidno zarisane. Tudi so zarisani vsi kabli in sedeži raznih konzulatov, česar Andreejev atlas nima. Vse potrebne kratice so vestno navedene. Papir je vseskozi najtrajnejši. — Prašali bi le še: če se že rabi adjektiv s češko končnico, zakaj bi se ne pisalo tudi lastno ime fonetično? (primeri: Záliv Campêšský, a ime mesta se glasi:: Campêche). Kaj pa bi izgubila država »Costarica«, če bi jo po našem zapisali »Kostarika«, da bi jo znal vsak Slovan pravilno izgovarjati? Podpisanemu se je že pripetilo, da celo učenci tretjega razreda izgovarjajo »Cukshaven« mesto pravilnega »Kukshafen«. *S. Rutar.*

Anton Aškerc: »Sloveniska Balader«: Öfversatta af Alfred Jensen. Stockholm. Albert Bouniers förlag 1901. Strani 96. Cena 3 krone. Nedavno izašla je ukusno oprijemljena knjiga slavenofilskog švedskog pisca g. Jensena, kojom knjigom nastoji naš prijatelj da svojoj publici prikaže i slovenski narod, a na čelu mu poznatog pjesnika Aškerca. Dočim je Jensen prije nastojao švedski narod uputiti u rusku, češku, poljsku, hrvatsku, srpsku i bugarsku književnost ozbiljnim studijama i znatnim prijevodima, nije eto sada zaboravio ni na slovensku literaturu.

G. Aškerc opisao je jur djelovanje Jensenovo vrlo simpatički na polju slavistike u »Ljubljanskem Zvonu« od g. 1899. br. 1. Od toga vremena obogatio je vrli Jensen i opet švedsku literaturu sa njekoliko slavističkih djela. U velikoj knjizi »Habsburg« opisao je J. našu čitavu monarhiju, pošto jo dvije godine boravio u Beču, odakle je pravio ekskursije na sve strane. U tom dijelu najveća je skoro pažnja posvećena Slavenima, opisujući točno njihove kulturne i socijalne prilike.

Da ne spominjem sve ostale omanje radnje, moram ipak još istaknuti njemačkim jezikom napisano veliko djelo »Gundulić und sein Osman«. U toj

skoz znanstveno napisanoj studiji, prikupio je g. J. sve što je bilo moguće o Gundulićevom Osmanu, i to na taj način, kako to nije do sada obradio niti jedan hrvatski pisac.

Medjutim povratimo se i opet na prijevod Aškerčevih balada. U svemu prevedeno je 25 pjesama. Jz knjige »Balade in romance« prevedene su sljedeće pjesme: Trije popotniki, Stari grad, Brodnik, Pevčev grob, Balada o potresu, Boj pri Pirotu, Slovenska legenda, Svatba v Logeh, Dvorski norec i Prva mučenica. Iz knjige »Lirske in epske poezije« prevedene su sljedeće pjesme: Moja Muza, Večna luč, Jek s Balkana, Iškarjot, Mutec Osojski, Perunov žrec, Poslednja straža, Ponočna potnica, Krišna, Caligulove igrače, Pramloča, Satanova smrt i Grešnik. A iz knjige: »Nove poezije« prevedena je samo sljedeća pjesma: Ahasverjeva himna noći.

Prijevod posvećen je švedskom pjesniku grofu Karlu Snoilskome, kr. švedskom dvorskom bibliotekaru i prvaku švedske narodne balade, prilikom šezdesetog njegovog rodjendana. Pradjedi grofa Snoilskoga odselili su se odavno iz slovenske zemlje, naime još za vrijeme reformacije. U ono vrijeme spominju se predikatori »Snoilschik«. Jensen je u to ime odabrao dedikaciju cvijeta slovenske epske pojezije cvijetu švedske pojezije, koja odiše istim narodnim i jednakim slobodoumnim idejama.

O vrsnoći Jensenovih prijevoda nije nužno mnogo govoriti. Dovoljno je istaknuti, da je Jensen sam pjesnik, i to pjesnik koji duboko čuti, jednako vruće ljubi svoj narod, a što se slobodoumlja tiče, ne priznaje autoriteta na svijetu. Na slobodi rodjen i odgojen, ljubi i priznaje samo što je dobro, lijepo i plemenito. Osim toga je Jensen i dobar poznavalac koli praktični toli i teoretični svih slavenskih jezika, te i slovenski jezik shvaća poput materinskoga. Ugodni pak i milozvučni švedski jezik preodjenuo je Aškerčevu poeziju ako ne u ljepše a to sigurno u jednako krasno ruho pjesničkog uzor-blagorečja. Švedski je jezik milozvučan poput n. pr. hrvatskog ili talijanskog.

Što se vanjske forme pjesama tiče, ostavio je Jensen isti metrum kod sviju pjesama tako, da prevodilac sasvim izčezava pored originala, te nam se čini da imamo original pred sobom.

Primjera radi isporedit ćemo prvu kiticu od »Boja pri Pirotu«, te ćemo se pomoći s njemačkim jezikom, da se ujedno vidi sličnost njemačkog i švedskog jezika, kano germanskih jezikov.

Original: »Kralj, igra je naša zgubljêna,
Udal se je, pal je Pirot . . .
Premagana vojska je srbska,
Bolgár na bojišči gospod!«

Švedski: O konung! vārt spel är förloradt,

Njemački: O König! unser Spiel ist verloren,
och fallet vārt Pirot re'n är,
und gefallen ist schon unser Pirot,
Bulgaren pā slagfältet segrat,
Der Bulgare hat am Schlachtfelde gesiegt,
och krossad är serbernas här.
und durchkreuzt ist der Serben Heer.

Na koncu moramo spomenuti, da je sa strane g. Jensena velika požrtvovalnost i ustrajnost, kojom on nastoji skandinavsku čitalačku publiku upoznati s našim za njih skoro eksotičkim slavenskim literaturama, koje se tekar moraju boriti za literarnu vrijednost u velikom svijetu. On ispunjava svoju zadaću upravo idejalno, a uzdarje neka mu budu vrele simpatije i slovenskog naroda na isti način kano i simpatije ostalih slavenskih plemena.

Gospodinu Aškercu pak čestitamo, što je stekao toli vještog interpretatora na dalekom sjeveru, kakovog nije našao žalibože još na mnogo bližem slavenskem jugu. Makar da se i toliko puta spominje: Slovenci, Hrvati i Srbi to su jedan narod! ipak je duševno jedinstvo na slabom temelju, jer Hrvati i Srbi ne vole čitati »kranjski«; osim toga Srbi ne čitaju latinicu a Hrvati ne ćirilicu, dočim opet Slovenci — osim rijetkih iznimaka — hoće da budu »svoji!« Daleka budućnost i objekjctivni sud inostranaca mora nas tek učiti narodne objektivnosti.

Dr. Franjo Bučar. (Zagreb).

Pripomnja uredništva. Gospod Jensen je sam poslal svojo knjigo gosp. drju Bučarju z željo, da napiše poročilo za »Ljub. Zvon«. G. dr. Bučar je študiral nekaj časa tudi v Stockholmu, pa je zmožen švedskega jezika.

Slovensko gledišče.

A. Drama. — Slovensko dramatično društvo je otvorilo letošnjo sezono dne 22. septembra. Spravilo se je na delo z dobro premišljenim načrtom in s trdnim namenom, pospeševati razvoj dramatične umetnosti na našem edinem javnem gledišču. Ljubljana, ki šteje okoli 30 tisoč duš slovenskega prebivalstva, bi se morala dobro zavedati, da je gledišče kulturen zavod, in zato bi morala skrbeti za to, da bi bila vsaka predstava dobro obiskana, t. j. gledišče razprodano. O važnosti dramatične umetnosti sploh govoriti, tukaj ni prostora; naj omenimo samo narodnokulturni moment! V slovenskem gledišču gospoduje naš slovenski jezik, v njem govore dramatiki, tuji in domači. Naj se zapre slovensko gledišče, in videli boste, da bi imelo to slab vpliv na našo narodno zavednost in na naš občevalni jezik. Med prebivalstvom bi se začela širiti tujščina. Slovensko gledišče budi narodno zavednost, ki je je pri nas, tudi v Ljubljani, še vse premalo, ter neti ljubezen za lepi materni jezik, ki bi imel biti gospodar na slovenski zemlji.

Dramatično društvo je angažiralo nekaj dobrih novih moških in ženskih moči ter izpopolnilo igralsko-umetniško osebje tako, da je kos tudi najtežjim dramatičnim predstavam.

Otvorila se je sezona s Tylovo fantastično narodno igro »Strakonický dudák«, ki so ga lokalizovali v »Zaloškega godca«. Drama je zajeta iz čeških pravljic, ima dosti lepih prizorov in zdravo jedro ter je stalno na repertoarju čeških gledišč. Igrala se je prav dobro.

Francoska vesela igra »Coralie & Comp.« priča, da je avtor znan s kulisnimi skrivnostmi, preračunjena je samo na efekt in veselo zabavo, ker je polna debelo-komičnih prizorov, vzbujajočih smeh. A ker je smeh koristen na-

šemu zdravju, in ker je zdravje pogoj človeške sreče, zato so take burke celo socialne važnosti, čeprav jih nobeden pameten človek ne bo prišteval k proizvodom resne književnosti. Take stvari se ne čitajo nikdar, nego se samo gledajo za kratek čas. Kajpada se je ta igra izvajala gladko, saj imamo za komične uloge dovolj sposobnih moči.

Oton Ernstov »Vzgojitelj Lanovec« (»Flachsmann als Erzieher«) in pa bratov Mrštikov »Mina« (»Maryša« = Marica) sta resni drami, umetniške in literarne vrednosti.

»Vzgojitelj (ali učitelj) Lanovec«, nam kaže razliko med učiteljem rokodelcem, avtomatom, pedantom, najemnikom na eni strani, in med učiteljem idealistom in svobodomiselnim pedagogom na drugi strani. Lanovec je starokopiten šolski dninar, Kremenjak pa je moderen pedagog, Pestalozzijevec, ki mu je šola svetišče in nekak vzgojevalni atelier, kjer izobražuje iz preprostih otrok dobre ljudi. Med tema dvema kontrastoma je še cela lestva značajev, moških in ženskih. Med »šoštarjem« in nadučiteljem Lanovcem in pa med idealistom, učiteljem, kakršen bi moral biti, Kremenjakom, mora priti do konflikta. Lanovec mora zapustiti službo, ker so njegovi uspehi slabi, in ker se je dež. šolski nadzornik prepričal, da je vrhutega slepar, in Kremenjak postane njegov naslednik (nova šola). Značaji so izvrstno risani, zajeti naravnost iz življenja, a kakor zlata nit se vleče skoz vse dejanje ljubezen Kremenjakova do »slabe« učiteljice-tovarišice Zlatnikove. Ernstovi drami bi se dala očitati marsikaka neverjetnost, a vse te hibe zakrije popolnoma globoka idejnost in plemenita tendenca. Ernst nam kaže šolnika, kakršen bi ne smel in kakršen bi moral biti. Prava vzgoja človeškega rodu je največja umetnost na svetu, kar je učil že Komenský, in zato je »Vzgojitelj Lanovec« drama, ki ne zastari nikdar. Našemu gledišču služi samo na čast, da jo je uprizorilo, in prepričani smo, da ostane zmerom na našem repertoarju. Igrali so »Lanovca« dovršeno skoro vsi brez izjeme. Posebno so se odlikovale prve uloge, moške in ženske, pa tudi šolski sluga (Lušterk) je bil karakterističen, živ tip.

Bratov Mrštikov »Maryša« (Mina) nam kaže v živih, naravnost iz življenja zajetih podobah tragedijo dekleta, ki so ga starši prisilili v zakon neljubljenemu možu. Stara pesem! Ponavlja se skoro vsak dan. Saj je zakon pri »nizkih« in pri »visokih« često le navadna kupčija. Srce, ki bi moralo imeti prvo besedo, mora molčati pred oltarjem, a namesto njega govori — žep, in še drugi oziri sklepajo takozvane zakonske zveze. Večkrat se srce uda, a kadar je nevesta energično razvita individualnost, pride do konflikta, do katastrofe prej ali slej. Tako katastrofo vidimo v »Mariši«. Mina, ki ljubi mladega rekruta, zastrupi svojega starega moža . . . Drama torej nam ne kaže in ne pove nič novega, pa saj se tudi življenje samo ponavlja, čeprav se nam kaže zdaj od te, zdaj od druge strani. Značaji v drami so živi, iz kmečkega življenja, a čeprav nam konec ni povsem ugajal, vendar je »Mina« umetniško delo, polno življenske tragike. Predstavljala se je drama jako dobro, vse uloge so bile v pravih rokah, a posebno se je odlikovala »Mina« sama. Tudi Mrštikova »Mina« je dika našega repertoarja, in dramatično društvo je s to dramo kakor z »Učiteljem Lanovcem« pokazalo, da stremi za najvišjo popolnostjo v dramatiki. V prvi vrsti je gledišče umetniško svetišče in socialno vzgojevališče, v drugi vrsti zabavišče. Za zabavo bomo poslušali lahkotne stvari spretnih rutinêrjev in kulisarjev ter se smejali njih dovtipni »umetnosti«; svoje duševno obzorje pa si bomo raz-

širjali in srce si blažili ob prizorih resnih dramatikov, ki mislijo globoko in vidijo daleč ter nam imajo vselej kaj velikega povedati . . .

Onjêgin.

B. Opera. — Opero vodita novoangaževana kapelnika g. Tomaš (Čeh) in g. Mitrović (Hrvat). Gosp. Tomaš je že izkušen in zelo energičen kapelnik, in se ravno vpliv novega vodstva blagodejno opaža toliko v petju kakor pri godbi.

Solistovske uloge so v rokah gospodičen: Nedbalove (visoko sopranske partije), Noemijeve (sopranske partije), Romanove (mezzosopranske in altovske partije); in gospodov: Olszewskega in Krampere (tenor), Vašička (bas), Nollija in Wildena (bariton). Za manjše uloge je tudi nekaj dosti dobrih moči. Operni zbor je na mestu; ni števílen, ali krepak, čvrst, čistih grl.

Uprizoritvi oper »Židinja« in »Carmen« pričati o uspehu in napredku.

»Židinja« je najboljše delo francoskega skladatelja Halévyja (rojen l. 1799. v Parizu, umrl v Nizzi l. 1862.). Halevy je bil poleg Auberja najboljši učenec Cherubinija. Velika opera v Parizu ga prišteva poleg Auberja, Rossinija in Meyerbeera najboljšim opernim skladateljem druge dobe Velike opere (to je juli in 1848 revolucije) in je osobito znamenit na polju franc. komične opere. »Židinja« je že nad 60 let (leta 1835. zložena) stalno na repertoarju vseh večjih evropskih gledališč. »Židinja« je odlično glasbeno delo, polno dramatičnega življenja, strasti, navdušenja (verskega fanatizma) in ljubezni — kakor »sabbath«-scena v 2. dejanju in 4. dejanje.

Glasba je zelo duhovita, toliko v harmonično-melodičnem zmislu kakor v zelo efektnem moduliranju. Osobito krasna je instrumentacija; kontrasti močno in bleščeče stopajo na površje. Uprizoritev te opere zahteva dobrih moči. Glavne uloge so bile v dobrih rokah; umetniško, fino je pel žida naš priljubljeni tenorist gosp. Olszewski. Še vsekdar se je odlikoval v svojih ulogah, kar pač kaže, da se mu vsaka uloga lahko mirno poveri. Olszewski ni samo pevec, ampak tudi inteligenten igralec, ki se popolnoma vživi v svojo vlogo in jo zato igra s čutom in s pravim dramatičnim ukusom. »Židinjo« je pela novoangaževana gospodična Nedbalova vrlo dobro. Njen glas je simpatičen, dosti močan; intonira čisto. Pela je s temperamentom; pridobila si je s prvim nastopom simpatije občinstva, ki sme pričakovati od dobro izšolane umetnice še mnogo pravega umetniškega užitka. Evdoro je pela ljubljanskemu občinstvu že znana in priljubljena gospica Noëmi s prav lepim uspehom. Njen sveži, krepki glas, čisto intoniranje, sigurni nastop cenimo po zaslugi, in se je tudi gospica Noëmi vedno v vsaki ji poverjeni ulogi odlikovala kot umetnica, ki dela vso čast slovenski operi.

Ulogo prelata je pel gospod Vašiček, ki je tudi že dalj časa član naše opere. Gospod Vašiček ima izdaten, močan in jako lep bas. Ulogo je pel prav dobro in se v njej odlikoval.

Gospod Krampera, novoangaževani član, je pel ulogo Leopolda diskretno, takisto Ruggiera gosp. Nolli. Zbor in orkester sta bila jako dobra, kar dela čast razumnemu in energičnemu kapelniku, ki se je s to opero prvikrat predstavil ljubljanskemu občinstvu. Opera se je pela prvikrat dne 29. septembra in ponovila štirikrat; bila je za Ljubljano noviteta.

Dne 18. oktobra se je pela G. Bizetova opera »Carmen«. Bizet je francoski skladatelj novejše dobe, učenec Halevyja, in se je ravno s to opero proslavil po vsem svetu. Od leta 1875., ko se je prvikrat v Parizu pela, ostala

je stalno na opernih sporedih vseh gledišč, kar pač dovolj pojasnjuje vrednost dela, ki se odlikuje poleg nekaterih jako markantnih pevskih partij Carmen (naslovne uloge) in krasnih recitativov še posebno po jako pikantni godbi. Sicer je pa opera ljubljanskemu občinstvu iz prejšnjih let znana. Naslovno, jako težko ulogo Carmen je pela novoangaževana gospodična Romanova. Glas njen ni ravno močan, ali toliko bolj simpatičen, njena igra fina, nastop zelo simpatičen; napravila je na občinstvo najboljši vtisk, tembolj, ker je ta nastop bil sploh njen prvi na odru. Gospica Romanova je po svoji zanimivi vnanjosti kakor rojena za »Carmen«, katero je tudi igrala z dramatičnim razumom.

Gosp. Olszewski je bil odličen Don Josè v petju in igri kakar vedno. In če smo že pri »Židinji« omenili, da je tudi dramatičen igralec, moramo to poudariti še bolj pri njegovi ulogi Josèja, katerega je igral zlasti v zadnjem dejanju s pretresljivo realistiko. Gospod Vašiček je pel Zunigo jako dobro. Escamillo g. Nolli je pel dobro. Jako ljubka Micaela je bila gospica Noemi, ki je svojo ulogo izvrstno pela in igrala. Manjše uloge so bile v rokah gospic primadone Nedbalove — Frasquitta — in Bitenčeve — Mercedes —; obe gospici sta bili prav dobri. Gospod Štamcar je pel Moralesa prav povoljno. Dancaira in Remendadoda sta pela Muhovski in Krampera.

Pevski zbor se je doslej dobro držal in je ponos opere. Orkester pod vodstvom gospoda kapelnika Tomáša napreduje; posebno izborno je izvajal uverturo. *L. Pahor.*

Naše obnebje

Astronomski koledar za november. Merkur je okoli 20. t. m. danica. — Venera je večernica. — Mars je ob mraku na jugozapadnem nebu; zahaja 1. dne ob $6^1/_4$ zvečer, 30. dne ob $6^3/_4$. — Jupiter stoji na večernem nebu globoko na jugozapadu; zapada začetkom meseca po 8. uri zvečer, na koncu pa ob $6^1/_2$. — Saturn stoji tudi na jugozapadnem nebu in zahaja v začetku meseca po $8^1/_4$ zvečer, na koncu pa po $6^1/_2$.

Splošni pregled

Marko Marulić in štiristoletnica hrvaške književnosti. Meseca novembra praznuje bratovski narod hrvaški veliko jubilejno slavnost v spomin, da je pred 400 leti izdal prvi umetni hrv. pesnik, Spletčan M. Marulić, svojo prvo umetno pesem »Judit.« Ker je zagrebški vseučiliški profesor in akademik, naš rojak g. dr. A. Musić, na našo prošnjo objavil v tem zvezku poseben slavnosten članek, ki naše čitatelje temeljito informuje o znamenitem jubileju, zato na tem mestu o dogodku samem ne govorimo dalje. Društvo hrv. književnikov, ki je v sporazumku z »Jugosl. akademijo«, »Matico Hrv.«, Društvom sv. »Jeronima« in »Hrv. pedagoškim knjiž. zborom« vzelo v roke prireditev cele slavnosti, vabi ves hrvaški narod, da dostojno proslavi spomin na tisti hip, ko je zagledala v Benetkah beli dan prva hrvaška umetna pesem. To bode velik jubilej hrvaške

poezije, leposlovne knjige in hrv. knjige sploh! Naši hrvaški bratje gledajo danes lahko s ponosom na svojo književnost, ki se jim je v teku štirih stoletij razvila in popela na višino evropske veljave. Iz skromnega semena se je razvila hrv. literatura v košato drevo. To drevo je bilo vsajeno v zdravo sočnato zemljo narodnega duha. Hrvati imajo danes svoje narodne šole: svoje srednje šole, svojo univerzo, svojo akademijo, svoj umetniški dom, svoje gledišče, svojo »Matico« in druge narodne institucije. Vse to priča, da so se postavili na svoje noge, in da se njihova kultura razvija v hrvaško-slovanski smeri.

Slovencu, ki vidi dalje, nego se more videti z vaškega zvonika, mora biti ob tem hrvaškem jubileju žal, da nimamo danes s Hrvati vred ene literature in enega književnega jezika. Jeziti se mora dalekovidni Slovenec na tiste neugodne razmere in pa na tiste kratkovidne naše prednike, ki so krivi, da živimo, ali bolje rečeno, životarimo »po svoje.« Ali tako daleč še nismo ločeni, da bi bili pozabili, da smo s Hrvati in Srbi pravzaprav eden narod, in da je celo jugoslovanstvo narodnostna celota. In tudi tega ne smemo pozabiti ob Marulićevem jubileju, da potrebujemo drug drugega, da drug drugemu lahko pomagamo, pa si tudi lahko — škodujemo. Mi Slovenci smo kulturno navezani na Hrvate, to je jasno, ali takisto je resnica, da smo mi Slovenci jez, ki brani Hrvate nemške povodnji. Perspektiva v bodočnost pa je taka, da nam vsa naša žilavost, kolikor je baje imamo, ne bode pomagala, a Hrvatov vse njihove narodne šole z univerzo in akademijo in literaturo vred ne bodo rešile raznarodenja, ako se ožje in tesneje ne oklenemo drug drugega! Od severa Nemec, od zapada Lah, od severovzhoda Madjar — tako pritiskajo na nas tuji življi, tuje kulture. Ali se jim ubranimo? Ubranimo in ohranimo se samo takrat, ako bomo sami hoteli, ako bomo razumeli svoj čas, ako bomo sami kulturno napredovali tako, da bomo na enaki višini kakor naši sosedje. Drugače smo izgubljeni... Marulić je že pred 400 leti videl nevarnost, ki preti narodu od njegovih sosedov. Zato je napisal »Judito«. »Judit« je poosebljena ideja samoobrambe. Čuvaj se sam, in čuval te bo Jehova. Z duha svetlim mečem hočemo tudi mi Jugoslovani zatirati Holoferna nevednosti, separatizma, nesloge, letargije, kratkovidnosti in izdajstva... Slava avtorju »Juditi« — Maruliću!

Aškerc.

Dr. Rudolf Virchow je praznoval preteklega meseca osemdesetletnico svojega rojstva. Virchow je svetovnoznan učenjak, čigar ime je tesno zvezano z napredkom modernega naravoznanstva, zlasti medicine. Do Virchowa je tudi še v medicini gospodoval sholastični, filozofski duh. Učenjaki so svoje neznanje v vprašanjih človeškega in živalskega organizma sploh pokrivali z apriorističnimi, dogmatičnimi in filozofskimi spekulacijami. Virchow se je opiral pri svojih znanstvenih preiskavah samo na realnost, na to, kar je videl v sestavi organske snovi. Izza Virchowih studij je postala medicina, posebno patologija, eksaktna znanost. Iz bistva in življenja stanice (celice) je izvajal ves razvoj organizma samega. In bolezen ni Virchowu nič drugega, nego življenje na podlagi spremenjenih organskih pogojev (podstav). Življenje celega organizma je odvisno od življenja posameznih stanic. In njegova knjiga o celularni patologiji je postala epohalna za vso novejšo naravoznansko metodo. Virchow spada torej v vrsto tistih mož v kulturni zgodovini človeštva, ki so res začeli novo dobo v svoji stroki, čigar delo je, da rabimo že obrabljeni izraz, v pravem pomenu besede, epohalno. Vsi naravoslovski učenjaki, ki so prišli za Virchovim, morali so se

ozirati na njegovo teorijo. V vseh medicinskih in naravoznanskih knjigah, naj si bodo pisane v kateremkoli jeziku, najdeš ime Virchowa. Izza Virchowa in po njegovih principih je vsak zdravnik obenem naravoslovec, ki veruje samo to, kar mu pokažejo znanstveno preiskavanje, opazovanje in eksperiment. »Nasprotniki« so Virchowu že često očitali, da je fanatičen materialist, ali pri tem so pozabili, da še sami ne vedo, kaj je pravzaprav »materija«, ki jo še vse premalo poznamo, katero je treba šele študirati. Znanstveni princip, ki ga je našel Virchow, je imel velik vpliv tudi na vso zoologijo, anatomijo, fiziologijo in na biologijo ter na antropologijo. Dandanes vemo, da so v bistvu vse znanosti med seboj v zvezi, da se druga naslanja na drugo, a takisto je živa resnica, da imajo dandanes prirodoslovne znanosti prvo besedo, in da se vse naše moderno življenje vrši pod vplivom prirodnih znanosti, ki so najbolj pospešile današnji kulturni napredek. Virchowljeva teorija je imela jako blagodejne posledice za zboljšanje obče higijene, in on sam je povsod sodeloval pri ustanavljanju bolnic, pri asanacijah in pri zatiranju raznih epidemij. In tako se je zopet pokazalo, da prava znanost ni mrtva, pusta igrača, ampak da je v tesni zvezi z življenjem samim. Prava znanost olajšuje in olepšuje naše življenje ter povišuje njegovo ceno.

Osemdesetletni Virchow je profesor na berlinski univerzi. Izdal je nebroj knjig medicinskoznanstvene vsebine. L. 1847. je ustanovil kot privatni docent znameniti časopis: »Archiv für pathologische Anatomie u. für klinische Medicin«, ki šteje danes nad 160 knjig in ki ga še danes sam ureja.

Porodil se je Virchow dne 13. oktobra 1821. l. v Schivelbeinu na Pomoranskem. Ime njegovo priča, da je prusko-slovanskega pokolenja. Svojo zdravniško prakso je pričel na berlinski bolnici »Charité«. S svojimi temeljitimi znanstvenimi eksperimenti je vzbudil občno pozornost učenjakov in kmalu je bil imenovan za vseučiliškega profesorja v Berlinu. Odtod je šel za nekaj časa v Würzburg, kjer je šele razvil svojo znanstveno delavnost.

Virchow je deloval tudi na političnem polju, ki nas pa tukaj zanima le v toliko, ker je zastopal vsekdar napredna načela in svobodno mišljenje.

Kot učitelj je vzoren zategadelj, ker navaja svoje slušatelje k samostalnemu preiskavanju, opazovanju in mišljenju.

Ker je znanost mednarodna, zato se Virchowa ob njegovi 80letnici ne spominjajo sami nemški časopisi, prinašajoč obširne biografije in študije z ilustracijami, nego spominjajo se ga vsi kulturni narodi. *—K.—*

† **Mihael Bałucki.** Poljski narod še ni slekel žalobne obleke povodom smrti znamenitega pisatelja Sewera-Maciejowskega, ki je umrl meseca septembra v Levovu, že stoji zopet ob gomili novelista in dramatika Mihaela Bałuckega. In tragičen je pri tem slučaj, da sta si oba poljska pisatelja sama vzela življenje na enak način!

Bałucki je bil, kakor piše krakovska »Nowa Reforma«, po kateri posnemamo te vrste, še pred kakimi 20 leti eden najpopularnejših pisateljev. Njegove povesti in novele so bile najbolj čitane; in vsaka njegova nova drama je napolnila gledišče do zadnjega kota. Bałucki je smatral pisateljstvo za svet poklic. Bil je demokrat od temena do nog in skozinskoz svobodomiselnega prepričanja. Napisal je celo knjižnico povesti, novel in komedij, v katerih je bičal napake poljske družbe. Bałucki je imel izvirno humoristično žilo, ki se kaže najbolj v njegovih dramatičnih spisih. Ko je praznoval l. 1884. petindvajsetletnico svojega

književnega delovanja, čestital mu je ves poljski narod, in na slavnostnem večeru so bili takrat v Krakovu zbrani najodličnejši možje. Zadnja leta so ga nekateri kritiki začeli prezirati in tudi zasmehovati, češ, da ustvarjajoča moč Bałuckega peša. Nastopili so »novi ljudje«, ki so ga gledali preko rame. Vse to je zaslužnega pisatelja bolelo čimdalje bolj. Lotila se ga je nervoznost, in domišljal si je, da ga preganjajo njegovi rojaki. To duševno stanje se je shujšalo tako, da je ob neki priliki svoji ženi izjavil, da se namerava umakniti iz življenja. Čeprav je skrbna družina njegova pazila nanj, vendar se je na večer 17. dne oktobra ustrelil v okolici krakovski.

Bałucki ni bil samo duhovit pisatelj, nego tudi sploh karakteristična osebnost v Krakovu, kjer je bil povsod priljubljen. Njegova tragična smrt je, kakor piše »Nowa Reforma« pretresla vse poljske kroge, zlasti v Krakovu, kjer se je bil tudi porodil leta 1837. in kjer je dovršil na Jagielloński univerzi svoje študije.

Dodajemo, da je ena njegovih komedij, »Klub samcev«, na repertoarju ljubljanskega gledišča in se uprizori še v tej sezoni v spomin rajnemu slavnemu Bałuckemu. *A.*

† Jakob Alešovec. Dne 17. oktobra je umrl v deželni bolnici v Ljubljani po dolgotrajni bolezni znani naš pisatelj Jakob Alešovec. Kdo ga ni poznal — »Brenceljna«? Ni ga starejšega Slovenca, ki bi ne bil čital šaljivega lista »Brenclja«, ki je najbolj razširil Aleševčevo ime križem domovine. Vsi letniki »Brenclja« pričajo, da je bil Alešovec, ki je svoj list skoro sam napolnil s svojimi spisi, pravi rojen humorist, čeprav robat in za današnje pojme naiven, ali vendar neprisiljen in vselej izviren. Smemo reči, da je bil Alešovčev »Brencelj« najboljši slovenski satirsko-šaljivi list, ki ga ni prekosil nobeden izmed vseh, kar jih je pozneje izhajalo. »Brencelj« je bil svoj čas važnega narodnopolitičnega pomena, ker je brezobzirno bičal slovenske renegate in marsikoga tako osmešil, da si ni upal na dan. Kdo ne pomni, kako je bil za petami brezznačajnemu Dežmanu in njegovi odpadniški gardi? Alešovec pa je pisal tudi povesti, ki so imele med preprostim ljudstvom veliko čitateljev, n. pr. »Ne v Ameriko« i. dr. Z obilnim humorjem so osoljene njegove avtobiografske črtice: »Kako sem se jaz likal« ter njegove »Ljubljanske slike« . . . Alešovec se je pečal tudi z dramatiko ter je spisal nekaj veselih iger (burk), ki so na čitalniškem odru imele svoj čas velik uspeh, Tudi prevajal je za »slov. dramatično društvo« iz nemščine in drugih jezikov. Nekaj časa je bil sourednik »Slovenca«. Širšega obzorja pri njem seveda ne najdeš; v svojih sredstvih kot žurnalist ni bil izbirčen in delal je tudi često politične napake. Pisal je v preprostem narodnem duhu in v dosti lepem in pravilnem jeziku.

Porodil se je bil leta 1837. na Škaručini na Gorenjskem ter je obiskoval gimnazijo v Ljubljani. Posvetil se je bil docela žurnalistiki, dokler mu niso oči opešale. Zadnja leta je bil polslep. Humor pa ga ni ostavil skoro do zadnjega leta, čeprav se je njegovo življenje končalo tragično. Dostojen spomin prvemu slovenskemu humoristu! *Ž.*

Nova slovenska osemrazredna dekliška ljudska šola se je otvorila dne 1. oktobra v Ljubljani na Sv. Jakoba trgu. Poslopje je dvonadstropno in je zgrajeno v nekakem secesijonistnem slogu po najboljših vzorih modernih šolskih stavb. Celo poslopje napravi vtisk elegantne palače. Čisto izvirna je ornamentika na zunanjih zidovih. Na glavnem pročelju (proti Ljubljanici) so namreč

vzidana v štukaturni maniri dalèč čitljiva imena žnanih in slavnih šolnikov in pedagogov. Tu stoje: Jan Amos Komensky, Slomšek, Vodnik, Močnik, Pestalozzi, Rousseau, Piramowicz (Poljak) in Lev Nikolajevič Tolstoj. Na drugih dveh straneh pa so na isti način in v istih velikih plastičnih črkah vzidani primerni izreki iz dotičnih pedagogov in iz nekaterih slov. pesnikov. Ta nova šola je že kot zgradba prava dika ljubljanskega mesta, a glavna stvar je to, da se bodo v tej šoli učile in vzgajale v slovenskem duhu mlade Slovenke. To novo šolsko palačo je sezidalo seveda ljubljansko mesto samo na svoje stroške, zato je pa tudi tako imenitna.

Prva javna slov. ljudska knjižnica. Urednik »Lj. Z.« g. A. Aškerc me je prehitel s svojo razpravo »Ljudske knjižnice«. Tudi jaz sem po Veliki noči, vrnivši se s časnikarskega shoda v Dubrovniku, pisal o tem velevažnem vprašanju, katero smo Slovenci doslej povsem zanemarili. Aškerčeva razprava je v marsičem popolnejša, vodilna misel pa je ista. Prav hvaležen sem mu, da me je prehitel!

Nekaj pa moram popraviti. Na str. 641. piše namreč, da je ustanovil ljubljanski policijski svetnik, g. Podgoršek, prvo javno, neodvisno ljudsko knjižnico na Ponikvi itd. — Res je, da je ta knjižnica — druga, prva pa je »Občinska knjižnica« v mojem rojstnem trgu — v Kobaridu ob Soči, ki izborno deluje že drugo leto. Njen ustanovitelj je pravzaprav g. Ignacij Gruntar, kobariški rojak, zdaj c. kr. notar v Ribnici na Dolenjskem, ki je daroval v tak namen že pred leti 200 gld. Občinsko starešinstvo je pred dvema letoma dodalo še neko vsoto ter izročilo vodstvo te »Občinske knjižnice« voditeljstvu tamošnje štirirazrednice. — »Občinska knjižnica« v Kobaridu šteje zdaj lepo število knjig; umeje se, da so zastopani vsi naši pisatelji-prvaki: Stritar, Jurčič, Levstik itd. Knjige so vse trdo vezane. — O izposojanju se vodi pravilna kontrola. Ljudstvo se je poslužuje v prav obilni meri, da se kaže nujna potreba nakupiti več iztisov vseh znamenitejših slovenskih del. »Občinska knjižnica« bo dokupovala po možnosti vse starejše knjige, katerih še nima, zlasti pa sproti vse novejše . . .

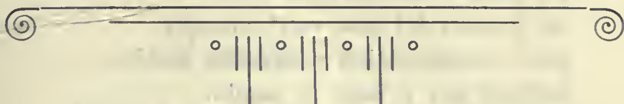
Mislimo si, da bi bilo po vsem Slovenskem vsaj 300 takih javnih knjižnic, kolika opora bi bila pisateljem in založnikom, kako bi one ne pospeševale samo širjenja dobrega čtiva med narodom, marveč bi bile najtrdnejša podlaga krepkejšemu razvoju slovenske književnosti. Ako bi založnik vedel, da ima vsaj teh 300 zanesljivih odjemnikov, bi ne pomišljal niti za hip, hoče li založiti kako res dobro knjigo ali ne. Dandanes je v tem oziru velika mizerija med nami, kar založnikov ne izpodbuja, pisateljev pa tudi ne! —

Andrej Gabrščec.

Corrigatur! Na strani 743. čitaj v 27. vrsti Libar (ne: Libav), na str. 749. pa v 7. verzu **te.** (Ah, poslušal očaran bi celo te noč!)

Ljubljanski Zvon

Znamenja.

Kdo je hodil po dolini soški?
Milost božja, kaj je znamenj tam!
Križ za križem, a na križu deska:
»Tukaj človek naglo smrt je storil.«

»O popotnik, tu postoj, premisli
pa pomoli za nesrečno dušo:
ne bi mlada bila šla še rada,
morala je iti s te zemljé,
kakor svat, ko mu po prvi čaši
pride z doma žalostna novica,
mora vstati od gostije šumne.«
Gledam sliko, risano z okorno,
a sočutno, žalostno rokó;
gledam sliko: mlad pastirček pada
z jagnjetom pod pazduho v globino.
Njegov ljubček, jagnje mehkoruno,
izgubilo se na rob je strmi;
siromaček mu hiti pomagat,
ne pomore njemu niti sebi.
Nisem molil za nedolžno dušo —
čisto žrtvo nesla je Bogu!

»O popotnik, tu postoj, premisli,
pa pomoli za nesrečno dušo:
za družino šel sem med rudarje,
med rudarje daleč v nemško zemljo, —
trideset nas v jami je zasulo.
Moli, človek, nam za milo sodbo!«
Nisem molil za trpeče duše —
v težkem delu so odšle s sveta.
Lahko vam je bilo govoriti,
ko ste stali pred sodnikom svojim.
»Kaj si delal?« — Vsak mu je pokazal
nemo krute žulje na dlaneh . . .

»O popotnik, tu postoj, premisli,
pa pomoli za ubogo dušo:
vse narobe vselej sem napravil
in nazadnje v brezno strmoglavil;
moli zame, a potem se pazi,
da ne padeš, kakor pal sem jaz!«
Lej ga kljukca! Bil je muzikant,
pa sestavil si je sam nagrobnik
(kot na deski čita se vse to!)
Kadar s pira se pijan je vračal
mimo brezna — je li slutil kaj?
Nisem molil za veselo dušo:
če z dovtipom letel si črez skale,
boš že gledal, da se v raj prišališ!

Pa še nauk dal mi je na pot!
Šel sem dalje, tiho prepevaje . . .

Oton Zupančič.

Kmečka osveta.

Drama v enem dejanju. Spisal Fr. Dolinčan.

Osebe:

Anton Zore, kmet.
Marijana, njegova žena.
Tone, sin.
Jernej Kuhar, kočar.
Micka, mlada dekla pri Zoretu.
Orožniki. Ljudstvo.

Kmečka soba. V ozadju, bolj na levo, vrata, skozi katera se pride iz veže v sobo. V desnem kotu v ozadju peč. Na levi strani dvoje oken. Na desni strani vrata v stransko so bo. Oprava navadna.
(Levo in desno velja za igralca.)

Tone. Micka.

(Večer je. Zunaj temna, poznojesenska noč. Ko se zastor dvigne, stoji Micka na klopi pri peči in hoče vzeti poln jerbas perila ž nje. Prav v tistem hipu stopi iz stranske sobe Tone.)

Tone. Oho, tukaj bode treba pa pomagati, kakor vidim.

Micka (z jerbasom v rokah). O seveda, ko je tako strašno težko!

Tone (stopi k njej). Kaj naj torej vzdignem s klopi, ali jerbas, ali tebe, ali oboje skupaj! . .

Micka (smejaje se in moleč jerbas naprej). Jerbas, samo jerbas!

Tone. Jaz bi pa rajši tebe! (se dela, kakor bi jo hotel obseči črez noge).

Micka (se brani). Ne, Bog ne daj! (Skoči z jerbasom v roki s klopi.)

Tone. Vidiš, če bi ti mene rada imela, bi se ne branila tako.

Micka (šegavo). In če bi ti mene rad imel, bi bil bolj pogumen in bolj uren, nego si!

Tone. Ah, čakaj me! . . Pri prvi priliki, ki se mi spet ponudi, ti dokažem, da . . .

Micka (mu seže v besedo). Na to bom že jaz gledala, da take prilike več ne dobiš! . .

Tone. No, vidiš, da me nimaš rada! . .

Micka (hipoma resna). Oh, rada! . . Kaj pomaga, če te tudi imam rada! . .

Tone. Ti dvomiš o moji ljubezni?

Micka (pripravljajoč desko, na kateri se ima perilo likati). Ne! Toda srce mi pravi, da iz tega ne more biti nič . . . Tone, bodi pameten in poišči si drugo — lepo, bogato, tako, da bodo tvoji starši zadovoljni ž njo! . . Jaz res ne vem, kako si se mogel zagledati v me! . .

Tone. Kakor sem rekel: ti dvomiš o moji ljubezni! . . Drugače bi ne govorila tako! . . Kako sem se mogel zagledati v te? . . Na to bi ti lahko marsikaj odgovoril, toda nočem, da ne porečeš, da se ti prilizujem . . . Razložiti ti hočem torej stvar drugače! . . Ti, ali nisi hodila še nikdar po travnikih, ko je bilo vse polno rož na njih? . . Mnogo ti jih je bilo morda všeč, a mimo vseh si šla! . . Hipoma pa si se sklonila k eni, utrgala jo in si jo dela v nedrije! Zakaj? — Tega sama nisi vedela! . . Izmed sto in sto drugih ti je bila ta najdražja! . . Tako nekako, vidiš, je tudi z ljubeznijo! . .

Micka (baveč se še zmeraj s perilom, pomolči nekoliko). Tone, ti znaš lepo govoriti, toda . . . Pa naj ti povem, kaj me vznemirja! . . Vidiš, Tone, ti si včasi tako čuden, tako žalosten, in to me je pripravilo že večkrat na misel, da je vzrok temu to, ker si se prenaglil, ko si dal meni besedo . . .

Tone. No, zdaj pa reci še, da nisem imel prav, ko sem trdil, da dvomiš o moji ljubezni! . . O ti nespametno dekle! . . Ali ne veš, kaj me dela žalostnega? . . Ali more biti sploh kdo vesel v naši hiši? . . Ko bi tebe ne bilo pri nas, bi bil jaz žě davno pobegnil odtod! . . Ti me še včasi razvedriš! . . Spričo tebe še včasi pozabim . . .

(Marijana pride z likalnikom v roki iz veže, oziroma kuhinje.)

Prejšnja. Marijana.

Marijana (k Micki). Le pusti zdaj perilo meni. Ti pa pojdi molst in živino odpravit.

Micka. Grem! (Odide.)

Marijana. Tone.

Marijana. Nič nimam rada, če ostajaš z deklo tako sam.

Tone (zbadljivo). Mati, vi me hočete učiti? . .

Marijana. Ali nimam te pravice?

Tone. Jaz vam je ne odrekam, Bog ve, da ne, toda . . .

Marijana. Premlad si še, da bi . , .

Tone. No, kaj? . .

Marijana. Da bi ljubil in imel kako znanje . . .

Tone (pomolči). Eh, mati, ljubezen je lahko nekaj lepega, jako lepega! . . .

Marijana (vzdihne). Gotovo, gotovo!

Tone (pomenljivo). A tudi lahko nekaj grdega, zelo grdega! . .

Marijana (osupne). Bog te razumej, jaz te ne! Ali povem ti: nič mi ne ugaja, da si pri sedemnajstih letih tak modrijan!

Tone. Nesreča stara človeka, mati, in ga dela modrega! . .

Marijana. Nesreča, nesreča! .. Pa ti menda vsaj nisi nesrečen!

Tone. Mislite, da ne mati? . . No, kdo ve! . .

Marijana Ti mar nedostaje česa? . .

Tone (gre parkrat molče gori in doli). Če mi česa nedostaje? . . Hm! . . O da, mati, in sicer prepričanja, da je pod našo streho vse tako, kakor bi moralo biti! . . In to moje prepričanje bode morda še vzrok velike nesreče, mati! . .

Marijana. Zdaj mi pa molči že! . . Če ne znaš govoriti drugače, tako mi tudi ni treba! . .

Tone (sname pokrivalo s stene in se odpravlja, da bi odšel).

Marijana. Po očeta pojdi k Štefinu in domov ga pripelji, da ne bo spet pijan!

Tone. Če hočete, zakaj ne! (Odide.)

Marijana sama.

Marijana. (Zunaj se sliši zvonjenje). Osem ura! Ta naša se je pa spet zakasnila malo! (Stopi na klop in porine pri stenski uri kazalec naprej. Potem stopi doli, se prekriža in moli, a malomarno in na kratko). Ta fant me skrbi! . . Nič tistega veselja ni pri njem, kakor bi ga moral imeti pri svojih letih. Nekaj nosi s seboj na skrivnem, kar nosi! No, čudnega ni naposled nič, da je vedno tako nekam žalosten! Kakšna pa sem bila jaz v tistem času, ko sem ga pod srcem nosila! To je dobil po meni! . . Oj da, kako življenje to! . . In že toliko let! . . Ko bi bili moji starši malo pametnejši, bi bilo lahko drugače! . . Zakaj so me prisilili, da sem vzela tega, zakaj me niso dali onemu? . . Seveda, ta je imel par tisočakov in je bil kmet, oni je bil samo reven bajtar! . . (Vzneseno) Bajtar — cigan zastran mene! . . . Ljubila sem ga, rada sem ga imela — vse drugo je postranska reč! . . In ko je bilo že tako daleč . . . Toda baš, ker je bilo že tako daleč, so hoteli moja mati, da se hitro omožim — seveda z drugim! . . Kaj so pač mislili pri tem? . . Morda, da se bo dal moj mož preslepiti! . . Ah, kajpak! . . Vedel je takoj, da nekaj ni v redu, in da se je ukanil! . . Sicer je molčal, in ljudje žive še dandanes v veri, da je fant njegov, toda on je slutil, in jaz sem trpela zaradi tega! . . Ah, kako trpela! Mučil me je in trpinčil, ko se nikomur niti sanjalo ni! . . Osemnajst let živeti v takem zakonu, to ni majhna

reč! . . Poleg tega pa nositi še ogenj za drugega v srcu! . . Čudno, čudno, to srce! . . Sama sem upala, da se kdaj potolaži — zaman! (Pusti delo in se ustopi v ospredje.) In čeprav se v njem oglaša vest, pomiriti se noče in vse eno hrepeni po prepovedanem sadu! . . Greh — naj bo! . . Mojo voljo naj bi mi bili pustili, pa bi bilo drugače! . .

Marijana. Kuhar.

Kuhar. Dober večer Bog daj! (Stopi počasi proti peči in sede ondi na klop.)

Marijana (gre k delu nazaj). Dober večer! .. Kaj hodiš semkaj?

Kuhar (jo gleda s poželjivimi očmi in jo meri od nog do glave). Že kake tri dni mi nisi prišla pred oči, in to mi je bilo predolgo. Tudi govoril bi že spet rad enkrat malo s teboj!

Marijana. Za to bi se dobil kmalu kje kak bolj priličen kraj, nego je ta tukaj . . .

Kuhar. Zunaj je mraz, in toliko sva se tudi že ugnala, da naju ljubezen ne greje več tako. (Vstane, stopi k njej, kakor bi se je hotel dotakniti, pa upade mu pogum, in sede spet nazaj. Kakor bi hotel svojo zadrego prikriti, izvleče iz žepa pipo ter jo začne tlačiti s tobakom, toda predno delo skonča, položi mehur in pipo na klop poleg sebe).

Marijana. Sinoči sem bila tamkaj . . .

Kuhar. Če bi bil jaz vedel!

Marijana. Tu doma je stvar vendar nekoliko nevarna! . .

Kuhar. E zakaj? . . Kaj pa je, če pridem kot sosed semkaj v vas! . . Sicer pa — koga se bati? Dekla je v hlevu — in če bi ne bila, kaj to? Ona ima molčati. Tvojega moža pa sem videl ravno prej pri Štefinu notri, in če se ne motim, je tudi fant tjakaj zavil . . .

Marijana. Najin sin!

Kuhar. Da, najin sin! (Skoči razburjen pokoncu in ji položi roke okrog pasa).

Marijana (se mu izvije). Počasi! Luč je v sobi, in skozi okno se vidi. (Gre k oknu ter zastre rdeče zagrinjalo črezenj, potem se vrne ter obstoji z oprtima rokama na bokih pred Kuharjem, ki jo hoče iznova priviti nase.) Mir, ti rečem, mir, pa gledi, da odideš kmalu! . . Vsak čas se lahko vrneta — naša dva!

Kuhar. Ne bo ju še, ne! In če prav prideta! Tvoj mož me že nekaj časa več ne gleda tako temno. Sicer pa itak ne ve nič natančnega! . .

Marijana. Ali misliš? Meni bi bilo prav! Ali povej, kako je kaj pri tebi doma! . . Kaj počne tvoja žena? . .

Kuhar. Bolna — bolna! . .

Marijana. Od česa neki? Preveč ji strežeš! . .

Kuhar. O tisto pa že! . . Haha!

Marijana. No, od tega gotovo ni bolna, ker jo tepeš, kajti...

Kuhar. Ali mar tvoj mož tebe pretepava? . .

Marijana. Ne, tega ne! Ne upa si menda! Ali zato me pa zbada, zbada s tistim svojim zlobnim jezikom . . . Oh! . .

Kuhar. Kaj hoče govorjenje! Besede ne bolijo, če ni človek bolj mehak, nego je treba! . . Ti imaš dobro, moja žena ti zavida lahko! . .

Marijana (vidno vesela). O kako lažeš! Rad jo imaš . . .

Kuhar. Kakor trn v peti! . .

Marijana. In vendar si jo vzel!

Kuhar. Ali ti nisi vzela Zoreta? . .

Marijana. Morala sem ga!

Kuhar. Morala, morala! . . To je prazen izgovor! Ko bi bila ostala trdna, bi bilo morda drugače!

Marijana. Ne bi bilo! . . Morala sem! . . Saj veš, kaj je bilo na poti! . . Otrok je moral dobiti očeta! . .

Kuhar. No da, ali . . .

Marijana. Tebi bi me starši nikdar ne bili dali, in dotistihdob, da bi bila jaz samosvoja, bi bilo prepozno! . . Moralo je biti torej tako . . . Sicer pa bi moja poroka ne bila toliko izkazila, če bi me bil hotel ti ubogati in bi bil ostal samec . . .

Kuhar. Ali ne veš, da je bil tudi tam otrok, ki je moral dobiti očeta?

Marijana (zamišljeno). Čemu neki? . . Kaj pa je bila prej tista tvoja žena? . . Prava reč, če bi bila obtičala tako! In baš ta otrok! . . Ha, ta tvoja ljubezen! . . Ne, tega ti nikoli ne odpustim popolnoma! . .

Kuhar. Kako si čudna vendar! . . No, pa odgovori ti meni na neko vprašanje! . . Že davno bi bil rad vedel, kaka si ti proti svojemu možu, kadar te ima rad . . .

Marijana (kljubovalno). Človek ni iz lesa! . .

Kuhar (vzburjen). No vidiš, vidiš! — Zdaj vem vsaj, zakaj je tako zadovoljen tvoj mož! . .

Marijana. Zadovoljen, ah! Nemara da je tvoja žena zadovoljna!

Kuhar (vzroji). Tvoja žena . . . tvoja žena . . . zmeraj — tvoja žena! . . Povej, kaj naj storim ž njo? Zakaj mi nisi že davno povedala, kaj da ti ni prav! . . Ugonobil bi jo bil magari prvo noč, ko je prišla pod mojo streho! . .

Marijana (vesela). No, le nikar se ne jezi! . .

Kuhar. Res, nisem prišel semkaj, da bi se jezil! Marijana, ti ne veš, kako me je srce gnalo k tebi! (Jo privije k sebi.)

Marijana (se ozre boječe proti oknu, a se ne odtegne njegovemu objemu). Čudno, da si spet enkrat zahrepenel po meni! . .

Kuhar. O vsak dan hrepenim po tebi, vsak dan, vsako uro, Marijana! (Usedeta se v kot k peči, tako da se tiščita vkup in ima on roko položeno okrog njenega pasa.)

Prejšnja. Micka.

Micka (stopi v sobo in kaže veliko zadrego, opazivši ona dva).

Marijana (odskoči raz klop in prime za gladilo). Kaj hočeš?

Micka. Vprašati sem hotela, če naj vam pomagam.

Marijana. Ne, ni treba! . . Le odpravi v kuhinji vse! . .

Micka (rezko). Pa ni še skoro nič storjenega!

Marijana. Kaj tebe skrbi to? . . Pojdi! . .

Kuhar. Micka, ti si preveč pridna! . .

Micka (ga pogleda zaničljivo in odide).

Marijana. Kuhar.

Kuhar. Nič je nisem slišal priti v vežo. Toda zdaj bo treba iti, kaj? . :

Marjana. Ne, ostani še malo! Če ne, bode res mislila, da se je imava zaradi česa bati . . . Pa kaj sem ti že hotela reči? . . Da! . . Pojutrišnjem pojdeta naša dva na semenj. Pojdeš mar ti tudi? . .

Kuhar. Če gresta ona dva, potem veš, da jaz ne!

Marijana. Torej pridi! . . Tudi deklo pošljem stran! . .

Kuhar (vesel). Oh! (Obseže jo zopet z obema rokama okrog pasa in potisne svoj obraz k njenemu.) Ali še veš, Marijana, kako lep je bil tisti večer? . .

Marijana. Kateri večer? . .

Kohar. Ko si postala moja! . .

Marijana. Lep? . . Ne vem! . . . Morda je bil marsikateri poznejši lepši . . . Spominjam se le toliko, da sem se te bila grozno ustrašila! . .

Kuhar. Ustrašila? . . Hahaha!

Marijana. Ali se temu še čudiš? . . Ko pa si skočil tako nenadoma proti meni! . .

Kuhar. Tisto čudno naključje, da si bila tako pozno na večer sama zunaj, in da sem jaz baš tedaj mimo prišel! . . Če bi se ne bilo tistikrat tako pripetilo — midva bi se zdaj komaj poznala! . .

Marijana. Ali predrzen si bil! . . Tako napasti dekleta! . . Ti morda že ne veš več, kako . . .

Kuhar. Oh, spominjam se! . .

Marijana. Kakor zverina si planil . . .

Kuhar. Hahaha, ne rečem, da ne! . . Ko sem te bil ugledal tako samo, nobenega človeka v obližju in po noči — ha, tedaj me je prešinilo nekaj čudnega! . . Po mojih žilah je vzkipelo, in občutil sem v sebi moč, rečem ti, moč, da bi bil prestavljal gore! . . Ta mora, mora biti tvoja, sem si dejal, in naj se zgodi, kar hoče! . . Ubil bi bil človeka, ki bi se mi bil postavil tistikrat nasproti! . . In pripognil sem se in te dvignil od tal, tako . . . (Jo dvigne). Tako, vidiš! In nesel sem te (jo nese preko sobe) kakor otroka in poljuboval sem te (jo poljubuje), četudi si brcala z obema nogama in bila me z obema rokama po obrazu . . . Pa kako si drhtela in jokala! . . . (Spusti jo na tla.)

Marijana. Jokala, jokala, ker sem se te bala . . .

Kuhar. Ali drugi dan — kako si mislila o meni? . .

Marijana. Ali naj govorim resnico? . . Všeč si mi bil! . . Tvoja silovitost mi je ugajala! Čutila sem, da mora biti ljubezen taka, ako hoče kaj veljati! Toda kje so tisti časi? . . Zdaj smo stari! . .

Kuhar. Stari? . . Jaz mislim, da še ne! . . Ti jih imaš — koliko let imaš že ti? . .

Marijana. Pred kratkim sem jih izpolnila petintrideset . . .

Kuhar. No in jaz jih izpolnim baš nocoj štirideset — pomisli, ravno o polnoči! . . . Tvoj mož je za sedem let starejši od mene! . .

Marijana. Ne imenuj ga! . . On je starec! . . Menda nikoli ni bil mlad! . .

Kuhar. Prva ljubezen ostane človeku v spominu, kaj . .?

Marijana. In prav je, da ostane! . . Včasi bi se človeku potožilo živeti, če bi se ne krepčal ob spominih . . . O lepo je, dokler kipi človeku še mlada kri po žilah! . . .

Kuhar. Jaz sem še vedno tisti, Marijana! . . (Približa se ji zopet v vidni razburjenosti.)

Marijana. Stoj! . . Zdaj bi utegnila priti! . . In dekla vleče morda tudi na uho! . .

Kuhar. Torej moram iti? . .

Marijana. Ni drugače! . . Ali pojutrišnjem — ne pozabi! . .

Kuhar. Na to naj bi pozabil? . . Preje na svoje zveličanje! (Odide.)

Marijana sama.

M a r i j a n a (hiti likati perilo). Da je morala ta dekla stopiti tako o nepravem času noter! . . Saj drugikrat se je vselej dalje zamudila v hlevu! . . Kdo ve, če ga ni zapazila, ko je šel semkaj, in potem nalašč prišla v sobo? . . Izvedeti moram! . . Micka! . . Micka! . .

Marijana. Micka.

M i c k a (pride iz veže). Kaj je?

M a r i j a n a. To perilo obesi še malo okrog peči. Še ni zadosti suho . . . Pa kaj delaš tako temne obraze? . .

M i c k a. E — nič!

M a r i j a n a. Govori, kaj je? . . Saj veš, da takih odgovorov ne maram!

M i c k a (stopi na klop in obeša perilo okrog peči). No, če že moram govoriti, pa bodi! . . Mati, ali bo ta zdaj celo v vas semkaj hodil? . .

M a r i j a n a (se zdrzne). Kdo ta? Zakaj ga ne imenuješ? . .

M i c k a (ustavljaje se z besedo). No . . . Ku — har! . .

M a r i j a n a (osorno). In zakaj bi ne smel priti? . .

M i c k a (dvigne obe roki). Oh, moj Bog, zdaj pa še vprašate! . . Ves svet govori o tem, kaj se godi, godi že toliko in toliko let! . .

M a r i j a n a (razljučena). Kaj meni mar, kaj govore ljudje! . .

M i c k a. Če vam tega ni mar, mati, pa bi gledali vsaj na to, da bi svojih ne žalili . . Ali ne čutite, da je Tone zaradi vas nesrečen, ah, tako nesrečen! . .

M a r i j a n a (čimdalje bolj divja). Deklina, ti si upaš? . . Če je kdo mojemu sinu v nesrečo, potem si tista ti! . . Izbij si ga iz glave, to ti zdaj povem! . .

M i c k a. Rada, rada, mati, če zahtevate! Jaz se ne bom nikamor vsiljevala. Toda to vam rečem še enkrat, mati, da je Tone, zaradi vas vedno tako žalosten! Revež, tako mlad in pošten, pa nima nobene vesele ure. (Obriše si solzo).

M a r i j a n a. Kaj pa sem storila vendar?

M i c k a. Oh, mati, mati, ali mislite, da vas še nisem nikoli opazila — tam zadaj! Zakonska žena — oh Bog, oh Bog, tak greh! Saj še za dekleta ni lepo, če se shaja na samem in zgovarja . . .

M a r i j a n a (predrzno). To tebe nič ne briga! . . In da mi ne boš brusila jezika! . .

M i c k a. O, saj molčim, molčim in molim! . . Oh, ako bi me le hotel uslišati Bog! . .

Marijana. Če črhneš kaj mojemu možu ali Tonetu . . .

Micka. Bog me varuj, da bi delala zdražbo! . . Samo molila bom, molila! (Začujejo se stopinje.)

Marijana. Tiho! . .

Micka (skoči s klopi in gre ven. Med vrati se sreča z Zoretom).

Zore. Marijana.

Zore (osorno). Kdo je bil tukaj !

Marijana. Nihče!

Zore. Tako — nihče -- prav nihče? . .

Marijana (kljubovalno). Prav nihče! (Hoče oditi.)

Zore (zapovedujoč). Ostani!

Marijana. Kaj hočeš? . .

Zore. Ostani, pravim!

Marijana (osorno). Ne utegnem! (Odpre vrata.)

Zore (skoči k njej, jo potegne siloma nazaj ter zaloputne vrata). Ostani, sem rekel, če ne! . .

Marijana (se usede na stol ter zre srdita v stran).

Zore. Torej se še vedno nisi naveličala, še vedno ne? . .

Marijana (temno gledajoč). Česa naj bi se naveličala? . .

Zore. Hahaha, česa . . . česa? . . (Izpremenivši glas.) Ne delaj se nevedne! . .

Marijana. Ti verjameš vse, kar ti natveze kdo!

Zore (s povzdignjenim glasom). Jaz verjamem, kar vidim! . . Torej še vedno, še vedno, (porogljivo) hahaha! . .

Marijana. Jaz ne razumem, kaj blebetaš!

Zore. Hahaha — ne razumeš! . . O nesramna si dovolj, da tajiš! . . V laganju prekašaš hudiča! . . Lagala si, odkar te poznam! . .

Marijana (vstane in hoče spet iti. Zore jo potisne nazaj na stol). Pusti me! Opraviti imam kaj boljšega, nego poslušati tebe! . .

Zore. Ostani! Malo sem govoril s tabo v svojem življenju, ali nocoj se mi ljubi govoriti! . . Pa reci, no, če imaš pogum, da ni bil on tukaj! . .

Marijana. Kdo on? . . (Malomarno.) Sicer pa, če veš . . .

Zore. O vem, vem, dasi ga nisem videl dobro! . . Imaš prav, da ne tajiš! Pomagalo ne bi nič! Poslal sem fanta za njim, da se prepriča . . . Sin na lovu za očetom — ali ni lepa ta, kaj? Hahaha! . .

Marijana (začudeno). Ka — aj — govoriš?

Zore (se smeje porogljivo). Hahaha, hahaha — to ti je nekaj novega, kaj ne? . . Oj ti abotnica! . . Misliš, da bi bil tako molčal

in da bi ne bil zahteval pojasnila od tebe, če bi ne bil vedel vsega?.. Ali pa si bila morda celo prepričana, da si me premotila, in da sem res veroval v tvoje bajke? Kaj še! . . Poznal sem očeta, preden je prišel otrok na svet! Vedel pa dobro tudi, da ni prišel prezgodaj!..

Marijana. Tega ne more nihče vedeti, kdo je oče! . .

Zore. Ka — aj? Morda je še drugi, še tretji prizadet? . . No da, kjer sta dva, tam so lahko tudi trije, štirje in še več! Žensko telo je ali žlahten vrt, kakor sem bral nekdaj, ali pa — kup gnoja!.. Tretjega ni vmes! . .

Marijana (plane pokoncu). Jaz tega ne bom poslušala! . .

Zore (ji zastopi pot). Boš! . . O zvita si! . . Bojiš se zanj, bojiš še vedno, ker veš, da enkrat mora priti maščevanje! . . In rajši delaš sebe še bolj umazano, nego si, samo da bi od njega odvrnila nevarnost! . . O da, če bi se dalo utajiti, da je on oče fantov, potem bi se laglje utajilo tudi še marsikaj, kar se je dogajalo v vseh dolgih letih tega prokletega zakona! . .

Marijana. Marsikateri mož se je že na svojo škodo motil!..

Zore. Toda jaz se ne motim! Ha, še vedno torej upaš — še vedno? . . Noče ti v glavo, kajneda, kako sem mogel nositi to skrivnost toliko časa v sebi? . . Kaj pa sem hotel? . . Ali naj bi bil tekel takoj nadenj ter izdal vsemu svetu že prvi dan, da sem dobil za doto tak nameček?.. . (Skrivnostno.) Ej, zdaj ne umeš mojega početja, a umela ga še boš! Stvar dozoreva, dozoreva! . .

Marijana. Jaz pa rečem še enkrat, da tistega ne more nihče vedeti . . .

Zore. Ti govoriš tako, ker se preveč zanašaš nanj in ker ne veš, da si se goljufala, kakor se goljufa vsaka nezvestnica, ki meni, da je njen ljubček ne izda! . . A to se zgodi vsaki prej ali slej! . . Tudi tebi se je zgodilo! . . Da ne boš še dalje upala, da ne boš še dalje mislila, da ti je mogoče prepričati me, ti povem zdaj magari tudi ime tistega, ki je povedal meni vse! Ti si odkrila svojemu ljubčku, kaj je s teboj — tega se boš pač še spominjala — on pa se je pobahal pred Brežnikom! No in Brežnik je bil na našem ženitovanju, kakor veš! Precej, ko smo prišli iz cerkve, me je poklical na stran in mi s tistim svojim hinavskim obrazom razložil kako in kaj! . . Strela božja, kako me je pogrelo to! Jaz ne vem, kako se je moglo zgoditi, da ga nisem pobil na tla! . . Morda, ker mu nisem verjel popolnoma! Poprej ni zinil, ta lopov, a potem pa, ko je bilo že prepozno! . . Da bi me potolažil, mi je obljubil, da ne bo črhnil nikomur kaj o tem . . . Obljubo je res izpolnil, najbrž zaradi tega,

ker je kmalu na to obolel in umrl! . . In tako mislijo ljudje še dandanes, da je fant moj! . . Ali kaka tolažba to zame? . . Ha, kak poročni dan je bil to! . . (Po premolku.) No, in zdaj veš tudi, od kdaj te črtim in sovražim! . .

Marijana (neustrašeno). Jaz sem tebe sovražila že prej! . .

Zore. Toda bolj ne, nego jaz tebe!

Marijana. Jaz — kolikor sem mogla!

Zore. Prav kakor jaz tebe! A ker morem jaz več nego ti, je bilo tudi moje sovraštvo večje od tvojega! . . Jaz sem te celo — ljubil s sovraštvom! . .

Marijana. In jaz tebe s studom!

Zore. Če sem se ti približal kdaj, sem se ti samo iz tega vzroka, ker sem vedel, da te tako ponižam, in ker sem znal, da ti delam hudo s tem! In zdaj razvidiš lahko tudi, kaj si mi bila ves čas najinega zakona!

Marijana (skoči skrajno razjarjena, preteč mu s pestmi, pred njega). Hudič! . .

Zore (smeje se). Tako je, vidiš! . . Toda ne misli, da je to že vse maščevanje! . . To je bilo le majhno tešilo za moje nesrečno srce, za to srce, ki je vpilo po osveti! . . . Pravo maščevanje šele pride, in to maščevanje mora biti tako grozno, kakor je bilo grozno to, kar si storila ti meni! Leta in leta sem čakal, zdaj — če me vse ne moti — ne bom čakal več dolgo . . . In zdaj sva se domenila! . . Pojdi, kamor hočeš! . .

Marijana (odhajaje). Razbojnik! . .

Zore sam.

Zore (hodi zamišljen gori in doli). Da, maščevanje, ako se mi posreči, bo tako, kakršnega še ni kmalu izmislil kdo! . . En sam udarec, in zgruditi se mora vse! On, ona in njijin sin! Ha, njijin sin! . . O kako sem sovražil to tuje seme! Kolikokrat se me je lotilo hrepenenje, da bi pograbil sekiro in mu razklal črepinjo! . . Pa nisem smel, nisem smel, če se nisem hotel spraviti ob veselje! Da, ko mi je obolel, sem poslal celo po zdravnika, da mi ga je ozdravil! . . Hahaha! . . Res, sam peklenšček mora biti vesel mojega načrta! . . In koliko truda je stalo, predno sem dobil tega pobalina na svojo stran! . . O čutil je, kako ga ljubim! . . Vendar zdaj pojde! . . Maščevanje pride, samo kdaj, kdaj, kdaj? . . (Ozre se na klop pri peči in zagleda mehur in pipo.) Ha, to je njegovo! . . (Nemirno.) Da fanta toliko časa ni! . . (Začuje se fantovsko petje zunaj na cesti). Gotovo je

med njimi! (Zore stopi k oknu, ga odpre in odgrne zagrinjalo. Fantje se pojoč približajo in se ustavijo prav pod oknom. Tu zapojo še par kitic narodne pesmi, potem se pojoč počasi oddalijo.)

Zore (ki je ves čas poslušal sloneč pri odprtem oknu). Človek postane skoro žalosten, če se spominja nazaj! Koliko časa je že, odkar sem jaz tako pel — koliko časa, odkar sem bil . . . človek! . . (V veži se začujejo stopinje.) Zdaj gre! . .

Zore. Tone.

Tone. Malo smo zapeli, pa sem se zamudil.

Zore. No, kdo je bil? . .

Tone. Imeli ste prav — Kuhar!

Zore. Torej vidiš — tvoja mati . . .

Tone (mu poseže v besedo). Ah, oče, vedno in vedno to! . . Jaz sem že ves bolan, jaz ne spim že več; kjer sem, koder hodim, po noči in po dnevi mi roji le to po glavi! . .

Zore. Ti je torej morda celo prav, da je tvoja mati taka, prav, da kažejo ljudje s prstom za mano in za tabo, prav, da pljujejo, kadar hodijo mimo naše hiše? . . In zdaj ga pušča še na dom! . . . Petintridesetletna ženska — mati odraslega sina, pa počenja take stvari! . . Če ji ni zame, bi ji moralo biti vendar zate! . . .

Tone (prijemši se za glavo bolestno). O, zakaj moram imeti ravno jaz tako mater! . .

Zore (hlineč duševno bol). In jaz tako ženo!

Tone (milo). Oče —

Zore. No? . .

Tone. Oče, jaz vas moram prositi še odpuščanja.

Zore (začuden). Kako to? . .

Tone. Jaz že dolgo čutim, oče, oh, že od svojih mladih nog čutim, da v naši hiši ni vse v redu, a mislil sem dolgo dolgo, da ste vsega tega krivi vi! . . Zdaj vidim, da sem vam delal krivico! (Stopi k njemu in mu poda roko.)

Zore (s hudobnim nasmehom). Sin, nič bi se ne čudil, če bi me sovražil! . . Toda v resnici sem največji mučenik, ki si ga moreš misliti!

Tone. Verjamem, oče! . . Oh, taka mati, taka mati! Sram me je pred ljudmi! Po noči se še družim s fanti, ko vem, da me nobeden ne vidi v obraz, a po dnevu bežim pred vsakim človekom in v nedeljo si že več v cerkev ne upam! . .

Zore (intimno in pomembno). Toda še več je kriv on, ti rečem! . . Zavdal ji je — jaz si ne morem misliti drugače! . : Ko bi ne bilo

tega človeka, bi bilo morda vse drugače! . . Jaz bi imel pošteno ženo in ti mater, ki bi jo lahko ljubil! . .

Tone. Oh, kako ga sovražim!

Zore (s povzdignjenimi pestmi). O, in jaz! . . Če bi ga bilo mogoče spraviti s sveta . . . —

Tone (v ekstazi). Oče, oče — ta misel, ta strašna misel — o koliko časa me že muči in preganja! .. Oče, ko bi vedel, da spravim svojo mater na pravo pot, da odvrnem sramoto od naše hiše — nič bi si ne premišljal, nič! . . Naj me zapro potem, naj me obesijo, če hočejo! . .

Zore (ga prime za roko, intimno). Kaj pa se ti more zgoditi? . . Prvič si mlad in potem misliš li, da se ne bodo ozirali na to, da si hotel kaznovati zapeljivca svoje matere? Z mano je drugače, meni bi prisojali več preudarka! — Eh, ko bi njega ne bilo, tvoja mati bi bila najbolja ženska! . .

Tone (razvnet). O, ko bi le priložnost imel!

Zore (ga prime spet za roko). To dobiš kmalu! (Mu pokaže pipo in tobak na klopi.) Vidiš, to je on pozabil tukaj in še nocoj pride oboje iskat — poznam ga! . .

Zore. Tone. Marijana.

Marijana (pride iz veže, gre proti peči in si prizadeva, da bi skrivoma pobrala pipo in mehur).

Zore. Kdo je zunaj?

Marijana (kljubovalno). Naj bo, kdor hoče! (Odide z onima stvarema spet v vežo.)

Zore. Tone.

Zore. Ali si videl? . . On je! . . Jaz grem za njim, jaz . . . jaz . . . (se dela skrajno srditega).

Tone. Oče, pustite mene! . . .

Zore (ga prime za roko). Tukaj skozi okno skoči! . . Iz voza izderi ročico in daj ga, daj ga, prosim te, daj ga! . .

Tone. (skoči skozi okno. Iz daljave se začuje zopet fantovsko petje).

Zore sam.

Zore. Ha! Vendar, vendar je prišel ta trenotek, po katerem sem hrepenel toliko let! (Posluša pri oknu.) Zdaj — zdaj — no, ali ne bo nič — (zasliši se silen udarec, petje se bliža bolj in bolj) — zdaj! . . Ha! (Izpozabi se, da zavpije na glas.) Le daj ga, sin, le daj! . . Maščuj naju, sin! . . (Vedno bolj divji.) Stopi za vrat hudiču, uduši ga, raztolci

mu bučo! . . (Čujejo se še nekateri udarci, petje se ponavlja. Med zadnjimi Zoretovimi besedami prihiti Marijana iz veže v sobo.)

Zore. Marijana.

Marijana. Kaj delaš, vrag, kaj? . . O-o-o! (Skoči k oknu in kliče obupno). Sin, sin, za božjo voljo, sin! . .

Zore. Marijana. Tone.

Tone (pribeži v sobo, razgret, zmršen, izpremenjenega obraza).

Marijana. Sin, sin, kaj si storil? Njega, ki ti je dal življenje, greš ubijat! . .

Tone (ostrmi. Fantovsko petje, ki se je razlegalo ves čas, se kar na sredi prekine in se izpremeni v divji krik in rjovenje).

Glasovi (zunaj pod oknom). Ubit je, ubit! . .

Zore (se divje zakrohoče). Hahaha! . .

Marijana (proti Zoretu). O vrag, vrag, vrag! . . (Proti sinu). Tone, kaj si mislil! . . Ali nisi slutil, da sem bila prodana temu vragu, ali nisi čutil, ničesar čutil? . . O — o, kako si mogel storiti kaj takega? . .

Tone (kakor bi se predramil iz spanja). Ali je mogoče? . . Ah, kako grozno zmešnjavo je napravil tukaj greh! . .

Zore (se iznova zakrohoče, potem proti ženi). Kaj, to sem dobro izpeljal? . . O nisem zaman toliko let preudarjal in premišljal! . . Obneslo se mi je, obneslo! . . Zadovoljen sem! . .

Tone (proti Zoretu). Satan ti — kaj sem ti storil, da si me pahnil v tako nesrečo?!

Zore. Hahaha, kaj si mi storil? . . Ali ni dovolj, da si bil rojen? . .

Tone. O, da nisem poslušal svojega srca, ki mi je neprenehoma dopovedovalo, da me sovražiš! . .

Zore. Da, sovražil sem te, sovražil kot kačjo zalego in odjenjal nisem prej, dokler nisem dosegel, kar sem hotel! . . Ha, z enim udarcem — vse, in meni niti roke ni bilo treba dvigniti! . . Zadovoljen sem, zadovoljen! . .

Tone. Satan . . . satan! . .

Zore (z izpremenjenim glasom). Da, satan! . . Ali kdo je kriv temu? . . Zakaj je stopila tvoja mati kot lažnivka, kot grešnica pred oltar? . . In zakaj me je še nadalje žalila? . . Človek sem bil in tudi jaz sem imel hipe, da sem hrepenel po ljubezni in duševnem miru! . . Kdo ve, morda bi bil odpustil, morda bi bil pozabil, če

bi se bila ona izpametovala! . . . A tako je bolj in bolj raslo moje sovraštvo! . .

Tone. O Bog, o Bog, med kake ljudi si me postavil! . . Sama laž, sama neresnica in samo sovraštvo okrog mene! Kako bi mogel jaz ljubiti koga! . .

Marijana (ki je ves čas letala s povzdignjenima rokama po sobi gori in doli, proti Zoretu). O da bi te mogla živega peči, živega mesariti, v koscih trgati meso s tebe! . .

Glasovi (od zunaj). Notri je, notri! (V veži hrup in ropot.)

Prejšnji. Micka. Dva orožnika. Tolpa ljudi.

Marijana (pade pred orožnikoma na kolena, kažoč na Toneta). Tega ne, tega ne, ta je nedolžen! Stari je vsega kriv, on ga je zapeljal, on mu je prigovarjal!

Zore (h kateremu pristopi orožnik). Ja — az . . .

Več glasov (iz množice) Da, da, res je! Slišali smo, ko je vpil, da naj ga pobije, slišali! . .

Zore (kateremu dene orožnik železje okrog roke, malomarno). Zastran mene —

Tone (katerega privede drugi orožnik k Zoretu, da bi ga k njemu priklenil). Ne, ne tako! Uklenite me samega! Uklenite mi, če hočete, obe roke, samo k temu, ki ga tako sovražim, me ne priklenite! . .

Orožnik. Mora biti tako! (Priklene Toneta, potem porineta orožnika oba uklenjenca proti vratom.)

Marijana (zdrkne iznova na tla). Sin, sin, o moj sin! .

Tone (namahne z neuklenjeno roko proti materi). Vi nimate sina in jaz ne matere! . . . Jaz nimam nikogar! . . Jaz sem sam, sam, na božjem svetu čisto sam! . .

Micka (skoči k njemu in se na ves glas razjoka na njegovih prsih). Tone, Tone, Tone! . . .

Tone. A — ti si? . . Da, da, ti! Prav se ti je dozdevalo! . . (Porine jo na lahno od sebe.) Pojdi, jaz ne ljubim nikogar več, nikogar več, tudi tebe ne! Preveč je sovraštva v mojem srcu, da bi bilo še za ljubezen prostora v njem! . . Pojdi, pojdi in poišči si drugega, boljšega! . .

Zastor.

Iz popotnega dnevnika.

Skt.-Peterburg.

7. V hišici Petra Velikega.

Le šopirite vé se palače
po širokih prospektih mi tam!
Tu ob ulici tihi jaz danes
dragocenejši našel sem hram.

Hiša skromna, lesena in nizka
sredi vrta med drevjem stojí . . .
Tukaj torej, v tej koči, car slavni,
bival, delal ti svoje si dni!

Tu ob okencu slônel si često
pa zamišljen ves gledal si tja . . .
Mimo tebe valila valove
je mogočna, zelena Njevá.

Na otoke tja gledal si Njevske,
na pobrežno, močvirnato plan . . .
In nad pustoj, otožnoj krajinoj
jata krožila črnih je vran . . .

In zaljubil v Njevó je veliko,
v ta močvirja bil duh se je tvoj . . .
Neki dan pa je Fata Morgana
jela čarati tam pred tebój:

Raste mesto iz tal pred očmí ti . . .
Pri palači palača stojí . . .
Križi zlati po kupolah zlatih —
kak to v žarkih se solnčnih blešči!

In po ulicah tere se ljudstva,
in kočij in tovornih vozóv,
in po reki široki tam plava
cela hosta trgovskih brodóv . . .

A ko Fata Morgana ti zopet
htela skriti prikazen je vso,
to si skočil navdušen pokoncu
pa udaril po mizi s pestjó!

»Ne izgini, nikár ne izgini,
uresniči se, zlati moj san!
Da, jaz hočem! Ti moraš ostati!
Naj te gledam zdaj sleherni dan! . .«

In oživela se je prikazen,
ki jo gledal bil car je nekoč . . .
In ti hišica skrómna mi pričaš:
Volja naša največja je moč!

---

8. Spomenik mladega Puškina.

Carskoje Seló.

Ven, ven v zeleni in cvetoči park,
iz tesne in zaduhle sobe ven
v svobodni jútranji poletni zrak!
Poraja že se zarja iz noči . . .

In šel si . . . Naglih stopal si korakov
zavit v kadetski plašč po belih potih
med gredami in med košatim drevjem
tja — dalje, dalje na samotni laz,
kjer vse takó je tiho kroginkrog . . .

Sam htel si biti z dušoj svojoj, sam.

In sedel si na nizko klop . . . Ta noč!
Ta noč, prečuta vsa v pesniških sanjah!
Kakó naj imenuješ té trenutke?
Naj blagoslavljaš jih? Naj jih proklinjaš?
Nikjer ne najde duša več mirú,
in čuvstva zibljejo se ko valovi,
če biča jih vihar na morju tam . . .
In neprestano nekaj vrè, kipí
v globini prsi in na dan želí

in z velikanskoj hrepení močjó
na solnce iz srcá v besedi živi,
v pesnitvah ognjevitih, v stihih zvočnih...
Tá čuvstva in té misli in té slike!
Razgnati hočejo ti prsi mlade...

O sveti hipi oduševljenja,
navdušenja vé ure blažene,
ko pesem sama teče iz srcá,
in strune srčne vse zvenijo same!
Prebira jih nevidna roka božja...

Kajneda, Puškin, to je tvoj trenutek?
Tako sediš na klopi pred menoj.
Naslonil glavo si na desno dlan
in v daljo nekam gledaš ves zamišljen.
Kdo naj ugane, kaj, o čem zdaj sanjaš,
katero pesem ti spočenja duša?
Poslušaš nove srčne simfonije,
ki jih vzbudila je ljubezen mlada?
Al gledaš slike in prikazni pestre
iz ruskih bajk in narodnih pravljic,
iz starodavne ruske zgodovine?
Kdo vé, kdo vé . . . In niti sam ne veš,
kateri oživí motiv se prvi,
kateri stih izpod peresa ti
priteče danes prvi na papir . . .

V daljavo zró zamaknjene očí,
in mladih nadej polne so ti prsi,
in sam si mlad v tem jutru rosnomladem,
in domovina tvoja je še mlada!

Skoz gosti park pogledalo je solnce,
pritisnilo na čelo ti poljub
ko genij sveti iz višav nadzemskih . . .
In ti ga čutiš novi svetli dan —
in domovina tvoja vsa ga sluti . . .

9. V kupéju.

Skt.-Peterburg — Moskvá.

Kurirski vlak letí, letí . . .
V kupeju našem luč gorí.

In vzdrami se sopotnik moj,
natakne si nanosnik svoj.

Pogleda me: »I vi v Moskvó?«
»»Da, tudi jaz!«« — »Nu, harašó! . . .

Trgovec?« — »»Ne, gospod! Turist!««
»Ah, morebiti žurnalist?«

»»Vse skupaj! Zdaj sem prvikrat
ogledal vaš si Petrograd,

a jutri mátuško Moskvó
zagledalo mi bo okó.

Kako se je že veselím,
kakó po njej že hrepením!««

»Vi niste Rus?« — »»Ne, a Slovan!««
»Čeh, Srb, Bolgár al Moraván?«

»»Slovenec!«« — »Prosim, kje je to?
Ne Črnogorec?« — »»Ne!«« — »Takó?! . . .

Vaš kraj mi, žal, je nepoznan . . .
Tam dol nekje stojí Balkán . . .

In Turčija ob vas mejí,
kaj ne? Tako se meni zdi . . .«

»»Da, blizu Turčije — prav res!
Le par krtin leží še vmes . . .««

»Mi Rusi, veste, smo sedaj
zapíčili se tja v Kitaj.

Po glavi hodi nam Amúr,
Mandžurija in Port-Artúr,

Bohára, Hiva, Merv, Herát . . .
Pozabili smo na zapad . . .

Slavjanofilstvo, moj gospod,
pri nas ni več moderno tod,

pa tudi nič ne nese nam! . .
No v Aziji centralni — tam,

hej, trgovina nam cvetí,
dobiček tam se naredí!

Kaj čete! Takšen naš je svet! . . .
Izvolite par cigaret?«

---

10. Ruska vas.

Dolga vrsta hiš lesenih,
kmečkih koč in nizkih streh...
In otožnost, zapuščenost —
ali kaj? — leží na vseh.

Sredi sela mala cerkev,
sama tudi iz lesá;
in na kupoli, na križu
nič ne sveti se zlatá.

Cesta črna, cesta prašna
vije se skoz tiho vas;
čredo konj po cesti žene
dečko mlad in svetlolas.

Za vasjo v rudečih srajcah
truma delavcev stojí,
tam na njivi v solncu žarkem
grude tolčejo bosí.

Kmet bradat v kaftanu belem
plug ravná po brazdi svoj . . .
Gledam starca, pa mi zdi se,
kakor da je sam Tolstój . . .

---

11. Na »Vrabčjih hribih«.

Moskvá.

Tisočlistnata, pestra ti roža Moskvá!
Ko na gredi brezmejni tu svoji
pred menoj se razcvitaš, a solnce z nebá
samo čudi lepoti se tvoji.

Kje umetnik tvoj toliko barv je jemal,
ko te slikal tak živo je bojno?
Je li čilim si vztočni za vzor bil izbral,
zrl je v mavrico pisanosojno?

Sred zelenih alej, sred zelenih vrtóv
hiš nebroj je naslikal mi belih
tu streh modrih, rudečih, zelenih stolpóv,
okrog Kremlja zidov počrnelih . . .

A za križe in kupole svetih cerkvá
on cekinov cel kup raztopil je,
z rumenilom bleščečim, s sijajem zlatá
vse po vrsti jih krasno oblil je . . .

Ah, zahaja že solnce . . . Pod sinje nebó
kak povsod to zlató se leskeče!
Po vseh križih in kupolah kakor v slovó
žarkov zadnjih poljub tam trepeče . . .

---

12. Samovar.

Moskvá.

Po prstih prišel k nam je večer,
zavil nas vse v svoj tihi čar . . .
Na mizi ti kipiš in vreješ,
trebušni, svetli samovar!

Hej, samovar, tvoj topli nektar!
Le daj nam, brate, ga še, daj!
Teló in dušo nam ogreva
dišeči tvoj in sladki čaj.

Čim več izpijemo jih čašic,
tem ljubši si nam, samovar!
Saj ti posoda nisi mrtva,
ti živa si, čuteča stvar!

Ko star prijatelj se usmevaš,
šepečeš nam in nam šumiš;
poslušam rad te s čašoj v roki,
ko dobrodušno govoriš:

»Le pijte, bratje dragi, pijte!
Jaz tu sem hišni gospodar;
jaz dobri duh sem ruske hiše,
jaz, vaš gostitelj samovar!

I dete ljubi me in starček,
i kmet me ljubi in gospod;
kjer govorí se jezik ruski,
ljudjé me čislajo povsod.

In kadar delavec utrujen
zvečer počiti si želí,
jaz okrepčam ga, potolažim
in vlijem novih mu moči.

In kjer sestane se na tihem
ljubeč se mladi, srečni par,
tam vselej tretji je med njima
molčeč zaupnik — samovar.

In učenjaku, ki premišlja
svetá uganko v pozno noč,
tovariš resen sem in moder,
ki mu prihajam na pomoč.

Poetje me imajo radi.
In komur sem družabnik tih,
izpod peresa teče gladko
navdušen mu za stihom stih . . .

Le pijte čaj moj, bratje dragi,
saj jaz sem hišni gospodar,
jaz dobri duh sem ruske hiše,
duševni jaz sem ruski car . . .«

---

13. Teče Dnjeper . . .

Kijev.

Teče Dnjeper, tiho teče po dolini pod menoj . . .
Kak na krasni tej idili rad pogled počiva moj!

Knez Vladímir, ti kraj mene ko zamaknjen sám stojiš
in na ljubljeni svoj Kijev in na Dnjeper tja strmiš . . .

Ah, knez sveti, ta tvoj Kijev šel i meni je v srcé . . .
Tukaj hotel jaz živeti do poslednjega bi dné!

A. Aškerc.

Noviji hrvatski pripovjedači.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao Milan Marjanović.

(Konec.)

Svi ovi, do sada spomenuti pisci, razvili su se, kako već rekoh, već u osamdesetim godinama, ali nije ni jedan od njih ocjenjen, a mnogi ni pravo uvažavani. Naša je kritika, koja je do nedavna bila većinom nekrologička (pisale se naime estetske ocjene i biografska data tek iza smrti koga pisca), mnogo je skrivila našoj literaturi. Dnevna se kritika zadovoljavala sa par stereotipnih fraza, a većeg ocjenjivanja savremenih djela nije bilo. »Vienac« je u osamdesetim godinama frontirao proti realistima, kao što to čini danas proti »Modernoj«, te je tek u drugoj polovici osamdesetih, pošto su pali organi mladjih realista »Hrv. Vila« i »Balkan«, postao realističkom listom. U kritici se isticali ponješto Šrepel, Pasarić, Inhof, a kasnije Jakša Čedomil, ali oni (osim Šrepla) većinom su aplicirali na naše pisce tražbine Tainea, Saint-Beva, Ozjelinskoga i Brandesa, a kritiku do prave, tražene visine nisu doveli. I tako su bili pisci prepušteni sami sebi. Kako sam već spomenuo, nije došao sa velikim teorijama, a što ih je bilo, bile su na prosto ekscerpti stranih kritičara. Naš realizam je nastupio produktivno. Ali kao što nije ni on istupio kritički, nije ni izazvao veće, stvarnije, samostalnije i dublje kritike, to je učinila istom »Moderna« u drugoj polovici devedesetih godina. Osim toga se nije ni izdavalo mnogo knjiga, a o radnjama, koje su izašle samo u listovima nije se vodila kritika. Od svih naših boljih realističkih pripovjedača izdali su (osim Kumičića, Gjalskoga i Kozarca) svoja djela u većoj mjeri jedino Vojnović, Tordinac, tek ponješto (u »Matici«) Novak, Osman-Aziz, Mulabdić, Matoš i još koji, a n. pr. Turić i Draženović nisu izdali nego po jednu knjigu, Livadić isto (»Zapreka«), Borota jedan roman (»Ljetne noći«) i jednu pripovjest. To stanje stvari uplivalo je na tip hrvatskog pripovjedača veoma znatno: hrv. pripovjedač ne žive redovno u Zagrebu, žive osamljen, za sebe se razvija, nije literat po zvanju, nego u neku ruku diletanta, a u svemu gotovo autodidakt. Do njega ne dopire mnogo od bujnog duševnog života svjetske literature, ali ono malo što dopire, on u svojoj samoći preživa dugo i dugo. Iz njegovih radova izlija veliki prirodni, ali obično nediscip-

lirani dar, neki laki naivetet i teškopadnost. Ta prilikama uzgojena svojstva, spojena uvjek sa plemenitim pregnućem očuvala su kod mnogoga pisca njegov individualitet i kolorit, ali su pustila da zakržljaju ili bar da se dovoljno pregnantno ne istaknu idejne strane te osobnosti. Ali što je ovdje najvažnije, te su prilike uplivale tako, da su radovi tih pripovjedača nekako fragmentarni, bez većih koncepcija, bez široke kulturno-idejne baze, bez viših općenih pretenzija, bez velikih ciljeva. Zato i izgledaju ta djela kao nešto maloznamenovnoga, za to i nisu naši ljudi vidjeli u našoj novijoj literaturi onog bujnog krepkog života duha, kako se javlja u drugim velikim literaturama, te su taj domaći rad omalovažavali. Ali ako promotrimo stvar dobro i iz bližega, to ćemo se lako uvjeriti, da je sva ona svojstva, koja čine strane pisce europskima, otkrila i publici predočila — kritika, a da bi takovih svojstava i crta mogla valjana i samostalna kritika i u naših pisaca dovoljno otkriti i još ih više u pisaca uzgojiti, izzavati i potaknuti. Ambicija (ako nije pretjerana) je za pisca potrebna, a u premnogo naših pisaca te plemenite, nuždne ambicije ne vidimo: oni se nisu znali nametnuti publici i izdavati kritiku. Ta se crta opaža osobito u starijih realista. Ali to im sve ipak ne umanjuje cijene. Treba samo znati naći jezgru, pa ćemo se ubrzo uvjeriti, da možemo biti sa našim realizmom baš zadovoljni i ako nam nije dao ni jednoga genija, i ako je iznio tek nekoliko talenata prvoga reda. Naš nam je realizam u pripovjesti donio dobar broj valjanih radnja i par izrazitih individualiteta, koji još čekaju na ozbiljni studij.

Od pripovjedača devedesetih godina osobitom se otmjenošću ističe Vladimir Borota. Pisao je crte iz bosanskoga i iz salonskog života, obazirući se poglavito na psihološku stranu sujeta. Borota nema u svojim radnjama izrazite tendencije, ni moralne ni socijalne, izrazit je psiholog Bourgetove škole. Traži i s ljubavlju obradjuje općeljudsku stranu u svojim tipovima. To općeljudsko traži i u pučkim sujetima. Njegova je najveća i najdotjeranija radnja »Ljetne noći«, psihološki roman pisan osobitom elegancijom i istinskom dubokom analizom. Borota spada, kao što i Ivo Vojnović medju onu vrstu aristokrata pisaca, kojima je literarni rad mila zabava u dokolici. Malo rade, ali im je literatura tako snažna pasija, da je se prihvaćaju veoma zdušno i obradjuju svoje predmete dugo i temeljito. Ako pravo uzmemo, to su velika većina naših književnika ovakovi književnici iz pasije, ali dočim nekoji pišu iz nekakove nutarnje idealne, plemenite potrebe, ova vrsta aristokrata, nema ka-

kovega konkretnoga cilja pred očima, niti hoće da na koga djeluje. Ljudi su to europski, zapadno naobraženi, koji literaturu shvaćaju nekako »l'art pour l'art-«ski. Medju takove pripovjedače spada i Borota. Nije u stilu tako dotjeran kao Vojnović, ali ima nešto od njegove odmjerenosti i konciznosti. Voli ponosne, krepke karaktere, duboke emocije, izabrane duše. Nije pisac svagdašnjega života, gleda na njega nekako suvereno, s visoka. Ljubi apartnu poeziju lijepih mirisavih ljetnih noći, ljubi rafinirane afekte i nema sentimentalnih erupcija. Hoće da bude hladan, biran i otmjen, ali nije blaziran niti pretjeran. Osim sa jednom malom vanredno interesantnom crticom (u »Životu«) već se nije nekoliko godina javio. Kažu da piše oveći roman. Nije još postigao vrhunac svog rada, niti je još sasma ustalio svoj smjer, ali ga možemo svakako da ubrojimo u red izabranih naših salonskih pisaca novije škole.

U novije se je doba liepo razvio Branimir Livadić, koga bi mogao nazvati specialistom za ženske stvari. Livadić je u prvom redu, kao što i Borota psiholog, kabinetni psiholog, koji ne govori masi, koji se ne laća velikih problema. On je psiholog svagdašnjosti, psiholog ženskoga srca. Njegove radnje čine utisak, kao da su to potanki prinosi, istraženi dokumenti, obradjena gradja za kakovo veće djelo, za kakovu veliku psihologiju. Na veća djela se Livadić ne daje, za to je nekako pretrom. U njegovim studijama nema mnogo radnje, zvedena je na minimum. Sve se obično koncentrira oko jednoga momenta, usudnog momenta u životu onoga objekta, koga analizuje. Nema u njegovom stilu ništa retoričkoga, ništa kićenoga, nema tu kakove samostalnije poezije, njega zanima više sama »stvar«, sam pojav i njegovo jasno, koncizno, gotovo znanstveno prikazanje, nego li poetička ili idejna strana tog sujeta. Sve je tu odmjereno, sve zgusnuto, ništa nepotrebnoga, nikakove retorike, kazano je i dobro markirano samo najnuždnije, najvažnije. I na njega, kao što i na Borotu, morala je uplivati Bourgetova psihološka metoda, a ponješto i Tolstojev smisao za realno shvaćanje psiholoških fenomena. Tendencija se gotovo nikada ne ističe, a u najviše je slučajeva kod Livadića i nema. Kao što nije Livadić esteta, tako je isto još manje moralista ili socijolog. Socijalna ga strana sujeta zanima samo u koliko dolazi u savez i u koliko utječe na psihološku stranu, a moralnu, strogo etičku stranu naprosto pušta s vida. Njegova psihologija na to prelazi često u fiziologijsku analizu. Život, obični život malih, neznatnih ljudi, to je što njega zanima. Život, koji razaza iluzije, nade, uspomene, čovjeka i njegovu sreću ili život koji daje sreću,

malu sreću maloga čovjeka. Livadić je od svih naših pripovjedača najbolje i najčišće iznio svagdašnjost bez ikakih aluzija na nešto što bi išlo preko te svagdašnjosti, bez sentimentalnosti i bez naivnosti, bez sugestivnosti, kao što ju voli Turić, bez finesa Borote, bez poetizovanja Gjalskoga, bez melanholije Leskovara, bez tvrdoće Vojnovića, u tome je bliz donekle Draženoviću, samo što je od njega još specijalizovaniji. I ako ovaki strogi specialiste ne daju velikih djela, potrebni su i koristni i na njih se i njihove resultate može čovjek mirne duše osloniti.

Gotovo potpuni antiped Livadićev je A. G. Matoš, savršeni bohème, pripovjedač kod koga neznaš gdje počima san a gdje prestaje java, kod kojega se čudno i u naj bizarnijim slikama miješa prebujna, gotovo bolesna mašta sa još pustolovnijim životom. Izdao je dvije knjige pripovjesti (»Iverje« i »Novo Iverje«), koje su u našoj literaturi i po sujetima i po načinu obradbe — unikum. Bio je djak i nije svršio gimnazije, pošao u vojnike i desertirao, bio zatvoren u Petrovaradinskoj tvrdnjavi i pobjegao prešav Dunavom u Srbiju, bio je urednik lista od koga je izašao tek jedan broj, bio je virtuoz na cellu, pošao iz Srbije u Švajcarsku, pa sada — kako sam kaže — »gladuje u Parizu«. Ne smije u domovinu, koju žarko ljubi; ruga se svima i sebi samomu, karikira sve a nežan je ali i brutalan ujedno, realan i romantičan. Piše feljtone i pripovjesti, kritike i »uštipke«. Sve je to u njega improvizovano, sve »impromptu«. Naučio je mnogo od genijalnog i abnormalnog Amerikanca Poe-a, ali ima kod njega i vrlo mnogo samonikloga. Matoš je neobuzdan talenat, nezna prave mjere, ali u toj neobuzdanosti ima mnogo genijalnih crta. On je virtuoz u potpunom smislu riječi, kao što to još nije bio dosada ni jedan hrvatski pripovjedač. Njegov stil je mješavina istočnjačke žarolikosti, bujnosti, maštovitosti sa zapadujačkom rafiniranosti. Njegov je stil u cijeloj novijoj hrvatskoj knjizi najblještaviji, najsjajniji, on vlada jezikom kao malo tko, on je neiscrpivo vrelo najbizarnijih i najgrotesknijih figura, ali ujedno najnježnijih riječi, najsanjavijih akorda duše, najmodernijih diferencovanosti. U njega se miješa ozbiljnost sa žalom, objest sa stravičnošću, njegova je psihologija sasma, abnormalna, njega sujeti najčudniji. Veće mu stvari ne uspjevaju toliko u cjelini koliko u detailima, dočim su mu nekoje manje stvari savršenstvo miniaturnog umijeća. Matoš zna da pronikne u duh stanovitoga milieu-a i sujeta, njegov ton se prilagodjuje tom sujetu, njegov pripovjedački tempo kipi i buji, teče uvjek u nekom osebnom, predmetu primjerenom ritmu, te

je vanredno sugestivan. Istina je, da iza tog sjajnog stila često ostaje malo jezgre, ali uvjek ostaje mnogo — Matoša. Njegove su knjige za literarnoga gurmanda nepresušno vrelo. Matoša ne možemo ubrojiti medju realiste, i ako ima sjajnih realističkih mjesta, on je naskroz »moderni«, ali je pri tom njegov jezik i stil zadržao toliko narodnog kolorita i svježine, da mu u tome ima malo premaca. Kod njega nećemo moći tražiti ni ideja i realnog crtanja vanjskoga života, on nam više crta u vanjskim slikama nutarnji nemirni život bogate, maštovne duše. Socialnog momenta nema u njega ni za lijek, on ne osjeća socijalni momenat stvari ni ondje, gdje mu se upravo namiće. Isto tako nema u njega ni filozofskog, idejnog ili moralnog temelja, on je čovjek nevezanih osjećaja i fantazija, čovjek bez težišta, bez oslona, bez jednovitosti. Najveći je impresionista što ga je u nas. Kao što živi u momentu, tako i piše pod utjecajem momenta, samo da si olakša, da saspe na papir bujne slike iskustva i mašte. Kolika li je razlika izmedju njega i sustegnutog aristokrate Vojnovića ili socijalno zabrinutog Turića ili dokumentarnoga Livadića! Možda ima u Matoša genijaliteta više nego u svim ovim piscima, ali taj neobuzdani plamen sam sebe proždire, taj vatromet je lijep za oko, ali je vrlo luksuriozan i malotrajan.

Ivo Cipico, je opet drugačiji. On se priključuje po tehnici realistima, po predmetu svojih pripovjesti crtačima pučkoga života primorskih seljaka, ali nije hladan i ako je nepristran: u njega ima mnogo poezije, iskrene, prirodne poezije. Živi kao šumar u dalmatinskom primorju i piše neumorno. Izdao je dvije knjige pripovjesti, a mnogo ih je razasuo po »Životu« i »Nadi« i srpskim listovima. Čist i svjež njegov narodni jezik, mirni ton, sočan stil, vjerno crtanje pejsaža i tipova djeluju vrlo ugodno i živo. Ali što ćemo odmah kod njega osjetiti — to je onaj osebujni miris prirode, mora, ona toplina života, ona nepretjerana pastoznost njegovih boja. Nije sentimentalan, nije socijalno nategnut, al nije ni tako tobož indiferentan kao Draženović, on se uživio u svoj milieu, ne crta ga lirski doduše, ali ni dramatički, nego nekako više idilički, a u tom idilizmu ima mnogo prave epske žice i epskih vrlina. U tome je blizak Turgenjevljevim realnim al ipak poetičkim, socijalnim, ali ne izrazito socialno pointiranim »Lovčevim zapiscima«. Vidi se da ne gleda selo očima stranoga čovjeka, nego diše istim seoskim duhom. I baš je taj duh kod njega najljepša i najznačajnija crta. Ne javljaju se te prednosti, dašto, u svim radnjama jednako, njegova druga knjiga je u tom pogledu mnogo slabija od prve, ali opet novije nekoje veće

stvari natkriljuju i prvu knjigu. Možda nije dobro ni to što previše piše, jer uz dosta ograničeni krug u kojemu se njegove pripovjesti kreću, kako će se i brzo iscrpati. U preludiju k prvoj knjizi zanosnom je pjesmom u prozi pozdravio prirodno si selo, koje će ga okrijepiti, koje će mu dati sokova života i zdravlja. Mnogi su očekivali prema tomu u njemu nekakovog novog propovjednika prirodništva, ali on to nije postao, on je i nadalje crtao samo s ljubavlju prirodu i život prirodnih ljudi primorskoga kraja. Navrat k prirodi nije proveo u svoj njegovoj širini i dubini, ostao je specijalista, nije digao svoje duševno raspoloženje do konsekventnog kulturnog ideala. Ali nema sumnje da je osvježio seosku pripovjest, da ju je digao često do prave umjetničke visine, da je unio u literaturu neprisiljeni dašak blage i okrijepljujuće poezije realnosti. U ostalom ni on, kao što ni većina pripovjedača devedesetih godina nisu ni iz daleka još dovršili svog razvoja i rekli svoju poslijednju riječ. Sve su to još mladji ljudi, većinom tridesetih godina. Svi su ovi do sada spomenuti pisci imali izrazito umjetničke ili psihološke intencije, a koliko se i isticala socijalna strana, nije imala didaktičkih namjera. Ali pripovjedači kao što su Osman-Aziz, Mulabdić i Car-Emin, imaju izrazitu didaktičku ili političko - narodnu tendenciju.

Osman-Aziz (Osman Hadžić i Ivan Milićević), koji nastupaju kao jedna književna osobnost, lijep su primjer literarnog zajedničkog rada muslimana i katolika. Izdali su već dosta knjiga u »Matici« i napose, a ima njihovih radnja i po raznim listovima. Sav njihov rad provejava jedna misao: prikazati prelaz iz staroga u novo doba kako se javlja u hercegovačkih muslimana. Prikazuju taj prelaz vjerno, iznašaju ga u najraznijim oblicima, pokazuju kako se očituje kod raznih zgoda i kod najraznijih tipova, a uvjek sa didaktičnom namjerom: eto tako ćemo svi propasti, tako neide, eto vam tužnih primjera, popravite se, prilagodite se novomu vremenu i novim prilikama, postanite novi ljudi, prosvjetlite se i, što je glavno, primite se rada, ozbiljnoga rada i ne živite u obmani. Prema tome su udešene sve njihove pripovjesti. Njihove su radnje socijološke studije u markantnim primjerima, studije pisane sa očitom, jednostavnom i jasnom tendencijom. Na umjetničku stranu ne polažu toliku važnost i ako se ne može mnogim radnjama poreći i umjetnička cijena. Ali ta cijena ne prelazi granice mediokriteta. Osim toga i psihologija prečesto hramlje, gubi se u šablonskim opazkama te je previše blijeda, kao što to uvjek biva kad ovakih didaktičkih radova. Njima je uvjek na umu neka stanovita mana muslimanskoga karaktera ili

odgoja ili uredbe ili koji krivi nazor ili koja zla navika i oni onda pišu pripovjesti, da na jednom ili na više primjera demonstriraju zle i ubitačne posljedice tih mana svojih ljudi.

Uz Osman-Aziza javlja se sve više u novije doba i Edhem Mulabdić, od koga je već i »Matica« izdala dvije knjige (»Zeleno busenje« i »Na obali Bosne«). Mulabdić ima sve vrline i mane Osman-Azizovog pripovjedačkog smjera, tek što je, osobito u novije doba još izrazitiji didaktičar. Zadnja njegova knjiga je n. pr. zbirka samih poučnih, odgojnih crtica, pisanih na način Tolstojevih pučkih pripovjesti, veoma krasnim narodnim stilom i jezikom. Realističkom je tehnikom prikazana željezna logika života, sve je poučno ali tako naravno, tako jasno i živo, da možemo te njegove radnje ubrojiti u najbolje stvari te ruke u našoj literaturi. Mulabdić je osim toga pokazao u svojem »Zelenom busenju« crtajući okupaciju Bosne, kako se dojmila muslimana, i velikih umjetničkih sposobnosti. Pokazao je tu takav realizam i takovu trijeznost u promatranju života i zgoda, da možemo nekoja od prvih poglavlja te knjige (u kojima opisuje prve glasove o okupaciji, prvo bunjenje i prve sukobe te uzrujanost pučanstva), — ubrojiti medju najizabranije stvari naše novije pripovjesti. Ali se kod obojice ovih muslimanskih pisaca opaža jedna zajednička mana: oskudnost fabule i šablonska psihologija. Crtanje milieua i prilika ispada redoma vrlo dobro, te zasjenjuje sve ostalo, a piscima neda, da posvete svoju pažnju i unutarnjoj strani svoje radnje. Sve ih zanima samo sa socialno-narodne strane, svi su zaokupljeni žalosnim faktom propadanja naroda, traže uzroke, pokazuju ih kao što i predočuju njihove poslijedice, ali to sve nekako ostaje na površini. Rijetko, gotovo nikako nećemo naći u njih, da ih interesira jedan slučaj ili jedan tip lih kao čovječji, kao psihološki problem, kao pojav u koga bi se zadubli u rad samoga njega te iz tog studija crpili širokih misli, općenitih opažanja i pogleda na život u opće. Oni imadu uvjek neki praktični cilj pred očima, ne uronjuju u život rad života, već rad toga cilja, umjetnost im je samo sredstvo, malo se obaziru na ono što je u pojedincu čovjeku obče-čovječanskoga.

Sve to opažamo i kod istarskog pripovjedača Car-Emina. Uveo ga je u literaturu Katalinić-Jeretov, s kojim je zajedno izradjivao svoje prve radove, ali je naskoro počeo da samostalno istupa. I ako ima u njega amo tamo po koji trag Kumičića, to je on po vrsti svojih radova bliži spomenutim muslimanskim piscima, ali je od njih temperamentniji, osjećajniji, te se u njega često opaža da

voli laki Daudetov sentimentalizam. Nekoje njegove manje stvarce (gotovo sve politički-nacijonalno tendencijozna) hoće da se približe nekojim Daudetovim »baladama u prozi« kako ih neki kritičar nazvao. O Caru se još ne može mnogo kazati, jer je ove godine tek izdao svoju prvu oveću pripovjest (»Pusto ognjište«), ali je i tu već pokazao mar i zdušno nastojanje da dobro izradi stvar i da sve što više psihološki motivira. To mu je u prvom dijelu radnje i uspjelo, ali u drugom kao da je klonuo, te se nije pravo mogao da snadje i ako je karaktere dobro intuirao.

Supruzi Lovretić, šlavonci, koji su pred par godina bili upravo poplavili naše listove, svojim pučkim pripovjestima nisu toliko koristili literaturi, koliko filologiji i folklori. Što se tiče filološkoga bogastva, to ćemo ga moći naći u najobilnijoj mjeri kod pripovjesti Dalmatinca Don Ilije Ujevića, koji je od dvije tri godine amo počeo da piše. Ali ni on neće u literaturi zapremiti kakovo važnije mjesto. Spomenem li još dobrog pisca seoskih novela Nikolu Simića, koji je pisao pri kraju osamdesetih i na početku devedesetih godina, te uredjivao dalmatinsku »Iskru«, pisce ličkih historičkih i savremenih pripovjesti bez veće cijene Ivana Devčića i Bogdana Krčmarića, spisateljicu feljtonističkih pripovjesti Zagorku (»Obzor«) i Štefu Iskru (»Narodne Novine»), Milenu Pokupsku, te autoricu dubrovačkih priča i pripovjesti Kristijanu Solwejgs-ovu, te nadarenog mladog Sl. Ritig-a, pa lijepi niz slavonskih pripovjesti Srdjana Tucića, kao što i nekoje vanredno uspjele primorske portrete Milana Šenoe, mislim da bi nekako bio istaknuo glavnije radnike na polju savremene lokalne novele. Tucić se je uz to okušao i u psihološkom romanu, ali čini se da to nije njegovo polje. Moram još istaknuti Jagodu Truhelku, čije je zadnji veliki historijski roman »Vojača« svakako najbolje pripovjedačko žensko djelo u našoj knjizi te pisca markantnih, duhovitih crtica »Moderne legende« — Napoleona Špuna-Štrižića, u koga je oštro oko i elegantan lapidarni stil, dočim historijske velike pripovjesti Higina Dragošića (»Crna kraljica«, dva debela svezka) i Hinka Daville imati će doduše nekog uspjeha u romantičkoj publici, ali u literaturi neće ostaviti tragova.

Ne tvrdim, da sam spomenuo baš sve novije hrvatske pisce, a naročito nisam spomenuo radnja starijih pisaca, koje su u to doba izašle, niti sam spominjao pisce crtica ali držim, da si iz te skice možemo da stvorimo nekakov sumarni pojam o našoj novijoj pripovjedci.

Vidimo tu dvije grupe pisaca, od kojih su jedni više umjetnici, a drugi didaktici i tendenciozni. Vidimo da su gotovo svi ti pisci specialiste, da su slabiji specijaliste pojedinoga kraja, a bolji specijaliste kojeg smjera ili koje grupe občenitih pojava. Od svih se ističu Vojnović, Turić, Borota i Matoš. Oni su u pravom smislu riječi po svom karakteru i generalnosti europski pisci a ipak uz izrazite nacijonalne oznake. Vidimo da se u novije doba nekako ne javljaju valjani pripovjedači većeg stila, da se pripovjest lokalizovala i da se više crta milieu nego li individ ili tip. Stil je u novijoj pripovjetci poprečno dosta dotjeran, fabula dosta mršava, analiza glavna stvar, ali nam ta analiza ne daje dubokih velikih djela, nego više manje fragmente.

Uzmemo li sve ovo u obzir, pa se sjetimo još onih prvaka i predstavnika, spomenutih u mojem lanjskom članku, te liričara, to možemo biti zadovoljni s našom novijom literaturom, a po gotovo sa realističnom periodom. Ali ta perioda nekako izmiče, nema podmladka, zavladala kriza. Moramo zato očekivati, čim i ta kriza mine, novi razmah i u pripovjetci, kao što ga navještuje i naša novija poezija.

Brez zamere!

Devojki dve jaz imam sedaj,
obe sta lepi in mladi,
obe me hočeta za moža,
obe me imata radi.

Če bil bi Turek, tedaj bi šlo,
obe bi spravil v harem,
a ker sem kristjan, tedaj pa, sevé,
to zame prevelik je jarem.

Najbolje, če gresta narazen obe,
in jaz kar v sredi skozi . . .
Če pridemo kdaj spet skupaj nazaj,
tedaj mi pa Bog pomozi!

Fran Valenčič.

Voditelji kitajskega duševnega življenja.

Za »Ljubljanski Zvon« napisal Přemysl Hájek (Berlin).

(Konec.)

Lao-tsï.

Življenje tretjega velikega filozofa-metafizika kitajskega je zagaljeno s plaščem naivnih legend in povesti. Edini zanesljivi vir njegovega životopisa je nekoliko vrstic, ki jih je ustanovitelju taoïsma v svoji zgodovini posvetil kitajski Herodot, Sze-ma ts'ien (II. stol. pr. Kr.).

Od tam vemo, da je bil Lao-tsï porojen l. 604. pr. Kr. v v Čü-ženu v sedanjem Ho-nanu. Izhajal je iz roda Li, njegovo lastno ime je bilo Êrh, posmrtni naslov Po-yang, priimek pa Tan. Ko se je bil izšolal, je postal knjižničar državnega arhiva v Ču. Tja je prišel k njemu tudi Konfucij, da bi se pri njem poučil o obredih. Lao-tsï mu je baje odgovoril: »Ljudje, ki o njih govoriš, gospod, so kakor njih kosti, umrljivi in razpadajoči v prah. Edino njih besede ostanejo. Dokler je čas ugoden za modreca, je spoštovan, kakor hitro se pa doba obrne, je utrgan kakor cvetlica in blodi okrog. Slišal sem, da dober trgovec taji svoje bogastvo, kakor da je ubožen. Modrec dovršene kreposti se dela, kakor bi ničesar ne vedel. Ne delaj se, gospod, tako ponosnega, opusti svoje premnoge želje, hrepenenja in pretirane načrte. Vse to ne more ti koristiti, o gospod. To je vse, kar ti morem reči, in to je vse.«

Konfucij je nato odšel, in ko so ga učenci vprašali, o čem se je razgovarjal z Lao-tsïjem, jim je rekel: »Vem, da znajo ptiči letati, vem, da znajo ribe plavati, vem, da znajo divje živali dirjati. Kdor dirja, lahko pade v jamo, kdor plava, lahko zajde v mrežo, kdor leta, ga lahko doleti puščica. Ne vem pa, kako more zmaj prodirati zrak in oblake, kadar leti k nebesom. Danes sem videl Lao-tsïja: ta je kakor tak zmaj!« Lao-tsï je bival dolgo v Ču. Ko je pa dinastija te države začela propadati, je odšel na mejo države. Mejni stražnik, po imenu Yin-hi, mu je baje rekel: »Ker si se odločil živeti v samoti, prosim te, napiši knjigo zame.« In Lao-tsï mu je tu baje napisal svoj Tao-tek-king. »Ne ve se, kje je umrl«. S tem končuje zgodovina svoje lakonično poročilo o Lao-tsïju.

Lao-tsïjevi nauki so obseženi v njegovi knjigi Tao-tek-king [1]) (knjiga o Tao-u in kreposti). Ideja njegove metafizike se suče okoli besede »tao«, ki je splošen terminus in se ne da omejiti na določen pomen. Skoro vsak prevajalec pojasnjuje drugače to besedo, tako n. pr. jo prevaja Abel Rémusat z besedo Λογος v trojnem pomenu: 1) Souverain Être, 2) Raison, 3) Parole; St. Julien z: Voie; J. Legge z: Methode; Ch. de Harlez z: Une itelligence éternelle et infinie, productrice des êtres qu' elle illumine; Victor von Strauss z: Gott; Fr. Balfour s Platonovim: αὐτὸ τὸ αὐτό, z »Nature«, kot aktivnim principom vesoljstva, — P. Cárus z: Reason, itd. Najbolje je, da se pusti i v prevodu kitajski: Tao. Lao-tsïjev Tao je princip absolutne resnice in je hkratu izvor vseh stvari in vesoljnega sveta. Bil je v začetku, je večen in neizpremenljiv, nematerijalen in nepojmljiv. Z besedami v resnici svetopisemske priprostosti in globokosti začenja Tao-tek-king: »Tao, ki se da realizovati (utelesiti), ni večni Tao: ime, ki se da izreči, ni večno ime. Tao brez imena je početek neba in zemlje, Tao z imenom je mati deset tisoč (vseh) stvari. Ker od nekdaj nima želja, vidimo v tem njegovo duhovnost (essence spirituelle), ker ima od nekdaj želje, vidimo v tem njegove meje (omejenost). Te dve reči imata isti izvor, pa razna imena. Ta istost se imenuje misterium misterijev, vrata vse duhovnosti.« Tao je torej nepojmljiv in brez želja, dokler ne proizvaja. A v zvezi absolutnosti in produktivnosti je ravno oni »misterij misterijev«. Druga svojstva Tao-a: »Gledamo ga, in ga ne vidimo; imenujemo ga: »Nepojmljivi« (ji). Poslušamo ga, pa ga ne slišimo: imenujemo ga »Neslišni« (hi). Dotakniti se ga hočemo, pa ga ne moremo doseči: imenujemo ga »Neskončno subtilni« (wei). Ta tri svojstva se ne dajo pojasniti posamezno (vsako zase), in zato jih pojmimo kot eno samo celoto.« [2])

[1]) Najboljši prevodi so: nemški »Laò-tsè's Taò-tě king aus dem Chin. ins D. übertr., eingel. und comm. von Viktor von Strauss. Leipzig 1870«; angleški »The sacred Books of China: The Texts of tâoism transl. by James Legge I. Oxford 1891«; francoski »Tectes Tâoistes trad. des originaux chinois et commentés par Ch. de Harlez Paris 1891« (Annales du Musee Guimet TXX.). Najboljša izdaja evropska je »Lao-tze's Tao-tek-king chinese — english with introd., translit. and notes by Dr. Paul Carus Chicago 1898«.

[2]) V besedah ji — hi — wei je videl Abel Rémusat (Mémoire sur la vie et les ouvrages de Lao-Tsen etc. Paris 1823) transkripcijo hebrejskega tetragrama (Je-ho wah). Tega mnenja se je držal v svojem prevodu Strauss; dandanašnji veruje v to le še Dr. J. Edkins, znamenit sinolog, pa le preveč fantast. (Ta dokazuje n. pr. tudi sorodnost kitajskih in mandžuskih besed z grškimi!) Najboljši protidokaz je Gabelentzev: wei se je prvotno, v starem jeziku dobe Lao-tsïjeve, glasilo mwei.

Tao je neskončen: »Če gremo proti njemu, ne vidimo njegovega prvega dela; če gremo za njim, ne vidimo njegovega zadnjega dela«. Tao je večen, starejši nego Bog: »Ali se je Tao kdaj začel? Ima začetek? Nikakor; on je večen; on je praoče vseh bitij, eksistuje od vekov, je bil pred onim Bogom, katerega kličejo Kitajci.«

Tao obseza v sebi vsa bitja, katera je splodil, je »duh dolin« ker, neviden kakor one, obsega v sebi bitja.

Na kak način so se rodila in se rodevajo iz Tao-a bitja, Lao-tsï določno ne pove. Pravi le: »Tao je splodil Eno, Eno je splodilo Dve; Dve je splodilo Tri; Tri je splodilo vse stvari«. Ta izrek razlagajo kitajski komentatorji tako:

»Eno je sama manifestacija Tao-a na zunaj. Dve sta dva principa sveta, Yin-č'i, pasivni in inferiorni princip, ter Yang-č'i, aktivni in superiorni element (sicer: ženski in moški princip vesoljstva). Trí sta prejšnja dva principa s principom harmonije med bitji vred, ali Eno in Dve skupaj. Vsa bitja — izimši nebo in zemljo, ki jih Tao plodi, so minljiva in se vračajo zopet v svoj izvor, v Tao: »Vsa bitja se vračajo v Tao, kakor se izlivajo potoki v reke in reke v morje.«

Tao pa bitja ne samo plodi, ampak jih tudi živi, daje jim vzrast, hrani jih in jih izpopolnjuje s posredovanjem zemlje in neba.

To je v kratkih besedah temna ontologija Lao-tsïjeva, ki ima v filozofskih sistemih Zapada toliko analogij. N. pr. ἕν Platonovo, ki ni niti νοῦς niti νοητόν, Spinozzova substanca (»per substantiam intelligo id, quod in se est et per se concipitur, hoc est id, cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a qua formari debeat«), zlasti pa Schellingova Weltseele, princip, ki svet organizuje v sistem. Veliko jasnejša je Lao-tsïjeva etika. Sin praktičnega kitajskega naroda se pri vsej svoji metafiziki tu ne more zatajiti.

Morala Lao-tsijeva je osnovana v bistvu na treh principih: na svobodni volji človeški, na veri v prvotno dobroto (popolnost) človeške narave in na absolutni dovršenosti Tao-a kot najvišjega ideala in vzora vseh bitij.

Tao je sicer stvarnik in vladar bitij, toda voljo jim prepušča svobodno.

Človek se rodi z dobro naravo, prav tako kakor so prvotni ljudje poznali samo krepost, ne da bi se tega zavedali. Šele strasti so vzbudile v človeku hrepenenje po čutnih (sinnlich) stvareh, in s tem je bilo stanje blaženega miru pretrgano. Narodile so napake, zlo, in vsled tega se je ljudstvo zavedelo, kaj je krepost in dobro.

Da bi se mogel človek zopet povrniti v prvotno blaženo stanje, treba je, da se brani proti strastem in da jih zatira, po vzgledu Tao-a, svojega voditelja in najvišjega ideala dobra.[1])

Vrnitev v Tao po stopnjah kreposti je cilj moralnega življenja: »Poslednji zmisel vseh kreposti je posnemanje Tao-a. Neskončni Tao je dober in usmiljen, ljubi vsa bitja brez razlike, jih hrani, preživlja, povečuje in podpira, čuva ljudi, dviga padle in jim pomaga k povrnitvi: on je zavetišče vseh.«

Tao dela to brez interesa, to se pravi, ne išče slave in koristi zase, ker je neprestano sam v sebi pokojen, je v »wu-wei« (= neravnanje, ne-izvrševanje).

In ravno po tej pasivnosti se tudi odlikuje modri in popolni človek, svetnik, med drugimi. »Vrniti se v svoj izvor, to je = počivati. Počivati, to je = ulogo izpolniti. Ulogo izpolniti, to je: večen biti. Kdor pozna večno, je vseobsegljiv; vseobsegljiv — torej pravičen; pravičen — torej kralj; kralj — torej nebeški: in kot nebeški doseza Tao-a.« »Kdor se je posvetil učenju, narašča (njegova vednost) od dne do dne; kdor se je posvetil Tao-u, pomanjšuje se (njegovo delovanje). Pomanjšuje se, pomanjšuje, dokler ne pride do ‚Ne-delanja'; do ‚Ne-delanja' in vendar ni nedelaven.«

Lao-tsïjevo »wu-wei« torej ni absolutna nedelavnost, budistiški kvietizem, ampak prej reduciranje zunanje aktivnosti, uenostavljenje življenja, stanje zadovoljnosti s tem, kar je. Neprenehoma kliče mojster: »Nikomur ne bodi njegovo bivališče tesno, nikomur ne bodi njegovo življenje omejeno!«

Modri človek ne išče časti in slave, temveč živi priprosto in tiho. Zavedajoč se svoje vzvišenosti, se ponižuje, kajti bitja so sedaj spredaj, sedaj zadaj, so sedaj vroča, sedaj mrzla, sedaj močna, pa zopet slaba, se dvigajo, pa zopet padajo, zato se sveti človek čuva prehitevanja drugih, se čuva poviševanja nad druge, se čuva velikačenja«. Tudi v tem gre namreč za svojim idealom, o katerem se pravi: »Vse stvari prodirajoč je Veliki Tao! Najdeš ga lahko na levi, kakor na desni. Vse stvari so odvisne od njega glede svojega življenja, ki jim ga daje in ne vzkračuje. Ljubeznipolno preživlja vse stvari in se jim ne kaže gospoda: ker je vedno brez želja, ga lahko imenujemo Malega. Vse stvari se vračajo nanj, a on se jim ne kaže gospoda: imenujemo ga lahko Velikega. Zato se sveti človek nikdar ne dela velikega in si zato lahko izpopolni svojo velikost.«

[1]) Primeri Platonovo najvišjo idejo dobra, ki je μέγιστον μάθημα, stoji še nad idejo sotnosti (des Seins) in je obenem tudi stvarnik sveta (δημιουργός).

S svojimi dobrimi lastnostmi: priprostostjo, zmernostjo, pravičnostjo, dobrodušnostjo in potrpežljivostjo se modri človek ne ponaša: »V resnici popolni, je kakor nepopoln, toda delo njegovo je neminljivo. V resnici polni, je kakor prazen, toda delo njegovo se nikdar ne izčrpa. V resnici ravni, je kakor zakrivljen, v resnici modri, je kakor neumen, v resnici zgovorni, je kakor nem. Gibanje premaga mraz, pokoj premaga vročino. Čistoča in pokoj sta merilo sveta.«

Vsevladajoči pokoj opisuje Lao-tsï v vedno novih prilikah. Tako n. pr. primerja modreca (= vedno: sveti človek) vodi, ki ni na svetu nič bolj mehkega in bolj šibkega od nje, in vendar ni na svetu nič tako trdega in tako močnega, kar bi jo moglo premagati; »slabo premaguje močno, mehko premaguje trdo.«

Ne kaže tu naštevati vse specialnih kreposti, ki jih naš modrec priporoča in oznanjuje. Le na dve stvari bi še rad opozoril.

»Ravnati je ne-ravnati, delati je ne-delati, užitek je neužitek, veliko je majhno, mnogo je malo. Povračujte sovraštvo z dobrimi deli. Loti se težkega v lahkem, delaj veliko v malem, kajti najtežje reči se začenjajo z lahkim, največje stvari se začenjajo z malim. Zato sveti človek nikdar ne dela velikega in prav zato lahko velike stvari izvrši.«

Te besede, s katerimi se Lao-tsï bori proti velikaštvu, površnosti in lahkomiselnosti, in v katerih visoko ceni delo, četudi drobno, pa skrbno, naporno in brez pričakovanja plačila, so gotovo presenetljive tudi za modernega človeka.

Končno je treba še pripomniti, da se Tao-tsï pri vsej svoji mistiki prav nič ne briga za življenje onkraj groba. Edina sankcija njegove moralke je vrnitev v Tao, o plačilu ali kazni po smrti ni v Tao-tek-kingu niti besedice: »Da, celo klicati k Tao-u in častiti njegovo moč, ni zapoved, ampak je vedno le spontano.« Na to, kar je bilo na dalekem Zapadu — namreč plačilo po smrti — vedno steber vere, na tak nauk na Vzhodu, pri tako praktičnem narodu, kakor so Kitajci, sploh niti mislili niso.

Kakor drugi kitajski filozofi, se tudi Lao-tsï ni ogibal politiki, in ne majhen del Tao-tek-kinga obsega pravila za dobro vladanje.

Temelj politiki je isti kakor temelj moralki: Posnemati se mora Tao. Ko bi se vladarji držali tega, podvrgli bi si kmalu vse, »vsa bitja bi se jim klanjala sama od sebe, nebo in zemlja bi se spojila in bi rosila dobrodejno vlago, ljudstvo bi bilo pravično brez ukazov samo od sebe.«

Lao-tsï je tudi v politiki »laudator temporis acti.« On veruje, da je bilo v starih časih razmerje med ljudstvom in vladarjem boljše. »Takrat je ljudstvo vedelo, da ima vladarja nad seboj, toda teže njegove vlade ni čutilo. Nasledniki starih vladarjev so bili dobrotljivi, zato so jih ljudje hvalili in ljubili, poznejših so se jih bali in nazadnje so svoje vladarje sovražili. Tako se da slediti počasno propadanje do nove dobe, in le za najstarejših vladarjev je ljudstvo lahko reklo o sebi: mi smo svobodni. Prepustimo torej vse svobodnemu razvoju, vrnimo se šc v ono otroško nevednost. Kajti že to, da se ljudstvo zaveda svojih dolžnosti, svojih pravic, dobrih nravov, da, tudi zvestoba podanikov sama — je že znamenje propadanja. Zato: Stran s svetostjo, stran z modrostjo, in blagor narodov se bo postoteril. Stran s humanostjo, stran s pravičnostjo: in ljudstvo se bo vrnilo v otroško pieteto in ljubezen. Odložite zvijačnost, v stran s koristolovstvom: in tatov in roparjev ne bo več!«

Krotenje strasti v ljudstvu je najboljše sredstvo, da si pridobi država mir in moč: »Ne preveč čislati modrecev, to občuva ljudstvo zavistnosti. Ne preveč čislati težko pridobljenega imetka, to občuva ljudstvo tatinstva. Ne iskati tega, po čemer hrepenimo in kar ne pomirja srca. Zato sveti človek, kateri vlada, izpraznjuje svoje srce, napolnjuje svojo notranjost, slabi svojo voljo, krepi svoj tilnik. On dela vedno tako, da ljudstvo nič slabega ne spozna in da po ničemer ne hrepeni, on dela tako, da se ti, ki znajo, ne drznejo tega storiti.«

Popolnoma umevno in čisto v soglasju z vsemi njegovimi nazori je Lao-tsïjevo stališče glede vojske. Nekoliko izrekov iz Tao-tek-kinga nam dovolj pojasni njegov odločni odpor proti orožju in vojnemu nasilju: »Čim več ostrih orodij ima ljudstvo, tem bolj je zemlja (dežela) vznemirjevana. Kdor druge premaga, ima moč, kdor sebe premaga, je srčan. Kdor ima Tao za svetovalca pri vladanju, ne čini državi nasilja z orožjem. Kajti tako dejanje se često vrača (sc. k provzročitelju). Kjer so taborile vojne čete, raste osat in trnje. Po velikih vojskah pridejo gotovo leta bede. Dobri zmaguje z dobrim, in s tem mu je zadosti, on si ne upa delati nasilja. On zmaguje, pa ni ošaben, zmaguje, a ne triumfuje, zmaguje, pa se ne povišuje, ne more drugače kakor da zmaguje; zmaguje, a ne nasiljuje. Orožje je orodje nesreče, nikakor pa ne orodje modrega. Če se ne more (modrec) izogniti nujnosti, da ga rabi (orožje), mu je vendar mir največje blago. On zmaguje, pa nerad. Kdor je mnogo ljudi usmrtil, naj jih objokuje z bolestjo in sožaljem. Kdor je v bitvi zmagal, temu bodi dan zmage praznik žalosti.« Množica citatov in

razdraženi ton njih vsebine dokazuje, kako se je Lao-tsï za stvar zanimal in kako nevarnost je videl v vojski za svoj cilj »wu wei«, pokoj, mir.

Na koncu stoj tu še slika države, kakršna je bila Lao-tsïju ideal: »Majhne dežele majhen narod, če ima tudi orožja samo za deset ljudi, naj niti tega ne uporablja; ljudstvo naj ne umira, in vendar se mu ni treba seliti v tujino; če ima oklepov in orožja, naj se ne sili, da se jih dotika, naj plete vrvi in jih uporablja[1]), pa mu bode jed sladka, obleka krasna, bivališče udobno, njegove šege prijetne. Sosednje zemlje se vidijo, glasovi kokoši od tam se slišijo, in vendar doživi ljudstvo visoko starost, ne da bi šlo v drugo deželo, ker je zadovoljno s svojo.«

*

Lao-tsï je spekulativni, Konfucij pa praktični duh kitajskega naroda. Dve obliki intelektualnega življenja reprezentujeta. Toda narod tako pozitiven in utilitaren, kakor so Kitajci, se je naravno poprijel bolj ukov Konfucijevih nego abstraktnih in mističnih meditacij Lao-tsïjevih. Najbližji učenci mojstrovi, Liet-tsï, Hon-fei-tsï, Čuang-tsï in Hot-kun-tsï so še ohranili nauke velikega metafizika čiste. Toda pozneje je nerazumljena mistika njegova dala povod k praznoverju, taoizem je propadal čimdalje bolj, dokler ni postal to, kar je danes: sekta bedakov ali pa prekanjencev, ki vzbuja usmiljenje ali pa zaničevanje, kakor v zasmeh mojstrovih besed: »Kar kdo dobro postavi, ne more biti porušeno«.

(Iz češkega rokopisa prevedel *K. Schweiger.*)

[1]) Namreč namesto pisanja. Tudi stari Perzi in Peruanci so upotrebljali vozle na vrvicah namesto pisanja, in še sedaj je to v rabi pri narodih v južnem morju.

Moje gosli.

Prah pokril je moje gosli,
strune so popokale,
ki so tolikrat vriskale,
tolikrat mi jokale.

Prsti so odreveneli,
ki vodili so mi lok,
v goslih pokopana spita
ples poskočni, sladki jok . . .

Ko dospe polnočna ura,
pa mrliči se zbudé,
v tihi se skrivnostni pesmi
moje gosli oglasé.

Kakor zbor otrok ob grobu,
ki vanj druga devajo,
moje gosli v nočnih urah
zapuščene pevajo . . .

E. Gangl.

Za vseučilišče v Ljubljani.

Spisal A. Aškerc.

prašanje o ustanovitvi ljubljanskega vseučilišča je stopilo meseca novembra kar mahoma v aktualno stanje. Kakor vedo naši čitatelji, je to vprašanje že staro; pretresovalo se je že pred 50 leti, a od tistih dob se je vseučilišče v Ljubljani zahtevalo večkrat z večjo ali manjšo spretnostjo. V novejšem času je epohalnega pomena sklep deželnega zbora kranjskega iz leta 1898., ki poziva vlado, naj ustanovi čimprej mogoče za Slovence nujno potrebno univerzo v Ljubljani. Obenem se je takrat zavezala dežela Kranjska, da hoče k ustanovitvi vseučilišča prispevati z 250.000 goldinarji. Občinski svet ljubljanski pa je v isti namen votiral 50.000 gld. Istega leta, 1898., je predložil naš poslanec dr. Ferjančič v imenu slovenskega naroda v parlamentu peticijo, v kateri se je vprašanje o ljubljanski univerzi temeljito pojasnjevalo in se zahtevala nujna rešitev tega kulturnega vprašanja.

Zgodovinska gluhost vladnih krogov napram narodnokulturnim željam in potrebam našega naroda sploh, vsenemško gibanje in znana anarhija v dunajskem parlamentu v zadnjih dveh letih na eni strani, na drugi strani pa slovenska politična dekadenca so zakrivili, da je tudi vprašanje o ljubljanski univerzi ležalo pokopano v prašnih arhivih dunajskih . . . Naše javno življenje je bila napadla znana slovenska bolezen letargija, ki se nas loti vsakikrat po dnevih velikega navdušenja, kakor pride zaspani maček po šumnem pirovanju. V državnem zboru se je govorilo de omnibus rebus et quibusdam aliis, samo ne o vitalnih kulturnih vprašanjih našega popolnoma zanemarjenega naroda. Kdo ve kako dolgo bi bila še naša javnost čakala predmeta, o katerem je truda vredno premišljati in govoriti, in kdo ve kako dolgo bi bili mi vsi še dremali, da nas niso zbudili — Italijani in Nemci.

Hvala jim za to!

*

Italijanskemu profesorju na vseučilišču v Inomostu nemški študenti niso pustili predavati v italijanskem jeziku. Vsled tega so nastali tam znani nemiri, in italijanski poslanci tirolski so podali v državnem zboru interpelacijo. Primorski in tirolski Lahi so zagnali velikanski krik, in mestni zastop tržaški je sklenil, zahtevati itali-

jansko vseučilišče v Trstu. Naučni minister Hartel je takoj priskočil »zatiranim« Italijanom na pomoč s tem, da je italijanskim poslancem obljubil, da se ustreže pritožbam italijanskega prebivalstva, oziroma zahtevi po italijanskem vseučilišču.

Naklonjenost dunajske vlade našim Italijanom ni mogla nikogar iznenaditi. Mi Slovenci tudi v principu ne bi protestovali proti italijanski univerzi, ker stojimo na stališču absolutne ravnopravnosti, zajamčene vsem avstrijskim narodom. Ali dočim imajo avstrijski Lahi svoje ljudske in srednje šole in smejo v Inomostu, v Gradcu in na Dunaju delati njihovi vseučiliški dijaki svoje izpite v svojem materinem jeziku, mi Slovenci nimamo svojih ljudskih šol niti tam, kjer bi jih — kakor n. pr. v Trstu — morali imeti. In srednje šole slovenske še do letos nimamo nobene!

Dejstvo, da si je upal naučni minister Lahom obljubiti univerzo, dočim se nam niti ljudske in srednje šole ne ustanove, je moralo predramiti zadnjega slovenskega zaspanca. In res se je dvignil ves slovenski narod kakor eden mož, da zahteva na podlagi osnovnih zakonov zajamčene mu ravnopravnosti svoje vseučilišče v Ljubljani.

Kakor vsekdar, je bila naša akademijska mladina prva na mestu in prva je planila v duševni boj za naše pravice. Skoro ob istem času so se zbrali slovenski vseučiliščniki v Gradcu in na Dunaju in imeli posvetovanja zastran jugoslovanske univerze v Ljubljani. Pri tej priliki se je tudi pokazalo, da kri ni voda, in da slovenska vzajemnost vendarle ni samo puhla fraza: kakor v Gradcu tako so na Dunaju složno podpirali vsi drugi slovanski dijaki naše slovenske dijake in ž njimi vred govorili za ljubljansko vseučilišče, ki bode alma mater ne samo Slovencem, nego tudi vsem drugim Slovanom, ako bodo hoteli študirati na njej.

Ne moremo ponavljati vseh manifestacij, ki so se vršile skoro po vsej Avstriji med slovensko in drugo slovansko akademijsko mladino dosedaj v prilog ljubljanskemu vseučilišču, saj je vse to znano že iz naših političkih dnevnikov. Omenjamo samo, da se je vršil dne 7. novembra velik shod vseh jugoslovanskih akademikov v Gradcu, kjer so imeli glavno besedo naši akademiki: Vidovič, Polec in Kukovec. Na Dunaju pa so priredili slovenski vseučiliščniki v ta namen dne 8. novembra shod vseh slovanskih dijakov. Udeležilo se je te sijajne manifestacije nad 1200 akademikov in okolo 30 poslancev. Zborovanje je otvoril z dobro premišljenim in navdušenim govorom stud. phil. in pisatelj Prijatelj. Govorili so pa tudi zastopniki

drugih slovanskih narodov. Zborovalci so naposled sestavili zastran ljubljanskega vseučilišča spomenico in jo izročili rektorju, da jo predloži vladi. Ta dokument zasluži, da ga ponatisnemo[1]) in perpetuam memoriam. Glasi se tako:

»Z ozirom na to, da se avstrijske vlade in v najnovejšem času tudi ekscelenca ministrski predsednik pl. Körber kažejo pripravljene, ugoditi zahtevam italijanskega naroda in italijanske delegacije glede italijanske univerze v toliko, da so se otvarjali paralelni italijanski kurzi v Inomostu in v Gradcu, dočim so se mnogoštevilnim avstrijskim Jugoslovanom že obstoječi kurzi odvzemali (juridični kurzi v Gradcu in Ljubljani l. 1848.), dalje z ozirom na to, da se avstrijske vlade skupnim zahtevam jugoslovanskih narodov po navadi niti odzvale niso, čutimo dolžnost, podati sledečo spomenico:

Mi, slovenski, hrvatski in srbski visokošolci dunajske univerze iz Dalmacije, Primorske, Kranjske, Štajerske in Koroške zahtevamo od vlade:

a) da se ustanovi v Ljubljani slovenska univerza;

b) da se prizna veljavnost izpitov na vseh fakultetah na univerzi v Zagrebu za kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru na Dunaju.

Mi zahtevamo to iz sledečih upravičenih razlogov:

1. Nas je Jugoslovanov v tostranski državni polovici nad 2 milijona, katera množica je upravičena, zahtevati zase kulturno središče.

2. Nam ne dopušča naš narodni ponos, da bi na ces. kr. univerzah, kjer bi nam, kakor vsem slušateljem, morala biti zajamčena enakopravnost, vedno in povsodi igrali ulogo manj vrednih gostov, kakor nas za take smatrajo in z nami ravnajo nemški vseučiliščniki.

3. Ne moremo prenašati, da se nas, kadar javno zahtevamo zajamčenje enakopravnosti, z brahijalno silo iztira z »nemških« — kakor to poudarja nemško visokošolstvo — akademičnih tal vseučiliške avle.

4. Čutimo ob vsaki taki priliki, da poklicani faktorji ne store ni enega koraka v obrambo mednarodnih pravic nas jugoslovanskih vseučiliščnikov.

5. So vsi pripomočki k temeljiti izobrazbi, natančnemu poučevanju ved, kakor seminarji, razni instisuti itd. v rokah narodnosti, ki nam Jugoslovanom nikakor ni naklonjena.

6. Smo v tujem mestu, daleč od svoje domovine, popolnoma izolirani. Kot Slovanom nam je pri sedanjih ostrih nasprotstvih zaprta pot v vsako družbo, in prebivalstvo samo nam je pri vedno bolj poostrujočih se razmerah vedno bolj neprijazno, kar smatramo mi kot posledico fanatizma nemškega visokošolstva, ki nas proglaša za manj vredne goste.

7. Zabranjuje velika razdalja med našo domovino, osobito Dalmacijo, in med vseučiliščnimi mesti in iz tega izvirajoča negotovost eksistence velikemu številu jugoslovanskega dijaštva nadaljno izobrazbo na kakšnem vseučilišču.

8. Nam je ležeč na srcu tudi materijalni blagor naših narodov na jugu države, in ne moremo mirno gledati, kako se neizmerna množina denarja iz naših revnih krajev, kjer se šele dviga gospodarsko blagostanje, nosi v kraje, kjer v veliki meri cveteta industrija in promet. Na srcu pa nam je tudi, da učimo narod, česa mu treba za povzdigo materijalnega stanja, in uvidevamo, da to moremo le, ako smo v njegovi sredi ali vsaj v njegovi bližini.

[1]) Iz »Slovenskega Naroda« z dne 9. novembra.

9. Ni to želja samo nas vseučiliščnikov, zastopnikov treh jugoslovanskih avstrijskih narodnosti, ampak mi izražamo s tem željo ljudstva samega, ki želi, da se njegova mladina izobražuj na svojih tleh, v neposredni dotiki ž njim samim, ki želi, da tudi ono uživa vsaj nekaj po državnem zakoniku mu zajamčene enakopravnosti in zahteva zato popolnoma konsekventno svojih šol.

10. Nas je naposled zadostno število dijakov jugoslovanskih iz tostransko državne polovice, ki bi lahko vzdrževali takšno univerzo, in prepričani smo, da se z ustanovitvijo univerze v Ljubljani število dijaštva še vsaj podvoji.

Da se tej upravičeni zahtevi jugoslovanskih narodov kolikor možno hitro ugodi, pričakujemo od visoke vlade, da podpira ustanovitev univerze po primeru dežele Kranjske in občine ljubljanske, ki prispevata od leta 1898. za ustanovitev univerze z letnimi 100.000, oziroma 20.000 K.

Na Dunaju, 8. novembra 1901.

Protest

zoper spomenico italijanskih visokošolcev se glasi:

Italijanski visokošolci dunajske univerze so izročili dne 31. oktobra 1901 njega magnificenci rektorju spomenico, kjer utemeljujejo potrebo italijanske univerze v Trstu s tem, da imenujejo primorske avstrijske provincije italijanske.

Ker ta trditev ne odgovarja resnici, smatramo slovenski, hrvaški in srbski visokošolci, katerih narod naseljuje ogromno večino imenovanih provincij, za svojo narodno dolžnost, da proti takim javnim trditvam javno in slovesno protestiramo, pozivajoč našo deligacijo in pred vsem interesirane občine, da odločno protestirajo na pristojnih mestih, ako bi hotela vlada na podlagi takih, resničnim razmeram ne odgovarjajočih izjav delati priprave za ustanovitev italijanske univerze v Trstu.

Italijani žive v Avstriji kompaktno kot deželno prebivalstvo samo v pokneženi grofiji Gradiški in v južni Tirolski, kjer bi edino mogla biti umestna italijanska univerza. V Primorski (Istra, Trst, Goriško in Gradiška) štejejo Slovani po ljudskem štetju z dne 31. decembra 1890 [1]) (po občevalnem jeziku!) 348.280 duš, Italijani 294.580 duš, v Dalmaciji po istem ljudskem štetju Slovani 501.307 duš, Italijani pa 16.000 duš; torej skupno štejejo Slovani v teh provincijah 849.587 duš, Italijani 310.580 duš.

Italijanska univerza v prevesno slovanskih provincijah bi bila torej za Slovane provokacija, ki bi vzbudila v prebivalstvu najvišji in upravičeni odpor.

Na Dunaju, 8. novembra.«

*

Dne 10. novembra je imel občinski svet ljubljanski izredno javno sejo, v kateri se je pečal samo z vprašanjem o ljubljanskem vseučilišču in o znani obljubi naučnega ministra Hartla zastran italijanske univerze. Župan g. Hribar je v daljšem energičnem nagovoru poudarjal velikansko kulturno-politično važnost ljubljanskega vse-

[1]) To je naravno ljudsko štetje, katero je vodila Italijanom prijazna vlada. Rezultati ljudskega štetja z dne 31. decembra 1900 nam v naglici niso bili pristopni.

učilišča in vseh ž njim spojenih današnjih vprašanj ter je potem stavil naslednje predloge, ki so bili soglasno sprejeti:

I. Glede na izjavo, katero je Njegova ekscelenca gospod naučni minister v zadevi laških vseučiliščnih predavanj podal v zbornici poslancev, izreka občinski svet ljubljanski, da ima številnejši slovenski, hrvaški in srbski narod, ako ne večje, vsaj enako pravico do vseučiliščnih predavanj v svojem jeziku kakor italijanski narod.

II. Ker glede na narodnostne in politične razmere v državi ni pričakovati, da bi se taka predavanja vpeljati mogla na graškem ali dunajskem vseučilišču, morajo se te pravice uveljaviti le z ustanovitvijo vseučilišča v Ljubljani.

III. C. kr. učna uprava se naprosi, da takoj stori vse potrebne priprave za ustanovitev takega vseučilišča.

IV. Izvoli se odposlanstvo treh članov občinskega sveta, ki naj to prošnjo osebno izroči gospodu naučnemu ministru in na Dunaju tudi sicer stori vse korake, ki bi utegnili privesti kar najhitreje do zaželjenega cilja.

V. Državnemu zboru odpošlje se utemeljena prošnja za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani.

Predlogi županovi so bili z burnimi dobroklici pozdravljeni ter pri glasovanju soglasno sprejeti. V deputacijo, ki pojde v kratkem na Dunaj, so bili soglasno izvoljeni: župan Hribar, podžupan dr. vitez Bleiweis-Trsteniški in dr. Majaron!

Še nekoliko kronike!

Dne 11. novembra se je vršil na češki tehniki v zlati Pragi velikanski shod vseh slovanskih slušateljev. Na razgovoru sta bili češka univerza na Moravskem in slovenska v Ljubljani. Shoda se je udeležilo nad 3000 oseb. Navzočnih je bilo veliko znanih čeških profesorjev, a predsedoval je sam prorektor Hraský, ki je nagovoril navzočne v slovenskem in v češkem jeziku. Na koncu zborovanja se je sprejela ta-le

Resolucija.

»Mi akademiki češki, slovenski, hrvaški in srbski, zbrani na vsedijaškem shodu na češki tehniki dne 11. novembra 1901, pozivljemo nujno parlamentarne klube slovanske, da bi se znova z vso energijo kar najhitreje zavzeli za ustanovitev slovenskih srednjih šol, visoke slovenske šole v Ljubljani in druge univerze v Brnu.

Dalje zahtevamo reciprociteto za izpite, napravljene na hrvaški kraljevi univerzi v Zagrebu.

Z izpolnitvijo teh zahtev naj bi se deloma odstranila krivda, katero trpijo narodi slovanski v tej državi glede šolstva, čeravno jim že član 19. osnovnega zakona jamči zadostno varstvo narodnih šol.

Slovansko dijaštvo, zbrano na tem shodu, poudarja s tem samo opravičeno potrebo ter zahteva samo to, kar je že njegovo stara pravica in kar je pogoj življenja vsakega naroda.«

Dne 12. novembra so podali v seji poslanske zbornice vsi trije jugoslovanski klubi nujen predlog glede ustanovitve jugoslovanske univerze v Ljubljani.

Dne 16. novembra pa so priredili zagrebški vseučiliščniki za jugoslovansko vseučilišče v Ljubljani mnogobrojno obiskan meeting, na katerem so Hrvati, Srbi in Bolgari v bratovski slogi enoglasno govorili za nas Slovence. Niti konfesija niti vera ni bila zapreka lepemu soglasju, ko je šlo za obrambo parije Slovenca. Katoliški Hrvat, pravoslavna Srb in Bolgar ter muslimanski Bošnjak-Hercegovec — vsi so bili za nas! Temu znamenitemu zborovanju predsedoval je sam rektor dr. Vrbanić, ki je dijaštvu čestital na tej manifestaciji.

Da bode kronika kolikor možno popolna, dostavljamo, da je občinski svet ljubljanski pozval vse slovenske občine, da naj pošiljajo nemudoma svoje peticije na državni zbor za univerzo v Ljubljani. Podobno okrožnico našim občinam so razposlali naši akademiki v Gradcu in na Dunaju.

*

Agitacija za vseučilišče v Ljubljani je najveselejši dogodek naše zgodovine v prvem letu novega stoletja. To agitacijo so začeli naši slovenski vseučiliščniki in dokazali s tem, da živi v njih živa narodna zavest, in da globoko čutijo krivice, ki se gode našemu narodu na polju narodne izobrazbe. To nam daje upanje, da naš narod, ki ima takšno izobraženo mladino, še ni izgubljen, saj ga bodo skoro vodili novi navdušeni rodoljubi. —

Agitacija za ljubljansko univerzo je pokazala, da nasprotstva med slovenskimi strankami niso tolika, da bi se in necessariis ne mogle boriti za eden in isti smoter: za kulturni napredek narodov. Liberalci in klerikalci so pri enem in istem zborovanju skupno in složno glasovali za ljubljansko višjo šolo.

Agitacija za naše vseučilišče je dokazala pred vsem svetom dejansko slovansko vzajemnost, v katero že marsikak neveren Tomaž ni hotel več verovati. Ponavljamo: kri ni voda in slovanstvo ni samo filološki pojem! Smelo trdimo, da se izza 1848. leta še ni nikdar tako sijajno pokazala sorodna vez med slovanskimi plemeni kakor baš ob manifestacijah za ljubljansko vseučilišče.

Agitacija za to vseučilišče je pokazala, da uživamo Slovenci prave simpatije pri vseh Slovanih na jugu in na severu, pri Hrvatih, Srbih, Bolgarih, Čehih, Rusinih in tudi pri Poljakih. To je za nas neprecenljive vrednosti, in naš narod ne sme tega dejstva nikdar pozabiti.

Gorje mu, kdor je sam, a kdor ima močne zaveznike, temu se ni treba bati!

Akcija za ljubljansko vseučilišče je šele začeta, ta akcija se mora nadaljevati tako dolgo, dokler se naš ideal ne uresniči.

Bodoče ljubljansko vseučilišče ne bode utrjalo slovenskega seperatizma in ne bode povečavalo prepada med slovenstvom in srbo-hrvatstvom, nego bode le nov most med najbližjima si jugoslovanskima plemenoma. V plemeniti duševni konkurenci z zagrebškim vseučiliščem bode ljubljanska univerza samo pomagala povzdigovati kulturni nivo Jugoslovanov. Tako si mislimo mi bodočo ljubljansko višjo šolo, na kateri se bode predavalo tudi v srbo-hrvatskem jeziku.

Pot do našega ideala je še dolga in posuta s trnjem. Treba bode največje naše energije, da si priborimo zmago. Res je sicer, da nas je po številu več nego avstrijskih Lahov. Ali kdo ne ve, da materialno število samo še ne odločuje! Avstrijski Lahi so samo del naroda združenega v Italiji, ki se ponaša s svojo »avita coltura«. Ta Italija je spojena z našo vlado v politični trozvezi, in vsemu svetu je znano, da je vsled te zunanje politične konstelacije Italija močna zaščitnica avstrijskih Italijanov — kakor je Nemčija zaščitnica avstrijskih Nemcev. Mi Slovenci pa nimamo zunaj avstrijskih mej nobenega branitelja, nobenega zaveznika, nobenega pomočnika! Naši zavezniki so avstrijski Slovani; s svojimi krasnimi manifestacijami so ravnokar dokazali, da se nanje smemo zanašati, in to nam daje poguma. Italijani imajo pred nami tudi to prednost, da so energičnejši, temperamentnejši in — recimo naravnost! — arogantnejši. Zgodovina uči, da je samo tisti narod kdaj kaj dosegel, ki so se ga oblastniki bali, ki jim je imponoval; skromna in tiha ljudstva pa so igrala še vsekdar ulogo — sužnjev.

V prvi vrsti so poklicani naši državni poslanci, da z združenimi močmi delujejo složno vsi za eden in isti smoter. Kujmo železo, dokler je žareče! Izginiti mora iz našega javnega življenja vsaka malodušnost, blaziranost, pasivnost in apatija, češ, da smo premajhni za višje cilje!

»Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru,
a malým ten, kdo zná jen malý cíl«

pravi češki pesnik Svatopluk Čech.

Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek.

Spisal V. Bežek.

(Konec.)

Med onimi točkami torej, glede katerih se je uprla olikana govorica narodni, je zlasti tudi trdi *l*. Narodni »gigerli«, »negodna gospoda« in »slabo poučeno učiteljstvo« so si odločili za elanje. Poskusimo dokazati, da je bila ta odločitev celo naravna.

Pomisliti moramo, da je bilo treba ob našem narodnem preporodu dokazati, da je možno tudi v našem jeziku govoriti »gosposki«. Ali se ni tačas našim ljudem, ki so ustanavljali »gosposko« izreko, sama ob sebi vsiljevala misel, da se je trdi l, ki se je od početka našega slovstva vedno tako pisal, izprva tudi tako izgovarjal, t. j. čisto, kot pravil, a trda njega izreka da je poznejša pokvara, kateri se književna izreka ne sme vdati, kakor se mnogim drugim ljudskim dialektičnim novotarijam po pravici ne vda. To domnevanje je nadalje dobilo izdatno oporo v tem, ker nekateri Slovenci in Slovani še vedno čisto izrekajo tisti *l* ob koncu besed in pred soglasniki in poluglasniki. In med onimi Slovani, ki čisto izrekajo *l*, so bili takrat in so še dandanes Čehi, naši tedanji politični voditelji in vzorniki. Nasproti pa ni bilo tačas nobenega učenjaka, ki bi bil našo gospodo poučil, da tisti *l* se je že v 16. stoletju trdo izrekal, da je sploh trda izreka tistega l-a pristno slovanska, in takisto pristno slovanski da je prehod trde izreke v *v*, a prehod v čisti *l* da je pripisovati nemškemu in italijanskemu vplivu. Le-to razodetje se je izvršilo — žal! — nekaj desetletij prepozno; kajti med tem časom se je elanje s pomočjo »slabo poučenih učiteljev« in drugih kvariteljev našega jezika »zasvojilo ali priposestvovalo» pravico do eksistence ter med »oholo gentry« tako ukoreninilo, da ga tudi oficialna potrditev »Slovenskega pravopisa« več ne izkorenini! Novodobni »usus«, kakor smo ga gori označili, je pribavil elanju — zlasti tudi s pomočjo novodobne šole — trdno »posestno stanje«, glede katerega tudi velja Bismarckov opomin: »Quieta non movere!« In to tem bolj, ker je v naših narečjih »zlasti ravno glede izreke raznih elov še marsikaj ne zadosti znanega« (Cvetje XIX, 4), in zaščitniki ewanja sami med seboj v posameznih slučajih niso edini, ali jih je treba e*l*ati ali e*w*ati.

* * *

»Gigerlom«, ustvarjajočim gosposko govorico, tudi niso več ugajala kmetiška krstna imena (France, Janez, Jože, Blaž, Tomaž . . . Neža, Špela, Urša), in kakor z elanjem so se hoteli tudi s krstnimi imeni odlikovati mimo kmetiškega naroda. In gigerlom je celo na pomoč priskočil — Stritar. V klasičnem članku »Slovenska imena« (Dunajski Zvon 1876, str. 365. sl.) je dokazal, da slovenskim pisateljem, ki hote ustvariti pač tudi nekaj takega slovstva, ki ne bi bilo zgolj za »kmetiški narod«, ni možno izhajati z Uršami in Štefeti, in da si moramo junakom in junakinjam primerna imena izposojevati najprej od svojih južnih bratov in sploh od slovanskih plemen, in v sledeči številki na str. 381.—384. istega letnika je podal »lepo število slovanskih imen, da jih bodo naši pisatelji imeli na izbero za vsako potrebo.« In kako so se Slovenci »po opičje« poprijeli te gigerlske misli! Skoraj da se je uresničilo Stritarjevo prorokovanje, »da bode Milan za plugom stopal in seno bo grabila v belih, zavihanih rokavih lepa Grozdana«; skoro so bili izginili tisti Frideriki, Otoni, Viljemi, Roberti, Teodorji, Rihardi, Viktorji, katerih je preje kar mrgolelo v naših meščanskih krogih, tudi najkonservativnejši Jožeti in Franceti so se bili prelevilili v Josipe in Frane. Toda slava gigerlskih svetnikov ni trajala dolgo; niso našli usmiljenja pred obličjem zaščitnikov »Slov. pravopisa«, in z isto brezobzirnostjo, s katero so le-ti izbacnili »Slovana«, češ, da je češki, in ga nadomestili s »Slovenom«, a »Slovenca« bi najraje nadomestili s starim zadovoljnim »Kranjcem«, takisto so tudi brez okolišev strmoglavili Josipe in Frane, a na njih mesto zopet postavili častitljive Jožefe in Frančiške ter v Jožefe in Frančiške prekrstili celo take mrtvece, o katerih vemo, da bi se v grobu preobrnili, ako bi znali o tem novem anabaptizmu (prim. Frančiška Erjavca, Frančiška Cimpermana, Frančiška Levstika v Josinovem in Ganglovem »Drugem berilu«). — Zakaj smo omeniti to črtico iz najnovejše zgodovine našega knjižnega jezika? Ker je preznačilna za navidezno konservativnost naših nasprotnikov. Doba narodnega probujanja jim ni nič, ker je »premajčkena«, in preimenitna faktorja narodnega preporoda, narodna šola in narodno časopisje, sta jim takisto nič, ali pa sta jim — kar je še slabše — pačitelja in rušitelja onih jezikoslovnih zakonov, ki so se pojavljali v jeziku našega kmetiškega naroda v dolgi tristoletni dobi — narodnega mrtvila.

* * *

Vsa naša razprava se zlasti suče okolo pojmov »pišočih mas« in »pravopisne rabe«. Po pravici! Z opredelitvijo teh pojmov je sploh celo pravopisno vprašanje, t. j. uredba današnjega pravopisa (in pravorečja!), iztrgano kompetenci in oblasti učenega ježičarstva in zgodovinskega pravopisja. In tu sem popolnoma v soglasju s Štrekljevim naukom, češ, da slovničarji nimajo pravice, predpisovati narodu novih pravil, kako naj govori, ter ta nauk po pameti raztezam tako-le, da učenjaki-pravopisci nimajo pravice predpisavati narodu novih pravil, kako naj piše. Razloček v naju nazorih je le-ta, da je po mnenju Štrekljevem samotvorec i jezika i pravopisa narod, t. j. kmetiški narod, a po mojih mislih so tvorilci pravopisa pišoče mase, katere se pa ne sestavljajo iz kmetiškega naroda, ki skoro nič ne piše, ampak iz »ohole gentry«, iz »negodne gospode«, iz »slabo poučenih učiteljev« in drugih od g. dr. Štreklja in o. Škrabca zaničevanih slovenskih razumnikov.

Če je pa res, da so »pišoče mase« takisto tvorilke pravopisa, kakor je celokupni narod tvorilec jezika samega, tedaj učeni pravopisci pri pravopisu res nimajo drugega posla nego jezikoslovci pri jeziku, t. j. registrirati zakone, katere pišoče mase delajo, takisto nehote in nevede, kakor jezikotvorni narod dela jezikoslovne zakone.

A načela, katera instinktivno, po prirodni sili slede pišoče mase, so: konservativnost, prirojena duševna »vis inertiae«, ki zabranjuje vsako nepotrebno in lahkomiselno novoto; stremljenje po pravopisni edinosti in enoličnosti, ki jo zlasti pospešujejo mnogo razširjeni in mnogo čitani časopisi, nadzorujoč drug drugega, in naposled težnja po preprostosti, ki postaje tem bolj intenzivna, čim manj je pisateljevanje zgolj igračkanje in rodoljuben šport, čim bolj ustreza istinitim potrebam, čim bolj sta pisateljem jezik in pravopis zgolj sredstvi za dosego realnih (političnih, verskih . . .) namenov.

Vpoštevajoč vse te momente, lahko rečemo, da pravopis kakor jezik se dela sam, se organski razvija sam ob sebi, in da učene pravopisne skupščine res nimajo druge naloge nego izpremembe, izvršene po pišočih masah, konstatirati ter jih za šolsko in uradno rabo priporočiti.

Po vsem tem je upravičena in utemeljena trditev, ki sem jo že zadnjič izrekel, da se je pri nas pravopisna raba izza narodnega preporoda celo pravilno razvijala, in da so se naše pravopisne težnje

pomikale v povoljnem konservativnem tiru, in da po pravici očetu Škrabcu lahko očitamo isto, kar oponašajo Nemci svojemu Grimmu, češ, da je, poudarjajoč etimološko in zgodovinsko stališče (v pravopisu), spravil v nevarnost s trudom pridobljeno (pravopisno) edinost.[1]) A Grimm je naposled sam spoznal, da izpreminjanje udomačene pravopisne rabe je nasilstvo in provzročuje zmešnjavo; češ, nihče se ne mara mučiti z malenkostmi.[2]) Naj bi tudi naš Grimm skoraj prišel do enakega spoznanja ter izrekel enake rešilne besede!

* * *

Da s temi svojimi nazori o pravopisju, ki se zde seveda gg. nasprotnikoma heretiški, oziroma »iz prsta izsesani«, nisem osamljen, nego sem v dobri družbi, naj dokažejo nekateri citati iz članka: »Die orthographische Frage«, ki ga je objavil v »Novi Preši« z dne 13. aprila t. l. na str. 17. Jakob Minor, vseučiliški profesor, ki ima med germanisti pač tudi nekaj ugleda. Jakob Minor piše na navedenem mestu med drugim tako-le:

»Navzlic vsem tem protislovjem in nedoslednostim našega pravopisa (v prejšnjih odstavkih navedenim) bi bilo vendar zelo napačno misliti, da v vsem tem ni nič zmisla, in da v tej zmešnjavi ni zslediti nobenega pravila. Kdor primerja knjige zadnjih treh stoletij, ali kdor motri tudi samo razvoj našega pravopisa v zadnjih petdesetih letih, izza dobe prvih pravopisnih skupščin, ta spozna na prvi pogled, da se tu vendar pojavlja neki zakon, namreč zakon neprestano se razvijajoče priprostosti. (»das Gesetz der fortschreitenden Vereinfachung«). Kakor jezik tako se tudi pravopis (Schrift«) ne razvija po logični poti, temuč si ubira svojo pot skoz nedoslednosti in protislovja. Pravopis se ne dela, nego se sam razvija (»Sie — t. j.: die Schrift — wird nicht gemacht, sondern sie wird«).

Kaj nas tedaj uči zgodovina našega pravopisa?

Prvič: Da ni zgodovinski kakor n. pr. angleški, da se marveč razvija vzporedno z jezikom; torej ne bi bilo samo nespametno, obujati od mrtvih davno izumrle glasovne in besedne oblike, ampak

[1]) »J. Grimm, der berühmte Altertumsforscher, wirkte auf die deutsche Orthographie insofern keineswegs günstig ein, als er durch Betonung der Abstammung der Wörter, überhaupt des historischen Standpunktes in der Orthographie die mühsam errungene Einheit wieder gefährdete.«

[2]) »Veränderung üblicher Wortschreibung führt etwas Gewaltsames und Störendes mit sich; niemand behelligt sich gern mit Kleinigkeiten.«

naš pravopis se tudi sploh upira neoporečni ustanovitvi. Nobena skupščina torej ne more pravopisa trajno ustanoviti. Vedno in vedno bode zopet treba pravopis bolj priprost narediti, in ta potreba se bode pojavljala v individualnih posamičnostih. Tudi v bodoče se bodo morale zdajpazdaj sestati skupščine, »na znanje vzeti« one posamične pojave, jih uvrstiti med pravopisna pravila ter jih uvesti v šolo.

Drugič: Ker se ne da nobeno načelo dosledno in logično izvesti, se more smatrati kot pravopisni napredek samo to, kar pospešuje pravopisno priprostost. Priprostost bodi pravopisu najvišji smoter.

Tretjič: Tudi pravopisni teoretiki so že izdavna uvideli, da je vsako nasilno vplivanje na razvoj pravopisa brezuspešno. Niti dosledni branitelji fonetiškega niti dosledni zagovorniki zgodovinskega pravopisnega načela v zadnjih pravopisnih skupinah niso imeli več pristašev . . .«

In kako liberalno stališče zavzema v pravopisnem vprašanju citirani nemški učenjak nasproti tesnosrčno - zgodovinskemu naših patentiranih pravopiscev! Ne le, da računa prav kakor mi z novodobnimi kulturnimi faktorji, kakor je n. pr. šola, ki je Škrabcu in Štreklju zgolj pačilka kmetiškega jezika, ampak odpira nam v zaključku omenjenega članka, vpoštevajoč posledice elektrike in modernega prometa, široko perspektivo tudi na pravopisnem polju: »Kako daleč še zajde naš pravopis, stremeč po priprostosti, in kakšen bode njega konec, kdo ve? Fonetiškemu načelu se bo sicer približeval ali nikdar se ne bode ž njim strnil. Hitroživi, ekonomski naši potomci najbrže ne bodo več posameznih glasov izraževali, ampak samo slike posameznih besed s kolikor možno priprostimi značili. Ozir na čas in denar bode še bolj nego dandanes tiral pravopis do priprostosti. Kakor so vplivale na slog našega časa brzojavke, dopisnice in razglednice, takisto se pravopis ne bode mogel odtegniti vplivu brzega prometa. Morda izbacnejo naši prapravnuki celo samoglasnike iz pravopisa kakor Hebrejci, ali pa se navadijo čitati »Novo Prešo« v stenogramih. A srečni učenci, katerim se bode učiti samo pravil, a ne tudi izjem!«

* * *

Mojemu predlogu glede pravopisne ankete je dr. Štrekelj tako-le odgovoril: »Anketa, ki jo predlaga g. profesor Bežek, se mi zdi pri nas dandanes nemogoča, ker je prezgodnja in še niso niti znanstveno

niti s praktičnega stališča popolnoma prerešetana niti mnoga druga vprašanja, ki se tičejo pravopisa. Kaj neki bi nam pomogla anketa, na kateri bi se morda v enem dnevu pri čaši piva razglasila z glasovanjem znanstvena laž za resnico, ali na kateri bi jezični dr. Žveplo o vtemeljenih dvomih, ki bi se pokazali zjutraj prvega dne, referiral že takoj istega dne popoldne v dveurnem govoru, kajpada brez »natrpanih« dokazil, v tem, ko bi potreboval drugi preiskovavec, ki ni dr. Žveplo, tedne in mesece, da sme sodbo izreči o teh dvomih?«

Na take razloge je pač odgovor lehak. Ako je anketa nemogoča zategadelj, ker še mnoga vprašanja, ki se tičejo pravopisa, niso niti znanstveno niti s praktičnega stališča popolnoma prerešetana, kako je bilo potem mogoče sestaviti »Pravopis« posamezniku ali nekaternikom, in kako morejo potem le-ti zahtevati njega oficialno potrditev in oktroa njegovih pravil, izmed katerih so nekatera celo preporna, kakor n. pr. § 11. »Slov. pravopisa« o izreki l-a pred soglasniki, na koncu besed in tudi pred poluglasnim *e*, ko je tudi po sodbi očeta Škrabca samega »zlasti ravno glede izreke raznih elov še mariskaj (sic!) sploh ne zadosti znanega«.

Duhovitemu dovtipu o dr. Žveplu pa to-le odgovarjam: Če bi se anketa vršila tako, kakor si jo menda umišlja g. dr. Štrekelj, da bi se v njej v brezkončnih debatah razpravljalo, ali se sme in zakaj se mora izrekati, dêw, dariw, kobiw, igaw, metaw, dékew, spav, stoup, pouk, poukownik Vouga, Uraw (= Volga, Ural) . . . in katere diftonge treba uvesti v knjižno izreko itd. (prim. zadnje št. Cvetja!), potem bi poleg patentiranih pravopiscev gotovo tudi dr. Žveplo imel dovolj posla v skupščini in izven skupščine. Če pa priznamo, da take pravopisne ankete nimajo druge naloge, nego da po besedah J. Minorja »od časa do časa pravopisne izpremembe konstatujejo, jih uvrste med pravopisna pravila ter jih izroče šolski rabi,« potem se nam mora zdeti dovtip na dr. Žvepla jalov in neslan.

* * *

Predno zaključim svoj odgovor na odgovor, še par besed na očitanje, s katerim je g. dr. Štrekelj pričel svojo brošurico, hudujoč se nad menoj, zakaj da sem trdil brez jasnih dokazov, da je vsa pravopisna akcija zavožena, ko se je poglavitni boj dozdaj bil vendar samo o vprašanju »räkäl — rékъw« in o vprašanju »bralec — bravъc«

in so vsa druga obravnavana vprašanja manjšega in bolj postranskega pomena.

Na to bodi moj odgovor kolikor mogoče jasen in kratek. Pravopisno akcijo sem smatral in smatram še za zavoženo: Prvič, ker je »Slovenski pravopis« oprt na pravopisna načela Škrabčeva, ki se mi zde kriva; drugič, ker je »Pravopis« tudi brez ozira na načela sam ob sebi kot knjiga, kot učni pripomoček pomanjkljiv takisto v »Pravilih« kakor v »Slovarju«, kar se je že parkrat povedalo; in tretjič, ker je vprašanj, okolo katerih se bije glavni boj, res samo dvoje, a to dvojno vprašanje je tako dalekosežno, da zasekava globoko v bistvo pravopisa in pravorečja, in zlasti od načina, kako se reši vprašanje »räkäll — rékъw«, je bistveno zavisen kolorit knjižne izreke. To so živo občutili udeležniki Prešernovega slavja, ki ga je napravila Matica Slovenska v Narodnem domu, ko jih je slavnostni govornik ogovoril v »stari, nepopačeni izreki kmetiškega naroda.« Izmed udeležencev, ki so bili seveda v veliki večini »gigerli«, se jih je takoj oglasilo več nego sto: »Le-ta nam županil ne bo!«

Post-scriptum uredništva. Na besede g. drja. Štreklja, adresovane na strani 575. in 576. »Doma in Sveta« na urednika »Ljublj. Zvona«, samo to-le! Podstava književnega jezika je živi govor narodov, in glavno sodbo imajo o jeziku ustvarjajoči pisatelji, pesniki, novelisti in žurnalisti ter stilisti sploh, bodisi leposlovni ali znanstveni. Filologi, leksikografi in slovničarji hodijo za to »pišočo maso« in registrujejo fakta ter abstrahujejo iz konkretnih oblik jezične zakone. Ruski profesor Ljapunóv, ki je bil po leti v Ljubljani in je čital dotično mojo opomnjo pod črto na strani 401. in 402. »Lj. Zvona«, mi je pritrdil, da imam popolnoma prav, ker drugače niti biti ne more.

Zastran **oj**-a (pri ženskih substant. na -**a**), ki ga je priporočal sam Levstik, vem samo toliko, da se glasi čisto tako kakor ruski **ой**. G. dr. Štrekelj mi mora to verjeti, ker se ta **oj** govori v mojem rojstnem kraju na Štajerskem, in ker sem ga slišal ravno tako izgovarjati od Rusov, potujočih po naših krajih, in letos na Ruskem samem. Mene nič ne brigajo razne morebitne etimološke zvijače, jaz samo konstatujem, da sta si po **izgovoru** naš **oj** in ruski **ой** popolnoma enaka, torej je naš **oj**, ki ga govori pol milijona Slovencev, isti kakor ruski. Zato tudi ni bilo dosledno, da je gospod prof. Levec to obliko v svojem »Pravopisu« kar a limine odklonil. Dočim namreč navaja pri moški deklinaciji (n. pr. gen.: gráda, gradú, gradá, gradóva in instr. plur.: z grádi, gradmí, gradovi . . .) po več varijant in jih smatra torej za enakovredne ter dopustne, noče o **oj й** — nič slišati, ker ga a priori odbija; samo v poeziji ga izjemoma še tolerira. Meni se to, oprostite, ni zdelo dosledno. Ali so štajerski Slovenci tudi našim filologom že — »fremdes Gebiet«? Da je ta **oj** v resnici blagoglasen, ve tisti, kdor se peča z ruščino, in kdor je že slišal govoriti ruski jezik, ker Rusi, kakor poudarjam, izgovarjajo svoj **oj** ravno tako kakor štajerski Slovenci. Kaj pa je jezično blagoglasje, v tem vprašanju nam seveda ni merodaven Kopitar, saj mora g. dr. Štrekelj vendar vedeti, kako je sodil o estetiku Kopitarju sam

— Prešeren! Kette je imel fin čut za blagoglasje v stihih, zatoje često rabil **oj**, čeprav je Notranjec. Obvelja li **oj** v moderni slovenščini ali ne, od tega seveda ni odvisna bodočnost našega naroda, ne vrednost naše literature, ker sploh posamezne slovniške oblike ne odločujejo ničesar. Samo za znanstveno doslednost, za resnico in pa za blagoglasje gre tukaj, in samo te momente sem hotel pojasniti s svojo skromno opomnjo.

Slepa vera v avtoritete je dandanes anahronizem. A odkar so dunajski filologi iznašli epohalni »bosanski« (!) jezik, smo mi »pišoča masa« postali še bolj skeptični tudi napram filološki »znanosti«.

»Ljubljanski Zvon« je dal prostora profesorja V. Bežka polemikama, ker sta strogo stvarni in nikjer osebni. Razžaljivih opazk pa, v katerih bi se nahajale nazivke »dr. Žveplo« i. dr., bi vsaj sedanje uredništvo ne bilo sprejelo v naš mesečnik proti nikomur, bodisi naš prijatelj ali nasprotnik. Uredništvo ima pravico, da v polemikah precizuje svoje stališče. Te pravice smo se poslužili. Zato tudi končno mimogrede omenjamo, da se glede elanja ne strinjamo čisto z g. Bežkom in ž njegovimi somišljeniki. Slutimo, da »rekel« ne zmaga, nego da obvelja naravnejša izreka »rékъw«. V poeziji tudi vzlic novi ortoepski, l-ovski teoriji n. pr. oblike: vil (gen. plur.) — bil, kristal — dal, pil — sil, rekel — dekel, šel — modél . . . niso prave rime.

Aškerc.

Moje tiho hrepenenje . . .

Moje tiho hrepenenje
spet se mi je prebudilo
in je pohitelo v daljo
z brzo, neumevno silo . . .

Moje tiho hrepenenje
zopet se mi je vrnilo,
prišlo je ko dete k majki,
ki svoj pot je izgrešilo . . .

E. Gangl.

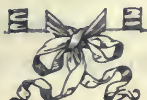

Rdeči nagelj, rožmarin . . .

Rdeči nagelj je umrl,
na prsih mi pripet,
usahnil mi je rožmarin,
od ljubice prejet.

Za nagelj in za rožmarin
ni solnca več nikjer;
umrlo je, prej ko prišel
moj lepi je večer!

E. Gangl.

Utrinki.

Spisal Josip Kostanjevec.

VI.

V poštnem vozu.

Z majhnim črnim kovčegom v roki sem stopal po cesti iz vasi navzdol po pobočju. Nad manoj se je razprostiralo v čudovito krasnih bojah sinje nebo. Še nikdar ni zrlo moje oko tako prelestnih barv, kakršne so se danes mešale v nedosežnem soglasju na velikanskem, visoko nad menoj se razpenjajočem oboku. Solnce je pripekalo, vzduh se je zibal pred mojimi očmi, kakor bi se po njem gnetlo na milijone kot prašek drobnih, srebrno bleščečih živalic. Večkrat sem moral za trenotek zatisniti oči, tako me je skelela, tako mamila ta bajno blesteča svetloba. A čudo, tam nad nasprotnim nizkim gričevjem se je vzdigoval širok in temen steber, in po njem navzdol so se črtale dolge, ozke, skoro navpične črte. Da, tam je deževalo! — Kaj pa tule pred menoj? Ali niso plule po zraku široke, goste snežinke? — Tu brezmejna svetloba, v istem obzorju dež in sneg — in to vse istočasno sredi lepega poletnega dne! Ali je to mogoče? Ali se ne pripravlja na svetu nekaj posebnega, nekaj novega? Ali niso to znamenja, ki naj vzbujajo v srcih naših nemir, ali morda up v boljšo bodočnost? — Moja duša je začela trepetati, kakor bi videla v daljavi gori nad sinjim obokom velikansko roko, mogočno roko, ki samo z mazincem vrti pod seboj temno kroglo ter jo včasi lahko kakor pero, neslišno in nečutno potegne k sebi, a včasi zopet izpusti, da zaječi in zaškriplje v svojih tečajih. In milijone plahih src se vzbudi, vztrepeče ter se vije v neznosnih bolečinah . . . . milijone rok si tolče na prsi . . . A glej, temna ta roka izgine, in mesto nje se prikaže svetlo, častitljivo obličje, raz katero se iz velikega, sočutnega očesa razlije žarek usmiljenja, žarek neskončne ljubezni . . .

In stopal sem dalje. Ko sem se ozrl na desno navzgor proti skalnatemu robu sivega kolka, sem zagledal zajca, ki je dričal navzdol proti meni z velikanskimi skoki. Včasi se mu je izpoddrsnilo, in prekucnil se je črez glavo po strmini navzdol, za njim pa so drevili rumenodlačni psi, preganjajoč ga s hripavimi glasovi. Iz gobcev so jim veseli dolgi jeziki, in od njih je curkoma lil pot. In hipoma

se je izza gostega grma pokazala svetla puškna cev, tam druga, niže tretja, četrta, peta . . . in vse so bile obrnjene na ubogega zajca A kakor bi trenil, je obstal zajec na nizki, beli skali, ustavili so se psi, omahnile so puške . . . vse je bilo, kakor bi bilo okamenelo . . . a jaz sem zopet zagledal ono mogočno roko, ki se je počasi pregibala gori za velikanskimi kulisami . . .

Iz doline je priplul otožen glas zvonov. Počasi, enakomerno in žalostno so odmevali glasovi od velikih sten ter se razbijali visoko gori ob robu. Gotovo so tam doli v Vipavi nesli nekoga k zadnjemu počitku. A tedaj je nekaj zažvižgalo po zraku. Pritlično grmovje ob cesti, prašni topoli in okoreli gabri so se zgenili, klobuk mi je odletel raz glavo — burja se je bila hkratu vzbudila nenadoma, kakor bi bila planila iz lukenj, ki so zijale vame gori iznad ceste. Zazeblo me je, da sem zaječal. A tam gori je še vedno sijalo solnce, razširjalo okoli sebe morje svetlobe, na oni strani je deževalo, pred manoj so se lovile še vedno velike debele kosme, zvonjenje je brnelo, tulila je burja . . .

In prešinila me je misel: danes bodo celo mrtvi vstajali! Ha, ko bi vstal zdaj nekdo! Samo še njega bi rad enkrat videl, samo za trenotek naj vstane, da vidim njegove oči, da mu stisnem roko, da pokleknem predenj! Samo za hipec naj se mi še prikaže on — moj oče! . .

Pospešil sem korake. Kakor bi bila vzrasla iz tal, je stala pred menoj Ajdovščina. Hotel sem vstopiti v poštni voz, ki me je imel peljati v Gorico. Okoli voza so po trgu stopale belo oblečene gospodične z velikimi, vlažno se blestečimi očmi in z rdečimi, bujno razcvelimi rožami v nedrijih. In skrivaj so kazale s prsti name ter si nekaj šepetale v ušesa, ko sem odpiral vrata poštnega voza.

Komaj pa sem vstopil ter hotel sesti, se je zbudil že notri sedeči gospod iz popoldanskega spanja ter preplašen planil kvišku.

»Vrag ti jaši dušu!« je viknil hripavo ter se vedel, kakor bi me hotel takoj vreči iz voza. A premislil se je ter zopet sedel in se naslonil, da bi vnovič zadremal.

Sedel sem tudi jaz ter ga začel opazovati. Čimdalje bolj me je zanimal. Vse na njem se mi je videlo nekam znano, znano že iz davnih časov.

Kmalu sem si potrkal s prstom ob čelo. »Da, on je — nihče drugi,« sem dejal pri sebi ter zakašljal, da bi ga vzbudil. Toda oni

se ni dal motiti, dremal je dalje. Rdeči turški fes se mu je zmuznil niže na čelo ter nekoliko zakril velike brazde, ki so se črtale po njem. Sunil sem ga nalašč s kolenom. Tedaj se je zopet stresel, odprl oči ter viknil: »Vrag . . .«

Ali jaz mu nisem pustil govoriti.

»Doktor Zober, gospod doktor Zober, kaj ne?« dejal sem naglo ter ga prijel za roko.

Oni pa je osupnil. Pogladil si je belo brado ter dejal:

»Odkod me poznaš, vraga?«

Ali, kakor bi se bil v tistem hipu domislil, je pristavil:

»Ah, že vem, že vem! Tisti vaš Jurčič, sem slišal, da me je opisal, vrag ga jaši! Lahko bi me bil pustil na miru! In pa še umoril me je prav nalašč tam doli nekje v Egiptu. In ti vidiš, da še živim! Pisal je torej laži, in vi ga zato tako čislate! Pozna se, da ste Slovenci!«

Mož je govoril hlastno in naglo, poštni voz pa se je težko premikal dalje . . .

»Toda, dovolite, gospod doktor, da vas nekaj vprašam. Kaj pa je z Liscem in njegovo ženko? Kako se jima godi v zakonu?«

Zober me je pogledal, kakor bi me hotel prebosti. Potem pa je dejal kratko:

»Tepec!«

»Hvala lepa za poklon, gospod doktor! Toda vedite, mene stvar zanima. Jaz sem namreč pisatelj in bi se rad prepričal, kje naj se začno pisati romani. Ali naj se začno z razvijanjem ljubezni do poroke, ali naj se začno s poroko in končajo, ko . . . no . . . kako bi se izrazil . . .«

Dr. Zober me je prekinil, rekoč:

»Vidim, da nisi tako neumen. Zato ti svetujem tole: romanov ne začenjaj nikakor, ne tako, ne onako. Ako pa že siliš v svojo nesrečo in ne moreš drugače, ogibaj se zlasti ljubezni, bodisi v njenem razvijanju ali nadaljevanju in koncu. Najbolje pa storiš, največjo čast bodeš žel, ako mene spraviš na — oder, ne sicer mene in poštnega voza, pač pa sem mislil, da dramatizuješ Jurčičevega dr. Zobra.«

»Odgovorite mi prej, kaj je z Liscem in ž njo po poroki?«

»Vrag ti jaši dušo! — Ako že hočeš, da ti povem, pa naj bo! — Vidiš, Liščevka je prav taka, kakršnih je sto in sto drugih po poroki! . .«

Voz je močno zaropotal — zavozil je bil na kamenje. Izpred mojih oči pa je počasi ginil dr. Zober . . .

Neka roka je segla po mojem čelu, in zaslišal sem glas:

»Kaj tako stokaš in se prepiraš v sanjah? Vstani, lenoba, spodaj že čakajo lovci!«

Začuden sem odprl oči ter zagledal pri postelji svojo ženo, ki me je prišla budit . . .

Spodaj pred hišo pa so cvilili psi ter nestrpno čakali, kdaj da odrinemo v gore. Skozi okno pa je sililo najlepše jesensko jutro. —

VII.

Brez naslova.

»Ali si že bral zadnjo številko »Zmage«?«

Dr. Belič se je nemirno obrnil na divanu ter zazehal.

»Kaj praviš o naslovni povesti?«

»Nič!«

»Ali si jo bral?«

»Da.«

»Kaj praviš o njej?«

»Nič!«

In dr. Belič se je vnovič obrnil, zazehal ter zapalil smodčico. Gledal je v strop ter se ni zmenil za prijatelja, ki je stal ob oknu ter zrl ven na sneženo ravan, po kateri se je preletala jata gladnih vran.

»Vraga, nekaj moraš vendar reči,« se obrne nestrpno adjunkt Zlatič proti njemu ter si pogladi visoko, belo čelo.

»Nič! — Toda čakaj, kdo je spisal to budalost? Ah da, podpisal se je »Srebrin«. — Ako veš, kdo je, povej mu, da sem jaz rekel, naj gre raje pometat ceste, nego da zapravlja čas s tako pisarijo!«

Malomarno je doktor spuščal dimove oblačke proti stropu ter se ni dalje brigal za Zlatiča. Ta je prebledel, zavihal si nervozno kratke črne brčice pod nosom pa dejal:

»Kaj pa, ako bi bil spisal to povest jaz?«

Belič se je dvignil kvišku. Pozorno je motril nekoliko časa Zlatiča, odložil konec cigarete ter si mel roke.

»No, potem bi bila povest dobra,« je dejal črez nekoliko časa ter zopet legel na divan. »Treba je seveda vselej vedeti, kdo da je pisal! Čestitam ti, stvar je prav dobra!«

»Aha, tako . . . tako . . .« je mrmral Zlatič.

»Da, tako,« je ponavljal za njim doktor. »Ti si že davno pripoznan, in izključeno je, da bi mogel napisati kako budalost.«

»Saj si ravno prej rekel, da je ta spis budalost!«

»Da, da . . . ako bi ga bil spisal kdo drugi, bi bil gotovo največja budalost . . . toda spisal si ga ti, prijatelj, in lahko mi veruješ, da je ženijalen, naravnost ženijalen! . .«

In dr. Belič je bil prepričan, da govori resno, in zadovoljen je bil sam s seboj.

»Hm, čakaj,« je dejal kmalu potem in se potolkel na čelo. »Dam ti neko snov, ki jo lahko porabiš za novelo, povest, celo za roman. Toda svetujem ti že naprej, da se podpiši s pravim svojim imenom, in ako le mogoče, pripiši zraven svojega imena še — »priznan slovenski pisatelj«, in uspeh te ne more pustiti na cedilu. — Torej poslušaj:

— Tam nekje na Dolenjskem je bilo lepo dekle; recimo, da je bila samo — natakarica. Kdo se zmeni za natakarico? Par gostov, ki čepijo pri svojih kozarcih dan za dnem — morda je med njimi polovica »ločenih« — se še včasi poniža, da jo uščipne v bok, da ji podstavi nogo, ko hoče mimo, ali da se ji nasmehne z grandeco španskega dona. A zato zahtevajo od nje, da se jim nasmiha neprenehoma, da je proti njim sam med ter da mora poslušati z največjim zatajevanjem največje njih . . . no, besede nočem izreči . . . stvar se mi preveč gabi! . .

No, ta natakarica je začela hujšati, lezla je v dve gubi, a njen prej polni vrat je postal hipoma tako ozek, tako tenak, da bi ga objela srednje velika moška roka. In njene male, rjave oči so gledale tako žalostno izpod lepo zaokroženih obrvi, da se ti je treslo srce v prsih. Njeni že itak drobni, beli prsti so postali prozorni in so vsak hip podrhtevali. Velike njene kite so se vlažno svetlikale ter obkrožale njen svetli tilnik, da je bil videti še ožji in neznatnejši . . .

Hm, ž njenim cvetom se je bil pred nekoliko časom oduhal nekdo izmed »ločenih« . . . Kaj se hoče, kaj ne prijatelj? . .«

A ona je imela prijatelja.

In temu je dejala večkrat:

»Ne morem si pomagati, jaz si ne morem pomagati! Vem, da ni lep. Vem, da je neznačajnež in podlež, vem celo, da je — zver... a jaz si ne morem pomagati! In raje umrem, nego bi ga nehala ljubiti.«

In tako hudo ji je bilo, da je vselej ob takih prilikah trdo stisnila čeljusti in pesti ter zaječala:

»Oj, ubila bi ga, ubila! To zver . . . to . . .«

A solze so ji stopile vselej v oči, in takoj je pristavljala:

»A moram ga ljubiti, moram ga!« --

Dnevi so potekali za dnevi, a njo je bila samo še kost in koža. Telo je izginjalo in se sušilo, bila je samo še duša, ki je živela, samo še duša, zavita v rahlo tančico posvetnosti. Trebalo je samo še diha, in duša bi se bila osvobodila, poletela bi bila tja gori v sinje višave, kjer kraljuje večna ljubezen . . .

In osvobodila se je, poletela je . . .

Kalna od deževja in narasla je bila Krka, da je stopila črez bregove. Jesenska trava ob njej je bila umazana in povaljana, in dračje se je kopičilo po njej v velikih skupih.

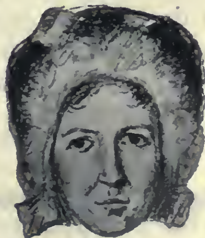
In neki dan je hreščala po teh kupih stopinja ribiča Petra. V rokah je nosil veliko mrežo, ki jo je potapljal v posamezne tolmune. A ko je mrežo potopil za velik vrbov grm in jo potegnil h kraju, je ni mogel več dvigniti. In nagnil se je, da bi videl, kaj je. Tedaj pa je napel oči, prijel se za glavo ter viknil: Ježeš, Marija!

In z velikim naporom je potegnil izza grma žensko truplo. Bilo je napeto in zabreklo od vode. A usta so bila še vedno napol odprta, kakor bi bila ravnokar izpregovorila:

»Ne morem si pomagati, jaz si ne morem pomagati!«

Dr. Belič je umolknil ter se zamislil. Zlatič pa je bobnal s prsti po šipah.

Zunaj je začel naletati nov sneg.

Zimsko jutro.

Aj ptičice ljubke, kaj gledate pač
me tak zaupljivo boječe?
Zakaj v teh otožnih, teh severnih dneh
mi čakate zime mrazeče?

Na jug, tja na jug poletite mi
v Italije toplo zavetje,
kjer ni monotonih sneženih poljan,
kjer klije bohotno še cvetje.

A ve ne poznate življenja poljan,
kot meni vam to so le sanje,
in z mano vred treba vam slušati
severa bolestno ječanje.

Ej rad, kako rad bi natrosil vam
tu na pot drobtinic za hrano,
saj vem, da vas muči trpki glad,
ko zrete tako me udano.

Ej, rad, kako rad! . . . A verjemite mi,
da nimam drobtine ni ene,
in glad, ta trpki, neusmilni glad
i mene na daljnji jug žene.

Iz palače mogočne, glejte, tam
bogatin na nas se ozira . . .
Nikdar on poznal ni pomanjkanja . . .
A tisoč gladû jih umira.

Ej, rad, kako rad bi natrosil vam
tu na pot drobtinic za hrano . . .
Daj Bog, da skoraj nam pride čas,
ko nebo spet rosilo bo mano.

V. S. Fedorov.

S potovanja v Jeno.

Spisal V. Bežek.

(Konec.)

Medsebojno predstavljanje se je bilo izvršilo, a pričela se je šumna govorica in veselo žvenketanje kozarcev med znanci, ki so si bili še pred malo trenotki tuji. A tedaj je zopet posegel vmes reditelj profesor Rein ter nas pozval, naj po stari dijaški navadi tudi katero zapojemo. Kako je elektrizoval s tem opominom celo starejše, že osivele nemške gospode, katerim so se morda zopet obujali že napol pozabljeni spomini izza dijaških let! Posegli smo po knjigi »Deutschlands Liederschatz«; pred vsakega gosta je bil namreč že preje položen na mizo po en izvod, in sicer drugega nje zvezka, obsegajočega na 100 straneh »222 Commers- und Studentenlieder-Texte«. Prof. Rein pa nam je ukazal odpreti na strani 11. ter zapreti 10. pesem; učitelj Schönemann iz Augsburga, šegav veseljak, je sedel h klavirju, intoniral; prof. Rein je zaklical v saksonskem narečju: »Das Lied steicht« (t. j. steigt), in po širni dvorani je mogočno zadonela že zgoraj navedena po Turingiji priljubljena pesem »An der Saale hellem Strande . . .«

Duhovi so se vedno bolj razvnemali, in prof. Rein je moral precej močno trkati z vrčkom ob mizo, kadar si je hotel narediti »silentium«, da nam je povedal kaj potrebnega, kar se je nanašalo na predavanja, ki so se imela pričeti drugi dan ob osmi uri. Toda priznati mu moram, da je vrlo skrbel tudi za izpremembo in zabavo; kajti vmes smo na njegov poziv tudi parkrat trčili v ime dobrega začetka ter zapeli še par okroglih, izmed katerih sem si zlasti zapomnil zaradi pristno dijaške šegavosti tisto o veseljaškem muzikašu, ki ga je hotel ob Nilovem bregu požreti krokodil. »Das Lied steicht!« je velel prof. Rein, a mi smo zapeli:

»Ein lust'ger Musikante marschierte am Nil,
O tempora, o mores!
Da kroch aus dem Wasser ein grosses Krokodil,
O tempora, o mores!
Der wollt' ihn gar verschlucken, wer weiß, wie das geschah?
Jucheissasa, otempotempora!
Gelobet seist du jederzeit, Frau Musika!«

Pesem pa dalje tako pravi, da si je vedel godec pomagati; začel je drsati po svojih starih goslih, in tedaj je krokodil hočeš nočeš, moral plesati. A ž njim vred so se spustile v ples tudi vse piramide ter se vrtele in vrtele, da so se naposled zvalile — na krokodila ter ga ubile, a rešeni godec se je vesel šel krepčat v bližnjo gostilnico. Pesem pa tako-le pravi:

»Und als die Pyramiden das Teufelsvieh erschlagen —
O tempora, o mores! —
Da ging er in ein Wirthshaus und sorgt' für seinen Magen —
O tempora, o mores!
Tokayerwein, Burgunderwein, wer weiß, wie das geschah?
Jucheissasa, otempotempora!
Gelobet seist du jederzeit, Frau Musika!«

Tedaj so se otajali tudi najresnobnejši možje, in nisem bil menda jaz edini, ki si je dejal, da je to »bonum omen« — dober začetek. Jaz sem si se zdel pomlajenega za dvajset let ter se živo zamislil v svoja velikošolska leta. —

Toda poudarjajoč, na se drugi dan že ob osmih zjutraj sestanemo na resno delo, je reditelj kmalu po enajstih zaključil zborovanje ter odšel s svojim štabom; a gostje, večinoma tisti dan došli iz daljnjih krajev ter utrujeni od dolge vožnje, so se hitro za njim porazgubili.

In začelo se je resno delo!

Književne novosti

Knjige »Družbe sv. Mohorja« za l. 1902. so lep dar našemu ljudstvu v pouk in razvedrilo. Iz »koledarja« razvidimo, da šteje letos družba 76.110 udov, torej par tisoč manj nego lani. Ta minus je tako malenkosten, da ne pomenja veliko, vendar ga ni prezirati, nego poverjeniki naj pazijo, da v bodoče ne pojde dobra stvar stalno navzdol! Mi s svojega svobodomiselnega stališča sicer nismo čisto zadovoljni z nekaterimi knjigami in nekaterimi spisi, toda odkrito priznavamo, da je družba sv. Mohorja za izobrazbo našega ljudstva velikanske važnosti. Kar misliti si ne moremo, kaj bi bilo z duševno hrano širokih, zlasti kmečkih mas, ko bi mahoma prenehala ta popularna književna zadruga. Tudi številnejši narodi, nego je naš, nimajo kaj podobnega, kakor je družba sv. Mohorja. Vemo tudi dobro, kako težko je dobiti primernih rokopisov, ki se ne iztresajo iz rokavov, nego jih je treba pisati in to pisati tako, da bi jih naše ljudstvo razumelo. Knjige Mohorske so tudi vsem našim sovražnikom živ argumentum ad hominem, da naše ljudstvo

našo književno slovenščino popolnoma razume, drugače ne bi kupovalo knjig! In kadar nam razni nemški in laški neslaneži očitajo, da je naš književni jezik neka umetna mešanica, ki jo razumejo samo literati, takrat klevetnikom lahko vržemo v zobe — Mohorsko družbo in njene popularne v čisti književni slovenščini pisane knjige. Tako je!

V koledarju se vrsti pouk z zabavnim čtivom. Med povestmi so najlepše Meškove. Med poučnimi spisi moramo posebno omeniti potopis Stiasnega po pariški razstavi in v Carigrad. Take stvari ljudstvo kar požira. Jako važen je tudi spis drja Pečnika o egiptovskih Slovencih. A nasvete pisateljeve, da naj bi slovenski rodoljubi v bodoče s svojimi hranilnicami in posojilnicami obračali več pozornosti prekmorski trgovini, naj bi resno uvaževali! Mi Slovenci imamo morje, pa ne vemo za kaj. Po časnikih tarnamo, da se v Trstu šopirijo tuji trgovci, sami pa ne storimo ničesar za svoje primorsko mesto, ali pa vsaj smešno malo. Ali bi ne bilo mogoče ustanoviti kake slovenske parobrodne družbe za pasažirje in za trgovino??

Naš neumorni znani neznanec, g. Malograjski, je izdal pod okriljem »M. dr.« svojo povest »Za srečo«, kjer opisuje na poljuden način usodo slovenskih izseljencev v južno Ameriko. Malograjski piše gladko in popularno, in njegova povest je kakor nalašč in spretno spisana za večino naših Mohorjanov. Isti pisatelj je pod drugim imenom objavil v »Večernicah« daljšo povest. V tem zborniku so zastopani še dr. Vošnjak, Medved, Trošt in drugi novelisti. A. Kosi je izdal »Umnega kletarja«, ki gotovo dobro dojde vsem Mohorjanom vinogradnikom. — »Zgodbe sv. pisma« nadaljuje po smrti Lampetovi dr. Krek. — Seigerschmied pa je izdal nekako apologijo »Pamet in vera«, ki je pa ljudstvo ne bode razumelo. Mi mislimo, da takih knjig ljudstvu sploh ni treba dajati v roke, saj sliši ta predmet nedeljo za nedeljo s prižnice. —

Mi občudujemo družbin odbor, ki deluje tiho, a neumorno za izobrazbo širokih mas našega ljudstva. In ker želimo, da bi v bodoče še uspešneje in še bolj srečno skrbel za duševno hrano temu ljudstvu, svetujemo to-le:

1. Naj se postavi odbor bolj na odločno — narodno stališče, tako da bodo vse družbine knjige prešinjene z radikalnim slovenskim duhom. V naši dobi, ko stoje Nemci, Lahi in Madjari na skrajno narodnem stališču, treba, da se tudi v našem ljudstvu še bolj vzbudi narodna zavest. Zato naj

2. Mohorska družba izda poljudno zgodovino slovenskega naroda. Taka zgodovina bo stokrat več koristila nego obširna cerkvena zgodovina.

3. Naj se izda po vzgledu Bezenšekove knjige »Bolgarija in Srbija« čimprej knjiga o naših najbližnjih bratih Hrvatih, s katerimi je naše ljudstvo tako pogosto v dotiki. Naj pa se ne piše o Hrvatski, nego o Hrvatih, pa naj stanujejo v Hrvatski, Dalmaciji, Slavoniji ali v Bosni. Za Hrvati naj se opišejo vzorni Čehi, za temi Poljaki in potem Rusi. Naše ljudstvo mora vedeti, kake in kod ima svoje brate, ter na kakšni kulturni višini stoje.

4. Mohorska družba naj izdaje po večkrat prevode iz beletristike raznih slovanskih literatur. V teh literaturah najde naše ljudstvo duševnega blaga, ki se mu bode takisto prilegalo kakor izvirno domače. Bog ne daj, da bi govorili proti izvirnim slovenskim povestim, ali neobhodno potrebno je, da se spoznava naše ljudstvo tudi z drugimi slovanskimi literaturami.

5. Naj izda Mohorska družba obširno topografijo in etnografijo slovenskega ozemlja. To delo naj bi bilo ilustrovano. Slovensko ljudstvo mora poznati pred

vsem svoje domače kraje v gospodarskem in političnem oziru. Naj se mu pokažejo ti kraji tudi z ozirom na prirodne lepote.

6. Končno še majhno opazko! Skrb za misijone po tujih krajih prepuščajmo tistim narodom, ki imajo ondi svoje kolonije, torej svoje materialne interese. Saj vemo, da so razne misijonske postaje, tudi katoliške, samo prednje straže, za katerimi prihajajo oboroženi zavojevatelji. Toliko za sedaj.

A. Aškerc.

Janka Kersnika zbrani spisi. II. zvezek. 1. sešitek »Na Žerinjah«. Uredil dr. Vlad. Levec. Založil L. Schwentner. Ljubljana 1901. — Kersnikove povesti so biserji slovenske beletristike. Ne bi je smelo biti nobene slovenske hiše brez Kersnika. »Na Žerinjah« je tretji roman, ki je izšel med Kersnikovimi zbranimi spisi pri Schwentnerju, po kronologiji pa je to prvi roman, ki je potekel izpod peresa prerano nam umrlega klasičnega pripovedovalca domačega. Ta roman je bil izšel svoj čas v Jurčičevi »Narodni knjižnici« in je bil vzbudil občno pozornost v naši literaturi. O Kersniku se bode morala napisati obširna študija, kadar izidejo vsi njegovi spisi. Za sedaj pa Kersnikovih spisov, ki jih s priznanim ukusom izdaje Schwentner in jih ureja dr. Levec — niti ne priporočamo, ker mislimo, da bi žalili naše čitatelje, če bi jim morali Kersnika šele priporočati.

A.

»Novi akordi.« 3. številka. November. Urednik dr. Gojmir Krek. Založnik L. Schwentner v Ljubljani. Česar bi si preje še hoteti ne upali, podano nam je lahko, odkar imamo dr. Krekov dvomesečnik, njegove »Nove akorde«. V mislih imam prvo točko zadnjega zvezka, v kateri se podaja klavirska priredba Anton Lajovičevega simfoniškega dela »Adagio«. Slišali smo zanimivo in obsežno to delo mladega simfonika v letošnjem spomladnem koncertu »Glasb. Matice«, in danes se nam že podaja v tisku, proizvedljivo ob štiriročni igri na klavirju. Kdaj bi se bilo preje našlo pri naših razmerah založnika, ki bi bil hotel in mogel izdati brezskrbno taka dela? Hvalimo si zato tem bolje »Nove akorde« kot prepotrebno institucijo, katere je lahko vsak vesel, komur je kaj za glasbo. Bodi že s temi uvodnimi besedami označena vrlina omenjene Lajovičeve simfoniške skladbe. Plemenitega mišljenja je in izrazovita v razpoloženju, ki ga vzbuja. Enotnosti v značaju ji ni moči utajiti in priznati je vnemo, ki jo kaže skladatelj za resnobno, po višji stopnji umetnosti stremeče skladanje. Lajovic kaže v tej skladbi, da ni malo, kar zna, pred vsem, da ima dar, orkestralno misliti, in tudi, da ni šlo v nemar, kar je proučil ob skladbah svojih vzorov. Smatrati je Lajovica za skladatelja, ki so mu zmožnosti sredstva za hitro in odločno napredovanje. Uspeh je dosegel Lavoslav Pahor s svojim samospevom za bariton »Na poljani«. Zares srečna invencija v melodiki se spaja tu z dramatično živahnostjo v spev odlične cene, ki mu je rapsodistiško-baladni ton, po uglasbenem besedilu naravnost izzvan, kaj prikladen.

Kabinetni komad čveterospeva za mešane glasove je Karel Hoffmeisterjeva »Leži polje ravno . . .«. Biser med čveterospevi smemo imenovati

to fino skladbo; razkošna v svoji nežnosti se ziblje v njej glasba ko šepetajoči vetrič, ki si poigrava s cvetjem na livadi. Pohvaliti je moški zbor Petra Jereba »Lahko noč«, kajti toplota in lepota sevata iz njega. Po lepem teži tudi Janez Laharnar v svojem moškem zboru »Moj dom«, in zadel je dobro mehkoto v harmoniji; kaj, ko bi si izbral prihodnjič srečnejše besedilo, ki mu da priložnost, se oprostiti spon starokopitne glasbene oblike, v katero ga morda sili nesrečni naivni tekst. Pianistom je zložil urednik dr. Gojmir Krek prav veselo krepko koračnico »V planinski raj!« Ta bode v radost vsem, ki jim je za poskok. In smejo biti tudi zanjo hvaležni, ko je res lepa. V vrsti vseh teh posrečenih skladb moti edino le Davorina Jenka dvospev »Na tujih tleh«, trivialna skladba prav primitivne vrste; naj služi za primer, kako ni več smeti skladati, in kakor se hvala Bogu v Slovencih ne sklada več.

Dr. Vladimir Foerster.

Koncert »Glasbene Matice« dne 14. novembra t. l. Napram velikanskemu umetniškemu delu se obnaša čuteči človek, torej tudi kritik kakor otrok, kadar občuduje kakšno za njegov razum in njegovo fantazijo nenavadno stvar. Občudovanje mu zapira usta. Vse, kar more v momentih takšnega uživanja izgovoriti, je skupina neartikuliranih glasov v razmerju h krasni polifoniji čustev, v kateri se koplje duša njegova. Zmožen bi bil samo kričati od veselja in žalosti; smeh in solze se prikazujejo na njegovih licih. Čudno! Vpričo najbolj kulturnih, skoraj nadčloveških, nebeških izjav človeškega duha postane človek zopet majhen, otročji, naturen, obožujoč svoje umetniške velikane kakor stari, nekulturni, naravni narodi malike svoje primitivne religije.

Tako smo zadnjič klečali pred grandioznim duhom nesmrtnega Beethovna, pobožni molitelji v templu umetnosti, trdno verujoč v skalnati umetniški credo, ki ga nam je on razložil v »Slavnostni maši d-dur«, onem kolosalnem stebru na izhodu moderne cerkvene glasbe.

Da, tu se začenja vera. Slušatelj neha misliti, on samo čuti; tu ne sodi in ne kritikuje več, on veruje. Tako malo ali tako veliko mu je na srcu, da mora molčati. In to je najboljše; kajti kdor vsemogočnosti tega dela ne čuti, temu vsi glasbeni voditelji ne pokažejo pota skoz tisočero srčnih položajev tega umetniškega velikana. V cerkvi se ne spodobi govoriti. S klobukom v roki stojimo tiho in poslušamo božjo besedo umetnosti. Kvečjemu kdor je sam duhovnik, se sme oglasiti in nam raztolmačiti sveto pismo. Eden izmed njih, Eduvard Hanslick, pa je zapisal sledeče tako krasne kakor resnične besede: »In dieser ‚Messe‘ hat Beethoven Alles, was an höchsten Ideen und religiösen Gefühlen in ihm ruhte, niedergelegt; er hat drei Jahre seines Lebens daran gewendet, das eben im Abendroth seiner doppelten Majestät, des Genius und des Unglücks, am leuchtendsten erglühte.«

Dovolj! Jaz vidim gospoda urednika, ki mi gleda črez rame in me opominja, da smem samo par minut govoriti. Torej ne preostaja nič drugega, kakor da naj se še hitro s par besedami spominjam onega epohalnega večera, pri katerem je naše elitno glasbeno društvo izvajalo mogočno Beethovnovo delo. In to je najmanj zanimivo in najbolj nevarno za človeka, ki je pri takšnih prilikah navajen, uživati in samo uživati celotni vtisk, in ki vsled tega ni vedno pravičen napram sodelujočim posameznikom.

Najbolj obžalujemo, da v Ljubljani še nimamo koncertne dvorane z orglami. Ta kraljevi instrument smo zelo pogrešali. Orgle bi bile izpolnile

marsikatero majhno vrzel v orkestru in pogladile in popravile marsikatero prerobato besedo trobil; one bi bile visele kakor pobožna glorijola nad celim ensemblom. Kakor rečeno, stali so trobentači (Blechbläser) za naš okus v vsakem zmislu besede preveč v ospredju. Zakaj jih je dirigent pred zbor postavil? To po našem mnenju ni bila srečna misel, zlasti ne z ozirom na tja postavljene altovske glasove, ki so bili že sami ob sebi v razmeri z drugimi glasovi vsaj kvalitativno precej šibki. Pevski materijal bi bil sploh po mojem mnenju več efekta naredil, če bi bil stal pred orkestrom. Ta in ona kontrapunktična nuanca se je na ta način izgubila. Sicer pa moramo pač reči, da nam je mogla in morala »Glasbena Matica« s tem nastopom imponirati. In to pomeni veliko. Kajti če sploh kje, velja tu beseda »Vom Erhabenen zum Lächerlichen ist nur ein Schritt«.

V prvi vrsti se imamo zahvaliti železni vztrajnosti in izbornemu talentu velezaslužnega dirigenta, g. Mateja Hubada, kí je vodil ta koncert očividno ne samo z duhom, ampak s srcem. Iz neobsekane zborove mase modelirala je njegova spretna roka najfinejše in najzanimivejše poteze.

Navajanje detajla bi čitatelja utrudilo. Omenimo samo še sledeče posameznosti: Izvrstno se je posrečil »Kyrie«, oni del maše, ki je menda najbolj v specifično-katoliškem duhu pisan, akoravno tudi on nikakor ni konvencionalen. Resno, mirno, s pravo odkritosrčno umetniško pobožnostjo so rešili zbor in solisti svojo tukaj še precej lahko nalogo, podpirani po vestnem orkestru. Na malenkostne netočnosti v zadnjem (kakor na pr. prehitri vstop kontrabasistov začetkom tega dela) se ne oziram. Posebno jasno in dovršeno so solisti in pozneje tudi zbor kontrapunktirali ona dva krasna nasprotna motiva v drugem delu tridelne oblike »Christe« in »eleison«. Konec tega dela (sekstakord fis a d) bi si mislili še bolj nežen in eteričen. Kadar Beethoven ppp predpisuje, pomeni to več nego zahtevka modernega komponista, naj se poje ppppp.

Veličastno je izvajal ensemble »Gloria«, drugi oddelek maše, pri katerem se že lahko opazuje, da komponist ni več mislil na prvotni realni namen — Beethoven je hotel najprej mašo ustvariti za slavnostno intronizacijo svojega prijateljskega učenca nadvojvode Rudolfa kot nadškofa v Olomucu —. Mehak kakor mir je bil pasus »et in terra pax hominibus« s krasno akcentuacijo sekundakorda, oziroma kvintsekstakorda. Isto velja glede mističnega, po cerkvenem kadilu sladko duhtečega mesta »adoramus te«. Orkester se je posebno odlikoval v predigrah »Meno allegro« in »Larghetto«, kateri sta se zelo ljubko in milo igrala. Ravno tako pobožno in ginljivo je pel kvartet ono nepozabljivo mesto »Qui tollis peccata mundi, miserere nobis«. S skoraj fanatičnim entuziazmom se je lotil ves ensemble šumeče fuge »in gloria dei patris amen«. To je bilo vse vestno akcentuirano in markirano, ritmično sigurno.

Kakor hrabri, kruti vojaki, kadar molijo k Bogu pred bitvijo, tako je ležal orkester začetkom tretjega oddelka »Sanctus« v zaupni bogaboječnosti na kolenih. In zbor je ž njim klečal in čutil bližino svojega Boga. Pietetno, z globoko pobožnostjo, pretresljivo je pel svoj »Sanctus Dominus Deus Sabaoth« — sveta glasba. Po blaženi predigri in po naznanilu basov, ki so drugim takorekoč naprej hiteli kakor onadva butta na sikstinski »Madonni«, pojoč »Benedictus, qui venit in nomine domini«, začenjal se je neizrekljivo lepi »Benedictus», okoli katerega vijejo solo-gosli svoje blagoglasne girlande. Čestitamo gospodu

Vedralu k njegovi aristokratski igri; za muzikalnega človeka je bil ta sila hvaležni solo več vreden nego več violinskih koncertov.

»Je weiter d sto mehr scheinen für den Tondichter die Wände des Doms zurückzuweichen — alles wird höher und breiter. Nicht mehr an die Kirche und ihre Gemeinde wenden sich diese Tonwogen: sie scheinen gegen die Urquelle alles Seins zurückzuströmen« piše Hanslick. Res je. Meni se zdi: V »Credo« genij ne moli več v cerkvi, ampak v prosti naravi, ognjevito in iskreno. In ž njim moli cela vesoljnost pod grandijozno kupolo neba. Kakor iz skale izsekana sta bila energično trda temata »credo« in »et vitam«; čudovit oni starocerkveni tenor-solo »Et incarnatus est« ob spremljevanju brač in basov. Impozantno je znal zbor vedno in vedno še krešendirati, in jako efektno je ubral g. Hubad že pred vstopom z »Grave« nadpisanega dela tempo bolj maestoso. Žalibog so prišli solisti proti koncu malo iz ravnotežja, toda kmalu je bila rana zopet zaceljena.

Veliko bi še rad povedal o zgodovini, o pomenu našega, četudi ne ortodoksno katoliškega, vendar eminentno religioznega dela. Ne smem. Bodi samo še omenjeno, da sta se med solisti posebno odlikovala gdč. Mira Dev in operni pevec g. Tit Olszewski, med koristi pa sopranistinje in tenoristi. — Dne 24. novembra se je ta koncert ponovil. *Dr. Gojmir Krek.*

Slovensko gledišče

A. Drama. — Dne 7. novembra smo gledali pred kratkim umrlega Bałuckega komedijo »Klub samcev«. To je fina satira na neodkritosrčne nasprotnike zakona. Tehnika je sicer nekoliko zastarela, ekspozicija v dialogih nekoliko predolga, ali cela igra priča, da je bil Bałucki velik mojster v dramatizaciji. Komedija ni pisana kulisam na ljubo in ne lovi cenenih efektov, nego stvar stoji sama zase, ima zdravo jedro, fino satirsko ost in lepe prizore. Bałucki je menda marsikoga prepričal, da zna tudi Slovan pisati drame. Komedija se je predstavljala dvakrat in obakrat izvrstno. — V spomin rajnemu Alešovcu so igrali dne 13. novembra njegovo burko »Nemški ne znajo«, s katero je pokojni Brencelj dokazal, da ni bil brez dramatičnega talenta. Burka je satira na polpretekle nemškutarske čase. — »Deseti brat«,[1]) ki so ga dali dne 16. novembra, je že znan izza lanskih predstav. Govekar je dokazal iznova, da je spreten dramatizator Jurčičevih romanov. »Rokovnjači« so sicer bolj dramatični, na zunanje namreč, a »Deseti brat« je globočji in poetičnejši v nekaterih partijah. Drugo dejanje — pri Obrščaku — je napisano pač samo zaradi »Krjavlja«, in ima samo epizodni značaj, ker ni v neobhodno potrebni organski zvezi z ostalim dejanjem. Tudi bi želeli, da bi bil ta prizor precej krajši. Jurčič je skoro prerad slikal originalne berače; to je bil pač njegov ukus. Nam so »dovtipi« Krjavljevi prenaivno-robati in prav malo zanimajo. Le-to pa gre na rovaš Jurčiču, ne Govekarju, ki je hotel vse to spraviti na oder, kar stoji v romanu. Kakor je roman sam poln kontrastov, tako seveda tudi drama, ki bi se smela tukaj imenovati tudi roman v toliko in toliko slikah. Zaradi lepše karakteristike milieuja je vpletel gosp. Pahor motive iz narodnih pesmi na pri-

[1]) Dramatizovani »Deseti brat« je izšel letos v »Slov. knjižici« v Gorici.

mernih mestih. Vse kaže, da utegne »narodna igra s petjem« postati specialiteta Govekarjeva. Ker je pokazal v tem žanru dozdaj veliko spretnost, naj nadaljuje. Hvaležnih snovi je nakopičenih v slovenskih novelistih še dovolj. Naj bi posegel tudi v hrvaško in sploh slovansko literaturo, v kolikor je porabna za naš oder. — Dne 19. novembra so se uprizarjali »Rokovnjači« dovolj precizno. Predstava je pokazala, da priljubljena »narodna« igra ni še nič izgubila privlačnosti med masami. *Onjêgin.*

B. Opera. — Ker je naš poročevalec za opero, g. Pahor, nujno zadržan, da bi pisal kritiko o opernih predstavah od 21. oktobra do 21. novembra, omenjamo samo, da se je v tej dobi ponavljala parkrat melodiozna »Carmen«, v kateri so se odlikovali vsi solisti in vse solistinje kakor pri premieri. Vsa predstava »Carmen« je bila sploh dovršena, a zasluga gre za to tudi spretnemu kapelniku. — V tem času so se peli tudi »Pagliacci« v vsakem oziru izborno. Briljiral je ne samo kot pevec, ampak tudi kot igralec g. Olszewski, a njegova vredna tovarišica je bila gdčna. Noëmi s svojim nežnočistim petjem. — Dne 21. novembra se je pela nova opera Flotowa »Alessandro Stradella z najlepšim uspehom. —

Upodabljajoča umetnost

Kipar Gangl dela sedaj na Dunaju vnovič na svojem »Valvazorju«, ker se mu je bil letos spomladi prvi, skoro že dokončani osnutek po nesreči poškodoval.

Kipar I. Zajec je dovršil v svojem atelieru na Dunaju kip našega Prešerna, ki se ima postaviti v Ljubljani. Kip v nadnaravni velikosti je dovršen v mavcu, in strokovnjaki, ki so bili v Zajčevem atelieru (na primer naš arhitekt g. Fabiani), pravijo, da je Zajčev Prešeren res umetniško delo, ki bo vredno velikega pesnika. Pred kratkim je bila prinesla »Neue Fr. Presse« jako laskavo notico o tem Zajčevem Prešernu. Kakor čujemo, se Prešeren v kratkem ulije v v bronu. Tudi reliefe za podstavek ima Zajec že izgotovljene.

Slikar Strnen je dovršil svoja slikarska dela v predmestni cerkvi trnovski v Ljubljani.

Slikar Grilc je bil pred kratkim razstavil tukaj pri Schwentnerju svojo najnovejšo sliko (potret g. župana Hribarja v sokolski obleki). Kritiki so jako hvalili ta portret, v katerem je Grilc dosegel frapatno podobnost originalu. Tudi v umetniški izvedbi sami je ta slika lepo delo in priča, da ta slikar še zmerom napreduje. Strokovnjaki pravijo, da je ta portret najboljši, kar jih je doslej ustvaril Grilc.

Naše obnebje

Astronomski koledar za december. Merkur sveti v začetku meseca kot danica. — Venera je večernica. — Mars stoji zvečer blizu jugozapadnega obzorja in zahaja 1½ ure po solnčnem zahodu. — Jupiter izgine tekom decembra v žarkih zapadajočega solnca. — Saturn takisto otemni v drugi polovici t. m. v večernem mraku. —

Splošni pregled

Ljubljansko vseučiliško vprašanje je sedaj na dnevnem redu in v ospredju pred vsemi drugimi skrbmi našega naroda. V znamenju ljubljanskega vseučiliškega vprašanja se nagiblje tekoče leto k svojemu koncu. Smemo reči, da se zanima za to stvar sedaj ves slovenski narod, od naših mest do najskritejših gorskih vasi, saj pošiljajo peticije za bodočo ljubljansko univerzo slovenske občine po vsej Sloveniji. Naš narod ima pred seboj spet enkrat ideal, za katerega se je truda vredno boriti. Naša akademijska mladina neti navdušenje, poslanci in deputacija mesta ljubljanskega delajo na merodajnih krajih za uresničenje naših zahtev. Dne 1. decembra je priredilo ljubljansko meščanstvo sijajno manifestacijo iz svoje srede. Shod se je vršil v »Mestnem domu«, kjer se je sprejela resolucija za ustanovitev naše univerze.

Potrebno bi bilo, da bi kak rodoljub pojasnil ljubljansko vseučiliško vprašanje s kako nemško brošuro za širji svet. Objavila naj bi se zgodovina tega vprašanja, razložila potreba ljubljanske univerze, ter povedalo naj bi se, da Ljubljana in naš narod v kulturnem in literarnem oziru nista tako nepripravljena na univerzo, kakor to mislijo razni nam sovražni časnikarski kuliji . . .

Marulićeva slavnost se je vršila v Zagrebu dne 12., 13. in 14. novembra točno po programu in je bila brez dvoma ena najlepših slovanskih kulturnih slavnosti zadnjih let. Začela se je z opero »Porin« na predvečer. Dne 13. novembra je bilo slovesno čitanje o Maruliću in njegovi dobi. Čitali so gospodje: Mažuranić, Gjalski, Bulić in prof. Milčetić. Igralec Fijan je deklamoval neki odlomek Marulićeve pesmi »Suzana«, na kar je pevski zbor zapel neko Marulićevo prvikrat uglasbljeno pesem (»Devici M.«) To se je vršilo v dvorani »Kola«. Popoldne smo obiskali pokopališče Mirogoj, kjer je imel dr. Andrić krasen govor pri grobnici preporoditelja, prof. Miler pa na grobu Šenoe. Zvečer istega dne je bila slavnostna predstava v gledališču, kjer se je pevala kantata Marulića in potem uprizorila ad hoc sestavljena simbolska slavnostna igra dr. Markovića. Dne 14. novembra so čitali v dvorani »Hrvatske Matice«: Gjalski, Grlović, dr. Dežclić, dr. Dežman in Kirin o aktualnih književnih in narodnokulturnih zadevah (o nakladništvu, o ljudskih knjižnicah). Opoldne se je razgalila spominska plošča pisatelju in pesniku Šenoi s pesnikovo glavo v marmornatem reliefu na hiši, kjer je Šenoa umrl. Relief je izdelal mojster Valdec. Govorila sta pl. Miletić in župan zagrebški pl. Mošinski. Cela dolga Mesnička ulica je bila polna občinstva — gotovo okoli 5000 ljudi —, ki je po odkritju zapelo hrvatsko himno »Lepa naša domovina«. Ta točka je bila najsijajnejša celega programa. Popoldne se je vršil banket, ki se ga je udeležilo blizu 150 gostov. Slovence je zastopala posebno srčno sprejeta in pozdravljena deputacija iz Ljubljane. V tej deputaciji so bili: župan Hribar, prof. Pleteršnik, ravnatelj Grasselli, pisatelj Finžgar, urednika Govekar in dr. Lampé, pesnik Medved ter urednik »Ljubljanskega Zvona«. Govorile so se navdušene zdravice, izmed katerih naj omenimo samo ono župana spletskega Milića mestu Zagrebu ter pesnika Kukuljevića-Sakcinskega, ki je napil Slovencem. Telegramov je prispelo nebroj izmed vseh Slovanov. Frenetično ploskanje sta zlasti izzvala

dva telegrama: eden, ki ga je poslal slavni Sienkiewicz iz Varšave, in hrvatski telegram iz Stockholma, ki ga je poslal znani švedski pisatelj in pesnik, naš prijatelj Jensen. Po banketu smo v mraku okrasili z venci spomenika Kačića-Miošića in Preradovića. Zvečer pa se je predstavljala v gledišču drama »Zlatarjevo zlato«, ki jo je po istoimenskem romanu Šenoe spisal znani pisatelj dr. Dežman. Drama je v celoti uspela sijajno in ostane brez dvoma stalno na repertoarju zagrebškega gledišča, saj je zajeta iz domače zgodovine. *A. A.*

Druga ljubljanska državna gimnazija, čije nižji razredi imajo slovenski učni jezik, je dobila letos v jeseni šesti razred, ki pa je, kakor že peti, tudi **nemški**. Naši časniki o tem tužnem dejstvu popolnoma molče, kakor bi se to samo ob sebi razumelo, da na Slovenskem ne more biti drugačnih šol nego nemških! Zato pribijamo to pedagoško modrost na steno, da naša javna vest čisto ne zaspi. Morebiti se sedaj ob vseslovenski agitaciji za ljubljansko vseučilišče spomni kak poslanec, da nimamo (niti v Ljubljani!) še nobene slovenske srednje šole . . . Pravijo, da aktiviranje slovenskih višjih razredov zadržuje tudi latinsko-slovenski slovar, ki še ni dogotovljen. Gospodje profesorji, ki sestavljajo slovar, gotovo niso krivi, da delo tako počasi napreduje, ker vemo, da so itak preobloženi s šolskim poučevanjem. Kriv pa je brez dvoma načrt za ta slovar, ker se morajo, kakor smo čitali v »Izvestju II. državne gimnazije« iz l. 1897., naši leksikografi ozirati tudi na cerkvéne (!) pisatelje in iz njih izčrpavati besedni zaklad. Gotovo imajo nekateri cerkveni očetje krasne misli, ali cerkvena latinščina vobče ni klasična. Ti cerkveni avtorji se ne čitajo dosedaj na nobeni državni gimnaziji avstrijski — saj za to tudi časa ni! — in zato je tudi čisto nepotrebno, da bi se morali baš slovenski profesorji pečati s cerkvenimi avtorji. Našim višjim gimnazijam treba samo dobrega šolskega slovarja, a takšen se ozira samo na klasike latinske, dokler se bodo ti sploh še čitali na gimnazijah v izvirnem jeziku. — *Cicero.*

Javna predavanja v Ljubljani so se otvorila preteklega meseca. Zabeležujemo ta dogodek z velikim veseljem in s posebnim zadovoljstvom, saj se je ravno »Ljubljanski Zvon« najbolj potegoval za — »ljudsko univerzo«, ki se utegne še razviti iz teh javnih predavanj. Ta predavanja so vzela v roko »Slovenska Matica«, »Šolska Matica« in »Pravniško društvo«. Prvi je predaval dne 24. novembra g. prof. Vrhovec v poslopju dekliške šole pri sv. Jakopu (ki jo je g. župan prepustil v ta namen) »o zgodovini ljubljanskih pokopališč«. Predavanje je otvoril g. dr. Majaron s primernim nagovorom. Občinstva je bilo že pri prvem predavanju obilno, a želeti je, da bi se teh koristnih predavanj udeleževalo čimveč poslušalcev, saj ni plačati nikake vstopnine. Za sedaj so oglašeni za predavatelje še gospodje: Dež. sodni svetnik Wenger, zdravnika dr. Praunseis in dr. Krajec ter ravnatelj I. Šubic.

Švedski pesnik grof Karel Snoilsky in Ljubljana. Gospod župan Hribar je bil pesniku v imenu ljubljanskega mesta v Stockholmu čestital za 60. rojstni dan 8. septembra. Za to gratulacijo se je bil slavni švedski literat zahvalil tako: »Zahvaljujem se za globoko ginljive čestitke iz zibeli mojih pradedov!« Pred kratkim je poslal po svojem založniku v roke g. župana Ljubljani v spomin eksemplar svojih poezij »Svenska bilder« (Švedske slike). Knjiga je zbirka narodnih balad in romanc. Ilustroval jo je neki finski slikar (Edelfeldt). »Svenska bilder«, dar pesnika Snoilskega, so se shranili v magistratni knjižnici in perpetuam memoriam.

„Ljubljanski Zvon“

1902.

Program, ki si ga je izbral »Ljubljanski Zvon« pod sedanjim uredništvom, ostane tudi v bodočem, XXII. letniku v bistvu neizpremenjen. Prepričali smo se, da je ta program v sedanjih razmerah najboljši, pa tudi kritika vseh južnih in severnih najuglednejših slovanskih revij odobrava smer našega mesečnika.

Število prijateljev »Ljubljanskega Zvona« je naraslo tako med abonenti kakor med njegovimi sotrudniki. »Ljubljanski Zvon« se lahko ponaša, da si je pridobil sodelavcev med južnimi in severnimi Slovani, zadnje mesece celo med Rusi, ki ga bodo zalagali z izvirnimi članki.

Naš mesečnik za književnost in prosveto bode gojil beletristiko v vezani in nevezani besedi. »Ljubljanski Zvon« je glasilo svobodomiselnih slovenskih pisateljev. Kakor doslej razširjal bode pesniško misel med našim narodom. Pesnitve starejših in novih pesnikov bodo pričale, da poezija ni izumrla v slovenskem narodu, nego da se javlja leto za letom v novih oblikah in po novih zastopnikih. »Ljubljanski Zvon« ima pripravljenih za novi letnik veliko novih poezij izpod raznih peres, katerih pa ne bomo naštevali po imenih.

V novelistiki je zadnja leta nastala, žal, neka stagnacija. Novih moči je malo. Vzrok tej prikazni tiči po našem mnenju deloma menda tudi v naših domačih politično razburkanih javnih razmerah. Sicer pa imamo pripravljenega dovolj novelistnega gradiva, ki pride na vrsto v novem letniku. Novel in povesti bomo prinašali poslej še več, nego smo jih doslej.

Pisatelj »Žrtev«, *Serafin*, objavi več krajših novel in črtic. — V rokopisu imamo novelo **„Heavtontimorumenos"**, ki jo je spisal *I. B.; Ivo Šorli* je poslal črtico **„Tik pred zatonom"**; *Josip*

Kostanjevec pa, ki bode nadaljeval svoje **„Utrinke"**, priobči prihodnje leto svojo povest **„Noč"**; *E. Kristan* nam je že lani doposlal svojo povest **„Morje"**, ki lani ni mogla priti na vrsto; te dni nam je poslal *E. Kristan* izvirno dramo **„Volja"**. *A. Sever* je vložil črtico **„Nevesta"**.

Od časa do časa bodemo objavljali kakor doslej tudi prevode najboljših modernih novelistov in dramatikov slovanskih in tudi neslovanskih. Prepričali smo se, da so taki prevodi naši literaturi samo na korist.

Če smo že pred dvema letoma izjavili v programu, da bodi »Ljubljanski Zvon« **revija**, smo s tem imenom povedali glede člankov vse. Naš mesečnik bodi torej zrcalo sedanjosti, odjek določenega časa, duševna slika konkretne konstelacije v našem narodu samem, v slovanstvu in v svetovnih kulturnih vprašanjih sploh! Aktualni članki, ki pojasnjujejo v markantnih potezah kako vprašanje, ki v določenem trenutku zanima pred vsem nas Slovence same, potem slovanstvo in končno ves kulturni svet — taki članki so »Ljubljanskemu Zvonu« dobro došli! Spisov, ki niso v nikakršni organski zvezi s sedanjostjo in njenimi duševnimi potrebami, »Zvon« ne more rabiti.

To naj bi imeli naši čislani sotrudniki vedno pred očmi! Naš časopis potrebuje jedrnatih essayev iz **vseh** strok človeškega znanja in umetnosti človeške.

Slovanske revije, na pr.: **Русская Мысль, Вѣстникъ Европы, Русскій Вѣстникъ**, Česká Revue, Slovanský Přehled, Naše Doba, Osvěta . . . ter nemške, na pr.: Zeit, Wage, Die Woche, Die Gesellschaft . . . so nam v aktualnosti vzor.

»Ljubljanski Zvon« bode izkušal približevati se idealu aktualne revije slovenske, ki naj bi s svojega simbolsko vzvišenega stališča nad valovjem dnevnih strasti promatral duševno življenje pod seboj in okrog sebe, ki bi povedal o danih vprašanjih svojo sodbo ter bi bil nekak mentor našemu čitateljstvu . . .

»Ljubljanski Zvon« se bode oziral vsekdar na **ves** slovenski narod ter opazoval njegovo napredovanje in nazadovanje. Razume se samo ob sebi, da je stališče našega mesečnika radikalno narodno. Naša doba je resna.

»Ljubljanski Zvon« bode kakor doslej gojil duševno slovansko vzajemnost s tem, da bode redno poročal pred vsem o kulturno-literarnem življenju naših južnih in severnih bratov, potem pa tudi o vseh drugih prosvetljenih narodih.

Za sedaj imamo pripravljene te-le članke in essaye:

Dr. Karel Glaser nam je poslal spis o Kalidasovi drami **„Sâkuntâla"**; *Ivan Prijatelj* je napisal študijo o najnovejši knjigi poljske pesnice **Marije Konopnicke**; *Jan Magiera* nam je spisal črtico o poljski **ljudski drami**; *Andra Gavrilović* pa je sestavil daljši essay o **moderni srbski novelistiki.** *J. Dermota* je poslal članek o **zadružništvu,** ki lani ni mogel priti na vrsto; Prešernova hči, Ernestina *Jelovšekova*, je spisala črtico o **Vrbi,** rojstnem kraju svojega očeta; izpod peresa ruskega pisatelja *Akila Volynskega* imamo v rokah študijo o modernih **ruskih novelistih**; *Zmago Valjavec* pa nam je poslal iz Novega Yorka neko skico iz življenja amerikanskega.

»Ljubljanski Zvon« bo gojil tudi v novem letniku literarno in umetniško kritiko z vseh polj umetnosti sploh, in to o domačih in o tujih pojavih.

O literarnih novostih bodo poročali poleg urednika samega še: *R. Perušek, S. Rutar, dr. F. Ilešič, dr. Tominšek, dr. Vidic, I. Wester* in drugi. Glasbeno kritiko bodo oskrbovali: *dr. Vladimir Foerster, dr. Gojmir Krek* ter *A. Pahor.*

Tako pričakuje »Ljubljanski Zvon« s čilimi močmi in jasno določenim smotrom novega leta, v katerem bode vabil rojake svoje v svetišče poezije in umetnosti ter jih izpodbujal na delo za prosveto, resnico in svobodo.

Vivos voco!

V Ljubljani, dne 1. decembra 1901.

Uredništvo.

(A. Aškerc.)

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu“ št. 1. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 1. V Ljubljani, dne 1. januarja 1901. Leto II.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu“ št. 1. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 1. V Ljubljani, dne 1. januarja 1901. Leto II.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Vstajenje. Roman v treh delih. Napisal grof Lev Nik. Tolstoj. II. Slovanska knjižnica. 95. snopič. V Gorici 1900. 8°. Str. 96. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Božični darovi. Rudolf Vrabl. V Ljubljani 1900. 8°. Str. 46. Cena broš. 30 h, po pošti 35 h.

Medvedji lov. Čukova gostija. Napisal Jos. Brinar. Mladinska knjižnica. I. zvezek. V Ljubljani 1900. 8°. Str. 55. Cena kart. 80 h, po pošti 90 h.

Iz knjige življenja. Zbirka novel, spisal Jos. Kostanjevec (Remec). Vel. 8°. Str. 227. Cena broš. 3 K, po pošti 20 h več. Eleg. vez. 4 K, ozir. 4 K 20 h.

Novi domovinski zakon s postavnimi določili temeljem kojih morejo zadobiti tuin inozemci domovinstvo v avstrijskih občinah. Spisal Rudolf Starovasnik. V Ljubljani 1900. 8°. Str. 26. Cena broš. 60 h, po pošti 65 h.

Ilustrovani narodni koledar za leto 1901. Uredil in izdal Dragotin Hribar. V Celju 1900. 8°. Str. 148. Cena broš. 1 K 40 h, po pošti 10 h več, v eleg. platneni vezbi 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Možiček. Enodejanska pantomima za klavir. Dvoročno. I. Ipavic. V Ljubljani 1900. Vel. 4°. Str. 28. Cena 5 K, po pošti 5 K 10 h.

Ružmarinke, sbirka odabranih melodija. Hrvatskoj i slovenskoj mladeži za glasovir u lahkoj udesbi priredio. F. S. Vilhar. I. zvezek. V Zagrebu 1900. 4° Str. 12. Cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Slavjanska lira. Tamburaški glasbeni list. Leto I. Str. 5. Cena za celo leto 15 K, za pol leta 8 K.

Vse tu naznanjene knjige ima vedno v zalogi

knjigarna L. Schwentnerja v Ljubljani.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 2. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 2. V Ljubljani, dne 1. februarja 1901. Leto II.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Vstajenje. Roman v treh delih. Napisal grof Lev Nikol. Tolstoj. III. snopič. Slovanske knjižnice 96. snopič. V Gorici 1901. 8⁰. Str. 96. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Na rakovo nogo. Povest, spisal Ivo Trošt. Mladinska knjižnica. II. zvezek. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 76. Cena kart. 80 h, po pošti 90 h.

Ilijada. Povest slovenski mladini. Prosto po Homerju pripoveduje Andrej Kragelj. V Gorici 1900. 8⁰. Str. 267+VI. Cena broš. 1 K 40 h, po pošti 1 K 60 h.

Mlinarjev Janez, slovenski junak ali uplemenitba Teharčanov. Spisal po narodni pripovedki iz srede petnajstega stoletja F. Kočevar. Tretji predelani in popravljeni natis. V Celju 1900. 8⁰. Str. 160. Cena broš. 80 h, po pošti 90 h.

Natanael Bumppo. Angleški spisal I. F. Cooper. I. Strelec. Povest, predelana za mladino. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 104. Cena broš. 48 h, po pošti 5 h več.

Nezgoda na Palavanu. Poslovenil V. S. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 80. Cena 40 h, po pošti 45 h.

Žepni koledar za slovenske delavce za l. 1901. Mala 8⁰. Str. 130. V platno vezan 80 h, po pošti 85 h.

Vse tu naznanjene knjige ima vedno v zalogi

knjigarna Lavoslava Schwentnerja

v Ljubljani.

Janka Kersnika Zbrani spisi.

Drugi del prvega zvezka obsezajoč glasoviti J. Kersnikov roman „AGITATOR“, se je zaradi obilega dela v tiskarni nekoliko zakesnil. Izide pa za gotovo tekom osmih dni broširan. Ves prvi zvezek v krasni izvirni vezbi izide, kakor hitro bodo platnice izdelane. Naročila na posamične sešitke, kakor tudi na celo delo vsprejema

založništvo L. Schwentner v Ljubljani.

Nove skladbe

iz založbe

L. Schwentnerja, knjigotržca v Ljubljani.

Možiček.

Enodejanska pantomima za klavir. (Dvoročno.) Zložil **I. Ipavic.** Edina skladba te vrste v slovenski književnosti. Mična in lahka godba, ki se mora vsakemu prikupiti. Najelegantnejša oprema. Moderni ovojni list z okusno kolorirano risbo. Cena obsežni skladbi samo **5** K, po pošti **5** K **10** h.

Pod oknom.

Samospev za bariton s spremljevanjem klavirja. Ob stoletnici Prešernovega rojstva zložil **dr. Gojmir Krek.** Kritika se je o tej efektnej kompoziciji izrazila najlaskaveje. Cena **1** K **60**, po pošti **1** K **65** h je v primeri z obsežnostjo in lično zunanjo obliko, katero tudi kritika omenja pohvalno, naravnost nizka. To skladbo bi si moral omisliti vsak glasbeno izobražen čestilec Prešernov.

Zimska idila.

Balada (Besede A. Aškerčeve) za srednji glas, s spremljevanjem klavirja, uglasbil **Risto Savin.** Tudi to skladbo kritika prav toplo priporoča, tembolj, ker je v našej glasbenej književnosti veliko pomanjkanje na skladbah za samospeve. Cena samo **1** K, po pošti **1** K **5** h.

Čitalnicam, bralnim in pevskim društvom in sploh vsem muzikalno izobraženim krogom priporoča svojo obilno zalogo skladb lastne in tuje založbe

L. Schwentnerja knjigarna in trgovina z muzikalijami v Ljubljani.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 3. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 3. V Ljubljani, dne 1. marca 1901. Leto II.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Agitator. Roman. Janka Kersnika Zbranih spisov I. zvezek, II. sešitek. V Ljubljani 1901. 8⁰. Str. 128. Cena broš. 2 K 50 h, po pošti 10 h več.

Pesmi. Zložil Simon Jenko. II. Uredil Engelbert Gangl. Ilustroval J. Vavpotič. V Ljubljani 1901. Elzevir-izdaja. Cena 2 K 25 h, po pošti 2 K 45 h.

Vstajenje. Roman v treh delih. Napisal grof Lev Nikol. Tolstoj. IV. snopič. Slovanske knjižnice 97. snopič. V Gorici 1901. 8⁰. Str. 96 (289—384.) Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Zbirka ljudskih iger. II. snopič: 1. Vedeževalka, gluma v 1 dejanju, 2. Kmet-Herod, burka s petjem v 2 dejanjih, 3. Župan sardamski ali Car in tesar, veseloigra v 3 dejanjih, 4. Jeza nad petelinom in kes. Veseloigra za dekleta v 2. dejanjih. Ljubljana 1901. 16⁰. Str. 144. Cena broš. 80 h, po pošti 90 h.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak c. kr. gimn. profesor. Prvi del. Korespondenčno pismo. V Ljubljani 1900. Vel 8⁰. Str. 84 + 68. Cena nevezani knjigi 3 K, po pošti 3 K 20 h.

Kupleti za nižji glas s spremljevanjem glasovirja. H. O. Vogrič. 1. Temu treba se privadit', 2. Temu treba se odvadit', 3. Ona mu pa osle kaže. Cena 1 K, z besedilom vred 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h.

Vse tu naznanjene knjige ima vedno v zalogi

knjigarna Lavoslava Schwentnerja v Ljubljani.

Gg. založnikom in pisateljem!

Podpisano uredništvo pozivlje gg. založnike in pisatelje, da mu, kakor uredništvom drugih listov, dopošiljajo po en izvod svojih publikacij, ker se sicer uredništvo ne bode smatralo dolžnim, da jih v „Slovenski Knjigarni“ priobčuje med „Novejšimi pojavi v slovenski književnosti“.

Za vsako obširnejše poročilo se plača inseratna pristojbina po dogovoru.

Uredništvo „Slov. Knjigarne“.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu“ št. 4. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 4. V Ljubljani, dne 1. aprila 1901. Leto II.

Kolportaža drugod in — pri nas.

Ako čitate potne spomine naših ljudi iz Pariza, Brussela, Londona, gotovo najdete povsod omenjen neki čudni pojav s tamošnjih ulic, ki ga pri nas ne poznamo, namreč tolpe prodajalcev časnikov, zakotne antikvarje, razdajalce inseratov in še druge »širitelje prosvete«, ki posredujejo, da pride žurnal, knjiga, revija čim prej in v najtesnejši stik z občinstvom. Sedite n. pr. popoldne na boulevardu des Italien pri čašiči vermoutha z ledom in mirno čitate »svoj« žurnal, ki ste si ga kupili v eni izmej brezštevilnih hišic, stoječih po trotoirih in okrašenih s potiskanimi polami od rožnobarvene plahte »Journal des Débats« do kričeče koloriranih prilog »Gil Blas-a« ali pa »Journal-a«. Kar se pripodi med občinstvo, ki se tlači okolu okroglih mizic, postavljenih po trotoiru, človek v obnošeni obleki z naročajem časnikov »La Patrie«. »La Patrie!« Un sous »la Patrie« Messieurs! rjove s hripavim glasom. To je glasoviti »camelot«. »Najnovejša poročila iz parlamenta! Umor na Place Pigalle! Popis morilca itd.« se kar siplje iz njegovih ust, pa še predno mu pokupi občinstvo nekaj številk posebne izdaje, se že pripodi drugi, tretji, četrti in vsak izklicuje svoje novice in hvali svoj žurnal. In to se ponavlja dan za dnevom, od jutra do večera, človek skoraj ne potrebuje čitati časnikov, da izve, kaj ravno zanima Pariz. Vsak izmej teh prodajalcev dela na svojo pest in se trudi kolikor najbolj možno razširiti list, kateremu ravno služi. Ako pa hočete več nego dnevne novice, tudi ni treba, da poiščete kako knjigarno. Lahki vozički razvažajo po mestu kupe novejše in starejše literature, bouquionisti (starinarji) po obrežjih vas za nekoliko soldov preskrbe s čimer hočete, inserate trgovskih tvrdk vam potiskajo neznani ljudje na vsakem voglu, v kavarnah, pred gledišči, povsod, kamor zajdete. Pa to je le zunanja oblika svobodne kolportaže, ki jo srečujete vsak korak. Kako pa deluje za razširjenje vsake nove knjige na tihem, tega sicer ne vidite, pač pa čutite, s kako močjo žene velikansko povodenj literature med občinstvo, kako ročen in okreten posredovalec je med založnikom in občinstvom. —

Tako pišejo »Nár. Listy« v svoji številki z dne 16. marca, preidejo potem v nadaljevanju na knjigotrštvo in kolportažo na Češkem ter dospejo, primerjaje jo z drugimi, do rezultata, da je »naša (t. j. češka) literatura proti drugim prava idila iz starodavnih časov«.

In vendar se lahko trdi, da imajo Čehi med Slovani najbolj razvito in najbolje urejeno knjigotrštvo. Primerjati se jim ne morejo niti Rusi niti Poljaki, še manj pa kateri iz jugoslovanskih narodov.

O kakem slovenskem knjigotrštvu še skoro govoriti ni mogoče. Priobčili smo pa odlomek iz onega članka »Nár. Listov« namenoma. Kdor se bo toliko potrudil, da ga bo prečital, se potem morebiti ne bo več toliko jezil, če mu ta ali oni izmej redkih slovenskih založnikov vsake svete čase pošlje kako knjigo na ogled, seveda z namenom, da jo kupi in pridrži.

Ako se drugod drže pravila: »Če gora neče k Mohamedu, mora pa Mohamed k njej« velja to toliko bolj pri nas, kjer bi se sicer niti sto izvodov knjige ne prodalo, ko bi se je vsakomur, o katerem se knjigotržcu vsaj dozdeva, da bi jo utegnil kupiti, ne poslala na dom, bodisi po kolpoterju ali pa po pošti. Koliko da to dela, koliko prouzroči stroškov in kako često nakoplje sitnosti, vé samo tisti, ki ima s tem posla. —

Da pa končno te vrstice vendar ne bodo imele samo akademično vrednost, usoja si uredništvo občinstvo opozoriti na bližajočo se Veliko noč, ki naj bi postala tudi pri nas, kakor je že drugod, kar največjega pomena za slov. založnika in knjigotržca.

Narodna tiskarna v Ljubljani 1901—618.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 5. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 5. V Ljubljani, dne 1. majnika 1901. Leto II.

A NARODOV BLAGOR

IVAN CANKAR

KOMEDIJA V 4 DEJANJIH.

ZALOŽIL L. SCHWENTNER V LJUBLJANI.

CENA 2 K, PO POŠTI 10 VIN. VEČ.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Moja deca. Pesmi. Ivan N. Resman. V Ljubljani 1901. Mala 8⁰. Str. 115. Cena eleg. v platno vez. 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Vstajenje. Roman v treh delih. Napisal grof Leo N. Tolstoj. V. zvezek. Slovanske knjižnice 98. snopič. V Gorici 1901. 8⁰. Str. 96 (385—480). Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Vstajenje. VI. zvezek. Str. 481—576. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Šolske pesmi, nabral in izdal Gabriel Majcen. Tretja stopnja. Druga izdaja. V Mariboru 1901. 8⁰. Str. 90. Cena broš. 80 h, po pošti 90 h.

Spisovnik ljubavnih in ženitovanjskih pisem. Priredil Radoslav Silvester. V Ljubljani 1901. 8⁰. Str. 98. Cena 60 h, po pošti 70 h.

Slovanski Vek — Славянскiй Вѣкъ. Št. 16. Dunaj 1901. Cena za celo leto 10 K, za pol leta 5 K.

Knjige Matice Slovenske za l. 1900.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. II. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1900. Vel. 8⁰. Str. 258. Cena broš. 1 K 60 h; po pošti 1 K 80 h.

Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del. Tretji zvezek. (Konec.) Spisal profesor dr. Karol Glaser. V Ljubljani 1900. Vel. 8⁰. Str. XII + 172. Cena broš. 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. Karol Štrekelj. 5. snopič. (II. zvezka pola 1—19.) Vel. 8⁰. Str. 304. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. VII. zvezek. Uredil Fr. Levec. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 228. Cena broš. 1 K 20 h, po pošti 1 K 40 h.

Zabavna knjižnica. XII. zvezek. Z viharja v zavetje. Roman iz življenja priproste deklice. Spisal Fr. Malograjski. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 306. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Letopis Slovenske Matice za leto 1900. Uredil Evgen Lah. V Ljubljani 1900. 8⁰. Str. 75.

Vse tu naznanjene knjige ima vedno v zalogi

knjigarna Lavoslava Schwentnerja v Ljubljani.

Glasovi o najnovejših publikacijah iz založbe L. Schwentnerja.

Slovenka piše v svoji letošnji 3. številki o Cankarjevi drami »Za narodov blagor«: . . . Gledališčna sezona nam ni prinesla, kar smo želeli. Zato smo pa tem bolj hvaležni g. L. Schwentnerju, ki je preskrbel dostojno izdajo nove komedije . . . Tako grizeče, duhovite satire jugoslovanska literatura — vsaj v dramatični obliki — še ni imela. Toliko krute resnice, izražene tako neprikrito, brezobzirno, doslej pri nas še nismo čuli. Jeden glavnih znakov mladinskega gibanja in modernih pisateljev je boj proti tradicijonalni hinavščini, s katero se odeva družba in pod katero skriva svojo gnjilo, smradljivo duševnost, svoje grehe. »Ljubša cinična pesnica, nego blagoslovljena laž« — to geslo si je vzel tudi Cankar, ko je pisal svojo komedijo »Za narodov blagor« ter izvel svoj namen izborno. S tako globokim smislom še nikdo v Slovencih ni pisal za oder, a tudi sicer težko. Nenavaden mojster je Cankar v risanju značajev, v čemer ni nikdar šablonski . . . Seveda bi se dalo o tej lepi knjigi napisati zopet cele knjige. Za sedaj recimo: Kdor ve ceniti resnico, pa bila še tako kruta, kdor ima smisla za socijalno vprašanje in končno vsakdo, ki se zanima za naš književni pokret, naj si naroči Cankarjevo komedijo pri L. Schwentnerju v Ljubljani. Cena izvodu 2 K, po pošti 2 K 10 h. Naslovni list je od arhitekta Jagra.«

Slovenski Narod poroča v svoji letošnji 79. številki v predelku »Književnost«: A. P. Čehov: Momenti. Iz spisov Čehova prevel Ivan Prijatelj. Izdal in založil Lavoslav Schwentner v Ljubljani 205 str. Cena 3 krone. Knjigotržec L. Schwentner nas kar obsipa z novimi knjigami. To je dokaz, koliko je pridobila z njim slovenska literatura, hkratu pa veselo znamenje, da se ljubezen do lepe domače knjige širi med Slovenci vedno bolj! Naš narod si želi dobrega berila, in g. Schwentner mu ga daje v izobilju. Tekom par let je izdal g. Schwentner že celo serijo domačih glasbenih del za petje, klavir in citre, založil Zupančičeve in Kettejeve poezije, več mladinskih knjig, albumov in slik, Cankarjeve novele in črtice »Vinjete«, dvoje dram »Jakob Ruda« in »Za narodov blagor«, izdaja Kersnikove spise, založil je nekaj brošur in raznih manjših del (nekatera z ilustracijami), sedaj pa je izdal debel in eleganten zvezek A. P. Čehovih spisov v lepem prevodu g. Iv. Prijatelja. Med mlajšimi ruskimi pisatelji je A. P. Čehov sedaj najpriljubljenejši in najpopularnejši. Njegove kratke duhovite, fino poentirane črtice se čitajo po vsem svetu, priobčujejo jih v prevodu vsi najboljši listi, in tudi naš list je prinesel že mnogo njegovih krasnih spisov. Prijateljevi novi prevodi so točni in docela v duhu izvirnika. O Čehovu je napisal g. Prijatelj v zadnji št. »Lj. Zvona« lepo študijo. Knjigo »Momenti« toplo priporočamo!

V založbi L. Schwentnerja v Ljubljani so izšle nastopne muzikalije:

Venec slovenskih pesnij za citre. Mešiček Jos. II. natis, 1 K 40 h.

Podoknica iz Teharskih plemičev za klavir. Hoffmeister K., 1 K.

Pesmi za visoki glas s spremljevanjem klavirja. Hoffmeister K., 1 K 50 h.

Trije jahači, melodram za klavir. Hoffmeister K., 1 K.

Zvezdica, polka mazurka za klavir. Volarič H. op. 9, 90 h.

Slovenski citrar št. 1. — Mešiček Jos., Narodna koračnica, 80 h.

Tri Aškerčeve balade, zložil Risto Savin. V Ljubljani 1899. Cena 2 K 40 h, po pošti 10 h več.

Skladbe. Korun Fran, 4 K.

Slovenski citrar št. 2. — Koželjski Fr. S., Na vasi, fantazija, 90 h.

Pouk v igranju na citrah. Koželjski Fr. S., I. zvezek, 3 K.

Pouk v igranju na citrah. Koželjski Fr. S., II. zvezek, 3 K.

Pouk v igranju na citrah. Koželjski Fr. S., III. zvezek, 2 K 60 h.

Pozdrav Gorenjskej, valček za klavir. Parma Viktor, 2 K.

Bela Ljubljana, valček za klavir. Parma Viktor, 2 K 40 h.

Slovenske narodne pesmi za mešan zbor. Pirnat Stanko, partitura 2 K 40 h.

Slovenske narodne pesmi. Stanko Pirnat, posamezni glasovi po 40 h.

Album slovenskih narodnih napevov za klavir. II. natis. Gerbić Fran, 3 K.

Zimska idila. Balada za srednji glas s spremljevanjem klavirja, uglasbil Risto Savin. Cena 1 K, po pošti 1 K 5 h.

Pod oknom. Samospev za bariton, zložil dr. Gojmir Krek. 1 K 60 h, p. p. 1 K 65 h.

Možiček. Enodejanska pantomima za klavir. Zložil I. Ipavic. 5 K, po pošti 5 K 10 h.

Knjigarna L. Schwentner

v Ljubljani

usoja si gg. advokate, notarje, sodne in politične uradnike opozoriti na to, da ima tudi v njihove stroke spadajoče

knjige in znanstvena dela

v zalogi, ali jih pa oskrbi v najkrajšem času in **po prvotni ceni.**

L. Schwentner v Ljubljani se nadalje priporoča tudi gg. zdravnikom, inženerjem, geometrom in sploh vsem strokovnjakom za preskrbljevanje knjig, pisalnih in risalnih pripomočkov, papirja itd.

Stalnim odjemalcem in pri večjih naročilih dovoljuje se plačevanje v obrokih in sploh vsi taki plačilni pogoji, kakršne stavijo druge knjigarne.

L. Schwentner v Ljubljani priporoča:

Kaj hočemo.

Poslanica slov. mladini. Cena broš. 50 h, po pošti 55 h.

Kako se je razvijao moderni svjetovni nazor.

Cena broš. 20 h, po pošti 23 h.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 7. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 7. V Ljubljani, dne 1. julija 1901. Leto II.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Vstajenje. Roman v treh delih. Napisal grof L. N. Tolstoj. VIII. snopič. Slov. knjižnice 101 snopič. V Gorici 1901. Str. 118 (657—775). Cena broš. 40 h, po pošti 45 h. Kompletno vseh osem snopičev broš. 3 K 20 h, po pošti 3 K 50 h.

Za bratoljubje. Povest za slov. ljudstvo. Spisal J. Drameljski. V Celju 1901. 8°. Str. 144. Cena 70 h, po pošti 80 h.

Predgovor k bibliji iz l. 1584. — Jurija Dalmatina. Prepisal, založil in izdal Anton Chráska. V. Č. Budějevicah 1901. 8°. Str. XII+84. Cena 30 h, vez. 60 h, po pošti 70 h.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak. II. del. Debatno pismo. V Ljubljani 1901. Vel. 8°. Str. 64+28. Cena nevez. 2 K 40 h, po pošti 2 K 50 h.

Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Št. 1. 4°. Str. 20. Cena 2 K. Naročnina za celo leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h.

Vse tu naznanjene knjige ima vedno v zalogi

knjigarna Lavoslava Schwentnerja v Ljubljani.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 8. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 8. V Ljubljani, dne 1. avgusta 1901. Leto II.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala in uredila Ivan Vesel in Anton Aškerc. Salonska knjižnica. III. zvezek. V Gorici 1901. 8⁰. Str. 464. Cena broš. 3 K, po pošti 3 K 20 h.

Prvi Listi. Slovenski in hrvatski učiteljski abiturijenti. V Ljubljani 1901. 8⁰. Str. 216. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Venec slovanskih povestij. Prevodi iz raznih slovanskih jezikov. IV. V Gorici 1901. 8⁰. Str. 272. Cena broš. 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h.

Zaročenca (I promessi sposi). Milanska povest iz sedemnajstega stoletja. Laški spisal Alessandro Manzini. Prevedel J. B—č. V Ljubljani 1901. 4⁰. Str. 274. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Humanizem gimnazij v stari in novi luči. Spisal prof. dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1901. Vel. 8⁰. Str. 24. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Narodne pesmi z napevi. Nabral in uredil Janko Žirovnik. II. zvezek. V Ljubljani 1901. Mal. 8⁰. Str. 60. Cena v platno vez. 1 K, po pošti 1 K 05 h.

Novi akordi.

Druga številka tega zbornika izide 1. septembra.

Založništvo.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 9. 1901.

Izdaje in urejuje

✠ ✠ ✠ L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani. ✠ ✠ ✠

Št. 9. V Ljubljani, dne 1. septembra 1901. Leto II.

Za začetek šolskega leta

priporoča

L. Schwentner v Ljubljani

učne knjige

za ljudske, meščanske in srednje šole,

nadalje

vsake vrste papir, zvezke, peresa, pisala, risala,

barve in vse druge šolske potrebščine.

Velika zaloga slovenskih, nemških in drugih slovanskih muzikalij.

Naročila od zunaj se izvršujejo skrbno in točno.

Preprodajalcem popust.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Čujte nas! Rudolf Vrabl. Ljubljana 1901. Mala 8°. Str. 48. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Anton Martin Slomšek kot pedagog. Spisal Josip Brinar. V Celju 1901. Vel. 8°. Str. 94. Cena broš. 1 K, po pošti 1 K 10 h.

Vinogradniki! Čuvajte vinsko trto! Kratko navodilo kako uspešno zatiravati najnavadnejše trsne škodljivce. Spisal Anton Kosi, učitelj in vinogradnik v Središču. V Mariboru 1901. 8°. Str. 66. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Novi akordi. 2. snopič. Cena broš. 2 K. Izhaja po 6krat na leto in velja celoletno 8 K, polletno $4^1/_2$ K.

Vse tu objavljene knjige ima vedno v zalogi

Lavoslav Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Narodna tiskarna v Ljubljani 1901—1664.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 11. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 10. V Ljubljani, dne 1. novembra 1901. Leto II.

ZA BOŽIČ

pripravlja in izda

L. Schwentnerjevo založništvo v Ljubljani:

Janka Kersnika zbranih spisov 3. snopič

obsegajoč roman „Na Žerinjah".

O tem prvem Kersnikovem večjem delu se je izrazil svoj čas, ko je bil izšel v Jurčičevi »Slovenski knjižnici«, Josip Stritar jako pohvalno ter zlasti poudarjal pisateljevo, do takrat v slovenskih romanih skoro neznano spretnost v lahkem konverzacijskem tonu in v gibanju po gladkem parketu v grajskih salonih. Janko Kersnik, ki nam je tako izvrstno narisal toliko izvirnih kmečkih značajev, je znal izborno popisovati tudi ljudi in življenje po naših graščinah, pač zato, ker je imel poleg prirojenega pisateljskega daru tudi dosti prilike kretati se tako med priprostim našim ljudstvom, kakor med »našim« plemstvom, ki se pač v mnogih ozirih precej razlikuje od visokega plemstva po drugih deželah. V romanu »Na Žerinjah« nam je podal zanimivo sliko o tem, ter hkratu, dejal bi, prvikrat pokazal Slovencem, kako se romani pišejo realistično. Roman »Na Žerinjah« torej gotovo nudi čitatelju izreden užitek, zato ga v obilo naročevanje toplo priporočamo.

Ivan Cankar: „Knjiga za lahkomišljene ljudi".

To najnovejše Cankarjevo delo, ki se, kakor vsi spisi tega pisatelja, odlikuje po jedki, pa duhoviti satiri, blestečem slogu in krasnem, gibčnem jeziku, izide v posebno apartni opremi z izvirno risbo na ovojnem listu. Nedvomno si pridobi to Cankarjevo delo med mislečimi ljudmi mnogo čitateljev in občudovalcev.

Fran Gerbić: „Album slovenskih narodnih napevov". 2. zv.

Najboljši dokaz, kako ustreza Fr. Gerbić našemu muzikalnemu občinstvu s tem, da mu podaje naše prelepe narodne pesmi v izvrstni priredbi za petje in klavir, je popolna razprodaja prvega natiska, komaj pred dvema letoma izišlega prvega zvezka, tako, da je bilo zlasti vsled mnogostranskega popraševanja treba prirediti drugi natisek, ki se tudi prav uspešno prodaja. V **drugem** zvezku je zopet zbranih nadaljnjih petdeset narodnih napevov v istotakej priredbi, ki bode brez dvoma našo melodijozno narodno pesem udomačila tudi po salonih pri nas in drugod.

Leutemannov zoologijski atlant,

slovenski mladini priredil profesor Alfonz Pavlin.

Knjiga bo obsegala 24 tabél z 255 koloriranimi slikami, vse fino zvedeno ter elegantno in trdno opremljeno. Pojasnjujoče besedilo je napisal znani slovenski naravoslovski pisatelj, tako, da se je nadejati, da se Leutemannov zoologijski atlant priljubi tudi naši mladini. Ta atlant je zlasti pripraven za nazorni nauk iz živalstva, zato naj bi nobena ljudska šola ne opustila omisliti si to učilo.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Deseti brat. Narodna igra v petih dejanjih s petjem. Po Jurčičevem romanu spisal Fran Govekar. Slovanska knjižnica, snopič 105—106. V Gorici, 1901. 8°. Str. 90. Cena broš. 80 h, po pošti 85 h.

Mlini pod zemljo, ali zadnje ure poganstva v Rimu. Igra v petih dejanjih. **Sanje,** igra s petjem v petih dejanjih. **Sveta Neža,** igrokaz v dveh dejanjih. Zbirka ljudskih iger. Tretji snopič. V Ljubljani 1901. Mala 8°. Str. 150. Cena broš. 80 h, po pošti 85 h.

Slovanski življi v nemškem besednem zakladu. Sestavil Ivan Koštiál. Posebni natis iz »Izvestja« c. kr. druge državne gimnazije v Ljubljani za l. 1900/1901. V Ljubljani 1901. Vel. 8°. Str. 30. Cena broš. 50 h, po pošti 55 h.

Eri. Spisal dr. K. May. Poslovenil J. Pretnar. V Ljubljani 1901. 8°. Str. 62. Cena broš. 40 h, po pošti 45 h.

Novi akordi. 3. zvezek. Cena 2 K. Celoletna naročnina 8 K, polletna 4 K 50 h s poštnino vred.

XI. Letopis slovenskih posojilnic za l. 1900. Sestavil Franjo Trošt, tajnik »Zveze slovenskih posojilnic« v Celju. Celje 1901.

Vse tu objavljene knjige ima vedno v zalogi

Lavoslav Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Književno naznanilo.

Usojam si slavnemu čitateljskemu občinstvu naznaniti, da sem kupil literarno ostalino letos tako rano umrlega pesnika in pisatelja **Josipa Murna,** ter da izdam izbrana njegova pesniška dela kakor hitro mi bode mogoče. Ureditev je prevzel g. **Ivan Prijatelj,** dober poznavalec Murnove muze in njegov osebni znanec. — Josip Murn je bil v onem krogu mladih pisateljev in osebnih prijateljev: Ketteja, Cankarja in Zupančiča, ki so novejši slovenski književnosti vtisnili svoj izrazit pečat. Vsaki izmed njih ima svojo posebno vrlino; če občudujemo globokost misli in nazorov v Kettejevih sonetih, če se vznemirjamo ob Cankarjevi satiri in često brutalni resničnosti, če nas ljubko boža pristni iskreni ton Zupančičev, nas Murn zopet gane s svojo otožno v srce segajočo melanholijo. Lahko rečemo, da krije njegova literarna ostalina poetične bisere, ob katerih, kedar bodo objavljeni, se bo svet čudil in zavzemal.

Pridržujoč si, da pozneje prijavim vse bližje, opozarjam za danes na to objavo ter uljudno vabim na svoječasno obilno naročevanje.

Lavoslav Schwentner

knjigotržec in založnik.

L. Schwentner v Ljubljani priporoča:

Kaj hočemo.

Poslanica slov. mladini. Cena broš. 50 h, po pošti 55 h.

Kako se je razvijal moderni svjetovni nazor.

Cena broš. 20 h, po pošti 23 h.

Narodna tiskarna v Ljubljani 1901—2096.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 12. 1901.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 11. V Ljubljani, dne 1. decembra 1901. Leto II.

Narodna tiskarna v Ljubljani 1901—2303

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala J. Vesel in A. Aškerc. Založila »Goriška tiskarna« Gabrščekova v Gorici. 1901. Strani 464. Mala osmerka. Cena 3 krone, po pošti 20 h več. (Obsega prevode iz 74 ruskih pesnikov od 18. stoletja do danes. Pridejani životopisi pesnikov ter nekrolog o Veselu itd.).
2. Malý slovinsko-český slovník. Sepsal J. Očenášek. Praha. Otto. 1901.
3. Prvi listi. Izdali slovenski in hrvatski abiturienti. 215 strani. Ljubljana. 1901. Narodna tiskarna. Cena 2 K. Razpošilja »Zaveza avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev« (L. Jelenc) v Ljubljani.
4. Ottův zeměpisný atlas. Vydává č. zeměpisná společnost. Praha. 1901. Redaktor dr. Metelka. Nákladník Otto (»Unie«). Zvezek 1.
5. Jahresbericht des Staatsgymnasiums in Rudulfswert. 1901.
6. Jahresbericht des ersten Staatsgymnasiums in Laibach. 1901.
7. Izvestja druge državne gimnazije v Ljubljani.
8. Poročila: mestne 8razredne dekliške, 5razredne deške in 5razredne dekliške ljudske šole v Ljubljani. 1901.
9. Dr. J. Tominšek: Humanizem gimnazij. (Ponatisk iz nemškega Jahresberichta nižje gimnazije v Kranju. 1901.

Razpis literarnih nagrad.

Potrjujemo dotičnim gospodom pisateljem, da smo prejeli na ta razpis za literarne nagrade do dne 1. julija nastopne konkurenčne spise:

1. »Zlato tele«. (Povest.)
2. »Heavtontimorumenos«. (Novela.)
3. »Tik pred zatonom«. (Povest.)

Kadar se spisi pregledajo — in to bo gotovo po počitnicah — objavimo izid in nagrade.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1901.

Uredništvo »Ljubljanskega Zvona«.

A. Aškerc.

Upravništvo »Narodne tiskarne«.

Dr. Ivan Tavčar.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Знаменити Срби 19. veka (1800—1900). (Prospekt.) Uprava Srbske štamparije. Zagreb 1900. Urednik Andra Gavrilović.
2. Zadnje pjesme. Spjevao R. Katalinić-Jeretov. Zadar 1901. Vlastitom nakladom.
3. Materyały. Prace komisyi językowej akademii umietności w Krakowie. Tom I., zešit I. Krakow 1901.
4. Rudolf Vrabl: Čujte nas! Cena 40 h. Ljubljana 1901. (Blaznikovi nasledniki.)
5. Poročilo o šolskem letu 1900/1901. c. kr. umetno-obrtnih strokovnih šol v Ljubljani. Izdalo ravnateljstvo.
6. Universum. Lexicon der Bade- und Curorte von Europa. I. Band. Oesterreich. Redigirt von Med. Dr. Karl Pollak. Verlag der k. k. Universitäts - Buchhandlung G. Szelinski. Wien 1901. Cena 20 kron.
7. Izdanje Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti: 1) Rad. Knjiga 145. 2) Zbornik za narodni život i običaje južnih Slovana. Zvezak VI. Uredio dr. A. Radić. — 3) Ljetopis. V Zagrebu 1901.
8. Knjige »Matice Srbske« v Novem Sadu za l. 1901: 1) Летопис, knjiga 205., 206., 207., 208. (Zvezek 1., 2., 3., 4. za l. 1901.) 3) Život drja. Ivana Subotića. I. del. 3) Agrarni pokreti u starem Rimu s osobitim obzirom na današnje naše poljoprirodne prilike. Napisao dr. Džordže Dera. Novi Sad 1901.
9. Anton Martin Slomšek kot pedagog. Spisal A. Brinar. Založil in natisnil Drag. Hribar v Celju 1901.
10. Zora. Glasilo slovenskih delavcev v Ameriki. Chicago, 3. avgusta 1901. Leto I. Št. 1. Urednik Aleksander Toman.
11. Slovanski življi v nemškem besednem zakladu. Sestavil Ivan Koštiál. (Ponatisek iz »Izvestja« II. ljublj. drž. gimnazije 1901.) Ljubljana.
12. Ivanov: Kneginja Jelena. Bosanska legenda u 4 čina. Zagreb. Auer 1901 Cena s poštoj 1 K 10 h.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Časopis Musea kralovství českého 1901. Praha 1901. Letnik 75. Zvezek 1.
2. Zprava o Museu kr. českého za rok 1900. Praha 1901.
3. Wędrowiec. Letnik 39. Zvezek 17. in 18. Warszawa. 1901.
4. »Vstajenje« grofa Tolstega. »Slovanske knjižnice« **100**. zvezek. Gorica. A. Gabršček. 1901.
5. Русскій Вѣстникъ. Letnik 46. Maj. Moskva. 1901.
6. Česká Revue. Praha. 1901. Maj.
7. Narodnogospodarski Vestnik. Glasilo slov. trgovskega društva »Merkur«. Urednik dr. V. Murnik. Letnik I. Št. 1. in 2. Ljubljana 1901.
8. Čauš. Humor. list. Zagreb. I. br. 4. — 1901.
9. Wisła, miesięcznik poświęcony krajoznanstvu i ludoznanstvu s rysunkami. Tom XV. Zvezek 1. & 2. 1901. Warszawa.
10. Narodopisny sbornik českoslovanský. Redaktor Jiří Polivka. Praha 1901. Zvezek VII

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (**novele** ali **povesti**).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona" ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Jurja Dalmatina »Predgovor k bibliji iz l. 1684. Prepisal, založil in izdal A. Chráska, Budějovice. Pokorný. 1901.
2. Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. I. Letnik. 1. zvezek. Založnik L. Schwentner. Urednik dr. Gojemir Krek. Ljubljana. 1901.
3. Dvanajsto letno poročilo Podpornega društva za slov. velikošolce na Dunaju. Dunaj 1900. Izdalo društvo.
4. Franz Prešern's Poesien. In deutscher Uebersetzung gesammelt u. herausgegeben von Dr. Fr. Vidic. Wien. Hölder. 1901. Selbstverlag. (Čisti dohodek je namenjen Prešernovemu spomeniku v Ljubljani.)

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (novele ali povesti).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona" ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Prvi hrvatski pjesnici. Zbornik pouke i zabave. I. Uredjuje V. Jelovšek. Spisal Ph. C. Branko Drechsler. Prag. 1901.
2. Repertorium zu Valvasors »Die Ehre des Herzogthums Krain (1689). Von Dr. Oskar Gratzy Edl. v. Wardengg. (»Mittheilungen des Museal-Vereins für Krain«. IV., V., VI. zvezek). Ljubljana 1901. Kleinmayr & Bamberg.
3. Na jezerima. Pripovieda W. pl. Davila. Zagreb 1901.
4. Dr. Vidic: Vodnik's Leben. (Archiv für slav. Philologie XXIII. Bd. Berlin, Weidmann 1901.)
5. Календар Матице Српске за год. 1902. Нови Сад
6. Књиге за народ. Izdaje Matica Srbska iz zadužbine P. Konjevića. 1. S. Matavulj: S mora i s planine. 2. Косово Narodne pesme o boji na Kosovu 1389. god. 3. Zanati, zanatlije i naš narod. Napisao Lj. Lotić. 4. Sv. apostol Pavle. Nap. M. Jakšić. 5. Mali pčelar. Nap. J. Maširević. Novi Sad. 1901.
7. Н. Петровскій: О сочиненяхъ Гекторовића (1487—1572) Казань 1901.
8. Rat Hrvata s Madjarima god. 1848—1849. Dio I. Zagreb. 1901. Dionička tiskara.
9. Janka Krsnika zbrani spisi. Uredil dr. V. Levec. II. zvezek Na Žerinjah. Ljubljana. 1901. Založnik L. Schwentner.
10. Mihovil Nikolić: Pjesme (II. izdanje). Zagreb 1901. Dionička tiskarna.
11. Novi Akordi. III. zvezek. Ljubljana 1901. Urednik dr. Gojmir Krek. Založnik L. Schwentner.

Rojaki!

Spominjajte se podpornih društev za slovenske velikošolce na Dunaju in v Gradcu! Denarne prispevke za dunajsko podporno društvo sprejema g. advokat dr. Klement Sežun, I. Singerstrasse št. 7 na Dunaju — za graško podporno društvo pa g. gimnaz. profesor Fr. Železinger, Zinzendorfgasse štev. 32 v Gradcu.

LJUBLJANSKI ZVO

1901 XXI

MESEČ

NJIŽEVNOST IN PROSVE

V·I·V·O· V·O·C·O

Vsebina decembrskega zvezka:

»Ljubljanski Zvon«
Izhaja po 4½ pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.
Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.
Honorarji za natisnjene spise se izplačujejo gg. sotrudnikom vsako četrt leta.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.
Upravništvo v »Narodni tiskarni« na Kongresnem trgu št. 12, v Ljubljani.

Lastnina in tisk »Narodne tiskarne« v Ljubljani.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Knjige »Družbe sv. Mohorja« za l. 1902: a) Koledar. b) Zgodbe sv. Pisma. Spisal dr. Krek. c) Za srečo. (Povest.) Spisal Malograjski. d) Umni kletar. Spisal A. Kosi. e) Pamet in vera. Spisal Siegerschmied. f) Večernice.
2. A. Aškerc: Sloveniska ballader. Öfversatta af Alfred Jensen. Stockholm. Albert Bonniers förlag. 1901. Stranij 96.
3. Sad greha. (Slovanska knjižnica 102—103—104.) Gorica 1901. Spisal E. Gangl.
4. Trenutci. Stihovi M. Sabića. Dolnja Tuzla. 1901. Pissenberger & Schnürmacher. Cena 2 K.
5. Јован Дучић. Пјесме. I. Mostar. Izdanje »Zore«. 1901.

Gospode pisatelje, ki mislijo prihodnje leto sodelovati pri našem „Ljubljanskem Zvonu“, uljudno prosimo, naj nam dopošljejo svoje rokopise za januarsko številko 1902. leta vsaj do 10. novembra t. l.

Vabimo dosedanje svoje izkušene sotrudnike in sotrudnice; nadejamo pa se, da se nam pridružijo tudi novi in nove!

Na zdar!

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, 1. oktobra 1901.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona" ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Josip Milaković: Staze i putevi. (Pesmi). Donja Tuzla. Pissenberger & Schnürmacher. 1900.
2. O zbadaniu granic liczby ludości polskiej na kresach obszaru etnograficznego polskiego. Przez Parczewskiego. Poznanj. 1900.
3. Fr. Ilešič: Lav. biskup A. M. Slomšek. (1800—1862). (Odtisk iz Slov. Přehleda III.) V Praze 1901.
4. Fr. Kočevar: Mlinarjev Janez. (Povest.) 3. natisk. Drag. Hribar. Celje. 1900.
5. Medvedji lov. Čukova gostija. (»Mladinske knjižnice« 1, zvezek). Ljubljana. L. Schwentner. 1900.
6. Русскій Вѣстникъ. LVI. 1901. Januar. Moskva.
7. Dr. Fr. Marković: Prilog estetičkoj nauci o baladi i romanci. (Odtisk iz »Rada« jugoslov. akademija. Zagreb. 1899.
8. Franc Prešeren. Napsal dr. Jos. Karásek. (Odtisk iz »České Revue«. Januar. 1901.) V Praze. Grafická Unie Vilím.
9. Svetilnik. I. Letnik 1. in 2. štev. Trst. 1901. Glasilo slovenskih delavcev.
10. Hrabroslav Volarič: Skladbe. I. zvezek. Založila Franja Volarič. Uredil in izdal Jož. Čerin. Tiskal Eberle na Dunaju. Cena 3 K.

Poslano.

Zavetišče za nevrastenike (na živčevju bolne ljudi) namerava ustanoviti g. dr. Ivan Jan, magistratni tajnik v p., v svojem rojstnem kraju na Gorenjskem. G. dr. Jan je bil sam dalje časa na živcih bolan, pa se je ozdravil zgolj po prirodnem načinu življenja v deviški naravi v planinah. »Krasna narava in božji mir, sveži zrak in mrzla voda, delo in potenje — vse to je delalo čudesa na njem,« tako piše v svojem natisnjenem govoru. Kdor se zanima za njegov način zdravljenja, naj se obrne na adreso: dr. I. Jan v Ljubljani.

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (**novele ali povesti**).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled.

1. Srdjan Tucić. Zadnje poglavlje. Roman. Zagreb 1900. Tisak Dioničke Tiskare.
2. Seljačke zadruge. Izdao promirateljni odbor za osnivanje Raiffeisenovih zadruga. Zagreb 1900. Dionička Tiskara.
3. Současné Chorvatsko. Napsal Štěpan Radič (knihovna samostatnost. V. zvezek). Cena 2 K. Praga 1900. Tiskal J. Pak v Kolinu.
4. Rivnačuv Český věstnik bibliografický. Ročnik I. Řijen 1900.
5. Slovanska knjižnica. 95. snopič. Izdaje Gabrščček. »Vstajenje«. Roman Tolstega. 2. zvezek. V Gorici 1900.
6. Novo Svetlo. Slobodna smotra Mlade Hrvatske za društveni i kulturni život. izdaje Milan Marjanović. Zagreb. 1901. Broj I.
7. Jos. Selak. Tri drame (Otac i kći, Šumski radnici, Bogataši). Zagreb. Dionička Tiskara. 1900.
8. Fr. Ilešič: Prešeren in slovanstvo. V Ljubljani 1900. Založil L. Schwentner.
9. Archiv für slav. Philologie. Berlin. 1900. Fr. Ilešič: Slovenica. (Sonderabdruck).
10. Ф. Коршъ. Стихотворенія Фр. Прешерна. Москва. 1900.
11. Časopis Musea kralovství českého. 1900. Letnik 54. Pet zvezkov.
12. Pod oknom. Ob stoletnici Prešernovega rojstva. Uglasbil za bariton s spremljevanjem klavirja dr. Gojmir Krek. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1901.
13. Zimska idila. (Balada Aškerčeva). Uglasbil Risto Savin. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1900.
14. Nezgoda na Palavanu. Poslovenil V. S. V Ljubljani 1900, J. Giontini. Cena 45 h.
15. Natanael Bumppo. Spisal Cooper. V Ljubljani. 1900. J. Giontini. Cena 50 h.
16. Pri Vrbovčevem Gregi. Povest za otroke od 7.—12. leta. Iz nemščine prevedel Janko Leban. V Ljubljani 1900. J. Giontini. Cena 43 h.
17. Rudolf Vrabl: Božični darovi. V Ljubljani 1900. J. Giontini Cena 35 h. (Za otroke.)
18. Ilijada. Povest slovenski mladini. Po Homerju spisal Andrej Kragelj. V Gorici 1900. »Narodna Tiskarna«.
19. Ilustrovani narodni koledar za l. 1900. Izdal Dragotin Hribar v Celju. 1900.
20. Poradnik Językowy; Wydawca i redaktor: prof. Roman Zawilinski. Kraków. 1900. Rok I. Nro. 1. (1 pôla.)
21. Jug. I. 1. Dunaj. Izdajatelj Fr. Derganc.
22. Jož, Kostanjevec· Iz knjige življenja. I. zvezek. Založil pisatelj. Natisnil Šeber v Postojini. 1901.

Razpis literarne nagrade.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (**novele** ali **povesti**).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne 1. **julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presodalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne“

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

P. n. gg. naročnikom.

Januarska številka »Ljubljanskega Zvona« se je vsled obilega dela, s katerim je bila tiskarna meseca decembra preobložena, žal, za par dni zakesnila. P. n. naročniki naj nam to oproste! Prihodnje številke bodo izhajale seveda redno.

Današnja štev. obsega $4^{3}/_{4}$ pole.

„Narodna tiskarna.“

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. I. Korespondenčno pismo. Cena 3 K. Ljubljana. Kleinmayr & Bamberg. 1900.
2. Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Istoriska rasprava. Napisao dr. F. Šišić. Zagreb. Dionička tiskara. 1900.
3. Наказаніе въ училището и семейството. Педагогически етюдъ отъ проф. Н. Вамбергеръ. Прѣвелъ и допълнилъ А. Безеншекъ. Пловдивъ. »Пчела«. 1901.
4. »Vstajenje« IX. (Slov. knjižnice 97. snopič). Gabršček. Gorica. 1901.
5. Dr. Jan Leciejewski. Franciszek Preszern. (Odtisk iz »Ateneuma«).
6. Franceta Prešerna Poezije. Uredil L. Pintar. Založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1901. Ljudska izdaja 8°. Cena: vezani knjigi 1 K 40 h, broširani 1 K.
7. Коло. Књижевни и научни лист. Lastnik in izdajatelj Dan. A. Živaljević. Leto I. br. 1. Belgrad.
8. Kupleti. 1901. Uglasbil Vogrič. Trst-Tolmin. 1901.
9. Janka Krsnika zbrani spisi: »Agitator«. Schwentner. Ljubljana. 1901.
10. Vestnik narodopis. Musea českoslovanského. Unor. Praha. 1901.

III. shod slovanskih časnikarjev

se bode vršil letos v Dubrovniku od 8. do 10. aprila. Odhod s parnikom z Reke bode dne 5. aprila dopoldne in prihod v Dubrovnik dne 6. aprila zvečer.

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (novele ali povesti).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne 1. julija tekočega leta uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury.

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Potovanje na severni rtič. Spisal Ivan Plantan. Ponatisk iz »Planinskega vestnika«. V Ljubljani. Natisnila Klein in drug. 1900.
2. Za bratoljubje. Povest za slov. ljudstvo. Spisal Janko J. Drameljski. Izdal in založil pisatelj. Tiskal Hribar v Celju. 1901.
3. Za narodov blagor. Komedija v 4. dejanjih. Spisal J. Cankar. Založil Schwentner v Ljubljani. 1901.
4. Књижевни лист. Organ »Cetinjske čitaonice i Gorskog Vijenca«. Cetinje. Zvezek 1. in 2. Januar in februar. 1901.
5. Spomen-knjiga Narodne Čitaonice Riečke. Sušak. 1901.
6. Offener Brief an den Herrn Staatsanwalt dr. v. Bobies. Vom Grafen v. Hönsbröch. (Abdruck aus der »Zeit«. Nr. 72.)
7. Sonettenkranz von Dr. Franz Prešeren. Aus dem Slovenischen übertragen von Anton Funtek. Laibach 1901. Kleinmayr & Bamberg. Cena 50 h. (Čisti dohodek tega prevoda je namenjen Prešernovemn spomeniku.)

Mladinski spisi.

Podpisano vodstvo »Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev« razpisuje

dve častni nagradi

po 100 in 60 K za dva najboljša mladinska spisa, obsezajoča najmanj po tri tiskane pole.

Spisa morata biti izvirna in primerna otroškemu duhu.

Rokopisi naj se pošiljajo predsedništvu »Zaveze« do dne 1. junija t. l.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svoj rokopis, temveč naj priložijo svoja imena v zaprtem ovitku, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa.

Spise bodo ocenjali posebni ocenjevalci. Ocenjena spisa bodeta last »Zaveze« in izideta kot III. in IV. zvezek »Mladinske knjižnice«.

V Ljubljani, dne 7. marca 1901.

Vodstvo „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Tajnik: Drag. Česnik.

Predsednik: L. Jelenc.

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (**novele ali povesti**).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled, v zameno ali v oceno.

1. Peter Zrinski. Historična drama u 3 činova. Napisao Evgenij Kumičić. Zagreb. Prva hrvatska radnička tiskara. 1901.
2. Čehov: »Momenti«. Prevedel Ivan Prijatelj. Ljubljana, Schwentner. 1901.
3. Moja deca. Spisal J. Resman. Celje. Drag. Hribar. (Letnica?)
4. Kaj hočemo. Poslanica slov. mladini. 1901. Komisionalna založba Schwentnerja v Ljubljani.
5. Jugoslovanska akademija znanosti i umjetnosti:
   a) Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Svezak V. 2. pol. Uredio dr. Radić.
   b) Rad J. A. knjiga 144. Razredi filolog. — historijški i filos.-juridički. 54. U Zagrebu 1900. Knjižara Jugosl. akademije (Dioničke tiskare). Tisk dioničke tiskare.
6. Knjige »Slovenske Matice«: *a)* Letopis za l. 1900. Uredil E. Lah; *b)* Zbornik, uredil Pintar; *c)* Zgodovina slov. slovstva. Spisal dr. Glaser; *d)* Slov. narodne pesmi. Ureja dr. Štrekelj; *e)* Zabavna knjižica XII. snopič; *f)* Knezova knjižnica. Uredil Levec.
7. Knjige »Hrvatske Matice«: *a)* Spomen-cvieće iz hrv. in slov. dubrava; *b)* Zabavna knjižnica (Edhem Muladbić, Na obali Bosne, Pusto ognjište, spisal Vikt. Car Emin); *c)* August Šenoa: Sabrane poviesti; *d)* Slavenska knjižnica (Orzeszko. Izbrane povesti); *e)* Knjižnica za klasičnu starinu. (Poviest grčke književnosti, sastavio dr. Musić); *f)* Slike iz obćega zemljopisja, napisao dr. Hoić; *g)* Poviest novoga vieka, spisao Valla.
8. Socializem. Spisal dr. Janez Krek. I. snopič. Izdaje »slov. kršč. soc. zveza«. Ljubljana 1901. Kat. tiskarna.
9. Naša Sloga. Glasilo pisarniških dnevničara Hrvatske i Slavonije. Zagreb 1901. Godina II.
10. В. Ф. Боцяновскій: Максимъ Горькій. Крит. Этюдъ. Peterburg. Суворинъ. 1901.
11. Т. Александровскій: Максимъ Горкій и его сочиненія. Кіевъ. 1900.
12. А. Л. Волынскій: Борьба за идеализмъ. Крит. статьи. Peterburg. 1900.
13. А. Л. Волынскій: Царство карамазовыхъ. (Н. С. Лѣсков.) Peterburg 1901.

Rojaki!

Razpis literarnih nagrad.

Na predlog uredništva »Ljubljanskega Zvona« razpisujemo za l. 1901. tri častne nagrade za tri najboljše pripovedne spise (**novele ali povesti**).

1. nagrada znaša **175** kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pôle.

2. nagrada znaša **125** kron za pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **2** tiskani pôli in

3. nagrada znaša **100** kron za pripovedni spis, ki obsezaj najmanj **1** tiskano pôlo »Zvonove« oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija tekočega leta** uredništvu »Ljubljanskega Zvona« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Delo se bode presojalo z zgolj umetniškega ali estetiškega stališča. Avtor, čigar novela ali povest dobi eno izmed razpisanih nagrad in čigar spis se natisne v »Ljubljanskem Zvonu«, prejme vrhutega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen naslov dotičnega spisa. —

Spise bode ocenjala posebna za ta slučaj izbrana jury. —

V Ljubljani, dne 1. januarja 1901.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne"

Dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

